NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
17 P
Л 10

~~C. 46. a~~
N. 3. L. e

Digitized by Google

141.17.P.10

14-17-B-10

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

Epiſtolæ & Cōmmentarii Iacobi Pico
lomini Cardinalis Papienſis.

Cornelio Francescucci

S.te M.e de Scala

BIBLIOTECA NAZ. V. E. VITTORIO EMANUELE

Ludouicus Dei gratia Francorum: Neapolis: & Ieruſalem Rex: Mediola-
ni Dux &c. Vniuerſis has litteras noſtras inſpecturis ſalutem. Ne dilecti
noſtri Bernardinus de ſancto Petro: Vincentius Aliprandus: & Magiſter
Alexander Minutianus artis Oratoriæ profeſſor: quos nuper accepimus
Epiſtolas & reliqua opera Cardinalis Papienſis ſummo ſtudio ſummaque
Impenſa collegiſſe: ac in unum corpus redacta Impreſſioni tradidiſſe: com
modo & fructu ex tanto labore atque impenſa iure merito debitis frauden
tur: utque eorum petitioni ſuper hoc nobis factę quoniam honeſta eſt libē
ter annuamus: Prȩſentium tenore inhibemus quibuſcunque perſonis cuiuſ
uis qualitatis & condictōnis ſint: ne in predicto dominio noſtro per decen
nium ſupraſcriptas Epiſtolas: & reliqua opera Cardinalis Papienſis impri
mere aut īprimi facere: nec alibi Impreſſa in p̄dictum dn̄ium noſtrū allata
uendere audeant uel preſumant ſub pena uiginti ducatorum auri pro ſin-
gulo uolumine per quemlibet contrafacientem: & quotiens fuerit contrafa
ctum incurrenda quorum partem unam inuentori: alteram cameræ: tertiā
uero ipſis exponentibus dari uolumus. Mandantes omnibus & ſingulis
officialibus noſtris mediatis: & Immediatis: ut has noſtras litteras firmiter
obſeruent & faciant ab omnibus inuiolabiliter obſeruari. Data Mediolani
die primo Aprilis M ccccc. vi. & Regni noſtri octauo.

Per Regem Ducem Mediolani ad
relationem concilii.

Iacobus Philippus.

Mayna.

IACOBVS PICOLOMINVS CARDINALIS PAPIENSIS INCLyTO GEORGIO CARDINALI RHOTOMAGENSI .S.D.

Ollegi nuper relliquias meas Commentarios ſcilicet:& Epiſtolas:quas olim ſcripſeram:ut tibi utrūq; opus dicatum appareat.Nec pœnitebit:ut arbitror legere:Non tam ob ſtili ſpem q̄ ob temporum uarietatem:Alter tamen:ſicut mihi uiſus eſt laudem parare:ita quoq; altera peperit nomini Gallico amplitudinem Regni.Scribēdo equidem acrior interdum quibuſdam uiſus ſum:quod damnarem quæ publicis moribus officerent: dum ipſi ī dulgerent ſibi nimis:qui plus ualebant.Sed poteram hac moleſtia carere niſi eam mihi perſonam aut tribuiſſet natura aut Fortuna cōfirmaſſet:quæ aberat ab omni adulationum ſpecie. Cum tamen & tacere in communi cauſa & loqui ſæpe iuxta delictum aut periculum foret.Cęterum nihil unquā malui q̄ quod alii plęriq; dum noluerunt:eo peruentum ſit:ut pecunię plurimum:dignitatis uero minimum retineatur.Quare meorum ſcriptorum aeditionem diſtuli: ne mortuus adhuc moleſtus in uiuentes exiſtimarer:de quibus bona fide mereri bene uolebam.Sed nunc tempus idoneum nactus negligere occaſionem ex re amplius non putaui:Quoniam libertate Gallica per Italiam conſtituta:fructus capitur uberrimus:Quod & res multę ſint præclariſſime geſtæ:& uictores uideantur eſſe:qui longius a periculo non fuerunt.Sequeſtres enim facere cōſueuit Deus uictoriarum Gallos:qui opibus:armis:equis:uirtute:concordia abundantes prouocari non poſſunt impune:& cum ſuperiores fuerint:humanitate uincūtur:benigni:hoſpitales:liberales.Verum Tu in omni tam Inclytæ gentis decore præcipuus haberis:ꝗ ſapientiſſimus Rex maximas Regni curas in te inclinet:quem ſit a pueritia expertus fideliſſimum cuſtodem in omni Fortuna:quę fuit illi ſæpe uaria:& caſibus inſignis:& amicum nūc intelligat inter ardua laboris minime fugientem:cum uigilię nullæ fatigent:nec auctoritas corrumpat animum:aut inſolentem uſpiam faciat.Inde in omnium ore uerſatur ueriſſima confeſſio:poſt Regē in Gallia eſſe nibil Rhotomagenſe præclarius:opportunus:melius:prudentius:firmius.Sed ne de te plura:de quo infinita poſſunt:uidear nunc dicere:fuit ratio illa quoq; huius ęditionis præcipua:ꝗ incurrit in pontificatū Iulii Secundi: quē olim a patrui fœlicis memoriæ Sixti dignitate comparare ſibi cernebā oīa ſpei ac ſplendoris plena:ut aliquando is eſſet:cuius inuicto animo culmē Romanum refloreſceret.De ſubſellio igitur tecum ago:ne meorum ſcriptorum me pœniteat:qui ea

cum tua laude coniũcta eſſe uelim:& dum in adminiſtratione ampliſſima uerſaris:plane ſperes fore:qui tuam quoq; æternam memoriam litteris con ſecrent. Quippe unus es:qui fœliciſſimum efficis Regem :in quo omnia uirtutis lumi..a diuinitus accenſa:tanq̃ ignem ueſtalem cuſtodis:& in reli gionem uertis:ut qui incolumitatem rerum amant:nihil magis contendãt uotis a Deo : q̃ ut Rex uiuat;& tu poſſis quæ potes ampl.ſſima diu.

Iacobus Volaterranus Secretarius & Prothonotarius Apoſtolicus: Lectori Salutem.

CArdinalis Papienſis: cuius non tam uitam: q̃ uitæ illius curſum deſcribimus: Iacobi nomen Patris uoto adeptus eſt: Lucæ clara Ethrurię ciuitate: A mannatorum familia non ignobili honeſtis parentibus genitus. Prima litterarum rudiméta puer in oppido Piſciæ Lucẽ dioceſis didicit. Florentiæ uero iam adoleſcens ſub Carolo & Leonardo Arretinis Poeticæ & Rhetoricæ operam dedit. Ad finem Iubilei ſedente Nicolao Quinto Pont. Maximo: Romam ſe contulit: & a Cardinale Firmano in Secretarium eſt aſcitus. A Calixto deinde tertio: qui Nicolao ſucceſſit: eodem Secretarii munere ornatus: apoſtolicorum diplomatum ſcriptor effectus eſt. Calixto defuncto: aſſumptus ad Apoſtolatum Pius Secundus: ad eandem Secretariatus dignitatem ipſo die aſſumptionis Illũ nec poſtulantem nec opinantem uocauit. Biennio poſt Eccleſię Papienſi prefecit: ac paulopoſt ad Cardinalatum aſſumpſit. Dilexit enim Illum unice Pius: tam pp elegãs eius īgenium & bonarum litterarũ peritiam ac dexteritatem ad quæq; obeunda: q̃ propter manuum puritatem: quas toto uitę ſuæ tẽpore ab omni corruptionis genere īmaculatas ſeruauit. Defuncto Pio: cui Paulus Secundus ſucceſſit: habitauit ad Tyberis ripam modicis ædibus: ſed multa hilaritatis gratia & aeris ſalubritate conſpicuis. Secedebat aliquando æſtiuo tempore in Ethruriam apud Senenſes: cum quibus propter Sanctiſſimi Patris Pii memoriam libenter uiuebat. Vbi & prędia & domos ſibi parauerat. Biennio ante obitum: Lucenſi Eccleſię præfectus fuit: ad quam uiſendam profectus: hiſdem honoribus receptus eſt quibus Pont. Max. Siquando Lucam diuerterunt recipi cõſueuere. Cenſus Illi Sacerdotiorum fuit ad modeſtiam dignitatis. Quorum aceruos non quæſiuit modo: ſed in aliis uehementer deteſtabatur. Vir certe fuit magni ingenii. Ac ſi ei aliter mori cõtigiſſet maioris conſilii habitus. Manu dexter ad oĩa ad quæ intendebat animo. Elegantis & magnæ doctrinæ: atq; in ſcriptis ſuis non minus ſententiarum grauitatem q̃ ornatum oſtẽdens. Frequenter ſcripturę ſanctę uerbis de induſtria utebatur: utpote quę ſorti & dignitati ſuę conuenire plurimum exiſtimabat. Scripſit Pont. uitas quæ uel ęmulorum malignitate deperditæ ſunt: uel forte (quod uelit Deus) in aliud tempus ſeruatę. Scripſit Cõmentarios a Pii ꝑfectione Anconam dum in Turcos expeditionem pararet: uſq; ad obitum integerrimi Patris Cardinalis Caruaialis. qui annorum fere quinq; hiſtoriam continet: omnium uidelicet quæ ubiq; memoratu digna inciderũt. Scripſit epiſtolas multas tam otii ad alendum ingenium: q̃ negotii cauſa ad Amicos: a me in hunc diem ſu

pra ſexcentas magno labore & cura collectas. Scripſit uerſus magis argu
tos q̄ ſuaues. Eiuſmodi tamen: ut facile quilibet nō malignus interpres in
genii ipſius praſtantiam poſſit agnoſcere. Initio Pont. xyſti quarti Pont.
Max. Peruſinam & Vmbriam prouincias ſecunda fama adminiſtrauit. Bi
ennio ante obitum Tuſculanæ Eccleſiæ titulo honeſtatus eſt: cum prius in
ter Preſbyteros coaptatus: ſancti Chryſogōi titulū habuiſſet. Teſtamenti
pars prima: quæ funeris rationem tantum cōtinet: inter ipſius ſcripta reper
ta: nec: ut uideri licet: emendata. Ineunte autem nono anno xyſti Pontifica
tus in Vulſinieſes tridui iter ab urbe Roma ſeceſſit: æſtiui aeris uitādi gra
tia: ſicuti quolibet fere anno conſueuerat. Cum uero quartanæ morbo ali
quantulum laboraret: ad depellendum flemma quod inhærerat ſtomaco:
ignobilis cuiuſdam Picentis Medici conſilio: accepit helleborum: male: ut
creditur: ab illo temperatū. Quo hauſto: altiſſimo ſomno correptus: minus
diei ſpacio: in oppido Laurēto tertio idus ſeptembris mortali uita exceſſit:
Anno ætatis ſuę ſeptimo & quinquageſimo. Magnæ uirtutis patri hic uitę
exitus fuit. Corpus eius Pont. & Patrum decreto in urbem relatum: pro
ſequente familia: & in ęde Auguſtinienſium marmoreo ſepulchro cōditū.
Funus de more celebratum. Suppellex eius omnis iubente Pont. argen
tum: prædiola: & domus uendita. Nonnulla xenodochio ſancti Spiritus
elargita. Aureorum octomilia tantum domi & apud Menſarios inuenta:
& Pontifici numerata. Veſtis ſacra & uaſa nōnulla argentea ſacri uſus apo
ſtolico ſacrario dicata. Sed ut bona ipſius omnia multis diſtributa: & quaſi
ſub haſta uendita: paruo tempore cōſumentur: ita eiuſdem ſcripta: iam plu
ribus grauibus & eruditis uiris nota: indies celebriora erunt. Nec ullo un
quam tempore interibunt. Vale Lector. Mcccclxxviii.

Iacobus tituli. Sancti. Chriſogoni. S. R. E. Preſbyteri Cardinalis Papienſis ad ſe ipſum de Cardinalatu ſuo.

AD Cardinalatum uocatus es o Papienſis: dignitatem in eccleſia celebrem: ſi feratur ut debet. Circumſonant nūc auribus tuis gratulantium uoces. Curritur ad blā dimenta fortunæ. Hi te magnum. Illi fortunatum prę dicant. ſunt qui repromittant maiora. Iucundæ gratiæ omnes: formandę menti nemo inſeruit. Intenditur ſuis non amici bonis. At tu inter hæc fortis: ſi maxime his frontem aperis: claude aures & uultu excipe eorum dicta non corde. Vana loquuntur unuſquiſq; ad proximum ſuum: & linguis doloſe agunt. Suntq; molliti illorum ſermones ſuper oleum: & ipſi iacula. Redi ad te ipſum ſem per: & audi ſpiritum rectum: qui innouari debet in uiſceribus tuis. Non fal let ille te: ſed dabit pręcepta ſalutis: quæ inſtitutam ad publica dignitatem in publicis continebit officiis. Ea uero huiuſmodi ſunt: ut ſuſcipias ante oīa timorem Domini: & illum oībus diebus uitæ tuæ cuſtodias. Eſt. n. initium ſapientię. Eſt auriga fidus: qui excipiens cogitationes noſtras: & linguam: ad exitum ſalutis perducat. Loquitur Eccleſiaſtes. Qui timēt dominū præ parabunt corda ſua: & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas. Sine illo nec ſalutare conſilium eſt nec in aduerſis robur. Pondere timoris tanq̄ anchora ſiſtitur mens. Quin: & lingua præſertim nil habet ſi frena domini non tenent: non incitant: non circumagunt: quocunq; eſt opus. Non uos eſtis qui loquimini inquit Saluator: ſed ſpiritus patris ueſtri: qui loquitur in uobis. Hic uero ſpiritus niſi cum timore in uobis nō habitat. Super quem requieſcam ait niſi ſuper humilem: & quietum: & trementem uerba mea? Actionum utiq; noſtrarum eadem ratio eſt. Inanes ſunt atq; inutiles cum dono hoc carent: uelut arbos: cui ſucciſa eſt radix: ſic opus hominis a quo illud abeſt actutum areſcit. Ergo accedens ad nouam hanc Dei tui ſeruitu tem: ſta iuxta uerbum ſcripturæ timens & tremens. Et ad eum dic cum Propheta: Confige timore tuo carnes meas quia firmamentum es timen tibus te: & oculi tui ſuper metuentes nomen tuū. Hoc ſancto initiatus de creto: ſine gratia non eris in reliquis. Crede quoq; hūc: in quem uenisti gra dum: nō tam honoris nomen habere q̄ oneris: nec tam otii q̄ negotii locū. Reprimet hæc cogitatio efferentem ſe animum: & leuiora faciet quæcūq; ſunt grauatura. Ad ſana etiam conſilia animum pręparabit. Si aliud eſſe Cardinalatum putas: erras uehemēter. Quicquid hic eſt: labor eſt: & diſpē ſatio chriſti: non quies aut imperium. Auxſti miniſterium dei: augenda pa

riter humilitas eſt ac patiētia. Sanctum miniſterium hoc a te exigit. Dicēs
dominus qui mihi miniſtrat me ſequatur hoc uidelicet dicit: Sicut humilior
ego & patior ſic tu humiliare: & patere. Collati honores ſi delectant: nō cō
triſtent honorum opera. Nil magnum Cardinalatus ex ſe habet: occaſionē
laudis affert non laudem: Tantuſq; ipſe eſt: q̄ta illius eſt uirtus: qui cum ſub
ſtinet. Clarus: ſi tu dignus gloria: ſine honore: ſi uita eſt contēptibilis. Non
facit cathedra ſacerdotem inquit chriſoſtomus: ſed ſacerdos cathedram. nō
locus ſanctificat hominem ſed homo locum. Non omnis ſacerdos ſanctus:
ſed omnis ſanctus ſacerdos. Qui bene ſederit ſuper cathedram: honorem ac
cipit Cathedræ: qui uero male iniuriam facit Cathedræ. Ideo malus ſacer
dos ſacerdotio ſuo crimen acquirit non dignitatem. Contende ergo q̄ta po
tes ſolertia ut inane non ſit quo nunc gloriaris: nec ſupercilii pabulum ha
beat ſed recti officii. Pugna contra ſuperbiam quia ex diabolo eſt. Et audi
gentilem hominem: a quo puer es inſtitutus: licet. n. ſine chriſto ſit ſine ſen
ſu bono tamē non eſt. Equidem inquit ut honore dignus eſſem primū labo
raui ſemper. Secūdo: ut æſtimarer. Tertiū mihi fuit illud quoq; plerisq; pri
mum eſt: ipſe honos. Recte uir ſapiens rerum nomina non ante tulit rebus
idem quoq; octingentos iam dicit ciues fuiſſe uſq; ad ſua tempora: qui adep
tum Conſulatum Romæ eſſent: ſed eorum uix decimam partem reperiam
dignam gloria: nec hoc quidē iniuria. Attenditur. n. quod extra arridet ocu
lis. quod eſſe intra & primum pendi oportet negligitur. Tu ergo tene ſemi
tam rectam: & honorum uocabula cū honoribus iunge: cogitans non quid
ſed a quo: non q̄tum: ſed cuius gratia es aſſecutus. In ſtrui per ſingula nō eſt
operoſum: modo præſtare te dignum Cardinalem uelis. Qua id fiat ratiōe
habes in promptu. Velle eſt opus aiebat Socrates. Quibus hominibus pſua
ſum eſſet: ut nihil mallent ſe eſſe q̄ bonos uiros: iis reliquam facilem eſſe do
ctrinā. Pauca & prima de multis hęc ſunt: quæ cōmemoro. Volūtas & ſtu
dium porriget reliqua. Sed addam aliud: in quo eniti toto ſtudio debes ut
q̄tū uidelicet antecellis loco tantum & meritis pręſtes. Laudata poteſtatę
nihil utilius: nihil quod infra poſitos ad reuerendū: parēdū: & ad ſuſcipiēda
bonorū operum deſyderia fortius animet. Diuinitatis non humanitatis pu
tant populi quod ſupra ſe uident: & magna admirantes ęquanimiter patiū
tur duci quocūq; eſt opus. Ea res q̄tum publicis proſit nemo ignorat. Exē
pla attendimus omnes magis q̄ præcepta: nec eſt in quo peccent grauius
mali Eccleſię principes: q̄ q; in imitationem ſui reliquos trahūt. Induēdus
ergo nouus eſt homo & noui ſenſus formandi: qui iuxta Platonē plus a cę
teris hominibus differant q̄ uiri a pueris. quę poterāt priuato ſortitā indul
geri non indulgebuntur publicā perſonam tenenti. Cum dignitate creſcūt

crimia:i magna fortūa inqt Hiſtoricus.Minima licētia ē:neq; ſtuder̄:neq;
odiſſe:ſed minime iraſci decet.quæ apud alios iracūdia dicit̄:ea in īperio
ſupbia atq; crudelitas appellatur.Relinquēdæ ſunt tibi delectationes anti
quæ.Omittendę euagationes quottidianę.Raro niſi cū expedit:pducēda
in publicū hæc dignitas eſt.oblata.n.frequenter uulgi oculis uileſ.Secretū
& raritas æſtimabiliorē illā reddit.Inſtituēda eſt uita ſeuerior:& uitæ adiū
genda maior religio.quod ī aliis eſt mediocre:id in te eē cumulatū oportet:
cōtinuū:& cōſtans.Opus bonū ꝓpriū tuæ ꝓfeſſionis appareat.Os uero:
quod euangelio eſt conſecratū:nil habeat turpe:aut uanū:aut multū.in eo
ꝑſonet ſemp uerbū dei:& ſicut turpe ſibi Iure cōſulti putant ſine lege loqui:
ita tu īcōueniēs uerbū crede:quod caret ſcriptura.Cātato cū ꝓpheta quot
tidie:q̄ dulcia faucibus meis eloquia tua ſup mel ori meo.Nulla porro intē
perati animi in te ſigna appareant.non libido:non luxus domeſticus:caſti
gata ſint ad unguem ſingula.Corpis tui is ſit cultus.is ueſtitus familiæ.ea
frugalitas menſę.Illa mediocritas totius ornatus:ut qui hęc intueant̄:ſacer
docio digna exiſtimēt:& benedicant opibus tuis.Multū hęc cura miniſte
riū noſtrū cōmendat.Nihil.n.ad laude uel ad detractionem tam obuium
eſt:q̄ exterior ſpecies.In qua eo diligentius eſt uigilandum:quo difficilior
eius eſt moderatio.Magnum inquit Cicero:ē tueri perſonam Principis in
re publica:quæ nō animis ſolum:ſed etiam oculis debet ſeruire ciuium.In
nocentiæ quoq;:& Integritatis:& magnitudinis animi:& beneficentiæ ſtu
diū ſuſcipe.Actiones tuæ dignū in domo Dei famulatū oſtendāt.Illa ēt di
ligentia nō hēatur in ultimis:ut pateat omnibus domus tua:& faciles ſint
acceſſus ad te.Audiendi nō ſis impatiens:nec accelerata attentio.Bn̄igna
dentur reſponſa.Conſolationē capiant q te adeunt.Nemo triſtis diſcedat.
opera uero non ſegnius īpendenda q̄ offerenda.Tibi.n.(ut ſcriptū eſt)de
relictus eſt paup.orphão & pupillo tu eris adiutor.Labor nullus moleſtiā
hēat.Eſſe te tunc Cardinalē puta:cū aut egeriti pium aliqd pręſtas:aut pu
blicū curas.Hæc ſi pp gloriā in gētilitate olim ſiebant:qdni tu in chriſtia
na uita pp Deū id agas?Addi ad hæc præcepta poſſent plurima dignitati
tuę cognata:ſed ea p te noſces:ſi(ut dixi)adiungere honori onus ēt uoles.
Quæ dico:magis eo ptinēt:ut ſanū aliqd iter multa noxia repat:q̄ ut abſo
luta uitæ forma tradatur.Vigila Papieñ:& eſto ſobrius:& non careāt dies
tui & noctes recordatione bñficii accepti.Anni prętereunt:& mors appro
pinquat.Pugna:ut hęc tanti oneris ſpecioſa ſarcina:ſicut corpus grauat:ita
nō opprimat aiam.Dñs Deus ſit in corde tuo ſemper:& qñ uicariatui ſuo
membrū te addidit:ēt pſtet:ut collaborare ad cōmunē ſalutē utiliter ualeas.

Leodriſio Cribello Mediolanenſi.

EPigramma tuum libens accepi & libens perlegi:gratias tibi plurimas agens:quod & antea epiſcopalem:nunc Cardinalatem dignitatem muſis tuis proſequeris. Sunt hęc amantis animi ſigna: ſunt & congratulantis cordis indicia. Dilexi ſemper te merito:& diligam q̄diu in me ſenſus hominis erit. Epigramma uero ipſum omni ſuauitate eſt planum. habet ſplendorem in uerbis:uim in ſententiis. in ipſo uero orationis contextu eam facilitatem omnium rerum:ut ſępe pontifici dixerim nullam elegiam temporis noſtri æque mihi placere ac tuam. Seruabo igitur hos nouiſſimos uerſus & cæteros:quos conquirere undiq; potui in laudem ingenii tui: & in conciliatores perpetuos beniuolentiæ noſtræ. Lætaris mi Leodriſi hoc meo Cardinalatus honore. Vera ē lęticia tua:nec ſine cauſa ſuſcepta. tua eſt.n. quæcunq; eſt mea acceſſio:nec minus amicis q̄ mihi geretur hic pileus. utinam ſic bene promerendi occaſiones ſe dent:ut ego illas ſemper auide arripiam. iam muſæ ipſæ hoc antea eſſent expertæ:niſi quod capere eas decebat interuertiſſet Mars importunus. Erit aliquando dies cū quietos nos ſinet:& pro tuba fiſtulam licebit audire. Apologia tua: cuius ad nos partem miſiſti:monſtrata pontifici eſt:& ab his qui uiderunt laudata. Mihi certe ſatiſfacit abunde:& tibi gratias ago quod non paſſus ſis de poſſeſſione tua Poeticam pelli. Reſpondetur prudenter:conuincūtur uere argumenta aduerſarii:& muſarum ueneranda proferuntur myſteria. Perge ſuffragio meo & ad calcem uſq; perducito. Ex primis me futurū polliceor: q codicem domi habere:& uſq; uelim perlegere. Præſul Ancōitanus q̄tum intelligo:omnia cōprobat. Id illi mō eſt durū quod in dialogo introductus: homini amiciſſimo Coepiſcopo ueronēſi cogit̃ aſperius reſpōdere:ſine cauſa certe hæc curans. Tua.n.ſunt argumenta illa nō ſua:& cōmenticia hæc diſputatio offendere amicū nō poteſt. Tu nihilominus rei cōmuni intende: & beneficiū pręſta litteris noſtris:gratū uiuentibus:utile & iucundū his q nobis ſuccedēt. Saluere iubebis nomine meo Præſulē Mutinēſem:Angelū Acciaiolū:& Ciccū Simonetam bene de me ſemper promeritos. Vale.

Antonio Miglorino Nouemuiro Libertatis Florentinæ.

MEo chirographo cum ſcribi ad te poſtules:cur tu quæſo alieno ad me ſcribis? Maiores non tibi ſunt occupationes q̄ mihi. Mihi quoq; non minor eſt ex manu tua iucunditas:q̄ tibi ex mea. Inepte inquies ſcribo:ineptus & ego ex apto ſum factus. Olim litterę meę compoſitione ſua ridebāt. Nunc inquinauit eas curia hæc noſtra. Ingenio: quod deterius ē:idem euenit quod manui. Cum ergo tuos apices nouero: meos tu uiciſſim mereberis. Volo ut utriq;:uel admirandi ſit:uel ridēdi par rō. Grata mihi fuit epiſtola tua:grata humanitas. Nec certe te aliū cerno q̄

omni tempore fueris. Fuiſti mihi ſemper amicus: & uſq; in pręſentem amor continuat. Si quem uere puto gratulatum eſſe hoc noſtro honore: in primis uni Antoni te puto. Hoc ſi taceres per me intelligerem: ſi negares non crederem. Eum: qui te amat neceſſe eſt ames: Gratulanti amico tuis rebus ſecundis: opus habes gratulari tu ſuis. Cardinalaris hęc dignitas poſſeſſione: mea dicetur: uſu uero tua: & eorum qui mihi ſunt beniuoli. Non extulit me ſpiritu ullo ſuperbiæ: non obliuioſum fecit: aut contemptorem amiciciæ ueteris. Diuinę pietati illam aſcribo non mihi. Illi acceptum refero quicquid in me contulit Apoſtolica ſedes. Memoria tenere te dicis dixiſſe me olim: ero plane Antonii. Vere recordaris Antoni: neq; ego ita futurũ eo inficias. Plane inq̃ ero Antonii: ſemperq; tuus eſſe & dici: contendã. Venturum inſuper te Romam adiũgis. Si remorandi cauſa adueneris gratus erit aduentus: & mora iucunda: ſi uiſendi tantum Cardinalis tui gratia: ne quæſo in tam longo itinere tibi incommodes. Labori parce: & tempori. Familia tua præſentem te quęrit: & certe etiam patria. Poſſunt ſcripta noſtra idem præſtare quod corpora: non propter memoriam ſolum litterarum uſus eſt inuentus: ſed ne ultro citroq; in omnem neceſſitatem ire & redire haberemus. Epiſtola tua mihi ſemp erit Antonius: mea uelim tibi ſit Iacobus: non minus q̃ dextræ coniunctionem. Hoc pacto ſatiſfiet neceſſitudini noſtre. Ex ſubſcriptione etiam tua nouemuirum libertatis te factum cognoui. Hoc prius ex quoq̃ non intellexeram. Gratulor igitur tibi: & ego uiciſſim tuo ſucceſſu: fato neſcio quo accidiſſe aduertens: ut uno tempore tu patrię tuę: ego ad romanæ eccleſiæ conſilium ſummum uenerimus. Poſtulaſti paucu los uerſus. ecce plures q̃ peteres: & q̃ ego daturum me ab initio crederem. Vale, & digniſſimis tuis collegis me commenda & offer.

hiteray bſus

Antonio Mariani Florentino.

QVæ de ſchola noſtra cõmemoras: & quę de ambiẽtiũ poſtulationibus mones: mẽti tenebo. Vſq; in pręſentẽ nil eſt ſupplicatum. ne uero ĩpetretur cuſtodes appoſui. Curabo q̃tum uigilare occupari oculi poſſunt: ne qd huic ſancto operi noſtro incõmodet. Tu pie agis Antoni: nõ deſerens quod cœpiſti & cõtinuaſti cũ laude: nõ tam meo iudicio auditoria ad litteras: gymnaſia ad robur: q̃ ſcholę hę iuuenũ ad ſalutem animæ faciunt. Fauendũ his cenſeo & impedimenta tollẽda: qbus cõfundi hæc pietas poſſit. Adero illi uſq; ad ultimũ uitæ: nec acti tyrocinii ĩmemor ero. Si qs mihi ad bene agẽdum eſt ſpiritus. Si qua in domini mandatis uolũtas: plane cõfiteor. Ducta ẽ ex rudimẽtis illis: quæ te tradẽte accepimus. Bñ uale: & cura ut ĩ his laboribus nřis: tuis & coetus tui oratõibus ſubleuer.

Nicolao Capranico Præſuli Firmano.

SI me non putaſſes ſuperbum: remiſiſſem munus: quod per Petrũ miſiſti. Quid. n. in tanta coniunctione noſtra attinebat quęrere noua tentamenta amiciciæ? Diligo tuam Paternitatem. nec ullis muneribus augeri poteſt mea dilectio. Abſtinebis poſthac a ruſticitate huiuſmodi. Nunc tibi gratias ago: & in teſtimonium tuę liberalitatis appendi auleum in auditorio meo mandabo. Petrũ audiui referentem quę in mandatis dediſti. Referet & ipſe quæ a me uiciſſim acceperit. Bono animo ſit dignatio tua. Communis tibi & mihi hic pileus erit.

Angelo Vitelleſio præſuli Cornetano.

ANte hunc diem non reſpondi litteris tuis: quas proxime accepi. Cupiebam ipſe reſponſionem tibi dictare: nec per occupationes licuit hucuſq; id agere. Secretarii exprimere communia poſſunt: affectiones amicorum non poſſunt. Nactus ergo nunc hoc paululum ocii ſatiſfaciam paternitati tuę: & mihi. Nõ dubito pater amantiſſime iucundã tibi fuiſſe hanc meam ad cardinalatum aſſumptionem. Poſtulat hoc amicicia noſtra & continuus amor: quo te & tuos multis iã annis ſum ꝓſecutus. Poſtulant ea quę in hac dignitate expectare a me potes. Animus meus tecum continuo erit: opera etiam non deerit ubicũq; in tuis rebus neceſſaria fuerit. Habes in hoc collegio plures qui multum te amant: & honoris tui ſunt ſtudioſi. In hoc numero licet me computes: nec perſuaderi tibi aliter ſinas. Vtinam tamen: qui te ita amant, prudenter amaſſent. Vtinã dum ſibi nimium ſapientes uidentur: periculo tuo experimentum non feciſſent ſapiẽtiæ ſuę. eſſes tu quidem unus ex nobis: nec Pontifici noſtro impedita ratio ad te aſſummendũ fuiſſet. ſi ad hoc examen redeundum fuerit aliquando: non ero ex his: qui imprudenter te ament. Si quęris a me nunquid auxilio tibi hoc tempore fuerim: reſpondebo ingenue: primam me curam rei meę habuiſſe: proximam tuæ. Ad utrũq; uires unius ſatis non erant. Si aliter dicerem ſcio non crederes: neq; ego tibi mentirer, in amicicia expectandũ nõ eſt: ut alios magiſq̃ nos metipſos amemus. Admonui tamen quos putabã tibi fauturos: conſiliũ etiam dedi eorum quę uiderentur agenda. multa pręcauenda monſtraui: quę nõ ſunt ęſtimata. Aliter q̃ ſentirem loqui putabar. Vbi tecum ſic agi aduerti: non ualens meam illorumq; ſarcinam ferre: meę perferendæ incubui. Fateor meritum eſſe melius de uirtutibus tuis. ſed quid agas: ubi Pontifex ab his derelinquitur quos in tua & cæterorum creatione primos adiutores ſtatuerat? Omnino ordinationem hanc nouam decreuerat facere. Actum de æſtimatione ſua & ſedis putabat: ſi uictus a collegio bis uideretur: uincere ipſe uolebat. Maluit ergo ad eos: qui ſine te uictoriã certam ſpondebãt: uoluntate ſua hęrere q̃ cum hiis ſentire qui cum te uelle

deberent:nec te nec quempiam uoluerunt. Sic acta res eſt. Dolorem tibi attuliſſe hanc tui prætermiſſionem nō dubito. Carneus.n.es:& ſenſum hominis habēs. Verum cum ſapientiſſimus ſis:credo modum te huic cogitatiōi iam ſtatuiſſe:& uia ſua reputaſſe humana. ſunt ut tu melius noſti incerta. ſunt fallacia. ſūt plæna miſeriis. Deſtituimur, unde ſpes erat:et erigimur unde non putabamus obſeſſi caligine:& tenebris ſęculi. Semper ancipites: ſemper anxii:non prius exagitari deſinimus:q̄ uitæ finis aduenīat. Te precor digniſſimę antiſtes per amiciciam noſtram:ut in hac tua fortuna altum animum geras:nec a ſenſibus te deprimi ſinas. Nil accidit tibi:quod nō multis antea & nūc quoq; acciderit. Cogita quot ſint olim uiri pręſtantes præteriti:quot nunc prætermiſſi. Apud multos expectatio fuit, res apud pauciſſimos. Nō ſemper digni aſſummuntur. Locus eſt aliquādo malis & indoctis atq; inutilibus. Raræ res.p. ſunt & olim fuerunt:quę ferre bonos ciues potuerint. Hic eiecti:illic oppreſſi ſępe fuere. Magna mi Cornetane ciuitas eſt. magna atque excellens dignitas: poſſe & ciuitate & dignitate carere: non tamen propterea deponendam ſpem puto. Sentio quid loquatur Pontifex:quid adhuc pro te meditetur. ſi uitæ aliquam acceſſionem dederit deus:moleſtior ei fuit q̄ tibi omiſſio. Tractus ē in aliam partem: non ceſſit. Crede mihi facturus eſt quod nunc amici non permiſerunt. Tu interim a labore non ceſſa. ſerui eccleſię. ſerui principi tuo & certe etiam honori. Intuentur nunc omnes quid facturus iam ſis:quorſum tuę curę ſe dirigāt. qui te amant eadem de te optant quæ ego. qui odio habent īmaturum & præceps aliquod conſilium attente expectant:quo te ipſum & ſpem tuā omnem in futurum confundas. In hac expectatione nō dubito eliges quod animæ & famæ tuæ ſit ſalutare:& quod nos qui te amamus delectet. Scripſi hæc pauca:nouit deus:corde fideli: credens tibi non futura ingrata. Rogo omnia in bonam partem accipias:& charitati des ueniam ſi ſimplicitate ſua errauit. Me ſemper habebis:& in teſtimonium animi has litteras tibi ſeruato. Vale.

Mariano Sozino Senenſi Iureconſulto.

TVę charitati gratias habeo:quod binis litteris de emenda uilla me admones. Si Papienſi tuo nō eſſes affectus:hanc certe curā non ſumeres. Cupis illi gratiam populi:cupis ornamentum dignitatis & uitæ ſolatium. Meminiſſe debeo & meminero humanitatis ſuę huiuſce. Cur autem hoc tempore non ſequar conſilium tuum: Scies cum ad uos uenero. litteris nunc reddere rationem non poſſum. Ad Iunium pximum ſi ita Pontifici noſtro placuerit: me expecta: & uale. Saluta meis uerbis Bartholomeū Iureconſultū filium tuū ac totam familiam. Romę.

Heliano Spinulæ.

GRatulatio tua amantiſſime Heliane iocunda mihi fuit atq; ac
cepta. Video.n.te memoriam retinere antiquæ cõſuetudinis no
ſtrę:& charitatem quoq; non imminutam. Dignitas hęc in me
collata beneficium dei eſt:& amor Pontificis: non præmium meorum la
borũ ſicut tu ſcribis. Cognoſco debitorẽ me diuinæ pietati:& æternas gra
tias illi habẽdas:quæ non quid ipſe dignus eſſem accipere:ſed quid ipſa im
pẽderẽ ſoleret:ſpectauit. Cardinalatus hic meus:ſicut tibi ẽ carus: ſic uo
lo omnibus in rebus ſit etiam cõmodus. Quãdo placere tibi & tuis in ali
quo poteſt:ſcribe:& poſce. Quantum in me erit:tantũ ſine exceptione He
liano meo præſtabit. Ricam:quam obtulerũt Bartholomeus Framura &
Obertus Penellus:grato animo accepi & tibi gratias ago:lætatus munere
& uoluntate:qua illam miſiſti. Opere & textura ęgregia eſt. Egoq; illam ĩ
memoriam tui ſolemnibus diebus ſemper geſtabo. Bene uale:& tuos oẽs
uerbis meis ſaluta.

Proſpero Camulio.

TAcitus te ſæpe reprehẽdi.quod poſt tuum diſceſſum uſq; in hũc
diẽ ſilueris. Non poſtulat hoc amicicia noſtra:non ẽt charitas:
qua te cognitũ ſũ ſtatĩ cõplexus. Deleſſem pẽitus nomẽ tuũ e rõ
nario amicorũ meorũ:niſi poſt quartũ mẽſem litteras a te accepiſſem. Scri
bis lętatum te eſſe nouo gradu:in quem bonitas dei me ſtatuit:ſolida eſt &
uera lætícia tua mi Proſper. Creuit homo tibi amicus:tibi omnia tribuens:
& qui de ſummis uirtutibus tuis benemeritũ cupit. Volo hæc dignitas cõ
munis ſit tibi.& mihi:nec in ſe habeat aliquid:quod non tuum credere poſ
ſis ut meũ. Addis te multum mihi debere:mihi quod debeas exiguũ eſt.
Ponderibus nimium gratis beneficia expendis. Ego quod me oportebat fe
ci.fuiſſem reprehendẽdus ſi ſecus feciſſem. Quando in noſtra caſtra totus
migraueris:maiorem adhuc animum ſenties. Pontifex tibi afficitur.ego af
ficior.eadem erit omnium mens cum cognoſci incipies. Incipiendum eſt
autem non ſero: ad multam.n.ætatem iam perueniſti.& q̃diu nos:qui te
amamus:ſimus uicturi:certum nõ habes. Vrge hanc occaſionem rei bene
gerendæ oblatã uno temporæ:& ſimul experimento probatam. Fœlicitas
non parua tempoꝝ eſt:principem regnare in eccleſia.qui uirtute ipſe excel
lens:uirtutem in pręcio habeat. Vale:& Illuſtriſſimo Duci noſtro cum tem
pus habes me commendato.

Franciſco Bertino Luceñ.

INtellexi quid ſagæ tibi prędixerint.quod etiã tuum ex hac mea
& cõmunis domini aſſumptione gaudium fuerit.lætor plurimũ
tua hac uolũtate:quæ certe mihi nũq̃ dubia fuit. Diligis homi

nem:aquo ſumme diligeris:& ſucceſſu eius exultas:qui omnia tecũ habeat
cõmunia.Propter occupationes breuibus agam quicquid honoris.& com
modi hic pileus habet:tuum putato.Paucis mihi eſt ſatis: cætera parta ue
lim eſſe amicis:interquos tua uirtute in primis tu es.Patriam non eſt neceſ
ſe mihi cõmendes.Natura & uolũtas mea omnibus horis mihi illam com
mẽdant.Vtinam tanta poſſem illi præſtare quanta deſyderium fert.Florẽ
tiſſima eſſet:nec ullius externæ opis indiga.Pie tamen facis illius ſedulo re
miniſcens.Vale:& Reuerendiſſimo domino meo Cardinali Rauẽnati me
q̄tum potes cõmenda.

Bornio Bononienſi.

BReuibus litteris:quas ad me ſcribis: laudas ſapientiam Põtificis
noſtri:quod me ad Cardinalatũ extulerit.Amorem ęquius erat
laudari.cum.n.nulla in me uirtus ſit:nulla facultas:qua eẽ eccle
ſię utilis:& ferre tantam ſarcinam utiliter poſſim:uideri magis potuit ſui in
me animi teſtimonium quoddam dediſſe:q̄ illa ſpectaſſe:quę digna ſunt pi
leo.Ago tamen beniuolentiæ tue gratias:& tibi omnia ſpondeo quæcunq;
hæc in ſe dignitas habet.Affirmo etiam actiones meas eas futuras:ut uolũ
tate & ſtudio proxime ad illos dicas accedere:qui bene operantur in uinea
Domini. Vale.

Gullielmo Pererio.

LItteræ tuæ acceptæ mihi fuerunt.Gratulatio quoq; tua iucunda.
lætaris dignitate amici te diligentis.lætaris eo honore:cuius i te
pars nõ parua redundat.Mihi ſoli nolo hunc pileũ geri.Geri uo
lo eccleſiæ. geri Põtifici:& amicis egenis atq; diuitibus.Amaſti tu me ſem
per:amaui te ego uiciſſim.Nulla utilitas præbuit cauſam beniuolentiæ no
ſtræ.Fundamentum fuit uirtutis opinio.Tu in me forſan aliquid inſpexiſti:
quod placuit tibi.Ego in te multa agnoui:quę dilectione cenſui digna.qui
ſic amant continuo amant,Nec ſuper induci ulla obliuio poteſt. Memini
tui mi Guillelme:& q̄ diu uiuã meminero.ſpeciẽ exteriorẽ hic honor forte
mutauit.ſtudiũ amicorũ nec mutauit nec minuit. ſum idẽ erga illos q ha
ctenus ſui.Eo fortaſſe in eis colendis incenſior:quo maior benemerendi ac
ceſſit poteſtas.Accipio quę mihi tua humanitas offert:& tibi gratias ago.
Laudo etiam quod litteris totum te dederis.Sic facito ſemper: & me ama
to.Conſolationi ac cõmodo:q̄tum in me erit:tibi omni tempore ero.Vale.

Ioanni Cirignano.

BInas tuas diuerſis diebus accepi cum exemplis eorum quæ ſcri
pta nuper ex Gallia ſunt.Primis ſtatim reſcripſi. ſęcundis reſpõ
deo nunc.Pontifex cuncta me recitãte:audiuit.Si uera ſunt quæ

narrantur:eſt quod perturbationem pertimeat:ſin iactantius dícitur ut ha
ctenus dicta ſunt multa:habet:quod expectet:& ſperet.Noſti mores illius
gentis:uerba magnifica:ſpiritus ſupra uires.Potens illud regnum eſt intra
terminos ſuos:extra idem non eſt.Pecunia carens ſola multitudine ualet:
quæ niſi forſitan nouas ſedes quęrat:teneri ſine ſtipendio foris nō poteſt.Si
primi impetus trāſcant:in manibus tenetur uictoria.Agit tibi gratias Pon
tifex:& te recognoſcit.Meaq; etiam cōmendatione habet in ſuis.De abſen
te haberi ea ratio non poteſt:quæ de pręſente haberetur.Alias.Hæc nūc.
Vale:& me ama.

Antonio Allio Canonico Florentino.

IVcundę gratulationes amicorum fuerunt.Iucundi adeuntium
uultus.Accepta etiam munuſcula quędam in hac mea Cardina
latus dignitate oblata.Ex his omnibus nil officio tuo æſtimabi
lius fuit.Tu non ſolum lætari meo ſucceſſu per litteras uoluiſti:ſed ut lætā
dum continuo eſſet:addidiſti ſalutaria quędam pręcepta:ad beneuiuendū:
& tenendum cum dignitate hunc locum uere apposita.Cōmunia illa ſupe
riora:& ſæpe ab his uenientia:qui uel non amant:uel alterius proſperitate
triſtantur.Tua hæc charitas rara eſt:& nil in ſe habet:quod non prodeſſe
& dilectionis perhibere teſtimonium poſſit.Gratias tibi ago mi Antoni:
pluſq; ſic gratulanti:ac muneranti debere confiteor:q̄ cæteris uſum ſuum
tenentibus.Seruabo hanc epiſtolam in pignus animi tui:& quottidianā
magiſtram actionum mearum.eſt digna:eſt uera:& a perfecto cordis the
ſauro procedit:complectens omnia:quæ reddere Pręlatum utilem in eccle
ſia poſſint.Non graueris frequenter ſic agere:tuiſq; uocibus diſſipationes
cordis mei:ad bonum colligere.Ex his non ſum:qui admoneri indigner.Iu
cunda eſt omnis correctio:ueritatemq; aures meæ ſemper accipiūt:audire
auētes quę pręſtare meliorem me poſſint.Imperfectum.n.meum agnoſco:
& deeſſe multa mihi intelligo:quæ ab amicis ſint medicanda.Quanto mi
noribus meritis in hanc dignitatem aſcendi:tanto me conuenit ad uirtutē
laborioſius laborare:ne uidear Deo & ſanctę Sedi ingratus.Vnā uero hāc
conſolationem habeas:& me uelim.Mihi nunq̄ deeſſe me patiar.Dirigen
tur omnes curæ ad ſalutem eccleſiæ.Bene agendi locus per negligentiam
non omittetur.Laboris:non ocii gradum cœpiſſe me ſtatuam.quę ipſe nō
intellexero ab aliis accipere non recuſabo.Satis erit in ſecundo genere lau
datorum apud Heſiodum poni:& gratias hac ratione pro ſuis donis:& da
tis Altiſſimo reddere.Te uero amantiſſime pater tota ſemp mēte comple
ctar:& ī meis habebo.Quęcūq; noſtra dignitas poterit:tibi poterit:& his
qui nos amant.Obliuioſum non me fecit amiciciæ ueteris:non aſpernantē

inferioris cōditionis. Eadem in colendis amicis mihi mens eſt ad Cardina
latum aſſumpto: quę olim fuerat egenti: ac pauperi. Vtinam ſic cotidiana
conſuetudine frui neceſſitudinibus poſſem: ut ego illarum ſingulis diebus
pene ſum memor. Habes optimum patrem & ſtudioſiſſimū tui Cardina
lem ſancti Marci. Eo adiutore nihil eſt quod opera cuiuſq̄ indigeas. Si quā
do tamen parcere ſuis occupationibus uoles: eſt tibi Papieñ ſtudio & fide
paratus: cui imponere qduis oneris poſſis. Propter familiare myſteriū quod
Pontifici exhibet: facultatem aliquando habet implendi quę petunt amici.
Quod nō accipies: ſilentii tui erit: non amiciciæ noſtræ. Vale & ſaluta uer
bis meis Nicolaum Corbizū: & Leonardum Dathum Canonicos tuos:
cæteros etiam: quorum conſortio uſum me olim: & adiutum cognoſcis. Di
ctaui tibi hæc pauca paululum ocii nactus: magis ut indicarem: quanti fe
cerim epiſtolam tuam q̄ quod ſactiſfactum pñti officio uelim. Iterum uale.

Fr. Patricio Pręſuli Caietano.

IN ſcribendis litteris tuis uelim poſt hac ueterem & rectam con
ſuetudinem ſerues. Mihi ſalutem dicas: & unum: non plures ap
pelles. Si dignitate excello: etiam cōmodius inſeruiri illi per inge
nium poteſt: q̄ per monſtra uerborum. hoc inter nos ſeruemus deinceps.
Cōmendaui tibi Honofriū. neſcio quæ modo cōmemoras. mens fuit bo
num cōmendare non malum. ſi opinioni meæ contrarius eſt uelim & com
mendationem eſſe cōtrariam. Pluris eſt apud me honeſtas: pluris Eccleſia:
pluris Pontifex: pluris etiam tu q̄ omne Fulginium: & quicquid habet Ita
lia. Vtere officio: & Iuſticiam ſerua: id agens: ut agere negotium publicum
uidearis: non tuum. Meas omnes commendationes: quodcunq; uerborum
genus habeant: ſic peto: ſemper interpreteris: Quantum per honeſtatem
& bonū publicum liceat. De pretore Gualdi Paternitati tuæ gratias ago.
Soluiſti p me mercedem hoſpitii: quod ille in Picenum eunti: mi tu & redi
tu gratiſſime prętitit. Vale.

Chriſtophoro Landino.

DIſtuli dies aliquot reſpondere litteris tuis non aliam ob cauſam:
q̄ ut tibi ipſe reſcriberem. Poſſunt qui nobis ab epiſtolis ſeruiūt
partem aliquam ſenſus noſtri inditiis ſuis exprimere: Ad illa ue
ro arcana penetrare non poſſunt: quæ in intimo cordium ſunt: & tam cum
delectant qui ſcribit: q̄ ad quem ſcribuntur. Nunc uero paululum hoc ocii
habens: morem geram & tibi: & mihi. Gratularis ob dignitatem Cardina
latus in me nuper collatam. Credo Chriſtophore tuam gratulationem ex
animo eſſe: cum me ſemper dilexeris: & coniunctio ſtudiorum noſtrorum:
abſentes: & ſilentes in charitate tenuerit. Ago tibi debitas gratias. Impleti

tuunns amici:& oſtendenti memorem te beniuolentię noſtrę:& cōmenda
tionum:quibus a me omnibus in locis es ſemper ornatus.Nō paſſus es in
tot gratulantium uocibus tuam requiri.Innouaſti p litteras fœdus coniun
ctionis antiquæ:quod & ſi inoffenſum manebat:profuit tamē a ſenectute
nimia uendicari.Seram autem gratulationem non fuit neceſſe tot uerbis
excuſares.Sera uideri forſitā aliquibus potuit:mihi certe perq̄ tempeſtiuā.
ſi.n.allata in primo illo ſalutantium concurſu fuiſſet.Legi quiete non potu
iſſet.erat neceſſarium in cumulum cōmunium litterarum obliuiōi mādari.
Nunc lecta qete eſt:& guſtata ſuauitas omnis orationis tuæ:atq; affectus.
Sic precor continuo facias:puteſq; non ideo quia honore pares nō ſumus:
amore pares eſſe non poſſe.Poſſumus certe.Speciem exteriorem dignitas
hæc mihi īmutauit.Iudicium interius ut erat:dimiſit.Seruo amicicias ucte
res.Diligo qui me dilexerunt:& oībus cum poſſim:cōmunem me præſto.
Si frequenter non poſſum:eſt gradus:non uoluntatis.Dixi hæc pauca:ut
ſcires operam tuam non fruſta futuram.Laurentius Guidetus:quem in
calce litterarum commendas:uenit ad me.Benigne ſuſceptus eſt:libenter
quoq; auditus.Confyderans uero ego eius ętatem:& litteras ad huc com
plemento egentes:conſului rediret ad uos:& quæ didicerat in otio confir
maret.Filio non aliud ſuaſiſſem:q̄ ſibi.Accipit curia noſtra meliores:q̄ fa
ciat.Seruitur hic uel ambitioni:uel domino.Vtrobiq; tēpus diei & noctiū
totum cōſumitur.Ad ſtudia ne momentum quidem relinquitur:quod par
tum affertur.id uero prodeſt.Retinetur ægre niſi bene ſit partum.Addita
menta nulla ſunt expectanda.Ideo fit ut ingeniis nondum confirmatis ca
lamitas nocentior afferri non poſſit.Sicut autem facturum te ſpondes:ita
quęſo extremam manum ichoato operi appone:& iuuenem perfice:ut ſibi
& mihi ſuo tempore utile miniſterium habeat.Quod uero ad nos attinet:
quando cōmunis tibi eſt animus noſter:uelim:etiam Dignitatem cōmunē
exiſtimes.Partitio iniqua:ut reor:non erit:ut tua ſit uſu:mea poſſeſſione:q
in ea acquirenda tam diu caſtris grauiſſimis ſum operatus.Vale.

Ioanni Cardinali Atrebateñ.

VEnit obuiā Dignationi tuæ is:cui tu iudicio meo ſupra cæteros
homines poſt Pontificem debes.Eſt Ambroſius noſter:eſt præ
co laudum tuarum:tātum te amans:q̄tum amari humanis affe
ctibus poteſt.Vidi eum ſtudentem operi tuo.Cum de re cōmuni ageretur:
nihil non timuit:nihil non ſperauit.Vno eodemq; tempore ſudauit ſæpe:
& alſit.Ambiuit:rogauit:ſupplicauit:fleuit ubertim:cum pronuntiatum te
uidit:per me inquies hæc cogitabam.cogitabas recte.patere tamen me:q
teſtis omnium fui:pietati ſuæ teſtimonium dare.Amplectere hominem:&

inſinu tuo conſerua. Qui ſic ament ſunt rari. Rariores qui ſic operentur Non colit te nunc primum florentem ſecunda fortuna: omni tempore co luit: & adiutorem ſe prębuit quātis uiribus potuit. De me ſileo: ſcripſi per Antonium q̄ tuo ſucceſſu exultarim: quanti nunc eſſes in oculis noſtris: quid tibi gloriæ funus pragmaticale attuliſſet. non repeto illa. Eris cito nobiſcū: & de omnibus uberius coram. Iter accelera. Venis gratus: uenis expectatus: & de poſte eccleſiæ triumphum reportans. Te amo. te ueneror: & adiutorem paro in his: quorum imperfectum meum ad bene regendum hoc munus deſigitur. Breuitas papiri breuem me facit. Bene uale Reuerendiſſime pater & Domine.

Ludouico Francorum Regi pro Collegio.

SAnctiſſimus Dominus noſter ſolitus ſemper cū graue aliquid accidit: ex benignitate ſua id cōmunicare Collegio. Retulit his diebus: nō ſine mœſticia cordis: in certis litteris: quas Maieſtas ueſtra ad eum ſcribebat: hoc inter cætera contineri: quod uidelicet quidam ex Romana Curia redeūtes narraſſent ueſtræ Serenitati: ſuā Beatitudinē accepto nūcio de ſublata pragamatica: ter aut quater dixiſſe: guerra: guerra uſq; ad capillos: quaſi p oportunitatem maiorū: pecūiarum ſaltuetas maior ad bellum eſſet futura. Doluimus: & nos cum ſanctitate ſua. admiratiq; fuimus tantam in hominibus pfidiam inueniri: ut cum piculo eccleſiæ mentiri in Deum: & Vicarium ſuum nulla ex cauſa præſumpſerint. Pie tamē fecit Serenitas ueſtra: illa nō credere: nec malignitati aures præſtare. Quęrūt illi per has fallacias inire gratiam ueſtram: quęrūt diſſidium inter ſociatas uolūtates inducere. Deus puerſitatem illoꝝ uel ſanet: uel pdat. Sereniſſime Rex teſtamur Deū & cōſciētias noſtras: uera eē: quę celſitudini ueſtrę dicemus. Acceptis lr̄is ſublatiōis pragmaticę: illico ī Cōſiſtoriū nos ɔuocauit. Legi eas p ſecretariū fecit: lachrymātibus oculis receſſit: quātū eēt Maieſtatis ueſtrę beneficiū in totam Eccleſiā: quanta pietas ſua: quāta religio: quanta bonitas mentis. laudando: & benedicendo ſaciari nō poterat. Agebat frequēter gratias Deo. Agebat Celſitudini ueſtrę: hoc crebro adiiciēs: obligati nimium regi tam catholico ſumus. ornauit nos: ornauit tempora Pontificatus noſtri. Quod Eugenio: Nicolao: & Caliſto euenire nō potuit: hoc per hunc regem nobis Deus conceſſit. Plena humilitatis: & gratiarum fuit eius uox: atq; oratio. Rurſum aduenientibus ueſtræ Maieſtatis oratoribus: cum in publico Cōſiſtorio obedientiæ: & pragmaticę extinctio honorificentiſſimis uerbis eſſet oblata: effudit eo in loco omnis gratitudinis ſuę affectus. Nota eſt reſponſio beatitudinis ſuæ: auditæ laudes ab omnibus: quas in Maieſtatem ueſtram: & Chriſtianiſſimam Frācorum Domum cō

geſſit.Sequẽtibus diebus uſq; in hodiernum:per quemq̃ noſtrum nihil au
ditum eſt:quod non propenſiſſimum animum indicet.Experimur quoti
die ingenium eius: & ſenſus. Bonus eſt:mitis eſt: & ſimplex: & uerus.
Verba illa ſua non ſunt:nec habent cõmune aliquid cum moribus ſuis.Si
milia ſunt potius ingenio & leuitati eius: qui ea finxit & retulit. Pro
Deo bonitas ueſtra tantam enormitatem nõ credat.Suauis eſt in ore ſuo
cõmemoratio nominis ueſtri: nec niſi cum ſummo honore de Rege Ludo
uico ſentit:& loquitur.Oramus & obſecramus Maieſtatem ueſtram:ut au
res delatoribus claudat:ſicut ſapientiſſime facit.Colat hunc Pontificem a
quo colitur:& amet eum:a quo paterne amatur.ſocietas hæc & coniunctio
utriq; erit per utilis.Nos dolẽtes diſſidium inter patrem & filium malig ni
tate peruerſorum naſci:uolenteſq; perhibere teſtimonium ueritatis:ex debi
to noſtro ultro has litteras ſcripſimus.Precãtes:ut noſtro magis q̃ leuium
hominũ teſtimonio credat:& bonitatẽ ſuã ſequatur:nõ appetitus malorum.

Angelo Cardinali Reatino.

INtellexi ex litteris Amici noſtri:quas ſcripſit ex Vrbe:placuiſſe
Altiſſimo uocare ad ſe Petrum Paulum:ueſtrę dominationis ne
potem:quod certe non ſolum eius cã:cui mali nil accidit:ied pa
tris Agapiti:& ueſtrę dominatiõis plurimum doluit.Erat.n.i eo pręcipua
indoles:qua expectare:& ſperare digna oĩa poteramus:& patri etiam eius
graue incõmodum acceſſiſſe uериſimile eſt.Amabat eum in primis: & nu
meroſę prolis quaſi alterum parentem ſtatuerat.Veſtraq; dominatio dici
poterat:Iuuenem hũc aluiſſe.Fuit Reate ſeceſſus cauſa.Romæ uero ita do
mi quottidie erat:ut in gremio ueſtrę dominationis creuiſſe:& diſciplinam
ſumpſiſſe uideretur. Colebat illum charitas patrui:& in precio habebat.
Nec potuit talis caſus ſine mœſticia mentis ſuæ accidere: quandoquidem
ego:q nulla conſanguinitate illum contingo:ſed ſolis familiæ mentis amo
triſtor:& doleo.Placeat Deo noſtro acceptum eum ĩ requiem ſempiternã:
ubi terrenis anxietatibus liber rogare pro nobis poſſit:qui peregrinationẽ
agentes:ſecuturi mox ſumus.Non audeo tantum dominum conſolari litte
ris meis:neq;.n.fas eſt credere ſuperari uirtutem eius a ſenſu.Fuit diu in ſe
culo.Exercitatus eſt in fortunæ aduerſis.Deũ timere didicit:& non contra
ire decretis naturæ.Repetiit ſuperna diſpenſatio:quod nobis illum diligen
tibus precariũ dederat.Nouum in hoc adoleſcente exemplum non eſt:oĩs
ætatis & ſexus pueri:Iuuenes:& ſenes:ex hoc ergaſtulo euocantur.Maio
rem certe q̃ nos gratiam a domino conſecuti:qui in ualle lachrymarum re
linquimur. flemus aliquando eorum:qui nobis chari ſunt exitum inmatu
rum:ignari quid eis euenturum fuiſſet in uita.Varius eſt & lubricus adole

ſcentiæ curſus:malis infinitis obnoxius. Vidimus parentes quoſdam: qui bus adoleſcentia filiorum riſus fuit & iocus: fleuiſſe amare ſucceſſus ætatis. Poſiti in tenebris quid lugeamus & rideamus neſcimus. Incerta ſunt hominum uota: atq; utplurimum contraria rebus noſtris expetimus. Non ſpondebat Petri Pauli inſtitutio niſi uitam placentem: & dignam patruis duobus: quos romanæ Eccleſiæ Cardinales inſpexerat neq; ego aliter puto. Verum qui ſcimus an caligabant oculi noſtri: & ſecus erat ca ſurum ac uidetemus? Proptereaq; Deus ipſe exitum futurum diſcernens: præripere hunc nobis dolorem uoluerit. Caſus infiniti poterant impendere: ꝑpter quos mors ſua primo uitæ aditu fuiſſet optanda. Sequamur ergo omnibus in rebus Dominum Deum noſtrum Ducem non fallentem: ſcientem indigentias noſtras: ſupra omnem affectum nos diligentem. Nõ dabitur hoc modo doloribus & erroribus noſtris locus: ſed Maieſtati ſuæ per cuncta placebimus. Cogitatio etiam mortis noſtræ: quæ futura poſt paulo eſt: leuatrix ſit alienæ. Pauca hæc inter multas occupationes cenſui Dominationi ueſtræ ſcribenda. non ut conſolationem ab homine imperito acciperet: ſed ut ſciret nihil ſibi in rebus ſuis perire: quod mihi non pereat. Conſolationemq; & triſticiam omnem domeſticam communem eſſe ambobus. Veſtra dominatio bene gerendæ ſuæ legationi intendat: ut hactenus fecit. ſeruitori ſuo aliquando: cum ocium eſt: familiare aliquid ſcribat. Commendationes amicorum: & de publicis rebus epiſtolę: communem quandam conſuetudinem tenent. Amiciciæ fructum non habent. Põtifex lauationis cauſa Viterbii eſt. Curia pene tota cum eo. erimus hic integrum Iũium. Iulium & Auguſtum uagabimur. Septembri balnea repetemus. Definente Octobri reditus erit in urbem. Valeat fœliciter Reuerẽdiſſima Dominatio ueſtra: cui me etiam atq; etiam cõmendo: & dedo.

Antonius Allius Florentinus Ia. Cardinali Papieñ.

DIu Reuerendiſſime Pater reſponſum tuis litteris reddere diſtuli: non tamen aut deſidia: aut tue Dominationis obliuione id feciſſe me uelim exiſtimes. Nã tuæ Dominationis ita in aĩo mihi imago impreſſa eſt: ut ſi optem: ſi ſumma ope moliar delere: non ualeam. Tuis itaq; occupationibus ſtudiiſq; peperci: ne ſi ei crebius litteras darem: T. P. faſtidio me fore cõtingeret. Nunc autem occaſio oblata mihi eſt ſcribendi: quam equidem uehementer amplector. Negotium etiam Nicolai Corbitii: de quo ipſe tuam dominationem certiorem feciſſe manifeſtum eſt; quoad poſſum & licet: ſemel: iterum; iterumq;: ac millies (

ita dici fas eſt)commendare eius amicicia adſtrictus:compellor. Mihi
autem feciſſe te Reuerendiſſime Domine arbitrabor: quicquid tam bono
uiro tantopere tibi dedito feceris. Tuarum Reuerendiſſime Pater littera
rum: quæ pluribus ante menſibus mihi redditæ ſunt: grauitas atq; di
gnitas ita me exterruerunt: ut reſpondere uix audeam. Illa tamen mo
deratio qua legere mea: quaq; pluris ea facere q̃ ęquum fuerat dignatus
es: Iterum ad ſcribendum me non ſolum animauit: ſed impulit. Quæſo
igitur:ut ea:quæ ſentio:ob quæ etiam uehementer gaudeo: eloqui me pa
tiaris:nec iis quæ dicam:prout adulatoribus conſueuiſti:aures obſecro ob
ſtruas. Tuas Reuerendiſſime pater litteras non ego ſolum pluries ſumma
cum uoluptate perlegi: ſed amicorum tuorum nonnullis oſtendi: qui eas
adeo omnes probarunt:ut ex mea:ſimulq; eorum ſententia hęc rependere
tibi ſtatuerim. Iis plane qualis:quantuſq; ipſe ſis manifeſte deprehenſum
eſt. Magna ſiquidem animi tui moderatio: magna docilitas: magna opti
me te gerendi auiditas inde conſtitit:tua plane in eccleſiam charitas:tuum
ſtudium:atq; affectus:eo pręcipue inoteſcit: qd uel mea cum conſilia:tum
exhortationem te & audire:& amplecti non pudeat. Ita ut Salomonis uer
ba in intima cordis penetralia admiſiſſe recondidiſſeq; uidearis:qui uel a
Formicis interdum homines quid diſcere perhortatur: quo quidem patet:
q̃ auidius auditurus ſis ſapientes. qd profecto ſi faciant Principes:recte
ſane ſe gerant uniuerſi. Nunq̃ a uero excidant. nunq̃ a iudicio:ſententiaq;
labantur. Ibi ſalus dictum eſt:ubi multa conſilia:& audiens ſapiens ſapien
tior erit. Illius uero ſalus omnino deſperanda qui aures amicorum conſi
liis:monitiſq; obſtruxerit. Salomon licet ſapientia omnes præcelleret:con
ſultores habuit ſeniores. Alexander autem cognomine ſeuerus: cum eſſet
iuuenis: immo potius adoleſcens:ideo ſapientiſſime adminiſtrauit imperi
um: quia conſultores habuit cumplures: tum bonos: tum admodum ſo
lertes. Innumera extant exempla:quæ epiſtolæ modus non capit. ſed ad
te unum redeo. Magna Reuerendiſſime Pater epiſtola tua ſpe eos qui
eam legere omnes erexit:animo agitantes: q̃ gratis uel ea: quæ forſan mi
nime a me eidem ſcribi decuerat:ipſe acceperis:q̃ modeſte me ad ſcriben
dum horteris: q̃ humilia de te ipſemet ſentias: q̃ alacriter occaſione com
modate curaturũ eẽ pollicearis:q̃ bono ẽt animo te laboreſq; tuos Deo:&
diuino cultui:& des:& naueris:& dicaueris uniuerſos. q̃ ingẽti ſpiritu ad id
quod tuo officio incũbit munus capeſſendũ:te iã dudũ accinxeris. Scio pla
ne moderatiõem tuã:haud ęquo has de te laudes aĩo admiſſurã:ſed haud q̃
q̃ officio meo factũ a me ſatis putari;ſi p̃dicatõe:p̃cõiiſq; digniſſima ip̃e ĩ ta

cta prætercam. Vera enim uirtus ueteri prouerbio:laudata augeſcere con ſueuit. Magnæ ſiquidem eſt indolis:ſi quando ueris de ſe: ut fit:memoria audire contingat:non exultare rumuſculis:ſed uel famam:uel laudes:licet æquo ampliores:ut uirtute ſuperati:ui magna contendere. Videndum ta men tibi eſt: ne ſecularium cura rerum animum ad maiora auguſtioraq; natum:uel cęlo ipſo deiiciat.exigui.n.ſpiritus eſt a paruis magnorum aut deſperatione aut contemptu: ſe rapi permittere. Pro ſuo.n.unicuiq; modo impendenda opera eſt. Hęc igitur animæ:hec mentis ius ſibi iugiter uindi cent. Inde corporis:hinc animi:tum neceſſitatibus: tum commodis conſu lendum: ac ita optimis maxima ſtudia ſimul ac tempora deſtinanda. Mor talium plane curis indulgendum:non ſeruiendum. Tam uilia.n.ſunt: tam abiecta:tam exigua:ut non ſtudio digna ſint:ſed contemptu. Hæc omnia facilia tibi ſemper obuenient: ſi ut ſcribis tibi te deeſſe non patiaris. Sed qd ego inſcius equidē in hęc uerba lapſus ſum. Statueram.n.minime te cum his agere: quapropter ſermonem:licet truncum:parumq; abſolutum: in medio curſu abrumpo. Tu autem mihi parcas quæſo: quinetiam tuo more meam hanc improbitatem: meas ineptias æquo animo tolerato. Ni colai uero noſtri cauſam: ut tuam ipſe facias iterum obſecro. Eſt.n.talis: prout uel ſupra locutus ſum. Fauore atq; ope bonorum dignus ſit omni um. Dominus ac Redemptor noſter tuam Dominationem ſemper: & ubiq; cuſtodiat. Date Florentię. Die.xvii. Ianuarii. M.cccclxii.

Fran. Philelphus. Ia. Cardinali. Papiñ. S.

ET ſi putabam pater modeſtiſſime iam tibi redditas eſſe meas litteras ab Othone Caretto præclaro iure conſulto:ac item li brum: quem patri humaniſſimo Ioanni Atrebatenſi Cardina li ad tuam amplitudinem antea dederam: tamen non uiſum eſt alienum ab officio meo: ut eadem de re iterum tecum agerem. Itaq; maiorem in modum te etiam atq; etiam rogo:tantoq; ſtudio abs te peto: ut uehemen tiore nihil omnino queam:ita negotium meum cures apud Sanctitatē Do mini Noſtri:ut omnia mihi lęta beneficio tuo contigiſſe intelligam. Nunq̄ n.qd de me optime promerueris:apud animum meum intermorietur. Ve rum non celeritate minus.q̄ beniuolentia opus eſt id quod ex proximis lit teris liquido cognoſti. Vale Pater Reuerendiſſime: & me Sanctitati Do mini Noſtri & unice me commenda: & deuotiſſime. Ex Mediolano.x.ca lendas Apriles. M.cccclxii.

Fr. Philelphus. Ia. Cardinali Papieñ. S.

I quod pręſens forem coramq; facturus. Si Romæ agerem hoc tempore: ut Amplitudinem tuam pater clementiſſime: obſeruã tiæ meę gratia: quottidie adirem: ut id in preſentiarum quodam modo litteris faciam: me nonmodo hortatur officium: ſed rerum mearum impellit ratio. Noſti beniuolentiam. Noſti fidem erga te meam. Nec me latet me tibi eſſe cariſſimum. quibus autem in rebus tuo mihi ſtudio atq; diligentia opus ſit: binis tibi litteris antea declaraui. Itaq; eadem repetere fruſtra ſit. Tuæ humanitatis fuerit: ita rem meam curare apud ſummum Pontificem: ut intelligam meas apud te litteras plurimum æque ualuiſſe: atq; ipe tu apud eius ſanctitatem omnia. quid. n. ſcribam ad Lolium? cuius aures omnino uidentur abſtruſæ. Itaq; operiar: ſiquid eis profuerint Viterbienſes balneæ: quo uel audiant melius: uel omnino de auditu deſperent. Vale pater Reuerendiſſime: & me ut Sanctitati Domini Noſtri q̃deuotiſſime cõmendes te etiam atq; etiam rogo. Ex Mediolano xii Calẽdas Maias. M. cccc. lxii.

Franciſcus Philelphus. Ia. Cardinali Papieñ. S.

Eſcio utrum noſtrum fore exiſtimem defatigatum citius: aut te pater humaniſſime reſpondẽdo nihil: aut me quottidie abs te litteras exigendo: quibus fiam de uoluntate ſummi Pontificis certior. Itaq; tuæ benignitatis fuerit: ut me aliquando liberes ab hac ſollicitudine animi. quod ut facias his precibus a te peto: quibus aliud quicq̃ maioribus petere haud poſſim. Scripſi etiam hac de re ad. R. P. Cardinalem Nicenum: quem etiam rogaui: ut una tecum munus hoc capeſſeret. Nolo tamẽ ob eam rem tibi minus onus exiſtimes oblatum: quinimo ut es manſueto animo: & magno: & liberali: curabis collegam & officii ſocium ante uertere: quo uel tua opera atq; diligentia res confecta iudicetur. Nam nec ipſe Beſſario: ut eſt modeſtia ſingulari: ſummaq; uirtute: egro animo fert ſtudium ac munificentiam in me tuam. Vale pater Reuerendiſſime: & me ut Sanctitati Domini Noſtri commendes q̃ deuotiſſime te etiam atq; etiam rogo. Ex Mediolano xii Calendas Maias Mcccclxiii.

Fr. Philelphus. Ia. Cardinali Papieñ. S.

Iligebam antea ſemper: atq; obſeruabam nouum hunc Mediolanẽſem Archiepiſcopum: & præcipuum mihi patrem in Chriſto Ieſu Stephanũ Nardinũ: idq; ea potiſſimũ ratiõe: q̃d & integerrimus mihi: & eruditiſſimus uideretur. Nunc uero tanta ad priſtinã dilectionẽ acceſſio facta eſt: ut nõmõ mihi amãdus ſit: ſed & colendus: & uenerãdus omnino. nõ ſecus. n. de te loqtur apud oẽs Pr̃ Reuerẽdiſſime q̃ &

ipſe mereris:& uiri omnes boni ſapienteſq; decere arbitrantur. Predicat
ſane te uno nihil naturam produxiſſe excultius: nihil elegantius:nihil om
ni parte perfectius. Qui dum eximias ac ſummas uirtutes tuas dilatat
oratione: tanto in te laudando utitur animi ardore:ut reliqua fere omnia:
& ſui ipſius: & Magiſtratus: aut Negotia: aut commoda uideatur
oblitus. Quare cum tanta hunc in te obſeruantia incenſum animaduerte
rem:dignus eſt uiſus:ut unus & cogitatus meos omnis:& conſilia omnia
tibi praeſens coramq; referret. Quicquid igitur de me expoſuerit meum
eſt. Itaq; tuae manſuetudinis munus fuerit: & quae meo nomine tibi expo
ſuerit;audire diligenter:& quod facto opus cenſueris: ita perbenigne pro
uidere:ut ſemper conſueſti. Scis.n.omnē ſpem meam in tua manſuetudine
eſſe collocatam. Quae ne me fallat: te pater ampliſſime rogo etiam at q̄.
etiam. Vale. Ex Mediolano quinto idus octobres. Mcccclxiii. Neq; tamē
omittas rogo pater clementiſſime:cōmendare me q̄humillime. Sāctitati
Domini. Noſtri.

Franciſco Philelpho.

FAteor me non reſpondiſſe ad litteras omnes quas mihi miſiſti:
neq;.n.id otii eſt mihi:quod tibi. Pridem tamen de cōſolatione
ad me miſſa:& de Sforciados libris gratias egi:addens quae ad
petitionem tuam reſponderat Pontifex. Reſcripſi quoq; ad mendas quas
deprehendi:& damnari in ſcriptis ſuę Beatitudinis ammonebas. Epiſtolae
traditae ſunt ſemper Othoni Oratori ad te tranſmittendae. Si non ſunt red
ditae illorum eſt culpa:ad quorum manus uenerunt:non mea. Ego uiros do
ctos amo ſcripta eorum lego:laudo: & ꝑfecto. Si pares eſſent deſyderio ui
res:rectius illi iudicarent de mente. Dubitant fortaſſe:quia nō poſſum:nec
poteſt qui uellet. Iterum ergo habeto breuiter quae non accepiſti. Conſola
tio tua elegātiſſima eſt:& digna ſcriptore:qui primas ſui temporis teneat.
Omnia limata.omnia culta:nihil non ſuaue:& ad mouendas mentes nō
idoneum. Nam quod ad Sforciadem attinet: ut breuibus agam:equas di
cta factis.& de rebus bellicis canis quodammodo bellicum. Pro ambo
bus ago tibi iterum gratias. Neutrum antea uideram:& uidiſſe uoluptati
fuit:praecipue de mendis Pontificis. Grata ſuae Beatitudini tua admonitio
fuit. Fatetur ſe hominem eſſe:& inter occupationibus inueniri facile poſſe
quod otioſi reprehendant.negat tamen ſuum eſſe carmen quod memo
ras. Nego & ego:ad quem primae ſuae editiones perueniunt. Credere de
bes cum in familia eius ſint uiri docti & poeticę inutriti:cum quibus & ſolu
tam orationem & uerſum communicat: fuiſſe illos uiſuros in ſillabis id:
quod iſtic deprehenſum enarras. Certum tamen habet monitore te:qui

prudentiſſime uides poſſe ſi hic eſſes ſua ſcripta formari ſemper in melius. Egi de re tua: quod poſtulaſti: & ut utilius agerem: litteras habitas recitaui ad uerbum. Vna ſemper reſponſio fuit. Amo Philelphum: & ſumma omnia illi tribuo. Sed quid agam ubi uoluntati neceſſitas obſtat? quæ nunc apud Ducem: eadem apud nos illi eſſet querela. Bellum gerit ille: belligeramus & nos. eget ille: egemus & nos. deeſt illi ad paſcendos doctos facultas: deeſt & nobis. Nulla in re deterior eſt conditio ſua q̄ noſtra. ęquus ſit nobis Philelphus: & lætiora tempora expectans: tranſire hunc importunum imbrem permittat. Non ideo non bene facimus: ſibi qd ſui ſimus immemores: ſed qd unde demus non eſt. Hoc tibi antea ſcripſi: hoc in pręſentia repeto. Bellum: quod in Flaminia: quod i Marſis: quod in Campania: quod in portis prope urbis eſt geſtum & geritur: officiã uendidit: ſalaria reuocauit: ſuccum omnem noſtrum excuſſit: omnem deniq; liberalitatem de manu liberaliſſimi Patris extorſit. Ita ut nõ amici ſolum: ſed chariſſimi quoq; nepotes ſui debita ſubuentione fraudentur. Ingenia multa & clara opem Beatitudinis ſuæ expectantia præſentem neceſſitatem patienti animo ferunt. Idem tu facito Philelphe. Neq;.n. in extremo actu uitæ: eo qd non abundes: deficito. Tranſitus: quem mihi: & Niceno denuncias: parum confirmatæ mentis eſt ſignum. Amare magis corpus uideris q̄ animum: & pluris pendere paucorum annorum diuitem uitam q̄ ſempiternam miſeriam. Credo te nobiſcum familiariter agere: & magis hæc ſcribere: ut dolorem tuum: q̄ ut animum indices. Sed ſi tanta te peccati caligo opprimeret: ut facturus eſſes quæ dicis: Sacerdos hoc tibi propheto. Deo operante: non habebis quod ſperas. Animam tuam damnabis. In Creatorem inueneris ingratus: miſer uiues. miſerior morieris. In tanto ſcœlere nulla erit uoluptas. Anxietas perpetua cor tuum affliget: inſurget ſpiritus: qui ſurdo uerbere uigilantem & dormientem animũ ſedulo cedat. Nota ſempiterna inuretur generi & nomini tuo. quæ ſcripſiſti mendacia putabuntur: quando ſcriptorum & uitæ contraria ratio apparebit. Deniq; inuentiones omnes Pogii tui: quas diſertiſſime refutaſti: probabis: & euangelia facies. Neq; ille mendax atq; maledicus ſed tu peruerſus: & peſtifer iudicio Chriſtianitatis putaberis. Me audi Philelphe. Fraterne conſulo: uiue fortis: uiue patiens: & te ipſum conſerua. Si uiues inops: inops uixit & Chriſtus. Inopes uixere poetæ multi: hyſtorici multi: & Philoſophi multi: quorum cum ethnici fuerint: turpe eſt te chriſtianum diſſimilem in ferenda paupertate uideri. Fugam ad ifideles & chriſti hoſtes: ad euerſores religionis: quam uſq; ad ſenium tenuiſti ſpeditioris uitę arripere: nihil aliud eſt: q̄ intemperatum animum & anguſtum cor decla rare: ac poſt lon

gam uitæ nauigationem: & tempeſtates perpeſſas: & declinatos ſcopu los: in portu: hoc eſt i extremo ætatis curſu turpiſſimum naufragiũ facere.

E idem Philelpho.

Lectis litteris tuis: quas mihi nunc: & quas Ludouico Foſcarino antea ſcripſeras: non ſolum delectatus ſum ingenio tuo: quo qc quid uis ſcribendo aſſequeris: ſed cõſolatus ꝓpoſito: quod a primo ualde diuerſum agnoui. Neq;.n. de Turcis ita ſentire uideris: ut ulla te ad eos neceſſitas poſſit impellere: aut quicq̃ tibi uelis cũ illis cõmune. Gẽs ſpurca eſt: contempta: degener: Demũm ancilla: cum qua ſine ſcœlere cõiunctio eſſe nõ poteſt. Recte.n. in eadem epiſtola ſcribis. Quis autem mẽtis compos: nõ emori malit: q̃ iis parere: quibus turpiſſimum ſit dominari. Sic igitur facito. eſto noſter. Et inter homines uiuendum tibi potius cũ inopia ſtatue: q̃ iter belluas cum diuitiis: ſi ibi eẽ diuitię poſſunt: ubi eſt animi anxietas continua. Non derelinquet te deus: ſubueniet neceſſitatibus tuis: & expectatum fructum tolerantiæ dabit. Scriptum eſt.n. Patientia pauperum non peribit in finem. Tu quoq; ex quo mutata ſunt tempora: & liberalitatibus noſtrorum Principum iam deeſt facultas: de conſueto aliquid deme. Amputa quod ſuperfluum eſt. Domi te contine. Sumptibus parce. Si ſerui tres paſcebantur temporibus lætis: his triſtibus unus paſcatur nõ ex animo: ſed ex loculis uita ordinetur. Noſti uetus illud. magnum uectigal eſt parſimonia. Vtinam non egerem & ego: ex manu pauperis Cardinalis non ſolum conſolationem ſcriptam: ſed numeratam quoq; acciperes. Nunc autem ita fert pręſens conditio: ut egeamus omnes. Grata aliquando ſuperueniet: quæ non ſperabitur hora. De epiſtola ad Ludouicum uel potius Venetos ægregie ſentio. Elegantiſſima ẽ: & quę fabricata in eadem officina appareat. Nactus oportunitatem recitabo illam Pontifici: ut uidens conſentire te ſuo in Turcos ſtudio: interius ſibi commendet Philelphum. Tui ero memor: & nullam promerendi oportunitatem patiar per negligentiam abire. Dum hic finem uellem facere epiſtolę: ecce tuæ nouæ litterę ſuperueniunt ad me: & Pontificem. ſuæ reddentur Pontifici: & quod Syracuſii Syracuſam: & pro occupauero mihi uendico. Mandas repoui. Fiet actutum. Sic enim ſatius iudico: atq;: ut uerum fatear: legens: utroq; offendebar. Pungit autem me rurſus: q͛d non penituiſſe te primi propoſiti ex his ultimis uideo. Dicis enim te eſſe in metu: ne extrema neceſſitas urgeat te ad locum Pontifici ingratum: ideſt: ut interpretor ego: ad Turcos. Vide ne fallaris Philelphe: & de neceſſitate ex trema iudices male. Mentiens nobis: Deo non mentieris cordium inſpectori. Locum nunc apud hunc Principem tibi non uideo. Tempus pre

ſtare hoc poterit. Si ibis: & ſenſum impulſorem ſpreta ratione ſequeris (pa tere hoc tibi dici ab amico) contemneris magis q̄ extimaberis: & peribit apud Chriſtianos memoria tua cū ſonitu. Vale. pridie nonas ſeptembris. Tibure manu propria. Mcccclxii.

Franciſcus Philelphus Ia. Cardinali Papienſi.

POſteaq̄ preſtanti Archiēpo Mediolanenſi Stephano Nardino litteras ad te dederam pater clementiſſime: neq; tu mihi reſpondiſti quicq̄: neq; ego ad amplitudinem tuam alias dedi. Nunc iccirco inſtitui aliquid obſtrepere: ne me quaſi militem iam emeritum æſtimares propterea calamo indixiſſe ſilentium: qd uererer propter ſenectutem ire euocatus in fœlicem ac fauſtam: & fortūatam iſtam romanę eccleſiæ expeditionem aduerſus Turcos: quaſi ipſe qui annum ætatis agam ſextum & ſexageſimum: ſim Neſtore ſenior: & nō longe illo ſi minus cōſilio: firma tamen ualitudine & robore corporis: & ſenſibus itegerrimis ad omnem actionem melior: & utilior. Accedit ad rem: qd nemo uir latinus & linguam: & mores: & locos Grecię regionis me aut melius nouit: aut exquiſitius. qppe qui annos ſeptem apud Ioannem Paleologum Imperatorem: & ſapientem: & fortem: Conſtantinopoli egerim: & miſſus non ſolum orator ad Amoratum iſtius impii Machometi patrem: ſed ad romanorū quoq; Imperatorem: & ad regem Sgiſmundum illum non modo Græciā omnem ad Triballos uſq; pagrarim: ſed mare Euxinum trireme ingreſſus: in Aſprocaſtri oram cum deſcendiſſem: uniuerſam campeſtrem illam: uaſtamq; Scythiæ latitudinem eques peruaſerim: uiſiſq;: & circumquaq; cognitis & Gothis: & Alanis: ac reliquis eius inferioris ſcythiæ populis: poſt altiſſimos ſupra Bagnam oppidum: & inacceſſibilis montes maximo labore & extremo periculo ſuperatos: Biſtrizam applicuimus: urbem pulchrā & populoſam. ex altera mōtium parte ad radices: unde poſtridie eius diei quo eo perueneramus: ad ueſperam cum iter cœpiſſemus magnis: cōtinuatiſq; itineribus Budam tandem: regium Panoniæ ulterioris emporium attigimus. Quo tēpore Legatus apoſtolicus Cardinalis placentinus Branda Caſtellio agebat in Panonia ad concitandum exercitum in Boemos. Vbi re: cuius gratia miſſus legatus ueneram: ex ſententia confecta: apud Sigiſmundum Regem: Cum interea temporis Vladiſlaus Rex Polonię: quæ Sarmatia: cum eam duceret uxorem: ex qua is eſt Vladiſlaus natus: qui annis ſuperioribus: dum audaciæ mauult q̄ prudentiæ habere ratione: apud Barnam a Turcis: iam plane fuſis ac uictis: eſt obtruncatus. Is inq̄ Vladiſlaus rex admodum ſenex me oratorem Imperatorium: p nunciū inuitat ad nuptias. Quare pfectus Cracouiam: nō modo eis interfui nuptiis:

ſed orationem:& huiuſmodi nuptialem in maxima Regum:Principumq;
& uariarum gentium multitudine.Nam:& Imperaror ipſe Sgiſmundus:
& Henericus Datiæ Rex:& Electores omnes Imperii:& inumerabiles fe
re alii Duces ac Principes:cum ex finitimis:tum ex longinquis etiam Re
gnis ad eas nuptias inuitati:honoris gratia conuenerant.Inde rurſus cum
in Panoniam reuertiſſem:non multo poſt tempore ſum a Ioanne ipſo Pa
leologo:qui ex Conſtantinopoli ſoluerat in Italiam:& ex Italia negotii ſui
gratia:uenerat ad Sigiſmundum in Panoniam:iuſſus redire Conſtantino
polim:ad ſedandos domeſticos fluctus:ſi qui fortaſſis eo a patria abſente
inſurrexiſſent:ob fratrem ipſum Demetrium qui nunc degit apud impium
tyrannum Machometum:qui tunc etiam tentarat ad patrē huius Ammo
ratum tranſfugere.Qua ex re factum eſt:ut ueluti reconciliatis animis in
ter fratres:& Demetrius perinde atq; auxilium petiturus ad Sigiſmundū
mitteretur:& ego clam:ut re omni expoſita Sigiſmundo id agerem:ne lice
ret Demetrio:ſi a ratione fortaſſis animum auertiſſet:ex Panonia tranſire
ad Turcos:quod eius facinoris:ſine magna illius Orientalis Imperii cala
mitate euenire non potuiſſet.Iuſſus igitur Conſtantinopolim confeſtim
repetere:ob eam:quam dixi cauſam:ubi Couinum uenio:ad Danubium:
e regione Spendorobori:Inde traiecturus ī Triballos:per quos mihi expe
ditiſſimum iter futurum erat:ſum a latinis quibuſdam:guariſq; mercatori
bus factus certior:ſe audiſſe Hadrianopoli:quę urbs quondam cōdita ab
Oreſte Agamennonis filio:Oreſtaq; primū nominata:deinde Hadriano
polis ab Hadriano Cæſare:qd eā deletam īſtauraſſet . Poſita eſt ad Ebrū
in Thracia:me iam menſis compluſculos agere in Panonia apud Sigiſmū
dū .Itaq; ne ullo pacto per agrum Turcoꝝ iter facerem:ſi mea mihi ſalus
cara eſſet:& monere:& deterrere nō deſinebāt.Quas mihi adhortationes
diligentius cogitanti:ſanius cōſilium eſt uiſum:ut eiuſmodi omiſſo itinere
diuerterem ad partes trāſſiluanas:quas uocant:ut inde per Vallachos ma
turās ad Danubii hoſtium:cui hoc tem pore licoſtomum eſt nomē:nauim
Genuenſem quæ propediem eſſet nauigatura ad Galatam:inſcenderē:quo
fruſtra:ubi contendiſſem : nam ex eo loco nauis multo ante ſoluerat coa
ctus ſum rurſus continuatis per Sythiam:longiſq; itineribus Aſprocaſtrū
repetere.Id.n.oppidi in Moldauia eſt poſitū ad Euxinū.Nam eo ex Thra
cia:mercatoria nauigia frequentius applicant.Quare ſperabam breui me
compotem uoti factum:ea Conſtantinopoli confecturum : quæ fidei : dili
gentiæq; meæ cōmiſſa fuerant.Sed mea me longe fefellit ſpes.Nā neq; na
uigium ullum Aſprocaſtri offendi:neq; ſi offendiſſem:cōducturum fuerat.
Imperatoriæ uoluntati ea per me exponi eius parentibus:quæ mihi expo

nēda mandauerat:adeo erant eorum mentes aduerſis de filio Demetrio ru
moribus exaſperatæ in Ioannē. Quamobrē cum illic diutius expecto na
uigiorum inopia:aduenit tādem Imperator ipſe ex Pannonia:ad quē acci
piēdum:cum triremes duæ aduolaſſent ex Thracia:iis Conſtantinopolim
reuchimur ſextodecimo menſe:poſteaq̄ inde primum diſceſſum eſſet. Hęc
autē eo pluribus expoſui:ut intelligeres & Turcorꝝ:& Chriſtianorꝝ quęq̄
oppida atq̄ loca Turcis finitima mihi eſſe notiſſima:nec ea minus quęq̄
iacent ultra Helleſpontū:propontidaq̄:& Thracię Boſphorum:q̄q̄ citra
in Europa ſunt ſita.ſed de his prolixior eſſe nolo. Malo.n.rerum q̄ uerborꝝ
me laudatum iri. Itaq̄ ſi qua in re me uſui eſſe poſſe aut conatibus : aut uo
luntati ſummi ſapientiſſimiq̄ Pontificis Pii ſecūdi exiſtimabis:recipias ue
lim eius ſanctitati de me omnia.quæ de animo alacri & ſtrenuo:& cōſtan
ti debent eſſe certiſſima. Nuuq̄.n.fallam:quācunq̄ receperis de me fidem.
Vale Pater:& Domine mi colendiſſime:meq̄.S.D.N.q̄deuotiſſime com
mendā. Ex Mediolano vii. Calendas Februarii. M.cccc.lxiiii.

Papienſis Pro Pio.ii. Pontifice Maximo.

INtelleximus relatione multorum q ex Alamania ueniūt:dupli
cem eſſe de nobis in natione querelam. Primā qđ decimam Cle
ro indiximus. Alteram qđ legatus noſter Cardinalis Nicenus
litteras reſeruationum paſſim concedat. De utraq̄ multum eſt:quod mire
mur. In decima quidē:dolent anteq̄ uulnus accipiant. Impoſita eſt:ſed nō
imperata. Nulli adhuc nuncii:nullæ litteræ uiſæ:quibus mandetur : cleros
quicq̄ conferre. Non ſumus neſcii uię:quā teneri cum Germanis oporteat.
Viximus in natione bonam partem ætatis:& callemus cleri & populi con
ditiones. Venienti ad legationem Niceno colligende dec mæ dedimus lit
teras:hoc tamen adiecimus:ut nummum ſine conſenſu nationis non pete
ret. Illa uolente:faceret quod eſſet iniunctum. Mādata ſeruauit. De colligē
da uero tractauit:non tamen ad executionem ullam proceſſit. Satis eſt no
bis implere quod eſt debiti noſtri. Si alii deſunt officio ſuo:Dei ē illud iudi
cium. Imponendæ quoq̄ decimæ:ſolius noſtri non fuit conſilium. Mantua
nus conuentus hoc approbauit. Ibi pro conſeruatione fidelium:conſentien
te tota cōgregatione:decimale ſubſidium laudatum eſt & receptū. Quod
ergo tot Principum & Populorꝝ:& tanti cętus fuit conſenſus:uni nobis nō
eſt aſcribendum. Si natio nolet:nihil exigetur. Nullis hic eſt opus quęrelis:
ea inuita centuri quicq̄ non patiemur:q̄q̄ ſi inſtitutionem noſtram colligē
dæ decimæ diligēter inſpiciet:uidebit nihil pręter publicum bonū eſſe quæ
ſitum, Quod colligendum in Germania erat:ſeruari in Germania:& a Ger
manis debebat:Nil inde fuerat exportandum:niſi quod natio in pulbicam

ſalutem uel ipſa cõuerteret:uel utiliter conuerti uideret. Honorem Dei & redemptionem populi ſui ſemper ſpectauimus. Priuatam utilitatem nullã ſumus ſecuti. huius animi teſtem Deum & cõſcientiam noſtram: atq; adeo rem ipſam habemus. Si enim pecunia: a nobis fuiſſet quæſita: a iactura nõ ſtra non cœpiſſemus. In tenenda quippe dieta totum pene patrimonium ſedis exhauſimus. Iam uero de reſeruationibus datis: noſſe debet. F. tua nihil alienum fieri nõ modo a cõſuetudine aliorum legatorũ: ſed nec a Canoni bus ſacris. Faciũt hoc alii: & ſemper fecerunt: nec niſi a Iure poteſtas illa cõ ceditur. Nullas ſuperinde litteras apoſtolicas habet Legatus. Detulit ſolũ: quod ſibi ius tribuit. Id uero compactata nationis non tollere: perſpicuum eſt: quando iuri ſcripto eſt conſentaneũ. Credimus. F. tuam ex illis nõ eſſe: qui talia doleant. Ponderas. n. factũ noſtrum: & rationẽ cognoſcis. Propter eos qui iniuſte queruntur: hæc ad te ſcribimus. ut ſi quando audire illos cõ tigerit: habeas quid ꝓ nobis reſpondeas. Hoc te ut facias hortamur: atq; requirimus. Detractionem ſedis pati non debes. Eſt officii tui illam defen dere: a qua dignitatem habes & gradum. Tua quoq;. F. bonum animũ ge rat: neq; in decimis non credat aliquid nos permiſſuros quod ſine cõſenſu patriæ ſit. Amamus Germanos. Amamus Clerũ. Cum honore apud eos ſumus uerſati. Conſolari illos cupimus: non contriſtari. Quantum exhorta tiones noſtræ preceſq; poterunt: tãtum ab eis quæremus. Ad nihil præterq̃ iniuria Dei mouere nos poterit.

Campanus. Cardinali Papienſi.

Niſi eum te eſſe cognoſcerem: qui acumulare tuis ſoleas nõ impu tare beneficia: quo nihil eſt in illa tua ſumma atq; immenſa libera litate magnificentius: nihil in omni genere largitionis & bene ficentię illuſtrius Equidem nequaq̃ auſus eſſem ita te quottidianis laceſſere poſtulationibus: & tanq̃ agmine negotiorum meorum oppugnare: cũ plu ra ſolus abs te impetrauerim: q̃ alii: uel multi petierunt. ſed cum ea ſit diui ni & præſtãtiſſimi animi tui magnitudo: ut in tuis ornandis non defatige ris: & quos ſemel excitaueris: donec cõfirmes: nũq̃ conquieſcas: exiſtimaui nõ uideri temerariũ: tam diu petere: quoad tua in me bñficia ita eluceãt: ut neq; ego egere externa ope ad uitam ſuſtẽtandã: neq; tu ſollicitus eẽ de me poſſis. Bona ſuperioris Antiſtitis: quę ſpectare ad me hereditario quodam & ſucceſſionis iure uidebantur: intercepta ſunt: atq; ab iis intercepta: qui ni hil afferunt: niſi cõmenticia quædam & conficta ad me euertẽdum. Aiunt neſcio quid fraudis cõmiſſum ab eo uiro in decimarum pecuniis exigẽdis: idq; per Caliſti tempora: eamq; obrem ad Fiſcum recidere oportere. Iam ſi ad hunc diem neglecta res eſt: mirum cur nunc tandem excitẽtur, niſi quia

quem uiuentem accuſare non erāt auſi:mortuum tutiſſimum oppugnare
arbitrantur; ſiue id eſſe in cauſa putent qđ exiſtiment debili cum aduer
ſario rem fore. Neſciunt ſpes meas omnes in Papienſi:uno omnium qui ui
uant:collocatas eſſe & conſtitutas. Neſciunt fortunas ad hunc diem mihi
defuiſſe:animum nunq̄ defuiſſe. Cū ſemper paratum te mihi intelligam
defenſorē:an uerendum cuiq̄ ſit:ne hoc mihi exiguū non preſtes? qui maxi
ma atq; ampliſſima preſtitiſti. ne opem ei non feras:qui quantus eſt pepē
dit:pendetq; ex te totus:totus in te uno mortalium cōquieſcit. Qui etiam
alienis:& incognitis opitularis:non me acerrime defendes in cauſa iuſtiſſi
ma? qui etiam ubi nullum ius ſuberat: defendiſti. Proh Deum imortalem:
quæ tibi parata arma uideo ad me defendendum: poteris inopiam afferre
meam:poteris legitima actione decertare:& ſanctum & æquū uideri bona
demortui Antiſtitis ad ſuffectū deuolui oportere:non conuenire fieri mihi
iniuriam hac una in re:cui cætera ultra iuris metas permiſſa ope tua ſint.
Etiam illud poteris afferre:nō hic agi de re ampliſſima. exiguum eſſe quod
petit:pauculum ſupellectilis:tritas iam & prope obſoletas ueſtes:libellos:
Tapetes:atq; aulea uetuſtate expilata:& neſcio quid argentuli:quę ut exi
gua ſunt:ita mihi admodū neceſſaria uidentur. Vltro mihi a Pio Maximo
collata beneficia. Vltro me Epiſcopū declaraſtis: quibus per nouā digni
tatem excideram:ea ultro reſtituiſtis:& confirmaſtis. Vltro gratis oīa trā
ſigi uoluiſtis. In:tanta igitur multitudine beneficiorū:in tantis ornamentis
hāc mihi extremam fieri iniuriam patiemini? Adde hunc calculum ad cu
mulos altiſſimos beneficiorum i me tuorum:quæ q̄q̄ eo magnitudinis cūa
ſerunt ut excreſcere nullo modo poſſint:tamen hoc deſyderant reliquum:
quo abſoluti atq; exaggregati omni ex parte eſſe uideantur. Veſti Campa
num tuum:quem ſolus in hanc lucem dignitatis:in oculos hominū clariſſi
morum:in ipſum deniq; uitæ ſplēdorem eduxiſti. Nec ero uerboſior in tua
ope depoſcenda:cum eo ſis ingenio in conſeruan dis tuis atq; ornandis:ut
admoneri cupias:rogari non feras.

Campanus Papienſi Cardinali.

VT intelligeres q̄tum inter Pium ſenenſem interſit & Nicopho
rum Irradiatorem Florētinum:qui ēt ſanctas nobis extorquet.
Scripſi ad te:ideſt ad uoraginē ingenii mei epiſtolam:ut ē mea
craſſities:pinguidulam:& eſt de Pii ſcriptis quid ſentiam. Dederat.n.mihi
Pius ſuperiorioribus diebus percurrendos cōmentarios rerum a ſe geſtaꝝ:
elegātiſſime:ac ſuper ingenia noſtri temporis ſcriptos:& percurri. dederat
emendandos:non emendaui. quis emendet quod tantum abeſt ut fieri poſ
ſit melius:ut eloquentiſſimum quemq; audacem prouocet ad imitandum:

conſyderatum deterreat. Leges epiſtolam cum eris ocioſus. Eſt longiuſcu
la: digna ne ſit quę edatur: ipſe iudicabis. Eã: ſi uoles: poteris apud Sanctiſſi
mum. D. N. tanq̃ recitare. Nullum. n. adhuc iudicium cõmentariorũ a me
factum audiuit. Si apud eum leges: componito uocem: interpellato: & pon
derato. Addito ueſtem orationi: nam quæ ueſtis uocis tegmento nitidior?
Nec id dico: ut ſperẽ Pium flexu uocis falli aut capi poſſe: ſed ut hac quoq;
ex parte uoluptatem ei afferamus facturæ manuum ſuarum. Nã ut te ma
gnum: ita me ſupra mediocrem: fecit: Idq; in primis illi debetur a nobis: ut
uoluptati ei: & glorię ſimus. Vale. Si poſcis Epigrãmata: uide quo me fata
deduxerit: neq; orator tibi: neq; poeta ſatis ſum: niſi fortaſſe quia utrunq;
male pręſto: iccirco poſcis utrũq;. Sed nunq̃ tam tu imperio mecũ certabis:
q̃ ego tecum obſequio. Nam qui imperat ſemper ſibi plus nimio uidetur
imperare. contra. qui bene obſequitur etiam in re bene geſta aliquid negli
gentiæ ſubueretur. Accipe igitur epigrãmata. nam plura ſunt: non ad te
ſingula: ſed tamen uniuerſa cõſcripta ſunt iocoſa: & feſtiua. Licet hoc tẽpo
ris Epiſcopis laſciuire: uerſu præſertim nam uitæ periculum eſt. Rogatus
ſum ut in quoſdam ueteres: qui amore laborarunt: tetraſtica conſcriberem.
Erant ita inſculpta parietibus: ut cupido alatus: & ſpecie triumphantis im
mineret: ipſi currum: tanq̃ captiui ſequerentur. Hi fuere Alexander: Pompe
ius: Perſeus: & Hercules. additus & Vulcanus iacẽns atq; deſpectus: qui:
ut uidebis: intra tetraſtica non ſtetit. Quem neq; Perſaꝝ gentes tenuere:
nec Indi: Nec uagus Oceanus: caucaſiæq; niues. Solus amor de me uicta
Babilone triumphat. Caſtraq; captiuæ dat mea Berſabeę. Nil Aſiam &
Mẽphim laudes: aut Pontica bella: Cappadocas reges: armenioſq; Duces.
Nam procul a patria phariis ſum captus in undis: Iulia ſic flãmis cœperat
ante domi. Deſine mirari uerſas in ſaxa figuras: & meus in cœlũ q; pene
trarit equus. Plus Deus hic potuit: nigræ ſeruire puellæ E ſummo natũ me
ioue fecit amor. Hercules amans. Monſtra licet totiẽs terraq; mariq; fu
garim: Senſerit & uires Stix truculenta meas: Et tulerim cœlũ tergo: ſupa
tus amore: Inueñi cœlo quod grauius p̃meret. Vulcanus deſpectus. Clau
dus erã Maia gẽitus: ſummoq; Tonãte. Sed pepulit claro me mea forma
polo. Nam pater: ut prolem deformem: & inertia uidit Membra: negat na
tum Iupiter eſſe ſuum. Indignus cœlo: uarieq; nitentibus aſtris: hinc ait in
ſaltus effuge lemniacos. Meq; recuſantem patriis excedere tectis: Præcipi
ti abreptũ cogit abire manu. Forma nimis precio eſt. ultro ſuffert ad aſtra
Phrix puer: ergo Iouis filius eiicior. Quomodo inquis uniuerſa ad me: quẽ
in ſingulis non nominaſti. Accipe non caſtos ueterum Papienſis amores:
Quos tuus auguſto menſe poeta canit. Forſitan hoc dices: nõ eſt ſine amo

re poeta. Sæpe foris uates quod canit: intus habet. Eſſe ita cōfiteor nec me mea flāma reliqͣt: Sed noua quæ culpa ē: ſi uetus inſtat amor. Vide q̄ ſum factus p Auguſtū licentioſus & impudens: ſed res ita incidit: ut oporteret citra dignitatem laſciuire. Vale.

Campanus. Secundino. N. Veneto.

VAriȩ undiq; multorum ad me litterȩ deferuntur: partim eorum qui acceſſioni dignitatis congratulantur: partim qui dolent hominem paulo ante ſolutum ac liberum: tantis curis & tam grauiſſimis repente imerſum eſſe. Afferunt illi uitæ ornamentum: ſpes ampliſſimas: aditus ad gloriam & honorem patentiſſimos: honeſtamenta quȩdā & tanq̄ præmia uirtutis. Ii ſalutis diſcrimē in medium adducunt: iacturā ingenii: abdicationē omnem uoluptatum: licentiam illam ſodaliciam ereptā: ſublatos congreſſus amicorum & urbium: nationumq; externaꝝ: luſtrationes: iam nulla: niſi publica cauſa faciendas. Quibus omnibus: aut omnino abſtinendum ſit homini religionem profitenti: aut certe modus quidam adhibendus ſeuerior: & caſtigatior. His ego magis aſſentior. Nam qui antea elatus animo haberi poteram: niſi comitatem illam retinuiſſem: urbanum & popularem nūc niſi penitus abiiciam: niſi colligam me me: & grauem ac recōditum induam uirum: effluens ſim: intemperans iudicandus. Ante hūc diem: noctu an interdiu: ſolus an comitatus: urbe an agro ſpaciarer: par exiſtimatio honoris erat. Idem uiri graues: Idem amici ſentiebant. & cohibere uiuendi modum poteram: & laxare: quoꝝ illud modeſtiæ: hoc licentiæ dabatur. Nunc uero tanq̄ in ſcena poſitū omnes intuentur: undiq; oculi intenduntur: qui paratus: qui inceſſus ſit: quæ uitæ acceſſiones: tanq̄ ad omnium hominum ſpectaculum expoſiti eſſe uideamur. Nec uagis modo deambulationibus īterdictum eſt: ſed abditum: & ſecluſum. Horas ſingulas metiri oportet: nec ſolus īcedere ſi uelim licet: nec cœtus ſi libeat: cogere fas eſt. Quā iucunda diuerſoria illa ad amicorum domos: q̄ grata conuiuia: & ſuauis familiaritas eorum quos ames: quos tibi iam ab ipſa prope infantia deuinxeris. Hæc una hora deſtituenda ſunt omnia: omnibus eſt bellum indicendum: quærendæ familiaritates hominum grauiſſimorum: quas ut repēte quærere periculoſum eſt: ita comparare difficile. Cænandū intra penetralia: ubi fores ſi pateat indecorum cenſent. Si occludantur: ſuperbum. Adhibendum ſilentium: pondus rebus omnibus adiiciendum. obſeruandum eſt deniq; quicquid antea cōtemnebam. Veſtes & reliqui ornatus ad impedimentum uſq; & faſtidium comparandi. Toga lōga. nec æſtatis q̄ hyemis expeditior tum quod omnium maximū eſt & difficillimum: quæ ſtudia iam inde ab unguiculis complexus ſum: In quibus alterā iam

ætatis partem conſumpſi:nec ſolum intermittere oportet:ſed penitus omit
tere neceſſe eſt:ne religionis inſtituta uioletur.ſic ſenex futurus ſum anteꝗ
ſenex.Sed hæc dicet aliquis:incitaméta ſunt uoluptatum :atq; idcirco abii
cienda.uiuere ut uelis . uerſari quicum libitum eſt.Iactari ad libidinis impe
tum.Quid qđ opes maximę proponuntur?Fateor proponi maximas . Fa
teor ét ſpem maiorem:nec egeſtatem ullo modo cadere in eum: qui ſacris
ſit iniciatus:modo ad Pontificatũ acceſſerit:ſed hæ opes:quæ ſunt periculo
ſæ niſi conferantur:porro cõferri niſi pie:ſancte:liberaliter:nõ poſſunt:quas
ſi habeas non potes ad præſidiũ tuorũ adhibere.Non ad largitiones ſplen
doremq; domeſticum:& explendas uoluptates:ſed ad eorũ ſunt opem ac
comodandę:qui maxime egeant:ut difficile ſit tuorũ odium nõ ſubire: niſi
largiaris:aut ſũmi Principis Dei offenſionem:niſi abſtineas largitione pro
pinquorum.Si autem nõ habeas:& premaris inopia :miſerrimũ eſt digni
tatis maieſtatem tueri nõ poſſe:quando non eluceſcere in te religionis ſplẽ
dor:ſed ſordeſcere atq; obſcurari uideatur.Ita homini in tanta dignitate cõ
ſtituto:inopia dedecori eſt:copia periculo:ut qui plura habeat diſcrimini
propior uideatur:niſi recte utatur . In maxima copia rerum atq; affluen
tia id uitæ genus eſt adhibendum:ut effuſiſſime uiuamus egẽtibus:parciſſi
me nobis.Nec eſt opum magnitudo:quas religio peperit:referẽda ad oſtẽ
tationem & iactantiã:ut in cõmuni uita fieri ſolet:ſed ad liberalitatis modũ
reuocanda eſt:quæ ita ſit cũ pietate coniuncta:ut exiſtimemus omnia ſan
ctiſſimæ caritatis ſtudio eſſe facienda.Taceo ludos:iocos:amores:aliaq; la
xamenta animi:quibus & difficile eſt abſtinere:quando ĩ his ſis educatus:
& niſi abſtineas euertas funditus religionem:& maiorũ præcepta contem
nas.Nec ulla eſt uita coinquinatior:ꝗ religioſi hominis intemperanter libi
dinoſeq; uiuentis.Accedit huic oneri ſarcina multo grauior.Nã ſi inter om
nia uitę officia illud maximũ eſt:& difficillimum:hominem ipſum ita ſibi
uiuere:atq; ita ſeſe exhibere:ut accuſari nequeat:quanto maius eſt & diffici
lius eorum curam ſuſcipere:qui quales futuri ſint ignores:aut ſi ſcias:tradu
cere ad honeſtatem & cõmunis uitæ inſtituta nequeas.Hoc ſi non cogitẽ:
ſtultum & pernitioſum eſt.Si cogitem:quæ uita non iucundior? Et tamen
id itineris ubi cœptum ſit peragendum eſt:omni ſpe ſublata redeũdi.Nec
tamen ea de cauſa hæc colligo:ut acceptum beneficium uelim extenuare .
Equidem ſic cenſeo nullum eſſe genus ingratorum deteſtabilius: & magis
alienum ab officio:ꝗ obſcurare uerbis alienam uitę liberalitatem . Nam q
inficiãtur:qui ſupprimunt:qui inferunt iniuriam ei a quo beneficium acce
perunt:uaria cauſa impelli poſſunt.qui autem magnitudini detrahunt rerũ
acceptarum:nil aliud iudicantur efficere:ꝗ uelle ultro ingratos eſſe.Video

me ex infimo loco ad faſtigium euectum ampliſſimæ dignitatis: abiectum ad hunc diem atq; incognitũ: ita repente factum Pōtificem intelligo: quod munus eo maius fuit æſtimandum: quoniam & competitores erant uarii: q nonmodo ſumma gratia: maxima auctoritate: excellenti ſingulariq; doctrina niterentur: ſed potentiſſimi Regis ac Principum multorum cōmendatione contenderent: & mihi ultro neq; petenti collatum eſt neq; cogitanti: ut ipſa aliorum contentio gloriam auxiſſe uideatur. qm̃ ſummi uiri non ad miſſi ad dignitatē: nō tam reiecti a Pio q̃ a me ſuperati iudicantur. Acceſſit Pii ipſius Pontificis Maximi oratio: quæ ita meas eſt complexa laudes: ut media in contione ſe ipſum accuſaret: quoniā & ſero me ornaſſet: & minus nunc etiam contuliſſet: q̃ uirtutis meæ ratio expoſceret. Ipſe de me rettulit nouo more. Ipſe me repente & tanq̃ de improuiſo nominauit. Rogationem ipſe interpoſuit. Cui cum gratias agerem pontificia in toga: ut fieri conſueuit: multaq; eius in me beneficia commemorarem: ut Peruſię legenti ſalarium priuato ære inſtituerit: ut Mantuam profecto: ſoli ex omni turba poetarum reſcripſerit: ut Senis te per me non rogatus: & nec ammonitus quidem ſubſignauerit: ut tandem Crotoniatibus præfecerit: decretumq; interpoſuerit: ut: quibus propter nouam dignitatem excideram: ea mihi integra eſſent: reſtituerenturq; omnia. Illa fuit prima uox humaniſſimi & liberaliſſimi Principis: beneficia quę cōmemoraſſem miora: extitiſſe & uirtute mea & deſyderio ſuo. Multa deinde de probitate: de ingenio: in medium attulit: multa pollicitus eſt: ut uel ex hoc diuinum & prętantiſſimum ſummi Principis animum deprehēdas. quoniam in illa immenſa beneficentia erga me non quid dediſſet: ſed quid daturus eſſet cogitare uideretur. Quo quid eſt in liberalitate magnificentius? qui ſplendor: quę gloria in Principe illuſtrior? nec ulla in re uiſus eſt occupatior: q̃ in me amplificando: extenuãdo beneficio. Quam tu munificentiam: quam liberalitatem cum hac cenſeas conferendam? Tum ne quod largitionis deeſſet ueſtigium: nihil precio: gratis omnia tranſigi iuſſa ſunt. Addita dono bona indemortui Antiſtitis ad Fiſcum manifeſto iure deuoluta. Hæc omnia ſi unum in locũ cōgerantur: qui cumulus erit beneficiorum? quę ornamentorum exaggregatio? Tantine inquies Pontificatum iſtum tuum facis? tanq̃ nō ſis in extremam Italiæ orã: tanq̃ relegatus? Quid. n. Calabris obſcurius? Quid abiectius ac remotius? aut quæ gens? quæ natio incultior? tum qui fructus Dignitatis? qui cēſus rerum? Ego uero: ut taceam tot competitores: quorum gloria omnis in me tranſlata eſt: quoniam ſunt contentione ſuperati uel a nō repugnante: locum nullum exiſtimo in Italia nomine ac uetuſtate clariorem. Nec dubito diuinã Pii mentem hoc ipſum cogitaſſe: tanq̃ ad uetus gymnaſiũ philo

ſophorũ mittendũ ſtatuerit.nam quæ gens in eo uitæ genere Crotoniati/
bus celebratior?ubi & plures philoſophi & meliores? nec uideo quã urbẽ
maiora illuſtrauerint mõumenta uetuſtatis.Quod igitur Pytagorã uirum
tantũ non puduit:id me homunculũ pudebit? ſi ille Samo pulſus:Crotonẽ
ſibi ex omni orbe terrarum delegit philoſophandi locũ:illo ego miſſus nõ
exul ſed ad imperiũ non ꝓficiſcar? nõ arripiam mihi hanc occaſionẽ? cum
mihi locũ non glorioſiſſimum putabo? Nam Almeon qdem & Philolaus
q̃q̃ Pytagoram non ęquarũt gloria:ambo tamen in ea urbe nati multum
ſplendoris attulerunt:quorum alter primus diſputaſſe de rerum natura fer
tur:retuliſſe alter omnia ad cęleſtem armoniam:& neceſſitatẽ coactionẽq;
naturæ. Taceo Hippaſim Metapontinũ:Tarentinum Architam : q haud
procul inde nati ad eum locum profecti ſunt:philoſophandi gratia.Sic Em
pedocles:ſic Epicarmus:aliiq; complures philoſophiam illo in ipſo loco di
dicerunt.nec minus horum ingenio claruit ea Vrbs : q̃ aut Milonis lacer
tis:qui & ipſe Crotonias taurum toto geſtabat ſtadio:aut Zeuſis elegan
tia:qui præſtantiorem naturæ formam eo in loco inueniri poſſe exiſtimauit
dum Helenem pingeret:Crotoniatium uirginum fretus exemplari.Vides
quam mihi urbem Pius commiſerit.unde ſi uetuſtatem reuoluas:centum ui
ginti milia hominum:qui arma ferre poſſent proceſſiſſe in acie inuenies.Si
ad noſtram referas ætatem:non eſt urbs illa contemnenda neq; magnitu/
dine:neq; opibus:neq; gloria inter finitimas : ut quæ & marinis comporta
tionibus ſit expoſita:& ſoli fœlicitate excellat. Tũ mare ſinuoſum primũ:
ac recuruũ.Mox Iõium iter & Tirhenum latiſſime exit in pelagus utrãq;
in partem nauigabile.Cõmeãt tui Veneti orbe terrarum potentiſſimi .com
meãt qui infero mari commercantur:unde & ingenia ſunt cultiora q̃ Cala
bris:& undiq; quæ ad uitæ ſpectant uſum importantur.tum ſolum fœlix
atq; amænum:amplum etiam:nec uaſtis montibus aut ſtagnis impeditũ:
ſed liberum & patens:ut ſiue mari uelis:ſiue terra : q̃ latiſſime poſſis eua/
gari oculis.Proſpectus tamen in pelagus latiores:qui in longiſſimum rece
dunt:& a læua Tarẽtinos:a dextra Brutios:a fronte Siculos:Ambrachios:
Chaonios attingunt.A tergo Salentinos:Meſappios:Appulos. Vide quæ
nomina:quæ loca:quæ ſpectaculorum luxuria excitatur animo . Cũ hæc
legis:quid mihi futurum cẽſes:cum oculis luſtrabuntur:peragrabuntur pe
dibus:cũ in littore paulo licentius laſciuiemus:remoti ab hoc faſtu & ſtre
pitu:quo tenemur & premimur . Vix extant priſca ueterum Crotonia
tum : & ueſtigia fugientis iam longo interuallo uetuſtatis . Deſunt qui
cingant urbem uiui & perſpicui fontes : & horti irrigui . ſed inſalubri/
tas aeris:cœliq; clementia:iam inde ab ultima rerum producta in ætates :

ſcriptorumq; celebrata monumētis. Quippe ꝓditum eſt Crotoniatas nū q̄ neq; ſenſiſſe terremotus: neq; peſtilētia laboraſſe. Idemq; eueniſſe Locrēſibus finitimis credo eodem tractu maris ac terra: haud diuerſam fuiſſe uim ſyderum: ſtellarumq; deſpectum: ſolumq; ſuapte natura beatiſſimum infici nullo modo poſſe. Cerealium uero inaudita feracitas: ut horreum inſulis: horreum continenti eſſe uideatur. Accedunt arua: & loca hęrbida pabulis equorum accōmodata. Nam equi quoq; illic eximiæ pernicitatis naſcūtur maiores noſtratibus hęc omnia & magna ſunt: & titulis maiorum illuſtrātur: ut non ſolum contemnendi non fuerint Crotoniatę a uiro Philoſophulo: ſed omni conatu expetendi. Quid de cenſu dicam. Neq; eni ſunt eiuſmodi dignitates cenſu metiendæ. par ſplendor eſt omnium: atq; gloria: par auctoritas. ſiquid interſit id totum naſcitur a uita: qua qui excellat is maior habendus ſit: minor q uincatur. Neq; .n. Patauino: aut Veronenſi: aut ſi quē alium opes extollunt: inferiorem me cenſeo. modo ſanctitate uitæ: obſeruantia religionis: morum integritate: & officiis illis pontificiis nō fuerim ſuperatus. Taceo tanti ordinis maieſtatem ne epiſtolæ modum non teneam. Nunc ſententiam expecto tuam: quam ſiue tu ad hunc referas uiuendi ſenſum opinionemq; cōmunem: ſiue ad philoſophorum inſtituta reuoces: non equidem laboro modo: qd tibi uideatur afferas: non qd mihi uideri uelis. Collige hinc otium: libertatem: ſodalicia: uagationes: congreſſus: aliaq; oblectamenta animi inde res magnas: ſpes maiores: familiaritates pręſtantiū uirorum: opes: honorem: gloriam. complectere rurſus utrinq; tanq̄ in trutina labores: pericula: contemptum. inopiam expende. ſimul hęc libra. ſimul mihi locum reperi unde agere gratias poſſim cum Pio ſecūdo Pōtifici maximo: cum etiam Papienſi meo: quorū alter ampliſſimis ac pluribus ornauit beneficiis: alter non ſolum ut ornarer effecit: ſed me primus mortalium in lucem: in dignitatem: in noticiam ſummorū Principum eduxit: atq; ī omni fortuna acerrime conſtantiſſimeq; defendit. quid offeram? quid pollicear? num dedam me ipſum? exiguum eſt iis me dedere: qui niſi fuiſſent ipſe non eſſem. Tum quid allaturus utilitatis: cum ope mea non egeant: & ſi egerent: & uendicarent ipſi ſuo iure: & ego ſine ſumma perfidia deeſſe non poſſem. Concedam & permittam me ꝓpinquis? dedam? deuoueam? q̄ nimium eſt hoc: quod eis neſcio an unq̄ ſit profuturum: aut ſi ſit: non ad animum erga illos meum: ſed ad meritorum magnitudinem referri debet. Num monumenta poſteritatis: & hanc meam ingenii mediocritatem? quaſi ſim cum illis hac ipſa in re comparandus? Quis Pio & dicendi: & ſcribendi arte ſublimior: quis erectior: ornatior: breuior: in omni foro

in omni concione orbis terrarum quis & ſæpius dixit: & diſertius? ita ut
nullum omnino oratorem inuenias aut Poetam meliorem: & qui poſt
hominum memoriam eloquentia & magnitudine animi maieſtatem tan
tæ Sedis ſolus impleſſe uideatur. Tum Papienſe meo quis accuratior? &
grauior utroq; in genere: & hoc ſoluto: & illo ſtrictiore. quis utroq; ſcripto
rum monumentis celebratior? aut quæ noſtri temporis ingenia in hoc
non deſudauerunt? quibus ego neſcio an illa ſim ex parte comparandus.
Proinde aliam mihi oſtendas uiam neceſſe eſt. Nam hęrere lateri: oſculari
manus: lambere humi pedes: obuolui genibus: & circum girare oculos: to
tum eſt effeminati & blandientis. Nihil opus eſt uulgaribus. Aperi mihi
locum aliquem ex illis intimis græcorum penetralibus. Ego tantum id
intelligo nullum officium eſſe tantum: nullos tam graues labores: nulla
pericula tam dura & capitalia: quæ non ſint a me quotiens res exigeret:
ſponte ſubeunda. Nam opes: & ſimilia tam polliceri exiguum eſt: q̄ non
præſtare perfidū & ingratū. Leua quæſo me hac moleſtia. noſti Epidi illud
apud Sophoclem ανδρα δαφιλδια φων εχοντα καὶ λυναιβ καλις ες πονος

Iacobo Volaterrano Secretario noſtro.

MIrari audio te qui nuper in familiam noſtram ueniſti: unde ego
in hanc dignitatem aſcenderim: nulla nobilitate doctrinæ: aut
meritorum prerogatiua adiutus. Admirari deſine: breuis reſpon
ſio eſt. Deus noſter hoc fecit: qui in altis habitat: & humilia reſpicit in cœlo
& in terra: Suſcitans a terra inopem: & de ſtercore erigens pauperem. Ut
collocet eum cum principibus: cum principibus populi ſui. Aliud ſi dicam
mentitur iniquitas mihi: & credibile non erit in mentibus hominum. Deus
inq̄ hoc fecit. Cuius iudicia abyſſus multa: & omne opus ad aliquid ordi
natum. Competebāt mecum partim: qui ſummo genere: & ſumma clari
tate maiorum præſtabant: partim: quos Teologiæ & Pontificii iuris inſi
gnis gloria commendabat: partim quorum plurimæ legationes laboreſq;
pro eccleſia paſſim numerabantur: parti: ꝓ quibus Regum & Principum
commendatio inſtabat. erant nonnulli: in quibus hæc omnia quadam fœ
licitate in unum conueniebant. Pręteriti omnes: ego aſſumptus: cui nil ho
rum poterat eſſe adiumento. Intuens perſæpe hanc meam fortunam: in co
gitatione ipſe deficio: & oculos ad Cœlū tollens gratias ago Redemptori:
q̄ ita uel ꝑmiſit: uel uoluit. Precorq; toto deſyderio: ut hec tāta dignitas nō
ſit mihi ad interitū animæ: nō ſit Eccleſię ſuæ ad damnū. Adiuuo meipſum
ad uirtutem: q̄tum ſe adiuuare humanitas poteſt: & animum firmo ad dili

gendam Sedem Apoſtolicam : ad diligendam ſalutem gregis Domini/
ci : ad tuendam : q̄tum per exilem hunc ſpiritum licet : Romani Pontifi
cis Maieſtatem . Totus hic hęreo . Totus hic ſum . Totum me locus hic
habet . Patriam præter hanc unam non noui . Corporis hæc : & animæ
eſt patria . Princeps mihi nullus eſt : præter Romanum Pontificem . a
nullo honor exhibitus:a nullo uitæ commoda data: præterq̄ ab uno Ro/
mano Pontifice . Frater mihi ſolus erat : ex omni fratrum turba reliquus.
Hic militiam eccleſiæ ſequens:ſanguinem pugnando dedit eccleſiæ. Ego
in curiam ueniens pauper & egens: renatus hic ſum : altus hic ſum:
ditatus hic ſum : & poſitus cum Principibus eccleſiæ ad conſilium uni
uerſalis Eccleſiæ.Hic habitant oculi mei . Hic meæ curæ incumbunt.For
tuna uexante eccleſiam: uexor & ego . Triſtante eccleſia:triſtor & ego.
Eadem ſecundis ſuis lætante : lætor & ego . Nullus illi affectus eſt:quem
ego ſtatim non ſentiam . Si inutilis miniſter ſum : fidelis ſum tamen . Si
deeſt doctrina : non deeſt uoluntas . Si deeſt ingenium : deſyderium prę
ſto eſt omnibus locis . Deniq; ſi cor hominis reſpicit Deus : & ex illo ho/
mines iudicat : iudicium certe ego cum miſericordia expecto:quia domus
ſua mihi eſt cordi : quia toto ſinu eam complector : quia cum Propheta
dies & noctes decanto . Hæc requies mea in ſæculum ſæculi : hic habi/
tabo : quoniam elegi eam . Hæc fortaſſe intuens Deus:qui : ut dixi:cordi
bus paſcitur:ea pręteriri eſt paſſus:quæ inflant:Illa aſſummi permiſit:quæ
in beneplacito ſuo uiuificant.

Genuen̄.Pro Pontifice Pio.

ACcepimus litteras ueſtras:& uidimus quæ dilecto filio Fabiano
oratori noſtro publice reſpondiſtis.Laudamus deuotionem om
nium ueſtrum . qui uerba ſalutis audire non neglexiſtis : & per
ſonam patris in perſonam nuncii honoraſtis.Feciſtis quod Chatolicos de
cuit:& quod facturos uos ſemper credidimus . litterę ipſę bonam mentem
ueſtram declarant.Teſtimonium Fabiani exploratam ſpem prębet operis
boni.Aliter de ea ciuitate credi non poteſt:quæ Dei eſt cultrix : & ad pro
tectionem fidei oportunitatem præcipuam habet.Erūt hæc omnia ad glo
riam ueſtram:& ad animarum perpetuam ſalutem.Deo ſic placeat : cuius
cauſa nunc agitur.Dicitis cōtentari uos:ſi hęc fœlix ſanctaq; cruciata effe
ctualiter fiat:uelle ex uobis armare octo uſq; in decem naues.Tempus hic
nullū uel educendæ uel cōtinuandę claſſis p̄figitis.De numero nauiū & cō
tinuatiōe audietis Oratorē noſtrū.Habet a nobis qd utile hac in re cenſea
mus . Tempus uero educendę claſſis ipſi dicemus.Intellexiſtis in litteris:

ſtic publicatis ad nonas Iunias Anconam nos profecturos : ut inde naui
gemus in expeditionem hanc ſanctam . Hæc publica uox omnibus ſatis
eſſe deberet : qui ad obſequium Domini deuotis animis tendunt . Sed ſi
terminus hic certus alicui forſan non eſt : Et cogitatis impedimento ali-
quo interim teneri nos poſſe : quo minus diem præſcriptam ſeruemus:Pro
ptereaq; conditionem hanc additis : Si hæc fælix ſanctaq; Cruciata effe-
ctualiter fiat : ſignificamus ſufficere uobis : ut adueniente Duce Burgun
diæ : qui ex Maſſilia per mare ueſtrum Hoſtiam ibit : eodem tempore
uos quoq; ſoluatis . & claſſi ſuæ ueſtram iungatis : ad nos inde poſt mo-
dum ad condictum locum uenturi . Hoc pacto effectualiter fieri crucia-
tam uidebitis : & latere uos dies non poterit . Sic queſumus dilectiſſimi
filii agatis : & Deum adhibeatis in conſiliis ueſtris : inſpectorem uerum
cordium hominium . In iiſdem litteris additis . dicimus non indignum
fore . ut quas conditiones Ciuitas hæc ueſtra in huiuſmodi bello ; ac ui-
ctoria ſit habitura non ignoret : tam pro iis locis noſtris : noſtrorumq; :
quæ a Turcis ſunt occupata : ſi recuperari ea continget : q̃ iuribus aliis
quæ ad nos : & noſtros pertinere uidentur . Ad quod gratiſſimum eſſet
nobis : lucidius reſponderi . Reſpondemus ad omnia uobis:ut pater : &
Pontifex : cui commiſſa eſt ſalus animarum ueſtrarum . Primum cum
Chriſtiani ſitis : & Deo omnia debeatis:Iniuriarumq; ſuarum teſtes ſæ-
pe fueritis . poſſet eſſe ſatis uobis propoſita ſpes uitæ æternæ : & merces
cęleſtis : ut immaculatum ſacrificium uideremini Deo offerre : Hoc ta-
men eſſe ueſtrum propoſitum credimus : & hac mente audiuiſſe uos mo
nita noſtra confidimus: uerum ſi adhuc ultra requiritis : intendimus quæ
a Turcis ſunt occupata : & ueſtrorum fuerunt:aut ueſtra: pro uiribus ni
ti : ut ad manus ueſtras reueniant . Hoc honeſtum nobis uidetur : & no
ſtris fauoribus dignum . Atq; ita nos iuxta poſſibilitatem noſtram factu
ros recipimus . Iura quoq; ueſtra : & ueſtrorum in omnibus commenda
ta habebimus:Cooperantes enim nobiſcum pie : & fideliter expectare a
nobis paternam retributionem debetis . Ii ſumus qui retribuere pro be
nefactis ſemper optamus . Præcipuum quoq; in perficienda claſſe eſſe aſſe
ritis : ut quicquid uirtute bullarum noſtrarum per indulgentiam : aut ali
ter in Dominio Genuenſi colligi poterit : in apparatum huiuſmodi ce
dat . Compatimur anguſtiis ueſtris ; quibus per hos annos eſtis affli-
cti:Nec ſupra uires ueſtras aliquid petimus.Adiuuare uos uolumus in eo:
quod poſſumus:ut in eo quod poteſtis adiuuemur a uobis.Habet in hac
re mādata a nobis noſter orator.Ipſum audite.Recta uia cūtibus miniſtra

tum dare operibus noſtris. Venite filii nobiſcum:nec pp Turci metū:aut diſ ſuaſiones abſcondatis.faciem ueſtram a Chriſto:qui plagas intulit multas maiores habet quas poſſit inferre. Attendite eunte Vicario ſuo:& portante crucem ſuper humerū eius:quid agant dominicæ oues. Retribuet unicuiq; ſecundum opera ſua:pęnam : & premiū gerens in manu . Nos deuotiones ueſtras facturas ea confidimus:quę catholicos decet:& quæ ſoliti eſtis. Atq; ita per uiſcera miſericordię Dei noſtri uos obteſtamur. Erit ex mandato noſtro uobiſcum noſter orator: cooperans uobiſcum dies :ac noctes. Curate:ut per eum continue conſolemur de actionibus ueſtris . Ab eo quoq; in ſingulis mentem noſtram ſemper noſcetis.

Pro Pio.ii. Hieronymo Lando Archiepiſcopo Creteñ.

A Ccepimus litteras tuas:& intelligimus:quę de confluente multitudine ſcribis. Agimus Deo gratias:qui corda fidelium ad defenſionem fidei tangit . Retine qui tibi retinendi uidentur:& conſolare eos quantum potes:& adiuua ad uitam in aliquo:ut nō triſtentur neq; deſperent . Præmittimus omni celeritate Venerabilem fratrem noſtrum Iohannem Cardinalem Sancti Angeli:qui eos ad locum oportunum confeſtim traiiciat. Tua.F.una cum priore Piſarum conducat iſtic ea nauigia; quæ neceſſaria nouerit ad preſens opus paſſagii : & omnia q̄ meliore conditione poteſt componat:& tranſigat . Nos hodie Deo Duce urbe diſceſſimus:& q̄celerius per ualitudinem poterimus Anconam petemus:executuri in aduentu noſtro quę reliqua erunt. Tu diligens eſto:& patere : Deo ſeruiens:& nobis:& animæ tuæ.

Beſſario Cardinalis Nicenus. Papieñ. Sal.

S I ob id dūtaxat ſcribendi officio uteremur:q̄d aliquid exinde cōmodū:aut emolumentum expectaremus non ſine ratione fieret: ut ſublatis cauſis utilitatis : & cōmodi conſuetudo etiam mutuo ſcribendi intermitteretur. Si uero nos hactenus ad ſcribendum:& amandū alter alterum:non ratio ſolum priuatorū negociorū impulerit. Sed potius aliqua uirtus:& uera:& ſolida amicicia : certe nihil eſt:quod nos a priſtina ſcribendi conſuetudine retrahere debeat.q; ſi me roget. V.R.D. cur tu nō ſcribis. Scripſiſſem niſi.V.R:D.mihi ne id agerem iuſſiſſet . Hanc habui cauſam:quæ me a ſcribendo deterruit mandatum. D.V.R. uos uero quæ tandem cauſa a ſcribendo retardauit? Sed ſint ut libet quæ hactenus acta ſunt. Poſt hac curandū ne amicitiæ officiū deſeratur. en ego(ut aiunt)glaciem frango. R.D.V.ſequatur:& me aliquādo ſolitis illis ſuauiſſimis litteris ſuis conſoletur . Cōmendo me.D.V. Reuerendiſſime Venetiis Die.vii. Decembris.M.cccclxiii;

Pius.ii.Pon.Max.Ia.Papieñ.Epõ.

COnſolatus es nos litteris tuis.Nam q̃ nuper egẽi omniũ rerũ ad
colligendas diſſipatas copias noſtras uacuũ pecunia miſimus in
Picenũ diligẽtia tua ex ꝓuincialibus ſtipẽdiũ adinueĩmus.Plus
profeciſti filius:q̃ fieri poſſe putauimus:& plura es executus q̃ tibi eſſent iñ
iũcta.Cõmendamus fidem hanc tuam.Idq; in primis utile ducimus:qͩ in
re neceſſaria ſumma celeritate es uſus:quo uno expectati oni noſtræ:& de
ſyderio ſatiſfeciſti abunde. Voluntate igitur tua ad nos redi.Redibis.n.ca
rus:atq; acceptus.Date.

Protonotario Fliſco.Pii.nomine.

INtelleximus oblationẽ:quam Deo feciſti de perſona tua:& tri
remi armata ſumptibus tuis pro ſancta expeditione ĩ Turcum.
Cognoſcimus Deum tecum eſſe:& inſpirare tibi:quę ſunt ad ſa
lutem animæ tuæ.Acceptamus hanc tuam ſanctam oblationem:Zelũq;
tuũ erga nos:& domũ Domini:& ea quę ſunt Ieſu Chriſti:Ac toto cordẽ
benedicimus tibi:& ſubſtantię tuæ.Verum quia tẽpus inſtat profectionis
noſtræ:Aduenienteq; Duce Burgundiæ:claſſem aſcendemus:Hortamur
deuotionem tuam.& requirimus:ut ſerues:quæ ꝓmiſiſti:pareſq; te ipſum:
& triremem armatam q̃to maturius potes.Retribuet tibi Deus in hoc ſæ
culo:& ĩ futuro:& nos erimus memores huius pii tui officii in augẽdis ho
noribus & utilitatibus tuis Date.

Barth.Platina.Ia.Cardinali Papieñ.

Vm in hanc curiam nuper ueniſſem Reuerendiſſime pater:me
c cumq;:ut fit:diu ipſe cogitaſſem:quem mihi potiſſimũ ex tot pa
tribus Cardinalibus patronũ:ac Mecenatem deligerẽ:tu unus
uiſus es:quo cum mihi plurima cõuenirent.Difficile nãq; eſt eius partes:&
cauſam tueri:cuius mores & inſtituta a uita:& conſuetudine noſtra abhor
reãt.Similia ſunt inter nos ſtudia:nõ diſpares omnino mores:ſimile fortaſ
ſe ingenium.Diſpar aũt dignitas:& auctoritas.q̃bus fit:ut neq; uelim:neq;
poſſim omnino cõferri tecum.Verũ mihi ſat erit ſi hanc laudem induſtria
ac laborẽ meo fuero adeptus:ut tui dicar emulus fuiſſe:atq; imitator:cui oĩa
illa inſunt:quæ in uiro clariſſimo:ac prope diuino eſſe debent.Quid.n.hu
manitatem:ac manſuetudinem tuam:quid inauditam clementiã:quid mo
dum in tanta poteſtate rerum:quid doctrinam:quid incredibilem ſapientiã
tuam cõmemorem?quibus tibi apud omnes gentes:& nationes tantã gra
tiam:& auctoritatem comparaſti:ut neminem:q̃ te malint uidere:idq; ẽt
a Deo tacite expoſcant in tanto:tamq; excelſo dignitatis gradu apud.S.
patrem:& Pontificem noſtrum Pium:cuius nutu ac diuina ſapientia:quæ

ſunt in terris reguntur omnia. Huic tu aſſides: hunc imitaris. Huius ſanctiſ
ſima imperia: atq; edicta: quo effici modo debeāt: & poſſint: tu unus nobis
omnibus oſtendis. Nil agitur priuate: nil publice: cui tu merito quidem: ꝑ
tua dignitate: atq; auctoritate: proq; ſingulari doctrina: & eruditione nō in
terſis. Equidem sic exiſtimo: ſentiant alii quid uelint: nullum eſſe hominum
genus: ſtudioſorum pręſertim: cui tutius: atq; liberius regnorū: & magiſtra
tuum adminiſtrationes cōmittātur: q̄ his qui ea doctrina ſunt imbuti: quā
humanitatē appellamus. Non ſunt tamen reliquarum artium profeſſiones
contēnendæ: cum hæ quoq; aliqua ex parte ciuilem uitā adiuuent. Submi
niſtrat nobis grāmatica principia: & fundamenta ad eas artes: quas libera
les appellamus. Affert dyalectica ueri a falſo diſcernendi rationem. Oſten
dit Phyſice rerum naturalium cauſas. Arithmetica numeros in cōiunctis:
ſeperatiſq; rebus dignoſcendis maxime neceſſarios. Geometria menſuram
orbis terræ: & climatū diuiſionem. Muſica ſonorum: & uocum concentū:
atq; harmoniam. Aſtrologia cœlorum: Planetarumq; ꝑpetuum motū: &
ordinē. Harum aūt doctrinarum imitatores: & ſtudioſi: adeo ſunt a rebus
gerendis alieni: ut his in uita politica queūs etiam noſtris litteris ciuiliq; di
ſciplina mediocriter imbutum ſine contentione prępoſuerim. Reformidat
forum grāmaticus puluere: & ſtrepitu ſcholaſtico cōtentus. Gaudet gyris
ſuis atq; meandris dialecticus. Contemplatur Phyſicus res a materia mini
me ſeiunctas. Delectatur Mathematicus ſola cōtemplatione rerum a ma
teria ſeperatarum poſthabitis atq; neglectis rebus his: quæ ad cōmunem
hominū utilitatem non ab re excogitatæ ſunt: atq; inuentę. Contra uero ii
qui ex palęſtra humanitatis bene docti atq; eruditi prodeunt: quiq; officii:
& honeſti rationem optime norunt non abhorrentes a cōmuni utilitate: &
publica in medium prodeuntes propoſita bonorum: ac malorum ſeric: ab
hac nos deterrent: ad illam complectendam ratione: & eloquentia adhortā
tur. Iacerent in luctu certe: ac tenebris prudētia: Iuſticia: Fortitudo: ac mo
deſtia: quæ uno uirtutis nomine complectuntur: niſi extitiſſent: qui eas do
ctrina: & ſcriptis illuſtraſſent: oſtendiſſentq; ab his relligionem: pietatem:
gratiam: obſeruantiam: magnificentiam: fidentiam: perſeuerantiam: cōtinē
tiam: clementiā: modeſtiam: tanq̄ ex uberrimis fontibus manarē: quibus fit:
ut ii qui bene ac beate uiuere uolunt facilius in officio contineantur: cum in
telligant: quid fugiendum: quidq; expetendum ſit. Hac ſi quidem ratione
motus Pius. S. Ro. Pontifex te unum prudenter certe: ex hac celeberrima
curia delegit: quē pro tua ſingulari uirtute: atq; doctrina: proq; icredibili ce
leritate in rebus agendis non laborum modo ſed ēt conſiliorum & ſecreto
rum comitem ſibi: ac ſocium aſciſceret: cuius opera: & uirtute tantum: ac tā

excelſum Pontificatus onus ęquiore animo ferret. Ego Itaq; benigniſſima natura tua fretus ſanctiſſimi patris noſtri auctoritatem:& exemplum imi tatus:cum ex hoc tanto:ac tam celeberrimo pręſtantiſſimorum hominum conuentu neminem uiderem:qui tecum uel magnitudine animi:uel digni tate:uel conſtantia:uel humanitate:etiam gratia poſſet conferri:ad te:quē apud Sanctitatē ſuam mihi in quauis cauſa delegi patronū:patrē:tutorē: Principem:ac Dominum:ſupplex acceſſi:& rerū omniū inops:ut te adiuuā te:& hac :qua nunc premor inopia leuarer:& fructum aliquem ſtudiorum meorum:nunc demum mihi capere liceret. Hoc ſi tua gratia impetraro ef ficiam profecto ſcriptis meis:ut omnes intelligant:abs te uno habitam eē rationem doctorum:ac bonorum hominum: Tuum igitur erit Reuerendi ſſime pater:me ita.S.D.N.cōmendare:ut tua in omnes manſuetudo:& clę mentia:& mea in te fides:atq; obſeruantia exigere uidetur. Hoc ſi ut ſpero diligēter effeceris:neq; me in eligēdo patrono errasse:neq; te a tua optima: atq; ſanctiſſima conſuetudinē diſceſſiſſe oſtendes. Vale.

B. Cardinali Niceno.

ESt:ut ſcribit.D.V.R..Nō utilitas:ſed alterius charitas:alterius uera deuotio fecit:ut ante hac frequētius officio litterarū uſi ab ſentes ſimus. Abſit:ut quicq̄ ſordidum fuerit inter nos. Ego ante colere ingenium:litteras:& humanitatem ueſtram cępi:q̄ uel eſſem in Cu ria:uel ex curia cōmodum quęrerem. Ante diligere filium ſuum iſtituit.V. D.q̄ ſperanda ex me eſſet retributio ulla. Ego uirtutem ſecutus ſum:ueſtra benignitas opinionem futurę forſan uirtutis. Diſperdat̄:ut ſtipula ante fa ciem uenti:qcquid aliud:Nicenum mihi patrem:Papienſem illi filiū fecit. Niſi euaſero malus:ex ſtabili fundamēto creſcet uſq; in finem uitę ſtructu ra noſtri amoris. Quia.V.D.eadem futura eſt ſemper:quę fuit:imutabile faciet:quod iudicio ſemel aſſumpſit. Erimus ſemper pater: & filius:ſeruus: & dominus:uera dilectione coniuncti. Conſuetudo:litterę:ſancta ſocietas Collegii:glutino ſuo nos cōtinebunt:nec ſinent diſiūgi. Qui aliter quęrēt: ante a ſeipſis diſcedant:q̄ noſtram diſceſſionē uideant. Quod attinet ad re miſſionē litterarū:Amantiſſime pater ſcripſi alias. Contuſa ualitudo mea: & morbi inſurgentes fecerunt: ut neceſſario mihi conſulerem. Re miſi labores: Palatio ceſſi: & uitam liberiorem ſumpſi. Non laborum odio:ſed ut quod ante hac feci. recreatus ex interuallo facere poſthac poſ ſim. Non eram ille:qui munere conſueto ſatiſfacere poſſem operoſę lega tioni ueſtrę. Atq; ideo:ut non paterentur detrimentum reſpublicę:ſuaſi:& precatus ſum:ut conuerterentur hę curę ad eos:qui diligentię męę ſucceſſe rant. Ideo etiam non ſcripſi:ut ꝓuocatione mea non reuocarem mihi one

ra antiqua: A maui tamen: ueneratus ſum: Et nullo in loco defuit caro patri uox filii. Teſtis eſt Princeps: Conſiſtorium teſtis. Laudaui effuſa oratione; priuati: & publice ſanctas uestras Gloriãs ĩ corde meo: quod ueſtrę miſſiõis fuiſſem ammonitor. Et ex ea non paruus partus eſſet in eccleſia fructus. Ita credat pietas ueſtra Reuerẽdiſſime Domine. Ita ſecum perpetuo: Indulgeatq; fractæ ualitudini: & uitę electori: In qua perſeuero. Gladiator aliq̃do rude: Aliquando miles emeritis ſtipendiis in otium mittitus.

Ad Cardinales. Sede uacante: Poſt Pium.

PRima pietatis noſtræ officia perſoluta iam ſunt patri: & Principi: nuper defuncto. Humatum ſolemni more eſt corpus: & funere ampliſſimo honeſtata mors: Et nouẽdialis ſacri religio: frequẽtia noſtri ordinis reddita. Proxima nũc eſſe uidentur: ut eodem ſepulchro: quo illum condidimus: memoriam quoq; includi non patiamur. Mortuis etiam nõ uiuis tantum gratitudo noſtra debetur: Mortuo nõ minus: q̃ uiuo habendæ ſunt gratie. Pręclaræ uirtutis Antiſtes fuit. Enituit in eo ſumma relligio: ſumma uitæ integritas: ſingulare ingenium. Doctrina ingens. Humanitas tanta: quantam nec experti ante hac ſumus: & deſyderaturi forſitan in poſterum erimus. Ad maiora nunc uocat nos Deus. Dandus eſt Plebi catholicæ paſtor: inſtituendus in eccleſia Dux: qui regat populum ſuum qui ſanet contricta: opus omnium maximum: omnium maxime debitum. quod in utranq; partem uel uitam: uel interitũ afferat. Abiiciendi affectus Factiones: & (ut ita dicam) ultramontanitates: neq; italus Tranſalpinum horreat: ſi bonus eſt: neq; Italum Tranſalpinus indignetur, propter utroſq; cruxifixus eſt Dominus: ſuper utroſq; oriri facit ſolem: & lunam: & pluit. Et aliquando per italum melius adminiſtratum: & per eundem magnæ calamitates illatę. Non amiciciæ. nõ ſpes cõmodorũ propriorũ: non odia ſunt attendẽda. Oĩa hęc Domino cõdonãda. Valitudo multũ adicit aĩo. Multũ infirmitas detrahit. q̃q̃ ubi uigor naturalis eſt: non tam eſt attendenda. An neſcitis: ĩperare caput: nõ pedes? Vidimus cęcos: claudos geſſiſſe magnas res: etiam ubi corpore ẽ opus: multo magis ubi ſolo conſilio. Aetas ſenior: certior. in iuuenibus aliquando magna opera. Alex. Pompeus. ſcipio. Nicolaus. iiii. Grandior tamen certior Dux.

Fr. Cardinali Senẽ.

LIbeiter perſtantiſſime Pater de Pio noſtro & cogito: & loquor: cum poſſum: lenio ſemper hæc agens defuncti deſyderium: & me ipm conſolor: Idem quoq; euenire Dignationi tuę exiſtimo: qui eum uiuentem pie coluiſti: & mortuum grate es proſecutus. Totum itaq; id tempus: quod ab ultimo diſceſſu eius ab urbe uſq; ad obitum fuit:

hac epiſtola breuiter repetam: Credens quæ abſens uidere non potuiſti: cognoſces: non inuitus ex me: qui interfui ſingulis: & uſq; ad ſupremum ſpiritum: ab ore ſuo pependi. Cupiens igitur pius Sanctiſſimus profectionem ſuam in Turchos perficere: quæ fidelibus repromiſſa iam erat ad. xiiii. chalendas Iulii in baſilicam Sanctorum Apoſtolorum mane deſcendit: ſicut ſuus erat mos ſemper: cum urbem relinquebat. Atq; ibi ueneratis aris: & ſucceſſu rerũ pie deprecato Roma egreſſus eſt Patribus: & Prælatis lecticam eius ſequentibus. Ad Põtem Miluium dimiſit a ſe omnes: præter eos: qui ſecum erant ituri. Lembum deinde ad leuandam fatigationem terreſtis itineris aſcendens: per aduerſum amnem ad Caſtellum Iubileum peruenit decimo ab urbe miliario uiam p Tyberim agentibus. Delegit ſibi huiuſce nauigationis comites Dominicum Torcellanę: & agapitum Camertinę: & Ioannem Triphernatis eccleſiæ præſules: quorum Dominicus: & Agapitus: de ſupplicationibus referre ſoliti erant: Ioannes ſacrarii Apoſtolici curam gerebat. Me quoq; & Andream germanum tuum: & Gregorium Lollium adiungi his uoluit. Pranſus eo die in Lembo Pius ẽ: & cœnauit: & quieuit nocte illa. Poſtridie ante ortum ſolis ex eo loco ſoluentes Phianũ appulimus: primis iam intendentibus tenebris lõgam nauigationẽ emenſi ac plenam tœdio milium paſſuum amplius. xl. Cœnatũ quoq; eſt a Pontifice & pernoctatum in flumine: neq; .n. ſine multa offenſione membrorũ tractari: & circumferri a lecticariis poterat: Eodem die: uenit ad eum Nicolaus Sanctę Cęcilię Cardinalis Theanẽ. quem Pius adhuc ſenę agens ad Piſanum portum legatum pręmiſerat: ut partem claſſis: quæ ibi parata erat: & quæ ex Genua expectabatur per Siciliæ fretum ad ſe Anchonam perduceret. Is ergo ad hoſtium Tyberis appellens: ubi abiiſſe iam Pium: ſed non longe abeſſe cognouit: celeriter in urbem delatus: circiter meridiẽ nos eſt aſſecutus: Cupiebat .n. de legatiõe: & triremibus quæ egerat anteq̃ progrederetur referre. Ad moleſtiam incõmodę nauigationis: hæc quoq; Sancto ſeni eo die triſticia acceſſit: qd Iuuenis uix annos natus. xx. ad Nauigii miniſterium conductus: dum per ripam fluminis paulo incautius: ſubducendo lembo intendit: lapſus in eam partem: qua profondior aqua erat: nautis: tarde opem ferentibus: ante oculos noſtros ſubmerſus eſt. Hunc caſum grauiter ingemuit Pontifex: tacituſq;: & lachrimantibus oculis orationem ſępe pro defuncto ſoluit. Die: quæ ſecuta eſt: iter nobis fuit non amplius. xxv. milium paſſuum. peruenimus autem ad Cœnobium Diui Benedicti: inclinato iam ſole: quod poſitum eſt ad radices montis ſoractis: qua in orientem ſpectat. Ante meridiem Cardinalis Theanẽ. quem dixi: renũciatis Pontifici: quę opus habebat: Accepta benedictione ad claſſem reuer

ſus eſt. Vix Pio ad ripam appulſo preſto ei fuit Ioannes Caruagial gene
re Hiſpanus:& Epiſcopus Portuenſis: Cardinalis Sancti Angeli uulgo
dictus:qui eodem die maturato itinere:ex urbe aduenerat. nam cum biduo
ante Pontifex ab Hieronymo Archipręſule cretenſi litteras accepiſſet: in
quibus ſignificabatur magnam Cruce ſignatorũ multitudinem quotidie
Anchonam confluere: & lamentari:qᵈ Pontificem:qui eos traiiceret non
inueniſſent. Veritus ne(qᵈ accidere in talibus ſolet)turba diuerſarum na
tionum & linguarum:tumultum aliquem per otium excitaret: aut in di
uerſa dilaberetur. pręmittere hunc intendebat:qui paratis confeſtim naui
giis: in Peloponeſſum eos traduceret. Homine autem opus æſtimabat:
cuius auctoritatem illi ſecuti:deſyderio non tenerentur ſecum: quem tar
dare oportebat in claſſe eundi. Hac igitur de cauſa Cardinali ad ſe maturi
us euocato rationem uocationis prima in collocutione proponit:& ut pro
fectionem capiat impenſius precatur. Verecunde admodum annoſo ſeni:
& attrito iam pro Eccleſia onus tã grande imponebat:ſed magnitudinem
rei cõſyderans:& imminentem neceſſitatem:ac cognoſcens:q̃ pauci eſſent
qui ſuſcepturi mandatum hoc uiderentur:annis eius parcendum nõ duxit.
Affui ego ſolus ſermonibus his cum habebantur: una ſemper atq; eadem
conſtans Ioannis uox fuit. plena humilitatis & ſpiritus. Si is ſum Beati.
Ponti. quem tantis rebus idoneum iudices:ſequor ſine mora imperium tu
um: & certe etiam exemplum: qui in fragili ualitudine animam pro me
ponis:& pro cæteris ouibus tuis. Scriptum mihi eſt. Veni:ecce aſſum. Im
peratur ut uadã: Iam iter ingredior. Pars hæc uitę ultima negãda Chriſto
non eſt. Commouere hæc uerba Pontificem: & q̃to magis robur animi in
ſene agnouit:hoc ei dolentius eſt compaſſus. Amabat unice pium noſtrum
Ioannes:& ſuaſor continuus:ac confirmator fuerat ſancti huius propoſiti:
increpans eos cõtinue:q infirmioribus animis diſſuadere illi nauigationem
hanc contendebãt: id agens uidelicet amabilis Deo ſenex: ut extremus
uitæ actus: reliquis operibus non eſſet abſimilis. obierat autem ante Car
dinalatum legationes complures:difficiles omnes: & plenas ſemper peri
culo. Cardinalis creatus:ſedente Nicolao Quinto:in Germaniam rurſus
eſt miſſus. Succedente deinde Caliſto:ſtatim ab initio Pontificatus in Pan
noniam:atq; in omnem oram Illirii ad bellum in Turcos iuſſus eſt ire. Sex
ennalem ibi legationem inter aſperam gẽtem & cœlum inſalubre geſſit.
Verſatus ſępe in caſtris eſt:ſępe etiam nunciatis irruptionibus hoſtium:in
occurſum contendit cum militibus: qui crucem aſſumpſerant. Deſertus
nõnunq̃ a ſuis:quos ex Hiſpania & Italia in domeſticum famulatum ſecũ
adduxerat. Se ipſum tamen nunq̃ deſeruit. Patiẽter ꝑ Chriſto tulit omnia

uinæ opis eſt deprecatus. Ab Ocriculo ante lucem uitandi ſolis cauſa mo uentes: Namiam æſtu nondum intendente peruenimus. Patriam natalem Berardi noſtri Cardinalis ſanctæ Sabinę: quem Pius propter excellentem uirtutem quadriennio ante ab ordine Referendariorum ad Cardinalatum aſſumpſerat. Ibi totam diem quieuimus. Poſtridie Interamnam contendi mus uia breuiore & pridiana magis iucunda. Quippe per ſubiectam plani ciem iter tenentes p agrorum culta: cum delectatione intuebamur caſtella plurima: quæ in uicinis collibus non longis inter ſe ſpaciis apparent. Paulo poſt ortum ſolis Ciuitatem ingreſſi ſumus: & natalem Ioannis Baptiſtæ uolente Pio ibi peregimus: ſtatuerat. n. minutis itineribus periculum offen dendæ grauius ualitudinis euitare. Adiuncti ea die comitatui noſtro ſunt Guillielmus Cardinalis Rothomagenſis & Berardus: quem dixi: & Rode ricus Sanctæ Romanę eccleſię Vicecancellarius ex urbe nos aſſecuti. Hic ego totam eam diem operatus quædam ſcribendo: quæ iniuncta a Pōtifice erant. Dum adhuc ſtudium in multam noctem produco: & propter æſtū paulo negligentius tegor: ſubita ui frigoris ita obſeſſus ſum: ut q̄uis ad laſſitudinem totus: uix recaleſcere ultra mediam noctem poſſem. Māc diei ſe quentis & ſi motum hunc initium febris eſſe intelligebam: tamen diuelli a Pio non ualens: quem: & febrientem: & anxium doloribus ferri ad bellum pro nobis uidebam: remanendum non cenſui. Itaq̧ admixtus cæteris ſecu tus ſum eū ut potui. Iter ab Interamna Spoletum: & ſi non amplius mili bus paſſuum. xii. eſſet: tamen quia inter perpetuas & ſaxoſas ualles ope roſum nimiū uidebatur: partiendum Pius putauit. Igitur ad tabernas tres Vallis ſtricturæ prope ſacellum: quod eo in loco ſitum eſt reſtitit: uia pene medio Cardinalibus pręcedere Spoletum iuſſis: ut cōmodius ibi diuerte rent. Me autem ſecum eſſe imperauit neſcius quid prima nocte accidiſſet. Diem ibi reliquū & noctem ſequentē ſub tentorio fuimus: non ſine multo incommodo. Poſtera luce febre ſupra modum inualeſcente ęgre Spoletum delatus ſum. ubi continuo magis adaucto langore dies. xx. non ſine uitæ periculo iacui. Dolens eo caſu Pius: a quo ſupra merita diligebar: medicos propere ad me miſit: qui ad curandam cum ſtudio ægritudinem hortaren tur: & ut bono eſſem animo: atq̧ inde ante reaſſumptam ualitudinem non abirem imperarent. Ipſe continuato itinere ad medium fere Iulium nō ſine labore Anconam peruenit. Quę illi in reliquo uiæ acciderint quia non affui referre non poſſum. Valitudini uero prope iam redditus: cum ſextum iam diem febris me non attigiſſet: iter: quanq̄ diſſuadētibus medicis ingredior: patris ſequens ueſtigia. Via omnis benignitate Dei ſine incōmodo accidit. Nocte autem eius diei: quo propinquans Anconæ Auximum ueni: ecce

præſagium calamitoſum futurę mortis accipio:ut non ad Patrem & ad p
fectionem in Turcos:ſed ad funus eius iturum me putem. Conſueueram
ſuperioribus diebus ne membra langore attrita:æſtu amplius offenderen
tur:tantum itineris ante lucem conficere:ut ſole nondum calefcente perue
nirem quo diebus ſingulis intendebam. Igitur uia Anconã uſq; viii. tantũ
miliarium reliqua erat:remittendum æquo animo cenſui de matutina ſo
lertia. Euigilans tamen qua hora ſolitus eram:& mox de induſtria conſopi
tus:regredi uideor mihi ad urbem:& Pontificis palatium intrare: ubi eſſe
ſecum conſueueramus dies ac noctes. Tum eius cubiculum petere. Pateia
cta hic inuenio omnia ſine cuſtodibus hoſtia:& lectos ſine ſtratis:& parie
tes ſine ullis auleis. Nulli obuiam cubicularii erant:nulli condomeſtici. Adi
ratio & cõturbatio cordis ſurgebat plurima:cubiculũ uero ipſum ingreſſus
ut uiderem ſi ſaltem eſſet Pius:etiam nihil inuenio. Cerno pallia lectuli con
uoluta in globũ. Creſcit impenſius hoc ſpectaculo anxietas. recurro ſtatim
in anteriores aulas:aliquem perquiſiturus:qui de Patre aliquid doceat. ob
uiam fit mihi & plurimum ſudans Gaſpar Picolomineus ſororis Lollii no
ſtri filius. Gaſpar inq̃: qd ſibi hæc ſolitudo Palatii uult? aut quonam por
tatus eſt Pius noſter? Ille:ut uiſum mihi tũc eſt:uoce paululum cõmotiore:
& digito ſacellum maius Palacii oſtendens huc inquit intra: & inſpice.
Solitudinis cauſam:& ubi agat Pius intelliges. Deſines amodo loca hæc
frequentare. Et ſimul his dictis a conſpectu ſe meo proripuit. In Sacellum
uero aſcendens uideo Cardinalium lectulos ex ordine diſpoſitos:& uela in
circuitu obtenta:ſicut in electionibus Pontificũ adornari locus eſt ſolitus.
Agnoſco collegarum noſtrorum facies:& hunc modo:nũc illum intueor.
Te uero & Spoletanum non uidebar uidere. Erat autem ita præ dolore
guttur obſtrictum conicienti ex hiis que uidebam obitum Pii: ut cupiens
loq os aperire nõ poſſem. unus ex hiis ad me ueniens:& triſticiã uidẽs:quã
deprehendebat ex uultu:qd tu inq̃t mœſtus es & afflictus? An non uides
morte Pii laqueũ cõtritũ eẽ? & nos liberatos? iter hęc flẽs & mœrẽs pp uim
ſũmã doloris euigilor:ſentiẽs totũ corpus ſudore:& lacrimys uultũ ɔſperſũ
Ago gratias Deo qd hæc facta ad uerum non ſunt:ſed per ſomnium uiſa.
Fatigatus uero his imaginibus multum:& recreari rurſum quęrẽs: ac ſom
num quęrens capere:dormire incipio. Ecce idem locus: eadem facies rerũ:
oculis rurſum obiicitur. Iri in ſcrutinium uideo:& ſingula ad electionem
parari: quæ inter nos ſolita ſunt. Ego nec te uidens alicubi:nec Spoletanũ
noſtrum. Tum autem neſciens an pius eſſet defunctus: reſumpta iam pro
pter indignationem uoce clamo:iniquum facinus eſſe:alienumq; a Patrũ
decretis:incerta morte Põtificis de ſucceſſore tractatum haberi:aut ſi certa

eſſet abſentes Cardinales non expectari. Videbar hæc loquens contemni: & non attendi quod dicerem. Iterum hæc mentis anxietas me excitat conturbatum iam animo: & male de Pio ominantem quod bis ex interuallo conſopitus: bis eundem uiſum uidiſſem. Surgo mœſtus: ac triſtis: & parari omnia ad diſceſſum præcipio. Lux aperta iam erat. Iter uero ingreſſus reuoluere animo ſomnium noctis incipio. Hinc me cõfirmabat uanitas ſomniorum: quibus ſapientes non habendam fidem affirmant. Hinc ſummus amor in Pium cor affligebat: cogebatq; gentilibus libris magiſq; noſtris me aſſentiri. Recordabar Auguſti: qui nec ſuum: nec amici de ſe ſomnium unquam neglexit. Repetebam hiſtorias: In quibus memineram: quæ uiſa non falli dicuntur: & uerſiculus ille Flacci etiam occurrebat. Poſt mediam noctem uiſus cum ſomnia uera. Adiũxerat ſe mihi comitem: cum diſcederem Auximo: Angelus Sueſſanus præſul: iunctim mecum adequitans. Is loquebatur continue: & hiſtorias neſcio quas ſui præſidatus: quem paulo ante in Flaminia geſſerat: recitabat. Ego hac una in cogitatione fixus: & ſilentium agens: nil optatius expectabam: quam domeſticum quempiam Pii procedere obuiam: ex quo ſciſcitari: & intelligere ueram eius ualitudinem poſſem. Coortus tunc erat imber uehemens: & ego alia porta quam credebatur Anconam intrabam. Igitur ſe nemo obuiam dedit: ſed mox deſcendenti ad ædes: quæ mihi paratæ ſub Epiſcopio erant: præſto eſt Ambroſius Spanochia: Aulicus Pii: unus omnium (ut ſcis) attentiſſimus ſemper ad odoranda quæ fiant. Complexus eſt me: facie preter ſolitum triſti. Peto ab eo. Et quid de Pio noſtro Ambroſi? Ille ſtatim. Papienſis mi ingrauatus quottidie magis languor eius eſt. Conſummitur paulatim: nec menſem integrum ſuperfuturum nobis exiſtimo. Contemplaberis cum mox tu: & ita eſſe mecum pariter iudicabis. Mora non interpoſita: aſcendo ad Epiſcopium: inſpecturus oculo quod ille uerbo affirmauerat. Intranti cubiculum ſubito iacentis ſenis concidiſſe facies tota eſt uiſa. Dies iam triginta non uideram: Neſcio quo pacto ex interuallo eandem rem intuentes: rectius quod auctum: quod iniunctum: immutatum ue ſit internoſcimus. Ne illum contriſtarem triſticia mea: ſubito ſerenam faciem induo: & ante lectulum oſculaturus manum procumbo. Signandis ſupplicationibus tunc operam dabat. Quieſcere Referendarios: & tollere de medio omnia imperat. Rorantibus pene oculis amplectitur me: atque oſculatur. Moxq; ſpiritum ſupra uires gerens ita de

di

nauigatione ſua & ſpe rerum gerendarum ſermonem habet:ut ille: qui
præ deſyderio ad horam diſceſſus ſe uenturum non crederet. Diebus
ſequentibus Ducem Venetorum expectans: quem dolebat Anconæ
non repperiſſe:& iam poſt acceſſum ſuum ſupra uigeſimum diem tardare
comparari omnia ad nauigationem curabat.ſtudium in hoc uno præcipu
um habens.Confluxerat eo loci turba:multa ex uariis gentibus:non ſatis
conſyderate domo egreſſa:&.n.cum:ut tu ſcis:eos ſolos euocaſſet Pius ꝓ
poſita peccatorum remiſſione:qui uel annum integrum uel ſolum ſemeſtre
ſuo ſtipendio in exercitu agerent.atq; ita decretum eius per orbem circum
miſſum contineret.Illi neſcio quo zelo inconſulto permoti:at credentes ſti
pendium & uictum miniſtrante Pontifice non defuturum:ueniendum ſta
tuerant. Non inuenientes autem quæ ſibi animis finxerant: neq;.n.Pius
alere tantum concurſum poterat:uēditis armis regrediebantur in patriam:
quorū nihilominus miſertus Pius ne omnino fruſtra ueniſſe ſe angerentur:
decreti ſui participes eos fecit.Erant uero inter hos:qui conſyderatius ueni
entes attuliſſent ſecum unde ſemeſtre totum in bello continuare poſſent:
horum traducendorum cauſa naues Venetorum duas multis iam antea
diebus in horas ſingulas expectabat. Sic.n.facturos ſe illi receperant.ſed
cū ex diutius tardarent q̄ oporteret: Cruce ſignati qui ſuperfuerant:moræ
impatientes cateruatim quottidie abibant.Ita ut non multo poſt appulſis
nauibus miles iam non ſupereſſet:qui illis poſſet imponi.Ea res occaſionē
quoq; plurimam dedit accelerandæ mortis.Dolente Pio:& ſupra modum
triſtante:qd retineri in eam horam non potuiſſent.Interim uero nunciis &
litteris Raguſinorum certior redditus eſt:Turcum cum omni exercitu nō
longius.xxx.milibus paſſuum a Raguſia conſediſſe: & miſiſſe ad Magi
ſtratum legatos:qui dicerent niſi triremes duas inſtructas:quas ea ciuitas
datura Pontifici erat:retinerent:& niſi imperatos obſides traderent: & tri
butum in annos ſingulos penderent:ad eorum oppugnationem mox eſſe
uenturum.Nunciabatur quoq; quoſdam leuis armaturæ milites in agrum
Raguſinum prædandi cauſa iam excurriſſe. In ciuitate uero non ſatis fru
menti ad perferendam obſidionem eſſe: & militibus eſſe opus:qui in de
fendēdis mēnibus uſum haberent.Quibus permotus Pōtifex ſagittarios
pene omnes:quos ad cuſtodiam ſui corporis ante conſcripſerat:ſubito naui
gare Raguſium iubet:& frumentum imponit: quod ad primā neceſſitatē
ſatis eſſe iudicaretur.litteras quoq; addit:quibus illos conſolabatur:& ſpē
ſubſequentis præſidii dabat.Ipſe accerſiri ad ſe ſtatim Cardinalem San
cti Angeli iubet: quem propoſiti ſui inter cæteros ſtudioſum habebat.

Hunc:preſente me:cõſulit:q̃d ſi obſideatur Raguſium agẽdum exiſtim et.
Ille:ut erat ſemper ad bonum opus paratus:nihil cunctans ibo inquit ego
actutum cum triremibus:quæ inſtructæ in portu ſunt:& uel obſidionem
Deo adiuuante diſſoluam:uel territis oppidãis ſpem bonam:atq; animum
faciam. Ecquid inquit Pontifex connauigare tecum frater me prohibet?
Conſilium certum eſt:ſi illuc Turcus aduenerit: cum iis: quas potero tri
remibus eodem ſine mora contendere. Ciuitas in littore maris eſt ſita: na
tura loci & manu multum munita. Eadem quoq; portu abluitur. ad bene
agendum oportunitas erit. Inuehi in urbem ſine periculo poſſumus. Sola
pręſentis Pontificis opinio Turcum Deo ita uolente:ab obſidiõe repellet.
Alioquin in locis aſperis commeatuum inopia laborãtem:ſi cõſilium com
probauerit Deus:fama hec in omnem partem uulgata chriſtianorum cor
da ad nos ſequendos inducet:concipientes iam ex fœlici principio uicto
rię reliquum. Hec.n.cum probaſſet Ioannes:ego miſer:& eumem ſapiens
magiſq̃ ſpiritum:eorum ꝓpoſitum ſummopere diſſuadebam: non q́d euen
tura non crederem quæ illi proponerent: ſed quia in fragili corpuſculo fe
bre ac doloribus fatigato nauigationem illam finem uitæ futuram uere
bar. Contendebam igitur argumentis multis:ſed euincere mentes nõ pote
ram:in Deum ſolum ſperantes. Igitur confirmata inter ſe profectione:im
perat illico Pius:magno ſtudio militem cogi ad triremes:& omnia neceſſa
ria imponi:ut ad primum obſidionis initium ſoluere e portu poſſet. Verum
quatriduo poſt nunciato receſſu hoſtium diuina benignitate:parcendum
conſilio fuit. Interea dum Venetorum Dux a Pontifice expectatur: langor
perurgens uſq; adeo inualuit:ut parum uitæ ſuperfuturum iam medici di
cerent. Premebatur dies & noctes non doloribus modo:qui totum corpus
apprehenderant:ſed duabus etiam febribus:quarum altera concepta in
uenis ceſſabat nunq̃:altera Ex interuallis recurrens:magno ardore:uelut
flamma membra abſumebat. Hæc mala ingrauabant æſtus continui:qui
Iulio & Auguſto adeo intenderant:ut ardere omnibus horis ciuitas uidere
tur. Re igitur ad extremam prope deſperationem adducta:tandem Vene
torum claſſis:quæ Ducem eorum uehebat:pridie idus Auguſti uelis proce
dens:duodecĩ numero triremes erãt rebus omnibus ad bellũ egregiæ para
tę appellit. Hoc cognito pius ſubito ſuas & ipſe triremes:atq; omne nauigii
genus:quod ad nauigandum idoneum eſſet:adornari magno ſtudio iu
bet:& obuiam Duci exire. Cardinalibus quinq; Pontificali: quadriremi
impoſitis: qui eum aduenientem exciperent. Proceſſum cum omni appa
ratu ac pompa eſt:tam a Patribus ac pręlatis:qui ſecuti curiam erant: q̃ a

Magiſtratibus & Ciuibus Anconitanis. cum ad tertium fere miliarium claſſem Venetam in conſpectu haberemus: ſubito illi uella demittentes: quod eſſe ſignum nauigantium ſolet: cum reuereri digniorem claſſem uolunt: remis conſurgunt. Ac: ut q̄ bene inſtructas adducerent nobis oſtentarent: iubent tanq̄ ſi lituri prœlium eſſent: armatos a prora: & puppi: & lateribus collocari: omnifariamq; tormenta contendi. Mox uero ut conuẽtum eſt: ut contingere triremes ſe mutuo poſſent: ſublato clamore: & armis ad ſpeciem pugnæ concuſſis: tormentiſq; emiſſis: ſpectaculum iucundiſſimum prębuere. Pius ea die: q̄q̄ ita affectus: ut diximus: cernere & ipſe hoc ſpectaculum cupiens ad feneſtellam cubiculi: quæ in mare atq; in portum deſpiciebat: non ſine labore deferri ſe imperauit: atq; ibi aliquādiu obuias claſſes inſpexit. Afflictari rurſum incipiens: qđ ea ſe non eſſe iam ualitudine intelligeret: ut pro deſyderio connauigare illico poſſet: ſalutato Duce a quinq; : quos diximus Cardinalibus diſceſſum utrinq; eſt. Neq; enim propter peſtem: quæ ciuitatem ſupra modum premebat: aut deſcendere ipſe dux ex quatriremi uoluit: aut quẽq̄ ex ſuis uentitare. Neceſſariis omnibus ante communitis: in portu ſe continebant: triremibus ad ancoram deligatis. Nocte: quæ ſecuta eſt: attenuatus multum eſt ſpiritus Pii: & uox pene conſumpta. Propterea Ducem ipſum: qui ad colloquium uenturus erat: audire ea die non potuit: ſed diſtulit in ſequẽtem: expectans: num ſuſcitationem aliquam uirium deus concederet. Verum deterius in horas ſingulas ſibi eſt factum. Profeſtus dies ille erat ſanctæ aſſumptionis matris domini in cælum: quo die conuenire in eccleſia ad ſacrum ueſpertinum Romanus Pontifex: cum patribus ſolet. Hoc cum impleri per illum non poſſet: per patres eſt factum. Perfectis ſolemnibus: ueniſſe iam horam ſuam Pius cognoſcens: qua reddendus Domino ſpiritus eſſet: Fratres omnes in cubiculum conuocari iubet: atq; his ingreſſis: etſi ad loquendum iam erat inualidus: tamen morientibus ut poterat: atq; interruptis uocibus nos appellans: Fratres inquit mei dilectiſſimi: uidetis quo adductus ſum: hora mea iam uenit: Deus hinc nos euocat. morimur in fide catholica: in qua & uiximus: nihil ſentientes a Romana ſede diuerſum. Egimus uſq; in hanc diem quod potuimus pro ouibus creditis: non pepercimus laboribus ullis: aut periculis. Bis caput noſtrũ obtulimus ad cõmunem ſalutẽ. Perficere quod cœpimus poteſtas nõ eſt ultra. Reliqua ueſtra ſunt. curate uos hoc opus Dei: & labi non ſinite per negligentiam fidei cauſam. ad hoc. n. uocati in eccleſiā eſtis: ut illi ſuis temporibus opem feratis. Mementote officii ueſtri: & Redemptoris noſtri: qui contemplator eſt omnium: & retribuit cuiq; ſecundum

opera ſua.creuit ab initio : & progreſſa eſt dignitas ueſtra fidei miniſterio.
Per fidele miniſterium utiq; eſt retinenda . Quærentes quæ ueſtra ſunt:nō
quæ Ieſu Chriſti : retinere illam diu nequaq̄ poteſtis . Habete quoq; ex
nunc temporalium curam : & uidete : ne quid detrimenti patrimonium
cōmune accipiat . Studium hoc omne eſſe ueſtrum oportet . Dum licuit
noſtrum fuit.Prętcrea Fratres conuerſati uobiſcum ſumus:& ante in Car
dinalatu:& poſt in præſulatu:ad quem Nos elegiſtis.Conuerſatio noſtra
ſine peccato eſſe non potuit.Ex carne.n.ſumus:offenſus eſt a nobis Deus:
offenſa charitas ueſtra:pro his:quæ in Deum peccauimus:ipſe:qui omni
potens eſt:miſereatur noſtri.Pro his uero:quæ in uos:rogamus dilectiſſi
mi:ut placatis mentibus ueniam morienti tribuatis.Eos qui ex carne no
ſtra ſunt:& qui famulati ſunt nobis:ſi dignos ſe pręſtiterint:commenda
tos habete.Valete Fratres.Pax Dei : & celeſtis gratia uobiſcum ſit . His
ægre:& cum lachrymis enunciatis:tantus ſubito Patrum:qui lectulum cir
cumſtabant coortus eſt fletus : ut diu prę gemitu loqui uerbum nemo
poſſet : atq; ora ſingulorum lachrymantia uiderentur.Tandem Beſſarion
Cardinalis nicenus:primum in collegio locum tenēs:uerba pro omnibus
fecit.Indoluit caſum in quem erat adductus :non ſui tantum cauſa:quem
lachrymabile erat deficere:ſed magis Chriſtiani Populi:qui tantum ſalutis
auctorem ammitteret.Laudauit pontificem:& præclara eius in præſulatu
opera:agens cum humilitate gratias:q^d etiam ſuprema hora monitis ſuis
communem rem adiuuaret.Orare ſe Deum dixit patrem miſericordiarum
ut ſalutem illi reſtitueret:ſed ſi migrandum:propter peccata eſſet:habitu
ros nos menti præceptiones patris : & daturos operam pro uiribus:ut nec
publicæ Chriſtianorum : nec priuata res Romanæ eccleſiæ : in perniciem
irent . Veniam:quam popoſcerat:humilitatis aliquorum dixit eſſe.Beni
gne.n.omnes ſemper habitos : atq; indulgenter:nec querelam aduerſus
eum extare.Poſtulare autem ſingulos : ut benedictionem ſuam:& pacem
ſuper fratres relinqueret . Ad cōmendationem uero ſuorum etiam pie re
ſpondit:docens q̄ carus eſſe omnibus deberet ſanguis eius : qui tantum de
Chriſtianis:& de Romana ſede meritus eſſet.Poſt hoc reſponſum iterum
ſurrexit fletus : & contriſtatio cordium multa . Pontifex manu e palliis
paululum eleuata:oſculandam eam omnibus prębuit:flens ipſe:& flentes
alios intuens.Nos manu apprehenſa & ante lectulū ꝓcūbentes :ſingulatī
ueniā ꝑcabamur erratorum noſtrorum:& oſculū ſupremum patris capie
bamus.quibus ille.Ignoſcat uobis pius & miſericors Deus:ac ſimul bene
dicens fratribus : eos a ſe dimiſit . Biduo ante admonitus a medicis in

omnem caſum uitę: uel obitus habendam ſuppremam rationem animæ eſſe. Dominicum ſacramentum: quod celebribus ſemper diebus ualens ſummebat: etiam tunc magna mentis contritione accepit: tundens pectus ad ſingula: & flens: & peccatorem ſe confitens communicatione indignum tanti myſterii. Repetere illud mane ſequentis diei optabat: in ampliorem ſalutem: & in honorem intemeratæ Virginis: cuius Aſſumptionem ſciebat inſtare. Ab adoleſcentia etenim ſua in hanc: tanq̄ miſericordiſſimam matrem ſemper ſperauerat: & hanc uitæ ducem: actionumq; ſuarum habuerat. familiarius aliquando nobiſcum loquens: recenſenſq; anteactum uitæ curſum: diuerſoſq; Fortunę euentus: credere dicebat: quia tantū huic glorioſæ Virgini ſe deuouiſſet: ab epidimia ſemel: a letalibus languoribus ſæpe: nonnunq̄ ex manifeſtis uitæ periculis ereptum fuiſſe. Omnem denicq; ſucceſſum dignitatis & rerum ſuarum huc referebat. Propterea templum illud Pientinum mirifici operis: a fundamentis extructum: & ſuis manibus illi conſecratum fuiſſe. Conſolationem ergo hanc præcipuam expectabat: ut intra cubiculum ſuum: quando in Eccleſia non licebat: ſolemnia miſſarū cantaria udiret. & tanq̄ ſupremū uale cum fratribus ageret. Optabat autem: ſicuti mos erat: per Cardinalem hoc fieri: & me unū delegerat: qui ſacris huiuſmodi operatus: confectum Domini ſacramentum illi turſum porrigerem. Inſtituerat etiam ut patres adeſſent reliqui: ac cætera pro ueteri inſtituto obſeruarentur. Comparatis igitur ad peragendum hanc diuinam rem omnibus: ecce inclinante iam ſole: inclinare & ipſe admodum cœpit: ita ut non procul a morte uideretur abeſſe. Itaq; cōfeſtim ſacramenta reliqua perſoluuntur: quę morientibus debita ſunt: ſenſu adhuc integro re: q̄ lingua. Nox ad primam uſq; horam proceſſerat: & Cardinales: cęteriq;: qui eo conuenerant: domos quiſq; ſuas diſceſſerant: Reſtiteram ego tantum: ex omni noſtro collegio: uolens pietatem: quam patri debebam: etiam ſuppremа hora perſoluere. Mecum erant præſules tres ex Pontificis familia: & ex ſorore filius Andreas quem dixi: & frater conſobrinus Gregorius Lollius: cæteriq;: qui ad interius miniſterium cubiculi ſeruiebāt. Circūſtabamus omnes deficientē ſenem lachrymātes & mœſti: famulabamurq; morienti in eo: quod ultimum poteramus. Intuens uero ille in me: oculo innuit ut accederem propius. Acceſſi ſtatim: uoce itaq; iam conſumpta: quę ab admotis auribus audiri uix poterat: ora inquit pro me fili: peccator etenim ſum. Et ſimul ad crucē conuerſus: quæ collocata añ oculos erat: hoc nō ſine ſuſpiriis frequētabat. Miſerere mei deus. miſerere mei. & tu Virgo miſericors: ſeruū deficiētē ne deſere. Per miſericordiā filii tui ſuſcipe aīam.

excedentem. Paulula deinde intermiſſa mora: rurſus in me dirigens oculos continuationem inquit ſanctæ expeditionis memora fratribus: & adiuua tu: quoad potes. Ve uobis: ue uobis: ſi opus Dei deſeritis. Cum reſpondere tentarem multa: & præ gemitu non poſſem: dexteram manum: quæ in cu bitum eleuata erat demittens ſupra collum: benefac inquit fili: & Deo ora tionem offer pro me. Hoc illi ultimum uerbum fuit. loqui ultra non ua luit propter reuma continuum: quo pectus iam & fauces erant complętę. Legebantur ſine intermiſſione orationes eccleſiæ: quibus animæ deceden tium commendari Deo conſueuerunt. Ipſe ad audiendum attentiſſimus erat. Ecce horam circiter tertiam inter legendum tanta quiete ſpiritum Do mino reddidit: ut cõniuentem non morientem diceres emigrare: & ſine ſen ſu mortis excedere. Hic Reuerendiſſime Pater Pio noſtro exitus fuit: hic labores omnes ſuos athleta fortis abſoluit. Incertum morte ne: an uita fęli cior: qui ad ſummum pontificatum uirtute ſua perueniens: & religionis atq; ingenii æternam gloriam conſecutus: mortem eam ſit nactus: qua: ſi ſæculum attendas: nulla ſublimior. Si in Deum reſpicias: nulla amplioris meriti contingere poterat. Mortuus pro ueritate eſt: & pro redemptione plębis captiuæ: offerens ſeipſum hoſtiam Deo: & relinquens exemplum ſacerdotibus: quales eſſe ꝓ ſuis plæbibus debeãt. Martyrium autem pene quottidianum paſſus eſt a die quo Philippus Burgundorũ Dux miſſis ora toribus uenturum ſe ad bellũ & ſociũ ſcĩ opis futuꝝ ꝓmiſit. Subito ĩ oẽm partẽ curã ĩpartiens fatigari amplius ſolito ac uehemẽtius cœpit: nõ remit tens ad cõtrahenda neceſſaria ne opus q̄dem nocturnũ. Diuidebat ꝑ horas ſigulas cuiq; opus ſuũ reꝝ ꝓuidendaꝝ. perire huic cauſę exiſtimãs: quicq̄d momenti aliis eſſet impartitum. Cognoſcebat quoq; molem operoſam ag greſſum ſe eſſe: & ſub ea cadendum: niſi omnifariam ſtudio difficultates undiq; ingruentes ſuperarentur. hęc animi anxietas labefectauit ſupra mo dum ægram ualitudinem ſenis. Dum nec de alio cogitare: nec quietem ca pere: nec cibum ſine aſtante cura ſumere poſſet. Cõparatis deniq; omni bus: ut poterat: iucunda ſpes aduenientis Ducis: quæ ſola ſpiritum eius ſuſtentabat: ubi in medio rerum curſu ſpiritus deficit mirum dictu eſt: q̄ tum non animo ſolum: ſed totis uiribus conſternatus. Iudicabat: quod re uera ſapientes uidebant: Illo non ueniente: maximam operis ſui par tem corruere: & laborem omnem ſibi congeminare. Tum autem re promiſſos orbi fructus detrimentis maximis retardari. Acceſſerant prętera duę dolorum faces: quæ animam incendebant. Properandum ſemper ad opus inceptum. Altera: quod ab eis lente ac frigide ad miniſtrari omnia ſentiebat: qui uel pecuniam pendere: uel armatum

militem mittere:uel triremes ad bellum inſtaurare impēſa ſua ꝑmiſerant. Altera qđ Anconā ꝓficiſcens cateruas regredientium Cruce ſignatorum quottidie habebat obuias:inermes:ac uacuas pecũia:qui(ut antea dictũ eſt)lege decreti ſui nō obſeruata temere iter erant ingreſſi. Hi ad ſuos redeuntes culpaturi nimirum uidebantur Pontificem: ut tegerent inconſulti motus ſui culpā. Tot ſingulis pene horis infligebantur cordi uulnera:quot cateruæ huiuſmodi occurrebant. Vidi ego aliquando eis tranſeuntibus:faciem mœſti ſenis ſic conturbatam:ut habendum in pręcipuo negotio medicis dicerem. lecticæ uela demittere:ubi & conſpectæ a longe eſſent. Complectar uno uerbo. Publicæ chriſtianorum cauſæ uir ſanctus non defuit: ſperans in Domino: & ſupra uires animum geſſit. Defuerunt ei:qui deeſſe nullo modo debebant. Ipſe cum omni conſtantia ad mortem contendit:& patienter paſſus eſt pro Chriſto Deo ſuo. Nos ergo Præſtantiſſime Pater memoriam tantæ uirtutis q̄ diu uiuimus contineamus in animis noſtris:& grata recordatione Patris noſtri memores ſimus. Ipſe eſt qui genuit nos: & q dilexit nos uſq; in finem:ad Cardinalatum ambos aſſummens:& de ſtercore erigens pauperes:& ſedere faciens cum principibus populi ſui. Componamus quoq; mentes noſtras ad imitationem operum ſuorum: quæ huiuſmodi ſunt: ut ſiue publica ſpectemus ſiue priuata: erudire nos in omnibus actionibus abũde poſſint. Coluit Deum. coluit iuſticiam: animum gerens:ut inuictum contra malos: ſic miſericordem in humiles. Ea porro laude igenii & bonarum artium floruit: ut admirationi omnibus eſſet:& eloquium eius ſuſtinere gentes:& regna ſępe nō poſſent. Hos uero imperitos detractores ſuos:quibus aliquando propter iuſticiam moleſtus fuit:ita contēnamus:ut pertinere ad eum mendaces uoces non arbitremur. Odium recens iudicare illos recte non ſinit. Succedentia ſæcula omni affectu libera:uerius iſta expendent:& geſta eius celebrabit Eccleſia. Nos credamus illũ:quia ſancte uixit:& in martyrio defunctus eſt:in ſinu Abrae eſſe:& cum beatis ſpiritibus gaudiis cœleſtibus perfrui. Vale.

Duci Venetorum pro Sacroſancto Senatu Cardinalium.

SCribit ad nos Excellentia Veſtra incolumem ſe reueniſſe Venetias. Hoc ſumme lætamur:illi proſpera omnia cupientes. Addit gratiſſima Senatui ſuo fuiſſe:quæ de noſtra in ſe charitate audierit: & propterea nobis ingentes gratias agi. Nos ſereniſſime Princepes: ſatiſfacere forſan potuimus gratis animis ueſtris pro paruis magna habentibus:nobis ipſis non ſatiſfecimus. Cognouimus maiora deberi excellentiæ Veſtræ:quæ uires noſtræ exiguæ preſtare non ualuerunt. uo'untas non defuit:poteſtas non fuit. Quod de pecuniis miſſis ſignificat:placet ad

loca tuta eſſe delatas. Vnde orator a nouo Pontifice noſtro mittendus: eas accipere: & iuxta condicta inter nos portare ad Sereniſſimum regem Vngarię poſſit. Idq; ut ita fiat: ſicut Anchonæ tūc: ita nūc Excellentiā Veſtrā hortamur. Confidimus Domino adiuuante: ſubuētiones: quę dari hinc poterunt Chriſtianis non defuturas. Animi noſtri inclinatiſſimi ad oīa ſunt. Pontificem autem eum: deo cōcedente: habemus: qui nos deſyderio uincat: & ſtudia noſtra ſanctis ſuis operibus ſuperet. Mox ut aſſumptus eſt prouētum omnem Aluminis & quicquid inde percipi poteſt: Deo: & cōtinuandę expeditioni q̄diu uiuet: dicauit. Quod ideo ueſtræ Excellētiæ ſignificandū putauimus: ut confortetur cor ſuum: & ab Eccleſia Romana expectet: quę re: & uerbo impendi omni tempore poterunt. Cuſtodiat omnipotēs Deus excellentiā ueſtram ad ſalutem fidelis gregis ſui.

Franciſco Duci Mediolani nomine Collegii.

CVm diebus præteritis audiuiſſemus Franciſcum Philelphum & filium eius Mariū nat urę ſuę obſecutos: uerſus & ſolutam orationem ſcripſiſſe aduerſus ſanctę memorię Dominū Pium Pontificem noſtrum nuper defunctum: admirati non mediocriter ſumus: dolētes tantam erroris mentē in litterato homine inueniri: ut immemor. Chriſtianę profeſſionis: in cœlum ponere os: mendacia fingere: ſanctum Domini lacerare: & conſilia Romanæ ſædis audeat condemnare: notiſſima quidē toti orbi: & ab eodem aliis: inſcriptis ſuis laudata. Rurſum cum intellexirnus hanc inſaniam Excellentiæ ueſtræ pariter nō placuiſſe: & doluiſſe admodū non pręſtari a ſuis eam reuerentiam Romano Pontifici: quam ipſa deuote ſemper exhibuit: ac ꝓpterea ambos in carcerem ductos: officio ueſtro multum ſumus letati: uidentes nō ſolum maledicos illos pœnam ferre ſceleris ſui: ſed caram eſſe ſeculari poteſtati æſtimatiōem Vicarii Ieſu Chriſti. Agimus eidem Excellētiæ ueſtræ debitas gratias. Factum ſuum laudamus: & dignum ducimuș catholico Principe. Fecit quod ſapientiæ ſuæ cōſentaneū fuit: & quod facturam eam re audita credidimus. Sacrificium Deo obtulit carum: ac beneplacitum. Siquidem odibile ei eſt os prauum: & detrahētia labia deteſtatur. Ita hortamur Excellentiam ueſtram ſedulo agat. Matrem Eccleſiam: & honorem primæ ſedis & colat: & a ſuis detractoribus tueať. Nos q uiuentis Pii membra fuimus: & Pōtificibus debemus quod ſumus: pro hac cōmendabili ſignificatione ſua debitores illi nos cōfitemur. Noſq; & noſtra omnia beneplacitis ſuis offerimus: quam Deus incolumen; & florentem conſeruet.

Philelpho.

PLus q̃ certiſſimũ habeo Heliane cariſſime doluiſſe te multũ obi
tu ſanctiſſimi patris noſtri Pii Pontificis:& nuncio:licet falſo:ca
ſus noſtri:quo dicebamur eodem tempore uita ceſſiſſe.Dilexiſti
n.ſemper utrunq;.Alterius admirans gloriam:alterius memor amiciciæ.
Gratias ago charitati tuę:amborum nomine.De me fuit tantum dolendũ:
q̃tum priuata cõiunctio requirebat.Damni propterea nihil feciſſent publi
cæ res.Peccator.n.ſum:& indomo patris miniſter inutilis . Illi debitus fuit
lachrymarũ fons:& omnis humanitatis dolor . Quid.n.habuit Romana
Sedes mater omnium:hoc patre melius?quid Eccleſia dignius?quid Chri
ſtiana fides fortius?Viuo illo metuẽdum erat nihil:ſperandum autem quic
quid præſtare poteſt Deus cauſam ſuam tractantibus.Peccata hominum
eripuerunt eum ſæculo:mortuuſq; eſt ſuo:non noſtro tempore:animã ueri
tati impendens:& malens ad interitum ire:q̃ fidem Plebi catholicæ datam
non ſeruare.Facta ſua non neceſſe habes recenſeam.Patent illa in facie Ec
cleſiæ:& operum ſuorum fuiſti ſemper auditor auidus.Scis quid egerit ſta
tim in Pontificem aſſumptus:quæ operatus ſit breui ſex annorꝫ ſpacio:q̃
celebres actiones uitę:quanta molitus ſit in gloriam ſummi Dei:& deniq;
qualis ei mors obuenerit.Certe ſi religionem ſpectes : ſancta & ſalutaris:ſi
ęſtimationem hominum:glorioſiſſima omnium.Aſcẽſurus claſſem:Iturus
cũ Duce & patribus Venetis in opus Altiſſimi:nõ minus grãde q̃ neceſſa
rium:opifici ſuo ſpiritum reddidit.Merito igitur hic imaturus exitus deflẽ
dus eſt nobis:tibiq;:ac cæteris memoria tantæ uirtutis colenda perpetuo:
ac retinẽda.Sæculum noſtrum Heliane ſi iudicare ad uerum uolumus:nul
lum maius ornamentum ſui temporis habuit.In omnem terrã exiuit ſonus
eius:& in fines orbis terrę uerba eius.Sicut opinione obitus noſtri doluiſſe
bonitatem tuam credimus:ita nõ dubitamus certior de uita factus:recrea
tus es:ſicut ſcribis:ac conſolatus.Indicia hæc ſunt & argumenta non fallen
tia:paterni i me animi tui.Auſim hoc dicere.Iuſtus dolor tuus fuit:& iuſta
lætitia.Si periſſem:periſſet tibi amicus:qualẽ in ſorte ſacerdotii non habes
alium.Viuens:uiuo tibi.& uiuit dignitas cũ ſua q̃tulacunq; eſt:poteſtate.
Teſtimonium:quod perhibes operibus Fabiãi noſtri:mihi admodum pla
cet.Lætor amicos meos laudari a uiris laudatis.Si ſapienter:ſi cum diligẽ
tia:& cum ciuitatis gratia mandata Sedis impleuit:fecit rem cõſentaneam
cõſuetudini ſuæ.Hac ſpe miſſus ad uos eſt.Vidit prudentiſſimus Pontifex
in re operoſa:& apud uiros ſenſatos tali eſſe plurimum opus.Conditio tẽ
porum illi laboris fructum:ciuitati tuæ cõmendationem obedientiæ:& bo
næ mentis ademit.Omnia ad nutum Dei noſtri ſunt referenda:qui ad ſalu
tem noſtram operatur quæcũq; eueniunt.Ei non deerit patrocinium meũ

q̄diu uiuam:quia & ipſe q̄diu uiuet:ſibi non deerit.Cōmendatione tua am
plectar hominem magis.faciamq; ut intelligat:debitorem ſe eſſe beniuolē
tiæ tuæ.In hoc reditu ſuo receptus a nouo Pontifice:& toto ſenatu noſtro:
cum laude:& gratia.Mercedem tēpora pręparabunt.Quando ex Papien̄.
tuo eſſe tibi gratum aliquid poteſt:ſcribe:& poſce.Idem erga te faciā ego.
Vale.Romæ.xix.Octobris.M.cccclxiiii.

Greg.Lolius Cardinali Papien̄.

PRoximis diebus:cum ad te:ut ſæpe ſoleo : leuandæ animi mole
ſtię gratia:ꝓ tua in me beniuolētia & humanitate:acceſſiſſem:
multuſq; iter nos uariis de rebus:ut fit:ſermo habitus eſſet:mul
taq; lectitādo conuoluiſſemus:incidimus in epiſtolam Franciſci Philelphi:
quam ad Paulum Pont.Max.ſcribit:dignam auctore ſuo:& ab eius cōſue
tudine minime aberrantem.Is in Pium Pont.inuectus:cum de Pauli Pon
tificatu gratuletur:eiuſq; laudes cōtra ſui naturā explicare conatus ſit:uix
illas:quæ & præclaræ:& innumeræ ſunt:attigit.Neq;.n.quempiam lauda
re.Philelphi eſt officium.Quo.n.pacto laudem ꝓferre poteſt:qui uirtutē:
quam laus ſequitur:non nouit.In maledicendo ſe exerceat opus eſt:cui ui
tia ſemper familiariſſima ſunt.Facile lingua ſequitur mores dicētis.Facilis
eſt inuectio domeſticoꝝ ſemperq; ſe cōitantiū.nec latuit hoc Philelphū:q
grauiſſimos:ac clariſſimos quoſq; noſtrę ętatis uiros:maledictis:ac ſpurciſ
ſimis uerbis ſemper eſt perſecutus:mores ſuos in aliorum perſona effin
gens qd ſi quando : etſi raro aliquem laudauerit:licet uera ſit laus:tamē ſi
ne ſpe quæſtus:ad quem ſolum anhelat:& niſi admixta cuiuſpiam boni ui
ri detractione nunq̄ effecit:ſublata autem nūmi ſpe:ad ſuam maledicēdi cō
ſuetudinem redeat oportet:a qua nec accepti beneficii ratio : nec ſui ipſius
cōtradictionis pudor reuocat.Quotieſ.n.Pium ſummis extulit laudibus?
nec ceſſauit ad ultimum uſq; uitę illius ſpiritum.Tāta animi auiditate cor
ripitur:ut non fidei:non iuſticiæ:non amiciciæ:non exiſtimationis rationē
ullam habeat.Omnia quæſtui expoſita ſunt.Taceo multa:quę cum uera:
tum etiam nota ſunt:& niſi impudice referri nō poſſent.Nec epiſtola illa
quæſtu caret:quam ad Paulū ſcribit.Ad nūmos uertitur.Illos quærit:illuc
redit:& cōuoluitur.Id omnia uerba ſonāt:illuc omnis euadit oratio.Et quo
niam de Pio:quem uiuentem tātopere laudauerat:ſpes omnis per eius obi
tum cecidit:eum mortuum maledictis afficit:acceptoꝝ beneficiorum ime
mor:& ſibi ipſi:ſuiſq; dictis impudens aduerſarius:qui oīa Pii dicta:omnia
facta & cogitata eius:ad cœlum extulit.Vnde hæc tāta & tam ſubita mu
tatio?Quid hæc hominis inconſtantia?uerba ſua eum condēnant.Ipſa eū
refellunt:ſuis ſe armis tranſfigit.Non uideo quid peccauerit Pius mortuus:

qui uiuens tam maxime:tam frequenter a Philelpho laudaretur:niſi in hoc
deliquit:q̄d mortuus eſt. Certe nec in hoc culpãdus. Nam mors omnibus
cõmunis:uel inuitis accidit. Fateor occidit cum eo & nũmi ſpes. At non de
bebat Philelphus in Pium inuehi:ſed ĩ mortem magis:quæ Pium cum ſpe
ademit. Sed nõ poteſt ille maliloquã naturã ſuã coercere:præſertĩ ubi emo
lumenti ſpes non repugnat. Cum audax ille mentitor in illa epiſtola plura
contra Pium cõmentus ſit:non puduit auarum dicere:& auri cumulatorẽ:
& quo eloquentię:ac doctrinæ gloriam:quam in eo ſummam fuiſſe non in
ficiari poterat:ſibi petulanti quadam mẽtiendi licentia arroget:auditorem
ſuum fuiſſe:a quo & rhetoricam artem:& poeticam Florentię didiciſſe:dũ
ibi Eugenius Pontifex eſſet:affirmare non erubeſcit:& præceptori ſuo Phi
lelpho minus q̄ par erat:gratũ extitiſſę. Pius cultor auri:cumulator ue fue
rit:an beneficus:& meritis gratus:pretereo. Id.n.cum oibus:tum maxime
tibi notum. Pecuniæ non paruã uim Philelpho male merito bis dediſſe me
mini:ſemel Romæ:cum primum Pont. fuit. Iterum deinde Mãtuæ. Fateor
tamen non fuiſſe uſum Pium liberalitate:quæ in uiros probos ſponte exhi
betur. Tunc.n.nõ probo uiro elargitus eſt:nec ſponte:ſed importuna illius
inſolentia:multiſq; uerbis fere attritus. Tandem expugnatus:uictuſq;:qui
nec Philelphi mores ꝓbabat:nec laudem ab eo quærebat:a quo uitupera
ri q̄ laudari præſtet. Quæ.n.ab ore ĩpuriſſimo laus manare poteſt? Recte
diuinus ille Pont. Nicolaus Quintus: qui cum ei Philelphus libellum lau
dum ſuarum inepte:ſine ulla grauitate conſcriptã; offerret:magnanimus
uir:& omni laude dignus:cum nec ſcribentem:nec ſcribendi modum ꝓba
ret:libellum illo ſpectante igni combuſſit:& ne auarus putaretur:mercedẽ
ei dedit:ac de rebus ſuis deinceps tacere iuſſit. Nõ ſunt Pii laudes:quæ Phi
lelphi egeant patrocinio:geſtis:non pecunia cõparatę:per ſe notę ſunt:ſuis
perſiſtunt uiribus. plurima eius monumenta: diuq; permanebunt:mul
tos habẽt pręcones:uixq; quicq̄ noſtræ ętatis laude dignũ exprimi poteſt:
in quo non partẽ ferat Pius. Erat in eo:ut ſcis:ſumma uis dicendi. qualẽ ęta
te noſtra:pace omniũ dixerim:nemo attigit:nec puto quempiam ullo unq̄
tempore extitiſſe:cuius eloquentia tam multis:ſe uiuente:nõ dicam homi
nibus:ſed nationibus:patuerit. Cicero eloquentię:& latinę linguę columẽ:
nomen ſuum ad exteras gentes mortuus magiſq̄ uiuus extendit:qui uel
ad Senatũ:uel ad Quirites:uel ad Iudices uerba fecit. Nõnunq̄:ut fertur:ẽt
in Græcia orauit:priuatim ad amicos:maxĩe conciues ſcripſit. Scripta ſua
fere omnia Romæ:uel ruri compoſuit. Idem & alii in ſua quiſq; ciuitate:&
apud ſuos effecerunt. Erat pręterea tunc:licet latum:tamen recens adhuc
populi Romani imperium:& latina lingua nõdum per alienas gentes diſ

ſuſa:uixq̃ finitimis nota. Pium autem nulla Europæ natio frequẽter cõcio nantem nõ audiit. Romæ non ad ſenatũ: non ad Populum: nõ ad Iudices: ſed ad uniuerſas nationes ſæpe orauit. Idem Senis effecit: & Mãtuæ: ubi to tius Europæ frequens habebatur cõuentus: ac iam Pontificatum adeptus: quo tẽpore clarus apud oẽs: q Chriſtũ colũt euaſerat. Antea etiam Romæ Neapolis: Senæ: Mediolanum: Papiæ: & in Germania: Baſilea in generali Synodo: Vienna: Ratiſpona: Fancfordia: Praga: eum publice orantem ui derũt. Epiſtolę ſparſim ad cuiuſq; nationis uiros doctos ſcriptæ & uiciſſim receptæ reperiuntur. Nõ comparo Pium Ciceroni. Id.n. doctiſſimorũ uiro rum ſit iudicium: ſed qd uiuens clarus apud plures fuerit: non dubito. Hãc tantam: & tanti nominis claritatem cũ obſcurare nõ poſſet audax ille mẽ titor: ſe tanti diſcipuli præceptorem falſo aſſerit: & Pium præceptori ſuo in gratum: quem Poeticam: & Rhetoricã Florentiæ: dum ibi eſſet Eugenius: docuit. Multos habet teſtes: & quidem pręſtãtes uiros: nam & tempus ce lebre: & locum non obſcurum deſignat. Plurimi ſunt in Romana curia: q cum Eugenio Florentiæ agebant. Multi ſunt Florentini clari uiri: qui tũ lit teris operam dabant. O q̃ facile mẽdax capitur: & ſe ipſam tuetur ueritas. Ego a tenerioribus: & iuuenilibus annis fortunã: mores: & ſtudia Pii: & ubi & quanto tempore: & quando in Italia deguerit: oſtendam. Intelliges pro fecto tum nunq̃ Florentiæ uidiſſe Philelphum: nec Eugenium: qd nec Flo rentiam ipſam: niſi cum uiator illam pertranſierit. Natus ẽ Aeneas: qui Põ tifex factus: nuncupatus eſt Pius. viii. Calendas Septembres: anno ſalutis ſexto ſupra quadringenteſimum: ac milleſimum: in oppido Corſiniano Se nenſis agri: cui Pientiæ ab eo nomen eſt inditum: nobili ac potenti olim fa milia Picolominum. Sed cum diſſidentes Senenſium potentiores: & popu lum in diuerſa trahentes: mutuo ſe formidarent: & reſp. interitura uideretur: tandem ut publicę conſulerent utilitati: & mutuo ſe metu exuerent: com muni conſilio: ac ſponte ſeſe a ciuitatis regimine abdicarunt. Ita deinde illa cum aliis paſſim potentia & opibus diminuta eſt. Erat patri Siluio ꝑ dignitate familiæ tenue patrimonium: quia poſthumus erat: & plurima tutorum incuria: perierant. Vnde cum honeſtam in urbe uitam trahere nõ poſſet: Corſiniam: ubi cum uxore & liberis fere omnia ruris munia obibat: ſe continebat. Prima litterarum elementa Aeneas a Petro quodam ſacerdo te didicit. Hũc tu ſenem podagroſum ad Pii Pont. pedes prouolutum pau cos poſt dies q̃ Põtificatum adierat: uidiſti. Didicit & nonnulla grãmaticæ initia a Siluio: qui eius rei non omnino erat expers. Tanta auiditate littera rum ſtudia: id natura cooperante ſectabatur: ut quicquid temporis ſubtra hi poterat: litteris impenderet. Sed quid: ſine libris: ſine præceptore inter ru

ſticandum adipiſci poterat litterarum. Igitur octauum ac decimum ætatis ſuæ annum agẽs: Senas petiit: ubi a Nicolao Lollio optimę indolis adoleſcens exceptus ẽ. Erat. n. Nicolao nupta Bartholomea Aeneę amita: matre tantum cum Siluio cõmuni. Nam pater ex Tholomeorum familia fuit. Ibi Aeneas ſedulam litteris operam impendit. Primum habuit pręceptorẽ Antonium quendam Aretinum: aquo grãmaticæ artis præcepta accepit. Audiuit & Mathiam lupium claudum. In cuius ſatyram inuectus eſt Antonius Panormita: his uerſibus. Dic mihi cur lupi longo ueſtiris amictu? An uitiũ ſurę uis operire toga? & Ioannem quendam ſpoletanum. Ab iis & Poetas: & Oratores nõnullos audiuit: quia publica mercede cõducti adoleſcentes docebant: ſed parum ab his hauſit: præter grãmaticam. Domi erat ſtudiũ ſuũ: ubi libris ab amicis ſibi cõmodatis die noctuq; uigilans utebatur: tanta diligentia: ut uix ſomno & cibo indulgeret. Tribus hebdomadæ diebus nõ cœnabat: & ſæpe ſtudiis uehemẽter intentus: ne interrumperetur: cibo abſtinuit. Erat. n. ſui natura famis & uigiliarum tolerãtiſſimus. Accedebat auiditas diſcendi: & inopia urgebat: ne nimia incõmiditate librorum domi nos afficeret: diligentiam maiorem cumulans: ex libris plurima excerpſit. Mane multo ante lucem ſurgere conſueuit: & ne quid tẽporis ſtudio uacaret: cum cubitum iret libros ad lectum deferebat: ut quod eſt interuigiliam ſomnumq; lectitando contereret: quoad arctior ſomnus eum exciperet. Vidi eum in cubiculo ad lucernam legiſſet: & dormitanti linteum: quod capiti: ut moris eſt dormientium: conuolutum erat: ignis aprehendiſſet: illeq; incautus: & grauiore ſomno preſſus: & librũ clauderet: & lumẽ extingueret: dormiens: non ante excitatus eſt: q̃ ignis omnia paſſim abſumens: ad tempora uſq; populabundus penetrauerit. Quare læſus experrectus: reiq; ignarus: cum omnia flãma & fumo repleta conſpiceret: terrefactus exclamauit. Pleriq; ex nobis: qui nondum dormitum ieramus: accurrimus: uidimuſq; omnia lumine fuluo inuolui: ac totis uulcanum ſpargere tectis: ut Maro inquit. Riſimus re cognita. Hoc & ioci cauſa: & ut uiri ſolertiam oſtendam: enarraſſe uolui. qua uſus aſſidue breui doctiſſimus uidebatur. Iam epiſtolas ſcribere: Poemata componere: hiſtorias texere incępit. Lingua etiam ethruſca Franciſcum Petrarcham emulatus: plurimos uerſus edidit. Extãt apud me harum rerum monumenta pene innumerabilia. His in ſtudiis uſus eſt pręceptoribus mortuis: magis q̃ uiuis. Ciceronem: Maronem: Titũ Liuiũ: & alios latinę linguę principes: habuit pręceptores. Erat. n. Aeneę ingenium ad omnes diſciplinas promptum: atq; uerſatile. Solertia: q̃tam natura capit humana quam etiam ſenex. & ægrotus: ad extremum uſq; uitæ ſpiritum te uidente: ſeruauit. Contulit ſe ad ius ciuile cuius ſtudiũ tum maxime

Senis florebat:in quo eum publice:& acerrime diſputantem uidi:cũ tamẽ nunq̃ poetas & oratores deſeruerit.ita quintum ac uigeſimum ætatis ſuæ annum exegit.Inter hæc graui inter Senenſes & Florẽtinos bello exorto: ſtudia litterarũ ceſſerunt armis:& Aeneas pre inopia coactus eas deſerere uidebatur.Forte aduenit Dominicus Capranicus: magni animi uir:Baſileam petens: ut in generali Synodo dignitatem Cardinalatus uendicaret. Hic aſſumptũ ſibi Aeneam ſecretarium ſecum duxit:& quoniam Florẽtia non patebat iter Plumbinum ſe contulerunt:unde ſoluẽtes Genuã:deinde Mediolanũ:& Baſileam puenerunt.Sed inops Dominicus inopem Aeneam diu ſuſtinere non potuit. Plurimum Aenee opera uſi ſunt Nicolaus ſanctæ Crucis: & Ioãnes ſancti Petri ad uincula Cardinales. Circuit totam fere Germaniam.Galliam adiuit. Angliam & Scotiam adnauigauit. Philippo etiam Mediolanenſium duci gratus fuit:& Præpoſituram ſancti Laurentii Mediolanenſis obtinens nonunq̃ Mediolani & Papiæ uerſatus eſt.multa & præclara in Baſilienſi concilio egit: quæ ne eius hiſtoriam nectere uidear:omitto.Cum Amedei: q Fœlix quintus a Baſilienſibus nũcupabatur:Secretarius eſſet:ad Federicum Cæſarem tranſiuit concedente Amedeo:data per Aeneam opera ut peteretur.Fuerat.n.a Cæſare laurea corona donatus:apud quem plurimum res ſua creuit.Nam in Secretarium primo receptus:deinde in ſecretis conſiliis ad res arduas admiſſus eſt.ubi rebus Eugenii adeo fauit:ut ſua induſtria neutralitate Rhenẽſium Germanorum ſublata:omnes Eugenio parerent:ad quem ter legatus Cęſaris miſſus ultimo loco nationis nomine obedientiam exhibuit.Ioannes Caruaial Cardinalis Portuenſis:uir doctrina:& uitę ſanctimõia inſignis:hoc nouit. mitto etiam Aenec uerſus contra neutralitatem Rhenenſium ęditos.Tergeſtinam:ac deinde Senenſem eccleſiam conſecutus:& princeps imperii factus:primus ſententiã dicere rogabatur.Imperatoris curiam non ante deſeruit:q̃ ad Cardinalatum promotus fuit:quo tempore eius legatum apud Caliſtum Pont.agebat.Quid Cardinalis:quid ue Pontifex egerit: non minus tibi q̃ mihi notum eſt.q̃ manifeſte ille mentitus ſit oſtendi: cum Pius poſtq̃ primum patria ꝓpria egreſſus eſt Florentiam niſi legatus Cæſaris Romam uerſus miſſus nõq̃ uiderit:& niſi multis poſtannis:q̃ Philelphus Florentia exul Senam uenit:quę nec diu mores illius tolerauit:adeo limaci & coclee ſimilis omnia inquinat loca:quæ adit.Hæc percurri:ne tanti diſcipuli gloriam Philelpho tribuendam falſo cenſeres:& ſimul:ut a reatu ingratitudinis Pium iuſte defendam.Nam male merito homini & turpiter conſumpturo elargiri ñ decet.Benemeritos Pius & dignitate & opibus auxit: magis in dies aucturus:ſi uixiſſet.Probra:quæ ille in eũ iaculatus eſt;dilue

re operepreciũ eſſe non duxi:quod eius per ſe luce clarent ſua.uale.

Apud Cardinales dimiſſo Conſiſtorio contra Ioannem Cardinalem. Atrebatẽ.

QVid tu ignobilitatem alteri obicis? qui ex genere nullam habes nobilitatem? Ortus es opido Luximio Biſuntinę dioceſis:mercatore patre:& auo. Acceptus in obſequia Ducis nobilitatem mẽdicaſti tibi & patri:priuilegio illius. Ita ergo cum te nobilem iactas:nõ genus tuum laudas:ſed Principis gratiam. Q̃d ſi a ſacerdotibus haec ſaecularia habenda in precio ſunt:potiora certe ſunt mihi:q̃ tibi. Ego in libera ciuitate:tu in opidulo ſeruiẽti es natus. Tibi Burgundiae Dux:mihi Pius Pont. nobilitatis initium dedit. Tu hactenus praeter priuilegum habuiſti nihil. Ego inſignibus familiae donatus : & iam in familiam ipſam Pontificis ſum adoptatus. Imputat Atrebatenſis imperitiam litterarum : & grãmaticum Papienſem appellat:quaſi ipſe columen : & uas ſit omnis doctrinae. Fateor non eſſe mihi litteras:quae tantae Dignitati conueniant. Eas tamen nõ negabit:quin honorificę quandoq; fuerint Apoſtolicae ſedi:& ad miniſterium Eccleſiae utiles. Quas q̃ti exiſtimauerit Pius:ueſtri oculi uident. ſed de ſuis quid dicemus? Concedamus illum multa legiſſe. Codices multos tractaſſe. Mandaſſe memorię multa. Quid in tam rudi aceruo digeſtum? quid ſapiẽter diſpenſatum unq̃ uidiſtis? Non habet iudicium ullum. Accomodare quae legit locis & tẽporibus neſcit. Atq; ut nauis : quãuis bene inſtructa ad nullum eſt uſum:ſi gubernaculo careat:Ita quicquid ĩ mente huius eſt:q̃uis cumulatum fructum non fert:cum prudentiam moderatricem nõ habeat. Quotiens contrarios ſenſus auctoribus dedit? Quotiens eos intorſit? Quotiens falſas ſententias probatis aſcripſit auctoribus? Vt in omni actione eſt mendax:ita in omni interpretatione malignus. Illud Iſaie non reputans:Veh.qui dicitis bonum malum:& malum bonum. Qui facitis amarũ dulce:& dulce amarum. Neq; ego in Sacerdote tam excellentem doctrinã deſydero:ut in illo eſſe omnia uelim. Pręfero uitam:modeſtiã:humanitatẽ:exemplũ:religionem:& caetera:quae ꝓfeſſionis noſtrae ſunt propria. Equidem ſi alterum ſit de duobus eligendum : malim in Cardinali prudentiã cum mediocritate doctrinae:q̃ cum ſumma doctrina:uanitatem atq; perfidiam. Hęc profuit nunq̃.obfuit aliquando. Illa ſemper & prodeſt : & Deo eſt atq; hominibus grata. Cum bene conſydero:non uideo quid utilitatis:aut dignitatis afferat p̃ſentia huius. Cũ.n.ad bene cõſulẽdũ fuerit in Cardinalem aſſumptus:quęrendnm eſt:quale ueri ſit:& quale huius Cardinalis conſilium. Nempe qui recte conſulere uult:inducere ante omnia debet ueram erga illum charitatem : cui accedit conſultor : ut quid deceat:& ex

Cardinalis officium.

pediat:ſine malignitate timeat & doceat. Proxime huic liberã gerere & mẽ
tẽ & linguã. Vt nulli alieno affectui:nulli ſuæ cupiditati inſeruiẽs:ſimplici
ter loquatᷣ quod ſentit. Hęc uera eſt:ni fallor recte:cõſulentiũ uia/quã mox
ut egredimur: non tam ad ſalutem q̄ ad peſtem adiũgimur. Hic uero Re
uerendiſſimi Patres cum uos odio gratuito oderit:& ſtudiis ſit omnibus
ueſtris contrarius: nihil meditari & loqui poteſt: quod uobis futurum ſit
utile. Doloſæ omnes cogitationes cordis eius. doloſa conſilia. qbus etiam
ſi recta eſſent:habere fidem non poſſumus. Creſcere non ſperat:niſi ex no
ſtris ruinis:& noſtram omnem gloriam ſuam ducit confuſionem. Minatus
eſt multa frequenter Eccleſiæ romanæ: multa nobis ni faciamus ea:quæ
Regi ſuo poſſint placere. Mallet ut uideo:cum euerſione omnium noſtrum
uerus uideri: q̄ cum ſalute mendax & falſus. Ad hoc eſt tantum intentus
noctes & dies:& huc tẽdit omnis ratio/& ſumma rerum ſuarum: ut ſtatus
omnis orbis chriſtiani ex una Regis ſui uolũtate dependeat. Bonũ quippe
nullum putat:niſi quod uenit ab illo. Salutem nullam niſi quæ offertur ab
illo. Cæteros Reges & Principes minimum ęſtimat. Inania ducens quæ
de potentatibus & rebus publicis referuntur. Adeoq; in colendo hoc deo
ſuo eſt cęcus:ut nec uidere oculis quippiam ſanum:nec mente poſſit diſcer
nere. Accedit quod mercẽnarius eſt:& lingua conductã ſibi:non Eccleſię
loquitur. Audiſtis aliquando illum fatentem duo milia aureorum annua
pendi ſibi a Rege in mercedem ſui laboris. Audiſtis in hoc uerbo ſe glo/
riantem:qᵈ procurator ſit regius:quodq; declaratum nobis per litteras ſibi
uni de negotiis regiis præſtari fidem debere. Quomodo ergo qui procura
torem ſe confitetur:dignitate loci huius eſt dignusᷣ quomodo ſalutariter
poteſt conſulereᷣ quomodo credi ſententiis eius alieno ſtipendio non no/
ſtro conductisᷣ Si perſeuerandum eſt ei inter nos: aduocandi etiam ſunt
cęteri:q in curia noſtra procurant:& admiſcendi nobiſcũ: non eſt irrogan
da hæc iniuria tot Regibus:Ducibus:& rebus publicis:ut eorũ procurato
res ſegregentur a nobis. Sciant & illi ſecreta noſtra:ut hic ſcit. Reuelent ea
ſuis:ut iſte reuelat. Iam nihil ſit quod his oſtiis teneatᷣ cõcluſum. Inter cubi
culum:& forum nullum habeatur diſcrimẽ. Dicam tãdem quod ſentio Re
uerendiſſimi Domini:ſine iracundia qdem:nõ tamen ſine dolore. Exeat cõ
ſilia noſtra:qui nobis infeſtus eſt:non participet nobiſcum: qui nihil utile:
nihil honeſtum afferre poteſt: uel ſuadere: & qui ſæcularibus ſeruit: &
linguam pecũia uendit: & ſecretũ nõ tenet:quiq; mendaciſſimus eſt: & in
dicto fidẽ nõ habet. Profectus orator Aplice ſedis ad Regẽ ſuũ:reuerſus ẽ
hoſtis. Cauſæ:cui antea fauebat:nunc eſt omni cõtentione contrarius. Cũ
aũt mutationis huius amice ãmoneretur ſolã ſui Principis mutationẽ excu

ſat.Cum inquit ſibi placebat:placebat & mihi. Nunc diſplicens:diſplicet mihi.Indigna uox Cardinali: ut ex perſonis:non ex honeſtate cauſæ apoſtolicæ ponderentur.Cũ reprehenditur Cardinalis Atrebateñ:qđ primo legationem pro Ludouico Rege Francorum ad Pontificem ſuſcepiſſet:deinde qđ procurationem rerum ſuarum in curia exerceret.Alterum exemplis. alterum ex iure eſt reprobatum. Guiellelmum Cardinalem Rothomagenſem:Hoſtienſem Epiſcopum:ex Gallis ad Caliſtum redeuntem:qui in Pontificem nuper erat electus. Rogauit Carolus Rex Ludouici pater ut legatus una cum cæteris: quos ad præſtandam obedientiam mittebat: ire non grauaretur:prudentiſſimus uir:cui notum erat officium ſuum:onus:q̄ q̄ a magno Rege impoſitum:recuſauit:malens dignitati propriæ:q̄ alterius gratię inſeruire.Nouerat.n.nec debere nec ſolitum eē Cardinalem:niſi pro Romano Põtifice:legationem accipere.& certe modeſtiſſimus Rex id indigne nõ tulit:ſed mittens alios:quos elegerat oratores inter cætera mandata quæ dedit:hoc eſſe uoluit primũ:ut quicquid acturi:quicquid dicturi eſſent ad Cardinalem referrent:eiuſq; conſilio & ſuffragio in omnibus uterentur.Federicus quoq; Romanorum Imperator petens a Nicolao Cardinale Sancti Petri ad uincula:in Germania tunc agente:ut legatus ſuus cõuentui Ratiſponenſi intereſſet:ob cauſam fidei indicto.exauditus non eſt. Reſpondit Cardinalis id ſibi niſi concederet Põtifex:nullo mõ licere.Neq; antea Imperatori aſſenſit:q̄ ſcriptum eſt Nicolao quinto:& conceſſio impetrata.De procuratione autem ita eſt dictum. Si Cardinali.ſi illuſtri & ſuper illuſtri ex iure eſt interdictum:ut non procuret negotium proprium: q̄to magis cenſendum eſt interdictum eſſe alienum? Nil uilius eſt procurationis officio:nihil contemptibilius:nihil etiam Cardinali indignius. qui ideo ad eam dignitatem aſſummitur:ut in Senatu apoſtolico ſedens:non quid alii petant:quid ſupplicent:quid contendant:quid litigent anxio labore procuret:ſed quid uniuerſali eccleſiæ conueniens: atq; utile ſit:libere conſulat.Conſiſtorii.n.locus conſilii eſt:non contentionis locus.Nã quod de uenatione eſt dictum:non nego poſſe Sacerdotes honeſtius rebus aliis intendere:& aliunde corporis exercitium quærere. Verumtamen humanæ cogitationis eſt facere inter ſacerdotes & ſacerdotes diſcrimen.Parrochiano regenti animas ſibi commiſſas:cum liceat horto uel agello colendo intendere:liberiuſq; huc atq; illuc:uel recreandi animi:uel tuendæ ualitudinis cauſa deambulare:ſeuerius adimam uenationẽ: ne q admonẽdæ plebi eſt cõſtitutus:reprehẽſibilis ipſe in eius oculis uideat. Eadẽ eſt in ſua ciuitate de Epiſcopo ratio.Cardinalem aũt cum dignitatis amplitudo domi cõtineat:cũ uerſare glebas:& ſaxa illi non liceat:cum recluſus uel meditetur

uel legat: cum ſeipſum adeuntibus præbeat: cum otio ipſo ualitudinem labefactet: cum deniq; in faciem populi nihil niſi ſerium & graue: oſtendere debeat. Quis non indulgeat in tanta ſeueritate uitæ aliquando: ut procul ab omni turba in nemoribus & ſiluis ſe cum domeſticis ſine iniuria cuiuſq̃ oblectet: & ualitudini ſeruiens: ad opus officii ſui nouior & fortior redeat? Plebem Cardinalis non curat. Præcepta quotidiana Parrochianis non dat. Ad nullum miniſterium ſacrorum ſe populo exhibet. Solo cõſilio apoſtolicę ſedi adſcriptus: inſtar quoddam ſecularis Principis habet. Sed uideamus obſecro: ne dum Cardinales domi continere uolumus: nonſolum corpori: ſed animæ quoq; damnoſiſſime conſulamus. Carnei ſunt Cardinales: ut cæteri homines. Tentantur: uruntur: & animi perturbationibus ſeruiunt. Colloquia uiſitantium non ſemper ſunt caſta: non charitatem & proximi dilectionem continent ſemper. Adulatur ille. murmurat alter. Eſt qui inter fratres odia ſeminet: & in hunc uel illum cor Domini inflammet. Legi ſemper non poteſt: non ſemper diſputari: non ſemper cogitari de publicis rebus. Ad hæc illicita aliquando nos carnis infirmitas trahit. Ad alia quoq; nonnunq̃ quæ otium conſecuntur: & me ſilente: per uos cognoſcuntur. Præterea ſomnos de die non ſalubres corpori: quos poſt prandia noſtra arcere non poſſumus. Hinc podagra: hinc lateris dolor: hinc calculus: & prematurum ſenium: ac mortes acerbæ adueniunt. quæ ut otio celeriter contrahuntur: ſic exercitio facile ꝓhibentur. Nec ſine cauſa Principes ſeculares: quos magnitudo curarum grauat: hoc ſibi genus leuaminis elegerunt: unde reſummere animũ: reſtaurare uires poſſint ad publica. Nunq̃ apud ueteres eſt damnata uenatio. Romanis inquit Horatius. Hoc ſolemne uiris opus: utile famæ. uitęq; : & membris. Illa eſt damnanda uenatio: quæ totos dies conſummit in agris: quæ mentem auocat a rebus gerendis. Si Cardinalis ſibi a Pontifice opus iniunctum: ut uenatum eat: dimittit. Si in Conſiſtorium: in eccleſiam ſtatutis diebus non uenit: ſi cogitare de Sede apoſtolica negligit: ſi egentium patrocinia deſerat: reprehenſibilem illi eſſe uenationem contendam: & coercendum eum putabo: ut ſe domi contineat. Idem uero ſi impletis: quæ quotidiani officii ſui ſunt: reliquum quod ſupereſt temporis aliquando inter nemora & feras ad ualitudinem conferre. Inter quas & ſancti Patres totam ſæpe uitam egerunt: non inuadam Catoniana increpatione: hanc eius retinendæ ſanitatis prudentiam. Sed ꝑfecto ita eſt: quicunq; ex nobis ita ſeuere uenantem Cardinalem coarguit: aut ſenex iam eſt: damnans quod neceſſitate miſſum: obire amplius non poteſt. Aut agreſtem animum gerit: nec quid habeat nobilitatis uenatio intelligit. Aut natura ſeuerus eſt ualde. Ego

quãdiu ualitudo mea incolumis manſit:& iugum laboris potuit ferre:licet ab adoleſcentia uenatio fuerit grata:ea tamen ſemper abſtinui. Huc uero una cum Pontifice & nobis remittendi animi gratia cõmigrans:ſentienſq; mille morbos uehementius ſolito inſurgere:non priuato inſtituto:ſed me-dicorum cõſilio:nõ quærende uoluptatis cauſa:ſed redimendę ualitudinis: hunc exercęndi corporis laborem accepi: in quo etiam ſi neceſſariam non haberem cauſam:aliorum me tamen Cardinalium poſſent tueri exempla: quorum cum uirtus:& fides:& in publicis rebus diligentia probata ſit nobis:ab hoc tamen ſolatii & recreationis genere non abhorrent. Et quoniã qui ante me locutus eſt:ſectatorem me leporum & ferarum per irriſum dixit:irridens dicam & ego: ſatius eſſe leporẽ & feras ſine offenſione cuiuſq̃ ſectari:q̃ cum perturbatione Eccleſiæ apoſtolicam ſedem:& Ro. Pontificem confictis criminibus inſectari.

Cardinalis Papiẽ. Fr. Cardinali Seneñ.

AVdio eſſe nonnullos: qui ſtudio maledicendi Pio noſtro inanes quaſdam conquirentes calumnias: illud quoq; aprehendant:q̄d ab eo inter domeſticos aliquando per iocum in poetas eſt dictũ: ſcilicet. Diſcite ꝓ nũeris nũeros ſperare poetę. Mutare ẽ animus carmina: non emere. Aiunt propterea contempſiſſe illum poetas:laudationes eorum ingrate accepiſſe. Vnam modo auariciam in cauſa mali fuiſſe. Diſtico autẽ ipſo nihil indoctius eſſe:& nihil ineptius. Calumniam hanc:qui rem uti geſta eſt:& liberalitatem glorioſi patris acceperit:in eius commendationem conuertet:putabitq; nihil aptius pronunciari potuiſſe:nec doctius. Interfui ego cum diſticum protulit. Interfuere mecũ uiri præſtantes:Agapitus Romanus:& Laurentius Rouorella:alter Anconitanæ:alter Ferarienſi eccleſiæ præſules. Identidem Gregorius Lollius:qui ab epiſtolis Põtifici ſeruiebat. Hinc uero uerſiculorum origo occaſiouem accepit. Languerat pene Pius Mantuæ ad interitum ut noſti:cum ibi conuentum ageret Chriſtianorum:& recreatus iam aliquantulum:oblectamẽtumq; aliquod quęrens ad confirmandam fortius ualitudinem:ſtatuerat ad ſacellum:quod dicitur Angelorum: ſecedere:tribus paſſuum milibus ab urbe Mantua diſtans:atq; ibi dies aliquot cõmorari. Vt autem iucundior hæc eſſet profectio ſubduci per Mintium uoluit:ad cuius ripam cęnobium illud poſitum eſſe cog[illegible]ue rat. In eodem lintre:quem ipſe aſcenderat:etiam nos omnes uoluit: quippe quos adhibere ad ſolatia ſua ſemper ſolitus eſſet. Attulerat eo noſtrum qſq; diuerſa epigrãmata Pio inſcripta:quę a diuerſis accepta recitari añ eũ diẽ ꝑꝑ ualitudinẽ eius nõ potuere. Credebamus id tẽpus per[illegible]cũ ad recitãdũ eẽ:& gratã uacuo tũc ſeni cã uoluptatẽ futurã. libẽter. n. cũ uacabat

a publicis uerſum:aliis legentibus audiebat.His itaq; in medium produ
ctis cępere interlegendum nõnulli noſtrum uerſus ex tempore dicere:ubi
quid iocoſum interponi poſſet uel obiici.Excitatus his noſtris ſalibus ad
hylaritatem Pius:emittere & ipſe uerſum cepit:ad continuandam lætici
am.In medio epigrãmate Campani poetę:cum lecti pauci uerſiculi eſſent:
In quibus:petentibus uatibus munera danda non eſſe: danda autem non
petentibus affirmabat:& nihilominus munera ipſe obliquis carminibus
depoſcebat.en inquit reſpõſum Campano munus poſcenti.Munera Cam
pane ſi non ſunt danda petenti:Iure tuas ſurda currimus aure preces.Rur
ſum quoq; omnibus recitatis:cum aduerteret ab eorum auctoribus pluri
ma peti:& a nobis a quibus erant producta carmina importunius exigi:
dabo inquit actutum quod referre ad uates ueſtros poſſitis: ſimul arridẽs
diſticon protulit:quod in crimen iſti adducunt: non allatum domo: non
antea meditatum:nec ad poetarum iniuriam dictum:ſed ſumptũ extem
pore:atq; in lęticiam communem collatum.Q̃d ſi aliunde non intelligere
detractores ii poſſunt quod dicimus:altero ſaltem diſtico intelligãt:quod
ad declarandam ueram animi ſententiam eadem hora ſubiecit.Nam cum
ego iocos ſuos ſecutus:id diſticum hoc diſtico excepiſſem.Diſcite pro nu
meris numeros tractare poetę:Expectata dabit munera nulla Pius.Ad nu
mulatiam uidelicet poetas exhortans:quando in Pio ſpes accipiendi non
eſſet:meum ipſe repente conuertens.Imo inquit.Diſcite pro numeris num
mos ſperare poetę:Expectata dabit munera magna Pius:Atq; ilico quæ
cunq; petita uerſibus erant benigne conceſſit.Vulgati poſtmodum hi uer
ſiculi ſunt:& apud multos habentur deſcripti.& tamen qui illi ſancto Pa
tri inſultant:proferunt quod ignaros rei poteſt offendere:Tacent quod ue
rum eius iudicium continet.Nimirum peruerſę mentis:& linguæ maledicę
hoc ꝓprium eſt.Veris deficientes criminibus:ad falſa confugiunt: quæq;
ſunt recta:maligno ſenſu deprauant.Proculdubio his uerbis per Prophe
tam notati.Linguis ſuis doloſe agebant:iudica illos Deus.Sed ſi nõ eſſent
hęc argumenta propenſi animi ſui erga bonarum artium ſtudia: quis non
acquieſcendum putaret:audiens quanta quotidie in doctos cõtulerit?Enu
merare ſuperfluum eſt q̃ benemeritus in illa poteſtate ſit: non dicam de
uno aut altero:ſed de omnibus ęque:in quibus doctrinam cum integritate
uitę cognouit.Viuunt paucis exceptis:pene oẽs quos uel tradita pecunia:
uel collatis magiſtratibus:uel attributis honoribus:in maius adauxit.Per
hibẽt hi locuples rei huius teſtimoniũ:beatiſſimaq; eius Põtificis prædicãt
tempora:chartiſq; ac libris conteſtata tenent quottidianæ ſuę beneficentię
officia.Ipſe ſummæ uirtutis ſummiq; ingenii princeps: in quibus eadem

argumenta laudum eſſe contemplabatur:amore immenſo fouebat:admit tebat:alloquebatur:laudabat:totumq; ſe illis inſinuans pro conditione at tollebat.Neminem uidi toto ſexennio: quo eccleſiæ præfuit:uirum paulo excellentiorem ſpem ſuam ſequentem: in quem beneficium collatum non poſſim referre.Occaſiones intermittebat nunq̃ horum promerendorum: cum ſe dabant.Cum nõ aderant:pari pene cum illis deſyderio expectabat: quoſdam:quos uiderat nunq̃:abſentes atq; ignotos:ſola uirtutis commen datione auditos:ad ſummas in Eccleſia dignitates ꝓuexit. quoſdam etiam leues & querulos:humanitate incredibili perferens ꝓpter lucem ingenii: quam in talibus ſentiebat: expertes ſuæ benignitatis eſſe non uoluit. Ab hiis uero ſolis erat tota mente auerſus:atq; hos ſolos abominabatur: quos etſi ingenioſi doctiq; haberentur: conſtabat tamen turpem uitam:infa memq; agere.Ingratam Deo benificentiam aſſerens: quæ in tales eſſet col lata.Legerat.n.ammonentem ſcripturam.Da bono: & ne recipias pecca torem.Benefac humili:& ne dederis impio.Fuerunt qui ab initio ſui ponti ficatus cum nondum plene agniti eſſent:propter ſpeciem uirtutis aliquam rem ab eo & promiſſum acceperunt:ſed iidem poſtea acceptorum omniũ profuſores maliq; inuenti:iuſta diſpenſatione defecerunt accipere. quos ſi propterea dolor ullus nunc tangit:uel antea tetigit:ipſi ſibi detrimento ſci ant fuiſſe:non Pium.Manum eius:cum pro Deo operaretur in terris:æquũ non erat in danda liberalitate errare:mercedemq; bonis debitam conuerti ad malos.Si quos ergo nunc uides præſtantiſſime pater:qui ingratum alie næ uirtuti illum exiſtiment:& maledictis inceſſant:ex ea cohorte ſcito eſſe: quibus ille normam honeſtatis tenẽs dandum non cenſuit:mallens eorum calumnias:q̃ iuſtum Dei ſubire iudicium.Non obſtitit parcitas ulla: non animi anguſtia.Munificẽtiſſimus quippe in reliquos erat.Sola quam dixi ratio:dextram ne erraret retinuit.q̃tum ergo uolunt ii homines:ſentiant de Patre noſtro:& innocentiam eius maledictis conuellant.Meo iudicio:no cere quicq̃ non poſſunt.Maior eſt lux gloriæ ſuę:quam ut horum tenebris ualeat obſcurari. & maior geſtarum rerum: uitæq; firmitas: quam ut maligna imbecillitate poſſit moueri. Maledicta hęc recidunt in auctores: cupiditatemq; propiam arguunt. nos cum improbi ſint: eorum detra ctionem:ueram Pio aſcribamus laudem:& hoc habeamus certum docu mentum ſuę improbitatis:q̃d illi non placuerunt:qui ſemper recte expen debat quid quemq; conuenirer accipere. Vale.

Cardinalis Papienſis.Fr.Cardinali Senenſi.

INuidi in quoſdã Reuerẽdiſſime Pr:q̃ maligne Piũ nr̃m laudãtes: detractionẽ ſibi ꝓponant:& uerũ aliqd dicãt:ut fidẽ querãt men

dacio. erat inquiunt: uir animi magni: ſapientis cõſilii: admirabilis eloquii:
ſiue quid ageret: ſiue quid ſcriberet. Dicere perfectum poſſemus: niſi quæ
erat in eo egregia: culpa una turpaſſet. Vagabatur aiunt huc atq; illuc præ
ter dignitatem: quieſcere uno loco diu non poterat: tanq̃ ſedes ſua ſibi odio
eſſet ſic aberat ſemper. Similia his addunt quędam eo pertinentia: ut finem
incohatæ laudationis initium detractionis excipiat. Ad cætera principanti
um mala quæ patiuntur: hoc quoq; accedit: ut in obſcuro facta eorum non
ſint: nec ſileatur de eis. Vituperentur autem frequentius: q̃ commendẽtur.
Si inueſtigare maledictionis huius cãm uelimus: qd inueniemus aliud q̃ rẽ
priuatam cuiuſq; hoc operari? Non Galli: non Germani: non Hiſpani: non
nationes externæ: ſeceſſus hos damnauerunt: quippe egentibus Pontifice
nõ defuere officia. Solertiſſimi ſenis & mens: & manus negotiabantur ſem
per. Soli Romani ciues & qui Curiam noſtram ambitionis cauſa: quaſi us
ue ſequuntur: motibus iis ſunt contriſtati. Illi quia ex his præſentem fructũ
ex interuallis aliquando amiſere. Ii quia ſecuti Pontificem augere neceſſa-
rio impenſam coacti ſunt. Ceſſare rationem hanc faciamus: laudari iam ui
debimus: quod damnabatur: & placere quod diſplicebat. Nimium indul-
gens ſibi eſt noſtra infirmitas: nimiumq; ſibi auſcultat. Ex uero & bero
non penſitat. Principum geſta ex priuatis tantum rebus illa metitur. Fe-
runtur in coelum: ſi commodum habent. In profundum opprobrii cadunt:
ſi uel paululum afferant nocumenti. Ea ratio plerunq; principibus eſt: ſi
non diligunt ſubditos: ſi durius exercent in eos imperia. Videntes ſuam ſa
lutem tantiſper eſſe illis caram: dum inde utilitas prouenit. propter aliud:
nõ propter ſe coli fortunam ſuam intelligũt. Sed quid nos his popularibus
de Pio triſtemur querelis: qui ſciamus populum Dei ex miſera ſeruitute ab
ductum: paſtum mãna in deſerto atq; in delitiis habitum: os poſuiſſe in
coelum: & recalcitraſſe in dominum liberatorem? Si murmurauit ille i De
um: quidni murmuret iſte in Vicarium eius? & ſi illius carpſit opera: quid
ni actiones huius etiam laceret? Sed uideamus obſecro quæ uagationes hę
fuerint: & q̃ reprehenſibiles. Earum rememoratio iudicium de calumniis fa
ciet. In Pontificem aſſumptus Mantuam eſt profectus. quæ oro profectio
nis cauſa? Nempe opus Dei: & chriſtianę ſalutis officium. Suo ne etiam cõ
ſilio molitus eam eſt an ad eius iudiciũ acceſſit patrum auctoritas? Nega
re nõ poſſum ex illo fuiſſe principium: ſed idem affirmo cogitationem hãc
ut pactefacta patribus eſt: iudicatam a Spiritu ſancto fuiſſe: & decreto ſuo
probatã. ſi qui poſtea mutandorum locoꝝ incõmodis mutarunt ſententiã:
leuitatis coꝝ: non cauſæ habendum eſt crimen. Satis eſt probatam in con
ſilio ante fuiſſe. Meminerant ad incitanda chriſtianorum corda in Turcos:

neç litteras Apoſtolicas:nec legatos in omnem partem totiens miſſos:ad eandem aliquid ualuiſſe. Intelligebant quoq; Eccleſiæ opes tanto operi pa res non eſſe. Oportere pręſidia maiora conquiri:q͞dq; omnes contingeret: omnium agi oportere cõſilio. Ad eam uero rem neceſſarium in primis eſſe principum cõuentum indici:& illic adeſſe Pontificem:ſine quo uenturi illi non uiderentur. Qui ergo hunc Mantuanum acceſſum nõ probant:grauiſ ſimum ſenatus noſtri non probant iudicium:ignari rerum:& operatę ſalu tis ingrati. Detractionẽ ab euentu confirmant:atq; ideo propoſitum dam nant:q͞d ſucceſſum non habuit. Iniuſta nimium:& indigna ſapiẽtibus hæc æſtimatio. Rara eſſet adminiſtrandarum rerum laus:ſi exitum:nõ conſilia ſpectaremus: quibus menſi exitum ſimus. Quota enim quæq; conſilia ſunt:quæ propoſitum teneant? ac non potius in medio curſu frangantur:& corruant? Tenebris circumſepti expedire aciẽ noſtram in finem non poſſu mus:& iudicia Dei:quę ſunt abyſſus multa:intercipiunt frequẽter noſtros conatus. Ille laudandus eſt:& uidiſſe multũ dicendus:qui ita ſe comparat: ut quantum contendere humana infirmitas poteſt:ad quęſitum finem oĩa dirigit:laboremq; adhibet. Sciebat deuotiſſimus Pontifex placere Deo libe ratum iri creditum gregem. Sed an liberatum uellet:certus nõ erat. Imple uit ergo quod debuit. Idemq; patienter tulit:quod ei eſt placitum. Hoc ta men boni aſſecuta eſt ſedes:ut cum antea a ſæculi poteſtatibus fidelium ca lamitates:uni imputarentur Pontifici:nunc iiſdem merito imputentur:quo rum & accuſata ſit contumacia:& falſus feruor detectus. Parauit quoq; po tens flagellum:quo eos oblatrantes cedere deinceps poſſimus. Rem ſane nõ minus neceſſariam:q̃ glorioſam Eccleſiæ. Et ſi.n. Pius æger & ſenex:du riſſimo anni tempore Mantuam ad præſtitutam diem ueniſſet:non tamẽ Imperator:cuius in primis hoc erat. Nõ Gallorum Rex:qui ſe chriſtianiſ ſimum nominat. Non Reges & Principes:quorũ potentia Dei eſſe debet miniſtra:q̃q̃ ſpopondiſſent:illuc conuenere. Acceſſit tantum Mediolanen ſium Dux:& Brandeburgenſis Marchio: & Sigiſmundus ex principibus Auſtriæ. priuatam tamen hic magis acturus cauſam:q̃ publicam. Reliqui continuere ſe domi. Quodq; dolentius eſt:habuere eorum legati mãdata ad audienda tantum:& referenda quæ tractarentur. Nec tamen cum hæc ita ſe habeant:deſunt:qui putent:& palam ferant:uidendæ patrię cauſa:re cognoſcendarumq; neceſſitudinum:quæ illi cum Germanis erant:indictũ eſſe conuentum:priuatoq; affectui publicum uelamen obtentum. Quos iuſtũ Dei iudiciũ manet:& mentiri aperte perſpicuum eſt. Si.n. ex epiſtolis orationibuſq; ſuis:quas edidit ſcriptas a prima uſq; adoleſcẽtia iudicia eius in cauſa hac repetantur:optaſſe illum ſemper uidebimus conuocationem

hãc fieri:nec aliter putaſſe:lapſis Chriſtianorum rebus:conſuli poſſe. Me
cum quoq; : & cum iis:quos diligebat in Cardinalatu agens eadem ſæpe
diſſeruit. Moxq; ad Pontificatum aſſumptus:nõ ſignificationibus:quibus
animi patere ſolet iudicium:ſed morte & innumeris erumnis id declarauit.
Merito itaq; indignatur Cicero:ac clamat:Miſeros eſſe interdũ Principes
optime de Re.p.meritos:q̃d in hiis homines non ſolum præclaras res obli
uiſcantur:ſed nepharias etiam ſuſpicentur. Verum tranſeamus ad reliqua:
atq; hiis inanem opinionem ſuam:Pio uero ſolidam gloriam relinquamus.
Reuerſus eſt Senam deſinente iam Februario:laboribus Mantuanis pene
conſumptus.Futurum breui finem uitæ medici affirmabant:ſi Petriolanis
aquis nõ ſe recrearet. Contracta erant ex doloribus membra: neq; in toto
corpore ſanitas cernebatur. Reſtitit ergo ſalutis cauſa : uſq; ad proximum
Maium:quod eſt lauandi tẽpus idoneum : totumq; cum menſem uitæ ſuę
indulſit. Qua in re:facta eſt ualitudinis tanta acceſſio:ut cum lectica pene
exanimis delatus eſſet ad balnea:eques ſit in ciuitatem reuerſus. Perſpicue
ergo patuit:q̃ neceſſe fuerit ad expediendam ualitudinem id tempus eo lo
ci conſiſtere. Iterum quoq; allegantibus Medicis oportere eos qui lauant
poſt receptas aquas a de fatigatione itinerum aliq̃diu abſtinere:præſertim
ſi uel ſenes ſint:uel languidi. Nõ aduerſandum putauit. Aderat iam Iunius
menſis:quo tempore:qui Romæ ſunt:propter grauitatem cœli quæritant
ſibi externos ſeceſſus:nõ redituri ante Octobrem. Putauit ergo ſine repre
hẽſione remorari Senæ menſes hos poſſe:ubi & curialibus reꝝ copia eſſet:
& imbecillitati ſuæ quieſcendo conſuleret. Nec tamen propter publica te
nere propoſitum potuit. Nam cum defectiones ſeditioſorum quorundam:
qui urbem circumſtant nuntiarentur : deq; Tyburtia coniuratione multa
audirentur:quæ cõflata ex perdita iuuentute eo uſq; proceſſerat:ut occupa
tis oportunis urbis locis:Pontificẽ iam territarent. Reuerſus ſtatim eſt Ro
mam:priuatam neceſſitatem publicis bonis poſthabens. Factum uero eſt
reditu ſuo:ut turbulenti homines correpti armis:ad ſanitatem redierint:&
coniurati:uia Tyburtina comprehenſi:meritum ſupplicium luerint. Nullo
ex loco uehementius ſibi timuit Pius:q̃ ex Tybure ciuitate. Ea aduerſariis
propter factõnem fauens:de iiſq; recipiendis quottidie cogitans:turbatura
nimirum urbem:& tractum omnem Romanum magnis detrimentis iudi
cabatur. Miſerat eo Pius præſidium peditum.quod illi nõ admiſerunt. Mi
ſit & pręſules duos diuerſis temporibus:qui preſentia ſua Tyburtinos i fi
de tenerent. Eos irreuerenter acceptos:armis quottidie territabant. Nouiſ
ſime autem deſperata iam ciuitate:iuſſus eſt ire Proſper Cardinalis ex Co
lumnenſi familia:ob factionem Gebellinam illis admodum carus. Is eiſi

hoſtium eſſet occultus amicus: dignitatis tamen ſuæ non ſtatuens ſe cuſto de ciuitatem deficere: ægre tumultuantes continuit. Senſit Pius quanti mo menti Tybur eſſet ad ſtatum eccleſiæ: quantamq; ad permiſcenda omnia opportunitatem haberet. In ꝓpinquo atq; edito loco poſitum: impetus & receptus in omnē partem faciles habet. Paccatis itaq; in circuitu omnibus cōmittendum non duxit: ut in ſecundum ueniret diſcrimē. Frenum cogita uit iniicere: quo tenerentur. De arce cōſtituenda conſilium cœpit. Cuius ex tructionem: niſi ſe pręſente paſſuros Tyburtinos nō iudicabat. Igitur pro xima æſtate per ſpeciem ſeceſſus illuc proficiſcens: & quaſi ad cuſtodiā cor poris inducēs præſidium: cogitatum impleuit. Arx hodie cuſtodibus eccle ſiæ regitur: & pręcipuę eſt nobis ſaluti. Anno uero ſequenti requirente itez ualitudine: quam neceſſe erat in tot Apoſtolatus laboribus ſemper iminui: ad Viterbienſes aquas perrexit: eo conſilio: ut non progrederetur ulterius. Sed non permiſit neceſſitas. Peſtilētia ſubita urbem & Viterbiū occupās: adductura omnia in periculum uidebatur: ſi non ſedem mutaret. Nouerat eſſe oppidum locuples ad fines agri Senenſis: circumuentum undiq; ſiluis: & ad radices montis poſitum: q dicitur Amiata. Cœnobiū ſaluatoris hoc uocant: ſeparatum a comerciis hominum. Eo loci affatim eſſe: unde paſci Curia: & oblectari amœnis receſſibus poſſet. Itaq; illuc ſe a Viterbio cōſe rēs: adeo & cōmodis: & uoluptatibus adeūtes affecit: ut illi poſtmodū gra tiæ ſint ab oībus habitæ. Vrbe deinceps iam liberata: cum reditus ſui tem pus appeteret: Pientiam prius uiſendam duxit patriam natalem: & millia rio. xvi. abinde diſtantem. Diuina res officii huius prębuit cauſam. Templū n. locuples: quod in honorem ſanctę Matris extruxerat: conſecrare ſuis ma nibus cupiebat: ſedemq; Epiſcopalem: quam ante erexerat: clerumq; in ſi mul legibus ſuis inſtruere: & dotem ſtatuere. Quibus ītra dies paucos per fectis: Romam eſt ſtatim reuerſus. Iterum anno: qui ſecutus ē: ꝑpter æſtus urbanos: qui nimium creuerant: & propter reſurgentem peſtilētiam: quæ omnibus erat in metu Tybur ſeceſſit: propinquitatem ſecutus: qua & Ro mæ eſſe: & in tuto agere eodem tempore uideretur. Publicis reuocantibus rediit: ineunte Septembri. Venerant. n. a Burgundorum Duce oratores: ꝑ fectionem eius in Turcos ſpondentes: deſyderatam diu a Pio: & ante eam diem non impetratam. Oportebat Senatum iis publicū dari. ut in magno conuentu auditi: atteſtatum toti orbi promiſſum eorum relinquerent. Sū pſit uero ex eo tempore grauiores ſolito curas Paſtor deuotus: ad condictā expeditionem feſtinans: ſeq; quotidie neceſſariis inſtruens. ſupra autē æta tem laborans iminuit ægram alioquin ualitudinem ſuam. Pedum. n. & to tius corpis acres ſurrexerunt dolores. doloribuſq; adiuncta eſt febris. Itaq;

magna inſtauratione opus Medici contendebant:ad futuræ nauigationis laborem.Ea niſi eſſet ante reſumpta:citum prȩnunciabant interitum . Experti uero necunde magis q̄ ex Balneis illam reſumptam:conſuadere itez Petriolanas aquas cœperunt:docentes ſine iis conatus ſuos inães futuros. Auſcultauit conſiliis Pius:q̄q̄ inuitus.Ac ne p hoc inceptum opus uel paululum tardaretur:anticipans tempus:extrema iam hyeme Senam:atq; in Petriolum ꝑfectus eſt.Moxq; expleta lauatione in urbem reuerſus:Anconem ad claſſem contendit:paucis diebus Romæ ad componenda neceſſaria:datis.Hæ ſunt deploratæ toties uagationes Pii:atq; hi ſeceſſus:qui male hos habuerũt : uagatum ultra non dicent.Hactenus reliquit urbem : fatigauitq; curiam.Nam ſi uno in loco cõſiſtens:aereũ potius q̄ tenebroſum cubiculum adamauit:& ſignandis ſupplicationibus ſub uicina quercu q̄ ſub tecto libentius operam dedit:non puto id eos reprehẽdere.Nam & raræ huiuſmodi recreationes erãt:& neceſſariæ corpori iam affixo lecticæ:neminem prȩter paucos exercebant.Peregrinatiões uero ipſȩ:quas damnãt: negotiis nunq̄ uacabant.Erat omnibus ad eum facilis acceſſus.Dextra & leua patebant ſemper adeuntibus aures.Nec fruſtra fuit unq̄ in re honeſta alloquium.Miniſtris uero collaborantibus ſecum omnis hora erat ad referendum:& tranſigendum parata.Legationes audiebat ubiq;.Conſiſtoria ubiq; de rebus opportũis habebat.Nullum tempus ab officio illum abduxit.Dicant hi laudatores maligni quid habẽt in hiis reprehẽſibile?aut quomodo ſuas hȩc laudes offuſcent?Quid hic non neceſſariũ?quid hic non bonum publicum ſapiens?Si ꝑfectiones ob remp.ſuſceptas iſti non probãt: imperiti rerum habendi ſunt.Sin ob curam neceſſariam uitȩ:imiſericordes ac duri.Vtrumlibet illis non placeat:iudicandi illi peruerſi . Sed ut dixi:I Romanis:& in his qui quȩſtum agunt de nobis : fuit hȩc querela:atq; eſt. Hi enim ſolis domorum mercedibus:lignationibus:& laniciis:& macellorum ſtudiis intendentes:doluerunt diſceſſu illius ea deficere.Illi ad motũ Pontificis ſine impenſa ſe non mouentes:maledixerunt Pio ob leue incommodum.Corda eorum rimemur interius:aliud ſi eſt inuenire q̄ dico:reum ſtatuo Pium impoſiti criminis.Requiſiui aliquando ego de hiis: quam nã cauſam habeant detractionis tam diræ.Cum uana quedam allegẽt:in quibus negotio nullo uincuntur:iracunde tandem fatentur quæ dico:atq; addunt centum ille:ducentorum ille:& mille alter aureorum damno affectus his peregrinationibus eſt.Velut ergo iniuſtos æſtimatores hos iam dimictamus.Digni nõ ſunt:de quibus tam multa dicantur.Intenti uilibus genероſum nil ſapiunt:reſpicientes terram uelut pecora ad paſtum proiecta.Habeamus nos gratias Sanctiſſimo Pio:qd alta ſemper eſt meditatus:qd uni

ſemper Eccleſię ſtudiuit:qđ deniq̧ gloria ſuorum operum illuſtrauit Apo
ſtolatus Romani miniſterium. Exempla eius:exempla uirtutum omni tē
pore erunt. Gratiuſq̧ uerſabuntur in ore ſuccedentium nobis:q̄ noſtro. Per
ſeuerat.n in nobis adhuc:uiuitq̧ tenor quidam inuidiæ:atq̧ odii:has calū
nias operās. Sed paulatim extinguitur:paulatim ueritas oppreſſa reſurgit.
Audis quottidie magis ac magis Pium laudari:& apud multos ēt deſyde
rium eius eſſe. Studia quoq̧ ſua:quæ ignoratione boni ante non noſceban
tur:nunc cum non habentur plene cognoſci. Secundus annus a morte eius
longe melior primo ē factus. Celebrior aduēiet tertius:Quartus illuſtrior.
Sic porro quantum ad annos accedet:tantum ad eius gloriam adiunget.
Plenus religione:plenus ueritate:& plenus clemētia Pontificatus eius fuit.
Ingēio quoq̧ & litteris:& rebus ꝓ Eccleſia geſtis magnifice claruit:ſiue
publica gerens:ſeu priuatis īdulgēs:nihil indignū maieſtate ſedis admiſit.
Loquēti & tacenti:operanti ac quieſcenti:ſumma omni tempore dignitas
& ueneratio fuit. Vale.

Sozino Benzio Seneñ. Medico Phiſico.

AMice feciſti ſatiſfacere deſyderio amici. Rogaui te in diſceſſu:
mox ut in patriam eſſes reuerſus aliquid ſcriberes:& de tua uali
tudine nunciares:quæ eſſent ſecuta. Video nunc omnia bene ceſ
ſiſſe: quod mihi maxime eſt gratum. Ais aerem Senenſem primas ui
res tibi reſtituiſſe:predia uero tua:& uenationes integras. Nihil alienum
dicis ab opinione noſtra:ſciebam ſic tibi eſſe euenturū. Sic antea in me ipſo
eram expertus. Cœlo ſenenſi nihil uel iucundius animo:uel lætius oculis:
uel melius uitę:aut membris. Fractus:& pene conſumptus laboribus pala
tinis:illuc iens:mirifice ſemper ſum recreatus. Viſa ē manus de cœlo appo
ni ſtomacho:quæ perditam famem:ſitim:& ſomnum ſtatim īſtauraret. Si
defuncto Pio noſtro:uiuendum priuato mihi fuiſſet:ex omni natione & gē
te:illa mihi nunc eſſet ſedes uitæ. Cum Propheta dicerē. Hæc requies mea
in ſæculum ſęculi. Hic habitabo quoniam elegi eam. Nunc carcere digni
tatis incluſus:ſpecioſo magis q̄ utili inter has nebulas craſſas cogor uitam
conterere:annos mihi amputans multos. De prædiis autē & uenationibus
non eſt quod dicam ultra. Diligentia tua & fratris nihil illis eſt cultius. Sic
n. ex multis hab[eo] exploratum. Ad ualitudinem ſeruandam:uel inſtauran
dam: nihil præſentius ruſticandi ſtudio. Tu qui in te ipſo hoc expertus
es:memento id aliis nō minus q̄ pharmaca:& dietas:& lectuaria ſuadere.
Primus ortus noſter Sozine cariſſime ſub dio fuit. Ad libertatem contuē
di cœli:& ad percurrendos agros natura nos genuit. Quæ illi cōſentanea
ſunt:conſentanea ſunt & nobis. Aduerſantia illi:aduerſantur & nobis. Am

circumuolutiones illæ per lectum:quæ inquietare otioſos perpetem noctē
ſolent.Non cupiditates ullæ:negantes quietē oculis.Concludam uno uer
bo:uenatio moderata uitæ noſtrę ē ſalus.Perge itaq; ut facis.Fruere com
muni patria : agellis quoq; quos habes pulcherrimos:& uenatui intende.
Sic ageus:ultimum quod tibi annorum reſtat:iucunde:& abſq; ſenectutis
incōmodis perages.Beniuolentiæ in te meæ:& otii:quod nūc eſt ſignū:hęc
tibi ſit epiſtola.Viuente Pio:non potuiſſes uel ſyllabam extorquere.Vale.
Romæ.Calendis Nouembris.M.cccc.lxiiii.

Andreæ de Sancta Cruce Aduocato Conſiſtoriali.

ACcepi libellum tuum:quem de notis publica auctoritate appro
batis:inſcribis.Illumq; uno ſpiritu totū perlegi : delectatus non
ſolū uarietate rerum:quas collegiſti:ſed tua quoq; induſtria:quę
inter quotidianas occupationes afferre in cōmune hanc utilitatem potue
rit.Nec illud ingratum fuit:qđ hunc laborem meo nomini dicas . Habeo
tibi Andrea meritas gratias:non ut amico ſolum:ſed ut adiutori latinæ lit
teraturæ.Quātum mea fert opinio:bene ſunt in eo oīa.Tenent ordinē ſuū
explicatamq; ſingulorum cognitionē:quæq; diſperſa ante fructum exiguū
dabant:nunc in corpus unum digeſta:eruditionem habent paratam.Com
mēdandus es ualde:& habendus in precio a nobis:prę ſertim:qui guberna
culo eccleſiæ aſſiſtimus.Semp enim cogitationes tuæ:& curæ:eccleſiæ ſa
lutares ſunt.Semper te ad iuuādos in eo quod potes Romanos Pontifices
totum componis . Nihil priuata emolumenta:nihil rationes ullę rerū tua
rum ab hac cura te āmouent.Teſtis ſum ego temporum Pii nuper defun
cti:quæ cum negotioſa & perturbata admodum fuerint:nō acceerſitus:nō
conſultus:non iuſſus:per te,tamen quod adiumenti habuiſti:atq; conſilii:ul
tro īpendiſti ſemper.Profectiones nōnunq̄ ob hoc ipſum graues ſuſcipiēs.
Memoria tenes quotiens ad me ueneris Præſuli tunc famulantem:q̄ta mō
ſtraueris:iudicio tuo utilia:q̄ta abſens accurate admodum ſcripſeris.Quæ
cum a me ſemper Pio recitarentur:fidem tuam ſemper : cōſilia uero q̄ ſępiſ
ſime cōmendauit.Hæc quoq; fuit cauſa:ut cum te antea noſſem:īciperem
etiam merito tuo diligere.Placent mihi ſupra modū:qui pro matre noſtra
eccleſia uel pugnant:uel uigilant.Nunc autem quod a publicis ſupereſt tē
poris:ad litteras conferens:non uis:quæ de notis & numeris:quę in epigrā
matis & numiſmatis ueterum : uel legebantur ſparſim ante:uel ī ruinis di
uerſorum locorum monſtrabātur:inutilia eſſe:aut tempore interire.Sepul
crorum titulos & arcuum:beneficio tuo:ita externus noſcet:ut Romanus.
Continua igitur inchoatum opus : & quādo neq; perfectum:nec ad purū
digeſtū ſcribis:comple & lima.libellum ipſum remitto:rogās:ut cum ma

ium extremam acceperit:ad quem miſſus eſt redeat:ut ſicut nomẽ noſtrũ
itulus libelli habet:ita libellum ipſum biblioteca poſſideat. Vale.

Carolo Cremoneñ.

LAetor in diem magis:te ex longa ualitudine recreari. Id enim in
dicant binæ littere tuæ hoc triduo a me habitę. Lætabor magis
cum plene confirmatum accepero. Scribis ad finem Nouembris
reditum tuum futurum. Hoc placet:& uidere te admodum cupio. Conſule
tamen prius non deſyderium:ſed uires:& ſi ſuaſerint ut uenias:illis adiutri
cibus ueni. Venies expectatus caruſq; mihi:& familię. Si minus:differ cum
ſalute:quod maturare ſine periculo non potes. Tritum ſermone prouerbiũ
eſt:ſenſim ambulando bene curritur. Tui ſum memor:& ero:tamq; abſen
tis quam pręſentis ratio habebitur. Quod a te iſtinc uelim non habeo:prę
ter hoc unum:ut leporarium uelocem & celebratum tecum ducas:ſi quem
Viterbii uel Tuſcanellæ poteris ab amicis accipere. Stomaci tui & noſtri
medicina erit uenatio. Vale Romæ.xviiii. Nouembris. M.cccc.lxiiii.

Latino Cardinali Vrſino Legato in Picenis.

AGo gratias tuæ dignationi:qđ recordata cõmendationis noſtrę
Guererium Fabrianenſem protexit:locũq; illi dedit tuendæ ſine
periculo innocentiæ. Fecit quod facturã eam putabam:& quod
nobilitatis eſt proprium. Merito eam dilexi ſemper:& diligo. Memor eſt
amantium ſe: nec patitur a caris ſuis incaſſum ſe deprecari. Nemo his no
ſtris temporibus:nos miſeras Pii reliquias preter te reſpexit. Solus memo
riam tenuiſti ſanctiſſimi Patris:nolens ſimul cum corpore:deuotionem filii
cõdi in ſepulchro. Erit a Deo merces copioſa bonitati tuæ. Noſq; operã da
bimus:ut ingrati nõ iudicemur. Iterum cõmendo Guereriũ:non quia opus
exiſtimem:ſed quia illi fraterne afficior. Vis inimicorum non opprimat ho
minem:qui propter ſedem Romanam nunc hęc patitur. Si non ita acerbus
eſſe in ſuſpectos eccleſię uoluiſſet:parum nobis:ſibi certe conſuluiſſet pluri
mum. Viuente Pio inchoata tãtum erat adminiſtratorum ab eo cognitio:
& reſtituta Fabrianenſibus equalitas quædam. Vitę nullum erat periculũ:
nec fortunarum. Mandauerat Pontifex Marſicano Epiſcopo:curaret dili
genter:ut Guererio non noceretur. Inter ſuos tantum:ſi non conſuetũ:at de
bitum locum teneret. Id agens uidelicet:ut fidelis ſubditus correctus:non
oppreſſus ſeruaretur Eccleſię. Nunc ab iis:propter eccleſiam eſt iſectatus:
caput ſuũ appetitur. Hoc ut perdi nõ pateretur: dignationem tuam ſum
deprecatus. Ad reddendam rationem pecunię publicę:non diſplicet illum
compelli. Ipſe ſi bene diſpẽſauit:ut dicit:idem nobiſcum debet optare. Ve
rum quia ut noſti in miniſtris iudicii:uel ad condemnandum:uel ad abſol-

uendũ ẽ multũ.Sinę quęſo hoc peti a me:ut hiis nõ cõmittatur ſalus ſua:q
ad cupiditatẽ uindictę:non ad diligentiã ueri ſtudiũ ſuũ ſunt cõuerſuri . A
maliuolis quęritur nodus in ſcirpo :& nõ inuentus:inuentus cõuincit̃.Nõ
ignoras ei:q inter ſuos primatũ teneat:quanta ad cõſeruandos ciues:& ſuã
dignitatẽ expediãt:q̃ neceſſaria ſint:& q̃ ſine pͥculo pretermitti nõ poſſũt.
Nõ eadẽ mediocri licent:quæ magno.Indulgebit̃ illi plus:q ꝓ qete & tu
tela plebis excubat dies noctesq;:q̃ populari artificiolo intentus:& nil ulte
rius cogitans:alienis oculis uigilat.Nos uero mali æſtimatores rerũ:inter
hominem & hominẽ:peccatũ & peccatum:diſcrimen non facimus:cõfun
dentes diſcretionis legem:& uno collirio in omni oculorũ morbo utentes.
Si Guerrerius ſtudio ſeruandi Fabriani:& ꝓhibendi a reditu eos:quorum
pręſentia ſuſpecta erat:ſtatũ ſuũ pſeueranter ſeruauit:atq; aduerſariis aſper:
& difficilis fuit:aliqua interdum curans:quæ nõ tam uoluntas q̃ neceſſitas
& publica utilitas uoluit:nõ debet res ſua in eadem:qua plebeus:libra ex-
pendi.Nec peccatum quod ignauo capitale eſt:mortale quoq; eẽ ſtrenuo
duci.Verũ ſtultus ego : q patri ſapientiſſimo hæc loquor:& ſalutẽ amici
deprecor ab eo:q iã optime meritus:gratiaꝝ actiõe potius q̃ noua interceſ
ſione eſt ꝓſequẽdus.Laudo quæ acta ſcribit bõitas tua:& quæ ante ſuũ ex
Fabriano diſceſſum facturã ſe ſpõdet.Vnione ciuiũ nil ſalutarius:nec ulla
rõne cõſuli ꝓuincialibus cõmodius poteſt:cũ præſerti malo nullo grauius
laborent Eccleſiæ populi q̃ inteſtinis diſcordiis.Ad hoc ergo ipſum ſtudiũ
omne intende:& iſthic eſto:quod es apud nos . Legatio hæc duo preſtare
poteſt:ſumme tibi optanda : commendationem bonitatis : ac ſapientiæ ſi
bene geratur: & familiæ tuę diuturnam clientellam ꝓuinciæ.quæ etſi non
affectentur:tñ bene agentẽ uelut umbra corpus ſequũtur.In rebus noſtris
ſecuta hæc ſunt poſt tuũ diſceſſum :Venere Oratores ueneti ad Pontificẽ
apparatu inſigni.Ipſi pręſtantes uiri nõ ciuiũ ſed Regũ prę ſe legationem
ferebant.Datum eſt illis cõſiſtoriũ publicũ:tanta frequẽtia hominũ:ut ma
iorem eo in loco nõ uiderim.Sequentibus diebus:cum Pontifice & tribus
Patribus expeditioni præpoſitis:& cum oratoribus:qui hic ſunt:actum cõ
tinuo eſt de ratione belli gerendi in Turcos . Exitus tractatorum hic fuit:
ut Pontifex aureorum milia centum:quæ obtulit:in hunc annum pendat:
diſpenſanda ſuo:& trium patrum iudicio.Ferdinandus Rex octoginta:Ve
neti centum:Dux Mediolaneuſium ſeptuaginta:Florentini quinquaginta:
Dux Mutinæ uiginti:Marchio Mantuanus decem : Senenſes quindecim:
Lucenſes octo : Marchio Montiſſerrati quinq;.A nullis tamen ne a Ve-
netis quidem recepta eſt diſtributio : facultatem publicam ſe non habere
cauſantibus . omnes ſcripturos ſe ad ſuos:quę conſultata eſſent dixerunt.
Quæ autem futura ſit in hiis uoluntas:Dignatio tua: quæ ſummã pruden

tiam habet:cogitare facile poteſt.Placeat Deo:cordiũ moderatori ad uotũ
Præſulis horũ mentes conuertere.Heſterno ueſperi uenit ad me Paduanus
Epiſcopus:q paulo ante cũ uenetis Oratoribus fuerat. Referebat ex recẽ
tibus ad eos litteris nunciari:uno Soldani edicto:mercatores Venetos:qui
ubiq; ꝑ Syriã erant:cõprehẽſos fuiſſe:& ad eũ ꝑductos ĩ uinculis.Cauſam
edicti fuiſſe aiebat:qd ſubditos ſuos reddi ſibi uellet: quos in neſcio quibus
Venetoꝝ triremibus data fide:acceptos:fratres Rhodienſes tanq̃ ĩfideles:
quos tranſuehi a chriſtianis non liceret:in captiuitatẽ abduxerãt.Eam rem
magni eſſe nocumenti dicebat:nõ ſolũ ad priuatas ciuiũ opes:ſed ad publi
cam belli quod geritur:cauſam . Hinc quoq; iacturã aliã referebat ſecutã.
Obſidebat Sigiſmũdus Malateſta ſupremo cõatu arcẽ Miſiſtratæ urbis :
quæ quondã Deſpotoꝝ regia fuit:& occupata iam ciuitate:eius potiundæ
ſpem ꝓpe exploratã habebat.Adiuuabatur aũt diligentia eius uicinitate
Venetæ claſſis : quę ut Rhodum ad repetẽdos Syrios prexit : ſublata ſpe
propinqui ſubſidii:& prementibus Turcis:occaſionem ſoluendæ obſidio-
nis neceſſariã dedit:ꝑdita grandi ĩpenſa:quę ĩ diuturna oppugnatione erat
abſumpta.Dolendũ & hoc pariter eſt rogandusq; Deus:ut cauſam labẽtẽ
miſericordi manu ſuſtentet.In publicis qd aliud nunciẽ nõ habeo.Priuata
ſunt ut antea erãt.Pontifex ualet.Nos ualemus.Opto itidẽ.D.tuã ualere:
& omnia q̃ ſecunda illi accidere.Romę.Die.x.Septembris.M.cccc.lxiiii.

Riccardo Cardinali Conſtantieñ.Sedis Apoſtolicæ Legato.

SI filio incuſare patrẽ aliqñ licet:Dominus:& pater meus Cõſtã
tiẽſis filio Papiẽſi ꝓmiſſum nõ ſeruat.Promiſerat aũt mox ut le
gationẽ adiſſet ſcribere aliqd:ut reſpõſum acciperet . Non fecit.
Queror:& patrẽ incuſo.Gratulationes publicæ populoꝝ:honores impẽſi:
obuiationes ꝓuincialiũ:excuſſerũt:ut uideo memoriã pauperis ſerui:uel ita
animũ extulerũt:ut nõ dignetur illũ litteris ſuis.quod non fecit Dñs faciat
ſeruus:& ĩpleat quod ñ ꝓmiſit:qñ q ꝓmiſit nõ ĩplet.Nil uero habẽs quod
ſcribã:gratulor.D.T.qd ualeat:quod ad ꝓuinciam creditã uenerit:quod
excepta lætis animis fuerit.Sic.n.nũciant q inſtinc ad nos uel ſcribunt:uel
ueniunt.Cætera ſecũdet Deus:detq; bonitati & uirtuti tuæ fructũ laboꝝ
ſuoꝝ.Precor aũt ut ſuæ ualitudini ſeruiat . ſalubrẽ locũ ſibi:& familiæ eli-
gat.Nõ plus oneris capiat:q̃ ferre humeri ualeant.Caute cũ ꝓuincialibus
agat.Gens acuta ẽ:& ſolers:& ad odorãda bona :& mala admodũ ſagax.
Bonitate:ĩtegritate:& iuſticia utẽs:frãgere mala ↄſilia poterit. Scio.D.T.
quo ẽ ingẽio:breui cogniturã eẽ naturã:moreſq; oĩum.His bñ ꝑſpectis ni
hil ẽ futuꝝ:ĩ quo decipi poſſit.Ad cętera aũt expimẽta uitæ:operũq; tuoꝝ
gaudeo Reuerẽdiſſime pater hoc quoq; accedere:ut ſciens.D.Vr̃a de Gal
lis ꝑitiſſime loq̃:de Italis ẽt habeat:quod expta loquatur.Publica;& priua

ta eodē in ſtatu Romæ ſunt:quo erant ante tuū diſceſſum.Pontifex ualet: & nos ualemus.Idem curet tua Dignatio: cui inſeruire ſemper deſydero. Romæ die.xiii.Decembris.M.cccc lxxxxi.

Eidem Cardinali.

QVo tpe famulabar Cardinali Firmano:Petrus de Monte Falco a quo.D.tua has accepit:diſpēſator domus ſuæ erat.Cōuiximus in eodem famulatu annos multos.Illius erga me:mea erga illū plurima fuerūt amiciciæ opera.Animorū coniūctio præcipua ſemp.Mors illius integerrimi Patris ambos diſtraxit:nō tamen diſſociauit corda.Amo illū:ut par eſt:& iuuo libenter:cum poſſum.Si Pius Pontifex tam cito ſub tractus mihi nō eſſet:grate:ut reor:fuiſſem de eo meritus.Acceſſerat.n.ad priſtinā beniuolentiā noſtrā ſua fidelis ſedulitas:quā iacēti mihi nuper Spoleti ex febre:dies: & noctes impendit.Leuia uina:quorū raritas multa eo in loco erat:præcipuo ſtudio undiq; conquirebat.Noctu etiā ſępe ueniebat a Monte falco Spoletū:uinū in flaſculo deferens: ne p æſtum langueſceret. Pruna quoq; pręcoqua ad acuendū guſtū cōceſſa a Medicis:ex lōginquo parabat.Deniq; ita ſtudioſus ad meā ſalutē erat:ut infirmari ille uideretur: nō ego.Satiſfacere diligentiæ ſuæ ex deſyderio huc uſq; nō ualui:re magis q̄ uoluntate īpeditus.D.T.R.poteſt debitū hoc p me illi pſoluere:& ambos una opera cōſolari.Sunt officia plura in legatiōe ueſtra. ſunt & curæ diuerſæ:quas diuerſis demādari oportet. Petrus hic p quo intercedo induſtrius homo eſt & ſolers:fidē afferens:& diligentiā in negociis īperatis.Deprecor.D.Vrām:p mea in eā ppetua deuotione hūc hominē dignet comi plecti:nō tam ueſte:q̄ bona mēte ornatū:& ita deſyderio ſuo pie cōſulere: ut quam mercedē fidelis obſequii capere non potuit a me:a dño meo meā deprecatione accipiat.Hoc mihi gratiſſimū erit:ad rationariūq; aſcribet aliorū ueſtrorū erga me meritorū. Opto.D.T.bñ ualere:Iocūdā uitā agere: & oia q̄ ſecūdiſſima illi euenire.Romę.Die.xviiii.Decēbris:M.cccc.lxiiii.

Fabiano Monteplicianenſi.

SI nimius uideor tibi in cōmēdādis reliqis Pii Pōtificis:Id quęſo īportunitati ne imputes.Ingratus eē nō poſſum:nec ſcio.Noſti q̄ debeā ſenenſium nomini:& quanta eſſe mea debeat erga eos uolūtas.Donarūt me ciuitate.In nobiliſſimā familiam allegerūt.Honore: & charitate ſupra merita ſunt proſecuti.Pius ad Pontificatum aſſumptus non poſtulantem:nec opinantem ad ſecretariatū uocauit.Præſulatui Papieñ præfecit.Ad Cardinalatum aſſumpſit:conferens quod donare ſummum Pontificatus eius potuit.Habuit mihi rerum omnium uerborumq; fidem.Gratia aūt ualere tantū apud ſe uoluit:q̄tum mei ordinis fratribus

aliqñ diſplicuit. Moriens Ancōæ ſuprema hora ſpiritus ſui anxiis uocibus cōmendauit mihi nepotes: cōmēdauit mihi familiam: & q uiuenti fuerant famulati. Aiens cū me Cardinalē creauit ſperaſſe hiis omnibus patrociniū meū non defuturū. Prȩſtare hoc mi Fabiane in præſentiarum non ualeo. Studiis meis tempora contraria ſunt. Viuo ꝓpterea in multa mentis triſticia: & uiuam: donec hic imber uexationis pertranſeat. Specie quadā boni: malū graue inductū eſt. Nomen qdem ſindicatus eſt: res ꝑſecutiōis. Nō damno Pōtificē: q & iuſtiſſimus eſt: & ſupra modū miſericors. Nōnullorū miniſtroꝝ tota eſt culpa: q bonā mentē falſis opinionibus implent. Si de ſuo iudicio cogitarent: non tam de alieno eſſent ſolliciti. Principē piū impium faciunt: & ꝑſecutorem dici: q Pontificū reliqas miſericorditer ſemp ꝓtexit. Sed o nos Fabiane diſcretiōis ignaros: & chriſtianæ charitatis expertes: tanq̄ ſi iuſti eſſemus: & mundi a crimine: ita ſæuiciam exercemus in ꝓximū: imemores qd in nos exerceri cōueniat: & obliti uerbi Domini: Qui ſine peccato eſt ueſtrū: primus in eam lapidē mittat. Si de nobis haberentur hi ſindicatus: q̄ ueriora crimina: & maioribus digna poenis retegerent. Nugæ apparerent: quæ tanq̄ capitalia nunc ꝑquiruntur. Illud ꝑfecto eſt: nomen Pii exoſum eſt multis: quia & multos correxit: & multorū reſtitit ambitioni: & regere uoluit ipſe: non regi. Senenſes quoq;: qa emolumenta multa complexi ſunt: quæ danda aliis alioquin erant: multorū in ſe ꝓuocarunt inuidiā. Quo fit ut ad ſaturāda odia hæc ī diuerſis locis ſint cōſtituta iudicia: & quæ antea curata nō ſunt: nunc indagētur. quȩ in aliis digna ȩſtimata ſunt uenia: digna morte nunc habeantur. A Pontifice: ut dixi: nullo modo hæc ſunt. Illi omnis crudelitas diſplicet: & lenitatē mandanti ꝑſȩpe non obeditur. Miniſtrorū impietatē accuſo: quos ſuo tempore iuſtum Dei ſuppliciū manet. Ad te Fabiane conuertor. Honoratus a Pio Pontifice es. Habita tibi fides in rebus magnis: & grauibus. Domeſtici ſui te dilexerūt: in eius quoq; famulatu uixiſti: quē ſcis ab illo factū eſſe Cardinalē. Tanti Patris memoria ualere apud te debet. Eſt animi grati: nō uiuēti ſolum ſed mortuo quoq; gratias agere. Nō dubito: qn his miſeris q̄tū tibi ꝑ hōeſtatē liceat: faueas: & cōpatiaris: & nō ſinas tradi ī manus inimicoꝝ ſuoꝝ. Quia tn̄ ſalus eorū me cruciat: & ī me unū reſpiciūt: tanq̄ in eū: quē plus cȩteris Pio debere agnoſcunt: cogor in hiis: quȩ benefacis te hortari. Hortor itaq; atq; oro: ut humanū calāitoſis te ꝑbeas: benigne eos audias: iuſtificatiōes ſuas intelligas: non patiaris cōtumeliis accuſantiū cōfundi. Delicta: ſi qua ſunt: nō ad euāgelii normā: ſed ad uitȩ cōmunis regulā æſtimes. Multa excuſat cōſuetudo: que damnare incōſueta ſeueritas poteſt. Quod toleratum eſt in prioribus adminiſtratiōibus: cur in præſentibus nō toleretur? et quod

illi ſine reprehenſione egerũt:cur ſine culpa noſtri nõ egerint?ne ſit quæſo præſens examen antiquo ſeuerius:nec ſtatuamus legem : quã ſcimus ſerua tum nõ iri.Concludam paucis.Diſcretio:quam Ioãnes caſſianus matrem uirtutũ appellat:in his iudicãdis tibi ãnte oculos ſit.Memẽto Pii:& noſtri: q te ut germanũ diligimus.Nõ uſqueadeo fortunæ noſtrę afflictæ ſunt:ut non remunerari gratam uoluntatem tuam aliqñ poſſimus.Eſt Seneñ eſt Theaneñ.ẽ Papieñ.ſunt alii nõnulli ſanctę Ro.Eccleſię Cardinales:opera manuum Pii:qui quod boni egeris laudare:& menti mandare:& retribue re nunc:atq; in poſterum uelint:ac poſſint.Vale.Romæ.

Ricardo Cardinali Conſtantieñ Legato Apoſtolico.

HIc Ioãnes Baptiſta:q ad.D.V.cum præſentibus ueniet:amicus eſt mihi:& quod amiciciam auget:hoſpes quoq; antiquus : quo tiens Interamne iter egi:in itu:& reditu.me domi accepit:& lau te ac liberaliter habuit.Domeſtica ſua oĩa:aeque:ac ſibi:patuerũt mihi & meis.Ipſe uir integer ẽ:& prudens:& bene cordatus : apud ſuos uero æſti/ mationis non paruæ.Opto.D.Veſtram ſi qñ illuc ibit:ad eum diuertat.In ueniet non meo tantũ patrocinio dignũ eũ eſſe:ſed ſua inſup gratia.Prætu ram Triuienſem quã gerit:a Pontifice ĩpetraui:ut partem hoſpicii ſoluerẽ. Alterã:ſi ꝑ me ſoluet.D.Veſtra:plene ſatiſfactũ operi erit.Optat ad Fulgi natẽ nũc eligi:quã ſine litteris ueſtris ſe cõſecuturũ nõ ſperat.Non noſcẽs D.Veſtrã:neq; aditũ deprecãdi habens:ad me cõfugit:ut oſtiũ ueſtrę cha ritatis aperiam.Precor itaq;.D.Veſtram Reuerendiſſime Pr̃ ut meo bene ficio hũc hominem audiat:& ſi poteſt:cõcedat:quod petit.Singulis ſeme/ ſtribus eligũt Fulginates homines externos tres ad præturã eorũ:quos ad Pontificẽ mittũt:ut ex tribus ꝓbet quẽ malit:ꝓbatũ admittũt.Si Ioãnes Baptiſta unus erit ex tribus:gratia Pontificis fortaſſe illi non deerit.electio ne tantũ eſt opus:quam non dubito ſecuturã:ſi.D.Veſtra ad Fulginates ſcribens hoc ſe cupere inditio litterarum oſtendet.Bene ualeat.D.V.Re uerẽdiſſima:cui me deuote cõmẽdo.Romę xxiii Decembris.M.cccc l xiiii

Fr.Patricio Epiſcopo Caietano.

COnſentanea honeſtati ſunt:quæ ſcribis.Placẽt mõſtrati iudices & locus uicinus.Nõ eripe eccleſię caietanę quæro:ut Cœnobio addatur.Abſtinere quemq; a non ſuis poſtulo. Tu me amas. Ego te. Faceſſat inter nos diſſenſio:quam tollat iudicium non hoc diu/ turnum:quod in mille annos producunt Cauſidici:ſed quod expetunt bo ni.Vnũ curato:ut nõ ſuſpecti ſint iudices:neq; indocti:ueritati ſeruiẽtes nõ gratiæ.Scribo ſororibus:ut cõditionem accipiant:& de iudicibus:& ꝓdu/ cendis iuribus uideant.Tua interim dignatio ſicut ſpondet:eas non uexet.

Scribe aliquãdo de rebus tuis : & uitæ tuæ inſtitutione . Quid agas.quid
ſcribas.quid ocians moliaris . Ad reſpondendum uocabis Amicum : qui
Pio ãmiſſo in ſolis Pientinis ſe conſolatur.Gregorius noſter Senas ſe contu
lit ad uiſendos ſuos & ſua. Bene Vale.

Latino Cardinali Vrſino.

BInis litteris.D.T.intelligo liberatum eſſe Guerriũ:& hoc am-
plius conciliatum cum aduerſariis ſuis.Debet æternum nomi-
ni ueſtro.Debeo & ego:qui pro ſalute ſua intercesſi. Pro ambo
bobus retribuat Dominus.A me.D.ueſtra ſemper coletur : & in honore
præcipuo erit.Diligit.n.diligentes ſe:& in promerendis amicis exceptio
nem nõ habet.Qui differunt uerentur:penſiculate omnia uolunt:conueni
re me cum nõ poſſunt.Illi placẽt:qui: ſicut aiebat patruus ueſter:pro ami
co:ſi neceſſe ſit:pugnis conſcientiam pulſant.Hic nec domeſticum nec ex
ternũ ẽ aliquid:quod ſcribi dignũ ſit:prçter obitũ Cardinalis de Fuſo:qui
certiſſime eſt nũciatus.Vereor ſatis ne amico noſtro decreta nup legatio
obſtãte Rege adimatur.Semina quædam iam ſparſa intueor.Bene Vale.

Helianus Spinula.

VEra ſunt omnia Prçſtantiſſime Pater:& dñe mi colẽdiſſime:quç
de Pii quõdam Pontificis romani uita & exitu tuis litteris præ
dicas.Talis inter homines egit.Talis claſſem in Turcos mo-
litus ẽ.talis ſupremã uitæ horam uelut defeſſus in requiem ſuã iturus cõ-
ditori ſuo dicauit.Sed ille iam laborũ ſuorũ mercede uberrima ſecurus frui
tur:nobis nequaq̃ lugendus ſed inuocandus potius:ut aſſiduus fidẽ chri-
ſtianã:pro qua ſpiritũ reddidit:patronus adiuuet.Mihi uero pater huma-
niſſime adeo popportuno tẽpore redditç ſunt litterç tuç qbus me ad poſcẽ
dũ inuitas:ut uix putem caſu factũ:q͛d eo tpis illas recepi.eſt.n.mihi filius
Dominicus:quintũ & uigeſſimũ agens annũ: quam ætatẽ creditur in aſſi
dua uirginitate duxiſſe.Is quorundã fratrũ prçdicatorũ blandimentis alle
ctus:illi ſe dicauit ordini:ſiue ita ſtatuente Deo:ſiue:quod magis arbitror:
inexptus rerũ:& ad promiſſa fratrũ nimis credulus.Ego ſi ea er.r uoluntas
Dei:nec uelim:nec auſim obſiſtere.Sed quoniã huic filio meo inſunt præ-
clarç quçdã uirtutes:quç ſi regulç prçdicatoriæ is ſe addicat:ſegnes:& inu
tiles fiant.ſi uero in ſacerdotalem:aut mõachalem uitam trãſcat:magnos
poteſt fructus afferre in eccleſiam Dei:Statui hanc curam in humeros dõ
minationis tuæ reiicere:orans quo maiore poſſum ſtudio:dignetur cũ Pon
tifice Maximo ea de re ſermonẽ cõferre:& orare ut dignetur hũc filiũ meũ
ad ſe litteris euocare:& cum in ſanctitatis ſuæ conſpectu fuerit:de uita ſua
id ſtatuerẽ:quod Deo gratius:& Eccleſiç utilius putauerit.Huic patris affli

ĉti ſollicitudini:ut ſuccurat bonitas tua eo affectu precor:ut maiore pro ſa lute ac uita nequeam : in cuius manu mea omnia poſita ſunt. Genua Die xxvi Nouembris.M.cccclxiiii.

Heliano Spinulæ.

LEctis litteris tuis : particeps factus ſum triſticiæ tuæ : non.tam propter filium:q̄ propter te. Ille enim :ſi recto ſpiritu religionem eſt ingreſſus:gratiam a Domino cōſecutus:melius habet q̄ nos. Mortuus ſæculo :uiuet in æterna ſęcula cum ſanctis & electis Dei. Tu uero ſolus relictus mœſtam ſenectutem nunc agis : nepotum & domeſticæ conſolationis ſpe deſtitutus. Atq̧ unde cadentis ætatis ſuſtentaculum:expectabas:onus doloris accipis. Dura profecto res.ſed quid agas Heliane: ubi Deus pūgere nos his aculeis uult:& tentare aduerſis patientiā noſtrā: ut faciat cū tentatione prouentū. Numquid repugnare illi nos poſſumus? aut afflictione cordis ſanare plagas eius? non eſt ſapientia inquit Salemō: non eſt prudentia:non eſt conſilium cōtra Dominum. Accipere omnia ad ſalutem nos conuenit:& cum propheta cantare. Virga tua domine:& baculus tuus:ipſa me conſolata ſunt. Futurorum ignari:neſcimus qd lætemur & quid doleamus. Triſticia noſtra ſæpe in gaudiū:gaudium ſępius in triſticiam uertitur. Moderator ille omnium:& omnia intelligēs:ſecundū cuiuſq̧ indigentiā inferiora hęc operatur. Itaq̧ ſi q̇eſcere animo & adiuuare te uis: quemcunq̧ exitum ſors filii eſt habitura:in melius puta. Ego uero:ut dolori tuo obſequerer:Pontificem adii. Rem totam ordine expoſui. Molire cōatus ſum:quantum in me fuit:cor patris animarum noſtrarum. Ipſe:ut natura miſericors eſt:compaſſus ætati tuæ:& caſui:mandata dedit quę uolebamus:ad Priorē Cenobii unum:ad filium alteꝝ::illis uteris ex arbitrio tuo. Cum uero huc uenerit filius:erit cū Pontifice:& mecum. Tentabimus ambo ſenſus eius:& cordis ſecretū rimabimur. Si ex Deo erit hic motus:in cōtraria cogēdus nō erit:ne deterius nobis cōtingat:& ante tribunal ſūmi Iudicis rei ꝓ eo citemur. Sin leue conſiliū fuerit:& iuuenile:ut dicis:& a falſis ſuaſionibus fratrū:ſpero ſtatuetur aliquid:quod in neceſſitate hac te cōſolari poſſit. Sūma hęc eſt īpetrationis noſtræ ꝓ filio. Sed audi quæ interloquēdū ſecuta ſunt. Laudare te Pontifex cœpit. Helianū hunc īquit agnoſco. Vir ē inſignis:& nobilis. Ducit̄ aūt ea uoluptate:qua nos.eruditos oculos habēs ad cernenda:quæ præclari ſunt operis. Multa conquiſiuit undiq̧ ex Græcia & Aſia:& aliis gentibus. Satiſfacere ſolus ſine ſuo dāno nobis poſſet ſi uellet:& ī hoc uno rem oīum gratiſimā facere. Donari nobis nō petimus aliqd:neq̧.n.dona accipimus:niſi quę eſum potū ue habeant. Emere mos noſter eſt:& fuit ſemꝑ:quę nobis deſyderio ſunt:ac ꝓ re placita libera

de filio sine p̄ris consensu religionem ingresso.

liter pendere.optamus:operante te:hanc uoluptatem nobis animi pręſtet:
ut precium capiens det ipſe quæ habet. Videns ego quanta charitate de
filio tuo reſponderat: & q̄ impenſe peteret hęc:curam impoſitam ſuſcepi
ut debui.Rogans uero quę:qualia ue eſſent:quę eſſe apud te ſciret:& mitti
ad ſe uellet:unum aliquid non deſignauit.Generatim autem recenſuit hęc:
Imagines Sanctorum operis antiqui ex Græcia allatas: quas illi Iconas
uocant.Aulea item:texura:acu ue picta:indidem aducta.Si quid inſuper
uetuſtæ picturæ: ſculpturæ ue apud te eſſet. Vaſcula quoq; cuiuſq; modi:
cari lapidis.Inſignia porro:Torreumata:& numiſmata ex auro & argēto:
ac reliqua huiuſmodi:quæ uos uetuſtatis amatores melius inter uos eſſe in
precio ſcitis.Non ignoro Heliane cariſſime amanti hæc durum eſſe hæc
dare.Suſpicor quoq; miraturum te eſſe hanc in tantis occupatiōibus Pon
tificis curam:ſed primum obſequia ea:ut ſcis:cara haberi ſolent:quæ præ-
ſtantis habent incōmodum.Cariora autem:quo maius. Deinde ut mirari
deſinas:quicquid tale religioſa mens patris huius conquirere omni tem-
pore ualuit: totum ſemper ad diuinam rem contulit:Id uidelicet ſtudens:
ut quæ admiramur in prophanis quottidie: in ſacris quoq; ſpectemus in
honorem Dei:& Sāctorum eius.Collegit ab adoleſcentia ſua uſq; in hanc
diem multa.Parauit uariis ex locis multa.Omnia uel ad ornamenta cru-
cum:uel ad apparatum altarium:uel ad miniſterium rei diuinę:uel ad pului
narium ſacrorum decus collocata intuemur.Ita ut ſtudium:quod in ſacer-
dote ab ignaris poſſet æſtimari inane:piis mētibus cōmēdabile ſit:& acce
ptum.Dices fortaſſe mihi:quid ſuades ut faciam? precioſa habeo cōplura.
Pontifici petenti rubor eſt uendere.Damnoſum donare.Cenſeo Heliane:
tibi & illi una opera cōſulas.Elige ex his quæ habes elegans aliquid quod
illi des dono.Neq;.n.aliter ſine ſuſpicione ruſticitatis potes.Reliqua ad cō
mercatores tuos tibi fidos huc mitte.Omnia pręſententur Pontifici:& qui
offert addat.Hoc tibi Helianus Spinula dono dat.De reliquis permittit li
bere ut ſtatuas quod uis.Exploratum mihi ē nihil illum dono accepturū.
Precia cuiuſq; rei requiret:& ex his eligens quæ fuerint placita:pecuniā pē
det:perinde gratias agens:ac ſi dono data eſſent omnia.Ab experimento
ſunt quę loquor:non a prudentia.Tu qui ſapientiſſimus es:de iis:quę actu
rus ſis ſanius iudica.Ego tibi obſequium filii in deſyderiis tuis ſemper præ
ſtabo.Breuia:quæ accipies cū p̄ſentibus:gratis cōceſſa ſunt nobis.bñ uale.

Heliano Spinulæ.

POntifex Paulus: a quo filium iam recepiſti:mūere ad te mittit
hunc agnum Dei circunclusum auro & unionibus tredecim.
Sacratus eſt manibus ſuis:& ex illo numero ſumptus: ex quo

munerari Reges ē ſolitus. Donū precio nō magnū: uirtute & gratia maxi mū. Id agit uidelicet ſancta eius Dignatio: ut memor ſis eius: ut pignus in ſacrario teneas ſui inte animi: & cuſtodem deniq; continuum habeas uitæ: & rerū tuarum. Accipiendus oſculo eſt. Cum deuotione ſeruādus. Virtuti eius credēdum: & in comitatu habendus: ſi quando terra peregrinaris: uel mari. Linitus eſt ſacramentali liquore. Benedictus uoce & manu Vicarii Ieſu Chriſti, myſterioq; magno uerborū ſacer identidem factus. Si credes: in omnem caſum fidum præſidium tenes. Age Pontifici gratias ꝓ reddi to filio: & pro hoc dono. In utroq; illi es debitor: quia in utroq; te exiſtima uit. Non cuiuis ambo hęc ob tigiſſent. Quid aliud ſcribam nō habeo. Gra tulor tantum redditum tibi ſuſtentaculum ſenii. Veniet q̄primum filius: & tecum erit: coniugiū repetens: quod tam dure ante dimiſerat. Multi ope ris fuit auerſio hæc: ſiue a natura: ſiue ab indignatione id fuerit. pertinacius multo in ꝓpoſito hęſit: q̄ conuenit inueni. Deus ex reditu ſuo conſoletur te & illum: & uirginem ſpōſam. Non reſcripſi ante ad litteras ultimo habitas quia exitum cauſæ inſpicere prius uolebam. Vale: & me ama.

Carolo Salando Cremonen̄.

CLauem accepi: & quæ ſcripſiſti omnia intellexi. Bene facta ſunt ſingula. In mittēdis ſalmis: uide quid agas. Curato ut ſociate aſ ſeruantur. Gens exigua & male animis pacata uias nūc implet: parata magis ad prędam q̄ pugnam. Curandum eſt: ne alicui mali pœnas pendamus. Vale & cura rem cōmunem. Adi aliquando. D. Stephanum noſtrum: & Protonotarium etiam Bononiēſem. Vtriq; memorato rem Ni colai noſtri. Si qua in re fuerit adhibendus: acceſſe eum q̄primum ex Luca ubi ē. De Feneſtella imple quę ſperaui: & litteras allígatas mitte: & redde.

G. Lollio.

SI affui cauſæ tuæ apud Pont. feci quod erat ſacerdotis officium. Nō paſſus ſum iuſtum calumniis opprimi. Scriptum eſt. n. ape ri os tuum cauſis filiorum: qui trāſeunt. Rationem etiam habui meritorum: & patris: quæ in me & meos eiuſmodi ſunt: ut nō facere: ſed re ferre gratiam ſit quod ueſtro beneficio conor. Scripſi Lollio noſtro non ſu pereſſe Pontifici ſcrupulum ſuſpitionis. Idē ſcribo & tibi. Excuſſa ſunt o'a. Probata eſt fides. Iſq; apud eum iam es: qui antea. Non te angant plus iu ſto hæc crimina. Cōmunia omnibus ſunt. Filii hominum: iquit Propheta: dentes eorum arma & ſagittæ: & lingua eorum gladius acutus. Fœlices: qui euadere peſtem hāc potuerūt. A Saluatore in diem hunc uſq;: declinatam a nullo: ne ſancto quidem inuenies. Vt i mari naues a fluctibus: ſic in rep. agitari boni ciues ab improbis ſolent. Quoſdam impellit cupiditas. Non

nullos inuidia:pene omnes ambitio.Noſtrum ē ſemper ad caſus huiuſmo
di culpa uacare & Domino fidere:uqi protegit innocentem:& cōſilia im
piorum facit perire.Suadeo:& pro chriſtiani hominis officio cōtendo a te:
ut nil cuiq̄ imputes : neminem notes:In hunc uel illum animo incendaris.
Errare primum iudicio potes:inſontem pro ſonte cōdemnans.Tum noſti
dictum nobis per Apoſtolum eſſe.Supportātes inuicem:& donātes uobis
ipſis:ſi quis aduerſus aliquem habet querelam.Hoc ſi nō ad animum face
ret:ad rationem certe ciuilis uitę in primis perutile eſt.Noſco facilitatē tuā:
atq; modeſtiam.Puto non tam criminatoribus eris infeſtus:q̄ Deo gratias
ages:quod nocere nō potuerunt.Ego te amo:& tuos omnes.Idem a uobis
omnibus exigo.Vale.

Archiepiſcopo Coloceñ.

DIſtuli uſq; in hanc diem reſpondere litteris tuis Reuerendiſſime
pater:expectans exitum continuæ diligentię:quam in exequen
dis mandatis Regiis Præſul Tinnienſis adhibuit : ut ipſe:q tua
rum fuerat dator:mearum quoq; eēt redditor litterarum.Volebam uno tē
pore non ex epiſtola ſolū:ſed magis ex ſua narratione noſtrum erga te ani
mum indicari.Temporum conditio tardiora omnia reddidit:fecitq; ut nec
tuo:nec noſtro deſyderio factum ſit ſatis.Aduentus Tinnienſis in Curiam
incidit in extrema tempora Pii Pontificis : cuius poſt primam auditionem
langor magis ac magis in ualuit:& poſt paucos dies ſecuta eſt mors.Re
uentum ſtatim ab Ancona eſt in urbem a Collegio Patrum.Data ſequen
tibus diebus funeri opera.atq; īde Antiſtitis noui electioni.Mos noſter hic
eſt:quem cōmunem ubiq; exiſtimo:ut nouus Apoſtolatus nouum ſemper
negotium:& multorum menſium confuſionem apportet:ut raro dari ope
ra:niſi neceſſariis poſſit.Succedit rudis rector expto : miniſtri ignari uſum
tenentibus.In nouitate Principatus ſemper bono propoſito cōiuncta timi
ditas eſt:dum error formidatur:& tutius recta mens iudicat differre:q̄ age
re quod ſatis non tenet.Quo factum eſt:ut tot mēſes Orator Regis apud
nos fuerit.Nullum tamen locum prætermiſit hortandi:rogandi:inſtandi:
huc atq; illuc excurrendi:quo mādata eius impleret:atq; omnibus faceret
ſatis:qui negotium illi impoſuerant.Deniq; meo teſtimonio:qui ſpectator
omnium fui:fidelis & prudētis oratoris munus abſoluit:ita ut a regia Ma
ieſtate:& uobis:gratię debeant ſuæ ſedulitati.Quod ad me attinet:habitis
Regiis litteris:& tuis:& Varadieñ.noſtri:ac Quinqueecleſieñ:audito etiā
ipſo Tinnieñ:operam ſine intermiſſione dedi ad complenda quæ peteban
tur.Tantumq; mea erga uos charitas ualuit:ut duarum horarum collocu
tione:ſingula a Pio impetrauerim:quæ uel ſcripta fuerāt:uel tradita in mā

datis.Res tua in primis Reuerēdiſſime pater grata utriuſq; auditione tractata:Idq; propoſitum:ut exaudiretur Mathias Rex:& tu tuę uirtutis prę mium ferres.Non uidebatur tamē ſapientiſſimo Patri in limine aſcenden dæ claſſis:& tanta patrum diſſipatione:qui pauci apud eum erant: tēpus ad eam rem idoneum eſſe.Nec rurſum in longa tempora differendū.Paululà mora te:neq; cōſolatura certiſſime erat.Quinto ab hac cōmunicatione die urgente morbo a Domino uocatus eſt:meamq; omnē diligentiam breuis hora eripuit.Quod profecto ſupra modum indolui:non ſolum tua cauſa:cui ſanctiſſimus ille pater perierat:ſed mea quoq;:qui tanto Pręſidio importūo tempore deſtitutū me uidi.Si nec Regi:nec tibi:nec pręſulibus: quos memoraui complacitum eſt.Papienſi nil imputes.Diligētius eſſe ſtudium ſuum non potuit:uoluntas etiam maior.Grauiter affecto Pontificis corpore:nec ad ſignandum manus:nec ad audiendum aures:nec ad loquēdum os:neq; ad cogitandum ſenſus:ſupremis illis diebus ſuffecit.Mutato quoq; Antiſtite:mutata eſt ſtatus mei conditio.& q̄q̄ Pauli pietas maior erga me eſſe non poſſit:quippe quem habuerit in omni uita obſequentem:& Pontificatus ſui ſtudioſum:tamē quædam mihi cum Pio cōmunia erant:quæ eſſe cum nullo homine poſſunt.Voluntate igitur mea tua Dignatio contenta.quod nec hactenus factum eſt:nec nunc ex tuo deſyderio fit:tempori:non amico aſcribe.Bene tamen tuæ Dignationi de Paulo ſperandū puto.Mens ſua a deſyderio tuo non eſt aliena.Interceſſor tibi eſt magnus.Tu quoq; cum in Eccleſia & in regno tuo locum tenes:ut ſummus quiſq; honor tibi ſit debitus.Filium quoq; habes hūc Papien̄.qui:etſi momenti exigui ſit:tamen cum de re ipſa agetur:tantum fidei & charitatis ad te augendum afferet:ut in eo colendo nō male poſitam fuiſſe operam iudices.Quod annuente Domino experimento maiore aliquando cognoſces. Pro munere tuo tibi gratias innumeras habeo.Pulcherrimum fuit:& locuples:& dignū:quod a tanto Patre filio mitteretur.Erit id poculum abaci noſtri ornamentum menſæ uoluptas:& pignus continuū tui in me animi. Diceturq; ſæpe:cum plenum mero attollet: propheticum illud.En calix meus inebrians:q̄ præclarus eſt.Celationes:& inaurationes:& artificia huiuſmodi:eo æſtimatiora apud nos ſunt:quo & rariora.Cupio p Dignationem tuam Varadien̄:& Quinqueccleſienſi:q̄ deditiſſimum me fieri:quorū conſolationi & cōmodis mens:& lingua ſemper deſeruient.Vale.Romę. die quinta Ianuarii.M.cccc.lxv.

Epiſcopo Quinqueccleſien̄.

EO breuior tecum ero doctiſſime Pręſul:quo & Colocēſi noſtro pluribus ſcribo;& redeūte ad uos Antiſtite Tinnien̄.intelligere

ex eo poteris cuncta quæ uoles. Mors Pii Pōtificis occaſionem mihi maximā abſtulit declarandę meæ erga te uoluntatis. Si uixiſſet ſatiſfactū eſſet me miniſtro multis deſyderiis tuis: & nūc opa mitterentur non uerba. Ipſe Tinnieñ teſtis eſt diligētiæ meæ: teſtis & animi quo ad cuncta fui. mutatis temporibus augentur multa: minuuntur multa. pater mihi erat Pius: & aſſumptum me de plebe curiæ ad ſummam in eccleſia dignitatem uocauerat. Fecerat beneficentia hæc: & indulgentia: & pietas: ut ille me totum ſuū credens: totum quoq; mihi ſe crederet: & quo plura contulerat: plura cuperet in diem conferre. Diligor nunc: & carus ſum pſenti Pontifici: commoditas tamen maior in promerendis amicis erat cum Pio. Seruiebam. n. ſeni ſanctiſſimo nō ut Cardinalis tantum: ſed ut miniſter domeſticus: oſtēdens ſpecie quidem dignitatem cardinalatus: quottidiano aūt famulatu officiū filii. Paulatim tamen colligam me: idq; in diem agere ſatagam: ut ſi nō impetrare pro meis caris poſſim quæ uolo: impetrem tamen quod interceſſio Cardinalis accepti poſſit. Omni autem ſtudio charitatem tuā mihi ſeruabo: tuam etiā dignationem colam: eroq; in te: qualem tua in me humanitas poſtulat. Munera tua iucunda mihi fuerunt: quippe quæ ad cōmertium non auariciæ: ſed ad tui in me animi indiciū ſint miſſa. Erunt mecum continue: oculiſq; obiecta: mōumentū perēne dabunt mei Quinqueeccleſieñ. præſulis. Gratias tibi pro his habeo nunc. Referam certe cum potero. De re tua quid tentatum ſæpius ſit: quid agi potuerit: Tinnieñ omnia referet. Crede mi pater inuadi nō potuiſſe magis a me in arcem diligētiæ: interceſſioniſq; meæ. Dura res duros animos reperit. utinam uolūtati par eſſet poteſtas. Minus tibi rogandum inſtandumq; eſſet. cōmendo tibi ipſum Præſulem Tinnieñ. Egit quod potuit. Labori nō pepercit. Duriſſimo tēpore anni: & urgēte peſte: uitę & ualitudinis imemor: nullum unq̄ implēdæ legationis tempus omiſit. Bene uale Reuerēdiſſime pater: & tuo Papieñ ſcribe aliquando. Romæ die quinta Ianuarii. M. cccc. lxv.

Ioanni Epiſcopo Varadieñ.

SErius ad te Reuerēdiſſime pater meum refertur reſponſum: quia ſerius quoq; is redit ad uos: a quo referri illud debebat. Si tēpora paſſa illum eſſent prius redire: prius impleſſem quod debui. Mãſit apud nos mēſes complures non negligētia ulla ſua: ſed temporū culpa. Ipſe ſedulus ad mandata fuit: circuiuit: quæſiuit: pulſauit: expectauit: nō pepcit ſibi: ut q̄ mature abſolueretur a Curia. Mors Pii Pontificis: aſſumptio Pauli: ingruēs in nouitate Dominatus moles: tardiora omnia reddidit. Ipſo nūc redeūte intelliget tua dignatio quid Pio uiuente: quid Paulo ſedēte ſit actum. Quid quoq; ſim operatus: cum poſſe plus iudicabar. Reticebo hęc

ut parcam tibi ſimul & mihi. Perſtringam tantum quod tu in litteris tuis de neſcio qua intercesſiuncula noſtra: & tuis oblationibus agis: exiguũ fuit qđ nobis deprecantibus Pius conceſſit. Cum magnus ſis magna te opor tebat accipere. Quodcunq; tamen fuit: animo beniuolentiſſimo factũ eſt. Licet autem pro amico calamitoſo: & in patrocinium meũ dedito: tu atq; ego aliquando ſenſiſſemus diuerſa: tamẽ tua ſumma nobilitas: ſumma uir tus: ſumma in eccleſia fides: præſtans animus: & ſapientiæ ac conſilii ſingu laris opinio: in magno apud me precio erant. Audieram ſæpe Pium ipſum de te prædicantem: ſæpe etiam tuas ad eum litteras uideram. Sæpius de iis quæ apud Cęſarem: & in regno ad conſtituendas pacis conditiones: pacemq; inducendam fueras operatus. Narrabat quoq; nõnunq̃ Cardina lis noſter ſancti Angeli quid fructus auctoritas integritaſq; tua ipſo lega- tionem agente ad publicam Eccleſiæ & Fidei cauſam attuliſſet: quanta de berentur tibi a nobis: quã in pręcipuo negotio eſſe Sedi romanę deberet: continua benignitate te obligare. Ex illo tempore: quem non uidi cœpi di ligere. Si ꝓfecto Domino placuiſſet uitam Pii in aliquot annos: apud quẽ: quod ſine arrogantia dictum ſit: in rebus honeſtis plurimum poteram: in dicium frequens habuiſſes noſtræ de te uoluntatis. Amo nunc quoq; ut an tea tuam Paternitatem: & colo: ut antea. Non poſſum tamẽ ut antea. Poſ ſum tamen q̃tum auctoritas Cardinalis apud Pontificẽ debet. Quæcunq; mihi conditio eſt: & quæcunq; eſt futura: tua eſt tota: atq; erit. inſeruiet ſem per deſyderiis tuis: & ſuo Varadieñ præſtabit omne ueri filii officiũ. Atq; ita precor bonitatem tuã perſuaſiſſimũ habeat. Quę uero mihi de te offers grate accipio. Magna illa ſunt: quia tu magnus es: qui offers. Meis & ami corum temporibus opera tua ac rebus familiariſſime utar: putãs nil graue futurum tibi quod pro Papienſi & pro ſuis ſis ſuſcepturus. Habeo digna tioni tuę innumeras gratias: ſtatuoq; mihi beniuolentiã tuam uitæ: & ſta tus noſtri ornamentum pręcipuum. Faciat Dominus ut hæc naſcens inter nos coniunctio mutuis officiis & charitate continua in dies magis coale- ſcat. Non grauet te pater Reuereñ cõmendare me ſereniſſimo Regi uero Chriſti pugili: & aliquando ad me aliquid ſcribere. Vale. Romę die. v. Ianuarii. Mcccc. Lxv.

Alberico Malletæ Ducali Oratori ad Regem Francorum.

Niſi diligentia tua mihi ſubueniat uereor ne uexer: & tandem iniu ſte patiar. Confugio propterea ad te patrocinium petens in re amiciſſimi tui. Dilexit me ſemper bonitas tua. Dilexi & ego te: habuiq; in honore iam inde a legatione Neapolitana: quam in conficiẽda pace a Duce noſtro gerebas. Famulabar tunc Cardinali firmano cauſam

illic pacis pro ſede agenti. Eram una tecum. frequens ſæpe ad te ueniebã: collaborabamq; tecum: quod inops induſtria poterat. Recenſeo hæc non quia oblitum te credam temporis illius: ſed ut eius meminiſſe me uideas: & animi mutui ſcias inter nos cauſas extare. iterum dico niſi ſtudium tuũ mihi ſubueniat laborabo: & patiar. Iterum precor in neceſſitate amicũ nõ deſeras: qui & menti charitatem tuam mandare & retribuere cum tempus erit ſit cum fide paratus. Rem quæſo attẽde. Pius Pontifex noſter Anchonę agens: multis ante obitum ſuum diebus cõmẽdauit mihi Cœnobiũ ſancti Andreę: ordinis ſancti Benedicti: cuius uacatiõem Otho ex Carreto i liguribus agens ueloci ad me nuncio miſit. Poſitum id Monaſterium eſt ad radicem Pontis Auinionẽſ in Regia ditione: q̃q̃ bona pars fructuũ in comitatu ſit Venuſino. Sũma totius annui cenſus quadringentos apportat: Miſi ſtatim qui poſſeſſionem apprehenderet: ſed paucis obſtantibus ꝓhibitus eſt ꝓcurator Cœnobium ingredi. In foribus apprehendit: ut potuit. Quidam. n. ex monachis: nõ uocatis iis quos oportebat: ſolẽnitate conſueta non obſeruata: electionẽ paucorum prætendens: extra tempus legitimũ factam: totam mihi hanc moleſtiam pręſtat. Quattuor tantũ: ut audio homines elegerunt: ſeptem qui reſtant mecum: ſenſerunt: & ſentiunt: uerumq; cõmendatarium publico cõfeſſi ſunt documẽto. Hic noſter pſeudo electus excurrit ſtatim ad regem: mẽtituſq; electionẽ Monachorum unanimem: ad Pontificem Paulum: & me litteras impetrat. Quibus rogor: ut cedã electo. Rogatur Põtifex: ut electionem admittens: Cœnobio illum pręficiat. Preſentatę illę nouiſſimę ſunt. Hoc ipſo tempore nomine illorum ſeptem: quos memoraui: unus in curiam uenit; ꝓcurationem pleniſſimam habens impugnandæ electionis huiuſce, audita re aduerſarius a preſentãdo ex more electionis decreto abſtinuit: ueritus ne illo inſpecto uanitas tota pateret. Res mea i ſtatu hoc eſt. Cauſa iam cõmiſſa: & citato electo: ſollicitus de iure meo non ſum. Scio quid ille: quid nos habeamus armorum ad pugnã. Sola Regis uolũtas me terret: omniſq; hic nodus eſt noſtræ moleſtiæ. Si nutu uno ſignificet improbari a ſe uexationẽ iniuſtam: ſilebũt illico aduerſarii mei. Quippe qui nõ tam cauſa: q̃ Regio nomine niti ſe dicunt. Sin excluſionem meam habeat cordi: aſpera: & dura cuncta redduntur. Re ille: uerbis ego fruſtra contendam. Vides iam: q̃ medicamento tuo ſit opus: & q̃ tollere breui interceſſione contentionem hanc poſſis. Inopem Cardinalem me Pius reliquit: & q̃q̃ ſumme diligeret: parum ꝓuidit. Gratiſſimum mihi ẽ Cœnobiũ hoc: ſi tenere illud permittor: partim qd ꝓpinquum Italię eſt; & fere intra poſſeſſionem Eccleſię: partim qd Romana curia caſu aliquo Auinionem tranſlata: receptaculum gratiſſimum: & cõmodiſſimum.

dabit.Maxime uero:quod panem quottidianum quęrenti:ſubuentionem oportunam poteſt pręſtare.Contēdo igitur a te Alberice cariſſime:ut quo ingenio conficere maxima ſoles:hoc tenue opus mihi abſoluas:& cōcerta tione me liberes. Rationem depreeādi nō monſtro.Noſti Regios ſenſus: quotidianumq; experimētum erudire ſatis iam potuit.Ego tamē tempo ribus Pii ſæpe Regiis petitionibus faui.Multas ſuorum lapſas cauſas ſuſti nui.Cum ſummo eius honore in cōſiliis noſtris ſum locutus:& ſcripſi.Te ſteş locupletiſſimos habeo eos:qui Romæ ſua:& regni negotia curāt . Ne mo hoc diffitebitur.Vnus fortaſſe Atrebatenſis contra ſentiet:qui quia bo nis omnibus:& fidelibus Regis:ut ſolus Regis eſſet:bellum indixit :neceſ ſe habuit mecum quoq; in contentionem deſcendere.Non ingratū eſſe ſuę celſitudini debet Italum Cardinalem:ſi non opibus magnū: gratia tamē & ſtudio:& lingua aliquid apud Sedē ualentē:pauxillo pane gallico paſci: & occaſionem de manu eius accipere latrandi pro eo ualidius in omnibus: quæ tractantur apud nos.Opera ſæpe puxilli hominis:& uox:grande mō mētum præſtat in magnis.Principis Sapientis eſt:beneficiolo paruo fide lem ſibi animam emere:ac cōſeruare.Quod ſi in cauſa regni Neapolitani: in qua:fateor:faui apoſtolicæ Sedi:ab aduerſariis criminarer: idem crimen (ſi crimen habendum eſt)cōmune fuit Duci noſtro:& mihi.Illius autem eo maius:qđ armis:non uerbis pugnauit:& ut ego ita agerem:noluit.Con ciliato iam Duce: illos conciliari nunc decet:qui ſecuti ſunt ſua conſilia:& in ſuis habentur.Sequor ego Principis noſtri affectus:& ad arbitrium ſuū me totum cōformo.Habens Regia ſerenitas Ducem:habet & me.Suum illum ſtatuens:debet me quoq; ſuum ſtatuere.Quod ſi ad impugnationē meam:illud quoq; adderetur:me regni naturalem non eſſe:nec diplomata naturalitatis tenere:proindeq; nō potuiſſe in ditione Regis beneficium pe tere:primum neſcio:an romanę Eccleſię Cardinalem lex illa conſtringat: deinde Atrebatenſis ipſius litteras teneo:ſuo chirographo ſcriptas: in qui bus aperte affirmat:ſe & ſecretario Regis precāribus:priuilegium natura litatis ad ſummam duoꝝ milium aureorum eſſe impetratum:meq; horta tur:ut hoc beneficia in Galliis ſuffragio quęram.Porro ſi cauſaret Rex mo naſterium eſſe grandis momenti:& ad fines regni pro cuſtodia poſitū : ha bere itē neſcio quo alio in loco arcem munitam:cōmittendumq; ꝓpterea homini noto:& fido.Fidem meam probare illi tu potes:& de me oīa ſpon dere:quæ uoles. Timenda non eſt illi fides Cardinalis Romani:cuius per fidiam Romanus Pontifex:& Dux:poſſet ulciſci.Quod ſi hac una in re in ſtari multum cognoſces:ſpondeas meo nomine uelim:ſic.n.pręſtabo:ar cis cuſtodiam me traditurum perpetuo:cui ipſe monſtrauerit.Monaſteriū

locaturum cui ei placuerit:hac ratione:ſi quid a me ſuſpicat̃: quod æſtima
re nõ poſſum:tolli totum facile poteſt.perſonas gratas monſtret.Implebo
actutum:quæ offero:Deniq; ſi requireretur ante ut dimiſſo titulo pẽſione
annua eſſem cõtentus:hoc nullo modo Albrice accipito. Penſionibus ho
diernis nihil fallacius:nihil contentioſius:nihil quoq; miſerius.Raro:quod
promiſſum eſt:penditur.Rariſſime autem in tempore penditur:ut pręſtet
nullam omnino:q̃ talem penſionem accipere.Inſtante autem Rege uehe
mẽtius:& nulla amplius nobis relicta ſpe:hoc rurſum meis uerbis ſponde
to:paratum me eſſe Monaſterio cedere:quãdo ſuffragio Maieſtatis ſuę tã
tundem alio in loco ditionis eius fuero ſine lite aſſecutus.Nulla in te men
dacem te faciam.Verus inuenieris in omnibus.Summa tamẽ eſt deſyderii
mei:ut omnia cures:omnia tẽtes: omnia moueas:quo Monaſterii dati poſ
ſeſſor euadam:& poſſeſſionem continuem.Quia Pius id dedit:& quia pro
pinquum Auinioni eſt:& quia ꝓuentuum pars in Co.nitatu Eccleſiæ eſt:
& quia loco afficior: retinere titulum ſummo deſyderio cupio. Reliquum
nunc eſt Albrice amantiſſimẽ:ut cauſa iam explicata:& tota re cognita:cõ
munem rem omni diligẽtia cures:ſiquidem mea omnia tibi uelim eſſe cõ
munia:atq; id agas:ut protectione tua moleſtia omnis:& cõtentio ceſſet.
Ingenio:& gratia tantum ualuiſti apud ſapientiſſimum Regem: ut uolun
tatem eius:& Ducis:quæ diſſociatiſſimæ putabantur:cõſociatiſſimas fece
ris:atq; alter nũc alterius cõiunctione in dies magis lætetur.Adhibe par
tem eius induſtriæ ad rem filii tui.Placa illi Regem: quẽ Duci placaſti:&
auge ſuſtẽtationem uitæ ſuæ:ſicut auxiſti Dominium Duci.Poſtremo ita
efficito:ut ſicut ille miniſterio tuo plurimum debet:ita & ego itercesſionis
tuæ uinculo obliger tibi & tuis.Ingratus eſſe non conſueui.Veniet fortaſſe
tempus:in quo paruo non æſtimabis Papienſi tuo hãc amoris ſignificatio
nem dediſſe.Montes ut tritum ſermone prouerbium eſt:iiſdem ĩ locis ſem
per cõſiſtunt: obuiãt ſibi homines aliqñ.Vale.& qd egeris quęſo reſcribe.

G.Lollio Picolomineo.

HVmanitatis tuæ erat:cum te nemo plus amet:mox ut in patriã
reueniſſes: ſignificare mihi quod iter tibi euenerat: quæ apud
tuos: & meos reppereras: qui ſtatus eſſet ciuitatis: quæ ratio
abrogatæ nuper legis pro nobilibus latæ:ut ualeres:ut bono animo eſſes:
ut te ad reditum in curiam præparares.Horum nihil egiſti:in amicum pec
cans & in te ipſum.Vetus tuum retines:ut intelligo. Grauat te calamus:
magiſq; ad ſcribendum uocari uis:q̃ uocare.Pontifex de te bis iam requiſi
uit. uideo plane tuam operam optat.Qui ſibi nunc ab officio ſeruit ſenex
eſt:& ualitudinariis:nequaq̃ tanto oneri par.Propterea abeunti tibi iniun

xit:ut abſolutis domeſticis apud ſe eſſe malles : q̃ alibi . Idem ſuadeo ego. Integritas tua nota experimento hic eſt. haberis in precio:diligeris:laudaris:& deſyderaris a multis : de quibus es meritus bene . Omnia hæc ſatis ſuadent reditum.Sed habes quoq; filios Pii amantes tui: quibus ſalus tua eſt chara.Habes & hunc Papienſem:cuius ĩ te charitas:ſi abeſſent cætera: uiuere te ſine eo nullo modo pati deberet.Quid ſcribam aliud non habeo: niſi ut tu ſcribas:& tibi fundamentum uitæ loces:ubi uitæ honoratæ ſum pſiſti exordium . Addo cum ſummo cordis dolore : quod tibi quoq; non doliturum mediocriter puto . Otho noſter Compater noſter:uir inſignis: uir bonus:auro inæſtimabilis : memoriæ Pii noſtri pius cultor : fatigatus longo morbo:tandem nocte præterita uocatus a Domino eſt.Certe cum gemitu totius curie.Fecere obitu ſuo res Ducis :& noſtræ grandem iactu/ram.Periit:qui nos amabat : & qui prudentia ſua diſiuncta coniungere:& coniuncta ſeruare optime omnium nouerat.Iuuemus cum orationibus no/ſtris.Neſcio quo fato accidit:ut hic annus una cum Pio Pii caros abſtule/rit.Precemur nobis ſalutem:qui reliqui ſumus:& ex illis fuimus. Beneua/le:& totam familiam cum cominatrę meis uerbis ſaluta . Romæ die xii. Ianuarii.M.cccc.lxv.

G.Lollio.

Litteræ meæ:quibus te negligẽtiæ arguebam: uix credo erãt Viterbii cum ternæ tuæ uno tempore redditæ ſunt. Conſolatus es me frater dilecte:qui tarditatẽ ſcribẽdi interpretari iam uarie cęperam:timens tibi quod uera charitas timendũ monſtrabat . intelligo nũc niuium altitudine retentos Tabellarios:quas ſupra modũ iſthic creuiſſe ſignificas.Sic utiq; fit ſemp:ut impedimẽta eiuſmodi potius:q̃ grauiora nos litteris priuent.Vt uos continuationẽ:& altitudinẽ niuis maiorẽ Senæ nõ meminiſtis:ita & nos Romæ imbres diuturniores:& uehemẽtiores tẽporibus hiſce nõ uidimus.Inſignis hic annus eſt:ſi undiq; circũſpicimus:admirabili rerũ multarum nouitate:quas prætereo:quę notæ ſunt tibi ut mihi. Ais reuerſum te incolumẽ ad tuos eſſe: hoc plurimũ lætor : cupiens ſemp proſpere euenire tibi cuncta:quæ agis.Doles tripartitionẽ illam nobilium a te ſemper monſtratam nõ fuiſſe acceptam:quã ſtabilem tam ſæpe aſſerebas.Idipſum doleo & ego:qui tui conſilii laudator : & conſuaſor fui apud Pontificem.Staret nunc eorũ res:quæ lapſa eſt:ſi auditi eſſemus : laborq; ille annis pluribus miſere deſudatus breui hora nõ cecidiſſet.Sed dum uanum nomen attendit:& exoſam nobilium tribum addere in ciuitate quidam nituntur:ne appellatio nobilitatis pereat:coactę legi acquieuimus: uix(ut in prouerbio eſt) cætæ hærenti. Illis ueniam det Deus : qui ua/

nitatis huius auctores fuerunt : quoniam pœnam iam irrogauit.Moleſta
mihi admodum fuit legis huius abrogatio:non tam pp publicam ciuitatis
utilitatem:q̄pp Pontificis:& noſtrorum ciuium offenſam æſtimationem.
Qui.n.ad excipienda mala eius paulo pp odiū attentiores ſunt:uel hoc in
primis argumento ſe adiuuant:patria:inquiunt ſua deſyderium illius deſy
deratum tot annos:& male tandem impletum pleno ſuffragio condemnā
uit:iudicium uidilicet faciens quales eſſent Pii affectus.Similia hiis fuerāt
cætera eius deſyderia.Sic Mantuæ congregationis fructus nullus: ſic pro
fectionis in Turcos inanis:& uacua ſpes.ſic deniq; inſtitutionis Abbreuia
toꝝ exitus:quem intuemur.Senæ conſilium ciuitatis:Romę Pontifex Pau
lus reſciderunt inconſulta eius decreta.Iidem quoq; qui talibus mortuo in
ſultant:& qui nomen Senenſe odere:iidem crimen ad confuſionem ciuita-
tis adducūt.Videte aiunt gentis naturā:& mores.Prope iam expirauerāt
Senenſium res: cum Pius ad pontificatum aſſumptus eſt: intus diſſenſio:
foris metus & odium. Grandis porro inopia agꝝ:& ciuitatem premebat.
æſtimatio nulla erat.Damnabātur undiq; inteſtinę & calamitoſæ actiōes
eoꝝ:cędes:& emiſſiones ciuium operantium.Spes non oſtendebatur ſalu-
tis:præter eam:quam miſſurus de cœlo eſſet Deus . Prima in Pontificatu
Pii cura fuit:ab interitu patriam uendicare.Senam profectus eſt:famelicā
longo ieiunio plebem adipe Apoſtolatus pauit : pecunia ciuitatē & agrū
repleuit:concordia publicas res ſtabiliuit : metum internum ſuſtulit : atq;
externum.Accumulauit porro ſequentibus annis:quæ accumulare pietas
patris miſericordiſſimi potuit . Profectus Mantuam reuerſus eſt Senam :
ubi menſes complures cum omni curia eſt commoratus:hoc ſcilicet cu-
rans: ut ſitientem agrum:& ſterilem uligine gregis ſui redderet pinguem.
Porrexit eam acceſſionem priuatis rebus & publicis:ut uicini:qui ante mi
ſerebantur:conuerterentur iam in inuidiam.Romam inde contendens:bis
diuerſis temporibus reducente charitate:ad ualidius ſtabiliēdam patriam
rediit.Viæ:per quas iter agebat inditio erant:q̄ neceſſarius:q̄ expetitus:q̄
fructuoſus eſſet reditus eius.Plena erant compita:& uici pauperum tur-
bis benedicentium Pio:& clamantium patrio rithmo:Viuat in æternum
Pius : quem nobis miſit Deus . Videbant adeſſe reparatorem libertatis:
Inſtauratorem quietis : & paſtorem deniq; plæbis ieiunæ . Expectabant
quoq; omnis ars:omnis induſtria:omnis ętas : & ſexus lucellum facere:in
alenda familia:experti nil eſſe in agris:in gregibus : in armentis:in gene-
re ullo opificii unde non erui:pręſente Curia pecunia poſſet. Totus Pon-
tificatus eius:ſi licet dicere:nil habuit pręter curam ſeruandæ & augendæ
patriæ.Commemorant pręfectos arcium;ciuitatum:& copiarum Eccleſię-

quos oẽs ꝓhibent Senenſes fuiſſe. Enumerant Radicophanũ eis confirmatum. Fighini: Gauoranũ: & Caſtelliõem Piſcariȩ reſtitutũ Duo oppida in ciuitates cũ Cathedralibus erecta. Dioceſes uicinis eccleſiis ademptas: ut hæ formarentur: duas item plænarias indulgentias: quaꝝ ſingulæ ſummis potentatibus uix concedũtur: intra unius diei iter eis cõceſſas. Senȩ unam: Pientiæ alteram. Addunt romanam. Curiam: quȩ uix Senenſem antea nouerat: prælatis: & officialibus plænã nũc eſſe. Cancellariã: Penetentiariã: Collegiũ Aduocatoꝝ & Secretarioꝝ: cameram Apoſtolicã miniſtris Senenſibus nõ uacare. Inter. vii. ex toto orbe Subdiaconos: Romãi Põtificis duos Senenſes eſſe. Sex porro externis atq; inſignibus eccleſiis: quaꝝ duæ Archipręſulatũ habent: conciues totidem in paſtores datos Raguſinæ: & Beneuentanȩ: & Syracuſanȩ: & Cornetanȩ: & Fulginati: ac Caietanæ. Demum: ut magni defenſores non deeſſent: tres quoq; ex ciuibus ad Cardinalatũ aſſumptos. Pro hiis omnibus diuinis mũeribus beatiſſimũ illũ patrẽ: unũ ſolum petiiſſe a ſuis: unũ requiſiuiſſe: nõ ſua: cuius iam nihil intererat: ſed illorũ cã: quorũ libertatẽ muniri nouis ciuibus neceſſariũ iudicabat: ut uidelicet nobilitatẽ: quæ ſponte ſua olim regimen pręſentibus Rectoribus ceſſerat: in ſocietatẽ regẽdi nũc aduocarent. Aegre: & īfinitis pene deprecatiõibus atq; diminute ẽt hoc īpetratũ: ſed cõtumelias interim ꝙplurimas: atq; eaſdẽ grauiſſimas irrogatas. Narrãt fontẽ dificctũ: atq; cõfuſſum: quẽ ad leuamen laboꝝ in horto extrui fecerat. Turpiſſimã quoq; excluſionẽ a muris: cũ ille in ȩdẽ Diui Franciſci: tãꝙ in liberiorẽ locũ ſecedens: & petens ꝑꝑ nocturnos caſus: atq; ut a curialibus poſſet: portȩ eius cuſtodiam: exauditus non eſt: ꝙꝙ & ciuis cui credi oportebat: & Pontifex: quẽ reuereri fas erat: & meritus optime: ī quẽ grati eẽ debebant: tanꝙ ſuſpectus: atq; odio habitus: ita ab ingreſſu & egreſſu ꝓhibitus eſt. Memoria quoq; tenent calũnias: detractiões: & blaſfemias publicas: quas paſſim in eũ: ac ꝑꝑ eũ ī curiales coniiciebant. Recenſent deniq; decreta illa ingrata: quæ eo Petrioli agẽte: & iteꝝ Senẽſi agro a Viterbio ꝓpinquante in faciẽ ſuã contumelioſe ſunt facta: cumq; hiis nouas ſingulis ferme horis: & inanes uel confictas magis ſuſpitiones: qbus modo cũ exulibus: modo cũ rebellibus: modo cũ ægra parte ciuitatis ad cõmiſcenda omnia putabatur ſentire. Publica fuerũt hæc: & in admiratione habita: ꝓptereaq; memoriæ cõmendata. & nũc quoq; memoriter narrãtur: atq; ſcribũtur. Cũ uero ad poſtremũ hoc uenitᷓ quod illo defuncto ẽ factũ: hic hic & querelæ: & irriſionis: & cõfuſionis tragœdias excitãt. Gratitudo īquiunt Senenſiũ ꝙta ſit: patet: ꝙ diuturna: apparet. Vna cũ Pio Põtifice ſepulta apud eos ẽ bñfactoꝝ memoria: Mãſit illa ꝙdiu mãſit: ꝗ benefacere potuit. Sublata accipiendi ſpȩ nõ mõ reiecerũt re

cordationem omnem patris eoꝝ:ſed reuocarunt quæ illi ꝑpetuaturos ſe re
promiſerant. Vna demũ mi Gregori eſt in ore omniũ ꝓphetę illa uox:tam
eoꝝ ꝗ Pium oderc:ꝗ ꝗ Senenſes nunc odiunt:ꝗ qui fuerunt utriſq; affecti:
ꝗ qui ẽt:ad quos nil de his ꝑtinet una:inꝗ eſt uox : Incraſſatus eſt dilectus
meus & recalcitrauit:Incraſſatus:impinguatus:dilatatus:dereliquit Domi
num factorẽ ſuũ:& receſſit a Domino ſalutari ſuo.Pontifex quoq;:quod nõ
ſine gemitu refero:auditis:quæ geſta erant:miratus:& ridens:atq; ad Car
dinalẽ Senenſem cõuerſus & me:prænũcio inquit uobis euentura eẽ utriq;
ueſtrũ:quæ eueniſſe nũc Pio uidetis.Id uidelicet ſignificans:uiuẽtibus am
bobus Picolomineã familiã regimen retẽturã:ãmiſſurã defunctis.Hæc &
lõge plura apud nos de Senenſibus referũtur:hæc ẽt quoquouerſus ꝑ orbẽ
ſcribunt̃.Sunt.n.ex omni natione:ut ſcis:ꝗ colant curiã noſtrã:& quæ eue
niant bona uel mala ſuis Principibus & potentatibus faciant nota.Hæc
aũt omnia ſeueri hi ſyndicatus a Paulo inſtituti magis ẽt ingrauant.Angor
animo mirũinmodũ hæc uidens:& audiens.Vellem patriam:quam elegi
ad moꝝ ꝑpetuũ domiciliũ ubiq; in precio eſſe:& apud omnes æſtimabilẽ
iudicari.Si abrogatio hæc legis in aliquot ad huc annos eẽt dilata:poterat
excuſatiõi eſſe aliquis locus.Criminantibus ſic poterat reſpõderi.Reuertiti
nobiles uiuentem Pontificem in officio ſe continuerunt:cõuixerũt ciuibus
ſuis tranquille:Bene agentes dileximus:complexiq; ſumus . Mox uero:ut
uita eſt functus : quaſi magiſtro liberi : inſoleſcere cœperunt:ac ſuperbire.
Monuimus eos & ꝓteruiam tulimus:emendationem ſperantes.Verũ ubi
iam creſcere in dies magis cœpit inſania:& publicæ res ꝑturbari:uidentes
bonũ publicũ quæſitũ a Pio parũ ſuccedere:ſed ad ꝑniciem potius tẽdere:
fecimus tandẽ:quod illũ maturius facturũ non dubitamus ſi beneficio ſuo
abuti nobiles ſenſiſſet.Expectatio hæc temporis ẽt in mala cã lõgę patien
tiæ:& inuolũtarię reuocatiõis argumẽtũ dediſſet.Nũc uero uix Pio ſepulto
anticipata res qd monſtrat aliud ꝗ quod dixi in ore omniũ eſſe apud nos?
Reſpiciat Deus hãc ciuitatẽ.Sana illi ſemꝑ cõſilia tribuat:& ſuę miſericor
dię memor:in iudiciũ cũ ea nõ intret.Hactẽus mi Lolli de publicis.Ad pri
uata quæ ſcribis ſic breuiter habe.Nõ eſt neceſſe grãs mihi agas:ſi qd tua
cã cũ pręceptore Sancti Spiritus egi : res fuit exigua:ac laboris breuis.In
magnis tibi ſum debitor:ſiqdẽ tua opera magna oĩa ſum cõſecutus.In iis
quæ tẽto ꝓ te nõ facio gratiã:ſed refero. Cũ eodẽ hoc uẽditionẽ quã petis
omni diligentia quęrã:facilem meo iudicio non uſq;quaq; futuram.De re
Albarenſi & cum Pontifice egi:cum Cardinalibus noſtris:& cum Tiraſo
nenſi Præſule tui admodũ ſtudioſo:cui ſignatura tota ẽ a Põtifice credita.
Impetratum hucuſq; non uideo aliquid:ſed ne tentatum quidem:& ne im

petretur(ſi in promiſſis fides eſt)ſatis ꝓuidi. Theanenſis noſter ſcriptum ſibi a te dixit eadem de re. Senenſis quoq; oĩa repromittens addidit quod me admodum perturbauit: Lollium fratrem: pro quo hæc intercedis: q̃tum ſibi nunciatum eſſet ex patria: deſperata ualitudine agere in extremis. Id ſi ita ſit: certiorem me illico facies: ut ſuſpenſiõe hac liberer. Ex charitate tua ſunt: quę de Chriſtophoro fratris filio admouens: grandiuſculum iam eſſe ſignificas: & in ea ętate non negligendũ. Iudicio tuo tribui multũ ſemper: & tribuo. Precor ꝓinde reſcribas quid ad rectam eius inſtitutionẽ agendũ putes. Num apud auiam erudiendum: an apud me. Si uideris extra muliebrem educationem poſſe illum agere: & cenſeas aduocandum: conſilium ſequar: ſi minus etiam tenebo: quod dices. Quę de filio tuo Pio ſtatueres: ſi eo in ſtatu eſſet: eadem de Pio conſule: quem cæteris filiis tuis adiunxi. Si ciues tui cũ beniuolentia: ut ſcribis: te acceperunt: laudanda ẽ gratitudo eoꝝ. Ea. n. ſemper fuit tua in patriam: atq; in ipſos uoluntas: ut non tam: qđ ita egerint: ſint commendandi: q̃ eſſent ſi egiſſent aliter condemnandi. Præſuli Syracuſano: quem mihi commendas: menſium ſex dilationem ad ſe conſecrandũ ĩpetraui: nec certe ĩpetrari mora longior potuit. pręſenti gr̃a ages: deſinẽte illa nouã: ſi opus erit: accipiet. In re Ildebrandẽſi Comitis: de qua inter ſcribendum quaternę litteræ aduenerunt: cauſam ciuitatis ꝓ uiribus agam: & poſtulatis non deero. Sed indigna profecto res eſt: ac ſtomaco plæna: Montanum latrunculũ ſine uirtute ac fide oppidulum poſſidentẽ in ſaxo ueluti nidolum affixũ: uectigalẽ ſibi remp. facer̃: Põtificis Romani: & tot patrũ altricem. Verũ pugnat cũ neceſſitate indignatio: & cũ ratione neceſſitas. Obſequens itaq; tempori conſiliũ laudo: nõ tã ꝑꝑ illum: q omni beneficio indignus eſt: q̃ ꝑꝑ eum: qui hoc infame uectigal mediat. Cõmunicaui cum Oratore: q mecum hodie fuit permulta: eumq; hiis rationibus ad tractatum inſtruxi: quas charitas mihi mõſtrauit. Cras quoq; cũ Theaneñ & Seneñ conueniam: & qđ agendum ſit: inter nos ſtatuemus. Opera mea quãtulacunq; erit: glorioſæ Pii noſtri memoriæ: & ciuibus ſuis: & charis ſuis ſemꝑ obſeruiet. De uicina domo: quã memoras: placet cũ poſſeſſore aliquid agi: non meo tamen: ſed cuius uis alterius nomine. Noſtrorũ. n. mores iam tenes. Cardinalis in uenditione appellatus precium ſupra iuſti dimidium auget. Non dignitatis: ſed diuitiarum hoc iam nomen eſt factũ. Monſtrata & alia mihi ẽ ab Oratore domui ſuę ꝓpinqua Ioannis neſcio cuius Simonis ante ędẽ Diui Auguſtini. De ambabus uidebis. Ambaꝝ dices precia: & cõſules in utrã ſit inclinandũ. Vale: ac ſicut cœpiſti frequenter ſcribe. Romæ die. xviii Ianuarii. M. cccc. lxv.

Gentilibus Piccolomineis.

SI quid uiuēte Pio egi:uel defuncto nūc ago:quod animis ueſtris reſpondeat:ſint Deo gratiæ:q ſenſum hūc gratitudinis dedit:& q beneficii noluit eſſe imemorē.Scio quāta acceperim:& quāta in ꝑpetuū debeam non iis modo:q ex noſtra familia ſunt:ſed qbus patrię ſenēſis ē nomē.Ab iis ſum totus:quod ſum:& ab iis eſſe i æternū nō diffite bor.Senēſes cunctis ſuffragiis ciuitate me:& meos donarūt.Vos in gentē Picolomineā ſponte adoptaſtis:adoptionēq; meā petiſtis a Pio:cū cæteri ſolo illius priuilegio eſſent cōtenti.Sua uero pietas:& clementia:breui tpe contulit quod dare ſummū Apoſtolatus eius potuit.Suſcitauit de puluere egenū:& de ſtercore erexit pauperem:ut ſederet cū principibus:& ſolium glorię teneret.In tam grādibus meritis:quod ꝓ ſuis aliqn̄ tento & conor: ad retributionē gratiæ nō ad gratiā eſt deputandū.Proinde deſinite poſt hac grās agere operi manuū ueſtraꝝ.onus tantū quod multis congētili im pōite.Omnia uolet:& omnia feret:quia uobis oibus oīa eſt facturus:ut ue ſtrū ſe ꝓbet.Pręſulē Beneuentanū:quem cōmēdatis:dilexi ſemp ut fratrē: adiuui ut intimū:& nullis ſuis tpibus uox mea defuit.Ea eſt ſua hūanitas: ingeniū:uirtus:& litteræ:ut ēt ſi familiæ & patriæ merita abſint:omni cha ritate ſit cōplectendus.Cōmēdatiſſimus mihi antea erat:ſed ueſtra nūc cō mendatione:ſiquid addi ad dilectionis cumulū pōt:larga manu addetur. Vos uero Patres:Fratres:& filii ſeruate diligenter memoriā Pii.Pro illo ora te.Illi benedicite:& dignos uos facite gloria ſua ingentibus meritis atq; ex ternis monumētis.Familiā noſtrā imortalitati cōſecrauit.exiuit in omnem terrā ſonus eius:& in fines orbis terræ uerba eius.Valete in dn̄o.xix.Ian̄. M.cccc.Lxv.Romæ. G.Lollio.

INtelliges ex litteris Oratoris quid Theaneñ:Seneñ:atq; ego cū Pontifice Paulo egerimus de re Ildebrandini Petilianenſis.ſūma hæc eſt.Inuaſimus in arcē cauſæ ciuitatis:q̄ inuadi maxime po tuit.Facilē reddidimus beatitudinē ſuā:ut ꝓ nobis futurā ſe dixerit.Obla tio oratoris:& noſtra nō exceſſit ſexcentos:quales ſenēſis uſus habet.miſſu ra nūc eſt ad illū hominē certū:qui nomine ſuo caput aſperum dolet:& ac quieſcere faciat ſūmæ oblatæ.Si petis acquieturus ne ſit:quod dicā nō ha beo.meo iudicio ſi octingentos offerimus acquieturum puto.modo is inſa nus non ſit:malitq; ut uicinis incōmodet ſe iterum in diſcrimen adducere. Si conueniri modo aliquo poterit:in hoc perſeuerate:ut manu pōtificis res trāſigatur.Addo hoc:quia intelligo deſyderari a nōnullis ut apud uos fiat. Leue conſiliū eſſet:atq; oī ex pte inutile.Indignaret̄ Pontifex:q opera hu iuſmodi laudi ſibi ducit.Nō haberet firmitatē conuentio.Non eſſet pretex tus honorificus ad excuſandū tributum.Nō ſignificatio aliqua charitatis

inter patrem & filium: quæ Pontifice decernente multa oſtendetur. Cum fide ſcribo: atq; idem quod ſcribo Theaneñ & Seneñſis putant tenendum. Erunt cum his litteræ ad matrem. Quæſo eas tu reddas: & conſoleris illã præſentia tua. Tu Vale mi Frater.

Donato Acciaiolo.

POntificatus Pii noſtri anxiũ me ſemper occupatumq; habuit: nec fuit non ſolum ad litteras: ſed ne ad curandam ualitudinẽ ociũ. Illo defuncto uita liberior eſt: & iam cũ ueteribus amicis: ideſt cũ libris redire in gratiam cœptum. Lego quottidie: & euoluo multa. Sola eccleſiaſtica ideo placent: qd ętas iam refrigeſcens Oratorũ & Poetarum flammis non capitur. In primis aũt quod ſacra ſacerdoti magis conueniunt: tenendaq; illi doctrina ea eſt: quę non fallat: & ſecurum reddat lectorem. Eloqa Domini: inqt Propheta: eloqa caſta: argentũ igne examinatũ: ꝓbatum terræ: purgatum ſeptuplum: qd: inquies: ſibi uult ſermo hic nouus mi Donate? Verbũ Dei: & ſcientiam eius: nõ ut ſciat tantũ: quę diligentia ſine fructu eſt: non ut ſciatur ipſe: in quo uanitas eſt multa: nõ ut uendicet ſcientiam: in quo quæſtus turpiſſimus: ſed ut ędificet ad uitam. Legenſq; diuina: errata ſua agnoſcat: & corrigat. In primiſq; obtemperet Prophetæ dicenti. Recedant uetera de ore ueſtro: quia Deus ſcientiarum Dominus eſt: & ipſi præparantur cogitationes. In præcipuo mihi ergo deſyderio eſt addere bibliothecæ meæ commentarios Thomæ Aquinatis: hos uidelicet quos ſumma appellant: non quęſitos commodo: ſed emptos ꝑcio. atq; illoꝝ doctrina formari quottidie in melius. Eſt.n. lectio tota frugifera: tota ꝓficiens: & quæ ſcripturarũ pelagus diuerſum: atq; immenſum: in unũ colligat corpus. Precor te igit̃ maiorẽ inmodũ: ut officinas librariorũ omnes: conuentus omnes: arculas Monachoꝝ: & fratꝝ cũ diligẽtia ſcrutans: hoc meum deſyderiũ impleas. Si inueniri tota ſumma nõ poterit: inueniat̃ pars una: & altera: nec antea finis q̃ cõmẽtarii omnes reperti ſint: & coempti. Hac in re duorum tantum te admonitum uelim. Primum ut emendati ſint codices: & ſcriptura non barbara. Deinde ut inopi Cardinali q̃tum poteris parcas. Simul aũt ut eos inueneris: uolũina: & preciũ dicito. Prȩſentẽ pecuniã a menſariis: quos ſcripſero capies. Pręceptũ hoc Magiſtri: & petitionẽ amici Cardialis ñ negliges. Vale Romę Die xxviii Iañ. M.cccc lxv

lectio conueniens Cardinali.

Summa B. Thom. de Aquino utilitas.

Guillelmo Auguſtinenſium Generali.

IN nullo erraſti: & ĩ nullo petẽda ẽ uẽia. Si Placido Frĩ tuo gradũ negaſti: negaſti hoĩ nõ ſatis tũc docto dum: taſq; illa ex cõſcĩetia: nõ ex ĩtercedẽtis odio fuit. qd uerũ ego ita exiſtimẽ: hoc uel ĩ primis argumĩto ſit tibi: qd cũ tu illi tuo chirographo ꝑmiſſiõẽ dediſſes magiſterii ſũmẽdi

cum mihi placeret:placere prius nõ potuit q̃ melius eſſet inſtructus:& do
ctrinę ſuæ a doctis teſtimonium acciperem.Nolui malo exemplo religio-
nem tuam offendere:& pro amico animam ponere:de quo benemereri in
aliis poteram.Siquid mihi olim diſplicuit cum negaſti:non recuſatio quæ
ab honeſto erat:ſed duritas recuſationis non placuit. Tua illa acrimonia:
qua refellere diſputantes ſoles:etiam tecũ amici petitionem damnaſti.Mo
leſtum fuit:fateor:quod moleſtum eſſe non debuit:ſed mollis: & carneus:
repetens animo quanta temporibus Pii:cui famulabar: pro religione tua
egiſſem:quantumq; electioni tuæ ad generalatum tunc ſtuc'uiſſe ...ultũ
& uocem negantis magis attẽdi:q̃ animum. Virtuti tñ tuę tribui multũ.
In honore te habui:& amaui ut patrem:obſeruauiq; ut magiſtrũ:q̃obrem
bono animo eſto.Antiquã charitas immutata nõ eſt:ſed eadem pſeuerat.
Sacerdos ſum:& figuram Apoſtoli in eccleſia teneo:cui ſcio p Saluatorem
dictum.Mandatum do uobis:ut diligatis inuicem:ſicut dilexi uos.In hoc
cognoſcent omnes quia mei diſcipuli eſtis:ſi dilectionem habueritis inui-
cem.Tu quoq; pater in memoria habe ſcripturam alio loco dicentem: Si
amicus aperuerit os triſte tecum in loquendo:nõ timeas.Eſt.n recordatio
amiciciæ priſtinæ.Cum itaq; tibi cum tuo ordini:cũ tuis fratribus uſui eſſe
poſſum:paratum ſine exceptione me habes.Scribis qđ ſenex:& inualidus:
& morbis oppreſſus peginaris in terra aliena.Miſereor corporis:ſed animę
gratulor:quę errans ꝓ grege credito ubertim habet unũ in infirmitate poſſit
pficere uirtutẽ.Tribulationẽ ſequr cõſolatio.Trãſiuimus:inqt Propheta:
p ignem & aquam:& induxiſti nos in refrigeriũ.Si minus in hoc ſęculo:at
in altero hoc ipſum expecta.Vale.Romæ Die xxviii Ianuarii.M.cccc lxv

Antonio Petrucio Regio Secretario.

MVlta mecum de te ſæpe locutus eſt Franciſcus lucenſis: multa
teſtatus de integritate:& litteris:& in amicos tuos officio.Sed
neq; errauit iudicio:ut putas:laudauit:quæ laudari quottidie au
dio.uidit quod oẽs uidemus.Locus quem apud Regẽ ſapientiſſimũ tenes:
ſatis tuam induſtriã ꝓbat.Principibus(inquit Flaccus)placuiſſe uiris nõ
ultima laus eſt.Parari hi gradus ſine uirtute nõ ſolent:nec diu retineri poſ
ſunt ſine uirtute.Ideo apud iſtũ Principẽ gratia uales:qđ intelligis:& ſcis:
& te illi utilẽ præſtas.Caderet omnis acceptio:ſi iſta abeſſent.Salomõ mi
niſtros bonos & malos expertus:ita ꝓnunciat.Acceptus eſt regi miniſter
intelligens.Iracũdiã eius inutilis ſuſtinet.Ego iã dudũ hæc audiens amare
te cępi:& uiderĩ optaui:eamq; occaſionẽ dari:qua iterius noſceretur alter alterꝫ
poſſet.Tu eã nũc occaſionẽ porrigis primus.Impetras Oliueroto amiciſ
ſimo meo conſulatũ Ancõitanũ:diplomata honorifica cõficis: mercede nõ

habita ea huc mittis. Magnũ hoc duco: nõ tam rẽ pendẽs: q̃ aĩum. Gratias diligentię: & charitati tuæ innumeras habeo. Obnoxium me tibi cõfitcor: teq̃ amici: & fratris loco apud me ſtatuo. Licet autem nomẽ Regium au ctoritatem paginę dederit: nec ſine illo quicquã confici potuerit: tibi tamẽ uni munus acceptũ refero. Seruiui a ſecretis Pio Pontifici. Teneo ꝓbe quan ta hoc miniſterium poſſit: & q̃ta ſit in utranq̨ partem ad dãdum atq̨ adi mendum facultas. Sit muneris Dei: ut remetiri tibi hanc gratiam poſſim. Bene uale. Romę. xxviii. Ianuarii. M.cccc.lxv.

G. Lollio.

COnſueuiſti me aliquando reprehendere: cum iis fauí apud Piũ: quos ideo fauore omni deſtitui oporterẽ dicebas: ne amplius pa trię poſſent obeſſe: & boni non indignarentur: uidentes eſſe gra tiam malis. Valuit apud me ſemper fraterna tua admonitio: nõ ab odio cu iuſq̨: ſed a patriæ charitate proueniens. Negaui igitur patrocinium multis: quos tales eẽ cognoui: & ſolis bonis ſum me impartitus. Tuam exhortatio nem: & amorem ciuitatis: & Prophetę increpationem attendens. Videbas furem: & currebas cum eo: & cũ adulteris portionem tuam ponebas. Sed uenit Romam proximis diebus Petrus Ioannes Lucius: Frãciſci filius: adi tum ſibi ad Pontificem quęrẽs: & ad me attulit litteras a Guidantonio cõ gentili meo: quibus in iis: quæ uſui futura eſſent ſibi: tanq̃ affinis cõmenda batur. Petii ab eo humaniter: quid Romæ haberet negotii: & qua in re opę ram meam ſibi optaret: uiſum ſe inquit ueniſſe Paulum Pontificem hoſpi tem ueterem: & baptiſmi parentem. Pro opera uero gratias agens: nõ mul tum ſe illa uſurum oſtendit. Dimiſi itaq̨ ſic hominem: ſed quindecim abin de dies reuerſus ad me: ad Pontificem inquit admitti non poſſum. Iubeor quottidie ad quartam & quintam noctis horam ſedere ad fores: & tãdem inauditus remittor. Quæſo ut inductione tua audiar aliquando: & quotti diana hac miſeria liberer. Annum alioquin itegrum futurum hic me agno ſco: quando ad meos redire inauditus non ſtatuo. Interceſſionem benigne pollicitus: & ad curiam equitans: ſine mora ad pedes Pontificis illum indu xi. Interpreſq̨ fui omnium: quæ dicta ſunt: & reſponſa. Petiit unam modo gratiam precibus multis: cuius ægre quartam partem: etiam me annitẽte obtinuit: eiectionem liberam neſcio cuius portionis frumenti. Poſt modũ dies adhuc multos anteq̃ diplomata acciperet: Romæ conſumpſit: & tan dem hiis habitis: cum per ſe anniteretur ut rurſum Põtificem adiẽs: miſſio nem cum benedictione acciperet: nec parare p ſe aditum poſſet: uenit ad me ſecũdo: rogans pro noſtra affinitate ut alterum acceſſum ſibi impetra rem: quo aliquando abſolui his tediis poſſet. Annui: & factum ſic eſt. Audi

tus eſt: & dimiſſus:& ad uos reuerſus:ut credo nil aliud ſibi:nil patri etiam
impetrans. Vereor nunc ne illo iſthic per gloriam referēte:ut ſunt uana ali
quando noſtrorum capita:quid me intercedente acceperit : tu factum hoc
meum:cōtra tuum conſilium:& contra cōmunem utilitatem exiſtimes:q̄d
pro illo fuerim interceſſor:quem afflictis temporibus abiiſſe in conſilia im
piorum recorder. Sed attende quę me ratio ad hanc humanitatem adduxe
rit. Poterat Petrus Ioannes in iis peragendis:dies adhuc aliquot amplius
expectare:poterat in prima petitione repulſam ferre. Sed tandem mi Lolli
(crede mihi)auditus ſine me:atq; exauditus fuiſſet:& utrunq; acceptioni
patris:& ſuæ arrogaſſet : qua ratione rei:quam cauemus:ſine dubio graui
us nocebatur. Nunc uero.cum mihi acceptum referat quod habuit : & mi
nus ipſe Pauli nomine inſoleſcet:& minus iudicabunt conciues tui de Pon
tificis erga illum æſtimatione:qui per ſe ſine adiutore non potuit:& de po
teſtate mea melius ſentient. Si(inquient)hic:qui ſemper cum Lollio ꝑ bo
nis ſtetit:pro alienis hoc egit:quid faciet pro nobis:quos dilexit:in ſuoſq;
habuit? Erro fortaſſe:ſed meo iudicio:imminuta eſt hominis cōditio : inter
ceſſione hac multū:& noſtra adaucta : qui dicimur fratres:& ſumus. Vni
ca uia declinare illi hūc ſcopulum poſſent:ſi interceſſore tacito:ſe ipſos ope
ratores gratiæ mentirentur. Sed rem tu iam noſcis ad reuincendum menda
cium. In ocio:quo nunc abundo ſcribens:ad te libenter cogitationum mea
rum:& dictorum:& factorum reddo rationem. Quæ ſi tibi probantur:cōſi
liis gaudeo. Si minus tu:qui ſemper monitor:& monſtrator meus fuiſti:in
melius uerte ut hactenus:ita & nunc te ſequar magiſtrum:& Ducem. Ma
trem tibi cōmēdo. Tuos meis uerbis ſaluta:& tu uale mi lolli:& quod dies
iam multos non facis:reſcribe. Romæ.

G. Lollio.

AD litteras:quæ tibi a matre ſunt redditę prudēter reſpondiſti mi
Lolli.oībus in rebus cōfidētiſſimus ſemper a me habitus es. Hoc
unico ſuſpirio.ss. Vtinam non tam nota eſſent:q̄ uera.ss:Quid
dictu breuius: ſenſu lōgius dolore:ſignificantius:ac tāto enigmate excogi
tari obſcurius poterat? Ero imitator prudētię tuæ. Idemq; repetam ego ſen
ſu paulum diuerſo.ss. Vtinam nō tam uera eſſent:q̄ nota.ss.ut ſaltem ſine
re eſſet noſtra infamia. Sapienter quoq; & paterne de Chriſtophoro cōſu
lis. Temporis:& pedagogi ratio tenebitur:quam monſtras. Ad mores: &
litteraturam erunt diſciplinæ ſuæ initia. Stulticiaq; illa:quam ſcriptura alli
gatam in corde pueri dicit:his rudimētis iam diſcuti incipiet. Erraui in no
minanda tibi domo:quę ante ædem eſt Auguſtini. Non Ioannis Simonis:
ſed Ioannis Francii eſt, de qua ēt tu:atq; ego collocuti aliquando antea ſu

mus: Area placet: ſed nõ placet a fundamentis extructio. Conſulẽda eſt in huiuſmodi non uoluntas: ſed area. Vtilius milia illa quinq; quæ dicis: aliis in rebus poſſunt locari. Magnificæ ædes fundum non parant: nec habent quod edas. Fundi uero & quod edas habent: & unde illæ fiant quotannis aliquid tribuunt. Proinde areas miſſas nũc faciamus. Ad duo: quæ requiſie ram: miror nil mihi a te eſſe reſponſum: ad domũ uicinam: cuius precium & ſciri & ſcribi optabam: & ad ualitudinem fratris: quam audiſſe me ſcrip ſeram in diſcrimine eſſe. Diligentius poſthac lege litteras: & ſigillatim re/ſponde. Non ob id modo: qd tu otio abundas: ſed qd ego uehemens in de ſyderiis ſum. Ad utrunq; ergo q̃primũ reſponde. De re Petilianenſi ſecuta ſunt: quæ p Oratorem nunciata iſthic iam eſſe exiſtimo: ſatis cõtendimus Theanenſis & ego: ut is qui mitti nõ mitteretur ad Comitem: aut ſi illuc ire iuberetur: nõ progrederetur ad uos. Affinis Ildebrandini: & ciuitati ue/ſtræ multis ex cauſis ſuſpectus miniſter: bonus iudicio noſtro non erat. Sed ſuaſio ſua uicit noſtra conſilia. utinam nõ ad cõmiſcenda: ſed ad conciliãda quæ opus ſunt uenerit. Tu: ut per eum ammonui: uel propter Põtificem illi faue: uel: ſi rem non probas: aut abito rus: aut ualitudinem ſimula. Non ex pedit tibi quantum intelligo: ut rediens ille: qui te nõ amat: impugnaſſe cõ ditiones: aut frigide adiuuiſſe Pontifici referat Romæ Septimo Februarii. M.cccc.Lxv.

Antonio Nozetano Pontificis Aulico.

ANtoni mi in bonam quæſo partẽ accipias: quæ ad te ſcribo. Cõ munis famulatus: quem Pio præſtitimus: & noſtra mutua cha ritas: ut ita agam me admonent. Scis quem locum apud patrẽ illum q̃diu uixit tenueris. Quantum ille te honorarit: quantamq; habuerit fidem dictorum omnium: & factorum ſuorũ: Pater a quo genitus es: nõ ſe tibi cõmuniorẽ feciſſet: nec plus indulſiſſet: q̃ idulſit ille: cum quo uinculũ carnis nullum habebas. Scripta ſua: & interiores cogitationes quas nobis celabat: tibi propter dilectionem credebat. Menſa ſenis: & cubiculũ: & om nis conuerſatio patebat: ut caris nepotibus. Profectiones honoratiſſimas dedit. Ad ea tractanda induſtriam tuam elegit: quæ conuenire poterãt æta ti dignitatiq; maiori. Putauit pius pater hũc: in quem ita benignus fuiſſet: memorem futurum humanitatis acceptę: & relaturum ſuis gratiam: quã referre ſibi non poterat. Hac ſpe perſeuerauit in finem: & hac ſpe Domino ſpiritum reddidit. Aequum eſt: ſi non erro: horum te memorem eſſe: & hęc recolentem dici uelle filium benedictionis paternæ. Præſtare hęc potes uel ea in primis ratione: ſi ſuos quos habuit caros: & tuo ac noſtro patrocinio tuendos reliquit: tuearis & ꝓtegas. Vnum hoc exigit pater noſter defun/

ctus:& uultu illo:quo ſuam in nos ſpirabat pietatem: an ita agamus nunc
cõtemplabitur.Si nõ facimus angitur: ſi facimus benedicit nobis & labo
ribus quos tulit pro nobis.Debemus quem uiuentẽ amauimus:non odiſſe
nunc mortuum:& cum quibus in ſecunda fortuna uiximus:hos in afflicta
non conculcare.Quid inquies tibi uis Cardinalis.num non ago:quę mon
ſtras agenda? In quo beneficii dicor ingratus? aut quod factum meũ ac-
cuſas? Equidem Antoni factum tuum nullum accuſo.Tu ipſe quid agas
ſcis optime omnium.ſed quid uelim:& in te requiram attende. Guidonẽ
Caroli Picolomineum noſti.Non te eſt clam primarium illum eẽ in fami
lia ſua:& gentilem Pii fuiſſe:& ab illo uere dilectum. Meus quoq; ut am-
plius ſcias:nõ gentilis tantum:ſed affinis eſt:ex neptis noſtræ cõiugio. Di
ligendus a te proculdubio uenit: non ſolum propter genus:cui debemus:
ſed magis propter cõmunem patrem:ex cuius reliquiis manſit. Nonnihil
quoq; ꝓpter Papienſem tuum:a quo tibi charitatem: & laudem tributam
ſemper es memor.Debes mihi amorem:quia te amaui ut fratrẽ: & operã
debes:quia nunq̃ opera mea: & uox tuis temporibus defuit. Iterum quid
tibi uis inquies? Accipe iterum planius quod quæro ex te. Precor ꝑ ſancta
genitoris noſtri oſſa:& per dulce contubernium noſtrum: ut hunc uirum:
qui certe eſt bonus:& qui fuit ex noſtris:in patrociniũ tuum ſuſcipias:ac la
cerari indigne nõ patiaris:Quod genus hoc mali eſt? nolle negotiũ ſibi cũ
camera apoſtolica eſſe? Iter amputandũ inueniendæ a Pontifice gratiæ.ac
ꝓpterea quia conſulere ſibi utilius quærit: ſubiicere uoci præconis prædio
lum:quod Tuſcanellæ habet:& pecus comparatũ induſtria.Ne quæſo An
toni ſæuiri ſic uelis in tuos:neue toleres impietatem hanc exerceri ĩ ſangui
nem patris ſepulti.Memores ſimus humanitatis acceptæ: & recordemur
præteritę uitæ.Idq; agamus:ut grati iudicemur ab omnibus: quoniam &
Ingratitudo ſemper contemptibilis.
ſi ingratitudo eſt aliquando utilis:ſemper tamen eſt contemptibilis:& ſem
per interno cõdemnatur iudicio.Via facilis eſt ad ſuam ſalutem:ſi ita tu ue
lis.Modo uelis:poſſe te nouimus.Gratificaberis nõmodo tibi:cui laus erit
in Pientinos fuiſſe benignum: ſed patribus noſtris tui amantibus Rauen
nati:Theanenſi:& Senenſi:qbus res hæc nõ parum eſt cordi.Si me etiam
aliquid ęſtimas:& ſi me amas:ut credo:libera quoq; propter me his mole
ſtiis gentilem meũ:atq; affinem:& Pii tui domeſticũ.tui inq̃: quia & tu ex
Pio eſſe negare nõ potes.Scio multa reſcribes:& quo ingenio: atq; eloquẽ
tia es:tueberis quæ in hanc diem ſunt facta.Seruitium Pauli obiicies:Man
data dura allegabis.Guidonis incredulitatem damnabis.Sanctus tu eris:
ut uno uerbo complectar:& demonũ princeps ille. Tranſiuimus per iſta
Antoni cariſſime quadrantem a lupinis; & a cancris lunam diſcerni-

mus.Difficile eſt homini excocto uerbis ſuadere:quod ita eſſe nõ ſciat.Pu
tato Apologeticum tuum pondus apud me non habiturum . Ego opera
expecto:non uerba.Papienſi tuo da opera bona:nõ uerba.Pro illis gratias
agam:& ſempiterne debebo.In hiis deluſum me dicam.Nullum I Guido
nem beneficium tuum:nullum eſſe incommodum detrimentumq; poteſt:
quod ſit a meo diſiũctũ.Facito precor ut ſicut ꝑ Dominico Montutio gra
tias tibi egi ampliſſimis uerbis:ita ꝑ Guidõe pluſq̃ ampliſſimis agã.Res
hęc toto a me deſyderio petitur.Vale.Romę Die.x.Februarii.M.cccc lxv.

Donato Acciaiolo.

DIligentia:quam adhibuiſti:& adhibes in parandis cõmentariis
beati Thomæ Aquinatis:grata eſt mihi multum . Facis quod
& cõmunibus ſtudiis:& charitati noſtræ eſt conſentaneum.Ad
iuuas deſyderium ſalutare:& mercedem tibi comparas a Deo:cui benepla
citum eſt qcquid ad uirtutem adiumenti impenditur.Gratias habeo tibi:
& peto ut in perquirendi diligentia perſeueres.Inuenias uolumina omnia:
& nõ tam ad unius ſcripturę attendas codices:q̃ ad emẽdationẽ ſcripturæ:
& ad explicatam ſcripturam.Si ſecũdam ſecundę ad me miſeris:ut ſcribis:
cupide illam inſpiciam:& placitam retinebo:ac tibi pecuniam iſthic repo-
nam:quam precio dixeris.Beneuale . & tu quoq; poſt ſtudia ſæculi:ad ſtu
dium domini te conuerte:A mõ tempus eſt:ut deſinas iuuenilibus litteris
immorari.Melius eſt:inquit Auguſtinus:ſcire infirmitatem noſtram:q̃ na
turas rerum.Romæ Die xxi Februarii.M.cccc lxv.

Petro & Donato Acciaiolis.

ACcepi annuum beniuolentiæ ueſtrę tributum.Mala ex Gemi-
nianenſi odore:& ſpecie præcipua : qualia perpetuus Pheacum
autũnus habebat:& credere quę poſſis ſurrepta ſororibus afris.
Charitati ueſtrę habeo gratias fratres dilecti.Memores eſtis amici antiq:
& fidelis conſortis ſtudiorum ueſtrorum:a quo ſi moleſtum nõ eſt audire:
fundamenta ueſtra iacta olim ab adoleſcentia ſunt : & operis pars utilior
eleuata.Sic facite ſemp.Amate eum:qui poſtq̃ uos amandos ſuſcepit:amo
rem nunq̃ depoſuit.Cõſolatores uos eritis annorum meorum.Malis uero
ipſis:quibus ut noſtis :auide fruor:noſtra ſeptuageſimalis menſa ornabit̃:
& membra humectabuntur propter maciem:& coleram ſuccoſis ſemper
obnoxia.Beneualete. Romę Die.xxi Februarii.M.cccc lxv.

G.Lollio.

PRudenter:& ex uſu tuo:ac reip.tuæ feciſti:ita demereri Gentilẽ:
ut rediens ad Põtificem tuam in ſe:tuum in petitionem ſuam re
ferre officium habeat. Tempora ita nunc uolunt. Temporibus

parere ſemper ſapientis eſt habitum. Non celabitur hec tua humanitas. Diſcet a me cum modeſtia Pontifex q̄tum iudicio ſuo tribuas. Idē mi Lolli precor eſto in reliquis:atq; eundem te præbe inter tuos. In Senenſi:nō in Platonis rep. uiuis. De moribus cōmunibus cōmiſcenda ſunt multa. Præterita anxium me habent de futuris pro te. Dabis ueniam:ſi uitæ expers ciuilis:homini ciuiliſſimo moderationem hāc memoro. Fidei conſilium eſt:nō ſapientiæ. Ais auctoritatem meam magnam eſſe apud uos. Vtinam:ſiqua eſt:parta eſſet meritis noſtris. Sine uirtute ſum:& ſine prudentia. Nec tantum mihi deberi cognoſco. Quæcunq; eſt tamen:ſit dignitatis quā teneo: & charitatis:qua nomen ſenenſe cordi intimo ſedet:& ſit amoris erga me ueſtri:quē re anteq̄ uerbo pſenſi:& teſtimonii quoq; tui:quod de me iſthic quottidie perhibes. Ego uero tāta pietate ciuitatem Senenſem:& Senēſes omnes complector:q̄ta maxima ulla patria:uel naturæ:uel legis coli unq̄ potuerit. Dicam:quod pauci:præter te:credent:ſi in huius conſeruationē dandus eſſet ſanguis de uenis omnibus: ulli non parcerem. Obitu Pii noſtri: quod a nullo antea putabatur:auctus in imenſum eſt omnis affectus. Viuente illo non deerant (ut noſti) qui male de ſenſibus meis merentes: dicerent paſſim:ſtatim:ut ille clauſiſſet oculos:conculcata eius memoria: conceſſurum me cum meis ad Florentinos conuicinos:cum quibus anteā uixeram:& ciuilitatem male diſſimulatā in ituram ī nihilum. Gratiæ Deo: q̄d obſtrictum eſt os loquētium iniqua:& q̄d non fuit in ore eorū ueritas: & q̄d cor eorum uanū eſt:& ſepulcrum patēs eſt guttur eorꝫ:& q̄d līguis ſuis doloſe agebant. Ego ſenēſior magis nūc ſum:q̄ antea:& gratior multo q̄ antea:& multo amantior q̄ antea. Quę hic egi:& ago pro noſtris in dies:& dolores:quos pro eis ſuſcipio:gratitudinē altis hęrentem radicibus indicant. Non parco labori:non precibus:non libertati dicendi: quæ ſentio. Supplicem quoq; pro iis quottidie ante idigniſſimorum me pedes abiicio. Ea die finis ſit uitæ:qua & memoriæ Pii noſtri:& Senēſium omnium. Bene uale. Romæ die. xxii. Februarii. M.cccc.lxxx.

G.Lollio.

MVltas a te habeo quottidie litteras:quas ſemper cum iucunditate animi lego:& lętor cōtinue officii tui: ſed fraterne quęſo hoc audi:in quo tibi aliquando ſuccenſeo: doctus es admodum Lolli:& ſcribendo plurimum uales:ubi intendere ingenium ſatagis. Laudauit aliquando Pius noſter eloquētiam tuam: ipſe ſui temporis in eloquentia princeps:Et uidi ego ſæpe epiſtolas apoſtolicas:quas pro eo dictabas: ita diſertas:& graues:ut nil fieri melius poſſit. Nūc uero ad me ſcribēs:neſcio quomodo ſemper te negligis:& tanq̄ laudem inertię quęras:diſſimilem tui

te facis. An ideo hoc pateris: quia dictādi labor te grauat. Certe oratio tua ſine labore ad numerū cadit: cum uis. An quia ego barbaras aures habeo: non ſentiētes quid aptum ſit: & quid ineptum. Si maxime ego obtuſus: nō propterea tu eſſe inconcinnus ex induſtria debes. Si uero tempori parcis: ut colendo agro plus impertiri te poſſis: ſatius multo eſt ingeniū: q̄ agrum: & orationem q̄ uinetum excolere. Sin hæc contemnis tanq̄ inania: cōtem nenda non ſunt Lolli ornamenta hæc litterarum: quibus Principi placens in excelſum es eleuatus. Quare ſi me amas: & cōſolationem perfectam por rigere amico ex litteris tuis cupis: redi poſthac ad te ipſum: & ornatui pro conſuetudine ſerui. Quæ alioquin ſimplex uoluptas erit in legendis negli gentibus litteris tuis: congeminata ſemper in accuratis adueniet. Peto aūt a te: ut quando in ultima epiſtola dicis. ss. ne ſi aut Cardinalis: aut ego re demptores propalemur: precium augeatur: ss. reſcribas mihi: & textum ſubicias: qua ſignificatione leges tuæ redemptorem accipiant. Vale. Romæ. xxii. Februarii. M. cccc. lxv.

Antonio Petrucio Regis Ferdinandi Secretario.

Litteræ tuæ teſtimonium mihi prebent: non ſolum quo ingenio ſis: & quibus litteris: ſed q̄tum iam amar̄ me cœperis. Scribis or nate. Sapienter loqueris: tuaq; oratio eruditam inſtitutionem omni ex parte oſtendit. De me non eſt neceſſe ut dicam. Tribuis te totum mihi ut uideo: & ad ueram amiciciam laxas habenas omnis bonę uolun tatis tuæ. offers quæ habes omnia: nil ſeruans tibi: aut excipiens. Gauiſus ſum iis litteris plurimum: & gratias ago: q̄d in tantis occupationibus tuis ad conſolationem amici ſubduxiſti particulam tēporis. quæſo ſic agas in poſterum: cū potes. Legentur litteræ tuæ ſemper cum uoluptate plurima: & meas quoq; accipies: ſi non eundem ornatum: eandem tamen charitatē & fidem habētes. Rettulit mihi quædam uir ſuauiſſimus Franciſcus noſter: quę apud Regē ꝑ me es operatus. Retribuat tibi Deus Antōi: & creſcere te faciat ī bonis ſuis. ego illum cōplexus animo ſemper ſum: & uoce mea: cum armis non poſſem: adiuui ſemper fortunas eius. Idem nūc eſt animus: poteſtas minor. In hac tam̄ mediocritate quicquid mihi eſt induſtrię: & ui rium: ad gloriā maieſtatis ſuæ confertur quottidie. Patrem Alfonſum colui. filium Ferdinandum non amare nō poſſum. Vale. iiii. Martii. M. cccc. lxv.

Vt ex conſuetudine noſtra intelligas que nuper euenere digna epiſtola: calamum ſummens dictaui hæc tibi: neſcius an ita ple ne: ut uolo: complexura ſint quod fieri inſpexi: ſed quantum po tero enitar. Datum eſt ad. xv. Februarii frequens conſiſtorium oratoribus Ferdinandi Regis Sicilię: aſſerentibus mandata ſe habere ab illo: quæ au

diri a Pontifice: & a patribus in ſimul cõueniret. Itaq; in conſeſſum noſtꝝ
uenientes: & præfati longa oratione coniugium: quod octauo ante anno
inter Alfonſum primo genitum regium: & Ipolitam natam Franciſci Sfor
tię Mediolanenſium Ducis: amodo inſtare tempus dixerunt traducendę
Sponſæ ad uirum: & propterea Federicum ſecundo genitum: paucos poſt
dies iturum Mediolanum cum procerum turba ad traductiõis pompam.
Orare itaq; Regem Pontificem Paulum: & Sanctum collegium: ut inter
eſſe ſolemni nuptiarum ſacramento per legatum uellent: idq; matrimoniũ
auctoritate Sedis Romanæ ornare. Hæc prima eorum fuit expoſitio. Re
citarunt deinde litteras ad ſe recenter miſſas a Ferdinando: & accurate ad
modum ſcriptas: quarum ea erat ſententia. Ad nonam menſis: quem dixit
oratorem magni Turci Neapolim perueniſſe: comitatu tantum equorum
xii: auditum illum fuiſſe a ſe ſtatim: ſuam legationem tria tantum capita
continere. Gratulari in primis Regi: qđ ſumma fœlicitate uictoriam de ho
ſte conſecutus eſſet, deinde admonere: ut cum Deus tanta fuerit in eum
largitate: credat ad maiora reſeruatum illum eſſe. Hortari propterea ut
non negligat ſe: ſed ad fortia eleuet animum. optare Turcum dominatum
eius omnem augeri: quandoquidem germani loco illum poſt hac ſit habi
turus. Ideoq; octingenta aureorum milia offerre in annos ſingulos: ſi in
Italia mouere bellum alicui uelit. Inſuper deſyderium ſibi eſſe affinitate ali
qua Ferdinandum ſibi impenſius deuincire per connubia filiorũ & filiaꝝ:
quæ utriq; eſſent complures. Aut ſi fieri hoc non poſſet: propter diuerſam
religionem: matrimonia ſaltem nobilis chriſtianæ primi Subaſſidis ſui fi
liæ: quæ ab imperatoribus Græcis originem duceret. Dotem eius eſſe mi
lium ducentorum aut amplius: quot uellet Ferdinandus. In hoc uero occu
patum præcipue fuiſſe oratorem: ut indicaret bonum Turci animum erga
eum: & ſuaderet bellum: & de illius auxiliis ſumma omnia repromitteret.
Ad hæc autem: præter communia: quæ haberi in talibus ſolent: paucis re
ſpõdiſſe Regem: Velle ſe in tot ac tantis oblatõibus ſuis altius cogitare:
& cum primum ſtatuerit quid agẽdum: miſſurum oratorem ſuum ad Tur
cum: qui uerbo reſpondeat ad ſingula. Addebatur in litteris nõ ideo miſſio
nem hanc eſſe introductam quo ita intenderet exequi ſi non placeret Põti
fici: ſed ut haberet interim ſpacium conſulendi: & non amplius biduo: ora
torem illum apud ſe retineret. Igitur a Paulo petere: quid cenſeat agẽdum:
mittendum ne an non mittendum. Rurſum: ſi mittendum: quid dicendum
ad poſtulata: In nullo exceſſurum ſe ſuum decretum. Miſſionem autem
nõ ideo adducere in conſultationem: quo de ꝑmiſſis huiuſmodi intelligerẽ
quicq̃ uelit: aut accipere: q̃ppe quæ ſciat ſatis fieri maligno animo: & Prin

cipe chriſtiano eſſe indigna:ſed quia operæprecium putet non ſolum Velo nam & loca uicina regno:quæ ab illo tenentur:diligentius explorari:ſi qñ inferendum a ſe bellum eſſet Turco:ſed mores omnes eius:& uires:& con ſilia:& bellandi modum agnoſci.Nõ ingratum quoq; futurum ſibi:ſi mit tendum cenſeatur:quenq; potentatum Italię mittere unum cum ſuo: qui utilius inquirant:quę opus ſunt.Et enim plus uidere multos q̃ unum.Om nino autem referre omnia hęc ad Pauli:Ad Venetorum:ad Ducis Medio lani & Florentinorum iudicium:a quibus diſſenſurus non eſſet. Recitatis litteris:iuſſi ſunt oratores extra Conſiſtorium paululum expectare:donec cum patribus de reſponſo conſuleretur.Pontifice ergo ſententias requiren te:Beſſarion Cardinalis Nicenus ita conſuluit. Pontifex Beatiſſime quan tum ad nuptias attinet:laudandam cenſeo imprimis a te eſſe deuotionem Regis erga hanc Sedem:qui ad domeſticam lętiam adhibere nomen no ſtrum deſyderet: dandam deinde operam:ut ſecundo genitus:quem uen turum huc & rediturum cum ſponſa dixere:honorem pro dignitate accipi at.An uero ad celebrandas nuptias daturus legatum tuum ſis non habeo nunc certum conſilium:ſed ſatis illud certum eſt:tractandum eſſe Regem atq; identidem Ducem cum humanitate:& gratia. In huiuſmodi rebus attendenda ſunt ualde exempla. Non memini ante hunc diem Romanũ Pontificem inuitatum eſſe ad nuptias.Non legi etiam Cardinalem lega tum ad tale opus miſſum. Periculoſum eſt conſuetudinem nouam induce re:& id agere:ut in poſterum requirantur pro debitis. Mittendum nihilo minus cõſulo:ſed ut dixi:Cardinalem:an Prelatum cenſeam mittendum: impręſentiarum non dico.Miſſio non inſtat nunc.Duos amplius menſes ad deliberandum habemus.Cogitare interim maturius poſſumus:& uide re quid decernendum.Hoc medium ſpacium miniſtrare nobis forſitan po terit in utranq; partem certum conſilium:quod pręſens tempus nõ habet. Contenti eſſe nunc poſſumus laudare Regem:habere gratias officio ſuo: & offerre illi præſentiam alicuius ad nuptias honorandas.Ponderis longe plus habẽt:quę de oratore ad Turcum mittendo expoſita ſunt.Hic quoq; commendandam dico ſapientiam eius:& probandam religionem:q; rem tractans Chriſtianis periculoſam:nil uoluerit tentare ſine tuo decreto: & ad Sedis iudicium retulerit omnia.Sed mihi hoc loco percurrenti cogita tione multa: nil ſane occurrit: propter quod probem oratorum horum ultro: citroq; comercia. Primum enim niſi excordes ſimus: eſſe hoc no bis exploratum debet: querere has miſſiones Turcum:non ad noſtram: quos odit: & cupit perdere:ſed ad ſuam duntaxat utilitatem.Odio eſſe ſen tit ſe uicinis Principibus ſuæ legis:propter iniurias irrogatas:& formidolo

ſam potentiam:ſuos quoq;:quibus imperitat:non ignorat parum pacatos ſibi ēē.Cōtineri hos:ne tumultuent:uel ea imprimis ratione credit:ſi oſtētet cū chriſtianis:a quibus illi aliquando expectant auxiliū:fœdus ſibi:& amiciciā eſſe:atq; hanc ſpem amputatā.Nouit pręterea Turcoꝵ nomen ubiq; apud nos nefandum haberi:ꝑpterea q; in bellis ualidius reſiſti ſibi.

SINE FINE EST

G.Lollio:

NOtę tuę enigmatū ad me peruenere clauſę:& ſaluę.Voles eas putaui ad multa:in quibus ſignificandis plus periculi eſt aliquādo:q̄ fructus.Omnibus in rebus prudēs es:atq; oculatus.Seruabo eas diligenter:& in neceſſariis adhibebo:ſed quid tibi uenit in mentē homo ſenſate:ueriturū me poſthac ad te litteras dare:ꝑpterea q magiſtratui eas oſtenderis:in quibus de tributo Petilianenſi agebā.An non credis intellectum a me factū hoc tuū?An non putatū ad cōciliandam mihi gratiam ciuitatis:& ad publicam utilitatem illas ꝓpoſitas?non ſum adeo hebes:ut non intelligam hæc.Si patrē mihi occideres:quid æſtimare aliud poſſem:niſi cum ratione & charitate id fieri?Scis q̄tum tribui ſemper conſiliis tuis.Caueto deinceps ſuſpicari talia de germaniſſimo tuo.Quęcunq; ages in meis rebus:ut diſpliceant aliis:mihi nunq̄ poterunt nō ſumme placere.Quæ de Lollio fratre dolenter communicas:nō minus olim præuiſa a me ſunt:q̄ impræſentiarum diſplicent.Videbam Pio uiuēte:q frenum aliquod erat illum uix quieturum:defuncto autem relaxaturū habenas oēs ſtulticiæ.Ingratus eſt nimiū:& inſcius ſui.Quęcunq; accępit:data ſunt meritis tuis:non eius ignauię.Imbecillitatis eius hoc tibi ſit ſignum:q non ītelligit hęc:& ſe totum ignorat.Neſcio quid tibi amplius dicam.Memor es:quanta præſens egerim ſecum:quanta ſæpe contenderim.Nec monitionī:nec minis:nec repręhenſionibus ullis peperci.Inſanabile ingenium eſt proteruum:& immemor:non ſolum uerborum:ſed etiam rerum.Rogandus eſt Deus:ut ſanet hanc eius ualitudinem mentis.Ego ſi medicinam iis malis cognoſcerem:ultro eam offerem.Sed conſumptis dudum remediis:iam inops ſum artis.Si uides tu curationem mihi reliquam eſſe:eam pete:& dabitur.Cogita ſi utile iudicas reddi ei has litteras quarum ad te mitto exemplum.Fingo me intellexiſſe antiquam eius ſtulticiam.Moneo ut deſinat.Fratrem non uexet.Solum me relictum illi adiutorem:quem ſit perditurus:ſi ultra inſaniat.Nec.n.tuam ullam iniuriam ſeiunctam eſſe a mea.Nec dolere tibi aliquid poſſe:quod me quoq; non urat.Sin fruſtra hoc putas:cōuince iudicio duritiē hominis.Via:quā ſcribis eſt ſapientis.Si nēdus ille ꝓptius furere:ut neceſſitate tua itellecta:ſine admiratiōe cōcedas:

Scio opus nõ eẽ te conſolari:callũ.n.obduxiſſe iam debes. Vetus tormẽtũ hoc eſt:& quottidiana infirmitas. Tibi gratias ago:quod expertẽ me eſſe nõ uis eoꝝ:quæ in rebus tuis ſecũda:uel aduerſa cõtingũt. Bene ĩ hoc agis: collętor.n.tecũ ſemꝑ:atq; cõtriſtor. Vale. Rõę die.viii.Martii.Mcccclxv.

Epiſcopo Caietano.

TOta cõtentione acta res tua eſt:nõ defuere tibi facturæ manuũ Pii. Certatim eſt pugnatũ ab omnibus. Breuiter habe. Tẽpora tibi nõ fauent. Ad cætera mala domeſtica tua hoc tibi addendũ: ut in iudiciũ uenias uocatus ab his:q uocati a fiſco pp te ſunt: & needum iudicati. Cõfide frater. Grauiora aliquando es paſſus. adiuuit in illis Deus. In his quoq; ñ deſeret. Tu locũ iudicii times pp inſidias:ego magis. Iudicẽ in partes aduerſarioꝝ iam tractũ. Ita de te quottidie loquit̃:ut cõdemnaſſe iam uideatur. Dicuntur iſta clam:ſed fidem non habent. Dici in publicum nequeunt: ꝓpter Collegii noſtri conſortium. Tu quoq; meas has litteras contine: ut quod loquor Epiſcopo:laici neſciant. Beneuale. Romæ.

G. Lollio.

EX quo litteras tuas & Thomaſii noſtri accepi:non deſino contendere:ut fidẽ publicã ſuo aduentui ĩpetrẽ. Impetrare hucuſq; nõ ualeo:ita grauate illam Pontifex dare eſt ſolitus. Iuſſus ſum porrigere ſcriptam ſupplicationem. Hanc curaui fieri:& porrexi. Expecto ut ſignet. quod erit:ſcies q̃ primũ. O. pias mãus Pii noſtri:q̃ liberales erãt: q̃ gratæ:q̃ ꝓmptę:& o. nos illo Principe fœlices:quoꝝ erat tantũ labor petere:& ſcribere:& ad eũ portare. Nã in ſignandis facilitas erat. ut benigna ſemper:ita ſemꝑ iuſta. Thomaſio omnia debeo. Ipſo magiſtratum regente donatus ſum ciuitate:ut noſti. Non ceſſabo:quoaduſq; fiat quod uult. Ad eum non ſcribo. Hæ litteræ ſint ambobus communes. Beneuale. Romæ Die xiii Martii. M.cccc.lxv.

Sigiſmundus Comitius Fulginas Cardinali Papienſi.

QVod me Regẽ his Saturnalibus eſſe oportuit:enitor omni ſtudio:& diligentia:ut pſonã mihi a ſorte impoſitã non inconcinne uidear ſuſtinere. Cõparo itaq; me ad regnũ:acturus de ſumma rerum craſtino ueſpere. Et quoniã nihil Maſſano:Maſſaniq; ſectatoribus ſiue ſerio:ſiue ioco:ſine Papienſibus poteſt eſſe iocundum:Sigiſmundus:q & Rex ẽ:& ex Maſſanis pręcipuus tui numinis cultor:te orat Papiẽſis:ut duos ex tuis ad ſe uẽire ſinas. Delegi Iacobũ Volaterranũ:& Forteguerrãs homines ſcitos: & ad tuendum regnum noſtrum aptiſſimos. Beneuale. In Palatio noſtro:ante coronationem.

Petro Ioanni Lutio.

EGi ſæpe cum Pontifice de notula:quã pręſente me illi obtuliſti. Benigne ſemper reſpondit: ſemper ſpẽ gratiæ dedit. Vltima cõmemoratione mea hoc dixit:in quo bonę mẽtis indicium cœpi. Cum non expectabis memores nos ſenties Compatris noſtri. Egi gratias: & ut ita memor eẽt:ſum deprecatus. Quòd incolumitate mea lętatus ſis: quam ex litteris ad patrem nouiſti:id & gratum eſt:& tacẽte te ita eſſe nõ dubitabam. Dilectus a me:neceſſe habes mequoq; diligere:& bonis meis lætari. Parenti tuo:& tibi:& omnibus tuis gratias ago:pro ueſtris in matrẽ meã officiis. Scripſit mihi quãta ſit oĩum in eã hũanitas. Ego certe eius cã magni hæc æſtimo. Annoſa eſt:procul a filio:a patria:& cognatis oĩbus. In ſolitudine ſua nil ſibi optatius charitate adeuntium. Itaq; quod illi fit: mihi fit:qui nullum habeo naturæ: aut uoĺũtatis carius pignus. Beneuale.

Ioanni Franciſco Spinulæ.

VEl hoc uno maxime agnoſco te mihi affectum:qđ ea tribuis uirtutibus meis:quæ ego eẽ uellem:& ſentio longe abeſſe. Amicorum eſt hoc cõmune:ut perſæpe fallantur iudiciis:praua recta iudicẽt:& in laudãdo teſtimoniũ ſuæ charitatis dent:magiſq̃ ueritatis. Dicis aſſumptionẽ meã ad Cardinalatũ ꝑpter merita factã eẽ:& in hoc Piũ cõmẽdas. Frater crede mihi ex Deo ſolo eſt:quod cernis ĩ me. Ipſe fecit me nõ meritũ aliquod:ipſe Pio eũ ſpiritũ dedit. Cõfitenda ẽ ueritas. Nobilitas illa ſuffragata nõ eſt:nõ magnoꝝ itercẽſſio:aut pces:non litteratura illuſtris: non labores ꝑ Eccleſia paſſi. Sola miſericordia ſua eleuauit iacentẽ: quã ob cauſam ignoro. Vtinã ad ſalutẽ aĩe meę:& ad ſalutẽ ſuę ſanctę Eccleſię. Tibi gratias ago qđ gradũ hunc mihi optaſti:& qđ Pio defuncto:ob hoc ipſum gratias agis. Sine ſũma beniuolẽtia ſentiri hęc:& ſcribi nõ poſſunt. Tua ẽ dignitas quęcũq; ẽ:atq; utinã ſeruire tuis cõmodis ualeat. Bouicino tuo:quẽ mihi cõmendas:nõ patiar deeſſę operã meã:cũ petet. Vltro ẽt occurrã bñficiis:cũ ꝑ me ipſum aliqđ eo dignũ agnouero. Qui ſeruiũt Pręſuli Adiacẽſi:ſeruiunt mihi. Hunc patrem:ut uirum optimum:atq; induſtrium ſumma pietate complexus ſum ſemper. Beneuale. Romæ.

HOc initio Pontificatus Pauli ſecũdi:ut ſcias quæ hic decernunt: habitũ ẽ cõſiſtoriũ de cõcedẽdis:uel nõ cõcedẽdis gratiis:quas curia noſtra expectatiuas appellat. Erãt ex pribus nõnulli q̃ eas dicerẽt nõ cõcedẽdas:tanq̃ pręſulibus eccleſiaꝝ multũ exoſas. Rurſũ ſi cõcedẽdę:qñ cõcedẽdi initiũ eẽ oporteret. Variæ ſentẽtiæ iter nos ſunt:ſed in iudiciũ Portuẽſis cõſenſit Pontifex:& patrũ ps maior. Is.n.diu laboraſſe dixit ſedem Romanam:ante q̃ poſſet aſſequi ut paterẽtur Ordinarii gratias in ſuis diœceſibus dari:& negligendã ideo prærogatiuam nõ eẽ tã multis

acquiſitam moleſtiis. Vbi.n.per unum tãtũ Pontificem deſitæ eſſent dari: futuꝗ: ut dari amplius non poſſent ſine ſcandalo. Differendum tamẽ dixit menſes aliquot:donec noui Pontificatus nuncii ad natiões:& principes perueniſſent.quæ.n.indignitas inquit eſt:& rerum confuſio:ante ex gratiis expectantiũ in populis nunciari de nouo Pontifice:q̃ ex ipſius Põtificis litteris? Pauci tẽporis expectatio nõ obeſt nobis:& hoc incõmodum tollit. Dixit Cardinalis Aquilegienſis Eugenium quartũ diſtuliſſe aliq̃diu anteq̃ daret. Dixit Spoletanus Nicolaũ:q ſucceſſit Eugenio totos decem & octo mẽſes ab iis abſtinuiſſe. Dixerunt nonnulli Caliſtum: qui Nicolao:& Pium:qui Caliſto ſucceſſit:ab initio Põtificatuum ſtatim dediſſe. Auditis ſententiis: narrauit Paulus cauſam differendi Nicolao fuiſſe:quia diuiſa eſſet Eccleſia ob Amedeum Sabaudiẽſem pſeudo Pontificem habentem aſſertores obedientię ſuæ. Gratias aũt & dilationem ꝓbari ſibi:ſed non admodum longam. Eam uidelicet:quæ per Cardinalem Protuenſem eſſet monſtrata.& quia prerogatiuę conſequi gratias ſolent:de iis ſeruata in aliud tempus: & ad pauciora iudicia diſcuſſio eſt:quippe quarum intelligentia apud eos ſit ſolos:qui uſum Cancellariæ habent. Vale.

NVnciaui nudius tertius: quæ de gratiis expectatiuis decreta in Conſiſtorio erant:nuntio nunc in tuum documentum:& meũ: auream ſententiam dictam a Cardinali Portuenſi die: quæ ſecuta eſt coronationem Pauli: cum conſiſtorium haberetur Laterani. Referebat Guillelmus Cardinalis Hoſtienſis ex conſuetudine noſtra de Cęnobio Gallicano:inſigni opibus: & religione. Relationis ſumma erat: Abbatem grandæuum & effetum uiribus adminiſtrationi ꝯcedere propter conſcientiam:eo qd inutilis iam eſſet:Epiſcopum porro neſcio quem:cuius Eccleſia longe ab illo eſſet:petere:ut commendaretur ſibi. Cœnobium ut dixi inſigne erat:& multi in Gallia nominis: nil habens mali: propter quod commendari haberetur opus. Apparebat non ꝓpter deſyderium boni operis:ſed propter auaritiam peti. In dicenda ergo ſententia Portuenſis:qui proximus ab Hoſtienſi erat: Vereor inquit Beatiſſime Pontifex ne propediem audiamus omnia Galliarum Cœnobia commendata eſſe: & nullum reliquum qd Abbatem ſuum habeat: Ita quicquid ibi a nobis decernitur commendatio eſt. Surget nobis non expectantibus aliquando regnum illud in nos:ferre ultra non ualens inutile miniſterium noſtrũ: & grande aliquod negotiũ ſedi tuæ exhibebit. Turbulenta natio eſt libenter tumultuans:ubi aliquam ſit nacta occaſionem. Approbauit iudicium Pontifex:& adiecit credere ſe a Pontificatu Caliſti in eam diem: amplius quam quingenta monaſteria eſſe iam commendata: atq; ideo in metu

Contra Commendas, monasterior p sertim in Gall

ſibi eſſe:ne corruptela hæc maturius opinione in ſcandalum graue erumperet. Digna fuit ſententia pater & Domine:non ſolū uiro Deum timente: & ambulante in ſemitis eius: ſed ſummæ ſapientiæ Cardinali attendente quid miniſterium deceat ſedis eius: unde in omnem partem ꝓfectū opus debet manare. Cōmēdādoꝝ ab initio cœnobioꝝ nō ea fuit ratio Patribus noſtris:ut ſagini Eccleſiaſticoꝝ illa darentur: ſed ut fide & ſtudio maioris alicuius ea quæ occupata a ſęcularibus eſſent redimerentur: & neglectus diuinus cultus in priſtinum reuocaretur. Deflexit res:& in abuſum hunc uenit odibilem Deo:& ſorti noſtræ infamē. Adiuuemus igitur nos quantū poſſumus ſententiam ſancti Senis:& pro nullis cōmendationes petamus: niſi cum neceſſariæ uidebuntur:atq; eas:quæ ambitioſe petentur:ſentētiis noſtris cōdemnemus intrepide. Vale.

Origo commendaꝝ

De Auenionis dominio retinando in Gallijs per Romanos Pontiff.

Libenter cōmunico tecum quæ ad noſtram doctrinam ubiq; uel dici:uel agi intelligo. Quod ſubiciam ex illis eſt. Conſedebat hodie mecum dimiſſo iam Conſiſtorio Cardinalis Portuenſis:quē ſæpe commemoro:& de ciuitate Auinionenſi inuicem loquebamur. Ductus hinc ſermo erat:qđ a nonnullis ad componendas contentiones de Regno Sicilię:quę inter Aragōenſes & Andegauenſes antea fuerant:& nūc ſunt: & futurę in perpetuum iudicantur. hæc media pacis dicebantur ꝓponi:ut uidelicet Andegauenſes cedentes regno:Auinionem acciperent. Aragonēſes beneficium pacis cōſequuti:Aquilam Marſorū ciuitatem redderent Eccleſiæ. Non putabat ſapientiſſimus pater utilem eſſe permutationem. Damnabat eam:ut detrimentoſam:& turpem:& ad me conuerſus:o Papienſis inquit:curandum omni ope eſt:ne Romana Sedes id patrimoniū trans alpes perdat. Eſt refugium pulſis Pontificibus: eſt & durum Italis frenum: ne ad uexandam Eccleſiam licenter currant. Vbi hic quieti eſſe non ſinimur:comminantes ad eam noſtram ciuitatem commigrationem ſalutem nobis operamur. Metuentes.n.ne tantum ornamentum āmittat Italia:perdi Dominatum noſtrum:& nos non patiuntur. Conſideraui ſuſpirium Senis:quod non aduerteram ante: & gratias egi:quod digne pro Eccleſia cogitaret. Erunt fortaſſe:qui ſententiam hanc eius non probent: & illecebram illam dicant extare tranſalpinis Pontificibus: eo fine cauſa curiam traducēdi. Ego uero & iudiciū ꝓbo:& refugiū illud in neceſſitate maximi æſtimo. Vix ullos tranſalpinos Pōtifices ent repire:quos tm̄ cęlū gallicanū capiat:ut uelint Principatū tēporalē ſedis Romanę:atq; ipſam ſedē diripiendā predōibus relinquere. Aeſtimatio maior Romæ ē:libertas maior:Poteſtas operandi ut uolunt maior. Pontifex Auinioni cōcluſus nō minus alienæ:ꝗ ſuæ eſt ditionis. Cū hic eſt:orbi imperitat. Hoc imperiti eo

gnoſcunt:q̄ro magis agnoſcet Pontifex:uel Italus:uel trãſalpinus ſit:cum & a ſeipſo: & a confeſſoribus ſuis:graue eſt ſemper:& ſanũ cõſilium. Uale.

Non ignoras Paulum Pontificem:mox:ut aſſumptus eſt:animũ intendiſſe ad publicam Fidei catholicę cauſam:& delegiſſe tres primos ex patribus quorum hæc cura eſſet continua. Meditarentur:conferrent conſilia:diſceptarent inuicem:quæq; inter ſe utilia iudicarent. Digeſta ad eum afferrent:decreto ſuo poſtmodum confirmanda. Scis quoq; accerſitos huc eẽ ex tota Italia oratores:ut quiſq; ad opus Dei pro uiribus ſuffragium ferret. Uenerunt ergo hii expectati: licet non nulli ſerius q̄ oporteret. Sex totis mẽſibus agitata cum eis tota res eſt. Uolebat Pontifex quenq; ex potentatibus certum ſubſidium annis ſingulis pendere:q̄diu bellum Turco apertum fieret. & quia nulla utilior ratio bene gerẽdę rei oſtendebatur:q̄ adiuuare pecunia ungarorum regem ſolum ad conterendos hoſtes idoneum: & iam malorum aſſiduitate exhauſtum:ſummam diffinitam petebat a quoq;. Ipſe ut exemplo aliis eſſet:centena milia aureorum annua repromittens: & plus ſibi q̄ aliis imponens. Agebatur res quottidianis exhortationibus:& precibus:& mandatis:nulliq; artificio inducendarum uolũtatum parcebatur:quiſq; tamen impoſitam ſummam maiorem uiribus allegabat: atq; in hac una diſceptatione totus erat tractatus. Tandem cum ad Dominos ſuos ſæpius ſcripſiſſent oratores:ac reſcripſiſſent:poſtulata Pauli proponentes:& reſponſum poſtremum petentes:ea deliberatio miſſa a ſingulis eſt:quæ parum animis ſatiſfecit. Non cõmunicauerat ante hunc diẽ Paulus fratribus ſuis:quæ cũ oratoribus eſſent tractata:expectans quottidie exitum rei fœlicem: ut cum grata auditione palam faceret quid operata eſſet diligentia ſua. Igitur uidens nil amplius: q̄ quod erat oblatum ex Italia expectandũ:& iuſtificarẽ ſe uolens:ſi maiora non apparerent:Conſiſtorium coegit:& oratores adeſſe uoluit: ut conſedentes nobiſcum:quiſq; pro ſuis oblationem publicam facerent. Præfatus itaq; paucis labores in tractatibus habitos:& fidele ſtudium in molliendis animis paterne adhibitum:iuſſit oblationem ſoli ſibi antea factam:coram patribus fieri. Erãt a Ferdinãdo Syciliæ Rege oratores Protonotarius Rocha:& Antõius Carapha:equeſtris ordinis. A Uenetis Triadãus Griptus: & Hieronymus Barbaricus. A Duce Mediolanẽſiũ Auguſtinus Parmẽſis iuris interpres: A Florẽtinis Antonius Rodulphus:& a Senẽſibus Bartholomeus Benaſſaus ipſe quoq; equeſtris ordinis:ac iure cõſultus. Regii obtulerũt ſexaginta aureorũ milia:mittẽda ad Ungaros:& amplius qngentos eqtes:totidẽq; pedites:q p Epiſ: irent in bellũ. Ueneti etſi dicerent ſe ſolos cũ Ungaris aduerſum Turcos iplicitos:& in annos ſingulos ſeptingenta

milia in claſſe:& exercitibus pendere. Vt tamen Pontifici auſcultarẽt:miſ
ſuros quoq; ſe ad Vngaros annua quinquaginta milia ꝓmiſere. Mediola
nenſis ęgregia ſponſione equitum duo milia: & pedites mille obtulit:itu
ros p Epirum cum Regiis copiis. Florentinus optionem dedit Pontifici:
utrum mallet equites mille:cum peditibus quingentis:qui adiungerentur
Ducalibus: an annua.xxiiii.milia:quorum duo tãtum in menſes ſingulos
ſoluerentur. Senenſis eſſe in itinere dixit nouum oratorem:qui ad hęc man
data haberet: ſibi nullam de his curam a ſua republica datam. Veneti:
Mediolanenſes:& Florentini:hac conditione ꝓmiſſum fecerunt:ſi decima
les eccleſiaꝝ:uigeſimales Iudęoꝝ:Trigeſimales ciuiũ indulgerent cõtribu
tiones:Regii ſi cenſus in eam diem Romanę Eccleſię debiti:ſibi condo
narentur. Nam alias contributiones propter exinanitum bello regnum
Regem non petere. Omnes tamen ſponſiones ſuas:tandiu continuaturas
dixerunt q̃diu ſancta hęc expeditio teneretur. Hiis auditis iuſſit Pontifex
oratores extra conſiſtorium eſſe:donec acceptanda:an recuſanda oblata
eſſent:cum Cardinalibus ageret. Egreſſis incoepit ſuſpirãs: Videtis fratres
quo reciderunt deſyderia noſtra & ſex menſium conatus. Pecuniam popo
ſcimus: copię offeruntur. non reſpondent hęc noſtrę expectationi: nec ge
rendis rebus conueniunt. Stipendium:quod duobus milibus equitum:&
mille pedditibus erogat Dux:quinq; in Vngaria conduceret milia aſſue
ta pugnis Turcorum:& ualẽtiora noſtris illis in locis. Idem dico de Rege.
Florentini qui alioquin in mittendis mille equitibus:& quingentis pediti
bus:annua quinquaginta milia erogare haberent:ſi pecuniam loco militũ
pendant:dimidio minus pendere uolunt. Vnde iſta conſilia? Caro non ſpi
ritus rectus hęc monſtrat. Vt non adiuuent utiliter Venetos: congemina
re ſua onera uolunt. Vtinam in deferendis Venetis non deſererent fideles
omnes:& ſe ipſos. Senenſes diu admoniti: & rogati adhuc nihil reſpon
dent. de Duce Mutinę: Marchiõe Mantuano:& Lucenſibus quid dicam
ignoro. Scriptum omnibus eſt:& a nullo reſcriptum. Silentia eorum recu
ſationes ſunt manifeſtę. Aliud interpetari non poſſumus. Hi uero:quos
modo audiſtis:non de ſuo:ſed de noſtro promittunt: quaſi:ut eſt in pro
uerbio:manicis noſtris naſa noſtra abſtergant. Petierunt.n.decimas.xx.
xxx.& cenſus quoq; Eccleſię. Anceps animi ſum:quid cenſeam agendum.
ſi hęc oblata accipimus: Vngari carituros ſe uidentes pecunia:quam in di
es expectant: paciſcentur cum Turco. Tolerare.n.ultra non ualent. Horũ
exemplum neceſſario ſequentur Veneti: quos quottidie inuitat Turcus:
& iam capita conuentionum miſit ad eos:quę uidimus nos:& honorifica
admodum ſunt. His duobus quaſi propugnatoribus cedẽtibus de medio

nunquid non hoſti iter liberum terra: mariq; ad Italiam patet? Porro ſi hanc terram ingreditur: non ne uidemus q̃ facile in poteſtatem omnia re digat? Non tam arma ſua illi uiam aperient: q̃ diſſenſiones inteſtinę Italię: & ſubditi: odio habentes dominos ſuos. Ille ut uicinus hoſtis deleatur ex ternum domi accipiet. Hic ut tyrannum oppreſſorem fugiat: ad in fidelem confugiet. Magna indignationum: & inimiciciarũ eſt uis: ut nec religionẽ nec communem interitum iratus aiũs uideat. Rurſum ſi promiſſa hęc non acceptamus: & maiora: ac utiliora expetimus: & maiora: & utiliora nõ pręſtent: quodcunq; ſuccedet mali: recuſationis noſtræ crimen dicetur. Subue nire: inquient: pro uiribus uolebamus: & ſummus repulſi. quod ſi maxime addituri ad hæc aliquid ſunt: anteq̃ petitiones noſtræ perferantur ad eos: anteq̃ deliberationes nouæ ineãtur: & referantur reſponſa: menſes amplius ſex elabentur: nec ſcimus an tandem ita addent: ut non dici poſſit fruſtra tempus inſumptum. Pręcipuum autem chriſtianorum ſubſidiũ eſt: & ante alia procurandum celeritas. Si. n. anteq̃ ex hibernis moueat Turcus: quem exploratum eſt ingentes copias terra mariq; contrahere: parati Veneti: & Vngari: & nos quoq; non erimus. Quod nũc minoribus uiribus bene geri eſt ſpes: maioribus poſt hæc poſſe geri: non eſt expectandum. Dies: ut ma gnas ſæpe utilitates: ſi diligentia aſſit: ſic ingentes quoq; clades: ſi abſit: ſe cum apportat. Quare Venerabiles fratres: uos & oratores miſſos nunc fa cio. Grandis hæc res eſt: & momenti permagni. Conſultatione longa eſt opus. Ad multum dici peſſimus: & feſſi omnes ſumus. Cum reuocauero uos uenite ad conſilium. Interim quiſq; curam ſuam huius rei accipiat: me dicetur: & uerſet in omnem partem: quid nobis agendum. Vt in cęteris ita in hac re ſequemur conſilia ueſtra. Hic finis fuit hodierni Cõſiſtorii. Scies quid in proximo fiet. Nunc Vale.

G. Lollio.

DE emunda domo expectabo quod egeris: & cauſas dilationum ex litteris tuis intelligo. Feſtinatione hic nulla eſt opus. Habẽt mei: ubi in paucitate familiæ: ſi non ſplendide: at cõmode habi tent. Nouam tamẽ domum comparari protinus uolo: ut quandoquidẽ in ſublime me eleuaſti: etiam qui ex me erunt habitare dicantur ut Cardina lis reliquię. Itaq; hoc tu uel ocius: uel ſerius parabis cũ uoles. De tuis: quos Romę habes: non eſt q̃d tam deſperanter loquaris. nam & duo milia nõ erunt fruſtra inſumpta: & Præceptor ſancti Spiritus mollicẽ paulatim. Cẽ ſeo mi Compater in biennium ſtabula illa ſua conducas. ne conditionem formides: ſine qua recuſat locare. Primum: cum erunt conducta: adimet ea nemo a te: quæ nũc quęruntur quotidię. Deinde homini ſeni: & fracto biẽ

nii tempus longum eſt.Multa interim poſſunt contingere. Dies cōcin
nator eorū eſt ſepę:quę componere non poteſt induſtria.Interea otioſius:
& ſine periculo agere de emundis poterimus.Vbi non ſuccedat uenditio:
ſuccedet ſemper conductio.Nos uiuemus:ſi Deo ita placebit. Interceſſio
noſtra nullo tempore deerit.Quiſquis erit pręceptor:nō uſq;adeo uel æſti
mabit has caſulas:uel Cardinalem deſpiciet:ut nouam locationem non li
benter concedat precibus noſtris.Vitam mihi precare mi cōpater.Papiē
ſi uiuo:timēdum eſt nihil.Speranda omnia:quæ uera charitas:& tua i me
merita poſtulant.Non turberis in hiis quę ſubiciam.Heri Pontifex quæ
ſo inquit:te Cardinalis ut:quando Gregorius tuus redire nō uult:preceris
eum per litteras:ut uendat mihi ædes ſuas:uel locet.Extinctis cæteris:quæ
ubiq; in ditione Eccleſię ſunt:unam modo monetariam officinam inſtitue
re Romæ propoſitum eſt.Hic locus adiunctus continuis ędibus:ubi nūc
cuditur:præſtaret oportunitatem:quam quęrimus.Reſpōdi ſtatim.Redi
re nunc parat in curiam:& traducit uxorem:& uiuere ſub te reliquum uitę
proponit.Non poſſet ſine ignominia alienam domum conducere ſua loca
ta.Acquieuit:& non moleſte uiſus eſt ferre.Cenſeo itaq; huc ſtatim recur
ras:ſi potes:& pręſentia tua ꝓbes:quod dixi.Interim nouis ędibus ad mo
netam inuentis:redire Senam peractis paſcalibus poteris:q̄q̄ ſi me audies
Lolli:tranſmigratōnem facies Babylonis:& patriæ oblitus:conuerteris to
tus ad nos.Nō bene iſthic meo iudicio es.Suaſi antea ut redires ad tuos:
ſuadeo nunc mutato conſilio eos dimittas:& nobiſcum amodo uiuas.Im
bres illi importuni:qui nos terruerūt:iam abiere.Redit paulatim lęta ſere
nitas.De Pio noſtro remiſſior ſermo.De nobis mitior mens.Ardor etiam
ille Syndicatuum ſatis refrixit.omnia in dies meliora. Vale:& ſi uenturus
es de itinere cogita.Romæ die.xiiii.Martii.M.cccc.lxv.

Ric.Cardinali Conſtantieñ.Legato.

ABſit a me ut de fide:& iuſticia tua aliquid dubitem.Scio te Re
uerendiſſime pater conſentire nomini tuo:& in fide eſſe conſtā
tem.hoc experti Francorum Reges antea ſunt:hoc nos quotti
dianis documentis agnouimus.Noſco preterea eſſe te iuſti:& ęqui amato
rem:nil gratię indulgentem:aut coruptelæ.Conſiſtoria noſtra:& demāda
ta tibi iudicia teſtimonium perhibent.Quis meo Conſtantienſi in dicēda
ſententia iuſtior? quis in interpretationibus iurium uerior? quis deniq; in
ſuo cuiq; reddendo minus perſonarum acceptor?Memor es q̄ crebro Pius
laudauit conſilia tua:q̄ libenter iudicandas cauſas tibi credebat.Mihi ſæ
pe hoc dixit.Vtinam Conſtantienſes haberemus plures.Bene conſultum
eēt Eccleſię.Vir grauis ē.uir bonus:uir mitis.uir doctus ſemp in ſuis ſen

tentiis liber.Quomodo ergo in tanto experimento:& tã graui teſtimonio Romani Pontificis:addo in tanta coniunctione beniuolentię noſtræ :dubitare ſine pfidia poſſem de tua fide:atq; iuſticia? An non ſcio amaſſe te Piũ in uita?& gratam tibi nũc ſcio memoriam eius?ac propter eum tuam bonitatem ſuis fuiſſe affectam?Repete memoria:quotiens uacante ſede:& ſedente etiam Paulo:ſentẽtiam dixeris pro iis afflictis reliquis ſuis.Quotiẽs uerbo tuo eas ꝓtexeris:& quotiens propterea tibi gratias egerim.Ne quæſo nunc putes alia mẽte me eſſe:aut de tuis actionibus aliud æſtimare.Es ille pater in Pium:qui ſemper fuiſti:es ille in ſuos:quẽ te hactenus ſine me tu oſtendiſti.Quid ergo dices:Aduocari in urbem Epiſcopi Caietani cauſam cõtendis?Dicam optime pater:& precor ut benigne intelligas:& oia in partem pietatis accipias.Pluribus annis pręſidatũ Fulginii tenuit ille: uolente ita Pio.Neceſſe habuit in diuturna adminiſtratione:propter iuſticiam multos offendere ; libẽter.n.homines domui alienæ illam uident:nõ ſuę.Interuenere præterea in ea ciuitate nõnulla:quæ temporibus dubiis ſuſpitioſa Pontifici multum fuerunt.Mandauit de illis cognoſci:& Epiſcopi miniſteriũ ad pęnam delegit.Paruit Principi:detexit quæ erant oculta : & functus eſt regentis officio.Ad iniuriam omnia:non ad iuſticiã ſunt deputata.Pio ergo defuncto tumultus graues in eum ſunt excitati.Scuitum eſt in Palatium Præſidis.Compilata omnia:tam ſua:q̃ familiæ ſuæ.Miniſtri interfecti:plęriq; uulnerati.Ipſe Epiſcopus ſolo ætatis bñficio mortẽ euaſit.Nuceriam enim uitandi ęſtus cauſa ſeceſſerat.Si fuiſſet Fulginii primũ caput eius fuiſſet petitum.Compertum illi eſt nunc ſanguinem quoq; abſentis quottidie quæri:& precium propoſitum eſſe interfectoribus ſuis. Videns itaq; ſine periculo uitæ in prouincia uerſari nõ poſſe:confugit ad Paulum:precans ut Romę de ſe haberetur iudicium.Non declinare ſe iudicẽ dicens:quem integerrimum ſciret : ſed locum plęnum diſcrimine.Interceſſi his de cauſis pro miſero:& nec diſpliciturãm credidi mãſuetudini tuæ interceſſionem hanc piam:debitã mihi:magiſq; aliis:quia pluris q̃ cæteri ſum debitor Pio.Reſpondebit mihi tua Dignatio:Me præſente nil erat timendum Epiſcopo.Præſtabat ſecuritatem legatio.Non auderent Fulginates me iudicante tale quicq̃ pręſumere.Pater reuerendiſſime Italus ſum:& uerſatus annis quattuordecim inter Eccleſię ſubditos.Crede mihi:non eadem eſt noſtris:quæ Tranſalpinis tuis in pręſides ſuos reuerentia .Quod alias ante aliorum legatorum oculos memini factum fieri poſſe ante tuos exiſtimo.Pręterita de futuris nos admonent .Vides acerbum illorum in Epiſcopum odium:ſanguine:& mortibus iam declaratum.Credere debes fragilẽ eſſe in tanta exacerbatione animorum ſpem ſecuritatis:quam offers.Ira &

De syndicatu epi Caietani olim Fulginei presidis, Rome reddendo.

ſpiritus excecant ſæpiſſime homines:& ad neſaria cogunt:ut nec reuerean
tur:nec timeant:& dũmodo cernant uindictam:exitus rerum non cogitẽt.
Si reſpondendum ante te erit Epiſcopo:ſi reddenda ratio actionum ſuarum:
ſi diluenda obiecta:& punitionũ cauſæ exponendæ:neceſſario agenda iſta
erunt uehementer:notandę pſonę:aperiẽda delicta:& adducẽda omnia in
medium:per quę probetur innocentia ſua. Inflamabuntur nimium cõme
moratione hac corda per ſe ſatis accenſa:nec ſine diſcrimine erit loquendi
libertas. Verbum modo unum paulo contentioſius dictum:impetum prę
ſtare poteſt ad apertum furorem. Sed ſi maxime aperta uis ceſſet:quis ca
uebit:dolo non oppreſſum iri Epiſcopum? Artes nocendi q̃ uariæ ſint:tua
ſapientia nouit. Ab inſidiis cauere uix poſſumus. De uita hic agitur:nõ de
fortunis:& de uitanda morte:nõ de declinãda ſentẽtia. Vbi ſiniſtri aliquid
eueniſſet Epiſcopo:plecti quidem Fulginates poſſent pro ſcęlere: ſuſcitari
ille non poſſet a mortuis. Hac de cauſa amantiſſime pater:cum haberi ſyn
dicatus de multis Senenſibus Paulus uoluerit:in quos populorum erat cõ
ſimilis ardor:uix urbem tutam exiſtimans:Molem Adriani elegit:in qua
rei reſpondere fidẽter accuſantibus poſſent. atq; ita ĩ ea libertate loci mul
torum eſt probata ĩtegritas:quæ alioquin in metu fuiſſet oppreſſa. Addes
fortaſſe. Si Epiſcopus uenire non uult:agat procurator nomine ſuo: non
idem quod Epiſcopo:Procuratori erit timendum. Pater mi:& Domine:nõ
eſt neceſſe ut tibi declarem q̃ dura ſit conditio hęc. In omnibus.n.exercita
tiſſimus es:& ſine monſtratione mea per te omnia intelligis. Sed quid mi
ſerius? addo:& periculoſius? q̃ per ꝓcuratorem rationem reddere præſida
tus:& uitæ? Si corruptela obicitur:quid aget procurator:neſcius uitæ Epi
ſcopi? ſi cõtumelioſum damnoſumq; exilium:quid dicet ille ignarus ſecre
torum? & ſtatus Eccleſiæ? Nulli procuranti in ſimilibus eſſe ſatis ad defen
dendum noticiæ poteſt:Reo præſente eſt opus:ut multis ueſtigiis ad ueri
tatis caput Iudex perueniat. Si mitto quempiam ad tuendam poſſeſſionẽ
prædii mei:ſcio quibus ille ad cauſam ſit inſtruendus. Iura omnia colligo:
diſpono:& do. Aduocatum quoq; ſi non ſim iure cõſultus adhibeo. Quic
quid in una illa re dici:afferriq; poteſt; ꝓcurator ad iudicium portat. Sed
ad criminum defenſionem portare quid poteſt:qui nec accuſatores ſciat:
nec criminum genera accipere poſſit a reo:q̃ ille pariter ſecum ignoret. Di
cere hic forſitan poteris. Si Fulginum tutũ ſibi non putat: tuta erunt alia
legationis loca complura. At Epiſcopus qui Caietę:atq; adeo ĩ laribus ec
cleſiæ ſuæ ſentit ſibi inſidias ſtrui:nullum poteſt legationis tuę locum pro
bare: cum & uicina illa Fulginio ſint:& ſtudioſos Fulginatũ habeãt mul
tos. Vbiq; ad peſtem oportunitatem plurimam uidet. Precor itaq; mãſue

tudinem tuam prȩſtantiſſime pater:ut patrocinium:quod illi impendi:nõ
reputes tibi ad iniuriam: nec credas de integritate Conſtantienſis mei ali
quid a me dubitatum. Hȩ ſolæ rationes in perſpicuo uitȩ diſcrimine:me im
pulerunt declinare uidelicet nõ iudicium:nec Iudicem:ſed occaſionẽ mor
tis perſpicuæ. Vtinam tu ſolus ab initio iudex datus eſſes tuto ĩ loco omni
bus:qui ex Pio manſerunt:& qui ubiq; ſunt iudicati:Conſolatus eſſet ſpiri
tus meus:& illi miſeri tantam duritatem paſſi non eſſent. Scio.n.q͛d per
ſonarum acceptator non es:& q͛d in ueritate iudicium facis: conſideraſq;
quid Pontificum reliquiis diſcretionis debeatur:atq; pietatis. Verum quã
do diligentia mea ſubuenire Caietano non potuit:& in prouincia eſt iudi
candus:tuam benignitatem p Redemptorem noſtrum precor:& oro:ut
hunc:qui tibi coepiſcopus eſt:& ex noſtra ſorte eſt: pia conſyderatione re
ſpicias: cogites:quid iniuriarum:& calamitatis ſit paſſus:in quanta orbi
tate:defuncto Pio:uerſetur:& quantum ſit populis indulgendum in Prȩſi
des. Nouo exemplo traditur is iudicãdus. Ante hunc diem nulli unq̃ habi
ti ſyndicatus de Gubernatoribus ſunt:neq;.n.expedit regimini noſtro me
tu ſyndicatuum illos tepide agere. Multa ſtatuum fert ſæpe conditio:quæ
re ipſa ſunt iuſta:ac neceſſaria:ſpetie autem aliter ab imperitis putatur. Di
ſcretio uerius:& melius iudicat illa:quam libri. Hanc diſcretionem ſoli no
uerunt:qui prȩſidatus aliquando geſſere. Vbi uero Gubernatores redden
dam ſibi rationem eſſe de ſingulis ſentient:& reſpondendum ante iudicẽ
ſingulorum querelis uidebunt:manum in operando dexteram perdẽt:ac
ſatis habentes placuiſſe populis creditis:de ſtatu noſtro parum erunt ſolli
citi. Ita per leuem ſpetiem boni:fundamentum corruet bene regendi. Tibi
ſanctiſſimus pater Pius pileum dignitatis in Galliam miſit:te ad Curiam
uenientem honorifice accepit:præſentem in precio habuit: oppreſſum fal
ſis calumniis manu patris leuauit:nec ruere paſſus eſt tuam iuſticiã. Lo
quebatur mecum frequẽter de confratribus noſtris. De te ſemper & bene
ſenſit: & locutus eſt cum honore: compatiens per ſingula uexationibus:
quas patiebaris in Galliis. Vno uerbo complectar. Virtutem tuã amabat:
Talemq; te iudicabat:quales eẽ reliquos collegas tuos optabat. Pium eſt
meminiſſe horum afflictis temporibus: ac propter eius memoriam:eos ꝓ
tegere:qui ei olim cari fuerunt. Mortuus nunc:& tamen ſenſum de uiuenti
bus habens:pietatẽ hanc a Cõſtantienſi ſuo deſyderat. Itaq; illã pr̃ ipende
mortuo:quã uiuẽti ĩpẽdere pp ſummã eius poteſtatẽ non potuiſti. Grati aĩ
eſt:non uiuẽtium mõ:ſed defunctorum quoq; qui benemeriti ſunt:ſeruire iu
diciis. Hæc a te Pio noſtro debentur. Sed & Papienſi filio nunquid non de
betur benignitas aliqua? Dilexi quoq; ego te:& adiuui:& colui:ac prȩdica

ui:nec ullum in te deuotionis officium:q̃tum potui:paſſus ſum præterire.
Hic quoq; nomē meum ualere aliquid debet.Ad me itaq; in iudicādo Epi
ſcopo paululum reſpice:ac propter me in eum benignum animum indue.
Reſpice & ad reliquos:quos Pius creauit:& qui tecum ſedent ad conſiliū
uniuerſalis Eccleſiæ.His non minus q̃ mihi cara erit omnis tua in Caieta
num humanitas.Te illi mecum pariter rogant.Noſtrum tamen nemo im
punitatem expoſcit: nemo omiſſionem iudicii petit.Hoc tantum conten
dimus omnes:ut non credas falſis criminibus.Teſtes qui ſint diligenter at
tendas:& conſcientias illorum nō meliores ad teſtimonium credas:q̃ pau
loante ad cędem:rapinamq; fuerint.Tum conſyderes q̃ta propter ſtatum
Eccleſiæ rectoribus liceant:& q̃ta illis ſint indulgenda:quos & imperium
Principis:& ipſa neceſſitas compellit ſæpe ad multa:a quibus abhorret uo
luntas.Fac ut habituri tibi omnes gratias ſimus: & memorē te noſcamus
Pii noſtri:& noſtrum.Nobiſcum es uicturus:concedente Dom.no:reliquū
uitæ.Ita ſufficiemus nos referre gratiam tibi:ut Fulginates:quos aliquādo
es dimiſſurus.Principia pręſidatuū iucūda eſſe prouincialibus ſolent:omni
bus arrident omnia.Anno uertente non ſolum ſacietatem accipiunt:ſed in
benefactis quoq; faſtidiunt.Odiſſe incipiunt:ac beneficiorum immemores:ma
ledictis aperte exagitant.Sapientiſſimus pater Cardinalis Firmanus:qui.
vii.legationibus naturas hominum erat expertus:dicere ſolebat amicis:cū
prorogationem officii in annum uenientem petebant:Hactenus aſſecuti
cōmendationem:& gratiam:quæritis nunc confuſionem:& odium.In lon
ga adminiſtratione rarus apud hos eſt exitus bonus.Si Epiſcopus Caieta
nus præſidatum unius anni tantum geſſiſſet(ut aliquando conſului)erat
in cęlo.Quia perſeuerauit triennium:ſortitus eſt fortunam:quam uides.Ci
cero quoq; uir ciuilis:& ſapiens:in oratione pro.L.Flacco ſortem totam re
gendi ſic exclamando pronunciat.Omiſeras conditiones adminiſtrandarum
prouinciarum:& ciuitatum:in quibus diligētia plæna ſimultatum eſt: ne
gligentia uituperationum.Vbi ſeueritas periculoſa eſt:liberalitas ingrata.
Sermo inſidioſus:aſſentatio pernitioſa.Frons omnium familiaris.Multo
rum animus iratus:iracundię inuitæ: blanditię apertę.Venientes pręſides
expectant:deſerunt abeuntes.Ad nos uero Reuerendiſſime pater:ſemper
gratus redibis:ſemper manēs:in honore habeberis.Eundemq; ultimis an
nis animum noſtrum inuenies:quem primis ſenſiſti.Bonitati:integritati:
& clemētiæ tuæ præſulem Caietanum rurſum cōmendo.Eſt uir humanus
& doctus:& qui a te amari ſit dignus.Quod autem tua Dignatio eorum:
quos cōmendaui habituram ſe dicat in tem pore rationem:gratias ago:&
ut ita habeat menti plurimum deprecor.Pro nullo interceſſi:cum quo nō

ſit mihi meritorũ arcta coniũctio. Abſtinebo ab eorum cõmendationibus ſemper: quos uel non ſatis agnoſcam: uel parum probauero. Nicolaũ tuũ: qui mihi admodum placuit: interogaui de te diligẽter. Omnia retulit: quæ audire de legatiõe optabã. Gratulor tibi: q͛d homo externus: mores noſtros non uſq̃quaq; expertus: ita grate in prouincia regas. Bona mens: & doci le ingeniũ: in omnibus ſe cum laude accõmodat. Placeat Deo: ut hęc uſq; in finem: tuo iudicio: & amicorum reſpondeant: ſicut certe confido. Dixit ſe ad Pontificem miſſum: & ſi audiri ſine difficultate non poſſet: uenturum ad me: ut interceſſione mea audiretur. Obtuli omnibus horis: etiam noctu: cum ſibi placeret: iturum me ad Pontificem: & procuraturum nõ intromiſ ſionem ſolum: ſed cuncta quę grata tibi agnoſcerem. Non rediit ultra: nec eum amplius uidi. Itaq; ſi nihil egi pro te: hanc ſcito cauſam fuiſſe: q͛d neſci ui in quo eſſet pręſtandum obſequium. Tu Reuerendiſſime Pater tuam ua litudinem cum diligentia cura. Cum prouincialibus cautiſſime ambula: & Papieñ. filium ama: ut ſoles. Romę die. xv. Martii. M. ccccl xv.

G. Lollio.

CRedo ſic eſſe: ut dicis: Penellã Ildebrandini una opera conſobri nam & pellicẽ: operatam uenerio interitum Ludouici: q ut ęger rime inceſtum patris ferebat: ſic minus illum tacebat. Hoc iudi catum eſt Romę: hoc gentiles ſui Vrſini: cum ad uerum locuntur: hoc nõ diffitẽtur. Ex iis unus ingenue addidit: ammonitum dudum Ildebrandinũ periculi huius fuiſſe. Gentiles quoq;: & affinis idem putat: & prædicat. Ve tus hæc induſtria eſt ad tollenda impedimenta ſcęleſti concubitus. Sic iniu rias ſuas libido muliebris ulciſcitur. Legiſti hiſtorias. Ex antiquitate talia multa potes repetere: & ex noſtratibus audiſti complura. Scitum eſt illud ſatyricum. Nemo magis gaudet uindicta: q̃ fęmina. Tẽpore ſcęlus impiũ detegetur. In Euangelio Dominus. Nihil occultum: quod nõ reueletur. Ser ui ut taceant: iumenta loquentur: & canis: & poſtes: & marmora. Interim nec omiſſum quicq̃ eſt ad purgandum obiectum Senenſibus crimen: nec omittetur. Dixi de hac re multa multis ĩ locis: nec deſinã dicere: q̃diu opus cognouero. Orator: qui ad excuſandum uenit: nondum Pontificẽ adiit: nec me quoq;. In cauſa fuit Federici Aragonenſis aduentus: cuius honoribus ſunt dati ii dies. Perſoluentur omnia ueritati: & patriæ. Scripſi ultimis litte ris propter domum tuam: quæ petita a Pontifice fuerat: huc ſtatim redires. Refrixit cupiditas: & q̃tum uideo de alia cogitat. Ideo ſi uenire eſt graue: paſchalia cum uxore: & liberis ęquo aĩo agito. Vigilabo: ut debeo: pro tuis omnibus rebus. Vale. Romæ die. xxvii. Martii. M. cccc. lxv.

Archiepiſcopo Sypontino.

Mulier vindictæ cupida.

Federici Aragonensis aduentus.

Excuſationem taciturnitatis tuę in eam partem accipio: quã ſcribis:& uis. Necq̃.n.aliter opinari de eo poſſum : cui idẽ ſit pater: q̃ mihi:& fraternę charitatis multa in me extẽt merita. Pro Vaſſanenſibus tuæ Dignationi habeo gratias. In clientelã ſe meam dederunt: acceptam iam dudum a Pio:cum i Cardinalatu ageret. Patrono uti ſe aiũt ſolitos:qui ædes:quas teneo inhabitet. Propterea impenſius eos tibi cõmẽdaui:& gratiſſima eſt tua in eos humanitas. Oro q̃tum per honorem pręſidatus licebit:eos tuearis:& in eis demerendis ad me:nõ ad illos reſpicias. Quæ Niceno de litteris dixi:teſtor beniuolentiã noſtram:ſine ſtomacho: atq; ulla offenſione animi dixi:magis te pungere ad meum deſyderiũ quærens:q̃ accuſare. Nec Vaſſanẽſes queſti mecum ſunt quicq̃:neſcio quis hic Romæ curans eorum negotia:id retulit:& mentitus eſt:ut uideo. Deus linguam illam maledicam ſanet:uel perdat. Non expoſtulaſſem quicq̃ de te: ubi noceri tibi putaſſem. Cum cõmuni patre:& magiſtro dici omnia ſine pículo poſſe credidi. De me anxius quæſo ne ſis. Amo te cariſſime Pręſul: Tribuo ingenio:& litteris tuis ſumma omnia. Memor quoq; ſum operum tuorum:& ſuffragii tui ad Cardinalatum meum etiam ex Germania uſq;. Nam quod de domeſtico illo meo innuis:& rogas:ut non permittam tuã ab eo innocentiam lacerari:iterum teſtor Sypontine:hac lege ab initio domi a me acceptum:ut nil de te:nil de patre noſtro ſiniſtrum loqueretur. Edixi aperte doliturum id mihi intime : nec placituram ſuam cõmunicatiõem: ubi nõ coleret:reuerereturq; :quos ego obſeruarẽ. Vſq; in pręſentem nil audio illũ obloquutum. Tua Dignatio:ſi quid diuerſum accepit ſignificet mihi. Oſtendam non placere detractorem domeſticum. Vt ſcias amplius:nolui prius illum admittere:q̃ aſſentiret pater:& cum grauari ab initio uideretur:bono animo dixi eſſet:quia uagans tunc huc atq; illuc:& fortaſſe lamentans:ubi mecum eſſet lamentari deſineret. In hoc uerbo acquieuit. Si credis me pluris illũ q̃ Nicenum:& q̃ te æſtimare:erras uehementer. Meo Niceno:meo Sypõtino:nil mihi carius:atq; æſtimabilius. Noſtri quoq; de te iudicii iudicia quędam:ſedente Pio potuiſti intelligere. Omnia nõ potui ut uolui. Quod potui:certe uolui. Beneuale. Romæ.

De Vassanen.

Franciſcus Caſtilionus Sacerdos Florentinus Cardinali Papieñ.

Protulit:ut noſti:Reuerendiſſime Pr̃ diuerſis ętatibus ęgregios Hiſpãia uiros:quorum alii ſtudiis litterarum:multaq; facũdia: alii uehementi in noſtra religione ſpiritu : ſingulariq; pietate claruerunt. Quid habet Eccleſia melius:q̃ Laurentii martyrium? Edidit ipſa quoq; fælici fecunda partu his nouiſſimis temporibus magnum ſane uirũ Vincẽtium. Cuius cum nuper ęgregie facta nullo digeſta ordine perlegiſ

De vita S. Vincentij confess. ab ipso Francisco conscripta

ſem. Vt.n.diuerſi ab Eccleſia uocati ex Hiſpania teſtes aduenerũt:ſic ſparſim diſpoſita in ꝓceſſibus curiæ reppeři. Decreui illa:q̄ te dudum a me ĩ re ſimili fieri poſtulaſti:ut ſuum narrationis ordinẽ ſortiantur:q̄ breuiſſima licebit oratione pſtringere. Cumq; nil habeat pręclarius hiſtoria:q̄ ueritatẽ rei geſtę:quę uis eius:& quedã uelut aĩa dici põt:exiſtimaui hanc breuẽ de hoc uiro enarrationẽ tũ ex rex̄ geſtax̄ magnitudine: tũ uel ex ipſa certiſſima ueritatis aſſertione:lectori:ſi ſe ipſum qcquid poſſit fides nr̃a metiri uoluerit:fore nõ ĩgratã. Quid.n.certius habere poſſumus:q̄ qd apud eccleſiã Ro.quod apud Summũ Pont. Calliſtum Tertium:noſtris ut plane noſti: tẽporibus multox̄ grauiſſimox̄ uirox̄ teſtimonio ẽ approbatũ? Nõnihil ẽt me mouit ea pietatis ratio:quam illi religionis ordini debeo:q magnox̄ uirox̄ ꝓpagatione admodũ clarus effectus:ĩ Sanctiſſimo nuper Archiep̄o nr̃o Antonio illuſtris apparuit. Noĩa ãt locox̄ ac ꝓuinciax̄: ut uulgo nr̃is tẽporibus appellanẽ:ſicut plurimũ poſui:quo facile lectori ĩ offenſo pede pcurrendę narratiõis facultas prębeaẽ. Lege igiẽ hęc nr̃a:q̄ haud nimiũ accurate. Sed q̄ nobis ludimus cõmentaria:& qd de illis ſentias:reſcribe:ut ĩntelligamus qd in poſtex̄ nobis hoc ſcribẽdi genus ꝓſequẽdũ cẽſeas. Vale.

B.Cardinali Niceno.

Abiiſti pater incõpellato filio. Voluiſſem tecũ loq ante diſceſſum: offerre quæ poterã:hortari ad curam lauandi. Perſoluere deniq; quod Dño debet ſeruus. Haec ſi momenti tibi ſint parui:mihi tñ erant cõſolationi nõ paruę.quod non potui pręſens:ago abſens. Nicene pater fortunet tibi Deus lauationẽ tuam:cõcedat ut ad nos redeas ualens: ut calculus:quo male torqueris ĩ puluerem eat.ſic deniq; reſurgas:ut optat Papiẽſis tuus. Porro hic ſum. Si qd ex me eẽ tibi gratũ poteſt:tuũ eſt totũ. Laborare non deſinam ꝑ mandatis patris. Manda:& ĩpone quod uis. Nil graue erit onus a te cupienti. Ridebis hominẽ nihil potentẽ:offerre tanq̄ ſi poſſet. Rideo & ego:quod offero. Sed tñ ſi impetrãdo nõ poſſũ: cõmemorando tuis interceſſoribus:pręſertim Abbati:aliquid potero.quod certe ne negligas. Scis.n.q̄ta eẽ ſoleat de abſẽntibus obliuio. Pro mortuis apud nos ſunt Beneuale:& cũ potes manus tua me conſoletur. Sypõtino nr̃o:quẽ de Vaſanẽſibus pupugiſti:quæſo has:quæ cũ tuis erunt iubeas reddi. Romę.

Abbatẽ dicebant ꝑ iocũ Cardinalem S.Angeli. Hiſpanum.

Donato Acciaiolo.

Licet Falco noſter reuerſus nõdũ ad nos ſit:tñ habens oportunitatem Chryſi ad uos redeũtis:reſpondendũ duxi litteris tuis:in quibus plus ope adhiberę aliquãdo uellẽ a te:ne bñ ſciens ſcriberes: & negligentius ſcribens:operã tu perdas:& ego minus q̄ uellẽ:lætarer. Si imperioſe loquor:ex ueteri magiſterio hoc ĩperiũ eſt. Pro cõmentariis beati Thomæ egi tibi nuꝑ gr̃as ꝑ litteras a ſecretario ſcriptas. Ago tibi nũc ꝑ p̄

in tanto patre eſt prætermiſſum:inopi filio moleſtũ eſſe non debet:in ſe prę
termiſſum uideri. Vt.n.amboꝝ eſt longe diſpar conditio:ita q̃minimã eſſe
triſticiam meã conuenit. Excuſaui tuũ:quoad potui:ſine benedictione di-
ſceſſum: ac quantum doleres adiunxi. Admonui quoq; myſteriũ notaret
uerbi huius ſcilicet:doleo uere.ss.quando ego illud interpretari nõ poſſem.
Nihil deniq; prætermiſi coꝝ:quę imperaſti. Elicere reſponſum ullũ non po
tui: ore tantũ compreſſo:& uultu eleuato:ut ſolet:pręclara quędã uideba
tur concipere:quæ ad te eſſet ſcripturus. Pridie tñ eius diei:cũ miſiſſem ad
eum litteras tuas:codicellos miſit ad me:quoꝝ tuę Dignationi mitto exem
plũ:plus illis:q̃ uerbo de utroq; noſtꝝ locutus. Videbis extare Socratẽ tem
poris noſtri ridentem ſtudia hominum:& exagitantem:quę ipſe non ꝓbet.
Credo litteras eius accipies:codicellis non multũ abſimiles. Diuerſo ſenſu
Reuerendiſſime Pater uerba mea es interpretatus:atq; ego ſcripſerim illa:
Cum dixi optaſſe me ante diſceſſum uiſere tuam Dignationem: & hortari
ad curam lauandi: non hæc ſenſi:uoluiſſe me modum lauandi tibi præſcri
bere: cuius ſum penitus neſcius:ſed ea tãtum referre:quæ charitas noſtra:
& collegii ſocietas habet cõmunia. Videlicet Nicene pater:utere ſapientia
tua:Medicos audi: animum gere uacuum curis:urbana negocia obliuioni
da penitus. Illa te ante tempus nõ reuocent. Poſt lauationem quieſce Viter
bii aut ubi eſſe iucundius potes:& ſimilia iis:quæ etſi notiora eſſent tibi:q̃
mihi:rememorare tamen in deſyderio erat. Itaq; cohortem Medicorum:ad
quoꝝ me cõmentarios mittis:conuerte ad Valerium noſtrum. Mecum eẽ
non poſſunt:nonſolũ propter ingenii inopiam:ſed quia tu ante lauandi fi
nem feciſſes:q̃ ego pręcepta colligẽdi:quę imperas. Opinio refectionis cre
brę ex Cornelio ſumpta:mihi tecum pariter placet: non eã ob cauſam mo
do:ne ex longo interuallo langueſcat ſtomacus:ſed magis:ut frequenter re
fecti:frequẽter hilares ſimus. Gallia tota probat hoc:item & Germania to
ta:in qua diu uerſatus celebrari ſine libris ſententiã hanc cognouiſti. Ideo
autem breues:& macilenti:& ſemper triſtes ſumus:quia tot horas in die ie
iuni locum interim continuis curis damus. Illi uero & grandes & plęni:&
bonis omnibus læti:quia de ſola Celſi ſentẽtia ſolliciti ſunt. Ludẽs præterea
ut ſoles: multum me poſſe hic ſcribis:& te nihil. Id ego Nicene pater q̃tũ
hic poſſum:ut ſileam cætera:Chryſogonianę ædes ſint tibi ĩditio. In his in
ſtaurandis Pii mei:& tuum beneficium cõſeruare non potui. Incalui (ut ui
diſti) ſudaui:& nihil prętermiſi. Oĩa uero mouẽs:uix tollere dimidiũ expe
ctari eualui. Eſt dñe mi:qd antea ſcripſi:admonẽdo Abbati ſufficio: ad cæ
tera ſũ miniſter iutilis. Vos magni uiri & celſi:q pręſidetis collegio:& primi
ſñiam dicitis:gr̃am oẽm tuliſtis:q̃ aliogn ĩpertiẽda erat nobis plębeis:& ul

timis.Sypõtinus pręſul abũde filio ſatiſfecit.Plus pene cliẽtulis meis uaſſa
nenſibus pſtitit:q̃ ego expeterẽ.Aegi ſibi noie meo gratias:ac beniuolẽtię
ſuæ debitorẽ me ſtatui.Charitatem antiquam:& memoriã noſtrę coniun
ctionis retinere illũ intelligo.Faxit omnipotens Deus:ut remitiri ſibi bene
ficiũ poſſim.Riſi inſcriptionẽ litterarum mearum: a te:& Sypõtino admõitus.
Tuæ illi:illius tibi:erant a tergo inſcriptæ.Errore ſecretarii factũ idest: nõ
ulla induſtria.Euenit aliquando ut epiſtolis obſignatis:p incuriã eo modo
erremus.Nihil tñ uel tuę:uel illius cõtinebant:q nõ cupiã abutroq; inſpe
ctũ.Res noſtrę urbanæ eo in ſtatu ſunt:quo eas abiens dimiſiſti.Duo tan
tũmodo:atq; ea exigua:cauſam loquẽdi Curiæ ocioſæ hiis diebus dederũt:
Fuga Fratrum Scarãporum:qui retracti ex itinere ſunt: & Iacobi Pto
lomei infœlix conatus:q & ipſe omnibus ad fugã cõparatis:indicio Ianito
ris detectus eſt:parũ animi ad exequendũ condictũ habentis.Molẽ Adria
ni eripere cuſtodi non uoluit:ut uulgatũ eſt a nonnullis.Solam libertatem
ſuam in opinione diuturni carceris ſtuduit operari.In hos nihil adhuc de
cretum eſt durius.Tantũmodo arctius aſſeruari ſunt iuſſi.Pontifex ualet.
Fratres tui etiã ualent.Cardinalis Sanctę Priſcæ ad titulũ ſancti Laurẽtii
in Damaſo eſt tranſlatus.Aeger & uix animã trahens:duos potẽtes:& gra
tioſos i petitiõe hac uicit.Auditi nudius tertius ſunt Oratores Hiſpãi:obe
dientiã pmore obtulerũt.Ea nullas cõdictiões:petitiões ue habuit.Hortã
ti tantũ Pontificẽ ſunt:ad cõtinuandã fidei cauſam.Præſul Legionẽſis:quẽ
noſti:uerba fecit.Beneuale digniſſime pater:& de ſucceſſu ualitudinis tuæ
dignare aliquid filio ſcribere.Romę.viii.Maii.M.cccc lxv.

Detalleuus. Ceſenas hic fuit:non Volaterranus.

Legionẽſis: q poſtea fuit Conceñ: & Cardinalis.

Archiepiſcopo Sypontino.

NEgligentia ſecretarii: & nouitas officii huius errorem fecerunt:
quẽ in inſcriptionibus litterarum fuiſſe ſignificas. Nihil affectatũ
hic eſt: nihil de induſtria erratũ.Fortuita omnis ea tranſpoſitio
fuit.Increpui illũ uehemẽter:& inſcitiæ ſuæ epiſtolã tuam teſtem oſtendi.
Erit poſthac accuratior:neq; anteq̃ iſcribat:ſignabit.quæ ego ad te ſcripſi
oia uero animo ſcripta eẽ exiſtima.Os meũ cũ mente cõcordat.Amemus
nos inter nos:ut antea ęgimus:nec diligendi:& pmerendi oportunitatem
ullã pręteremittamus.Futurum ſpero:Deo ita uolẽte:ut mutua noſtra officia
ambos pariter cõſolẽt.Vaſſanẽſes meos tuę Dignatiõi ãplius ñ cõmẽdo:
qa oi bñignitate eos pſequeris.Tuis faues:cũ meis faues.nullos etenĩ me
os uolo:q pariter tui ñ ſint.Detractorẽ domeſticũ:quẽ aptius indicaſti:ita
corripui:ut mecũ ſe ñ futurũ itelligeret:ſi uel qd minimũ fuerit poſthac ob
locutus.De qbus ego ſẽtio bñ:& honorifice prędico:male ſentiri a meis:&
dici pati nõ poſſũ.Bono animo ſis amantiſſime frater.Nihil hinc tibi poſt

Nouus erat in familia Papienſi Detalleuus Ceſenas poſtpaulo obiit.

hac eſt ſuſpicandum.Beneuale:& communi patri noſtro Niceno me commenda.Romæ Die viii Maii.M.cccc lxv.

G.Lollio.

ACuleo uerboꝝ tuoꝝ excitaſti hominem dormientem:& immemorem quoq; charitatis acceptæ: memorem feciſti libertate epiſtolę.Frigebat antea totus:& tardabat:& curam nullam uidebatur deſyderii cōmunis ſuſcipere.Ad primam lectionē incaluit:multa factuꝝ ſe repromittens.Iuſſit chyrographū locationis ad ſe ſtatim afferri:deleturus inde:quæ tibi non placent.Ad me quoq; epiſtolam inſpiciendā tranſmiſit.Coram poſtmodū multa excuſauit.Pręceptorē ſancti Spiritus ſuæ nimiū ſententię eſſe:parū ſibi:q̄q̄ amico:hac in re credere.Scire Deū nihil a ſe pretermiſſum:in quo facere ſatis poſſet:& quędam huiuſmodi:quę ego ad ſtimulos geminādos:reſpōdi paꝝ credi.Pollicitus eſt tandē factuꝝ quæ uoles:& mollituꝝ omni arte duriciē recuſātis.Iudicio meo ita locutus eſt:ut facile credam fructum:q mitibus nō fuit:durioribus lr̄is tuis futuꝝ.Excuſaui poſt hac recuſationem:quā facis petitionis ſuæ implendę:docens quo in loco tuæ res ſint:& quāta induſtria tibi inter tuos uiuendū.Lōgior de iis ſermo fuit:Ille tamen exitus:agnoſci a ſe tuam neceſſitatem:& tibi ignoſcere:ſi ut Romæ ſolebas:Senæ quoq; mādatū eius nō imples.In hoc itaq; quieto animo ſis:quoniā deſyderio tuo abūde eſt ſatiſfactū.Quę prędicari iſthic a noſtro Thomaſio de me memoras maius:habēt teſtimoniū ſui in me animi:q̄ mei in eum beneficii.Retributionē gratię:gratiā putat.Satiſfacere illi forſitan potui:mihi uero ſentienti onus beneficioꝝ Pii:& Senenſiū:nō ſatiſfeci.Deo tamen teſte:conor in talibus ſemp quæ poſſum:& cū nō poſſum q̄tum ſat eſt:mirifice triſtor.Gratias tamen Deo agens:q ſi poteſtate gratiæ me priuat:gratificādi mente:nō priuat.Rationē uitæ:quā cœpiſſe te ſcribis:laudo uehemēter.quamdiu eam tenebis:ſine mœrore uiues:& āxietate.Implicari negotiis:& ſtudio plebeię laudis:nūc clipeo:nūc gladio armatū ſtare in acie:peſſundant corpus:& animā.Vita noſtra mi Lolli uapori cōſimilis eſt:deſitura cito.Sapientis eſt:cū patriæ impēderis:quod debes:reliquū tibi ſeruare.Vide tn̄ ne ut incautis nautis accidet ſolet:æſtus aliq̄s te nō ſentientē ex portu in altū arripiat.Nauigandū.n.tunc eēt tuto.Pro tuis i matrē:& Chriſtophorū officiis gratias habeo.Illa te alteꝝ filiū:Ille alteꝝ patruū habet.Ambos fidei tuę cōmendo.Franciſcæ cōiugi ſalutem meo nomine dices.Deus ei præſentem lauationem:& liberos oēs:& totam domum una tecum fortunet.Pium quoq; filium ex me oſculo:ſi potes:excipito.Beneuale.Romæ Die viii Maii.M.cccc lxv.

Donatus Acciaiolus Cardinali Papienſi.

Cum nō elegāter ſcribat.

MIrari nō debet Reuerēdiſſima Dominatio Tua:ſi epiſtolæ:quas ame nuper accepit:minus tibi ornatæ:minuſq; elegantes uidentur:q̄ aliis temporibus uideri ſolitæ ſint aliç ſcriptiōes meæ.Ego n.cum ex tuis litteris percepiſſem te ad ſacraꝝ litteraꝝ ſtudia toto animo eſſe conuerſum:iamq; cōmentariis Beati Thomæ aſſiduam operam dare: facile mihi perſuaſi Dominationem tuam:poſthabita uerboꝝ copia:elegātiaq; neglecta:rerum ſolum rationem habere:eaꝝ cognitionem expetere: maiora intueri:minora negligere.Hac igitur opinione imbutus:negligentius familiariuſq; fortaſſe:q̄ decuit : anteactis diebus meas litteras ſcripſi. Scio tamen me non omnino mei:nec eius facultatis eſſe oblitum : que me iam inde a pueritia ſub ęgregia doctrina tua:ingeniūq; meum:quodcunq; ſit:uehementer exercuit.Scio.n.ſummi Philoſophi ſententia:non uirum fortem ſtatim eſſe dicendum:qui aliquod ediderit forditudinis opus:ſed eum: qui magno uſu multo tempore ſit habitum conſecutus:itaq; affectus : ut obiecta ſibi materie:facile poſſit:cum uelit:fortis uiri munus officiumq; pręſtare.Eadem ratione eum ſtatuo eſſe diſertum:nō qui eleganter aliquando ſcribit:aut dicit:ſed qui poteſt:cum uelit :ſatis acute:atq; dilucide:ex cōmuni quadam opinione hominum dicere.q; ſi interdum a ſua dignitate:elegātiaq; diſceſſerit:ignoſcendum errori eſſe uidetur:nō culpæ:quia quandoq; bonus dormitat Homerus.& noluit hodie ageř Roſcius:aut crudior fuit. Illud aūt fatēdū eſt quod negari nō pōt:puerſe ſcribere hoīes:puerſe ſcribēdo facillime cōſequi.Quare hoc me admoneri:nō ſolū ęquo aīo patior:ſed

Plutarchi trium volum.
Pretium Lxxx. aurei.

ēt lætor:tibiq; monēti ingētes gratias ago.De tribus uoluminibus Plutarchi ī quibus παραλληλα uiginti quatuor continentur:titulos ſumpſi:ut mones:& traductores ſingulaꝝ notulāq; cōfeci:quā hiis litteris īcluſam ad te mitto.Preciū minus.lxxx.aureis eſſe nō pōt.Iāq; hoꝝ librorū Dominus aīo cōſtituiſſe uideř :ut uel tria uolumia ſimul emātur:uel nullū.Ex tracta

Senecę epłaꝝ ꝑtium xvi aut xv.

tibus Senecę iā epiſtolas īuenimus: p q̄bus.xvi.aut ſaltē.xv.petunť aurei. Has diligētius me uideř oportet.Alios itē:ſi fieri pōt:repire tractatus:quę

Petrarchę opus.

rereq; pterea de remediis utriuſq; fortunæ ęgregiū Petrarcæ opus:tibiq;:ut uideo uehementer acceptū.Vale.Ego me tuæ Reuerendiſſimæ.D.etiam atq; etiam commendo.Florentiæ.xi.Maii.M.cccc.lxv.

Donato Acciaiolo.

REuerſus ad te:uñ p negligētiā añ diſceſſeras : epiſtolā tandē miſiſti:dignam īgenio tuo:& prioribus ſcriptis:& cōtinuo ſtudio: quo ſcribēdi laudē es cōſectatus.Sciebam eſſe tibi lautā hāc ſupellectilē:& mirabar nō adhiberi:& celari cū dāno:quod ꝓferri cū fructu facile poterat.Semitā hāc orōnis tene ɔtinuo:ut recta icedēs maturius quo

cẽdis pueniás:neq; illud attẽdas:ꝙ ego litteris ſacris itẽtus:minus iã orna mẽta uerboꝝ reqrã. Nã & ab adoleſcẽtia latię ĩbutus:barbare audirĩ nõ poſ ſum:At tu:ſi barbarus ego eſſem:erroris noſtri imitator eſſe nõ debes. Ad doctoꝝ ſemp:non ad uulgi iudicium cõponi nos conuenit. Si cõmentarios beati Thomæ parũ diſertos exiſtimas:erras uehementer. Facundi in eo ge nere ſunt:& aperti:atq; in minutis diſputationibus ſuũ ſplendorẽ habẽtes. Inter eccleſiaſticos noſtri temporis ſcriptores:multum hic ſe a ſordibus uẽ dicat. Bonos imitatur:& a ꝓbatis nunq̃ diſcedit. Nõ ſunt illi flãmę oratio nis:quæ Ciceroni. Sed nec Ariſtoteli uis quoq; eſt ea:quam in Demoſthe ne legimus. Quiſq; tamen in ſuo inſtituto probandus. Ideo uero minor in hiis copia:ꝙ a ſtrepitu forenſi alieni:erudire ſcholã:nõ calefacere contentio nem contendunt. Itaq; ſi Aquinati meo operã do:nõ propterea eloquẽtes dimitto. Referuntur hic multa ex Hieronymo:& Auguſtino. Ex Nazãze no:& Chryſoſtomo:& ex cęteris:quos ꝓbauit antiquitas:ut nunq̃ a diſer tis:& grauibus ſentẽtiis lectio ceſſet. Intelligo quid in Plutarchi uolumini bus ęgeris. Grata eſt plurimũ tua omnis in hiis diligẽtia. Legi nomina ſin guloꝝ:q uitas ab illo editas traduxerunt. Pręter eum:quẽ ſcripſi:cõmendo cęteros. Nẽ tñ Guarinus:& q prior laborẽ hũc nouit:Iacobus Angeli i ſuis traductiõibus duri:ac:ſi homini idocto ferre iudiciũ licet:ẽt paꝝ limati. Vi de adhuc quęſo:an abeſſe aliqd de pcio poſſit:& an codices ſint emẽdati: & quę ſit:ac q̃tũ cõtinuata ſcriptura. Idẽ fieri de cęteris uolo:quos poſtula ui. Dabis amico uẽiã:ſi i hiis emẽdis ẽ anxius:ac nimiũ:quod placeat:q̃rit. Tormẽtũ ẽ in libros icidere:q uel corrupti ſint:uel barbare ſcripti. Nullos (inqt Seneca) habere codices pręſtat q̃ inemẽdatos. De oĩbus ad me rur ſum reſcribito:& te labor non grauet. Vale. Die. xxv. Maii. M. cccc. lxv.

Laurentio de Guidetis.

EX litteris tuis auſcultare te uideo monitis noſtris: ſtudiũ etenĩ cõtinuũ ꝓbãt:& aſſiduã exercitationẽ igenii. Grauiter ſcribis:& bonoꝝ uerboꝝ habes delectũ. Si pſeuerauẽris:ut puto & cõſulo: adiumenta erunt tibi unde ſemper domi:& foris aſcendere ad honores poſ ſis:& ad cõmoda uitæ. Dignitas patrię & ſplendor familiæ adiuuant mul tum. Magis doctrina:& uirtus:quas ideo in adoleſcentia cole: ut fructum feras uir:& ſenex. Bene operanti manus noſtra nõ deerit. Vale. Romæ die xxv. Maii. M. cccc. lxv.

Archiepiſcopo Sypontino.

QVęſo te p amiciciã noſtrã Sypontine ut ea uoluptas:quę ceſſan ti a publicis:& a libris mihi eſt ſũma:opera tua huc redeat. Cõſi ciẽda de iprouiſo ẽ res. Si. n. gregarius ille q̃ri canẽ pſenſerit:uel

tias multas. Debitorem me tibi confiteor: & Deum precor ut non ſolum
retribuat ipſe pro me:ſed te mihi patrem conſeruet. Si uiſere me non po-
tuiſti:tota hæc ē culpa negligentiæ meæ. Debebā ipſe prior:quod tu ſæpe
tentaſti:& domum tuam uenire:non meæ te expectare. Non feci:& pecca
ui:& ueniam precor errato. Ante tu Cardinalis:q̄ ego i ſacris:& ante ma
gnus:ac celebris:q̄ ego inciperē. Maiorē oīno uereri fas erat. ſed ſequēti
bus officiis reſarcire pręteritā negligētiā ſatagā. Petis:ut benedicā tibi ab
ſēti:qm̄ prǣſēti nō potui. Benedicer̄ filius pr̄i nō debet. Peruerſio eēt ordinis:
atq; obſeruātię.ætatis:& ſapiētiæ:& meritoꝝ: eſt bn̄dicēdi religio:qbus tu
oībus lōge es ſupior. Sed precor bn̄dicat tibi de cœlo Deus:& creſcer̄ te fa
ciat in omni opere bono:& confirmet conſilium tuum: detq; ut ſecunda
æſtimatione omnium:bene geſta legatione ad nos redeas. Flagitas quoq;
ut conſulam: quid tibi inter prouinciales tuos putem tenendum. Vereor
ne ſimplicitatem ſuperioris epiſtolę ridens:ſubdideris per iocum particulā
hanc: quaſi ignarus:patri expertiſſimo:uiuendi præcepta porrexerim. Fa
teor: nimiū audax fui. Sed quid agas:ubi charitas imperioſa hoc uoluit?
Suggerere tanto uiro quid agat:& ad prudentiam illum inſtruere: nil eſt
aliud:q̄ adiuuare facibus ſolem:& ligna ꝓuerbio ueteri:portare in ſiluam.
Recognoſco ineptias meas:& culpę indulgentiam peto. Fides errauit: nō
arrogantia. Quia pater de me benemeritus:in ignotam prouinciam ibat:
& quia legationem nouam ſuſceperat:& mores noſtrorum non ita:ut ſuo-
rum callebat:& euenire illi ad deſyderiū omnia cupiebam:prǣſumpſi oſten
dere quid cauendum a noſtratibus eſſet: non ſapientiam ullam:ſed pluſcu
lum neſcio quid experimenti ſecutus. Verum Dignationi tuæ:quę etiam
in ignotiſſimis docile ingenium habet:deliramentis huiuſmodi opus non
erat. Ideo ſi in hoc petitionem tuam non impleo: ſcito me non imperium
fugere:ſed occaſionem de me ultra ridēdi. Habes tu multa:qbus ſine ullo
adiumento ſuperare detractiones prouincialium poſſis. Et illud imprimis:
ꝙ iuſte uiuis:& munde.ſic autem uiuens:cōtemnere audenter linguam ma
ledicentem potes:& cum Propheta concinere. Inſurgentibus in me mali-
gnātibus audiet auris mea. Iuſtus ut palma florebit:& ſicut Cedrus libani
multiplicabitur. Ego a te peto Reuerēdiſſime pater:ut me ames:in tuiſq;
habeas:quia a me toto ſpiritu meo amaris. Nullę ſordes:nulla īquinamēta
auaritiæ cōiunxerūt me tibi. Sola uirtus tuū me fecit. Es doctus:es integer:
& humanus:& qui digne ſedeas ad conſilium Romanæ eccleſiæ. His radi
cibus hęret noſtra in te charitas:quibus manentibus:diligere nullo tēpore
deſinā. Commendo. D. Tuæ. Petrum Falconenſem:& Ioannem Baptiſtā
Interamnenſem; quos ab initio profectionis tuæ:in prouinciam:impenſe

commendaui per litteras. Teſtatus utriq; ſum me tibi cariſſimũ eſſe. Men
titũ me dicent niſi humanitas tua aliquo beneficio hoc præſtet. Cognoſce
eos quęſo: & pro Papienſi tuo utriq; begnignum te prębe. Vale. Romę.

Cardinali Vrſino.

REdiit impreſentiarum ad eccleſiam ſuam reuerendus pater Præ
ſul Auximatum: curator familiæ meę. Reditus ſui cauſa ſunt ne
ceſſitates quædam domeſticæ: & peſtis: urbem perurgens. Ha
bet in ciuitate nõnullos eius cõmodis parum amicos. Cõtra hos precor ſuf
fragium Dignationis tuæ ſubueniat: ſicut in hanc diem ſubuenit. Mihi. n.
præſtabit: quod illi impendet. Contingere quoq; alia in prouincia poſſent:
in qbus Legati auctoritas eſſet petenda. Cõmendo eum quoq; in hoc. Vir
n. bonus eſt: & ingeniũ habet: & in multis utiliter mihi eſt obſecutus. Ope
ra quoq; mea temporibus Pii Auximatem eccleſiam: competentibus mul
tis: obtinuit. Diligo eũ propter antiquam eius in me charitatem: ſed ꝓpter
nõnulla in ſe dilectionis officia: quibus coniuncti adinuicem ſumus. Boni
tas tua: quæ reliquias Pii noſtri protexit: & me ſemper eſt conſolata: ita di
gnabitur accipere hominem: ut ex hoc quoq; amplius ſe debitorẽ mihi in
telligat. Ego uero q̄ alias teſtatus ſum: ero ſemp̄ cultor uerus: ac prędicator
nõis tui. Cui me & meos oẽs cõmendo. Romæ Die. xii. Iunii. M. cccc. lxv.

G. Lollio.

LItteras Auinionenſis noſtri ad te mitto. Addidi & meas: ad Ge
neralem tantum: ne iſthuc ſcribens in ſuſpitiõem uenirem ꝓpter
me: non propter te ſcribi. libens ſua Dignatio eas conceſſit. Ad
didit ridens: Non tua: ſed compatris cauſa: ei inſeruio. Gratias agito ſibi:
eiuſq; amorem tibi conſerua. hominis eſt: nõ fortunę amicus. Ex omnibus
mei ordinis fratribus: quibus obſecutus ſum temporibus lætis: gratum in
aduerſis hunc repperi. Natura eſt bonus. Benefaciendi conſuetudo naturæ
beneficium auxit. Peſtis hic quottidie nimium ſeuit. Iam totam ciuitatẽ ap
prehendit: nulli ætati: ac ſexui parcens. Paraueram mihi Tyburtinum ſeceſ
ſum: ſed hunc quoq; locũ infecit: ꝓpter uicinum comercium. Non habẽs:
quo me cum familia uertã: Pientiam peto. Cum me illic eſſe intelliges: quę
ſo affines meos: atq; amicos ãmoneas: ne ante. xx. diem uiſum me ueniant.
Tu quoq; id ſerua. Nollem: ſi quid infecti mecum apporto: in caros meos
id deriuari. Purgatis corporibus ad uos ꝓficiſcar: reliquumq; æſtatis agã
uobiſcum. Curato ne qs ędes Diui Martini mihi præripiat. & tu ſpatia ſon
tium: quos ĩtra urbem uineamq; habes: purgari iam facito. Cœnare his in
locis nos crebro oportet. Bene uale: & matri aduẽtum meũ cõmunica. Ro
mæ Die. xviii. Iunii. M. cccc. lxv.

Cardinali Conſtantieñ.

PRoſecutus ſum ſingulari beniuolentia Cardinalem ſanctę Suſanæ:q̃diu uixit. Eadem illo defuncto.ĩ ſuos eſt deriuata. Amo familiam illam ex animo. Sunt fratres germani tres: nepotes cõplures. Omnes teſtimonii boni:& inter oppidanos ſuos non ultimi. Maior natu Thomas equeſtris ordinis:impetratione mea arcis Tyburtinę eſt cuſtos:& in illa ciuitate ſũme diligitur. Saxoferratum nunc prouincię tuę eſt factum. Poteſt multa auctoritas tua ad illorum æſtimationem: uel augendam:uel conſeruandam. Cõmendo eos bonitati:& clementiæ tuę. Cũ benefacies illis:benefacies generi Eccleſię dedito. His.n.fauctoribus deiecta ex illo loco tyramnis: & reſtitutus uerus dominatus romano Præſuli eſt. Adhæc reliquię ſunt confratris olim noſtri:atq; collegæ: quo magis ſub/leuandos:& ꝓtegendos exiſtimo. Habent nõnullos inter oppidanos ſuos: parum eis beniuolos:quos magis torquet inuidia:q̃ ulla iniuria. Cõtra hos precor ope pręſidatus tui dignitatem ſuam retineant. Papienſi tuo indulgebis:quidquid eorum cauſa efficies. Vt uero magis cõmendationem meam ſciat tua Dignatio prouenire ab animo:hãc epiſtolam patri meo:& domino dictaui:ac ſcripſi. Cui me:& illos rurſum deuote cõmendo. Romæ Die xix. Iunii. M.cccc.lxxx.

L. Cardinali Vrſino.

INdies magis peſtilẽtia Romæ augetur. Mora hic tuta nõ eſt. Abierunt multi. Abire & ego inſtitui. Peto Pientiam: atq; ibi ero uſq; ad exactũ Septembrem. Hęc ſcribo:ut ſciat tua Dignatio ubi futurus ſum:& imperare:ſiquid uelit:pro arbitrio poſſit. Ego.n.ſum atq; ero ſemper deditiſſimus tuæ Dignationi. Cui me commendo. Romæ die.xix. Iunii. M.cccc.lxv.

Cardinali Conſtantieñ.

VOlo q̃diu uiuam cõſcius ſis omnium:quæ ago & tempto. nec ignores ubi agat filius tuus. Peſtis ualida totam urbem inuaſit. Quottidie cateruatim Curiales miſeri moriũtur. Non parcitur ulli generi hominum. Quidam;ex collegio noſtro iam abierunt:domeſtica calamitate expulſi. Conſilium non eſt tentare fortunam: nec cum morbo inſuperabili decertare. Vincit:non uincitur. Eo Pientiam:ubi:ut noſti:ędificata eſt mihi domus:& ubi cælum ſalubre patet. Illic ſolutis aliis curis:legam:ſcribam:& cõtemplabor ueſtigia Pii noſtri:in quibus poſtremum inſtitit. Menſe Septembri reuertar ad urbem. Si quid tua Dignatio interim ſuo Papiẽſi imperat:Pientiæ erit. Beneuale:& me cõmendatum habe. Romæ Die.xix. Iunii. M.cccc.lxv.

Carolo Cremonenſi.

POſt diſceſſum tuum ab urbe:nullas ate litteras habui : nõ ex ci
uitate Senenſi.unde uel de matre ſaltem certior fieri debebam.
Ego hic manẽs tui memoriam habui.Deceſſit ex peſte Ioannes
Cremenſis:qui paucis diebus ante ad nos erat reuerſus.Prępoſituram eius
tibi impetraui:nec ſine labore : cum Aulicus q̨dam Põtificis:cuius depre
catione illum in famulatum acceperam:eam cõpeteret.Signata eſt ſuppli
catio : ſed neſcio q̄ utiliter.Ignorabantur hic tituli beneficiorũ quæ habes.
Item annuus Præpoſituræ cenſus:& an diſpenſatione ulla egeres:ſine qui
bus nõ recte impetrari cognoſcis.Aeſtimata ea eſt aureorum cẽtum ſingu
lis annis.uide de omnibus:& alicui da Romæ negotium:aquo cætera con
ficiantur.Scis q̄ ſim ego ineptus ad talia.Iudicaui rem non futuram tibi in
gratam:quia in diœceſi tua eſt:& honorem dignitas habet.ſit illi:& tibi col
latio ſalutaris.Puto cum has acceperis:te iam futurum Papiæ.Negotia in
iuncta cura ea fide:ac diligentia:qua eſſe me uides in tuis.Intellexiſti quod
uelim:& quod natura mea:cõſuetudoq; fert.Ex hiis te ipſum rege:atq; in
ſtitue.Idq; imprimis annitere:ne uituperetur miniſteriũ noſtrum:& ne cui
offenſio cum iniuria detur.Credo etiam Albricum Malletam Mediolanũ
iam perueniſſe:& attuliſſe Regias litteras:q̨bus iucunda poſſeſſio ſit Aui
niõenſis Cœnobii.Si tibi eas uoluerit tradere:ſatiſſacito imprimis ꝑ omni
bus quæ in Cancellaria Regia expendit.tum adde liberalitatẽ:quæ ſtudio
pręſtito:& dignitati ſuæ conuenire uidebitur.Diligentia eius rem multi la
boris explicatam:pacatamq; tradidit nobis:Illiq; per multum debemus.
Pecuniam ſumes a Terracinenſi Epiſcopo:cui in fidem illius exoluẽdę has
litteras monſtra:chirographum meum habentes in calce.Vale:& te nobis
conſerua.Romæ die.xxviiii.Iunii.M.cccc.lxv.

Bauerio Phyſico.

SI tibi acceptum eſt filium Ludouicum in domeſticum famulatũ
meum aſcitum:acceptum mihi eſt hoc quoq; illum uoluiſſe.Eſt
ea modeſtia:& bonitate adoleſcens:ut contingere hoc merito de
beat.Paucis diebus diſciplinam domus:& inſtitutionem meam inſpiciẽs:
ita dexter eſt factus ad omnia:ut reliquum uitæ nil ęgiſſe aliud uideat̃.Lit
teras porro habet non contẽnendas:& percunctationibus aliquando a me
laceſſitus:ita ſenſate ſemper:ac ſcienter reſpondit:ut oſtẽdat paternis docu
mentis dediſſe ſe operam bonis.Diligo eum propterea carumq; inter cęte
ros habeo.Accedit antiqua familiaritas noſtra:tuaq; in me nõnulla patris
officia: quibus deuinctus:eum qui ex te eſt:cogor complecti.Gratulor tibi
pro filio tali:huncq; annorum tuorum leuamen:& cadentis ſenectutis ſub

ſtentaculum deputo. Placeat Deo: qui illum conceſſit: concedere etiam: ut uſq; ad ſupremum ſpiritum eo frui poſſis. Quod ad me attinet: q̄diu erit in familia noſtra: cultu filii habebitur. Non deerit illi diligentia ad ualitudinē conſeruandam: nec ſtudium ad augendam uitæ integritatem: quæ tamen in eo nūc pręcipua eſt. Vices (ut uno uerbo abſoluam) tuas ſubibo: quem admodum poſcis. Idq; agam ꝓ uiribus: ut traditum: & dedicatum noſtro obſequio: te nō pœniteat. Beneuale. Romæ Die. xxviiii. Iunii. M. cccc. lxv.

Bauerio Phyſico Bononieñ.

Filium Ludouicum remitto tibi: ut petis. Eius repetendi cauſa neceſſaria eſt. Peſtis urbem tenet. Menſes periculoſi aduenīunt. Iulius: Auguſtus: & September alibi graues: Romæ exitioſi. Materna pietas non poteſt quieſcere: filio in diſcriminibus poſito. Tu quoq; & ſi uir es: Patrē tamen te negare non potes. Vtriq; eſt conſulendū. etſi ergo Ludouicus erat mihi acceptus: ſuumq; obſequium diligentius eſſe non poterat: tamen ſalus eius: & parentum charitas: pręferri debet. Diligam illū non minus abſentē: q̄ pręſentem: curaboq; inter meos ſemper aſcribi. Gratias ambobus pro contubernio paucorum menſium ago. Si non reportat Ludouicus diuitias: quæ mihi non ſunt: animum tamē noſtrum habet: reſertq; ſecum. Deus te illi: atq; illū tibi (ut optatis) conſeruet. Beneuale. Romæ. Die. xv. Iulii. M. cccc. lxv.

Iulius, Augustus, et september mense[s] Rome exitiosi.

Epiſcopo Aquilano Marchię Theſaurario.

Dilexi omni tempore Paternitatem ueſtram ꝓpter uirtutem ſuā: Temporibus quoq; neceſſariis iuui: ut potui. Per me non defuit aliquando: quin ad ſummos honores aſcenderet. Condictio temporum: & cauſæ bellorum contrariæ: ademerūt mihi occaſionem multam declarandi animi mei: & impedimento etiam Dignationi ueſtræ fuerunt: quo minus uti ſuo iudicio poſſet. Ego mihi perſuaſi ſemper: & perſuadebo q̄ diu uiuemus: a Paternitate ueſtra me diligi: quia illā obſeruo: & gratia uoluntatis ſic officium exigit. Venit impræſentiarum in ꝓuinciā Iacobus frater conſobrinus meus: a quo reddētur hę litteræ: ex omni carne mea mihi acceptus: ac carior omnibus: quę uiuens poſſideo. Domeſtico: ac longo experimento ſenſus eius omnes tractaui. Eſt a natura ipſa: & uoluntate integerrimus. Mores faciles habet: & cum bōitate certat induſtria. Rexit totā domum meam aliquando atq; in eo officio ita ſe mecum: & cum omni familia geſſit: ut utriq; acceptiſſimum eēt miniſteriū ſuum. Ratiocinator inter cætera bonus eſt: & ſenſatus: tam in ſua re: q̄ aliena. Non dubito officiū Reſingnę: quod illi: a Pontifice impetraui: cum cōmendatione exercebit: quia adiumenta ex ſe habet præcipua: unde id agat: & a me quoq; adiuoni

tus omnium eſt:quibus eſſe utilis fiſco poteſt.Precor Paternitatem ueſtrā
pro noſtra amicicia:& pro omni retribuitione antiquæ beniuolentiæ meæ:
illum paterne accipiat:& dictum officium præbeat:dirigatq; in omni ſemi
ta bona:& ueniſſe ad ſe putet:non Iacobum conſobrinum meum:ſed nepo
tem ſuum Amicū.Gratius accipere quicq̄ a Paternitate ueſtra nō poſſum.
Ego illi imperaui ut a ſuo præſcripto nunq̄ diſcedat:ſed Paternitatem ue
ſtram:tanq̄ alterum me:omnibus in rebus obſeruet. Volui etiam eum ab
officio paruo incipere:ut in hoc ꝓbatus:maiora deinceps accipiat.Ego &
ipſe ueſtri ſumus:nec contemnat Dignatio ueſtra noſtros affectus:quam
bene ualere ſemper deſydero.Romæ Die.xxv.Iulii.M.cccc.lxv.

G.Lollio Picolomineo.

COngratulatus Pōtiſici ſum de ꝓfligatis fratribus Anguillariis:
& aperto ad urbem itinere: adieci quoq;:quæ de Cacho:& Her
cule appoſite referebas.Grata fuit gratulatio tua:occaſionemq;
multam prębuit de utilitate confecti negotii multa dicendi. Erat pręſens
Triuiſinus præſul.Audiuntur cum uoluptate:quæ referuntur de rebus hu
iuſmodi.Et certe diligentię Pauli aſcribendus eſt omnis ſucceſſus:ita.n.oīa
inſtituit:ita p̄ alterius rei ſpeciem diſperſas copias ſtatim contraxit:ut ante
illatum:& confectum bellum audiretur:q̄ ſuſpicari poſſet quid eſſet.Euge
nius:Nicolaus:Caliſtus.Pius etiā noſter totis ſuis Pontificatibus hoc opta
uerunt: hoc iſte intra duodecimum diem primo anno Pręſulatus abſoluit.
Sublata eſt indigniſſima idignitas Romanorum Pontificum:& abomina
tio ſedis:& querela totius orbis.Tu quoq; nonnihil es aſſecutus:qui ad eo
rum euerſionem dudum intendens odium tyrannorum non mediocre con
traxeras.Ire deinceps:ac redire:& cōmorari Romæ ſine metu:ac periculo
poteris.Itaq; ut tu Pontifici:ita tibi ego cōgratulor.Si tēpora indulgebūt:
uoluntatem plurimam uideo liberandi hunc tractum Romanum metu la
tronum:& decutiēdi iugum ſeruitutis antiquæ: quod annuat diuina beni
gnitas.Sed hæc ſoli:& i aurem:q; ad meas omnes reſcripſiſſe litteras te di
cas:per mirū mihi uidetur.Ampliuſq̄ triginta diebus nullas accepi:prter
has tantum:quibus impreſentiarum reſpondeo.Aut non ſcribis: aut negli
genter litteras credis.Viatores:quibus illas crediſſe affirmas: plæruq;
nec noſcuntur:nec noſcunt: atq; ita intermoriūtur officia.Scribe ergo &
notis:ac fidelibus cōmitte epiſtolas.In emundis ędibus:neceſſarium mihi
eſt ſuperſederi in aliquot menſes:ſaltem uſq; in Nouembrem.Itaq; uideto:
ſi abſq; poſſeſſoris iactura:ſtare hęc dilatio poteſt.Nec uēdi interim opto.
nec illum omittere occaſionem rei ſuæ: ſi ſe alicunde offerret.Moderare to
ti rei;ut honeſtati conueniens iudicas.Percupio autem:ut ſicut animis:ita

& ędibus nos:& poſteri noſtri ſimus ſemper coniuncti.Beneuale:& de re bus ueſtris aliquãdo aliquid indica.Romę die.xxviii.Iulii.M.cccc.lxv.

Cardinali Senenſi.

HAbeo gratias.D.Tuæ pro binis litteris: quas ad me ſcripſit.Al teris hortatur ut ueniã ad uos:& particeps fiã uoluptatũ:qbus fruimini:alteris cõmendat Clerum Senenſem:ac Pientinũ.Ve niſſem iamdudum:ut ante diſceſſum tuũ erã pollicitus:niſi cauſæ quędam neceſſarię Pontifici notæ me tenuiſſent.Hiis nũc abſolutis:perendie Cam pagnanum ſecedã:atq; ibi ſeptembrem totũ morabor:indulgẽs oblectatio nibus:quas loci conditio dabit. Si deerunt cætera:aucupia certe:& uena tiones non deerunt:inquibus ſum totus.Homini ruſticanti nihil ad ualitu dinem melius.Delitias Senẽſes relinquo tibi hoc anno:& iis:qui ſponſam Mediolanenſem aſſociant: ſed ſequenti non negligã.In re Cleri Senenſis: ac Pientini:teſte Deo:nihil omiſi:quod ad adimplenda mãdata.D.tuę pti nere potuerit.Interpoſui nomen tuum:gratiam meã: ſolum natale Pii Pon tificis.Duriora:q̃ credidi repperi omnia.Vnum hoc uerbũ habuit Paulus ſemper in ore:Pręferenda priuatis ſunt publica.Quod hi cleri poſtulant ſi bi concedi:hoc requirunt aliæ eccleſię:in quibus Quęſtores Apoſtolici exi gunt.Aut omnibus eſt danda remiſſio:aut nulli.Cum contra multa cõten derem:hic fuit exitus cõtentionum noſtrarum:ut dixerit Paulus uelle ſe in telligere quam ſummam perficiat hoc reliquum decimæ:quod mandatũ eſt exigi:& a quo clericorum genere ſit exigẽdum:ut iis intellectis ſtatuere certius poſſit:quatenus exaudienda ſit poſtulatio noſtra.Si ſumma multa non erit:ut dixi:& debitores mendici:quorum nullus ſit ſuccus: gratiã for taſſe inueniemus in oculis ſuis.Si minus:bibendus oĩno erit hic calix.Itaq; in hoc uno curam adhibeat Dignatio tua:ut documentis publicis cõteſta ta hęc mittantur ad Paulum:quæ quanto tenuiora oſtendentur:tanto illũ ad gratiam facient liberaliorẽ.Rem Pientinam ideo impetrare nõ potui: q; teſtimonium ſcriptum proferre nõn ualui uoluntatis patris noſtri defun cti.Aſſertioni tuæ:& meę credendum nõ putat:quod ſuſpectos nos dicat. Neq; adduci poteſt:ut exiſtimet pluris eſſe apud nos conſcientias noſtras: q̃ rem clericorum paucorum.Allegaui nouitatẽ eccleſiæ:atq; eius inopiã. Item taxam donatam primo Epiſcopo:nõ a ſua Beatitudine tantum:ſed a toto quoq; collegio: ueriſimile docens eum qui ſedem illam erexerat:qui dotauerat:qui taxam noluerat:qui extremam paupertatem clericoꝶ agno uerat:parſum uoluiſſe decimę primę.Pariter ut teſtimonio noſtro:his argu mentis putauit credendum.Ego ut utrobiq; aliqua interim reſpiratio eẽt: & nouis precibus locus:& colligi quoq; omnia poſſint:quibus Pii cõceſſio

nem probare poſſimus:breue impetraui.Quo queſtori ipſi mandatur: ut mēſem integrum exactione abſtineat.Id cum præſentibus mitto:& ſimul eius exemplum.Si quo ſcripto Pius remiſſionem ſuam cōceſſit:hoc mittat Dignatio tua.Sine difficultate accipiemus:quod uolumus.Si minus id ſit: colligat q̄ plures poterit teſtes:& pariter mittat.Etſi.n.in eādem ſuſpicio nem uenire omnes dicētur:nihilominus boni aliquid meo iudicio parient. Tua quoq; Dignatio nō grauetur Pontifici ſcribere: & idipſum teſtari:ac petere.Litterarum hic noſter cupidus eſt:& amat rogari:& petēti q̄ inter cedenti:mauult concedere.Suadeo quoq; pro meo in Paternitatem tuam officio:ut etiam ſine cauſa litteras ei det aliquādo:& de ſe ſignificet aliquid: & de his rebus:quas placituras ſuis ſēſibus putet.Officia hæc debita a no bis Pontificibus ſunt:& gratiſſima imprimis ſunt Paulo:& perſolui quotti die a reliquis uideo:qui uel longe abſunt:uel prope.Id autem eo diligētius eſt a Dominatione tua agendum:q; ſilentium eius propter multa:quæ ac cidere:nō negligentię ſed uoluntati parum pacatę:poſſet aſcribi.Suſpicio num hæc tempora planiſſima ſunt:quibus ſerenitate frontis:& animi: ob uiam ire:ſemper ſapientis eſt habitum.Si peccatum meum hic eſt:fidei ſo litæ ſit:nō arrogantiæ.Multum etenim diligo.Romæ nihil eſt noui:quod magnopere ſcribi expediat.Præſul Mediolanenſis:in quem cumulata erāt Vicecamerariatus:& theſaureratus officia: iacet ex febre tertiana.eſt dux plex:uexatura corpus:non adductura in periculum aliquod.Peſtis urbem non deſerit:nec remittere aliquid uidetur de ſolito.Acciti ad craſtinū Con ſiſtorium ſunt Cardinales:qui erant in proximo:Sancti Xyſti de Lebreto, Vicecancellarius:ac Mantuanus.Vocationis cauſa ē nouus hic Hiſpanię motus.Deſtituerunt Regem Henricum.Fratrem eius Alphonſum poſuē runt in ſolio.Scripſit hic nouus Rex Pontifici litteras.Narrat Regni cala mitates:quas ſub illo eſt paſſum.Diuturnam patientiam omnium procerū ac Prelatorum ſurrexiſſe:illos tādem iuſtis iniuriis motos: ac Henricum adhibitis Regni cerimoniis:uno conſenſu priuaſſe: ſe elegiſſe. Maiorem porro Hiſpaniæ partem obedientiæ ſuæ adiunctam.Sperare intra dies nō multos cuncta ditionis ſuæ futura.Proinde orare Pontificem:ut auctorita te quoq; ſedis Romanæ fortuna hæc ſua addiuuetur:nec audiatur is:q Re gno:& religioni chriſtianæ peſtifer omnium pene iudiciis ſit cōdemnatus. Memorat unum in litteris:quod moleſte me habet:& nulli cōmunicari pe to:præterq̄ Lollio noſtro.Omnia hæc uidelicet iudicata iamdudū Pio eē uentura:& ſuo nunc conſilio facta.Prębet hęc res inter noſtros occaſionē multam de eo loquendi.Plures conſuluiſſe ipſum exiſtimant:aientes ad ſe ditionem ſemper:& ad bella:& ad nouandas res animū eius ſpectaſſe.Pau

ci aliter credunt. Ego fortuna miſer: animo felix: intrepide me pro patre ſæ/
pe obieci. Contendi falſiſſima eſſe quę hii criminantur: illius cōſilia ſemper
amica pacis fuiſſe: pacem ubicunqȝ potuit inter chriſtianos magnis ſuis in
commodis per Legatos curaſſe: Bellum nullum ſuſcepiſſe niſi coactum:
niſi prouocatum ſæpius: niſi pro iuſticia: niſi pro dignitate ſedis Romanę.
Atqȝ hoc argumento ea me confirmare adiunxi: qđ Deus: qui iuſtas cauſas
non deſerit uictoriam ſemper de iniqua gerentibus tribuit: & ſenem offen
ſum non paſſus eſt deſeri. Qđ uero hic nouus Rex ex ſuo conſilio factum
affirmet: id ad tegendam turpitudinem cauſæ adduci: ut quod ex ꝓpoſito
laudare non poſſunt: ex iudicio ſedis extollant: Facile cuiuſuis eſſe: & tutū
loqȝ de mortuo: qui reſpondere nō poſſit: & mendacium iniquū conuincere.
Eo quoqȝ me ardor defenſionis aliquando prouexit: ut dicerem nationem
mendaciſſimam eſſe: ſemper armatam ad falſas calumnias: ſemper ſic ab
omnibus habitam. Nec eſſe illi etiam interpoſita religione iuramenti: cre
dendum: poſſe me autem proferre indicia multa amoris Pii erga Henricū:
quibus conſtet: nil tale in eum conſultum: Honores impenſos frequenter
Apoſtolicæ Sedi in publicis eius cauſis: Grandia pecuniaria ſubſidia ex illo
regno permiſſa: Conſtantiam animi in non audiendis turbulentis conſiliis
Ludouici Regis Gallorum: In quibus admiſcere illum contra Pium tenta
uit: equeſtrem dignitatē: & diplomata honorifica ab Hiſpania uſqȝ tranſ
miſſa duobus ſororis filiis: & complura huiuſmodi: quæ ad mentem uene/
runt: & ſecundo fauore audita ſunt ab iis: qui Pii memoriam colunt. Procu
ratores Henrici: qbus Cardinalis ſancti Angeli enixiſſime fauet: ſibi non
deſunt. Oſtendunt ſceleratā illoꝝ rebellionē: Fidē apertiſſime uiolatā. Pre
cantur nō dari quicq̄ Alfonſo cōtra dominū ſuū: quem tot annos Romana
Sedes honorauit ut regem: & dignitatis ſuæ habuit aſſertorem. Declarari
quoqȝ per litteras petunt: Nec conſuluiſſe Romanum Pontificem: nec con
ſenſiſſe: ut talia fierent: religioni: & iuſticiæ omni ex parte cōtraria. Ad hæc
ergo diſceptanda conuenturi cras in cōſiſtorium ſumus: & ad ſtatuendum
quid hiis: atqȝ illis concedi concedi conueniat. Dimiſſis patribus eodem ue
ſtigio ſecedam quo dixi. Hæc paulo latius ſignificāda putaui: q, & magni
momenti ſunt: & patrem noſtrum Pium contingunt. Longitudini litteraꝝ
det ueniam. D. Tua: Cui me: matremqȝ meam: & fratris filios: deuote com
mendo. Romæ.

G. Cardinali Rothomagēſi.

NEſcio ut ualeat Romę. D. Tua poſt meum diſceſſum: ego Cāpa
gnani ualeo bn̄. Habito cōmode. Fruor uoluptatibus: quas loci
cōdictio dat. Aer purgatiſſimus ē: gelidę aquę: Panis nō malus:

Vina mellonibus congrua. Mellones autem omnium optimi: ex uno acer uo emi clausis oculis poſſunt. In nullo eſt falli. Hęc Domina loci humanitate aſſidua utens: nulla re egere me patitur. Dedit imperium oppidi: & ex pręſcripto meo agi uult omnia. Non admittitur: non eiicitur: niſi quē uult Papienſis. Exeo mane ad colles uicinos. Comitatur ſemper aura ſuauis. Inuenio creberrimos fontes: loca ramis: ac fructetis opaca. Nihil non lętum: non ridens eſt obuium oculis. Cōſiſto aliquando: & uoco Dominationem tuam abſentem: non inuidens ędibus tuis: quarum pulchritudinem hæc agri pulchritudo longe exuperat. Colite nūc urbē ut uultis: & contemplamini nebulas matutinas: & odorate fimum ad flumen incenſum: & ite ad Pontificem: & haurite puluerem a pręcedenti comitatu excitatum: & expectate horas continuas anteq̄ audiamini: & redite domum ad horam noctis ſecundam: & audite dies totos moleſtas adeuntium uos petitiones: & contriſtamini corde cum non impetratis quod uultis: & urimini animo: cū ex conſiliis ueſtris non ſe Pontifex regit: & perferte anxietates innumeras: quas urbana cura apportat. Ego hiis omnibus uacuus: mihi ipſi cum lætitia uiuo: ſpacians: legens: ſcribens: uiciſſimq; curans mentem & corpus. Rumor hic eſt. D. Tuam ituram Formellum: ante nō credam: q̄ uidero. Operis non exigui eſt extrudere urbe meum Rothomagenſem. Hamis duobus ſcinderis in diuerſa. Natura tua agrum: & libertatem cæli deſyderat: Inſtitutio Apoſtolicam Sedem. Vult: & non uult animus anceps: at tandem in eam partem inclinat: quam pœnitet poſtmodum eſſe ſuſceptam: ita fit aliquando ut maior nobiſcum: q̄ cum aliis pugna oriatur. Veni Formellum: ex pedi te curialibus curis. ac præcide funem cogitationū magiſq; ſolue. Vicinitas amborum noſtros hos ſeceſſus faciet gratiores. Aut hic erit. D. tua: aut illic ego. uenatiōis: & aucupii uoluptates iungemus. Vterq; ager omnifariam feris: ac uolatilibus plænus eſt. Nihil deerit: quod conſolari nos poſſit. neq; ad extremum æſtatis tempus. D. tua reſpiciat: & ſerum putet eſſe ſeceſſum. quod bene fit: & ad ſalutem: nuq̄ eſt ſerum. Auguſto & Septembri ager eſt neceſſarius. Magis ad recreandam ualitudinem pertinent menſes ii: q̄ Iunius: & Iulius. Illi ſine fructu: æſtus habent continuos: Ii ſine aeſtibus: q̄dquid terra gratiſſimū dat: Perdices: Ficedulas: Poma diuerſa: & uuas: ac regaliſſimas ficus omnium fructuum. Iterum inuito. Veni & abrumpe curas inanes: quæ q̄tæ ſint morte noſtra docentur. Dies quiſq; prætereiens perit ualitudini tuę: quæ eo magis oblectamentis omnibus eſt ſubleuēda: quo grauius ad ſenectutis ruit incōmoda. Teſtor ſanctū cōſortiū noſtrū: inſtituiſſe me ab initio decē tantū lineas ad. D. tuā pſcribere: ſed ꝑduxit me amor ad folii tergū. Cōmendari precor ſūmo Pōtifici ueſtro. & a

Dignatione tua amari. Campagnani die. x. Auguſti. M. cccc lxv.

Theodoro Epiſcopo Teruiſino.

PRo exemplis litterarum ad me miſſis: quæ dictatę ſunt Pontifi cis nomine: charitati tuæ gratias ago. Impleuiſti promiſſum: & addidiſti uoluptatem amico ruſticanti. Sancta ſunt quæ ſcribun tur digna Eccleſia & paſtore: qui præſidiet. ſic uerſandæ mentes exercentiū falcem in meſſe aliena. Ignitum eloquium eſt: quale conuenit frigentibus cordibus. Intrepide ſuſcipit cauſam libertatis cōmūis. Fluitur rós: & quaſi imber ſuper hęrbam: & quaſi ſtillæ ſuper gramina: quia nomen domini in uocat. Verum eſt illud: quod repromittitur nobis. Dominus dabit uer bum euangelizantibus uirtute multa. Verbo tuo mi Teruiſine nil poten tius: nihil inſtructius: nihil in ueritate fundatius. Nihil ratione: Auctori tate an exemplo efficatius pugnat. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Aſſe queris ſcribendo: ut increpationes tuæ: mellitæ preces appareant. Pre ces autem ipſæ: grauitate non careant. Sapientiam nimirum meditatur os iuſti: & loquitur lingua eius iudicium. Ego his lectis: primo gratulatus ſum ingenio tuo: & tacitus dixi: Beatus homo: quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum. Quia docebit iniquos uias tuas: & impii ad te con uertentur: & de teſtimoniis tuis loquetur in conſpectu Regum: & non con fundetur: deinde menti bonæ ad bonum opus ſemper ſpectanti. Niſi. n. in tegerrimus eſſes: & niſi matrem Eccleſiam coleres: ex te hęc non habere mus. Scriptum eſt. n. uir inſipiens non cognoſcet: & ſtultus non intelliget hæc. Nunc autem quia officii tui es memor: & intus te colis: non extra facis quod uero præſule eſt dignum: de bono theſauro cordis: quæ bona ſunt: p ferens. Gratulor quoq; Pontifici noſtro: in quem Deus hunc ſpirtum ſuſci tat: ut uelit Eccleſiam: & miniſtros eius dignitatem ſuam tenere: & deiici iu gum ſeruitutis: iam antiquæ. Opus nullum perfectius: nullum Deo acce ptius: nullum ſuo miniſterio dignius. Deſyderium ſanctum fecundet ille cu ius cauſam nunc agit. Reſtituta eccleſia in libertatem officii ſui: benedice tur amplius in ſacerdotibus. Perſeueret: ut cœpit: atq; hoc pietatis opus in finem deſudet. Parata illi merces eſt copioſa: & Pontificatui ſuo cōmenda tio æterna. Vultus potentum non timeat. Viriliter agat: & confortetur cor eius: quia faciet in Deo uirtutem: & ipſe tribulantes ſe reducet ad nihilum. Cauſa optima eſt. Defenſio iuſta. ſalutaris cura: non ei tantum: qui præ cipit: ſed eis quoq; quibus præcipitur. In tot pręrogatiuis operis beni ſpe randus eſt fructus cogitationis ſuſceptæ. Te precor: ut cum ſimile ali quid editur: expertem me eius eſſe non ſinas. Si quis eſt enim qui lau det: qui ſcribat: qui conſoletur: qui deniq; ſuum in te animum propterea

augeat:tuus eſt Papienſis:cuius:ꝙ dictũ ſine arrogantia ſit:ẽ in huiuſmo
di iudiciũ aliquod. Quæ de reditu Lucæ:& legatiõe Burgũdica:& ꝑfliga
tis hoſtibus Ludouici Regis cõmemoras:grata fuerũt. Victoria hęc:ſi nõ
fallor:prębitura uidet̃ cauſam motus maioris. Ante cõflictũ integris ad
huc rebus:pacificationis eſſe ſpes aliqua poterat. Fractis nũc:quiſq; ad ma
iora ſe inſtruet. ſtant belli cauſæ:nouus cruor imbuit arma. Si aduerſantes
ſucceſſu hoc territi:manus ſubmittẽt:& illis oppreſſis Rex uictor euadet:
formidoloſa erit multis potentia eius: nobis autem non tuta. Vale aman
tiſſime pater:& tibi hiis menſibus cum diligentia caue.

Theodorus Epiſcopus Taruiſinus Cardinali Papiẽñ.

Itteras Reuerẽdiſſimæ Dñationis Veſtræ ꝓxime mihi redditas mira uoluptate ꝑlegi:quoniã nõ ſolũ latinã puritatẽ:facilitatẽq; ſermõis:ſed ẽt copiã ſcripturaꝝ:& diuinoꝝ myſterioꝝ eruditio nem præferebant. Ita.n.accomodantur diuinę ſentẽtiæ:ſic auctoritates ex pſalmis inuicem nectuntur:ut non ex diuerſis excerptæ:ſed inuicẽ cohęren tes:atq; continuæ uideantur. Talis debet eſſe ſermo preſbyteri:ſcripturaꝝ lectione conditus:qualẽ in Colocenſibus requirebat Apoſtolus:inquiens: Sermo ueſter ſemꝑ in gratia ſale ſit conditus. Talem rurſus in ordinatione Epiſcopi requirebat. obtine ait eum:q ſecundum doctrinam fidelem ſer monem:ut poſſit exhortari in doctrina ſana:& contra dicentes reuincere: de quo & in epiſtola dicebat. Clauiger Regni cœleſtis:paratus ſemper ad ſatiſfactionem omni poſcẽti te rationem:de ea quæ in te eſt ſpes. Vno igit̃ eodemq; tempore Reuerendiſſima. P. Veſtra ſtudio preſbyterum:doctri na Epiſcopum:exhortatiõe doctorem:atq; paſtorem ſe exibet animarum. quia non declamatorem eſſe: uel garrulum: ſed myſteriorum peritum:& ſacramentorum Dei eruditiſſimum ſe oſtendit:& probat. Hoc eſt ipſum genus eloquii preſſum:& nitidum:quod apud ſacros interpretes commen datur:non ſolum latina puritate relucens:ſed diuina quoq; redolens ſacra menta:crebrum ſacris teſtimoniis:atq; ſententiis. Iacet.n.ut ait ille:oratio: in qua tantum uerba laudantur. quo fit ut comparatione ueſtri ſermonis meam ineptiam recognoſcens:laudari amplius ꝑtimeſcam. quid.n.in me aut quãtulum eſt:ut eruditiſſimę uocis præconium merear. Metiris inquit ille:nos uirtutibus tuis:& paruos magnus extollis. Sed ego id nec agnoſco nec poſtulo. Scio me inter clamoſa fori iurgia uerſatũ:& inter ſcabros cau ſaꝝ codices uelut quadã fabrili officina nutritũ:illius obduxiſſe rubiginẽ: & propterea horridum:& ſcatens eſſe omne quod loquor. Verum ipſa cõ mendatio erit ut quędã forma doctrinę:ut ꝑ loquẽtis ꝑſona talis dicẽdi or do moderatioq; ſeruetur:ut ſit in dicendo amor:ſed nõ emollicus:ſit rigor

ſed non exaſperans:ſit zelus:ſed nō immoderate ſeuiens:ſit pietas:ſed nō pluſq̄ expediat parcens. De epiſtolis Pontificis:de quibus Dñatio Veſtra Reuerēdiſſima ſcribit:eius ſtudio:& zelo cōgaudeo: & quoniā cupit alia quæ eduntur in dies ſibi tranſmitti:Apologiam ad primiores cuiuſdam p̄populi:q cenſoria quadam maieſtate ſeueritatem Pontificis arguebant:nuper ſcriptam:nōdū tñ palam editam:ſuppreſſo nomine ciuitatis emitto legendam:& inter domeſticos parietes ſecretius obſeruandā. Alia poſt hæc miſſurus:quę cauſam Fidei:& religionis cōtingūt:ſi Reuerēdiſſimā. D. Vrām nugarum noſtrarum lectione delectari cognouero. Det autem ueniam tarditati reſponſi:quoniam exemplandi libelli gratia dilatum eſt. Romæ in Palatio Apoſtolico die xxi. Auguſti. M.cccc.lxv.

Cardinalis. Papieñ. ad Epiſtolam quę ſequitur.

EPiſtola:quę ſequeris:ito ad patrem meū Nicenū:rogato,ut te totam legat:lectam non laceret. ſi erubuerit laudari ſe uidens:contende,laudem ueri eſſe:nō falſi. Si doluerit partius dici:q̄ merita poſtulent:infirmitatis mecę hoc eē accuſa:neq̄. n. par materiæ eē ingeniū. ſi adulatorē me arguet:pugna audaciter iudicii hæc eē:nō falſæ gratiæ. Si cauſam laudatiōis requiret:hanc memorabis:Admiratū me quodā in cōſiſtorio uim eius:& ſuauitatē dicēdi:ſtudiū quoq̄ boni:& ſententiā liberā mox ut ſum domū reueſus:dictaſſe te ſtatim: & inſcripſiſſe ad Cardinalē amicū:q mecū pariter admiratur illū:& laudat. Si rogabit miſſa ne ſis: negabis miſſam te eſſe. Si q̄obrem quęret:qa eo inconſulto tutū non duxi. Si deniq̄ poſcet:cur te ante nō miſi:& a Campagnano potius:q̄ ab urbe reddēris ei:̄ dicito:qa ſi Romæ tradita eſſes:timui:ne incōſpectū eius n. ox ueniens erubeſcerē nimis:& uocē patris non poſſem pferre:Campagnani nil tale euentuꝝ:qetuꝝ potius motū omnē animi:donec reuertor. Reſpōde cito q te exceperint caſus:quæ frons:q oculi:q ſenſus legentis. Te ēt lecta q habitus oris:eius ne:q ſuccenſeat:an q cōtemnat:an q gratiā habeat. Suſpenſo animo ſum:donec hæc noſco. Memento quoq̄ pietati ſuæ me commendare:& rogare:ut commender Pontifici. Vale epiſtola. A Niceninis digitis te Deus cōſeruet. li q̄ potenter conſcerpere inepta ſolent Cāpagnani die. xx. Auguſti. M.cccc.lxv.

Cardinali Senenſi.

NVnq̄ hunc collegā noſtrū intueor:ut ſuſpirās nō precer Deū:q̄ diutiſime ānos eius pferat. Nicenū dico Cardinalē Tuſculanū cōmunē tibi ac mihi patrē. Orōnis mecę cā ē:ñ tā amor:quo eū pſequor:q̄ publica utilitas:ad quā uideo illū ſemp intentū. Collegii quoq̄ noſtri dignitas:cuius æſtimatio ſtat huius preſentia. Miſera erit dies illa &

lachrymabilis multum:quę nobis illum eripiet.Iacturā grandiorem facere ſors noſtra non poterit.Perdemus firmū præſidium:& lumen pene omne: quo aliquid nunc forſan lucemus. quid eo excellentius? quid ad omnes: caſus ſtabilius? Quantum ingenio ualet:quottidie contemplaris.Nō uidetur:quod uidet ipſe: nec ſentitur bene.quod eius non ꝓbat iudicium. Propoſitis in medium rebus:de qbus eſt habendum conſilium:primus in ordine ſententiam dicit:ſpatium tantiſper ad cogitandū habens: dum de iis refert:& tam ſubito ita exprimit quicquid in cauſa optimum eſt: ut nihil ſequentibus ad dicendum relinquāt. Vt plurimum iri uides in eius ſententiam:probari:quod ꝓbat:& damnari:quod damnat. Audis quoq; qua facundia conceptus explicet ſuos. Non ſubſiſtit alicubi.non hæſitat.non obliuiſcitur.Continuatio orationis eadem eſt:uſq; in finem aperta ſemper:& facilis:& delectans.Nullæ inſunt implicationes rerum:neq; obſcuritates: quas ſentimus aliquando in pleriſq;.Melius ego ex ipſo conſulente:quod eſt ꝓpoſitum capio:q̄ ceperim ex eo:qui ante propoſuit.Audirem diem totam ſine faſtidio hunc in conſiſtorio loquentem:ita ſemper habet:& ſemper texit quod animum iuuet. Taceo uerboꝝ ornatum: uimq;:quam dictioni adiicit.Bonis imbuto:nil niſi lectū:& ſignificans:& proprium ad linguam ſuccurrit.Si ex propoſito eſſe malus uellet:neſcio an id poſſet:tanta eſt iam exercitatiōe loquēdi cōfirmata facultas.Pręclara hæc ſunt:& inter noſtros rara.Sed illud quantū eſt:ꝙ ſemper meditatur aliquid:& ꝓponit Pōtifici quod ad cōmunem rem:uel chriſtianorum:uel Eccleſię faciat.Nullis capitur aliis ſtudiis.Non uagatur:non ociatur:nec abire tempus per inertiam ſinit.Salutaria ſunt omni tempore:quæ operatur.Vides de noſtris eſſe qui frequenter in agris ſint:conſectentur crebro prata:& fontes.& indulgeāt uenatui:& cum domi ſunt:conuiuiis:& cōfabulationibus dies ducant inutiles. Huic patri nihil eſt horum:ſed ſi quid publicum aliquando accidit fideli alicuius curandum diligentia: adhibetur hic ſemper ad ꝓuidendum primus.Quanto ſtudio id peragat:teſtes nos ſumus:& teſtis frequens talium demandatio.Niſi enim iniuncta perficeret:non tam crebro iniungeret Pontifex.Neq; enim negligenti opus unum:libenter demandamus ſecūdum.Acre iudicium eius:& mens prompta: & uoluntas ad bonum feſtinans:abſoluit mature quęq; difficilia:Adde merita in Eccleſiam ſua:diuerſis temporibus:& locis pręſtita.Diſſentiente olim de Spiritu ſancto orientali Eccleſia:cū occidētali:& Imperatore cōſtantinopolitāo cū doctiſſimis ſuæ ditionis huc aduocato:ut diſputatione mutua ſtatueretur quid eſſet tenendum: hic:ut ingenio ſuperabat cæteros: ita uoluntate ad unionem totus ſpectabat:ſalutem animæ non ſæculi gloriam quærens. Submittebat

ergo ex libris:quibus ſidebant græci : argumenta ad noſtros:& ãmonebat
qbus uiis deberet inſiſti:ut ad caput quęſiti fructus poſſet ueniri.Nec inter
mittebat interim dum conſilia interſe haberentur : arguere ſuos : errorem
oſtendere:& ad meliora Imperatorem hortari.Factum eſt autem huius di
ligentia:ut diſputatio:quæ iam conuerſa in pertinaciam erat:abſolueretur
cito:ac Græca fides uniretur latinæ.quas ob res gratus Eugenio : & ſpem
prębens perſeuerantię : Cardinalatu dignus eſt habitus:nec ad nos conce
dens ex Gręcia:quicq̃ ſtudii ad uirtutem:& ad publica intermiſit.Edidicit
primum ſummo deſyderio litteras noſtras:tantamq; in his breui tempore
loquendi:& ſcribendi aſſecutus eſt facultatem:ut inter doctiſſimos habere
tur latini nominis.Quin & locutionem popularem alieniorem græco dili-
genter apręhendit : ne adeuntium officia : per linguæ inopiam tardarent̃.
Miſſus deinde Bononiam legatus:difficilem Pręſidatum ſecunda fama ad
miniſtrauit.Nullæ in eo ſordes : nullæ rapinæ:nullæ cogitationes priuatæ
rei:magiſq̃ publicę:inuẽtę ſunt.Ciuitas ad tumultum prona eſt(ut noſti)
paſſa ante eius acceſſum crebras cum emiſſiões:tum etiam cædes ciuium.
Hoc regẽte nil tale auditum.Continuit in officio omnes : indulgens cuiq;
quod indulgendum per honeſtatem fuit.Pręnſatio perſonarum:atq; horũ
cura:illorum neglectus:quæ induxerunt olim in multas ciuitates noſtræ di
tionis ſeditiones graues:atq; odia:procul ab eo fuerũt.Vna in omnes ęqui
tate occaſionem mali huius ſuſtulit.Magno:ut paruo:patere ad ſe aditum
uoluit:& quemq;:qui uellet lamẽtari:per ſe & petere:& priuatam rem age
re.In benefactis intrepidum ſemper ſe preſtitit.Xantho Bentiuolo potẽtia
factionis ſuæ:quæ una Bononiæ poterat:aliquando inſoleſcenti:ſic reſtitit
in oculis populi:ut & cæteris exemplo eſſet:& noſcerent alii non deeſſe ani
mum Pręſidi ad tuendam dignitatem officii.His artibus ciuitatem annos
complures incolumem ſeruauit.& decedens legatione:deſyderia ꝓuincia
lium:gratiamq; ſecum retulit.Profectus inde ad Cæſarem in Germaniam
Fidei cauſa:q̃q̃ æger & grauis annis : ſumma tamen diligentia publicum
opus impleuit : obiens omnia legationis munera:& plurima utilia diuer-
ſis in locis conſtituens.Illud quoq; præter opinionẽ omniũ:neceſſario tpe
ẽ aſſecutus:ut bellũ:quod inter ipſũ Cæſarẽ:fratremq; Sigiſmundũ magno
utriuſq; damno gerebat̃:interuentu tolleret ſuo:& poſitis armis:alterq; alte
ri cõciliaret.Qua ex re perpetuã Cęſaris uendicans charitatẽ:Filiũ:q ei ſub
idem tẽpus eſt natus:eo deprecante ſacro initiauit Baptiſmate.Statuente
deinde annis ſequẽtibus Pio ſecũdo ad bellũ in Turcos ire:neceſſariũ pluri
bus de cauſis putauit legatũ ad Venetos mittere:q hos quoq; belli ſocios
faceret.Parauerãt illi ualidã claſſẽ:Pręfectumq; delegerãt(uexillo attribu

to)q, in grauibus reipublicæ caſibus ſolet ꝑduci. Ad hæc omnis generis machinas:& fabros:& calcem:& ligna cõtulerant in naues. Putabatur ad inuadendum Peloponeſſum:atq; obſtruendũ muro celebre illud examilon omnia pertinere. Nihil tamen explorati eſſe cuiq̃ poterat. Igitur ad exquirendam eorum mentem:incitandoſq; ad indictionem belli animos: Nicenum delegit:legatumq; illuc rurſum deſignauit. Accedebat q, cũ Sigiſmũdum & Dominicũ Malateſtas:prælio ſuperatos acrius oppugnaret: deiectiſq; dominatu ambobus:aucturus rem Eccleſiæ uideretur: compertum habebat eam acceſſionem ſuſpitioſam Venetis eſſe:nec eos paſſuros æquo animo Ariminum & Ceſenam ad ditionem noſtram uenire. Confidebat ergo ſapientis legati opera:hanc quoq; difficultatẽ cito ſublatum iri. Itaq; profectus ad eos:omnia uirtute ſua breui confecit.nec omiſit quicq̃: quod uſui uideretur. Indictum eſt aperte bellum:decretis ad templa ſupplicationibus:& cauſæ Apoſtolice ſedis multæ apud eos defenſæ. Imprimiſq; id ꝑuiſum:ne iuſtam de Malateſtis ultionem impediendam ſibi cenſerent. Triremem quoq; priuata impenſa ſua in eoꝝ portu inſtruxit:quam in ſubſidiũ ſanctę expeditionis Anconam ad Pium perduxit. Dies me deficeret:ſi percurrere ſingula eius benefacta uellem.quæ ad uirũ excellentem pertinent: & prętermiſſa a me ſentis:conuenire in hunc puta. Precemur Deũ ualitudinem bonam illi tribuat:dies producat:& cum ad ſe uocat:alterum nobis relinquat Nicenum. Beneuale. Ex Campagnano.

Cardinali Senenſi.

REſcripſi ex urbe. D. tuæ ad rem Cleri Senenſis & Pientini:nunciaui quoq;:quæ apud Sedẽ tunc agerentur. Nũc Campagnani accepi litteras tuas:ex quibus agnoui:quæ iſthic ſuſpitionem futuri motus iniiciant:& quid de me noſtri Senenſes expectent:quid ſibi indicari deſyderent. Fides:quam haberi mihi Dignatio tua cõmemorat: profecto eſt uera. Non falluntur iudicio de me noſtri conciues. Amo.n.hanc ciuitatem:quantũ amari a me maxime poteſt: nec ſecus ſua ſalus mihi eſt curæ:q̃ mea. Creui enim bñficio huius: atq; huius charitate om͞ia ſumma in ſorte noſtra ſum aſſecutus. Luca ortu tantũ mihi eſt patria. Sena pietate & meritis. Illa dedit ut eſſem:hæc ut bñ:& honorifice eſſem. In hãc quoq; quia propenſior eſt mea uoluntas: meoꝝ omnium domicilium tranſtuli: quod illi aeternum habebunt: & nati natoꝝ:& qui naſcentur ab illis. Ad ſuſpicionem conceptam:breue eſt quod. D. tuæ reſpondeam. Doleo tãtam fortunæ commutationem:tam ſubito factam:ut ex ſumma quiete: in inquietudinem ſummam uentum ſit:& ubi antea nihil erat uerendum:nũc timenda ſint multa:& qui prius ſub uigilia oculorum alterius ocioſi dor-

miebamus:nunc noſtris:& alienis excubare cogamur.Sine detrimento ci
uitatis hoc eſſe non poteſt.Animorum.n.ſuſpenſio a publicis cõmodis:&
priuatis plęrunq; nos auocat.Ego de hiis apparatibus aliquid etiam ſenſi:
ſed quorſum tendant explorare non potui.Nouit.D.tua Pontificẽ noſtrũ.
Tecti admodum:& taciti conſilii eſſe.Opera eius ante uidentur:q̃ audian
tur.Nec ante rationem ſuorum motuum aperit:q̃ illi ſint inchoati.Sic bel
lo in fratres de Anguillaria ad auertẽdam ſuſpitionem:aſſimulati ſunt me
tus a Rege:& cum omnium oculi ad Campaniæ extrema eſſent intẽti:ſu
bito coacti ſunt ad Vetrallam:& Roncilionem reſpicere.Si in Senẽſes ali
quid parat:& quemq̃ celatum eſſe uult cogitationum ſuarum:celatũ impri
mis me uult:quem aliquando nimii in Senenſes affectus damnauit. Vno
uerbo abſoluam:ignarus huius rei ſum penitus:nec unde aliquid ſciam:ſa-
tis intelligo.Menſibus tamen præteritis:cum uulgo ferretur repetiturum
eum eẽ oppida quædam:ditionis olim eccleſiæ:& bellum illaturum ni red
derentur:interrogatus amenũ hoc ſibi animi eſſet: prorſus negauit:& be
nigne admodum addidit:Ego Senenſes plurimum diligo:ſaluos cupio:&
nonmodo non laceſſam bello:ſed ab impugnationibus alienis ſum para
tus tutari.Si animo nunc aliud uerſat:intelligat ille:q eſt ſcrutator cordiũ:
& renium Deus.Difficile tamen adducor:ut credam.B.ſuam tale quicq̃ in
eos auſurã.Argumenta huius rei colligo multa.Pacata Italia tota eſt.No
uarum turbationum non eſſet ſuæ dignitatis materiam dare.Noſcit Senẽ
ſium res:nõ uſq;adeo inopes:ut Anguillariam fortunam poſſit in eis ſpera
re.Scit illos conuenire in cõmune fœdus Italię:amicos habere:qui rẽ ſuam
non ſint deſerturi:non expedire Eccleſię uicinitatem hanc ſibi eſſe infeſtã:
& cum periculo amittere:quod maiores ſui Romani præſules conati ſunt
impenſa opa retinere.Veneti ſunt bello graui implicati.Ferdinandus Rex
non oppugnaret eos:a quibus defenſus eſt ipſe:& retentus in regno.Dux
Mediolani:uel quieſceret:uel offerret ſe medium paci.Illud certe: Senenſi
bus non eſſet infeſtus.Cum Florentinis paratum eſt ſemper fœdus priua
tum:cum uolunt.Quod illi eo inirent libentius:quo & cauſam cõſimilem
ſibi eſſe cum Eccleſia uident.Solum Pontificem.bellum cum Senenſibus
gerere:durum ẽ admodum.Pręſertim cum & longi temporis futurum ap
pareat:& magni impendii:& cauſa Fidei catholicę:ut nũtiis certis affertur
adducta ſit in diſcrimen perſpicuum: defenſionem uero eius de manu ſua
omnes requirant.Sunt & alia:quæ ego pręſenti:q̃ abſenti mallem referre.
Cauſam Sancti Anaſtaſii non ſatis habere momenti ad tantam turbatio
nem exiſtimo.Iudicium pendet.In neutram adhuc pronunciatum eſt par
tem.Vtrinq; conueniri antea poterat:& poteſt.nunc quoq; longe minori

bus damnis:q̄ belli.Spoletanum noſtrum q̄q̄ immemor aliquando ſit Pii: & ſui:ſuarumq; rerum nimium amans:tamen nō uſq;adeo præcipitem puto:ut uelit propter ſe unum duorum potentatuum arma concurrere:& mōſtrari digito:& dici hic eſt:qui Cœnobium a Pio accipiens:& ad Cardinalatum ante aſſumptus:hęc utraq; in peſtem:& perniciem patrię ſuæ ingratę conuertit.Has rationes amor fortaſſe in cōmunem patriam.mihi demōſtrat.Re autem uera eſt aliud:ſed ego ita exiſtimo.Et quoniam quid agēdum ſit conſulor:dicam ſacerdos quid Eccleſię:& Senēſibus una opera iudicem pro futurum.Pręſenti anno bellum nō timeo.libero uos omnes hoc metu.Si quid intemptandum erit:ineunte uere eſt expectandum . Sed interim ſuadeo diligentius exploretur:num hic apparatus cōmeatuum fiat: ut dicitur:num ita grandis:ut exercitui alendo ſit ſatis:a quo genere hominum fiat:& quo imperante.Exquiratur ēt:quo itinere traducenda ſit Neapolim ſponſa Ipolita.Num uentura Aquampendentem.Si tranſitura eſt inde:Auſim affirmare propter eam tantū apparari hęc omnia.Eius honorādæ incredibile eſt Pontifici ſtudium.Statuit q̄diu erit in ditione Eccleſię: Comitatum hunc omnem ſumma honorificentia proſequi : ſumptum ipſe facere : non pati obolū a quoquam expendi.Contendet ſuperare affluētia rerum cęteros:apud quos eſt honorata.Ad quam rem neceſſaria omnino eſt anno hoc ſterili ratio preuidendę antea copiæ.Mitti utile puto ſenſatū aliquem hominem:ueſtigatum hęc oīa:qui p alterius rei cauſam diebus ibi aliquot ſit:& cuncta:quę fiant:prudenter odoret.Huius renunciatione:uel quieſcendum erit inani reperta ſuſpicione:uel ſumendum nouum conſiliū. Interim ego quoq; huic rei ero intentior:& ad cōmunem utilitatem:pro uiribus agam.qđ impręſentiarum monſtrem non habeo aliud.Audio.D.tuā parentaſſe Pio noſtro:in eccleſia ſancti Franciſci apparatu inſigni . Id ſum tua cauſa maxīe gratulatus.Pietas ea benemerentiſſimo patri debita erat: & debebitur:q̄diu uiuemus.Fortuna accidit:ut ego quoq; hic Campagnani eodem die:& in eccleſia eiuſdem ſancti:iddem ſacrum pſoluerim:aſtante mecum diuinis Neapoleone Vrſino:a quo nō ignoras fuiſſe illum Pontificem ſumme dilectum.Celebritas fuit:non ex meritis patris ſanctiſſimi: ſed ex loci cōditione . A ſumma tamen:& grata uoluntate fuit : quod fuit. Hoc agamus ſemper mi Pater:ut colamus patrem:& dominum noſtrum: ac ſi quid operibus noſtris uiuēti minus perſoluimus:orationibus reſarciamus defuncto.Commendo me.D.ueſtrę Reuerendiſſimę:& ſimul ſeruos tuos:matrem:ac defuncti fratris filios.Campagnani.

Falconi Sinibaldo.

NVnq̄ poſſum eſſe tam triſtis:ut cū lego litteras tuas:non cadat
illico omnis ſupercilii nubes. Nuncias:iocaris:amas:ſeruis affe
ctui:delitiis uerborū: te mihi ante oculos ſtatuis. Non requiro:
dum ſic tecum ſum:Maieſtatem collegii:Fratrū colloquia:& quicquid pul
chri urbs habet:uel curia. Tu mihi ſolus inſtar es omnium. Si ergo conti
nuari hanc lęticiam amico tuo uis:litteras tu quoqꝫ continua. De Tyraſo
nenſi noſtro:quod ſcribis ante acceperā:ſua cauſa ſum ſumme laetatus. Ni
hil eſt:quod grauitati:& litteris:& ſanctis moribus eius non debeatur. Per
epiſtolam quoqꝫ gratulatus ſum ſecum. De Gallis noſtris eadem mihi eſt:
quae tibi ſuſpenſio animi. Quot inde ueniunt:tot audiuntur cōtraria. In nū
cianda re geſta:ſeruitur affectui. Quiſqꝫ quod uellet:aſſeueranter affirmat.
Caupones Bachani:quibus negotium datum eſt:ut a Gallis uiatoribus
de omnibus quęrant:nocte quaqꝫ diuerſa ex diuerſis auctoribus referunt.
Quod gerit' ante hoſtia noſtra ſcire uix poſſumus:& ex tranſalpinis regio
nibus hoc expectamus? Etiam cum uenerit Claudus ille:quem memoras:
claudam rem geſtam narrabit. A rege alter:a Burgundis alter adueniet:
& quiſqꝫ opus Principis ſui extollet. Diiudicata iā belli fortuna:poterimus
ſine mēdacio dicere:hic uicit:uel ille. Quicquid tamen iſthuc animis ſuſpe
ctis perſcribitur:da operam mi Falco ut ſciam. Riſum nō tenui:cum legi:
quę de neſcio qua mea ad Teruiſinum epiſtola memoras. Quid tu laudas?
quodcūqꝫ laudatur:uerius irridetur:q̄ cōmendetur. Inter has oblectationes
mei ſeceſſus:quibus effuſo ſtudio fruor:quid poteſt cōmendabile fieri? Nō
facile eſt:& corpori:& menti ſimul ſeruire:& una opera leporem ſectari:&
ſtilum. Agros percurrere:& codices. Quicquid tibi:atqꝫ amicis nunc ſcribi
tur:tumultuarium:incogitatum:inelaboratum. Ante perfectum:q̄ inchoa
tum. Quale & illud ad Teruiſinū antea fuit:& nunc hoc ad te eſt. Teſtimo
nia ueſtra mi Rufe:multae charitatis ſunt:ſed non ſani iudicii. Deſinite poſt
hac fratrem ueſtrum ridere:qui ad ſcribendas litteras:fidem tantum:& offi
cium affert. Doctrinam:& ſapientiam uobis relinquit. Petrus Melinus:ad
quem tuas litteras habui:quatriduo iam tecum eſt Romę:& hoc tu oīum
uidētiſſime neſcis. Abrupit neſcio quo pacto uincula amici:& tanq̄ ſi Hā
nibal eſſet ad portas:ita repēte ad tutanda domeſtica ante lucem aufugit.
Simulauit ingenioſus homo dyſenteriam:repetens crebro ſine neceſſitate
ad uelandam inurbanitatem:locum naturę. Scribit ad me in extrema epi
ſtola:Vale. plura non poſſum. Sedes me uocat. Hui tam repentinā neceſſi
tas? Et quomodo uocat te ſedes:qui totos duos dies ante:cōſpectus ſis lon
gam uiam equitare per urbem? Siccine agunt quos iterataę ſedes litteras
amicorꝫ cogunt abrumpere? Caſtiga hominem uerbis:mendacem primo:

Violatorem inde officii. Et doce quid contubernalē deceat Cardinalis ſan
ctę Ro. Eccleſię. Verum credis mi Falco: tuas quas dico ad cū litteras po
tuiſſe pati clauſas apud me eſſe? Ad continuandam laeticiam: lectis meis:
illas ſtatim aperui: & totas percurri. O quae in eis ſcribūtur. Partem aliquā
Diuum uenti reſeratis ad aures. Ad Fellinum: Mellinum uolui dicere: nihil
omnino. Nec illas: nec meas ad pęnam peccati habebit. Expiari tātum cri
men ullis ſacrificiis nequit. In canaſciones: ſtruffulos: & ſciābellas: & fiſcel
lam ficorum: eat oportet. Vix quoq; his oblationibus me ſacerdote: impe
trare ueniam poterit. Sed nimis multa de nugis. Innuis neſcio quid de tuo:
& Theſaurarii aduentu. Strenuus ualde es uerbis: minans praeclara: nil de
niq; agens. Rem non uerba uellē uidere. Sed tu centum cathenis camerę
Pontificię aſtrictus: mouere quoq; te ipſum: nec potes: nec uis. Ille magiſtri
uirgam formidans: pedem non audet circumſcripto praeſidatu efferre. Ad
chalendas graecas ambos expecto. Sed ſi tantum utriq; animi eſſet ad frā
genda capiſtra: & huc ueniendum: conſolatione omnium maxima: affice
retis amicum: qui non minus ipſe utrunq;: q̄ alter ueſtrum alterum amet.
Obitu Andree Comitis ſummam triſticiam animo cepi. Vir erat placidi
ingenii: & mitis: & ſummum iter ſuos modeſtię exemplar. Colebat impri
mis me multum: aquo etiam charitatis inditia: ſedēte Pio: nōnulla accepe
rat. Neſcio quo pacto hoc fiat: ut quae pura apud nos ſunt: euolent: nobis re
lictis: nos autem intra feces tantū linquamur. Miſericordiam faciat Deus
cum ſeruo ſuo: illumq; in ſinu Abrahę collocet. Vide q̄ te amem mi Falco.
Cum breuis eſſe ab initio uellem: continere calamum nullibi potui. hic tā
tum ī extrema pagina intelligo: q̄tum ꝓceſſerim. Laſſis digitis impulſum
dedit amor: uſq; ad tertię initium. Sed iam uale: & tantundem reſcribe: &
litteras: quę cum tuis erunt: redde tu ipſe: tu inq̄ ipſe: in manus eius: ad quē
inſcribūtur: & patri noſtro cōmuni cōmenda me intime. Et tu iterum: atq;
iterum uale. Campagnani die. xxv. Auguſti. M. cccc. lxv.

Theodoro Teruiſino Epiſcopo.

ABſit Teruſine mi: ut tibi ſuccenſeam propter amici preces non
exauditas. Charitas noſtra a quęſtu non eſt: nec pēſatur tempo
ribus cōmodis. In Deo ſuum glutinum habet: & altius habet ra
dices: q̄ ut his auris poſſit conuelli. Amaui non carnem tuam: nec tuas ꝓ
me apud Pontificem operas. Ingenium: litterę: mens: lingua: innocens uita
deuinxerunt me tibi. Quibus manentibus: manere dilectionem eſt neceſſa
rium. Si aliq̄do inter amicos erratur: & erratorum expoſtulatio eſt: fragili
tatis noſtrae: & charitatis ſimul ſunt opera. Loquitᷣ ſcriptura. Corripe ami
cum tuum. Saepe. n. fit cōmiſſio: querelę tamen huiuſmodi: ad iniuriā ha

bendæ non ſunt:beniuolum quippe animum:& liberum indicant : cupien
tem amiciciam non frangi:ſed corrigi. Amicũ inquit Seneca:non amo:niſi
offendero. Quod ate nuper eſt factum : a ſtudio boni operis fuit. Iniquitas
nihil eſt operata. Voluntas tãtum ad obſequium cupida officiũ eſt preter
greſſa . Imputo tibi nihil. Tu quoq; mihi nę ĩputes:ſi paulo cõmotius ſcrip
ſi : dolor fuit in cauſa. Sum memor charitatis acceptæ. Amicos ſtudeo reti
nere:& æſtimationem fidei(ſi qua eſt)non poſſum proiicere:quoq; oĩum
factam iacturam uidebam inditio tuo. Sed exquo detectus ego non ſum:
tantũm forſan deſignatus:abeat hoc in uitæ noſtræ communia mala . Fe
cit nos Deus ad ſe:& quieti eſſe non poſſumus. Dolere:& lętari:& ſperare:
& timere per uices ſemper habemus:donec reuertamur ad eum. Tu poſt
hac amantiſſime præſul legẽ mecum hanc ſerua:quam tecũ ego cuſtodiã:
ut in petendo officio:cum ſecretũ tibi cõmitto:officium q̃ ſecretum potius
deſeras. Si dixi in Pontificem te nimis officioſum fuiſſe:& parum in me:ex
ceſſum:defectumq; dixi. Inter quæ ſi accuratius paulo intendiſſes : mediũ
erat in quo ſine periculo patri:& filio ſeruiri una opera poterat. Si nõ ſum
nominatus:nominari utiq; Neapoleoni non uolo. Deſignari:& circumſcri
bi:minus hoc precor te cures:& preceris Pontificem habeat menti. In tot
indicibus:quos recenſes litteris tuis:ſileri facile poſſum. Si maligno animo
de metu illo tibi ſcripſiſſem:digna dicerem pati perfidia mea : ſed cũ opti
mo:amiciſſimo:& puriſſimo nunciarim:nõ poſſem non impatienter ferre:
retributionem malam bonę menti retribui. Vale mi optime pater:& ſicut
toto corde te amo:ita cor tuum mihi communica. Campagnani die.xxvi.
Auguſti.M.cccc.lxv.

Cardinali Senenſi.

Vm Dignatio tua olim laudaſſet mihi Nicenum pluribus uer
c bis:reuerſus domũ dictaui tibi epiſtolam:& collegi:quę in eius
cõmendationem ſine aſſentatione:& mẽdatio dici poſſe ſum ar
bitratus. Non miſi eam:nolens illum offendere:ſi non probaſſet:quæ a me
dicebantur. Oportune accidit poſtq̃ ſum Campagnani:ut in manus eius
epiſtola uenerit. Reſpondet multa ad eã. Docet non deſignari ſe a me qua
lis ſit:ſed qualis debeat eẽ. Officio amici gratias agit. Priuata admiſcet nõ
nulla. In calce litterarum chirographo ſuo hæc addit:quę ego ioci cauſa:
ad.D. Tuam nũc mitto. De Marzapanibus tota eſt quæſtio. Ad me intro
ducta eſt lis. Iudicandũ inter utrunq; in reditu erit. Quæſo(ſi fieri poteſt)
auditione huius controuerſiæ liberer. Inter duos benemerentiſſimos patres
contentio eſt:in alterutrum ſine offenſionis periculo:pronunciare non poſ
ſum. Hoc Marzapaniũ paucorum miſſio tollere nullo negotio poteſt. Bo

ni iudicis eſt: ante conflictum cauſę temptare cōcordiam. Epiſtolam reſer
uo. D. Tuę: cum Romam redierit. Aequum eſt legi ab eo: cui eſt ab aucto
re ſuo inſcripta. Vale. Campagnani. die. xxvii. Auguſti. M. cccc. lxv.

Cardinali Niceno.

QVam uera ſint: quę ad Cardinalem Senenſem ſunt a me ſcripta:
probat epiſtola tua: quam nuper accepi. Plena igenii eſt: plęna
uirtutis: plęna doctrinę: & qd mihi eſt omni theſauro maius: plę
na ſummę in me charitatis. Ad reſpondendū laudatiunculæ noſtræ: ad cō
uincendum ſine acerbitate amicum: & ad declarandam humilitatem in cō
ſcientia benefactorꝫ: nullum argumentum ſummi conuenientius poterat:
nec ex ullo initio aptius: qd reſcribendum erat procedere. Delectatus ſum
multū: & in dies delector illius lectione: admirans ingenioſum inuentū: &
gaudens mihi: ꝙ ſcopulum: quem formidabā: ſine ulla offenſione ſum pręter
uectus. Timui. n. nonnihil: ne Baſiliana tua illa ſeueritate: qua frangere
aliquādo noſtras ineptias ſoles: hoc quoqꝫ filioli officium aſperius increpa
res. Sed uicit te bonitas: & lucubratiūculam bonę mentis benigne accipiē
dam duxiſti. Gratias tuæ manſuetudini ago: tantumqꝫ amoris ad amorē
priſtinum addo: q̄tum rei cumulatę addi iam poteſt. Vultus tuus habita-
culum erit oculorum meorum. Te colam: te obſeruabo: nec plus mihi: q̄
tibi erit in me ipſum imperii. Extrema epiſtola tua: Reuerendiſſime pater:
præceptum habet paterni tui in me animi, quod ego manibus obuiis liben
ter excepi: & in imis ſenſibus condidi. Hortaris ad ſtudium ſapientiæ: aſſe
rens orationis pondus inde eſſe quęrendum. Rectum eſt uerbum tuum mi
domine: & opera tua in fide. Dico cum ſcriptura: q̄ ſpecioſa ueteranis ſapiē
tia: & glorioſus intellectus: & conſilium eſt. Aliter agendum non eſt ab iis:
qui laudem facundię quęrūt. Oneranda eſt mens: & complendum pectus
cognitione rerum bonarum: ex quibus redundet oratio. Scribendi recte: in
quit Flaccus: ſapere eſt principium: & fons. Qui ſine doctrina ſtrepitui tan
tum uerborum: & numeroſę intendunt orationi: loquaces habēdi ſunt: nō
facundi. Dictio eorum in labiis oritur: nō ducit ex pectore: ſicut de Vlixe
tradit Homerus. Amplectar conſilium: ac q̄q̄ ab obitu Pii intermiſſa olim
ſtudia: ſumma uoluntate reſumpſerim: nihilominus lucerna erit pedibus
meis uerbum tuum: & lumen ſemitis meis. Puto autem de ſacris litteris te
intelligere. Sic. n. & uocationi: & ætati iā conuenit. Si eſt ita: ſcito mi pater
in hac ſemita me plano gradu incedere: legere quottidie eccleſiæ codices:
adiumentis doctorum recōditos ſenſus elicere: & nihil dimittere: qd ad co
lendum animum ſpectet. In Deo igitur laudabo deinceps uerbū: & in Do
mino laudabo ſermonem: quia declaratio ſermonum ſuorꝫ illuminat: & in

tellectum dat paruulis. Terruit me olim coaceruantẽ mihi: ſecũdum Apo
ſtolum: magiſtros prurientes auribus meis: & ad aniles fabulas cõuerſum:
id quod in prouerbiis legitur: & a Chriſtiano negligendum non eſt. Si qs
erit cõſumatus inter filios hominum: & ab illo fugerit ſapientia tua Domi
ne: in nihilum computabitur. Habes itaq; in filio: quod uis. Ipſe quoq; ſti
mulo praecepti tui incitatus ad ſanam doctrinam contendet: & memor erit
uerbi paterni. Intellexi: quę mecum de Cardinali noſtro Senenſi chyrogra
pho tuo expoſtulas: querela: & iudicio digna ſunt omnia. Iudicabo recte
inter utrunq;: cum ille in urbem redierit. Verum antea boni iudicis imple
ui officium. Scripſi ad eum: dixi de negligentia in patrem: eſſe apud me ip
ſum poſtulatũ. Concordiam ſuaſi: anteq̃ patris & filii cauſa confligat. Ad
didi rem ſibi eẽ cum duro aduerſario: qui cauſis repulſis: ſuis aduocatis pa
trocinari ſit ſolitus: & cuius oratio quocunq; incumbit: frangat: & diſſipet.
Credo: quia amator eſt pacis: & auditor fidelis cõſilii: neglecto patri faciet
ſatis: & plenitudine operis: tarditatem ſuam penſabit. Ego me pietati tuae
cõmendo. Cõmendari etiam peto Pontifici: & integerimo patri: Cardinali
ſancti Angeli. In quo tanta filiorum ſuorum eſt cura: ut ſancta eorum deſy
deria peponibus: & ficis poſthabẽda exiſtimet. Mille exorationibus: mille
artibus: mille argumẽtis: ab eo impetrare non ualui Apologiam ſedis: cu
ius initiũ eſt. Scruptati ſunt iniquitates: defecerunt ſcruptantes ſcruptinio.
& alteram. Eiice ancillam: & filium eius. Non. n. erit hęres filius ancillę: cũ
filio liberae. Si impetrare hoc tua charitas poſſet: dicerem noſtris tẽporibus
reſtituta miracula. Iterum uale in Domino Pater omni ueneratione: & cul
tu digniſſime. Campagnani. xxvii. Auguſti. M. cccc. lxv.

Gregorius Lollius Cardinali Papienſi.

REnouauit conceptum antea animo dolorem: exemplum littera
rum tuarum miſſum nuper mihi a Reuerendiſſimo patre Cardi
nali Seneñ. cum. n. primum de morte Ludouici Reuerendiſſimi
Cardinalis de Lebretto allatum fuerat: non aliter mente tota contriſtatus
fui: q̃ ſi longa: atq; aſſidua conſuetudine ſibi deuinctus fuiſſem. Meminerã
eorum: quę ſcribis Reuerẽdiſſime: pater illũ eſſe opus Pii noſtri: noſtri amã
tiſſimum: uirum ſincerum: nulla aſperſum macula: in quo par mẽtis: & ſan
guinis certabat nobilitas: & eius morte diminutã Collegii ueſtri dignitatẽ
que p Pium noſtrum aucta fuerat: intuebar. Accedebat & uinculum quo ſi
bi eram conuinctus: qui Compater meus Ippolitam filiolam meam: ſacro
e fonte leuauerat: ſed nõminus q̃ oculis uertebatur ſingularis amor: & con
uinctio: quae tuę Reuerendiſſimę Paternitati ſecũ erat: & interitu talis ami
ci: iucunda conſuetudine: & multorum cõmunione officiorum te priuatum

Conſolatoria de obitu Card. Lud. de Lebretto. pp. lras scriptas ad Papien. ad Card. Senen. que sequuntur, incip. Amor et delitie etc

cũ relictũ me eẽ atq; iperfectũ. O Lolli Lolli: faciem coniũctionis noſtrę in ſpexiſti aliquando: interiora nunq̃ es cõtemplatus. ſi uidiſſes quod latebat: & quod ſpirabant ſenſus noſtri: mirareris magis: qͩ in hanc diem ſum reſeruatus. Ignoſce quod ſcripſi. Minus fuit eo: quod mœror ſuaſit. Crede non mentior. Cohibui ſupra uires erumpentes dolorũ fluctus: ſed retinere ſæpe non potui. Nunc quoq; retinere uix poſſum. Patuerunt: & patent publicis in locis: & priuatis. Die funeris ſui ſacris ad altare operaturus: tanta ui lachrymarũ ſum expugnatus: ut & circũſtãtes ad fletũ cõpulerim: & ego uix abſoluerẽ illa potuerim. Siue infirmitatis meæ hoc ſit: ſiue magnitudinis damni: ſic eſt factũ: & fit. Nec patris: nec fratris: nec quod ſine grandi ſcelere non eſt: Pii noſtri funus tantum me torſit: quãtum unicũ Ludouici mei deſyderiũ. Loquens quoq; hęc tecum: nõ teneo lachrymas: & mihimetipſi ſum grauis. Quanto minus ſpei eſt reperire quod perdidi: tanto remetior dolentis iacturam: quam feci. Conſoletur me Deus: & rationis porrigat: nõ temporis medicinã. Tu quoq; ſicut cœpiſti: mederi ne ceſſa. Vale. Romæ.

N. Sypontino Archiepiſcopo.

SI uidere: & alloqui me non potuiſti ante diſceſſum: nõ minus mihi: q̃ tuę Paternitati eſt graue. Viciſſim & ego uidere te cupiebã: complecti: & cõmunicare: quod amori noſtro eſt cõſentaneum. Vtriq; abſtulit caſus: quod cupiebat. Caſus ergo ſit culpa: nõ noſtra. Quæ de epiſtola neſcio qua mea cõmemoras: dilectionis tuæ ſunt teſtimonia. Laudas: quod amas: & quod amas ſeuere non diſcutis. Illa nil habet laudis in ſe: pręter hoc unum: ꝙ Niceni noſtri cõtinet laudes. In cæteris digna eſt uico uẽdẽte thus: & odorem: & piper: & quicquid chartis amicitur ineptis. Volui indicare iudicium de illo meum: magis q̃ de ſcriptis cõmendationẽ perquirere. Scio q̃ rudis ſim: & q̃ ignarus: & q̃ ſine ornatu. olim forte placere de me aliquid potuit: cum nondum feces hę curię inquinauerant ſtilum: ſed factus in diem deterior ſum: quærẽs panem: abieci limam: & me in turbam coniciens: quod non didiceram ſumpſi: & quod didiceram ſum coactus deponere. Secretariatus Caliſti & Pii: qbus: ut plurimum bene uti nõ licuit: totum me imutarunt. Conor inſtitutionem antiquam reſumere: ſed curſum cõfectum iterare iam piget. Conor: & cum ornatis redire in gratiã: ſed ii me in tenebras exteriores eiiciunt: ꝙ ueſtem nuptialẽ non habeo. Tibi igitur Sypontine lautam hãc ſuppellectilem linquo: & totam ad udico. Venere ad manus meas tua nõnulla: in quibus neſcio: quid prius admirer: ornatum orationis: an copiam rerum? An uero etiam ſententiarum põdus & lucem. Illud certe: & doctiſſimum: & diſertiſſimum: te eſſe iudicaui. Exerce igitur: atq; auge quod habes: cudens aliquãdo nobis: quod officina tua eſt ſolita. In Pretura Viterbiẽſi agam quod rogas: atq; ea porta: ad petitio

nem ingrediar:quam tu mihi demonſtras.Quód erit itelliges.A me certe
nil prætermittetur officii.Beneuale.Romę.

Cardinali Senenſi.

Contriſtatoria de obitu Ludouici de Lebretto Card. S. Petri, et Marcellini, sui intimi amici.

AMor:& delitię Collegii noſtri:Ludouicus Cardinalis ſancti Pe
tri:& Marcellini : opus Pii noſtri ſanctiſſimi:& frater noſter : q
diligebat nos uince:nocte proxima:inter ſextam:& ſeptimā ho
ram:ſpiritum domino dedit:Quanta deuotione:nō dico.Admirabilis fuit
hic tranſitus eius.Moriturum ſe noſcens:cogitare:& loqui:& audire alia de
re:pręter q̄ de ſalute animæ nō paſſus eſt.Fuerunt ſibi lachrymę ſuę panes:
dum recogitauit annos præteritos.Cubiculum eius aſſiduis queſtibus : &

pietas et religio obeuntis card.

compunctionibus cordis repletum eſt.Sacramentum Domini noſtri Ieſu
Chriſti ſumpturus:è lecto in terram ſe iuſſit deponi : nec aliter Deo ſuo cō
municandum putauit.Horas Canonicas nō ante dimiſit:q̄ a uoce eſt ipſe
dimiſſus.Inter orandum ſi quando labente iam memoria alicuius uerbi eſt
facta omiſſio:totiens iterauit:donec quod exciderat eſt aſſecutus.Cū ab iis
uacabat:paſſio Saluatoris noſtri legebať aſſiduo.Inter audiendū nō ceſſa
bat ſuſpiriū:& fletus.Vnū mō locutus eſt:quod ſapere humanitatem eſt ui
ſum:& tn̄ fragilitati noſtræ ſit concedendū.Audiens deſperatam a medicis
ſuam ſalutē:& cogitandū ſibi de tranſitu:aliquandiu tacens:mox cōuerſus
ad ſuos:nō dolet inquit mors mihi pp me : obeunda.n.eſt ſemel.Dolet pp
patris:& matris ſenium:q biennio ante:amiſſo apud Barchinonē filio uno
altero anno præſenti:nunc de me audientes:me ſtatim pp dolorem ſequen
tur:& addidit:Illis:& mihi ſit Deus pręſidio.Tota Curia cōtriſtata ē obitu
eius.Pōtifex ubertim fleuit:cum Epiſcopo Hoſtienſi:& mecum:quos ille
ad implenda legata elegit.ego Reuerendiſſime Pater cōſolari uix poſſum.
Amiſi dimidium animæ : & mentis meæ.Scit Dignatio tua q̄ta inter nos
erat coniunctio:q̄ta rerum omnium cōmunicatio.Leuator ille erat ęgritudi
num mearum:ego uiciſſim ſuarum.Fideles manſimus in dilectione.Nullæ
querelæ : nullæ expoſtulationes auditę inter nos unq̄.Studia mea erant ex
ſuis:ſua ex meis.Gratia:honore:& obſequiis inuicem præueniebamus.Mo
res eius cuiuſmodi eſſent:Dignationem Tuam non latet.Reſpondebat ui
ta nobilitati.Sanguis erat regius:ut ſcis:ſuperans ſine controuerſia genus
omne aliud gallicanum.A parentibus religioſis educatus:nihil niſi religio
ſum ſapere poterat.Verbum impudicum:inſolens:& aſperum:nunq̄ eſt ex
ore eius auditum.Conuerſatio erat grata:conſuetudo ad omnia facilis : ſen
ſus plenū miſericordia:ſemper ad rectum intenti:odiētes malum:& adhęrē
tes bono.Introſpexi præ cæteris hoīem totum:& ſcrutatus ſum renes eius:
ac cor.Nihil unq̄ malignum in cogitatione Patris huius inueni.Videor mi

hi nunc mancus:relictus:& imperfectus:& cũ cõmunicationis noſtræ ue-
nit in mentẽ:non ceſſo a lachrymis.Illi in morte nil contigit mali.Deceſſit
n.tempore ſuo non noſtro:ſortitus uitam:quæ indeficiens eſt:atq; omni ca
ret moleſtia.Nos ad cõtinuationem miſeriaꝝ ſumus relicti Reuerẽdiſſime
Pater.erat hic ex filiis Pii noſtri:ut dixi:eadẽ uoce aſſumptus:qua nos:atq;
eadem manu benedictus:qua nos.Dilexit Dignationem tuam:& familiam
noſtram:& omnes q ex famulatu illo Sancto fuerũt.Debemus uiciſſim illũ
diligere.Dilectio aũt noſtra:ſi fructuoſam eſſe optamus:in orationibus ſit:
& piis ſuffragiis.Hęc ego & pręſtiti:& preſto quantũ poſſum.Idem quęſo
faciat bonitas tua.Cõmendatur ꝑmultum hæc pietas:dicente ſcriptura ſan
cta:& ſalubris eſt cogitatio ꝓ defunctis exorare:ut a peccatis ſoluanť.Tri
cenas miſſas Gregorianas animę fratris:& collegę inſtitui.Si totidem inſti
tueris tu:rem meo iudicio piam:& ſalutarem inſtitues.Mẽſura illa metietur
nobis:quam nos aliis menſi fuerimus:ut habeant.uſq noſtri ſint memores
cum moriemur:mortuoꝝ nos habeamus memoriã.ſi placet:cõmunica hæc
cũ Lollio noſtro q illi cõpater fuit:& ad eadẽ tuo:& meo nomine hortare.
Ego contra uoluntatem meam reuocatus in urbem ſum : & hic cogor eſſe:
donec de cã quadam in Conſiſtorio referam . Ago totis affectibus pietati
tuę innumeras gratias:qᵈ filiũ fratris ad ſe aduocauit:qᵈ cõplexa eſt:qᵈq;
allocuta.Magis aũt qᵈ humilẽ materculã ſerui ſui domi uiſere temptauit.
Hoc ego miratus ſum:& anxie tuli. Poſtulo:& deprecor:ut nõ fiat hoc am
plius.Ancilla ad dominum:non Dominus ad ancillã debet accedere . Con
fuſio eſt:& perturbatio officii:quando aliter agitur . Satis illi ſit:qᵈ habeat
exploratũ benignitatem tuam ſibi:Chriſtophoro:& mihi in omnem caſum
eſſe firmũ præſidium.Cõſeruet Deus.D.Tuam ex deſyderio meo.Romæ.

G.Lollio.

MErito laudas Leonardũ noſtꝝ Beniuolẽtẽ:eſt.n.meo iudicio ual
de laudandus.Amat Remp.ſuã:atq; in ea iuuanda adhibet ſtu
diũ:quod in ſe eſt.Accedit ingeniũ:animus bonus:indefeſſa in-
duſtria:qbus nulla ĩ re publicis deeſt.Nã de ĩtegritate teſtimõiũ ꝑhibes tu:
q illum annos iã multos adminiſtratiõibus ciuitatis cognoſcis.locutus eſt
mecũ priuſq̃ adiret Pontificẽ:& de mandatis ſingulis cõtulit.Non inutilis
ea cõmunicatio fuit.operatus ẽ bonum opus in omnibus:Impleuitq; illud
ſcripturæ:Legatus fidelis ſanitas ciuitatis.Placauit Pontificem:ꝓpitiumq;
reddidit rebus Senẽſiũ:de qbus:qa ad Magiſtratũ lr̃as dedit:nõ ẽ qᵈ a me
id officii quęras.Ego illi legi particulã lr̃aꝝ:ĩ qua de eo honorifice loqueris:
id quærens uidelicet:ut ſi amor ẽ inter uos:hiis ẽt ſignificatiõibus creſcat:ſi
non eſt oriať.Viſus eſt perq̃ grate eam rẽ accepiſſe.Tibi certe gr̃as egit.

Suadeo hominem tibi retineas:quem ego ſemper plurimi feci:& cuius con
iunctionem utilem eſſe ad multa exiſtimo.Demeritus illum ꝓpterea ſum
multis humanitatis officiis:& demerebor in dies.Gratulor coniugem Fran
ciſcam eē in uado ſalutis:atq; in diem melius recreari.obnoxia nimium eſt
crebris languoribus:& duriter nimium languet.unde ſit neſcio:ſed tu eam
quantum potes conſerua.Perpaucaꝶ mulierum eſt mentis bonæ:& ſanæ:
& caſtę:& amantis uirum:ac filios.Cui contingunt hæc:contingit ſumma
a Deo fœlicitas.Dicitur in prouerbiis.Domus & diuitię dantur a patribus:
a Domino autem uxor bona & prudens . Pro iis uero quę ſignificas mihi
& offers de fratris filiis:tibi gratias ago.Amas amicum:nec potes amorē
ſemel ſuſceptum deponere.Ea iam eſt multiplicatio tuorum in me merito-
rum:ut nō ſciam unde tibi poſſim rependere.Retribuet ille cui abunde eſt
ad ſatiſfactionē operis bōi.Beneuale.Romæ die.iii.Octobris.M.cccc.lxv.

Bandino Senēn Barthdi Phyſici filio.

DElectarunt me litterę tuę Bandine cariſſime : ſunt.n.planę amo
ris:plęnę ingenii:& liberalis inſtitutionis etiam indices.Bene in
uenis:bene ornas : nec ornatui grauitas deeſt.Hortor ſic ſedulo
facias:exerceas ſtilum:& a lectione nō ceſſes:q̄uis tu patri tuo unicus filius
& in te omnis domus inclinata recumbat.Erūt tamen particulę temporis:
quas impendere inchoatis ſtudiis poſſis.Iuuentus tibi non obſit : non etiā
uxor.utriq; ſic te impertire ut totum te illa non habeant.Non poſſidearis:
ſed poſſide.Pater relinquere tibi patrimoniū poteſt:& Reipu.munera : uir
tutem non poteſt.Hanc tu pares neceſſarium eſt.Itaq; labora:& uigila:&
ingenium cole.Bonis litteris nihil utilius:ſiue ad otium:ſiue ad negotium
illas adhibeas.Petrum Ioannem:& Blaſium humane accępi.Iocundus fuit
utriuſq; aduentus.Quādiu hic erūt:patris:non domini charitatē agnoſcēt.
Blaſius domi meæ eſt ameq; indulgenter habetur.Curabo ita negocietur
ut tamen non proiiciat ſtudia.Matrem:& fratris filios:de quibus ſignificas
lętor beneualere.eos tibi commendo.Tui.n.ſunt:& tuo creſcent ſuffragio.
Viro optio:& doctiſſimo patri tuo dicito meis uerbis ſalutē.offerto quod
poſſum:& Guidantoinū noſtꝶ familiamq; omnē ſuam:& meam cōmēda.
ſubſtētator opus ē ſit oīum noſtꝶ.Beneuale.Romę.xi.Martii.M.cccclxv.

Io.Ant.Aquilano Scribæ Ducali Mediolañ.

AQuilane cariſſime bono animo eſto.Nec ego unq̄ ſuſpicatus ali
qd de tuis opibus ſum:nec Carolus nr̄ opatus q̄cq̄ ad nos didu
cēdos.Ambo ſenſimus amica oīa:& ſentimus de te.Fides tua n̄
defuit tpibus nr̄is.Idq; totiēs expti iā ſumus:quotiēs poſtulauit neceſſitas.
uterq; te amat.uterq; te habet ī ſuis.Ego iprimis debeſ tibi ꝯfiteor.Abiice

queſo ſuſpitionem inanem:& plus mihi in hoc crede:q̃ tibi.Proficiſcar ad
uos uenturo Maio:Aquilanū meum cōplectar:& ſi qd amari nunc habet:
uno colloquio totum abſtergā.Eſto Iterim:quod fuiſti ſemper.Carolo ſcri
bo te utatur:ut debet:ut pōt:& ut curatores reꝝ meaꝝ antehac ſoliti ſunt.
Beneuale.Romæ die.xii.Martii.M.cccc lxv.

Cardinalis Papieñ.Ia.Volaterrano.

REſcribe has Iacobe:& fragmenta hæc ne pe͂ant:collige.Litteras
ad Ladiſlaum Regē Hungariæ ꝓ Ampliſſimo pr͂e Cardinale
Firmano eo tp͂e ſcripſimus:quo illi:ut nūc tu nobis:ab epiſtolis
ſeruiebamus.Nō erit tibi inutilis paruus hic labor:nec nobis ingratus.For
te e͂t:ſi ita uiſum nobis erit:referri poterūt in libꝝ ineptiaꝝ nr͂aꝝ:cū Romę
erimus.Cōmentationes item nōnullas:quas hodie inter ſcripta nr͂a repperi
mus:e͂t leges:& ſi uidetur reſcribe.Emendaturi hæc ſumus:& pleraqꝫ alia:
quæ nobis exciderūt quodāmodo iuitis.Rememora nobis hæc Romæ ubi
eiuſmodi multa in arculis nr͂is reperientur.Vale.Exquire de Spanochiis ſi
ꝗd habe͂t nouaꝝ reꝝ ab urbe:& illico ſcribe.Marianū Fabrū lignariū:& pi
ctorē ad opus ꝑficiendū accellera.Le͂te uterqꝫ nimiū præ deſyderio noſtro.
Froſinum ab iniunctis operibus nemo dimoueat.Pientiæ.

Exēplū dictaꝝ lr͂aꝝ Cardinalis Firmani ad Vladiſlaū Regē Hūgariæ.

ETſi non dubitemus ea:quæ ad optimi Regis officiū pertinent: de officio xpiani
partim a.M.V.ꝑ ſe intelligi:partim e͂t per Sapientiſſimos uiros Regis.
cōſultores ſuos ſibi oſtendi:ut nulla in re ꝑ imprudentiam poſſit
errari:nos tn͂:q clariſſimæ memoriæ genitori ur͂o Sereniſſimo Romanoꝝ
Regi:plurimū affecti fuimus:& pp ſuam in nos beniuolentiā:eum in omni
uita coluimus:cupientes filium eius tam Regni:q̃ paternæ uirtutis heredē
uideri:non alienū putauimus ea quę honori:& laudi ſue cōducere arbitrare
mur:breui epiſtola cōplecti.Non quo intelligamus quicq̃ a celſitudine ue
ſtra cōmitti:quod aut noſtra:aut cuiuſq̃ admonitione idigeat:ſed ut extet
ſignū aliquod noſtrę in eā charitatis:quod futuræ e͂t uoluntati teſtimoniū
prębeat.Et.n.ſi antea.S.V.plurimū afficiebamur:tn͂ exquo tp͂e.M.V.hic
Romæ una cū Sereniſſimo Romanoꝝ Imperatore fuit:nos eius ingeniū: Fcdericuſ.iii.
humanitatē:modeſtiāqꝫ intuētes:multo eandē magis & uero corde diligeͬ
cœpimus.Hoc aūt ſcribendi onus eo libentius ſuſcepimus:ꝗ eiuſmodi nr͂a
iā ętas e͂:ut ex iis:quæ uidimus:legimus:expertiqꝫ ſumus:poſſimus ſemitā
quodāmodo minus fallentē iter nūc primū ingreſſis:oſtēdere.Eſt igiͭ iudi
cio nr͂o illud primo curādū a Cels.V.ut exiſtimet curā & grauitatē uirilē
ante annos ſibi ſummendam:nec cōmittendum:ut quicq̃ pucrile dictū:aut
factū eius puteͭ.non.n.eadē eſt conditio priuati hominis:& Regis.Ille ſi

quidē quicqd p ætatē delinquit:qa ad paucoꝝ exemplū laborat:excuſatio nem habet ętatis:hic qa omniū exēplar cōſtitutū eē debet:reprehenſione non caret:eoq; magis qd a tenera iam ætate ſigna futurę adminiſtrationis petuntur:in qbus ita elaborandū eſt:ut cū pñtia laudent̄:de futuris quoq; bona ſpes habeatur. Proxima huic cōmendatio eſt:ut.M.V.ī ſuis agendis cōſultores adhibeat : & ſana ſemꝑ cōſilia quęrat.Ibi.n. ait Salomon:ſalus populi eſt:ubi multa cōſilia:& q cū ſapientibus graditur:ſapiens erit. Cū aūt omnis ætas alterius cōſilio indigeat:tū uero imprimis adoleſcētia:quę quia p ſe minus agnoſcit:danda eſt opera:ut quod ab annis haberi nō pōt: habeatur ſenioꝝ conſilio.Decet.n.Principem eſſe omnibus patrem:Reip. amatorem:aquo nihil immaturū:nihil perperam:nihil aſperum formidādū ſit.Ingens nanq; gloria Principis eſt:Remp.magis amare:q̄ filios.Verum in iis eligendis magna eſt cura habenda : ne forte eiuſmodi ſint : ut omnia magis ad ſuum:q̄ Regni cōmodum referant.ſapiens.n.dictum eſt Seueri Alexādri Romanorū Imperatoris:Minus infoelix id regnū:ac ꝓpe tutius eſſe:in quo Rex ipe malus eſt:q̄ id in quo Regii conſultores mali.Malū.n. unum a bonis pluribus corrigi poſſe:plures aūt malos ab uno:q̄uis bono: non poſſe.Sed hoc timendū a.M.V.nō credimus:cui paterni ſeruitores ui ri prudentiſſimi ſunt:de qbus ſperandum eſt:eoſdem futuros in filium : qui olim fuerunt in patrem.Et pręcipua quadam Hungarię Pręlati:Proceres: atq; Barones gloria:& laude digni ſunt:& plurimū cōmendandi:q tot an nos in tanta rerum & tempoꝝ tempeſtate:Regnum illud.M.V.incolume ſeruauerūt.Studia quoq; bonaꝝ artiū a Serenitate.V.āplectēda putamus: quæ certe Reges : & principes maxime ornant:& a claris uiris ſemp ſunt culta.Vnde Demetrius Phalereus admonebat Tholomeū Regē Egypti: ut e Regno libros cōpararet:atq; legeret : nā quę admonere Reges amici nō audent:hęc in libris ſcripta ſunt.omitto.n.latine loqui:& reſpōdere:quę ſunt neceſſaria.Magnæ ꝑfecto utilitatis putādum eſt intelligere ex libris diuina pręcepta:quibus regna conſiſtunt : officia Regū:ueteres hiſtorias: uitas claroꝝ hoīum:p quas mētes nr̄ę ad bene:& fortiter agēdū:mouētur. Certe aiebat Plato:Tū deniq; beatas res publicas fore:cum aut docti:& ſa piētes hoīes eas regerēt : aut ii q regerēt:oē ſuum ſtudiū in doctrina:& ſa pientia collocaſſent.Hāc uidelicet coniūctionem poteſtatis & ſapientiæ ſa luti cenſebat ciuitatibus eſſe poſſe.Et Pſalmiſta nos admonens:Reges:in quit:intelligite:& erudimini:qui iudicatis terram.Et poſt paulo : Apprēhē dite diſciplinam : ne quando iraſcatur Dominus : & ne pereatis de uia iu ſta.In eo autem eſt omnis ueſtra cura:ſtudiumq; ponendum : ut toto Ma ieſtatis Veſtræ Regno ſtudiū Iuſticiæ ſit:quæ certe ſumma eſt uirtus : & ſi

ne qua nec Imperia:nec ſocietates hominũ poſſunt conſtare.Hanc ꝑfecto ſi.M.V.ut credimus ſeruauerit & cæteros ſeruare cõpulerit:nullũ maius firmamentũ ſuę Dignitatis poterit cõparare . Hæc.n.charitatẽ populorũ ſibi conciliat : hęc diſcordias contentioneſq; tollit:hęc ocii eſt:& pacis alumna. Ab hac oĩa ꝓducuntur in melius : dicẽte ꝓpheta: Iuſtus ut palma florebit: & ſicut cedrus libani multiplicabitur.Hanc poſtremo tanti Ariſtoteles faciũt:ut dicere nõ dubitet heſpero & luciſero eẽ mirabiliorẽ.Quæ cũ ita ſint: colat ante oĩa.M.V.hoc tã ægregiũ Regni decus:& in id tota mẽte incũbat:quod unũ ad ſummam laudẽ pene plus poteſt:ꝗ̃ cæteræ uirtutes.Sed neq; munificentia & liberalitas:quæ ꝓpria Regũ opera uidentur:ſunt prætermittenda.Præcipue aũt uitanda eſt oĩs ſuſpicio tenacitatis atq; auaritiæ. qua nihil eſt homini ad perpetuitatem Regni:magis cõtrariũ.Eſt.n.malorũ omniũ radix:inimica pietati:Deo & hominibus infeſta:unde neceſſe eſt bella: direptiones:cædes:fraudeſq; oriantur:odiaq; noſtrorũ in nos grauiſſima cõcitentur:cuius naturæ nos admonens Saluſtius:Auaritia:inquit:Pecuniæ ſtudiũ habet:quã nemo unq̃ Sapiens cõcupiuit.Ea quaſi uenenis malis imbuta:corpus animumq; uirilem effœminat:ſemper infinita:ſemper inſatiabilis eſt:neq; copia:neq; inopia minuitur.De quo ꝗdem uitio plura nõbis dicẽda exiſtimaremus:niſi.M.V.ab eo longe abeſſe putaremus.Illud uero eſt ei diligẽter curãdũ(quod ẽt ad cõmẽdationẽ optimi Principis plurimũ ualet)ut in dictis factiſq; exemplũ cõtinentię ſe aliis prębeat.Hoc.n. cũ ad laudem ſuã maxime pertinet:tum cæteros ad imitationem iuitat.Secũtur.n.populi ſtudia Rectorum:& tales:ut ait Plato:neceſſe eſt reliquos ciues in rep.eſſe:quales ipſi ſint principes.Omnis aũt in.S.V.temperãtia & moderatio eo mirabilior fiet:q, in iſta ætate minus repręhendi cupiditates ſolent.Sint quoq; ad eã faciles aditus.allocutiones benignę:reſpõſa plęna manſuetudinis : & gratiæ:quibus populi mirum in modum capiuntur. Nullũ uerbũ inſolens audiatur:nõ aſperũ:nõ cõtumelioſum:nõ mẽdax:ſed ꝗcquid ex ore.M.V.ꝓcedit:exquodam ſacrario ueritatis ꝓdire appareat. In puniendis quoq; delictis moderationẽ ſummã adhibeat:omnẽ iracũdiã pellẽs:quæ eſt inimica cõſilio.Ac ſi ĩ alterutrã eſt partẽ peccãdũ ſeueritati ſemꝑ miſericordia pręferatur.Sic.n.præceptũ nobis a Dño ẽ : ut miſericordes ſimus:ne ue eã legem in alios feramus:quã ab eo in nos ferri nollemus Habeat inſuper:quod regũ oĩum eſt fundamentũ:& ſine quo reliqua ſtare nõ poſſunt.M.V.uerũ Dei timorẽ.Initiũ ſapientiæ.& in oĩ actione ſua cũ ſibi añ oculos ꝓponat.Ipſe ẽ.n.q regna dat:& aufert:& a quo ẽ oĩs poteſtas: & q dixit:Per me Reges regnant & Principes iperant.Qđ ſi.M.V.quãtũ in ſe eſt:legẽ & pręcepta ſua ſeruauerit:omnia ꝓſpera ſibi euenient.Si terre

nis obſeſſa:Creatoris obliuiſcetur:non mirum ſi ipſa quoq; aliquando obli-
uioni mandabitur.Et quia ea nos comitari per omnem uitam ſolent quoq;
habitus ab ineũte ætate contracti ſunt:iõ aſſueſcat a paruo.Serenitas.V.de
uotionibus mentem intendere:& aliqua orationum pręcipua officia ſibi de
ligere:in quibus animum recordatione Dei cõtinuo alat.Quæ ſi:ut nunc fa
cere credimus:poſthac quoq; effecerit:non dubie ſub ꝓtectione Dei cæli ꝑ
petuo cõmorabit̃.Hęc pauca de multis ſcribẽda impręſentiaꝝ ꝑutauimus:
non ignorantes innumera eſſe alia:quæ præcipi de hoc genere poſſunt : ſed
nos quibus nõ præcipere:ſed animum nr̃um oſtendere propoſitũ fuit:ſcien
ter ea omiſimus:non dubii Maieſtatẽ.V.illa ipſa quottidie a Seruitoribus
ſuis:& grauius:& uberius audire.Omnia uero:quæ a nobis dicta ſunt:quẽ
admodum animo amiciſſimo:& recto officio ſunt dicta : ita Maieſtatẽ.V.
magnopere precamur:ut in bonã partẽ accipiat:& gratę uoluntati noſtræ
mutuam beniuolentiam reddat:Parati ſemp ad oĩa obſequia pręfatæ Celſi
tudinis Vr̃ę:cui Dñs oĩa ad ſalutẽ fortunet.Romę.x.Octobr̃.M.cccc.l iii.

Cõmentationes:de q̃bus in Epiſtola ad.Ia.Volaterranũ ſupradictũ.

HOdie hora.xx.domo exeuntes uiſitauimus Cardinalẽ Nicenũ:
quem febre ſatis affectum uidimus : ita ut languorem ſuum : uel
diuturnũ putemus futurum:uel certe mortalem : cum horum al
terum ſoleant utplurimũ caſus autumnales parere.Febris.n.quę prius erat
tertiana ſubito in Flegmaticam eſt uerſa.Deus ſit ei adiutor.Inde ante ędes
Cardinalis ſancti Marci ſub Capitolio:perq; Auentinum tranſeuntes:aſcẽ
dimus ad Monaſterium ſancti Sabæ : cuius celebritas ẽ hodie:ueneratiſq;
ibidem aris:ac reliquiis ſuperimpoſitis:domum rediuimus.Fuit noſter redi
tus per extremum Auentinum ſub cliuo Scauri : ſub arcu Conſtantini:&
per exquilias:& Thermas Diocletiani:quo in reditu ad ædem Beatæ ma
ioris deuotionis cauſa deſcendimus . Collocuti ſumus inter uias Antonius
Forliuieñ & ego:nulli rei aſcribẽtes ualitudinem Niceni:& domeſticorum
eius:qui languẽt uel mortui ſunt:niſi uoluptatibus nimiis : quibus ſeceſſu
Eugubino hac æſtate indulſerunt.Ex illa.n.ſumma laxitate uiuendi rede
untes in hanc fatigationem Curiæ:& aerem inſalubrem:facile in morbum
inciderunt.Quo loco recordati:quanta auiditate ſeceſſum illũ Cardinalis
cupierat:diximus nil unq̃ magnopere optandũ eſſe:aut timendum:cũ nos
ipſi futurorum incerti neſciamus quid nociturũ ſit nobis aut profuturum.

VIderis ne obſecro:ut pręter ætatem hic noſter documẽta dat ſen
ſati uiri : cognoſcentis quid ſecum ferat operis hæc dignitas Car
dinalatus ad quam aſſumptus eſt.Nullum in eo uerbum:nullũ
hucuſq; factum repręhenſibile animaduerſum eſt:quod ad noſtras aures ꝑ

uenerit. Cumq́ difficile ſit in tanta licentia non oſtendere motus aliquos aiſi nõ efferẽtis ſe: at ſaltẽ ſentiẽtis quem locũ aſcẽderit: hic tñ ueluti ſi deſcendiſſet: ita humilẽ ſe & manſuetũ oĩbus pręſtat: quęq́; reuerẽs: quęq́; accipiens: & alloquẽs benigne. Eſt ĩ oculo grauitas plęna gratię: in inceſſu ſimplicitas ſine pompa: ſermo uero: cũ nihil habeat ſupra cõmunem uſum loquẽdi: ita eſt tamen accuratus: ut cum manſuetudine dignitatem retineat. Iactãtia omnis procul abeſt: & dicacitas: q̃ illi ætati eſt ſatis affinis. Nemo adhuc uerbum ex eo audiuit: qđ leuis animi inditium daret. Nemo factum cognouit: qđ a curioſis oculis poſſet in ſe: uel ſuos notari. Omnia prudẽter: mature: & humane ſic egit: ut ſenſus in eo ſeniles: gratia autem data diuinitus æſtimetur. Taceo cõtinentiam corporis: cuius nũq̃ eſt audita macula: & deuotionem: quę eſt in eo miranda. Iam qualis illud conſilii fuit: poſt diuulgationem nouæ dignitatis: non mutaſſe in familia quicq̃: nec in ſe ipſo: non addidiſſe aliquid: quod ampliatum ſtatũ ſignificaret: uoluiſſe deniq́; ſe ultimum eſſe: qui in urbem remearet: ad capienda Cardinalatus ĩſignia. Nouerat cordatiſſimus Iuuenis: ſe creatum Cardinalem una cum Iuuenibus duobus: altero paris: altero inferioris ætatis: cõmunem autem eſſe querelam omnium indigne ferẽtium: pueros rerum imperitos: cupiditate honoris: aſcitos eſſe in Collegiũ Patrum: cui: ſua temeritate: dehoneſtationi crederent futuros. Voluit igitur dignitatis non appetitę documentũ dare: cũ longo interuallo poſt in urbem reuerſus eſt: Religionis autem: cum ſtatim accepto nũtio: miſſos fecit Cães: Falcones: Aucupes: Venatores: & reliqua huiuſmodi: quibus aliquando: ut Regiæ ſtirpis Iuuenis eſt delectatus: magis etiam pp ſuos q̃ pp ſe. Indigna hæc putans illius gradu: qui ſeſſurus eẽt ad gubernacula eccleſię: una cũ reliquis patribus. Nam ne uanitatis: uel nimiam preberet ſpetiem: ĩ eodem cultu domeſtico: quo prius cœperat perſeuerauit. Non auxit Familiam: nõ ueſtem nouam pro more: dedit: non niſi mediocri apparatu exornari domum permiſit: cum tamẽ unde hęc magnifice fierent: abunde haberet. In ſe ipſo uero quis ad priorem ueſtitum addi/tum quicq̃ uidit: pręter pileum datum a Pontifice? Eadem ueſtis eſt Cardinali nigra: & trita: & uix ad talos pertingens. Eadem etiam capa: quæ ante Epiſcopo fuerat. Vehitur mula fuſca: nullis inſignioribus phaleris: ut cæteri adornata. Omnia frugalitatis: & modeſtiæ ſunt plena: Specimenq́; prębet conſyderati catholici uiri. Iam uero: cum it ad Palatium: & inde redit: eis ſe Cardinalibus ſemper ſociat: quorum conuerſatione laudari poſſit. Non eligit Iuuenes: & indeuotos: ſed Senes: & uitæ talis: ut eorum auctoritate creſcat auctoritas ſua. Seditioſos. n. & turbulentos: ut rem naturę ſuę: & dignitati contrariam: omni arte declinat. Dictorum autem eius multa iam cum

laude ſunt diuulgata:mãifeſtamq; prębent ſpetiem : qualis in eccleſia Dei ſit futurus.Hortante quodam:ut in ruinis Thermarum Alexandri:quę ad. iunctę ſunt titulo ſuo ſancti Euſtachii:palatium ędificaret:ut cuius impenſa ꝓpter parietes & teſtudines adhuc ſtantes:uix.x.mil.aureorum eſſet futura:hanc inquit:ſummam apud me nemo uidebit unq̃.Notans profecto nõ debere Sacerdotes Dei theſaurizare in terra : ſed pecunias prouenïẽtes ſubducta neceſſitate uitę:in pios uſus conuertere.Altero etiam per laudẽ referente:Cardinalem neſcio quem:continua impenſa:& magna:comparare neſcio quid:quod ad uanitatem uideretur potius q̃ neceſſitatem : ſuſpirans inquit:Et certe bona illa ſunt pauperum:ut uidelicet narratorem ipſũ uanę laudis datę argueret:& Cardinalem impenſę damnabilis.Plura huiuſmodi poſſem referre:quę breuitati cõſulens nunc prętermitto.Sũmam hanc faciens uerborum meorum:ut q̃q̃ incertum:& fallax ſępe iter iuuenũ ſit:futurę tamen Illuſtris uitę ſigna hęc credam:ſiquidem a natura primo bonus eſt factus : & deinde a diſciplina ſedulo adiutus:ut raro animus his ſubleuatoribus nitens:non facile perueniat:quo ſe ab initio intendit.

Reuerendiſſimo domino meo.d.Cardinali Papieñ.

Q te ſępe furens exercet Scorpio:laudo
Hęc ſtudium duri tempora Martis amant.
Ipſe quoq; interdum:quem tu tam diligis:arcum
Pro Cythara ſacra tendit Apollo manu.
Hoc queror & damno:nobis tua tela q̃ obſint:
Qui facis ut ſitiam nuper & exuriam.
Nam dum tu retines Vrſinum:dum moror ipſe:
Nulla mihi coena eſt:ſportula nulla data.
Hunc tu uel nobis totiens abducere noli:
Me quoq; uel iubeas in tua caſtra ſequi.
Quid facies dices:infirmus:inutilis:ictus
Deſcribam alias certos quos Papienſis agis
Sartor.C.Quarqualius.

Campanus Papienſi.Sal.

VT par pari referam:Papiẽſis ſalue.In campum expediẽda acies: accingimur enſe.Septi armis:galea obtecti . Papienſis ad arma prouocat:uenere feciales:indictum bellũ eſt.Papienſis haſtam coniecit in agrum:Animal eſt nullum tam in ualidum:quod irritatum:nõ excandeſcat:Nec quiſq̃ feritur audacius:q̃ qui non referit.Alchionem me uocas:littoribus:dumetiſq; cauentem.Nunq̃ mihi ſpinę placuerunt.nauigaui nunq̃:niſi quia procellas fugio:affero ſerenitatem quocũq; proficiſcor.

Homo tempeſtatis planus:non ſinis me quietum eſſe:in ultimas terras fu
gientem inſectaris;inceſſiſq; maledictis.Non diſcedis ab ingenio:qui cum
mari careas:accolis Tiberim:ut eſſe poſſis in fluctibus.Addis ciſta cubicu
lari dignam philomenam.Non ſum:quē cauca delectet.libertate gaudeo:
nemini ſeruire poſſum:niſi tunicato.Piſcatos contemno magnifice:te impri
mis.Nimis me grauat imperium tuum.ioci tui uenenum ſunt.Inuoluis me
argutiis:& ita laudas:ut pungas.Ita pungis:ut laudare uidearis.Si auibus
fueram comparandus:cur non potius appellaſti meleagridem?Nam ut il-
lam fraternus interitus:ita me barduli torticilium interpellauit.Dyomedi-
dem dixiſſes uerius:quę amicos etiam imutata nō deſerit.Nam ego quoq;
te:nō iam Campanus:ſed cinis oblecto.Quippe inter aquas arſimus:qui
Romae frigebamus.Memnonidem uero:aut ardeam:ſi dixiſſes:nihil ad rē
aptius.Vtraq;.n.fauillis ortę:eodem quo ego flagrarūt incēdio.Mirum eſt
exuere ueſtem in balneis:retinere grauitatem:& adiicere pondus:cum abii
ciatur:ubi qui ſapit:deſipit:& qui pudens uideri ſtudeat:fiatq; impudētiſſi
mus.Iocus in licētia eſt.Nihil fieri citra dignitatem poteſt:quod fiat in bal
neis.Vt corporis neruos:ita frontis rugas aquę illę dilaxāt.Illic cinerem to
tum uinionides undae:In cinerem totum tuſca puella dedit.Heu glicere:gli
cere:nunc:cum te nomino:ſurgunt uiſcera:conuellis uiſcera nunc Glicere.
Da Glicere da oculos:da formoſiſſima rerū:Qui me diſcrutiant:da Glicere
da oculos.Et dedit:& fuimus noctu ſimul:hei mihi qualem Noctē habui:
qualem:cum memini:emorior.In barbā tuam:& ortuli tui penduli(ſicci)
glareoſi.Cenſebas mitrā:& richam:& delyramenta illa:que memoras:eri
pere potuiſſe me mihi.His fatis editus ſum in lucem:ut amem:ut ſine am o
re eē nō poſſim.Quā ſine ſole dies:undaq; aſpergine pontus Eſſe tuus qu ē
ſcis:tam ſine amore poteſt.Tu uero:qui me appellas miſeriolū:Quid Ro
mae?Tibrim ne cies?cū tranſit:& undas?Quid Romę?te Sena uocat:quā
Bardulon odit.Tam te Sena colit:ꝓpera magnetis ad urbem:ut ferrū cor
reptus:ubi una eſt littera:quae te impedit.M.ſi adimas:magnetica uincula
ſolues.Dulcis cōmemoratio:quae ueterem ſuffrictet cicatricem:plagam nō
exulceret.Magnetica dixi.Canus amator etiam:cum haec loquor titillaris.
Veterem:& iam effetum agrum commemoraui:Tenerior ſeges noſtra
eſt:qui pinguiuſculi ſumus:& ętate integri.Tu accepta rude.e.ſupremis
gradibus theatri me deſpicies in circo:atq; harena dimicantem:ſpectato
re te:rete iacietur.I nunc:excita ſcrabrones:quaſi poſticam illi tuam nō in
grediantur:cum medio nat flumine lembus.Inuectatq; grauis prędam:no
cturnaq; furta.Enſe feris:qui laceſſis Campanū.Vno conuitiolo prandia:
& coenę:& oculi illi exciderūt.Auo fidenti paupertate nihil tutius.Tu uero

ſi ꝙ procul ſis offendi te non putes poſſe:longe fallcris:ut Neſſum Her/
cules:ita Papienſem Campanus:uel ſagiptis allequetur:ſagiptis inq̃ : & ut
magis timeas:ueneno illitis.Impie:qui matrem ad te ſuſpirantem non con
ſolaris:& deſertam eſſe pateris : nam eſt deſerta:quæ filii conſpectu non re
creatur.Ingrate qui Senam:ubi ad altiſſima euectus es deſpicis:& illius tali
bus:tantiſq; deliciis : tiberinas nebulas : romanaſq; mammas anteponis.
Tranſfuga:qui a Campani ſocietate:ad Barduli bellum tranſiuiſti . Quid
non addam etiam nebulonem:qui uel una ęſtate carere non potes iure iſto
braſſicario adepato.Cur nõ etiam parricidam:& ſicarium:qui lingua tanq̃
gladio homines tui ordinis:imprimis Bardulum iugulaſti.Quid obiiciam:
non ignoras:cum te recitantem audiret:ſtatim eſt mortuus.guttur illi me
dium execuiſti:nec refert quid ei acciderit:qui mori uoluit cũ te audiret:pu
to quoniam teſtes afferebas.Me qui teſtibus non cõtendi:haud magnope
re extimuit:obdormiuit actionem meam totam.Papienſem etiam extra fo
rum recitantem perferre nõ potuit.Sed hæc rerum ſunt crimina:& dantur
fortunæ nõnunq̃.Pleraq; facimus inuiti:quę diſplicẽt:& uellemus infecta.
Ipſe ſe impreſſit in gladium:nec ullum eſt uulnus ignominioſius:q̃ inuidię.
Feriente nemine ipſa ſe uulnerat.Quid tacebo ego cætera? non faciam. Tu
uero tam patienter audi tua crimina:q̃ petulanter confinxiſti aliena.An ne
gabis te ſuperbum?& inflatum eſſe? qui Campanum uirum talem:tantum
hominem:tam familiari fronte:ac tam amicis oculis appellare audes ami
cum miſeriolum.Proh Deum.Ego miſeriolus? qui nec unũ ſeruare poſſum
quadrantem in crumena:qui tam ſum liberalis ut nihil mihi ſit reliquum:
quod poſſim largiri : ſed animum fortaſſe exprobras:nõ fortunas.Non eſt
miſeria miſerum eſſe:ſed putare:nec inopia carere opibus:ſed expetere.qua
in re longe me uincit Papienſis meus:Cui etiam Auguſtæ calendæ non ſa
tis ſunt ad aucupandum:ut nõ laborare ſolum ea cupiditate:ſed exudare ui
deris.Retia tua tunc tẽduntur maxime:cum ceſſant aliena.In ocio collega
rum negotiaris.Illorum te excitãt ſomni:atq; illud præcipue mirum eſt:ꝙ
etiam uigilias illorum anteuertis.Solem ꝓſpicis ante q̃ oriatur:& aliorum
aurora tibi meridies eſt.Noctibus totis cum utaris:diei nullam horam nõ
occupas.Vigilans dormis:modo dormiẽs uigilas potius.Verum eſt:quod
de Argo loquuntur poetæ:deſino iam fabulam putare.Credo te autem eſſe
Iunoniam:ac caudam habere oculatam:& illa uigilare cũ capite dormias.
Quid igitur mirari oportuit:ſi te omnia poſſe cum uelles:ſi facere:atq; infi
cere ſcribebã . Fraudaui ego te quinq;:ut ais uerbis.Tu tibi unum:idq; ma
ximum ac præcipuũ ſuppreſſiſti.Nam cum ego cõficit:inficit:officit:efficit
dixiſſem:& tu perficit:reficit:ſufficit:deficit:afficit addidiſſes:proficit tamẽ

nõ adiecisti omine(ut auguror)ſiniſtror: cum neq; ſcribenti mihi:neq; tibi reſcribẽti uerbum illud occurrerit:ut plane uerear:neq; te mecum:neq; me tecum ꝑfecturos eſſe quicq̃. Nugas appellas negotia mea. Fabellas:ſeria uocas. Bene hercle res habet. Acrem patronum nacti ſumus. In portu nauigãt cõmercia noſtra. Nugæ ſumus apud Papiẽſem. Cum poſtulamus operam:mel:& uoluptas:& recreatio ſpiritus:cum canimus in ciſtella: ſcilicet delicatę tibi ſunt aures:cõcentus noſter illas emulcet. Poſtulatio peruellit: augetq; faſtidia:ſtomacum:& bilem tunc maxime concitamus:cum poſcimus. Cæteris in rebus caſia & cinamum ſumus. Sed exciderũt memoria q̃ petebantur. Vrſinum ſomnias:hic Campanum non intelligis. Refricanda memoria eſt: repetenda poſtulatio. Volebam ut te cum illo una e ſuperiore ortuli tui limite in medium Tiberim:atq; illic ambo:quod taceo id ſi praeſtiteris:functus eris officio. Satiſfeceris nobis abunde: & amiculo tuo inconſtanti morem ita geſſeris:ut nihil illi efficere poſſis optatius. Inconſtantẽ me uocat Papiẽſis:Papiẽſis me uocat incõſtantẽ: magnifice dictũ: eya lupa quid ceſſas quin me poſtribulam? qui cum inicio litterarum me & philomenam cubicularem:uoluptatem:& mel:& ſtulticiam tuã appellaueris:in calce ut te quietum ſinam: nec pergam moleſtus eſſe monuiſti. Media epiſtola interpoſuiſti nomen tuum. mox deleſti:raſura te ꝑdidit. In exitu nõ appoſuiſti. Si oblitus es:uecordia fuit: ſi nolẽs:inflata elatio. Vtrũ fuerit:incidiſti rete. ægiſti quod non oportuit:quod oportuit nõ ægiſti. Tota epiſtola concentus meos ita contemnis:ut petas:ita laudas:ut accuſes. deniq; ita mordes:ut blandiri uideare. Pes tibi in lubrico eſt:lingua gladiũ pręfert. Audes me dicere non eundem eſſe ſemper. Fateor non eundem eſſe qui fuerim. Vera loqueris. Nihil mentitus citra morem agis. E mancipe factus ſum hoſtis: e Cãpano iaculator. Caue tu Romæ: caueant Senæ:quę feneſtras occupant perſonatę:ceruſatæ:uermiculatæ. quę uultus proferunt ſandaracatos:& ita ſplendent ad ſolem:ut ſtellæ uideantur. A uis ſum diurna:radios facile ꝑfero. Arcus mihi oculi ſunt:ut corda:tremuli. Sagiptæ nutus:depereant neceſſe eſt: quęcũq; feriantur:niſi ad me tanq̃ ad Achillem Thelephus. In te non iiſdem utemur iaculis:uibranda oratio eſt: Intendendæ minæ:quacunq; nudus inueniere:ferieris. Nũc rorarii militis loco dimicaui: mox ſenties chatafractatũ:ſi repugnaueris. Arma huc o muſę:arma huc o Heliconides arma Inſerite:ac leua clipeum:& dextræ iditæ ſtrictum enſem:atq; arripite hũc medium:depellite caſtris. Viribus ægręgiũ fateor: ſed fraude timẽdum. Dic culpam:& labrum feri:quod irritaueris. armat iniuria etiam ignauos. quid me oportuit cordatiſſimum? Ais tãtiſper tibi me moriam mei eẽ:dum uideas in oculis:aut legas ſcripta. Credo equidem:&

ex me ipſo facio coniecturam:qui tum demum tui memini:cum egeo:cum ſpero aliqd:hic mihi tu ſępiſſime occurris. Cęteris in rebus India mihi es: aut illa inaceſſa Mauritania:quam nemo uidit:aut nouit:audierunt pauci. Iam uides quem tu hoſtem comparaueris:dum miſeriam exprobras. Si redire uis in gratiam:condictiones accipiendę ſunt quas uictor proponat:primum:ut me beatiſſimum uoces:qui minus appetam:q̃ pileati. Deinde ut q̃tum calamo offendiſti abſentem:tantum pręſentem ames:contra Bardulum tueare:poſtremo:ut qui ſcribendi genus imutaſſes:mecum cócœnádi non imutes. Sint iidem oculi qui fuerant: ſupercilíũ in prandia non ueniat. Hæc ſi non præſtiteris:inſtaura bellum. Vale. Senæ.

Paulo. Secundo. Pontifici. Maximo.

ANconitani conſueuerāt ſuperioribus annis:prohibente nemine: nauigare per omnem oram Illirii. Veneti hoc poſtmodum uetuerunt: Ideo ciuitas illa paulatim ad ſummā inopiam deducta eſt. Si non reſtituitur libertas priſtina:operante. B. V uereor:ne ipſi compulſi neceſſitate:hanc quęrant a Venetis:& habeant. Vellem gratiam huiuſmodi recognoſcerent a Sede ueſtra: & eam:omni ex parte reſpicerēt:nec obligationem a quoq̃ preterq̃ a Beatiſſimo Pontifice Paulo acciperent. Sūma petitionis Anconitanorum eſt:ut ſicut antea:ita nunc nauigare in Illirium poſſint. Cōmendo me humiliter pedibus. S. Veſtræ.

Io. Caruagial Cardinali ſancti Angeli.

VEni Campagnanum Reuerendiſſime Pater: & abunde omnia repperi:quæ facere poſſūt gratū ſeceſſum. De ambulo:lego: ſcribo libero:animum curis:quarum aliquæ uſq; in hunc locum comitatæ me ſunt. Si. D. Tua hic eſſet:dicerem abſolutam lætitiam:haberē cum quo libere loqui de ſeriis:iocoſiſq; poſſem. Contenderem etiam repeti aliquando legationes tuas germanicas:defenſiones quottidianas Apoſtolicæ ſedis:& animi conſtantiam:qua repreſſa ſunt ſæpe:& contuſa Baſilienſis ſynagogæ conſilia. Cogerem ad ſcribendum in otio:quod in negotio impetrare non ualui. His nunc omnibus priuor:nec patrem habeo:nec patris etiam ſcripta:inquibus illum poſſim inſpicere. Rogaui ſæpe:ut memoriam tantarum rerum perire non ſineres: creſcenteſq; nos erudires tuis exēplis. Beneficium domini nondum meritus eſt ſeruus accipere. Excuſaſti quædā: quę humilitatem tuam magis arguunt q̃ ueritatem. Ea omnia nemo explicare uerius poteſt:q̃. D Tua:quæ oíbus præfuit. nemo facilius ſcriberet:q̃ is:q geſſit:& ualet eloquio. Videmus quottidianas epiſtolas tuas:& ſcripta pro Apoſtolica ſede: quibus nec fieri aliquid grauius poteſt:nec eccleſia dignius. Cum cogito Chriſtianæ charitatis officia:& præceptum dominicæ

gumentum nõ uideo:quo declinare petitionem meam hanc poſſis.Scriptũ eſt in epiſtola Petri:Parati ſemper eſtote ad ſatiſfactionem oi poſcenti uos. Et ſeniores qui in uobis ſunt obſecro conſenior:paſcite qui in uobis eſt gregem Dei:prouidentes nõ coacte:ſed ſpontanee:pabulũ uidelicet monſtrãs quo ali ad opera bona animus poſſit.Idẽtidem & Apoſtolus amonet. Te ipſum prębe exemplum bonorum operum in doctrina.Legitur quoq; in ꝓuerbiis:Noli ſubtrahere a puero diſciplinam.Nos aũt conſimiles pueris ſumus:qui ad Cardinalatum ſine experimento aſſumpti:creſcere in bonum exemplis ſeniorum debemus.Præcipit quoq; Dominus in Euangelio: non eſſe abſcondendum talentum:proferẽdum ad lucrum:ut mereamur audire Intra in gaudium domini tui.Quæſo igitur deſyderium meum in longum ne ducas:& ne amico dicas: Vade:& reuertere:& cras dabo tibi:cum dare illico poſſis.Ad pompam:& inanem ſcientiam geſta illa non cupio.Nouit Deus:ꝙ ad honorẽ miniſterii noſtri:& ad gloriam ſedis: cuius nomine illa ſunt geſta.Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo domine:& uocem filii rogantis audi:& ſapientiam meditetur os tuum.Si quod anni tempus remiſſionem a negotiis habet:hoc habet imprimis:quod domi propter æſtum nos continet.Sũme chartam:& calamum:& operẽtur digiti tui iuſticiam. Careremus:& nos magnis adiumentis ad uitam:ſi ſancti ſcriptores eadem tepiditate rogantium preces tardaſſent qua meas tu differs.Beneficio affecti a patribus noſtris:ingrati ne ſimus ĩ filios.Caritatem colamus:& uocẽ ſcripturę audiamus:Gratis accepiſtis:gratis date.Vale.

Carolo Salando.

DOleo multum iis:quæ cõmiſſa:& neglecta eẽ dicis ꝑ miniſtros: quibus in eccleſia Papienſi uſi ſumus.Bonos uiros eos putabam induſtrios:ſolertes:& utilitatis noſtræ imprimis amantes.Aliter inuenti ſunt:ꝙ crederetur.Verumq; illud eſt:quod a ſapientibus dicitur:ſolis experimentis homines noſci:& quod in euangelio legitur: A fructibus eorum cognoſcetis eos.Facie:& uerbo perſæpe decipimur:& quem uultus indicat bonum:opera aliquando malum conuincunt.Pręfecto illo fratellę nil eſſe humilius:& nil fidelius ſemper putaui.Ecce quomodo rapinæ eius nunc patent.Gratię Deo de omnibus:qui detrimentis priuatis:erudit nos ad curam reꝝ noſtrarũ.Si ſurripuit quæ eccleſiæ ſunt:& negligenter adminiſtrauit:parci negligentię uolo: ſed furtis nec poſſum:nec debeo.Pone ſecum rationem:& ad ea reddenda compelle.Videq; imprimis:ne latitando manus tuas euadat.Iulianus multa ad me ſcribit: multa excuſat: haberiq; de ſe iudicium petit:ſi in ullo errauit.Cauſam inquiſitionis tuæ ad litem beneficii refert.Teſtes cõtra ſe:eos tantum quæſitos affirmat:ꝙ inimici facti

De Regimin[e] Ecclię Papien[si] in ſpualib. et te[m]poralib. et De Officio su[o] Vicarij.

ſunt ſibi:propter Eccleſiam:& quos ipſe aliquando punierit. Illorum dicta
monſtrata per te ei adiungit:& poſtulatum exemplum:& uſq; in eam diem
non impetratum. Ita demum totis litteris ſuis loquitur:ut innocentię uidea
tur plurimũ fidere. Pone quoq; cum hoc rationem:atq; ea dexteritate cun
ta exequere:ut ſi infidelis non fuit:coactio tua famam eius nõ lędat. Si ipſe
quoq; ſurripuit:non tamẽ propter utilitatem tumultuetur noſtra Dioceſis.
Armati ſunt laici ſemper ad calũnias noſtras:& in exactionibus etiam iu
ſtis auaros nos prædicant:impios:imiſericordes:& theſaurizandi nimium
cupidos. Volo tamen:quæ abſtulit:reddat:ſed ita:ut quæ domeſtica ſunt:
non fiant uulgaria:& noſtra inter nos mala tantum ſciantur. Ammonitum
te hac in re unius uelim:Seruiuit annos multos Iulianus eccleſiæ Papienſi:
ſalarium illi nullum(ut credo)eſt conſtitutum:& tamen pro iis:quæ utili
ter geſſit:deſtitui mercede ſua nõ debet. Subducta igit̃ ratione eius:quod
per hoſce annos eſt meritus:& eius quod mihi interuertit:ſi æqua eſt com
penſatio:aut ſaltem nõ iniqua:ea omnia:benedicente te:habeat:& ammo
nitionẽ Domini audiat. Vade: & noli amplius peccare. Cũ Epiſcopo Ter
racinenſi aliter agi conuenit. Reuocari illum a me certa cauſa non expedit.
Sinendus eſt iudicio uti: atq; hic honor ei habendus:ut miſſionem petat
ipſe:non a nobis accipiat. Videns eſſe iſthic q̱ cum poteſtate pro me ope
retur:& a me de omnibus litteras habeat: ſibi autem ĩ nullo negotium da
ri:nimirũ:ſi honoris ſui eſt amans.reditum flagitabit primus:atq; accipiet.
Interim tu illum honora. In adminiſtrandis omnibus conſule:& de me:ſi
ſicut facis:omnia q̃ beniuola repromitte. Redeuntem in curiam:utilius eſt
amicum:q̃ inimicũ redire.operam tuam:quam offers in reſtituendis rebus
lapſis Eccleſiæ:libẽter accipio. Placet:ut quę ĩfirmata ſunt:ſanes:quæ abie
runt per deuia:in uiam reducas:& miniſterium noſtrũ in oculis plebis cre
ditę:cõmẽdabile facias. Nolo tamẽ Epiſcopo preſente iſthic:ſpirituale qcq̃
attingas:& hãc illi curam pręripias. Extruſio hæc manifeſta nimium eſſet.
Temporalibus interim tãtum intende:& compone domeſtica:quæ:ut au
dio:legem hucuſq; non habuerunt. Vide inter cætera:ut opida nobis ſubie
cta agant quietem:& non operentur tumultum:ac cædes. Multa huiuſmo
di:quę acciderũt annis præteritis:criminãdi cauſam multis dederunt. Hac
una re utiles perſæpe iuriſditiones:& locorum dominia perdunt Eccleſiæ:
cum eaꝝ Præpoſiti ignari bene regẽdi dicantur. Ioannem Florẽtinum:atq;
Alphonſum:ſine meo magno detrimento non poſſum mittere ad te. Alter
diſpẽſator eſt domus:& obſequium præſtat fidele:ac neceſſarium. Alter ẽt
in complurimis utilis:non libenter propter pręſentium pręrogatiuas extra
curiam eſſet. Sed tu tibi inueni duos:quos ad curanda ea adhibeas:quæ in

litteris memoras.Fideles autem eligito:& notos:& honoris tui:magiſq́ rei ſuæ amãtes.Poteſtatem in hoc tibi liberam do:& me hac in parte fidei tuæ permitto.Litterę de ſyndicandis oppidorum præfectis:cum pręſentibus erũt. Vtilis eſt cogitatio hæc:& neceſſaria ad eos continendos in officio ſuo.Da operam ut ita ꝓtinus fiat:& recti ſint iudices:qui ad hæc deligẽtur.Et quoniam doles Epiſcopum per ſubſtitutos omnia exequi: Ipſum autem nullo ſuo munere fungi:placet:ut q̃ modeſtius poteris:illum officii ſui ãmoneas: & æſtimationis meæ doceas eſſe:prodire in publicum cum quid ſolẽne tractatur.Ad hoc.n.miſſum eſſe illuc:& mercedem accipere:ut exhibens ſe:cũ opus eſt:populo:deſyderium tollat pręſentiæ meæ.Reſpondi hucuſq; litteris tuis:q̃tum putaui expediens.Nunc conuertor ad te:& loquor tecum Carole:quod mea charitas flagitat.Attende diligẽter:quæ dico:& imis ea ſenſibus manda.lex erit qua tibi uiuendum ſit mecum:& cõtinuandus amor: qui inter nos dudum eſt initus.Releges quaq; hebdomada ſemel hanc partem poſtremam epiſtolę:ut uiam ſæpe monſtratam retinere rectius poſſis. Curauit primus eccleſiam Papiẽſem pro me Ioannes Baliotus:quem noſti. Ambitio ſua:& ſuperbia:& manuũ ſordes:celari diu non potuerunt.Quotidianis nunciis ad me ferebantur.Satius ducens meæ conſcientię:q̃ amiciciæ ſuæ conſulere: ammoui eum officio:& cõmercium ſecum habendum deinceps non duxi.Contraxit ipſe notam nomini ſuo:& quod maioris fuit iacturæ:amicũ etiam perdidit.Succeſſit Andreas Collina:homo uentoſus: & leuis:& proditor ſecretorum meorum:& iuſticiam uendens pecunia.hic quoq; ſortem conſimilem tulit.Cõmendatus mihi teſtimonio amici defuncti:cuius oĩa cõmiſeram fidei:inuentus eſt reprobus:diffidenſq; cõſciẽntiæ nunq̃ in conſpectũ meum uenire eſt auſus.Pręſentium miniſtrorum:q aliq̃diu boni habiti ſunt:uides diligentia tua fraudẽ detectã.Nihil ocultũ eſt:quod non reueletur.Deo uolente hunc exitum facinora habent.Celari ad diẽ poſſunt:nunq̃ uero tegi ꝑpetuo.Ea uero tanto offenſorum animos grauius lędũt: q̃to q cõmittunt coniunctiores ſunt inuicẽ.Hoc uero mali hi oẽs ſunt affecti:ut nũq̃ a me amplius amminiſtrationibus ullis habẽdi ſint digni:& repugnãte cõſcientia utilis nõ ſim illis futurus.Quid ergo de me inquies:opinaris eadẽ:atq; expectas?Minime.ſi.n.ita putarẽ non crederẽ tibi miniſteriũ meũ: cuius ego reddituruſ ſum rationẽ.Sed natura noſtra mi Carole ẽ fragilis:ad peccatũ ꝓcliuis:& licentia ipſa deteriorẽ ſe reddit. Ammonitione eget cõtinua:qua quaſi ſuſtẽtaculo quodã in errores nõ cadat.Niſi eccleſia quotidianis ꝑdicatiõibus nr̃æ ſalutis nos ãmoneret:& iucheret' i uitia: religiõis & alæ eẽt cura rariſſima.q̃diu mihi es famulatus:& ꝑſens tuũ ſeruitiũ fuit:diligẽtiã pręſtitiſti:& fidẽ.Satiſfeciſti deſyderiis oibus:nec habui quod

tibi ĩputarẽ.Eadẽ officia ĩ abſente reqro:& nolo quæ ſub oculis meis bona
fuerĩ: fiãt ꝓcul ab oculis mala.Ea eſt cã cõmemorationis huius:quã facio.
Eris Papię ſolus poteſtatẽ oĩum habens.Inter tuos indigenas eẽ te noſces.
Scies tibi uni digintatis noſtræ honorem præſtari.Cardinalem noctu non
habebis:qui te uocato exigat ratiõem dici:& extra præſcriptum declinare
non ſinat.Fies totus arbitrii tui:& tua uolũtate te reges.Difficile eſt in tan
ta libertate ſe continere.Præceptoꝝ meminiſſe etiam:quę porrigit abſens.
Propterea te rogo:ut in omnibus actionibus præſentem tibi cogitatiõe me
ſtatuas:& ad iudicium meum labores.Quæcunqȝ operaberis amicum &
Dominum intuens:& illi placere annitens proculdubio recte operaberis.
Recordatio diſciplinę nrę domeſticæ:cõſiliũ miſtrabit in oĩbus.ſicut nauẽ
intermiſſo uẽto:nihilominus tenere curſum uidemus.Infinitum eſſet recen
ſere ſingula:quæ tuum Vicariatum reddere commendabilem poſſunt.Re
gulas tu Iuris Pontificii tenens:ea me longe melius noſti.ſed quædam quę
prima ſunt officii noſtri: & in cura a me habentur præcipua:non præter
mittam: cupiens tota diligentia: & fide illis ſemper intendi.Volo impri
mis omni ſolertia frequentari diuina:& in Eccleſia ſuis horis perſolui Deo
quod debet.Multum nos hęc cura commendat:& opus noſtrum honora
bile facit.ſi deſunt cætera:hoc ſolo non ſerimur ſolum: ſed habemur quoqȝ
in precio.Hortandi ſunt:& mouendi:& ſi res poſcat:cogendi:qui Eccleſiæ
ſeruiunt:ut bene:& ſine intermiſſione miniſterium impleant: utqȝ & mode
ſtiam chorus:& ſuũ ordinem teneat.Componi enim cõuenit ſacerdotes ad
laycorum:non iudicia tantũ:ſed etiam oculos:ne qd fit quod eos offendat.
Ad rem hanc multũ faciet præſentia tua.Videbis.n.cuncta:quę fient.Tar
dis & negligentibus exemplo eris:ut mature cõueniant.Infœlix hac in re
annis pręteritis admodum fui.Ammonui litteris continuis Vicarios meos
ut frequentes in eccleſia eſſent:& hunc honorẽ Deo haberent:ac mihi.Im
petrare nunq̃ ullis obteſtationibus ualui.Tanq̃ ſi opprobrii:& confuſionis
locus is eẽt:ita domũ Dei ſemp uitarũt.Curabis:ut feſtis paſchalibus aſſit
Epiſcopus aliquis:qui ſedem meam tenẽs:doceat cathedralem illam eccle
ſiam eẽ.operã ẽt dabis:ut tẽporibus debitis:quadrageſimalibus maxime:
prædicatores non deſint:uiri excellentes:teſtimonii boni: & ante tempus
quęſiti:quorum uirtute frequentata eccleſia nõ det honorẽ ſuũ conuẽtibus
Fratꝝ.Multum hęc diligentia opus noſtꝝ cõmẽdat.Indignum eſt autem
quę primæ in Ciuitate ſedis ſunt propria:transferri ad Monachos: illos fre
quentari:& in precio eẽ:nos uero negligi.Proximũ huic tibi ſtudiũ ſit:cle
ricoꝝ mores corrigere:obire Dioceſim ſępe: uidere ne aliqd Parrochiis de
ſit:Cœnobia uirginũ a corruptelis ſeruarẽ.hẽs ex libris tuis habũde:uñ hęc

officia colligas. Doceri te ſingillatim: non expedit. Caput rei tantum oſten do: Charitas reliqua exequatur. In emendando cauendum eſt: ne maior ſit pœna peccato: ne ammiſceatur conuitium: ne ea ſit uultus: & uerborum aſperitas: ut maliuolentię: non officii ſtudium uideatur. Compatiens facies correptionem omnem tolerabiliorem patientibus reddit. Te autem ipſum contine imprimis. Malus eſt aliorum magiſter: qui emendare ſe ipſum non poteſt: & male creditur eorum præceptis: quorum cernitur uita contraria. In bona conſcientia: fiducia eſt ad corrigenda delicta: in mala metus conti nuus. Cum imperio docetur: inqt Gregorius: quod prius docetur: q̄ dicitur. Te ipſum quoq; ne cōmunices multis: & ne appetas clericoꝝ: & laycorum prandia: ac cœnas. Cōuerſatio nimia: contemptus: & maliloquii eſt mater. Tu potius ad menſam tuam illos uoca: q̄ ab illis patiaris uocari. Seruanda eſt Vicarii auctoritas: & ius poteſtatis tenendum. Grauitas autem ipſa ſic moderanda: ut ne in arrogantiam cadat. In temporalibus curandis non eſt q̄d te aliud moneam: niſi ut fidem ſerues. Difficile eſt tractantē aliena inno centes manus ſeruare. qui ante hac adhibiti ad opus hoc ſunt: abierunt per deuia. Loculis nō conſcientiæ uo'uerunt cōſultum. tu diligens es: prudenter intelligis: & uſum habes in adminiſtratiōibus rerum. Adhibita fide: nil te Carole pfectius erit: nil ſalutarius Papienſi eccleſiæ. Hoc quæſo cogitatiōi tuę occurrat ſemper: ſiue magna tractas: ſiue parua. Perdēs me: pdes quod tibi multa pecunia eſſe charius debet. nil eſt: quod tua cā acturus nō ſim: ſi inchoatus inter nos amor pmaneat: & de integritate tua bene opiner. Vide inter cętera q̄d præceptoꝝ meoꝝ eſſe ultimum uolo: ne gratię potentium nimium ſtudeas: ac dum per eorum ſuffragia ambis maiora: iuriſditionem tuam proiicias: fauori ſeruiens: non ueritati. Succeſſum non habebit cogi tatio hęc: ſpē tuā infringet Deus. Beatus quoq; Sirus q̄patrocinat̄ Eccleſię: non patietur rem ſuam diſperdi. Bonis operibus quęrendus eſt honor: non malis. Scripſi multa: quæ tu in bonā partem ab amico accipies. officii mei & beniuolentiæ noſtræ ſunt oīa. Mandato ea memoriæ & repete crebro: & cum diligentia ſerua. Mercedem Deo uolente laborum: & fidei uiuens acci pies. Certiorem me reddes num redditæ ſint proximæ litteræ: quas etiam dictaui pluribus uerbis: & manu mea ſunt ſcriptæ. nuntiabā nonnulla: quę uolebam perfici a te. Timeo quia non reſpondes: ne perditæ ſint. Quidam Melchion Xiſtus ſcribit ad me: quæ ex litteris ſuis agnoſces. Querelam in tellige: & audi pauperum uoces. Obteſtor te per omnipotentem Deum ut non uincaris affectibus: opereris æquanimiter omnia: & offenſionem des nemini. Induēs uero meā pſonam: quā iſthic gerere ex officio habes: exuas tuam: atq; ad ſolam Cardinalis dignitatem te fingas. Neſcio quid in te ſit.

Si bene eſt quod feciſti:ualeat.ſi minus:conuerte in melius.Emendare q̄ cõ tinuare præſtat errorem. In exigendis quæ ſurrepta per Iulianum ſunt & Dominicum uirum te prebe neminem timens.Nõ tam utilitatem hic quę ro:q̄ aliorum exemplum: ut diſcant cæteri qui futuri ad hoc miniſterium ſunt.Beneuale.Campagnani die xviiii.Auguſti.M.cccc lxv.

Theodoro Epiſcopo Teruiſino.

Io ex urbe a multis certior Pontificem illaturum arma Vrſinis. Hic quoq; trepidari non mediocriter uideo:& ſigna oſtendi ani mi:non multum fidentis.quid lateat neſcio.Vtraq; motum por tendunt.Ego hic ſum:qua ſuſpenſione:tu ipſe conſydera.ſi quid apertius fieret parata mihi cõfuſio:& damnũ.Tuę caritati ſupra cæteros fido:& te unum in hiis tenebris conſulo.Ammone quid agat Papienſis tuus:& quid ſibi expediat.nec patere illum errare.ſi ammonere aperte non potes:innue uerbis tectis.ſi nec hoc tutum exiſtimas:ſigno aliquo conſule. Ingenioſus tu ad comminiſcendum:ad intelligendum ego non hebes.ſi deſint cætera monſtro quod dici:& ſcribi ſine periculo poſſit.Referenda eſt mihi Scoto rum cauſa ſancti Andreę.Vrgent illi ut redeam.Hortare tu quoq; propter illos:ut redeam.Satis hoc documẽti ad conſilium erit.Per Deum te quęſo ut in utranq; partem his me ſuſpitionibus liberes.Soli tibi ſcribo:& ſolum te cõſulo:quia te ſolum ex palatinis omnibus maxime amo.Defoſſum pu ta:quod dixeris:& nunq̄ in lucem uenturum. Ita tibi per Redemptorem noſtrũ:& ſancta eius euuãgelia iuro.Expecto litteras tuas:uel mandatum: quod Chriſtophoro fideli meo dederis ad me perferendum. Cela metum hunc meum:& litteras.Daq; in primis operam ne Pontifex ſciat:aut quiſq̄ ex fratribus.Irriſorum plęna ſunt omnia.Vale mi optatiſſime pręſul.Cam pagnani die.xxi.Auguſti.M.cccc.lxv.

Cardinali Seneñ.

NOn imprudenter egit hodie Pontifex Paulus. Rem aliquando non æſtimatam ſine animaduerſione prętereundam non duxit. Præficiendus erat cõuerſanæ Eccleſiæ nouus præſul.Nomen illi erat Turcus ex Turculorũ familia.Cum cætera probarentur in eo nomen ſolum probatum nõ eſt.Dixit Pontifex cõuenire in nomine Epiſcopi nihil quod fideles aures offendat. Monachi cos qui a ſæculo fugiunt ut renaſci Deo appareant nomen uetus etiam acceptum ex ſanctis cogũt deponere: nos ad epiſcopatum uocato nomen hoſtile non commutabimus? Igitur patrum comprobatione pro Turco Paulum ex ſuo nomine ſanxit uocari. Atq; ita in noua appellatione enunciatus epiſcopus eſt.Romæ.

Epiſcopo Aquilano Marchiæ Theſaurario.

INtelligo ex litteris Iacobi conſobrini mei:ipm a Paternitate tua humane acceptū eſſe: & in omnibus quæ ad adminiſtrationem officii pertinent:benigne adiutū.Hoc mihi:et ſi antea exploratū erat ita futurum:tamen audiuiſſe eſt gratum.Ago Dignationi tuę debitas gratias: atq; illi in ſuis:& ſuoꝝ rebus debitorem me fateor.De munere tuo ſecūda hic apud oēs eſt fama.Idem audio a ꝓuincialibus:q iſthinc ueniūt. Nimirum actionibus præteritis:præſentes reſpondent:& q Iuuenis integre uixit:ſuam cōmendationem adauget.Iacobum ipſum iteꝝ enixe cōmēdo. Iuuenis eſt:egens ſenioris conſilio.Non patiatur Dignatio tua illum errare.Admoneat:emendet: ſeuer̄ caſtiget:cum opus eſſe intelligit.Ego illum trado tibi:tanq̄ unum ex tuis.Romæ.

Campano.

AGere tu gratias deo debes Campane:qd tantum ingenii ab eo acceperis.Ego tibi:qd uideam ſanctiſſimū patrem Piū funebri oratione die anniuerſariæ parentationis tam digne laudatum: nulla pars uitę eius:nulla laboris contemptio:nullus fortunæ ſucceſſus:nullum monumentum ingenii:nullæ deniq; priuatæ res:& nullę publicę ſunt: quas tu non plæne collegeris:dubiū:maiori ne luce uerboꝝ:an pondere ſententiaꝝ:an uero ēt gratę mētis officio.Ago igitur tibi:quas poſſū gratias: & omni tpe agam.Agere & mecū debebunt nō ii ſolū:quos ille dilexit uiuens:& qbus benefecit: & quos natura ſibi adiunxit:ſed nomine uno oēs: quibus uirtutis eſt ſtudium.Viſus ſum iterum ea legens intueri Piū noſtꝝ: iteꝝ extremā eius horam his ulnis excipere:exultare iterum gloria dictoꝝ: & factoꝝ ſuoꝝ:atq; iterum in lachrymas ire:quas nonmō tunc ſudi plurimas:ſed nunc quoq; p dies ſingulos tenere uix poſſum. Viuentis:& mortui innouatus eſt in me ſenſus omnis.Ille certe factū hoc tuū de cęlo uidēs: non tam lętatur qd Campanū ſuū demeritus ſit:cui ſe totum aliquādo credidit:q̄ qd amplioribus meritis illū ꝓſecutus nō eſt.ſummā factoꝝ:& ſcriptorum eius ita deducis:ita in intima penetras laudum ſuaꝝ:ut nō minus adamaſſe uehementer:q̄ diligenter legiſſe illa appareas.Nihil omittis: dicis oīa.ſic conſulis ueritati:ut non pereat qcq;:ſic aggeras geſta:ut nimiū dici nil poſſit.Funus deniq; ipſum tota oratione ita ꝑtractas:ut luctuoſa lętis: læta luctuoſis non uacent: atq; omnibus auditis neſcias lætandū ne ſit magis:an lachrymādū:glorioſior ne ducēda uita:an mors:illa ne plus fructus: an hęc damni attulerit.Iteꝝ tibi gratias ago:iteꝝ in æternum debebo.Qui legere:& intelligere gloriam ſepulti patris ex libris eius non poterit:hanc laudationem legens:ſatis illam agnoſcet. Senæ habita in omnem terram exibit: ad Senenſes perorata:ad nationes:& populos perueniet.Quid alii

iudicaturi ſint:neſcio. Cogentur credo laudare:quod ui ſua ſe laudat. Ego certe hoc anno cum noſtratia clariſſimorum uirorum multa perlegerim: iucundius quicq̃: limatius quicq̃:copioſius quicq̃:melius quicq̃: ut uerbo abſoluam uno:perfectius quicq̃ non legi. Perſeuera mi Campane:ut facis. Dilige patrem:a quo es dilectus. memoriam tene eius:qui tui eſt nunq̃ oblitus. Auge deniq; Maieſtatem Pontificis:qui te abſentem: ad ſe uocatum: habitum inter ſuos:dignitate:& commodis auxit. quæſtus eſt:non charitas: coluiſſe tantum uiuentes. Pietas uera terminũ non habet amandi:abeuntibus aſſociat ſe:& ad mortuos quoq; pertranſit. Serui ſepulto Pio tuo: ut ſeruiebas uiuenti. Putato illum ex beatis ſedibus: ubi nunc regnat:te & cæteros contemplari:a quibus gratitudo illi eſt debita. Certo quoq; iudicio nunc internoſcere: in quem bene:& in quem male benefacta ſua ſunt collocata. Statim ut orationem tuam abſolui:nullo intermiſſo ſpacio a lectione ad ſcriptionem conuerſus:hanc tibi dictaui: indicem meę in te gratitudinis. Quoaduſq; maius aliud potero:ea eſto contentus. Ad referenda: quæ tibi debentur:ampliori occaſiõe eſt opus:Illam nunq̃ ſinam negligenter abire. Beneuale. Romæ.

Hieronymo Ranutio Bononieſi.

Ste. Nardinus hic eſt.q & Cardinalis Mediolanenſis.

QVanquã mihi neceſſarius ſis:in ſalute tamen Archipræſulis mei ceſſat omnis neceſſitas. Eſto ſecum:& quocunq; ierit ſequere uestigia eius. Mutationem cœli collaturam illi mirifice puto. Contulit:& mihi:& contuliſſe ęgrotis ſemper audiui. Quod ſupereſt mali:extrudito ui:ſi arte non potes. Vtinam mecum hic eſſet pauculis horis. Reſtitue rem eum in priſtina. Animi morbus:morbus eſt corporis. Pellere hunc primo oportet. Non illi ſit cura Palatii:nõ Pontificis Pauli:non magiſtratuũ: qui regendi ſunt crediti. Seponat hæc omnia ad tempus:& cum urbe excedit:appendat ad portas. Validus rediens:ea reſumat. Valẽdum inq̃ eſt animo:ut ualeat corpore. Famulatus ego quoq; Pontifici ſum: ſcio mentis anguſtias:in qbus Palatini uerſantur: Zelotipias:& metus inanes. ab experimẽto hęc loquor. Forti aĩo ſuperanda ſunt oĩa. Propter uitã appetẽdi honores. Propter hos pdenda illa nõ eſt. Si non offenſura hæc cũ exiſtimas:lege ſibi Palatinã hanc regulã. Beneuale. Cãpagnani. xiii. Auguſti. M.cccc.lxv.

Hieronymo Ranutio

LAetatus ſum ĩ his:quæ ſcripta ſũt mihi p te de Archipręſule Mediolanenſi. Dolebam caſu aduerſo eius:non aliter:q̃ ſi ſalus germani fratris eſſet in diſcrimen adducta. Benedictus Deus in operibus ſuis:qui noluit utilem prælatum Eccleſiæ: præripi nobis morte immatura. Miniſterio tuo ſalutem ei reſtituit: teq; uſus eſt ad morbum:

uincendum. Perge ut cœpiſti:& contrahe quicquid ſiue animis: ſiue arte uales:ad eum nobis reddendum. Caue a ſponda lecti nunq̃ diſcedas. ſemp ei aſſideas. Semper digiti tui uenam pertemptent:& ex illa parentur: quæ ſunt neceſſaria. Demum ſic agito:ut a diligentia tua redeunti mihi gratias habeat: ſicut & Reatino noſtro habui ego. De dño Chriſtophoro meo his ſecundis litteris nil mihi ſignificas. Agis negligenter:& Papienſi tuo non ſatiſfacis. Scis q̃ ſim illi affectus. Opus pene eſt manuum mearum: ameq; olim inſigne equeſtris dignitatis accepit. Adhibe & ad curationẽ eius quic quid ſtudii:atq; operę potes. Idq; contende dies:ac noctes:ut de patruo:& fratris filio nuncies ſemper ſecunda. ſi qd noui emergit:non te calamus grauet. Meo Teruiſino fraternã meo nomine impertire ſalutẽ. Ad ualitudinẽ tuendam:& ad me amandum illum hortare. Domeſtico exemplo ſatis monetur. ſic Pontifici:ſic officio ſuo inſeruiat:ut uitę ſemper prima ei ſit ratio. Propter uitam oĩa hæc quærimus. Proiicienda pp hæc uita nõ eſt. Petꝝ noſtꝝ bene ualentẽ cito remitte. & tu reſtituto Mediolanẽ:& Chriſtophoro: ſtatim huc aduola. q̃q̃ ſero:particeps tñ quoquomõ eris uoluptatũ noſtrarum. Quę de cæraſis admones:ueriſſima ſunt. Mirum inmodũ faciunt ad ſanitatem mẽtis:& corporis. Ea ſi obtuliſſet medicus:quem noſti abinitio: nunq̃ uentum in diſcrimen hoc eſſet:ſed nunq̃ ad bonos mores ſera eſt uia. Tu uale:& ualere me ſcias. Campagnani. die xiiii. Auguſti.

Vianiſio Albergato Procamerario Pontificio.

EPiſtola tua cũ Falcone noſtro cõiuncta:uoluptatẽ mirificã attulit. Fuiſſet adiũctus cumulus:ſi tua quoq; Dignatio p occupatio nẽ officii uenire huc potuiſſet. Vbi ẽ Vianiſius meus:ibi eẽ nõ poteſt triſticia. Neceſſe eſt ſingula rideant:exulat cura:& angor: & quicqd male habet hominũ animos. Plus tamen reliquiſſes hic gaudii:q̃ retuliſſes tecum in urbem. Nondum.n. ſolatia noſtra aduenerunt. Arent omnia. Pumiceum factum eſt cœlum:& guttam modo unam non poteſt exprimere. & canes:& retia:& quę ad ruſticationem ſunt præparata:operari bene non poſſunt. ſi qua facultas eſſet:quam non uideo:effugiendi huc poſt poſticũ: malles fortaſſe hic eẽ:q̃ iſthic:pręſertim ſi poſt ibres hoc fieret. Quęſo itaq; tuã paternitatẽ:ut ſi ſaluis rebus exiri carcer hic tuus honoratus aliquo ingenio põt:ad tuũ amiciſſimũ aduoles:& guſtũ capias cãpagnatici cœli:& agri. Iucundã hãc utriq; diuerſionẽ cõfido futurã. Falco noſter hic fuit: magis me uſus:q̃ Cãpagnano Cõtulimus multa:corriſimus multa. Plæna cõſolatione fuit eius pręſentia. ægi ſibi gratias ꝓ officio ſuo. Si mihi nõ ſatiſfeci:precor Dignationẽ tuã:ut ob hoc ipm:nomine meo cumulatius agat. eſt dulcedo & ſuauitas:& alacritas mea. abſterſor omnium moleſtiarum

quæ aliquando me angunt. Amemus eum: q̄diu uiuimus: amantes eum: nos ipſos amabimus. Pro iis: quę dignatus es Pipematibus ſcribere: habeo innumeras gratias. Fecit humanitas tua rem gratam: quam etiam profutu ram exiſtimē: ſi noua uel monitione: uel conceptione ſit opus. rogo: manus tua ne deſit. Commendo item: quod commendaui iam ſæpius: & commen dare uſq; in finem nō deſinam: cauſam Naſtocii noſtri: uel magis tuam: & omnium: qui ſedetis ad miniſterium Cameræ. Neq; hoc ago q̄d promiſſis tuis diffidam: qbus quieſactus dormiui hucuſq;: & dormio in utrunq; ocu lum: & in utranq; aurem ſecurus: ſed q̄d ex deſyderio cordis lingua cogi tur exerceri. In manu tua: & Falconis noſtri eſt omnis expectatio noſtra. Vos officiis ueſtris urbanis conſolabimini ſcio ruſticantē amicū. Benevale & me toto animo tuum eſſe ſcito. Campagnani die xxi. Auguſti.

Vianiſius Cardinali Papieñ.

Pedem hoſtio extuleram: iturus ad pientiſſimum Patrem: & do minū meum Auinionēſem: ut cum eo uęſcerer ſue tenello: q plus lactis habet: q̄ ſanguinis. tunc mihi litterę Reuerēdiſſime. D. V. redduntur: gratiſſimæ ille qdem. Innotuit mihi Bandiniana querimonia. Reſpondendi cupido pedem referre ſuadebat: gula econtra: & potentiſſimi patris imperium: aquo quoniam non licet tam ſubito poſt cibum ſum ptum diſcedere: & nūcius feſtinat: quæ pro me: quæ aduerſus Melchiorem: & elegantes iſtos triumuiros dicenda erant. D. V. r̃æ obmittam. Accingo me ad bellum. Dii boni quas ſtrages dabo? non diſcedit Melchior a ſua cō ſuetudine. Lacerat famam meam ubi poteſt: inuidioſis uerbis aduerſus po tētiam utitur. At ut ſciat. D. V. q̄ ego iuſte ęgerim: q̄ iniuria ipſe queratur: Cum reuerterer a Camera Apoſtolica faſtiditus: & expuere animo illam miſeriam cum homine lepidiſſimo: & amiciſſimo cuperem: diuerti ad Mel chiorem. Falco noſter: curarum omnium abſterſor apud. D. Veſtram erat. Cum domum eius uenio: inuenio ianuas patētes: cuſtos nullus: ſeruus nul lus: incuſtodita omnia. quæ ubi uidi: feci meis poteſtatem diripiēdi. & qd? nonne quod cenſoriū uiceecamera lialis poteſtas habet? Volui edocere ho minem: ut cautior eſſet: ſed ego quantas pęnas pro benefacto dedi miſer? Cœnitauit apud me homo uoraciſſimus poſtea. hoc ſuaue eſt: hoc ſubacer bulum: illud melius pitiſſans ait. Vellem dolia omnia: non licet meis eſſe ocioſos: dum is cœnat. Satrapes: ſi fiat eius cōuiuator: ſufferre ſumptus ne queat. ſed ego: ut dixi: accingo me ad pugnam. Retundam Bandinum. Re pugnabo triumuiris inimiciſſimis. o q̄ ſubdoli: q̄ fallaces: q̄ imperioſi ſunt: & hos. D. Veſtra triumuiratus nominis dignos iudicat. Cōmendo me. D. Veſtræ humiliter. Romę ultima Auguſti.

Vieneſio Albergato Procamerario.

QVid tibi ego dicam Vicecamerarie mi. Credebam Campagnani tantum eſſe:quod me oblectaret. Ecce quotidie noua oblectamēta ex urbe Lelius:Falco:Melchior:Melinus:Tuq; imprimis nouis me oblectamentis obruitis. Neſcio unde plus uoluptatis a uobis:an ab hoc loco adueniat. Illa cōtinua:hęc intermiſſa. hinc corpus:inde animus paſcitur. Deo gratias:qui tantum mellis in noſtra aluearia cōgerit. Congerat illud perpetuo: Et ignauum fucos pecus a praeſepibus arceat. Bandini negligentiam noſco:Digna ea animaduerſione cenſoria fuit: Et in hoc ſentio tecum. Cētum aerei uectes:aeternaq; ferri robora. Claudetur poſthac ianua eius:Nec cuſtos abſiſtet limine Ianus. Illa .n. bene hęret menti cautio: quae damnis noſtris paratur. miſereor tamē eius:neq; in finem ſit ultio tua. Falconiam uocationem totam cognoui. Riſus ſine modo:& omnium iocū dictatum ſunt effuſae habenę. Illi codicello cedat Rienzo gallina:& quicqd affectata germāitas pulchri apportat. Hoc anno nil me ira inuaſit:cachino non ſum minus cōcuſſus:q̄el Pienzichoſio. legi ad menſam meis conuiuis. Externis nihil ſuauius. Romanis nil ingratius. Si fuiſſet hic Falco:ſecundū ſubiiſſet diſcrimen:Mantuano:nō minus. Riſit eorum nemo. Dixit unus ex illis abducto ſupercilio: Maldecta lanema di patreſo. Delcia li Romani:lo cacceremo di Roma. Se non ſara ſauio. Puoa che a uita cum queſſi Fraciuo ſi piſcia ſangui. hao renegato la patria. Vadeſſeno ne lhora maldecta: che nō ce poza mai retomare. Bene uale:& uerbi tui ſis memor:in quo mihi ſpē dediſti. Campagnani die .ii. Septembris.

G. Rothomageñ. & A. Auinioneñ. Cardinalibus.

SEcutus conſilia ueſtra redii in urbem. Ecce ſum inter uos. Quid oro:hic ago?uel magis quid omnes hic agimus? Admittimur raro:admiſſi dicimus pauca:audimus multa. Longo ſermone nihil abſoluit. Vidiſtis ne anniuerſariae coronationis ſuae die: q̄ta locutus eſt indigna Sede:nihil utilia:Peſſimi autem exempli ſęmina? De repromiſſa p Planetarium:neſcio quē:uita:& praenunciato iam diu Cardinalatu:& Pontificatu tota fuit oratio. De obitu quoq; Cardinalis Aquileienſis:quē ſuum inimiciſſimū dixit. Quis hęc patienter ferat? aut cui non moueatur mens? Prętat abeſſe:q̄ talia audire:Nec ſatis eſt audiſſe ſemel:crebris commemorationibus eadem ſaepe inculcat. Si nō audimus fert moleſte. Ad audiendū uocat ad ſe:Me:& Cardinalem ſanctae Sabinae:agētes de rebus noſtris extra coronam:in qua loquebatur:non eſt paſſus uaniloquii ſui eſſe expertes. Iuſſit accedere:atq; intelligere. Videre erat ora grauiorum ex patribus torqueri miſeria:& angi tanta iactura temporis. Tanq̄ gloria Pontificatus ſui

his creſceret magis:ita erat totus in illis: ſtudiũq; omne huc uertebatur. Ne autem crederemus dediſſe illum talibus operam: dicebat nõ eſſe his fidem praeſtandam: & tamen admiratione digna aiebat. In utranq; partem ſic loquens: ut plus ueneni daret: q̃ tolleret. obtuli inquit Planetario illi horam natalem. Hebreus erat: ſenex: caperatis ſuperciliis: tetro aſpectu. Nulli obtulerã ante: nec ſum poſthac oblaturus. Aliquando ex Aſtrologia uolebat eſſe eius reſponſa: aliquando ex Demonibus aſſerebat. Quae autem praedicta memorabat: in ſcriniis inquit meis ſunt: inueniri nunc inter multa: eſſet difficile. Diligentius tamẽ quęrens illa inuẽirem. O miſerum illum: & nos. Quid his deliramentis damnoſius? & maieſtate tanta indignius? An nõ ſatis erat in Cardinalatu tuliſſe hanc notam? Etiam miniſterium Pontificale pergit ridiculum facere. omitto q; de omni uerbo ocioſo reddẽda eſt ratio: & nugae ſacerdotum blaſſemiae ſunt: & os Pontificis conſecratum euangelio: uaniloquiis aperiri non debet. Nonne intelligit miſer: q̃ mali exempli hoc ſit? & q̃ diſplicea Deo? Quaeſo ubi erit auditum: Vicarium Chriſti: & caput Eccleſiae indagationibus futurorũ intendere: quis ad eas non uertat mentem? quis non ſecum ibit in praeceps? qs deniq; nõ totus ex coeli neceſſitate magis pẽdebit: q̃ Dei noſtri miſeratione? Aiebat Plato: Quales ĩ rep. eſſent Principes: tales reliquos ſolere eẽ ciues. Ad imitationem uidelicet paſtoris oues ſe fingent: nec attendent qd ille mali agat: ſed omnino qd agat, ſumentes: non examen boni: uel mali: ſed tantum fragilitatis exemplum. Vitia illa inquit Satyrus: maxime adhęrent: quae ſubeunt animum magnis auctoribus. Homo gentilis Oratius: ſapiens tamen: quaeſitorem futurorum repręhendẽs: Tu ait: ne quęſieris quem mihi: quem tibi Finem dii dederint Leucothoe: Nec babylõios temptaris numeros. Et Dominus ĩ leuitico. Nõ declinetis inquit ad Magos: nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini: ut polluamini per eos. Ego Deus ueſter. Auguſtinus quoq;: praecipuum lumen Eccleſiae: cum: qui haec obſeruat: qui attẽdit: qui credit: qui in domum recipit: qui interrogat: Chriſtianam fidem: & baptiſmum praeuaricaſſe affirmat. Vana n. ſunt omnia: & dolis inextricabilibus animas capiunt: inducuntq; eas in miſerrima mala. Vt ergo a ſummo ſacerdote audirẽ has nenias: ſeceſſu meo me reuocaſtis? cogentes quem ſacra lectio totum habebat: totum nũc his nugis obtundi. At dicet aliquis ueſtrũ: Ignoſcendum fuit aetati. Iuuenis erat cum iſta curauit: confirmatus iam: ea cõtempſit. qui malum: contempſit? quem uidimus toto Cardinalatu ſuo p̃ pẽdiſſe ex illis: atq; ex ills ſpes oẽs ſuas ſemper formaſſe. Quis Plãetarius: aut quis diuinus fuit ſaeculo noſtro: praeſens: abſens ue: quem iſte requiſitum: non ſibi familiariſſimum fecerit? Quod de futuris aeditum iudicium: quod non ſtatim ſit aucupatus? An nõ

meminiſtis:cum haberetur in Vaticano cõclaue Caliſti tertii excidiſſe huic
inter cubicula ueſtra ſortes complures:in quibus prænunciata de ſe notabã
tur? cum uero anxium obiſſe diu omnia:tacitum quęſiſſe:& cum non inue
niret:poſtulaſſe tandem a ueſtris miniſtris num ſcripta quędam ab eorum
quoq̃ eſſent inuenta.Non dicebat:num ſortes eſſent inuentæ.Pudebat.n.fa
cti:ſed num ſcripta eſſent inuenta.Eram ego tunc intus:miniſtrans Cardi
nali Firmano:& feditatem hanc uidi.Caſu aũt in eas inciderat Paulus Ana
nienſis Proſpero Columnenſi tunc famulans:qui uidens quęritantis angu
ſtias:ad eum accedẽs:En inquit:quod quæris.& ſomnia illa ſua:tot horis
ſuſpirata porrexit.Dediſſes ei milia centum:non acceptaſſet gratius:q̃ tũc
accepit repertas ſpes ſuas.Nuper uero ad Pontificatũ aſſumptus:indumen
ta:ut uideo:nõ animum mutans:Piſis uſq; accerſiuit ad ſe Antõium Plane
tarium:cui cognomẽ eſt Camera:olim mihi ꝓpter ſuas ſtulticias notum.
Ad quam rem quęſo aliam:q̃ ad antiquũ errorem?Pecunia illi pontificio
nomine a Medicis menſariis ad iter eſt perſoluta.Quod ego non antea cre
didi:q̃ Romę eum aſpexi:& ſum alloquutus:& de uocatiõe:& pecunia eo
dem confitente:accepi.Quid q nuper:timens credo:quę de obitu ſuo hoc
ſeptẽbri nunciabantur:accerſito:nomen nunc ignoro:qui eſt in familia Via
neſii Bononienſis procamerariatum regentis:horam natalem inſpiciendã
porrexit:admonens:ut de diuturnitate uitę:quæ noſſet referret.Abiit ille:
& reuerſus:ac foro utens:longęuitatem promiſit:quam etiam ob cauſam
ſacerdotia nõnulla eſt conſecutus.Hora uero ipſa natalis:non uſq;adeo ua
luit tegi:ut non fraude miniſtri ſubrepta:& uulgata pluribus fuerit.Teſtes
rei huius habeo locupletes:quos una mecum tanti erroris pudet:ac piget.
Quomodo ergo excuſationem habet ętatis:qui iam Pontifex factus:codẽ
reuoluit?nec a ueteri abſiſtit contagio?Facit quinquagenarius:quod pue
ro cogitare eſt repręhenſibile.At dicit aliquando credenda ea non eſſe:at
ſemper addit ſtupenda eſſe:& adimirabilia eſſe.Atq; ipſe ſic admiratur:ut
plane oſtendat uelle illa ꝓtinus credi.Et enim ſi credẽda nõ putat:uelut di
ctat ſæpe:ex demonibus eſſe cõtendit.Cur diuinis:& planetariis tradit ho
ram natalem? cur ſine cauſa eos fatigat? cur etiam reſponſa accepta:non
ſtatim conſcerpit? cur in ſcriniis Pontificalibus adhuc eſt illa inuenire?hęc
cine quæſo ſigna ſunt animi ſentientis quod loquitur:ac nõ potius proban
tis quod damnat?Nemo bonæ mẽtis ſe:ac proximum malis illaqueat.Ne
mo quod nociturum credit:exquirit.Conſulere diuinos:& conſulta inſpice
re:admirari:atq; ſeruare:quid aliud eſt:q̃ inquinare ſe ipſum:& alteri peccã
di occaſionem proponere?Dolori maximo iſta ſunt mihi:& tolli errorem
tam noxium cupio:ſed uetuſtas morbi:& imperantis poteſtas abſterret.

Vos patres:qui anteitis ætate:qui præſtatis ſapientia:& primi eſſe debetis
ad monſtranda quæ obſunt:mementote officii ueſtri.Accedite ad Patrem:
quod ſentitis loquimini:non increpantes iuxta Apoſtolū:ſed obſecrantes.
obſecrate autem:ut ſanctum de ſe præſtet exemplum.non offendat Eccle
ſiam.miſſos faciat diuinos:& planetarios ſuos:putans nil niſi fallax:mali
gnumq; iu eorum eſſe reſponſis:illud Domini ſaluatoris attendat:Non eſt
ueſtrum noſſe tempora:uel mométa:quæ pater poſuit in ſua poteſtate:me
minerit quoq; ſe eſſe caput Eccleſię:ſpeculatorem grægis Dominici: nulli
minus couenire q̄ ſibi:mortiferæ rei intendere:fidem Petri ſimul cum Sede
poſſideat:Illamq; unā:& ueram Aſtrologiam:certamq; diuinationē exiſti
met. Vehemens:& grauis ſit obſecratio ueſtra:non trepidet cor ueſtrum:
nec uerba inter labia: & dentes dimidiata reſiſtant.Spiritum libertatis:&
ſacerdotii zelum aſſumite. Sic adimplebitis bonoꝝ Cardinalium munus:
& operabimini in eccleſia ſancta ſalutem.Ab illo autē:ſi ſapiet:benedictio
erit:& gratiarum actio.Scriptum eſt.n.Argue ſapiētem:& diliget te:& uir
prudens non murmurabit correptus.Id uero unum inculcate auribus eius:
& crebro repetite: quod etiam:ſi non ſit religio:auocare animum ab hac
infami miſeria debeat.Si prędicuntur ſecunda in ipſa expectatione:conſum
ptio eſt ſpiritus:ſin portenduntur aduerſa:hora nulla metu eſt uacua.Sem
per anxietas:& īquietudo utrobiq; eſt multa: qua:ut ſe liberet Paulus:ille
uobis concedat:qui dixit:Ego dabo uobis os:& ſapientiā;cui non poterunt
reſiſtere:& contradicere omnes aduerſarii ueſtri.Valete.

Io.Arcimboldo Protonotario Apoſtolico.

CAlamitatem tuam mi Arcimbolde conſoletur amici calamitas.
Si te Auguſtinus Parenēſis Ruſſæ familię īſitus:atq; apud nos
Ducis noſtri orator:oculis pariter:ac mēte ad bona opera cęcus
oppugnat apud Pontificem:me quoq; eadem iniquitate oppugnare nō de
ſiuit.Maledictione os plænum eſt:& ſub lingua eius labor:& dolor.Sedet
in inſidiis:ut interficiat innocentem.Omitto quæ ante hanc diem:alienādi
a me Ducis:& Pontificis deſyderio fecit:quæ ipſa & multa ſunt:& grauia.
Nuperrime:ut improbitati cumulum faceret:affirmauit Pontifici:& hunc
aulicum:qui tuo bneficio uenit:meis ſuaſiōibus miſſum:& quod perſeuerā
tius de Nouarienſi eccleſia:cōtra Pontificis ſtudia flagitatur a Duce:meis
utiq; conſiliis flagitari.Hoc uidelicet expectato:ut per diuturnā contentio
nem cedētibus nobis:tu Nouariēſis euadas:& Galeazii pugna prępualeat
conatibus Pauli.Ignoſcat homini Deus:& prauum cor ſanet.Mentitus eſt
omnia:& de malo theſauro cordis ꝓtulit mala.Tu ipſe uel omnium teſtis
optimus es:nil tale unq̄ a me nuntiis ullis:aut litteris:nutu etiā aliquo ſigni

ficatum iſthic. Non ſum adeo uocationis meę ignarus ut nō ſciam quid cō
ueniat mihi: Et quid artes eiuſmodi noceant animę. Sū peccator maximus
idq; nō inficias eo. Sed inter mala multa id boni pręſtitit Deus ut coluerim
ſemper Apoſtolicā ſedem: Et quaſi ſatelles fuerim. Ro. Eccleſiæ: uſq; adeo
ſummo Pontifici ſeruiens: ut nulla unq̄ ſecularium Principum patrocinia:
propoſitis etiam nō contemnendis præmiis ſim paſſus ſuſcipere. Ei addixi
uoluntatem omnem: qui me totū benificentia ſua formauit. Sed uerum pro
fecto illud eſt: quod tritiſſimo uulgi uerbo habetur. Eum qui iuſto ſupplicio
nocentem eripit a nocente ipſo ſupplicium ferre. Si opera mea ſeruatus du
dum uiuente Franciſco Duce Auguſtinus non eſſet: his nunc ab eo non la
borarem moleſtiis. Impenſa pietas homini uix tunc noto impēdenti nego
tium facit. Putans ego bonum uirum illum eſſe: & ex meo animo metiens
ſuum quibus potui honoribus eum ſum proſecutus: gratiæ ingrati quę po
tui dans: Sed qualis euaſerit ex his plane ītelliges. Ideo uero tibi īfeſtus eſt:
& innumeris de te criminibus occupauit: q̄ timeat maxīe: ne tu Epiſcopus
factus inſtitutione Ducis: hāc ei adimas curialem legationem: ſibi queſtua
riam magis: q̄ ſuo Principi utilem. Hoc palam pręſe tulit ſemper: Et cū de
te ſermo eſt: diſſimulare non poteſt. Mihi uero: quā ob cauſam indixerit bel
lum: etiam operępretium eſt intelligere. Quam cōmemorationem eo liben
tius inſcriptam mitto: q̄ uolo: ſi quando admirarentur aliqui: hunc mihi ini
micum factum: habeas unde inimicitiarum initia poſſis monſtrare. Anno
ꝑximo: cum Apoſtolica ſedes adminiſtrationi meæ cōmendaſſet cenobiū
Papienſe: quod in cælo aureo nuncupatur: inſigne quidem: ac locuples: &
propter difficilem temporalium curam potentis alicuius miniſterio egens:
orta apud Ducem tradēdę poſſeſſionis difficultate: cepit hic miſer inſinua
re ſe mihi: & ſtudia ſua ad rem meam cupide polliceri. Sperās ut poſtea pa
tuit: omnibus adimpletis mercedē operis ſe accepturum. Accepi ego ſum
ma benignitate: quæ obtulit: & bonę uoluntati gratias egi. Interim audiē
te Ferdinando Rege: impedimenta cenobii conſequendi: quæ exhibebant
quottidie: Admirante q; hanc gratiam meritis amici Cardinalis referri: ora
tori cuidam ſuo: quem ad Ducem aliis de rebus mittebat: mandata ad illū
pro me deprecandum beniuolentiſſima dedit. Ea cum illū Romam ueniēs:
mihi primum: inde Auguſtino libere: ut in talibus aſſolet: cōmunicaſſet: of
fenſus animo mirum in modum eſt Auguſtinus: Putans: & mendicatam a
me Regiam interceſſionem eſſe: & ipſi præreptam occaſionem aſſequēdi:
quod erat propoſitum. Tacens hanc eius indignationem: cōuerſa uolunta
te: cepit in contrarium niti: quottidianis litteris Ducem hortari: ut in negā
da poſſeſſione ſpe bona ſiſteret. Pontificem in diem magis flecti: nec mole

ſte iam ferre beneficium hoc ſuum tardari : dixiſſe uero aliquãdo futurum facile:ut perſeuerante illo:me autem his dilationibus fatigato:ceſſurus tandem moleſtiis cum cœnobio ipõ eſſem. Qua improbitate ẽ factum:ut ille in ſpem deſyderii ueniens:duriorem ſe q̃ ante prębuerit. Ignorabantur hæc a Põtifice:ignorabãtur a Rege:& me. Mirabamurq; omnes:quæ ratio pertinacius obſiſtendi illum teneret. In hac ſuſpenſione rerum ex Ducali aula certiſſimis litteris renunciatur mihi:uenena impuri hominis augendo morbo cauſam dediſſe:Idq; ex litteris ſuis:quę inſpectæ eſſent:certiſſimũ affirmari. Eo ad Pontificem ſtatim:& quę miſſa erant oſtendo. ſcribitur ad Ducem epiſtola. In cuius calce hoc erat:ſi aliter q̃ poſtulatum erat : de uoluntate ſua accepiſſet a quoq̃:id malignum eſſe & mendax. Nec quod factum de Cœnobio fuerat:poſſe ullis ratiõibus reuocari. Inter hęc cum dies plures nõ ueniſſet ad me Auguſtinus(ueniebat.n.antea ſępe)tãdẽ priuata neſcio quæ officia curaturus acceſſit. Accipio hoĩem quã hilaritate ſum cętetos ſolitus. At hic uultu ĩdignanti:& p̃ter ſolitũ nubilo :referebat quæ erãt dicẽda. fine facto:Ecqd inq̃ Auguſtine ſibi hæc uult oculorum & uultus triſticia? Nũ domi ſalua ſunt oĩa? p hos ẽt dies nulla tui facta ẽ copia. Tũ ille cupiditate ſimul:atq; ira accẽdẽte:cõceptã amaritudinẽ p̃fert. Voluiſti inquit alieno magis:q̃ meo adiumẽto Cœnobiũ aſſeq. Regẽ ĩtercęſſorem:& oratorẽ eius paraſti tibi. Niſi me opante:nullis unq̃ intercęſſoribus id aſſequeris. Conſolari ĩtellecta re:ęgrã aĩam uolui:& ſpontaneã Ferdinãdi operã:non procuratã oſtẽdere. Dixi multa in eam ſententiam. Sed quid agas: ubi ex ſe ipſo peruerſus:alium putat. Nec perſuadere fallaci animo uerũ potui:nec ab impugnationibus ſtudia eius abducerẽ. Abiit incẽſior:nequiorq; q̃ uenit. Dies nonnullos poſt:nunciata Ducis cõuerſione:& Cœnobio tradito:uidens hic noſter:contra eius ingenia:ſola impetratione Regis omnia me conſecutum:nec fruſtratum ſe modo premiis cõcupitis:ſed teſtimonio quoq; litterarum Pontificis mendacem apud ſuos ſe comprobatum:nec minus Romę:q̃ Mediolani confuſum:implacabiles inimicicias corde magis: q̃ uoce mihi indixit:quærens illo ex tempore ad me oppugnandum aditus omnes:& nouis quottidie hic:atq; illic criminibus notãs. Alienorum hominum Duci fidem probans:meam condemnans. Itaq; unde poſtrema hæc eius malignitas originem ducat:plane iam noſtis. quę autem inte operat᷑: nec minora his ſunt:nec honeſtius initium habent. Vtrobiq; labefactæ animę manifeſtæ ſunt ſordes. Sed quid nos hiis ab eo triſtemur incommodis? Aut quid agant mẽdaciſſimę uoces ſuę uitę:q̃ noſtræ ueriores teſtes? Multa ſunt:quæ hortari nos ad horum patientiam debẽt:& quottidianam mœſticiam alleuare. ſed noſtra primum Arcimbolde conſcientia. Scimus.n.

uera non eſſe quæ Auguſtinus mētitur de nobis: diuerſa ab huius crimini bus inueniri opera noſtra: Fidem uel beneficiis: uel religione ſuſceptam in uiolatam manſiſſe: nec cōſcientiæ noſtræ occurrere aliquid: in quo uel Pon tificis: uel Ducis offenſionem inſpiciat. Ea igitur ſola ſi nos non accuſat: qd accuſationem eius cum triſticia ſuſcipiamus? Quem nō dubium eſt morbo animi: non iudicio accuſare. Sed neq; in hominem ulla: q ſciam: eſt noſtra iniuria. Commemorare merita in eum noſtra poſſumus multa. Proſecuti illum honoribus ſumus. Benigne ſemper excepimus. Idq; dumtaxat in eo demerendo obmiſimus: quod illi acceptum eſſe: notum non fuit. Atq; hæc omnia nō tam officio legationis: q̄ perſonæ impendimus. Quę quia ſtudio ſeculi conferebantur in eum: cuius uitam non probamus: iuſto Dei iudicio accipimus retributionem erroris. Illa uero imprimis noſtra eſt conſolatio: & dolentis animi medicina: qd Sacerdotes ſumus: & q noſtri officii non cōuenit nos eſſe imemores. Et. n. ſi hæc malorum nos turbat iniquitas: quid infirmiores agent? ad quorum præſidemus exempla? nonne & in noſmet ipſos: & i proximos noſtros peccamus? Mali nil habēt peccatores. Calum niæ nullo animas detrimēto afficiunt: niſi cum feruntur moleſte. Exercitia quędam humilitatis miniſtrant: ſi accipiantur: ut cōuenit. Inſoleſcimus ali quando & nos: & ſupra merita noſtra erigimur: exceſſus electionis nō ſen tientes. Lingua ergo maledici: ac detractoris: quaſi acutis aculeis ſepultos excitans ſenſus: in cognitionē: emendationemq; errorum conuertit. Ideoq; per Saluatorem noſtrum ē dictum: Beati eritis: cum maledixerit uobis ho mines: & perſecuti fuerint uos: & dixerint omne malum aduerſum uos.

F. Cardinali Seneñ.

c Ontendiſti a me ſæpius: ut breui epiſtola rationes eas colligerē: quibus diſſuaſi olim: te audiēte: bellū quod iferre optabat Pius Euerſo Anguillariæ comiti: male per ea tempora de Eccleſia me rito. Volūtati itaq; tuę: quantum potero faciam ſatis: & q̄q̄ dictorum meo rum non ſatis inſtructa recordatio ſit: enitar tamen q̄ plurimum potero: in mētem redire. Die: quæ diſſuaſionem præceſſit: uocauerat: ut noſti: ad ſe ſan ctiſſimus ille pater Nicolaum Cardinalem Theanenſem: Neapolionē Vr ſinum: & Laurētium Ferrarienſem præſulem: qui ea eſtate exercitibus ſuis diuerſis in locis præfuerant: Tuam quoq; dignationem: & Gregorium Lol lium: ac me: licet umbratilem: adhibere in conſilium uoluit: ſcire noſtris iu diciis cupiēs: num hieme illa: quæ iā appetebat: uel tolli de medio Euerſus poſſet: uel ita in arctum reſtringi: ut ſe in bellum contra Turcos eunte: nil nouę turbationis ab eo eſſet timendum. Angebant. n. mētem cordati ſenis: nō ſolum contumeliæ: in dies pene ſingulos Romanæ ſedi illatæ: dum mo

do iter:quod a Viterbio ĩ urbem eſt:aſſiduis latrociniis complet:modo in ſubditos Eccleſię crudelitatẽ exercet:modo fodinis aluminis arma:& diſtur bationem intentat:modo aperte cum hoſtibus ſentit: modo etiam ueneno uitam ſuam:ſubmiſſis artificibus:petit. Sed metus ille imprimis premebat ne per abſentiam ſuam:ſicut paucis ante annis euenerat:motum grauiorẽ alicubi ſuſcitãs:omnia bello inuolueret:& ſanctæ expeditionis opus turba ret. Re igitur his conſultoribus cõmunicata petit (ut dixi) num ante naui gationem:quę uenturo Iunio erat futura:confici negotium poſſet. In ſentẽ tiam imus. Theanẽſis:& Neapoleo durum admodum laborem hunc eſſe dixerunt:aſperitatem ineuntis hiemis:& locorum Euerſi difficultatem mõ ſtrantes:quæ natura ſupra opinionem munita:etiam ille ex cõſcientia ultio nem expectans:ꝓximis annis ſine intermiſſione:cõmeatu:armis:& propu gnaculis ad reſiſtendum inſtruxerat:ſuadebant differendum bellum ad Ve ris initium: atq; eo tempore tota poteſtate hominem inuadendum. Futurũ e.n. ut milite in hibernis refecto:& pabulo iam uireſcente:ualidius:& ſine in terruptione omnia fierent:pluſq; ſucceſſus habitura eſſet dies tunc una: q̃ nunc decem hiemales. Ventum eſt ad me:& iubeor iudicium dicere. Excu ſo aliena eẽ hæc a ſtudiis meis: nullam unq̃ me partem militaris diſciplinę attigiſſe:inter attramenta:& calamos uerſatum non plus de rebus bellicis poſſe diſſerere:q̃ olim diſſeruiſſet ineptus ille Phormio apud ſummũ Impe ratorem Hannibalem: credendum in his eſſe Neapoleoni:& Theanenſi: laudatiſſimis ducibus:quorum uirtus proximis uictoriis eſſet probata. Ve rum militia omiſſa:unum me cernere:in decernendo bello:q̃d putem gran dis eſſe momẽti. Indicta eſt inq̃ profectio tua Pater ſancte in Turcos:& cõ motæ ſunt nationes fere omnes ad iter: creditumq; ubiq; rem agi ad uerũ: cum tamen nõ deſint:qui aliter opinentur. Burgundię Dux:ut audiſti:ad nauigationem ſe pręparat:ſperans beatitudinem tuam impedimẽtis omni bus liberam uacaturam tãtum Fidei cauſæ. Annunciatores præclari huius operis quoquouerſus ſunt miſſi:& contionantur quottidie in populis:atq; in hoc uno totam eſſe mẽtem tuam uociferantur. Fideles uero ipſi iam per ſuaſi:ſtudioſe in armando milite pecuniam pendunt. Mox itaq;: ut inchoa tum bellum in eccleſiæ uiſceribus:& pene in portis urbis audierint:dubitã tes:ne hac retentus neceſſitate:non excedas Italia:tepidius agent:quæ nũc ſpe tranſitus cum ſtudio apparant. Nec tamen deerunt:qui deſiſtant omni no. Maligni:& pſeudo chriſtiani:expeditionem hanc odientes:adiuuabunt ſuſpicionem conceptam. Et diabolus ante omnia:tanq̃ Leo rugiens: & cir cuens:ſemper profectioni ſanctæ infeſtus:mille artibus inſinuabit ſe menti bus hominum:eaſq; a nobis auertet. Tempus ad diem nauigationis eſt bre

ue:ut uix magno ſtudio parati eſſe ad prͤſtitutum terminum poſſint:nedũ
in hac ſuſpenſione animorum inſtructum quicq̃ futurꝝ ſperemus.ubi uero
ierimus:& ii nos non ſequantur:intelligis quid mali ſequatur. Propoſitus:
repromiſſaſq; deficit fructus:& ignominia ſempiterna Romanæ ſedi para
tur.Hæc tu animo uoluens ſapientiſſime Pontifex cogitatiõe tua expende:
utrum magis ſit attendẽdum: incertum ne ab Euerſo periculum:quod tñ
non niſi rem temporalem attingit:certa iactura publicæ cauſæ cõplectens
religionem noſtram:& nos:& uniuerſalem Eccleſiam. His dictis Digna
tio tua: quæ in dicenda ſententia proxima erat:conſyderanda multum hęc
ipſa affirmauit:& fidem fecere Ferarienſis pręſul:& qui argumentis pluri
bus iudicium approbauit Lollius noſter. Motus ad hæc Pontifex:ut uidi
ſti:& ad ſe reuerſus:Conſyderaui inquit hęc omnia:& hanc unam difficul
tatem pręcipue attendo. Theanenſis: & Neapoleo etiam multi facienda
dixere. Ille tamen tollere e medio peſtem hanc cupiens:& publicis nihilo
minus rebus proſpicere:paululum ultra excogitans:quid inquit ſi rationẽ
hanc ineamus:ut inſtructa omnia relinquamus ad bellum: & tamen non
antea patiamur indici:q̃ claſſem ſoluerimus:num uia hac hominũ opinio
nibus:ne nos retractum exiſtiment: & futuris motibus ne ab Euerſo eue
niant:ſatis proſpicitur? Cum reſponſum eſſet a primis duobus:quos dixi:ſa
tis ſine dubio proſpici: atq; hanc unam uiam patere ad perdendum ſine
ſcandalo hominem:non rogatis ultra ſententiis ſed: ſufficere horum aucto
ritate exiſtimans:in hoc conſilio conſtitit. Nox multa iam erat: & Pius de
feſſus. Diſcedimus omnes:cum facultas dicendi nulla nobis data tunc eſſet.
Cogitans uero ego poſtmodum intra me: & continuo magis attendens
damnoſum conſilium:ponenſq; ante oculos imaginem malorum quę ſecu
tura hinc præuidebam: conſtitui quam benemerenti patri pietatem debe
bam:hanc intrepide ſoluere. Itaq; poſtridie ſumpta opportunitate:ad eum
ueniens:& uenia impetrata dicendi quæ intelligerem ſalutaria:diſſuaſionẽ
in hunc modum ſum orſus. Heſterna tua deliberatio Sanctiſſime Præſul
eatenus mihi placet:ut eam Euerſus intelligens: in augenda defenſione ſe
interim maceret:& pecuniam minuat:& ſuis ſubditis in diem grauior fiat.
Si ultra progreditur:detrimentoſa multum eſt meo iudicio:& placere non
poteſt. Per exterminationem huius duo quæruntur a te: quies Eccleſię:
& ſecuritas fodiendi aluminis. Vereor ne:ſi bellum incipimus: neutrꝝ aſſe
quamur:& incidamus in turbationẽ omniũ rerꝝ. Si pręſens futurus hic eẽs:
nil deſperandũ putarẽ. Sedes tua ꝓ magno nobis eſſet exercitu. Bello ꝓxi
mo hoc ſumus expti:cũ Vrbẽ pene amiſſam reſtituit reditus tuus. Verꝝ cũ

aberis in longinquis agẽs ſenties uulgatum eſſe uerum ꝓuerbium:Eum q
procul ab oculis ſit:procul quoq; eſſe a corde.Multiſq;:quos metus nunc
tenet præſentiæ tuæ:animum eſſe audies ad conturbanda omnia:quaſi ſuo
poſſeſſore iam uacua.Hoc itaq; incõmodum primo loco pone.Difficulta
tem deinde hanc adde:contemnenda non eſſe caſtella:& arces Euerſi:ſicut
heri audiſti:natura:& ſtudio multum munita:& operoſam ualde expugnã
tionem illorum futuram.Si ergo:ut tibi ſtatutum eſt:ſtatim poſt nauiga
tionem tuam inferenda ſunt arma:conſydera quid reliquum ſit ęſtatis : ad
cõficidenda quę poſtulas.Eris Anchonę ad Iunii extremũ: niſi in celerãdo
labefactare magis ualitudinem uelis.Ibi anteq̃ triremem inſcendas:Iuliũ
credo:totum conſumes:dum claſſis remige:& pugnatoribus erit cõplẽda:
& uenetorum Dux expectandus:& alii præſtolandi:qui inſtructas triremes
ad te ſunt conducturi.Menſes:ut uides:ad ſummũ quinq; ad belligerandũ
ſupererunt.Vltra miles noſter contineri in caſtris non poteſt.In hiberna ſi
non ducatur:ipſe ſuo ĩperio ducitur.non ſatis intelligere poſſum:niſi Deus
miraculum faciat : quo pacto tot caſtella:& arces:& oppida impigerrimi
hoſtis:ac tantis munita pręſidiis:tam breui ſpacio in poteſtatem poſſis re
digere.Conſurgit hic mihi dubitatio multa:multuſq; metus.ſi.n.una expe
ditione Euerſus nõ perdit̃ : res noſtra in diem deterior.Sua per hoc melior
redditur.In dilatione ille ſalutem poſitam cernens id extreme conabitur:ut
in hiemem bellum trahatur:cuius beneficio colligendi ſui ſit copia:& pa
randi adiutores in annum uenturum.Audi patienter quid ultra conſyderẽ.
quicunq; ex cruceſignatis uenturi ſunt tecum:& nondum uenerint cum na
uigabis:audientes bellum in locis Eccleſię geri:& exercitum tuũ aduerſus
chriſtianos pugnare:cogitabunt quod heri dicebamus eſſe cauendum.Tu
tum ſibi iter ad ueniendum non credent:nec putabunt totis uiribus tuis in
Chriſti cauſam deſcendi . Cum paucis comitatus:alios domi ad digladian
dum relinquas . Non omnes neceſſitatem hanc tuam intelligent:nec belli
cauſam attendent.Publicam.n.opinionem ſequuntur populi:& ex illa mo
tus animorum utplurimum capiunt.Leue erit : quod mentes ad bene ope
randum non ſatis firmatas poſſit auertere.Audiemus hos non uenire:quos
acceperamus uenturos:Illos ex uia redire:qui iam erant iter ingreſſi:ubiq;
uero ſuſpenſionem plurimam eſſe.Grande hoc malum erit ſanctiſſime præ
ſul:grandis calamitas:noſtra occaſione tantum præſidii amitti . Ad aliud
tranſi:& intra te cogita : unde parari abſenti tibi ſubuentionem:& ſtipen
dium poſſis.Gallia adiumenti nihil porrigit . Vtraq; Hiſpania nihil:Britã
nia nihil:Germania : & tranſalpinæ nationes :præter militem:qui crucem
aſſumet etiam nihil . Italiæ quanta habenda ſit ſpes:tu ipſe ſatis cogno

ſcis. Mediolanenſis Dux ex ſuffragiis: quæ p miniſtros tuos ad cauſam hāc colliguntur: armat ipſe quos eſt miſſurus cum filio. Idem Florentini: Dux Mutinę: Senenſes: Lucenſes: Bononienſes: & Mantuanus Marchio agit. quiſq; uel triremes inſtructas: uel armatum militem mittit. Ianuenſis Ciuitas alienę ditionis iam facta: pendere quicq̄ non poteſt. Regnum Ferdinādi bello ſexennali afflictum terremotibus in auditis: peſteq; & fame prope exanime: nō habet quod tribuat. Veneti cauſam ſuam agentes: aliorum implorant ſubſidia. Solum patrimonium ſedis tuæ hucuſq; te aluit: & impenſam tulit: quæ in conſtruenda claſſe eſt facta. Expertus quottidie es: q̄ grauate ad primam contributionem acceſſerit: quanta coertione fuerit opus: ut quod propter Deum non facit: propter temporalem pœnam impleret. Præſente Beatitudine tua: patre & domino in oculis ſic eſt reluctatū. Quid credis egreſſo Italiam eſſe facturum? Si qua in hoc ſpes eē poterat reliqua: tota erat in quiete rerum: ac pace. Neſcio. n. quo pacto bellum nobis gerentibus ſuperbiunt ſubditi noſtri: & ad preſulum mandata obdureſcunt. Hoc proculdubio eueniet magis: audito motu in Euerſum. Si indicetur ſecunda exactio: importabile onus clamabūt: ſi ſeuerius a quæſtoribus noſtris agetur: miram ubiq; contumaciam audies. Non proderunt ſpirituales pœnæ: ac temporales. Vis ſola: quæ poſſet pertinaces inducere: adhiberi non poterit: copiis noſtris bello implicatis. Atq; ita: ſi recte attendimus: ſubuentio omnis tibi: ac nobis eripitur. Sed uide q̄tum ubiq; incendium ex hac unius loci flamma exurgat. Ad preteritam afflictionem: non ad præſentē opinionem reſpicio. Bello in hiemem producto: continuari in æſtatem ſequentem erit neceſſe. Conabitur interim hoſtis (ut eſt ſemper ad pernitiem ſolers) pluribus in locis nouos metus inducere: ut ad plura diſtracti: minus efficaces ad ſuam oppugnatiōem reddamur. Habet: ut noſti: intra Eccleſię uiſcera multos ſceleris ſui affines: ꝓ malis & ipſi pœnam timētes: cum quibus occultis fœderibus ē ſociatus. Ii ſatis noſcētes ſublato Euerſo: mox adſe calamitatem uenturā: quacunq; illi poterunt ratiōe ſubuenient. Ad hæc Vrbem Romam in factiones diuiſam relinquimus: & infeſtam nobis propter diſceſſum. Multoꝝ animi: q Dominatum in locis ꝓximis tenent: ſunt ſatis offenſi. Populoꝝ quoq; fere omniū mētes: uel nobis: uel cōuicinis ſunt paꝝ pacatę. Vbiq; ulciſcendę iniuriæ uolūtas accenſa: ad quā retegēdā illa uel maxima opportūitas aderit: ſi exercitū Eccleſiæ uno i loco uideāt occupatū ne ad coercēdos motus ſe poſſit impediri. Videbis Gētilē ſalēſē actū a te in exiliū: ſine mora huc reuolare: & cū cōſpiratoribus: quos iā ſumus expti: in repetēdis q̄ amiſit turbas nobis excire. Sabellos & colūnēſes moliri multa itelligēs: ut recupēt caſtella: q̄ adeīſti. Idē de nobilibus audies Arcis canalis

Dux Bari. hic eſt

non erit communε:non oppidum de confinibus diſſidens:quod per oppor
tunitatem abſentis Principis: & occupati exercitus in contentionem non
ueniat. Cernimus pręſentes quid agant Nurſini: Caſiani: Spoletani: Aſſiſi
ni: Anchonitani: Exini: & plures huiuſmodi. Audiemus nimirum abſentes
congeminari eorum proteruiam. Iam uero de Malateſtis nil dico. Erramus
uehemẽter: ſi in tanta opportunitate eos credimus dormituros. quod pote
runt: temptabunt ipſi per ſe; quod nõ poterunt molientur per alios. In ocu
lis noſtris cum contumelia noſtra adiuti ſunt hactenus: procul ab oculis
etiam adiuuabuntur cum damno. Periculum eſt ne nonmodo tam grande
dominium: quod eſt recuperatũ Eccleſię: ſed quod datum erit nepoti Anto
Senogallia. nio: una rebellione ad uomitum redeat affectu ſubditorum: qui eſſe ad Do
minos ueteres: ut plurimum ſolet: imprimis hoc operante. Addo ꝙ ꝓpter
æſtimationem noſtram uulgari nõ uellem: & tibi dico: ut Chriſti Vicario.
Reductę ſunt nuper ad gremium tuum ciuitates nonnullæ: & oppida: quę
ad fines Campaniæ ſunt. Cum his quoq; Terracina urbs e manibus Fer-
dinandi ante erepta. Si non putamus hanc nouam poſſeſſionem noſtram
Regi dolere: & illum de recuperatione iam cogitare: rudes admodum ſu-
mus. diſſimulat nunc indignatiõem ſuam: egens opis Eccleſiæ: ſed portui
iam ex tempeſtate appropinquat: ac hoſte Gallo pene excluſo: ditatur: atq;
augetur. Non ſcio quantum de gratitudine cogitet. Magis benigni homi-
nes in metu ſunt: q̃ in uictoria grati. Intuens ille te longe abeſſe: exercitum
tuum in euertendo Euerſo ſatagere: forſitan pudore uicto: uel rem tranſiget
ipſe: uel tranſactores rei occulte parabit. Miniſtri ſunt ei multi: quales agno
ſcis. Cum illi poſtmodum ſuccenſebis: & factum expoſces: aut reditum ad
ſe uoluntarium illorum populorum cauſabit: aut imminentem ad Gallos
defectionem: niſi præueniſſet ipſe monſtrabit. Atq; ita ſummo dedecori no
ſtro: ſumma quoq; accedet iactura. Ad ſedãda hæc mala ſi totis copiis erit
eundum: neceſſario relinquendus Euerſus. ſin partitis: differenda in lõgius
debellatio eius. ſin uero ut debelletur: ſinendi illi inter ſe concertare. omnia
iam incẽdiis: & latrociniis uidebis compleri. Ex tota Italia partim ob ſpem
prædæ: partim ad merendum ſtipendium: perditi homines in patrimoniũ
noſtrum conueniunt. Ita redditus Fiſci tui: qui diſceſſu ipſo labefectantur
permultum: his conflictationibus ad nihilum uenient: & allumen inuentũ
confici deſinet. Grandis iactura hęc Pater Sanctiſſime. ſed grandior meo
iudicio quæ ex his ſequitur. Damnabitur ubiq; Eccleſię Romanę conſiliũ:
quo in tantam diſſipationem ſit uentum. Ridebimur ut pueri: qui nõ ſatis
habentes ꝓcul a domo: contra Turcum bellari ſupra modũ potentẽ: uno
ẽt tpe nouos hoſtes quæſierimus domi: quibus ingratus eſt hic tuus diſceſ-

ſus:grata erit turbatio hæc:atq; ut te in Italiam reuocent:maioris incen-
dii miniſtrabunt materiam. Dolebunt uehementer his motibus Veneti:
quibus pax noſtra:& poteſtas omnis noſtra eſt ſæpe promiſſa. Burgundię
Dux omnia querelis implebit: aſſerens ſe ab Eccleſia non tantum iuuari:
quantum eſt creditum:& tuas epiſtolas proferet:in quibus magnorum au
xiliorum illi ſpem prębes. Tum magis hoc fiet:ſi propter turbationem hu
iuſmodi præcludetur commeatuum uia:quorum procuratio etiam pacatis
rebus eſt multum difficilis. Nec dubium quin horum copia uel inopia ſuſ
cepti ſtet:cadatq; omnis conditio. Raro.n.quia non ſint arma:diſcedit mi
les a bello. Comparari illa ubiq; facile poſſunt. Semper fames uel diſſoluit
exercitus:uel armat in Duces. Nec tu mihi ad ſolitum argumentum refu-
gias. Sufficit exemplum meum:& profectione mea ad expeditionem hanc
alios trahi. Tibi.n.probari forſitan hec ratio poteſt:ſed aliis non item pro
batur. Primum.n.non hoc tantum eſt repromiſſum:maiora multo Burgũ
dię Duci: & Venetis pollicitus es. Deinde Dux ipſe cũ uouit ſe in Turcos
iturum:ſi magnus aliquis Princeps comitem ſe ſibi adiungeret: non hoc
cauit:ut comitatu illo honorata eſſet tua profectio. Satis.n.honoratum eſt,
quicquid tale pro Chriſto ſuſcipitur: ſed id uoluit uir præclarus: & in ma-
gnis uerſatus:ut quando uires hoſtium ſummę haberentur:& ſolis ſuis de
bellari eas diffideret:præſertim tam longe a patria:ſuffragium potẽtię:nõ
dignitatis ornamentum ſibi aſciret. Hoc expectat Princeps ille a te:hoc de
eſſe cum ſentiet:fruſtratum ſe opiniõe clamabit. Magnum eſt nomen Ec
cleſię: diuitiarum opinio multa. Qui uidit apoſtolicam ſedem bellum uno
tpe in Regno:in Latio:in Vmbria:in Flaminia potenter geſſiſſe:& ubiq;
aluiſſe exercitus:maiora his nunc pro Fide expectat. Quæ cum non appa
rebunt:uel auaritiæ:uel negligentię:uel inconſyderationi noſtrę aſcribet.ꝙ
ſi ſtatum Eccleſię in pace relinquimus:incommodorum:quę dixi:magna
pars tollitur:nec ita frequẽs erit locus querelis. ꝙ ſi etiam per occaſionem
abſentiæ tuæ exorietur turbatio aliqua:quam Deus prohibeat: excuſata
eſſet omnibus tua neceſſitas:ſi non q̃tum exigitur: operareris pro Chri-
ſto. Verum ſi culpa noſtra in hęc mala ueniſſe putabimur:quid nos a male
dictionibus proteget? Acrius in nos:q̃ in turcos odium accenderetur. Mens
non improuida cogitare omnia hęc: & timere facile poteſt. ſed mihi dicet
forſan tua Dignatio: Incertum eſt Papienſis:an iſta ſint euẽtura:quæ dicis.
Nimiũ credis iudicio tuo. Fateor incerta eſſe quę dico:ſed incertum quoq;
eſt tibi:nõ futurum quod dico. Ex pręteritis ſapiens eſſe ſolet iudicium. Tũ
in dubiis tutiorem partem amplecti ſemp prudentis eſt habitũ. Memoria
repete bellũ:quod ꝓxime ẽ geſtũ. Eius remetire initia:& ꝓgreſſum attẽde

Intelliges uno ex igne:quod ante dicebam:multa incendia grauiter exci-
tata non ſolum in diuerſis tui patrimonii locis:ſed in medio quoq; Vrbis
Romanæ: atq; adeo ante fores palatii tui: cum nec dies:nec noctes praſi-
dia publica:& tecta noſtra ab iniuria nos tutarentur. Nō debemus Beatiſ-
ſime Pontifex:his ſanctis temporibus occaſionem ſcandali dare. Contra in-
fideles euntes:parcere Chriſtianis nos conuenit. Ad id meo iudicio omnis
tua cura eſt intendenda: ut nobis extra bellantibus domi ſit quies: ne ſub
unum tempus diuerſis laboremus in locis:& tollere leuius malum quęren-
tes:incidamus in grauius. Grandia pro Chriſto ſuſcipis ſine dubio incom-
moda. Is ipſe ſenex:& ęger. trahis tecum ſanctum fratrum tuorum colle-
gium. Minuis in immenſum redditus tuos. Spiritualem:& temporalem po-
teſtatem Eccleſiæ:millę piculis ſubiicis. Omnia perfers:ut placeas Creato-
ri. Ammiſceatur hoc unum incomodum cæteris. Alioquin ſi non ammiſce-
tur:maiorum incommodorum materia:ut ſinamus hunc imperitum homi-
nem impune abire:& reſeruari in aliud tempus iuſtam de eo ultionem: De-
us:qui intelligit ommiſſam propter ſe occaſionem pręſentis uindictę:nouā
poſthac occaſionem pręſtabit:non minorem pręſente. Interim parcetur for-
tis exercitus:cuius metu contineatur audacia:quiq; ad opprimendū ſtatim
eat quicquid ſiniſtri alicubi oritur. Seruentur:quę parta ſunt hactenus ma-
gnis laboribus. Pacatis nedum turbatis rebus:ad ſeruandum perdura. Cō-
tinuetur hæc noſtra tranquillitas:ut ſicut euntes rem omnem ſedis paca-
tam relinquimus:ſic redeuntes inueniamus pacatam:& poſt labores quie-
tem:nō bellum agamus. Hęc ſunt mi domine:quæ patri noſtro me dixiſſe
tunc memini. uberior diſſuaſio fuit. ſed omnium:ut dixi:recordatio non eſt
explicata:magis ut ſatiſfacerem tibi:q̃ ut futurum quod uelles conſiderem
hæc repetii & ſcripſi. ueniam dabis memoriæ:quæ:ut cætera:ipſo tempore
carpitur. Tantum autem:ſicut tunc cognouiſti:tribuit Deus conſilio ſerui
fidelis:ut feruor ille Pōtificis:qui tantopere in Euerſum uidebatur accēſus:
his dictis conſederit:& ad te meq; conuerſus:ſic quoq; & cogitaſſe: & fu-
turum eſſe ſe dixerit. Ridenſq; addiderat: Gratias euerſus habeat Turco.
Beneficio illius impunitatem fert ſcœlerum: & ab exitio quod impende-
bat eripitur. Vale.

N. Electo Mutinenſi.

NVllo loco defui rebus Paternitatis tuæ. Caluerūt iam aures Pon-
tificis:uocibus ꝑ te meis. Indignitat emrei oſtedi. æſtimationis
ſuę cū admōui. Incēdi animū ad nō ferēdā cōtumeliā Sedi illatā.
Sed nec ille meis exhortatiōibus ceſſit in imenſum ſtomacatus. ꝑplura:q̃
ego in eā ſententiā ſępe locutus eſt. Priuſq; ceſſurum ſe oſtendit miniſterio

ſuo:q̃ propoſito ſemel ſuſcepto. Scripſit frequenter Duci nõ leuibus uerbis:
ut tua Paternitas putat:ſed grauibus:rogans:admonens:increpans:& li-
bertate plurima minans. Cum non ꝓfuerint hæc:interdicere omnino uult
Mutinæ ciuitati:atq; in cũ ſeuere agere:q lenitatem ſuam contempſit. Agi
iam putat non de rebus tuis:ſed de ſuis. Vincere in bona cauſa ſubditum
quęrit:nõ uinci. Atq; hoc uno exẽplo:reliquos Vicarios Eccleſiæ officii ad
monere. nec eſt:ut timeas ſedis iam datæ mutationem:etiam ſi omnes uno
tempore nunciarentur uacare:quæ in ditione ſunt Ducis. flecti nullis preci
bus poſſet:ut factum mutaret. Si in uerbis eſt fides:ita exploratum habe
mi Mutinenſis. Imaginem quandam rei meæ: intueri in tua nunc uideor.
Menſibus ſex continuis pugnans Pius pro Papienſi eccleſia cõtra Ducem
Mediolani:cedere illũ tandem coegit in ſententiã ſuam. Magis de Mutinẽ
ſi idem credendũ:q & potentia:& ęſtimatione eſt illo inferior. Bono animo
eſto. Trãſibit cito hic inmbus. Si tu interim pateris:patere ſapiẽter. Paſſi
& alii grauius aliquando ſunt:& tandem conſolati a Domino. Cogitanda
hæc tibi antea erant:firmanduſq; animus ad contentionem hanc expectan
dam:quod ſi feciſti:miꝝ qd ſic lamenteris. ſi non feciſti: ſecuritatis nimiæ
es inculpandus. ſi nec a priſtinis ſacerdotiis tuis:quæ collata iam aliis ſunt:
nec ab eccleſia quam non poſſides:fructus ulli adueniũt:res incommoda
eſt:ſed coeleam imitare: quæ ubi ros non cadit ſuo ſibi ſucco uiuit. Partis
quæ reliqua ſunt:te ad diem ſuſtenta. In hac tamen neceſſitate:ſi ex inopia
mea præſtari ſubuentio poteſt: amicus amicum:& Epiſcopus Epiſcopum
meum non deſeram. Beneuale. Romæ.

Cardinali Rauennati.

BOnitate Pontificis noſtri:& diligentia huius ſeruuli tui: factum
eſt:ut contra omnium ſtudia ſeruatus ſit honor tuus:& benefa-
ctum Franciſco. Hodie ſecundis patrum ſentẽtiis:præfectus An
drienſi eccleſiæ eſt. Ex cõſuetudine uirtus ſua laudata. lætor illius cauſa:ſed Fr. Bertiñ. Luceñ.
non minus tua Reuerendiſſime Pater. Cõtra binas litteras:etiam eas:quæ
ꝓprio erant ſcriptæ chirographo:binę Regię:& binę Ducis opponebant:
in quibus Dignatio tua aperte arguebatur mendacii:& quod hæ teſtaban
tur:illę negabant. Riſus erat in nonnullis multus: & ſubſannatio aperta.
Qui minus ad Regem inclinant:mirari ſe aiebant Dominationem tuam
tam de eo benemeritam:legationem gerentem: domum ſuam honoris ſui
cauſa profectam:domi ſuæ ab eo confundi. Qui uero Duci fauebant:ar-
guebant cõtraria:teſtimonium aientes affectus ꝓprii:tuas litteras eſſe non
ueritatis. Nemo tamen bonoꝝ:& grauiũ:nec Põtifex quoq; putabat Dñã
tionẽ tuã mentitã. Deo gratias. Litteræ Ducis ad me oĩa diluerũt:& adſti

pulatæ ſunt ſcriptis prioribus. Hac ex re gratitudinis:& bōæ mētis æſtima tionē auxit Dignatio tua. Dilationes:intermiſſioneſq; cōſiſtorioꝝ impetra tæ aliquando:aliquando extortę:rem peruexerunt in portum. Agendę nūc ſunt gratiæ non uulgares Pontifici:qui ſumma ſemper dexteritate:cū alios non uideretur reiicere:ad nos uultum ſuæ charitatis cōuertit:& ad compa randa arma ſedulo ſpaciū prębuit. Item & Rothomagenſi noſtro:& ſancti Angeli nro:& Auinionēſi nro:& Spoletāo noſtro:& Viceeācellario quoq; noſtro : cui eo habendæ impenſius ſunt:ne ab eo accepiſſe uideamur iniu riam. Condoluit mecum frigide apud Regem actam eſſe cauſam ſuam:ꝑ qua Dignationē tuam ſumme rogauit : uiſuſq; eſt oſtendere duriorem pro pterea ſe in Franciſcum fuiſſe. Si reuiſura eſt Regem Dominatio tua : peti tioni ſuæ nō deſit:ſi poteſt. ſi minus:etiam excuſet:quod impetrari non ua luit:& probet illi diligentiam ſuam: Non tamen de querela mecum habita dicat. Tātum ſignificet cōmendatam a me per litteras cauſam ſibi impoſi tam. Pater:& Domine mi Reuerendiſſime tua in me:& meos non obſcura merita:ita tibi animum deuinxerunt:ut omni exparte ſim tuus:omnia cu piam:oīa uelim Dominationi tuę Reuerendiſſimę : honores quoq; tuos: meos exiſtimem : tuaſq; offenſiones faciam meas. Non grauetur amare: ut hactenus fecit:deditiſſimam mentem. Cum non potero cupiam:cum po tero præſtabo dignationi tuæ ſemper ueri filii officium. Eadem bene in Do mino ualeat. Romæ die. vii. Octobris. M.cccc.lxv.

Franciſco Electo Andrieñ.

FRanciſce mi : age gratias Deo. Non eo tātum:q; Eccleſiam An drienſem es aſſecutus:q̄ q; tanto Pontificis:& cōmunis Domini beneficio accepiſti. Ad ſatiſfactionem te compara. Ea eſt:ut Deū timeas:ut merita augeas:ut dignus fias credito miniſterio. Memineris ſar cinam tibi impoſitam:in qua non tua tantum:ſed animæ omnium illigen tur:quarum factus es paſtor. Non tam honoris:q̄ oneris præſulatus eſt no men:opus bonū : ſi regatur:ut conuenit. Es doctus:& ingenioſus. habeſq; experimentum rerum multarum. Vales etiam corpore. Peccare neceſſitate non potes:aut inſcitia. Ex te erit quicquid in partem utranq; boni erit:uel mali. Multa de te ſunt prædicata a beniuolis tuis. Ea tu niſi operibus eem probes : noces tibi:& illos iniuria afficis. Pauca hæc a fideli animo accipe. Scribe Pontifici:gratias illi agens:& offer miniſterium cōmendabile ad re gimen eccleſię creditæ:& fidem perpetuam pro Beatitudine ſua. Nihil eſt quod tam benefactores noſtros ad benefaciēdum inuitet:q̄ benefactorū gratitudo:& cōfeſſio. Age & gratias priuatis litteris: Cardinali Rothoma genſi:& ſancti Angeli:& Auinionenſi:& Spoletano:qui propter Rauēna

tem noſtrum:& me:& propter uirtutes tuas:in petitione tibi fauerunt. Idẽ facito Vicecãcellario:q precibus meis inte mitior fuit. Omnibus ſcribens: ex meo teſtimonio oſtende te ſcribere. Præſentes litteras:quæ ad Ducẽ ſcribuntur:reddi diligẽter curabis. In his gratias ago pro ſuis ad me. Dico impletum eſſe:quod petiit. Laudo factum:& te tanq̃ amicum:& conciuem: ſecundum carnem noſtrum illi cõmendo. Franciſce mi: hæc tua præfectio ſalutaris ſit animæ:& corpori. Sit patriæ tuę:Generi tuo:& amantibus tui honeſtamentum perenne. Ego certe tãtum lætor:tantumq; hoc tuo honore congratulor:quãtũ pro germaniſſimo meo lętandum:& gratulandum mihi fuiſſet. Vale:& cõmenda me cõmuni Domino:& Regi:& Antonello quoq; noſtro. Romę die. vii. Octobris. M.cccc.lxv.

G. Lollio Picolomineo.

SCribis ferri non poſſe a te offendi gloriã patris noſtri Pii:uel ſcripto:uel dicto. Recte hoc ſcribis Lolli. Rectius hoc ſentis:rectiſſime operam das:ut cõmutentur maledicta in melius. Quis nõ moueatur:uidens pulcherrimam Appellis faciem inquinari ceno: aut Minentam illam Phidiæ diſcuti ſaxis. Merita eius Pontificis talia in te: & me fuerunt:ut ſine repręhenſione non poſſimus tacere. Feci quod monſtraſti. Celaui te indicem. Laudationem Campani popoſci. Acceptã percurri uno ſpiritu:ac rurſus relegi. Sublata inueni nõnulla:quæ die illius recitatæ: tibi non placuerunt. Multa etiam addita in ſententiam tuam. Quę uero de ſcriptis amatoriis tam male acceperas:manſerant:ut audieras. Verbum immutatum non erat. Erant & grauiora quædam: de quibus nõ ſcribis:quæ uel tunc non pronunciauerat ille:uel tu in decurſum orationis minus ſenſiſti. Vrgentia uehementius gloriam geſtarum:q̃ quæ annotaſti in epiſtola. Ex his duo hęc noſce:laudato cõuentu Mantuano:& iis quæ in Turcos dicit ſtatuta:addebat Pontificem deliberabũdum:utramq; ꝓſequeretur cauſam: Inchoatam ne Mantuæ ꝓ Fide: an quam ſuſcepturus erat ꝓ Ferdinãdo contra Andegauenſes:inclinaſſe tandẽ in Regiam:quo pax domi eẽt: ne uidelicet quietem externis quęrens agitari interim domeſtica ſineret. dictum meo iudicio imprudens:& diuerſum longe a ſanctis eius conſiliis. cõfirmat:quod aliquando Pio datum eſt uitio:& quod ſancta eius dignatio uerbo:& ſcripto ſemper negauit. Non tardarunt indictum bellum res gallicanę ut ſcis: quas reuerſus Senam pene omiſit. non etiam priuata quies: quam pro publica paratus erat proiicere. Totiens. n. cogitauit regni cauſam relinquere:quotiens ſpes proſequendi conſilii fuit. Maiora impedimenta in cauſa fuerunt:tibi eo tempore nota. Illa ergo & uerior ratio:& laus cõſtantior:q̃ tranſalpinę nationes parum reſponderunt deſyderio ſuo:& Itali

potentatus:uel declinauerunt difficile opus:uel a ꝓmiſſo abierunt. Si audi ta uox eius fuiſſet:prętuliſſet Chriſtianorum offenſionẽ : ut Chriſti ulciſce ret' iniurias. Oppreſſus Oriẽs pluris apud eum fuiſſet:q̃ uexata Italię por tio. Deſertus ab omnibus:cum publicæ rei prodeſſe non poſſet:conuerſus eſt ad priuatam:quam ab externis uacans:non putauit negligendam. Itẽq; percurſis omnibus:quæ intra Eccleſię dominatum geſta ſunt:trãſire ſe ad externa dicebat : & Britãnica calamitas primum tenebat locũ. Aiebat Põ tificis opera:Henricum regno eiectum : conſtitutum Edoardum. Atq; ita hæc narrabat:ut potiſſimum eẽ in hoc laudem ſuam putaret. Si hoſtis Pio fuiſſet Campanus:uoluiſſetq; in detractionem conſentire Philelpho : quid potuiſſet maledicens grauius obiicere:q̃ quod laudans falſo cõmemorat? Ignoui amanti homini:& bono:ſed minus gnaro rerum geſtarum. Noſti q̃to dolori ea turbatio fuerit Pio:q̃ ſit contriſtatus:q̃ deteſtatus temeritatẽ Præſulis Interannenſis:quem ad conſtituendam pacem:non ad concitãda arma legauerat. Poteſtatem dederat ad ſalutem:& ille ad peſtem cõuertit: erigens uexillum Eccleſię:& ſtans armatus contra Henricum:ac ut furor omni ex parte impleretur:conficta ferens diplomata:pendentia ab haſta: & per interpraetes uulgans anathema ex illis eſſe omnes:qui cõtra Edoar dum pugnarent. Ingemuit (ut noſti) eo facto tota Gallia:affinitate contin gẽs Henricum. Armata quoq; ſunt regna:opus luctuoſum:& triſte. nec ta cuit tantam iniuriam Carolus Francorum Rex:grauiſſimis litteris conque ſtus Pontifici eſt:expoſtulans factum legati ſui. ſcis q̃ta cura Pius illi ſe ex cuſauerit:quot argumentis contenderit:inſcio ſe:& inuito:& dolẽte:ſine lit teris:ſine auctoritate ſua per Interannenſem geſta omnia. Omnẽ certe do loris ſignificationem tunc dedit:ac nõ multo poſt:Interannenſi ad ſe reuo cato:iudicium ꝓ tanto ſcelere aduerſus eum cõſtituit:ſecundiſq; patrum ſententiis dãnatum:ſede:& dignitate priuauit. Ecce q̃ errabat Campanus a ueritate:& q̃ peccabat in Pium:quod ſummæ erat impietatis. Si impera tum ab illo eẽt:ſummæ imputabat gloriæ. Quod uix de infideli credi debe ret:contendebat a ſummo Chriſtianorum ſacerdote factum eſſe. Quod de niq; litteris negat Pius:hoc oratiõe tota ille affirmabat. Vocaui cũ ad me ſtatim:locos qui repręhenſibiles eſſent:& a te monſtrati:& a me inuẽti:ſin gillatim oſtendi. Rogaui:ut quem laudatiſſimũ cupiebat:ueris ornaret lau dibus:mutaret quæ bene nõ eſſent : Britanicum factũ pateretur ſileri:cau ſam tardati belli uerius explicaret:nec ab amico correptionem hanc graua te acciperet. ut.n. doctrina eſſem ei inferior:experimenti tamen plus in hoc aliquid ex tractatione rerum haberem. Patienter audiuit omnia:emẽdatio nemq; arbitrio meo permittens:ſuſtulit:mutauit:& addidit: quę tuo iam:

& meo iudicio faciant ſatis. Gratias tibi ago Lolli: ꝙ cogites de Pio nſo: ꝙ mihi uni credas tua conſilia: & ꝙ non taceas Papienſi quod tibi eſt uel triſte: uel dulce. Multis aliquando in rebus peccant uiri docti: ſed in hac frequentius: ꝙ ſibi fidentes non cōmunicant ſcripta ſua: anteq̄ edant: quos neceſſe eſt poſtmodum pœniteẽ q̄plurimum. Ego tamen reſcripſi Campano epiſtolam: laudans pluribus uerbis officia ſua in Pium: & ipſam quoq; orationem quæ emēdatis iam erroribus: digna eſt laude. Hoc ideo egi: ne pœniteret eum operæ poſitę: & ut teſtimonium ſcriptum haberet noſtræ in ſe uoluntatis. Hactenus de Campano. De Gaſpare noſtro factum eſt: quod ſuades. A curia ſe abſoluet q̄primum: & apud te erit. Ego quoq; poſt obitum Pii ſic ſatius duxi. Ferebāt tempora illa nōnullos eius mores: quos nō patientur præſentia. Meo animo cum qui negociaturus Romæ ſit: alia mēte oporteat eſſe: q̄ Gaſparē uideam. Acrior eſt: & aſperior: & ſui iuris retinentior: q̄ conueniat iuueni. Niſi patrocinium Cardinalis tui his proximis diebus ei ſubueniſſet: implicatus duris moleſtiis laboraſſet fama & re. Expoſtulas iiſdem in litteris negligentiam meam in epiſtolis dandis: nuntiandiſq; ſucceſſibus rerum: quos habeo: quereris quoq; ante ab alienis: q̄ a me illos audiri. Quid tibi dicā Lolli. Iure ab amico amicus: & a fratre hoc frater expoſtulas. Non nego peccatum: ſed tarditatis meę cauſam intellige. quę ſunt mihi triſticię: non induco in proſperis: nec amicis libenter cōmunico. Quid.n. ſine cauſa illos cōtriſtem? Tu monaſteria duo, quæ a Pontifice his temporibus habui ſucceſſum putas. Si benignam in me Pauli mentem attendis. bene de ſucceſſibus iudicas. Multa. etenim eſt. Verum: ſi ad cœnobia reſpicis: quid iis infœlicius? Florentinum poſſideo iam: Verum ita cenſu inops: & adminiſtratione locuples: ut oneri ſit: non leuamini. Papienſe uero conſuetis me implicat difficultatibus. Poſſeſſionem Dux aperte negat: iratuſq; propterea Pontifici eſt: nec mihi placatior. Pontifex ius ſuum: ille propoſitum proiecturus non uidetur. Damno meo: utrinq; obſiſtitur. uereor quoq; ne cætera: quæ poſſideo: propter hoc non poſſeſſum: mox patiantur. Mores Principantium tenes: & animi impotentiam: ubi quid pertinacius uolunt. Monaſterium prouentus ęgregii eſt: paris pene cum Papiēſi eccleſia. cōmodū ſane optabile: ſi cōiungere utranq; fœlici exitu poſſem. Inde autem oritur difficultas omnis: unde ortam in Papieñ. es memor. Si itaq; de his non ſcripſi tibi: parcere amico uolui: putans ſatius eſſe dolere unum: q̄ duos. Nunc quoq; non ſcriberem hæc: niſi litteræ tuæ me prouocaſſent. Si nuncii mei: qui ultro: citroq; cōmeant: ad te nō diuerterunt: frangunt imperia. Semper impono eis te uiſant nomine meo: te ſalutent: referantq; omnia: quę habent de rebus meis: & me. Aut peſtis: aut negligētia

illos ab officio abducit. Acriori poſthac opus erit imperio. Nemo ſine mãdatis: & ſine litteris ad te meis iter Sena habebit. Fer prçterita patiẽter: & mihi ignoſce. Futura officioſiora erunt: ut ſpero. Vale.

Duci Pro Pontifice Paulo.

NOn ſunt noua chariſſime fili: quç nunciamus: nouis lachrymis ſunt proſequenda. Similia his annis pene ſingulis audiuimus: & fleuimus. Raro a doloribus ceſſarũt corda fidelium. Hæc tamẽ præſentia mala eo anxius ſunt audienda: quo iam ad uiſcera Chriſtianoꝝ propinquant. Non tacuerunt ea iam dudum Romani Pontifices. Gregi. Dominico prçnunciauerunt uenientem procellam. Clamauerunt: & quaſi tuba exaltauerunt uocem ſuam. Nos quoq; ab aſſumptione noſtra uſq; in hunc diem: ſine intermiſſione clamauimus. Nulli Regum: nulli Principũ: nulli potentatuum ad nos uenerunt oratores: quibus uenturas calamitates non monſtrauerimus: & quos ad ſubueniendum non ſimus hortati: quaſi plane diuinaremus quod factum eſt: ſic ſubſecutam cladem edixim9s. Audiuit omnis populus Paſtoris uocem: ſed nõ exaudiuit. Ecce nũc fili chariſſime Schandarbeus fortis Chriſti athleta: qui magnç parti Albaniç imperitãs: annos ſupra. xx. pro fide noſtra pugnauit: magnis Turcorum oppreſſus copiis ſuperatus ẽ prœlio: Dominatu omni exutus: & ad littora noſtra inermis: nuduſq; eſt impulſus. Albanenſes uero ipſi: quos ille in prœlio cõmilitones habere ſolitus eſt: partim cçſi gladio ſunt: partim in miſeram ſeruitutem abducti. Oppida: quç antehac pro nobis Turcorum ſuſtinuerunt impetus: in ditionem eorum uenerũt. Vicinæ gentes: quæ Adriaticum mare attingũt: ꝓpinquo metu exterritæ tremunt. Vbiq; pauor: ubiq; luctus: ubiq; mors: & captiuitas ante oculos ſunt. Audire miſerum eſt: q̃ta oĩum rerum ſit cõturbatio: lachrymabile inſpicere nauigia fugientium: ad Italos portus appelli familias quoq; egentes: & nudas: pulſas ſedibus ſuis: paſſim ſedere per littora: manuſq; in cælum tendentes: lamẽtationibus cuncta implere. Circundant eos mala: quorum non eſt numerus. Ipſe uero Turcorũ Dux uictor: ſuperbus: imanis: maioribus: q̃ antea munitus copiis: ad uendicanda proxima quæque præcipitat. His ſi potiatur: non ſolum ademiſſe ſe Italis omnem pene parandarum claſſium facultatem itelligit: ſed quod dolentius eſt: paraſſe ſibi maris imperium. Si (quod Deo nõ placeat) funeſtũ hoc propoſitum teneat: quis nõ intelligit ad peruagandas terras: & maria: & ad cõmiſcenda omnia cçdibus atq; incendiis: ſummam illi poteſtatem futuram? Experimentis publicis: & ſignificationibus priuatis compertum habemus: illum eẽ natura immanem: imiſericordem: ſanguinarium: auidũ ſuperq̃ dici poſſit: nõ ſolum propagandi Imperii: ſed delendæ paſſim ex ter

ra religionis Chriſtianæ.Hæc naturę mala ætas ad huc recens inflamat: Eſt illi pro otio defatigatio:& ꝓ quiete animi aliena calamitas.Hoc uero amplius habendus in metu eſt:q̄ maiores ſui:q̄ illi uictis aliquando:& ſe ſe dedentibus:nō quidem religionis:ſed naturæ uinculo pepercerunt.Hic omni barbarie ſæuior:nulli omnino:etiā fide pacta ignoſcit.Sic Imperator Græcorum:ſic Raſciani Principes:ſic Rex Boſnę cum patruo ſuo ſub eius gladio miſere ceciderunt.Chriſtianorum negligentia poteſtatem ei:& ſpiritum auxit.Fecerunt antehac ſancti Paſtores:qui nos pręceſſerunt:quod eorum tulit facultas:ſed ſoli ad tantam rem non ſuffecerunt:ſperantes exemplum ſuum cæteros ſecuturos.impenderunt Deo:quod habuerunt. Nos quoq; ad Pontificatum hunc noſtrum: quem non ultra q̄.xxii.menſem tenemus:egeni omniū uenientes:quod undiq; potuimus contrahere:ad hoc ipſum larga manu cōtulimus.Aureorum milia centum anno proximo ad Hūgaros miſimus:præſenti quoq; multis milibus eos adiuuimus.Huic ipſi Scandarbeo:quem diximus:non defuerunt continuo ſuffragia noſtra. Ab aliis quoq;:qui eguerunt non eſt Pauli manus ſubtracta.Sed quid ſola hæc ſedes?aut q̄d nos in hac nouitate pręſulatus:tot in locis contra potentiſſimum hoſtē potuimus:aut poſſumus? Maioribus pręſidiis ad eum cohibendum eſt opus.Veneti biennium continuum aduerſus eum bellantes: exhauſti iam ſunt:& aliena expectant auxilia.Hungarorum non eſt cōditio melior:quos & arma aſſidue:& noui quottidie metus concutiunt.Non deficiemus nos animo:q̄diu uiuere patietur Deus.Per ſingulos dies impendemus:quod noſtrarū uirium erit:& noſtri officii ſedulo erimus memores. Sed ſi maior uis ingruat; & ſi hoſtilis furor fidele ſtudium noſtrū euincat: quę inde ſuccedent iudicabit Deus:cui debeant īputari.Nos interim:ſicut hactenus fecit Eccleſia:exaltabimus in fortitudine uocem noſtram.Euāgelizabimus uerbum ſalutis principibus;& populo Dei.Exaltabimus uocē: & non timebimus.Et nunc in tam lachrymabili rerū ſtatu conuertimur ad te amabilis Deo Princeps:& tecū non noſtra:ſed Chriſti uoce alloquimur. Chriſtianus es:& chriſtiana imbutus religione.Hanc tenuiſti a paruo:& hanc natu grandis nunc tenes.Moriendumq; in ea tibi nō dubitas. Vide quæſumus:quæ ſunt Principis chriſtiani uera officia in hoc caſu: aut quid a te nunc omnipotēs Deus pro fidelibus ſuis requirat.Non auribus corporis:ſed intra ſecretum conſcientię tuæ:nos audi.Dedit tibi Principatum:& Principis nomen.Adiecit potentiā:& quę circa te uides.Scimus quod aliū de credis illa non eſſe.Omnis.n.poteſtas a Domino Deo.Iccirco autē hęc tibi ſunt attributa:ut ſi quando impugnaretur fides ſua:& ſi quādo periclitaretur populus eius:pugnares pro eo; nec ſineres labefactari opus miſeri

cordię ſuæ. Sumeres autem arma : & ſcutum: & in occurſum contenderes:
atq; hoc fideli miniſterio ꝓ donis ſuis ac datis gratias ageres. Cum uero
fili chariſſime nõ fiunt hæc: & debitum noſtrum illi nou ſoluimus : quid di
uinam eius ſententiam de noſtris operibus ſentire putamus? Ingratos pro
culdubio iudicat nos: & nec immemores ſolum beneficiorum eius: ſed indi
gnos quoq;: qui teneamus: quę dedit. Innumerę aliquando nos circundant
anguſtiæ: & malis multis affligimur. Patimur quæ nollemus : & admira
mur: unde illa adueniant. Adueniunt fili: ꝙ offendimus Deum: ꝙ terrenis
immerſi: oculos non eleuamus ad cęlum: nec benedicimus nomini ſuo ſan
cto : nec ad miſeros Chriſtianos: q̃ tutelæ noſtræ crediti ſunt: nos ipſos cõ
uertimus. Vt ergo bene ſit nobis: & ꝓſperentur in ſalutari ſuo dies noſtri:
excitemus mentes a ſomno: in quo diu ſepulti: oues fideles dilacerandas lu
pis dimiſimus. Iam tandem reddamus domino ſacrificium: omnium ſalura
re: omniumq; neceſſarium : debitum autem tibi: qui ad cuſtodiam in alto
es poſitus. Ad hoc uero ſi minus noſtrum officium: & chriſtiana nos chari
tas cogit : cogant ſaltem pericula noſtra: & cura eorum: quæ in hoc ſæcu
lo ſunt nobis chariſſima. Flãma hęc niſi ocius reſtinguatur: compręhẽſura
eſt latius quam opinemur. Nemo ſibi ſecuritatem promittat. Nemo inter
ualla locorum: alpes: & maria defenſiõi ſuæ proponat. Quondam hi reges:
& populi: qui oppreſſi iam ſunt: hæc ſibi proponentes compręhenſi ſunt in
cõſiliis: quibus cogitauerunt. Cum dixerunt iuxta uerbum Apoſtoli: pax:
& ſecuritas: tunc repentinus ſuperuenit interitus: ſicut dolor in utero habẽ
tis. Beatus homo: inquit ſcriptura: qui ſemper eſt pauidus: qui uero mentis
eſt duræ: corruet in malum. Mater autem negligentiæ ſecuritas eſt. Nemo
regno ſuo: & uiribus ſuis cõfidat. Non cogitet aduerſus ſolos Turcos: quæ
imbellis gens dicitur: pugnam ſibi futuram. olim: priuſq̃ tranſirent in Græ
ciam: cum ſolis Aſianis erat certamen. Europe nũc magna parte ſubacta:
cum Aſianis: & Europeis ad littora uſq; ſunt ꝓgreſſi Italiæ: & ereptis Chri
ſtianis: his pugnantibus chriſtianos nos urgent. Bellandum nũc Italis eſt:
non tam cum Turcis: q̃ cum noſtris militibus: quos Turcus aſſiduis uicto
riis ſuos iam fecit: nec iam barbaris armis: ſed noſtris: tormẽta quidem bel
lica maiora illi ſunt: & ſæuiora q̃ nobis. Armaturam noſtram fabricãt iam
ubiq;: & induunt. Veſte nõ illa longa: & impedita: qua cõſueuerunt: in præ
lium prodeunt. Equis quoq;: quo ſint agiliores in pugna : italica iam frena
accõmodant. Noſtra pene omnis militaris diſciplina contra Chriſtũ nũc
militat. & cui dubium eſt: ſi (quod auertat omnipotẽns Deus) partem ali
quam Italię occupent: quin ea parte adiuti: & fortiores facti: cõpręhendant
mox aliam: rurſuſq; aliam: donec tota iugum eorum accipiat? Porro autẽ

Italiæ facti Domini: quis neget:non cum Aſianis imbellibus:ſed cum ea
natione rem tibi futuram:quam cæteræ olim ſunt nationes expertæ? Non
ſunt ſomnia hęc:nec meticuloſi paſtoris phãtaſmata. Vera dici a nobis pu
t..mus. Præterita de futuris ſunt argumento:exempli quottidiani:non opi-
nionis tota hęc ẽ ſupputatio. Terret nos callidi hoſtis ſolertia:terrent opes
immenſæ:terret una eius uoluntas:momento ſe:quocunq; eſt opus con-
uertens. Terret quoq; deſidia noſtra:cor frigens ad opera Dei:& Chriſtia
norum tot pene inter ſe diſſenſiones:quot populi:& principes ſunt. Quod
uero his omnibus tremendũ eſt magis: terret ẽt Deus ipſe. ipſe inq̃ Deus:
ne malis noſtris iratus:& cor Chriſtiãorũ impœnitens noſcens:auertat ab
eis oculos ſuos:& agitari his calamitoſis flagellis permittat. Proinde Fili
chariſſime:uocãte te Vicario Dei:excita potẽtiã tuã:& ueni. Accurre auxi
liis ad extinguendum cõmune incẽdium:& ad conſeruandas animas:quę
renatę in Xp̃o ſunt:& propter quas deſcendens ille de excelſo ſancto ſuo:
incarnatus eſt:paſſus:& mortuus. Ad parandam deniq; ſecuritatem tibi &
tuis:ſi gloriam ſæculi quæris:nullibi eſſe maior poteſt. ſi meritum clari fa-
cinoris:nullibi Deo acceptius. Si redemptionem etiam ꝓ peccatis:præſen
tiorem aliunde non eſt comparare. Legem non imponimus tibi:non mili
tem certum:non diffinitam pecuniam. Ad præſcriptum cõſcientiæ tuæ iſta
requirimus. Sapiens es:& Chriſtianus:& quid hęc poſtulet neceſſitas pru
denter intelligis. Non conſultores ſæculi:ſed Deum:& cõſcientiam adhibe
in conſilium tuum. His ſuaſoribus:nihil quod inutile ſit:nihil quod non cõ
ueniat dignitati:efficies. Si miſſurus es copias:tutis itineribus ad locũ bel
li peruenient:& cum honore inter noſtros pugnabunt. Sin ſtipendium col
laturus: nec nos: nec quiſq̃ alius a te illud requiret. Miniſtri tui ex iuditio
tuo:ſicut neceſſarium uiderint:illud impendent:dummodo paretur ſalus:p
quem paretur cura non eſt. Inclina fili aurem tuam in uocem patris:& uer
ba eius exaudi. Puta:quæ locutus eſt:dicta tibi a Deo eſſe:quando hęc fie-
ri per te uult Deus. Quod negabis Vicario Chriſti:negabitur Chriſto:&
quod illi ad opem fidelium offers:offeretur & Chriſto. Subita ſint:atq; in
tempore auxilia tua. Dilationibus noſtris creſcit cõtinuo hoſtis:& nos mi
nuimur. Morientium gemitus:& eiectorum lachrymę:& diſperſorum con
tritio:& ſanguis:q effunditur:& Dominus Deus tuus:tibi ante oculos ſit.

A. Cardinali Sanctę Crucis.

HIeronymus tuus:uel dicam uerius nr̃:hodie publice diſputauit.
Honorauerũt eum Cardinales ſeptem:prælati q̃ plures. Turba
doctorum hominum multa. Prębuit omnibus naturæ:atq; inſti
tutionis ſpecimen ſingulare. Nihil eorum:quę contradicta ſunt:inſolutum

relinquens. Memoria ſtabili aliena argumenta reſumpſit: ſua innumeris ꝓ
bationibus confirmauit: nullibi hæſitans: nullibi uel uerbi: uel rei cauſa in
digens admoneri. Omnia uero ſingulari modeſtia: quæ cõmendare illam
ętatem ſolet: ita condiuit: ut pudor non ſit uiſus doctrinæ cędere. Singulo
rum autem: qui aderãt: laudatus eſt uocibus: dignuſq; habitus: qui ſangui
ne: & famulatu tibi ſit coniunctus. Benedicendus ergo Dominus: qui tri
buit illi intellectum: ut diſceret iuſtificationes ſuas. Cõmendanda diligẽtia
tua: quæ talentum ei a Domino creditum: uoluit ad lucrum conferri. Ipſi
quoq; ſua laus eſt tribuenda: ꝙ nõ defuit ſibi: & ꝙ monitis tuis auſcultãs:
fructum fecit patre: & magiſtro dignum. Ambobus: atq; adeo toti familię
tuę cõgratulor: eoq; impenſius gratulor: ꝙ uix ablactatum illum agnoui;
& in ulnis aliquando geſtaui: & indolẽ futuræ uirtutis iam inde proſpiciẽs.
Det ergo Dominus iuxta uerbum ſcripturæ: capiti ſuo argumẽta gratiaꝝ:
& corona inclyta protegat eum. A iuuentute etenim excepit doctrinam:
ut uſq; ad canos ſapientiam inueniret. Domum a diſputatione reuerſus: pu
taui his litteris perhibẽdum Hieronymo teſtimonium: quod tuum quoq;
ſpiritum conſoletur: & benedici faciat quicquid operæ: & laboris in eo eru
diendo eſt ſumptum. Vale.

N. Archiepiſcopo Sypontino.

SI tuis in me meritis addere cumulum uis: ſolum & gratiſſimum
& acceptiſſimum: & intimo cordi mandandum: protege Vaſſa
nẽſes meos ab iniuriis Ortanorum: & quidem protectione: quę
ex officio ſit. Eo adducta res eſt: ut in utrãq; partem quod illis fit: mihi fiat.
Libera: te quæſo: hac moleſtia Papienſem tuum. Vale Romę. v. Decem
bris. M.cccc.lxv.

Antonio Tridento Secretario Vicecancellarii.

AD cęteras uoluptates huius mei ſeceſſus acceſſit iucunditas lit
terarum tuarum. legi eas libenter. In epigrãmate ad me pridem
miſſo mutaui quod mones. Non aduerteram prius. Vt tu con
dens: ita legens egomendam nõ ſenſeram. Maculę huiuſmodi non ſunt do
ctis inſolitæ. Eę præſertim: quas incuria fudit: aut humana parum cauit na
tura. In altera laudatiõe beatæ Virginis: quam miſiſti cum litteris: delecta
tus ſum plurimum. Iuuit nõ ſolum auctor: ſed res. Nihil uel ſcribi crebrius:
uel audiri libentius debet. Laudabũt alii claram Rhodon: aut Mitilenem:
Aut Epheſũ: bimaris ue Corinthi Moenia: uel Baccho Thebas: & Appolli
ne delphos Inſignes: aut Theſſala Tẽpe. Chriſtião homini hęc meditatio
eſt propria: ſacerdotibus neceſſaria. Ad Colocẽſes ſcribens Apoſtolus: Ser
mo inquit ueſter in gratia ſit conditus. Aniles fabulæ: & poetarum cõmen

ta:quę ad eruditionem tolerantur in pueris:in confirmata ętate:ſacriſq; ad dicta:reprehēſibilia ſunt.Itaq; facito diu:quod facere incepiſti:& ad Deū conuerſus:dic cum Propheta:Dulcia faucibus meis eloquia tua:ſuper mel ori meo.Eadem uirgo:cuius laudibus inſeruis:ſit tibi cuſtos:adiutrixq; in omnibus operibus tuis.Commenda me Reuerendiſſimo Domino noſtro cōmuni:& roga:ut abſentis ſit memor.Beneuale.

Do.Brixienſi Epiſcopo.

ACcepi Apologeticum tuum Eccleſiaſtici ſtatus:& q̄d prius nō acceperim:cauſam agnoui.Voluiſti inſeruitum eſſe iudicio:magiſq; tempori:hoc eſt attendi potius emendationem:q̄ ꝓmiſſū. Id ego quoq; libentius habui.Præſtat:inquit Seneca:nullos codices q̄ inemendatos habere.Legam librum non correpturus:ut petis:ſed laudaturus uigilias tuas.Sunt.n.per q̄ neceſſariæ:& ad calumnias noſtras:q̄ bene appoſitę.Tranſierunt iam quidem in affectum cordis.Cogitauerunt:& loquuti ſunt nequitiam.Iniquitatem in excelſo loquuti ſunt.Poſuerunt in cœlū os ſuum:& lingua eorum tranſiuit in terra.quos tu doctiſſime potenter refellis.Ita moderas tamen tuę defenſioni:ut criminantes conuincas:peccatis nihilominus Sacerdotum:ſi qua ſunt:non blandiaris.Recte igitur cōuenit inte illud Propheticum:Os iuſti meditabitur ſapientiam:& lingua eius loquetur iudicium.Habeo tuę Dignationi gratias innumeras.Te amo ex corde:tuis commodis cupio inſeruire:quandoquidem tu publicis ſeruis. Hęc lectio cumulus erit ruſticationum mearum.Viciſſim erit:ubi mentē corpuſq; recreem.Ante creditū meum librarium qui excribat parare nō potero.Facilius hic eſt ligonem reperire:q̄ calamum.Sed Romę diligenter:& cito tranſigentur omnia.Beneuale:ueneratione:& cultu digniſſime præſul.Campagnani.x.Augſti.M.cccc lxvi.

Ia.Cardinali Papieñ Do.Epiſcopus Brixieñ.

QVid me doctorem:& magiſtrum uocas? qui ſupremum magiſtrum:& cardines mundi doces? Quid digniſſimas cogitationes tuas ſomnia appellas:quæ ſomnulentos excitare poſſunt: etiam ſi in ſardis dormirent iuxta Ariſtotelis hiſtoriam. Quid pudet offerre quod tibi honorificum:& glorioſum eſt.Pudeat illos:q̄bus hæc ſcripta tua ruborem iniicient.Exegi certe nō ut præceptor:ſed ut deuotiſſimus ſeruitor:auidus lectionis tuorum operum.Fit enim neſcio cur:ut libentius legamus eorum ſcripta:quos diligimus:aut forte quia unumquenq; delectat opus proprium:& amicorum opera quaſi noſtra legimus:quanq̄ etſi mihi hoſtis eſſes acerrimus:non poſſum non probare quæ tua ſunt:ſicut quondam inſignis Orator contumelioſus in emulum ſuum:quem

beſtiam appellauit:nō laudare: & admirari non potuit orationem eius. Vi
di ergo:ut optaſti:epiſtolam tuam diligentiſſime:& plura in ea me delecta
runt.eo tunc ſolo triſtis fui:cū extremam uidi lineam.Redii tunc ad caput
& iterum:atq; iterum perlegi.Non induam medici perſonam : quia in ea
nihil curandum eſt:amantiſſimi profecto ſeruitoris iam diu indutus ſum.
Idcirco ex corde loquar.abeant aſſentatiōes:adulatiōes recedant ab amorē
& conſuetudine noſtra:quæ nec Dignitati tuæ cōſentiunt:nec naturæ meę
Plæna eſt epiſtola tua dignitatis:& grauitatis:pregnans ſentētiis optimis:
lenis:non arrogans doctrina:ſtilus ſuauis:non turgidus:qui beniuolentiā:
& gratiam tibi comparare poſſit:non inuidiam conflare:aut incendere odi
um.Noſti.n.q̄ modeſte ſit cum talibus loquendum: quis.n.tanget mon-
tes:& non fumigabunt.Inſigne præterea ea eſt mentis bene conſtitutæ:&
animi intendentis ad queq; optima:dedignantis leuia:deſpicientis ſuper-
ba : & ab omni arrogantia & inſolentia abhorrentis.Cardineam prorſus
prę ſe fert maieſtatem:& digna ꝓfecto:quam patres præ oculis ſemper ha
beant:in qua tam mirum inmodum reſtituere contendis : & reintegrare
deperditam quodammodo ſenatoriam grauitatem:& Maieſtatem ueſtrā.
Eya igitur non abiicienda in flumen:ſed in conſiſtorio ueſtro legenda ac ce
lebranda magnis laudibus:atq; in excelſo aliquo loco notanda aureis litte
ris.Neq; tibi uerendum eſt:q̄d arrogantię argui merito poſſis:quaſi uoluc
ris plus ſapere:qui iunior es ætate:& dignitatis tempore multis collegis
tuis.quis.n.ꝓhibere poteſt ſpiritum?Dei Poteſtis (inquit Apoſtolus) oēs
per ſingulos ꝓphetare:ut omnes diſcant:& omnes exhortētur.Suſcitauit
Deus aliquando ſpiritum pueri iunioris & iudicauit ſenes iudices populi.
Figulus eſt pater familias noſter:idem qui uaſa ędificat:& formata poſtea
implet:quo uoluerit liquore.neq; cognoſcit quiſquam : niſi ei deſuper reue
letur ad quem tandem uſum electus ſit.unde eſt illud de iuuene Ioſeph:elo
quium Domini inflamauit eum:& conſtituit eum dominum domus ſuæ:
& principem omnis poſſeſſionis ſuæ:ut erudiret principes eius ſicut ſemet
ipſum:& ſenes eius prudentiam doceret.Te autem hoc maxime rogo.hoc
deprecor:ut charitas tua magis ac magis abundet:& ita nitetur facere:ut
qui tua hæc legerint fratres tui:in te quaſi in ſpeculo quodam ea ſpeculen-
tur:& probent experientia:& exemplo tui quę litteris demandaſti:ut non
futilis ſuaſor:& monitor : ſed efficax:& conſtans fuiſſe uidearis.Non enim
dubito te æſtimaſſe quantum ne gotii ſuſceperis:non ſolum in pręſentia:ſed
in omnem uitam tuam : ſi hæc edatur epiſtola. Legem poſthac ante ocu-
los habebis : non ſolum a naturæ ratione:& diuino humanoq; iure pro-
ditam:ſed etiam a te tibi præſcriptam . Quis enim patrum tibi igno-

ſcat ſi contraieris admonitionibus tuis:ſi ab his tuis conſiliis declinaueris:
in quo tamen mihi laudabilior uideris : quia non ſolum communi ratione
uirtutis:officii:& dignitatis tuæ:ſed etiam quadam alia neceſſaria pręcep
tione a te ipſo ſtatuta:tibi ſit deinceps cum Pontifice:& Patribus grauiſſi-
me:ſanctiſſimeq; agendum.Implebit aũt amici:& boni Senatoris officiũ
is ad quem epiſtolam direxiſti:ſi curauerit:ut apto aliquo modo Pontifex
eam ei ponderet. Vale.

Thimotheo Canonico Regulari Archiepiſcopo Raguſino.

Acile eſt credere intermiſſionem conſuetudinis noſtrę a quibus
f es ſemper dilectus : moleſtam tibi eſſe.Id.n.humani ſenſus eſt
ꝓprium : olimq; accidit multis:plurimis indiem continget. Ve
rum tu:ſi conſolari non potes carnis pręſentia:quod ꝓximum eſt:conſola-
tionem ex ſpiritu accipe. Vel ſcribendo:uel litteras noſtras legendo : fac ut
tibi ante oculos ſimus : ac ſic deſyderium lenies. Neq;.n.minus iucunda eẽ
ſolent mentis:q̃ corporis conſortia. Ego uero tui obliuiſci non poſſum:nec
eſt ut de Papienſi tale aliquid timeas. Humanitas tua:& fraterna dilectio:
& gloria diuinę p̄dicationis:quã in eccleſia es aſſecutus:faciunt:ut excidere
animo nullis interuallis uel locoꝝ uel temporum poſſis. Oratorem Ragu
ſinum antea tantũ mihi notum : nunc uero paſtoris ſui teſtimonio cõmen
datum benigne accepi:& me illi totum impendi. Hortatus quoq; pluribus
ſum:& ad conciues ſuos exhortationẽ iniunxi:ut te colant:tibiq; auſcultẽt
nec putent minus grata nobis futurã q̃ tibi ſuæ deuotionis obſequia. Dicã
uno uerbo:In illo ꝓmerẽdo deſyderio tuo ſatiſfeci:& meo.quę uero ex oris
iſtis Illiricis humaniſſime offers:omnia ea mente accipio:qua offeruntur:
tibiq; gratias ago . Nil autem impręſentiarũ eſt:quod optem iſthinc. hoc
tantum peto & rogo:ut ualeas ſemper:utq; opus Dei digne adimpleas. Et
enim his in locis es poſitus:in quibus non ſolum credito: ſed & circũſtanti
gregi poſſis utilitatem præſtare:Fidei hoſtis uicinus eſt:perſecutio aſſidua.
Hortandi ergo a te illi:& ſubleuandi ſunt:& in confeſſione fidei retinendi:
quoꝝ ceruicibus hoſtilis gladius imminet. Cum uir nominis ſis:& monita
ſancti pectoris plurimum ponderis habeant : non erit ſine fructu cura hæc
ſumpta. Talenta nobis a Domino credita circumſcriptum locũ nõ habẽt :
conferri ubiq; ad lucrum poſſunt . Præſul ille dici non poteſt miniſterium
bene impleſſe: qui ſuam tantum dioceſim curans:quod in uicina deſerenti
bus aliis:geri poſſe utiliter uidet:ꝑ negligentiã deſerit. Fero iuxta ꝓuerbiũ:
ligna in ſiluã:& monitorẽ gentiũ moneo : ſed dum te q̃ laudatiſſimũ:chri
ſtianos uero illos q̃ adiutiſſimos cupio:fideli ſum imprudẽtia lapſus. Vale.

Franciſco Sfortiæ Duci Mediolani.

Vidimus ſemper dilectum filium noſtrum Iacobum tituli ſancti
Chriſgoni preſbyterum Cardinalem Papienſem nobilitati tuæ
ualde affectum:& rebus tuis ſtuduiſſe:quantum fuit in ſe. Tem
pora imediati prædeceſſoris noſtri inditio nobis fuerunt : noſtra uero expe
rimentum dedere . Conſeruandi ſunt amici tales:& uiciſſim amandi. Nos
quoqꝫ ꝓpter eius uirtutem:& pręcipuam in nos charitatem : ſine intermiſ
ſione illum dileximus:agentes in minoribus ſucceſſus eius adiuuimus : &
ad Pontificatum aſſumpti:non mutauimus mentem. Audita igitur nuper
uacatione Monaſterii ſancti Petri in Cœloaureo papienſis:quod ſuę cathe
drali eccleſię pene conterminum eſt:cōmendandum ſibi illud putauimus:
Confidentes in Domino : qd diligentia eius : ac ſtudio:in ſpiritualibus:&
temporalibus incrementa ſuſcipiet : fietqꝫ in oculis populi commendabile
miniſterium ſuum. Credidimus diſpoſitionem hanc noſtram non eſſe tibi
ingratam. Neqꝫ.n.credi aliter conuenit:quia & perſona ipſa grata eſt excel
lentie tuę : & dilectionem meretur a te:& nos ei prodeſſe hac in re merito
cupimus. Hortamur igitur nobilitatem tuā in Dño:& paterne rogamus:
ut pro reuerētia Apoſtolicæ ſedis & noſtra:& pro honore etiam tuo proui
ſionem hanc benigne accipias : uoluntatem noſtram adimpleas ſine recu
ſatione:fauens Cardinali:qui ſtatui tuo fauit ſemper:& fauet . Scimus ſta
tim nō defuturos qui te ad porrigendas pro eis interceſſiones aſſidua im
portunitate fatigent : ſperantes retractaturos non eſſe quod fecimus.qbus
dilecte fili excellētia tua aures nō præbeat:mutaturi enim factū nō ſumus.
Perſeuerātes uero in moleſtiis ſuis:nos:& te:& cardinalem ſine fructu uexa
bunt. Verum confidimus:qd pro ſapientia tua:& pro communi noſtra di
lectione illos non audies.

Franc.Sfor.Duci Mediolani.

Rogas nos ꝑ litteras tuas ut monaſterio ſancti Petri in Cęloau
reo p̄ficer̄ uelimus in Abbatē dilectū filiū Antoniū de Iudicibus
fratrē Abbatis defuncti. Nos dilecte fili p̄ces tuas optamus ſem
per q̄tum cū deo poſſumus adimplere:& has implere poſſemus ſi monaſte
rio ꝓuiſum nō eſſet : audita.n.uacatione cōmēdauimus illud ſicut noſſe iā
debes: dilecto filio Iacobo tituli ſancti Chryſogoni p̄ſbytero Cardinali : &
Papiēſi Epiſcopo:quē ſciebamus chaꝝ eē tuę nobilitati:& opportūitatē ad
bonū regimē nō paruā habere. Itaqꝫ iam ſatiſfacere deſyderio tuo nō poſſu
mus:& ideo hortamur tuam Nobiliratem:ut bono animo neceſſitatē hāc
noſtram accipias:& ꝓuiſionem factam habeas gratam. Duobus tibi ami
cis Cardinalibus gratam rem facies:Papienſi: cui Monaſterium eſt cōmē
datum:& Theanenſi:qui ex huius aſſecutione alterum a nobis eſt habitu

tus quod ipſum Papiēſem mandamus dimittere : nobis quoqȝ:quibus bonam tuam mentem es ſæpe pollicitus:& factis probaſti:unice cōplacebis. Antonio uero:pro quo intercedis contenti ſumus prioratum concedere:& in futurum:cum uacare aliquid melius continget:honoris ſui:tua contemplatione rationem habere.quod certe ſuo tempore obliuioni nō dabimus. Si qui aliter de Monaſterio te fatigarent:& propter inſtantias litterarum: & precum confiderent nos mutare quod fecimus:oſtende confidenter illos errare.Non.n.ii ſumus:qui non ſciamus quid grauitati officii noſtri conueniat:& quid continuare nos deceat.Hucuſqȝ per gratiam Dei nil nos uariare oportuit:nec hanc diſpoſitionem mutare intendimus . Scimus quia nos amas:& quia honorem noſtrum:propter rogantium ambitionem nō negligis.Nouimus quoqȝ te ſapientem Principem eſſe & rationem audire: & uinci a rebus honeſtis . Proinde ſi poſſeſſionem Cardinalis adhuc non habet:rogamus ut tuo iuſſu:& tua gratia aſſequatur q̄primū.Si habet : ut etiam negocia ſua habeas commendata.Nulli ex tuis niſi tibi ſoli ſcribendum putauimus:quia non credimus opus eſſe inter nos mediatoribus ullis. Vale in Domino:& ſicut expectamus uotiue nobis reſpōde.Datū Romę.

Ia.Ant.Epiſcopo Legionen̄.pro Pontifice.

COmmendauimus dudū ut ſcire te credimus : dilecto filio noſtro Iacobo tituli ſancti Chriſogoni preſbitero Cardinali Monaſterium ſancti Petri in Cœloaureo Papien̄:ſed obſtante clarę memoriæ Franciſco Sfortia Duce Mediolani nuper defuncto:aſſequi poſſeſſionem non potuit:licet litteris : & nunciis eum aliquando rogari fecerimus. Sciebamus eam renitentiam nō placere dilectæ in Chriſto filiæ:nobili mulieri Blancæ Mariæ Duciſſę conſorti eiuſdem : credidimuſqȝ poſt obitum illius difficultatem nullam futuram : & anteq̄ tua Fraternitas Mediolanū ueniſſet : poſſeſſionem iam habitam eſſe : ſed audimus dilationes uarias adhuc interponi:& prouiſionem noſtram differri:quod certe admiramur: præſertim cum ſine offenſione Dei hoc eſſe non poſſit.Proinde Fraternitati tuæ harum ſerie iniungimus ut noſtro nomine de hac ipſa re alloquaris Duciſſam:eamqȝ horteris ut pluris ſuam conſcientiam exiſtimet : q̄ importunantium preces:& magis Deum attendat:q̄ homines.Nos de ſua nobilitate bonam ſpem ſemper cōcepimus:putauimuſqȝ recte conſcientię eam eſſe:& Deum timere.Id quoqȝ imprę ſentiarum putamus.Vidimus inſuper abuſus : qui in beneficialibus eſſe prius ſolebant:ab ea non probatos fuiſſe.quod ergo uerbo ante oſtendit : expectamus nunc ut opere compleat: & id agat : quod eſt ſemper locuta . Honori enim ſuo : & bonæ famæ ſic expedit . Mens noſtra eſt : ut præfa'a prouiſio ualeat : nec mutarę:

illã intẽdimus.Si qd aliud ſuaderet̃:uel ſcriberet̃:ex ĩtẽtione nr̃a ſciat illud
nõ eſſe. Tua fraternitas hanc quoq; cõmiſſionẽ diligenter curet:& nos de
eo quod ęgerit:faciat certiores.Datũ Romæ die.viii.Aprilis.M.cccc.lxvi.

Galeazio Duci Mediolani.

ALias iniunximus dilecto filio Auguſtino de Roſſis tuo apud
nos oratori:ut ſcriberet tuæ nobilitati nõ eſſe noſtræ intẽtionis:
ut a uenerabilibus fratribus noſtris ſanctæ Romanæ eccleſiæ
Cardinalibus ſeu Vicariis eoꝝ:quicq̃ ratione mutui:quod nũc a pſonis ec
cleſiaſticis capis cõtra eoꝝ uoluntatẽ exigeret̃. Audimus impręſentiaꝝ a
tuis officialibus id nõ obſeruari:& iſtantius q̃ ante ad dictã exactionẽ tuo
mandato ꝓcedi.Quod ꝑfecto ſatis miramur:cũ nec uoſtro honori:nec di
gnitati ipſoꝝ coactiones huiuſmodi cõueniãt.Proinde hortamur eãdẽ tuã
nobilitatatẽ ĩ dño:& obnixe ab ea reqrimus:ut ꝓ nr̃a:& Apoſtolicę Sedis
reuerẽtia:dare operã uelit:ut a cõtributione huiuſcemodi iidẽ Cardinales
cũ bonis ſuis ſeruẽtur ĩmunes:nec amplius ſup hoc moleſtẽtur.Nõ.n.ſine
pręcipua diſplicẽtia nr̃a fieri aliter poſſet.De ĩtẽtione aũt hac nr̃a:ſi aliter
ſcriptũ:uel nũciatũ eẽt tuę generoſitati:rogamus malis nobis q̃ aliis crede
re:& cum effectu curare:ut ſuper hoc amplius non habeamus reſcribere.

Galeazio Duci Mediolani.

INtelligẽtes mẽſe elapſo nõnullas exactiões noĩe mutui fieri ab
officialibus tuis de beneficiis & eccleſiis:quę in dñio tuo a qbuſ
dã ex uenerabilibus fratribus noſtris ſancte Ro.eccleſiæ poſſi
dẽtur:admirati plurimũ ſumus:ac doluimus: moleſte habentes eos:q mẽ
bra ſunt nr̃a:& q ſedulo nobiſcũ laborant:abſq; ullo dignitatis reſpectu in
debitẽ ab illis uexari.Propterea acerſito ad nos ſtatim dilecto filio oratore
tuo pręſente in curia:grauiter cũ eo de hac re ſumus cõqueſti:& eidẽ iniun
ximus:ut illico ad nobilitatẽ tuã ſcribẽs:oſtẽderet q̃ ingrata nobis res eẽt:
requireretq; nomine noſtro ut ab eiuſmodi exactione mãdares deſiſti.Cre
didimus hanc requiſitionẽ momentũ iſthic illico eſſe habiturã:nec ſignifi
cation: noua opus exiſtere.Intelligimus nũc ex eorundẽ fratrum querela:
acrius pſeuerari in ꝓpoſito.Et mandata quoq; inſpeximus ſuis procurato
ribus facta:quæ certe nimiũ inaduertẽter:ne dicamus licẽter:ſunt facta.Di
lecte fili:qa te inſcio pręſumpta talia eſſe putamus:nec credimus tã modi
ci a te æſtimari Cardinales:hortamur iterum:& requirimus eandẽ tuã no
bilitatem per pręſentes:ut mandare illis protinus uelis quatenus ab exi
gendo deſiſtant:nec dictos Procuratores ultra moleſtent : pati enim nec
debemus:nec poſſumus:Principes Eccleſiæ:& aliũde onera grauia haben
tes : qui ubiq; in honore habentur : laycalibus oneribus iſthic aggrauari.

Confidimus qđ re intellecta requiſitioni noſtræ ꝑ reuerentia eius dignitatis:& pro tua bonitate opportune ꝓuidebis: & cito.quod ut facias:iterum excellentiam tuam exhortamur.Libentius.n.ab illa q̃ a nobis moneri officiales tuos uellemus.

Regi Franciæ

COmmendauit nobis tua ſublimitas per litteras ſuas dilectum filium Ioannem de Toloniaco: quem ad Monaſterium Sancti Andreæ Auinionenſis Dioceſis electum ſcribebas. Procurator ſuus huc miſſus ſimul cum Procuratore tuo fuit nobiſcum:& decretum electionis ſecum apportaſſe aſſeruit.Nos cupientes tuæ Serenitatis intuitu: iuſticiam illi fauorabilem facere: & nihilominus dilectum filium noſtrum Iacobum tituli ſancti Chriſogoni preſbyterum Cardinalem Papienſem in ſuo iure audire:cui dictum Monaſterium per fœlicis recordationis Piũ prædeceſſorem noſtrum dicitur cõmendatum.Gratum habuiſſemus dictũ decretum pręſentatum fuiſſe.Cum uero hoc factum non fuerit; & aduerſarii illo exhibito abierint:non debuimus ptibus inauditis ſtatuere aliquid:aut Cardinalem ſpoliare de facto.Dubitamus autem:ne dictus Procurator Ioannis ſuo iuri patum cõfiſus:ſine diſcuſſione iuris abierit.Propterea Cardinalem ipſum tuę clementię facimus cõmendatum:ne uim patiatur:aut indebitum ſibi aliquid fiat.pauper ē.n.& tibi ſeruitor:& ad iuſticiam ſemper para tum ſe offert.Quod illi beneféceris:gratum habebimus.

Pro Pontifice Epiſcopo.Xantoneñ.

RElatæ ad nos ſunt querelæ de te:præſentibus litteris intro cluſę. Adduci uix poſſumus:ut uera credamus:quæ referunt.Conſciẽtia tua noſcit oia melius.Si uera ſunt peccas uehemẽter:& offendis Deũ:& ſedem hanc noſtrã:honori quoq; tuo conſulis parũ.Hortamur proinde Fraternitatẽ tuã in Dño: & paterne monemus:ut quæ malefacta ſunt:mutes:& uiuas deiceps aliter:nec des occaſionẽ nobis:ut querelis pſeuerãtibus:durius cogamur decernere.Non.n.deeſſe honori nr̃o:& iuſticię petẽtiũ poſſumus.Hãc primã admonitionẽ uoluimus eẽ a nr̃a i te charitate mãſuetam:& lenẽ.Fac Frater:ut ꝑ benefactis tuis: & ꝑ reuerẽtia in Romanam Eccleſiam:amare te in Domino poſſimus: ac bene agentem laudare potius:q̃ errantem corrigere.

Regi Portugallię

LIbenter uidimus dilectum filium Aluarum Gundiſſalui Legũ Doctorem & Secretarium tuum:quem miſiſti ad nos. Diligimus enim illum propter uirtutem ſuam:& propter memoriã patrui ſui Antonii Cardinalis Protugallenſis:quem uiuentẽ amauimus pluri

mum:& mortui grate recordamur. Aluarum quoq; ipſum in minoribus no uimus: erat induſtrię eius tui ac ſpes bona: cuius utiq; nunc bonum exitum intuemur. Intendimus: Deo ita uolente: ſi uacare contingat aliqua eccleſiarum regni tui: illi eum pręficere: ut doctrina: quam peperit: ſit in populo utilis. Hortamur ſerenitatem tuam: quæ bona opera diligit: & quæ ſedi Romanæ afficitur: intentionem noſtram grate accipiat: & cum prouiſione: quã faciemus concurrat. Imprimiſq; occurrente uacatione memor ſit huius noſtri ꝓpoſiti: & ſi ſupplicare pro aliquo intendit: pro Aluaro ſupplicet: quia & honor tuus erit non negligere ſeruitorem fidelem: & nobis beneplacitũ conuenire preces tuas cum eo: quod ſumus acturi.

Paulo Secundo Pont. Max.

HV mile genus meum eſt. Patria: ut non grandis: ita Guelphorum & Gebellinorum expers. Illorũ ſequitur fidem: quibus uel eam dedit: uel ex beneficiis debet. Amplius ſibi cum nullis eſt. Me gebellinum putas: ꝙ Romam ueniens: in famulatum Dominico Capranicenſi ſum datus: Cardinali ſanctæ Crucis gebellino tunc credito. Ignoſce hoc uerbum: erras uehementer o Paule: nec generis eſt: ut dixi affectus hic: nec patrię: nec famulatus quoq;: quem fors obtulit magis q̃ uolũtas. Quẽcunq; exceptorem nactus tum eſſem: illum eſſem ſecutus. Gebellinus ergo non ſum. Guelfus non ſum. Illius ſum totus: qui acceptator perſonarum nõ eſt: & oriri ſolem ſuum facit ſuper bonos: & malos. At tu Gebellinum me faciens: & mutatum credens: ſeuocaſti heſterna die dimiſſo iam conſiſtorio adhibens Cardinalem Reatinum: Dominici: quem dico fratrem germanũ meæ culpæ: & tuę repræhenſionis teſtem. Quę fuit oratio? hæc ad unguem uidelicet: Miſer Papienſis: Miſer Papienſis. Num te pudet factiõis mutatę? Repetita ſępe hæc uox tantam ſignificationem fecit uultus: & ſpiritus: ut palam fieret factionis: quam dimiſſam doles: uel principem te eſſe: uel propugnatorem acerrimum. Cum peterem cur de me ita ſentires: cauſam dixiſti: ꝙ amicus factus ſim familiæ Vrſinæ: Romæ principatum Guelphorũ tenenti. Silui ad hæc: nollens commoto tibi: & breue ad audiendum temporis habenti reſpondere: quæ boni Cardinalis officii erant: & paucis explicari non poterant. ſed audi nunc quietus: & ad cognoſcendum ſpacium habens. Affectum nullum mutaui. Eundem retineo: quem ab initio ſumpſi. Ille dicitur affectũ mutaſſe: q priori dimiſſo diuerſum aſſummit. Nõ mutaui illum: ſed ad unũ alium addidi. Diligebam ante pp priuata in me beneficia Gebellinam colunnenſem familiam: in eadem dilectione perſeuerans. ꝓpter publica nunc quæ in Eccleſiam cõtulit Guelpha Vrſina: eam quoq; nunc diligo. Peccatũ meum nullũ hic eſt. Addidi ad charitatem: nõ minui.

Vnum antea cōplectebar:complector nūc duos.A Dominico Capranicē ſi colūnenſis factionis:multa in me fuerunt pietatis officia.Venientem in curiam hoſpitio accępit:egentem adiuuit:titulo ſecretariatus ſui ornauit: ad hancq́; curialis diſciplinæ induſtriam rudē ignarumq́; formauit.Taceo quæ patrocinio ſuo a Caliſto Pontifice ſum aſſecutus:q̄tumq́; Romanus homo Tuſco mihi:& antea ignoto:uerboꝝ:rerumq́; habuerit fidem.Obliuiſci non poſſum collatæ pietatis.Fleui defunctum:atq́; animæ iuſta impleui.Germano etiam eius Angelo relicto ſine ſpe:& in præſidatu Bononienſi:& in Cardinalatu:& in ſacerdotiis aſſequēdis:q̄tum puſillę uires tulerūt: ſum ſuffragatus:nulliq́; ſuo ſuoꝝ ue tempori defui.Meus eadē perſeuerat: aucta:non iminuta.Quod fui dudum:ſum nunc:& olim quæcūq́; dabunt ſe tempore uires:non patiens ueterem amorem nouo excludi.Ad diligendos autem Vrſinos tempora me coegerūt:meapte natura ad omnium dilectionem procliuem.Dilexit eos unice Pius:quidni & diligam ego?Nefarium & impium iudicarem:non iiſdem affectibus capi:atq́; iiſdem non credere:quibus ſe totum ille ſæpe permiſit.Es temporum illorum locuples teſtis.Meminiſti nullorum opera q̄ Vrſinorum:eum fidius:tum uero fœlicius eūdem Pōtificem uſum.Nam:ut Pontificatum omittam:in quo uoce ſua Cardinalis Vrſinus eſt ſuffragatus:cum cæteri pene Toparchę Romani in contentione Regni Neapolitani hoſtibus Andegauenſibus adhęſiſſent:hi nonmodo alienati non ſunt propoſitis etiam conditionibus magnis:ſed Pontificem tuentes:in diſcrimen omnium rerum deſcenderunt.Pugnarunt acriter.Reſtiterunt uehementer.cumq́; duo germani fratres Neapoleo:& Robertus:alter Eccleſiæ Dux:alter ex Ducibus Ferdinādi Regis ſtrenue militarēt:Neapoleo quidem apud Senogalliam potentiſſimum Sigiſmundum:a quo anno ante:inſignem plagam Pius acceperat:prœlio ſuperauit.Roberti uero opera:qui primam pugnam cōmiſit:Andegauenſes circa Troyæ mœnia in Apulia ceciderunt.Vtrobiq́; autem plænam uictoriam ſunt operati.Omitto patria obſequia in Marſis:in Campāia:in toto agro Romano ſępius pręſtita:quibus omnium iudicio:& uicimus ſemper: & ius noſtrum ſeruauimus.Sed tu quoq́; o Pontifex dic quæſo:nunn proxime Euerſanos fratres Deiphebum:atq́; Frāciſcū:tibi illudentes:publicūq́; ad te iter claudentes:ducatu Neapoleonis intra duodecimum diem omni tyrannide deieciſti?capto eoꝝ altero:quem & nunc in uinculis habes?An non ii tales a me ſunt diligendi?An nō & hęc gratitudo pręſtanda:ut a quibus patrem:& rectorem meum adiutum recorder & quorum uirtute intelligam ſummam pacem ex ſumma turbatione:ſummamq́; æſtimationē ex ſumma cōfuſione inductam:eoſdem charos habeam:atq́; obſeruem?Si

gna reſponſa. Adeuntium deſyderia ſic excipiebat:ut ꝓpemodum ſua face
re illa uideretur. Teſtimonium hominis ubiq; erat laudabile:ubiq; prędica
batur. Vacans a publicis:uel lectioni:uel diuinę rei operam dabat. Ea erãt
refrigeria ſua:& occupatę mentis leuamina. Nec uagabatur:nec ocioſus er
rabat.uel cella:uel Pontificis aula uiciſſim erant curriculum. Vtrobiq; fide
lis inuentus eſt miniſter. Diligebat illum ſummo affectu Paulus:& uirtuti
ſuæ omnia tribuebat. Mecum de eo aliquãdo ſermonem habens:interiora
quędam bonæ mentis teſtimonia protulit:antea mihi ignota. Eſt inquiens
miri ardoris ad tuẽdum dignitatem Eccleſię. Conſilia eius intrepida ſunt:
non reſpiciunt in potentium facies:nec propter minas langueſcunt. Quæ
Veneti noſtro imperio coacti ſunt emendare:quia hic Epiſciſcopus dictat:
incitationi ſuæ aſcribunt:& dure in eum aliquando loquuntur. Ipſe tamen
hæc non ignorans: nihilo ad bonum opus remiſſior redditur. Nouiſſime
quoq; cum renunciatum eſſet ei remedia undiq; conquiſita:ægritudini con
ceptæ non ſubuenire:dolens:ſuſpiranſq;:moritur.ait Pręſul inſignis:Pręſul
perfectus:quales eſſe reliquos oportet:Erat in eo nõ ingenium modo:& lit
teræ:& mens:& eloquium:ſed prudentia:& timor domini:& cõſcientia re
cta. Rara ſane tot:tantorumq; bonorũ coniunctio. Si ergo Romanus Pon
tifex:qui experimẽtis quottidianis hominem totum uerſauit: tãta illius uir
tutibus tribuit: quid a nobis conuenit tribui:qui ſola extrinſeca intuentes:
uno omnium iudicio illuſtria putabamus? Quadrageſimum adhuc non at
tigerat annum:& tãta apparebat bonorum operum fecunditas. Vix Pon
tificatum inierat Paulus:& tot iam miniſterii ſui monimẽta extabant. Flẽ
dus:flendus eſt a nobis hic caſus eius:nõ propter eum:qui hoc carcere exu
tus meliorem uitam ſortitus eſt:ſed propter nos:qui tantum lumen amiſi
mus. Inſigne tanlentum:quod ad lucrum conferri longo tempore poterat:
cum poſſeſſore ſuo ſublatum ẽ. Et cui ultima optanda erat canities:Neſto
riſq;:ac Mathuſalem anni:prima:ac melior uitæ pars eſt intercepta. O fra
gilem conditionẽ uitæ humanę:quę ante definit:q̃ inchoetur:& ante nos
doloribus opprimit:q̃ gaudii initium ſentiamus. Nõ parcitur ulli hominũ
generi:non meritis ullis:ſimul diues:& pauper:inſipiens:& ſapiens perit.
Omniũ uerſat urna (ĩquit Flaccus) ſerius:otius:ſors exitura: & nos ĩ ætet
num exilium impoſitura Cymbę. Neſcio autem quo pacto pręcedunt ſem
per meliora:relictis peioribus. Stupei:& plumbei:& inertes:quorum uita
oneri:longiſſimam uiuunt uitam.qui uero nati ad ſalutem ſunt:primo ipſo
laudis aditu tollũtur e medio. Guſtata dona non ſinuntur diu eſſe nobiſcũ:
ſed in ipſo guſtu nos deſerunt. Ego Nicene cõiunctione tãti præſulis deſti
tutus:maximum amiſi uitę meæ ſolamen. Diligebamus nos inuicem:q̃ di

ligi maxime poterat. Amor noſter Pii temporibus inchoatus:officiis conti nuis ex illo initio creuerat. Merita in me ſua:quæ non uulgaria erant:cōme morabam ego illi ſæpe:ille uiciſim mihi mea in ſe. Cōſolationem capiebat a me in laboribus:qui ei ex Pauli Pontificatu erant:ab illo ego in aduerſis meis. Omnis noſtra animi ęgritudo iuicem cōmunicata:alternis obſequiis ſtatim leuior fiebat. Deſyderio imenſo deſyderabam ut aliquando uirtutis ſuæ digna ratio haberetur:& nobiſcum ſederet ad Romanæ ſedis conſiliū. Debitus enim hic gradus honorq; ei erat futurus aliquando : ſi mors non præueniſſet. Magna autem Senatui noſtro fuiſſet facta acceſſio: ſiue actio nem quæras:ſiue conſilium. Prætertitæ præſenteſq; adminiſtratiōes ſuæ hoc de illo nobis ſpōdebāt. Ad tribunal Rotæ:quod eſt in Eccleſia maximum: ſic annos complures ſedit:ut documenta futuræ laudis notiſſima omnibus daret:& iudicium ullum a ſe iudicatum:ullo prouocationis iudicio damna retur. Sententia eius ueritatis & iuſticiæ lex putabatur. Conſulente aliquā do beatæ memorię Pio magnis de rebus & grauibus iudices collegii ſui: huic ſemper conficiendi:& ſcribendi conſilii cura demandabatur. Raro ad ea quæ inuenerat additum aliquid eſt:uel diminutum. Vt attulerat:ſic om nium iudicio probabantur:nec minus cum recitabantur Pontifici: eius ſen ſui cōgruebant. In Galliam ab oſtienſi Epiſcopo ductus:qui per ea tempo ra legationem gerebat:tāta uirtute eius onera pertulit:ut quod iuſte:quod integre:quod diligenter eſt factum:huius induſtriæ putaretur. Idem:quem dico Oſtiēſis:mecum de homine loquēs idipſum ſæpe aſſeruit: & addidit: qd ex eo tempore illum ſemper dilexerit : illam legationem cauſam fuiſſe. Miſſus a Pio annis ſequētibus ad Venetos orator cauſam:quę aduerſus Si giſmundum ex Principibus Auſtrię agebatur:magno ingenio magniſq; contentionibus tutatus eſt. Impietatem eius detexit:& neceſſitatem iudi cii protulit:quod in illum eſt factum. Reuerſo autem habitæ a Pio gratiæ ſunt:& fides eius laudata. Iterum ad Ludouicum Francorum Regem iuſſo proficiſci:ad mandata:quę cum collega ei erant cōmunia:priuata quædam magni momenti addita ſeorſum ſunt:quæ ante eam diem nulli fuerant cre dita. Elegit uidelicet fidem hominis Pius:ubi tantum eſſet uirtutis : putās publicis damnis errari non poſſe. Ad regem uero perueniens:duabus ora tionibus cauſas neceſſarias duas pro Pōtifice egit : quarum altera Regni Neapolitani corona Ferdinando data defenſa eſt:& calūniæ purgatæ:quæ Pio erant impoſitę. Altera in hereſim Vſſitarum:& in Georgium Boemię Regē illius aſſertorem inuectus eſt:anathemaq; in Sigiſmundum:quem dixi:& Palatinum Rheni:iuſtum monſtrauit:quod ille deceptus mēdaciis iniquum putabat. Habuit & tertiā:qua ad contribuenda in Turcos ſuffra

Rothomagenſis Cardinalis.

gia eum Regem hortatus eſt. Factum uero his ſtudiis uidimus: ut omnia apud Ludouicum pacatiora nobis q̃ ante: & meliora ſint reddita. Tranſiẽs inde ad Philippum Burgundiæ Ducem argumentis exemplíſq; innumeris ad reddendũ domino uotũ: quod uouerat: quarta actione incitauit. Vbiq; & animi magni & ſummæ ſapientiæ pręſul eſt habitus: primuſq; nõ Galli canis auribus: ſed ſedis officio inſeruiuit: libertatem loquendi monẽdiq; a ſpiritu ſũmens. Reuerſus ad Pium cũ horas amplius duas in referẽdis quę ęgerat abſumpſiſſet: tanta tamen ſuauitate: & ſplendore orationis eſt uſus: ut fine facto: nobis qui circũ ſtabamus teſtatus ſit Pontifex: propter elegan tiam eius nec ſenſiſſe ſe tempus: nec ſtudium. Idipſum contigit & nobis: cũ legationis quoq; noſtræ ſeorſum iniunctę rationem pluribus explicaſſet. Hunc unum ab illo tempore ex præſulum numero dilexit Pius: & hũc unũ laudauit: gratulanſq; idem Cytharam appellabat ſuã: q̃d uidelicet illa eẽt uſurus ſi quando uel alliciendi: uel monendi: uel refellendi Principes eſſent. Plura huiuſmodi de Taruiſino poſſent referri ſed & longum eſſet: & creſcẽ te oratõe creſcit pariter dolor. Pręſtemus Nicene defuncto quod poſſumus Colatnus memoriam eius: & benedicamus ſpiritui recto: unde in nos cha ritatem ſpirabat: piis quoq; ſuffragiis fidelem animam adiuuemus. q̃q̃ re metiens ego anteactam uitam eius: & nunc mortem conſyderans: facile ad ducor: ut credam liberum reditum patuiſſe illi in coelũ: interq; ſanctos Dei ipſum nunc agere. Vixit enim inocenter: & operatus eſt iuſticiam: & inci dens in langorem patienter tulit omnia. Domino quoq; totum ſe credidit: ita affectus redigens ſuos: ut quicunq; ſequeretur caſus benediceret illi: & uoluntatis ſuæ opus agnoſceret. infirmanti & mortuo pietatis omnia ſunt perſoluta officia. Adiutus a ſuis eſt: & ab amicis non derelictus. Pontifex etiam Paulus: cui ad naturam miſericordem accedebat amor in Taruiſinũ paternus: dignatus eſt ad eũ accedere: pauperis Epiſcopi intrare cubiculũ: aſſiſtere ægroto: & piis adhortationibus urgentem uim mali leuare. Mor tuum quoq; amare fleuit: & benedictiõibus eſt proſecutus. ſtius illi uitæ ter minus hic fuit. manet nunc noſter nos. Secuturi illum ſumus poſt paulo: ac redituri unde proceſſimus. Oremus Deum pater Nicene: ut in pace ſit trã ſitus noſter: & ſpacium accipiamus parandæ nobis in æternum ſalutis.

Franciſco Cardinali Seneñ.

m Vlta ſæpe in hac noſtra dignitate peccamus ampliſſime pater: ſed nulla meo iudicio grauius: q̃ cum indignum Principem ple bi catholicę damus. In nos etenim ipſos & in omnem eccleſiã impietatis opus & perfidiæ exercemus: afficiẽdi diuinis ſuppliciis: digniq; gradu deſtitui: quem ad ſalutem acceptũ ad detrimenta conuertimus. Poſt

ante oculos totius facti noſtri ſpeciem:& una recordatione cũcta rememora. Videbis eo flagitii culpam aſcendere: ut merito noſtrimet nobis ſit pœnitendum. Exit a conclaui in omnem partem iam facta electio. Annunciatur fidelibus paſtor habendus. Fit illico a Regibus: a Principibus: a plebibus Dei tanti operis iudicium. Non latent eos merita noſtra. Sciunt quid quiſq; uirtute uel uiciis ualeat. Sed ſi ex iis eſt præſul aſſumptus: quem non probet publica uox in rebus huiuſmodi rationi (ut plurimum) congruens: maledicitur illico nobis: ingratum inacceptumq; eſt miniſterium noſtrũ: & uel nõ fuiſſe ad publicam ſalutem iudicium: uel ad bene eligendum defuiſſe uoluntatem: uel ex omni noſtro numero nõ inuentum meliorem exiſtimant. Quibus hominum opinionibus quid noſtræ æſtimatõni infeſtius? Et enĩ ſi tardi mente cæciq; ad diſcernendũ putamur: illa ſtatim indignatio ſubit: eſſe nos in eccleſia chriſtiana inutiles: nõ dignos: qui præſideamus in ſpecula: non idoneos qui miniſtremus aliis quod ipſi nos ignoramus. Contemptui eſſe incipimus: ac ſub noſtris ornamentis ridendi. Quid. n. iã eccleſia faciat: aut quid meliori honorem præripiat: qui diſcernere inter lepram & lepram non poteſt? Qui nõ uidet quid fructuoſum infructuoſum ue ſit? Aut duobus propoſitis ſpeciem boni habentibus quid horũ ſit optabilius? Recte illud ſcripturæ nobis accomodant: Quomodo nix æſtate & pluuia in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria. Quodſi malæ uolũtatis id quod frequenter ſolet accidere fuiſſe crimen exiſtiment: nec paſſos nos aliter fieri q̃ factum eſt: illa quoq; lamentatio ſurgit: ꝑditam noſtris fallaciis Sedem. Peſſundata iniquitate chriſtianorum omnium cõmoda. Exitiale aũt malũ huic uel illi affectui deputant. Sunt qui ambitioni: qͩ aſſummi nos cupientes inuideremus bonis. Sunt qui odio: qͩ eum quæſierimus potiſſimũ: qui malo inimicos noſtros afficeret. ſunt etiam qui auaritiæ qͩ uendiderimus mercede pacta ſuffragia noſtra: & ſapientes quæ carnis non quæ ſpiritus ſunt inclinauerimus in eum: non qui omnibus: ſed qui nobis: non qui eccleſiis: ſed domibus noſtris benignus eſſe atq; utilis poſſit. Qua turpitudinis nota nil & nomini noſtro infamius: & proxime excogitari nocẽtius poteſt: Et enĩ quodlibet horum homines credant: illud certe perſuaſum animis habent: ſine charitate nos eſſe: non amare eccleſiam: ſalutem publicã ſumma improbitate proiicere: Fidem ac religionem addictam precio habere: uenaleſq; animas poſſidere. Videntes quoq; nos populi duces unde ſpecimen boni reliquis eſſe oporteret: ſic inquinari ſordibus: facile in hac carnis fragilitate facti noſtri fiunt imitatores. Quodq; licere nobis uident Deũ tractãtibus: ſibi quoq; in ſæculari uita prohiberi nõ uolunt. ita miſerandũ in modum cum illorum ſalute noſtra quoq; ruit auctoritas. Age uero ſi nõ ipru-

dentiæ non praui conſilii:ſed neceſſitatis fuiſſe indignam electionem exiſti
ment:quod nõ ſit melior inter fratres inuentus:quod hoc dedecus eſt eius
collegii:quod ſacroſanctum in eccleſia dicimus:Regibus anteferendũ pu
tamus?An nõ contemnimur omnes?& indigni habemur ornamẽtis:quæ
contulit dignitas?Certe ut anteimus honore:ſic uirtute putant nos oporte
re excellere.Id uero cum negligentia noſtra nõ accidit:illud continuo acci
dit:ut ſine fructu ſit omnis auctoritas.Attende porro q̃ confertum maloꝝ
agmen Ducem ſequatur inutilem.Non eſt pontifici reuerentia ſua:nõ ho
nor qui tantę poteſtati debetur.Mandatis quoq; obedientia rara impendi
tur:omnia neglectui ſunt propter Principem negligẽdum.Vexantur eccle
ſiæ.impugnantur Epiſcopi.Sine æſtimatione clerici ſunt.Surgunt cõtra ſe
dem damnoſa conſilia.Recuſant parere ei:quem imperandi neſciũ putãt.
Quin & ab ipſis eccleſiaſticis non ſecularibus tantum:eadem detrimenta
perueniũt.Sunt antiſtites per orbem multi eccleſiis magnis præpoſiti.Do
minatus ampliſſimos poſſident.a ſummis Principibus genus nobiliſſimũ
ducunt.Sacerdotio pariter:& ſanguine de ſe anguſta nõ ſapiunt.hii quoq;
ſubeſſe principi Eccleſię dedignãtur:quem principatu dignum nõ uident.
Noſtras ſacerdotiorum collationes reiiciunt.Valere ſuas in ſuis dioceſibus
uolunt:cognoſcentes cauſas:in quibus nulla eis eſt iuriſditio.Cõminatio
nes autem noſtras tanq̃ inanes uentorum flatus pro nihilo habent.Ita ſit
ut officiorum omnium in Eccleſia ſit perturbatio.Id aũt etſi peruerſe agãt
illi:apoſtolici præcepti imemores:quo iubentur ſubditi eẽ dominis ſuis nõ
tantum bonis:ſed etiam diſcolis:nos tamen peccati huius maximã occa
ſionem improbitate noſtra porrigimus.Etſi.n.Pontificatus per ſe clarus:
& magnus ſit:non dubiæ tamen obtinentis conditio in utranq; partẽ ad
reuerendum:& contẽnendum plurimum præſtat. Non tam.n.miniſteriũ
ipſum humana fragilitas:q̃ miniſtrantem ſolet attẽdere. Adde quod in pa
rabola a Domino Saluatore eſt dictum:Non poſſe arborem malã bonos
fructus producere:nec de malo theſauro cordis bona proferri.Quis eteni
dubitat:a ſummo ad imum ſingula percurramus:ex malo Pontifice aſſũ
mi cardinales nõ bonos?ex Cardinalibus non bonis nõ bona adminiſtrari
conſilia.ex iis uero opera omnia detrimentoſa ſuccedere.Dantur plebibus
paſtores inutiles.Hi ruſus malos ſacerdotes parrochiis tribuũt.Eadem ra
tio de religionibus eſt:quę rectores ſuos a nobis accipiũt.Ita unius paſto
ris ac principis morbo in omnem eccleſiam manat cõtagium:ſicut grex
totus in agris unius ſcabie cadit & porrigine porci.Vuaq; cõſpecta liuorẽ
ducit ab uua.Nam quid ea cõmemorem quæ in tanta ꝑturbatione neceſſe
eſt euenire?De tollendis hereſibus curam non ſuſcipi in oculis noſtris ſępe

naſcentibus? de propaganda fide nil cogitari? Tātum quod ante pedes eſt:
ac uix illud ipſum attendi. Sunt in nōnullis externis regionibus adhuc ſan
cti euangelii ſemina nō ſuffocata. Adoleſcere illa non eſſet difficile. ſi cole
rentur laboribus noſtris. Neq;.n. minor ſperanda eſſet in reſtituēda fide om
nipotentis Dei benignitas: q̄ ab initio in inſtituēda fuerit gratia. Sed cum
is præeſt: quem dico mercenarius magis q̄ paſtor: nō ponit manum ad for
tia: nō certos mittit qui deſcendant: & uideant. non ēt temptat quid in his
ſpiritus poſſit. Vel auaritia uel hebetudine mentis: uel etiam carnalium ſtu
dio a cultura Dominici agri auertitur. Quod autem dolendum eſt magis:
hic inter nos: ubi ſtabilita eſt fides frequenſq; habetur xp̄i cōfeſſio: incēdia
diſcordiarum ſinuntur augumenta ſuſcipere: nūc hos: nunc illos exitialibus
flammis appręhendere. De extinguendis cum rarus eſt ſermo: tū uero ope
ratio rarior. Satis ad quietem animi habetur: ſi illa longius poſita inter ca
pedine ſua tutos nos præſtant: non uidentes miſeri quicquid ubicunq; pe
rit animabus noſtris perire: omnium aūt unam eē querelam: ocioſis ſacer
dotibus filios dei calamitoſe cōfligere. Nam de ſubditis Romanæ ſedis nil
dico: quos alterutro indigni Principis malo pati eſt neceſſarium: uel impro
bitate uel negligentia. Quorū altero diripiendi aliis & uexandi traduntur.
Altero diripit ipſe ac uexat: utrobiq; id parans: ut facile perturbatis tempo
ribus Fidem illi noſtram relinquētes: ad oppugnatores noſtros irati ſæpe
concedant. Tantoq; uero incomodorum nos ipſi: propter indigna ad Pon
tificatum ſuffragia cauſam pręſtamus: comparticipes omnium atq; correi:
ſubituri ſimul tremendum ueri Dei iudicium: atq; ſimul luituri errati tanti
miſerabiles pœnas: quas ēt uiui adhuc uolente Deo ſępe expēdimus. Hinc
enim frequenter noſtrorū ſacerdotiorum direptiones: hinc deniq; illud acci
dit ut ꝓ ſemente meſſem colligentes: ab eodem illo: quem male eligimus:
accipiamur deterius: & cui imperarē credidimus quottidianis angoribus ſer
uiamus. Aut.n.i odia incidimus: aut honeſtis exiliis ablegamur: aut uero
etiam extremi omniū beneficio: & gratia ſumus: quarum rerū exempla &
uidimus multa ſeculis noſtris: & plura patrum memoria legimus: Prophe
ticum illud taciti murmurantes: Sicut fecimus factum eſt nobis. Retribu
tionem noſtram conuertit in capita noſtra. Ex his ergo plane uidentes q̄ta
in nos ipſos: q̄ta in proximos noſtros: q̄ta in uniuerſam eccleſiā peccamus:
cum in eligendo non ſpiritui ſeruimus ſed carni. Si quando hæc uenient tē
pora: ſingulari diligentia caueamus ne tam dira iniquitas requiratur de ma
nibus noſtris. Ne ſeruiamus ulli cupiditati: ne huius uel illius gratiæ cō
cedamus indigna: ne fallamur etiam dolis: qui tendi eo caſu plurimi ſolēt:
ne deniq; frangamur metu: ſicundæ is nobis incutitur: præferenda omni

bus rebus eſt conſcientia noſtra:& pluris habendus Deus:q̄ homo. Pluris animę ſalus:q̄ fallax ambientium gratia. In eo quoq; conatus oēs:ſenſuſq; uertendi:ut cōclaui iam ab ſoluto:teſtari Deo hominibuſq; poſſimus feciſſe nos quod optimū duximus:nec pœnitendum aliqd admiſiſſe. Hoc mētis teſtimonium:ꝓ magno ſemp Pontificatu ſit nobis. Nulla porro ambitionis noſtræ inanis ſuaſio tranſuerſos nos agat: faciatq;:ut uel imprudenter in uetita connitamur:uel turbemur in aliis:quod aſſequi ipſi non poſſumus Patres eos ꝓponamus animis noſtris:eleuandoſq; ſummamus:q laudabile teſtimonium ubiq; poſſideant:q uorum uita tanto ſit aliis clarior: quanto aliis Dignitatibus eſt ipſe Pontificatus illuſtrior. quibus cū ſumma bonitate ſumma doctrina:ſummūq; ingenium ſit. quos etiam ꝓuecta ętas:& cōtinuata rerum experimenta in miniſterio ſacerdotali probauerint: aquibus deniq; expectari merito poſſit non ſæculi faſtus: ſed chriſtiana humilitas. non purpuratorum mollities: ſed ueterani militis durata laboribus patientia. non congregandi:ſed diſpenſandi deſyderium. non otium:ſed negotiū. non imperium:ſed benedictio. non cōtentio:ſed pax. non faſtidium:ſed charitas. non ſomnus:ſed uigiliæ. non tepiditas ad opera Dei:ſed feruor. nō tractatio rerum inanium:ſed pondus ſemp habentium. non poſtremo domus dei neglectus:ſed perpetuus zelus. quos ſi in noſtro ordine perfectos omni ex parte non eſt inuenire:in alienis eos ipſos quæramus. ſi nec in his quoq;: pręſtita iam deo diligentia noſtra: ſumamus in hac mortalium imbecillitate quem nimis abſcedere a perfecto uidemus. Hoc uero noſtrum examen adiuuare plurimum illa diligentia poterit: ſi cuiuſq; in quem inclinemus: priuatam uitam:& domeſticam diſciplinam ſpectemus:ut bene ſuis conuiuat:ut pacem quietemq; habeat: ut miniſterium familiare: ſuum ordinem ſeruet:ut ueſtiat:ut conuerſetur: ut religionem tota inſtitutio ſapiat. Quę porro cōuiuia:q ſumptus:quæ ornamēta domeſtica:q diuinus cultus: quod deniq; cubiculi ſui ſit teſtimonium. Specimen quoddam publicæ adminiſtrationis eſt norma domeſtica. Qui domui ſuæ præeſſe nō ſcit (inqui Apoſtulus) quomodo Dei curam:& eius eccleſiæ habebit? Si i aſſumptis nobis uitia oſtendūtur:non illa facit aſſumptio:ſed detegit. Quē eſſe domi aīo ſemp cupido ſemp:irreligioſo agnoſcis:non ſperes alio nūc in pricipatu affectu futurū. Cuius ēt priuatarꝝ reꝝ incuriā:diſſolutionēq;:& cōfuſa uides officia:huius iam Principis facti adminiſtrationē ne expectes diſſimilē. Contra qui bene inſtitutæ domus:qui uitæ priuatæ laudem eſt aſſecutus ſpem quoq; is bene adminiſtrandi ſacerdotii prębet. ut uitia: ſic uirtutes quocunq; aſcendimus: nobiſcum aſcendunt. & quoniam iudicia noſtra nōnunq̄ fallūtur;nec itroſpicere penitus ſecreta hominū poſſunt:quoꝝ qdē

ſolus eſt Deus interpres:admiſcēda ſunt conatibus noſtris diuina adiumē
ta:humilianda eſt anima.Amplior in hoc articulo ſuſcipienda religio.Pla
cādus pœnitētia Deus:rogāduſq; ſacrificio aſſiduo ut nō ſecūdū merita no
ſtra:nec ſecūdū peccatoris populi iniquitatē:ſed ſecundū ſuā miſericordiā:
paſtorem:& Principem det ſanctę Eccleſię.cum uidelicet qui īmutata Za
chariæ Prophetæ ſentētia :in terra uiſitet derelicta:cōquirat diſperſa:ſanet
cōtrita:& quod conſtat enutriat.quiq; nec carnes pinguium comedat:nec
ungulas eorum diſſoluat:ſed quod Apoſtolus admonet : ſeipſum præbeat
exemplum bonorum opeꝝ in doctrina:integritate : grauitate:uerbo ſano
irrepręhenſibilē:ut is q ex aduerſo eſt:uereat̃ :nil habēs:malū de nobis dice
re.qui demum toto miniſterio ſuo eiuſmodi ſit:de quo Populus dei exultet.
Nos gloriabūdi in cōſpectu hominū incedamus.Nec ad maloꝝ operum
ſuorum querelas confundi animis:oculoſq; in terram ex conſcientia deiicerē
habeamus.De his uero ſummamus exemplū:q Pium noſtrū beatiſſimum
elegerunt:tātæ uirtutis:& glorię ſacerdotē:cuius nūc:ut uides :ſanctiſſimis
actionibus tāto in honore lætatur eccleſia . Cardinalatus nunc primum ty
rociniū exercemus:non tantū adhuc experimēto firmati:ut ad tantā rem ꝑ
nos ipſos ſimus idonei.Ab iis:q digne illa geſſerunt:diſciplinæ noſtrę ſuſci
piēda eſt forma.Beneficio miſericordis Dei:magnæ inter nos uenerationis
ſunt patres:ſumma oīa ad ſummū ſacerdotii decus habentes.Quoꝝ ea eſt
cauſa : eaq; in omni uirtutum genere cōmendatio : ut : ſi abire in diuerſum
nolimus:præclara ſit ad bene ſancteq; eligendum facultas. Vale.

Paulo Pontifici Maximo.

QVid hoc eſt Paule? Tenebrę.n.mihi ſunt.quid agis:aut quo hęc
temptas conſilio? Mutata repente ſunt omnia.Nihil priſtinum
uideo.Pro charitate in nos tua ſucceſſit duritas:pro blādimētis
aſperitas:pro lęto initio:triſtis ſucceſſus. Vouiſti Cardinalis:uouiſti & Pon
tifex ſeruaturum te leges:quæ in conclaui ſunt editæ:ad ſalutem publicam
utiles. Voti tui duobus in libellis chirographum extat . Dixiſti cum ſcribe
res:etiam ſine uoto ſeruaturum te eas fuiſſe.Sic quoq; ſcripſiſti cupidæ:ut
uindex nō ſeruātium uidereris futurus.Sperabamus reſpiraturam Eccleſiā:
Futurum Pontificatum:qualem a Petro non uidimus.quid nunc dicā? aut
quid non potius dicam? Commutaſti tu eas in leges inanes:mille effugiis
plęnas:quibus in hanc ſententiam præfari nos cogis:quia priores bonę nō
erant:īprobamus quod ægimus:præſentes aūt probamus. Vocas nūc intra
cubiculū ſingillatim omnes.Rogas unumquenq; ut membranæ tuæ ſub
ſcribat:renitentes urges:perſeuerantes dimittis uexatos contumeliis.ſi qui
ſubſcribunt : non tamen earum prius legendarum poteſtatem accipiunt.

Cognoſci illas u tas: quin & inter ſcribendum ne legi poſſint ſcripturam totam manibus contegis. Me quia tibi in re ignota non annui: torques iam multos dies. Idem facis de reliqs: quos ducere in ſententiam nequis. Lamẽtatus eſt mecum Cardinalis Tuſculanus: uir grauis: & innocens: ſe nuper egredientem cubiculum tuum: ut colluctationes tuas effugeret: manu re-prehenſum eſſe: & hoſtio clauſo exire prohibitum: iuſſum porro ſub graui anathemathe rebus non inſpectis ſubſcriberẽ. O bone Ieſu quę pręcipitatio hæc eſt? & quæ intemperies mentis? Talem de te prębes ſpem Paule? atq; hoc initio Præſulatum inſtituis? quæ expectatio erit fidelibus bonoꝝ operꝝ quando excutere te iugum ſalutis intelligent? quod exemplum modeſtiæ: quando ita uehementer actum cum fratribus noſcent? Nobis uero quẽ eſſe animũ credis? uidentibus noſtrę dignitati illudi: & uim ſimul afferri? Hoc cine erat: quod repromittebas de te? cum Pontificatum quærebas: cum te inſinuabas nobis: cum dolebas Nincolaum: Caliſtum: & Pium: paruipen diſſe Collegium noſtrum? ecce quod damnabas in aliis: primus tu facis. Quod illi agebant modeſtius: tu intemperantius agis: nemo eorum ſub-ſcribendum Cardinali dedit: quod non ante uidiſſet. Nemo in cubiculum clauſit: nemo anathema impoſuit. Non diſputo nunc uoto illo tenearis: an non. Alterius loci: & temporis ſit inquiſitio. Tantum dico paucis exceptis: qđ ſublatis legibus faciliorem ſibi ad Cardinalatum uiam intelligunt: reliquos tam pontificii q̃ diuini iuris interpretes: totum quoq; collegium te-neri te exiſtimare. Hoc uero lamẽtor: hoc doleo: qđ filios tuos: de te optime meritos idigne fatigas: inſignemq; leuitatis notam: ſine cauſa eis imponis. Etenim tenearis: uel non tenearis: quid nos noſtris ſubſcriptionibus poſſu mus? quid annuendo operamur? Si non teneris rem ſuperuacuam facimus ſi teneris utiq; inutilem. Vtrumlibet malis: nullus eſt fructus. Poteſtatẽ nõ habemus nos tollẽdorum uotorum: nec redimendi quod oblatum eſt Deo. cum his tibi res eſt: quos appellas in uoto cũ Petro: & Paulo: & cũ Chriſto Deo tuo. Cogens nos cõminationibus tuis illos non cogis. Factus a nobis liber: non utiq; libertatem ab illis conſequeris. Audi Prophetam dicentem: Vouete: & reddite domino Deo ueſtro: omnes qui in circuitu affertis mu nera. Terribili & ei: qui aufert ſpiritum Principum: terribili apud omnes re ges terræ. Reddi uidelicet ammonet uota: non reddentibus autem pœnã denunciat. Verum iſta omitto. Conuertor ad preces beatiſſime Paule: atq; aduolutus pedibus tuis: pro omnibus hanc ueniam deprecor. Sint li-bera conſilia noſtra. Ad opus: quod malum credimus: non cogamur inuiti. Filiorum apud te: non mancipiorum inueniamus locum. liceat præ-ſtari Deo quod ſentiunt ſpritus noſtri. ſi erramus: doceamur a te. Si docti

Nicenus.

Mediolanẽ & Taruiſin⁹ fuere.

nõ emendamur pro meritis tunc corrigamur. Adhuc q͛d non tenearis uoto
non docuiſti:q͛d teneri nolis ſumus experti. Ex ratione non ex tua uolun-
tate patere ſententias dici. Attende quoq; ignominiam fratrum:& illorum
conſule nomine. Habuiſti eos honoris tui non minus ſtudioſos q̃ uolunta
rios. Notę ſunt ubiq; terrarum hæ leges:cogitatę p nos:diſcuſſę inter nos:
Iuratæ ac uotæ a nobis. Opus noſtrum illud eſſe nemo ignorat: conſenti-
ens:unanime:ex ueteri exemplo ad ſalutem publicam innouatum. Vix dũ
ut eſt in prouerbio: ſiccata ſunt atramenta cum cogimur delere quod ſcri
pſimus. quid aliud hoc eſt:q̃ non ſanæ mentis Senatum eum arguere:quẽ
tu quottidie anteferendum Regibus prædicas. Non omnes coactionem
tuam intelligent. Factum noſtrum intuebuntur & exitum uoluntatis:pu-
tantes quod eſt neceſſitatis. Nec eris tu quidem ab his querelis immunis:
pariter nobiſcum damnabere. Atq; eo damnabere grauius:q; ad mutatio-
nem propoſiti contemptum etiam uoti:& cupiditatem:non ſanioris: ſed li
berioris uitæ adiunctam uidebunt. Porro qua imprudentia leges conditas
dicent:eiſdem te electum cõtendent. Nihil in hac abrogatione uel tibi: uel
nobis eſt honorificum:uertuntur omnia in commune obprobrium. quare
omitte quæſo importunum conſilium. Iracunde ne agas nobiſcum. ualeř le
ges has finito. Seruauit eas Pius:ſerua & tu. non propterea minuitur tua
poteſtas. Ad bonum opus ſunt traditæ claues. ſi bonæ ſunt leges:cogna-
tam rem habes clauibus tuis. ſi aliquado ex tempore:ex loco:ex re:ex qua
piam cauſa fiunt inutiles:eſt ſemper diſpenſatio tua. non idem omni tẽpore
dictat:ſed idem ſpectat primæ ſedis poteſtas. Hoc autem amplius operaŕ
hoc uotum:ut quod aliquando uoluntate eſſes facturus: promiſſo etiam
perſeuerantius agas. Puto implere me officium filii:& ſuadere quæ ſunt ſa
lutaria. Hanc ob cãm hęc ſcribo. ſi erro:nõ recuſo corrigi emẽdatus. Vale.

N. Cardinali Theaneñ.

NOn precibus:non ratione:non obſecrationibus ullis adduci po
tuit Paulus: ut ſeruandas ſibi putaret leges uotas atq; iuratas.
Tanq̃ leo plagas:ſic iſte ſancta uincula abrupit. Scripſit nouas
a prioribus multum diſſimiles: quarum uirginei ſunt uultus: fœdiſſima
uentris proluuies. Pręferunt ſpeciem boni:intuenti interius patent poſtica
innumera:ex quibus cum uult:effugere: poteſt ad libertatem quæſitam.
Subſcripſimus omnes: partim cupiditate aſſequendorum quæ uolumus:
partim metu:ne quottidiana indagationis ſuæ ſubſtineamus flagella. Fa-
teor:molles fuimus:delicati:ac noſtri met nimium cupidi. Reſpeximus nõ
quæ Dei:ſed quæ carnis:& ſeculi ſunt. Nemo tamen probauit. Solus Ioan
nes Caruagial genere Hiſpãus:ætate grãdeuus:meritis magnus cõſtãtiæ

laudem inuenit. Turpitudinem hanc eſt deprecatus:nec ullis temptamen
tis ingenioſi poſtulantis:propoſito dimoueri eſt paſſus. Ad ſingulas collu/
ctationes ſic excuſauit: quod iuuenis non cõmiſi:non comittam ſenex:ut
me recti pœniteat. Tibi propter has leges moleſtus non ero. Tantum ſini
to dignitatis:& conſcientiæ me rationem habere. Vir ꝑfecto dignus:non
qui nobiſcum ſedeat: ſed qui præſideat ad conſilium ſedis Romanæ. Do/
lendum aliud audi: q̄q̄ in his ipſis inanibus legibus dicat ſe ueturum ſuo
chirographo:ac iuraturum. Nihil tamen uel iurauit:uel uouit. Tantũ ſub/
ſcriptionibus noſtris extortis membranam in ſuas arculas condidit. Nec:
ut conſuetum eſt:exemplum nobis reliquit ſeruandum:inſpiciendumq;: ſi
quando ex illis ſummenda eſſent conſilia. Abiit:elapſus eſt: factus eſt to/
tus quod uoluit. ſuo tamen:non noſtro iudicio: uincula dirupiſſe ſe credit.
Nos eum teneri putamus. Eluctata canis: Inquit Perſius: nondum arripit:
attamen illi cum fugit:a collo trahitur pars magna cathenæ. Iudicis noſtri
ſupremum tribunal admonebit illum erroris. ſi falli potuimus:& cogi:non
falletur ille:neq; cogetur. Rectum eſt.n.iudicium eius:& potentię ſuę non
eſt qui reſiſtat. Doleo tamen tanti:ac tam expediti boni occaſionem ſubla
tam:nos deriſos:notatum leuitatis Collegium. Quodq; non ſine ingenti
gemitu refero:uexandæ:lacerandæ:& ſcindendę Eccleſiæ materiam præ
bitam. qui uiderit legum ſententiam: magnitudinem iuſiurandi: ac uoti:
Vim decreti:in extrema pagina poſiti: hæc mecum ſuſpirabit: & gemet.
ſimus ergo poſthac pater ad eligendum cautiores. Acrius expendamus na
turam cuiuſq;. Non credamus fronti:non uerbis. Fallunt ſæpiſſime uani
filii hominum:iuxta Prophetam. Mendaces filii hominũ: ut decipiant ipſi
de uanitate ſua in idipſum. Recurramus animo ad diſciplinam domeſti/
cam. Introſpiciamus ſecreta cubiculi: ex inſtitutione uitæ probatæ iudiciũ
faciamus de publica. ſi quis:inquit Apoſtolus: Domi ſuę pręeſſe neſcit:quo
modo Eccleſiæ dei diligentiam habebit? odoremus:temptemus: excutia/
mus omnia. Anſæ hinc erunt ſemper ad probandos improbandoſq; homi
nes. Sollertia nulla in tanta re eſſe nimia poteſt. ſi in perquirenda uita Pau
li fuiſſemus hac cura:non decepiſſet nos exterior ſpecies. Multa ad melius
conſulendum ſe obtuliſſent:ſed & nos parum acres ad uidendum: Ipſe ad
celandum ſemper intentiſſimus fuit. Artificium quærendi Pontificatus ex
Cardinalatu eſt ſumptum. Nec Pontifex mutauit mores:ſed tectos detexit
Cardinalis Auinionenſis feſtiui pater ingenii ridens:iocanſq; cum illo:re/
cte ait: Paule annos:uigintiquattuor adhibuiſti ſtudium ut ſemel nos fal/
leres. quæ uox:etſi ridente:approbante tñ Collegio eſt intellecta. Iterum
dico. Si erratum eſt ſemel mi Theanenſis:non erretur ſecundo. Maioribus

detrimentis nec peccari:nec errari ullibi poteſt. Vale.

Ia. Cardinali Papieñ Campanus.

HOdie diſceſſimus e balneis:& quidem ſiticuloſi:& bibuli. Parauerã epiſtolã paulo curioſiorem:qua tibi de omni ſtatu noſtro ſignificabam:de Balneis multa: de Cœlo q̃plurima: ſed eam hodie cum cætera ſuppellectile Senam imprudẽs miſi: qui de improuiſo nactus ſum nuncium: de improuiſo ſcribo. Epiſtolam accipies: cum Senam peruenerimus. Non ſum ego: qui in præſenti ſapiam: aut muſas conſulam in curſu. Venit Romam Dominus Antonius Senenſis: Scriptor Apoſtolicus:& domino meo Senenſi q̃ gratiſſimus:defenſurus cauſam ſuã Senenſis eſt: ex Pii familiaribus eſt. Illi uiuenti: quantum eius tulit ratio: inſeruiuit. Eo mortuo nepoti inſeruit. A Pio accepit quod nunc defendit. Vide quæ uincula:quæ cathenæ te aſtringant ad eius defenſionem ſuſcipiendam. Commendat eum tibi Sena tua:commendat Pii tui dignitas: qui te omnium ſuorum propugnatorem conſtituit: ut eius in omnes tuearis beneficia. Commendat etiam Dominus Senenſis: qui eadem de re ad te ſcribit: etiam ille ſuperciliofus Campanus tuus:aut mauis Barduli colluſorem dicere:tibi commendat:atq; ita commendat:ut cura Falconis mei defenſionem ſic agas:ut hic quem tibi commendamus:nihil accipiat iniuriæ. Durum eſt: inquies:canes de præda contendentes conciliare quam alter teneat:alter depoſcat. Sed illud eſt ingenium tuum:ut etiam quæ fieri non poſſũt:cum uelit faciat. Quid in cauſa ſit:aut quis nodus interueniat:nemo uidet melius:q̃ tu:nemo cõcludit melius q̃ tu:nemo conficit:inficit:officit:efficit:melius q̃ tu. Velis modo:omnia in portum erunt:immo ſunt potius. Deuincies tibi hunc ipſum cuius res agitur:Propinquoſq; omnes:qui apud te aliquid poſſe gratulabimur. Vale & illas litteras ad gentes mittas:& ſermonem meum de ſpiritu Sancto:cuius copiam habeo nullam: remittas oro:ut poſſim ut tu tua:ſic ego mea legens intumeſcere. Pientiæ xxv. Iunii. M cccc.lxvi.

Campanus Cardinali Papieñ.

DIſpari Fortuna par amor:& tñ nihil hac noſtra diuerſitate cõiũctius. Iter noſtrũ comitatus eſt Papiẽſis. Romæ cũ remanſiſſes:nobiſcũ ueniebas:ſi nõ tecũ:de te ſermo habebatur. Diſceſſimus repente oẽs. Fuit iucundũ abiiſſe te: non modo patronũ meum acrem:ſed etiã cenſorem grauem:& ſeuerum. quę tua fuiſſet querela:immo calumnia potius:ſi te inſalutato diſceſſiſſem? Iter neq; mihi:neq; hero meo laborioſum:tanquam ad Inſulas illas: quas uocant fortunatas connauigantibus: ubi omnia læta:moleſtum nihil. Prima die uenimus ad Cremeram

Flumen:ſiue Bachanum:ſiue mauis ſtulticiam meam: & comitatu ueni-
mus Theutonico. Nam graue:& bellicum eſt germanicum dicere. Poſtri
die primum Roncilione pranſi ſumus:deinde Viterbium contendimus.
Roncilione ſiniſtro omine accepti ſumus. Qui arcem:ſiue palatium cuſto
diunt:tranſeuntibus nobis Turcum turcum uoce altiſſima congeminarūt.
Idq; ſæpe:& ingredientibus nobis:& egredientibus congeminatum. Hor
ruimus:omen non accepimus. Viſum eſt propter recentem nuncium: &
Epirotarum calamitatem indigniſſimam: uocem illam:nomeq; audire ini
miciſſimum: & præter Sanctiſſimi Domini noſtri dignitatem id fieri non
poſſe iud cauimus. Dicent fortaſſe unum fuiſſe qui clamaret:neſcimus an
unus fuerit certe. Multi aut hortabantur:aut aſſiſtebant. leuis eſt res: ſed
porro temporum conditione grauiſſima. Intelligo id prælatis omnibus
tranſeuntibus fieri:ſed in cæteros ferri fortaſſe: in Cardinalem non debet.
Tu ſi quid facto opus ſit:facies: etiam quæ minima ſunt: pondus habent:
cum pendet trutina. Ego quantum in me fuit impatientiſſime tuli. Vi-
terbii per diem placuit ſubſiſtere:qđ Cardinalis ex itinere:& morbo deffeſ
ſus: aliq̄tiſper uiſus eſt recreandus. Hodie Vulſinium appulimus. cœlum
iam prope patrium:& clemens. Neſcio quid polliceri mihi uidetur de Do
mini ualitudine:nō ſitis eadem ardet:quæ prius. Nō tenacitas hæret ſputi:
& eſurit ad horam:& concoquit quæ ſumuntur. Hæc ſpem faciunt: cum
accedent balnea:ad priſtinam ualitudinem rediturum. Scripſi hęc: ut inci
piam iam nunc parere Papienſi:qui me ut ſingula perſcriberem hortatus:
etiam in itinere liberum eſſe non ſinit. Tu quid promiſeris non ignoras:pri
mum litteras tuas illas ad gentes:& regna:deinde interuentum apud Vrſi
num. Litteras:etſi curo:non magnopere tamen: cum ſciam te imprimis di
caculum eſſe:& orationem tuam ſubdolam:acutam: penetrantem:& quo
impetu nequit:blandiciis & confricationibus penetrantem: ut nihil ſcripſe
ris tam grauiter:ut non putem grauiora ſcripſiſſe. qui ſagiptas loqueris:
ſaxa moues:ſiſtis flumina. & eadem cum opus eſt: manus ac lingua felle:
melleq; decertat. Negotium:& interuentum curo:qui iam ſopitus erga me
uideris:excitari aliquando debes. So mezo imbriaco:ſi inepte ſcribo:pro-
ximum montem:qui uiuos homines in ſomnum rapit:accuſa. Cetera ioci
gratia:de Turco pluſquam ſeria ſcripſi. Dominus meus:tibi ultra q̄ cęteris Mōs Flaſcō.
mortalibus dediciſſimus:iuſſit quotiens ſcriberem ſe tibi commendarem:
ſi quid eum uoles facere reſcribito. ego ad ea quæ tecum locutus ſum:& p-
loſiſſimus:& paratiſſimus accedo. fœliciter ualeat Reuerendiſſima Domi
natio tua Vulſinii. vi. Iullii. M. cccc lxvi.

Hieronymo Ranutio Bononien̄.

Aec tua ſcribẽdi:& ſignificandi officia ſunt mihi gratiſſima.quę ſo ut cæpiſti:ſic pergas:& labor nullus te grauet.Ego quæ cum amplificatione gratiæ ſignificari poſſe puto:Pōtifici ſtatim ſignifico.Videoq; eſſe illi ſemper gratiſſima:quoniam ex litteris tuis plura q̃ ex alienis agnoſcit.Vale.Romę.xxii.Maii.M.cccclxvii.

Hieronymo Ranutio.

Vantum ex litteris tuis coniicio:anteq̃ hæc tibi reddantur iam inter Duces erit cōflictum.Omnipotens Deus in eam partem inclinet:quę Romanæ eccleſiæ:& Ducibus mediolanēſibus utilis ſit.Hoc aduentu Galeazii Sfortiæ ſum ſumme lætatus.Erit initium gloriæ ſuæ:& firmamentum rerum domeſticarum.Dominus Deus ſit illi aſſiduus Cuſtos.Romæ die xxiiii.Maii.M.cccclxvii.

Fr.Gonzagę Cardinali Mantuano.

IN ſummo dolore meo recreauit me epiſtola tua:& manus codicelli eſt conſolata:quę tangit digito locum abſconditi uulneris.quid.n.aliud eſt q̃ quod tu putas?Ergo ſacerdos Dei propter inanem iniuriæ opinionem tria euertet clariſſima ſacerdotia?& ſanctuariū Chriſti diripi patietur?uel magis diripiendū obiiciet?O tempora:o mores. Agi deberent gratię conſulenti recte:hic ſtatim parata ſunt odia.loquentem ex dignitate augeri oporteret fortunis:uidemus illico oppreſum ruina. Fac eſſe iniuriam:dixiſſe quod erat conſcientiæ.Vbi præceptum Domini? Percutienti unam maxillam præbe & alteram.ubi conſilium Pauli?Benedicite perſequentibus uos.Benedicite:& nolite maledicere.ac rurſum mihi uindictam:& ego retribuam.Milites ſęculi:an ſacerdotes Dei ſumus?Incolimus caſtra an domum eius:qui dixit Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde?Similiora hæc ſunt Marii:& Syllæ operibus:q̃ actionibus ſanctis patrum noſtrorum.Si eram ad uindictam poſcendus:quid in hunc ſanguinem non exercebatur impietas?ueneranda illa cœnobia:quid oro mali merita ſunt?Sæuiri ne in Sanctos:& in eccleſiam:cuius ſumus cuſtodes:ꝓpter me unum debebat?Cathenis:& carcere ſaciari hoc ocium poterat.quid attinebat ob priuatam Cardinalis iniuriam Collegium Sacroſanctum tanta nota afficere?In mea iniuria uos omnes deſpicere:& peſtilentiſſimum exemplū toto orbe inducere.Dn̄e Ieſu Chriſte:q hęc aſpicis de excelſo Sācto tuo:ignoſce auctori tanti mali:& mentem illi tribue meliorem.Ego quidem ſine rancore ullo ignoſco:undiq; me ad patientiam comparaus:& colligens cuncta:quæ leuare dolorem hunc poſſunt.Prima medicina eſt: quod uaco culpa.Proxima:quod diligentis Dei uulnera hęc credo.quos amo:inquit Dominus:arguo:& caſtigo.Addo & alteram:quod facta

infecta eſſe non poſſunt. Iungo & quartam: quod reputanti hæc recta ad ſalutem ſunt omnia. Gloriamur in tribulationibus inquit Apoſtolus: ſcientes quia tribulatio patientiam operatur: patientia probationem: probatio uero ſpem. Spes autem non confundit. Miſereatur ergo mei Deus: & det animum fortem: perſeuerantem in uia ſua: ut non declinem a dextris neq; a ſiniſtris. Spoliatus prouentu omni præteriti præſentiſq; anni quieſcā āmodo: & dimiſſa familia uel urbe ab ero ſi ita Pontifex patietur: uel domi me condam fugiturus aſpectus hominum: quos ſine ingenti confuſione iā ferre nō poſſum. Memor. n. ſum q̄ta pro Paulo: & q̄ta pro Ducibus meis olim ſum operatus: & quæ nunc ſit retributio. Miſeris ac calamitoſis nil iucundius ſecreto & ſolitudine. Dignationi tuæ quæ imperauit: & Ioanni Petro: qui cōſolationem diſertiſſimā ſcripſit: q̄tas poſſum gratias ago. Hæc lege & lacera. Beneuale. Senæ Iulii. M cccclxvii.

Beſſarioni Cardinali Niceno.

Quas tibi ego Reuerendiſſime pater pro tantis tuis in me beneficiis gratias agam? Vnde retributio patri: pro iis quæ ad ſalutem filii ē operatus? Nullæ a me dignæ uel referri poſſunt uel agi. Merita tua uim omnem facultatis noſtræ & ingenii ſuperāt. Retulit Carolus Cremonenſis quod tuum in his aduerſis meis cōſilium fuerit: quæ opera: & in Collegio patrum oratio. ſpectare his oculis & audire his auribus uideor uultum uocemq; dicentis: lamentantis indignitatem facti: deplorantis cōmunem ſortem ſenatus: Inuadentis quoq; in ſummam arcem defenſionis amici. Scio q̄tus in clipeum aſſurgas. Niceno meo nihil ualentius cum pugnat ex animo: & cum dolet ei quod loquitur. Dolere autem quid amplius potuit q̄ contemptus ordinis ſui? q̄ filii euerſio? q̄ plaga Eccleſiæ? Cui quæ medeatur manus nō eſt. Retribuat Dominus operibus tuis. conſolet̄ dies omnes uitæ: & quod hic perfectum nō eſt; abſolutum pręſtet inter ſuos electos. Sed te oro Nicene: an impendiſti diſertam excuſationē Antiſtitis noſtri: promptam ex officina præclari artificii ſui? Aduenit inquit Orator ducalis: de Papienſi obloqui cœpit: difficilem illum & pertinacem eſt criminatus. Ego qui paulo ante cum illo contenderam: adductus facile ſum: ut ei aſſentiens diceret uera eſſe quæ loqueretur. Hinc puto factum Duci animum eſſe ut liberius in Cardinalem ſæuierit: putans me non inuito eam uexationem futuram. Audi Nicene: Plana monitionis ſi bene attēdis: hęc eſt excuſatio. nō tam ſe excuſat q̄ uos āmonet. Si non eritis dicto parentes: ſi non aſſentiemini deſyderiis meis: uel ſola alienati animi ſignificatione poſſum uos perdere. Ex uultu meo ſalus ueſtra atq; interitus pendent. Si non creditis Papienſem inſpicere; uno tantum uerbo nō nocendi animo: ſed p

iracundiam dicto perditus eſt. Hæc ſermonis ſui prima eſt laus. Alterū no ſce: Ma ledicta in Cardinalem probaui. Quæſo te Paule cuius maledicta? Nempe hominis layci. Quid ergo inferiores ſibi agendum exiſtiment au dientes crimina noſtra: cum ſũmus Sacerdos inter homines pro Chriſto ſedens laicum probat maledicentem fratri: maledicentem ſedenti ad conſi lium ſedis: & membro myſtici corporis ſui. Honorare flãmeolis rubris: & mitra ſericea Senatores ſuos hoc eſt? An turpi cõfuſione eorum capita ope rire? legem: quam de ſe uult: & ſeuere imperat: in nobis contemnit. Nemo inquit: ueſtrum extra uos de me ſiniſtre loquatur. Non patiar. Non ſubſti nebo: Si quid inter uos maledicere uultis: ſit liberũ cuiq;. Tu quæſo o Pau le: charitatem: quam non pręſtas fratribus tuis: pręſtari tibi tanta ſeuerita te edices? quid turpius: q̄ legem condere: cuius ipſe ſeruator eſſe non uelis? Si poſuit nos Deus ſub lege tua: non ꝓpterea uoluit exlegem te eſſe. Præce pto ſuo impendi conuenit proximo: quod ab illo deſyderas. Omnia: inquit: quæcunq; uultis ut faciant uobis homines: hæc & uos facite illis. Sed iam nõ agam obſcure tecum Nicene. In apertum proferam omnia. Vtar ſua cõ eſſione. quam dixi extra Cardinalem non erit hęc lamentatio. ſi pręſens eſſem loquerer tibi: non ſcriberem. abſentem quomodo alloqui: niſi p epi ſtolam poſſum? erit tota manu mea: non ſecretarii. Ad te ſolum obſignata mittetur. Me auctore non excidet. exemplum nullum apud me erit. ſi uul gabitur: & in alienam agnitionem deueniet: tranſgreſſor tu legis eris: non ego. Itaq; eam lectam: lacera in mille particulas. Tantum quod ſentio: uel proba: uel improba. ſat mihi erit interiora mala patri non eſſe incognita: quid poſt digitulum unum factum noſtrum abſcondimus? cur quod eſt non plane fatemur? Paulus ſecundus: Paulus inq̄ ſecũdus: huius impietatis non caſu: ſed uoluntate eſt auctor. ſi erro: tu qui ueritas es ignoſce Deus. Sẽ tire aliter ego non poſſum. Edixit palam: audientibus cardinalibus tribus: id quod erat acturus: quodq; eueniſſe ad unguem uidemus. Nam cum hor tator eſſem una cum cæteris: ut iuſiurandi ſui: ac uoti eſſet ſeruator: idq; pri uatis deſyderiis eius eſſet aduerſum: doleretq; nimium ſẽtẽtiis decerni nõ potuiſſe: quod intẽdebat: conuerſus ad me: Et tu inquit: imperatam a Du ce pecuniam ſolues? Scribam ut exigat. Dicente me ſine ſacerdotiorum in teritu extorqueri illã non poſſe: & ſi ait diſſipabuntur fundi: non propterea ſacerdotia ipſa perdentur. Fecit quod dixit. Nihil mẽtitus eſt ueraciſſimus Princeps. In hoc ſolo ſua opinione eſt falſus: q incolumibus ſacerdotiis ue xari fundi non potuerunt. Sacra: & prophana omnia: una calamitate ſunt inuoluta. Verum tu credis ueniſſe ad eum Oratorem Ducalem? Criminũ meorum feciſſe principium? & fabulam totam: quam ad uos terrẽdos: ſeq;

excuſandum cõmentus eſt:ac recitauit?Erras uehementer:ſi ita exiſtimas. Non uenerat ad eũm orator. In ardore illo animi ultro eſt accerſitus. Nec ille calumniari me cœpit. quid. n. ſine cauſa id ageret? Ipſe eſt orſus. Ipſe calumniam inchoauit: atq; expleuit. Eodem quoq; i ſpiritu lacerauit cæteros: qui ei fuerant aduerſati. Intactum nullum reliquit. Pudenda filiorum alienis ſpectanda reliquit. Vnde Papienſis hęc habes? Quo teſte iſta confirmas? Cardinalis Mantuanus: cuius orator ille dies: ac noctes eſt domi: eo referẽte cuncta accepit: & mihi: ut proſpicerem rebus meis: dolẽs narrauit? Si hic teſtis ſatis tibi non eſt: alium audi Iacobum Trottum Ducis Mutinenſiũ oratorem: cum quo eadem ad uerbum uerecundus homo eſt lamentatus. Si nec adhuc fidem his putas habendam: crede Pontifici Paulo: in cuius teſtimonio eẽ error nõ poterit. Expoſtulanti etenĩ mihi: ꝗ tanta in me: laycis audientibus: eſſet inuectus: aſſenſit: non negauit. Plane confeſſus eſt: conſedentibus mecum Rothomagẽſi atq; Vrſino. Audi etiam reliqua. Cum intelligerẽ ab initio acerrima edicta fieri Vicariis meis a Magiſtratibus ducis: ſi intra tempus non ſoluerent: ipſa autem edicta quę miſſa erant ad me illi oſtenderem: ut uidens ſuperba imperia ad reſiſtendum incenſior fieret: hactenus cõmotus eſt ut diceret: Forma tu breue ad Ducem: quale opus eẽ exiſtimas. Dictaui Breue: detuli ad eum legi. Non probauit. Accerſito Secretario ſuo: aliud ipſe iniunxit. Non mouit hoc me. Quottidianum eſt: ut ſuũ uelle ſit cuiq;. Rogaui tantum mature quod erat imperatum obſolueret: & n. ſalutem omnem in celeritate poſitam oſtẽdebam. Quod erat ſecretarii ꝗ primum eſt factum: quod fuit Pontificis duci cœpit in longum. Quid ita Paule ſecunde? An neceſſitatem non intellexeras? An non ſingulis pene horis rogabaris a filio? An non breue ante probaueras? Erat quæſo tanti anulum detrahere digito: cęreq; iprimi mere: ut expectãdos tibi tot dies putares? Quid aliud per has moras quęrebas: quid optabas? niſi: ut quęſita calamitas eſſet ante accepta: ꝗ prohibitio tua ad Ducem perlata? Inualeſcente autem calamitate: & maiore multo: ꝗ expectarem: cum pulſis Vicariis: & cuſtodibus omnibus: tria ſanctuaria Dei militibus complerentur: non ius diceretur clero: non diuina ſoluerẽtur Altiſſimo: omnia prædonum uis occupaſſet: precibus impẽſiſſimis petii: ut ſumptu meo unum mitteret ex familia ſua: qui eius nomine: tantę ruinę occurreret: diceret ſaltem ius: ſi non poſſet cætera: & diuina itermiſſa reſummeret. Tam me audiuit: ꝗ tu: ad quẽ illa nõ ſcripſi. Charitas domus Dei nõ tetigit corde ſola ultione ſollicitum. Sed quid ego ſuperfluis argumentis rem manifeſtam ueſtigo? An non audiſti ab eo: qui ſuis oculis uidit in litteris Ducis quæ ad oratorem ſuum ſcribuntur: declarari aperte: uoluntate Pauli permiſſam direptionẽ fuiſſe. Quę

maiora teſtimonia quærimus? An non ſatis hoc eſt? An non dubitationem
omnem unũ hoc tollit? Tibi tibi hæc ei dicenti: non negauit de litteris. Vi
diſſe ſe quoq; aſſeruit. Ad auertendam tamen facti ſui ſuſpitionẽ: diuerſam
eſſe earum ſententiam dixit. Quid. n. Orator Ducalis: q̃q̃ malus: ſine Pauli
uoluntate in diripiẽdis eccleſiis tantum licẽtiæ Principi ſuo dediſſet? Quid
amicos Cardinales quattuor mercede tã nulla paraſſet aduerſos? Extremę
iniquitatis: ne dicam dementiæ cõſilium erat: inexpiabile apud Deũ: apud
homines aliquando luendum. Vox Pauli ruinam iniunxit. Manus oratoris
ſcribẽdo adiuuit. Arma Ducis ſcęlus ſunt executa. Tribus his carnificibus
una cathedralis eccleſia: & cęnobia quinq;: in contumeliam Dei uexata: la
cerataq; crudeliter ſunt. at dices tres mecum Cardinales: Bononiẽſem: Sã
ctorum quattuor: & Senenſem: quibus iratus ille non erat: ſortem eandem
ſubiſſe: ſigni hoc eſſe auaritia Ducis: nõ artificio Pauli: mala hęc irrogata.
Nõ eſt ita Nicene: non eſt. Aſtute cogitata ſunt omnia. Noſcis ſenſus eius
reconditos: frontem natam ad ſimulanda: & diſſimulanda quæ uult. In me
unum fabricata eſt machina. Me unum petiuit propoſitum eius. Admiſce
ri hos uoluit: ut Papiẽſem nemo eẽ agnoſceret: quem ille uoluiſſet euerſum.
Nouerat damna eorum collata meis: leuiſſima eſſe: alibi eos habere: unde
affluentiſſime uiuerent: iactura unius loci pane non carituros. Me autẽ ſcie
bat: quicquid id erat: unde alebar poſſidere ſub Duce: atq; uno illius impe
tu poſſe ad mendicitatem facile cogi. Per detrimenta noſtra imus ſępe ultũ
iniurias acceptas. Quid ni per aliena contendamus facilius? Tritum ſermo
ne uulgi prouerbiũ eſt: amici pereant: dũmodo inimici pariter trucidentur.
Quanq̃ & Senenſem nunq̃ dilexit: ut ſcis: & Bononienſi: qui ab initio eſt re
luctatus: chirographo ſuo multa eſt minatus. Cardinalem autem ſanctorũ
quattuor obolo non ęſtimauit: niſi cum fuit neceſſitas. Neq; uero amantiſſi
me pater: plus ego illum offendi: q̃ cæteri. Vehementius: ingenioſiuſq; ege
runt nonnulli. Ad uindictã ideo Papienſis electus: quia & minus illi poteſt
nocere: & ad iniuriam eſt opportunior. Contra folium: quod uento rapitur
exercuit potentiam ſuam: & ſtipulam ſiccam eſt perſecutus. Non oppreſſiſ
ſet ſua cauſa Cardinalem amicum grauiſſimus Venetorum Senatus. nõ ſa
pientiſſimus Rex Ferdinandus. Alienæ duritati noluiſſent Carnificinam
pręſtare. Elegit Principem Puerum inconſultum: egentem. Cuius infami
miniſterio in meo exemplo uos: quos timet: admoneret ſtultæ conſtantiæ.
Rothomagenſem: qui uel unus plus eſt operatus q̃ cęteri: nõmodo malo:
ſed ne mali quidem ſignificatione affecit. Quid ita? Sãguis eſt Regius. Co
gnatiõem potentiſſimam habet. Principes multi cliẽtelam eius ſequuntur.
Iniuriæ ſuæ magnis fuiſſent cõmunes. De nõnullis noſtrum idem contẽdo:

a querum perſecutionibus non uoluntas illum:ſed aut timor : aut occaſio
non opportuna abduxit. Vidiſſes diebus iiſdem cōtentionum ſuarum:etiā
ſi demiſſiſſime eſſem locutus:rabiem omnem conuerti ſemper in me:& pē
diſſe me uſq; ad alienæ perſeuerantiæ pœnas. Nullum erat alicuius paulo ef
ficatius dictum:cuius moleſtia in Papienſem non uolueretur. Dicebant per
iocum nonnulli uas me Pontificis eſſe : ꝙ interior omnis eius miſeria in id
uomeretur. Ego increpatione ſua durus:ego pertinax:ꝙ a recta ſentētia cū
primis patrum dimoueri non ualens:animę ſuæ:& noſtræ præcipitationē
uitabam. Audiente toto Collegio:ignorātiam litterarum obiecit:tanq̄ ipſe
earum ſit columen. Ac non aliquando publice:priuatimq; loquens audia
tur cum riſu. Ignobilitatem generis exprobrauit: Vicariū ſe eius non recor
datus:apud quem non eſt perſonarum acceptio: Mariæ matris Domini im
memor:quæ ſpōſa Fabri eſt dicta. Petri præceſſoris ſui oblitus:cui Piſcato
ri:& pauperi:celeſtis regni attributæ ſunt claues. Diſce diſce Paule:quę ſit
uera nobilitas. Nō Veneta tua:& mercatoria ē:longinqs nauigationibus
parta. Apud Deum:cuius locum habes in terris:ſola prædicatur nobilitas:
non ſeruire peccatis:ſed meritis eſſe laudabilem:cuius q̄tum ſis particeps:
cōſientia tua tibi reſpondeat. Elegit Deus:inquit ſcriptura:ignobilia:& cō
temptibilia mundi:ut potētes:ac nobiles ad humilitatem adduceret, Ergo
quod elegit Deus tu improbabis? quod ad ędificandam Eccleſiam poſuit:
ad cōtumeliam:& ignominiam duces? O miſerum me : quæ doctrina ſum
mi Pontificis hæc eſt:ad erudiendam plebem in ſalutis cathedra poſiti? La
mentor hæc tecum liberius:quia emendare nō poſſum:atq; in hoc paulum
dolor quieſcit:ꝙ ei loquor:cui & nota ſunt omnia:& quottidianā : ut mihi:
pręſtant mœſticiam. Reuertamur ad inditia noſtra. Collige mecum Nice
ne:& confer ſingula ſub unum intuitum. Animus ad ultionem ſua natura
eſt pronus : offenſionum non obliuiſcitur. Dixit ſcripturum ſe Duci:ut im
peratā extorqueat pecūiā. Plus q̄ imperatam extorſit. Rogaui ut cita inhi
bitione ſubueniret inchoatæ ruinæ: Ruina iam facta:datum eſt Breue. Ro
gaui impenſa mea mitteret quenq̄:præteriit poſtulationem ſilētio. Iratus
erat. offenſum ſe æſtimabat. Faſſus eſt maledicta Oratoris probaſſe. Identi
dem repete Cardinalis Mātuani: Iacobi Trotti: Ipſius quoq; de ſe teſtimo
nium. Adde ad oratorem litteras Ducis:inquibus quę facta erant ante bre
ue:contraria his eſſe affirmat:quæ de uoluntate Pontificis prioribus litteris
ſcripſerat. Pone ultimo loco opportūitatem uindictę:impotentiam humilis
Cardinalis: Exemplum calamitoſum:inquo totum Senatum cōmoneface
re uoluit. Quam quęſo probationem? quam ueritatem? quam mathemati
cam neceſſitatem iſta nō inferant? luce clariora ſunt omnia. Verba dari uo

bis non ſinite:mihi quidem non dat.Afferre uim poteſt:fallere Papienſem non poteſt.Artificia eius noui dudum:& ſum ſæpe expertus.Dico cum gemitu:ſpargit Spargit:q ad colligendũ eſt poſitus.Vale.Senæ.Iulii.1467.

Fr.Cardinali Seneñ.

EGo mi Seneñſis ante reditum meum:ni tu aliter iudices:excuſandum mihi nil puto.Monitor ex urbe ita deſyderat.Noſtra in illũ fides ita requirit.Nullo artificio aſſequi poſſemus:ut non Pontifex:qui ſuſpitionibus plænus eſt:conuitia ſua renunciata nobis a collegaꝝ aliquo crederet.Poſt reditum quoq;:niſi imputet:prius uerbum non faciã. Conſcientiæ ſignũ eſſe ſolet:excuſare quod nemo accuſat.Terentianus ille Neſcio inquit:quid hęc purgatio afferat peccati.Si imputabit aliquid:non tam excuſabo:q̃ petam ueniam:q̃ homo ruſticanus nec hoſpitio primogenitum magni Regis accepi:nec ulla re ſum muneratus:nec cœnaui apud eum:aut apud me ille.Turbaui potius oratione triſtiore:q̃ aduentitio conueniret.Satiſfactio mea hæc erit:tuam quoq; paratam habes:& facilem. Sed de te diſcẽs:floccifacere has nugas inſtituo:magis autem:ſi menſtruã ſtipem uoto promiſſam non reuocabit.Id.n.me pauperem imprimis ſollicitat.Aſſit quod edam:bono animo pati potero.Quod nec Sarmẽthus iniquas Cæſaris ad menſas:nec uilis Galba tuliſſet.Aliorum mala facũt noſtra leuiora.De quo non uidimus:& opinari illum ſiniſtre:& maledicere palam:& mox puerili ſentẽtia uelle:quod noluit.laudare quod carpſit:Morbus animi ſic eſt:morte ſua:non dolore noſtro ſanandus.Pręſtemus ei fidẽ quæ Pontifici:nobis patientiam:quę Deo eſt debita.Ac q̃uis mille talia ingruant quottidie:non cœnemus uno cruſtulo minus.Vale.Pientiæ.

Carolo Salando Cremoneñ.

AGe gratias patri noſtro Niceno q̃ maximas potes:operatus eſt opus:non quale uulgaria officia ſolent:ſed charitati intimæ conuenit.Raros eſt inuenire:qui hoc animo in filios ſint.Nõ minoris pendo ego quod ſignificauit per te:q̃ quod per Oratorem Mediolanenſem fieri obtinuit.Hic fructus certus eſt:illic fides incerta.Vtraq; tamẽ habenda in precio:geſtanda in ſinu:rememoranda omnibus horis ad gratitudinis cumulum.Carole audi:tu noſti ſenſus meos.Tu mecum ſemper es cum libertate locutus.Si affectus aliquando in aduerſum me raperet:& beneficii accepti:quam debeo:non tenerem memoriam:memora tu:corripe tu:& tanq̃ manu ĩgratitudinis ſemitam retrahe.Hic pater notum me a primis annis dilexit.uenienti in curiam fidelia adiumenta præſtitit.ad Cardinalatum eſt ſuffragatus.Cauſis meis omnibus ſic ĩ noſtro collegio affuit:ut uiſæ ſint ꝑpemodum ſuæ.Iterum dico:adiutor gratitudinis ſis.Ex iis lit

teris:quę apud te erunt:ammonitor eris officii mei:cum tēpora accident.Si qua in re nactenus in eo colendo neglıgens fui:futura dılıgentia eam ſegni tiem compenſabo.Sed uenio ad prçclaram Pontificis noſtri contionē:quā in conſiſtorio habitam:paucis percurram. Negat indulto ſuo occaſionem imperatæ pecuniæ præſtitam.Ago gratias Deo:ꝙ non litteris:non rumori bus:non longinquis ſignificationibus id intellexi.Repręhendendus eſſem: ſi ad leuem auditionem ita ſcripſiſſem.Ipſe mi Carole:ipſe ignoranti mihi omnia aperuit.Detuleram ad eum litteras patrui tui:Vicarii mei:quas ſibi oſtenderem:Initium.n.tunc erat perſecutionis iam cœptæ.Cōtinebatur in eis Ducem Mediolanenſium dicere:& magiſtratus eius palam uulgare:cō cedēte Pontifice:ſubſidiū id mutui quæri a Clero.Hæc ille intelligens:que relam meam uerbo ſuo ſtatim accipiens:hanc ſententiam dixit ad unguē. Venit ad me Orator ducalis:rogauitq́ num moleſte eſſem laturus: ſi con cedentibus ſua uoluntate clericis pecuniam mutuam:datis eius reddendę promiſſionibus:eam caperet Dux.Reſpondi rem mihi hāc æquam uideri: & nec me laturum moleſte:eis conditionibus uel pendi:uel accipi.Gratias egit orator:atq́ diſceſſit.Non breue:non litteras a me ullas accipiens:hæc eius excuſatio fuit:Nil omnino addo:uel muto.Id intereſt tātum:ꝙ mater ne illa ab eo ſunt dicta:hæc a me ſcribuntur latine.Vide ergo quantum di ſcrepet a ſenſu ſuo ſenſus epiſtolę meæ:& q̄ iuſte filium uexet.Dixi:indulſit Duci Mediolanenſium ſanctitas tua.Quęro an non indulgere hoc ſit:lau dare quod petitur:& nō moleſtum futurum aſſerere?Quid refert uerbo:an ſcripto id fiat?prçſertim cum eo:cū quo uerbo Oratoris maxima queq́ ſo let tranſigere.Sed aliud uideīn quo ſuam hanc non tam indulgētiam:q̄ uo luntatem agnoſcas.Me hortatus eſt ut imperatæ taxæ facerem ſatis:& pe tentem Ducem contributione mea iuuarem:exemplo ſuo id cōfirmans.Et adiutos a ſe olim Venetos:neſcio quot milibus referens. Taceo plurima: quæ per eos dies in diuerſis eius ſermonibus nōn obſcure notaui:huc pari ſignificatione tendentia.Itaq́ percunctatione nulla ſecretarii ſui eſt opus. Ad dicta ſua:non ſcripta:meam epiſtolam reuoco:& teſtimonio ſuo ſibi re ſpondeo.Si quando in Cōſiſtorio aget de his:ut acturum eum exiſtimo:re dibit in mentem:me admonente: dictorum ſuorum:noſcetq́ nobis noſtrā eſſe memoriam:ac ſibi:ob maiores curas has minores plęrunq́ excidere. Nam conuitia in filium audiente collegio dicta:bono animo perfero.Pater eſt.Dominus eſt.Immunes alii ab his flagellis nec fuerunt olim:nec p dies ſingulos erunt.Iraſci nulla ratione:uel uolo:uel debeo. eo æquanimius pa tiens omnia:ꝙ a noxa ſum procul:& præceptis Eccleſiæ debetur hæc reue rentia.Vox ſancta eſt Petri:cuius militiæ ſum cōſecratus:Serui ſubditi eſto

amici noſtri: aientis inſanam poſtulationem meam eſſe:ſed litteras in-
ſaniores ſibi uideri. Enimuero magni hoc iudicium eſt æſtimandum: ab
homine eſt enim qui ſemper ſana & petit: & ſcribit. Petitionum ſuarum
duo proximi Pontificatus ſunt teſtes:& conſiſtoria noſtra quottidiana: in
quibus de iniquis petitionibus ſuis eſt frequens querela. Scriptorum uero
teſtis eſt Pius noſter. Teſtis præſul Ferrarienſis:teſtis Anchonitanus:teſtis
& ego. Quæ quidem eo uſq; inſanię proceſſerunt:ut poteſtatem Roma-
næ ſedis ſint conata elidere: & ipſi uincla:ac carceres propemodum ſunt
operata. Oſcinem ergo hunc coruum obolo non æſtimemus: malis enim
omnibus ſemper croccire eſt ſolitus:nec puncto temporis in una ſententia
eſſe: pluma: & foliis leuior. Addis in extremis litteris tuis putare patres
nonnullos ſecundam:quam miſi epiſtolam: a Pontifice in peſtem meam
retentam:ut uidelicet proferat eam:oſtendatq; Duci:ſi quando ulla ex cau
ſa plecti me uolet. Facile hoc credo:ad mores magis:q̃ ad charitatem eius re
ſpiciens. Sed proferat:ut uult: incendat in me illum:ut ſcit: maiora pati
ab eo non poſſum q̃ quæ paſſus nunc ſum. Vt ſacerdotali animo perfero
hæc: ſic illa non muliebriter feram. Natus ſum pauper: altus pauper: ad
Pium uſq; perſeueraui in paupertate. quid me angat ad ſortem redire: un-
de exiui? ſi miniſtros uiginti non potero alere:dimidium alam. Si nec hoc
quidem: uno tantum contentus: lætius ad extremum perueniam: q̃ cum
theſauris ingentibus ille. Nulla ſua duritas:nulla afflictio mei me diſſimi-
lem reddet. Poſſum pro libertate conſilii:pro recta ſententia animam hanc
& carnem contemptibilem dare. Dicet homo gentilis Cicero: ſolum ſecu-
tus gloriam ſæculi: Vero licet:& ſemper licebit dignitatem tueri: mortem
contemnere. Poteſtas ſit ueniendi in ſenatum:dicendi periculum non recu
ſo. Ego homo chriſtianus idem non dicam? Metu ſacerdotiorum:quæ in
aliena ſunt poteſtate:conculcata conſcientia:contra iudicium loquar? per-
dens me ipſum:atq; in eandem perditionem proximum trahens? nō faciā,
non committam. Tuq; Deus meus:qui rhenium meorum es uerus ſcru-
tator: confirma hoc: quod in me es operatus. Da intellectum: ut man-
data tua nō excidant. mandaſti enim ut non timeremus eos qui occidunt
corpus: animam autem non poſſunt occidere. ſed eum potius timeremus
qui poteſt animam: & corpus perdere in gehennam. Sed uide Frater
quale hoc patris in filium: Principiſq; quale in ſenatorem ſuum offi-
cium ſit. Non dico epiſtolam fideliter ſcriptam in ultionis tempus ſer-
uare: quod gentilium: & noſtrorum uocibus condemnatur: ſed ſi qua
dolentius a Cardinali ſuo ſunt dicta: proferre in medium: & puden-

da illius palam omnibus reuelare? An non magiſtri ſui: & Domini eſt recordatus: Si peccauerit in te frater tuus: corripe illum inter te: & ipſum ſolum? Nonne illum euangelicæ legis huius ſeruatorem potiſſimum eſſe oportebat: qui ad eius cuſtodiam in excelſo eſt poſitus? In quem autem erat niſi in eum: peccatum meum? quem offendebat epiſtola illa: præter ipſum ſolum? Pietatis erat paternæ: ſi peccatum putabat: reſcribere filio: admonere illum erroris: hortari: increpare: minitari quoq; ſi ita opus agnoſceret. Ad eum enim tantum erat tranſmiſſa: nec quiſq̃ præter ipſum: & me: quæ ſcriberentur ſciebat. Quondam proferente in conſiſtorium Pio codicellos quoſdam ab hoc ipſo Niceno ſcriptos: qui cum male habebant: ſic excuſauit cordatiſſimus Cardinalis: & quidem approbante toto ſenatu: Ad te ſolum Pontifex illi ſunt ſcripti: mea manu ſunt ſcripti: ſigno meo obſignati: nemo eos præter te: & me uidit. q̄ nunc palam fiant: uide cuius culpa ſit. mea certe non eſt: qui charitati: & ſecreto impendi quod debui. Tacuit ille: ac quãuis ingenioſus: inclemens tamen factum ſuum agnouit. Quid argui hoc loco in me diſſimile potuit? aut quid damnari quod non conueniret filio? Scripſi ad patrem. ſcripſi ad eum: cui de ſacerdotiis: ne peſſundentur: ſuprema eſt cura. Detexi uulnera: quæ de ſola manu ſua poſſent medicinam accipere. accuſaui eos liberius: qui tantæ impietatis eſſent auctores. Admonui uideret poſthac: quãtum Principibus ſæculi concedendum eſſet in nos: Eorum uidelicet memor: quæ Duci indulſiſſe ſe dixerat: Veri autem Cardinalis ſum ſecutus officium. Si hoc uerbum conſcios ſenſus pupugit: quid aliud dicam: niſi uerbum illud fuiſſe uerbum ſalutis? Nulla (inquit Cicero) remedia: quę uulneribus adhibentur: tam faciunt dolorem: q̃ quæ ſunt ſalutaria. Non propterea contionem de me haberi oportuit plenam criminibus: & epiſtolas: zelum Dei habentes: per irriſum oſtendi. Quis unquam chriſtianæ charitatis ueſtigium tenens: litteras a filio miſſas interpoſita offenſione: in medium protulit: palamq; recitauit? Quid hoc aliud eſt q̃ tollere colloquia abſentium? uerbum Dei in oribus ſacerdotum extinguere? amputare rerum benegerendarum occaſiones innumeras? quammulta loca: inquit idem orator: eſſe in epiſtolis ſolent: quę prolata ſi ſint: inepta eſſe uideantur. q̃ multa ſeria: neq; tamen ullo modo uulganda. Sed hoc alieni ſit facti. Quid me agere Carole amodo conuenit? Dicet aliquis: ut dixiſſe tibi patrem noſtrum affirmas: Ne ſcribe Põtifici tu. Verbo referri cura: quæ uis. Scribe fidelibus tuis quę illa alioquin eſſent ſcribenda. Quid ſi non expedit a fidelibus illa cognoſci? quid: ſi non dictat conſcientia: ut extra Pontificem ſint? Quid ſi fideles in-

fideles timeam aliquando futuros? Nonne hoc monſtrat ratio:ut tuti/us ſit patri communicata illa eſſe: quam alieno? aut ergo mentiendum erit in litteris:ne illum offendant: aut deinceps tacendum. Miſerum ſane utrunq;. Sed ut in malis:fidelibus potius credamus noſtram ſalutem:q̄ aut mentiamur Deo: aut tacendo deſeramus communia bona: ſequar ego in hoc patris conſilium:cuius niſi eſſet apud me tanta auctoritas: nonmodo non poenitendum mearum epiſtolarum mihi putarem:ſed in hoc certe dolendum:q, non dolentius ſcripſerim:q̄q̄ non ex me:ſed ex eo ad quem mittuntur admonitionem ſuam eſſe ſignificas. Scripſi hęc ad litteras tuas:nō rancore ullo cordis:non impotentia animi:quam pro Deo ſacerdos abieci: ſed ex libertate:ad quam me iſtruxit Eccleſia:& ut tibi factum meum probarem:cuius ut charitatem amplector:ſic magni iudicium facio. Deus nobiſcum ſit. conſoletur nos in tribulationibus noſtris:faciatq; ut eius hæc diſciplina ſit ad ſalutem. Vale. Senæ Auguſti. M.cccc.lxvii.

Ia. Cardinali Papień. Campanus.

PApienſi meo ſalutem plurimam:plurimā ſalutem Papiēſi meo. Hoc ſi centies repeterem:nunq̄ ad uoluptatem recreationemq; animi ſatis repetierim. & q̄q̄ es ſemper in ore:nunq̄ tamē ita me imples:ut non creſcat libido nominandi. Papienſem mihi ſomni:Papiēſem uigiliç offerūt. Aeque mihi in ſolitudine: atq; in frequentia occurris q̄ illic de te cogito:tam hic de te loquor. Sed refero pedem:ne qui uerus uelim:& apertus uideri:uidear blandus:& fictus:pręſertim apud te; Cuius habent oculi:quod nunq̄ uiderat Argus:Nec noſtri aſpiciunt lumina Callimachi. O dulces lachrymas:cum te mō nomino:cum te Cogito:nō credis (iuro) fluunt lachrymæ. Foelix uale unicum ſydus:unicum præſidium meū: nam plura nequeo. Ego hic prædico ſingulis Dominicis:tanto concurſu:ut nuſq̄ fuerim auditus attentius. Tu ride:& tace: & me Sanctiſſimo Domino noſtro ſi occaſio detur commenda. Teranii die xxvi Februarii. M.cccc.lxvii.

Io. Cardinali Aatrebateń.

ORo Pater Reuerendiſſime filio conſecrationis tuæ indulgeas:ſi ante hanc diem non ſcripſit: dolor fuit in cauſa. Habuerunt me anxium non priuata mea:quæ tibi ſunt nota:& quorum lachrymis pauci tanguntur:ſed magis publica:quæ magno impetu ferri ad interitum uideo. Humiliata eſt in puluere anima noſtra:Cōglutinatus eſt in terra uenter noſter:lux pilei tenebreſcere incipit: & ad contemptum ordinis noſtri apertum eſt iter. Current amodo in damna communia qui ante ſedebant. uno exemplo creſcent in dies noua exempla. ſicut grex to/

rus in agris unius ſcabie cadit:& porrigine porci. Vuaq; conſpecta liuo-
rem ducit ab uua. Laborum meorum: Vigiliarum mearum: contentio-
num quoq; mearum pro ſfortianis hic fructus eſt: ſicut tuum eſt pro An-
degauenſibus tuis. Vendamus nūc animam gratiæ: & diſpliceamus Deo:
ut placeamus hominibus, M.cccc.lxvii.

B. Cardinali Niceno.

NE dubita pater ampliſſime caſum meum: ad cuius patientiam
me ſæpe hortaris bono animo ab initio excepi: & forti nunc per-
fero. Non eſt ea cordis triſticia: non mentis confuſio: quę a plæ-
riſq; forſitan creditur. Indui armaturam Iuſticiæ: & clipeum ratiōis dextrę
aptaui: ut his tectus: uenientia tela ſine offenſione exciperem. Audi tacitas
cogitationes adiuuantis ſe filii: ut argumenta eius conſyderans: de uolun-
tate quoq; certius iudices. Primum nulla mea culpa (ꝙ mihi cōſcius ſum)
pertuli: quæ iam cognouiſti. Si imperatæ taxæ nō ſatiſfeci nec coniici in ple
bem ſumpaſſus: dignitatem retinui noſtro ordini debitam: in eos quoq;: q
malorum auctores fuerunt: nullum meum extat peccatum. Colui eos per
omnem uitam. Poſſum quoq; ſine iactantia: innumera recenſere in eos meę
charitatis officia: quæ & nota ſunt tibi: & nullis teſtibus egent. Gratis
igitur odio me habuerunt: ponentes aduerſus fratrem mala ꝓ bonis: & odi
um ꝓ dilectione ſua. Conſolatur hoc primum me patientem facile officia
mea mihi: illis uero ſuam eſſe iniuriam. Adde ꝙ imparatum ii caſus non in
uenerunt: nec quia improuiſi acciderent: duriores ſunt facti. Erat.n. neſcio
quomodo grauioris incommodi alicuius apud me expectatio: animo iam
ita concepta ut declinari poſſe non crederem: cuius rei conſcientiam me-
am: quę deum non fallit: & notos complures habeo teſtes: quibus interlo-
quendum: ut fit: metum hunc familiariter indicaram. Repetebam annos
præteritos: quibus noſtram hanc curiam eram ſecutus. Vidæbam q̃ breui
ſpatio: & q̃ nullis laboribus ſumma omnia accumulaſſet diuina clementia.
q̃ facile paupertatem in ſubſtantiam: obſcuritatem nominis in claritatem.
humilitatem uero in eam dignitatem mutaſſet: quæ poſt Romanum Pō
tificatum prima eſt in Eccleſia. Agnoſcebam quoq; hæc omnia in recenti
ætate eſſe conceſſa: ualido corpore: & mente ad bonum opus idonea: atq;
illud quoq; inter ſecunda connumerabam: q^d tempora Pii patris: cui famu
latus inter domeſticos fuerā: & innocentē pręſtiterant me: nec fecerant ut
ab iniuria mea metuēdus q̄ſquā mihi nūc eſſet. Magna hęc ducebā a Deo:
nō ualens unū aliqd ꝓmere quod mihi ad ſummā qetē deeſſet. Cogitabā
ergo ſic mecū: Heu Papiēſis in tāta largitate Dei: ꝑ meritis ſuis gratus illi
non es: nec datorē tuū agnoſcis. Peccatis innumeris irā eius in te quottidie

prouocas : ac tanquam ex tua uirtute : non ex ſua gratia ſingula ſint : Ita
& imutabilia:& perpetua eſſe conſyderas.Erras uehementer . Auferre qui
dedit poteſt.ſuę poteſtati ſubiecta ſunt omnia:nec eſt q a calore eius ſe poſ
ſit abſcondere . Ira inqt Apoſtolus:& indignatio:tribulatio:& anguſtia in
omnem animam operantis malum.Si plaga tua differtur ad diem nec pec
catum pęna conſequitur:diſpenſationis ſuę hoc eſt:nolentis ſtatim perderē:
quod miſericordi mora ſanari expectat.Sed ueniet aliquando:atq; utinam
non eo grauior quo dilata diutius.Non enim tardat promiſſis Deus:ſed pa
tienter agit propter nos nolens aliquem perire:ſed ad poenitentiam omnes
conuerti.Cum ergo obſiſtente carne ſpiritum ſanitatis non ſūmerem : nec
ratio ſuperaret affectum uita autem ſuis initiis continuaret errorem : Im-
miſſum eſt expectatum ſupplicium:cogens admoneri factis:quem ſuaſio-
nes ante non mouerant.Præſtolatio autem hæc diuturna diebus pene ſin
gulis in metu habita:hoc aſſecuta eſt boni:ut tolerantius nunc ferantur ōīa
nec perinde premant:ac ſi improuiſa accidiſſent.Gratiæ ſint diuinæ pietati
pro hac mentis agnitione:& muneri aſcribatur ſuo quicquid hinc firmamē
ti accepi.Sed quantum illud eſſe ad patientiam putas:q, maiora merito ex
pectanti:minora omnia ſunt irrogata : debebatur antiquatæ iniquitati grā
de flagellum:& indurato animo uirga uehementior.ſed dulcis:& rectus do
minus:caſtigans caſtigauit filium ſuum:& morti nō tradidit eum.Poterat
qui prouentus Sacerdotiorum permiſſione ſua abſtulerat:Sacerdotia inſu
per ipſa adimere : & qui cupiditatem iuuenis Principis in me concitarat:
ſuſcitare & furorem.Grauioribus indulgenter pepercit.Non dedit exilium
non perſecutionem de ciuitate in ciuitatem : non uincla:& carceres:qualia
multa peccatores ſæpe ſunt paſſi.Quin & corpus in quo erat ſenſibilior do
lor:nullo incommodo attigit:& mentem ſuppliciorum omnium ultimum:
ab errore:& dementia conſeruauit.Conſolātur nimirum hæc me:idipſum
agentia:ut acceptorum oblitus : ea ſola ponderibus iuſtis expendam lu-
croq; deputem :quæ dignus accipere : non tamen accepi . Alleuat porro
animum : & quaſi in gratulationem adducit:q, ſuperne dilectionis indi-
tia per hæc aduerſa collegi :ueriuſq; dignum gratia q̄ odio me iudicaui.
Etenim cui nō iraſcitur Deus? aut cui flagella non infligit ſua? Nempe ei
a quo auerſi ſunt oculi eius:& in ꝓfundum maloꝝ eſt lapſus . Non iraſcar:
inquit:amplius tibi Hieruſalē:zelus.n.meus receſſit a te.Ego quos amo ar
guo:& caſtigo.Vas quoq; electionis Paulus admonens ſimul & conſolās
Fili mi ait noli negligere diſciplinam Domini:nec fatigeris dum ab eo cor
riperis.quem.n.diligit caſtigat.Flagellat autem omnem filium quē recipit
Vnicū quoq; noſtrę patientię exemplum Iob ſanctus:Beatus:inquit:uir q

corripitur a domino.& cui oro non optabilior ſit erumnoſa hæc uita quam conſequtur benedictio dei:q̃ quę irã habens per lęta ſęculi:quaſi per amœna prata ad interitum ducit? aut quis non ſibi malit miſeras ſanctorum perſe cutiones:q̃ perſequentium infortunatam fœlicitatem.nota eſt de diuite purpurato cuius dies dati fœlicibus ſunt:& paupere Lazaro Saluatoris Chriſti tremenda parabola.Malim ego illum me eſſe:qui poſt triſtem uitã atq; inopem:ſinum Abraæ eſt conſecutus:q̃ eum:quem poſt florentem: & diuitem:horrendæ tenebræ acceperunt:ubi nullus ordo:ſed ſempiter-nus horror inhabitat. Ac licet in exploratum habeam pietatis:an odii fue-rit tribulatio hæc:ego tamen:qui miſerationes Domini ſcio ſuper omnia opera eius eſſe:in mitiorem partem libens interpretor:Propheticum illud ſedulo habens in ore:Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Vide uero digniſſime Antiſtes:q̃ copioſam meſſem ex tanta tempeſtate collegerim:& quanti eſſe apud me debeat factum eſſe:quod accidit. Pro-fecto eſt tanti:ut nonmodo eam non declinandam:ſed magnis a me preci-bus impetrandam fuiſſe exiſtimem. Didici primum monente ſuperna bo nitate:de ſtudio colendorum Principum bono Cardinali remittendum plu rimũ eſſe damno animæ:non procuranda illorum carnalia deſyderia:me lius eſſe confidere in Domino q̃ confidere in homine:& ſperare in eo quam ſperare in principibus. Intellexi quoq; noſtris amiciciis uti illos ut nũmo: non ad charitatem:quæ rara in illa fortuna eſt:ſed quaſi ad mercatorium quęſtum:ac tamdiu haberi eas in precio:q̃diu præſentem utilitatem mini ſtrant. Sum quoq; admonitus diſpenſanda iuſtius eſſe quæ nobis proue-niunt ex altari:carni:& ſanguini non ita profuſe indulgendum. In comita-tu quoq; alendo:comparandoq; ornatu domeſtico tam multa non inſumẽ da.bona hæc noſtra altaribus attributa:precia peccatorum eſſe:quibus re dimi animas dantium pia cura oporteat:& inſtaurari domum orationis:& egenos:uagoſq; in domos noſtras induci. quæ cum non fiant:iraſci grauiter Deum:& ſæpe hunc exitum negligentibus dare:quem in me ipſo ſum pro xime expertus:ut uidelicet adminiſtrata male:etiam ſuo permiſſu dilabanť deterius.oculos igiť:quos peccatũ clauſerat ne ſacerdotis uiderẽ officiũ:ſu perueniens pœna aperuit:ac iuxta Eſaię Prophetæ uerbum:Vexatio intel-lectum dedit auditui. Aſſecutus inſuper boni hoc ſum certe non contemnen dũ:ut minus iam amem:minuſq; æſtimẽ hos noſtros ſacerdotioꝝ,puentus momentaneos q̃dem:& innumeris caſibus ſubditos.quid.n.placeant quę alienæ magis ſint poteſtatis:q̃ noſtræ:& quæ p̃cario poſſideamus:unicoq; uel ſuperbientis:uel indignantis principis edicto impune diripi poſſint:iu-gẽq; anguſtiaꝝ:& doloꝝ materiam pręſtent. Mihi iam ſatis ſit uiuere:ſi nõ

eam uitam:quæ oculis intuentium placeat. At eam:quam dominus admi
niſtret:quietiorem certe & minus habentem moleſtiæ.non.n.poſſunt gran
des familię non oneri eſſe:atq; animum pluribus occupare.expertus nunc
cõpellente inopia qd boni ad trãquillitatem dimidiata iam familia habeat
& q̃ multum confuſionis:tediiq; abſtulerit:non minus omnipotenti Deo
gratias ago q̃ ęgerit olim Romano populo Antiochus:cũ adempta regni
parte & intra Taurum montem iuſſus regnare:grandi ꝓcuratione ſe libera
tum aiebat. Qđ ſi redirent iam in integrum amiſſa omnia:omniſq; ẽt cõge
minaretur ꝓuentus: ita ut ſuppeditari ſumptus ampliſſimi poſſent. Muta
turus præſentem inſtitutionem non ſum:nec cariturus ſuauitate iam degu
ſtata. Miretur imperita plebs quod uolet in me:& uel auaritiæ:uel anguſtię
cordis tenuitatem noſtram aſcribat : nihil ego eius pendam iudicia. Vnus
mihi Nicenus:unus Spoletanus:q ꝓpoſitum laudent:inſtar omnium erũt.
Deus quoq; q ad frugẽ bonã ſuo nos exemplo inſtituit plus inſonabit auri
bus meis : q̃ loquacium ſermo inanis. Ad cuius auditum:qui comparat ſe:
infinitis neceſſe eſt implicetur moleſtiis. Bonum ergo mihi domine quia
humiliaſti me:ut diſcerem iuſtificationes tuas:quas ſecundis elatus : ante
non attendebam. His itaq; reuerendiſſime Pater:atq; aliis adiutus rationi
bus:quas ne ſim nimius:libens prætereo. Me ipſum in aduerſis meis ſubſtẽ
to & mihi cõgratulor:& infirmam carnem caſtigo:& Deo gratias ago:&
tuam quoq; dignationem de filii patiẽtia bono animo eſſe protinus uolo.
tam.n.hæc iam dolent:uexantq; Spiritum:q̃ ſi ad me nõ pertinerent. Infir
mitates ad mortem non datæ:fortiorem me reddiderũt. Deus noſter:qui ſe
cretorum inſpector eſt:ſcit quia hęc loquens:non mentior. Tibi uero Nice
ne pater:qui grauiſſimis litteris ante:& poſt etiam uerbo me es conſolatus
atq; huius boni partem præcipuam cõtuliſti:ſint a me gratiæ immortales:
a Deo uero æterna merces:qualem præſtantibus proximo charitatem ſua
miſericordia repromiſit. Vale.

Donato Acciaiolo.

IOſephus:de quo ſcribis:chariuſculus meo iudicio ẽ:hoc p̃ſertim
anno:quo nõ multũ abundo. Hõi inopi nõ minus uentri:q̃ auri
bus eſt cõſulendũ. Itaq; ille ualeat nũc. de remediis utriuſq; fortu
næ ſi nõ ꝓbat Veſpaſianus:ne ꝓbemus nos qdem. longo uſu ęquat noſtrã
cognitionẽ. expectãda erit emẽdati libri occaſio:& tu ad id operã da. Placet
abſolutũ Scipiõem:atq; Hãnibalem. Emenda utrũq; diligenter anteq̃ edas.
nec te grauet labor. Vidiſti cũ eſſem Florẽtiæ media pagina uix dum lecta:
depręhẽſa multa a me eſſe:quæ tu ipſe pag; ꝓbaſti. Hoc ſi libri initio accidit
ubi ẽẽ ãplior ſolet cura:q̃d in ſequẽtibus timeã; itaq; æſtimatiõi tuæ accura

tiſſime cõſule:multa iá ẽ:& nec ꝓiiciẽda:ulla deſidia.Quæ a me poſcis de rebus meis:inepta illa ſunt Donate:& auribus Florentinis nõ ſatis idonea. Scripta illa nobis tantum ſunt. Laudamus Romę quicquid rem habet: nec faſtidimus non admixtum dulci utile.Huiuſmodi lectores notat Flaccus. Centuriæ Seniorum agitant expertia frugis.Itaq; ne expectes hinc quod non eſt inuenire.Quę de Pio ſcripſi:nõ expeditio eſt:ut tu putas: ſed uitæ eius exitus:a diſceſſu Vrbis ideo inchoatus: qd inde initium habuit. Hunc mitto ridendum magiſq; uidendum.ſi quid erit tamen quod lectione dignum exiſtimes:id erit fortis obitus fortis Pontificis cuius: ut uerum fatear:uix decimam partem ſum aſſecutus.De Euchariſtia nulla extat noſtra oratio.Duæ tantum Omeliæ a me ſunt peroratæ.Altera de conuerſione ad Dominũ:die cinerum.Altera de Aſſumptione beatę Matris:die ipſo ſolemnitatis.Ambę autem me præſule habitæ ſunt.Earum nulla eſt apud me:niſi in prothotypis tantum.Propter neſcio.n.quid locis:poſtulatę ſunt a diuerſis:& in hunc diem retentæ.ſed uel requiram eas:uel exſcribi de prothotypis faciam.Ridebis nouum uerbi dei magiſtrum.ſed(etſi hæc nõ aſpernabere)leges & alia:aliena tamen a gentilibus.Vale.Romæ die xxvi.Februarii.M.cccc.lxvii.

Lazero Arretino Vicario ſuo.

Ene ueneritis.uoluntas Principis:& uirtus ueſtra:ut ita uenientem ſalutemus:hortantur.Iterum bene ueneritis.Petitis an placeat nobis ut officio uicariatus fungamini:ad quem electũ uos eſſe:& uocatum per Ducem noſtrum aſſeritis:Placent omnia:quæ illi ſunt placita:& quæ cupit ille nos cupimus.Vos nõ cognouimus ante: nec nũc niſi teſtimonio ſuarum litterarum cognoſcimus.laudat doctrinam ueſtrã: & mores. Ita eſſe confidimus:ſcientes acri illum in omnibus eſſe iudicio. Itaq; conſentientibus nobis:& Domino benedicente:exercete quod iubet: & Vicariatum iniunctum accipite.Scitis quæ conueniant ei officio:& quę ſint partes ueſtræ in nos:eas diligenter ſeruate.De Inſtructiõe data:quam legimus:credimus ex bono theſauro cordis cuncta eſſe prolata. Videmus tamen non ſatis iuſte apud excellentiã ſuam de ſacerdotiis noſtris nos eſſe culpatos:id.n.monſtrat inſtructio.Veſtiuimus eccleſiam Papiẽſem:quam nudam inuenimus.Multis in locis reparauimus multa.Temptauimus conatu magno:diſtractas templi poſſeſſiões ad Domini altare reducere.Aliquando etiam ne diſtraheretur contendere.Iuriſditionem porro omnem a Domino creditam cuſtodire.Si in iis adiuta eſſent deſyderia noſtra:gloriari ad huc amplius in hominum conſpectu poſſemus.Sed externi hominis impotẽtia in crimen adducitur:& male armata uoluntas parum animata pu

tatur. Domino cōtenti noſtrorum cordium inſpectore: patimur ęquanimiter cætera. Poteſtatem Vicariatus quam petitis: dominus Chriſtophorus au ctoritate noſtra concedet: & quidem quanta eſt opus. Mandatum habet a nobis manu noſtra conſcriptum: quo quæ nos poſſumus poteſt. Ideo illud non mittimus nos.

Chr. Pratellæ Vicario ſuo.

IOannes Antonius: quem domi a puero educaui: adultus iam ē: primiſq; diſciplinę rudimentis ita imbutus: ut ad fortia uideatur idoneus. Mens eſt: cum memoria ſingulari: & ingenio ſit: ad ciui lia ſtudia: & canonica illum transferre. Hoc cum nullibi aptius q̄ iſthic fieri poſſit: cogito propediem mittere eum ad te. Tu ergo in cœnobio beati Pe tri cubiculum prępara: id ſcilicet quod Prioris dicitur. Ibi.n. placet illū eſſe. cura etiam: ut pręter lectulum eius: lecticula ſit: in qua famulus cubet. mun da ſint omnia: magis ad rem: q̄ ad pompam cōpoſita. cibum capiet in men ſa cum cæteris. Audio ibi eſſe pręſbyterum quendam nouitiorum magiſtrum gnarum ſatis iurium horum: Is poterit adiumēto eſſe initiis. Præcipe illi no mine meo ut curam adoleſcentis ſuſcipiat: & primordia hęc integritate: & diligentia regat. Tu etiam de doctore uide: quem auditurus ſit publice. uel lem: ſi fieri poſſet: alienigenam eſſe: ne imprudens in factionem ullam inci deret. Mando tibi: & cæteris: haberi eū non ut unum ex familia mea: ſed ut ex me genitum filium: honorari etiam q̄tum ætati conueniat: & indulgeri quæ ad ualitudinē: & ſtudia faciant. Noſti quo cultu Romæ apud me fuit: eodem placet eſſe Papię. Cardinali creato dedit mihi de manu ſua illū Pius nutriendum: atq; docendum. Cum ſanguis eius fuerit: cumq; ab eodem to tus ſim ego: alio in adoleſcentē animo eſſe non debeo. In cœnobio: ut dixi: ſit: & in deſignato cubiculo. Epiſcopium in quo habitatis: propter frequen tiā: & quottidianos ſtrepitus: minus idoneū ad ſtudia eſt. Reliqua mādata mea ipſo ueniēte: accipies. De oībus mox ut ſunt præpata reſcribe: & uale.

Ia. Cardinali Papieñ Campanus.

CVm ad Ratiſponam peruenero: quod ad biduum ſpero: perſcri bam: immo mittam potius: quam perſcripſi pfectionem noſtrā omnem. iter ſaxa: montes: feras: nam homines nuſq̄: fortiſſimus duro. Nolui hunc tabellarium ſine hac una. Quid dicā neſcio: nam inſtat: & ego ordiri niſi grandia: & niſi ſpatio non poſſum. Italia: & dulces latii: Diuum omnia campi: quādo erit illa dies: quādo erit illa dies. Iſta beſtia ta bellarius inſtat. Mittas pro Iuliano canonico ſancti Euſtachii: quęras ab eo quid opus ſit: & cōmendatum habeas. uolui etiā abſens imperioſus eſſe. Vale fœliciter. Gentili meo ſcribam ocioſior: ſaluta tu eum. Ex Lanxut ulti

mo Aprilis.M.cccc.lxvii.

Ioanni Iacobo Ricio Papieñ.Iureconſulto.

Diſtuli dies aliquot reſpondere litteris tuis:uolens per eundem te
ṙerri ad te meum reſponſum:per quem portatum fuerat tuum.&
nunc quoq; breuiter agam:multis meis occupationibus impe
ditus.Quottidie magis ubertatem orationis tuæ admiror:delectorq;:agno
ſcens q̄ta facilitate ſis ad ſcribendum:quantam gratiam:& q̄tam charitatē
ſpiret locupletiſſimum pectus.Sine aſſentatione hoc dico:neſcio quid in te
prius admirer:eloquētiam:an doctrinam:an uero in amicos tuos etiam be
niuolentiæ ſtudium.omnia perfecta ſunt:oĩa meo Ricio digna:quo q̄tum
exiſtimo:nil habuit ætate noſtra ſchola Papiēſis pręſtantius.Quæ de Prin
cipe tuo excuſas cum te audio:uera exiſtimo : cum pono epiſtolam:& ocu
los uerto ad exempla ſingulorum dierum:oĩs æſtimatio labitur.ut taceam
cætera:unum hoc edictum cognoſce:quod a Ducalibus quęſtoribus meis
Vicanis eſt miſſum.ſi eſſem ex infima plebe ordinis mei:nec imperioſius:
nec cōtemptibilius:nec minacius eſſe aliquid potuiſſet.nullus iſthic eſt ho
minum delectus:nullus amiciciæ.æque habentur boni:ut mali.Sola utilita
te probatur omnis coniunctio.ſi celato Duce hęc in me fiunt:magna ſuoꝝ
in Ro.eccleſiæ Cardinalem licentia eſt.Sin uolente:& conſcio:eſt quod te
cum ante ſum lamentatus.non cōmittam:ut proiector dicar dignitatis ac
ceptæ:aut patiar ſub meis Sfortianis agi:quod ſuperbiſſimi omnium Vene
ti in ſua ditione non faciunt:a quibus & Cardinales:& Cardinalium ſacer
dotia:ſummo in honore habentur.nūmum ii quęſtores me tradente:nō ca
pient.Poteſtas eſt Ducibus extorquendi quodlibet.Auferant quæ uolunt:
conſcientia mea contentus:reliqua permittam Deo:& Sedi romanę:cuius
magis agitur publica res:q̄ mea priuata.Quæſo te:ſi uidetur:cum pręſtan
tiſſima Duciſſa noſtra hanc indignitatē cōmunices:& dolorem meum oſtē
Vaſinus Iu- das:& lecto illi edicto:requiras num talia Cardinalibus amicis conueniāt.
dex Rotę Extrema conditio:ad quam induci potuit Vaſinus:perſcripta eſt a me no
ſtris Albricis.Si ea reſpuitur:nihil eſt quod ſperari amplius poſſit.Fixit ille
pedem:nec dimoueri ſuo loco patitur.Inter Antonium ex iudicibus & me:
rogo ſine acceptione iudicium facias:& ſimul illud ſcripturæ attendas.Om
miſſo iudicio nō ſis in mala cauſa:uel pauperi miſericors:uel diuiti amicus.
De uultu tuo iudicium prodeat:& oculi tui uideant æquitates.Turonenſis
tuus nouē iam interceſſores appoſuit : decimus tu es.ꝗ Cardinales:ꝗ Præ
lati:ꝗ Dux ipſe tuus reſponſum accepit:id tu tibi habeto mi Rici.Cœno
bium hoc in portis Auinionenſibus eſt:cōmodum inæſtimabilē habens.
Si Auinioni ſit Pontifex:ſeruare illud in omnem euentum conſtituo.Vtinā

augurer male: ſed ſi res noſtræ bene expendantur: futurum non longe pro ſpicio: ut illic nos compingi oporteat. Habes animum meum. Tu pro amicicia noſtra patri illi ſine offenſione reſponde. Ad ea: quę apud uos habeo: addere glebulam unã non ſtatuo. Sat negotii pręſentia exhibent. Animus moderatus eſt. cura tot dignitatum peranxia: tum detractio: & ĩuidia ſemper parata. Fauebo Theanenſi noſtro ut mones: ſunt. n. plurima in me ſuæ charitatis officia: & quæ ſcribis: nota illi primo alloquio faciam. Benevale. Benedictio Domini ſit ſuper te: quandoquidem rectus es: & in eius ſemitis ambulas. De beneficiis Hieroſolymitãis reſcribit tibi Stephanus Robius. taceo ego: qa loq ſine nauſea nequeo. Bñuale. Romæ. iii. Maii. Mcccclxvii.

Fr. Philelpho.

VIde q̃ta uis ſit cõmunium ſtudiorum noſtrorum: & q̃ta tua ſcribẽdi ſuauitas. Eram tibi antea ſubiratus: ꝗ de Pio noſtro: & quidem mortuo eſſes meritus male. Nunc litteræ tuæ: eiuſdemq; diſciplinæ ſocietas: pene omnem eam moleſtiam abſterſerunt. Te itaq; amo: ut ante amabam: fieriq; idem a te plurimum lætor. curemus ut nulla noua intercedat calamitas. Quod accidet: ſinõ ſtatim: ut in alterutro diſplicebit aliqd: capitale id æſtimabimus. Fœlices: ĩquit Flaccus: ter: & amplius: quos irrupta tenet copula: nec malis diuulſus querimoniis ſuprema citius ſolvet amor die. Conarer & Senenſem tibi reddere: & cohortem omnem filiorum Pii: ſi tu ad me aliquid ſcribens Sterſicori palinodiam cantares. Quæ n. ſancto illi ſeni obiecisti: partim male pſuaſa tibi: partim ab aliis accepta deterius: errant longe a uero. Vere autem laudare quem falſo carpſeris: nec leue eſt uiro bono: nec turpe. & tu eo ingenio es: ut cum ſumma cõmendatione utriuſq; facti rationem honeſtare uel facile poſſis. Itaq; in hoc cogita. rogo autem te mittas mihi ſcriptum indicem cõmẽtariorum tuorum quos uel edidiſti tu: uel tranſtuliſti e gręco: ut maxime placitos: opera tua: impẽſa mea: emendate iſthic curem deſcribi. Adiunge etiam quicquid uerſuum: epiſtolarumq; extat. Beneuale Philelphe. Pientię die. xviii. Iunii.

Ioanni Argiropilo.

NEſcio quo animo filii tui obitum feras. ſi bono: eſt quod gratuler tibi: cui ratio medeatur: non tempus. Philoſophiæ tuę hęc debetur conſtantia: cuius tota contentio mortis eſt cõmentatio. Sin te hominem pręſtas: hoc eſt: pręſſurã doloris nõ ſubſtines: quid ego breuis oræ temptem epiſtola: quod Plato: qd Ariſtoteles: qd tota doctorꝝ cohors: tot iam annos non poteſt? Diuturni propoſiti: non ſubitæ conſolationis: eſt id robur oportet. cõfido tamen: qua es ſapientia: tibi te nõ deeſſe. Sed quod in libris ante hac alios docuiſti: ueriorībus nunc experimenti tui argumentis

probare:quam obcauſam in conſolationem non ſcribo doctiſſimo præſer
tim ſui tẽporis non neceſſariam.nihil.n.dici de hoc genere poteſt:quod tibi
nõſit:q̃ cæteris notius. Tenes nil mali eẽ in morte:in ea præſertim:quæ in
domino accidit.Noſti quoq; uitæ noſtræ conditionem uapori aſſimilem
eſſe:& quottidianis caſibus ſubditam:in eiuſq; diuturnitate agenti ita do
lores:& detrimenta:& luctus uiciſſim contingere:ut longum iter habenti
puluis:& lutum:& pluuia.Anaxagorici quoq; dicti es memor:Sciſſe ſe ge
nuiſſe mortalem.Q.etiam Fabii:Paulíq; Emilii memoriam habes:quorum
alter ſpectatę uirtutis conſularem filium extulit:alter uno ante triumphũ:
duobus poſt amiſſis filiis:in contione ita locutus eſt:ut conſolari populũ:
non conſolationem quærere uideretur.Porro autem intelligis quid nobis
chriſtiana lex iubeat: quid gentilis etiam dictet. In altera lugeri uetantur
mortui quoniam iam quieuerunt:altera lugẽdi terminum pręfiniens fœmi
nis:uiris nullum pręſtituit:quoniam & nullum honeſtum.Sola tantum offi
cia:quæ languenti:& mortuo pręſtita ſunt:breui ſignificabo.non tã ut mœ
rorem:ſi quis:eſt per hęc tollam:q̃ ut ea cõmemoratione intelligas q̃ta hic
in re:& filium inuẽta ſit charitas.Doluit ſupra modum nefario ſcęlere Pau
lus:nec ingemuit aliter:q̃ ſi de filio nũcium id accepiſſet.Craſſatores anxia
ueſtigatione:miſſis qui ad uias exciperent:iuſſit conquiri.Requiſiuit etiam
horis pene ſingulis an aliqua uitæ ſpes haberetur:& excedenti peccata fra
gilitatis noſtræ indulſit.Ipſe uero pater Nicenus:q uulnera illius corde ſuo
excepit:& conſolationem non inuenit:ſeptem adhibitis medicis:ab ore mo
rietis nunq̃ diſceſſit: nullum leuaminis:aut miniſterii genus intemptatum
relinquens:ſed contrahens undiq; omnia:per quę tam charo apud ſe poſito
pignori ſeruari ſpiritus poſſet.Imprimis autem uiaticum futurę quietis:plę
num perfectumq;:ſenſibus adhuc integris:miniſtrare curauit:quod ille nõ
minori religione accepit:q̃ pietate pater ratus impenderit.In complexu de
niq;:& benedictionibus ſuis Creatori animam reddidit.Eum porro defun
ctum fleuit omnis curia:atq; ad ſepulchrum uſq;:non priuati alicuius: ſed
Principis pompa eſt proſecuta:ut plane ſit indicatum:q̃ti filius:& in eo pa
ter apud nos haberẽtur.Monimento autem intra Baſilicam Petri indultus
eſt locus parte admodum celebri:quæ Caliſtum continet eius nominis ter
tium: & nec niſi magnis indulgeri eſt ſolitus.Ad ſummos quoq; Baſilicæ
gradus qui extra ueſtibulum ſunt:Vicarius templi cum omni ſacerdotum
collegio:funebri ſolemnitate cadauer excepit.Si maius aliud potuiſſet con
ferri contuliſſent libenter deſyderia noſtra.dileximus etenim illum:& excel
lenti doctrinæ tuæ deberi iudicauimus oia.Videns ego Nicenum noſtrum
tanta affectum męſticia:ut ſine lachrymis ſcribere horum quicq̃ nõ poſſit

ne perirent apud te ſua:& cæterorum officia:cõmemoranda tibi ea putaui: pernimium dolens:q cui nulla antehac neceſſitas ſcribendi occaſionem at tulerit:attulerit nunc hic acerbiſſimus caſus.In quo quæſo te mi Argyropó le ut tui ſis memor:utq; xenophontei etiam facti imitationem tibi propo nas.Etenim ille:ut accepta inter ſacrificãdum morte filii:q eadem qua Epa minondas pugna occiderat:coronam depoſuit: moxq; ut honeſtum exitũ nouit:eam reſumpſit:ſacrificiumq; continuans ne lachrymatus ẽ quidẽ:Ita tu ex me audiens Bartholomeũ tum in fideli patris ſui miniſterio accepiſſe uulnus:& plænam religionis mortem obiiſſe:tum autem uiuenti:& mor tuo ſuprema pietatis opera cumulate indulta: ſi quam naturæ imperio uirtutis uim poſuiſti:pari conſtantia recipe.& homo chriſtianus Chriſtum tuum ſancti Iob uerbis alloquere:Dediſti domine filiũ & abſtuliſti: factũ eſt quod placuit tibi.Sit nomen tuum benedictum in ſæcula.Vale.Romę.

Cardinali Niceno.

SEcutus dignationis tuę conſilium ſcripſi Ioanni Argyropolo de obitu filii:magis id agens:ut officia in ſe tua ille agnoſceret:q̃ ut in tanta doctrina conſolationem a me ullam acciperet. diſtulit dies multos reſponſum:Credo propter animũ nondum ex mœſticia recrea tum.reſpondit tandem:ſatis oſtendens q̃tum poſſit humanitas.Doleo uicẽ hominis docti ferentis mollius hunc eius caſum q̃ tantæ uirtuti conueniat. Nicene mi:neſcio quo peccato frequeuter a nobis diſcedimus:& in umbra fortes puluerẽ:& ſolem ferre nõ poſſumus.Noſti lachrymas Demoſthenis ab Egina in Atticã reſpicientis:deliramẽta Solõis:nuntiante Thalete filii occaſum:Ciceronis etiam gemitus:defunctam Tulliolam:& patriam amiſ ſam deflentis.nil illi cẽ languidius quicq̃ potuit.Sic ſe res habet.Auditores uerbi tãtum ſumus:non autem factores.Vapulabimus ergo plagis multis quoniam uoluntatem domini agnoſcentes:illam non ad implemus.Mitto tibi exempla litterarum:ut ex meis promiſſum officium:ex illius uero mul tam ſine robore doctrinam intelligas.Vale.Romæ.

Hieronymo Ranutio Bononieñ.Philoſopho Medico.

OMnibus litteris tuis:quas ante hanc diem ſcripſiſti:reſpondi ma nu ſecretarii mei:parcens uidelicet fatigatis iam:& pene emeritis digitis.Vltimis uero reſcribo aliena etiam manu:ſed noſtro inge nio.Cum enim poſtules grauia:reſcribi quoq; grauius conuenit.de exerciti bus uniendis idem ſentio quod tu:uniendi autem ne ſint æque tecum igno ro.Inuolutus libris:& otio:quibus præter ſolitum ſine intermiſſione indul geo:non ueſtigo quid animi habeant:qui rerum nunc potiuntur.Requiris porro quid ſentiat Pontifex de operibus ueſtris:Placeant:an diſpliceant:&

miſſurus ne ſit in caſtra copias ſuas: Hieronyme frater hæc rogo: poſthac
a Papienſi ne requiras. Tenebrę undiq; illi ſunt: ſolitus quoq; eſt: ut noſti:
non temere aſſerere: quin & libentius audit q̄ loq̄tur. Hoc tamen affirmo
dixiſſe illum priuatim: ac publice: a quo tempore pręſentes motus ſunt in
choati: non ꝓbari ſibi Venetorum: & Bartholomei conſilia: damnaſſe illa
contiuuo ut intempeſtiua & peſtifera: neq; Italiæ modo: ſed fidelium oīum
cauſę aduerſa. Hodie quoq; eadem nobiſcum lamentatur: & gemit. Nō cō
uenit de patre Chriſtianorum aliud: q̄ quod audit: credi a me. ex iis ſum: q
quod non mentirer ipſe: mentiri ſeruum ſeruorum Dei ſuſpicari non debeo.
Legatum pacis cauſa Venetiis habuit. De pace etiam Præſulem ferarien-
ſe:m ad Bartholomeũ nunc mittit. litteris: & nunciis: & precibus non peper
cit: ut quieti eſſemus. In tam continua uoluntatis ſignificatione q̄d opinerſ
aliud q̄ deſiderium pacis non uideo. Ago tuæ diligentiæ gratias: qui nũcia
tionibus crebris me excitas otiantem. Si non eſſes tu: raro: niſi quod habẽt
compita perferretur ad me: putarerq; in rebus notiſſimis hoſpes. Beneficio
tuo ſciolus uideor: & inter anſeres ſtrepo. Peto maiorem inmodũ Papienſi
tuo hoc obſequium pręſtes: q̄diu finitima erit præſens turbatio. Varia pro
affectu cuiuſq; referũtur ad nos: ſolis litteris tuis fidem adhibeo. Verax. n.
es: nec uulg ıribus rumuſculis caperis. Etiam rogo pro mea in te charitate:
minutius q̄ facis ſingula notes: quæ uidelicet copiæ noſtrorũ: quæ hoſtiũ:
qui duces utrinq;: quæ caſtra: & quibus in locis: quæ oppugnationes: quæ
pugnæ: quæ cuiuſq; u rtus: atq; audacia. quæ ue ſint apud utroſq; cōſilia:
quid agatis uos: quid agant moliantur q; cæteri: uera ſint omnia: nil uolun
tarium: nil factioſum: nil ex eo quod uelles: ſed ex eo quod eſt. Cum hanc le
gem impleuer's: uno officio implebis omnia: quę conferri in me hoc tēpo
re poſſunt. Non grauet te labor. amici eſt: non paucorum dierum: ſed longi
temporis pro amico ſuſcipere uigilias. Admone poſtremo tabellarios tuos
ut quę ſcribis: in meas: priusq̄ in aliorum deueniant manus. Aliquando ab
eo ſoluũtur redimũturq;: qui ſputis minutis alloquẽtes faſtidit. Hominem
noſti: & quidem eo tempore reddit: quo iam per uicos ſunt decantata. Non
e:t operoſum uenienti Bononia: & petẽti ędes Reatini noſtri: ante fores Pa
pienſis tranſire: qua uia breuiſſima eſt: & tuas extra faſciculum reddere. Be
neuale: & patri noſtro cōmuni me q̄tum potes cōmenda. Ex Vrbe ultima
Maii. M. cccc. lxvii.

Theodoro Protonotario Montiſſerrati.

EX urbe ſignificaui tibi uẽturũ me Senam: & ad uoluptates eius
loci te inuitaui. Sum igitur Senę: adhuc reſponſum non habens.
uel non accepiſti litteras meas; uel nimium es occupatus: uel cō

temptui ſunt quæ ante placebant. Quodcunq; ſit horum: his ſecundis ſaltem reſponde: & de acceſſu tuo inſimul cogita. Eorum quę laudare Pii temporibus ſolebamus nil eſt imutatum. eadem perſeuerant omnia. Aer ſuauitatem priſtinam retinet. ager omnifariã oblectamentis abundat. Ciuitas inprimis gratia: & benedictiõe Domini eſt plęna. Quodcunq; in tãta perturbatione rerũ optare debemus: longe a belli ſtrepitu abeſt. deeſt ad ſummam conſolationem meam hoc tantum: q nec te: nec quenq̃ aliũ habeo: quo cũ aut iocari libere: aut ſuſpicari familiariter poſſim. Solus aduena ſum Si aduenerit tua dignatio: cõmunicandis colloquiis noſtris: & ducendis ſimul diebus: ac noctibus: q̃ pulcherrimum: & quam iucundiſſimũ ſeceſſum agemus. Itaq; collectis ſine mora ſarcinulis aduola ad me: & quæcunq; te premunt: fratrum curæ dimitte. Erimus Senæ ad medium Octobrem: fruẽtes ſedulo nunc ciuitate: nunc agris. inde Romam petemus: erecturi opus tuę dignitatis: cuius iam pridẽ fundamẽta ſunt poſita. Bñuale. Senę die &c.

Fr. Gonzaghæ Cardinali Mantuano.

Q Vanta ruina domeſticarum rerum ſecuta ſit poſt meum diſceſſum: ab exemplo litterarum quod mitto licet agnoſcas. fugiens ad me Vicarius meus: adhuc grauiora his rettulit. direpta ſunt omnia mi Mantuane: & uexata. in forum producta: ac uendita. duriora nõ pertuliſſet rebellis q̃ pertulit Papienſis: paternus Ducis amicus: & Sfortianorum rebus ad factionem ſemper inſeruiẽs. Noſti ſpiritum meum: q̃ uehemens pro eis ſedulo fuerit: & q̃ propterea odioſus nõnullis. Adfuiſti quoq; in conſiſtoriis noſtris: & uocis noſtræ teſtimonium habes. Nil meo iudicio eſſe unq̃ amarius poteſt. Taceo tẽpora Pii inquibus nonmodo imperatori extortorq; fui deſyderiorum ſuorum: ſed graues contentiones: graueſq; inimicicias ſuſcepi: & pertuli. nota tibi ſunt omnia. Ex me nũc diſcãt: qui Principum ſecuntur obſequia. ut nũmo: ſic miniſteriis noſtris: ſuo tempore: nõ noſtro utuntur. Bene Propheta: nolite cõfidere in principibus: in quibus nõ eſt ſalus. Et beatus cuius eſt nomen domini ſpes eius: nec reſpexit in uanitates: & inſanias falſas. Amiſi præſentis anni prouentum: nec unde uiuam iam ſupereſt. amodo cogor uel mendicare turpiter: uel familiam ſic dimittere: ut iam mihi oneri non ſim: neq; illis incõmodo. Hoc poſtremum amplectar. Sed o rem turpem bone Ieſu: rem iſamem: rem miſeram: rem ſacroſancto collegio noſtro ignominia plęnam: Cardinalem Romanæ ęcclefię: membrum Pontificis: cuius dignitas antefertur Regibus: tanq̃ abiectę ſortis rectorem: & taxari: & mandata a miniſtris indignis accipere: & carcere ad contribuendum urgeri. Quid. n. meo Vicario factum eſt: quod ipſi mihi factum non ſit? Tranſibunt: tranſibunt exempla hæc poſt paulo ad alios:

habent. Doleo quidem: & ſupra q̃ dici poſſit etiam doleo: non mea cauſa: cuius iactura eſt facilis: ſed magis ſanctæ Apoſtolicæ ſedis: cuius nimium offenditur æſtimatio. Si in filios Romani præſulis: & in membra Vicarii Chriſti: & in eos quos Sanctitas Veſtra anteferri Regibus aſſerit: tanta licentia eſt: uidendum amodo erit: quid in miſeros inferiores habeat fieri? Graue exemplum hoc eſt: atq; omni diligẽtia retinendũ: cuius poſt paulo imitatores noui non ſint defuturi. Video ex litteris ad me miſſis rẽ multis in locis cognitam eſſe. quod certe eſt ad eadem mala prima aliorum inuitatio. Nõ erit poſthac Venetis iraſcendum: ſi eum honorem abiicient: quẽ hucuſq; noſtro ordini habuerunt: nec admiranda aliorum nouitas: quæ in cæteris Italię locis: & in tranſalpinis nationibus cõtra ſacerdotium ſurgat. Dico iterum Beatiſſime Paule: Non me priuatæ res grauant: grauat contemptus Cardinalatus: contemptus eccleſiæ: qui: ut uidetur creſcit in dies. Gloria quoq; temporum tuorum me angit: in quibus ſacroſanctum Collegium pariter cum abiectę plebis hominibus in eandem taxam cõiicitur: eadem mandata accipit: atq; eiſdem uexationibus ad contributionem impellitur. Beatitudo ueſtra quæ ſummam habet poteſtatem omnium noſtrũ in magnis neceſſitatibus ſuis nonmodo nõ exegit a nobis: ſed ultro etiam nobis indulſit. Venerunt nũc gẽtes in hęreditatẽ tuã: & polluerũt tẽplũ ſanctũ tuũ: & nos lumina ſedis tuę facti iã ſumus obprobriũ hominũ: & abiectio plebis. oẽs uidẽtes nos deridẽt nos: locũtur labiis: & mouent caput. Si qua eſt ſpes retinẽdi mali huius: ne in ꝓfundũ deſcẽdat: eſt in ſola Beatitudine uſa: quã zelus domus Dei ſemp comedit: & quæ ſupra oẽs Pontifices honorũ inſignibus extulit Cardinales. Eccleſia Papiẽſis Syro Petri diſcipulo dicata eſt. duo quoq; magnę uenerationis cœnobia: In quorũ altero corpus ſancti Auguſtini cõditũ eſt: & titulũ habet principis apoſtolorũ: uexata ꝑ iniuriã: R ectore. & adminiſtratore nũc carẽt: quã placeãt hęc Deo ꝑſpicuũ eſt: q̃ malorũ regũ exẽpla præbeãt: cognoſcit ſapiẽtia ueſtra. mihi ſatis ẽ nũciaſſe quæ accidunt prĩ meo: & dño cuſtodiã eccleſiarũ habẽti. Si ſubuenire his calamitatibus poſſẽm: feciſſem iãdudũ: ſed nõ poſſum. quod potui feci. Non litteris: non nunciis: nõ ullis obſecrationibus: ſcribendo: & operando peperci. Reliqua Dei ſunt: & beatitudinis ueſtræ: cui me etiam: ac etiam cõmendo. Senis die. xi Iulii. M. cccc. lxvii.

Baptiſtę Zenoni & Io. de Michaelibus.

QVi primus uerbo ad ſcribendum uos prouocaui: primus quoq; ad reſpondendũ pręſenti epiſtola uoco. Statuerã hanc totã ęſtatẽ Piẽtiæ agere: ubi ad ducẽdos ſine tedio dies excogitatus a natura ẽ locus. Peſtilẽtia ſubita: quę id oppidũ: & uicina quęq; inuaſit: coegit

me Senã ꝑcedere.Itaq; hic ſum nõ tam uoluntatẽ q̃ neceſſitatẽ ſecutus.Valeo cum familiola mea:& cæteris omnibus prærerq̃ ſolitudine: abundans. Optabam ſeceſſum extra frequentiam ut uiuerem mihi: ecce in frequentiã inuadens: ꝓpoſitum tenere nõ potui. ſed uindicabo me in libertatẽ: q̃tum licebit.Opto uos bene ualere:& eoꝝ memores eſſe:quę abeũte me Roma cõmunicata inter nos pluribus ſunt.Studio Virtutis:& doctrinę:nil:uel ad ſacerdotium benegerendũ:uel ad iuuandã Eccleſiam:in qua nouellæ plãtę domino creſcitis:uel ad aſſequendos honores:utilius eſt. Ad retinendam quoq; manſuetudinis & bonæ mentis æſtimationem:nil ueſtra concordia: & mutuæ charitatis officio magis neceſſariũ.Itaq; hoc agite fratres: & fructus oſtendite expectatione dignos:quæ de ambobus nunc eſt. Pontifici conſolatio multa hinc erit:& mihi ſolidum gaudium:qui ꝓpter humanitatem:& clara ingenia ueſtra:fraterne uos amo.Beneualete.Senæ.

Falconi.

PIentia excluſus quo me propinquante peſtis preuenit:neceſſario tractus ſum Senam.Si quęris quo hic animo ſim:uerbo uno intellige:nõ ſatis quieto.Diſcedens urbe ꝓpoſueram mihi libros: & ocium:ſed ueni ad eos:q me quietum eſſe non ſinunt:& ſupfluis peccant officiis.Cogito paucis diebus ad rem domeſticam datis:liberiorem ſeceſſũ deligere:ubi nec domus:Mane ſalutatum totis uomat ædibus undã: nec diei horæ operibus aſſignati:adeuntium moleſtia perturbent̃. Eſt mihi & toti familiæ in reliquis bene.Cõmendo fidei tuæ Papienſem tuum: & deſyderia ſua:quorum tu prope unus & conſcius es:& familiaris interpres.Sub uigilia Falconis dormittant oculi mei:nil repentinum:aut meditatum eo cuſtode pertimeſcentes. Cõmenda me obſecro Reuerendiſſimo Patri noſtro Cardinali Auinionẽ:cuius ſalutem ſubleuet Deus mãu miſericordi. & Triumuiratum quoq; uerbis ampliſſimis ſaluta ex me.Mellitiſſimo aũt Mellino noſtro etiam dices: Mario filio q̃ optime eſſe:uigilare cum ad ſores meas quottidie: ac niſi ꝙ patrem propter recentem litem Anaſtaſinã non audet profiteri:cætera libenter hic eſſe.Vale. Senæ.

Cardinali Rothomagẽ.

PErinde mihi ſunt Põtificis breuia:quę ſcripta eẽ affirmas:ut me dicoꝝ argumẽta moriẽti ęgroto:eget ille rebus aduitã:nõ ſyllogiſmis. ſic ego pręſenti auxilio:nõ inanibus uerbis.Poſt ſcripta illa cõgeminata ẽ oĩs ĩpietas:& aucta calamitas.Audiẽs Carolũ Cremonẽſem:& quę mihi nũciata nouiſſime ſunt:plene agnoſces.miſereberis filii:uĩ debiſq; ſpẽ nullã ĩ cõtẽtionibus uerboꝝ habẽdã.Patiebat̃ olim Cardinalis ſancti Marci:& miſſus ad Venetos ẽ is:q Pio noſtro añ alios chariſſimus erat:Patientibus nunc quattuor:breuibus poſſumus eſſe cõtenti:Grandes

morbi leuibus medicamentis curari non ſolent. Miramur indies ſi noua in Eccleſia detrimenta accipimus: cum nos ipſi detrimentorum cauſam præſtemus. Sacerdotes Dei ſimus: & ſpeculatores non cęci: & in tempeſtate Gubernatores non timidi: & canes non muti. Iam uidebimus confuſiones has: quibus premũtur capita noſtra in honorem conuerti: & metui eſſe: q nunc negliguntur. ego tamen: & quæ Põtifex ſcripſit: & quæ tua charitas pręſtitit filio chariſſima habui: meoq; Rothomagẽſi innũeras gratias habeo: petens ꝑ mea in te obedientia & pro noſtro iucundo conſortio: Papienſem tuum in ſuprema ruina non deſeras. Beneuale. Senæ.

Donato Acciaiolo.

SEnam uenientes extulimus nobiſcũ Campanus: & ego libellos tuos: q apud me erant. In quoꝝ altero uita erat Demetrii Regis in latinum conuerſa: In altero Caroli magni tua opera ex diuerſis collecta. Delectauit ea lectio utrunq; noſtrum non mediocriter: me qđ antiquæ inſtitutionis noſtræ ſum contemplatus ueſtigia: Illum qđ rem cognitu dignã: & tamen antea ignoratam: totam agnouit. Quam ob cauſam iter agentes: multa de te inuicem ſumus locuti. Campanus: cuius eſſe acre iudicium cognoſcis: ingenio tuo tribuit multa. Ornatum laudat: & genus dicendi illuſtre: ac purum. Memorat quoq; humaniſſimis litteris a te ꝓuocatum nondum reſpondiſſe: ſed reſponſurum breui cum fœnore: qñ domeſticis occupatus facere id ante eam diẽ non potuit. Hortor Donate: ut quę inter uos iaciuntur beniuolentiæ ſęmina: colas in dies ſedulitate officiorum tuorum: Inq; eo promerendo nil pręter mittas. Eſt ſummę uirtutis: laudiſq; Antiſtes: qualem noſtra ętate cõmendatione uitę: oratione: ac uerſu: ali cui præferre non poſſũ. Cõiunctio talium ornamento eſſe tibi poteſt: & ſtudia adiuuare: quæ magno conatu perſequeris. In eo aũt tibi iungẽdo opera nõ erit difficilis nam & ad beniuolentiam ſua natura eſt ꝓnus: & me referẽte tanta de te cognouit: ut putẽ obuiis manibus acceptuꝝ eẽ quamcũq; ei obtuleris diligẽdi occaſionẽ. Eſt futurus Senæ hãc totã æſtatẽ. Si in hac loci propinquitate tuo cõmodo uiſere hominẽ poſſes: puto ad confirmanda oĩa inter uos utilẽ rem faceres. Sed ꝑturbata in hoc tempora cõſule: ne forte nimius libero aio nobiſcũ agens q̃ uelles: nõ tantũ pręſtares de te: quantũ acceſſu tuo nũc quęrimus. Si es uẽturus: affer tecũ cõmẽtarioꝝ partẽ aliquã: quos ĩ Ariſtotelis Ethica edidiſti. Videre illos ambo optamus. Vale. Senę.

Paulo Secundo Pontifici Max.

AVdiẽs Ducẽ Mediolani ueniſſe Florẽtiã illuc ſtati cõtẽdi: nõ deprecãdę ſolũ ruinæ: quæ in bñficiis meis maior quottidie fit: ſed uoti ĩprimis ſoluẽdi: quod triẽnio añ: Spoleti lãguẽs Annũciatæ

uirgini uouerã. In altero religioſi plene eſt ſatiſfactũ:in altero q̃d ĩpetrarim uix ipſe intelligo. Bis iuueni ſum allocutus: ſemel domi Petri de Medicis apud quem habitat:iterũ meæ. Primum colloquium:quod præſente Petro eſt habitum:nil niſi cõmunia habuit. Poſtulauit tantũ Dux:num creandos his temporibus Cardinales putarem:& quos crederem in animo eſſe Beatitudini tuæ. Item qua ratione ego humili loco natus in hanc dignitatẽ ueniſſem. In ſecũdo uero prior ipſe de rebus meis agerẽ cœpit:inuehens multa in Vicarios quos Papię habuerã:& uolens excuſatione tacita in eos reiicerẽ quęcũq; a miniſtris ſuis ĩ me eſſent peccata. Popoſcit quoq; ut illuc mitterẽ nouos:q:ut ipſe aiebat:rectius honori meo conſulerent. Cum ego de illorũ innocentia dicerem multa:& narrarem q̃ta impietate a Magiſtratibus ſuis laceratæ eſſent Cardinalium Eccleſię:quæ in ſua ditione ſunt poſitæ:adderemq; q̃ ꝓpterea offenderetẽ & tua ſanctitas:& collegium filiorũ tuorum: hoc tantum reſpondit:durũ eſſe non adiuuari eũ a nobis in neceſſitatibus ſuis. Repetente iterũ me nec charitatẽ Beatitudinis tuæ:nec noſtra officia eo tpe defuiſſe ſibi:in quo grauius periclitatum eſt de ſumma rerũ ſuarũ:& indignitatem monſtrante taxandorũ:cogendorũq; Cardinaliũ:pariter cũ infima plebe clericorũ: ſubridens quæſiuit quãtum a miniſtris ſuis exactũ eẽt uſq; in præſentem:cum negarẽ ſciri hoc poſſe a nobis:quippe expulſis Vicariis noſtris nemo ibi reliquus eſſet:q ſignificare aliq̃d poſſet: ſed affirmarem quæcunq; inuenta eſſent direpta eſſe:& uendita:pecuniamq; oẽm a locatariis præſenti anno:& præterito debitam:magnis coactionibus coactam:anticipatamq; eſſe: nullam animi ſui offenſionem demoſtrans: alio deriuauit ſermonem:multa de rebus Italicis loquens. dicente autem illo:& tacẽte me:cum prope iam duæ horę eſſent conſumptæ:& ad diſcedendum ſe præpararet:quęſiui quid de beneficiis noſtris decerneret. num diripi amplius uellet:an extremum illis ſpiritum reſeruari. ſcribam inquit meis: nec aliter declarare animũ uoluit. Itaq; ſi ſpes aliqua ex acceſſu meo eſſet ſuſcepta: hunc ſciat Beatitudo tua profectionis huius fructum fuiſſe. In multa eius oratione ingenium in Iuuene noui:& linguam ad dicẽdum paratam: & iudicium acre:& plurimarũ rerum memoriam: tum aũt ad ſcienda quæ ubiq; agantur indefeſſam ſolertiã. Ita multa de rebus tuis:& noſtris:ẽt iis quæ ſub arcano erant expeditiſſime retulit:ut mirer:cuius uel improbitate: uel negligẽtia ea effluxerint. In iis uero:quę de italicis cõtentionibus rettulit:magnũ pacis deſyderiũ:& pericula inumera oſtẽdit:quę cõtinuante bello euẽire poſſunt Eccleſię. Exitus fuit:ut rogaret cõmẽdare beatitudini tuę cõmunẽ pacẽ:& res ſuas priuatas. quod deſyderiũ apud Florẽtinos:& Senenſes inuenio:apud quos omnes ſic egi cauſam laborum quos pro ſtatu

enda pace biennio iam pertuliſti:ac ſic eorum animos ad bene de te expe/
ctandum firmaui:ut habitæ mihi utrobiq; ſint gratiæ: nec ego immemor
inuentus ſum officii mei. Summa hæc eſt factorum:& dictorum meorum:
quam ideo ferendam minutius duxi:qđ ſemper boni Cardinalis eſſe puta/
ui:quæcunq; audit:uel loquitur: patri:& domino cōmunia facere. Triduo
n. Florentiæ fui: quo ſpatio tanta amoris ſignificatio priuatim:ac publice
facta eſt:ut uehementer ſim admiratus. quem uero exitum habitura ſit de
rebus meis ieiuna ducis promiſſio:plurimum ambigo. Spes omnis in tua
beatitudine eſt:quæ niſi ſub ueniat: grandem calamitatem hoc exemplo
ſuſceptura Eccleſia eſt. Afflicti miſſerandum in modum quattuor Cardina
les ſunt: ſed hęc maior mihi q̃ cæteris eſt illata calamitas: qđ aliunde illi
habentes ſubſtentationem ad uitam:una tantum in re iacturam fecerunt:
ego una direptione cuncta amiſi:nec niſi in diminuenda familia refugium
habeo. Mitto his incluſas litteras Cardinalis ſenē ſis:ut eas intelligens ſan
cta tua Dignatio:iudicare facilius poſſit quod in meis factum ſit:quæ pro
pinquiora ad prædam ſunt: quando in longinquioribus tanta eſt craſſata
crudelitas. Dies mali ſunt beatiſſime Paule:& peiores aduenient. Miſerea/
tur noſtri omnipotens Deus: & de excelſo ſancto ſuo reſpiciat nos. Senæ
xxviii Iulii. M.cccc lxvii.

Carolo Salando Cremoneñ.

Quid ęgerim acceſſu meo ad Ducē:ab exēplo litteraꝝ intelliges
quas ſcribo Pontifici. Res ita eſt geſta:ut narro. Additum a me
nihil eſt:aut diminutū. Cura utraq; epiſtolā in tpe reddi: ſed eā
quæ uetuſtior eſt:& crucē habet a tergo die una prius: alterā uero poſte/
rius. De reſponſo nō eſt qđ magnopere ſollicitus ſis:aut.n. hæc curanť:aut
nō:ſi curātur:ēt ſine tua opera fiet quod expedit. ſi minus:omnis diligētia
ſuperuacua ē. Mitto tibi ēt exēpla calamitatū noſtraꝝ quæ quottidie a Sa
cerdotiis noſtris afferuntur. Eiuſmodi ſunt:ut expectāda a Turcis grauiora
nō ſint. Feramus patiēter omnia:& præſtolemur eū q dixit:Mihi uindictā
& ego retribuā. Poteris:ſicubi utile eē iudicabis:illa oſtēdere. Viſita nōnūq̃
Rauēnatē noſtꝝ:& doloꝝ meoꝝ facito illū participem. Vigila ad rē Pri/
uernatē:& q̄tū potes attēde:ne Papiæ afflicti: ēt ſubditiōe eccleſiæ eundē
caſū feramus. Scribet patruus tuus qd agēdū in nōnullis exiſtimet. Sequeř
cōſiliū eius ſi illud tu utile putas. De re domeſtica:nō ē qđ āmoneā te: ſcio
frugi homo es:& mihi affectus. Similis tui eſto:& errare nō poteris. Audio
Chriſtophorum noſtrum ad mortem languere:ſi ita ſit:doleo non medio
criter. Quacunq; in re potes caſum illius adiuua. Si Domini uolūtas ſupra
remedia noſtra eſt:age cū patribus meis Rothomagenſi:& Auinionēſi:ut

plebs illa:quæ ducētoꝝ aureoꝝ eſt ſingulis annis:cōmendetᷣ mihi in his re
bus afflictis.Leuamen aliquod erit nuditati:in quam duritas me aliena in
duxit.Allegari certa familiaritas poterit.Fuit non obſcure Capellanus me
us:& aliquando domus magiſter.Vide ne noſtras manus effugiat: qm̄ &
rebus his noſtris aliquando compoſitis futura eſt tua:ſic.n.eſt mens.Scri
bo Pontifici ea de re.Reliqua tuæ diligentiæ erunt.Ieiunus es in ſcribendo
omnia nuncia etiam minutiſſima queq;:& uale.Falconem noſtrum ēt atq;
etiam meis uerbis ſaluta.Ad eius ſuauiſſimas litteras nil reſponſi nunc do:
plurimis impeditus.Hanc dilatiūculam granditate epiſtole compenſabo.
Ambo beneualete.Senę ultimo Iulii.M.cccc lxvii.
Hortor Pont.ad mittendum unum ex familia ſua:qui nomine ſuo appręhē
dat poſſeſſionem beneficiorum noſtrorum:ut minus prompti ad inuiriam
Ducales ſatellites ſint:& addo daturum te iſthic impenſam ad iter uſq; Pa
piam.Itaq; ſi hoc factura eſt ſanctitas ſua: tu quoq; facito ſumptum.Per q̄
utile conſilium puto ſi fiat.

M.Epiſcopo Vicentino.

AModo non tanto metui mihi ſunt Turci:q̄to antea erant.Chri
ſtiani eadem operantur.Diripiunt illi uexantq; eccleſias:hi non
ignauius craſſantur in ſancta ſanctorum.Hoc ſi mitiſſime mēti
tuę durum uidetur audi eum a quo præſentes reddentur: & exemplo inſpi
ce litterarum:quę idipſum ſignificant:noſces a uero me non errare.O rem
miſeram dignamq; Ananię:& Zaphirę exitu.Nō me grauant domeſticę
res:q̄q̄ calamitoſę ſint.Illud premit atq; incendit:q in totam Eccleſiā hæc
protenditur ſtrages.Paulatim ſumus obprobrium hominum: & abiectio
plębis.Noſti quid Clerus uenetus ſit proxime paſſus:ad uicinos Inſubres
lapſa eſt indoles ſcœleris.Florentini idem nunc cogitant.Audiēte me:recla
mante:& repręhendente non religioſiores ſe futuros:dixerunt Ducę:& Ve
netis.Erramus uehementer:ſi damnaturum regem cōſilium hoc credimus:
aut non tranſcenſurum alpes putamus.Ita uno ex loco malum exoriens:to
tam mox appręhendet eccleſiam.Quid inquies:agendum exiſtimas? quid
oro aliud q̄ flendum continuo?& orandum Dominum Ieſum:ut placatus
peccatis ſacerdotum ſuorum:gentem ſuam in lachrymabilem direptiōem
non det?Scio Pontificem noſtrum ſupra q̄ dici poſſit egre hęc ferre:& tem
porum conditione non poſſe quę uult: eſt enim mens eius ad libertatem
Eccleſię nata.ſi qd tm̄ rogando:& monendo illum poſſe intelligis:hoc tua
impetratione damnis publicis prędta.Seruis priuatę cauſę:cū curas cōmu
nem.& ad hoc Deus tibi gratiā dedit in oculis Pauli:ut ſubuenires clamā
tiū uocibus.Ego ut uerbo uno ſortē amici tui agnoſcas:puentum omnem

preteriti preſentiſq; anni amiſi:quæ calamitas cæteris:quę taceo:compa
rata:adhuc mihi tolerabilior eſt.Mœſtus:& dolens hæc tecum ſum que
ſtus.Queſo apud te omnia ſint. Accipienda hoc tempore: & muſſitanda
iniuria eſt.faceret eam iterum:ſi feciſſe credere.Beneuale.Senæ penultimo
Iulii.M.cccc l xvii.

Cardinali Theaneñ.

EXpectaui continuo Dignationem q̃uam:ſicut inter nos erat con
uentum:& tamen poſcentibus noſtris peccatis:non ueniſti huc
uſq;.Maluiſti caſum peſtilentię domeſticum expectare:q̃ deſy
derio filii tui facere ſatis. Nimis uiterbienſe cœlum te capit:& nimis anti
quæ conſuetudinis memoriam tenes. Senę tuę oblitus:Bagnariam: ſicut
audio:delegiſti:in qua te:& familiam oblectares.quid tam male ii ciues de
te meriti ſunt:ut fugiẽdos tibi eos exiſtimes:an ne ſcis parentẽ reipublicæ
huius te eſſe :& directorem haberi in omni ciuitatis fortuna:Sic me amet
perpetuo Deus:& ſecunda omnia tribuat:ut ego hic:& celebrari:& in grã
di ueneratione eſſe nomen tuum inuenio.requiritur a me horis pene omni
bus uenturus ne ſis:& quando id erit quod eis de te repromiſi.Pater quoq;
Bartholomeus:qui aliquando eſt mecum:& tua affinitas uno ſtudio aduẽ
tũ hunc pręſtolantur.Quem quid tardet non uido. Aer ſaluberrimus eſt.
Aeſtus longe remiſſiores q̃ alibi.poſt leue autem contagium:quod ab ini
tio cum huc ueni uix eſt intellectum:ne ſcintilla quidem continuationis eſt
uiſa.aſſunt affatim ad uictum omnia:gelidæ aquæ:& puræ bibuntur.Ge
lidiora etiam uina ex tophineis cellariis prompta. Matutinis quoq; horis
luſtraui nõnunq̃ circumſtantem agrum:nihil mi Theaneñſis ad aucupiã
& piſcatiões tuas:meas quoq; uenationes excogitari accõmodatius poteſt
Vicina etiam loca:& religioſo⁊ cœnobia gratam uiciſſitudinem præſtãt.
Profecto aut loci amor me fallit:aut amplitudo tua errat iudicio:angulus
uel minimus ſuburbani Senenſis toti Viterbienſi territorio eſt pręferẽdus:
ubi & continua ſulphura:& arboribus nuda planities quid grati habeant
neſcio.Quam ergo ueniendi fidem nõ obſeruaſti amodo ampliſſime pater
implendam tibi exiſtima.Intuebere præſens:quæ abſenti non ſcribo: & ꝓ
fecto ſi recognoſcere propius charitatem domeſticam uolumus: debentur
iis qui nos genuerunt:& qui noſtri ſanguinis ſunt:hæc cõſolationis officia.
Grãdeuus pater:q ſola tui auditiõe ętatis uim ſuperat:Itẽ frater:& neptes:
& domus tota:ad labo⁊ ſolamen:& uitæ:hanc lætitiã ꝑmulti exiſtimãt.eſt
nobis ignotũ q̃ diu habituri eos in hoc ſęculo ſimus.Eſſet mẽtis triſtis acu
leus:exceſſiſſe patrẽ e uita:q nõ potuiſſet auctorẽ fortuna⁊:& domeſticæ
glorię:ante obitũ cernere:cũ tñ in ꝓpinquitate loci id facile fuerit.Quin &

ratio noſtra pater ampliſſime in hoc ipſo habenda eſt tibi. Senenſi: qui pro
pediem futurus hic eſt: quiq; ad aquas Piſanas non plane eſt confirmatus:
te preſente eſt opus: ut uidelicet cõmunicatione omnium uoluptatum a tri
ſticia illa ſua: & ſuperciliorum nube: quæ animam grauat: ad hilaritatem
illum traducas: quæ quidem una ſi quãdo caſu aliquo accidit: plus ægram
ualitudinem recreat: q̄ mille medicorum remedia. Ego quoq; ſi in meis ne
ceſſariis conſilio tuo ullo tempore egui: imprimis certe nunc egeo. Perditis
enim & afflictis: & miſerandumimmodum uexatis omnibus: quæ in ditio
ne mei Ducis poſſedi: conſolari me ipſum uix poſſum. Non aliter in caſtra
hoſtium ſeuitum eſſet ſi eſſent deuicta: q̄ craſſatum a ſatellitibus eius eſt in
Papienſem eccleſiam: & in duo tantæ uenerationis cœnobia: ex quibus: ut
plus ſcias: non Vicarii modo: & uillici: & cuſtodes: ſed monachi quoq; eie
cti crudeliter ſunt. Quam calamitatem ne propriam mihi eſſe exiſtimes:
ſcito & Bononienſi noſtro: & Senenſi eſſe comunem: cuius quidem Prior
cõuentus innocens hõ & mitis: in prima direptiõe tranſfoſſus eſt gladio.
Veniens itaq; ad nos eris malorum noſtrorum leuator: & ſolamen quod in
nobis inuenire non poſſumus: accipiemus a te. Recreabis quoq; languen
tes ſpiritus noſtros: Imprimis autem iudicio quo plurimum uales: & aucto
ritate: qua apud Ducem: & Comitem Vrbinatem præ cæteris potes. ſalu
ti eris ambobus. Ego. n. Florentiæ bis illum proxime allocutus: quid boni
rettulerim neſcio. Itaq; Dignationem tuam precamur ut uenias. Incides
quoq; in celebritatem Beatæ Matris in cœlũ: quam & ſolemnem hic agi
ſcis: & a lætis ſpectaculis non alienam. Ouidiano uerſu epiſtolam claudã.
Nil mihi reſcribas: attamen ipſe ueni. Vale. Vltimo Iuli. M. cccc lxvii.

Pontifici Paulo.

QVottidie magis: non a Vicariis meis: qui nulli iam ſunt: ſed a ci
uibus Papiẽſibus: certior fio: res omnes cœnobiorum: atq; eccle
ſię crudelius lacerari. ſunt. n. uacua admiſtratoribus omnia. nec
quiſq̄ in tanta acerbitate pœnarum manẽdum ſibi putauit. Superfuerat iu
uenis unus ad cuſtodiam domus epiſcopalis relictus: Is quoq; ſub mulcta
aureorum mille iuſſus ire Mediolanum ad accipienda edicta Thomę Rea
tini Iulião apoſtata ſeuioris: omnibus derelictis: amicorum beneficio latet.
Mitto incluſas litteras eius ad me: in quibus propter cõtinuam quęritandi
diligentiam: nec nomen loci eſt: nec amicorum apud quos deliteſcit. In
me autem quam in cæteros Cardinales durius hic ſatelles craſſatur: qd
cæterorum Sacerdotia procul Mediolano ſunt: mea in oculis. Parata di
reptio animum illi facit ad facinus promptiorem. Confuſus ergo Beatiſſi
me Paule tam triſti facie rerum: quid agam ignoro. Nihil me turbat: quod

carnem: & ſanguinem ſapiat.uulnera cordis mei ſunt:euerſio rerum: quas tanto annorum multorum labore cum gloria ſacerdotali compoſueram. Breuis hora cūcta diſſoluit.Qui prædiis occupatis iam ceſſarant poſſeſſio ne:in ueterem occupationē nunc rediere.Qui uenerabātur:obſeruabantq; dignitatem ſacerdotiorum meorum:fortunam ſecuti:in cōmodorum oīum ſunt adiutores.nemo ibi ꝑ me eſt: alienigena ſum:nec cognatum habēs: neq; affinem:cuius cōmunis offenſio conſyderatiorem Ducem ad iniuriam faciat.In tam afflictis rebus una tantum ſalus occurrit:qua mihi nō pręſti ta:finem miſeriarum non uideo.Ea uero beatiſſime pater:ſi ſancta dignatio tua aliquem ex ſua familia mittat:qui nomine tuo poſſeſſionē omnium ap præhendat:& tamdiu temporalia:& ſpiritualia inſimul adminiſtret donec tempeſtas hæc tranſeat: & quietem capiant mala præſentia.Credo ꝙ me nunc habent ludibrio:reuerentes nomen Pontificis continebuntur: nec ex tremum interitum quęrent.Neq; uero timor impenſæ ullius hanc diligen tiam tardet: Curator domus meæ Carolus Cremonenſis: quem Romæ dimiſi: ſumptum præbebit uſq; Papiā:reliqua adminiſtrator ipſe ſibi ſum met in dies.Quæſo per immortalem Deum conſilium hoc ſerui tui non ne gligas:meum.n.ſolum non eſt.Idem ſuadent: qui ex locis illis clanculum ſcribunt:quippe præſentem rem intuentes:monſtrant remedium quod po ſtremum eſſe intelligunt.nec me beatiſſime Paule tacita cogitatio tua accu ſet.Poteras Papienſis contribuere ſimul cum cæteris. Quondam & Cardi nales Principes ſęculi in neceſſitatibus adiuuerūt.duorum milium ſumma te his calamitatibus eximebat.Malo iterū:atq; iterum malo:cum ſacerdo tiis meis me perditum iri:q̄ tam iniquum exemplum patribus mei ordinis inſtituere.ubi.n.imperatam taxam uoluntarius nunc ſuſcepiſſem:ſuſcipien dam quottannis uidebam in omnem neceſſitatem quantumuis exiguam: nec habituram ullo tempore finem.Adhuc ſatius eſt ſemel:atq; iterum per uiolentiam diripi:q̄ indigniſſimum tributum ſubire.Illud non ſemper aude bunt:hoc tanq̄ regale Ducalis ærarii in æternum requirerent.Natus humi li loco ſum:non tamen humilem animum gero.Sequutus eius exemplum: qui dixit:Zelus domus tuæ comedit me.Propoſitum teneo:non ſacerdotia modo:quorum occaſu non occidet fides: ſed hunc ſanguinem: ſpiritumq; ſine metu ꝓiicere.Temptaui:& tempto cum Vicario Chriſti pręſentibus malis medicinam apponere:maiorem quam implorem non habens. Si ea naſcenti malo ſubueniet laudem domino dabo. Si minus etiam uoluntati ſuæ me accomodans:pro omnibus:quæ accident gratias agam.A ſeruo ta men ſuo hoc quod:dicam ſapientia tua benigne accipiat.Videndum dein ceps eſt Paule:q̄tum ſęculari poteſtati in ſacerdotes ſit concedendum.hone

ſtis conceſſionibus noſtris abutuntur illi ad ſua arbitria: omneinq; q̄tum uis leuem pretextum: grauiſſimas ad peſſundandum faciunt cauſas. Indulſit Duci meo tua benignitas: ut ſi qui ex clericis ſuæ ditionis ſponte afferrē quidpiam uellent ad ſubſidiū belli: impune id poſſent. Ea tamen conditione: ut idipſum certis ex promiſſionibus redderetur in tempore. Ecce indulgentiam tuam excedēs ille: grandi inſtituta taxa unicuiq; ſummam indicit inopeſq; & inuoluntarios per uiolentiam cogit. ac ne quid licentiæ deſit: membrum myſtici corporis tui: ſanctę tuæ Romanę eccleſie Cardinales non cogit modo: ſed in prędam turpiſſimam agit. Eadem de reſtituēdis pecuniis tibi ſit ſpes: quę de exigendis eſt nunc conſolatio. ut promiſſam conferendi libertatem non ſeruat: ſic reſtituendi fidem non obſeruabit. Multa eſt bonitas tua: ut uideo: & ex te ipſo metiris Principes ſęculi. Sed iudicandi illi ſunt ex operibus eorum: quæ uidemus quottidie: non ex manſuetudine noſtra. Venetorum inultę decimæ has nunc anguſtias in locis ꝓximis faciunt: & facient poſt paulo in aliis. Putant quippe homines ex officio fieri quicquid fit uicino exemplo. Det ueniam dolori meo tua compaſſio: ſi feruētius loquor. Rerum indignitas: & amor Eccleſię: & gloria temporis tui ita me cogunt. Senę. xxx. Iulii. M. cccc. lxvii.

Cardinali Rauennati.

MOx ut Senam acceſſi ſignificaui tibi ut ualerem ego & ii: qui tui nominis cultores hic ſunt. Dixi etiam quanta beniuolentia ab his ciuibus eſſem ſuſceptus. Litteras ferendas dedi Abbati cuidam Burgūdo: qui uiſurum ſe Romæ tuam dignationem dicebat. Ex illa die nil amplius ſcripſi: nolens quem diligo ut parentem: contriſtari miſera ſignificatione rerum noſtrarum. quid. n. in tanta iactura poſſum: niſi dolendum: & lachrymandū ſcribere? uerum quia: ut a meis diuulgata iam Romę ſunt omnia: ne tu aliis loquentibus: me tacentem mireris: paucis filii calamitatē intellige. Ducis mei imperio loca omnia Papienſis eccleſiæ: & cœnobiorū quæ teneo: plęna militibus ſunt. diripiuntur nō aliter: uel direpta iam ſunt: q̄ ſi eſſent hoſtiū caſtra. quęcunq; condita erant: & ab aratoribus debebantur uel locatariis in annum præteritum: & præſentē: magnis coactionibus exacta: anticipataq; ſunt. At quo impunius: & liberius omnia fierent: eiecti curatores: & Vicarii. Monachi quoq;: q adminiſtrabant diuina. Vacua ibi ſunt omnia. non rector eſt: non domeſticus quiſq̄: qui nedum ſubuenire: ſed ne ſignificare quidem quottidianum aliquid poſſet. Certior a nonnullis Papienſibus fio non reparatum iri biennio: quod Ducis ſatellites paucis exterminiauerunt diebus. Audiens ego illum eſſe Florentiæ: acceſſi ad eum: tentaturus: num retinere hunc impetum ratione aliqua poſſem. Bis mi Rauē

nas auditus:ſic anceps remiſſus ſum: ut quod rettulerim neſciam,hoc ſolū loquente illo deprehendi:nihil ſe ignorante:aut nō iubente eſſe admiſſum. Sortem conſimilem Senenſis pertulit:in eius Terdonenſi cœnobio nō modo direpta ſunt omnia:ſed conuentus Pater ſacerdos:& monachus in ipſa direptione occiſus.uolūtate Ducis:an impulſu alieno facta hæc ſint:ſcit Dominus abſconditorum inſpector:ego id neſcio.Multa tamen:ut noſti:quæ ſuſpicer habeo.Cuiuſcunq; culpa exemplum tam noxium factum in Eccleſia ſit:grandę nimirum peccatum eſt:relinquendum iudicio eius qui dixit: Mihi uindictā:& ego retribuā.Quāq̄ uero hęc ita ſe habeant amantiſſime pater:& una impietate biennii prouentibus ſpoliatus ad mendicitatem impellar:non tamē mente deficio:nec impatientius fero hunc caſum:q̄ dignitati meæ conueniat.Id modo me angit:q̄ redempta magnis laboribus:q̄ ad diuinum cultum bene inſtituta:q̄ laus adminiſtrationis rectæ:annis iā pluribus parta:breui hora ceciderunt.Peterem ut in tantis malis mihi eſſes ſubſidio:ſed poſt ruinam non eſt iam ſubſidio locus. Hoc tantum quæro his litteris:ut Papienſis tui miſericordiam habeas:& præſentes litteras nulli cōmunices.potentiorum iniuriæ:inquit Seneca:hilari uultu:nō patienter tantū ferēdæ ſunt.Facient itez:ſi feciſſe crediderūt.Vale.Senę.ii.Auguſti.

Paulo Secūdo Pontifici Maximo.

QVantum breuia tua ſubuenerint domui Dei: cuius tu imprimis es cuſtos:uide beatiſſime Paule ex exemplis litterarū:que.xxviii. Iulii ſcribūt̄ ad me.Mitto ea Carolo Cremonēſi Accolito tuo: ut ſi uelis poſſis inſpicere.Creuit in dies magis uexatio mea: nec ulla calamitas habitura finem uidetur.Taxa Romani tui Cardinalis ad milia duo erat indicta:Pręſens direptio:quattuor iam multo excedit.abſorbſit una ingluuies prouentum omnem præteriti anni:atq; pręſentis.Thomas Reatinus tuæ ſanctitatis ſubditus:& fratrem in curia habens ſcriptorem apoſtolicum:male imperata deterius implet.Ille eſt:cuius impia opera calamitoſius exercentur omnia:atq; in preceps agunt̄.Appoſuit de ſinu ſuo emptorem:qui q̄minime æſtimet quę rapit:Ipſe q̄ multo poſtmodum uendat.de me obloquitur.Te non reueretur.uina oīa:quæ in Cœnobio ſancti Victoris condita erant:domum ſuam in ipſis doliis tranſtulit.olim quoq;:ut retuli tibi:citauit ad ſe ciues nonnullos meos Papienſes:& carcerem eis eſt minitatus:quia ſententiam tui breuis ſeruantes:publice in Cathedrali eccleſia de portoriis a Clero exactis ueniam coram Vicario popoſcerūt:iuraruntq; deinceps ſe non exacturos.Ipſi quoq; Vicario contumeliis multis uexato: grauiora denunciauit:ſi a mādatis tuis non abſtineret.Quæ maiora o Paule aduenientе Turco expectamus?An nō eſt hæc Imanitas omni barbarie

ſcuior. Verbis iam meo iudicio opus non eſt:inania ſunt:& uacua.aſſumē
da amodo ſunt arma iuſticiæ:& uirga Apoſtolica uaſa figuli confringēda.
Procraſtinando & indulgēdo aluimus iam multos annos Tyrannidem in
capita noſtra:& in dies alemus:niſi ſacerdotes eē cęperimus.Scripſi beati
tudini tuæ de uno aliquo ex familia tua Papiam mittendo:perſeuero in ea
dem ſententia:& precor ut fiat:Iudicaui hoc ſolum ſupereſſe ad meam ſa
lutem.neq; Angelus Sutrinus iuditio meo eſſet inutilis:prudens.n.eſt: &
cautus:& pręceptorum tuorum obſeruās.me quoq; in hac antiquitate Cu
riæ agnoſcit.Non magis tamen hunc:q̄ qui tibi placuerit quæro: dummo
do tuus ſit:ad rem mihi eſt ſatis.Ex ditione tamen Ducis neminem probo.
experimento ueteri hæc dico:uel metui ſeruire cogetur:uel gratiæ.Momen
to Paule Vicentinę pſecutionis tuæ:& charitatis:quam tibi Cardinali præ
ſtitit Pius:Fratrem ſibi chariſſimū & ſecretarium quottidianę neceſſitatis:
G.Lollius ualentem apud ſe gratia:ante alios:quo maior eſſet auctoritas:ad tuos Ve
netos miſit:& fœlix fuit opera ſua.Non peto tantum pro antiquo filio tuo
cōparticipi olim anxietatū tuarū:puſillū aliqd peto.Senę.v.Auguſti.1467.

Cardinali Niceno.

INtelligo Reuerendiſſime pater:quę acta in Conſiſtorio ſunt ad
redemptionem meæ:immo cōmunis omnium noſtrum iacturę.
Habeo gratias Pontifici noſtro pro iis:quæ ſcripſit ad Ducem.
Ago & charitati tuæ pro omnibus quæ præſtitit filio.Plæna pietatis ſunt
omnia:& certe opportuna ad rem:niſi iam cuncta una pcella abrepta:diſ
pulſa:& diſſipata miſerrime eſſent.Reliquæ iam nullæ ſunt:quibus poſſit
intendi.Præteriti anni:& præſentis abſortus eſt omnis prouentus.De reti
nenda poſſeſſione:q̄tum inde intelligo:nunc periculum eſt.Rebus non cō
tenti:etiā ſpiritū quærunt.Redeunt in uetera:qui occupationibus antiqua
tis iam ceſſerant:& ſine domino fundi:locandus fundus pponitur.Hoc ex
Carolo meo Cremoneñ pietas tua intelliget.Miſerum me:q̄ta plaga eccle
ſię hęc eſt:& q̄ lachrymabile exemplum iis qui pximi incēdio ſunt.Roga
ui Pontificem:mitteret ſumptu meo Papiam unum aliquem ex familia ſua
pro ſuo notum:q ſuo nomine omnem poſſeſſionem appręhenderet:ac tuta
retur.putans quę proſtitutę dignitati noſtræ iam non habetur reuerentia:
habitum fortaſſe iri beatitudini ſuæ.neſcio quid aget.Binas ea de re iam lit
teras dedi:oſtendens extrema fomēta hæc eſſe:quæ adhiberi poſſent ſpirā
ti prope iā corpori.memoraui quoq; q̄tum miſſione Gregorii Lollii ad Ve
netos olim beatiſſimus Pius in re ſua Vicentina ęgiſſet.Dominus Deus in
ducat in aīum eius quod ſit ſalutare.In breuibus ſuis: ut loquar patri meo
in aurem:nulla eſt ſpes.Dicam præſens:ſi quando ad urbem reuertar:quæ

Florentiæ loquente Duce acceperim. Miraberis multum:& miſeram cōdi
tiouē noſtram pariter ingemiſces. It magno impetu ī præceps omnis glo
ria adminiſtrationis Romanæ. Tua ſapientia uideat num dexteritate:qua
ſoles: agere quicq̄ de mittēdo:quem poſtulaui cōmode poſſis. Id ſi impetra
remus:aut neceſſario pugnandum illi aperte eſſet cum Duce:aut ſaltem re
tinēda locorum poſſeſſio. Queſo in his doloribus meis ne deſeras me pater
Nicene:ammonens & monſtres quid agendum exiſtimes. Ego.n.etſi im
memor meæ dignitatis non ſim:tamen in tanta rerum duritate conſilium
certum nonuideo. Miſeros prudentia prima reliquit: Et ſenſus cum re conſi
liumq; fugit. Beneuale. vi Auguſti Senę.

Cardinali Mantuano.

NVnc primum delatę ad me ſunt litteræ tuę:caſu quodam:ut re
fert Ambroſius Spanochia:in cubiculo ſuo dimiſſę. etenim cum
ſoluiſſet faſciculum:qui afferebatur ex urbe:& modo has:modo
illas feſtinus tractaſſet:dicit eas:quę mihi erant inſcriptę:admixtas chartu
lis ſuis:latuiſſe uſq; in hāc horam:& in euoluendis ſcripturis ueniſſe nūc pri
mum ſibi ad manum. Inſpexi diligenter num ſigna integra eſſent:& an qd
mali eſſet temptatum. uidens intacta omnia:& caſum fuiſſe in culpa : non
redditorem:minus moleſte hāc tarditatem tuli. Itaq; ignoſce pater:ſi a de
ditiſſimo ſeruo tuo primum ſatiſfactum non eſt deſyderiis tuis. Negligens
inte colendo nec fui unq̄:nec ero.. Ad litteras uero ipſas:libertate:qua ſoleo
ſic breuiter habe: Ais epiſtolas meas:quæ recitatę nuper in cōſiſtorio ſunt:
quibuſdam in locis a nōnullis eſſe repręhenſas:idq; iniquū tibi uideri affir
mas:damnans indignam cōſuetudinem ordinis noſtri : ad quem nil ita ela
boratum perfectumq; afferri poteſt:ut criminatores ſuos non habeat. Rē
narras ampliſſime pater antiquam:quottidianam mihi:& ſine litteris tuis
per me cogitatam. nō ſcripſi ea mente Pontifici ut recitari eas patribus uel
lem:tacuiſſem potius:q̄ paſſus eſſem in examen cenſorum noſtrorum ueni
re. Raro quidem concors:ſed ſemper malignum. Recordor ſcriptorū Pon
tificis Pii:quæ et ſi in admiratione ſumma alibi eſſent:tamen plærunq; no
bis cōmunicata:non placuerunt quibuſdam. his ieiuna:illis undantia : non
nullis tollēda tota ſunt uiſa. Teruiſini quoq; noſtri recens memoria. nemo
erat:ut ſcis:qui tacito iudicio ingenium eius non collaudaret:epiſtolaſq; dū
legerentur ſtupens audiret. attamen uel inſcitia quorundam : uel liuor : ita
malignis repręhenſionibus eius animum fregit:ut uidens ille labores ſuos
tam male acceptos:męrore confectus in languorem inciderit:ex quo recrea
ri non potuit. Id mihi familiariſſimus pater anteq̄ decederet:euenturum eſt
lamentatus. Litteras Cardinalis ſancti Angeli:optimi:atq; integerrimi pa

tris uidimus nuper effuſo cachino a plęriſq; deriſas. Acres ſumus ad aliena carpenda: ad noſtra uidenda ignaui. nemo (inquit Perſius) in ſeſe temptat deſcendere nemo Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo. ſed demus hoc cõmunibus malis: nec feramus moleſte in aliorum ſortem nos cõiici. Alio ingenio fuit Pius: alio Trauiſinus: q̃ Papienſis: & tamẽ maligna iudicia de clinare illi non potuerunt. Quid me angat declinari a me non potuiſſe? ue rum nimis multa de nugis. Illud mihi eſt æſtimandũ: Illud graue ducendũ: ꝙ fideli chirographo tuo reprehẽdis: ſcripſiſſe me Ducem Mediolani quæ dam narraſſe: quæ ſecreta eſſe ſciebam: atq; hũc locum ideo male acceptũ: ꝙ in crimen reuelatarum rerum uiſi ſunt Cardinales uocari. Mi Mantua ne doleo uel non ſcripſiſſe apertius: uel fuiſſe uerba mea minus cõmunia. mẽs tamẽ aliorum ſpectauit. Quę rettulit Dux ea ſola fuerũt: quæ unicuiq; noſtrum conuiciatus eſt Pontifex: & ſeorſum quæ mihi eſt minitatus. Itaq; minutatim totam contentionem recenſuit: ut interfuiſſe omnibus uideret. Hęc ſcis fuiſſe ſecreta inter nos: & tamẽ per oratorem ſuum ſignificata ſunt Duci. Oratori autem Pontifex indicauit: ut tibi renũciauit orator. hoc uide licet uolebam per epiſtolam meam: ut tacitus ipſe intelligeret reuelatorem ſecretoꝝ eſſe: non nos: quos aliquando tam ſeuere accuſat. Si aliter accepta res eſt: iterum doleo: atq; iterum tota mente contriſtor. Potes: ſi uidetur: fa ctum meum patribus excuſare: & quo animo illa ſint dicta teſtari. nã quod ſcripſi indulto Pontificis: ſubſidium clericale in ditione Ducis Mediolanen ſium exegit: id ego ipſe: Ipſe inq̃ ego a Pontifice ipſo audiui. nõ litteris tamẽ ſed uerbo tantum oratori Auguſtino conceſſum. Amplius audi: Hortatus eſt ille me ut ſatiſfacerem taxæ imperatæ: & exemplum olim ſuum cũ ſuis Venetis rettulit: quos nõnullis milibus adiutos eẽ in neceſſitatibus: neſcio q̃bus: aſſeruit. Si ergo nõ indulſerat Duci: cur me ad idignã rẽ hortabať? ſi idulſerat: cur ad excuſandas excuſationes i peccatis filiũ imiſericorditer lace rat? Oibus modis miſer ẽ ſeruus: cuius ueritas ui dñi uincit. ſed hęc coram uberius. Addis minus ideo iprobari a te cõſiliũ tuũ: ꝙ cõſtãtia mea mihi ob fuerit: tibi nõ nocuerit facilitas tua. Iocaris hoc loco Reuerẽdiſſime pr̃: neq; qd ſentias: ſed qd rideas ſcribis. neq;. n. te ita ſentiř puto: ut dicis: maior ẽ. n. uirtus tua: q̃ ut ſola terrena inſpiciat. ſi qui tamen ſic ſentiunt: ſenſus illis ſit ſuus: mihi meus non adimatur. Ego nihil utile unq̃ putaui: quod non idem eſſet honeſtum: nec utile aliquid: quod non honeſtati eſſet coniunctum. Si ualeat ſententia tua: corruat neceſſe eſt tota religio noſtra. quæ ideo in tan tam maieſtatem aſcẽdit: quod ſanguine ſuo teſtificata eſt honeſtatem: quã dico: & potiorem morte cõſcientiam duxit. Interrogatus tu a me illis diebus contentionum noſtrarum utrum ne crederes Pontificem: & nos uoto: & iu

reiurando illo teneri:& poſſe abſq; horum tranſgreſſione inſtitutis legibus
contrairi.Scis quid mihi reſponderis etiam teſtimonio Michaelis Mediola
neñ quem ſęcula noſtra itegerrimum:& doctiſſimum uerbi Dei prędicato
rem merito habent.ſi ergo oportuit in tanta religione Sacerdotem:Epiſco
pum:& ſanctæ Ro.eccleſiæ Cardinalem:conculcata cònſcientia loqui : &
pluris æſtimare iacturam temporalium q̄ animæ : aut Pontifici adulatoris
officium:non ſenatoris preſtare : tu ipſe:qui & bonus es:& zelum domini
habes:& ſupra ætatem etiam ſapis:iudicio tuo expēde.Ego illum caute ne
gotiari exiſtimo:ut uerbo utar tuo:nō qui rationes ſuas ad ea:quę infra:ſed
ſupra nos ſunt:fidei documentis inſtituit.non adſtipulor hoc dictis ſancto
rum ullis:non tam ꝙ deſint:q̄ ne manifeſtā rem minima probatione uidear
in dubitationem adducere.ſed hęc quoq; uberius coram.Pro omnibus quę
ſignificas:& pro iis quæ Romæ & Mediolani es operatus:Dominus Deus
cumulate retribuat:nō ſolum uiuo:ſed etiam mortuo.ego Mantuano meo
nil charius:nil amantius:nil precioſius habeo:quem quidem ad ſupremum
uſq; uitæ ſpiritū:omnibus obſequiis deuotiſſime colam . De Cardinalibus
creatis gratulor collegio noſtro:ſunt uiri præſtantes:& nobis amici:& Ro
manæ eccleſię futuri perutiles.Sed o corda ſine pietate:ubi quęſo ē Medio
lanēſis? An ne uidetis expiraturum illum dolore? & uos fratricidas futuros?
Ago gratias Deo:ꝙ mūdæ ſunt manus meæ a ſanguine iuſti huius:uos āt
uideritis.Beneuale:& me cōmendatiſſimum habe:& hęc quę ad ſolum Car
dinalem ex lege Paulina ſcribo:apud te contine : ne tu tranſgreſſor legis
ſis:non ego.Senæ.

Cardinali Senẽ.

MIraris unde tantum iniquitatis exerceatur in ſacerdotia noſtra:re
quiriſq; num in Ducem Mediolanenſium peccauerimus aliquid
pœna tam miſera dignum.Peccatum ampliſſime pater nullum
noſtrum eſt.In eum:& patrem eius Franciſcum impleuimus omnia bono
rum amicorum officia:nec inuenti ullo tempore aliter ſumus.Sed tu admi
rari iam deſine:mirandum magis eſſet ſi in tanta licentia non fierent : quæ
fiūt.Dux ipſe iuuenis eſt:annos uiginti & quattuor natus:a patre militari
moribus militaribus inſtitutus.Raram educatio illa religionem habet . Ei
putatur plus animi:& fortitudinis eſſe:cui maior eſt Dei contemptus.Blaſ
phemiæ pro expugnationibus urbium ſunt . armis arrogantur omnia.Di
uini iuris:atq; humani nulla ē ratio:& miraris ſi ſanctuarium Dei diripi im
perauit? uide & aliud:quod admirationem omnem penitus tollat:miniſtrū
uoluntatis ſuæ delegit Thomam Reatinum:hominem eum:quem : ut ſcis
per uulgata ſcęlera orbis pene oīs abominatur.Iniuncta ei a Duce peccata

ſunt. Dirus ſatelles portenta exequitur:id agens uidelicet ut quando uir-
tute nulla ſe inſinuare ad gratiam poteſt:egentem iuuenem his ſibi ſceleri
bus iungat. Ad Reges pene omnes chriſtianos & Principes: Thomas ſe
contulit querendæ fortunæ cauſa:nullis horum accepta opera hominis po
tuerũt. Apud quoſdam etiam periclitatus eſt de uita:& finem cœpiſſet ini
quitas:niſi repentina fuga in articulo ſubueniſſet. ſtudia per omnem uitam
fuerunt alea:magicæ artes:& libido in mares:quorum circa ſe greges ſem
per uidemus. nam uanitatem animi:& iactantiam:& linguam mendacem
& periuria quottidiana non refero:quę illi familiora:q̃ cibus:& potus. Hũc
uelut ex toto orbe profugum:in Franciſcum Sfortiam fortuna impegit:pa
trem Ducis huius:ducatum eo tempore armis præparantẽ. Is uero:ut erat
ad ſæculi prudentiam dexter:hominem nõ eſt aſpernatus. Putauit(ſiquan
do iniungendum iniquitatis min. ſterium eſſet)hũc uel ſolertiſſimum mini
ſtrum:uel eſſe poſſe futurum. etenim hoc habuit Sfortiana illa domus præ
cipuum:ut omnifariam aulicos ſibi conquireret ad omnifariam opus ido-
neos. A ſceleribus autem adhęſit Thomas:& ſtetit. Nec aliud præterq̃ mẽ
tis opinio ſatellitem auxit:Flagitia eius omnia:ſi cupis ſingillatim agnoſce
relege epiſtolas duas uiri integerrimi Pogii Florentini: in quibus illa enu
merat:conatus uel ad ſanitatem illum reducere uel cæteros:ne fallerentur:
impurę uitæ ad:nonitos facere. Editę ſunt:& apud multos habentur:nec in
ueniẽdi erit labor difficilis. A mala igitur arbore:iuxta Saluatoris uerbum:
expectandi boni fructus nõ ſunt:nec a theſauro iniquo cordis opus diſſimi
le. Si ad bene operandũ contraheretur quicquid in eo eſt uirium: Thomas
iam id nec ſciret:nec poſſet. Antiquata indignitas in naturã eſt uerſa:neq;
ad uirtutem reditum habet. Facit in nos:& noſtra:quod inueteratę dierum
malorum menti eſt conſentaneum. Itaq; doleamus iam pro iis omnibus:
non admiremur. Admirationem quidem quæ dicimus tollunt:aut per hæc
temptat Deus patientiam noſtram:aut erratorum noſtro℞ nos admonet:
aut uero pietati filiorum utrunq; indulget. Quodcunq; autem ſit horũ:gra
tias illi patiẽter agamus:dicamuſq; cum ſancto Iob:dominus dedit:domi
nus abſtulit:ſicut domino placuit factũ eſt. ſit nomẽ eius bñdictũ ĩ ſæcula.

Ioanni de Michaelibus.

HOrtatus ſum te ad ſtudium uirtutis:& ad ſeruãdam charitatem
cum fratre Baptiſta. Ecce tam multis mecum in eam ſentẽtiam
agis:ut qui docere alium cupiebam:doctrinam ipſe ultro accępe
rim. Video nil tibi deeſſe:quod ad bene operandũ litteræ ſacræ admoneãt.
lætatus ſum plurimũ ingenio tuo:& mihi congratulor:q; amer ab eo:cũq;
amem:qui plæno gradu ſemitã laudis ingreditur. ſic facito ſemper Ioannes.

& quę itelligis ſerua:& quę didiciſti opibus cóproba. Hac una rõne creſceſ in Eccleſia:& utilé te in domo Dñi potes pręſtare. Abeũti ꝓmiſiſti quaqꝫ hebdomade daturũ te ad me litteras: quiqꝫ iá lapſis: uix unas accepi. Fidé ſerua: nec manũ calamus grauet. Beneuale: & me ama. Senæ. viii. Auguſti.

Baptiſtę Zenoni.

L Itteræ tuæ planæ hũanitatis: & gratiæ: admodũ me delectarũt: In hoc ẽt ſunt cóſolatę: qd ſeruaturũ te ſpõdẽs. quę ego nõ ábitione aliqua: ſed beniuolẽtię ſtudio uerbo: & ſcripto añ ammõuerá. Præſtabis ergo quod dicis: atqꝫ ita ppetuo mentem inſtitues: ut in timore Dñi ambulare: uirtutẽqꝫ añ oĩa ponere te homines noſcant. Animus meus tecũ ſedulo ẽ. opa ẽt nullo tpe deerit. Bõã famã tu: & Ioãnes frater ſic cuſtodite: ut q uos amãt: de uobis loq itrepide poſſint. Fidẽ mihi nõ ſeruas; qnqꝫ iá hebdomadibus unas tñ a te litteras habeo: ſingulas ſingulis ſpopondẽras ſcribere. Crebritate igitur erratum hoc ſarci: & uale. Senę. viii Auguſti.

Gentili Vrbinati.

S Ic malo ego quoqꝫ ut cũ Iacobo tuo poſthac: nõ cũ Papiẽſi: negotiũ ſit. Quid. n. & Rica: & Pyleus iucũdũ familiare ue habet. Põpulis nominũ de conſuetudine nr̃a ſublatis: ſic agamus inter nos: tanq̃ qbus idẽ ſit animus: ac pp animũ parẽ in utroqꝫ poteſtatem uelimus. Vbi ſeruitus: ibi odiũ. Vbi dominatus: nõ ſtatꝫ libertas. Vtraqꝫ ſane charitati inimica. Eum me facito: quẽ aliqñ iſthic fuiſſe audiſti. Satiſfeciſti nũc lõga epiſtola. Gratias habeo. Haberẽ ipẽſius: ſi tua uolũtate: nõ meis aculeis excitata ueniſſet. Quæ de exercitibus refers: amabo ea miſſa faciamus: ammiſcẽda dulcibus amara nõ ſunt. Muſis nulla cũ Marte cõuẽtio. Sibi habeant Duces arma: & copias. Litterulas has nobis relinquant plus multo ſuauitatis habẽtes: q̃ triſtes tubarũ cõcẽtus. Intelligo qd cogites de tuis Libellis. Nõ tñ petierã a te: ſat mihi erat exſcribẽdos tradi librariis: & emẽdatos mitti ad me. Augere uidelicet bñficiũ uis: & maius mihi onus iponere. Patiar fieri quod ſtatuis: nõ ut parcã ipẽſę: ſed ut pignus animi tui ſedulo añ oculos habeã. In ſempiternũ male ſit aulo maledico. Quid. n. uel Papiẽſẽ: uel Iacobũ inhũanitatis ẽ criminatus? An qcq̃ me unq̃ fuit humanius? q uſqꝫ adeo ad omnẽ comitatẽ deſcendi: ut preter hęc idumẽta: nil priſtinæ facilitatis omiſeri: Increpatus nõnũq̃ a mei ordinis patribus: qd Cardinalẽ neſcirẽ me gerere. ſic ſe res habet. i edito poſiti cõſpicui oĩbus ſumus atqꝫ oĩum linguis: atqꝫ oculis iceſſimur. Sed nõ abit ille ipũe. Bñficio Gẽtilis amici ſementis ſuæ meſſem collegit. Sic facito ſemp: & ꝓ tuo uel Papiẽſi: uel Iacobo ualentiſſime pugna. Mil tans mihi lingua & ſtilus: ferẽt aliqñ gratitudinis nr̃æ ſtipendia. Expecto & de Aulo: & Herculę integrũ riſum. Riſẽdi etenim ambo. Ille qd nunq̃ ẽ bñ locutus: hic qd raro bñ operatus.

De uerſibus Cāpani idē ſentimus:languiduli ſunt:& nimis cōmunes.obo
lo ęſtimādi nō eſſent:niſi triſticiā legentis ultimus:ut dicis: uerſus paululū
tolleret.Quid.n.nō faſtidio plænū.ss.præuēto terqꝫ quaterqꝫ loco.& illud
frigidulū.ss.Ipſe tuis plænus laudibus aether erat.ss . Et aliud in re leui tu
midulum.ss.Et ſonuit ſub eq paſſibus icta ſilex.Occupat hic aditus;altas
petit ille feneſtras.Alter adit turres:tectaqꝫ ſūma domus.ss.Atqꝫ aliud ab
ornatu cultiſſime urbis lōge alienū.ss.& quę ſuffulta ſtāt moeniana trabe.
I Campane cū iis tuis ineptiis.Gentilis atqꝫ ego epigrāma hoc tuū delerī iu
bemus:& male tornatos incudi reddere uerſus.Hæc ad litteras tuas:quas
ut hanc epiſtolā clauſero:ad Campanū illico mittā;ut quæ mihi nō credit
ēt iudicio tuo agnoſcat.Quoaduſqꝫ non miſeris quod ille anxie nimis ex
pectat:dignū Cāpano nihil legemus.Cōmuni parēti nr̄o Petro medici oīa
mea & me commendato.Eadem ſchola:atqꝫ eadem ſtudia:quibus recenti
bus annis inchoata ē charitas noſtra:animoꝝ cōiunctionē debent ſeruare.
Fortuna:quam pręſtitit Deus bene utať.Id fiet:ſi & ſeruabit:& beneficio.

NON EST FINIS.

Cardinali Vicentino.

AGo gratias omnipotēti Deo Reuerendiſſime pr̄:qͩ tandē me ē
cōſolatus:& tandē uiderūt oculi mei quod illis hoc quadriennio
fuit in uoto.Aſſumptus eſt ad Cardinalatū pr̄ meus : Dominus
meus:& dilectus meus:quo mihi in toto Clero nihil ſuauius . Gratulor ec
cleſiæ:quæ habitura eſt Cardinalē exēplo:& uita pręſtantē.Gratulor &
mihi:q collegā ſummi amoris:& ſūmæ pietatis gratia Dei ſum cōſecutus.
Benedictū ſit nomē eius in ſæcula.Doleo in publicatiōe hac honoris tui nō
affuiſſe.Excepiſſē te oſculo:& cōplexu:nō quali uulgus amicoꝝ cōmuniū
ſolet:ſed quali Papienſis facit:cū amat ex aīo.quod nūc fieri nō potuit fiet
mox me redeūte.Interī præmitto has breues infinitę lęticię meę īdices.Sal
uator nr̄ Ieſus pietate ſua cōcedat:ut dignitas hæc aīę : & corpori ſit ſaluta
ris.Vale.Senę.

Ia.Cardinali Papieñ.L.Dathus Ep̄s Maſſanus.

ACcepi litteras.V.Reuerēdiſſimę.D.plænas hūanitatis:ac pru
dentiæ.ſuæqꝫ in me charitatis teſtes : quæ me qndecī:aut āplius
dies febricula quadā acuta:colicoqꝫ dolorē uexatū:magna ex par
te releuarūt.Quare ē qͩ.D.V.īmortales gratias habeā.Nā qͩ ea dicit ſe
meæ nouæ dignitatis acceſſiōe lętari : credo:ēt ſi aliter diceret.Non.n.aut
tam noua:aut tā obſcura.D.V.in me charitas ē:ut facile diſſimulari poſſit.
Semꝑ me ea unice dilexit:ſemꝑ ꝓ ſua hūanitate charꝫ habuit:ſemꝑ honori:
& cōmodis meis ſtuduit.En Sāctiſſimi.D.N.clementia ad Epiſcopalē me
gradū euexit:& ſeruū ſuū ſubleuauit e ſtercore.Video qd ordo tam ſacer a
me poſtulet:& id Dn̄atione Veſtra ſuadente;in dies nō deſinam meditari:

nec deſpero Deo auctore:Pontifice fauente : Dñatione Veſtra cooperante me conſecuturũ:ne omnino in me male collocata tanta dignitas uideatur. Fœlix ualeat.D.V.& ueniam det:ſi tardiuſculus in reſpõdendo fui.effecit mala ualitudo:qua preſſus:domi abditus plures iam dies extra Palatium cubo.Dedo me:& commendo eidem Dominationi Veſtræ totum.Ex urbe pridie Calendas.Septembris.M.cccc lxvii.

Ia.Cardinali Papien̄.Ia De Minutolis Luceñ.

Erruerũt me quæ aſs ad Reuerendiſſimã.D.V.ſcripſi:cum falſo ſcripta eẽ intellexi:uſq; adeo:ut ne temere ſcriberetur:maluerim ſilere.nunc uero neceſſitas præcipitẽ agit.Auſpicio.V.Reuerendiſſimę.D.in ꝓuinciã ueni a Dño meo cũ collega miſſus:pari fere imperio prouẽtu impari:nõ ex Iuriſditiõis defectu:ſed qḋ Papien̄ mõita ſecutus : nil pręter Sãctũ accepi.Huius rei inſigne teſtimõiũ afferet Reuerẽdiſſimus Dñs Cardinalis Aquilãus:ſi rogabit̃:cui ẽ uita mea ꝑſpecta.Hęc cũ Dño Gubernatori referrent̃:iuſſit ſcribi ad amicos:q ꝑ abſentia mea ĩtercederẽt in officio Penitẽtiarię:id ẽ apud Sanctiſſimũ.D.N.Scriptũ ẽ ad Reuerendiſſimã.D.V.ad Reuerendiſſimũ.D.Vicẽtinũ.Aqlanus operã ſuã pollicitus eſt.Hãc curã demãdaui latori pręſentiũ:q rẽ in memoriã reducet.Nõ ſit Reuerẽdiſſimę.D.V.graue partes ſuas ꝓ creatura ſua interponere.Erit hæc magna acceſſio ad meã fortunã:nec minor ad bñficioꝶ cumulũ:qbus me eſt ꝓſecuta eadẽ Reuerendiſſima D.V.Afferet hæc benignitas : ultra floreos.c.xxv ãnuos detracta falcidia:ſine allegatiõibus:& Bartholis:qbus obtũdor muſis in exiliũ miſſis:quæ forte poſtliminii iure redibũt:ſi quod petitur exorabit̃.Sed hę his ſatis Cãpano ſunt obligatę:unũq; illũ credito rẽ cognoſcũt ad gloriã Papiẽſis nominis:& numinis quod ego:ut debeo: uenerabor ꝑpetuo.Iacobus frater Reuerẽdiſſimę.V.D.heri apud nos fuit: & ęgregie ualet.Cõmendo me.V.Reuerendiſſimæ.D.quã Deus ad uota fœlicem faciat:& conſeruet.Tolentini.xiiii.Octobris.M.cccc.lxvii.

Chriſtophoro Landino Florentino.

QVi te poſſe apud me putãt nõ fallunt̃ iudicio:Potes etenĩ plurimũ.Amaui ſemp ĩgeniũ tuũ:& mores.lr̄as uero ita ĩ ꝑcio habui: ut ẽt legẽdas ad doctrinã putarẽ.Hoꝶ ꝑdicator fui continuus: nec tacuit lingua quod animus ſenſit.Petis a me ut priuilegiũ famulatus noſtri dẽ fratri Mariotto ordinẽ minoꝶ ꝓfeſſo:& cauſam dicis:ut ſine impedimẽto correligioſoꝶ ſuoꝶ extra cęnobiũ agens doceret laycos Arithmeticã poſſit:cuius eũ ſciẽtiſſimũ prædicas.Si obſequor tibi Landine uide qḋ agimus:Tu interceſſor:atq; ego cõceſſor offẽdimus Deũ:& religiõis inſtitutionẽ turbãus.Ille prelatis ſuis obedientiã uouit:nos chriſtiani tollimus

cā:& trāſgreſſiōis cām prębemus:quod prę̄latus eius illi poteſt cōcedere:
ab eo nō impetrans:ad diuerſi ordinis auctoritatē cōfugit.Occaſio manife
ſta mali odibilis Deo:& ſæculo quoq; non placens.Contumax ſpiritus hęc
operatur:ut maioris poteſtatis clipeo tutus:ordini inſultet:& dummodo li
center erraret:q̄ bene erret non cogitet.Sed nec leuius hic peccatur exēplo:
q̄ rc.Qui uident Cardinalium famulatus ad obedientiæ iugum ualere:coſ
dem appetunt:& uiis omnibus quęrunt.Vnus tantū Cardinalis non eſt:q
priuilegiū det.Vnus item religioſus non eſt:q diſcedere a fratribus cupiat.
Vbiq; tales Cardinales & fratres ꝑ multos eſt reperire.Qui paulo incauti
in concedendis his ſunt:dare non multi exiſtimant:credētes opus bonū ſe
operari.Ita nulla patribus ordinū reuerentia habetur:nullus eſt diſciplinę
correctioniſq; metus.Confunduntur inſtituta religionū:paulatimq; male
ruit quod ab initio ē bene ſtabilitū.Hac de cā Pius Pōtifex nuꝑ defunctus:
querelā cōmunē omniū ordinū audiens dolentiū his ꝑuilegiis:uno decre
to ſanxit quæcunq; a Pontificibus eſſent concesſa:& a nobis in futuꝝ da
rentur ad declinandā patꝝ obedientiā:impetratoribus nō ſuffragari.Mo
nuit quoq; uno Cōſiſtorio nos:ne eas daremus deinceps.At inquies:ſi nō
ualent quid grauaris unū concederē?Si inanē rē dederis:nullus mali auctor
Interponerē nomen Cardinalis ad rem fictam & uanam:gra
uitatis nō eſt.Inducere credentem in fraudē:charitatis nō eſt.Forte ēt ſuus
Prælatus abrogatiōis Pientinæ ignarus:pp me nō corripiet errantē religio
ſum.Ita in offenſionem Dei incurrā:de qua paulo ante agebā:& ego me
ipſum agnoſco.Si fiducia litteraꝝ meaꝝ raperetē ille ad carcerē:aut durius
in eū aliquid fieret:pati certe non poſſem.ſum.n.carneus:indignationi:&
iræ obnoxius.Clamarē:incenderer:molirer oīa ut eriperē eū q dictus eſſet
ſemel famulus meus.Ita præſtat nil dare:q̄ & leuiter & inutiliter dare.Sed
oro.qd quærit hic tuus in docenda Arithmetica?utilitatem ne hanc facere
ciuitati?At plures alii ſunt q eam præſtent quottidie.Dices:nō tam ſciēter
pręſtare.quid attinet inſtruendis pueris ſummum magiſtrum quærere?
Exercitata doctrina:& mediocri illis eſt ſatis.Non ad metiendas harenas
maris:aut altitudines montiū:ſed ad amminiſtrandā mercaturā illoꝝ inſti
tutio a patribus quęritur.At bonum opus eſt cōmendabile:liberali diſcipli
na illos inſtruere.At malum opus eſt a religione diſcedere:& obedientiā
maiorum defugere.Plus mali hic eſt:q̄ illic boni.Non ſunt facienda mala
inquit Apoſtolus:ut eueniant bona.Nō eſt frangendū uotum:non turban
da religio:& exemplo malo nocendum ut pueri Arithmeticam diſcant:
quā aliis docētibus poſſunt adiſcerē.quod ſi mercedē diſciplinę quærit:& ui
tare uult paupertatem:ut credo:dic oro ubi eſt uotū quod uouit Deo pau

pertatis ſeruandæ.Melius illi erat paupcratē nō cognoſcere.ut ait Petrus:q̄
poſt agnitam retroire.Et Saluator:Nemo mittens manum ad aratrum &
reſpiciens retro:eſt me dignus.Apparet ipſum pœnitere ſuſcepti propoſiti:
non ꝓbare ordinem quem ꝓfeſſus eſt:uitā ſæcularem appetere.Quid oro
comertii eſt religioſo cū pueris?Tunicæ diui Franciſci cū purpura ciuium?
Quę porro honeſtas ꝓ clauſtro Cœnobii habitare plateas?pro choro con
cinentiū Deo:audire pueros arithmeticam ſuā cantantes?pro obedientia li
bertatē?pro paupertate diuitias? pro continentia occaſionē laſciuiæ com-
mutare?Nemo militans Deo:inquit Apoſtolus:implicet ſe ſæcularibus ne
gotiis:& rurſum:operam detis ut quieti ſitis:& ut negotiū nr̄ſtrū agatis:&
alio loco:Obedite præpoſitis ueſtris.Horū nil audiens Mariotus:ſoli cupi
ditati obſequitur:reiecta bene uiuendi regula.Si ille de ſalute ſua curam nō
accipit:de noſtra nos accipiamus.Non ſimus cauſa tranſgrediendi uoti:
operatores alienæ damnationis.Quia nos una cum illo ante tribunal iudi
cis peccati huius rei citabimur.Vale.

Ia.Cardinali Papiēn̄.Io.Pe.Arriuabenus.

HErodis impii natalis nobis hodie Ioannem obtruncauit:craſti-
nus natalis Pontificis Pauli nobis illuceſcet:cuius muneris & ru
nter reliquos nobis auctor fuiſti.Decebat ꝓfecto hodiernā mœ
ſticiam craſtino gaudio excipi:ut ſicut in illo regis feritas:inſontis indigna
mors:Eccleſię iactura:ita in Pontificio natali ſenatoria pietas:bene merētis
digna electio:& eccleſiæ ſubleuatio cōſyderaretur.magnæ uobis habendæ
ſunt gratiæ:unī nobis tanta fœlicitas.Plura eſſent a me dicēda ſi quam(im
mortali beneficio uobis ꝓpterea aſtricti ſumus)uellem recenſeī.Maius in
genium:plus temporis expoſcit tam locuplex materia.Illud tantūmō atin
gam:qđ cū natalis hic dies fœlicibus auibus initiatus ſit:& ad nos ſemper
fœlicior redierit:nūc uero auſpicatiſſime:nam ſicuti ortus Alexandri duaꝝ
uictoriaꝝ nuncio lætior ac celebratior apud Philippū patrē habitus eſt:ita
hoc quoq; relatū ē:hereticos Bohemos acie cecidiſſe:Iorſici filiū cū multis
captū eſſe ab Hungaro:& illius regni potiūdi infra paucos dies ſpem eſſe
Pānonio:Claſſem quoq; Venetā cępiſſe urbē:quam aiunt Eno:ut uulgato
utar uacabulo.Ego fortaſſe ſi locoꝝ ſitus cōueīt:Aeneū dixerim:quod opi
dum primū Aeneas Ilio ꝓfectus:fundauit in Thracia.Legimus & ſecūdū
in Creta eiuſdem nominis ab eo poſitū.Vtꝝ hoꝝ aut neutꝝ ſit:haud ſatis
auſim affirmare.eo cū ex iprouiſo appuliſſet claſſis Veneta:icauti oppidāī
& nihil tale ueriti:primo cōgreſſu capiūtur.Opulēta:ut aiunt urbs ē:unde
multū auri:ac nobilis ſuppellex exportari potuit.captę nobiles matrōe ſimul
ti in ſeruitutē abducti.Magna pars interfecta eſt:& qa retinēde urbis:qđ a

Turcis eo facilis ſit trāſitus:facultas deerat.Tota diruta:& ſolo æquata ē. Eiuſmodi excidiū ē ut Troyano ꝓpe cōparari poſſit:ſi uera ſunt quæ referūtur.Id omen ſi infanti Alexandro uniuerſarum terrarum uictoriam protendere potuit:quāto maiora:& certiora de Pōtifice noſtro ſperare poſſumus: cum iam antea fœlicitatis ſuæ experimenta dederit:& dextera Domini protegente bellet.Audi & tertiū ꝓſperitatis auſpiciū:qd Pontificatus ſui cum diem natalē habuerit:quo Fœlicis:& Audacti memoriam colit eccleſia:ut ſcilicet intelligeret fœlici audaciæ omnia eſſe ceſſura:iiſqꝫ ueluti fatalibus geniis intrepidus permaneret.Ita ſe effūdit in hominē Dei gratia:ut omni exparte eum in tuto collocet:& ſuimet fiduciam indulgeat.In diem igitur craſtinam:ob fœlicem cumulum tot fœlicitatū:ſolemni ordine in Baſilicā Petri ꝓceſſurum Pontificem publico edicto nunciatum eſt.Ignes per urbē parantur:& quæcunqꝫ in ſummis gaudiis conſueuere.Hæc tibi ob cauſam Fidei:ob ſalutem lætíciamqꝫ Pontificis:gratiſſima fore non ambigo.Quæ etſi diffuſius te ex aliis cogniturum certus:ſum uolui tamen pro mea in te obſeruātia rudi ſtilo:ac ſuccincte pſtringere.Ex Arimino nihil noui pcipio. Socii Principes ſiue potentatus modo Arimnum ab impugnatione defendant:nihil ultra moliturí uidentᷣ.Audio Venetū oratorem:q Neapolim miſſus ē:ea ꝓpoſuiſſe:ex qbus illius reipublicæ ad pacē:q̄ ad bellū aīos magis inclinari cōſtat.Caput rei eſt:ut niſi bellū uelit:neceſſe ſit Pōtificē in pacis cōditiones trāſire.Sed quod humanis iudiciis diſceptatᷣ:eludit ſæpe diuina potētia:& forti brachio cōterit inimicos ſuos.Cōmēdo me Reuerēdiſſimę.D.T.cui lōgā & affluētē fęlicitate uitā exopto.Romę xxviiii Auguſti.

Ia.Cardinali Papieñ Io.Pe.Arriuabenus.

Ollicitudines tuę qualeſcunqꝫ ſint:moleſtiā mihi afferūt:eaſqꝫ
s taciturnitatis cām attuliſſe mihi grauius eſt:q̄ qd pluribus litteris meis nō reſpōdiſſes.quorſum ceciderint haud ſatis ſcio.quod ſi adhuc pendes opto ut tibi quod cupis eueniat: ſi liberatus es ⁊ gratulor tibi.Non potui ex litteris tuis:quæ nunc mihi redditæ ſunt:quē finem habuerint cōprehēderę.Vnū id ſcio nō deeſſe Papienſi animi magnitudinē: atqꝫ cōſtantiā:nihil tam ꝓcelloſum aboriri poſſe:quo fluctibus obruatᷣ:& ſi uires oēs ſuas fortuna exerceat:nō ſuperaturā tñ inuictū robur mētis tuę non incautum:aut ĩprudētē offendet:neqꝫ tibi opus eſt externo præſidio: cui ſufficiunt arma domeſtica.Quin ſi & te calamitates undiqꝫ circumſtarent:fortitudinis:& patientię a nemine eſſes admonendus.Meum itaqꝫ eſt tibi in proſperis gratulari:in aduerſis dolere:aut potius a te exemplum patientiæ accipere:in utroqꝫ qualem uolueris operam præſtare.Quod de Principe meo ſcribis:gratum fuit ex te cognoſcere:etſi Seneñ ac tua in eum

charitas haud nũc primum mihi ſit perſpecta:explorataq;.Ego tibi ob plu
rima debeo:ſed ad meam in te obſeruantiam non parui:ponderis eſt tua in
Principes meos non ſimulata beniuolentia. Scio cordis eſſe quod amas.
Tuum ad nos reditum ſummo deſyderio expecto:ſatis æſtiuatum eſt.Iu-
ges pluuiæ ruſticationem moleſtam efficient: & tu iam incipies commo
dius urbem incolere.Cũ igitur breui:ut ſcribis:uenturus ſis:breuior & ipſe
nunc tecum ero:nam & quod publice nunciem:nihil noui habeo. Com-
mendo me Dignationi tuæ.Romæ pridie Calendas octobres.

Ia.Cardinali Papieñ Io.Pet.Arriuabenus

ANte reditum tuum ad urbem:explicandam eſſe tibi rationem ta
citurnitatis meę exiſtimaui:ne aut dignationis tuæ memoriam
mihi excidiſſe:aut inertia factum putares.nam primum q̃fieri
poſſet ut tantæ humanitatis & clementiæ:qua me a principio complexus
es:recordatio aboleri poſſet: eſſet id nedum ingrati:ſed immemoris animi:
quod conſtanter fateri auſim:a me prorſus alienum.Inertiæ ſuſpitionem ex
cludat meæ erga te deuotionis ſtimulus:qui tarditatem omnem potuiſſet
excludere.Et ſi qualis inter amicos paritas eſſe ſolet:eadem inter nos fuiſſet:
accepiſſes ꝑfecto creberrimas a me litteras:ſiue quid noticia dignum:aut
neceſſarium:ſiue quod familiariter uulgo ſcribi ſolet:mihi tãtum affuiſſet.
ſed alia ratio eſt Dignationis tuæ:qui non tam alloquendus:q̃ uenerandus:
& in magnis tantũ rebus adeundus es. Vt illud Horatii alia tamen de cã
ſcriptum: non inepte fortaſſis teſtari poteſt: Nec deus interſit niſi dignus
uindice nodus inciderit.Scio tibi:ut es miti ingenio:ac ſingulari humanita
te prędítus:& mei tua potius gratia:q̃ meo merito amãtiſſimus:non ingra
tas eſſe:qualeſcũq; litteras meas.Meum tamen eſt:paruitatis meæ habere
rationem:& cum nihil expedit: abſtinere: ne inſulſa garrulitate tuas auris
delicatiſſimas offendam.Fateor igitur me ſiue modeſtia:ſiue modeſtię opi
nione ductũ a ſcribendo continuiſſe:& licet totos dies in tui ueneratione
peregerim:maluiſſe tamen tacendo modeſte agere:q̃ ſcribendo ineptum &
ambitioſum prętare.Expurgationem hanc meam omni certe fictione ua
cantem:& ingenuam rogo ęquis auribus accipias:litterarũq; meaꝝ inſipi
dã loquacitatẽ tuo nunc tantũ dignare cõſpectu.Cũ æſtiuãdi:ruſticãdiq; fi
nis adeſſet:& iam redeundi in urbẽ tẽpus inſtaret:Dñs meus ad xi.Calen
das octobres ex more ſuo Neptũnã acceſſit.Id caſtellũ a dextra Antiũ:a
ſiniſtra habet Aſturã:e regione Carthaginẽ eſſe incolæ memorãt.Magna
ibi ſuperſunt ad huc antiquitatis ueſtigia:& pręc pue portus Antiatis:quẽ
in Volſcis poſitum ſumptuoſiſſimo ornatu excoluit: celebrauit: dilexitq;
Nero Imp.quo etiã de transferẽda ſede:ac domicilio Imperii.C.Cęſarem

tedio urbis cogitaſſe legitur. Eo nunc diſiecto magnę ad huc moles extant: & forma ipſius qualis fuerit optime dignoſci poteſt. Semicircularis erat: & ut nauigandi periti aſſerunt: tutiſſimū eum fuiſſe cōiectat. Ab Antio Aſturam uſq3: quod eſt octo miliarium ſpacium: uiſuntur paſſim in littore ruinæ ędificiorum: quę ut fit: omnibus Principem comitantibus: deducta quoq3 eo colonia magnis ſumptibus certatim ſtruebantur. Quin & pauimenta teſſellata: & fornices ingentes intueri licet: magnæ amœnitatis & iucundiſſimi ſeceſſus locus. Ibi aliquot dies morari inſtitueramus: & eos piſcatione: uenatione: aucupio: quo℞ omnium larga facultas eſt: lætiſſimos agere. Turbauit omnia aduerſa ualitudo Principis mei: qui ad nonū calendas rigore ac febre: doloreq3 capitis correptus eſt. & quoniā illic ſine medico & ab omnibus remediis ſemoti eramus: inſequenti die abeundi conſilium: donec recens aegritudo: integræ uires: & uiuax adhuc complexio erat: iniuimus. Itaq3 factum eſt. Rediuimus Marinum: ubi per horam quieſcēdo immoratus: etſi febris eum non relinquebat: Romam eadem die primis (ut aiunt caſtris) petere inſtituit ductus magna ſpe Medici ſui: quem ubi primum conſpicari: & medicamenta ægro corpori adhibere poſſet: certiſſimā & eam ſubitam ſalutem ſibi promittere uidebatur. Ad tertiam ſubinde noctem febris omnino fugata eſt: eruperunt poſtmodum: quas uulgo uariolas dicunt: per totum corpus: quarum pruritu & impetu conflictatus eſt. Pluris noctes inſomnis ęgit: & inquietos habuit dies: nunc uero remitti cœptus eſt furor ille & exiccari. Iam incipit melius conquieſcere: futurūq3 eſt ut intra paucos dies liberetur. Scio te ſalutis eius auidum: ſi de infirmitate forte ex aliis ante ſenſiſſes: de incolumitate prope reſtituta ex me libentiſſime cogniturum. Quod de rebus publicis: & priuatis a me ſcribi oporteat aliud nil eſt: niſi ut ſcias reditum tuum: ubi id tuo commodo erit: a me ſumme deſyderari: ut præſens numen: in quo pręſidium: & ſpes omnium cura℞ & cogitationū mearum cōquieſcit: præſens & uenerari: & adorare poſſim. Commendo me Reuerendiſſimę. D. T. Romę. iiii. nonas Octobres.

Ia. Cardinali Papieñ Bart. Platyna.

SCripſi ante captiuitatem meam libellum iſtum de honeſta uoluptate: quem ad amplitudinem tuam mitto: qui capto patrono: ut uidebis: mytopolia omnia: & tabernas perreptaſſe uidet̃: adeo eſt unctus: & ſordidus. Si in Culina uerſatus eſt non diſceſſit ab ingenio: cum de obſoniis conficiendis maiore ex parte ſit cōpoſitus. eo itaq3 profectus eſt: quo uocari ad operam faciendam ſe intelligebat. Venit tandem ad me ſqualidus & unctuoſus: ex quo dum maculas abſtergo: quædā etiam abradenda cognoui. uerum quia in rebus propriis iudicio plerunq3

utimur prępoſteri:librum ipſum formidoloſum(certe ſentit q̃ acerrimi ſis ingenii)ad limam amplitudinis tuæ nolentem etiam:mittere conſtitui.Ex hoc ergo Reuerendiſſime & doctiſſime pater : pro arbitrio tuo quicquid uoles abradito:mutato:inuertito:Transferto.& ſi quid mancum:& diminutum uidebitur : quidquid uoles:& quantum uoles addito:tuo ſingulari iudicio indiget:tua doctrina.Proinde non ſecus eum emendato:ac ſi ex uerna tuo natus:ac ſi domi tuæ altus eſſet . Sum ego tuus uerna : tuæ amplitudinis admirator:& pręco.Proinde quicquid a me fit:id tuũ iure ſit:ac merito neceſſe eſt.Tua igitur emendabis : tua corriges.ſi plus ſalis:& aceti in ꝓhœmiis librorum poſui q̃ ipſa oboſonia requirere uidebuntur:q̃tũ uoles demito.Nolo quempiam lędere:non poſſum ego adeſſe:& uidere quid approbes:quid contra .Proinde Reuerendiſſimam.D.T.rogo ſi peto honeſta:ut in margine addas:ſiquid cenſes addendum: uel demas quod non ꝓbes:uel notes quod a me cenſeas mutandum:non ungue:ſed calamo : quo certior fiam quid cenſeas faciundum . Defert librum ipſum frater meus ad Amplitudinem tuam:ut cognoſcas duos Platynas tuæ Magnitudini dedicatos eſſe.De libertate mea quid ſcribam neſcio : adeo incertus ſum quor ſum tandem iturus ſit ille:qui potitur rerũ.Spero:timeo:crucior:angor: & mihi manum iniicere interdum cogito:ut me tãdem atq; amicos his curis liberem.Si nocens : cur non punior?ſi innocens:cur teneor in uinculis?O me infœlicem:qui nõ cum Pio ſum mortuus : ex illa morte tot mihi mala euenere.Feram ego:feram hanc calamitatem q̃diu potero.Vbi malis feſſo ſuccumbendum erit?cum tot ſint læti uix:occumbam generoſe.Quare am plius in uita eſſe uelim nõ uideo:cum profligatæ ſint litteræ:& ad Tartara detruſæ.Aiunt in manu Reuerendiſſimi Domini Vicentini libertatem noſtram eſſe:Si ita eſt:ei me commendato:& Reuerendiſſimum Dominum Mantuanum tarde incedentem impellito.Si uolunt trades obſidem:dabo utrunq; circũ ſcribant:multi locũ relegent.Ibo quo uolent.Reuerẽdiſſimã Dominatiõẽ Veſtrã rogo:ut q̃buſcũq; modis poteſt:libertati meę caueat.

Ia.Cardinali Papieñ Bar.Platyna.

TAnta eſt opinio quam de tua Amplitudine cõcœpi ut ambigã: immo deſperem quidq̃ ſalutare inueniri in re mea poſſe :niſi per te ſaluberrimum litteratorum omnium ſydus:fuero adiutus . Iactamur undis:acti uento:& fluctibus.Nil prodeſt tot ſæuientibus procellis obiectaſſe humeros:& caput.Tot ſcopulos:tot Syrtes : tot Euripes euaſiſſe.Grandẽ uideo procellã iam iam nos feſſos:& extrema queq; timentes obruituram:ni fluctuantibus nobis:& totiens in ſaxa alliſis : ſalutiferam manum:& a me tam diu expectatã:porrexeris.Inuritur hęc nota ingeniis:

inuritur litteris:inurit' muſis:quarum ſemper pater: & patronus es habitus.Collige nos quæſo:& ad te natantes:ac tādē his fluctibus libera.Va les auctoritate apud Pontificem:cuius ingenium a clementia: & miſericor dia non abhorret.uales apud Cardinales:& reliquos huius aulæ præſules. Ora quos decet:adhortare quos oportet:ut erga nos miſeros:atq; omniū qui uiuunt infortunatiores:clemētia:& miſericordia utātur.Intelliges quo in ſtatu ſumus collocati:& quos:ac qua de re habituri ſumus iudices.Hos rogato:ut ex bono:& ęquo iudicent:utq; uoluntatem imperantis mitigēt. Quod ut facias:per Deum te rogo:& p animam illius:a quo habuiſti: uir tute tua ita ſuadente:ut & uelles:& poſſes calamitoſis ad te cōfugientibus ſubuenire.De me quicquid pollicebere & Pōtifici:& aliis:id ego perpetuo: & conſtanter ſeruabo.Cōmendare me Reuerendiſſimo.D.Vicentino non erit a re mea alienum.

La.Cardinali Papieñ.Pomponius.

IVuenis quidam:cui nomen eſt Antonius:gente uolſcus:bonaq; artium ſtudioſus:Senis profiteri cupit:pleriq; amici hortantur: Id poſſe aſſequi auxiliante Papienſe perſuadet ſibi:& nō fruſtra: nutu ueſtro iſta uirginalis urbs pendet:obſequi ſtudet.Quare deditiſſimus numini ueſtro Pomponius:orat:obſecratq; uoti compos ſit Antonius.De doctrina:& erga auditores diligentia:ac moribus fidem ipſe facio.quę cer tiora fient præſente Iuuene.Et cum parentibus liberum hoc eſſe debet:Pręceptores ſcilicet eligendi:conuenit pectori ueſtro: totius urbis parens ha beris:ut tanq̄ circumſpecto loquaris:tam pientiſſimam curam Senenſibus gratā fore ſpero obligabuntur magis paterna charitate:& nos quoad uixe rimus:habebis debitores.Scriberem diffuſius:niſi ſcirem caſtigatiſſimum ingenium dominationem ueſtram paucis delectari:cui me impēſiſſime co mendo.Romæ Calendis Septembris.

Cardinalis Papieñ.Io.Ant.Saracino.

PVto te:& Cātaliciū incolumes Pientiam perueniſſe.Id ſi ita eſt placet:& lætor.Curate ambo ualitudinem ueſtram . tuq; impri mis in recipiendo ſomno intende . eam.n.obcauſam præmiſi te: ne mora urbana ad morbū adiiceret.ſequemur paucos poſt dies:& reliquū æſtatis uobiſcū agemus.Interim non exulent litteræ:legatur aliquid:& ſcri batur.pertineatq; eo ſtudium:ut parta nō abeant.memoria ocioſa nihil in firmius.De modeſtia uitę non eſt q̄ ammoneam te:credo es memor man datorum meorum.fac intelligam:præſenti & abſenti eūdem animum eſſe: nec plus te uereri oculos domini tui:q̄ honeſtatē.de bono filio mittio Terē tianus ait:præſens:abſenſq; idem erit.domū curato mundari:ut nec puluis:

nec aranearum telę uenientem offendant. Noſti q̃ me turbet neglectus domeſticus. Si auleola illa noſtra accomodare locis ſolitis poſſes: gratius eēt appenſa inuenire: q̃ ut appenderentur mādare. ſed omnia ad uoluptatem: & ſine tedio ſiant. Vt ualeres: nō ut procurares te miſi. Prima ergo curā ſit reſumendi ſomni: proxima cōtinentię. Tertia retinendorum quæ mandaſti memoriæ. Cętera ex cōmodo: atq; animi cauſa tantum agantur. Beneuale fili chariſſime: & Cantalicium noſtrum ſaluta ex me.

Io. Ant. Saraceno.

SCripſiſti ad me uerbis uulgaribus: quęro cur non potius latinis? ſi eſt in cauſa inſcitia tua: pœnitēdum ueſtræ impenſæ: atq; laboris tot annorum. ſin neglectus: reprehendendus tu: & tecum Cantalicius: qui id nō caſtigat. Nil poſthac tale cōmittatur ate. latinæ ſint litteræ: & cultę: & hercle etiam recta ſcriptura compoſitæ. Sic hæ diſtortę ſunt & confuſæ: ut gallina: non manus ſcripſiſſe appareat. Intelligo ſaluū te eē: domi munda omnia: meq; iſthic cū lætitia expectari. Grata ſingula: ſed tua ſalute nil charius. cōſerua eam: & auge. Q d inter uias præſcriptū meum ſeruaris ſeruaturuſq; iſthic etiam ſis: plurimum laudo. bonę mentis id erit indicium: meq; ad bene de te promerendum magis inducet. fac opera dictis conſentiant. latere diu malefacta non poſſunt. eoq; lędunt fortius: quo ementita ſunt contumacius. Noſti q̃ perſpicacis ad ea deprahendenda ſim animi. Tu uno beneagendi ꝓpoſito omnia uita. Precia rerum: atq; annonæ ſingillatim agnoui chariora cūcta iſthic eſſe q̃ Senis uidētur. faciet id ut fortaſſe eſſe alibi malim. Strator Hiſpanus reduxit equum & mantichas: deq; recuperato iam ſomno id retulit: quod mihi imprimis placuit: & litteris perpetuis tacetur a te. Cura ualitudinē. Studia ne deſere. Pudicamq; ante omnia adoleſcētiā age. Dico iteꝝ: quod boni mali ue feceris: uenięti patebit. Valę.

Io. Ant. Saraceno Sen.

STulte & leuiter ęgiſti: qui multos iam dies nil ad me ſcribis. Imperatū tibi ſcis: ut ſeptimo quoq; die ſcriberes aliquid: pręterita officioꝝ intermiſſio excuſationem ætatis habuit. natu iam grandis es: & ſapere iſta ętate oportet. Erit poſthac neglectus omnis tuus ingratitudinis crimen: non annorum. Homo ſum: tangor charitate meorum: & cōtemptu. nec memoria Pii in malefactis te adiuuabit. Conde hoc intimis ſenſibus: quod ideo ſcribendum cenſui: potiuſq̃ dicendum: ut ſit apud te cōtinuum animi mei: & moniti etiam huius documentum. litteras has: niſi deſipies: & releges ſæpe: & diligēter ſeruabis. Venire Pientiam prius nō potuimus: q; tenuerunt nos publica. ueniemus iam nūc: & ante octauum ab his diem ſcriptis: erimus tecum. cura ut parata ſint quæ annotata præſentibus

leges paleæ:& ſpeltæ.ordei:& tritici quod triduum ſit ſatis.lignoꝝ quod die una ſufficiat.Culinam ędibus proximam curato diligenter mundari:ut uenientem coquum nil occupet.In cęnaculo etiam familię menſas reponi. in cellis omnibus ſuos lectos ſterni.Culcitras tantum uidelicet & lodices. nam lintea me ueniente dabuntur.In equili quoq; ędium Pii cubilia ex paleis quattuor fieri:in quibus & ſtabularii:& ſtratores:& magiſter equilis in linteis tantum:& lodice quieſcant horis tribus.& coquus:& obſonator acceſſum noſtrum præuenient:ut preparent cuncta.reliqua erunt diligentiæ tuæ.Scriptum eſt Blaſio ut lintea aduecta Ticino mittat ad te:& lodices inſuper duas.ſi afferentur ſepone omnia:ut a nouis internoſcãtur uetuſta. Pluſculum eſt nobis familię nunc:q̃ anno præterito.propterea ſi opus erit etiam lecticis pluribus:actutum conficiendas locato : aut aliunde ſummito comodo.Affero mecum accubita quattuor:duo mihi:unum tibi. quartũ q͏ꝑ in hoſpitum cubiculo deſeruiat.Itaq; ad aliorum uſum eẽ culcitræ poterũt. Mitto tibi breuem incluſum familię omnis:atq; æquorum:ut comparando rum omnium ſit certior norma.adhibe adiutores Pientinum præpoſitum: & Cantalicium:& Nicolaum.Erãt æſtate præterita Auſano Canonico culcitrę plures:& quidem ſuperfluæ : ſcito num ex iis unam uelit:uel uenum: uel comodo dare.Si impetrare eam potes:loca in hoſpitum cubiculo:quod dixi.nam accubitum modo unum ſine culcitra ſternere:& leue : & miſerũ eſt.da in his omnibus operã:ut te nõ ſemper puerũ dicam. Carolũ Cremonẽſem q͏ꝑ Beneuenti eſt:nõ poſſũ ꝑmittere.Ideo tu ſingula expedi:& Vale.

Paulo Pontifici.

INtellexi quę noĩe.B.V.rettulit mihi Laurẽtius Petronus.Ago illi imprimis humiles gratias:quę in eo quod eſt ſuę poteſtatis: contriſtari ſeruum ſuum nõ uoluit:deinde peto ut moleſtam nõ habeat interceſſionẽ quam feci. uoluntas ueſtra:uoluntas mea in omnibus ſit.Hoc tamen ad ſupplicandũ me impulit : pro anno elapſo creatura erat Sanctitas ueſtra Laurentium in cõſeruatorem:niſi interceſſionem alterius Cardinalis pręferendam putaſſet.accedit continua ſeruitus : quam ille præſtitit in minoribus beatitudini.V.& ſumma amicicia:quę mihi fuit cũ illo. Item etiam ſummum deſyderium.D.Falconis ſeruitoris ueſtri fidelis:qui nõ audens propter innumera beneficia ueſtra hoc ſupplicare:ẽt me ſupplicatorem appoſuit:cuius ille neptem ĩ uxorem habet.nec uidi in ciuitatibus:ubi ex ſuffragiis ciuium conferuntur honores:reſpectus patrum filiis obſtare.attenditur hic uirtus:non gradus in genere.Omnes ex illa domo mihi amiciſſimi ſunt:& in omnem partem a me ſępe uerſati.Audeo ſine mendacio dicere:modeſtia:integritate:ciuilitate:& ingenio:Laurentium longo interuallo

cæteros ante ire.uoluntas ueſtra:ut dixi:meo & Falconis deſyderio præfera
tur.hic erat primus:quem toto Pontificatu ueſtro meo ſuffragio honorari
petieram.Commendo me humiliter pedibus.B.V.

Cardinali Montiſferrati.

EX litteris:quæ ſcriptæ ſunt ad noſtrum Seneñ:audio domi tuæ
peſtilentiam aliquid nocuiſſe:initiumq; a Medico factum. Id ſi
ita eſt: tua cauſa plurimum doleo.neq;.n.caſus huiuſmodi ſine
multa turbatione eſſe poſſunt.eorum quos corripit:& eorum qui ne corri/
piantur timent:ac cauent:cõſilium in his præſentiſſimum eſt fuga: auxiliũ
Deus.Etenim antidota:quæ circumferuntur:raro ſubueniunt.Igitur digna
tio tua urbe excedat:ſeq; & ſuos chariores habeat:q̃ ambitiõem hanc curię
noſtræ.Imprimis autem roget Deum ut malum nõ ſerpat latius:nec ſequa
tur quo ibitur.Senenſis:quem dico:mecum hic eſt.Bononienſis ad balnea:
quę beati Philippi dicũtur.Reatinus in Seneñ quodam ſuburbano.omnes
incolumes:& incolumitatem uobis cupientes q Romæ manſiſtis.Pientię.

Thimotheo Archiepiſcopo Raguſino.

ORator Raguſinus:qui proximis mẽſibus detulit ad me litteras
tuas:ideo ad te non rettulit meas:q; diſcedens nõ petiuit eas:ut
facturum ſe ſæpe receperat.Scriptę autem apud me erant:& ob
ſignatæ:ut uenienti darentur.quas mitto nunc:ut teſtimonium habeas offi
cii mei.Quæ de tuo in me animo pluribus repetis:ꝓbatione illa non eget.
Scio eadem eſſe Raguſię:quæ fuerant Romę:& nec ſinu Adriatico letheũ
aliquid eſſe:ut tranſeunti obliuiſcendum fuerit conſuetudinis noſtrę.q; itẽ;
quoq; offers tua omnia:dico iterum me tibi gratias agere:& iterum poſtu
lare quæ ab exemplo dictatæ epiſtolæ poſtulata agnoſces.Thimothee mi:
uiciſſim tu hunc Papienſem:quantus cumq; eſt:adhibe in omnibus tuis:&
tuum eſſe ſine exceptione exiſtima.Scribo hæc ex Pientia: quando ne ſim
Romæ prohibet peſtilentia.Cardinalis Seneñ & Gregorius Lollius:q me
cum ſunt:te ſalutant.Vale.

Carolo Cremoneñ.

VIdeo ex litteris tuis:quæ ad.xxv.Maii datæ ſunt: quæ ſit iſthic
conditio rerum noſtrarum:& quæ ſpes utriuſq;: q̃ tum intelligo
extrema & miſera.nam & uiuere ſine contentione non licet:& cõ
tẽdere iniquis iudiciis cogimur.Adde q; nemo nos reſpicit:nullaq; ſacerdo
tii reuerentia.Ideoq; aut propaganda ſunt mala ſi intueri uolumus noſtra:
aut magnis detrimentis alienæ parendũ libidini.Erũt hęc q̃diu Dominus
uolet:qui fortaſſe his diſciplinis meliores ſtudet nos facere.In tãtis difficul
tatibus Carole duo pręſtemus nobis aliunde non mendicanda.Alterum:

ut ſicut in hunc diem uſq; ægimus:moderate accipiamus omnia. alterum ut de diligentia nil remittamus:non iacentes ſi deiicimur:nec redeuntes ſi pede offendimus.Facio ego hoc ipſum.fac tu idē animo magno:nam ſi culpa noſtra diuerſa non accidunt:& credita ſacerdotia ignaue non deſerunt: quod aliena improbitate contingit:doloribus:angoribus proſequendū nō eſt.Intelligo quę de Lardirago:quę de Portorio:quæ de Lazaro:quę de te etiam ſcribas.Gratias Deo.Iudicia iniqua ſi erunt feramus ea:cędentes poteſtati cui reſiſtere non poſſumus:& pareamus iudicato:captiuorum more pecunia nos redimentes:nam improbiſſimā illam fœminam cōtinuare poſſeſſionem non placet.Si negligēter etiam Lazarus agit:& hoc toleremus ad tempus: emendaturi cum tuto licebit.nam quod ad te attinet: bonum animum habe:nec pugnas pręteritas nouis metibus deturpa.Si eiiciens Papia ad me uenies:apud quem tibi erit ſemper cum honore locus.& ſi nō diliget te Dux:diliget Papieñ:& diligent te ii a quibus ille diligitur.& ſi non patietur ſacerdotia ſuæ ditionis te impetrare:ſcito multa alibi eē:& curiam noſtram habere quæ deferri poſſunt ad te.Nil uſq; in hāc horam:uoluntate eius es aſſecutus.curauit tibi cuncta labor:& fides.Quod ergo pauciora obſequia ante hac ſunt aſſecuta:nimirū plura poſthac aſſequentur impenſius. Tu pugna uiriliter:& Domino cauſam noſtrā cōmenda:& ꝑpera ad finē: quicūq; futurus is eſt.Nō habeo quo te alio uel horter:uel iuuem.Crede tamen cōſyderari a me diligēter tuas anguſtias.Vnum illud poſtremo & uolo:& ſpero:ut quæcūq; erit ſentētia:ancilla illa Demonū Lucia Lardiragū dimittat:fideſq; cōductoribus nouis ſeruetur.etiam ſi propterea prouentus anni præſentis in hoc ſint profundendi.Beneuale.

Epiſcopo Brixieñ cōmendat Orationem habitam de Pace.

Quid tu mi Brixienſis es ueritus ne te negligentiæ accuſarem? q me abeuntem non ſis proſecutus? An ego ita uanitatum noſtrarum ſum ſtudioſus:ut leui obſequio prętermiſſo:ſuccenſere patri debuerim? aut tu ita diffidens noſtri:ut formidare id ipſum debueris? ualde obſeruans amicoꝝ es:qui nō putes ſatis illis eſſe animum tuum:& cogitari curas quę tibi ab inuictis muneribus innumerę ſunt.Cogito ego illas:& miror magis cū tale aliquid pręſtas:q̄ ut præſtetur requiram.Itaq; poſthac ſublata ſint ex noſtra familiaritate officia hæc non neceſſaria:& contenti charitate:ambitioſa nō expectemus.Colis tu me ut filium:obſeruo ego te ut patrem:monitoremq; ueritatis:& uitæ coniunctio hæc nil niſi purum: ſincerum ꝑ habeat.De omelia tua plus feciſti q̄ eſſem auſus:nō dicam petere:ſed pene appetere.miſiſti eam ſcriptam: ne deſyderium eius uidendæ uſq; ad reditum meum me angeret.Gratias ago tuæ beniuolentiæ q̄ conti

nuas:q̃ maximas:& q̃ intimas poſſum.Quaſi collectam longo æſtu ſitim cuperem ſedare:ſic eam totam uno ſpiritu hauſi:plura agnoſcens:q̃ ad me eſſent perlata:& plus laudis colligẽs:q̃ fama tuliſſet.Qua Ianua ingredi decentius ad rem potuiſti die Aſcẽſionis:& pacis:q̃ illo initio?Paulus ſeruus Ieſu Chriſti uocatus Apoſtolus:omnibus qui ſunt Romæ dilectis:Dei gratia uobis:& pax a Deo patre noſtro:& Domino Ieſu Chriſto. Mirũ inmodum ingenioſum initiũ ſedenti Paulo:& plæbi ſuæ alluſit:non poterat q̃c̃q̃ uel excogitari lætius:uel deuotius porrigi:uel ad pręparanda corda meo iudicio humanius dici.Quæ porro rerum continuatio:quę meditatio angelici occurſus domino aſcendente:q̃ ſuaues inter ſe quęſtiones: atq; reſponſa? quantus comitatus beatorum ſpirituum circumſtantium triumphatorem omnium dominum: quanta Marię matris lętitia?qui deniq; cõſeſſus eius ad dexteram patris?hoc eſt æqualitatem bonorum:ac poteſtatis?& q̃ exceptus cæleſtiũ uocibus?Deriuas hinc optime dictionem oẽm tuam in commemorationem pacis: at qua ſemita:& ductu?omnium profecto maxime opportũo.Captiuam duxit captiuitatem:dedit dona hominibus.Triũpho uidelicet expoſito ad dona conuerteris.Interea unum illud pręcipuum ſummis:quod myſterio ſuſceptæ ſolemnitatis non conueniens modo:ſed neceſſarium erat.Donũ inq̃ pacis:ita explicas.diuina illa tua explicandi facilitate ut non plura bona in ſe habeat pax:q̃ cõmemorantur a te.Non plura de ea litterę diuinæ:atq; gentiles perhibeant teſtimonia q̃ dies ſis unus collegerit. Quã uidelicet præclarũ ſit donum pacis:q̃ ſalutare:q̃ conſentaneũ naturæ: q̃ expetendum omnibus: contra q̃ innumera mala ex bello pro ueniant;q̃ intenti eſſe Principes ad parandam ſeruandamq; concordiam debeant: Poſtremo quibus artibus illa iam parta poſſit ſeruari:quo in loco:licet breui:licet agere aliud uideare:contendentium quẽq; admones ſui erroris & fomitem moſtras unde incẽdium proximũ eſt ſuſcitatum.Ad exitum orationis deſcendens idẽtidem rogas atq; obteſtaris:ut diuinum donum partim beneficio Pauli ſibi ſeruent atq; cuſtodiant.Deumq; p̃centur & orent confirmet quod eſt operatus.Tuq; imprimis idipſum precatis & oras.At quibus uerbis?Virgilianis primo.Audiat hæc genitor:qui fœdera numine ſancit:Nulla dies pacem hanc Italis nec fœdera rumpat.Inde Pauli Apoſtoli: ut uidelicet cuius orõdiæ initium fuit:eẽt & finis:Et pax Chriſti quæ exuperat omnem ſenſum cuſtodiat corda ueſtra:& intelligentias ueſtras in Chriſto Ieſu domino noſtro.Exitus ſane dignus principio. Non minus ille quidem ad præcedentia mentes confirmans q̃ illud ad ſuccedẽtia parans. Gratulor iterum tibi talento tali á Domino credito nec defoſſo a te:ſed ad uberrimam lucri rationem adhibito.Audies uocem Domini tui:Euge ſerue bone & fi-

delis quia ſuper pauca fuiſti fidelis ſuper multa te conſtituam:Intra in gau
dium Domini tui.Hæc ad ſermonem qđ lætetis ſtudio ſacrarum litteraꝝ
quibus inuoluor:nonmodo id uerum:ſed pene neceſſarium iudico. amas
enim me:& in me animam meam. Accedit qđ tu harum interpres pater:
& princeps non potes non ad uoluptatem referre:imitatorē me cernere ue
ſtigiorum tuorum:quæ in Sanctis curriculis ſunt glorioſeim preſſa:dicens
cum Ioanne Apoſtolo:Maiorem gratiam nō habeo:q̄ ut audiā filios meos
in ueritate ambulantes:parens ad hortationibus tuis quod facio conten/
tius faciam:præteritamq; omnem negligentiā futuris ſtudiis compenſabo:
ne nomen hoc honoris ſine onere geram:& inter illos deputer de quibus ē
ſcriptum: Fontes ſine aqua:& nebulæ turbinibus agitatæ: quibus caligo
tenebrarum ſeruatur. Vtinam tu mecum eſſes:ad cuius pedes ut ille Ga
malielis:poſſem ſedere. Voluntas hæc uehemens a fundamentis ſuis pro/
greſſa:doctrinæ tuæ gubernaculo melius in uiam Domini ambularet. Sed
in hac ſolitudine quod potero capiam:nec:ſi ad ſummum licebit euadere:
deſiſtam propterea. Prima.n.ſequentem:inquit Cicero:honeſtū eſt in ſecun
dis:tertiiſq; conſiſtere. De libris tuis quod offers eſt mihi gratiſſimum. utar
omnibuscum erit neceſſe:interim pro illis litteras da: q̀bus mirifice lætor
atq; confirmor. Beneuale præſul omni ueneratione digniſſime.

Cardinali Rauennati.

MI Rauennas, Meum appello:quia uere es meus. Mi inq̄ Rauen
nas:gratias tibi ago:quantas tua in me merita poſtulant. Video
quid reſcribas ad litteras filii tui. Intelligo quid pro Seruo Nico
lao. es operatus. Pie omnia:& paterne:ex antiqua tua in nos charitate. Ser\
uet te deus:& ſemitas pedum tuorum cuſtodiat. Quem tibi ſemel addixi
mus animum:perpetuo incorruptum ſeruabimus:nec beneficiorum inue\
niemur immemores. Tu fac quod facis: tantumq; ad patrocinium adde:
quantum ad fidem clientelę quottidie nos adiungimus. Doleo cum uitæ
diſcrimine iſthic te nunc eſſe:id enim indicant litteræ tuæ. Amabo quid
Romæ ſuperuacuo agis? Anne ſcis publice nos præſtare parum? priuatim
nihil omnino? Extra iam eſt Theanēn: extra Mantuãus:& Neapolitãus:
atq; alii nō nulli. Quid uereris:quod uerendū non eſt? & ii non ueriti ſunt:
qui maluerunt ſibi conſulere:quam ſeruire inani affectui. Edico tibi niſi col
legeris ſtatim ſarcinulas:& niſi cito abieris:ueniam ego Romam:ac ſi alia
ratione educere te inde non potero extrudam fuſtibus Malo enim uerberi
bus dolere patrem meum q̄ febribus. Beneuale.

Præſuli Patauino

GAudeo te Vrbem exiſſe nō ualitudinis tantum cauſa:quã tamẽ
primam eſſe oportuit:Sed ſtudiorũ quoq; ut liber iã reſumere
inceptum opus de Pontificibus poſſes:& ad finem perducere.
Quid.n.uel patauino præſule dignius? uel in cõmune utilius? uel Papienſi
tuo acceptius? itaq; quod facturũ te ſpõdes totis uiribus præſta. Vna ope
ra laudi tuæ amicoq; īſeruies.Lætor quoq; ſeceſſum te ex tua ſētētia nachũ
ubi habunde ad rem:& uoluptatem ſint oĩa. Det dñs:ut frui eo pro deſide
rio poſſis.ego etiã læto in loco ſum:& ſalubri:nullo carens:qd ad recrean
dam mentem:& ualitudinẽ faciat.Iucundam pater in dño traducamus ui
tam:Id agētes:ut iuxta catonianũ uerbũ nõ minus ocii noſtri q̃ negocii ex
tet ratio.Reddenda illa quidẽ dño in ſuppremo iudicio Beneuale.

Præſuli Brixieñ.

REuoluens ego certã ad rem cõmentariolos quoſdã doctorũ tpis
noſtri incidi in libellũ Correferẽdarii tui: Præſulis Zamorẽſis:
cuius argumentũ uniuerſum eſt:nõ licere fidelibus e locis peſti
lentibus fugere:& peccare oẽs:qui id faciãt. Impẽſius aũt clericos ꝓpter ī
iuncti ſacerdotii curã.Id aũt peccatũ adiudiciũ Dei magis refert q̃ hoĩum:
nec ex contẽtionis foro:ſed conſcientię colligit. Multa prio in utrãq; partẽ
diſputat:multa ſibi ꝓſcribit:nõnulla cõcludit.Concluſa rõnibus qbuſdã ſu
is auctoritatibuſq; cõfirmat . Quæ diſputata in contrariã partẽ erant iiſdẽ
tuis diſſoluere nitit̃ .Sũma multorũ uerboꝝ meo iudicio eſt:Ideo nõ licere
qd cõtra charitatẽ ſit fuga:& qd flagellũ Dei ſit peſtilẽtia uitæ nõ loci mu
tatione uitãdũ.Percuſſit ea res me uidentẽ:ſi ita ueritas ſit:nõmõ nos oẽs:
ſed plebes ſæpe ītegras:ac populos ī crĩe eſſe.Memini præſenti mihi tuã di
gnationẽ dixiſſe nõ ꝓhibitã ī talibus fugã. Quęſo ergo: ſi uacuus es breui
epiſtola doceas qd in hoc xp̃ianis nobis rõ dictet. Cũ eni mea & cæterorũ
ſnĩa ī diuinis ſcripturis prias tui tpis ptes teneas : optĩe oĩum alternãti aĩo
poteris quietẽ ꝓſtare.Si labor grauat memineris Petri parati ſemp ad ſatiſ
factionẽ oĩ poſcenti uos rõnem de ea:quæ eſt in uobis ſpe. Vale.

Io.Cardinali ſancti Angeli Caruagial.

SCripſi iã ſemel dignatõi tuę ex hoc loco.Scribo ſcd̃o:ſcribã ter
tio:& quarto:quoaduſq; ficus aduenïet.Illis matureſcẽtibus ſyl
labã mõ unã ne expectes a me.Scio.n.ī eis edẽdis ita occupatas
eẽ inermes gingiuas tuas:ut nihil loci ad ſatiſfaciẽdũ filio ſit. ãnis ꝑteritis
expto hoc ſũ.Nec ẽ omittẽdũ:ut gratis ſim īportuno.Interĩ uexabo te lrĩs
& tñſũ credo merebor:niſi & mellones iã placer̃ īcipiãt.Hæc ioco:extra io
cũ alia.opto.D. Tuã bñ ualer̃:atq; ut nũc ualeat noſcer̃.Illi ẽt cõmẽdatum
me eẽ:& p eã cõmẽdari Põtifici : Admõeri quoq; abſñtẽ ſeruũ ſi qd honorĩ

ſuo expediat. Cupio īſup rogari patrē meū Nicenū: ut Papiēſis ſui ſit me‑
mor: & ꝓciniū ſeruet: qd antehac ꝓſtitit: Maiore ſꝑ ſua charitate: q̄ meri
tis meis. Ego ut ꝓxime ſignificaui: in loco ſalubri ſum: & quieto: Vos miſe
rans: qui Romę manſiſtis. Delectant hic me multa: Sed illud imprimis: qd
natale ſolum eſt Pii: & impreſſa tenet ſancta eius ueſtigia. Que contēplās
moleſtiam ſæpe omnē pręſentis tpis leuo. Libri quoq; in deliciis ſunt: Nec
ualitudinis cura: curandæ animę obeſt. Si me de ſcripturis diſſerentē audi
res: ſermi Theologum diceres. Senenſis noſter hic eſt: & ualet: & eſt in eo
dem ſtudio. Oramus ambo: ut propter noſtram in te charitatē: & propter
Pium noſtrum: quem amaſti tantopere: paterne nos diligas. Beneuale.

Cardinali Rothomagenſi.

DEreli&tus a te eſt filius tuus: ut uideo. nil per Rothomagēſem ſi
gnificatur Papienſi de rebus Vrbanis. Omnium quæ aguntur
apud Vos: ſum ꝓrſus ignarus. Abiit Auinionēn. Abiit Albiēn.
& tu mihi non ſcribis? Fiunt & mille alia: quorū me celas. Euenire id puto
nimia potētia in quā aſcendiſti. Abſentibus. n. iis duobus: & Cōſtantiēn
quoq;: regnas tu nunc in Gallicis rebus: nec ad nos humiles aſpicis. An re
diturum Albienſem non putas? Redibit q̄ primum: & te quietum eſſe nō
ſinet. Fuit mecum Pientia: & cœnauit mecum Multa de te: ſed honorifice
omnia. ſciebat. n. ſe loqui cum filio: cuius aures nō admittunt calūniam pa
tris. Intelligere tñ non potui: quid ſibi diſceſſus hic uelit. Vtrum ne a Pon
tificis iniuria: an a rebus priuatis ꝓueniat. Scribe tu omnia: nec patere me
ſecreti huius ignarū. Si calamus grauat: cōmunica meo Abbati: q Romæ
domum cuſtodit. Fidelis ē: teq; imprimis obſeruat. De peſtilētia quoq; ali
qd nuncia: & num inualeſcēte illa ſeceſſurus ſit Pontifex: an manente eo
tu abiturus. Denicq; nil ſit: nil fiat: nil cogitetur: qd perte ſeruus non ſciat.
Ego hic ſumma in quiete ſum. Vtor q̄tum poſſum ocio: & loco: excludēs
curas omnes: quæ angere animū poſſunt. Mecum eſt Senenſis noſter: qui
te amat. Agimus ambo uitam iucundā: nil Vobis inuidentes: qui Romę
manſiſtis. Beneuale pater: & Dñe: meq; cōmendatum habe.

Paulo. ii. Pontifici maximo.

CRebri caſus: qui acciderunt domi. B. Veſtrę: cogunt fideles ſer‑
uos ad ſalutem domini eē ſollicitos. Olim deceſſit peſte īſignis
Vir cognatus ſuus: nuper medicus: qui mane: & Veſperi ueniē‑
bat ad mēſam: nunc Ioannes Codalmario: cuius erat ab officio frequēs ad
ſanctitatē. V. acceſſus. Inferioris famulatus taceo cōplures: qbus idē exitus
fuit. Nō timuit Sāctitas. V. nec timet. Timemus nos: quorū uita: & qes ē bñ
bñficio ſuo. Si uox hūilis fui īter ſapiētū cōſilia accipi pt: dico cōſiderādos

eſſe hos caſus:neq; cómittendű:ut in peſtilēti ciuitate caput ſuű totiēs ob
icctetur periculis. In exploratű eſt ei qd poſſit cōtingere. Animus bonus
pars remedii eſt:ſed nō planű remedium. Plęrűq; qui in proelio feruentior
eſt:ſuo robore cadit:& natatores intrepidi uoraginibus abſorbent᷑. Non ſi
annus unus nos ſeruat:de altero ſecuritas eſt. Quē ſæpe caſus trāſit (inqt
Seneca) aliqñ inuenit. Antidota quoq; i qbus ſæpe ponimus ſpem:nō ſub
ueniunt nobis Maior eſt uis mali:q̄ ut nr̄is artibus ualeat uinci. Decimus
quiſq; uix illis ſeruatur. Sed & Medicoꝝ maximę tenebræ ſunt. Languida
eſt oīs eorű ſubuentio:magiſq; nos ſua pręſentia conſolant᷑:q̄ iuuant. Præ
ſentiſſimum ac pene ſolum habetur præſidium mutatio loci. Legimus in
Exechiele Propheta:Qui erit in ciuitate peſtilentia deuorabit᷑: & ſaluabű
tur ex eis q fugerint. Scio operoſum eſſe ſummo Principi ſedē mutare:Sed
pro ſua:& filiorű uita:omne ſubeundű eſt opus:nec grauare debet:qᵈ ani
mas ſeruat. Laudi ſæpe datű Principibus eſt: qᵈ non ſola urbe contenti:ui
derint quoq; prouincias ſuas:& pecoris ſui uultű agnouerint. Vt Romæ:
ſic alibi Pōtificis facies lętificat loca. Indulgeat mihi pietas ueſtra: ſi miner
uam ſus doceo:& ſi porto ligna in ſiluā. hoc me priuata charitas: & publi
ca cogit. Nec.n.eadē affert momenta priuati hoīs: & Principantis interi
tus. Illius incōmoda oīa eodem quo corpus: clauduntur ſepulchro. huius
ru nę late opprimūt multos. Quieſcit bñficio ueſtro Italia. Romana ſedes
rem:æſtimatōnemq; auxit. Nos etiam: ſi conditionē noſtrā agnoſcimus:
nil merito dolendű habemus. Tot proſperis confluētibus:ſine detrimento
nō pōt eſſe mutatio. obteſtor ꝓpterea. B. Veſtrā:quā a pria iuuētute mea
dilexi:ut his malis diebus nō tam antidotis:& medico caueat ſibi: q̄ loco:
ſuáq; oēm curiā exhilaret abitu ſuo. nunq̄ diſcedere:& ſæpe diſcedere: parē
habēt querelā in populis. Pio Beatiſſimo datű eſt uitio:qᵈ ānis pene ſingu
lis ſui magis recreādi cā:q̄ aliorű:urbē exierit. Videat nűc ſapiētia ueſtra:
ſi in pręſenti neceſſitate dolituri multi ſunt:occaſionē ſalutis non dari. Et ſi
enim oībus abeundi poteſtas ſit facta:multis tñ manente Principe: ſit ma
nendi neceſſitas. Et qui ad eum ex toto orbe mittuntur:ad locű: ubi eſt:co
guntur accedere. Sed de his ſatis. Ago clemētiæ ueſtræ gratias innumeras
quod me abſentem pietate ſua reſpexit: & cōſuetam iuſſit elimoſinam por
rigi. Is qui uidet qua charitate dat. S. Veſtra:Qua neceſſitate accipio ego:
ꝓ me illi ſempiterne retribuat. Pro Breui quoq; i re Coenobii Marradiēſis
cōceſſo:eidē plurimű debeo. Reuerēdiſſimus. D. Albiēſis in Galliā ꝓfici
ſcēs ſpōte ſua Piētiā uenit:Vbi uiuēte Pio domű ꝯſtruxit. Coenauit mecű:
Rogatuſq; q̄ ob cām tā longű ſuſciperet iter:hoc tm̄ reſpondit: Priuatā ſe
ob cām ire:& octo ſolos mēſes ad reditű a Beatitudine Vr̄a eē pſcriptos:

Quam protegat miſericors Deus:& cuius pedibus me deuote cõmendo. Pientię.xxiii.Iunii.M.cccclxviii.

Antonio de Biſana.

VEniam da:ſi nulla pręcedēte noticia fatigo te litteris meis.Virtus tua:& mea neceſſitas ita nunc quęrunt.Audio te bonum uirum eſſe:iudicantē in ueritate quod ſentis:& nec accipientem in iudicio pauperis perſonam:aut diuitis.Immunem porro a corruptelis:quibus nunq̄ perit iuſticia:ueritatemq́ꝫ opprimit fraus.Lætatus eam obrē plurimum ſum:cum cognoui te mihi iudicem datum in lite:quę de Lardirago cum aduerſariis eſt.Credidi potentium preces contra externum hominē in cauſa Dei nō ualituras.Id ipſum nunc & lætor:& credo: q̄q̄ tardior paulo diffinitio multorum mihi incõmodorum cauſa fuerit: & maiorum ſit futura in dies.Seponens ergo omnem intercesſionem:qua tecum uti nulla eſt animus:omnem iuſtificationem:quæ in actis naſcetur: & Rome iam p dictos noſci eſt cœpta.Omnem porro fiduciam munerum : quæ nec conſuetudini meę:nec naturæ tuæ conueniunt.Ex ſolo Deo: & ex ſola anima tua ſolus te alloquor:obteſtans per omnipotētem Deum:qui inſpector eſt cordium:& retribuit cuiq́ꝫ ſecūdum opera ſua:Per ſalutem tuam: quæ tibi habenda eſt charior omni hoīum gratia:Per beatum deniq́ꝫ Apoſtolum Petrum:De cuius domo non mea:nunc iudicas: ut de uultu tuo iudicium p deat:Et oculi tui uideant ęquitatem.Non flectaris cuiuſq̄ precibus: Non terrearis cuiuſq̄ minis: nec cuiuſq̄ etiā gratię cedas: Sed id pronuncies q̄d dictante ratione:conſcientia ſuadet:Memor q̄d benedictio Domini ſuper caput iuſti:& q̄d beati ſunt qui cuſtodiūt iudicium: & faciunt iuſticiam in omni tempore:& q̄d generatio rectorum benedicetur: Et q̄d iuſtus ut palma florebit:& ſicut cedrus libani multiplicabitur.Contra autē: q̄d qui diligit iniquitatem odit animam ſuam:& q̄d uultus Domini ſuper facientes mala:ut perdat de terra memoriam eorum:Et q̄d diſſipat oſſa eorum: qui hominibus placent:nec reſpiciunt ſanctum eius. Magnus non ſum:Cardinalis tñ ſum:Amans qui me amant:Beneficiorum non immemor:& internoſcens qui bene de me:& male merentur.Montes ſemper in codē loco cõſiſtunt:obuiant ſibi aliquando homines:Variiſq́ꝫ ſæpe caſibus ad mutua cogūtur officia.Si paratus es:ut certe credo:rectum iudicium facere:& domū Dei.Titulū apoſtoli ſui Petri:& ſepulchrū doctoris noſtri Auguſtini eripe de manu iniq́:& cõtra legē agētis:eterno bñficio me deuincies.Amicum habebis paratum mercede iuſti miniſterii: qui pro te poſſit & uelit: quicquid habet induſtria: quicquid ualet facultas: Et quicquid continet ſua dignitas: in tuis: & li[...]rorum: Si quos habes: ac amicorum re

bus:ſine exceptione effundere.Cauſas ægri multas. nulla unq̃ tanti a me eſt æſtimata. Cogor propterea imis ſenſibus condere quicquid in utranq; partem uel iuſte uel iniuſte mihi preſtatur.Te queſo iterum memor ſis ani me tuæ:& famæ. nec æſtimationem boni uiri in diſcrimen iſthic atq; hic una opera adducas.Ante oculos Deum habens iudica iuſte:ac cito.quem oro:ut ſit in corde tuo:& in labiis tuis.tibiq; in hoc iudicio aperienti os: im pleat illud ueritate:& gratia.Beneuale.die.xii.Iulii.M.cccc.lxviii.

Preſuli Brixien̄.

Atiſfactū abunde eſt deſyderio meo: atq; animus in uerbo tuo s quieuit.Quod ante rationis iudicio fieri licito arbitrabar:proba tionibus tuis manu nunc teneo.Bene ſit tibi pater:& doctor:re tribuatq; Dn̄s boni laboris mercede.Fidelis ē ſermo tuus:omniq; acceptio ne dignus.Ego uero & libenter quero cum dubito:& diſco cum neſcio:Ti mens illud Apoſtoli:ſi quis ignorat:ignorabit̄.Ideoq; Papienſi tuo:ſquis ſi te aliqn̄ pcūctationibus agitat: nil te inuito edet̄:Idq; pp amicū: ut mo nes:cuius mores ita pinxiſti epiſtola: ut non pingi aptius facies penicillo potuerit.Miror tantam eius ad quæuis ſcribenda facilitatem: & magis ad emēdanda incuriā.Dū ambitiōi ſeruimus:efficimur iuxta eundē Apoſtolū ſenſibus pueri:nō intelligētes quæ loquamur:nec de qbus affirmēus. Det Dominus uerbo Hieronymi:ut audiat:& taceat.intelligat:& ſic loquat̄. Ampliores tibi gratias preſens agā:nunc abſens ago quas poſſum:rogās ut doctrinā tuā ſecutus: ſeceſſum tibi aliquē pares:in quo cū familiola ui tes uenturū Auguſtū:Romæ ſemp noxiū:hoc anno ēt peſtilentē.Si pater noſter Cardinalis ſancti Angeli in urbe adhuc eſt:precare ut filii Papiēſis ſit memor:& Vale.Pientiæ die.xii.Iulii.M.cccc.lxviii.

Cardinali Senen̄.

SIc clam ſemper celatis omnibus abis:ut furari has tuas uolupta tes uidearis non quærere.nemo de te ubi fueris:niſi in reditu pōt ſcire.Ignoraturus etiā nunc eram hunc ſarteaneuſem excurſum: niſi cū tuæ litteræ docuiſſent.Bene feciſti ſic ſcribere.Feciſſes rectius ſi pro ſcriptura Secretarii manubria illa tua lucernarū eſſent recognita.ſic enim & contendi ego a te iam dudum:& tu promiſiſti.Memor poſthac eris pro miſſi. Gratulor maiorum tuorum reliquiis ſic te delectari:& Sarteanen ſes aquas morari reditum. Fui ego olim Saterani: & contemplatus ſum locum. Vmbroſiſſimum:quem ſcribis fluuium: nedum ad oppidi mu ros: ſed ne in toto agro illo agnoui. Nudum autem ſic memini: ut niſi ipſe ſibi ſit umbra ne ab herbæ quidem ceſpite illam accipiat. Vi de mi Theutonice ne alius te iſthic fons: & alia umbra delectet. Cau

tus es:& tibi cōſulere ſine ſtrepitu ſoles.Ego tamen paratus ſum quæcūq; uel iuſſeris:uel cupieris credere : etiam extremam partem epiſtolę tuę:qua cōtendis pręſentiam tui Papienſis iucundiorem tibi omnibus his uoluptatibus eſſe:ſed hactenus de Sarteano.Ambroſius Spanochia uenit Pientiā. Fuerat pridie eius diei cum Theaneñ noſtro in ſuo Fabiano.Multa de ſolitis.Retinere eum uolui ad reditum tuum : contendens etiam uſq; ad penulam ſciſſam.Pedes nō permiſere : qui quanto ualidior lingua eſt:tanto illi infirmiores . Seruo tibi ad cumulum delectationum tuarum integrum eius ſermonem:qui nec breuis fuit:nec iniucundus.Mitto tuæ.D.litteras Montiſferrati noſtri:Incuria mea:magis q̄ peccato apertas.Etenim putās ad me illas inſcriptas:ſuperſcriptione plane non lecta imprudenter ſolui:& legi. nec ante ſcelus agnoui:q̄ illius ad me alteras in faſciculo inueni . In pęnā mali accipe & meas:& mihi ignoſce : & Vale.& cum plenus ad ſupercilium es ad nos redi.Dolent Pientini plus tibi placere aliena q̄ ſua.Pientiæ.

M.Cardinali Vicentino.

SI boues Romani mouere hunc currum ueſtri diſceſſus nequeūt ſcribe ad me : mittam ex ora Senenſium maritima mille iuga: quę adiuuent uos.Quid quęſo hoc eſt?Ex nona Iunii habeo ab urbe litteras:& poſt lōgū tumultū uideo pedem domo nō extuliſtis.Mori uidelicet uultis:non ſat adhuc territi domeſticis malis noua credo expectatis:quæ utinā nō de uobis alii potius doleāt:q̄ de aliis uos.Abite oro:& miſeris Curialibus pie conſulite.Non ſat eſt poteſtatem diſceſſus illis feciſſe: Cirūſtant multi neceſſario Principē.Fortunā quoq; ne tentate totiens:occurrit aliqñ dū quęrit̄.nec añ ē erroris noſtri agnitio q̄ pœna.Quid inqes: uis faciā?Dixi frequenter iſta:& nihil ꝓficio.Hoc uidelicet cruciat me mi Vicētine:qđ ſcio quo cū tibi res eſt:& cupio Paulo:& tibi ſalutē quā mihi. Fac ſaltem qđ ualeas:& Deo te crede.antidotiſq;:& ſolitudine:q̄tum potes uitā fragilem muni.Viuimus ſemel : ad ſeruandā q̄diu licet uitā:exēplo Saluatoris admōiti.Papienſis aūt tui nullo tempore immemor ſis.Amat te non ambitioſe : non ficte : ut ſæpe iam dixi : ſed uera illa charitate:quæ imperata a Domino eſt.Beneuale.Pientiæ die.xii.Iulii.

R.Cardinali Conſtantieñ.

s I ualet meus Cōſtantieñ uoluptas ſumma eſt ſuo Papienſi.optat ut ualeat ſemp:& uitam in Domino ſine moleſtia agat.Scripſi ab initio cum ueni Pientiam.D.Veſtrę Reuerēdiſſimæ:& nunciaui quam gratus : & ſalubris eſſet hic locus . Inuitaui quoq; eam ad uoluptates has meas.Reſponſum nō merui : credo quia perierint litteræ: & non ſint ad eam perlatæ.Scribo iterum : & cum non ſit quod ſcribam

nũcio me bene ualere:quieto animo eſſe:uiciſſimq; quottidie recreari libros & agro. Iterum eam inuito.ſi hic erit:qto ab urbe:tãto a periculo longius erit. Patres nonnulli ex noſtris dedignati hoc anno agrum Senenſem non ſunt. Reatinus Senis eſt. Theanenſis in ſuburbano Senis propinquo. Sanctorum quattuor in Cœnobio Montano:nobis uicino. Senenſis atq; ego Piẽtiæ.addita dignatio ueſtra cõſortiũ iucũdius faciet. Si auelli a ſuo Sutrio nequit:ſignificet ſaltem filio ualitudinem eius:& quietem : & ſanitatem loci : atq; uno uerbo:omnia quæ faciunt gratũ ſeceſſum : ut bis pariter:ſi nõ corpore aĩo tñ:una cũ patre amantiſſimo perfruar. Precor inter cætera ut Papiẽſis ſui ſit memor:eũq; amet:& cõmendatũ habeat. Pientiæ. xii. Iulii.

Cardinali Sanctorum quattuor.

Lætor multum uicinitate patris:ac domini mei : quem dolebam tã ꝓximũ periculo eſſe. poſſumus nunc & litteris:& præſentia quoq; aliquando nos uiſere. Det Deus:ut nouus hic ſeceſſus ſit ſalutaris tibi:atq; familiæ. eſt gratus:eſt locuplex:& tempori opportunus: olim Pio nño ſũme iucũdus. Aduẽtu meo excipi hũc aceſſũ ſuũ oportebat: ſed ne moleſtus eſſem : abſtinui. Mitto has lr̃as quæ noĩe filii benemeriti pr̃is apprehẽdãt manũ:atq; oſculent̃. ſolet oppidũ iſtud abundare rerum omniũ copia. ſi qd tñ deeſt:quod parari hinc poſſit : ĩperet. P. V. cupidius ĩplebo mãdata:ꝗ illa ĩponat. de me aũt ſi ſcire aliqd optat:ualeo cũ tota familia:qetem agens:nihilq; admittens curarũ:quę angere animũ poſſunt. Idẽ ſtudeat. D. ur̃a. oĩa ĩ circuitu uacua peſtilẽtia ſunt: Boncouẽtu excepto ubi contagium nocuit magiſꝗ aer. Amantiſſime Domine uitã agamus in dño hylarẽs:fruẽtes dũ poſſumus dignitate nr̃a:atq; ætate. Ego deuotionẽ meã ĩ. D. ueſtrã ĩchoatã Caliſti tpe:auctã poſt bñficio ſuo:ſeruo:& ſeruabo uſq; ad extremum uitæ. Dominus Deus eã cõſeruet:& cõſolet̃ ſemper in omnibus operibus ſuis, cui me deuote cõmendo. Pientiæ die. xvi. Iulii.

F. Cardinali Mantuano.

Mirifice recreant me ſemper littere tuæ prẹſtantiſſime Mantuane nihilq; in hac ſolitudine iucundius lego. Iocaris:pungis:lingis: omnia rides:cum tñ ipſe ridendus non ſis. non alio te hic fruor ſcripto:ꝗ Romæ prẹſentia. Tũc pẹnitere ſeceſſus huius incipiet:cũ quod facis:facere deſines. Itaq; ut ſemp ſim lætus ſemp tu ſcribe:& ꝙ nũc pſtiti ſtrutrãq; paginã imple. ſi aulea tua peregrinantur adhuc:iam plane uideo conſiſtoriali increpatione ad te humiliandũ opus non eſſe. Ignominia dam no admixta ſatis humilitatis apportat. Hoc autem lucri feres:ſi precium illoꝝ dabitur:qđ diſces dehinc emere. Iuuenis es:& q tibi uendunt fallunt te. Minor eſt ſemper merces:ꝗ ẹſtimatio. Hic autem noſter ẹtate puerior

diligentius penſitat ſingula:nec ea licitatione emit:quæ in uedendo augeri̅ condictionem non poſſit.Quod ergo dabit tibi(non dabit autem:q̅ cum dediſti tu)ſcito ualuiſſe aulea:atq;:ut dixi:damno tuo.diſce dehinc emere. eſt & alia cõſolatio q̄d non ſuperbies tanto apparatu domeſtico:nec ante tempus Pontificatum inuades . Quid facit in domo Cardinalis Auleum intertextum auro?Pontificum eſt iſta ſupellex.Peccat :.qui ſibi parat non ſua.Egre itaq; non ſit abiiſſe peccatum cum re.Audi aliud:quo lenire triſti tiam queas . cum pendere illa ex alienis parietibus intuebere:et ſi triſtis re cognoſces olim tua:circũſtantibus tamen dicere iactantius poteris:Mea illa dudum fuere.ſine me hic locus ornari non poterat.Vtinam ad complendã humilitatem oſtẽdiſſes & arculas gẽmarum tuarum:ut quicquid eſt apud te ſuperflui:una cenſura eſſet ablatũ.Diſce de ſenioribus Mantuane:& Ca merarii tui recordare:qui cum accepiſſet in Albano Pium:ſubtraxit omnia ab oculis noſtris:quæ potuiſſent placere.Non uas peregrini operis:non au ratum auleum:non precioſum aliquod:propoſitum eſt.Communia erant: & pene quottidiana quæcunq; exhibuit.Regium fuit cõuiuium.Supellex plebeia.nihil ergo ab eo petitum:quia nihil egregium.Rurſum tu ſi acci/ piendus hic erit:memor eſto diſciplinæ propno impendio partæ:& auidos oculos cautius deuita .Rideo te nunc.ſed oro nũ ridebis tu me?ſi interim. uel remiſſa ſint aulea :uel precium conueniens redditum?ſit quod uolet. Adhuc tu metu damni ridendus ad aulea : ſatis lętor ſcrupulum nullum ad confirmandam pacem a Duce futurum : rationemq; eam initam : qua ſolui Saba udienſis nodus poſſit:in quem iſti inciderant.Nil minus in rem noſtram erat:q̅ continuari bellum:& nos eſſe omnibus odio . Audiui hæc fere omnia a Ioanne Iacobo Ricio:ꝓpterea ad uos ueniente.cum Senenſi enim noſtro:& mecum Pientię nocte una fuit.Ratio repetendi ſeceſſus tui ꝓbabilis illa q̄dem mihi uidetur:ſed non neceſſaria.Idem Tuſculani.idem Albani præſtare ſine periculo poſſes:quod Marini nõ potes.At alia a ſuis incoluntur poſſeſſoribus.Non magis Tuſculanum:Albãumq; intelligo:q̅ quem uis alium locum:procul a comertiis:ſed non a uia publica poſitum. At ſi quid ſiniſtri accidet illud mutabo.Cautius eſſet:ne mutari oporteret ante uidere.periculo uitæ nil bene tentatur : Ignoſce ſi in hoc nimius ſum. Mantuani mei amor me cogit:& charitas imperioſa res eſt.ſignifica mihi quid agat condiaconus tuus Montiſſerrati:& ubi nam latitet. audio enim domum ſuam peſtilentia inquietam:primumq; fuiſſe Medicum:quem illa attingeret.Mala res:nec ſpes:ubi parũ tuti medici ſunt.Quid de nobis fiet: qui illorum conſiliis regimur?Dico iterum mi Mantuane:loco:non medico cauendum his temporibus eſt.Si es illi propinquus:aut ſecum es dede ſuæ

dignationi Papienſem ſuum:qui a nullo magis:uel dari:uel uendi:uel oppo
ni pignori:q̄ a te poteſt.Senenſis ad celebrandam ſolemnitatem corporis
Chriſti nudius quartus Senam profectus:reuerſus eſt hodie.Studia ſua:&
mea libri ſunt:& lectio:& ager:& aqua.Tui ſumus ambo:& tibi nos com
mendamus.infamis autem apud hos Pientinos es: pp dedecus inchoatæ
domus:& imperfectę pendentis quicquid purgamēti:& fœditatis hoc op
pidum habet:ſine delectu eodem congeritur: ſic ut iam tuæ uicinitatis me
pudeat.Viceeancellarius pene perfectam ſuam rogante ſenenſi: Epiſcopo
Pientino dedit.Albienſis abſolutam ſuam Gregorio lollio.Quid tu tuam?
Vlna una uix ſolo extantem æſtimas tanti?An minoris eſt apud te & pa/
trem hic Papienſis:generi tuo addictus:q̄ apud illos externi:& pegrini illi?
Preſertim cum pro inchoata una:abſolutas duas ſis habiturus Vale.

Ia.Murutolus Lucē Cardinali Papiē:

Vm res Ariminē urgeretur:hoc eſt ante tranſitum copiarum
c Regiarum:Principes ligæ:Rex:& Dux:ſcripſerunt Pōtifici ma
turaret conficere negotium. ſe enim facer̄ non poſſe quominus
fidem implerent:& ſubſidia mitterent:ita eſſe inter ſe conuentum:ita fieri
oportere.Ea res queſtori nuntiata eſt. ſed plus potuit Ducum noſtrum pſi
dia:qui per diſſimulationem:protraxerunt oppugnationem:quoad ex ob
ſidentibus facti ſumus obſeſſi.Hoc modo amiſimus magnam rei benege
rendę occaſionem:& infœliciter poſtea pugnatum eſt.Cōmendo me Re
uerendiſſimæ Dominationi Veſtræ:quę fœliciter ualeat.

M.Palmerio Florentino.

VXorem nunq̄ duxi: nunq̄ dedi. nunq̄ cum ciciaportia familia
conſuetudinem habui.Puellę:& dotis:atq; huiuſce rerum omni
um ſum prorſus ignarus.in his tenebris:quid Iacobo dicam:nō
habeo.ipſe iam per ætatem ſibi ſapit:& monitores habet pręſentes. horū
conſiliis:& ſuo:benedicente domino agat:quod in rē eius eē intelligit.Ego
omnibus bona mente acquieſcam.Beneuale:& quid nunc ad communem
utilitatem cudas: uel proxime cuderis:uelim mihi ſignifices. Nam uetera
tua pene omnia habeo.Pientię Calendis Iulii.

F.Caſtiliono Florentino Sacerdoti.

Cætera in Gregorio tuo:uel noſtro iam placent.Id modo auebam
ſcire:quæ illi ad tradendam latinitatem facultas eſt:inſtituendis
adoleſcētibus ſumme neceſſaria.Audiſſe ius Pontificium.Philo
ſophiam:& ſacras litteras:adultis ſunt opportūa.Hęc ętas:cui præceptorē
paro:grāmaticen ſine ſuperſtitione:& intelligentiam puri: ac nitidi ſermo
nis noſtri:expoſtulat.itaq; ſi ille eſt talis:extortum magis:q̄ impetratū ab

ſuo hoſpite mitte ad me:& ſimul ſtatue quid ei i priuatas neceſſitates dem, ſalarii annui.gratias Gorbizo noſtro agens ꝑ ſua in hac re diligentia.Pro mitto tibi erit Gregorio ſenſatus diſcipulus:dictatis eius omnibus parens: non uanus:non leuis.fatigaturus illum non tam componendis moribus:q̄ litteris. ipſi autem:ut ſcripſi proxime:laboris merces maior aliunde q̄ a ſa lario erit.Beneuale.Pientię Calendis Iulii.

G.Auguſtinenſium Miniſtro Generali.

QVid tu mi Claude de re uxoria tam aſſeuerãter agis?& de ſpõſa tanta repromittis?An non uita tua omnis inter libros cõſenuit? longiuſq; a coniugalibus rebus:q̄ a caſtrenſibus ſemper fuiſti?ſi ea fiducia de rebus diuinis diſputas:quid tibi ego iam credam?Puellam ais cui nihil deeſſe uideo.un̄ mi Guillelme hæc propoſitio?an non audiſti uo cem Aleph?Mulierem fortem quis inueniet?Procul : & de ultimis finibus terræ?An non Eccleſiaſten tuum?uirum unum de mille repperi :mulierem ex oibus non inueni.An nõ & innumera alia:quæ Theologo tibi ineptum eſt recenſere?quid aliud oſtendit epiſtola tua:niſi cupere te ad amorem:qui inter nos eſt:coniugii etiam neceſſitudinem addi?Si ſacramentum eccleſiæ non eſſent nuptiæ:q̄ te armis tuis hic agitare?q̄ ſæcularibus negotiis te im plicares?& ponens ad aratrum manum retrorſum aſpiceres.Sed illo uideli cet uno os mihi obſtruitur.Relinquuntur tamen nonnulla : quibus tecum in hac negotii abũdantia iocer.forma inquis perpulchra:atq; elegans.Idea tum ſpectatorem bonum te iudicabam:mulierum neſciebã:iſta præſertim ætate:qua ſine adiumento ocularis uitrei bñ nil uides.Addis moribus opti mis ibuta.Dic q̄ſo ex temetipſo hoc aſſeris:an ex aliis habes?ſi ex te ipſo: qd Auguſtinẽſi cũ puellis cõſuetudinis eſt:ut de eaꝝ moribus iudicet?ſi ex aliis:qd ꝑ explorato amico Cardinali offers?q̄d illi ſuæ rei cã potuerũt mẽ tiri?An nõ mulieri đ moribus mulierũ ẽ credẽdũ?Audi Plautinã Eunomiã: optima nulla eligi poteſt.alia alia eſt peior.ſubdis & in iis quæ ad artificia mulieꝝ attinẽt:eruditiſſima.Riſum hoc loco nõ tenui . oro te:quę artificia acus credo:& coli.Si coli:an ne ſcis linteis te ex religione tua non uti? ſi acus:quid tu de tenuiter ſutis iudicium fers?in cuius ſacra ueſte conſuto uul nere craſſum atq; recens filium oſtendit non una cicatrix.ſed hæc ioco:re liqua ſerio.Patere me in hac re uti iudicio:& id cum Iacobo agere:quod cũ tribus fratribus iam obſeruaui:quibus de uxore conſulentibus:negato con ſilio:poteſtatem permiſi ut placitam duceret.Quęrendi liberi Iacobo ſunt nõ mihi:Ipſiq; moleſtia omnis:& uoluptas ois futura . Expendat ſeipſum: & tempora:& facultates ſuas . ſubductaq; omnium ratione id agat:quod in animũ Deus inducit.ſcriptum eſt.n.domus:& diuitiæ dantur a patribus

a domino autem uxor timorata:& prudẽs.Nepoti meo omnium mihi charissimo:non aliud dicam cum cogitabit de nuptiis.Beneuale pater omni ueneratione digniſſime.Pientiæ Calendis Iulii.

Conſolator abſentiæ meæ q̃ plenior fuit cõmunicatio hæc cum Abbate meo:q̃ narratio priorum litterarum tuarum.Illæ nihil niſi uulgare continuerunt:hęc ex ſinu domini tota eſt prompta. Intelligo nũc ad uerum quid Romæ agatur:quid cogitet Pontifex:qui fuerit tractatꝰ pacis ultimus exitus:& quæ etiam cauſa Albiẽſem meum urbe extraxerit.uerum quæ ratio fuerit ut in eodem nauigio cum Auinionenſi non ueheretur:ex parte agnoui.Plane agnoſcere ex te non potui: ex Theanenſi:quem e x itinere ſuo ſum allocutus:myſterium omne eſt reuelatum.uehebãtur uidelicet neſcio quæ merces ab Neapoli uſq; petitæ:charę:precioſæ:habendæ ſemper in ſinu:& nullis:ne quidem amiciſſimis credendæ.Placet non dicta hæc eſſe Abbati:ne ad inferiores triumphi noſtri ordinis trãſeant.Gratias autem benignitati tuæ pro omnibus ago:orans ut ſic facias ſedulo:& abſentem ſeruum hoc genere pietatis lætifices.Si diſcedet Pontifex:ut uellem ego:ut ambo nõ credimus:ſeruabit curiam abitu ſuo.Si diſcedes tu:Papienſi filio gratam rem facies:cui ſupra q̃ credas tua ſalus eſt curæ.Diſcede ergo:ut dicis:& te reſpice his malis diebus. Quid addere iam rebus tuis preſentia poteſt? honorum tibi abunde eſt:Beneficiorũ abunde.Pecuniarum eſt tantum:ut uictus cauſa cõtrahi æs alienum non ſit neceſſarium.Vita eſt opus:hac præſertim ætate: qua anni uoluuntur in præceps:& damna eorum acri diligẽtia ſunt ſarciẽda.uides iam minus q̃ uidere es ſolitus. audies poſt paulo etiam minus.Mox quoq; guſtabis etiã minus:& minus dormies:& minus deniq; laborem poteris ferre.Medicina tãtorum malorum eſt uenatus:aucupium:piſcatio: libertas cæli: agrorum inſpectio:& quies imprimis animi:quam Romæ inuenire nõ potes.Serua te igitᵉ pater ad meliora:& me audi:& uale.Canto tibi efficaciora remedia q̃ medicorum omnium cohors.Pientiæ.viiii.Iulii.

Paulo Secundo Pont.Max.

Vno eodemq; tempore intellexi beatitudinem ueſtram proximis diebus languiſſe:& nunc recreatam eſſe beneficio Dei.Altero dolui:altero lętatus ſum:q̃tum filio de patre dolendum fuit:atq; lætandum.Hortor & quæſo:ut ſe poſthac diligentius ſeruet: & laboribus parcat:quos aliquando nimios ſuſcipit.Tempus anni per ſe inſalubre eſt:& curæ illud plurimum grauant.Danda eſt opera ut quod utiliter facimus:facere diutius ualeamus:miſcentes ſemper inter ſe cum actione quietem.ago gratias Deo q̃ illam ſaluauit.eundem deprecor:ut in futurum etiam ab oĩ

malo cuſtodiat.Ex iis.n.ſum:qui beneficẽtiam ſuam expertus:& libertatẽ ſine metu agens:dominũ:& patrem mutare non cupio.Cuius pedibus me deuote cõmendo.Pientie.viiii.Iulii.

Paulo Secundo Pont.Max.

c Ommẽdaui Beatitudini ueſtræ ante diſceſſum meum:Nicolaũ Forliuienſem:neceſſarium.D.Antonii clerici cameræ ueſtræ: hominem cum bonum:tum uero numeroſa familia ortum:& pulſum nuper a Tyranno ciuitatis eius ꝓpter ſidem Eccleſiæ:quam ſequebatur.Dixi etiam poſſe hunc aliquãdo ſuo:& ſuoꝝ ſuffragio:adiumento eſſe beatitudini ueſtrę in quęrenda populi illius afflicti ſalute:& propterea non negligẽdum.Audiuit hanc cõmendationem libenter ſanctitas ueſtra:& notulam quarundam artium:& officiorum:quæ petebantur:iuſſit.d.Henrico dari cubiculario ſuo:quod & factum eſt.occupationes ſubſecutæ beatitudini ueſtrę nõ permiſerunt fieri quod in animo habuit.Scripſit ille nũc ad me & petiit:rem ſuam in mentem reduci.Hoc facio libentiſſime Sanctiſſime pater non eo ſolum:ꝙ nulli afflicto eſt neganda interceſſio:ſed magis ꝙ in rem Eccleſię eſſe agnoſco.Amo ſedem Petri & patrimonium eius:prędicariq; omnibus in locis noſtram gratitudinem cupio.qui uidet non derelictũ eum qui paſſus eſt pro domino ſuo:ad patiendũ:& ipſe ſe comparat multum in utranq; partem ualent exempla.Rurſum itaq; humiliter quæſo:ut dignetur hunc filium ſuum reſpicere:& ex ipſa notula:quam domino Henrico iterum dabit:aut undecunq; placuerit:locum unum deligere:in quo ſeruare ſe interim in omnem opportunitatẽ Eccleſiæ poſſit.De fide eius:quæ probata experimento eſt:etiam.d.Antonius cautionem dabit:quam uolet ſanctitas.V.cuius pedibus Nicolaũ:& me deuote cõmendo.Pietię.9.Iulii.

Campano Præſuli Aprutino.

ſ I ſcirem cui credendæ eſſent hę litterę:ferres a me mercedem ingratę obliuionis tuę: cum ne nuncio quidem poſt diſceſſum:Papienſem dignatus ſis appellare.Sed hoc uidelicet continet me: ꝙ uereor ne aliquo caſu nimia noſtra familiaritas pateat:palamq; peccatũ tuum cum mea iracundia fiat.Habeto igitur impune:neſcio neglectum dicam:an cõtemptum:an uero id:quod Campania dicitur genuiſſe.Pantaſylex tuę nobili mulieri negotiũ grande a genero ſuo faceſſitur:quod ex Antonio Vrbeuetano plænius noſces.Cõtentio omnis Peruſię eſt:ipſa Senæ apud cognatos nũc abeſt.nemo rem filiarum in aduerſa ciuitate audet aſpicere.ſolus tu es:qui lapſam ubiq; familiam ſuſcitare es ſolitus: pupillarũq; ac matris uiduę miſereri. Miſericordia hæc impenſius nunc eſt impendenda.Optant ut Peruſiam eas:& quicquid eſt diſcidii tua diligentia ſarcias.

rogauerunt me: quem poſſe apud te putant: id ipſum contendam. Factu
rum recepi. Maiore quidem in eas officio q̄ de te ſpe. Quæſo igitur uocem
deprecantium audias: & derelictis ſubuenias. Nemo te melius facere hoc
poteſt: qui earum domeſtica tenes. Nemo amplius uelle debet: qd egenus
olim omnium: gratæ domus es liberalitate adiutus. Memor eſto beneficii
accepti: Tibiq; ī hac neceſſitate dictū exiſtima. Campano derelictus eſt
pauper: Orphano: & pupillo ille erit adiutor. q̄tum impetrem neſcio: qui
auctorem tuæ dignitatis habes pro nihilo. Nimirum & educatores præte
ritos negliges. Delectaris: ut uideo: nimium te ipſo: & Theramo: ac inge/
nio nimium inſoleſcis. Adde: qd nundinatis ſacris primi altaris diues es fa
ctus. Cuiq; ante erant uix urceoli ſex: nunc Creſi abaci oſtentātur. Digna Ennius.
res ſacerdotio. Vnde habeas: quęrit nemo: ſed oportet habere. Tacere uo\
lueram hoc: Sed indignatio extorſit. Reliqua in urbe: Vbi uel tibi repetun
darum diem apud Bardulum dicam: uel quod magis puto ſtrangulatum
his manibus in proximum flumen abiiciam. Vale. Pientię. x. Iulii.

Baptiſtę Zeno Apoſtolico Protonotario

VBi ſis: & quid agas: atq; ut ualeas: neſcio. Valere te cupio. De reli
quis fieri aliquando certior opto. Itaq; cum potes: ſcribe. Cōmu
nicatione rerum alitur charitas. Amo Dignationem tuam. Idq;
ſponte: magiſq̄ præcedentibus meritis. erit tuæ benignitatis: qua cōmenda
bilis es: operam dare ut te quamdiutiſſime amem. Etſi. n. noſter amor pa
rum addere rebus tuis poteſt: Amari tamen eſt laudi. Vbicūq; autem es
ualitudinem ſerua: & nec litteras deſere. Plus illæ ad te honeſtandum affe\
rent: q̄ Zenonia omnis nobilitas. ſi tecum eſt frater tuus Ioannes: quęſo
meo nomine Saluere illum iubeas. Propter humaniſſimos mores ſuos: &
ſtudia: & ingenium: præcipuamq; in me beniuolentiam: ei quoq; afficior
plurimum. Ambos cū Pontifice Paulo: & ueſtro Papienſi ſeruet miſericors
Deus. Beneuale. Pientię. x. Iulii.

F. Cardinali. S. Petri in Vincula.

SCriberem ſæpius ad. D. Vrām: ut mei officii ē: ſed nouit Deus.
quid ſcribam non habeo. Sum in loco procul a cōmerciis homi/
num. Nec hic affertur niſi quod ubiq; eſt notum. Vt tamen mi
hi ipſi ſatiſfaciam pauca hæc ſcribo: qbus & opto. D. Tuam beneualere:
& me illi cōmendatum eſſe. Amo. n. eam ut patrem: plurimiq; ſummum
ſuum ingenium: ſummamq; bonitatem omni tempore feci. Curet ſeipſam
diligenter hoc peſtilenti anno: & familiam ſuam. Cupio per. D. Veſtram
commendari Pontifici & noſtro Niceno; quos benignitate ſua protegāt
Deus. Pientiæ. x. Iulii. M. cccclxviii.

A. Cardinali Auinionenſi.

SI nauigans. D. Veſtra attigit iam portum ſalutis bene eſt: Gau
deo: & Deo gratias ago. Placeat pietati ſuæ reliqua ex uoto con
cedere. Amplius præſtare patri meo non poſſum. Poſſum autẽ
rogare multa. Primum: ut ualeat: Deinde ut ſibi non deſit. Poſt etiam ut
de reditu cogitet: Deniq; ut memor ſit filii ſui amantis ſemper: & fidelis
ſemper. Scit quorum indigeo. Si erit cum Rege gratia: ut futuram puto: li
beret me quæſo moleſtiis continuis: Quibus & de cœnobio Auinionenſi:
& Archidiaconatu Xanthonenſi uexor quottidie. Alterum petit Rex ut
dimittam: Altero nõ ſinit Epiſcopus ut quiete fruar. In utroq; opem patris
imploro: Magis autem in reſtituenda Archidyaconatus iuriſditione: quæ
illius iniquitate adimitur. Dedit eum pietas ueſtra. Vtriq; ueſtra opera eſt
defendendus. Ad hæc duo ſi addi aliquid aliud ex tanta Gallici agri meſ-
ſe poteſt: meminerit Auinionenſis meus quicquid Papienſi additur: addi
ſibi. Adhuc ſum Pientiæ incolumis cum tota familia. Peſtilẽtia non ceſſat
Romæ. Mecum eſt Senenſis noſter. quattuor alii Cardinales in proximo.
Reatinus Senæ. Theanẽſis in ſuburbano ſeneuſi. Sanctorum quattuor: in
Monaſterio Montano: quo ſe Pius quondam ex Viterbio contulit: Bononi
enſis autem ad balnea beati Philippi: ex quibus tamẽ nuper diſceſſit. Do
minus Deus ſua pietate cuſtodiat Dominationem Veſtram Reuerendiſſi
mam: cui me deuote cõmendo. Pientiæ Die. xv. Iulii. M. cccclxviii.

Paulo. ii. Pontifici Maximo.

LEgens ego hodie Beatiſſime Paule exempla duo litterarum uere
Chriſtianiſſimi Regis Hungariæ ad me miſſa ex urbe: Quibus
ad propulſandam Dei iniuriam: obſtinatiſſimo Bohemo bellũ
indicit: eleuaui ad cœlum oculos: & manus: & pietati ſuæ gratias egi: qđ
tandem reſpexit nos: & in ſpem ſalutis erexit: & ſuſcitauit ſpiritum Danie
lis: qui contriturus ſit Sathanam ſub pedibus noſtris. Inde calamum ſu-
mens cõgratulandum duxi clementiæ ueſtrę: quæ Apoſtolica uirga uas cõ
fregit inutile: & ſecuri miniſterii ſui excidit in fructiferam arborem: Dam-
nans poſt multam patientiam quod multo ante erat damnandum. Gratu
lor igitur q̃tum chriſtiano homini: & ſacerdoti: & Cardinali Romanæ Se
dis eſt gratulandum. Fides. B. Veſtræ: & labor in hac cauſa continuus: re-
frigerium hoc iam merebantur. Memini die latæ ſententiæ. B. ueſtram in
frequenti Conſiſtorio dixiſſe: Non uidere ſe executorem tanti iudicii: ſed fu
turum aliquando uindicem Deum: Atq; eius ſpe: magiſq̃ hominum eam
damnationem ingreſſam. Non fuſtrata eſt ſua expectatione Sanctitas. V:
Accipit iam fructum religioſæ fiduciæ ſentitq; Propheticum illud impleri

Prope eſt Dominus inuocantibus eum: inuocantibus eum in ueritate. ego
Beatiſſime pater: & ſi principia Salutis hæc ſint: nec ſpondere nobis exi-
tum certum poſſimus: tamen bono animo continuationem diuinæ opis ex
pecto. Cauſa optima eſt: & iudicium rectum. Tum autem ante iudicium
omnis miſericordia imerenti Georgio præſtita. Quid aduerſi hinc timeam
neſcio. Excitatus eſt iam tanq̃ dormiens dominus: & tanq̃ potens crapu
latus a uino. Vltio ſanguinis ſeruorum eius qui effuſus eſt: introiuit in con
ſpectu ſuo. Ponentur iuxta uerbum Apoſtoli: inimici noſtri ſcabellum pe-
dum noſtrorum. Quia ecce oculi noſtri ſuper regnum peccans: ut conterat il
lud a facie terræ. electus propterea pugnator is eſt: cuius auus: & pater: &
fratres: pro fide ſemper pugnare ſunt ſoliti. & ipſe pugnando gratiam Dei
ſæpe eſt conſecutus. Interim Beatiſſime Paule: ne nimia terrenorũ fiducia
auertatur pietas eius a nobis: Augenda eſt omnis fides: omnis deuotio: &
bonorum operum zelus: Rogãduſq; aſſiduo ſacrificio Deus: ut confirmet
hoc: quod in nobis eſt operatus: & cor Regis ſtabiliat ad opus icœptum,
Grandis res eſt: In utranq; partem momentum plurimum habens: Nam
& uictoria nil plebi catholicæ lætius Sedi autem ueſtræ glorioſius: Et ad-
uerſo caſu (quod abſit) nihil triſtius: atq; miſerius. Fax funeſta eſt: Vnde ſ
noſtra: & fidelis populi capita: propagari quottidianum incendium poſſit
Quo magis propitiãdus eſt exercituum Deus: & uocibus eccleſiæ religio
ſus Rex adiuuandus: ut uidelicet ipſo pugnante Pluat ſuper peccatores
Bohemos laqueos: ignis ſulphur: & ſpiritus procellarum ſit pars calicis eo
rum: pro quo ſuum alienumq; Sanguinem fundunt. Quod ego & ſi pecca
tor: indignuſq;: qui eleuem manum ad ſacrificium Domini: facio: & faciã
quoaduſq; uel perditam: uel ſanatam hãc boemicam peſtem agnouero: Pe
tens humiliter a Beatitudie Veſtra: ut ſi ulla in re ſcribendo nimius fui: cha
ritati: & zelo ſerui ſui aſcribat. Amo eni Eccleſiam; & diligo decorem do
mus Dei: In qua ſupra merita mea ſedeo cum pricipibus populi ſui: eiuſdẽ
pedibus me deuote cõmendans. Pientiæ. xvi. Iulii.

F. Cardinali Mantuano.

NOn putabam ſecundis rebus te ſic inſoleſcere. Scribere ad me
antea ſolitus eras: & noſtris litteris reſpondere: cum & Ioan-
nes chirurgicus: & Bartholomeus Maraſca: domeſtici tui
Principi ſeruiant: Atq; ex illis uidearis plus poſſe. tam me negligis quã ſi
tibi notus non eſſem. Non ita de te ab initio iudicium fuit: cum cœptus eſ
ſes diligi. Aut ſcribe: & multum ſcribe: aut mihi amicitiæ fidẽ remitte. Cũ
ſuperbis nolo mihi negocium ſit. Vale Pientiæ. xxvi. Iulii.

Falconi.

VErum eſſe experior quod uulgi prouerbium habet: Procul ab
animo cum eſſe:quĩ ſit procul ab oculis. Poſt diſceſſum meũ ſyl
labam non miſiſti ad me. Aut langues quod doleo: Aut contem
nis quod uero ẽ propius. Quicqd id ſit ſcribe poſthac: De tuiſq; & aliorũ
rebus etiam minutiſſima nuncia & folium comple. Nõ minus habeãt uer
borum & riſus litterę quã præſentium ſermo. Hoc ſi nolles iniungi:ne q; ab
initio diligi a me nolle debebas. Antiquatus amor cogit ita ut poſtulem.
Bene uale. Pientiæ. xxvi. Iulii.

Ioanni Albariſano chirurgico.

AVdio palatinum te factum. ſi ita eſt & gratulor tibi & gaudeo.
Aucturus eſt nouus famulatus ęſtimatiõem & rem. idq; ut ex
uoto eueniat opto. ſuperbire iam noli. multi pontificibus ſeruie
rũt:quibus nihilominus præſidio opus fuit alieno. ſi cuius rei egebunt mei
opera tua ipſis adeſto. locum quem es adeptus ſtudio tibi conſerua. id acci
det ſi non eris tui diſſimilis. bene uale. Pientiæ. xxvi. Iulii.

Io. Cardinali ſancti Angeli Caruagial.

INnumeræ ſint gratiæ. D. tuæ:quæ ex hungaricis litteris tãtum
lætitiæ eſt impertita. maiorem animus nõ ſenſit hoc ãno. uideo
nõ dereliquit nos Deus:ſed recordatus miſericordiæ ſuæ de cælo
in terram aſpexit:ut audiret gemitus compeditorum & ſolueret filios inter
emptorum. eramus ſine ſpe ultoris ſentẽtiæ noſtræ: nec apparebat qui tan
ti iudicii executionẽ ſuſciperet. Excitatus a domino ẽ fortiſſimus rex: cuius
quanto inopinatius præſidium eſt tanto timidis nobis & circumſpicienti
bus omnia lætius. Indictione ſua illa belli:quæ ſcriptis oſtendit nihil ſi cau
ſam attendimus grauius:nihil ſi animum intuemur pręſtantius. ſi opus ẽt
fidei & obedientiam romanæ ſedis inſpicimus nihil Chriſtianius. merito il
lum laudauit dignatio tua & dignum duxit:qui decretis noſtris ex omni re
gum numero ornaretur. præſtet ei deus gratiam ſuam pugnantiq; aſſiſtat: fa
ciatq; ut obſcurentur oculi inimicorum eius:fiantq; uiæ illorum tenebræ &
lubricum: & angelus domini perſequens eos. in participationem optatiſſi
mi gaudii exẽpla fieri curaui:& uicinis dominis mitti Reatino: Theanẽſi:
Sanctorum quattuor & noſtro Senenſi:qui tuæ diligẽtiæ mecum una gra
tias aget. Oremus omnipotentem deum pater: ut lucem hãc ſpei nũc pri
mum monſtratam pietate ſua indies aperiat & cor regis confirmet:& me
mor ſit improperiorum:quæ ab inſipiente Georgio tota die fuerunt. bene
in domino uale. Pientiæ die. xxvii. Iulii.

F. Cardinali Senenſi.

DEſertus mihi nunc uideor. Non tu hic es. non Maſſaninus. Nō mox futurus:& Lollius. Si gratū mihi eſſe receſſum hūc optas redi actutum. Sed ita ut imperfecta nō linquas ea quorum cauſa me dimiſiſti. Si qua iniuria feneſtrarum te tangit:obſtruent̄ illico muro craſſiſſimo. Si ēt doles meſſem ademptā tota poſſeſſori ſuo reddet̄. Scribe conditiones quas cupis. Firmabunt̄ ſtatim meo chirographo. Dūmodo redeas nil erit uel graue uel multū. Inauditus ſcio qd agam. Apponā tibi ad aurē meum Spanochiā. Flagello linguæ uel currētē remittet ad me. Si inter ſalutationes Senēſes dici uacat particula nuncia mihi qd ad rem tuā noſtrā potius acceſſus profuerit. Cogit charitas:ut tecū pariter uel tuā uel pendeā. Vale:& reſcribe. Multū lucubranti lucernæ iā deſunt. Pientiæ.

G. Lollio Picolomineo.

QVę curata a te in emendo prædiolo ſunt:ex fide:& beniuolentia noſtra ſunt omnia. Placēt:& facta ex uſu exiſtimo. Matthęo uēditori pecuniam penſam benedicito nomine meo: Benedicíq̨ ab eo uiciſſim agellum curato. Volo mihi uſum eſſe communem cum eo. Documentum uenditionis da operam a notario exigi. Tuq̨ illi prome ſuam mercedem uel inuito perſolue. Si quid iſthic nunciatur noui fac tuis litteris noſcam. Scribe imprimis quo itinere Dux calaber ad patrem redeat. Item uera ne ſint quę de Ferdinandi languore feruntur. Singula cum ſuis auctoribus hēant lrę tuæ. Vale:& domeſticos oēs ſaluta ex me. Pientię.

Cardinali Senenſi.

VEnienti Senam Anſano Canonico cōmunicaui nonnulla quæ meo nomine a dignatione tua contenderat. Si conſentanea rationi ſunt:ſi a te perfici poſſunt: ſi ut fiant etiam conſulis: quęſo pro mea in te charitate ea mihi uel magis Chriſtophoro ſeruo omni diligentia pares. Additamenta quæ audies uehementer cupio:ſed non plus q̄dem q̄ tu cupienda exiſtimes. Volo deſideriorum meorū adiutor ſimul ſis:& corrector. Bene uale. Pientiæ.

F. Philelpho.

LEgi palinodiā tuā de Pio. Legi laudes q̄s de me plurimas r̄fers. Inſpexi cōmētarioꝝ indicē antea poſtulatū. Intellexi quoq; qd Senis tua cā curari deſideres. Oia & reddita p̄poſtere ſūt:& allata ſerius:q̄ expediret. Ad ſingula ſic breuiter habe. Pro paliodia grās ago. Et ſi.n. ualidioꝛ manu illata:q̄ ſanata ſint uulnera:maieſtas q̨ Romāi p̄ris offenſa ſtilo calamis ius ſuū non teneat: Tn̄ acceptiſſima fuit:digna laude:plena ingenii:& cōferēda priſcis:quę uel apud gręcos:uel apud latinos miramur. Exempla eius mittā ad noſtros oēs: ad Theanenſem: Senenſemq̨

imprimis: quos ante alios factum tuum pupugerat. Non dubito ſi quid apud hos triſte de Pii contumelia reliquũ erit id eos omne huic Pallinodię daturos. Tu interim labori inchoato finẽ non facies: Sed parenti auctoriq; fortunarũ noſtrarũ praeſtabis: quod aliqñ iniuſti direptores pacatis oppidis praeſtant. Vt ſi una diligẽtia reſtituere prędã totã nõ poſſunt ſenſim: ut quæq; ꝑferunt̃ reſtituãt. Sic tu q in Pii gloriã iratus iuaſiſti: ſi minus uno labore reddef q̃d ademptum eſt potuiſti: reddes paulatim: & nouis: & pluribus. Quod ut facias nonſolũ opto: ſed pro amoris imperio: etiã uolo. Cõmemoratio laudum mearũ quas prædicas non tam mihi aliqd de me perſuaſit: q̃ ſuauitate orationis tuæ animum mulſit. Mecum habito: & noſco q̃ ſit mihi curta ſuppellex. Tu qui unice amas ex pietate tua Papiẽſem expẽdis: ſuæ uirtuti id tribuens: q̃d alieni totum eſt officii. Parui homo ingenii ſum: litteraturæ minoris. In domo Domini ſeruus inutilis Indignuſq;: non dico qui ſedeã cum principibus populi ſui: ſed qui uix inter ultimos ſacerdotes annumerer. Quare magis me poſthac ad doctrinam: & religionem cohortationibus tuis accendes q̃ partę alicuius laudis teſtimonio proſequere. In illis fructus erit: In his tantum tuæ uoluntatis inditiũ. Rem Seneſem temptare adhuc nequiui cũ pluribus. Abſum. n. dici unius longiſſimã uiã. Cum nonnullis: qui me priuati officii cauſa adiere diligẽter temptaui. Si quęris quæ ſpes: exigua: q̃tum ex illorũ ſermone: & ciuitatis moribus colligo o Philelphe. Petita merces magna nimis uidet̃. Conditio pendendæ ante tempus pecuniæ prorſum iſolita. Tum autem litterarum noſtrarum ſtudium uel nullum ibi: uel minimum. Ineunte octobri ero illic: ac planius agam omnia: teq; ſuſpẽſione hac liberabo. Admiſſum iudicem editionum tuarum hoc tantum dixiſſe ſat erit: Habendas tibi: & ab ætate tua: & a tota poſteritate gratias eſſe. Non ſolum quod docendo id quod intermiſiſti nunquam: ſed ſcribendo etiam quod facis aſſidue ad cõmunem utilitatem multa contuleris. Non paſſus iuxta uerbum Varronis ſolam fuiſſe Sybillam: quæ uiuens: & mortua hominibus beneficio fuerit. Deligam ex iis quædam: quæ mox de tuis exemplaribus emendate mihi parentur. Nam quod Ducem noſtrum multa nuper in me inuectum ſignificas cauſamq; omnem confers in miniſtros: quibus minus gratis in procurationibus utar: Nouum Philelphe malum non eſt. Alias ſæpe ſum laceratus: Illi etiã in frequenter in crimine adducti. Sed eo tolerãtius a me ferunt̃ cuncta q̃d bonorum iudicio meo quoq; abſum a culpa. Superbum dicit. Nil me unq̃ humilius: qui dignitatis huius oblitus præter eius inſignia de priſtina communitate uitæ nihil mutaui. Auarum etiam criminatur: A quo uno longe plura ornamẽta i ſacerdotia mea collata ſunt q̃ a decẽ ãnceſſoribus ſimul

Sed q̄ anno proximo pertuli uerbera: quid ni & pręſenti perſeram uerba?
Nunq̄ ille ſuis criminationibus faciet: ut obliuiſcar me ſacerdotē: utq; ama
re ſſortianā familiā: & ſe ēt deſinam. Memini dictum mihi uoce Apoſtoli:
xp̄s paſſus eſt pro nobis: relinquens exemplū: ut ſequamini ueſtigia eius.
Qui peccatū non fecit: nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qui cū maledi-
ceretur non maledicebat. Cum pateret: non cōminabať. Tradebat aūt in
iuſte ſe iudicanti. Porro aūt apud me ualet bn̄ficentiæ paternæ memoria.
Quod ſum: Quod poſſideo: illius ſuffragio acceptū refero. Nō debeo uno
incōmodo filii: uno aut altero de me inclemētius dicto tot merita eius poſt
tergum reiicere. Scio ineunte ætate: & deferueſcente iuuentute alios ſenſus
ſuos futuros: q̄tūq; ad annos: tantū ad ſuam in me humanitatē acceſſurum
quotidie. Querelę undecūq; allate: ex eo fonte redundant: qd alienū a me
Principē noſcunt. Redeat ſapientis Franciſci de me honorificus ſermo: oīs
iam detractio in benedictionē uertetur: & qui oppugnare non ceſſant pro
pugnare incipient. Miniſtri mei idē ſunt: qui fuerant patre uiuente: Melio
res non deteriores facti ætate. Noſco eorū fidē ac diligentiā nō externis te
ſtimoniis: ſed domeſticis experimentis probatā. Si tueri aliq̄n apud eū fa-
ctum ſuū poſſent: artificia maliuolorū multa oſtēderent: & in bn̄factis pla
cerent. Nūc accuſati ſemp̄ nunq̄ defenſi: quid aliud q̄ mali apud unius par
tis iudicē poſſint putari? Sed his quoq; ſucceſſores mox mittā. Magis ut
pręſenti rumori faciā ſatis: q̄ ut ſperē eandem inuidiæ flammā poſſe illos ui
tare. Tibi gratias ago qd de his oibus me celari paſſus non es: rogans pro
beniuolentia noſtra ut idē agas in reliquis. Cicho noſtro: quem probas nil
certe fieri bn̄ficentius pōt. Vir integer eſt: amātiſſimus noſtri: amicorum
ſuorū fidelis adiutor. Eo illos diligētius colens qd expertus eſt quāti ad pa
randū augendūq; Dominatū Frāciſco erectori ſuo cōtulerint. Verbo uno
abſoluā: Maria ac terras populoſq; regenti non comes utilior. Si nō adfuiſ
ſent patrocinia ſua cū potuit: cōſilia ubi non potuit pro naufragio uno paſ
ſus eſſem iā multa. Ei tu quoq; meo noie gratias age: & rem noſtrā cōmen
da: & me ama: & operā nulli tuo uel tempori uel loco defuturā confide: &
has quoq; indocti hoīs ineptias bono aīo accipe. Eo aūt meliori qd reſcri-
bo non ſcribo. Beneuale. Pientiæ. xxviii. Iulii.

Cantalicio.

DIſciplina: & uita Ioannis Antonii cōmiſſa ſunt diligentiæ tuæ.
Vtrūq; cura cum fide. Quotidie aliquid addatur ſtudiis. Si mo
res exorbitant reducanť in ſemitā. Noſti ætas illa q̄ fragilis ſit:
& in licētia q̄ labamur oēs. Exigā a te ueniēs oīum rōnē: ſed uitæ longe ſe
uerius. Mane tn̄: & ueſpi ſit ur̄a uagatio. diei reliquū occupēt lr̄ę. cōſortia

illa uitētur:quę ad imitandū ſani nil habent:Ciceronc:Cæſare:Marone:&
Comico tuo nō poteſt quicq̄ eſſe feſtiuius.Horum ſodalicia cęterorū ſunt
anteponenda conſuctudini.Epigramma tuum perlegi.Eſt ſaxolo Picntino
colli aſſimile:Durum:Inequale:alieniſq; magis uerbis fulctum q̄ ſuis conſi
ſtens.Quod ſcribis Cantalici ſtatim ne profer.Verſa in oēm partē:& ob/
uia ne ſemp admitte:Sepone ad tp̄s: & interim quære num meliora ſe offe
rant.Carmē inquit Flaccus repręhendite:qđ non multa dies:multaq; littu
ra cohercuit:& non caſtigatum decies conſpexit ad unguem.Facio tecum
qđ cum cæteris ſoleo.Vt libere dicam qđ ſentio:Recte ne an perperā ſen/
tiam uiderint docti.Malo alii inſcitiam dānent:q̄ me conſcientia.Vale.

Ia.Minutulo.

IN multo meo ocio iuuat aliqn̄ colligere:quæ tēporibus noſtris
geruntur digna memoria.Ariminēſis hęc oppugnatio ex eo ge
nere uidet̄:Nō ſolū quia magna eſt: ſed qđ maiorū motuū præ
bitura occaſionē putatur.Eam ob cauſam rogo te p amicitiam noſtrā: ut
quæ facta ſunt:& fient quottidie reducta in libellum mittas ad me. Notes
tp̄a rerum:& conſilia:& locorum ſitus:& rōnem oēm oppugnādi:& repu
gnandi.Addas ēt quæ fuerit arctandæ obſidionis diligentia:& Ducū hinc
inde induſtria.Scis quæ conueniant hyſtoriæ ea ſtudio ſūmo conquire: &
ſcribe.nolo aūt latine illa ſint ſcripta.Vulgarē narrationē eamq;: ut ad ca
lamum uenit:habeant ſingula.Sic tu:& minori labore quę peto abſolues:
& ſignificantius oīa indicabis:& mihi in declinādis tropis:& ſchematibus
tuis erit leuior cura.Nō fient hęc ſine laude Theſaurarii noſtri:cuius uirtu
ti lĩgua nr̄a militat.Opto eccleſię:& Pōtifici Paulo:uobiſq; oibus accesſio
nem hāc ariminēſem:Quę ſi bn̄ficio Dei adueniat palmā nobis de rebus
Italicis datis.Tua beniuolētia mi Iacobe horum quæ peto plæniſſimam:
ueriſſimam:& cumulatiſſimam habeat rationem.Vale.

Falconi Synobaldo.

QVando de Gallicis tuis rebꝰ ĩtelliger̄ ego nil poſſū:audi tu ꝯtra
de nr̄is Italicis:quæ ĩ magnā expectationē uident̄ adductæ.Pō
tifex ad Ariminū caſtra hēt:& magnis eā ciuitatē obſidet uiri/
bus.Sūmę rei p̄fectus eſt Alexāder Sfortia.Is uicis tribus ſuburbanis iam
occupatis hoſtē Robertū ĩtra muros cōtinet:& bōbardis quatit.Suſtinet̄
ĩ hāc diē obſidio.Dolet ea res multū fœderatis tribꝰ:Ferdināndo Regi:Du
ci Mediolanēſiū:& Florētinis:qui Roberto a Pōtificis ſtipēdiis ad ſua tra
ducto fidē illius tuēdi documētis:& iureiurādo dederūt.Hn̄t copias ii oēs
ad fines Eccleſiæ:quos nūdū ĩgreſſi ſūt.Minitāt̄ multa nō tn̄ ĩferūt. ſuus
pato illis ē metus.Aduerſus regē miſſus ad Truētū ē Neapoleo Vrſinus

cũ turmis equitũ circiter q̃ndeci. Ante cõtenderãt eo nõnullæ aliæ:quæ his
iunctæ iuſti exercitus inſtar efficient. In Ducem:& Florẽtinos ſi quid ii mo
lientur iſtructi ſunt. Veneti nobiſcum iuncti fœdere. Vtrinq; celſi animi.
Vtrinq; duces fortes:& miles ęgregius. Quid tandem fiet ambigimus. Iu
ſta nobis eſt cauſa:Illis iniuſta. Durum uidetur iniuſtę rei gratia bellum in
ferri:& apparatu grande.euentu dubium:& exitu calamitoſum. Rurſum
proicere hominem in fidem ſuam ſuſceptum:cum ignominioſum illi putãt
tum exemplo etiam noxium. Mira res. Domus Malateſtarum Andegauẽ
ſis belli in Ferdinandum excitauit incendium. Eam pro Ferdinãdo oppreſ
ſit eccleſia. Pro eius nunc reliquiis:in eccleſiam pugnat Ferdinãdus. Quis
hæc digne lamentari queat? Rara eſt fides: & meritorum recordatio. At
mutatus eſt Pontifex. At non mutata eccleſia. Opibus eccleſiæ: non ſuis
Ferdinandum iuuit Pius. At inclementer multa in Regem Paulus. Quid
oro:non clementiſſimum? Audire nunquam paſſus eſt hoſtium de illo con
ſilia. Remiſit cenſus. Dedit Sacerdotia. Præſulatus contulit. Cardinalem
Romanæ ſedis ſua uoluntate creauit. Deniq; & pacem reſtituit. Quid ad
di amplius potuit? At rem ſoranam non reddidit. At non debuit. Tu ne:
quod te nolebat dominum:& in te pugnabat:& ad matrem ſuam: tuo cõ
ſenſu reductum eſt:& niſi reductum eſſet uinci non poterat:poſt tanta ac-
cepta beneficia repetes bello? Sed queri iam deſinamus. Ad querendum
ſatis annus non eſſet. Oro Deum omnipotentem ſanam mentem tribuat:
Contineat arma: & pacem præſtet: Cuius dulce nomen eſt: & res ſalu-
taris. Vale.

G.Lollio.

QVod de prædio Maſſainorum eſt a te actum:gratias ago. Peti-
tum precium longe exorbitat. Quod licitatoribus ſuis hic ob-
tuli:offero iſthic tibi: milia ſex aureorum Senenſium. Sed ita ſi
integrum detur. Venditam neſcio quam particulam dicunt:quam conſtat
pignori quadringentorum eſſe compoſitam. Nummum his non addam:
nec in me uectigal uenditionis recipiam. Præſentem pecuniam ſoluam: ut
noris omnia:& non mireris exploratiſſimum habeo. Tribus item aliis mi
libus non reſtitutum iri neglecta. Nouem milibus collectis parabo pro-
pinquum Ciuitati:quod pulchrius:amœnius: utilius:etiã & tutius a bellis
erit. Vale:& tuo obſcuriloquio utere:ut plus ſemper diſplieeas: q̃ placeas.
Pientiæ.xii. Auguſti.

QVid mirum:ſi me ita delectat Piẽtinus ſeceſſus? Innumera ſunt
quæ illuc aium trahãt. Saluberrimus aer detectus:& patẽs. Cũ
o aduenio:ex fornace uideor ad flumẽ aduẽiſſe. Recreor totus

ac neſcio qua dulcedine mens:corpuſq; perfunditur. Aquæ porro leues:&
digeſtæ unde nec lapillus timendus eſt:nec guttoroſitas.e fontibus nō lon
ginquis petuntur. Accedit panis mollis & niueus menſis Regum digniſſi
mus:qualem ab urbe ad id loci non eſt inuenire. Vina præterco eiuſmodi
quidem:ut tota Ethruria meliora non ferat. Ciuitas nō magna eſt. Pugna
tores Paulo plures quadringētis armat. Poſita in colle.edito ad mediū fere
urciç uallis eminet. Sunt mihi in ea ædiculæ duæ:ſane belle ædificatæ. Alte
rę in meum:paucorumq; qui mihi ſunt neceſſarii:Alteræ in familiæ uſum.
Ambæ proſpectus latiſſimos habent.ſuntq; ad uoluptatem ęſtiui tempo
ris pulchre excogitatę. Quod aūt referri primū decebat eſt & baſilica ope
ris ęgregii a Pio extructa:ſupellectili ſacra inſignis:& locuplex. Coluntur
ibi diuina mirabili ſtudio:ſic ut nulli cathedrali Italicę cedat. Exiguū in ea
collegium eſt:ſed ex ſacerdotibus totum uigilans ad opus Dei dies ac no
ctes. Additur his hominum charitas:ut non ſumme diuitum:imprimis qui
dem facilium. Amant peregrinos. Benigne illos accipiunt hoſpitioq; & ne
ceſſariis iuuant. Non poſſum quicq̄ cogitare quod placeat ut non illi meā
præueniant ſtudia. Accedēs ad eos lætitia:& ludis accipior. Abiens publi
co pene fletu dimittor. Gratiora facit hæc omnia crebra Pii noſtri recorda
tio. Illic natus eſt. Illic baptiſmum accepit. Illic quoq; reliquit īpreſſa ſan
ctorum pedum ueſtigia. Quocūq; uertuntur oculi:monumēta ſui nominis
aſſunt. In familiaribus colloquiis:quos nobiſcum habebat ſæpe: hunc præ
cæteris laudabat locum. Optabatq; & ornari a nobis: & poſt ſuum obitū
coli. Quod ſane facio:ut gratitudinem quaſi quādam ſecutus poſt habitis
cæteris hoc ſolo delecter. Audi & gratiam paruæ ciuitatis. In colle ut dixi:
poſita circunſtātes colles amœniſſimos habet:naturæ beneficio ſic inſtitu
tos ut cū uinetis:& ſatis cōſpicui ſint:tum aſcenſu deſceuſuq; adeuntes nō
grauent. hos crebri præterlabūtur fluuioli:glarea:& aquulis nitidi. Piſcicu
lorūq; ſupramodum feraces:qui nobilitatis cauſa longius ſæpe portentur.
Hic aſſus ē:& Thuoma. hic Trieſa:& Formon:& maior his Vrcia:a quo
uallis tota nomen accipit:Propinqui omnes:& piſcatu faciles. Prominent
montes in circuitu:quorum altiſſimus Amiata eſt:numero populorum:&
ſpecie. Seceſſu quoq; Pii imprimis famoſus. Cōdiunt quæ dixi caſtella plu
rima in girum poſita:æquis fere inter ſe ſpaciis diſtantia. Cuncta iter octa
uum miliare incluſa. Ab oriente Politianum:Monticulum:& Caſtiliuncu
lum. A meridie Contignanum:Campilia:Roccha:Caſtilio. Ab occidēte
Quiricum:Ilcinum:& Lucilianum. a ſeptētrione Mutium & Petrorium.
Populoſa ſingula:& neceſſariis ad uictum plena. Si quando ſacietas
Pientini loci te capiat adiri hæc licet:& uarietate tedium tollere. Si

quo etiam egeas quod non habeas peti inde id licet. ſi quando quod abſit: langueas uicina ſe præbēte. Auinionis & Beati Philippi balnea ſtomacho & capiti utilia. omitto cuiuſq; modi aucupia & uenatus: ut copioſos ſemp: ſic propinquos: & non laborioſos. Dicam extrema epiſtola id quod etſi leue poſſit uideri in ſeceſſu: tamē ad uoluptatem ualitudinemq; optabile eſt. Tectam habet extra pientinas portas ad milia paſſuum duo euagationē: ut neq; ab oriente matutinus ſol noceat: neq; ab occidēte ueſpertinus: Sed continuo per umbroſa inambulanti ſine immaturo ſudore exercitium fiat: & proſpectus amœniſſimus ante oculos ſit. Rationem habes itērati placētiſq; ſeceſſus pagina breui collectam: ſi ꝓbatur mirari me deſine. ſi tuo hūc anteponis ueni ad nos. Domus quæ te capiant plurimæ erunt & cōmodæ. Vale. Pientiæ.

Hieronymo Ranutio.

VIdeo ex litteris tuis quæ doleas mecum de mutatis a Pōtifice cōditionibus olim te oratore condictis. nimias eſſe contendis: & Ciuitati tuæ importabiles. Proinde quid de his ſentiam reſcribi petis ad te. Ego qd ſentiam inaudito Pontifice reſpondere tibi nil poſſum: Sed ſi uera ſunt quæ ſingillatim cōmemoras dura nimirū uidētur. Sin uos de fugiendo officio maiores uero difficultates prętenditis: quid aliud dicā niſi præteritam indulgentiam præſentem diſciplinam aſperiorem nūc reddere. Sūma illa eſt Hieronyme ut filioꝝ more ſi qd īperatū uehemētius eſt pr̄i id nūcietis. Oretis uobis eius pietatē: & pcibus magiſq̄ minis īpetrare conemini qđ priuatę rei & publicæ expedit. Si eēm Romę operā meā ꝗtū uis leuē offerrē: atq; īpenderē. Sed abſum quatriduū uiā. Hinc tū ſi nūcio ullo meo: aut lr̄is uobis ē opus parata utraq; ſunt oībus horis. Bononiā amo: nōmō pp uirtutē & generoſitatē ciuiū: quæ certe cōſpicua ē: ſed hercle pp uetuſtatē ſuā: & te. Doleo peſtilētia adhuc uos laborar̄. Malū hoc multos hoc anno exercet. Ferte & id quoq; animis æquis. nō ſi male nūc: & olim ſic erit. Acceſſum ad me tuū: quē offers decedēs offō non tā expecto q̄ cupio. Bn̄uale qm̄ & nos oēs bn̄ficio Dei: ſine medico ualēus. Pietię die. xix. aug.

F. Gonzagæ Diacono Cardinali Mantuano.

MAgna eſt auctoritas conſiliorū noſtrorū ampliſſime Pater: magna religio. Suſtinent cum bona ſunt totam eccleſiam: ſine iis quod pondus habeat nihil decernitur. Horū decreto collegę inter uos cooptant'. Præſules pręficiunt' eccleſiis. Propagādæ & retinēdę ſidei rō quærit': De pace ac bello ſtatuit': nec oīno publicū aliqd accidit: qđ ad ea nō ueniat. Diuinę rōis hęc ē iſtō: ſancta & ſalutaris ſi hēat' ut expedit. Sed exqrendorū cōſiliorū uis tota in Pōtifice eſt: dādorū ī nobis. ſi ille pru

cum res plene intellecta nõ eſt:ſiue cum admonendus nominum uidetur : quæ ſatis non tenuit. Vtraq; tamen parce impendenda.caput omnium ẽ: ut inter audiendum nõ ſuccenſeat pontifex:nec iratus aliquid imputet: nec alibi eſſe:Aut hoc q̃ illud ſe malle ſignificet.Auditis ſententiis humanitatis etiam erit bonam conſulentium mentem laudare:dicere ſapiens conſilium eſſe.Idq; agere : ut grata fuiſſe officia ſua fratres intelligant . Eſt hic labor exiguus: at gratia & laude pleniſſimus.Preterire autem ſilentio quod dictũ eſt:atq; hoc tantum:uel illud recipere Domini opus eſſe uidetur nõ patris . Si in unum ſententiæ cocant & ſubſit ratio:decernendum eſt ex Fratrũ con ſilio.ſin uero:ut aliquando accidit:a maiori & meliori numero pauci quidã diſſenſerint:negligendi illi non ſunt:ſed clementer docendi quamobrem di cta eorum recipi nequeant. Nemo.n.noſtrum eſt quantumuis hebes : qui ſuis cogitationibus plus æquo non arroget.Ea igitur dexteritate ſatiſfacien dum eſt cuiq;: ut bono animo in alienam ſententiam tranſeat. Mos eſt no ſtri collegii a numero ſententiarum decernere: credo ea ratione inſtitutus quod ueri eſt ſimile:hunc ordinem non niſi ex perfectis conſtare : quorum maior conſenſus probatioris etiam cõſilii faciat argumentum. Hoc quidẽ uult ratio.Sed longe eſt aliter aliquando.Principes ſæculi: neceſſitas tem potum:amor etiam carnis frequentius collegas nobis dant q̃ ſedis electio. Ergo non ſemper numerus eſt attendendus.expendenda ſemper ipſa con ſilia.Leuium enim & ſtultorum ubiq; rara eſt pars . Maligne etiam ſæpe conſulitur ratione habita non tam ſalutis q̃ negocii: quo Pontifex grauius implicetur.Sunt & qui ad gratiam totos ſe forment.expendet ergo & ſeli get ea diligens Princeps.neq; ad linguas:ſed ad mentes reſpiciet:Seruabit q; iuxta ſcripturam a cõſiliario malo animam ſuam. Nam quod in prouer biis legitur.ſalus multa:ubi multa conſilia.Id ita eſt attendendum : ſi ueri tati ſint conſentanea.Quid enim malorum conſiliorũ aceruus iuuat? quo rum quãto maior eſt cumulus:tanto peſtis ualidior.Ponderãda igitur ſunt non numeranda . Illudq; putandum uetius quod eccleſiaſticus admonet. Conſiliarius ſit tibi unus de mille.Non erit autem inutile quod uno in con ſiſtorio eſt introductum altero decernẽdum relinquere.Ad grauitatem no ſtri ordinis hoc pertinet:& aduerſus cognoſcendum præſtat materiam.Di es una aut altera interpoſita diligentius inquirendi ſpacium dabit.Ac ue luti in ſtomacho demiſſus cibus ſit tempore ipſo coquetur cõſilium.Ante Nicolaum quintum hic mos ſeruabatur : ſed ut cætera neglectu noſtro iã obſoleuit.Non ſemper tamen eſt differendum.Repentina quædam acci dunt aliquando : in quibus mora omnis eſt noxia : & conſulendi amplius adimitur ſpacium.Ergo temporis tota erit hæc ratio. In decernendo autẽ

ſortem animum habeat Pontifex: non attendens quid terrenæ poteſtates petant: ſed quid ſua officia poſtulent. Exigunt nõnunq̃ indigna: quærẽtes non quæ Ieſu Chriſti ſunt: ſed quæ ſua. Minantur quoq; cum poſtulant: & cum non impetrant iraſcuntur. His honor ut magnis habendus eſt nõ ut iuſtis præſtandus aſſenſus. Accidit quoq; ſæpe: ut illa maxime rogent quæ nimium cupiant. Francorum Rex Carolus cum contenderet ab Eugenio quarto Iuuenem ante annos legitimos Metropoli eccleſiæ prçfici: idq; aſſecutus factum damnaret dicẽte quodam: Interceſſiſti o Rex. Interceſſi in quit rogatus: ſed non credidi cõceſſum hoc iri: ſc. uidelicet poſtulationis extortç: Eugenium nimiæ facilitatis damnauit. Quçrendum ergo ſemper q͛d rectum: & conſcientia gratiç prçferenda. Hactenus de Pontifice. De Cardinalium officio pauca nunc audi. Conſulere nemo bene poteſt: qui idẽ non ſapiat. Sapit nemo niſi qui a Deo ſapientiam habet loquitur ſcriptura. Dominus dat ſapientiã & ex ore eius prudentia & ſcientia. ex Deo igitur erũt ſua conſilia nec proferet lingua quod timor Domini ante non probet. Deſideria quoq; ſi qua eum priuatim tenent poſt habeat publicis: nihil ſuum credens quod cõmune non ſit. Eſt cuiq; noſtrũ patria. ſunt Principes potẽtatuſq; meriti aliquando bene de nobis. In ditionibus eorum noſtra ſacerdotia poſſidentur: unde panem quottidianum accipimus. Amari eos non ueto. In benefactis etiam adiuuari uolo. Hoc damno q͛d ab illis ita pendeamus: ut non electi ad conſilium ſedis: ſed mercede ab iis uideamur conducti. Dicimus non quod noſtri eſt iudicii: ſed quod eorum uel nuncii: uel litteræ porrigunt. Intrantes ergo conſilium huiuſcemodi affectus omnes ponemus: ſimulq; cum turba: quæ comitata eſt nos relinquemus ad fores. Introducenda autem erit ſola ueritas comes. Qui de rebus dubiis conſultant inquit hyſtoricus: ab ira: odio: amicitia: uacuos eſſe decet. Haud facile animus uerum prouidet ubi illa officiunt: neq; quiſq̃ omnium libidini ſimul & uſui paruit. Sed nec a uultu Pontificis ſummenda cõſilia ſunt: ſi uel ille charius affectum ſequitur: uel noſtri ſenſus aliud dictant. ſacerdotis os cũ mente ſemper concordet. Dicendæ autem cum libertate ſententiæ ſunt: ſed ita ut contumaciæ abſit ſuſpitio. Dati non ad blandiendum: ſed conſulendum ſumus. Prçſtariq; id conuenit: ut ſacerdotum probemus collegium. Inclinemus etiam ad miſericordiam magis q̃ ſeueritatem: & emendare quæramus nõ perdere. ſi cogitemus quid iure in nos decerni a ſummo Iudice poſſit & quid uelimus decerni imitari eum licebit: qui non ſecundum peccata noſtra facit nobis neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis. Duritas nimia eſt cum leniori ſententia reddere q̃ meliorem proximũ poſſis male triſti decreto affligere. Probabiliorem dicit Cicero: medicinam: quæ ſa

nat q̃ quæ exicat. & Apoſtolus Paulus. Vos ait q ſpirituales eſtis iſtrui te in ſpiritu lenitatis. Non nego agendum aliquando ſeuerius eſſe: & uim excitandam. Sed id tum adhibendum eſt: cum temptata lenitate medica mentis patum ſalus ſuccedit. Porro cum ea in cõſilium ueniunt quibus im pendenda eſt uel res noſtra uel opera: laborem ocio: & largitatẽ parſimo niæ præferamus. nec ut uitemus incõmoda ſententiis malignemur. Quęcũ q̧ in cõmune afferimus tanto amplius cõmendant miniſterium noſtrum: q̃to & difficiliora ſunt & minus pręſtari a cęteris ſolent. Agendum uero ẽ omni ſtudio: ut nõ putemur ad deſidiam facti: nec uideamur auare parcere traditis ab eccleſia bonis: quoꝝ diſpenſatores non poſſeſſores uero uoca bulo ſumus. Dandum ergo ſuadeamus potius q̃ retinendum: & demus ipſi ſine triſticia: pigriq̧ ad opera ſubeunda non ſimus. Hoc.n. eſt noſtri officii. Ad põpã & delitias ornamenta cardinalatus nõ ſunt: aut deponi illa opor tet: aut id non recuſari: cuius cauſa ſunt data. Bis peccat: qui boni operarii occupat locum. Mandatum ipſe non ſeruat & ab opere alium prohibet: di gnus quidem damnatione dominica. Inutilem ſeruum eicite ĩ tenebras ex teriores: & quoniam eorũ loco ſucceſſimus: quibus dominus dixit: pacem meam do uobis: pacem meam relinquo uobis: nõ facile ad decernenda bel la inclinemur. Sint amica concordiæ noſtra conſilia. Valeat in nobis chri ſtianis quod in. P. gentili homine Scipione olim cum gloria ualuit: ut dicã mus malle nos ex noſtris unum ſeruare q̃ mille hoſtes occidere. Ad retinẽ dum non effundendum ſanguinem: & ad tollenda non ſuſcitanda ſcandala poteſtatem accepimus. Nil minus quam bellicum opus conuenit Sacer doti. Omitto enim quod bellari neſcimus: & uel ignorantia noſtra uel aliena perfidia damna ſæpe ſuſcipimus. etiam qui hæc audiunt indeco ra miniſteria noſtræ uocationi exiſtimant. Igitur (iuxta uerbũ Comici) tẽ ptabimus omnia conſilio priuſq̃ armis: & pacifici erimus ut filii Dei uoce mur. Indigne etiam afflictis nunquam deſit in conſilio patrociniũ noſtrũ. Pro iis uelut pro nobis audacter dicamus ſententias neminem credentes le di: ubi pro ueritate eſt patrocinium. Infinita ſunt quæ præcipi de hoc gene re poſſunt. Quot.n. offeruntur opera bona tot per dies ſingulos eſſe poſſũt conſilia. Id unum in cõmune tenendum: ut recedentes a malo quod ſanctũ eſt & ſalutare perſequamur. Videnda nunc ea ſunt quæ erudire & meliora facere hæc noſtra poſſint officia. Adiuuantur imprimis ciuilis iuris & pon tificii Legiſq̧ euangelicę diſciplinis. Ex quibus deliberationes noſtræ ſem p ſummuntur. Hereſum iudicia: Recta in fide ſententia: Lepræ a lepra diſcre tio: Præſulum lites: inſtitutionum: deſtitutionumq̧ cauſæ: examen deniq̧ rerum: quas tractat eccleſia: formulam inde accipiunt. earũ qui inſcius erit

aut ſæpe iudicio fallatur neceſſe eſt aut alienam ſententiam ſequatur ſuæ
ignarus. Olim. Q. Sceuola Sulpitio foreſes cauſas tractāti: uitio dedit q̄d
ciuilem ſcientiam unde illarum eſſet patrocinium ignoraret. Quid ni idem
nobis maiorum rerum iudicibus queat de noſtris litteris imputari: non ab
homine ut illi: ſed a ſummo Iudice Deo per Prophetam monente: Erudimi
ni qui iudicatis terram. Hyſtoria quoq; non mediocriter in deliberationi
bus ualet. Et. n. magiſtra eſt uitæ exempliſq; homines facilius: q̄ ratōne ad
conſentiendum ducuntur. Ex præteritis etiam præſentia: & uentura perno
ſcimus: uidemuſq; quid dimitti p̄hēdi ue habeat. Tenēda igitur eſt omnis
antiquitas. Initia naſcētis Eccleſiæ: progreſſus: & caſus: quibus eſt agitata
Martyrum fides. Patrum uirtus: per ques eſt aucta religio. Compręhendē
dum etiam uetus omne: ac recens miniſterium: non Romanorum tantū:
Sed aliorum quoq; Pontificum. Dictu nō facile eſt: quāta hinc lux: & fidu
cia ſuſcitetur in actionibus noſtris. Sed nec recentioris ætatis eſt ignorādā
conditio: quid nationes: quid regna: quid Principes: quid liberæ ciuitates
de ſacerdotio in utrāq; partem ſint meriti: ut conſulentibus promptum ſit
quid liceat ab iis uel illis ſperari: & quid iis: uel illis tribui debeat. Confun
datur neceſſe eſt pręmii: & pœnæ omnis ratio: Vbi hæc non ſubueniat dili
gentia. Sapientiam dixerunt quidam filiam eſſe uſus: & memoriæ. Quā
to longinquiora duo hæc ſunt: tanto illa præſtantior. A nulla autem re ma
ior memoria eſt: q̄ ab hyſtoria. Pauca quædam pueri meminerunt ſenibus
collati. Vita noſtra comparata antiquitati: eadem ratione pueritia eſt. Ne
ſcire enim quid fuerit anteq̄ natus ſis: id eſt (inquit Cicero) ſemper puerū
eſſe. Et quoniam ad conſilium de Repub. capiendū caput eſt noſſe remp.
perdiſcenda utiq; bono Cardinali erit tota Chriſti eccleſia: quæ fides ubi
q;quæ diſpenſatio: quanta Sacerdotibus: Quanta Epiſcopis: quanta etiā
Romano Pręſuli ſit reuerētia. Quid ualeāt opibus Principes: quas paces:
quæ cum quoq; bella exerceant. Deniq; qui mores illorum: atq; inſtituta.
Rationem hāc ſic paratam animo: inſtructamq; habeat: ut nulla in re cū
opus fuerit hoſpes uideatur: ac peregrinus. Quia uero ad nos ueniunt ſæpe
magnis de rebus Legati: quas in Senatu tractari oportet: etiam audiendi
illi cum diligentia ſunt: & petitionum ſuarum tota uis pernoſcenda. Inge
rendæ etiam difficultates: ut in iis diluendis planius illi de cauſa nos inſtru
ant. Quin & in litibus: quæ iudicandæ ſenatoriis ſententiis ſunt: requirēdi
aduocati erunt: & procuratores: quibus in utrāq; partem cauſa inſtruitur:
ſeorſum a ſingulis probationum ſuarum ſeries audienda: quam etiam ſi ꝓ
more ſcriptam relinquant: proiicienda illa nō eſt: aut ſemel tantum legen
da. Repetenda frequenter: & nec aliter concipienda animo: q̄ ſi res noſtra

agerctur. Negligimus hanc curam perſæpe: & ſine cognitione ad cogno-
ſcendum accedimus: ſiſi uel referentium ſtudio: uel ſentētiis primo loco di
centium. Neceſſaria inſuper eſt Curiæ noſtrę & ſæcularis totius poteſta-
tis cognitio: quid habeant quæq; facultatis atq; officii. Cancellaria impri
mis tenenda: Cuius inſtituta ad noſtras diſceptationes ſępiſſime ueniunt.
Quid porro ex quaq; Prouincia: & Ciuitate ad ęrarium ueniat: quid ipſum
aerarium poſſit: qui noſtri exercitus: qui ſocii: Quę ſubditorum fides: atq;
perfidia: quę priuilegia Romanę Sedis: uel obſoleta iā uetuſtate: uel nunc
quoq; uigentia. Qui deniq; cenſus: & quæ loca: uel poteſtatis noſtrę: uel iu
ris. Pręſtat horum diligentia: ut certum ſemper conſilium: ſic aliquādo fru
ctus non expectatos. Sunt autem in hoc genere priuata etiam quædam fi
dei: & moderationis officia: conuenientia ſemper conſultoribus bonis: & a
me non omittenda. Principis noſtri odio: maligne conſulendū non eſt. Ma
lum enim conſilium conſultori peſſimum. Nullum quoq; eius incōmodū:
a noſtro ſeiunctum putandum eſt. Sed nec laudi bene conſulētis collegæ
inuidendum. Aut ut parum ille uidiſſe uideatur ſentiendum diuerſe. Cōtra
charitatem hoc eſt: & publicis nocet. Præſtanda etiam iis: quæ decreta: &
diſceptata ſunt taciturnitas. Nil propalandum: quod quenq̄ grauet. Labo
ramus hac intemperantia ſæpe dum ſoli eorum ſtudioſi uideri uolumus:
quos adiuuandos ſuſcipimus. Ideoq; reuerſi domum ſeriem ſæpe totam cō
ſilii pandimus. Crimen omne uel reiectę petitionis: uel parū adiutæ in hos
uel in illos reiicientes: Qua in re & ſancta ſocietas collegii uiolatur; & gra
uium odiorum cauſę pręſtantur. Minuitur etiam mirum in modum ſacro
ſancti loci auctoritas: perfidiamq; ipſi noſtram cum leuitate oſtendimus.
Cum autem omni hęc cauerimus diligentia: tum illud accurate ſeruādum
nouerimus: ut non contendamus cum ſentientibus diuerſa. Non tollamus
clamores: non contumelioſe quicq̄ agamus. Tantum rationē affirmemus
noſtri conſilii. Idq; quāto maiori poſſumus: uerborum & uocis honore. Im
penſius autem pręſtāda hęc modeſtia eſt: cum neceſſarium erit aliquid di
lui. Pauci enim ęquanimiter ferunt: non probari ſententiam ſuam. Itaq; &
uenia interim petenda: & mitiſſimo orationis genere promendæ cauſę: cur
hoc illo utilius arbitremur. Idētidem & laudanda fides eius contra quem
agimus: ut ſi maxime erraſſe iudicio ſe ſentiat: probari tamen officium gau
deat. Omnes cōmendat hęc diligentia: Sacerdotes uero Dei imprimis: qui
bus Apoſtolus dicit nihil per cōtemptionem: uel inanem gloriam: ſed in
humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes: non quę ſua ſunt ſinguli cō
ſiderantes: ſed quę aliorum. Sententias quoq; noſtras: in quo ſępe admo-
nitos nos uidi: nō iteremus: Sed contenti loco: qui obtigit alienum nō oc

cupemus.Quod etiam dixerunt alii noua nos oratione nō peroremus. Cō
ſulenti ad rem non ad pompam ſatis eſt uerbo uno in priorem ſententiam
ire.Temporis omnino nulla eſt permittenda iactura.Dicimus enim ſentē
tias ſinguli: & decernenda ſunt multa : & occupatus ſemper eſt Pontifex.
Itaq; ridendi:& moleſti omnibus ſumus:cum tractamus ſuperflua . Illud
autem in omni actione noſtra meminerimus Pontifici noſtro conſultores
nos eſſe non magiſtros:diciq; a nobis uota non uoluntates.Ideoq; nec agē
dum uehementer nec indigne habendum ſi non accipiuntur noſtra conſi
lia.Votorum nomen indictum eſt noſtris ſentētiis: ut : uidelicet optare ui
deremur non uelle.& ſeruire non imperare.Itaq; cum placide quod eſt no
ſtri iudicii ſemel dixerimus:eo contenti feremus modice quod decernetur:
laudandumq;:& adiuuandum putabimus.Quia uero conatus omnis no
ſter ſine Deo inanis ac mancus eſt: die ſemper cōſilii illum precabimur no
tam faciat nobis uiam : in qua ambulemus : errare non ſinat infirmitatem
hanc carnis: Noſtrumq; omne propoſitum ita moderetur uel tollat:ut ma
xime eccleſiæ ſuę neceſſarium iudicat.Sanxit Cęſar Auguſtus : ut priuſq̄
Senatores ſui conſederent ſupplicarent ad eius Dei aram : In cuius Tēplo
haberetur Senatus. Turpe quidē ; & nefarium erit religionis Chriſtianæ
Principes ſacrificium ſuum non ſoluere.Hoc ſoluendum promptius:quod
certior eſt impetratio.Edicitur etiam uoce Diuina.Quęrite primo regnum
Dei:& Iuſticiam eius: & hæc omnia adiicientur uobis . Ocians in ſeceſſu
Pientino collegi hæc pauca.Tu ingenioſus proſequere reliqua. Mihi ꝓpo
ſitum fuit non tam te monere q̄ alloqui.Beneuale. Pientiæ.M.cccclxviii.

Paulo ſecundo Pontifici Maximo.

POntifex Paule eſt tibi ut uideo:magna æternitatis cupido.Præ
dicare de te optas ſequentia ſæcula . Numiſmata eam ob cau
ſam tuæ imaginis non cudis modo:ſed fundamentis ædificiorū
parietibuſq; admiſces:ut illis uetuſtate ruentibus exiliant poſt mille annos
monimenta nominis Pauli.Titulos etiam operibus iubes incidi : quæ uel
publica ſunt uel uſum domeſticum habent. Emulator quoq; uanitatis an
tiquæ ſæculares ludos:& epulū Romano Populo exhibes.Similia his mo
liris multa illuc uno affectu tendentia:ut Pontificatus tuus poſt te nō ſilea
tur.Ignoſce Paule.Veram laudē iſta non habent.Sacerdotalis non putan
tur officii.Vanitas eſt his intendiſſe.Sapiens nemo numiſmata:& titulos:
& laſciua Plæbis delinimenta probauit:Peccatum &enim continent.Vi
dentes ea audienteſq; poſteri ſectatorem quendam inanis gloriæ te fuiſſe
coniicient.Ita quod minime quęris:ignominiam pro laude inuenies.Gloria
noſtra hæc eſt ait Apoſtolus:teſtimonium conſcientiæ.Quere ergo:ut con

ſcientia tua ſatiſfaciat Deo:& in illum reſpiciat. Parabis tibi gloriam permanſuram quam nunc quęrens non inuenis. Opera autem aeternitatis in Pontifice ſunt: Vitam immaculatam praeſtare. Lapſam eccleſiae diſciplinā erigere. Reſtituendae libertati clericorum intendere. Sic Iuſticiae cultorem eſſe: ut tamen miſericordiae ſit recordatio. In bonis cauſis itrepidum ſe praeſtare: non uultus: nō minas potentum timere. Potiorem uita cōſcientiam ducere. In ſpecula credita excubare. Ad publicam gregis ſalutē oculos ſemper intendere. Nihil ſuum credere quod Chriſti nō ſit. Meditari iugiter de miſeris Chriſtianis: qui proximi infidelibus ſunt. Prę ſidia his mittere. Incitare Principes ad capeſſenda pro fide arma. Ducatum ſi opus ſit illis praeſtare. Theſauros in piam hanc cauſam effundere. Parcitate non impediri. Miſſione legatorum. Profectione etiam ꝓpria ſi expediat pacare Regna. Nullibi ob cauſam priuatam diſſenſiones optare. Conari: ut miniſterium Sedis ubiq; ſit ſalutare. Domi quoq; bene compoſitum eſſe. Non iracundum: non impatientem: non male de miniſtris: qui probati iam ſunt eſtimare. Partiri noctem:& diem ad opus: uiciſſim & quietem. Naturam non inuertere. Velle: ut ſuo potius incōmodo omnium cōſulatur cōmodis: q̄ ut unius quies aliorū paretur inquietudine. Meminiſſe Gregoriani uerbi: qd litterae apoſtolicę praeferunt: Seruus ſeruorum Dei: Si quādo a curis uacet lectionem ſacram aſſumere. Identidem ſcribere. Colligere quae memoratu ſunt digna. Laborare ad pręſentem pariter & futuram utilitatem. His titulis:& numiſmatibus:& ludis:& epulis paratur ſolida:& perēnis gloria. Illa ſaecularia: ut inania ſunt ita euaneſcunt q̄primum: nec fructum acceptabilem habent. Qui gloriatur inquit Hieremias Propheta: in Domino glorietur. Et Apoſtolus Paulus. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt:& ego mundo. Hos audi Paule:& in quaerenda laude ante oculos pone. Suadebūt ſanius: quam ſtana Gentilitas. Vale.

Fr. Bertino Lucenſi Epo Andrienſi.

AB ultima Gallia requiris a me quid poſt tuū diſceſſum a nobis ſit actū in bohemicis rebus: Momenti (ut ſapienter ſcribis) multum habentibus uel ad ſalutem uel ad perditionē eoꝝ: quos ab initio cauſae ne interirent ſeruare propoſitū fuit. Non puto de exitu iudicii uelle te quicquam agnoſcere: et enim uidiſti praeſens:& i ſenatu ante:& mox
in baſilica Petri ſolennem ſententiam a Pontifice ferri. In qua & manifeſte Georg. rogebranus.
hereſis Georgius damnabatur: & ſceptro regni ſubditorumq; fide: ordine
priuabatur. Ea tantum poſtulari exiſtimo: quae ſecuta ex illo tempore ſūt. Lau. Rouorella.
Quā ad rem opportune accidit reditus ad nos Ferrarienſis Epiſcopi: qui an

te ad nurimbergenſem conuentum in Germaniam miſſus : & de his plu[m]
intelligens refert quo in ſtatu ſint ſingula. Præſul (ut noſti) grauis eſt & fi
de digniſſimus. Ex eius igit̃ multo & accurato ſermone eis de rebus ita col
legi: Magnam partem Georgicę ditionis audito ſedis iudicio ab illius tyrã
nide ſe ſeiunxiſſe: ac iam palam detrectare imperia : Dinaſtarum autẽ quẽ
q; ac populorum ad priuatam defenſionem ſe comparare : Metuendũ uero
eſſe: ne ii oẽs Germanis non adiuuantibus & perurgente Georgio iſignen
aliquam calamitatem accipiant: Polonorum regem ; quem creditum erat
uendicaturum armis id regnum tradente præſertim Pontifice: nec libere qc
qd habeat animi reſpõdere : nec ſaniorẽ illo in fide haberi. Imperatorẽ quo
q; Federicum ad omnia præpoſterũ innata lentitudine neſcire quid potiſſi
mum agat. Id modo unum flagitare a nobis ne aduocetur Polonus rebus
ſuis in tanta propinquitate tremendus. Palam etiam ferre ſi maxime dam-
nandi regis noſtrum iudicium fuit non utiq; poteſtatem eſſe regni traden-
di: eam totam imperatoriam eſſe: germanos itidem principes priuatis ad-
ductos periculis: de Polono excludendo ſentire cũ Cæſare. Neminem aũt
inueniri: qui nõ habeat Georgium odio: & propter eius iniquitatem regno
deici cupiat. Verum dum ſibi inuicem omnes mutuis contentionibus diſſi
dent : parumq; pacati ſunt Cæſari: cõtingere ut metu quiſq; aduerſę factio
nis ne illi ſe Bohemus adiungat nonmodo temperet bello : ſed neceſſario
quoq; blandiatur fortunæ. Eãq; ob cauſam quoſdam fœderibus : nonnul-
los cõiugiis eſſe coniunctos. In eo aũt ſũmum periculum uerti ne undiq; li
ber hereticus carptim aduerſantium quenq; uel ſtudiis continuis ſibi con-
ciliet: uel opprimat armis. Et.n. totum corpus ſanæ partis regni non coire
in unum ad priuatam cuiuſq; defenſionem: ſed laborante uicino quietẽ pro
ximos agere: atq; ad ſua tantum conuenienda ſtudium adhibere. Futurum
igitur his tantis incommodis ut mox ille priſtinis ſuæ tyrannidi reſtitutis
uiribus: nonmodo cõtempturus hæc noſtra ſedis iudicia ſit: ſed paſſim uel
metu: uel gratia ſtudia totius Germaniæ cõciliaturus. Atq; ita quemq; Bo
hemorum antea chatolice ſentientem in eandem ſecum damnationem itu
rum: nec ante futurum finem q̃ ille inſigni aliquando detrimento Roma-
nam eccleſiã ulciſcendi ſtudio afficiat. Summa Ferrarienſis noſtri hæc eſt:
non aliena quidem a uero ſi terrena tantum aſpiciat. ſed ego non ea ſolum
contemplor: quæ humani conſilii ſunt : Altius quiddam ſpecto chriſtianæ
fidei decentius. In domino deo ſumma mihi eſt ſpes: nõ ſinente cauſam ſuæ
religionis perire. ſperauerũt in eũ patres noſtri: ſperauerũt & liberauit eos.
clamauerunt ad eum & ſalui facti ſunt. In eo ſperauerunt: & nõ ſunt cõfuſi.
ſperantes & nos conſecuturi nimirum eius miſericordiam ſumus. neq;. n.

abbreuiata eſt manus: ſemper plena: ſemper omnipotens. Miniſterium iu-
ſticiæ operati ſumus. Iuſticiæ admiſcuimus clementiam. Nulla ſolennitas.
Nullus ordo: Nulla expectatio eſt prætermiſſa. Rite peracta ſunt omnia.
In quadriennium a die citati rei productum iudicium eſt: non negligentia
ulla noſtra: ſed certo ſemper conſilio. Ter flagitante Cæſare: conuerſionem
qꝫ eius ſpondente: ſemel autem Principibus: quos memoraui idipſum pe-
tentibus: curſum damnationis ſuſpendimus: maiori ſemper gratificatione:
q̄ ſpe. Ea uero lege continuo eſt promiſſa ſuſpenſio: ſi interim ille fidelibus
pacatis nihil noceret. Indulgentia noſtra abuſus contumaciter eſt: Non
quietem agens: non iis etiam parcens: quos propter inſtitutum erat iudici-
um. Per has moras ſic eos nequiter habuit: ſic dure afflixit: ut graues ad
nos perferrentur querelæ: & facilitatis noſtræ aliquando nos pœniteret.
Pertulimus tamen patienter omnia: Ac licet decepti: in eadem lenitate du-
rauimus: ne aliquando in mali Regis iudicio: aut præcipites: aut inmiſe-
ricordes exiſtimari poſſemus. Cur ergo in tanta manſuetudine noſtra: &
tam iuſta fidei cauſa non ſperemus in Domino? metumqꝫ omnem ſiniſtri
euentus ſi quis nos habet: forti animo abiiciamus? An non dictum eſt no-
bis per Apoſtolum Iacobum. Benefacientes: & non timentes ullam per-
turbationem? An non per Saluatorem Chriſtum Ieſum. Maior eſt qui in
cælo eſt: q̄ qui in mundo? Et mihi uindictam: & ego retribuam? Scimus
iuxta uerbum ſcripturæ itinera impiorum perire: Vltionem ſanguinis ſer-
uorum Dei: qui effunditur introire in eius conſpectum. Eſſe eum a dextris
nobis: ne commoueamur. In tantis ſponſionibus Diuini eloquii: niſi infide-
les ſimus: bene concipiendum eſt nobis: & erecta mente expectanda repro-
miſſa præſidia. Preſto & enim ſunt omnibus inuocantibus ea. Ac licet pec-
cata noſtra terrere merito nos debeant: ab iiſqꝫ flagella debita ſint expe-
ctanda: quia tamen publica Chriſtianorum res geritur: Atqꝫ in unius ca-
ſu multorum ſalus exurgit: confidendum indubie eſt pietatem diuinam ad
fidem magis eccleſiæ reſpecturam: q̄ ad conditionis humanę fragilitatem.
Exemplis innumeris confirmatur hæc in me ſententia. Quorum ſupra me-
moriam noſtram nulla attingam. Sunt enim innumera. Tria tantum: quę
uidimus ipſi ſatis ad confirmandas animas ſint: eo quidem efficaciora: quo
a noſtra cognitione minus remota. Damnato nuper propter hereſim Si-
giſmundo Malateſta: opinione rei militaris: & locorum cōmunitione po-
tenti. ratio perdendi hominis non ſat humanis iudiciis cernebatur. Ab
Aragonēſibus: a Florētinis: a Sforcianis: ab omni noſtro Senatu diſſuade-
bat Pio executionis ſuſceptio: Proponebant opidda eius nōnulla naturæ
& manu ſic cōparata: ut facile decennalē obſidionē poſſēt pferre. At pr̄ ille

Deo fretus:cui holocauſtum id parabatur:illato bello:& apud Senogalliã hoſte deuicto intra pauciſſimos menſes Dominatum omnẽ:qui maximus erat:manifeſto Dei præſidio abſtulit :ſueq; ditioni adiecit.Illũ uero cõclu ſum Arimini deleturus certe uidebatur:niſi mox pœnitens facti in Baſilica Petri Apoſtoli conceptam hereſim publice abiuraſſet.Ad cõſequendãq; ueniam Venetorum quoq; deprecatione fuiſſet adiutus:Alter ęque S:giſ mundus ex Pricipibus Auſtriæ:propter Cardinalem Romanę Eccleſię in uinclis habitum pari damnatus iudicio:Principatuq; omni exutus:cum ꝓ pter ampliſſimam cognationem:Germanorumq; fœdera:ultorẽ facinoris habiturus non putaretur:uexatus tñ pœnis continuis:atq; odio ſuis habi tus:Longa ẽt contumacia fatigatus:a nulliſq; interim in ſua conſortia re cœptus:diuino tandem eſt humiliatus miraculo:atq; eo quidem uſq; hu miliatus:ut Romanorum Imperator Auguſtus Cæſar orbis noſtri alterũ caput:conſanguinitate illum attingens:cum ſumma Sedis gloria ante ge nua legati Apoſtolici procidens non ante ſurgendũ putauerit: uel finẽ ob ſecrationibus imponendum:q̃ pœnitenti:& ſatis pro iniuriis facięti pœna rum abolitionem:reſtitutionemq; eſt cõſecutus.Diethero autem Iſembur genſi quid mirabilius diebus noſtris accidit?aut operi diuino ſimilius?Præ fecerat hunc idem Pius ſummo ſacerdotio Maguntino:qua ex ſede:& do minatum ampliſſimum:& ius eligendi Cæſaris fuerat aſſecutus.obuerten te autem mox cornua in patrem:nilq; aliud pręter euerſionem primę ſedis ſuperbis conſiliis agitante:proindeq; quottidie nouis in nos motibus Ger maniam concitante:priuatus & ipſe eſt ſolẽni Senatus decreto:reuerẽtior q; alter in priuati locum ſuffectus. Cum autem ad complenda hæc armis nimirum opus eſſe iudicaretur:tenente illo præſertim Maguntiam ciuita tem:eiuſq; arces:atq; opida uniuerſa bellum paratur utrinq;:& magnis res ſtudiis geritur.Concurritur non multo poſt apud oppidum Egram. Supe rantur noſtri:Duceſq; fere omnes in poteſtatẽ hoſtis uiui deueniunt.Actũ eo tẽpore de Maguntinis conatibus iudicabatur:Nemo erat qui tanta pla ga accepta:medicinam mali uel uideret:uel ſperandã ſibi putaret. Ecce au tem de improuiſo Pio ſolo ex omnibus: ſpe Dei non deſtituto:adeſt de ſan cto ſuo auxilium.Fridericus Palatinus Rheni : quo Duce: & ſocio ſupbus ſacerdos nos uicerat:diſſidere ab illo uehementiſſime cœpit.Sic ut de iuuã do pręſule:quem oppugnauerat:quottidianis conditionibus ageret:quarũ rerum metu:& tedio affectus Deietherus : cõſcientia ſimul tanti iudicii fa tigatus contentioni ceſſit:& ſedi.Inde mercedem iniquitatis diſpenſationẽ Dei accipiens : unde nos ante terruerat . Eundem nunc nobis exitum diuina gratia ſperare debemus : nec omnia noſtris ponderibus tru

tinare.Dño Deo: qui ſupra nos eſt:ea quæ ſupra nos ſunt fidenter permit/ tere.Cauſa non abſimilis eſt.Minori hic neceſſitate nõ premuntur fideles q̃ ibi.A noſtro porro ordine nulla cõſilia ſunt defutura nulla præſidia. Cõ trahentur omnia:per quæ oppugnari caput peſtiferum ualeat.Interim ſpe bona fortiſſime ſubleuati expectemus ſuſcitari ſpiritũ Danielis:qui Satha nam conterat ſub pedibus noſtris:& molas Leonũ confringat. Quod pie tate ſua ille nobis concedat:qui ductori populi ſui per Iſaiam prophetam dixit.Meus es tu:cum tranſieris per aquas tecum ero:& flumina non ope rient te. Cum ambulaueris in igne non comb ureris: & flãma nõ ardebit te.Quia ego Dominus Deus tuus:ſanctus i iſrael ſaluator tuus.ac rurſum appræhendi dexteram tuam:ſubiiciam ante faciem tuam gentes: & dorſa regum conuertam. Vale.

Franciſco de Caſtiliono Florentino Præſbytero.

DE ſummula beati Antonini:atq; eius idice bene curata ſunt oĩa. De exhortatione quoq; ad ſtudium ueræ religionis:placet quod libello eſt additum.expectationi noſtræ reſpondent omnia.Ha beo tuæ diligentiæ gratias.Precium quod te tacente:me requirente præſul Feſulanus indicauit incluſum his mitto libras uiginti. Cõmẽtarium de ſta tibus deſcribi opus non eſt.A præſule Siluenſi illud paraui: q̃ emendatiſſi mum:& pulcherrimum.Remitto:ut petis alteram ſummulã:quam in pi/ gnus meæ deſcribendæ a te ante acceperam.Pro ea quoq; gratias ago.Fe ſulanum ipſum:quẽ mihi honorificis uerbis cõmendas amo ut patrem:co loq; ut eum:cui ad ſummam doctrinam:ſumma quoq; accedit integritas. Nulli ſuo uel loco:uel tempori deero.Sed utinam fundamenta:quæ illi iece ram:eleuaſſet noſtro conſilio.Perfectum nunc: atq; abſolutum opus inſpi ceres.Sed nec Platinã deſeram:cui adhuc eſt durior iudicio meo fortuna:q̃ culpa. Vale.Romæ.

Campano Epiſcopo Aprutino.

COntra q̃ petii:& q̃ recepiſti:mẽſem iã ſecũdũ nil ſcribis.Aut ni mium Theramo delectaris:aut noſtri exceſſit memoria.Vtrũcũ q; eſt ſine reprehenſione amicũ non deſeris.Vel præter tũ ſarci eus:ſcribe quottidie:uel q^d^ malumus redi ad nos.Deſiderium tacentis:ab ſentiſq; ferre non poſſumus.Nullis tuis de rebus: non de tertiã poſt diſceſ ſum tuum cognoui.Audi tu contra de me:& meis: Id ſane quod ſine mole ſtia multa non audies.Familia noſtra uexata eſt his diebus peſtilentia: iacturamq; miſerabilem fecit. Ioannes Barchinonenſis tuus olim contu/ bernalis: nunc meorum ſtudiorum comes: repente ſublatus eſt: uir unus: ut ſcis: commendatione uitæ: & intelligentia ſacrarum litterarum

excellens.Hunc ſecutus eſt Bartholomeus Scarampus:ſummæ nobilita-
tis:& modeſtiæ iuuenis.Ambo non chari ſolū: ſed imprimis etiam utiles.
Hactenus quieuit malum:appræhēdit quoq; : enecuitq; inferioris famula
tus perplures. Eam ob cauſam collectis ſarcinulis cogito intra quatriduū
Pientiam petere:atq; ibi largiente Domino æſtatem exigere. Cardinales
nonnulli iam abiere.Stulticiam puto: conflagrante iam domo: ſine cauſa
expectare:donec flāma me opprimat.Scis iam ubi ſim futurus.erit beni-
uolentię tuæ uel præſentia:uel litteris amiciſſimū cōſolari. Litteræ mi Cā
pane ſemper gratæ:ſed lōge tu gratior. Vale. Romæ.Maii.M.cccclxviii.

Cardinali Mantuano.

VEni Pientiam:& ſum in ędiculis meis: quæ olim in gratiam Pii
ædificatæ:gratiſſimum nūc præbent ſeceſſum. Aer puriſſimus
eſt.Circūſtātia loca plæna lęticię.Exulat undecūq; ñ peſtis rē:
ſed nomē ēt peſtis. Si quęris qd agā:breui accipe.Inuoluer libris: lego &
ſcribo:& uagor.Cōtēplor quoq; ſcā illa ueſtigia pris nři:quæ toto hoc col
le ſunt ſæpe impreſſa.Peto a te maioreminmodum:Primum:ut ſi aer peſti
lens iſthic perſeuerat:Romæ non ſis:maioremq; uitæ tuæ: q̄ rerum geren
darum curam ſuſcipias.Deinde ut fidelem animam Papienſis tui diligas:
eum protegas:conſulaſq; ſemper quid quaq; ī re agēdum ei exiſtimes.Te
enim ſupra omnes ſui ordinis amat:& pręcęteris ſperat ī te. Locus hic:ut
procul ab hominum conſortiis eſt:ita & a rebus quę poſſint litteris ſignifi
cari.propterea nihil ſignifico:& finem hic facio.Cōmenda me ſanctiſſimo
Domino noſtro:& patri meo condiacono tuo Cardinali Montiſſerrati.Be
neuale mi amantiſſime Mantuane.Pientiæ.

Cardinali Montiſſerrati.

OFficium eſt filii ſignificare patri quicquid ei uel ſecundi accidat:
uel aduerſi.Significo igitur ueniſſe me Pientiam cum tota fami
lia:ac q̄tum locus placuit: tantum iter quatridui diſplicuiſſe:
quod nunquam effuſis imbribus caruit. Vię finis illorum finē fecit. Sum
in hoc oppidulo maxima cum quiete. Lego: & uagor. Lectioni ager:
& agro ſuccedit lectio. Animus eſt: totam æſtatem hic agere; niſi aut
Pontifex aliud imperet: aut aer inſalubris pellat. Precor Dominatio-
nem tuam Reuerendiſſimam: ut Papienſis ſui ſit memor: eumq; adiu-
uet in quottidianis neceſſitatibus. Imperaui meis: qui remanſerunt
Romæ adeant illam: cum patrocinio ullo eſt opus. Scio non defu-
turam mihi: & illis charitatem amantiſſimi patris. Si Romæ non
ceſſat peſtis: quæſo in aliquem locum ſecedat: malitq; exemplo alie-
no: quam damno ſuo admoneri. Seruanda eſt uita; Idq; agendum nę

ſtudio exigui boni in magna mala incidamus. Pientiæ.

Ricardo Cardinali Conſtantienſi.

POſt diſceſſum meum ab urbe: neſcio quid conſilii cœperit Do-
minatio ueſtra: manſerit ne Romę an ſeceſſerit. Rurſum ſi ceſ
ſerit: qui ei locus ante alios placuit. Ego: ut præſens uerbo ſigni
ficaui: Pientiã ueni: quod oppidum amœnitate agri: & puritate aeris: me
multum oblectat. Non minus tamen conſolantur libri: quibus totum id
ſpacii: quod a curanda ualitudine ſuperat: cum delectatione impenditur.
Vtcunq; de ſe ſtatuerit Dignatio ueſtra: det operam: ut ualeat béne: utq;
non peſtilentiam modo: ſed metum quoq; peſtilentiæ uitet. hæc cura: & ꝓ
pter ſe ſuſcipienda eſt: & magis propter familiam: cuius non tam domini:
ꝙ patres eſſe debemus. Contendebam quottidianis precibus a. D. ueſtra:
ut Montepolitiani eſſet: Nunc damno conſilium. Eſt enim is locus militi-
bus plęnus. Dux quidam ex exercitu Ferdinandi regis Alphonſus nomine
cum turmis quattuor equitum illic hibernauit: nec pace iã facta: abiturus
per hanc æſtatem uidetur. Non conuenirent: meo iudicio: cum Breuiarii-
enſes: cum eccleſia caſtra: & cũ Aragonenſibus: Galli. Itaq; ſi placet: Pien
tiam ueniat ad filium pater: Ad ſeruum Dominus: & ad canonicum Ar-
chipręſbyter ſuus. Domus hic plurimę ſunt: Vina ęgregia: Frugum: & pa
buli gratiſſima copia. Erit & Papienſis ueſter: qui quottidianis obſequiis
iucundiora omnia ſibi & familię faciet. Quid aliud offerã neſcio. Dominus
Deus Dominationem ueſtram cuſtodiat. Pientiæ.

Oliuerio Cardinali Neapolitano.

ERam antea non meus: Nunc cum Pientiæ ſum mihi ipſi reddi-
tus uideor. Fruor quiete animi magna. Cum libris omne collo-
quium ago. Nulla mihi eſt cura futurum ne ſit cras Cõſiſtoriũ:
audiri perendie a Pontifice poſſim. Preces adeuntium non me habent ſolli
citum. Non torquent interceſſiones reiectę. Nullis uiſitationibus crucior.
Bene habito. In cœlo ſum puro: ac ſalubri. Peſtilentię nonmodo res: ſed ne
ſuſpitio quidẽ ulla hic eſt. Vitam (ut uerbo uno abſoluam) prope cæleſtẽ
ſum nactus. Vtinam perpetua hæc ſint. Quid de ſe ſtatuerit Dominatio
tua ignoro. Opto cõſilium cœperit tempori opportunum. Si mala inchoa
ta Romę continuant uitam præferat omnibus. Propter eam enim quæri-
mus cætera. Illa perſequi cum uitæ diſcrimine non bene conſultum uide-
tur. Dicam cum Euangelio. Exemplum meum dedi uobis: ut ſicut ego fa-
cio: & uos faciatis. Bene ac fœliciter ualeat Dominatio tua: & Papiẽſis ſui
ſit memor. Pientiæ.

Baptiſtę Poggio Clerico Apoſtolici Aerarii.

LEgi in itinere epiſtolam tuam:ut tibi eram pollicitus. Pientiam
quoq; ueniẽs iterum eam percurri. Primũ gratias ago : quod de
guſtationem hanc ingenii mihi obtuleris:quod ego: & ſi non de
generem ab ingenioſo patre putarem:experimento tñ nullo ante agnoue
ram. Deinde delectatũ me fateor copia rerum:quas ad ea refellenda addu
cis:quæ tibi: Theologia excepta in diuerſis hominum ſtudiis non ſatis pro
bari uidentur. Accedit quoq; uis ipſa uerborũ:ac proprietas:quæ ſuis locis
ita adiungitur:ut non diſcere nunc primũ:ſed quæ didiceris diu monſtrare
aliis iam uidearis. Nulla exempla : nullæ ſimilitudines deſunt:quæ ad cõfir
mandum propoſitum ualeant. Videris legiſſe multa : lectorum memoriã
conſeruaſſe. Effert ſe fęcunditas illa:quã in adoleſcente Cicero quęrit. Non
dico quid de cauſa ipſa exiſtimem. Alterius temporis erit diſcuſſio. Hoc cõ
tendo præcipua cõmendatione te dignum:qͩ tanto acumine:tanta proba
tionum uarietate confirmatam iam opinionem oppugnes. Non mentior
tibi:nec adulationibus amiciſſimum fallo. Errare poſſum iudicio:uoluntate
non erro. quod igitur feciſſe uerbis & memini ego & tu epiſtola refers:iterũ
ſcripto hoc facio. hortor quãmaxime poſſum ut bona hęc a natura accepta
aucta iam primis laboribus indiem conatibus abſolutiora perficias: Pater
niq; exempli:& laudis huius expectationem adimpleas. Vides quanta ho
minum doctorũ inopia laborent tempora hæc:q̃ in paucis cõmendatio ſit:
q̃ in paucioribus ſpes. Fecerunt litteræ tuæ:ut te ex his confidam futurum:
qui retinendæ gloriæ huius eſſe auctor facile poſſis. Itaq; & totus ĩ hoc ſis:
& ad hanc induſtriam totum te forma. Valitudo tibi ad laborẽ idonea eſt:
Ad continuationẽ ętas:ad diſcẽdum:& ſcribendũ natura ꝑfacilis. Me aũt
qui te antea ꝓpter memoriã Pogii patris diligebam tantũmodo : nunc ẽt
pp̄ uirtutẽ amo hortatorẽ ꝓpoſiti:& prędicatorẽ ingenii:Adiutorẽ quoq;:
ſi ita expedierit ſtudiorum tuorũ ſemp habebis. Vale. Pientiæ.

Falconi.

COmitantibus imbribus quarto a diſceſſu die Pientiã ueni. Sum
hic animo quieto. Non uexant me illę moleſtiæ:quas anno pre
terito pertuli Senis. Hi Pientini ciues diẽ in agro agẽtes: noctu
dormiunt libentius:q̃ uiſitent. Itaq; meus ſum omni ex parte. Loci huius
hoc primum eſt beneficium. Sed ſuccedunt alia. Puriſſimus aer. Circun
ſtantia oppida contagiis uacua. Neceſſariorum facultas. Nam quæ ſtu
dioſos piſcationis:aucupii: & uenationis poſſint delectare:etiam multa:
& proxima. Facio quod prioribus ſeceſſibus. Lego: & ſcribo: Am
bulo quoq; ualitudinis cauſa. Nam uenandi cura neſcio ætate:an ſa
tietate iam eſt remiſſior facta. Habes ſtudia mea. Nunc a te Falco:

more ſolito multa cõtendo.Primũ:ut ualeas bene:Deinde ne nimia fiducia uitæ adducas in diſcrimen tuã ſalutem.Poſt autem:ut patri noſtro Auinio nenſi omnibus me horis cõmendes:cuius eo mihi eſt triſtior abitus: quod illum ante diſceſſum uiſurus non uideor. Proxime uero: ut me falconice ames.Deſideriorum meorum ſis memor.Non obliuiſcaris abſentis: cuius præſentis animum mentemq; agnoſti.Poſtremo uero:ut meorum:qui Romæ ſunt curam pro me patris:& Domini habeas.Requiras aliquando qd fiat:ueres:Imperes:quod lõgo iam uſu ſenſibus meis cõſentaneum putes: & quoniam his in collibus ſum:ad quos auræ frequentius:q̃ homines ueniunt.fac quoq; ut diligentia tua urbanarum rerum expers non ſim. Hic labor ſi te occupatiſſimum premet: cogita quod ſine fructu non erit.Opera una amico tibiq; iſeries.Stilum.n.exercebis:qui rubiginibus ſcaber nunq̃: niſi a ruina mea hoc eſt reſpondendi neceſſitate detergitur. Cum dies erit collegii tui:cũq; aſſederitis omnes:priuſq̃ ulla de re iter uos referatur Patri meo Feltrenſi:& Vicecamerario:& ſingulis ſuo ordie ſalutationẽ: & cõmẽdationẽ meo noĩe dices.Oĩbus.n.ꝓſpera:& ꝑcor:& opto. Vale.Pientiæ.

F.Epiſcopo Andrienſi.

AMmonui te ab initio litteris meis id ageres tota tua pro me intercesſiõe:ut nec importuni uideremur nec cupidi. Nil enim minus conuenire putaui:q̃ mendicantem ex ſuo non dantis arbitrio uelle accipere.Quod igitur nunc facere inſtituis ab initio factum oportuit.Muti deinceps:nec nutu quidem ſignifica uelle te amplius. Gratiæ ꝓ acceptis habendæ ſunt:ac quieſcendum.Ego enim ex proximo naufragio iam reſpirare incepi.Colam uero quem mones:Idq; propter excellentem uirtutem ſuam:non ſolum propter hanc exiguam animi ſignificationem. Pius hunc mihi affectum reliquit:Hunc uſq; ad mortem tenebo.Id pauxillum:quod apud te eſt mitte Romam Medicis menſariis. Fideliter illi ſoluent.Apud alios deponi non placet.Rem Nicolai noſtri curabo q̃tum ex longinquo ſeceſſu licebit:ſum enim Pientiæ:extruſus urbe peſtis incendio: quod Domum appræhendens hunc modo:nunc illum non ſine cęterorum diſcrimine:& meo populabatur quottidie.Vale Andrienſis mi:quem amo toto corde:& totis uiſceribus meis.Pientiæ.

Franciſco Caſtilioneo.

PEr hũc:neſcio quem miſſum ad me a Priori Beati Apollinaris: remitto tibi ſummulam tuam. Placet quod de habita pecunia ſcribis. Rurſum ſi expendendum noſtra cauſa aliquid erit ne agas nobiſcum ruſtice. Quid attinuit celare amicum debiti æris? An non ſum tuæ inopiæ conſcius? An non ſufficit opera poſita? An non

etiã ita mihi familiaris esςut te eius rei non pudere debuerit. Vt animis in ter nos ſic uerbis poſthac liberi ſumus. De libello tuo faciã quod mones. Ad anxietatem illum iterum legam: ſiaq; Ariſtarchus ſicubi erratũ agno uero ornatu uel re. Veni Pientiam exurbe peſtilentia pulſus: quæ appręhen dere domum meã iam cœperat. Non ocior ignaue. Cum libris oĩs mihi res

Ioannes Antonius Saracenus. eſt: quibus ita indulgeo: ut ſoli pene totũ me habeant. Eſt mihi adoleſcens domi: quem Pius Pontifex initio Cardinalatus mei alẽdum dederat mihi: Filius enim ex ſorore conſobrina erat. Hunc eductum a paruo bonis litteris: & moribus curaui inſtitui. Sine præceptore nũc eſt: & ruminat magis: q̃ paſcitur. Propter repentinũ diſceſſum parare alterum Romę non potui: Simul quod rari ibi grãmatici ſunt: qui nõ gentilitatis: q̃ religionis plus ha beant. Vide quæſo ſi quem mittere iſthinc ad me potes: non alia accipien dum gratia: q̃ ſi inſtituendus eſſet ex me natus filius. Eum enim cõmenda tione Pii: & religione ſua alio cultu non habeo. Vt uero qui mittendus ſit noſcas: ita accipe. Annos ſexdecim natus adoleſcẽs: eſt ſpecie admodum li berali. Vita (quod credã) immaculata. Condicit mecum: & cum ſacerdo te horas canonicas. Prima rudimenta: quæ iſti canones nominant: pene ab ſoluit. Cõmentarios Cęſaris belli Gallici didicit. Primum etiam uolumen totum menti habet. Ingenii boni eſt: melioris memoriæ. Tota uero condi tione ad diſcendum parendumq; facilis. Salarium: quod uenienti ſtatues ſi ne exceptione præſtabitur: q̃q̃ ſeruienti bene melior expectãda ſit merces. Hoc mi Franciſce cura æque ut cætera: & uale: & reſponde. Pientiæ.

B. Cardinali Rauennati.

EX litteris incluſis uidebit dignatio tua quid ſcribat ad me Nico laus frater. Ego ab his locis adiuuare eum non poſſum. Quæſo tu Domine ne deſeras fidelem ſeruum. Adiumento ſis inopi: eri piaſq; eum de manu iniqui: & contra legem agentis: ſi non ſua cauſa: qui tuus eſt: at mea: qui me tibi totum addixi. Beneficientę tuę uides nunc re tributionem. A ſuperbia officii contẽnit te is: qui per te officium eſt aſſecu tus. Cohibenda meo iudicio eſt ingrata malignitas. Vbicũq; ſim ego me us mihi Rauennas in animo eſt. Tibi oro abſens Papienſis ne excidat. De betur fidei ſuæ charitas tua. Vale. Pientiæ.

Petro Acciaiolo.

ACcepi lr̃as tuas. Accepi & antidota cõſilio medicorũ parata. uidi quoq; qua ſollicitudie ſis ad meã ſalutẽ. Quid tibi Petre ali ud dicã: niſi amari me unice abs te: Nec ſtabilitã ſtudiis: & uitę conſuetudie charitatẽ moueri re ulla ab aĩs poſſe. Gratias tibi ago: planeq; fateor hac ſignificatione pietatis tuĩ acceſſiſſe ad meam in te uoluntatem

q̄tum accedere cumulato iam affectui potuit. Det dominus ut teſtificari hoc poſſim re magis q̄ uerbo. Ego ut tu ēt ſentis ī piculo fui. Quattuor mihi ex peſtilentia obiere. Inter eos duo: quorum alter orabat mecum: Alterius iam correpti malo uenam tetigi ac frontem. Veni propterea in hunc locum: ubi & cœlum puriſſimum eſt: & reliqua affatim omnia ad nos recreādos. Diem iam quadrageſimum ſine contagio euaſi: quod ſpaciū ſine periculo eſſe nō uolunt. Quid inde erit ignoro. ſpero in miſericordia Dei: quæ me in hunc diem tutata: ēt in futurū non deſeret. uita ſobria: de qua mones ſeruatur a me. A familia item quantum in multitudine poteſt. Vtar antidotis tuis: quanq̄ contra uim mali huius ea perſæpe nil ualēt: Magiſq; a deo q̄ hominibus ſint petenda leuamina. Memini ego me adoleſcente hūc ipſum medicum: quem refers in magna olim peſtilētia conatum fuiſſe his ipſis remediis ſeruare familiam Guidettam: in qua famulabar: attñ iuuenes duos: qui impenſius his utebantur intra paucos dies extinctos. Sic eſt in humanis adhuc. Nihil præſentius: nil certius Virgiliano conſilio. Fuge crudeles terras: fuge littus auarum. eo ſemper utar cū potero. Vale: & ſicut cœpiſti ſcribæ ad me aliquando. Pientiæ. Bartholomeus Scarāpus

Paulo Secundo Pontifici Maximo.

SCripta mihi ex ordie ſunt quę. b. ueſtra die aſcenſionis Domini magna patrum & populi frequentia Romę celebrauit: ad propitiandum pro pace iam conſtituta datorem bonorum omnium Deum. ea ego ſumma iucūditate accœpi. Delectatus cæteris omnibus: ſed illo imprimis quo Beatitudo Veſtra in decantatione uerſiculi Agnus Dei ad oſculum pacis nō proximos tātum ſed nouo more Cardinales omnes: omneſq; oratores admiſit: qui ad ſacra conuenerāt. Nil meo iudicio diei & rei cogitari aptius potuit: ut uidelicet a quo pacis opꝰ illi accœperāt ab eodem quoq; ſignificationem eius acciperent: & cuius manus infirmam carnem ſanauerat: os tranquilitatis ſpiritum inſpiraret. Gratulor beatitudini ueſtrę: Illiq; ut īdignus Sacerdos gratias humiles ago. Nec. n. poſſunt opera huiuſmodi ſine magnis fructibus eſſe. Placatur Deus. Impetratur gratia actionibus noſtris. Impletur miniſterium Sedis. In conſpectu ēt plebis mirum in modum accœptio creſcit atq; auctoritas. Tota Italia nunc celebrat nomen Eccleſiæ: & beneficiū renouatæ pacis illius opus putatur. Detrimenta multa ſuſcepta iam erant ex bello: & maiora expectabantur in dies. Nec deerant qui maloꝝ propagationem uariis artificiis quęrerent. Diuturnus labor ſanctitatis ueſtre: Dexteritaſq; & patientia præter ſpem abſtulit oīa. Benedictus Deus: qui reſpexit in faciem Chriſti ſui: Deditq; ut contra malignorum calūnias re & uerbo pateret pietas eius interior: nō ante credita

q̄ experimento probata. Doleo non aſtitiſſe Beatitudini ueſtræ in tanta ſo lemnium celebritate: quam ſi ſciuiſſem prætuliſſem hoc ſpectaculum meo: & familiæ periculo. Sum hic Pientiæ & ualeo: lego & ſcribo: raraq; eſt præ terquam a libris uoluptas. Memor quoq; beneficiorum ſanctitatis ueſtræ oro & orari in meis ſacrificiis facio pro incolumitate ſua: quam miſericors Deus ex uoto pręſtet: eiuſdem pedibus me ſemper cum deuotione com mendo. Pientiæ.

Domino Henrico Cubiculario Secreto Pontificis Pauli.

Gaudio me affecerunt litteræ ueſtræ: quibus nunciata eſt ſolenni tas aſcenſionis a Pontifice celebrata. Ago huic charitati pluri mas gratias: quæ non eſt paſſa lætiſſimam rem ab amiciſſimo ignorari. Video Papienſem illum cuius olim aures: & hoſtia aſſiduis uoci bus pulſabatis eſſe uobis menti: nec propter ullas occupationes aliquid di lectionis iminui. Ita precor faciatis: cumq; ametis: a quo fraterne amamini. Solénitas ipſa quantum intelligo bene inſtituta eſt: Bene proceſſit: & bene eſt adimpleta. Omnia ex ſanctis adinuentionibus religioſi paſtoris fue runt. Sed illud imprimis quod de oſculo pacis eſt factum. Placuit: decuit: abſentiſq; cor ipſa conſideratione molliuit. Det Dominus bono principi uitam: & petitiones eius adimpleat: quandoquidem oculi ſui ſemper ad eũ. De redditis litteris meis ſuæ Sãctitati rurſum diligẽtię ueſtræ gratias ago: & rogo: ut pedibus eius me quam ſæpe: & quã beniuole cõmendetis. Ego hic a libris raro diſcedo. Recreationi tantum datur quantum neceſſe eſt. Beneualete. Pientiæ.

Antonio Forliuienſi Clerico Cameræ.

Tot tibi gratias ago pro omnibus quæ nunciaſti: quot ſyllabas continuit epiſtola tua. Eram hoſpes ignaruſq; omnium: niſi tu ſubueniſſes. Placet igitur peſtilẽtiam poſt diſceſſum meum nõ auctam: Pontificem ſolenni celebritate paci iam conſtitutæ extremã ma num impoſuiſſe: Te & Gullielmum contubernalem beneualere: Me a uo bis ſapientem haberi quod in tempore mihi: & familiæ cauerim. De Falco ne noſtro quid opineris intelligo. Nõdum reſcripſit ad litteras meas. Itaq; nec de abitu eius certum aliquid ſcio. Coniicio tamen uerum eſſe quod pu tas: Illo argumento admonitus: quod Auinionenſis meus excuſans per lit teras diuerſionem ſuam ad me quam mihi ſpopõderat: ait pro me mittam unum ad te hunc ego futurum eſſe Falconem interpretor: cui ob hanc cau ſam iam parari cubiculũ facio. Quod de Pharẽſi Epiſcopo nuncias ſane pupugit cor meũ. Attende quæ ſequantur & ſcribe. Non. n. ſine metu ſum parari hanc fabricam in Feltrenſem Epm meum: cuiu s omnem iacturã ho

noris:& rerum communem mihi putarem. Dominus illi ſit adiumento: & de gente nō ſancta ab homine iniquo & doloſo eripiat eum. Tu Antoni cō ſerua te:& ualitudinem cura: & ędes meas uiſe aliquando: & quid agatur require. Saluta etiam uerbis meis totam familiam tuam: Nicholaum: Hieronymum: Stephanum: Francalanciam quoq;: Quibus miniſtris & ſolatoribus in fuga mea apud te nuper ſum uſus. Vale iterū. Pientiæ.

Cardinali Mantuano.

VIncis me omnibus in rebus Aamantiſſime Mantuane: etiam iocis: quorum me unicum architectum eſſe putabā. Scripſi tuæ dignationi inſpici hic totos dies ſancta illa ueſtigia beatiſſimi patris noſtri ad memoriā filiorum impreſſa. Cauillans reſpōdes iſthic melius: & crebrius occurrere oculis: Cauſamq; affers eam: quā ego ſine multo riſu non legi. Vera prædicas pater. eſt plane quod ſentis. A iuſto iudicio non errat iudicium tuum. Non committam ergo poſt hac: ut maiorem ulibi quam Romæ memoriam eius eſſe contendam. Vos eſtis: quibus ante oculos ille eſt. Sed hæc hactenus. Gratias ago pro iis: quæ de Aſcenſionis ſolemnitate ſignificas. Placent omnia: etiam ſi ut ſcribis tertium cantādus fuerit hymnus. Illud imprimis lętor: quod tanto Pontificis hoſpitio tu hoſpes: tuęq; ędes ſint illuſtratæ. Quis nunc Mantuano uti ſuo cōmodo poterit? Sūmiſſius iam erit agendum cum te alloquemur. Satis erat illum diuitem factum. Semi pontificem factum quis feret? Humiliari iam non poteris niſi una tantum conſiſtoriali increpatione: qualem collegę tui ſępe ſūt paſſi. De Laurentio Piſaurienſi doleo quod memoras. Vir eſt cum doctus: tum bonus: Tum uero etiam mihi amicus. Miror tamen quo pacto a conſilio ſuo ipſe abierit. Me. n. adiens triduo āte diſceſſum uehemēter affirmauit caput illud ſabaudienſe non prius in fœderibus ſe admiſſurum: q̄ Dux ſuus id ſibi litteris imperaret: Ad quem ea de re ſe ſcripſiſſe aiebat. Quin & Theanenſem noſtrum accuſauit: quod propoſitum eius damnaret: in ſeq; ducis aſſenſum reciperet. Periculoſa ſunt ut uides Principum miniſteria: Atq; eo periculoſiora quo magis ipſi præcipites. Dominus bonæ menti ſit adiumento. Seceſſum quem paras probo: Locū ipſum non probo. In itinere enim poſitus frequentes habet occaſiones periculi. Hominum commertia uitanda his temporibus ſunt: & in latibulis ferarum more ſalus quærenda. Itaq; hoc diligenter etiam atq; etiam uide. Vbicunq; autē ſit futura. D. tua tecum ſit Papienſis: apud quem: immo in quo ſemper tu es. Vale: & de Ioanne Petro noſtro aliquid aliquando cogita. Tibi enim creſcit quicquid inter tuos creſcit.

Antonio Tridento.

Gentili Vrbinati.

IN ſeceſſu agenti longe tu mihi gratior futurus es q̄ uerſus:quã
caſcoli:quam noua ſyrenula . Verſus allati ab urbe:multi ſunt .
Caſcoli inuenti his in collibus multi:ſyrenulæ autem:quas me
moras iam non placent. Vertuntur mox in gallos:& ex campanica id nu
per agnoui.Igr̄ ueni tu:in quo munus omne ē:& oīs ſuauitas. Vale.Piētiæ.

O Cardinali Neapolitano.

GRatias ago benignitati ueſtræ pro iis quæ ſcripſit ac nunciauit.
Scripſit.n.ſumma ſignificatione amoris in filium : & nunciauit
ea in quibus ſum ualde lætatus.Solēnitas publicatæ pacis cõue
niens implēdo operi fuit :plæna religionis ac fidei:dignaq; illo:cuius in hu
iuſce rebus nil ineptum:aut uile conſpicitur . Donum hoc expetitum diu .
Quæſitum laboribus habitum tãdem ille perpetuet: qui miſericorditer de
dit.Audio a Reuerēdiſſimo domino meo Senenſi:qui huc uenit:Dignatio
nem ueſtram ituram Neapolim . Id ſi ita erit benedicente & ſociante Deo
eatur. Memor autem ibi ſit meus Neapolitanus primum beneualere : In
de abſenti ſeruo aliquid ſcribere . Tertio cõmendare Regi Papienſem ſuũ;
amicum paternum:ſui ſtudioſum: & duris temporibus notũ:qui ante ama
re cœpit q̄ noſci:& ante fraternum ſanguinem fundere q̄ mercedem accipe
re.Hoc quoq; mēti erit dignationi ueſtræ: ut primum uiderit fratrem amã
tiſſimum Fabritium complecti illum meo nomine:ac oſculari . Illiq; etiam
iureiurãdo ſi opus erit teſtari me ſuum eē: & Caraphæ familiæ nõ minus
quam Picolomineę deditum.Accedet etiam poſtremũ obſequium patris :
ut Præſuli quoq; Andrienſi: & Antonello ſecretario uerbis meis dicat ſalu
tem.In his ſi nimius ſum:& ſi nimis onero tuã dignationem ſuaſit culpa .
Nimis.n.ipſa me diligit. Ego iteri fruar his libris & collibus: & meo Senē
ſi.Concedat omnipotens Deus ut futuro ſeptembri : uel ſi audiatur cõſiliũ
meum octobri : bene curata ualitudīe pingues & nitidi reuiſamus nos Ro
mæ.Pientiæ .Die.iii.Iunii.M.cccclxviii .

L.Datho Secretario Pontificis .

INtelligo ex litteris tuis quæ cupiat Beatiſſimus pater de Nu
miſmatibus inuentis . Curabo rē quanta diligentia potero & ſi
dum mittam: qui illa conquirat & ferat.Puto tamen diſtracta i
uarios eſſe.Apud me teſte Deo nulla omnino ſunt:Neq;.n.iis ſum delecta
tus.Tantum cum eſſem Pientiæ:de inuentis audiui:& unum ſolum īſpexi :
oblatum mihi a quodã Canonico:qui ab inuentore acceperat.Referebat
ad trecenta eſſe numero.Quãtum ex ſupſcriptione perſpexi:ex nouiſſimis
ſunt: nomen enim erat noui ac pene ignoti Imperatoris. Similia eſſe puto

quæ reliqua ſunt:Sed ad pręceptum Pontificis me accingo. Vale.Vltima
Iuniihora ipſa tuarum acceptarum.

Ioanni Petro Arriuabeno

DVo cõtendo a te pro amicicia noſtra. Alterum ut commendes
Papienſem tuo Mantuano.Alterum ut ames me tu:uel amorẽ
magis contínues.Addo & tertium:ut meo noĩe ex Mecœnate
noſtro perquiras quid poſt diſceſſum meum in publicis rebus acciderit: &
caſurum exiſtimet.In his collibus nil audio præter triturãtium ſtrepitum:
& conuehentiũ meſſem ad horrea.Tu fac ut abſens ſim Romæ: in Vatica
no magis atq; adeo in ſinu ipſo Pontificis.Miro ſecreto cõtinebuntur ſem
per litteræ tuæ.Quæ huic Stephano:quẽ iuſſi adire credi fideliter poſſunt:
Pinge mihi curiã:& qcqd ĩtus:uel delirat͛ uel ſapit͛. Vale.Pietię.vii.Augu.

Ioanni Petro Arriuabeno.

CAetera in litteris tuis bene. Illud non ſatis ad animũ: quod te a
cura nunciandorum quæ accidunt retrahis.Excuſatio momentũ
nõ habet.Nam neq; certa apud me ſunt:neq; a te audiuntur in
certa.Etiam nec ingrate lego:quæ feruntur in triuiis.Itaq; ſcribe omnia:&
ſæpe ſcribe:& ſemper folium imple:Si minus delectabũt res: ſtillus:& ora
tio:& humanitas tua afferent uoluptatem. Nõ plęne adhuc perſuades tibi
quãtum te amem.ſi perſuaderes:ex quaq; fortuita hęrba faſcem colligeres:
& pruritum amicarum aurium medicaméto hoc tolleres. Cum ſcripturus
es adi tuum Principem.Dic ſcribo Papienſi: nunquid non & tuo nomine?
Ex eo ſemper tanquam ex ſanctiore Pontificis aerario promes quos ad me
mittas theſauros.Itaq; hoc fac & uale. Item & familiola mea mecũ ualet:
Pientiæ die.xviii.Auguſti.M.cccclxviii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

Ogitabam Arriuabene mi nunciatione nouarum rerum:quam
c faceres primam in tuis litteris uoluptatem accipere.Accidit con
tra.Poſtremum inde accipio.Primæ locum habet charitas: quã
uideo in dies creſcere:quantum uere nouo uiridis ſe ſubiicit alnus.Proxime
genus ſcribendi: quod omni laude dignum me ſæpe in admirationem ad
ducit.Delectui uerborum:& concinnatui:& grauitati ſic una opera ſeruis:
ut quem tibi ætate noſtra anteponam non habeam:quibus te præferam in
ueniam multos. Delector plurimum hac cõmendatione ingenii: quintãq;
iam epiſtolam tuam ad priuatam animi oblectationem ſæpe in manus re
ſumens:plus illis tribuo ultima lectione quam prima. Gratias habeo huic
diligentiæ:Teq; licet occurrentem ſponte meis affectibus hortor & oro ut
ad reditum uſq; hac ſuauitate me teneas:omnium: quas iſthinc expectem

optatiſſima & maxima intellexi quæ noſtrarum rerum conditio ſit. Quo ab hoſtibus progreſſum. Quid metus: & ſpei. Quid ité ſenatibus duobus actum feratur. Significata omnia ad uerũ exiſtimo: nec aliter accidiſſe puto q̃ referantur. In præcipiti meo iudicio ſumus: niſi ſtrenue conſiſtamus planta ad imum deuoluimur. Reſpiciat Deus in faciem paſtoris. Omne cõſilium ſuum confirmet: & reprobet cogitationes impiorum. Aſtiterũt. n. reges terræ: & principes ad uerſus Dominum: & aduerſus Chriſtum ſuũ. Nil ex oībus me magis terret: q̃ nubes illa: q̃ i ꝓpiquo cõſtitiſſe affirmas. Parata. n. ad calamitaté ẽ: etſi mó ĩtonuerit aliqd dabit illa ruinã Arboribꝰ ſtrageq́ꝫ ſatis: ruet oīa late. Quæ ſequẽt̃ expecto ex te. De Mãtuano meo q̃d refers nil eget teſtimonio. Quid Papienſi exploratius illius inſe pietate? Iuuenis licet & ſana ſemper dedit conſilia: & patrocinatus eſt ſemper: & mea uel amara: uel dulcia propemodum ſua putauit. Dicam quod illi ſum ſæpe teſtatus. Arcem mearum omnium neceſſitatum: quas humani poſſent caſus afferre generoſiſſimam: officioſiſſimã: beneficentiſſimamq́ꝫ Gonzagã domum mihi conſtitui: qua incolumi etiam ſi fractus illabatur orbis ferient impauidum ruinæ. Quod ad meum inte animum attinet uno hoc uerbo uoluntatem perpetuam accipe. Quod ſum tuum eſt. Quod ero tuum erit. Quod mihi optas tibi optas. Si cor ut facies inſpici poſſet: plus adhuc intuereris quã dico. Opinio præſtantis uirtutis tuæ experimentis iam confirmata adamantinis uinculis me tibi uinxerũt: quæ nec uis ulla uirum nec ipſi excidere ferro celicolæ poſſent. Beneuale. pridie chalẽdas Septembris.

Alfonſo Duci Calabriæ.

HOrtor autem: ut inter militares curas tuas: & uenatorias has uoluptates: litterarum quoq́ꝫ ſtudia admittas: Ne quod imprimis ornamentum uitæ uiris præſtantibus eſt: poſtremum a te habitum uideatur. Ingenio ſummo es preditus. Ocium quoq́ꝫ litterarũ: ſi tecũ Pontanus eſt ægregium habes. Animo tantum eſt opus. Ego quoq́ꝫ: qui Pientiæ hortatus excellentiam tuam ſum ad uirtutem: ideo manu mea: & ueterum more hęc ſcripſi: ut te ad reſcribendum inuitans: occaſionem recuiſendorum libellorum pręberem. Memento ſu[m]morum Ducum: qui cum gloria militari coniungendam quoq́ꝫ hanc laudem duxerunt. Alexander Macedo Philoſophiam: docente Ariſtotele didicit: & Illiadem Homeri: q̃ uiaticum rei militaris appellare ſolitus erat: Nocte etiam iacens una cum Pugione ſub puluino habebat. Pyrrhus Epyrotarum Rex de omni ratiõe bellica: bellans ipſe eruditiſſime ſcripſit. Cæſar cõmentarios rerum ſuarũ: inter medias legiones ſumma cũ cõmendatione ingenii edidit. Et. M. Brutus ſub tempus Farſalici prœlii: Polibii epithoma: quę ante cœperat: ſtrepi

tu armorum non impeditus abſoluit. Prætereo innumeros: quos cura hæc ad caſtra quoq; eſt comitata. Idē ſi facies tu Alphonſe chariſſime: ad cōmēdationem humanitatis: prudentiæ: & militaris diſciplinæ hāc quoq; addii cies: cæteris nō inferiorem meo iudicio. quod proximum ē mitto laqueos duos: qui apud me reliqui erant nō tam te dignos: q̄ locis iſtis montanis: in quibus nunc agis. Vale.

Donato Acciaiolo

NVlla in re mentitus eſt Chriſus. Queſtus ſum omnia: quæ tibi renūciata ſignificas: nec me queſtum iniuſte puto. Peccaſſe te in amiciſſimum dico: idq; & te ipſa contendo: & conſuetudine tua: quæ mihi notiſſima eſt. Nobilis es: & doctus. Faciunt utraq; ut acrius te ipſum expendas: quā apud eum conueniat: qui nobilitatem tuam longe exceſſit: & fundamenta tibi iecit totius quæ ſupercreuit doctrinæ. Memor præteritorum non fallor de præſentibus. Laberis nimium Donate in cōmune nobilitatis malum: idq; frequenter. hoc & peſſundedit aliquando familiam tuā: & peſſundatura eſt poſthac: niſi apud uos maior fuerit manſuetudinis ratio q̄ generis. Ego quod ad me ſcripſeris petieriſq; dimiſſionem cœnobii non doleo. hoc doleo quod non exauditus deſieris ſcribere: indignās uoluntatem tuam meę ęſtimationi prælatam non eſſe. Roga te ipſum: & in ſecretum cordis deſcende: Videbis cum a uero me non errare: tum tuam purgationem plus ingenii habere q̄ ueritatis. Motus autem recordatione cōſuetudinis noſtræ antiquæ: & ſtudio ſatiſfaciendi: quod conaris magis q̄ aſſequęris: ne inſumpti laboris pœniteat do errato tuo ueniam: quam non pétis: reſtituoq; me eum tibi: quem ante poſſederas. Fac ut poſſeſſionem amici non negligas: uicturi tecum annos ſi Deo placuerit multos: & inutilis nunq̄ futuri. In omnem caſum tuum ac fratris cogita perfug'um nullibi q̄ apud me & tutius uobis eſſe: & certius poſſe. Mitto tibi ex reliquiis præteriti naufragii mei aureos uiginti: & quinq; papales: qui in calceandis filiolis te adiuuent. Si colligere me ipſum fortius potero maiorē: eamq; annuam ſentietis impenſæ olim charitatis mercedem. De Hannibale & Scypione gratias ago. Delectatus ſum hyſtoria: ſed labore imprimis: & diligētia: & certe ēt luce orationis: quæ iam ſummos noſtri temporis æquat. Noua aggredere. Etas tua: & uigor animi: cōmunis quoq; expectatio omniū ita expoſcunt. Beneuale. Romæ die. v. Nouembris. M.cccclxviii.

B. Rouarellæ Cardinali Rauennati Legato.

NOn putaui Reuerendiſſime pater: donec hi motus Regii quieuiſſent: uexādam eſſe dignationem tuam litteris meis. Satis. n. erat curis animi poſſe intendere: quæ horis omnibus mētem co

quere debuerunt. Nunc remiſſis:uel paululum ſollicitudinibus tuis: ſatiſſa
ciendum duxi animo in te meo. Redii deſinēte Octobri Pientia incolumis:
& ualitudine diligenter curata. Dolui propter me Rauennatem meum hic
non eſſe inuentum:propter publica autem abeſſe cum lætatus ſum. Neq;
enim miſſiones tuę ſine grandibus Reip. cōmodis eſſe conſueuerunt. Gau
deo quoq; Dignationem tuam ualere:quod ex Pontifice audimus quotti-
die:& mētem etiam regis paccatiorem nobis reddi in diem. Facit quod uir
tuti ſuæ:& meritis in ſe noſtris conſentaneum eſt. Qualia enim illa fuerint:
tu omnium optime agnouiſti:& ipſe imprimis expertus eſt. Deus omnipo
tens:in cuius manu cor Principis continetur:uertat illud ad noſtram ſalu-
tem:& ſenſum gratitudinis ſuperinducat. Neſcio q̄diu futurus iſthic es. Au
dio pluſculum adhuc:q̄ forſitan uelles. Quęcūq; autem erit legationis ac-
ceſſio:cura ut ualitudinem ſerues:& omnia ſine moleſtia perferas. Virtus
tua non ambitio hos tibi labores faceſſit. Ego mi pater is ſum:quem noſti:
facultate inter tibi deditos ultimus:pietate uel obſequio uel cum primis ad
numerandus:uel quod mihi perſuadeo primus cēſendus. Si quid eſt:in quo
uel tibi uel familiæ dare operam poſſim:non tam libenter imponetur onus
a te:q̄ a me libēter feretur. Dominus Deus in auxilium tuum ſemper reſpi
ciat. Romę Die. xii. Nouembris. M.cccclxviii.

Alano Cardinali Auinionenſi.

LIcet proximis diebus abunde ſcripſerim Dn̄ationi ueſtrę Reue
rendiſſimæ de iis:quæ ſcribenda tunc uidebantur:& de iis:quæ
ſunt conſecuta:credam domeſticorum ſuorum diligentia nun-
ciata:tamen officii mei eſſe putaui hunc nuncium:qui ad eam mittitur non
uenire uacuum litteris filii. Itaq; ei ſignifico me beneualere beneficio Dei:
& quietem agere: & non plus curarum ſummere: q̄ poſtulet præſens re-
rum conditio. Cæſar Federicus:qui ſoluendi uoti cauſa Romam uenit: ad
beatam Mariam in Laureto iam eſt: & hic propediem erit. Exiere obui-
am:q̄ longius poſſunt Auditores Rotæ primum: Inde Referendariorum
pars maior: prælatis nonnullis admixta. Parant & nunc exire Narni-
am uſq; Rothomagenſis noſter: & Senenſis. In ingreſſu urbis con-
ſueta reliqua perſoluentur: De quibus & mox aliquid nunciabo. In
ter Pontificem:& Ferdinandū Regem pendent nunc omnia:beneficio hye
mis:magis q̄ uoluntate non ulterius progreſſa. Tyraſonenſis: & Rocha
electi iudice:meo iudicio uel cōtinebunt Regē ſn̄ia ſua:uel dilatōne iudicii
irritabunt paratum alioquin ad res ꝑturbandas. Potens exercitibus eſt:&

pecunia:& quidem amicis etiam non mediocribus. Vtinam tam bene ani
matus ad gratitudinem ſit:q̃ facile inſtructus eſt ad iniuriam. Dilexi eum
ſemper:ut ſcit Dignatio ueſtra:ſed obedientẽ eccleſiæ:Mutatum nunc ani
mo non plus amare poſſum:q̃ matrem noſtrã Apoſtolicam Sedem. Illu-
minet Deus ſenſum eius:& cor:& nobis in adiutorium noſtrum intendat.
Vrſinus noſter neptem ſuam germanam Rynaldi ſubdiaconi in coniugi-
um dedit Laurentio de Medicis Petri filio. Rem ſane ut apud omnes nõ
expectatam:ſic a multis merito exiſtimandam. & qui laudent:& qui ægre
ferant in utranq; partem ſunt plurimi. Ad Eccleſiæ ſuę utilitatem hoc quo
q; Deus conuertat. Quid ultra ſcribam non habeo. Opto patrem meum
Auinionenſem bene ualere:& iſthinc mature abſolutũ redire ad nos:apud
quos nõ iniucundior:q̃ apud Gallos erit præſentia ſua. Parietes ędium ue
ſtrarum ita me amet Deus:hunc reditum uidetur expetere. Cõmendo cha
ritati ueſtræ filium meum Ioannem Duboter:mihi propter fidele obſequiũ
unice charum:ut qui uidelicet menſam eſurienti:& feſſo laute ſemper pa-
rat:etiam lautius ueſtro bñficio præparet. Opto beneficri ei:& bene eſſe
in omnibus. Commendo & me ipſum: ut auctoritate patris & Domini:
panem Archidiaconatus Xanthonenſis de manu ſua acceptum non
extorqueat: & rapiat iniquiſſimus pręſul: ita quottidie ut uideo im-
pietatem impietati accumulans:ut futurum breui confidam: cum ad pri
uationem male adminiſtratæ eccleſiæ ſuffragio meo Rumantius ſum adiu
turus:Dignior quidem illo exitu eſt Andegauenſi Epiſcopo. Romæ. xxii.
Decembris. M.cccclxviii.

Hieronymo Lando Epiſcopo Cretenſi Legato Peruſino.

ESt qđ cum Dignatione tua de Petro filio tuo querar. Viceſimũ
pene iam Romę diẽ agit:& nondũ Papiẽſem eſt allocutus. Ho
die uiſitans ex conſuetudine noſtra Cardinales nouos ſororum
Pontificis filios:atq; illũ uidens ſpatiantẽ p aulas uocaui ad me: & rogaui:
num Cretẽſis mei filius eſſet? Cũ eſſe ſe diceret:petii rurſum num me agno
ſceret? Cũ æque ſe agnoſcere reſpondiſſet:addidiſſetq; multa mea in te pa-
trem extare officia: Et qd inquã ẽ cauſæ:qđ me nunq̃ adieris? Erubuit ado
leſcens:uultu cõfitens:qđ excuſare uerbo nõ potuit. Si uenerit:ut uenturum
exiſtimo:accipiet ea charitate qua accipi pr̃ ẽ ſolitus: Noſcetq; ſi maxie ad
bñficiũ nũc deeſt facultas:aĩum tñ nõ deeſſe:q tuis oibus tpibus ſemp af-
fuit. Ad litteras:quas Thomas ſacerdos attulit reſcribo in hæc pauca. Sed
illud etiam addo gratulari me multum:quod in iſthac difficillima Peruſiæ
adminiſtratione ita prædicetur dexteritas tua: ut nihil intempeſtiuum:
aut improuidum agere iudiceris. Ita etiam commendetur uitæ inſtitu-

tio:ut aſſit ſemper: & ſine ſcurrilitate comitas: & ſine aſperitate grauitas. Retine uſq; in finem laudem hãc inchoatã:atq; illud cogita ſemper: raros fuiſſe ẽt ſummæ uirtutis uiros:quorum in tam feruida ciuitate ſimiles initiis exitus fuerint. Ego mi Cretenſis ſum tuus:& tibi oĩa ſumma deſidero. Vale. Romæ. xxiii. Decembris. M.cccclxviii.

Nicolao Lucenſi Epiſcopo Mutinenſi Præſidi Montis Caſini.

Moleſta & mihi quoq; eſt tua iſthęc mora: plus tibi meo iudicio afferens damni: q̃ ei utilitatis:a quo es ablegatus. Virtus tua dignius miniſterium poſtulabat:in quo uim ſuam oſtenderet: & ad ampliora gradus pateret. Sed quid agas? ubi & ſine indignatõne dimittere opus acceptum non potes:& retinere cum triſticia cogeris? Ferendũ uidelicet eſt:& animus ad tolerantiam pręparandus. Non ſi male nunc:& olim ſic erit inquit Flaccus. Multi poſt longa exilia cõſecuti imperia ſunt: & in lætitiam luctus ſuos uerterũt. Cuncta:quę pateris inquit Gregorius: tanto ferre patientius debes:quanto ſecretorum cæleſtium ignarus cur hęc pateris neſcis. Neſcis tu:& pariter ego tecum ignoro:num aliquando ſolitudo iſta tua ad celebritatem:& loci obſcuritas ad claritatẽ: pericula uero ad ſummam ſecuritatem ſint reditura. Sperandum eſt Beatum Benedictũ: cuius cœnobium:& locum pœnitẽtiæ ſuæ regis: poſt opus bene impletũ retributurum tibi abunde:nec paſſurum:ut fruſtra ſint uigilię tuę. Itaq; ad patientiam:& obedientiam Principis te q̃tum potes confirma: & meliora expecta:& uitam tuam cuſtodi. hominem illum:quem locuturum mecum ſignificas:nec audiui:nec uidi. Vtrũq; ęgiſſem libẽter:ſi ſe obtuliſſet. Iterũ dico bene ſpera:& iuxta uerbum ſcripturæ: Triſticiam omnem lõge expelle a te. Multos enim iam occidit triſticia:& non eſt utilitas in illa. Ego tuus ſum:memor ſemp futurus cũ noſtræ antiquæ conſuetudinis:tum uero tui ĩ me animi. Vale. Romæ. xxiiii. Decembris. M.cccclxviii.

Laurentio Rouarellæ Epiſcopo Ferrarienſi Legato in Hungaria.

Fuit hic poſtea Cardialis A grien. nũcupatus.

Lectis litteris tuis:audito etiam ſeruo Dei Gabriele noſtro: benedixit anima mea Domino:& omnia:quæ intra me ſunt nomini ſancto eius. Video enim iacta iam eſſe fundamenta noſtræ ſalutis:& Sathanæ Sinagogam in ruinam conuerſam. Ceſſit qui cedentes perſecuturũ ſe iudicabat. Amiſit multa: cui exploratum erat cuncta eripere. Quiq; etiam & re militari: & bellatoribus neminem ſibi parem arbitrabatur. Vicini Regis uirtute inanem opinionem ſuam agnouit. Impleuit Dominus faciem eius ignominia. Obſcurauit oculos ſuos ne uideat: & factæ ſunt hereticorum uiæ tenebræ: & lubricum: & Angelus Domini perſequens eos. Non uidebamus antea miniſtrum iudicii

Georgi. Pogebratius.

Mattheus Rex.

noſtri. Timebatur multa a multis. Mala perfidi hominis mens: malus animus ad fraudẽ ſemp intẽtus nos perterrebat. De uicinis quoq; Germanis erat uehemẽs ſuſpitio: ne uel ſtudio partium: uel odio cauſę: rationẽ oẽm inchoati operis frangerent. Ecce ſublata ſunt oĩa primo aditu belli: & manus Dñi eſt nobiſcũ. Laudãdus æternis eccleſiæ pręconiis Mathias Rex Hungarorum: qui ſancta patris monita accipiens: arma ſine cõctatione intulit: hoſteq; in fugam uerſum magna parte male poſſeſſi regni priuauit. Laudãdus & tu pręſul digniſſime: cuius forti miniſterio cõparata breui hęc ſunt: nulla habita uel laboris: uel diſcriminum rõne. Laudanda & Gabrielis ipſius indefeſſa ſedulitas: qui ſupra ualitudinis uim: ſupra ẽt religionis ſortem: nulli uel loco: uel officio defuit. Eſtis ĩ quottidianis ſermonibus noſtris. De uobis tota urbs loquit̃. Benedicimini: amamini: & digni habemini: quos reſpiciat de alto Altiſſimus: & præſens ętas: ac poſtera in aĩo geſtet. Recẽſere ſuperfluũ eſt: quid ſępe de te prædicauerit Põtifex: & quid certatim tribuerint Cardinales. Vnũ illud de oĩbus iudiciũ ſit: qđ conſtans noſtra ſñia eſt: neminẽ ex omni numero eorum: qui multos iã annos in negociũ eccleſiæ miſſi ſunt: aut maiora pręſtitiſſe q̃ tu: aut plura breui tpe perfeciſſe: aut lętiora ẽt ad hanc Sedem miſiſſe. Conare igit̃ digniſſime Chriſti pugil ſacrificium inchoatũ explere: & ſpem a Deo mõſtratã q̃tis potes conatibus adurgere. Tua tota hęc prouincia eſt: & palma tua: Nullius prærerq̃ tuis manibus ad nos referenda. Ad quã rem cũ Pontificẽ noſtrũ opportuna oĩa collaturũ exiſtimem: Tum meæ: & multorũ orationes: qui Remp. ſaluã cupiunt: laboranti tibi non deerunt. Reliqua ex eodẽ Gabriele accipies: qui noſtra oĩa ĩtellexit: & mecum perfamiliariter ſæpe locutus eſt. Dñs Deus cuius cauſę nũc ſeruis fortitudo tua ſit: & illuminatio tua: & ſalus tua: Teq; cõis uoti compotem patri: & omnibus nobis cũ gloria reddat. Beneuale. Romæ quinta Februarii. M.cccclxix.

Chriſtophoro Landino.

LIcet Vgolinus: & Baccius hoc paucorum dierum contubernio iam ſatis mihi ſint noti: teſtimonio tamen de iis tuo ſum delectatus. Sunt in Vgolino quæ memoras: fides in obſequio: & ſedulitas: Quodq; ego optare in domeſticis ſoleo: etiam grauitas. Si pluſculum aliqd litterarũ attuliſſet ad nos: nil eſſe amabilius poterat. Cõfirmatior doctrina futura illi ad facilitatẽ erat: Mihi ad gratiã. Sed non negligam eum propterea honore tuo: cui cognatus eſt: & morum continentia: quos ꝓbo: benigne ſemper habebitur. Plus ocii & commodi indulſi ad ſtudia iam quidẽ: q̃ curiæ noſtræ uſus ferat: & indulgere aliis ſoleam. Protinus bona ſpes erit obſequii: ſi quæ tu litteris: uerbis ego: illũ monuimus aĩo cõtinebit. Pa

tientia imprimis perneceſſaria eſt:a qua una ſuperatur oĩs ſeruiendi aſperitas.Egendum ſæpe eſt:& ſudandum:& algendum:atq; his difficultatibus quaſi adminiculis augẽda induſtria.Duces ii boni haberi ſolent: qbus Tyrocinium laborioſum fuit:& reliqua militia exercita.Nobis : qui ſine generis:uel doctrinæ præſtantioris cõmendatione:quaſi in mercaturã quãdam honoris huc uenimus:adiutrice pſeuerantia eſt emergendum. Quod & in multis ſum ſæpe contemplatus:& in me ipſo ſemp expertus . Summã illã facio:ut perſeueret Vgolinus:nec grauet̃ ſeruitio:Nec quia non præſtetur ante mercem preciũ lãgueat aĩo.Ocius : ſerius irremuneratum neminẽ patitur curia.Quod ad Bacciũ attinet:Si modeſtia par eſt ingenio:ſibiq; nõ uulgo ſeruiet lyra:fructũ & ipſe feret ſeruitii.Roſcio aũt: quem memoras: Populus Romanus auditũ ſæpe in ſcena præbuit: nunq̃ in adminiſtranda Rep.fidẽ.Laudatus ĩ Theatro:ad comitiũ admiſſus nõ eſt. Sed ↄfido hũc quoq; non defuturũ ſibi:& qua eſt docilitate perſpecturũ magis:quid ſe iuuare poſſit:q̃ alios delectare. Te amo Landine memor antiquę conſuetudinis noſtræ:& certe ẽt præſtantis ingenii tui:cuius laudator ſemp inuentus ſum.Ornamenta dignitatis noſtræ nil mihi ademerunt de amicoꝝ memoria. Volo me & meis fidenter oĩbus ut tuis utaris:Papienſemq; propius recognoſcas.Infœlicẽ crederem hanc meam fœlicitatem:ſi quæ dedit Deus cultoribus doctrinæ non eſſent mecum cõmunia. Vale.

Geraldino nepoti Angeli Epiſcopi Sueſſani.

CArmen:qd de prædio Sueſſano miſiſſe te dicis: reddirũ mihi nõ eſt.Cum reddetur:agent̃ beniuolentiæ tuæ gratiæ : ſicut & nũc pro Bucolicis agunt̃ .Quę eiuſmodi ſunt:ut ſpem de te optimã præſtent.Laudo induſtriã:quottidianamq; hanc ſcribẽdi curã. Sed hoc te pro noſtra beniuolentia rogo:ut ſimul cũ ſtilo animũ colas.Noſti qd ualeant uerſus inopes rerũ:nugæq; canoræ.Scribendi recte:inquit idẽ Poeta: principium ſapere eſt:& fons.Ad emendatã latinitatem: quæ tibi iã parta eſt addenda nunc reliqua ſunt:uidelicet Dialecticę ſtudiũ:& Phyloſophiæ ſacrarũq; imprimis litterarum:ſine quibus inutilis eſt oĩs noſtra cõtentio. Rerũ copia (inqt Cicero) uerborũ copiã gignit.His uero diſciplinis: & ſi iã nũc & tuo iudicio:& monitis optimi pr̃is Præſulis ſueſſani iuigilare te putem : uolo tñ hoc breue teſtimoniũ noſtræ charitatis accedere. Vale.

F.Cardinali Mantuano.

SEptẽ his diebus:q ab ultĩs lr̃is meis ſecuti ſunt:ægre qd ſcribã inuenio.Scribã tñ:& ſi nugas ſcribi oporteat: uel hebdomadis cõſuetudinẽ ſeruẽ.Propoſui.n.q̃diu abieris meminiſſe officii tui:qd tu olim pr̃is abſenti ĩpẽdiſti.Proxio Dñi die:quo ſemp ex nr̃o ordine aliqs

Hęc epiſtola in Pontificatu Xiſti recte poneretur.

celebrat:operatus eſt ſacris Cardinalis Sancti Vitalis: qui ab altari ad Põtificem ueniens pallium Tarantaſienſis eccleſiæ eadẽ hora accepit. Vide ad quid ſcribendum cogat rerum inopia. Vide & aliud huius. Celſit Falco noſter fratris filio baſilicæ Petri canonicatum: Eundemq; me rogante inter accolitos cooptari obtinuit. Vide & tertiũ ridiculũ magis. Protonotarius ille Vaſco: qui domi meæ dudũ acceptus: multiſq; honoribus: & beneficiis auctus: tanta quadriẽnio ante calũniatus eſt: moriens nũc unum ex ſuis inſtituit: qui Romam ueniret: Veniã a me precaretur: mẽtitumq; eſſe ſe oĩbus affirmaret: quos ego monſtrarem. Peperci famæ defuncti: & conſcientia ſola contentus: nil ultra expetii. Inuitus non leges: q̃d ſequit͛. Sine nouis Cardinalibus Ieiunia tranſiere: Pontifexq; multis cõpetentibus dixit tempora pturbata nouæ ordinationi minus eſſe idonea. Antiſtes Ianueñ. Ibletuſq;: & noſter Chaurienſis in ſpe precipua ſunt: q̃ cito aũt implendã: ignoro. Hodie Cardinalis Aragonenſis accipitur. Imus Lateranum uſq; obuiã omnes: ad Pontificemq; deducimus. Cum hęc ſcribo nondum patrẽ uidi. Si quid noui honoris: noui ordinis erit: reuerſus domũ epiſtolæ adiiciã. Audio eſſe in comitatu ſuo Ep̃os quattuor futuros Romæ in familia. Totidẽ quoq; qui honeſtandi itineris cauſa uenerunt: ad ſuas Eccleſias mox reditũri. Ex Regiis purpuratis itidem quattuor: primumq; inter hos ex Piccolominibus Melfitenſem. De breuiatorum collegio res ſualeſcit. Puto Viceccãcellarium hanc reſtitutionẽ perq̃ indigne feretem. Tandẽ partitõne aliqua numeri: manus daturum. Si papyrus atramentaq; Bononiæ ſunt reſcribe pauca: cupienti multa de te cognoſcere. Quartæ hæ litteræ ſine reſponſo ſunt: quas poſt reditum ſcribo. Vale. Romę.

F. Cardinali Mantuano.

PRecor Mantuane chariſſime: ut ſi de iis quæ ad pręſens bellum pertinent: non ſcribo mihi ſis æquus. Facile eſt perturbatis temporibus non bene litteras reddi: & quę fideli ſtudio ſignificant͛ his: aut illis eſſe ingrata: & ĩ partem aduerſi animi accipi. Obſcurior immeritus. Accipe ergo: quæ in contione recitari ſine periculo poſſunt. Exordiar a meis. Redii ex Vulſinienſibus incolumis: & ſum Romæ incolumis: litteris trĩ: & domeſticis uacãs. Publicis aũt q̃tũ p dignitatẽ ĩponit͛. Emi intra urbẽ Vineolã: quę & ducẽdo tpi: & ualitudini curãdę ẽ opportuna. Ad eã ſerenã quaq; die me cõfero: una opa ĩterpellatores uitãs: & curas. In beniuolẽtia Vicecãcellarii nr̃i pſeuero cõſtãter. Ille pari ſtudio in mea. De tua Dignatõe ſũt crebri ĩter nos ſmones. Deſideriũ uero pñtię pene cõtinuũ: Tpi ſuccẽſentes: cuius cã ex nobis ſubtractus. Sed illd̃ aliq̃n abibit: & tu nobis redderis. In aliẽis hęc ẽt habe. Mortuus ẽ Barchinonẽſis noſter: pcipua ſuo

rum:& totius curię mœſticia. Eius ſacerdotia: Eccleſiam: & quæ exercebat apud auunculũ munia: ipſi auunculo permiſit Põtifex: ut ad quos uelit ſingula deferant. Affuimus oẽs ſolamini ſuo. Cenſeo idẽ tu per litteras agas. De cœnobio Laurentiano perſeuerat cõtentio adhuc: & ſuo loco quiſq; ſe continet. Quãtum intelligo: in Neapolitanũ Palatinus inclinat. Nouarienſis: ut mihi affirmauit: æquius de Cardinalatu: q̃ de ſemel adita poſſeſſiõe patiet depelli. Doleo inter nos iſta incidere: opinionẽq; ſacerdotalis modeſtiæ apud ſeculares perire. Numera tu quot talia: & cuius culpa breui accidere: atq; unius tm̃ culpa: ut noſti. Exequias Reatini: & Tiraſonẽſis hodie abſoluimus: ut religioſas quidẽ: ſic & frugales. Mellinas uero peſtilẽti ęſtate nõ planc impletas inſtaurari Pontifex iubet. Nec id ſine patris nepotũ q; mœrore. De cardinalibus creandis rumuſculi quidam in plæbe: apud nos ne ueſtigium quidem. Peſtilentia per hanc hyemem tectum magis ſemen habet q̃ proferat. Vereor ne appetente uere exire rurſum & peregrinari nos cogat. Quærenti quid nunciare amplius poſſim nil ſane ſe offert. Vt ieiuna eſt curia ſic ſua ſunt oĩa. Ego ſi forſan eſſes oblitus: ita ille tuus ſum Papienſis tibi tota mente addictus: ut q̃tum meritis: tãtum ſui poteſtate cęteros ſine controuerſia ſuperes. Vale.

Donatus Acciaiolus Ia. Cardinali Papienſi.

DElata eſt ad me nuper pictura quædam Gallię tranſalpinę: ſatis arbitror emẽdata. Hãc ad tuã Reuerẽdiſſimã .D. mittendã putaui: ut ſi qñ Cæſarẽ: aut alios ſcriptores de rebus Gallicis ĩ manus ſũmeres ſubiectas hẽres oculis illius ꝓuinciæ regiones: quarum deſcriptio ſolet legẽtibus iucũdiſſima eſſe. Quędã adhuc flumina: ut Iſara: Rhodanus: Liger: Sequana: Elauer. Quędã ẽt oppida: ut Genua: Lugduniũ. Biturigũ: & Thuronũ urbes. quidã ẽt populi: ut Santhones: Auerni: Attrebates: aliaq; eiuſdẽ generis ĩ ea reperiunt: quæ antiqua ꝓpe retinẽt noĩa: quædam uero nouis uocitant noĩbus: ut Delphinatus: quẽ Allobroges incolebant locũ: ut flumẽ Arar: qd nunc Sonã appellãt: ut multi in Belgis populi circa Rhenũ: ubi Germani longum tp̃s incoluere. Sed hæc melius nouit Reuerendiſſima. D. tua: cui me etiam: atq; etiam cõmendo. Florentię die viiii. Aprilis. M.cccclxix.

Chriſtophoro Pratellæ.

VSq; in hũc diẽ litterę tuæ pecuniariæ nullæ ad me peruenerũt. Alienæ hoc auerſionis: non tuę negligentię eſſe exiſtimo. Medicees Menſarii ſuas habent. Cum iis meę non pferunt. Vnde hoc accidat: non tam ignoro: q̃ miror. Niſi Philippus adminiſter menſæ: fidelis priuatę ſignificationi: pecuniam a te perſolutam retuliſſet in codicem: labo

raſſet iam dies complures familia. Secundas reſcribi cura: & mitte: & qbus credas tabellariis uide. Venit Ioães Antonius: alio illum animo accipe: q̃ tua ſcripta oſtenderunt. Doctore: & libris adiuua hæc eius initia: nam pecunia: & ueſtitu adiuuabitur: unde inſtitui. In cœnobio: & deſignato cubiculo eſſe illum uolo. Socio ſtudiorum utetur nouitiorum Magiſtro: quem præcepto meo retentum a te eſſe exiſtimo. Summa eſt: ut intelligat adoleſcens mandata hæc contempta non eſſe. Cibum: ut prius ſcripſi: cum Magiſtro: & in Monachorum cœnaculo capiet. Exige: & mitte: & Vale. vi. Maii. M. cccclxix.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

SI non minus fidei habendum mihi q̃ Marco credis: crede pater: neq; imprudentiæ culpaſſe me tuos: neq; ullius rei crimen in te retuliſſe. Egiſti omnia: nõ fideliter tantum: ſed ſummo ẽt patris officio: monens q̃d antea neſciebam: & collaborans: in quibus tuam operã uolui. Etiam Ioannes Guidicio: & frater plura præſtiterunt deſiderio meo: q̃ nullis præcedentibus meritis poſtulare phas erat. Laudo oẽs: & gratias quas poſſum oĩbus ago. Miror tñ retuliſſe Marcum q̃d nõ intellexit: & in nuda narratione qualem proximis meis litteris accepiſti tuam: & tuorum contumeliã agnouiſſe. Si tyrãnum me credidit: cuius etiã leuis ſermo plus ſemper habet: q̃ præferat: ſenſum illum elicere potuit. Sin Sacerdotẽ putauit qualem me noſti: putare utiq; debuit cõſenſiſſe os cordi. & nec plus de animo impetrandum: q̃ uerba oſtẽderent. De ſolo Sebaſtiano id tantũmodo queſtus ſum: & quidem modice: q̃d ex me ſæpe audiſti. Quare mœſticiam depone: ſi quam habes: & Marcum putato more hoĩum affinxiſſe: q̃d negatæ pecuniæ conſentaneum credidit. Ego nec te culpare poſſum: ſi uellem: nec deberem: ſi poſſem. Es mihi amore infinito coniunctus: atq; oĩum ut ſæpe dixi qui uiuant chariſſimus. Quod ad ſecretarios Lucẽſes attinet: noſcens quo cum Principe mihi res ſit: non audeo in iis quæ poſtulant: litteris ſatiſfacere: quas ſciam aliqñ huc illuc nunciãdarum rerum ſtudio mitti. Sed ſatiſfaciam tibi: qui ſub eiuſdem Magiſtri es uirga. Fœdus ĩter Pontificem tãtum: & Venetos ictum eſt. Nulli alii eorum: qui uulgo feruntur adiuncti ſunt. Cõditio una de pluribus eſt imperata: ut laceſſito a ſocialibus Põtifice: mittere Veneti in auxiliũ ſuis ſtipẽdiis dẽant eqtũ milia quattuor: & peditũ duo. Ignorant cætera a me horũ: ut noſti: minime curioſo. Ipſe in cõſiſtorio cum factam rem nunciauit hoc tm̃ aperuit. Ad prohibendam: non inferendam iniuriam id conſilium neceſſario ſumptum habes ad omnia. Vale: & me ama. Romæ calendis Iulii. M. cccclxix.

Ia. Minutolo Lucenſi.

CVmulate impleſti quod erat in uoto.Eſt mihi nunc ſeges: und
paſcere ocium dierum aliquot poſſim.Deduxiſti hanc ariminen
ſem contentionem ab initio ſucceſſibus ſuis: Vt certe non plura
exiſtimem geſta: q̄ ſunt a te ſcripta. Id etiam genus orationis adhibuiſti:
Italice licet:ut luce ſua plus me delectarit: q̄ latinum meum delectaturum
alios credam.Gratias ago:& me tibi debitorem confiteor.duo quoq; con
tendo a te: Alterum:ut quod modo ſummo meo beneficio egiſti in finē uſ
q; continues.Alterum: ut noſtrum Archiepiſcopū meo nomine roges cau
tius ſe caſibus offerat:quem illi ſæpe tranſeunt aliquando inueniunt. Niti
uiribus:& uigilare:& præſenti animo eſſe:& matrem eccleſiam labore aſſi
duo adiuuare certe decet: & cuiq; præſulum conuenit. Sed inter hæc uitæ
etiam rationem habere nonmodo licet: ſed certe eſt neceſſarium. Quod
benefacimus danda eſt opera ut facere poſſimus diutius.Ipſe: ut opinor:
propter ſacerdotium armaturam totam non induit:gladio nō ferit: atq; iis
tegmentis non procedit in aciem:quibus ſæculi Duces.Quanto ergo mi
nus armorum eſt tanto eſſe plus diligentiæ ad cuſtodiā debet. Noſcit nos
omnes.Scit qua interdum gratitudine ſimus. Nō dubito ſi quis caſus ſini
ſter eum arriperet futuros aliquos nonnullos:qui & riſuri eſſent eius incō
moda:& aſcripturi temeritati quod fuiſſet uirtutis. Itaq; malit ſe ſibi & ec
cleſiæ reſeruare:q̄ ludibriis aliorum uitam offerre.reliqua tu melius:& tuo:
& tuorum conſamulantium nomine.Vnum opto quod pene exciderat:ut
in his quæ ſcribis noſtratem omnem hanc rationem aggerum:Pontium:
foſſarū:uallorum:atq; aliarum rerum:quæ continendorū in tuto militum:
aut deſtinendorū hoſtium cauſa excitantur: minutatim adiungas. Video
in eiſce rebus frequentem fuiſſe Cæſarem:atq; eas plurimum delectare: cū
bene exprimuntur.Da ueniā ſi occupatōnibus tuis addo hęc tedia.Addes
tu me.'s ſemper cum uoles.Vale.Romæ.xx.Iulii.M.cccclxviiii.

Spalatē.q
poſtea An
thiocenꝰ Pa
triarcha.

Chri.Pratellæ.

EXcuſatio tua de cedulis non conſentit prioribus litteris.Ingenui
animi eſt fateri patri quod eſt.Erat ſatius dicere:in magnis neceſ
ſitatibus noſtris maiorem porrexi. Vtcunq; ſit laudo factū: &
bene collatum munus exiſtimo.Doleoq; ante id tempus factum non eſſe.
Conſulis num offerente illo penſionem quam debet:remittere pecuniā ad
ducentorum ſummam debeas:an alia ratiōe id exequi.Erat animi mei: ho
noris etiam atq; officii: emptis muneribus idipſum explere.Sed tu:q præ
ſens es:& affectus eis deprēhendis.agito quod illis gratius noſces.Fortaſ
ſe remiſſa pecunia gratior erit:& minus periculi:atq; oſtentationis habe
bit.Itaq; totum hoc opus curæ ſit tuæ.Doleo de Epiſcopo Bethlemitano

non ſuccedere: quod deſideratum iam erat: & dignitatem habuiſſet tribunal: & minus quoq; impendii. Si reliqua ulla eſt ratio qua impetrare id poſſis: uiribus quæſo totis contende. Si ingratum Ciccho non eſt tractare illũ quę ſunt ſacramentorum & ordinis: miror cur diſpliceat tribunal adiungi. Pugna quoad potes: atq; illud contende: ut ad alienum arbitrium uicarios non cogamur accipere. Id enim eſt iuriſditionem amittere. Malo tu id munus continues quoad aliunde proſpexerit deus. Habes animum meum. Illi te q̃tũ potes accõmoda. Propterea ut nõ ſpolier: neq; cogar ſeruitutis huius iugum ſubire cedulas munerum miſi. Recipe ad te omnia ſi potes: atq; ut poſſis conare. Tum per ſubſtitutos ex interuallis ſpiritualia tracta. Hoc modo nullis ſentientibus quem uolemus ad tribunal habebis. Bene uale: & ſacramenti tui in altari pręſtiti eſto memor: Magiſq; animã tuam attende q̃ cætera. Tum imprimis cogita ſemper quid honori noſtro conueniat. & nec ex perſona tua metire quicq̃: ſed mea. Pro me iſthic es non pro te. Serui dignitati cardinalis & conſilio cuncta inſtitue. Litteras omnes meas: quas manu propria ſcribo ſerua diligenter: ut pręſto eſſe poſſint cum repetentur latinæ præſertim. Iterum Vale. Romæ die. xx. Iulii. M. cccclxix.

Cardinali Senenſi.

OFficia. D. ueſtræ ſuperant gratias meas. Rem coniugii abſoluiſti quo tempore nondum inchoatam putabam. Acceſſioni intẽdiſti ædicularum: cum obliuioni datã in tot occupationibus crederem. Diligentiæ cõmendo te: me damno inſcitię: qui dilationem non ad ſtudium conficiendi retulerim. Ago tamen quas poſſum gratias: ac duo hęc munera colloco in rationario cęterorum: quæ tuę beneficentiæ debeo. Perſoluere aliquando poſſim faciat Deus. Nam perſoluendi uoluntas non niſi cum ſpiritu deſinet. Grata fuerunt quę de Vrbanis: & bellicis rebus ſignificat. Caſu eccleſiæ ſemper dolendum eſt nobis. Cum ſuis. n. rebus coniunctæ ſunt noſtrę. Sed utinam ante initium conſiderati exitus eſſent: aut nõ his tãtum fidei habitum: quibus mos fuit alienis fortunis ſuas præferre: Immo & alienas contemnere ut ſuę locentur in tuto. Vbi nunc quattuor illa milia ĩ flaminia expectata? ubi fœderum tanta fiducia? Cum damno: & dedecore Arimino pellimur: nec eques modo unus in auxilium uenit. Reſpiciat eccleſiam Deus: quando in ea adiuuanda nos minus uidemus. Credo iam Senis tibias ſiluiſſe. Comparo me igitur ut ueniam: præſenteſq; de omnibus colloquemur. Nunc. D. Tuę me & mea commendo. Inter mea Campanus eſt. Pientiæ. xvi. Auguſti. M. cccclxix.

Io. Petrus Arriuab. Ia. Cardinali Papienſi.

NOn fuerat propoſiti mei ea ad te ſcribere:ī quibus aut tuto mē tiendum:aut cum periculo uel ſaltem odio ueritas pronunciāda eſt:quod utiq; uerendum eſt:aut litterarum interceptione : aut eorum negligentia:quibus cōmittūtur. Sed quod exigit a ſeruo Dominus non poteſt recuſari:quedam.n.præſtamus ſine culpa . Imperata nō facere crimē eſt. Id nemi hi impingi poſſit:& ab eo potiſſimum cui omnia debeo: agam præter inſtitutum meum:non quod res magnas & certo exploratas perſuaſum habeam poſſe tibi a me ſignificari:ſed ut mandatorum tuorum obſeruantiſſimus uidear ſcripſiſſe quod ſentio:& id quod ſinefuco audies: liberum ingenium:a quo uanitas omnis:& mentiendi ſtudium alienū eſt. Nihil.n.mihi uidetur fidem hominis magis uiolare ac tollere q̄ uſus dele-ctatioq; mendacii. Cōmendabo litteras meas Stephano tuo:ut eas faciat ad te perferri q̄ diligentiſſime. Sed anteq̄ ulterius progrediar agendæ tibi ſunt a me immortales gratiæ:quod me litteris tuis humanitatis & beniuo lentiæ plenis dignatus es:quod Io. Petrum tuum nil uideris oblitus : & in faſtigio Amplitudinis tuæ poſitus nos uiles pullos læto etiam oculo reſpi-cis. Dixi ubi eę mihi redditæ ſunt:nimirum heri ſimiles dignoſci ſine nomi ne auctoris a me facile potuiſſent. Ea erant opera Fidiæ:ut cuius artificis manibus elaborata eſſent ſine inſcriptione iudicaretur ab omnibus. Nunc ad imperium tuum reuertar. Summa mandati tui eſt:ut tibi pingam cu-riam.non expectes a me Apellis imaginem.mallem equidem poſſe omni no tuæ ſatiſfacere uoluntati. Sed ſi dedero quod in manu mea eſt:putabo me officium impleſſe. Ad curiæ picturam maxime pertinere arbitror : quæ licet extra eam ſint nos tamen potiſſimum ſpectant:quoniam inde ſalus & interitus noſter pendet . Oppugnabatur Ariminum ut noſti magna ui atq; animo:ſuberatq; eius potiundi uelut certa ſpes:& quod oppidani obſi dionem ferre diutius nolle uidebantur diiectis iam muris:& tormētis ſine intermiſſione ſaxa in ciuitatem excutientibus:& quod Robertus Malate-ſta cum Alexandro Sfortia de conditionibus pacis colloquia habuiſſe: & eo iam perueniſſe ferebatur:ut ſcriptæ conditiones & ex utraq; parte ad miſſæ eſſent . Vocatuſq; ad rem non tam concludendam q̄ publicandam Camerinenſium Dominus fuerat . Eo illuc accedente:non ſine iuſſu Ponti ficis inuentus eſt Robertus a ſententia receſſiſſe:uel ut quidam dicunt:ſimu lationem animi detexiſſe:eoq; atq; Alexandro & omnibus conditionibus reiectis refutatiſq; tuendi ſe iniſſe conſilia:continuoq; nunciatum eſt Han nibalem poſteriorem ut ſic dixerim copias ſuas in agrū Ariminenſem edu xiſſe:ac per iocum Alexandro ſcripſiſſe ſe eum rogare:ut mallet bombar-das inde aſportari facere:q̄ illas auferendas ſibi onus relinquere. Proinde

moncre eum ut ſibi bene conſuleret. Vſi ſunt conſilio hoſtis præfecti exer-
citus tormētaq; & ſpecioſam ſuppellectilem: magnamq; impedimētorum
partem Ceſennam tranſmittentes: nihil tamen de magnitudine animi re-
miſerunt: denunciantes inſuper ſe hoſtem expectaturos: & pugnæ copiam
facturos. Interiectis paucis diebus cohortes Regiæ: quod nunq̄ ueriti fue-
ramus: ut ſumus deſideriorum noſtrorum cupientiſſimi: in Agrū picenū
v. & qnquagita ordinibus: ſiue ut alii referunt. v. & q̄dragita tranſierūt. Cō
ſcripta erat in ea prouincia magna copia ruſticorū ad. vii. quibus ad impe-
diendum tranſitum Neapuleo uſurus erat. Quid inde ſecutum ſit haud ſa-
tis compertum habeo. Sunt qui dicant Regios milites Hannibali ſe adiū
xiſſe. Negant alii id factum eſſe obſtantibus & prouincialibus: & Neapu
leone. Verum utcunq; res habeat niſi aliunde nobis auxilia ueniant: non ē
unde tantis aduerſariorum conatibus reſiſti poſſit. Quidam Iulius Piſanus
tribunus Regius Sancto Germano īminet. Petiliani Principis filius altero
ex latere ſui terrorē facit. Eques Vrſinus prope Tybur eſt: proximiſq; die
bus eius milites in agrum Monticellorū & Palumbariæ excurſione facta
in armenta quædam abegerant. Reſtituta tñ poſtmodum ſunt omnia: pur
gauitq; ſe eques ſuo iniuſſu: immo ſe inſcio (ut eſt militum conſuetudo) id
factum eſſe. Ad eum cohibēdum ſi opus fuerit Marianus Sabellus Tybur
mittitur. Itaq; ſi bellum efferbuerit nō uidentur nobis defuturæ undiq; im-
pugnationes. Fœderati ſiue ſociales ut tu appellare conſueuiſti: pricipes
firmo ſimul uinculo cōſentiūt. operæprecium eſt uidere ipſorum legatos:
qui niſi iuncti ne domo quidem efferunt pedem: & Romæ in nos conſilia
ineunt. Habemus hoſtilem riſum ante oculos: & id patimur. ſpes noſtra ī
Venetorum auxilio eſt: a quibus niſi ſubueniatur opus erit: ut deſerta Ari
minenſi impugnatione ad pacem: qualiſcūq; ea futura ſit: non tam dandā
q̄ impetrandam inclinemus. Diſceſſit hinc Franciſcus Senutus patricius ue
netus: eo ut aiunt animo: ac promiſſione: ut cumprimum Venetiis fuerit:
& in eorum concione quid opus ſit facto expoſuerit. iiii. equitum ſint
a Venetis in Flaminiam profectura. Eumq; propterea gerendi belli præfe
ctum deſignarunt: quoniam cum Romæ fuerit norit optime omnia Pon-
tificis conſilia. Ego tamen a nonnullis intelligo Venetos non admodū pa
ratos eſſe ad bellum ſuſcipiendum: immo Pontifici eorum auxilia poſcenti
reſpondiſſe: non debere ſe ex conuentione id facere: quoniā ſine eorum con
ſenſu hanc expeditionem obierit: & quod ipſe prouocator belli: non laceſſi
tus fuerit: Se aūt conueniſſe: ut laceſſito ſubuenirent: nec aduerſus aliquem
bellum moliri: niſi ipſis conſultis deberet. Quid acturi ſint omnino dubi-
tatur. Ego tamen eius ſententiæ ſum Venetos nil moturos: ſi fœderati tuē-

di tantum Arimini curam uidebuntur obire. ſi aliter Pontificem offendere
pergerent fortaſſis futurum: ut ei ſubueniant. Pontifex ubi primum reſciuit
copias Regias in Picenũ tranſiſſe: eo cõſiſtorio: quod ĩ uigilia ſancti Lau
rentii habitum eſt obtinuit a collegio: ut poſſet cum quacunq; dynaſtia ẽt
externa ſocietatẽ inire: & Arimini iura cuicunq; tradere. declarauitq; poſt
modum ſe id Venetis conceſſurũ: quos hac ſpe prædæ nõ dubitaret prom
tiore animo in ſui defenſionem conuolaturos. Rumor eſt eum cum Duce
Burgundię conſilia belli habere: atq; inde uenturum eſſe Baſtardum quẽ
appellant: & ſimul cum Sabaudiẽſi Ducem Inſubrium bello perturbatu
rum. Sed uana ſunt: & paruifacienda externa auxilia: quæ ſi etiam ſucce-
dunt tarda ſemper: & debilia ſunt. Hec habui quæ de bello ſcriberem. Tu
ſi certiora: & grauiora aliunde noſti: nõ tamen irrideas fatuitatem meam:
quam extorſiſti imperio tuo. Non te latet quam arduum ſit ſecreta perſcru
tari: cum hi in celando ſint maxime diligentes. Quid in urbe agatur uis ſci
re? nihil pręter ſolitum. Diſcurritur: ambitur: tenduntur inſidiæ: & philoſo-
phi ſententia comprobatur: Curiam eſſe locum conſtitutum ad decipiẽdũ:
& fallendum ſe inuicem. Raro ſenatus habetur. Pontifex magno curarũ
fluctuat ęſtu. Dicam tibi rem certam: & paucis fortaſſe cognitam. Red-
dita fuit proximis diebus ſcedula quædam Pontifici ſine nomine auctoris:
qua ei denunciabatur: ut ſuis rebus prouideret: uitã eius Septembrem nõ
ſuperaturam. Riſit: ſubdiditq; auctorem quod nomen ſuum non appoſuiſ
ſet (mercedem amiſiſſe: iuſſitq; ut ſtatim ad præſidem arcis Sancti Angeli
deferretur. Quare ad illum: nõ poſſum argumentari. (Tu ex his quid intus
uel deliret uel ſapiatur iudicato. Non uacauit a Mãtuano tuo perquirere)
quod iuſſiſti: quoniam cum ad ueſperam heri redditæ mihi fuerint litteræ
tuæ: ab ea hora uſq; ad quartam noctis ſtomaci inteſtinorumq; doloribus
uexatus eſt: tunc remittente ſe ea moleſtia: admotis medicamentis: & cly-
ſteribus dormire cœpit: & me nunc hæc in principio diei ſcribente quieuit:
Curabo id poſtea: & quicquid cognouero ex me ſcies: faciamq; ut crebro
ſubeas litterarum mearum tedia: quarum & ſi omnia uilia ſunt: fides tamẽ
ſpecioſa eſſe poterit. Securitatem noſtrã turbauit Sibinicenſis Epiſcopi
mors ex peſtilentia: cũ ante tota urbe nil tale ſentiretur. Princeps Mantua
nus: ut tibi notum eſſe non ambigo: in balneis Petriolanis ẽ. Iturum eo do
minum meum nondum auſim affirmare. ubi id exploratũ fuerit non ſinã
te lateṙ. Cõmẽdo me amplitudini tuæ. Romæ. xviii. Auguſti. M. cccclxix.

Donato Acciaiolo.

Vnus tuum a re gratũ: a loco gratius: ab animo gratiſſimum ac
cidit. Non fuerat hic labor ſummendus. Ignotis præſtari is con-

ſueuit. Mihi epiſtola una tuo chirographo ſcripta attalicis muneribus lon ge eſt acceptior. Hoc præſta ſæpe. Illud ad conciliandas amicitias uerte. Trabalibus clauis noſtra eſt confirmata. Reuiſerem Guſonenſem noſtrũ ut petis: Sed uides tempora. Caſus non uoluntatis eſſe eam profectionem oportet. Breui ero Senis. Inde inter nos reliqua agemus. Nũc uale. Pientiæ. xxii. Auguſti. M. cccclxviiii.

Dominico Luceñ.

DE prędio lucenſi: cuius dimiſſionem uenire in ſermonem noſtro rum ciuium refers: exequere quod ex urbe ad te ſcripſi. Non is ſum: qui ponam rumores ante ſalutem. Gratias tibi ago q̄d me cum d ſeceſſu hoc meo & ualitudine inſimul gratularis. Alterum ſemper: Alterum hoc tempore eſt neceſſarium. Placet conſortem tuam: Sororem meam Sueuam tecum ualere. Vtriq; ſit cuſtos Deus: & ſecũda omnia lar giatur. Vale. Senis Vltima Auguſti. M. cccclxviiii.

Georgio Lollio Compatri.

EXimo te metu Lolli: deſiderium conuincendi in iudicio Regis quæritare Paulum cogit monimenta omnia Pii. Quod nomine ſuo ad te ſcripſi ad Nicolaum Piccolomineum ſcripſi. Idem quo q; a me ipſo ſæpe cõtendit. Sorana res hanc nobis moleſtiã exhibet. Quæ nunc miſiſti perlæuia ſunt: nec offerentur a me: ne ſic parſim miſſa argu mentum prę́ſtent condita ſeruari alia: quæ nolimus produci. Tantum illi ad excuſatõnem officii tuas litteras legam. Bono animo eſto: multa tua in eccleſiam officia me indice Paulus cognoſcit: qui ſi pecuniam non permiſit tuorum diplomatum ſcito maiorem pecuniarũ opinionem tibi obſtitiſſe. At iniuria res. At ferẽda a te æque ut cæteris. Hactenus hæc. Quod de cal ceo & ſiniſtro pede ac dextro torqueris: nimis mihi Lolli diffidis. An tu pu tas ignorari a me: quæ nonmodo aſſeris tu: ſed expertus ego ſum ſæpe? Dã da ad ſpeciem plęrũq; ſunt multa: & nec omni ex parte adcũtes nos aſper nandi. Potui ego Bellanto tuo: potui & huic noſtro nõ obſequi: penula me ad comprecandum trahenti. Vidiſti exitum poſt. Illum prauidens ego uẽ dere ęſtiuo tempore ſolem ſine periculo potui. Sed nimis me amas: nimis & circũſpicis te: q̄q̄ ad nimietatẽ nil circũſpici queat. Summa illa eſt. Vna fides. Vnum baptiſma. His comitibus degam quod reliquum eſt uitæ. De ædibus Marreſcotis quo me uertam ignoro. Pars hęc quam litteris refers: ad anguſtias ſuas chariſſima eſt. Vide reliqua: & conſule. Abbas iſthic me us ad interitum languet. Mitto iuſtum: qui conſoletur: & adiuuet. Adiuua & tu quoad potes obſequio meo. Si perdo hunc hominem inſignis erit ca lamitas prędiolis noſtris: triſtaborq; ego pernimium. Saluta coniugem tu

amicæ me:totamq; Familiam. Vale. Valeo & ego.

G. Lollio compatri.

NIl quęret a te amplius Paulus ex Pontificatu Pii. Vltimæ litterę a me illi lectę ſuſpitionem oẽm:cum inani ſpe ademerũt. Quod de Eugenio: Nicolao: & Caliſto aiebas: quorum ne una modo epiſtola ad manus noſtras deuenerat:fecit illico: ut ita eſſe agnoſcẽs nobis ęquior fuerit:ac quieuerit animo. Ita tu quoq; & quieſcẽdũ exiſtima. Aedes Mareſcotas quæſo ualere iam ſinito: Vendere illi non tam rem: q̃ ſpeciem quęrũt. oblata eſt ſpes acceſſiõis certę ad Spanochinas nuper me emptas. Id ſi fiet: ampliato pariete anteriori ſat erunt omnia ad dignitatem:& commodum. Nam de Laterna nocturna: læuis eſt cum iactura: tum cura. Nil apud me prius charitate Pii:& ſuorum gentilium. Pungis rurſum me de uelo ad ornamẽtum altaris adhibito. Inepte ſuſpicaris:ne dicam iniuſte. q̃ uellem a Quadrio poſterlano te uendicares: & aliquando tu quoq; ſanius ſaperes. In eo uelo pictus cupido nõ eſt. Imago eſt Saluatoris noſtri e ſepulchro extantis. Quęro in cellario an in ſacrario appendi illam decentius fuit? Video quid reſpondeas. Hic quoq; reſpondeo ego. Nolite iudicare:& non iudicabimini. Omnis ocioſa ciuitas eadem & maledica: reſaneſcere non niſi negocio poteſt. Vale.

Paulo Secundo Pontifici Maximo.

NVnciatum hic eſt copias Eccleſię his diebus infœliciter pugnaſſe. Neſcio quantum damni acceptum ſit. Varie: & pro cuiuſq; affectu narrari hæc ſolent. Vtcũq; ſit doleo:& cõtriſtor toto corde meo: tota anima mea:& totis uiſceribus meis. Diligo Eccleſiã:& decor eius mihi eſt menti. Ingrati ſunt: impii ſunt: qui tantum iniquitatis ſunt operati. Aſtiterunt aduerſus Dominum:& aduerſus Chriſtum eius. Patrem inhonorarunt: a quo ſemper beneficium:& nuper pacem tulerunt. Matrem oppugnarunt: quę ſeruauit eos:& protexit derelictos. Deus ultionum Dominus audiat hæc de excelſo ſancto ſuo:& ad uindictã exurgat. Scio opus non eſſe conſolari. B. ueſtram: quę magni eſt animi:& cõſolari reliquos eſt conſueta. Ad conſilium quoq; ego ſatis non ſum. Sed ſi filio apud patrem: ſeruo apud Dominum aliquando eſt locus: ſupplico humiliter: ne quid ꝓpterea uel remiſſius: uel timidius agat. Confidat in Domino: qui non derelinquit ſperantes in ſe: & per hęc detrimenta temptat patientiam noſtram. Agitatur Eccleſia: ſed nõ mergitur. Vincitur ſæpe in prœliis: ſed nunq̃ bellis. Cauſa nobis eſt optima. Pugnamus pro iuſticia contra iniquitatem. In tot iuſtificationibus noſtris miſericordia Domini eſt expectanda. Perſeuerantibus multa ſępe uertuntur in melius. Offerunt tempora: quę nõ praui

det ratio.In cauſa Maguntina magna & graui uicta ingenti proelio Eccleſia tãdem uicit. Poſt deletas ad internitionem copias Eccleſiæ deletus eſt Sigiſmundus Malateſta.Poſt profligatos apud Sarnum exercitus Regis: Ducis: & noſtros profligati Andegaueſes hoſtes ſunt:& pulſi Regno.Recentia hæc ſunt:& Beatitudini ueſtræ notiora:q̃ mihi.Et ſi nõ ſint nũc iidẽ adiutores:qui tunc erant eſt Deus:per quem uictoriæ illæ ſunt habitæ.Animo tantum:& bona ſpe eſt opus.Cætera expediet diuinum auxilium.Indulgeat Sanctitas ueſtra: ſi improuide loquor.Dolor meus:& charitas in Eccleſiam ita me cogunt.Non dubito Beatitudinem ueſtram ſapientiſſime & fortiſſime conſulturã eſſe ſponſæ ſuæ fidei creditæ: Eiuſdem pedibus me ſemper cõmẽdãs.Pientiæ die.iii.Septembris.M.cccclxix.

Barth.Platynæ.

GRatulor te Petrioli eſſe intendẽtem ualitudini:Mihi gaudeo noſcenti ex litteris tuis:q̃ti me faciat Princeps Mantuanus.Nil de noſtra in illum uoluntate teſtatus es:quod nõ teſtimonium omne exceſſerit.Sum ſine exceptione ſuus.Præclaram eius domum perfugiũ mihi conſtitui temporibus meis omnibus.Cum filio Cardinali ſic coniuncte uiuo:ut nihil habeat Roma cõiunctius. Ago tibi gratias pro officiis tuis:rogans ut quod feciſti facias ſedulo:& in intimo affectu tam præſtantis Principis Papienſem tuum penitus condas.Quod expleta lauatione reuiſurus ſis urbem:eodemq; itinere inſpecturus monumenta beneficentiſſimi Pii patris noſtri:& placet:& lętor.Pientiæ ẽ tibi parata domus. Caue alio diuertas.Indictum tibi alioquin bellum exiſtima. Vale.Senæ Die.vi.Septembris.M.cccclxix.

Io.Cardinali Attrebatenſi.

Litteræ tuę ea uolũtate acceptę a me ſunt:& lectę: ut debeam tibi q̃d inter curas multas Papienſis es memor.Cõmẽdas te ipſum: & tua.Vide q̃ tempori reddittę ſunt.Hodie habitum eſt conſiſtorium.In eo cum ueniſſet in cõſilium Hiſpanienſe Cœnobium tuæ fidei cõmendatum:eam ſententiam dixi ut nonmodo conſecrationis tuę filium ꝓbauerim me:ſed uno excepto Pontifice:aliorum nulli in te ornando conceſſerim.Non iactandi officii:ſed probandi animi cauſa hæc ſcribo. Quę nihilominus ueniens aliorum teſtimonio accipies.Amo te pater. Idq; certiſſimum habe:plus longe ualere apud me cõiunctionem manuum tuarum: Germanitatem noſtræ dignitatis eodem parente progenitam:Multa item tua in me non uulgaria merita:q̃ uim neſcio quam perturbatiſſimi temporis.In quo ſi uerum fateri uolumus:ſententiis magiſq̃ animis diſſenſimus inuicem.Iterum dico amo te pater.Magis hoc chyrographo teſtari mentẽ

non poſſum. Vale.

Ia. Cardinali Papienſi Ioannes Petrus Arriuabenus.

SCribentem Principi meo Mantuano offendit me Stephanus tuus. Litteras tuas pridie chalendas Septembres ſcriptas reddidit: monuit ſibi eſſe nuncium craſtino mane iturum ad te: cui litterę cõmitti fideliter poſſent: ſi quid eſſem ad te ſcripturus. Itaq; & ſi alia me diſtrahebant negocia: nolui tñ in tanta occaſione nõ ſcribere: maluiq; uel tumultuarias litteras: q̃ nullas dare. Facilis erit uenia apud te infantiæ meæ: q cam iam pridẽ utcũq; auribus tuis dignatus es. Nã certe qui tibi oĩa credo de me nihil credo. Quoq; magnificẽtius de me loqueris: eo grauiorẽ intelligo ruinam meã: & magis pudet inſcitiæ meæ. Illud fatebor: obſeruantiam in te meã ne uerbis quidẽ explicari poſſe: eamq; dicẽdi genus omne exuperare. Tu uero: qui me uſqquaq; bñficiis tuis cumulas: nõ deſinis quoq; tã honeſtiſſimis uerbis onerare. Plus. n. tribuere q̃ me deceat: id quidem mihi eſt oneroſiſſimum. Tuę charitati oĩa aſcribo. Superas ingenio. Vincis facũdia. Excellis & humanitate inter omẽs. Quia non uacat utar paucis: & ubi gratias egero: qđ me litteris tuis dignaris: & inſtruis: ueniã ad rem ipſam. Die Dñico ad ueſperam uario quodã rumore dici cœptũ eſt milites eccleſiaſticos fuſos fugatoſq; eſſe. Hæc uerba erant in ore uulgi. Addebant aliq ſe uidiſſe litteras ex Florentia ad oratores fœderatorũ ſcriptas: quibus ideo narrare omiſerant initium pugnæ: & quomodo conflictum eſſet: qui capti aut mortui: quoniã tam læti nuncii feſtinationẽ noluiſſent immorari. heri quoq; huiuſmodi cladis opinio inualuit. Erant & recentiores litteræ: q bus & captiuorũ numerus: & nomina recenſebantur a pricipio. haud ſatis fides habebatur: & quoniam nouiſſimi mala noſtra diſcimus a ſuis Pontifex nil audiebat: aut aſtute diſſimulabat: & uſq; in hãc horam ſubticeſcũt pretoriani noſtri: immo ut ſunt ad celanda omnia artificioſiſſimi: ne ſignũ quidẽ ullum mœroris oſtendunt. Sed hoc ſapientię fortaſſis aſcripſeri quiſpiam. Illud uero quod de reficiendo exercitu: inſtaurandiſq; uiribus nil uidentur cogitare: quale ſit tu iudicato. paruo momẽto magnæ res in bello diſſoluuntur. Conſultiſſimi Imperatoris eſt non ſolum perditis rebus ſuccurrere: ſed ante prouidere unde ſuccurratur ſi periclitatum fuerit: ne ubi opus eſt facto conſultationibus tempus teratur. Tu qui alias huiuſmodi caſibus: & interfuiſti: & præfuiſti: quanta celeritate opus ſit ſatis noſti. Nunc aut clam omnibus moliuntur: aut equum Troyanum ſtruunt: aut quod nobis conſtet nil agunt: & fortaſſe hoc magnitudinis: & inuicti animi cõſtãtiæ documentũ afferũt: ſe ẽt in diſcrimine ſecuros eẽ: & Deo freti illud Pſalmiſtæ habent in labiis. Si conſiſtant aduerſum me ca

ſtra non timebit cor meum. Si exurgat aduerſum me prœlium in hoc ego ſperabo. Spes iuſtorũ a Dño. Illud tamen obiici poteſt: non tẽptabis dominum Deum tuum. Dicit enim Dominus. Sumẽ arma: & ſcutum. De clade ipſa: qđ magis mihi compertum exploratumq; eſt id exemplũ litterarum Hannibalis ad Florentinos facit: quod puto tibi ſatis: qui proximior es in notuiſſe. Paucis tñ enarrabo. Cognouerat is ab exploratoribus ſuis hoſtes e Virgiliano caſtra mouiſſe: ad Flumẽ cuius & ipſe accola erat deſcẽſurus: inſtructis ordinibus eis occurrit. Confligitur: & cum hoſtes mallent ſe pugnæ ſubtrahere: aut qđ itinere feſſi: aut qđ iniquo loco rem gererent: nõ eſt paſſus ſine clade abire. Capti ſunt trecenti: quos hoies armorum appellãt. Nõ occurrit quo alio uerbo id tibi explicẽ: ad. iii. milia equorũ. Ingẽs numerus impedimentorũ: & bina uexilla: quæ infœlici omine non ſatis odorato thure inauditis precibus Duci data fuerant: Ductores plurimi: inter quos Imperatoris filius uti Scipionis ab Antiocho: quem publica gratia cõmutare noluit: pater integerrimus Io. Franciſcus Meletenſis cum filio. Vulneratus Alexander Sfortia. Aſportatæ ſunt & geminæ bombardæ: & alia id genus tormenta bellica. Affuit & illi prœlio Forliuienſis Princeps cum cohortibus Venetis ad numerum nouem: quæ cum eo mane aduentaſſent ſatis opportune: & ipſe interceptę prędæ fuerunt hoſtibus. Ingens ꝓfecto dãnum: & quod haud facile reſarciri poſſit. Hęc habemus: & quieſcimus. Stupidi ſumus: an altiora corde uolutamus. Tu qui ſapis iudica. Nimia lætitia exultantes hac ſumus aduerſitate compreſſi. Reiicitur omnis culpa in Venetos: qui in mittendis ſubſidiis lentiores fuerint q̃ oportebat. Ad perniciẽ noſtram iam plana ſunt omnia. Nihil itercedit. Nihil obſtat. Modo uelint non deeſt hoſtibus in nos irruendi atq; opprimendi facultas. Orãdum eſt: ut aliud cogitent: & quod ſe hactenus dixerunt tantũmodo intẽdere id uni cum abſoluant. Qua mente a pricipio fuerit haud ſatis ſcio. Sed qualecũq; propoſitum induerint uereor ne occaſionem proſequantur: & ut uaſto ſunt animo non hic cõquieſcant. Ex Gerona affertur gallicos ab oppidanis eiectos: & multos trucidatos eſſe: Subtraxiſſe Regem Gallorũ ſubſidia: quæ Duci Ioanni addiderat. Hæc publicitus. Quod ad me pertinet: Illud uerbũ quo tuam erga me uoluntatem circumſcripſiſti: q̃ uehemens eſt: q̃ ſuauitudinis: & dulcedinis plænum. Potuiſti nihil maius. nequeo neq; uerbis neq; tuis in me beneficiis par eſſe: aut pares gratias agere. Ego quoq; poſtquam me tibi addixi quid magis poſſim non habeo. Sed tu ut magis debeam efficis tam conſtanti humanitate. Quod ſi Domini: & ſerui officia inter ſe paria ullo modo eſſe unquam poſſunt: illius amando ac benefaciendo: huius integram fidem atq; operam ſemp præſtando: nõ

diſfugiam iudicium. In eo certamine nihil profecto ſuccumbam. Audiui te
Senam conceſſiſſe: eo fortaſſe conſilio: ut locorum commutatio uoluptatis
aliquid afferat. Ex ſolitudine cōmigrantibus gratior eſt frequentia. Diu ce
lebriore loco detentis lætior optatiorq; eſt ſolitudo. Vbicūq; fueris opto:
ut tibi bene ſit: nam nos quibus te uita ſuperſtite iucunda: ſi contra grauis:
meliorem in te uitæ partem ducimus. Satis nugatus ſum inepte quidem.
Lectis litteris tuis hæc raptim ſcripſi. Itaq; nil eſt: quod cohęreat. Ignoſce
garrulitati meæ: quæ & eo ineptior eſt: quo magis ſubitaria: & ex tempora
lis. Vale. Romæ nonis Septembris. M.cccclxix.

Ia. Cardinali Papienſi Ioannes Petrus Arriuabenus.

SCio pater Ampliſſime ueluti quoddam emporium rerum no
uarum domi tuę celebrari. Ita expoſcit dignitas tua: ut undecū
q; earum noticiam crebro accipias: & tu earum es inueſtigator
diligentiſſimus: & uera cognoſcis: & cito ad te perferuntur. Non immiſcuiſ
ſem me tanto conuentui niſi tu imperaſſes: maluiſſemq; contumacię q̄ in
eptię crimen effugere. Quicquid igitur ſcripſero memineris id fieri manda
to tuo: & fidem noſtrā expendito. Nonis Septembris quæ nunciata eſſent
de Ariminenſi pugna ad te ſcripſi. Poſtero mane habitus eſt Senatus: in
quo recitatę ſunt Quæſtoris Pontificii litteræ. Is conflictum eſſe: plures ca
ptos: occiſos: uulneratos q̄ plurimos non ibat inficias. Signa ab hoſtibus
intercœpta: impedimenta ſubtracta: & quod uerbo nō exprimebat: ſuos
omnes campo ceſſiſſe: & in municipia finitima trepidos confugiſſe ipſo ſa
tis euentu declarabat. Se uulneratum in genu: Alexādrum item Sfortiam:
& Neapuleonem: alterum in capite: alterum in gutture uulnus accœpiſſe
fatebatur. In eo tantum minus iniquam fortunam ſuam faciebat: quod &
hoſtium plures: & digniores capti: Plures interfecti: maior equorum copia
eſſet amiſſa. Affuit in Senatu Orator Venetus: pduxit litteras illius potē
tatus nomine ad Pōtificem: quibus dolebat huiuſmodi iniuriam damnum
q; fuiſſe ei irrogatum. Sed quod ſolum in ea iactura poterāt: ſe paratos ter
reſtribus maritimiſq; ſubſidiis cōſilia eius omnia iuuare: præſtituroſq; affa
tim omnem operam ſuam: ut ex initis conuentionibus tenebantur. Magni
fica inq̄ uerba: & magnæ ut aiunt ſpei. Sociorum igitur: & domeſtico robo
re ac præſidio firmatus Pontifex: qui nondum: ut aſſerunt: Chorbonam
aperuerit: nihil animo motus perſtat in ſententia: ſe niſi Ariminum deda
tur: neq; a bello temperaturum: neq; ad ineundam pacem inclinaturum.
Noſti neruos belli eſſe pecunias. Inde initium reficiendorum militum
ſumptum eſt. Heri ad exercitum profectus eſt Lucas Nelli cum .xl. mili
bus ducatis: eos diſtributurus: ut magis oportere intellexerit. De aliis

mittēdis infra paucos dies ſpem addiderunt. Perquiſiti: & in domibus Cardinalium: & tota urbe equi idonei: qui eo tranſmittantur. Octo Neapolitanus: ut audio: Decem Procancellarius dedere Pontifici. Reatinus Rauēnaſq; permiſere iis: quibus ea cura fuerat a Pontifice demādata: ut quot uellent e ſtabulis acciperent. Huius deſcriptionis immunes ſunt Dominus de Vrſinis: & Mātuanus: quod fratres habeāt: quibus eos opus ſit ſubmittere. Et tui in militiam uocati fuiſſent: ſi afuiſſes. Sed utinā reuerſo nō opus ſit praſtare: quod abſente non fuit exactum. Emuntur & ubiq; quotquot inueniuntur equi: quos Anconam deductos nauigio in Flaminiam tranſmittent. nil diffidimus uiribus noſtris. maiore animo grauiore iniuria laceſſiti: pugnabimus. Sentient hoſtes Hydram Herculis. Nunciatur iam aduēraſſe magnas copias a Venetis: quibus adiuncti iterum hoſti occurremus: foeliciore fato: & quo magis putamus fortunæ inuidiam hac clade ſaciaſſe: ita nunc certiore ſpe proſperam eam nobis fore pollicemur: neq; nos terret qd Robertus unum e noſtris municipiis expugnauerit: Alterum nunc obſederit. Friuola hęc: & īfra animum noſtrum animi magnitudo: ſiue eam malis ferociam nuncupare ī feris ex pręda dignoſcitur. Si parua appetūtur uiles: ſi fortiora robuſtiores habentur. Nō eſt nobis hęrendum in paruis: aut Ariminenſi expugnatione: aut hoſtium internitione uictoriam noſtram metimur. Ad hęc ſunt & conſiliorum: & exercituum noſtrorum uires inſtructę. Adiutorem: & uindicem Deum habemus: qui cuſtodit diligentes ſe: & exterminat inimicos ſuos: quos de ſua nunc nequicia exultātes corripiet in interitum: & cōuertetur dies eorum feſtus in luctum: qui ueluti ad ipſam iam diuinitatis tendunt iniuriam. Nihil inani iſta uictoria ſibi applaudant: quibus poſtmodum de tanto rerum culmine deiectis altior erit caſus: & impulſæ præceps immane ruinę. Subſanabit eos Dominus cum irruerit repētina calamitas: quia deſpexerunt omne conſilium eius: & increpationes eius neglexerunt. Satis firma ſunt nobis undiq; præſidia. Itaq; non eſt amplius ut deploratam fortunam noſtram exiſtimem. Audies tandem acceptam eſſe huius cladis non diſparis uictoriæ compenſationem. Illud ſcias uelim in Quæſtorē omnem culpam reiici: nec deeſſe: qui inde occaſionem hominis impugnandi ſuſcipiant. Quod nunciare poſſim noui aliud offertur nihil. De meo in te amore ac fide: & quātum Papienſi fatear me debere: illud uetus eſt: & uulgo tritum adeo: ut iure mihi inuideat quiuis: ita te quoq; amicū pręſertim cautū dignos aſſumere. Itaq; ſi te colo: ſi te celebro: ſi maieſtas tua ſemper obuerſatur oculis meis nō ingrate facio: perpetuam atq; oīum fidiſſimā ſeruitutē a me emeritus es tua iſta humanitate: quā ſibi īmi tandā ꝓponerēt utinā ii: q uidenť cēſere honorē ad ſe oſtetādū: ita ſupbiā

& elationē appetere ſicuti ſtratus humi palmes uiduas deſiderat ulmos.
Indignos eo honore falſo ſe iudicio reddunt. Ego tuorum in me beneficio-
rum memor ero dum ſpiritus hos reget artus. Diſſoluetur q; prius anima: q̄
tuus a noſtro corde faceſſat amor. Beneuale. cōmēdo me dignationi tuæ.
Romæ quarto Idus Septembris. M.cccclxix.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papienſi.

NOuos ac recentes rumores: & eos perſæpe uanos Romæ nunq̄
defuiſſe compertum eſt. Hoc facit urbis amplitudo: diuerſæ na
tiones: diſſidentia inter ſe uota: pro quorum nutu aut falſa con-
fingunt: aut auditis ſemper nouus adicit auctor. Poſtq̄ illæ acies inter ſe tā
infeſtis odiis: tam obſtinatis animis concurrere mihi ſæpius euenit: ut ſi qn̄
conceſſeram in frequentem turbam: cuius prope ædes noſtras quottidia-
num cōciliabulum eſt: eodem miniſterio aurium uaria exciperem: ita ut q
dexteram aurem ſonus uerberauerat pulſam ſiniſtram penitus aduerſare-
tur. Quoſdā e ſententia loqui: alios affectu mentiri: nonnullos ut ita loque
rentur de induſtria ſummiſſos iudicabam. Qualis ea fuerit repugnantia:
etiam me tacente facile ipſe perpendes. De ſuis quiſq; magnifice loqueba
tur. Neq; enim Romæ omnibus eadem uoluntas aut factio eſt: Coaleſce-
re in eadem ſtudia nō poteſt tāta colluuies. Sed quod fortaſſe deterius eſt:
Hoſtiles legati quottidie ante oculos obuerſantur. Hi Pontificis cōſilia ex
plorant: & noſtris paratibus cautiores redduntur. Indignatur Plinius uir
nullius doctrinę expers: temporibus ſuis quattuor Hannibalis ſtatuas ī ea
urbe cerni: cui ipſe tam atrociter iſultauerat. Si mortuum Hannibalem ha
beri execratur: cur nos uiuos patimur? Iam ut aiunt ſpes nulla ē pacis. Bel
lum hæc armenta minantur. Pacem ſe daturum nunq̄ ait Pontifex: niſi Ari
minum dedatur. Hoſtes ſe nullomodo dedituros inquiunt. Audio tamen
hos legatos dixiſſe expectare ſe ut primis litteris a Dominis ſibi diſceſſus
imperetur. Id uero quale futurum ſit: non affirmauerim. Rediit Baldaſſar
Trinus e caſtris Pontificiis: qui cōflictui iterfuit: refert accep tam quidem
cladem. Sed ſi omnia expendantur illatam quoq; hoſtibus grauiorem. Ioā
nem Baptiſtā Scabiam miris effert laudibus: & fortitudinis: & fidei in Pon
tificem: Cuius inter cætera refert memorabile: quod Alexandrum Sforciā
uulneratum: & iam captum e cōfertiſſima hoſtium manu ſeruauerit: redu
xeritq;. Eumq; qui captiuum ducebat amiſſis eo prælio tribus equis inter-
fecerit: nunquam tota pugna ocioſus aut ſuorum fuga deterritus.
Quid uero de Queſtore prædicet incredibile dictu eſt: quam dili-
gens in ducendis ordinibus: ſummittendis militibus! fuerit Lorica in-
dutus: & ſago: ut ne quid dignoſceretur ab hoſtibus. Diſcurrebat

inquit totam aciem. Labantibus præſidia mittebat: integros feſſis ſubmi
niſtrabat. Alios monere: hortari: imperare pro tempore. Ipſe interdum pu
gnare: & ut inquit ille ſtrenui militis: & boni Imperatoris officiū implere.
Cum tādem inclinata eſſet acies: ſuis iam diffugientibus: poſtremus rema
nere: Signa nō deſerere: in animum induxiſſe: nec ante abire: q̄ aut ſalua re
duceret: aut illic fortiter pugnans confoderetur. Sed cum maior uis hoſtiū
ingrueret: conſilio: & ui tribunorum ſuorum ęgre inde abſtractum ceſſiſſe:
cum iam ſublata eſſent. Ita fortiter fecit: ita ſe inuicti animi præſtitit: Vt ue
terani milites gloriæ præſbyteri iam fateātur ceſſuros. Virum omni laude:
& honore dignū affirmant: qui licet ad triumphum fortunæ ſucceſſus non
habuerit magnis tamen excidit auſis. Vincere nōnunq̄ fortunæ eſt. Fortiter
pugnare: hic uetus honos propriuſq; hominis eſt. E caſtris noui aliud nil au
dio: niſi quod diſperſi milites colliguntur: iuſta iterū ſi dabitur occaſio acie
oppugnaturi. Hinc pecuniæ: & equi ad legiones tranſferuntur. A nobis no
uem equi accepti: q̄d prius dixerant ſe nō facturos: & hodie abducti ſunt.
Senatus his diebus nullus habitus eſt: quod ſi extra eum aut in eo clam me
fit aliquid id unde prorſus cognoſcas idoneos habes auctores: non dicam
amore: aut fide ſuperiores: cum in te amādo colendo quoq; cedam nemini.
Audio ſuſurrari neſcio quid de parturiendis ſiue pariendis nouis Senatori
bus: Quid ī hoc futurum ſit ſcio tibi eſſe exploratum. Quodſi is fuerit deſ
ſignatus: quem ſentio: & propter quem fortaſſe tot ſpectacula: dicam illud
Martialis. Vindemiarum non ubiq; prouentus ceſſauit Ouidi: Pluuia pro
fuit grandis. Claudicās Cocles ſtatua dignus habitus eſt. Quæ genu exci
piuntur uulnera neruos contrahunt: & ſæpe corporis iacturam faciunt: ſed
rependi poſſunt hæc damna honore aliquo. Deus bone: qui ſcrutaris renes
& corda: quouſq; inſcitiam noſtram toleras? aut ſancta tua polluentur? In
quo ſæpe erratum eſt ne ſæpius erretur: & erroris continuatio tranſeat in
exemplum circumſpice. In hoc rectum eſt Papienſis tui cor: qui non cen
ſet priuata beneficia publica gratia eſſe cōmuranda: & in hoc affectus om
nes eſſe exuendos. Dilapſus ſum ſcriptione ubi non decebat paruitatem
meam. Sed ut apud te omnia liceant facit humanitas tua. Tuum reditum
miro deſiderio expecto: quod ſi tantum abes: ut calores Romanos aufugi
as redire iam ipſe potes. Habemus ſalubrem aeris temperiem: & mane ſub
frigidum eſt. Si redeundo tibi non diſplices: id quo maturius feceris: eo ma
gis nobis ſatiſfacies. Vale. commendo me Dignationi tuæ. Romæ idibus.
Septembris. M.cccclxix.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papienſi.

ITa delectoꝛ meo erga te officio: ut cum etiam nihil ocurrit ſatis dignũ auribus tuis: ſumere tñ calamũ: & ſcribere aliquid iuuet. Nam & quod pñti facere interdum cõſueuimus: ut nulla niſi ſalutationis cauſa adeamus: id quoq; abſenti præſtare nõ ineptum putamus: in quo & minus importuni futuri ſumus. Si enim cũ redduntur litteræ maioribus negociis detenti eſtis: minore erubeſcentia atq; iniuria earũ lectio: q̃ adeuntium corpora differri poteſt. Et ſi: quod tuæ humanitati non meæ modeſtiæ aſcriptum ſit: ego nunq̃ mihi uiſus fuerim tibi importunus: expediam tñ pauca nonnulla non tam tui admonendi cauſa: cui nunq̃ Delphis oracula ceſſant: q̃ ut quod tu dicere conſueuiſti: ex quacũq; herba falcẽ colligam: & uidear mandatorum tuorũ retinentiſſimus. Poſtremo Senatu: qui die Veneris habitus eſt: cum inter reliqua: quorum agendoꝝ uulgo opinio percrebuerat Hiſpanienſi eccleſiarũ diſtributio expectaretur: nihil q̃d relatum ſit actum eſt. Nihil deniq; alia ulla in re memorabile enunciatum eſt. Inſequenti die: quo celebritas coronationis Pontificiæ agebat̃ recitatæq; ſunt inter Senatores litteræ a queſtore: quibus copias eccleſiaſticas iam conueniſſe ſignificabat: & breui in agris tabernacula habituras. Aduentaſſe cum Hercule turmas. xxiiii. poſt primas. xii. Expectari & alias. xii. a Venetis: & ſexcentos equites ex foro Iulii: quæ omnes cum ſummam. xlviii. impleant: additas noſtris numerum octoginta exceſſuras: magni ꝑfecto robur exercitus: quæ non ſolum fœderatis obſiſtere: ſed eorum omnem uim diruere poterunt. Non deeſſe animos ulciſcendæ iniuriæ. Abolendæ ignominiæ: ac æterni nominis conſequendi. Non inficiatur Robertum Malateſtam quædam Caſtella agri Ariminenſis occupaſſe: quorum amiſſio non tam nobis per ſe moleſta eſt: q̃ quod in habendorum cõmeatuum frumentiq; imprimis occaſio data eſt. Nam cum ubiq; aliquid reconditi tritici repertum ſit in quodam tñ municipio ingens copia ad. xx. milia modiorum inuenta eſt: omniaq; in urbem Ariminenſem comportata ſunt: quæ cum antea ob famem diutius ferre non poſſe obſidionem uideretur: atq; inde deditio ſperaretur: nunc aut ſublata: aut dilata ſpes eſt. Reliqua municipia: quæ eo loci momenti ſunt: uti Mondauium. Verruchium: & huiuſmodi ita militibus: omnibuſq; præſidiis communiuit: ut iam ſatis contra hoſtem firmata ſint: & quia oppidanos uerebatur: quippe qui ingenitum habeant in Malateſtam familiam amorem nondum extinctum: ſingulo in quacunq; domo relicto omnes emiſit ne intus manentibus ab eis proditio fieret. Hactenus in Flaminia: quantum audio res ſucceſſere. Euentus rei uti dubius ſemper ita iudicio meo imperſcrutabilis. Sunt qui opinentur: aduentante iam hyeme nihil memorabile acturos eſſe: ſed utrunq; exercitum

ſatis habiturum ſi ſua ſeruauerit.hyeme ad hiberna conceſſurum: & quod fieri ſemper conſueuit nouorum conſiliorum hyemem matrem fore: monſtruoſos partus uer nobis editurum:quarum rerum uel in Caſare magnũ inſtar futurum aſſerunt:qui cum nuper internuncio Abbatis Calæ nouæ cum Venetis fœdera iunxerit:ac multa milia equorum ſit i expeditionem Italicam tranſmiſſurus:idemq; fœderum mox cũ Pontifice ius ſit initurus: magnos inde tonitrus ſumus exauditur.i.Addunt etiam Abbatem illũ nouas ſocietatis conditiones inter Cęſarem:& Ducem Ioãnem conciliaturũ. Pontifex i ſententia perſeuerat:& ut inquit Terẽtianus ille charinus:nihil uult niſi Ariminum.Omnis in Arimino magni ſtat cura parentis. Nõ minis:non periculo:non clade:nõ ſumptus onere ab ea ſententia dimoueri poteſt:& quod prudentiſſime conſilium propoſitumq; induit id eſt conſtãtiſſime ſeruaturus:etiam ſi ad ultimum diſcrimen deueniretur.Hoc facit affectus Dei iuſticiæ:& talenti a Deo cõmiſſi:quod qui recondidit:& in eo nihil operatus eſt:reprobus habitus eſt apud Deum. Itaq; niſi in hoc cedant hoſtes:& Pontifici ſatiſfaciant non eſt unde pacem poſſint expectare . Venetorum auxiliis maior fides eſt:q̃ antea:nam ſincerius : & magis ingenue nunc agere ſe oſtendunt.Sentio exardeſcere noſtris ſpiritus:& ductos magna ſpe uictorię in ipſa etiam ſpe iam ante lętari.Sed utinam ſperatam læticiam certam ac pręſentem uideamus:optatoſq; diu liceat ductare triumphos.Vale ſerui memor:nec cœptæ humanitatis deſertor.Tibiq; perſuadę non minorem eſſe apud me obſeruantiam tui nominis:q̃ tuam in me charitatem:etiam ſi ea tuo arbitratu ac tua lance expendatur . Commendo me amplitudini tuę.Romæ.xv.chalendas Octoberes.

Ioannes Petrus Arriuabenus Ia.Cardinali Papienſi.

VT hominum : ita rerum conceptus eſt. Silent omnia cum parturitur.Cum puerperium fit exaudiuntur clamores . Id nobis in rebus bellicis puto accidere: quarum conſilia in ſequentem annum iam magis:q̃ pręſentem uidentur reſpicere:& quod in hyemem tendimus:& quod tunc ſperetur occaſio rerum melius gerendarum . Profligato bello quod audiſti:ſumma celeritate inſtaurati ſunt exercitus: Acceſſita ſociorum auxilia & periculo ipſo Saturnus Mercurium induit. Ita ſtrepebat militibus tota Flaminia:ut eſſent qui dicerẽt aurum tholoſanum:aut equũ ſeianum apud uictores eſſe.Eos ſibimet fomitem malorum ea uictoria peperiſſe:Ita numerum ac robur Legionum noſtrarum auctum eſſe:ut quod de Gręcis Homerus ſcripſit:decem milites uix ſingulum hoſtem eſſent habituri:& id quidem ſatis ueriſimile coeuntibus tam ualidiſſimis potentatibus:& coniunctis uiribus ſociale bellum miniſtrantibus. Cum autẽ rebus

gerendis tempora aduerſa iam incumbant:neq̧ interim ad cõmittendum prœlium ſatis:q̄rum conici poteſt animati uideantur:aut ſuperior ratio in cauſa eſt:aut Dictatorem Fabium habemus. Tu qui & igenio:& peritia ſatis calles iudicato. Vtra harum ſit:ocioſi certe ſumus:& ego affirmanim non ur conſilia agitari.iis fides:& taciturnitas ſucceſſum prębent. Si efferũtur euaneſcunt. Nam & admonitus hoſtis ſibi:ubi opus eſt:præcauet: & expectatione fruſtratur aduerſarium. Opus eſt tamen:ut quod tacite aſſeruatur fideliter miniſtretur:prudenter quoq̧ excogitatum ſit. Si enim hoc tollas operam:& impenſam perdimus. Sumus in his omnibus pari ſtudio: ac uigilantia. Pamphilum Simonis Terẽtiani imitamur:qui diuerſorum ſtudiorum nihil ægregie præter cętera moliebatur. In tanto igitur rerum ſilentio: quid negocii ad te ſcribam non habeo. Facta enim quod publice gerantur enunciari poſſunt. Conſilia quod intra hominis cor deliteſcant haud facile a uulgo:cuius ego uulgatior ſum:reſciri poſſunt. Sed neq̧ ingenio ualeo:ut coniectura aſſequar. Si igitur nihil habes:ex me cauſas audiuiſti. Heſterno Senatu:qui interdum habẽdis comitiis proprius eſſe ſolet: nil occupati fuerunt Senatores:nam primo ingreſſu:ut audio:percontanti Pontifici ſi quid erat agendum aut referendum nil omnino reſponſum eſt. Itaq̧ ſtatim diſſolutus eſt:& quod publici nil erat:quiſq̧ ut mos eſt pro priuatis circunſtare Pontificem. Quoſdam ſtatim abire uolentes retardauit familiæ abſentia: quæ domum e more reuerterat:& tardius prandium egerat:quod ea dies ie iunio eſſet dicata. Neq̧ igitur e Senatu:neq̧ a caſtris noua aſſeruntur. Id nos aliquãtulum ſollicitat:quod auerſo tempore peſtilentia cœpit ſerpere: qua inter alios deceſſit Conradinus. Q. ſanctiſſimi patris tui Firmani intimus. Valet tamen Dominus meus cum tota familia. Idem de te ac tuis audire cupio:& eo magis:quod de te nil omnino ſenſerim poſt tuas: quas pridie chalẽdas Septembris ſcripſiſti. Vale pater ampliſſime:& ſiue ocio frueris ſiue negocio noſtri memor. Romæ.xxiii. Septembris. M.cccclxix.

Chriſtophoro Pratellæ.

Licet litteræ:quibus reſpõdetur tuis manu Secretarii ſint ſcriptę: non tamen corũ quicq̄ uidi:itaq; quæ mihi ſignificas. Tantum in nube calamum duxit: ſenſus omnis uerborum ſuorũ ignarus. Ne dubita. Cuncta ſemper quo uoles continebuntur ſilentio. Salus tua mea eſt ſalus. Et gratia omnis:quam inueniſti iſthic mea eſt gratia:& rebus meis inſeruit. Video quo tandem euaſit cõminatio Vicarii noui. Deo ſint gratiæ. Et hoc reliquum Aloes degluciendum eſt nobis:ut alia multa. Super induecet dulcedinem Deus cum tempus accipiet. Expecto litteras Vicarii: & Ducis:quibus reſponſum paratum iam eſt ex temporum conditione nõ

ex iudicio ſumptum. Nam de mandato ad unguem obſeruabo quod mo-
nes. Tu mi Chriſtophore uigila: ut facis: & uos tuere & noſtra. Spes de te
mihi eſt multa initia rerum iam intuenti. Si non potero ego præmium re-
ferre pro meritis referet Deus: & Sancti illi: pro quorum eccleſiis in labori
bus es. Si tempore aliquo potero ſine menſura rependam: præſertim cum
pro uirtutibus tuis maximis quibuſq; dignum te deputem. Memor eſto:
ut es conſuetudinis tuę propter quam placuiſti: & fidei datæ: & iuſiurandi
præſtiti: & meritorum quibus Romanę eccleſię Cardinalē in dies magis
obligas tibi. Imprimis autem cura ualitudinem tuam: & nil neceſſitatibus
tuis deeſſe permittito. Non eſt boui trituranti os infrenandum. Diſcedo pe
rendie Senis: ut recta Romam cōtendam. Valeo: & ualere te cupio. Quod
utriq; continuet Dominus. Senis. vi. October. M.cccclxix.

Ia. Minutolus Cardinali Papienſi.

VIdebor quodam poſtliminii iure ad inceptum opus redire poſt
longum ſilentium meum: cuius utinam nullam poſſem afferre
excuſationem: mallem enim contumacię: & negligentiæ reus fie
ri: q̄ poſſe me legiptima exceptione purgare. Nam ſi quę poſt ultimas lit-
teras meas ad Dignationem tuam acciderunt fando enumerare pergam:
neq; dirus ulixes: neq; Myrmidonum quiſq̄ tēperaturus eſt a lachrimis.
Quis enim cladem illius diei: aut tantam cœli inclemētiam explicet? Stru
cta erant parataq; ad uictoriam omnia: niſi nobis eā Deus inuidiſſet. Hor
ret animus hęc meminiſſe. Paucis ideo rem abſoluam: minutiſſime iterum
exaraturus: ſi cognouero: ad urbem rediiſſe. D. ueſtram Reuerēdiſſimam.
Vt fermentum habeat: unde multum conficiat panis. Cōſedebamus in eo
dem Burgo: quem ui occupauimus iminentes Arimino. Cum Regiæ co-
piæ: ad turmas circiter. xlv. equitū a Tronto Flumine mouentes: p Agrum
Picenum iter facientes ſecum Vrbini comite coniunxerunt. Alfonſus Dux
Calaber illis prę̨erat. Hic diu cōmunicato cum eodem comite conſilio: cū
dimidia eiuſdem exercitus parte recta qua uenerat ad patrem ī regnum re
diit. Earum gentium aduentu cognito duplicatiſq; copiis hoſtium: noſtri
conſilium cœperunt de muris ſuburbanis quibus cingebantur diruendis:
ut ſi quando nobis in animo eſſet illuc redeundi: liber pateret nobis redi-
tus. Quod ſtrenue: & impigre factum eſt. Iminente ſubinde nobis exercitu
comitis ne undiq; impeteremur: ideſt a Ciuitate: & a comite ipſo diuerti-
mus ī uicinum collem Paulo editiorem: ex quo iterum imminebamus Ari
mino: & hoſtili exercitui: qui non procul ab Arimino conſederat milibus
paſſuum quattuor. Nos ex tranſuerſo inter exercitum: & Ariminum pari in
teruallo: nec plus minuſue miliaribus duobus. Patebat tamē uia hoſtibus

ſecundum mare eundi Ariminum abſq; noſtrorum metu. Caſtris utrinq; tum loci natura:tum uallo:& foſſa munitis:aſſeruabat quiſq; fines ſuos. Interea Ceraſolum oppidulum a noſtris bello ſuperatum:& præſidio noſtro munitum ab hoſtibus obſidebatur:hac tamen obſidione: quod iuxta illud caſtrametati erāt. Noſtro tamē milite munitum erat :peditibus circiter Sexaginta quinq;:equitibus paucis:quibus pręerat Bartholomeus de Mediolano Ceſennas ciuis:peditibus pręerat uir antea incognitus:ſed ſūmę ignauiæ Andreas de Caſtia Comeſtabilis:cum.xv.Sclopeteriis:Baliſlariiſq; totidem. Hic cum oppidi expugnationem metueret:ſe & oppidum hoſti tradit:& in caſtra ad Reuerendiſſimum Dominum meum rediit:ueniam deprecatus quod nihil ei defeciſſet niſi animus. Hic fateor a Domino erratū: nam ſi laqueo dediſſet hic tantæ ſiue ignauiæ:ſiue perfidiæ pœnas:fuiſſent alii ſtrenuiores. Nō licet nobis interficere quenq̄. Hinc prima mali labes. Oppido enim recepto hoſtes eam habuerunt belli Sedem: & noſtrę calamitatis ſęminarium. Ea prima illis uictoria:& quidem incruēta. Inde ſe uertere ad aliud Caſtellum Molazano illi nomen eſt:quod a Malaſpina Comeſtabili noſtro:cum peditibus centum & Septuaginta tenebatur. Ab eo ſępius repulſi hoſtes conſilium inierunt eruendi illud per tormēta:& Bombardas:quibus aduectis oppugnabatur:& quidem in caſtris noſtris Bombardarum ſonus exaudiebatur:quę res in grauem noſtrorū cedebat ignominiam:qui ex obſidentibus facti eramus obſeſſi. Id cum diutius noſtri ferre non poſſent caſtra caſtris hoſtium propius admouere decreuerunt. Et erat locus arduus:quem conſpicati erant noſtri:in quem trāſferre caſtra ſtatuerant:tutus:& dignus tali electione. Imminebat enim ceruicibus hoſtiū: quod a cura:& ſtudio obſidionis eos auertiſſet. Hoc conſilium a Theſaurario nō probabatur per omnia. Ipſe enim ſtatuerat:ut hoſtem arceret: ab obſidione repētinum impetum in Ariminum facere:Cuius muri per Bombardas noſtras diruti non fuerant reparati. Aditus autem patebat per eiuſdem ſuburbii muros ſtratos. Vicit Ducum ſentētia: & collectis ſarcinis: & impedimentis ſtructa acie itur ad deſignatum caſtrorum locum. Quo cum iam uentum eſſet hoſtes arcere noſtros cœpere telis: & ſagittis. Intercedebant inter hūc locum:& caſtra hoſtium paſſus circiter ſexcenti: & foſſa ingens natura facta: per quam riuulus fluebat:in quam omnis pluuia a caſtris hoſtium fluens:& a noſtris decolabat. In eam noſtrorum equitum aliquæ turmæ deſcenderunt:& intra hoſtium caſtra penetrarunt:uiam ſibi ferro facientes. Iamq; cum aliquādiu pugnatum eſſet:erāt ex hoſtibus:qui impedimenta colligerent uerentes ſeſe in fugam uertendos. Pugnatū erat horis circiter quattuor:Licet hoc conſilio a noſtris itum non eſſet. Tūc iuſ

ſu noſtrorum Ducum receptuí tubicines cecinere:noſtriq; ſe receperunt.Id hoſtes fugiendi conſilio a noſtris factum rati in ſequi cœperunt:noſtri quí pugnæ gloria ſuperiores redibant nihil tale uerentes iam caſſides cum lanceis præmiſerant. Noua tamen:& inopinata re perculſi arma petunt.Miniſtri:qui iam ad occupanda ueterum caſtrorum loca præierant nuſq̃ appa rebant.Ita inermes ideſt ſine Caſſidibus: & Galeis multi in pugnam redeunt tumultuaria ſummentes arma.Hanc fluctuationem hoſtium Dux cõſpicatus paucis ſuos hortatus:qua uelit eos in noſtros impetum facere manu monſtrat.Ipſe furibundus recentes turmas ſubminiſtrabat deducens feſſas.Atrox hic inſtauratur prœlium:immo cædes utrinq;.Nam Spingardis erant omnia caſtra munita:& nos unam habuimus: quæ Pomum plumbeum librarum decem emittebat: quæ medium aciei unius aſſidue ſubuertebat.Ecõtra hoſtis funditoribus ſagittariiſq; aerem uerberabat nimbis telorum crebris.Nam ad eam rem parauerat propugnaculum ĩ collis nobis oppoſiti uertice:quod ex turri lateritia fecerat: quã lignis: & terra cõtexit: addens tabulata inſtar Baſtię ualidiſſimæ.Hoc exitiale noſtris fuit:cum & ſuperne opprimerentur: & pro muro ſtantes: & illo ſe tuentes nudata his præſidiis noſtrorum pectora ferirent inimici.Fuit cædes utrinq; eminus cominuſq;.Noſtri tandem qui tumultuaria ſumpſerant arma: cum neq; ordinem ſeruare poſſent:neq; Imperatorum dicto audire: ut ĩ re improuiſa fit: quæ per ſeſe ſibi terrorem incutit retro cedere:ac ſuis impedimentis timere cœperunt.Ea res hoſtibus animum auxit: & noſtros cedentes inſequebantur.Noſtri ut impedimenta colligerent pugnam relinquebãt.Cuius rei auctor extitit Pinus Forliuii tyrannus:qui cum proxima nocte in noſtra caſtra ueniſſet primus terga uertit:primus in fugam cõuerſus eſt.Præerat hic turmis duabus ſtructiſſimis:& cum omnibus ſuis aufugit primus. Huius exemplo alii uertentes pedibus ſalutem quærebãt.Hic neq; Ductorum imperium:neq; auctoritas ualuit.Alexãder Sfortia unus hic pulchrum occũbere ratus:ut Leena catulis amiſſis circumibat adhortans:imperans:nihil obmittens quod ad ſtrenuiſſimi Imperatoris officium pertinebat.Inclinauerat eo iam res:& fortuna:ut nõ poſſet uel uirtute uel Imperio alicuius inſtaurari.Inter hęc miſſus eſt qui Alexandrum confoderet miles leuis armaturæ:qui ægregie facinus indignum ſuſcipiens in hũc uenerabilem Seneni gladium conuertit:& duplici uulnere affecit in gulam altero: ex quo illico cauſata febris ſi quid ſupererat ſpei abſumpſit noſtris. Aegre tãdem a ſuis relatus eſt.Quęſtor noſter gregarii etiam militis munia ſubiens nunc hũc nunc illuc diſcurrens ſępius in aperta ruit pericula:quem tamẽ protexit militaris ueſtis etiam ſordida.Quod potuit tamen ultimus ſecutus eſt fugien

tem exercitum.Hoſtes ſimul cum peditatu noſtro impedimenta diripue
runt: quæ nos omnes magna affecerunt iactura:cuius ego nō tenuem par
tem feci.Citatis equis omnes ſe Ceſennam receeperunt.Mox inſecuta om
nia:quæ a uictoribus in uictos ſubſequi conſueuerunt:quæ in aliud tempus
ſeruabo:quando nunc agor ſtimulis litteraꝝ Reuerendiſſimi domini mei:
quos aſſidue multiplicat.Inſtauratõne exercitus facta ideo diutius dilatum
eſt prodire in caſtra:quod Veneti mature: cunctanter: pigre ꝓcedendū pu
tant.Hæc cunctatio exitio fuit.Exiuimus tãdem latebras: caſtraq; metati
ſumus iuxta Sauignanum oppidum:quod pari interuallo Ariminum a Ce
ſenna diſterminat:hoc eſt miliaribus.x.Alium caſtrorū locum delegimus
apud ſanctum Archangelum:medium fere iter Ariminum: & hæc caſtra:
Robertus Malateſta cognito quod ĩ caſtra prodiuimus: ſoluta obſidione:
Mundauium enim obſidebat: ſe cū copiis:& Comite Vrbini coniunxit:ac
cœpta prius magna iactura:& ignominia a noſtris:qui pręſidii cauſa Mon
dauio prępoſiti erant:qui conſpicati eum abire cum exercitu inſecuti ſunt:
& impedimentorum partem:& equorum diripuerunt. In caſtris apud nos
ſunt cohortes quiquaginta:ex quibus.xxxii.ſunt ex auxiliis Venetis.xv.ali
as habemus præſidiis Fani :& aliorum locorum diſtributas: quæ medium
tenent hoſtilem exercitum inter nos.Reliquæ copię:precipuę peditatus di
ſtributus eſt per oppida alia.Hoſtis eſt non multo minoris exercitus'. Ipſe
tamen partem diſtribuit per oppida recepta:quæ non ſunt magni momen
ti:futura etiam noſtra cum temptari poterunt.Ad ea cum non poſſet terra
iri nauigauit Dominus his diebus non ſine diſcrimine:Fanumq; primum:
& reliqua oppida his firmauit præſidiis:ut non ſit de fide aut defectione ſu
ſpicandum.Quibus in Picentibus geſtis renauigauimus in Flaminiã.Nul
la enim erat ſpes educendi exercitus niſi rediiſſet Dominus.Idq; patuit:qđ
cumprimum rediit productę ſunt copiæ. Hęc ſine belli neruis fieri neceſſe
eſt.Ita enim tenuis pecunia ſubminiſtratur:ut uix ad panẽ ſufficiat . Quæ
alias.Se cõmendat Reuerendiſſimę.D.ueſtræ:quam dicit habuiſſe prophe
tiæ ſpiritum:cum ad me ſcripſit.Noſcit nos omnes.Scit qua interdum gra
titudine ſimus:& reliqua:quæ Cumea Sybilla uix potuiſſet pręd icere.Ego
me:ut ſoleo:cõmendo Reuerendiſſimę pietati ueſtræ :quam fœliciſſimam
opto.Ex caſtris ſanctæ Romanę Eccleſiæ iuxta Sauignanum .xvii. Octo
bris.M.cccclxix.

Iacobus Minutolus Cardinali Papienſi.

PErcurri ſuperioribus diebus Reuerendiſſimę.D. ueſtræ ſtatum
rerum noſtrarum:& quæ facta erãt poſt ultimas litteras meas.
Prætermiſi tamen inſtaurationem exercitus factam a Pontifice

tã de pecũiis q̃ de eq̃s circiter trecẽtis. Quæ ſi celeriter ut potuit fcã fuiſſet ꝓdictũ eſſet in caſtra longe antea: ſubuentumq; rebus noſtris labentibus. Sed fuit illa cunctatio nobis exitialis: Quippe hoſtis ob eã cauſam multis oppidis eſt potitus non tamen munitis multum. Quęcũq; ſint tutantur eorum caſtra ab excurſionibus noſtrorum: & cõmeatum ſuggerũt ipſis alioquin mendicaturis. Nam licet ab Vrbini Comite multum farinę: & confectí panis ex eius tectis adducatur: nihilominus laboraturi erant inopia frumenti: qua liberati ſunt receptione illorum oppidorum: quę dixi. Enumerabo uero illa cum intellexero Reuerendiſſimam. D. ueſtram rediiſſe ad ſcribendum. Scripſi nuper deſignatum eſſe caſtris noſtris locum tutiſſimum iuxta ſanctum Archãgelum Caſtellum in edito ſitum colle: & ualidiſſima munitũ arce: cui præſidet Germanus Bracii de Peruſia. Ad radices huius collis caſtra locanda erant: Iamq; foſſa latiſſima ducta erat: & munitus hic locus uallo: & aliis ad hoſtiles incurſus uitandos neceſſariis: ita ut a fœminis tutari poſſet. In hunc locum procedere Venetum auxilium diſtulit expectans pluuiam: & hyemem: cuius uelamento excuſationem peteret: & remiſſionem in hyberna. Cum dietim rem protraxiſſet: ut par fuit maturo autumno ecce exaudiuntur. Pluuia aſperſa ſunt caſtra: cuius rei delicati immo delitioſi milites impatientiſſimi renuunt in caſtra parata cõcedere: ſed ualitudinem: & centum alia cauſantes ad ſtatiua properant cum hyrundine redituri. Hic rumor increbuit: & iam puto ad hoſtes peruenit. Qui ſi uiri eſſent nos cum ipſis caſtris occuparẽt. Ego ita ſentio: neq; ſolus ſum: ad hoc miſſas eſſe nobis auxiliatum has copias: ut bellum in uiſceribus eccleſiæ nutriant: Erarium Pontificium exhauriant: Ariminum in hac ambiguitate ſeruent ceſſurum ſibi aliquando: Quod honeſte fieri nõ potuiſſet ſi ad gremium rediiſſet eccleſiæ. Hæc omnia ex uoto cedunt. Hæc enim prouincia ab illo ſociali exercitu patitur omnia hoſtilia: Vaſtationem agrorum: omnium ruſticorum prędiorum: & domorum ruinam: direptionem: & excidium uſq; ad ſolum: & aream. Si ad hoſtium perniciem tenderetur paribus animo: & uiribus ualidior eſt exercitus noſter. Claſſis uigĩtiquinq; nauigiorum ĩſtructa. Munitiones paratæ. Ducum peritia: & copia fortę multa. Magna uincendi ratio modo uoluntas non abeſſet. Nemo eſt: qui ferre poſſit tam apertam tergiuerſationem: cui non deeſt claſſis diſſimulata perfidia: ex qua ſæpius nauigia Ariminũ clam petunt. Quid apertius? Nos inter hæc diſcruciamur: neq; eſt quod rebus noſtris poſſit ſuccurrere. Viderit Deus: & uos cœli cardines huic potentatui longe inſenſi: cuius potentiam formidantes inſolẽtiſſimi hi eludunt: eludenteſq; contemnunt. Cõmendo me Reuerendiſſimæ pietati ueſtræ: quã Deus: & eccleſię ſuæ: & nobis colonis

ſeruet fœlicem. Ex caſtris iuxta Sauignanum Octobris. xxiiii. M. cccclxix.

Ia. Minutolo.

SI ſerius ago gratias officio tuo: uelim mihi ignoſcas. Tempore non uoluntate differũtur litteræ. Rari ad uos cõmeant. Qui mittuntur nõ ſinuntur uel ferre alienum quicq̃: uel reddere. Ea iactura in meis: & tuis ſæpe eſt facta. Credo has Ioanni Ariminenſi contubernali tuo. Fidem quam tibi præſtitit pręſtabit & mihi. Cõmentario ad me miſſo nihil ad animũ melius. Complectitur omnia: quę noſſe in deſiderio erat. Video poſtulatum amici plurimi a te exiſtimatum. Si quid ad beniuolentiam meam accedere poterat hoc ſtudio totum acceſſit. Addi iam nihil ad cumulum poteſt. Roga Deum: ut poſſim. Voluntate ad te promerendum nihil incenſius. Ago tibi gratias. Queſtori item meo ut noīe gratias agas: & peto: & precor. Codicellus chirographi ſui a dſcriptus: & acceptiſſimus fuit: & plurimum contulit. Illius imperio quæ Ioannes pręſſus a me ne mutierat quidem plane effudit. Noſco iam omnia. Futurum cõſido: ni fallunt uires: & fides eius plæna diſcriminibus: ſi minus apud quos oportuit mercedem gratię tulit: at apud me uerę laudis inueniat. Hortare illum: ut bono ſit animo: & contentus conſcientia Domini benedictionem expectet. Ad honores illa expedita eſt uia ſi uulgetur uirtus ante non cognita. Magnũ de ſe ſpecimen animi dedit. Pauci qui uellicent ſunt: qui miſereantur: & laudent pene omnes. Audio ſermones noſtros. Audio & uulgares aliorũ. Nõ mentior Iacobe: Magna eſt eſtimatio: Paſſimq̃ opinio fortunam ſibi magis q̃ ipſum Fortunę defuiſſe. Vbi hæc tam ſecunda de homine eſt fama adeſt plęrũq; retributor: unde non expectatur. Laborioſiſſimi ſeptẽnii: quo tam Cardinali Firmano famulatus mercedem rettulit Pius: quẽ pene nõ noueram. Vnde id quæſo? niſi ab opimo eſt miniſterii boni. Perſeueret in ſinem. Ferat: & perferat omnia. Victrix eſt tandem fortunæ patientia. Vale.

Mino Tricerchio Senenſi.

DE heremitorio gratias ago. In re pene nulla piget iam tot tractatuum. Creſi regia minoris eſſe potuit tœdii. Nulli propterea ſcribere propoſitum eſt non ſuperbia: ſed deſperatione exitus. Ad caput reditur quottidie. Mihi iam remiſſa eſt omnis neceſſitas. Paraui ſtabulum: & culinam: quorum cauſa optanda erat acceſſio. Reliqua nunc magis conſortii ueſtri ſunt q̃ mea. Idq; poſt paulo ſentietis: cum reſarciendæ erunt ruinæ. Si conſtituent iter ſe collegæ tui rem certam: nec perſequẽtur inania: Et mihi unicum dinumerẽdæ pecunię opus relinquent: adhuc conuenta non abnuam: magis quidem ornamẽti cauſa q̃ uſus. Verbum ex me nemo expectet amplius. Habitorum eſt ſatis ne dicam nimis. Tenes ani

mum meum:quem tamen apud te continebis. Tibi enim ſic ſcribo:ut fratri. De prædio Macellano ſcribo etiam pluribus Guidantonio noſtro. Conferte ambo conſilium:& facite quod in rem meam putatis. Hinc neq; ego uidere quicq̃ poſſum neq; ſtatuere. Res fratris tui non excidit animo. Ex Volaterrano plænius noſces omnia. Vale.

Gentili Vrbinati.

PRo librum de quo agis mittas ad me. Vidi illum nunq̃:nec audiui quidem ſi uerum quæris. Gratus erit quod ignoraui. Gratior quod ab interitu uiuit. Gratiſſimus quod tuo iudicio eſt Suetonii. Nil illo uel ſignificantius quicq̃:uel breuius. Pecuniam a menſariis ſilico accipies. De re uolaterrana laudo conſilium. Si & tu cōmendatus eſſes publice illuc noſtra fuiſſent relata ſtudia. Cum homine eſt res:in quem facile ſuſpitiones hæ tendunt. Sed bono eſto animo: fortiter priuatam auctoritatem opponemus publicæ. Non erit tamen abre poſt bimeſtre aliquid indidem promi:quod dignitatem tuam curæ eſſe ciuitati oſtendat. Ad ſuſtinendos aliorum conatus grati plærūq; hi Clipei Pōtificibus ſunt. Si quęris quo uultu balatum ouis paſtor excœperit:breui accipe. Erubuit ſtatim. Tacuit diu. Id mihi fuit ſigni neſciſſe eum prius:& contra expectatum accidiſſe poſtremum eius uerbum. Pluma eſt leuior. Tu oui:& nutritori gratias age. Id facio:& libenter facio: quādoquidem ſic uideor poſſe facere. De Archano nil eſt quod uereare. Claudunt os eius centum ærei uectes:æternaq; ferri robora. Nec ut plus noris:cuſtos abſiſtit limine Ianus. In balatu promendo recte Baptiſtam ſeruaſti. Vſus es clauibus ſed nimis conſpicuis: nimiſq; ab hoſtiolis tuis abſtantibus. Iunge poſt hac: ut idem eſſe ſera uideatur:& clauis. An putas Nānem noſtrum intellecturum hęc ſi Epiſtolā ſoluat? Ne Philippus quidem acutioris naſi intelliget. Nullum prioribus litteris te dixi. Si uis appellem omnia ocius librum mitte:& Vale.

Greg. Lollio.

SI ſtomachi neſcio quid habuerunt proximę litteræ meæ: Id fecit odioſa breuitas tua. Sic plęrūq; ſcribis:ut ieiunior uidearis ſenſu q̃ uerbo. An non potuit explicari tūc quod nunc eſt patefactū? Ego diuinus non ſum:nec non loquentes intelligo. Reſpondi ad ea: quæ uiſus ſum intelligere. Ideo tibi iratior factus:quod quibus etiam eſſet iraſcē dum non prodidiſti. Abiice quæſo aliquando tuam hanc breuiloquentiā: Obſcuram ſępe multis:mihi ſemper ingratam: & munere conceſſo utere: uel digitorum uel linguæ. Vtroq; enim eximie uales: cum uis. Scis quotiēs te peccati huius reprähenderim. Vide uero q̃ti ſit iter priores litteras tuas: atq; ultimas has. Illis excitaſti bilem non intellectus; Pro his apertioribus

nunc gratias ago. Noſco iã omnia: nec Sybillinum quicq̃ me angit. Non
putaui uſq; adeo hominem inſanire: Vt etiam obuio cuiq; eſſet dederet: quod
aliquid notæ interioris poterat maligna iterpretatione afferre. Credidi uel
hic ſaltem cõſideratiorem eum futurum: q̃n non incautus in priuatis habe
tur. Sed quid non de uanis timendum? Vt uidelicet gloriolã colligeret: ex
chirographo illo collegit demens auenam pro frugibus. Ero in cæteris cau
tior: nec comittam illi quicq̃: quod nõ recitari in contionibus uelim. Tu ſi
potis eſt exue iam tandem Apollinem: & Gregorium retine quem dedit ge
nitor Nicolaus. Conſcia iſta tua nec acceptiorem te reddent nec meliorẽ.
Noſti illud Virgilianum: Inconſulti abeunt: ſedem q; odere Sybillæ. Raro
hoc genus agendi uel cũ gratia eſt uel ſine faſtidio. Non indignor reprehẽ
di a te. Indignor non reprehendi aperte: Charitatem q; amici indubium ſen
ſum uenire. Enigma illud tuum non tam alienam calũniam arguebat: q̃ tu
am. A te uero qui ex uulgo non es: quomodo nõ moleſtum eſſe debuit uul
gi iudicio iudicari? Iterum dico. Vel plane poſt hac ſcribe: uel nihil ſcribe.
Tacentem melius feram q̃ uaticinantem. Emptas ædiculas ideo appellaui
tenebras: quod parum probari tibi intellexi. De Laterna ẽt nocturna ideo
mentionẽ feci: quod tu eã Senis multipẽdere uidebare. Ammonuiſti enim
ſępe non niſi iis decerni: qui in tribu ſua habitant. Ex Camuliana Chriſto
phorus eſt: Domus in Martiniana. Et ais de Laterna uerbũ nunq̃ feci: hui
tam nulla memoria es? Senio quãtum uideo nimis tabeſcis.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

NIſi gratias tibi ęgero manu mea: nullas putabo habitas eſſe. Of
ficioſus in me ualde es pater. Nunq̃ Dignationi tuæ aliquid cõ
mẽdaui: q̃n aut factũ ſit ſtatim qđ uolui. aut cur nõ factũ ſit illi
co excuſatũ. Oſtẽdiſti beniuolentiã tuã cõceptã ante: hoc biẽnio maxĩe i
dicatã. Debeo tibi: Idq; plane cõfiteor. Ago igit hoc meo chirographo q̃s
poſſum. Sed uerecũde ago: q̃n uerbo tñ ago nõ re. Nõ bñ ſola epiſtola re
tribuit operibus. Culpã hanc tpis puta non uoluntatis. Aio quidẽ ad te ꝓ
merendum nihil cupidius. De Iacobo Chriſtophori intelligo qđ optes: &
ſi decretũ Ciuitatis nõ obſtet qđ ẽt ſpondeas. Eodẽ: quo dixi hęc quoq; hu
manitas pertinet. Hannibali itidem meo plus uideo pręſtitum q̃ ſit pro eo
petitum. Circũuenior undiq; beneficiẽtia aſſidua: habeoq; iam neceſſe ca
ptiuum tuum me profiteri. Si poſſum ꝓfeſſione hac: uel paululum tot me
ritis ſatiſfacere: libere me captiuum tuum profiteor: nullo etiam precio præ
terq̃ quod tu dixeris redimendum. Fama iuſtæ: ac clementis adminiſtratio
nis tuæ adhuc perſeuerat. Id gratulare: & ſerua: & Vale.

Cherubino Prædicatori ex ordine Minorum.

SEro nimis redditæ ſunt mihi lr̃ę tuę Cherubine Chariſſime: calẽdis Martii eas dediſti. Hodiæ primũ ad me puenerunt. Si meas quoq; ſerius uide negligẽtię huius quoꝝ ſit onus. Nec tuũ certe eſt: nec meũ. Laudas officia Vicarioꝝ noſtroꝝ i te. Si hoc teſtimoniũ illoꝝ facti eſt nõ tuę hũilitatis: plurimũ lętor. Impaui fateor: nil tibi paterent̃ deeſſe: Proſequerent̃ laborãtẽ qua poſſent bñficẽtia. Obtẽperatũ mihi ẽ: utiq; ex charitate eſt factũ. Si minus aĩo cõtẽtus meo illoꝝ negligẽtię reliq̃ idulge. Multa peccãt ſæpe miniſtri arbitrio ſuo nõ alieno. Ego tibi ob prædicationẽ ãni huius pnimiũ debeo. Impleuiſti opus debitũ mihi: & ſponſã meã monilibus exhortationũ tuaꝝ ornaſti. Intellexi q̃ta in labiis tuis diffuſa ſit gr̃a: quã Dñs dederit tibi ſermonẽ rectũ: & bñſonantẽ in os tuũ. Quanta quotidie conuentio ciuiũ: q̃ta attẽtio: q̃tus aĩaꝝ fructus. Nimiũ iuxta Iſaię uerbũ. Pulchri ſup mõtes pedes Cherubini ſunt: adnũciãtis: & prædicãtis pacẽ: adnũciãtis bonũ: & prędicãtis ſalutẽ. Nõ poſſum ſatis dignę laudare miniſteriũ hoc: & gr̃as agere. Dñs Deus: Cuius in populo orator es: In pugna inimici miles: det tibi retributionẽ quã ego nõ poſſum: & quã laborãtibus in uinea ſua ipſe ꝓmiſit. Quod unũ potero memor ero tui ſemp: & diligã te ſemp: & narrabo nomẽ tuũ fr̃ibus meis: & in medio eccleſiæ Romanæ collaudabo te. Nũc Vale in Dño: & opus inchoatũ pie ac paciẽter abſolue. Fratres ẽt qui tecum ſunt ſaluta uerbis meis in Chriſto Ieſu.

Gentili Vrbinati.

PAucis tecũ agã: qm̃ & in pauca cõferri pñt: quę ſcribi ſunt neceſſaria. Mutuã operã quã quæris: pollicet̃ hic noſter cumulatã: & cũ fœnore. Addit nullo officio uinci ſe pmiſſurũ: qñ ad puincendum arma nõ deſunt. Experimẽto rerũ ꝓbationẽ ſuã cõſtituit. Nã redeũti huiuſmodi quędã dixiſſe ſe ait: Nihil tñ de archãis nr̃is ꝑditũ eẽ. Sũma deſiderii ſui hæc eſt. Cupit adẽpta oĩa reddi: nõ ptẽ. Ad eãq; rẽ & ouis: & nutritoris opẽ iplorat. Nunciari qdẽ cõſilia gratũ eſt ei. Sed longe gratius poſtulatũ hoc pfici. Dices qũo ſaluis pr̃nis id põt? Dixi id ipſum & ego. Sed r̃ndit: uoluntas adiuncta ſapiẽtiæ nihil nõ inuenit: & nil non exequit̃. Vide quẽ in angulũ cõpingamini ambo. Vel Protheos uos fieri oportet: uel qđ queritur agere. Inſubris ſententiam ad reddenda omnia ſe inclinare affirmat. Si accedat ueſtra parum operę in attrahenda Neapolitana exiſtimat: etenim ſecum de priuatis omnibus iam conueniſſe. Habes ad ſingula. Inter Carybdim Scyllamq; nunc nauigate: ut neutrius uos æſtus arripiat. Libellum accœpi. Suetonii haud dubie eſt. Idq; figura: & nitor orationis oſtẽdunt. Gratias non pecuniam remitto ad te. Sic enim breuis ſcriptura eſt ut me qualiſcũq; precii pudeat. Vale.

G.Lollio.

LItteræ tuæ:de qbus anxius eſſe uideris ſaluæ redditę ſunt. Nõ du bito quin ad Seneñ. noſtrũ attuleris qd in te ſtudii:& diligẽtiæ fuit. Sed utinã eo tpe adhibitũ eſſet:cũ ille alienæ charitati nõ ſu is operibus aſcribere potuit. A me tñ in ſignificanda:& teſtificãda uolunta te tua nihil omiſſum. Marretæ gratias ago duobus iam interpellationibus motus. Egiſſem prius ſi ille cõmodo meo nõ ſuo pficiẽdã rem ſuſcepiſſet. Sum homo:& ad reddendã mercedẽ rationẽ temporũ habeo. Decreta me præſente exulũ reductio gratiæ meę uidebatur eſſe poſſe. Abſente nunc:& non petente confecta:qd meũ declarat. Vmbrarũ Lolli cõſimillimi eſtis: Fugitis inſequentes: Cedentes ſequimini. Habete iã uobis tanti ęſtimata: & deprecata ſuffragia ueſtra:& in beneficiis ęgerrime dandis. Languidas grãs capite. Cũ populo iquies negotiũ erat. Et de populo meus eſt ſermo. Ioanni Baptiſte Arengherio præſtabo qd optas. Teſtimoniũ tuũ cũ pluri mi apud Põtificẽ ſit:puto affixã:& lamẽtatã mecũ aliqñ calũniã totã auel let. Dies hi ſacri:q a mane ad ueſperũ ãniuerſariis ſolẽniis cõſumtrunt: im pedimento fuere quominus ea de re agi quicq̃ potuerit. De peſtilẽtia hic or ta quæ nunciata uobis ſunt inania ſunt. Nihil incolumius: & mũdius urbe Roma. Tibi pro tuo in me:& Chriſtophorũ officio gratias ago. Vale.

G.Lollio.

NActus opportũitatẽ uacui tpis ęgi apud Põtificẽ cãm Aringhe rii noſtri: Teſtimonio potiſſimũ litteraꝝ tuarũ:cui & meũ adiũ gẽs narraui:q̃ apud uos agẽs meminerã a quoq; uel oprata uel dicta. Querere deſine conceptũ crimẽ aĩo illius penitus abſtuli. Feciq; ut pris:& filii:tua ẽt i ſe officia multis ſignificatõibus agnoſceret. Doluit ſine cã moleſtiã pbitã:& planiꝰ iã loquẽs delatorẽ apuit. Scœleſta res Lolli. Is potiſſimũ:quo auctore ſua oĩa hic ĩpugnant peccati ꝓprii hoĩem innocen tem notauit. Credere nomẽ eius lrĩs nolo:Sed ueniẽs indicabo. Simul ĩtel liges ex me q̃ opportũe ille iã noſcat:qd ãtea ignorauit. Apud te erũt oĩa. Ioãni Baptiſtæ renũciare tm̃ potes oĩ moleſtia uacet: puteq; ne ſcrupulũ quidem ſuſpitionis reliquum Pontifici eſſe. Vale.

Criſtophoro Pratellæ.

SCripſi ad te magna uolũtatis ſignificatione Ioãni Antonio uen turo iſthuc cubiculum præparares: Et de Doctore iã cogitares: Et filiũ mihi illum putares non famulum. Adieci cãm diligẽtiæ iniunctę. Tanq̃ ſi de abiecto ſtabulario ea mãdaſſem: ita lẽto uel nullo po tius aĩo rñdes. Oſtendis ingratũ ubi eſſe eius aduentum: & curã hanc nihi lum ęſtimari. Quid ita fiat ignoro. Vel onus diſplicet: uel tuũ præfers quẽ

appellas nepotē:uel inſpectorē times corū quæ fiant. Suſpitionē hāc auget metus nō neceſſarius de cubiculo īperato ꝓpoſitus. Anteq̄ de illo ſcriberē quicq̄ ſc.ſcitatus ſum dil:gēter qua parte cœnobii eſſet:& num aliq̄n pateret hoſpitibus. In remota ab illis parte eſſe in uenio:qui tñ inferiores cellas ad collocādos famulos habēt. Dicis paratū erit ni interim præoccupet̃ ipe rio Ducis. Ego ſi pręoccupatū erit opera tua pręoccupatū putabo. Scio. n. te fabricare hæc ſcire:& in lr̄is tuis multa eius generis ſæpe inuenio: qbus magis acquieſco q̄ fallor. Scripſi alias:& nunc itero:Placere mihi uera uirtute te poſſe magis q̄ artibus. Cura præparatū id cubiculū ſit:& is ueniens uacuū inueniat. Cæterarū rerum adminiſtrationē:cū ea te grauat:ſibi ipſi cōmittā. Triduo aut quatriduo a datis his litteris diſcedet a me. Dies æque poſt paucos Senæ apud patrē moratus continuabit iter Papiā. multa a te mihi ꝑueniūt grata: ſed plæraq; interdū amara. Inſcius tui ipſius:& ſuperbis aliq̄n nimium:& tui iuris es nimium:& in mandatis meis deſes es nimium. Aut abiiciēda ſeruitus eſſet: aut ſeruiēdū cū fructu. Scitū illud eſt qđ fert uulgi prouerbiū. Eum qui male ſeruit ſemp ſeruire. Qui uero bene finē aliq̄n ſeruitio ponere. Nolui increpationē hanc notā cuiq̄ eſſe. Eā propterea manu mea pſcripſi:ut diſcas uolūtatē tuā cōmodandā Dn̄o eſſe:& lr̄is eius tanto affectu ſcriptis beſtiolæ modo reſponderi non oportere. Vale.

Genuli Vrbinati.

CVm iniunxit Pontifex poſtrema mādata nondū reſcitū erat de fœdere iter Regē:& Venetos. Tñ auſæ quædā ad tenēdā ſuſpitionē dabant̃. Nūc cū Paulo aptius patuit res:ęquus eſt nobis:& præter bonā mentē reqrit iſthinc. Cupis ſcire num & ipſe in eadem ſit
Grecum. ſi nō fallit Senatū. Si me quoq; nō ludit̃ certiſſime abeſt. Queſtus eſt cōſedētibus nobis uulgari falſo in id fœdus receptū ſe eē:& opera ſua ipſum coiſſe. Vtrūq; indignāter & negat:& iurat. Eiuſmodiq; eſt tota eius aſſertio:ut fidē nos habeamus. Recipiēdus uero ne ſit hoc Legatorū Venetorū aduētu:incertū eſt illi: mādata ignorant̃:quorū cōditōe in alterutrā partē inclinatio fiet. Non tacebo qđ extremus eius innuit ſermo. Viſus eſt non probare tantū:ſed cupere alteram Ecōtra inter uos: in ſubrem:& ſe ſocietatē. Id legato Ducis aperuit planius. Sed amabo te Gētilis ualere ſinamus hæc maiorum faſtidia: & de ruſticationibus noſtris iam cogitemus. Seceſſus mei appetunt dies. Diſpercam ni Sacerdotia tua hoſpitem Cardinalem ſunt habitura. Ea ſic inſtrue:ut propoſiti mihi ꝑcurnitendum nō ſit. Scis q̄ pauca uenter: q̄ multa mei aueant oculi. Helıſiū eſſe oportet rus Papienſi quod placeat. Vale.

Antonio Allio Epiſcopo Volaterrano.

GRatulor uenerãde pr̃ nõ tibi:cui ad laborẽ eſt additũ:ſed Volaterranę Sedi:quæ meo iudicio dignũ pręſulẽ eſt habitura. Si nõ ĩdulgebis ætati:Si Floẽtinis delitiis ñ capiere:Si carnis quę te circũſtat nõ attendes cõſilia:Si ſedebis in ſpecula: Si pecoris tui uultũ agnoſces:Si mercenario illud nõ credes uera erit gratulatio mea. Protinus uerã adiutore Deo futurã cõfido:Sed tu ad id ipſum toto conatu te adiuua. Illd̃ quoq; enitere: ut iã tãdẽ aĩo cõquieſcas. Trãſiſti a Raguſina ad Feſulanã: A Feſulana ad Volaterranã cõtẽdis. Triũ uxorũ maritus es. Duo repudia. ſi credis nõ ueniſſe in ſermonẽ patrũ erras Antoni. Venerunt p hos dies frequentes. Admirationẽ auxit ætas tua iã grandis:quietẽ ex cõpoſitis nõ ex cõponendis nouũ opus expoſcẽs. Quo minus dierũ ſupeſt: eo minus uiatici quærendũ putarũt. Loquor in aurẽ patri:quẽ ſcio in bonã partẽ hæc acceptură:& illud ſcripturæ reuocaturũ ad aĩum. Vir prudẽs: & diſciplinatus nõ murmurabit admonitus. Diligeris a Pontifice. Pleriq; ex nobis tui ſũt ſtudioſi. Si bonã æſtimationẽ adiutricẽ pſtiteris adiũgere oneri honorẽ poterimꝰ. Quã ego ob cãm ĩpedita itineris huiꝰ liberiꝰ purgo. Vale ĩ dño.

F. Caſtilionẽñ. Theologiæ profeſſori.

REquiris qd de tuis opuſculis ſentiã:Genus dicẽdi ꝑbo. Vitã Vicentii cõfeſſoris ꝑbo:& ad fr̃es medices orationẽ ꝑbo. Quid ni hęc ꝑbem? Stilus laudat a doctis. Officia religiõe ſunt plæna. Vincẽtiũ ĩter ſanctos Eccleſia rettulit. Sed alia ſunt quæ a te magis Papienſis expoſcit. In minutis exiguus eſt tũ labor:tum cõmẽdatio:tũ uero ẽt fructus. Ad quandã q̃ſi maiorũ operũ getẽ hæ ſcriptiũculæ ſuſcipi ſolẽt:nõ ad ſatiſfactionẽ expectatõis. Grãdius aliqd adorire dignũ ætate tua:elegãtia quoq;:& Cathedra:quã ĩ domo Dñi ꝓfeſſus es. Colligere ex his potes cur aliqñ reſcribere differã. Panagyricũ canere de paruis nõ poſſum. Corbizo nr̃o nõ optas tu qd̃ nõ ego ĩter alios uelim. Nõ ẽt tribuis qd̃ paſſim nõ ꝓdicem. Florẽtina Sede magiſq̃ Feſulana eſt dignus: Romana magiſq̃ Florẽtina. Sed qd ego cõtra ciuitatis totius ſtudiũ:eiuſq; q põt cũcta iudiciũ? Lr̃is publicis petita eſt Volaterrana ur̃o Auguſtinẽſi. Negauimus eã. Piaculũ nr̃is moribus eſt ſi Feſulana illũ nũc præterire. Cupis Frãciſce ad librã oĩa. Cupiũt & tecũ pleriq;. Sed qua oro ætate in miniſterio Eccleſiæ multa a bonis uiris deſiderata non ſunt? Non deſinam propterea occaſiones captare:ſi quæ ad cõmune deſiderium alicunde ſe offerant. Vale.

Gentili Vrbinati.

TEnebræ mihi undiq; ſunt. In nullam partẽ expedire adhuc aciẽ poſſum. Si dixero uidiſſe me hoĩem:cum uidero umbrã inanem erraui ego:& cui monſtrauero in errorem inducã. Fidẽ intueor

Laurentii in me.Eam fallere nec poſſum prudẽs: nec uolo ĩprudens.Hãc puta cauſam qd non reſponderim tibi.Donec plus lucis affulſerit tacebo: atq; amabo: Magnũ paruũ ue ſit lucrũ:qd in hoc noſtro eſt factum:totũ certe me uindicaſtis.Erã ante ueſter.Putaretis ne ueſtrũ ueniebat ĩ dubiũ. Nunc & putatis ueſtrũ:& ego id uidens ad priſtina multũ adiunxi. Suade Laurentio in hac rerũ ſuſpenſione:ſuas oẽs circũſpiciat rationes: primãq; a ſe ipſo fiduciã petat:Ab amicis proximã.Amicorum aũt ita delectũ habeat:ut conuenire publicis:& priuatis ĩtelligit.Supra ætatem ſapit: nec in conſulti hoĩs eget conſilio.Sed ſi a uectoribus aliquando admoneri utiliter Gubernatores in tempeſtatibus ſolent:uidere poteſt num in his uerbis ſit aliquid frugis. Vale.

G.Lollio.

MItto Papiam perdiſcendi iuris cauſa Ioannem Antonium in grãmaticis iam confirmatum.Facultas erit multa ad uirtutẽ ſi uelet: ad eã capeſſendam ſum illum hortatus.Si te adit:Tu quoq; hortare.Alia ratione ſatiſfacere de hoc adoleſcente Pio noſtro magis nõ poſſum.Captus dulcedine gentilium codicum ab iis ægre auellitur. A floribus ad dumeta compelli ſe angit.Seueritate illa uultus tui: qua ẽt fortes ſoles terrere:animum timidum ad uirtutem protrude. Curaui ut Papiæ eodem ſit cultu quo apud me fuit.Vale.

Iuſto Geminianenſi Cubiculario ſuo.

GAudeo abſoluta eſſe oĩa:quorũ cauſa te miſi.Scio diligentia tua hoc factum.Penderet opus adhuc ſi nõ affuiſſes.Solertiã laudo: & fidẽ:quæ mihi in memoria erit.Puto in feneſtris nil reliq eſſe: cemẽtis purgata oĩa:neceſſariis ĩſtructa Equilia. Id ſi ita ẽ cõmẽda domũ Prępoſito:& bñdicẽte Dño redi ad me.Equũ unde habiturus ſis neſcio.Si eo reuehi poſſes:quo nos Prior Piſanus donauit:pergratũ mihi eſſet inprimis.Sine idoneo etenim ſum.Si minus:conductum tibi aliquem para: & ueni.Venies expectatus.Vale.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

DIſtuli ob eã cãm rñdere lrĩs tuis:qd ex Lucenſibus nrĩs:& te ẽt noſcẽs emptũ ꝑdiũ eſſe nõ ante tibi:& illis:habẽdas grãs iudicaui:q̃ amplius ĩtelligerẽ ſublati ne cẽſus illi ꝑpetui cẽnt: de quibus inter nos ægimus ſępe. Quod cum diutius expectatum nõ potuerim in hanc uſq; horam cognoſcere: ſerius officio tuo eſt ſatiſfactum. Idq; æquo animo uelim ignoſcas. Num etiam habitis emptionis: & locationum documentis: In quibus de hiſce rebus uerbum eſt nullum adhuc:

ꝑendere non deſino:dubitans ne nimia noſtrorum emendi celeritas dili-
gentiæ obſtiterit. Et quod ego ſuper omnia penſito parum illi attēderunt.
Scis ſcriptum tibi a Ioanne fuiſſe conditionem hanc cum uenditoribus di
ctam:ut perſolutis nunc aureis tantum ducentis reliquum non ante nume
raretur:q̄ redemptis cenſibus liberum oīno prædiū fieret. Id uero cū factū
non uideā:ex lr̄is quoq; eorū:& documētis : cur nō factū ſit ęque nihil itel
ligam :nō poſſum prius uel gratulari mihi uel lętas tibi gr̄as agere:q̄ ſuſpē
ſione hac liberer. Itaq; Dignationē tuam magnopere quæſo requirat q̄pri
mum a Ioanne quid de ꝑpetuis intellectum cautumq; ſit: & interim de ſol
uenda pecunia cū fratre nil agas. Ego quoq; & Ioanni:& Sebaſtiano iterū
ſcribo:q̄q̄ ut iterū fatear:Sebaſtiano parū admodū fido:quem ab initio rei
huius cū nihil prudentē:tum uero multū cupidū intellexi : præoccupātem
credo iam aio id quod:q̄ ob cauſam a me emptū ſit plane ignorat. Sed de
prędio hactenus. Curabis.n.tu reliqua amiciſſimi hoīs:& boni præſulis fi-
de. Quod impacatā:& lacerā ꝓuinciā accœpiſſe te memoras : facile erat ſi
ne lr̄is tuis agnoſcere. Ita neceſſe ē ſemp:ubi priuatis rebus nō publicis cu
ra intendit̄. Atq; ubi Prouincialiū pars una negligit̄ altera eſt in honore.
Vt animæ ſic ēt rebus nocet hæc ꝑſonarū accœptio. Non ſic tu pater Di-
gniſſime:& ad oīum utilitatem miſſum te noſces:& eos potiſſimū futuros
apud te in precio ſignificabis:qui Eccleſiā potiſſimum colent: & in officio
continebunt̄ facilius. Quod cū ſponte tua uno oīum teſtimonio facias:eſt
qd̄ tibi ex animi ſententia gratuler. Mi Lucenſis præſulē Lucenſem te reco
gnoſce:eū uidelicet cuius uita:& actio in hunc diē eſt cōmendata. Aliorū
tibi ſit cura non tui:& uacuis loculis plenū gloria:& cōſcientia ad nos pe
ctus reporta. Pecūia: & ſuppellex: atq; huius gn̄is multa diligēter quæſita
ab aliis non ſunt miniſterii tui. Gratia Dn̄i ad maiora te uocat. Si ſuē rides
admonentē mineruā:ſerio quoq; illud attēde:chariſſimū te mihi oīum q ui
uant Chominū eſſe:& charitatis imperio nō facile obſiſti. De obſtruſis iti
neribus qd̄ mihi denuncias:ne Pientiā petens te declinem:Vide diligenter
quid agas. Cuſtodia hęc ut puto paruo non ſtabit. Iumento tuo : ut uetus
uerbū eſt tibi uehes incōmodum. Noſti quātum hoīum : quātum equorū
habeat in comitatu Cardinalis Romanus. Cellaria id me abeunte cogno-
ſcent. Potero te uel uno prandio ad mendicitatem facile cogere. Itaq; iam
ſatius eſſet uicini prę ſidis tui Fabiani hoīs non incauti diligentiam imita
ri:qui præſentiēs annis ſingulis per prouinciolam ſuam me iter facturum:
die uno:aut altero ante ad remotiſſima de uia oppida quaſi curaturus ali-
quid fugit. Idemq; hoſpitii iam defunctus periculo preteruectum accuſat:
qd̄ uel horæ momento dignatus eū non ſim. Diſce Lucenſis de Florentino

attento ad rem. His lapſus moribus nunq̃ non mendicabis. Sed utinã Paulus tuam atq; illius longe diuerſam curam hoc anno non adiuuet: Fratreſq; omnes: claudis: cæciſq; exceptis Roma: ſecũ non habeat. Quod ſi factũ intelliges de uita filii actum pronuncia. Vale. Romę pridie chalẽdas Iunii. M.cccclxix.

Ioanni Aragonenſi Prothonotario Apoſtolico.

Litteræ tuæ prętantiſſime pater multæ benignitatis ſunt indices. Exigua de re non mediocres gratias agunt: & q̃d non dedi ultro accepiſſe fatentur. Si animum illę metitę ſunt non inconueniũt gratiæ. Magnus es enim tam Regium genus q̃ uirtutem: & præclara merita ſpectans. Sed qui mihi de te retulerũt haud dubie ueri nũciatores fuere. Locuplex autem imprimis auctor Campanus: qui litteris primo: mox etiã uerbo tanta eſt teſtificatus de te: ut quod ex ſummo Rege ſis natus in: postremis reponat. Memorat mores: ingeniũ: manſuetudinem: beneficentiã: litteras. Ante omnia religionem: quam nõ inſtituto accepiſſe: ſed cũ lacte nutricis ſuxiſſe uideris. Hæc me tibi conciliarunt primo: inde ut amarem fecerũt: poſt etiam: ut admirarer. Sum igitur tuus Ampliſſime pater: & q̃diu uiuam non deſinam eſſe tuus. Me tuum accipe: & inter tuos annumera. Non opes in Papienſi: non facultatem: & nobilitatem expendens: ſed bonã mentem: & quæ fideliter amat ſine mendatio colit. Quod uero ad te in ecclesia augendum pertinet nil tibi reſcribo: Paternos oratores meæ conſuetudinis ſatis admonui. Quæ eſt: ut ante diem Senatus: & cõſilii: nil cuiq̃ de ſententia repromittam: Ne audito Pontifice: & patribus: qui loco: & sapientia precunt: uel aduerſari fidei datæ uel conſcientiæ cogar. Satis tuę Dignationi ſit amare me multũ ac uenerari: & omnia ægregia ſentire de te. Opto autem ſi ſcribere amplius ad Papienſem dignabere latine id facias: ut non q̃ bene te nutrix: ſed q̃ bene magiſter erudierit grata uoluptate cognoſcã. In domo Dei futuro dictio: & ſcriptio latina ualde eſt neceſſaria: atq; ad claritatem generis multum ueræ lucis adiungit. Eo autem cupidius expeto a te fieri quod bene atq; eleganter a te fieri intelligo. Vale in domino ætate filii: poteſtate ac meritis pater.

Achilli Petrucio Senenſi.

Interpellor iterum litteris tuis. Iterum ad iniuſtas querelas breuiter audi. Si ab initio cum Aprutinus: cum Abbas Alfiani quingentos ſeptuaginta quinq; obtulit tibi non annuiſti. Ne Marianus quidem eodem tempore oblatis quingentis uiginti quinq; acquieuit. Poſcebat ſexcẽtos: nec moueri ſententia poterat. Teſtes tui huic quoq; rei teſtimonium perhibent. De quingentis autem uiginti quinq; cũ poſtremo

mecum eſſet conuentum reliquumq; libertati meæ permitteret: quinq; au reos amplius addidi. Aſſenſit: & gratias egit. Tantidem precii cũ poſtre/ mo etiam inter te: & me eſſet cõdictum quinquaginta amplius accepiſti. Lamentaris tamẽ: & clamas. Nil mihi tecum eſt a Mariano diſſimile. Sex centos ante contractũ quęſiuit ille: Tu ſupra quingentos. lxxv. quoq; opta ſti. Hoc autem intereſt quod minus ille habens gratias egit: tu plus accipi ens pati non potes. At prædioli partem eſſe non dices. Dices tu quidem q in re tua deciperis: Sed non ii dicent: quibus eſt ſine affectu iudiciũ. Nimia hæc animi eſt intemperies. Si erat propoſiti tui ſupra quingẽtos ſeptuagin ta quinq; accipere: debebas poſtremo quoq; id mihi tecum cõtrahenti ex primere. Non feciſti. Tacuiſti: Mecumq; de precio ſæpius agens ſummam nullam liberalitati meę ne ſignum quidem dediſti. Si dediſſes: maioremq; illam uoluiſſes q̃ accepiſti: plane dixiſſem tuum tibi haberes prædiolum. Ego inuitus Macialam emi: ut ſcis: & amicis potius q̃ mihi credidi. Nõ ui deo cur tua melior in petendo q̃ mea in negãdo eſſe conditio debeat. Pue rili nimium uteris argumento: deſiderio magiſq̃ ratione expenſo. Summa illa eſt: ut Marianus gratias modo egit in eo quod tulit: ita a te eſſent agen dę ſi non propria tantum reſpiceres: Præſertim cum in re pene pari: immo & pari tanto amplius tuleris. Sed illud mirari Achilles non deſino: quod procuratori meo Abbati interdixiſti uſu uenditæ rei: & uenditum nolle es proteſtatus quod tam ſolẽniter eſt ſtipulatum. Multum ut uideo te agit cu piditas: totaq; aberrare ſemita facit. Si neſcis liberum contractum imperio tuo reſcindi nõ poſſe: neſcio & ego quid tibi litteræ proſint. Tenebris mul tis es circumſeptus ſi id ſcis: & ſcire diſſimulas quod potius reor. pernimi um doleo tam nullius a te ęſtimari quibus cum tibi res eſt: Meam porro li beralitatem tam illiberali contumelia excipi. Illud autem imprimis ad mi ror quod pœnæ contractui additæ: receptiq; iuſiurandi imemor eſſe uidea ris: nec ſentis in quem laqueum incidas. Ne puta his interminationibus ter reri me poſſe. Flecti hũanitate poſſum. Arrogantia nec poſſum nec debeo. Si impedimenti quicq̃ afferre perrexeris ſenties inutilis fuiſſe cõſilii quem non debes offendere. Meum prædiolum illud eſt: & mecum tibi negociũ erit. Romæ quæ Sacerdotes tueantur etiam ſua iudicia habẽtur. Habuiſti amicum atq; habes: quæſo nulla de re illum auertas. Vale.

Campano.

NVllas litterarum meatum uideo ad te perueniſſe. Doleo id pluri mum. Binas enim ad ternas tuas reſcripſeram: Sed nec tuæ om/ nes perlatæ ad me ſunt: Quas de tota profectione miſiſſe te aſſe ris. Vel intercoepit caſus uel neg'igentia differt. Papienſi quidem nondum

ſe obtulere. Vltimæ de Germanicis: & Boemicis nunciant. Bene id factũ. Plus in utriſq; opto q̄ ſperem: ſi quid tamen ſpero in legati diligẽtia eſt poſitum. Frigent animi: ut cælum. Niſi accedat ſol italus ſero: & ad modicum calent. De capite noſti. Multis apud eum conſiliis nil omnino agitur. Fecit id iuuenis. Quid de ſene cõfidam? Seræ ſunt uires ad forma. Sed miſſa hæc faciamus. Dicam quod tibi dentes atq; oculi doleant. Sum Senæ. Quid ergo Senę? Bibo: & uideo. Nunquid non aliud? Tace. Cereris agũtur myſteria. Piaculum grande eſt illa uulgare. Gentiles mecũ egreſſus eſt. Quid nõ ſecundi iter id habuit? Fuiſti nobis tu comes non cena: non ſermo: non uerſus ſine Campano. Dii potent aquis annum integrum nationem Germanicam: quæ anno hoc nobis te abſtulit. Tui nos miſeret. Omniũ quæ optas: immo & odis ſatis ſuperq; tibi eſſe putamus. Nos uero qd præſtare abſenti hinc poſſumus? Scribemus ſępe uolũtates noſtras: & pocula augebimus. Quã uideo naſiculũ tuum torqueri. Vale. Senæ.

Ia. Volaterranus Papienſi Domino ſuo.

NOn ut blandiar auribus tuis: quæ blandimenta nõ audiunt: ſed ut Minutoli noſtri de rebus tuis iudicium intelligas. Vide qd reſcribat ad me lecto Cęſaris Federici. iii. in urbem aduẽtu: quem ſcripſiſti: nec celaſti ut cętera. Vale.

Ia. Minutolus Ia. Volaterrano Salutem.

FRemant omnes licet: dicam quod ſentio unum fuiſſe Papiẽſ. noſtra ętate: a quo hyſtoria ſcribi: & potuerit: & debuerit. Vale: & mitte aliquid.

Campanus Papienſi.

VBi a te diſceſſi tum primum ſubiit mentem quantũ eſſet Roma latio amicis patronis relictis: te omnium primo ad Barbaros ꝓficiſci nonmodo linguæ noſtrę: ſed humani quoq; cõmertii ignaros. Prima die intendẽtibus iam tenebris Baccanum peruenimus. Inde ad Sutrium pranſi obuiũ habuimus Præſidem regionis Antiſtitem Brugnatenſem: hominem ut noſti maiore Fronte q̄ re: ſtipatum ingenti peditatu. Per Roncilionem: & Ciminium progreſſis occurrit Lucenſis tuus: ſed hic re maiore q̄ fronte: occurrit & Pręfectus Arcis: ordineſq; ciuitatis uniuerſi. Pernoctauimuſq; Viturnii: ubi & diem itegrum ſubſtitimus: ut qui Romę colligendis rebus demorati poſt diſceſſum noſtrum fuerãt: ea nos in urbe aſſequerẽtur: atq; unum in iter coirent. Inde Faliſcorum montem ac Vulſinium pręctergreſſi ad ſanctum Laurentium properauimus: illecti fama atq; opinione quam noſti. Excepti ſumus eo i loco a Cornetano noſtro per magnifice: & quale auari ſolent cum conantur: nec amplius q̄ horam comi

Stephanus Lucẽſis Epiſcopus.

morati ad Aquam pendentem multo adhuc die cõtendimus.Poſtridie a
Pientiam noſtrã :ubi ne qd dubites:omnia bene:proſpere:fœliciterq̨.Ve
ſura:primum excepti ſumus ſub umbella: cœtu Sacerdotũ præcinente.
Quid hic acciderit ex Tetraſtico noſtro intelliges.De negociatore tuo per
contatus nihil inueni dignum delitiis noſtris.Senam ingreſſi ſumus eodem
apparatu:quo Pientiæ:niſi quod & frequẽtia maiore:& duobus purpureis
galeris ad pompam prælatis auguſtiores aliquanto nos fecimus.Ad hunc
uſq̨ locum accepti ſumus ubiq̨ permagnifice:uiſi ſunt omnes qui occurre
runt magnam neſcio quam ſpem de legatione noſtra : glorioſamq̨ cõcipe
re.Plæriq̨ parem nobis euentum comprecati germanicas Pii Legationes
cõmemorarunt. Senẽſis ad omnia durus : tanq̃ nihil hæc ad ſe pertinerẽt:
ego ad auram magis impellor.Quicquid in eius laudẽ audio titillor:exul
to:lætitia differor.Senæ adhuc nihil aſpexi quod poſſis inuidere. Pauciſſimi
ſunt ciuium:qui de tuo aduentu atq̨ ęſtimatione nõ querant. Pollicitus te
ſum omnibus ante exitum Maii.Vt uerus ſim tua in manu eſt.Expectaris
auidiſſime.Beniuolentiæ argumentum hoc cœpi quod expectaris . Ludes
hoc anno ſolus ad umbram in pergula:nobis uenti niueſq̨ proponuntur:&
colluctationes cum barbaris difficillimæ. Hoc biduum qd egimus Senæ
breuiſſimum eſt uiſum.Ex Sinolpho noſtro cognoſces reliqua.Senæ.

Papienſi Volaterrano Salutem.

REddet tibi Bernardus noſter has litteras:& cartaceum inuolu
crum illis alligatum:& annulo obſignatũ.Significato per eun
dem qui ad nos rediturus eſt q̃primũ : te omnia recepiſſe. Pla
cet cum tibi erit ocium a domeſticis ut annotationes illas reſcribas : ſed or
dine ſuo.Imprimis uero cura ne uideãtur a quoq̃:ne quidem ab illo qui tibi
famulatur a manu:cuius hac in re barbariem nolim contẽnas. Sunt enim
hi quãdoq̨ magiſq̃ oporteat oculati.Datum eſt ideo tibi Senis & Romæ
cubiculum ſoli:ut cũcta quę uel ſcribis uel tractas ex noſtris ſecretiora ſint
ſemper.Volo ſi poſſum notare nonnulla euiſmodi Senatus noſtri decreta:
quorum recordatione:& exemplis in plæriſq̨ actionibus noſtris inſtrui:&
admoneri quandoq̨ poſſimus.Adiuuat mihi crede : hęc diligẽtia multum
miniſterium noſtrum.Conſueuerant olim Romani Pontifices eam curam
mandare Notariis apoſtolicę Sedis.Sed obſoleuit mos ille ut alii permulti
tam Pontificibus utiles quam Romanæ Sedi honorifici.Vale.Bernardũ
ſi immorari uellet urge ad reditum.Blaſio dicito cras ad nos ueniat . Tu ſi
quid habes litterarum ab urbe mittito.illico iterum uale.Ex ſuburbano.

Hęc epiſtola ſcripta eſt temporibus Xiſti.

Criſtophoro Pratellæ.

QVæ ad te ſcribo quæſo menti perpetuo ſint. Frequenter ſcribere
mea manu non poſſum atq; eadem iterare. Vrgent me multa:
Officium: Dignitas: ætas: quæ iã libentius dictat: q̃ ſcribit. Erũt
ab animo quæ audies: non aliter tibi dicta: q̃ ſoleat domeſtico Dominus:
Amicus charo filio pater. Veniſti in obſequium meũ m ãnos aliquot ante.
Experimenta prima diligentiæ tuæ fuerunt Florentiæ. Curaſti rem meam
cum fide. Hoc faſſus ſum libere: & redeunti gratias egi. Miſſus ad Priuer-
nate cœnobium idem mihi fuiſti. Non habeo duabus his in procurationi-
bus quid imputem tibi. Laborioſe pleraq;: Ingenioſe multa: Cum fide cun
cta ſunt facta. Aſſecutus es mecum: ut cum pene ante te non noſcerem di
gnum iam crederem gratia: & dignum honore Eccleſiæ. Hic primus eſſe
labor ſolet ſpem alienam ſequẽtium: ut dignos ſe probent. Reliqua opinio
ipſa uirtutis exequitur. Sed hanc opinionem pauci aſſequuntur. Tu ut dixi:
mecum iam es aſſecutus: & fundamenta habes ſolida ad ſubſtruẽdum ædi
ficium tuum. Dauda nunc opera eſt ut parta conſerues: & manum ad ara-
trum habens non reſpicias retro. Ambitio peſſundedit multos. Cupiditas
nimia multorum curſum tardauit. Pleroſq; etiam perſuaſio operum ſuorũ
iactantia magis q̃ ratione expẽſa euertit. Tu quæſo uitiorum horum capti-
uus ne ſis. Viciſti ea antehac uince & poſthac. Litteræ tuæ: quas per hos
dies accœpi eo me aliquãtum mouere: quod prioribus diſſimiles ſunt. Bene
feciſti olim: & ſiluiſti. Caſtigatus es uerbis atq; increpitus: & gratias caſti
ganti egiſti. Nũc & imputare tua merita incipis: & ad monitionem patris
non bene ferre oſtendis. Scio Criſtophore annos ſeruitii tui: & non minus
mihi q̃ tibi ante oculos ſunt. Scio quoq; quæ tua ſunt merita: quorũ iuſtus
ſum iudex: unice etiã iter homines conſcius. Noui tomnipotens Deus: cui
omne cor patet: & omnis lingua loquitur: q̃ ſæpe mecum de te promerẽdo
excogitem: quę nuper temptauerim: ut animum meum re non uerbo agno
ſceres. Si uſq; in præſentem nil mihi temporum culpa ſuccedit: quid attinet
patrem in eo q̃d æque cupit hac imputatione conterere: & dolenti ſua ſpon
te nouum dolorem adiungere? Non tu ſolus es in hac noſtra curia: cui dila
ta diutius retributio ſit. Non ſolus: qui de tuo Cardinali benemeritus ſis.
Nec ſolus: qui doctrinam uel ciuilem: uel canonicam Romam attuleris.
Dilata eſt: ſed non negata. Tardata: ſed tandem cõceſſa. Neminem inopẽ
irremuneratum aut inhonoratum dimiſit a ſe: niſi eum cui tedio & faſtidio
expectatio fuit. Decem annos ego laborioſiſſimam ſeruitutem ſeruiens ad
huc unde tonderer non poſſidebam. Paucis poſt accumulauit omnia uno
impetu Deus: & longæ patiẽtiæ fructum porrexit. Beatę memoriæ Pio: ut
ex eo ſæpe accœpi: quinq; ſupra uiginti anni ſeruiẽdo erãt conſumpti: cũ

nondum erat cenſus unde parari ſoleæ poſſent:& tamen orbem fere Chri
ſtianum erumnis ſuis impleuerat: ſæpe agitatus mari: uexatus ꝑcellis: a la
tronibus ſpoliatus:& captus: carceri incluſus: ad limen ꝓpe primum mor
tis adductus: quorum patientia uirtuti coniuncta nonmodo Epiſcopatum:
& Cardinalatum: ſed mox quoq; uno fere contextu Papatum Romanum
parauit. Huiuſmodi multos poſſem referre: ſed ſatis puto hæc duo dome
ſtica exẽpla tibi ac mihi:& noſtri ſimilibus: quibus nec genus illuſtre eſt:
nec potentes familiæ: nec ſęculi poteſtas: nec excellens doctrina admiratio
ni habita. Nitendum eſt fideli ſeruitio: induſtria continua: & patientia nõ
ſolum diuturna: ſed forti. uexandę aures præpoſitorum noſtrorum querelis
non ſunt: nec prædicanda illis merita noſtra. Cõmemoratio iſthæc inquit
Terentianus ille: exprobatio eſt immemoris beneficii. Bene operando nõ
loquendo petendum eſt: ſat petit qui diligenter ſeruit. Coram Rege ſuo in
quit Flaccus: de paupertate tacẽtes plus poſcente ferent. Non dicam exte
nuandorum laborum tuorum cauſa: ſed ut alienos quoq; agnoſcas: quorũ
tu uix auditor ego ſemper teſtis fui. Carolus Cremonenſis in iiſdem angu
ſtiis fuit uno tempore:& ius dixit:& littigauit acerrime: & rationarium te
nuit:& ſolus exegit:& profectus quo oportuit eſt:& cætera non menſibus
octo: ſed biẽnio toto exercuit: quibus te grauatum affirmas. Idem etiã fa
tigatione continua præſtitit Abbas:& quandoq; in redimendo Lorente
gio diſcrimen uitæ adiuit. Horum tamen nemo cum a me caſtigaretur ſe
gnitiæ prælaturum ſe heremum ſuis laboribus dixit: ut tu nunc molliter ni
mium ſcribis. At dices eorum exitum uides. Plane uideo. Sed mea non ſua
cauſa id accidit. Imperaui multa: quæ ingrata fuerunt iſthic. Opinio arbi
trii eorum non uoluntatis meæ:& mãdati peſſundedit eos: & nocuit mihi.
Si (quod tandẽ facio) quod tibi indulgeo: Quod Principi non aduerſor:&
ſuis: Vicariatum illis tenentibus indulſiſſem: fuiſſet alia rerũ cõditio: uno
q; tenore omnia proceſſiſſent. Sed odio ꝓpter me habiti in optima etiam
cauſa ius meum tenere non potuerunt. Cras ſi muto cõſilium: & tecum is
ſum qui eram cum illis: non poteris tu artificio quocũq; tuo prudẽtia ulla
tua auertere calamitates conſimiles. Credo: immo & certus ſum fuiſſe tibi
in extricandis rebus curas innumeras:& defatigationes cõtinuas. Sed quę
ſo te cum de his tam aſſeuerãter mecum agis cum eo te agere putes: qui &
expertus eſt alios:& tua non ingrate nec maligne diiudicat. Tacere non poſ
ſum quod nuper ſcripſiſti de exigẽdis pecuniis. Ais breui octo menſiũ tem
pore plures a te q̄ a ſuperioribus Vicariis exactas miſſaſq; ad me pecunias
eſſe. Diſertum negocium. Confer nunc tua illorumq; tẽpora. Fuere illis plę
na ſemper tumultus: indignationis:& odii. ac tum primũ ex naufragio il

lo graui quinq; milium aureorum ſurgentia. Tua iam pene portum tenen
tia:& ab odio in gratiam uerſa. Tamen codice rationario inſpecto: In quo
Medici mẽſarii pecuniam iſthinc miſſam mihi deſcribunt: inuenio a duo
decima Nouembris.1466.uſq; ad Aprilis.xx .quod ſpacium eſt menſium
quinq;:miſſos mihi a Stephano eẽ aureos mille ſeptingentos uiginti. Tu
nunc rationem ſubduc quot ad quartumdecimũ uſq; Decembris: ad quã
diem datæ ſunt litteræ tuæ:huc ad nos miſeris. Videbis comparationem
hanc diligentiæ minus ꝗ putes ꝓcedere. Hæc ad labores aliorum & tuos
Deo teſte:imputatione tua magis ꝗ uoluntate mea adductus .Sed uidi ex
litteris iiſdem impatientius te ferre:ꝗ deceat caſtigationes uerborum:quas
facio. Idq; alteræ ad Volaterranum ſcriptæ ante a me ſolutę:& lectæ:ꝗ tra
ditæ planius indicarunt. In quibus doles moleſtas admodũ ad te litteras
mitti non tam meo iudicio ꝗ aliena ſuaſione cõceptas. Erras uehementer
de me:quem putes & leuem eſſe & credulum: & ad te uexandum quem
diligo:domeſticorum artibus duci. Non plane me noſcis. Oſtendis ex pro
pinquo parum famulatum te eſſe:& abfuiſſe diu Florentiæ: Priuerni:atq;
Papiæ. Imperare meis ſoleo non eorum ſubire imperia:quorum quidẽ ne
mo iam eſt:qui ad primum hiatum oris non ſe intellectum exiſtimet. Illud
uero eſt. Hactenus neglexi multa . Rem familiarem cognoſcere piguit.
Delatis acquieui. Ali ſtudio alieno malui: ꝗ meo. Mutaui iam mentem. In
telligere omnia uolo:& caſtigare:& urgere: & ad præſcriptum meum ſta
tuere:& qd exactũ exigẽdũ ue ſit diligẽter ſcrutari:Putans ni ita faciã:me
domi meæ iuxta uerbum Apoſtoli præpoſitum bene non eſſe: ad quam
rem etiam neceſſitates multę me adduxerunt. Itaq; cum tales a me litteras
leges ex me non aliis eſſe illas intellige:nec queñq ꝓpterea iudica. Sed ual
de tener es ſi admoneri ſine moleſtia nequis. Quid iã me tecũ agere opor
tet:aut quam uitæ legem haberi: ſi ad præſcriptum tuum erit ſcribẽdum?
Mutanda uidebitur omnis noſtra conditio. Seruus ero ego:Dominus tu.
Rogabo ego:tu imperabis . Non ita boni obſequii domeſticis conuenit.
Accipienda patienter eſt omnis correctio:ſiue iuſta illa ſit ſiue iniuſta: &
plus iuris ſemper Domino relinquendum. Poſſum ego ſine moleſtia ferre:
tantum alieni aeris inueterari: & negligi? Poſſum non urgere ad exigendũ
miniſtros? Poſſum etiam ſi quid iſthinc duobus aut tribus teſtibus de ne
ſcio qua pompula ſcribitur obliquis uerbis non admonere? Poſſum deniq;
excuſationem hanc non caſtigare:quod imbecillitatẽ equi tui cauſam non
obeundi neceſſaria dicas? quaſi aut emi alterum piaculum ſit: aut ſũmi ab
amicis ĩſolitum iudices. Scribo hæc: nouit Deus perꝗ inuitiſſimus: ſed ne
ceſſario ſcribenda ſunt ſemel:aut uel uoluntatem meam intuens:ad illam te

ſormes:uel ſi ita grauis cenſetur locum conſilio habeas. Ego mei diſſimilis
nec poſſum eſſe:nec uolo. Noſti ſi non medullitus at:ad cutem quale me
ii habent:cum quibus negocium eſt. Placere tibi talis ſi poſſum: eſt quod
& mecum læter:& tibi gratias agam. Hucuſq; ex Domini imperio. Nunc
reliqua ex patris officio accipe. Chriſtophore ama dominũ tuum ex inti-
mo cordis. Amari uere non potes niſi & uerum tu preſtes amorem. Eſti-
matio eius tibi ante oculos ſit. Huc tua referantur conſilia. Pende ab illo
totus:& te ipſum ne diuide. Neutrius eris ſi duorũ eſſe cõtendes. Quomo
do ego meum te iudicabo ſi ſacerdotiis obligatum iſthic te eſſe conſpiciã?
Lazari Aretini:& Archidiaconi placentini mox apud me pſonam ſubibis.
Alterius uicem nõ meam agere credam Vicarium meum. Ita uult ratio.
Ita humanitas ſuadet. Ita experimenta oſtendunt. Porro autem libere ac
nude in omnibus agito mecum:duplicẽ corde deteſtor & odi. Litteræ tuæ
ſemper uerum aperiãt. Simplicitate fortius ſtringar q̃ artibus. Bonum eſſe
artificem conuenit:qui circumuenire me artificiis quęrit. Odoro egregie.
Natus ſi eſſem catulus ſagax: emendus eram precio multo. Patere etiam
quæ ſcribuntur ad te:ſiue placeant: ſiue diſpliceant. Humana nõ optet: q
humana pati non uult. Opera inſuper tua ne plus iuſto expende. Vanorũ
aut mollium eſt iſta natura Iudicium his ſinito:quorum ſpem ſequeris:&
gratiam paras. Familiam ex qua fuiſti: & es fraterne diligito. Benemereri
de omnibus ſtude. Neminem ludito. Scripſiſti nuper Carolo noſtro. Ven-
turus hic diceris. Expecto te. Litteras mihi cum dolore oſtendit deriſum ſe
putans. Dictum non placuit:ſi credis eum eſſe uenturum ſic male princi-
pi acceptum leuitas eſt:ſi nõ credis improbitas. Boni quicq̃ elicere ide nõ
poſſum. Doctor eſt:dignus eſt:natu te maior: & familiæ meæ tot annos
magiſter. Taceo. n. quod in affini ſuo eſt factum: in quo certe prudẽtiam
etiam requiro. Milies licet ſcripſiſſem ad te optare me in ſingulis caſtellis
eccleſiæ noſtræ ſingulos domeſticos Cichi:in hoc tamen:& ſeruare bene-
ficium meum propter Karolum illi debebas. Vel ſi ſeruari non poterat ad
probandam modeſtiam tuam neceſſitatem mihi ante oſtendere:nec prius
ſtatuerẽ q̃ reſponſa ad litteras tuas acciperes:& mihi Cichi litteras mittis:
gratias de promiſſo agentis:ut uidelicet probare cogar quod factũ repre-
hendo. Neſcio tuam magis in ea re an alienam cupiditatem oſtenderis. Pa
riter opto potentium gratiam:ſed nequaq̃ his uiis. Ignoro quoq; an tanti id
faciat Cichus quãti litteræ probãt:Quæ:& manu eius ſunt ſcriptæ: cuius
parer perficitur:& chirographum Cichi ex conſuetudine ſua non habent.
Sed miſſa hæc facio. Tu in cæteris cõſideratior eris poſthac:Nec me am-
monebis ut diligenter ante expendam quæ tibi iniungo. Neq;.n.ſigilla-

tim ſingula expendi a Dominis poſſunt in rebus longinquis : & ideo fides miniſtrorum deligitur:ut in cõmune mandata ſapienter diſpenſent. Crede mihi bõitatis tuæ:& prudẽtiæ erat pręſtare:quod dico. Ad monita redeo. Conſcientiam cole:Deum time:& Sacerdotem te recordare:animam præ ferens ſæculi bonis. Crede melius eſſe nomen bonũ q̃ diuitias multas. Illud eleuat ſemper:Hęc plęrũq; corpus:& animam peſſundant. Memẽto iuſiu randi in Altari Domini pręſtiti:Quod ego tam diu rememorare conten dam:quoad tu Vicariatum noſtrum tenebis. Si illud uiolas ad gehennam ædificas . Fis furti: & perfidię reus:a quibus ante reſtitutionem nec te libe rat Deus:nec ego te eximo. Porro autẽ bonam famam cuſtodi miniſterio tuo maxime neceſſariam. Si quid circunſtat quod in ſermonem hominum ueniat amputa illud:& malignantium ora conclude. Diſciplinam domeſti cam ſerua. Ordinem rebus omnibus ſtatue. Si quid eſt ſuperfluum quod familiam grauet:& augeat ſine fructu impenſam recide. Fac cum mittam: qui accœpta:& expe[n]ſa ex co[n]dicibus tuis pro me recognoſcant : frugalita tis te:& parſimonię non damnatæ cõmendem. Nam quæ ad diuinum per tinent cultum ideo minus tibi inculco: quod uoluntate Prĩcipis alieni ſunt operis. Hunc tamen atq; omnem iuris dicendi diligẽtiam:& integritatem q̃tum potes adiuues rogo. Audi nunc contra quæ leuare animum in labori bus poſſint:Loquor in conſpectu Dei: & fidem ſacerdotii in teſtimonium affero:nil mentiens:nil fingens:nil ad ducendũ te uana ſpe aſſerens. Tan tum ea promens quæ îterioris ſunt ſenſus. Amo te plurimum Chriſtopho re frater. Glorior mecum miniſterio tuo. Dignum honoribus: q̃tumuis ma ximis ſtatuo. Noſco quanta Papienſi tuo præſtiteris:quãta præſtare quot tidie poſſis. Memor ſum per me Sacerdotem te eſſe. Per me deberi tibi un de ali Sacerdotium poſſit. Nõ quia abſis minus in animo es. Abſentia om nem tui curam adauget. Vt tu mea curas iſthic:ita ego quottidie quomo do curare tua ego hic poſſim excogito. Ardeo cupiditate aſſequẽdi aliquid digni:in quo noſtram gratitudinem noſcas. Occaſionem hanc cõfido Do minus dabit. Dixi tibi abeunti futurum me credere ut pẽſio quinquaginta ex tranſactione quadam Archidiaconatus mei Xanthonenſis in annos ſin gulos tibi daretur. Temptata res parum ſucceſſit. Defunctus eſt nuper titu laris quidam Epiſcopus:cui a me ex prioratu Britãnico ducentorum penſio quadraginta in Britãnia debebatur. Liber nũc eſt prioratus: & totus tituli mei ſine lite poſſeſſus. Hunc tibi dicaui. Oraui Falconem noſtrum uideret quomodo ad utilitatem tuam poſſet traduci:uel italici Sacerdotii cõmuta tione : uel Priuilegii ad poſſidẽdi in impetratione:uel ſi horum nihil eſt in uenire ; maioris alicuius ac firmę penſionis conſtitutione. Rem cõficiendã

ſuſcepit : Quod illi dixi hoc meo chirographo tibi cõfirmo:& propoſitum
non ſum mutaturus: Significationem hanc uolũtatis bono animo accipe :
& de reliquis ſpera. Supplicaui ſæpe pro te. Oraui Pontificem memor eſſet
tuæ uirtutis:& meritorum in me. Quæ ægiſſes beneficio meo cun cta edo-
cui. Benigne eſt ſemper reſpõſum:& tuæ retributionis bona ſpes data. Ha
bui adiutorem omnium Bononienſem noſtrum:& teſtem. Iterum dico con
fide Chriſtophore:& diſſolutas manus conforta:ac genua debilia robora:
Domino imprimis tuum animum credens. Prope eſt enim inuocãtibus ſe:
Inuocantibus in ueritate:& operantibus bene. Iuuenis es : ego non nimiũ
ſenex. Amo te : igenio tuo ſumma omnia tribuo. Curiæ noſtræ uaria eſt:&
frequens fortuna. Sum Cardinalis. Hominẽ habes:cui ſi quid gratia Crea
toris aſpirat tibi aſpirat. Iactura tot annorum ſeruitii tui per impatientiam
non eſt facienda: Nec detrimento diuturnioris temporis Dominus nouus
quęrendus. Meus es:& meum te eſſe probabo. Aſſit modo uita : Futurum
ſpero:ut alteri alterius non ſit pœnitendum. Scripſi hæc uno impetu men-
tis:charitatem ſecutus:& mea manu ſcripſi:ut inter nos tãtum cognita eſ
ſent:& tu me magis ex propinquo audires. Nil ſcripſerunt digiti quod non
dictauerit cor. Si quando uacui temporis aliquid erit:non erit inutile epiſto
lam reſumi:& relegi. Reliqua manu Volaterrani accipies. De Ioanne tan
tum Theutonico addam:& uerum fatebor. Eram cum illum uocaui fami-
lia modica:Quęrebam miniſtros ad menſæ miniſterium aptos. Hunc me
mineram cum apud me fuit dexteritatem non inconditam ea in re habuiſ
ſe:& corpore nõ eſſe abiecto : ueſtire illum uolebam:& ad obſequium lau
tius adhibere. Si tibi eſt utilis:ut ſcribis : & neceſſarius cõmunibus rebus:
retineto iſthic. Addendi non minuendi ſunt:qui nobiſcum laborant. Vide
tamen ſi quid domi ſuperfluit ſeruitii inutilis:Id nec apud te nec apud ali-
um ſit. Dominus Deus ſit adiutor laborũ tuorum:& cuſtos uitæ. Atq; ego
tibi paterno affectu benedico. Vale. Romę. xix. Ianuarii. M. cccclxx.

Antonio Mutio Cancellario Florentino.

PAter Antoni patrem appello:quod educatio tua in hanc uſq; di
em alimenta ſpiritui prębet:ſi non q̃ta oportet: at quãta ſunt ſa
tis ad cognoſcendam in errore ſemitã rectam. pater Antoni inq̃
ſalue. Litterę tuę te mihi ante oculos poſuere. Intueri ſum uiſus:quem olim
ut alũnum ſequebãr:uenerabar ut ſanctum:Audiebam ut inſtitutorem ani
mę meę. Memoria illa caſti Tyrocinii etiam ſeneſcenti nihil iucundius. Fe
ciſti recte ſenſum hunc innouare. Sæpe ut innoues peto : & precor. Bien-
nio ante cum ueniſſem Florentiam dolui te non uidiſſe. Inter cæteras

neceſſitudines tua mihi futura erat acceptior : uel occupationes tuæ:uel
mea quædam non neceſſaria aduerſio te mihi ademerunt. Retuliſſem abi
ens plænam uoluptatem ſi una hæc non abfuiſſet . Det Dominus :in quo
eſt glutinus noſter ut complecti te aliquando meo animo poſſim. Interim
imaginem congreſſus litteræ præbeant. Extulit mihi dignitas terrenã hãc
ſpeciem : Animum in ſua humilitate continuit. Inopiæ ueteris : & amico-
rum:& conſuetudinis:& locorum quoq;:In quibus ad uirtutem exercitatio
fuit grate ac pie redeo in mentem . Vti Antoni Papienſi potes ut utebare
antea Iacobo. Immutatum tibi nihil inuenies. Filio:quem dicare Deo cu-
pis alterum me parentem præſtabo. Debetur hæc pietas meritis tuis. Par-
tiemur operam inter nos. Curabis tu ut dignus eccleſia fiat:Ego ut alimen
tum ex altari Dñi habeat. Puto in eo offerre te Deo munera iuſti Abel :nõ
cęcum :nõ claudum :non turpem ex grege filiorum tuorum ut uulgus pa
rentum ſolet:Sed quem eximium tuo iudicio noueris. Idq; ut præſtes libe-
re admoneo. De ſancto ſuo hoc illi proſpiciens incrementa gratiarum accu
mulabit capiti eius : & fiet holocauſtum acceptabile oculis ſuis . Chryſo
noſtro cõmendatione opus non eſt. Si quis autem cumulato iam amori ad
dere aliquid ſuis commendationibus poteſt: es tu unus : qui id nonmodo
pro coniunctione noſtra:ſed pro imperio etiam apud me poſſis. Vale no-
ſtri memor. Ad.xxvi.Ianuarii.M.cccclxx.

Chriſtophoro Pratellæ.

EXcuſationẽ tuam intelligo. Miſſa iam faciamus præterita:No-
uorum ſit ratio. Induatur uel continuetur potius is homo qui ſe
cundum Deum creatus ſit. Cor meũ habes Chriſtophore : Fide
& diligentia illud conſerua. Vigilat ad tuam ſalutem. Idq; ſi uiuet:Deo uo
lente intelliges. Scio tibi ĩgenium eſſe:& dexteritatem: & amorem in me:
& litteras:& mentem etiam rectam . Operam ſi adiicies his nil te eſſe per
fectius poterit . Nunquid non operor dices ? Ad officium ſatis . Ad ani-
mum meum uellem aliquid pluſculum. Frontem ne contrahe . Vt te im-
patiẽtiæ : ita me nimii deſiderii damno. Opto interdum quod magis expe
dit mihi quam meis ſit facile . Non deſino propterea eorum diligentiam
ponderibus iuſtis expendere:in precio habere:& menti affigere. Lege quæ
ſo uel magis lectita:non rationaria modo quod te proxime admonui: ſed
documenta omnia locationum aliarumq; rerum:quas Vicarii ante te tran
ſegerunt:eaq; tam tibi fac nota q̃ ungues & digitos. Ad quottidiana plu-
rimum conferunt . Sic plærumq; de iis ad me ſcribis ut in multis uidearis
hoſpes:& peregrinus. Apud me autem quod uideris timere:neminem pu-
tato nocẽ tibi poſſe præter te ipſũ. Aetate iã ſapio:& meos nosco ĩgeniũ.

Credulũ qui me putat id putat:q^d nõ tam eſt q̃ apparet. Beneuale Romæ
calendis Martiis. M.cccclxx.

Ia. Cardinali Papienſi Ia. Minutolus.

NOn eſt nunc cantandum. Res uera agitur. Mors imminet Dño
Nicolao noſtro Lucẽſi huius prouinciç præſidi: Cuius hois ma
gnam facimus iacturam. Ego præcipue: quẽ ipſe dilexit ex cor
de. Sed de illo hactenus. Vmbrç ſomniũ homo. Venio ad inania noſtra ſtu
dia. Habet iſte plura beneficia in patria: ut exiſtimo ſeptem. Ex his ſuppli
citer aliqua petit Reuerendiſſimus. D. Theſaurarius meus a Pontifice. Af
fert eas rationes quç mouere habeant Principis aium: Longeuam Curiali
tatem: ſeruitia: & pericula cũ Reuerendiſſima poteſtate ſua mihi cõia: dirre
ptionem rerũ i caſtris. Vtrũq; doctoratũ aſſiduum malũ ſcribẽdi litteras:
quo ſolus hic agens diſcrutior: & alia Reuerendiſſimç dignationi tuç notio
ra. Ad hæc nonnihil affinitatis q^d intercedebat. Modo non deſit Reuerẽ
diſſimi numinis mei Papiẽſis graue teſtimoniũ cæteris præponendũ: quod
imprimis adfuturũ ſpero: nec mea fides falletur. Per quã obſecro ad ſit mi
hi Reuerendiſſima. D. ueſtra: & mãcipiũ peculiare ſuũ erigat ſi tie hoc præ
ſidio labantem. Ne pigeat ea repetere: quibus alias ex torſit a Pontifice ne
ſcio quid leue. Hic opus hic labor eſt. Hçc mihi ad quietẽ uia: poſtq̃ aucto
ritas nois tui depulit me a rei uxoriç cogitatione: quæ mihi nulla eſt. Sed ſi
concedetur hoc illico aggreſſurus ſum omni conatu ſuaue iugũ Sacerdo
tii. Paucis actus uideor mihi magnis ſermonibus inſtetiſſe opportune: & i
opportune. Id facit concepta ſpes de fide Reuerẽdiſſimç. D. ueſtrç in me:
quam nunc imploro: qñ & res: & tempus: & cætera adſunt. Si res exiget:
trahendus huc eſt Reuerẽdiſſimus. D. Bononiẽ. alterum patrie lumen: ad
quẽ nõ ſcribo cõtentus uetere patrocinio Reuerẽdiſſimi mei heri Papiẽſis:
quẽ Deus ſeruet incolumẽ. Ceſennæ. xxviii. Aprilis. M.cccclxx.

Iacobus Minutolus Cardinali Papienſi.

HEri albeſcente cœlo: qua hora Deo placuit ex debili corpuſculo
fortem animam Domini Nicolai de Vighizano ad ſe reuerti: ſcri
pſi ad Reuerendiſſimã. D. ueſtrã: Simulq; curaui: ut ſupplicatio
traderet̃: quæ a Reuerẽdiſſima clemẽtia ueſtra porrigeret̃ Põtifici. Quod
deuotus ſum tuo numini facit: ut credã ſperẽq; ea fieri ex mea ſnia: exq; fidç
Papiẽſi: qua nihil apud me firmius: nil ãtiquius. Adiiciet huic curç ſtimulos:
q^d niſi mihi ſuccurrat̃ ut ſit tuta ſenectus a Tegete: & baculo: ad Papienſe
Tinellũ ẽ mihi redeũdũ. Video has nr̃as adminiſtratões euaneſcer̃: noſq; ha
beri ꝑ abñtibus. Quo fit: ut niſi Spalatẽſis pſtet uiaticũ mẽdicaturus ſim
hoſtiatĩ: quoad rcipiat me pſidiũ meũ uetus: & certũ: & imploraturꝯ fidẽ tuç

Reuerēdiſſime.D.Cui diffidere uidebor ſi pgā i hac ambiguitate:an mihi
quicq̄ ex bñficiis uacātibus parauerit.Quod ſi pro inſtituto:& more curiæ
cunctāter fieri oporteat:rurſus obſecro nō deficiat manus tua:quæ me cœ
pit erigere.Has lr̄as afferet Perfrāciſcus aduocatus nobilis Lucēſis : uir &
hūanus:& frugi:nec minus doctus:q̄ ēt a me cōmēdādus : cōmēdabit me
Reuerēdiſſimę.D.ueſtrę:& Pōtifici:ad quē intrabit cū ueniat nō uacuus:
ut in cōſpectū Dn̄i accedendū eſt.Viſitabit ēt Reuerēdiſſimā.D.ueſtram
Germanus meus:quē p̄monui iſthuc ut ueniat:q̄n ego hinc auelli nō poſſū
niſi magna muri cū pte.Hūc cupio itelligere me tuæ pietati eſſe nō ingra
tum.Cōducet rebus meis ēt domeſticis nr̄is:tamq; ingens teſtimoniū.Hīc
torpemus ocio:Milites ignauia:& ſqualore ne addā timorē.Pauci.n.ex re
bus noſtris exigētibus equū cōſcendent:Hiq; inermes:aut inualidi maciē
rubigineq; cōſumpti.Mentiri cupio.Sed ut hæc noſtra ſegnicies deteriorē
nō pariat fructū:q̄ malū cōſiliū ſuperioris æſtatis: Milites iuaſit deſperatiō
malorū extremū deficiētibus belli neruis.Secūdi anni mēſis Aprilis actus
eſt:& primi anni octaui mēſis ſtipendiū oībus nondū eſt pſolutum. Hæc
ſunt hoſtibus notiſſima.Quod ſi:ut fertur bella fama cōſtant :imminet no
bis extremum excidium.Sed id Deus auertat. Ego me Reuerēdiſſimę.D.
ueſtrę humilem ſeruum cōmendo.Ceſennæ.v.Maii.M.cccclxx.

Burgeſio Doctori Senenſi.

CHaritas ueſtra erga me ſuaſit diſcedenti mihi nup a uobis:ut i
iungerē nōnulla:quæ meis cōmodis mediocriter cedūt.Ea rogo
pro beniuolētia nr̄a:& cōpaternitatis uinculo mēte nō excidāt:
Sed diligētia illa curent:qua a Dn̄o meo Burgeſio curari ſolēt:quæ ſibi ſūt
aīo.Repetā breui.Primū opto prædiolū de la roſa Troyole cōterminū mi
hi expediri loco magiſq̄ pcentu optabile.Deinde tres uel ſaltē duas ædicu
las meis oppoſitas uendi:quæ ſunt Adminiſtratoris Seneñ.hoſpitalis:ut ſi
q̄n illuc uelim diuertere:hēat familia ubi cōmode habitet . Hoc pene ante
oīa cupio.Accedit tertiū de heremitorio mihi cōiuncto:aut ſaltē de hortuli
pte:quā credo Portinā oſtēdiſſe iā ur̄æ humanitati.Tēptata ſępe ſunt oīa:
negligētet ſemp:aliq̄n ſprudēter.Si nūc opa cōpatris olim ſolertiſſimi : in
genioſiſſimi:& amātiſſimi nō ſperrant:ſpem ſimul cū labore depono.Nō
putās abſolui poſſe a quoq̄ ullo tpē q̄d primo impetu ille non fecerit.Bene
ualete Compater:& cōmatrem meā ſalutate uerbis meis.Romæ.

Achilli Petruccio Senenſi.

QVereris liberalitatem meam minorem tua expectatione fuiſſe:
& ad eundem me iudicem prouocas.Prouocationis huius bre-
uem ſententiam accipe. Si prędiolo tantū ſatiſſaciendū erat nō

tu plus accipere q̃ Marianus debebas. Qui iuſte æſtimant hoc libere iudi
dicant. Si uenditioni difficili: non tanta debebatur duritati commentitiæ
merces. Sin uero tuæ in rebus tuis opinioni: nõ ego is ſum: qui opinionem
cuiuſq̃ emam: ſed rem. Cõſuetudinem tñ meam ſecutus tecum liberaliter
egi: & largior fui q̃ debui. Nemo pręter te Senæ eſt: qui non & meũ factũ
laudet: & querelas tuas nõ improbet. Rogo pro amicicia noſtra ut te poſt
hac ſemper ad rationem referas non ad affectũ. Fallitur illa nunq̃: hic ſæpe
exorbitat. Cumq; bene agitur tecũ gratias agas: & ſileas: nimius habendi
amor nec ſuadet quicq̃ bñ: nec cõſulit. Vale.

Colantonius Lentulus Cardinali Papieñ.

ETſi ſuperbum inſolenſq; haberi poteſt p̃ſtantiſſime pater: priua
tæ conditionis uulgariſq; doctrinę hominem cum uelle litteris
prouocare: quem cum ob ſingularis eruditionis præſtantiam ui
tæq; ſanctimoniam: tum maxime ob dignitatem: in qua excellentes uirtu
tes tuæ te collocarũt omnes: & uenerantur: & admirãtur: tamen cum iam
pridem te abſentem ex multorũ teſtimonio obſeruauerim: iudicaui ad meã
erga te ſummã pietatem ptinere: ut quoquomodo poſſem in te aĩum meũ
illuſtrarem. Id quidẽ mihi omnino ſtatuenti uel illa ratio uiſa eſt q̃ optima:
ut quando ſcilicet pręſentia tua dei bñignitate oblata eẽt: nec pudori meo
ſatis decorũ cẽſerẽ: ſi te corã iprobe cõuenirẽ. Nõ putaui mihi cõmittẽdũ:
quominus per lr̃as: quę ut inqt Cicero nequaq̃ erubeſcunt: ſummã meam
in te obſeruantiã declararẽ. Amo te: & obſeruo Reuerendiſſime pater ob
multa ornamenta: quæ nõ tam maiorum ſplendor, aut opes: aut quæ plę
roſq; torquet ambitio tibi pepererũt: q̃ uitæ itegritas: quã cũ bonaꝝ artiũ
ſtudiis coniunxiſti. Tu ſolus es hoc tempore pace aliorum dixerim: qui ex
religionis noſtræ principibus cum exactiſſimo cerimoniarum cultu: & ui
gilanti religionis ſtudio: eloquẽtiam cæteraſq; liberales diſciplinas copula
ueris: quę q̃to ornamento ſit hominum generi nõ eſt nunc referẽdi locus.
& quando tu ipſe locupletiſſimus ſis teſtis: cui ſola eloquentia cum probita
te coniuncta ad iſtam dignitatẽ: in qua locatus es gradũ præbuit expeditiſ
ſimũ: ſæpenumero i familiaribus ſermõibus: quos cũ multis hẽre ſoleo: &
pręſertĩ cũ uiro clariſſimo Diomede Carapha Comite Mataloni: q te ſum
mo amore: & obſeruantia proſequitur: & cuius in familia nos uiuimus: ea
de te me ſentire affirmaui qđ de uiro: & ſanctiſſimo: & doctiſſimo ſentien
dum eſt. Vale æternum præſtantiſſime pater: & pro mea in te pietate nil
aliud peti certo ſcias: q̃ ut me in numero tuorum cliẽtulorum aſcriptũ eſſe
non dedigneris. Vale iterum: & muſam Martiam audire libeat.

O decus Auſoniæ quondam Grayæq; Mineruæ:
O decus Aonii diuæ Iacobe chori:
O cui uirgineæ cingebant tempora frondes:
O uates Phœbo ſemper amate Deo.
Quāq̄ ſacra Iouis celebres nunc carmina ueri:
Et Vaticani munera ſacra loci:
Tempora ſint q̄uis rubra redimita tiara:
Arrideatq; tibi Pontificalis apex:
Fronte tamen muſam noſtram dignare benigna
Spectare:& luſus inter habere tuos.

Campanus Cardinali Papienſi.

SEnēſium oium cū ſis:& habeare patronus acerrimus:Bonſignori cām accipias neceſſe eſt:ut pſonā præſtes quā induiſti. Vteris tn̄ arbitrio tuo:mihi ſatis fuit quid te deceat ſūmonuiſſe.Sirenulam e medio detraximus mari.Cātat mecū hos uerſus nōnunq̄. Viuamus Papienſis:& potēter quemque ſors tulerit feramus ictum:Victuri ꝓpe puluerē Sybillæ una:Milleq; ſæculis daturi quod tp̄s nequeat negare noſtrū. & quę ſequuntur.Sequunt̄ aūt geſticulationes mille.Cantat & epigrāma illud:qd incœptū ad te miſſum poſtea pfeci.Campanū ueterē tuū clientē: Ad cœnam Papiēſis acciiſti.Ad cœnā ut ueniā parato cœnā. Nam cœnā uolo nō crepationē.Caulatā dabis aut cutē ſuillā:Aut flauū cicer: aut leuē fabatā.Noli Ficedulas aueſq; cortis: Tota q̄rere copioſus urbe.Parcas turturibus meis tenellis:Et pdicibus atq; phaſianis:Quos nup dederat meus poetā.Tm̄ caſeolis licebit uti. Ventri cætera pone delicato.Nobis in tenui placet catino:Fumās braſſica:ſinciputq; porri.Neruoſiq; pedes leuiſq; grunus:Et qd Marſia nollet attuliſſe.Cōgreſſus tibi phœbe tā proterue:Hoc pacto uēiā ſemel ue biſuę:Atq; oi quotiēs uocabis hora.Nā cœnare uolo: crepare nolo.Sed o qn̄ ad te ſine quo uita mors eſt:Lux tenebrę.Fœlix uale.Cāpani memoriā ne abiice.Si qd ꝓdeſſe potes in æde Sānitica: & cogita:& aggredere.Vnus ſum ꝓ quo:& potes:& debes cū gloria laborare:& Iterū Vale.Inſtat hic :& nox eſt:& cœna oculis natat.

F.Cardinali Senenſi.

NEſcio qūo pater Ampliſſime:cum nihil habeamus in hoc ſęculo charius tpe:nihil tn̄ proiicimus uilius.Indulgemus inanibus curis.Ocia mala cōplectimur:& craſtinū expectantes pollicemur nobis innumera.Nihil oino perſoluimus.Non ita uiuēdū cultoribus Dei. Pugnandū contra inertiam:tanq̄ contra hoſtem blandiciis nos obſidentē. Ad operandum quoq; minima horæ pars non eſt expectanda. Quęrenda

magis ab opere quies:q̃ a quiete opus petēdum. Periit quod iam præteriit: atq; ipſum quod uenit præteriti damno imbecillius redditur. Admonet offi cii noſtri nos uitæ conditio:ſuis anguſtiis miſera. Breuis etenim eſt:aſſimi/ lis uapori ad modicum apparenti. Celeritate incredibili labitur:nil in pedi mēti habēs ad moras. Dum molimur:& nitimur: & inanes ſpes nectimus: occupat nos ſenectus:& mors. More aquæ ad exitum feſtinant menſes:& anni:queq; anteceſſerunt iam non ſecuntur:& quę abierunt ultra non rede unt. Occidens ſol mane reſurgit. Conſumpta luna in orbes reuertitur. Defi ciens annus ad eadem ſemper redit principia. At noſtra omnia ſine ullo na turæ præſidio minuuntur:& fugiunt. Nec tā bona ſunt quæ ueniunt:q̃ quę abierunt. Adhibenda igitur omnis induſtria eſt:ut tam precioſæ rei nō fiat iactura:Sed temporum fragmenta colligantur ne pereant. Pereunt uero in aliis: ut plurimū ſtudiis:quæ ſuperfluo ſumimus: inter quæ cōuiuiorum ſolertia imprimis eſt. Frequentes etenim in his plus nimio ſumus non ad charitatem ut ſunt inſtituta:ſed ad ambitionem illa adhibētes. Diem ſæpe integrum. Quid dico diem? Verius dies totos adimunt nobis. De uocādis conuiuis longe ante initur conſilium. Quęritur ut bene conueniant:ut ſint grata conſortia:ut nō negligātur ii:quorum in nos extant quottidiana of ficia. His iam uocatis acceſſitur diſpenſator domeſticus. Deſcribitur epula rum numerus atq; diuerſitas. Iubentur conquiri omnia: ut q̃lautiſſimum: plæniſſimumq; conuiuium ſit. Is inſuper:quem uocant Aulæ magiſtrum: admonetur pluribus:ut ad diē horamq; parata habeat ſingula:Ornati ſint Abaci:compoſitæ menſę:Miniſtri inſtructi:atq; expectantes. Edicitur por ro quo ordine:& quibus interuallis:quidq; uelit afferri. Sua itidem de uinis eſt norma:ut acida: ut dulcia:ut nigra:ut alba:his uel illis epulis ſocietur. Omnibus autem ſollicite imperatis adhuc non quieſcitur animo. Anxietas illa ſuccedit:ne ex his quicq̃ uel obliuione uel negligentia corrumpatur. Ita q; requirit ſæpe:Admonet ſæpe. Tota domus ſe inquieto in eadem inquie tudine eſt. Inter has uero nugas quid oro loci ad ſanas cogitationes relinq tur. An non hoc ſpacii totū uana indecoraq; occupatione conteritur? Age uero aduenientibus iam conuiuis niſi inurbani uelimus eſſe:excipiendi illi quidem ſunt:& uerbis tenendi donec uel uocatorum numerus aſſit: uel ad uenerit hora:uel magiſtri etiam dicto mollita cibaria nuncientur. Prandeť poſthæc: q̃ta mora:& interuallis non dico. Nos ipſi uanitatum noſtrarum conſcii ſumus. Tolluntur tādem menſę: pudor eſt conuiuas ſtatim emitte re. De blandiēdis ex hylarandiſq; alia conſeqtur cura:Donec familiæ: quæ reducant domo aduenerint. Riſibus interim:& confabulationibus tota ex pectatio trahitur. Inclinante iam die tandem mittuntur graues ipſi: & gra

uem hoſpitem relinquentes. Diſtentum uero corpus tam multis: & uariis in ſomnos reſoluitur. Neq; enim eſt facile uel ſaporum uel conuiuarum gratia feruente menſa non infarciri. Itaq; a mane in noctem abit tempus inutile: nil habens inter homines laudis: nil in conſpectu Dei q̄d placeat. etenim iuxta uerbum Apoſtoli. Non cōmendat nos eſca Deo: nec bonum eſt relinquere uerbum eius: & miniſtrare mēſis. Audi & aliam: neſcio animi an corporis maiorem occupationem: quæ uelut peſtis hominē totum apprehendit: & ſuæ poteſtatis eſſe nō ſinit. Quęruntur clientelę Regum: Principū: populorum: pręlatorum etiam: qui in numero aliquo ſint. Appetuntur longi comitatus: qui nos in curiam deſcendentes ducant: atq; reducant. His impēduntur operæ noſtræ: atq; horum dies ſunt uniuerſi. Neq; enim aliter retinere illos in obſequio poſſumus. Itaq; patere neceſſe eſt omnibus horis cubicula noſtra: Audiri uanitatum multarum ambages: & quæ petuntur: ſiue bona ſint: ſiue mala pficiēda ſuſcipere. Si negamus: deſerimur ut ignaui: & tanq̄ ad obſequendum difficiles ſoli relinquimur. Itur ergo ad Pontificem ne pereat cliens: ſacculo & manibus petitionum inanium plenis. Longa negocia longiora colloquia deſiderant. Nos proponendo: Ille negādo: Iterando nos atq; rogando: Contentius iam nos Flagitando: Indignantius ille iam reſpondendo: conſumpta die intramus in noctem: & ad quintam ſæpe continuatur inſtantia. Quiq; curatis iam corporibus quietē domi capere deberemus: uanis cliētelis extra operā damus: ambitioni nō beneficentiæ ſeruiētes. Reuerſis autem: & laſſis: incertum eſſe incipit ſomno ne an cibo ſit indulgēdum. triſte ac moleſtū utcūq; acceperis. etenim ſi uentre uacuo cubitum imus noctem inſomnem agentes cogimur in diē uenientem dormire. Sin uero alieno etiam tempore cibis implemur: tumultuante ſtomaco id ipſum ſubimus incōmodū. Ita ex antecedenti die ſequentis inſtituitur iactura. Aduolant poſtridie ad nos ſectatores hi noſtri: & q̄d in rebus ſuis ſit actum requirunt: Pro certo habentes gratia intercedentis impleta eſſe quæcūq; deſiderent. Hic quoq; impendi nos ad noua temporum damna oportet. Neq; enim paucioribus probanda illis eſt diligentia noſtra: & fides q̄ ante Pontifici inſinuanda petitio fuerit. Itaq; & nos excuſamus: & negati rationem afferimus: & illos conſolamur: ac ut non diſcedant triſtes ſecundam ſæpe operā pollicemur. Quibus in ludis ita frequēs ambitio eſt peneq; continua: ut diuertere animum ad curas honeſtiores ſit opoſuit. Omitto triſticiā cordis: Iracūdias tacitas: & innumera uitæ tedia: quæ inde domū ſæpe referimus: & q̄bus cōfecti de quęrēdis tm̄ oblectamētis ad retinēdam ualitudinē ſolliciti ſumus. Tranſi porro atq; aliā tporum calamitatem attende: non inferiorem prioribus. Euagamur per ſingulos

pene dies uel ambitiõis cauſa uel uanitatis.Nec quicq̃ cubiculo noſtro ho
bis infeſtius. Religionem obtendentes modo has modo illas baſylicarum
petimus ſtationes:Eas uero ut plurimum :ad quas conuenire populus fre
quentior ſolet:ut non tam exhibendi nos Deo : q̃ oſtentandi in turbis uide
amur curam ſumpſiſſe . Aliquando uero urbem egreſſi circumductus lon
giſſimos agimus:& aut uenādi:aut aucupandi ſtudio lõgius pererramus :
utrobiq; diem integram fruſtra conſumentes:Quorum ſi nihil in ſcuerio
re alicuius uita eſt inuenire:Altera nihilominus : atq; haud ſcio an grauior
inſpicitur occupatio.Viſitantur per girum domi ſuæ Cardinales:nunc hi:
nunc illi prout ad rationem noſtram conuenire eorum gratiam exiſtima
mus Sermones de manibus ſunt.Ipſi eos nos nouimus.Veniunt in mediū
querelæ de Pontificibus multæ.Opera illorum ſigillatim damnantur:ue
lut detrimētoſa eccleſię:& nobis etiam grauia.Proindeq; iam de obitu : &
ſucceſſoribus longa eſt indagatio.Nec deſunt murmurationes innumeræ:
detractiones:ac maledicta de multis.Quibus i rebus & tempora inaniter
aſſumuntur: & illud accidit mali:ut frequēter uulgi oculis linguiſq; oblati
uiliorem pręſtemus hanc noſtri ſacerdotii dignitatē. Occurrit par al a pe
neq; germana mētis uexatio:a bonis quoq; nos operibus amouens nimie
tate ſola damnabilis:rei familiaris anxietas .Dum.n.uel exactam nimium
diſciplinam perquirimus:uel impendiis domeſticis parcimus:Ipſi nos om
nia & ſcire:& inſtituere:& diſpēſare:& cognoſcere uolumus. Nec ſatiſfacit
ulla noſtrorum uel fides uel diligentia.Numeramus diſpenſatori pecuniā.
Ephimeridē expenſorum minuratim diſcutimus . In rationaria maiora no
ſtra manu cuncta referimus:mercatorum iam nō Cardinalium tractantes
officia.Horrea quoq;:& cellaria oculis noſtris ſæpe luſtramus:ſingulorum
rationem a cuſtodibus exquirentes.Quin & attentio illa miſera atq; inſoē
lix occupatum animum momentis omnibus habet: ne aut diſpenſator mē
tiris rerum preciis ignaros nos fallat:aut Culina ſuis profuſionibus detri
mento afficiat:aut in familiari cœnaculo poſita diſciplina laxetur: aut ue
ro etiam ex cella largius:q̃ ſit opus alimenta promantur.Itaq; ſine inter
miſſione peruigiles:cum per nos obire omnia ꝓhibeat dignitas:uocamus
ad nos :inqrimus :admonemus:litigamus:atq; in deliramentis huiuſmodi
totos dies inmergimur.Neq; uero in nobis omnibus etiam has rerum ua
nitates contendo.Nam & nominare poſſum complures uitæ inſtitutioni
bus claros:qui cæteris pro nihilo habitis uni ſemper uirtuti animęq; inuigi
lent:& in eo tantum iacturam ſe facere arbitrentur: quod neceſſario curan
dis corporibus tribuitur.Verum de his mihi eſt ſermo:in qbus animaduer
ſa hæc non obſcure ſunt.Igitur excellentiſſime pater:abiectis his inanibus

ſtudiis:quæ haud dubie altricia mortis ſunt: cuſtodiamus quantum poſſu mus anguſta:& labentia uitæ noſtræ ſpatia. Operemur bonum dum tem pus habemus:dumq; lux lucet ambulemus ut filii lucis. Neq;.n.apud infe ros iuxta diuinum ſermonem opus eſt nec ratio:nec ſcientia: nec ſapiētia. ſed tantummodo operum merces. Memores quoq; ſimus q̄ multis imper tiendi ſint dies noſtri: & q̄ diuerſis opera debeatur.etenim ſi recte expendi mus qd Deo creatori: quid animæ noſtræ:quid proximis quid: Romanæ ſedi:quid ſacerdotiis:quid creditis animabus:quid ēt familiæ debeatur: cu ius uera pietas non dominos? ſed parentes nos facit: Intelligemus nil loci ſupereſſe adnugas: ſed diſpenſati temporis reddendam Deo ſeueriſſimā ra tionem. Abiiciamus ſomnos non neceſſarios deſidiarum noſtrarum comi tes.Præſtent ii laſſis quietem:non corporum ſepulchra continua.Præuenia mus ſolem matutinis uigiliis: id agentes ut cum alii operari incipiant nos operum noſtrorum iam media habeamus.Ad explēda tam multa dies ipſi ſatis non ſunt. Accedant neceſſe eſt noctium partes. Dicet de ſe homo gē tilis Flaccus.Prius orto ſole uigil calamū:& chartas:& ſcrinia poſco. Ho mo chriſtianus:& Dei ſeruus idem non dicet? Plus quoq; olei pro ſæcula ri laude conſumpſerit Demoſthenes orator q̄ uini?Doluerit etiam ſi quan do antelucana opificum uictus eſſet induſtria: nos pro æterna ſalute:& im marceſſibili corona gloriæ non maiora uel eadem faciemus?Exuamus has tam familiares delitias:quibus circundati ſumus: & fluimus. Abſit omnis tepiditas:omnis mollities: omnis incuria:omnis negligētia:& tarditas:qui bus fabris ſurgunt gehēnę ædificia.Salutari occupatione mens ſemper ali quid agitet:ne tanq̄ deſertus ager tribulis:& ſentibus occupetur. Neceſſe eſt omnifariam cupiditatibus obſideri eum:a quo cultura hæc abeſt. Mul tam etenim malitiam ut inquit ſcriptura: docuit ocioſitas.Seminemus ma ne ſemina noſtra:& ueſperi non ceſſet manus. Scriptum eſt.n.ſi quis nō uult operari non manducet.Eamus ad Formicam laboris noſtri exemplū: & conſideremus uias eius:quę cum non habeat ducem:nec præceptorem: nec principem:parat æſtate cibum ſibi:& congregat in meſſe quod come dat. Turpe eſt quod naturæ inſtinctu agunt illæ ratione a nobis nō fieri. Cætera quoq; animalia intra legem ſuam manētia nec tempori deeſſe nec loco.Nos diuinæ mentis participes:bonorumq;:& malorum delectum ha bentes neglectores omnium inueniri.Ne ergo uoce Domini Saluatoris in crepemur quid hic ſtatis tota die ocioſi: cum iam ſit hora undecima? Si mus iuxta uerbum Apoſtoli Sollicitudine non pigri:ſpiritu feruentes:& Domino ſeruientes. Vale.

Campanus Papienſi.

PErſcripſeram tibi de aduẽtu Cæſaris:& apparatu eorum:qui Cę
ſarem ſequebantur:& quæ ſpes eſſet propoſita nobis de ampliſ
ſimo conuentu:& quantum nec ætas noſtra uidit: nec grandiſſi
mi natu germanorum recordantur.Deinceps hæc acta ſunt ad.viii.calen
das Iulias:poſt per actam rem diuinam.In prætorium ſecuti Cæſarem con
ſcendimus:quem in locum conuenire Principes cõſueuerunt de rebus Ger
manicis acturi.Hic Antiſtes Tridentinus nomine Cæſaris prodiit in me
dium oratione Germanica:quam eueſtigio:ut externi quoq; oratores intel
ligerent latine eſt interprętatus.Primum Cæſaris moram excuſauit quod
ad diem non ueniſſet: & capita contentionum : quæ domi poſt indictum
conuentum exortę eum detenuiſſent enarrauit : ęgitq; gratias : & Prin
cipibus : & Oratoribus :quod non ſine iactura rei familiaris : & ſum
ptibus grauiſſimis alterum ꝓpe menſem expectaſſent.Cauſam deinde ap
peruit:quæ ad indicendum hoc in loco:& tempore conuentum impuliſſet.
pręteritas chriſtianorum calamitates:& recentem Carniolæ cladem deplo
rauit:potẽtiam : crudelitatemq; immaniſſimi hoſtis:q̄ breui tempore quã
tum occupauerit finium noſtrorum:quãtum chriſtiani ſanguinis fuderit:&
in Europa:& in Aſia oſtendit:repetitaq; eleganter ueterum non una hyſto
ria:clariſſimas:ac prope innumerabiles Germanorum expeditiões: & pro
religione chriſtiana:& pro Imperio Germanico ſuſceptas : cõmemorauit.
hortatuſq; eſt Principes omnes oratoreſq; ciuitatum Germaniæ partam à
maioribus gloriam conſeruarent:occurrerent iminentibus periculis: & reli
gionem:in qua patres eorum uixiſſent:& ipſi eſſent nati atq; inſtructi: tue
rentur.Addidit poſtremo Cæſaris preces auxilium: & cõmuni libertati:&
priuato ſuo periculo implorantis : reſpõſumq; poſtulauit.Poſt Tridentinũ
legatus graui & ipſe oratione propoſitum Cæſaris : & Principum aduentũ
cõmendauit:ęgitq; gratias Pontificis nomine uniuerſis:hortatus:ut quam
ſpem Chriſtianis ex conuentu porrexiſſent:eam ſummendis armis exhibe
rent:nec ſe carpi ſingulos paterentur:qui uniuerſi nonmodo reſiſtere:ſed ꝓ
fligare hoſtem q̄ facillime poſſent.Conuentus multos repetiit nequicq̄ in
Germania factos:ubi ſi obtemperatum fuiſſet conſiliis eorum : qui futura
pericula præuidiſſent:non eo diſcriminis uentum fuiſſet:ut quem facile tũc
potuiſſent ex omni depellere Europa : nũc in ipſa Germania perferrent:dũ
extrema eſſent neglecta : ad intima hoſtẽ penetraſſe.Adiecit & preces:ac
uerba : uultũ animumq; Legato:& tantis neceſſitatibus dignum acõmo
dauit.Prĩcipes germanico more paulum ſegreſſi atq; interſe locuti : gratias
Cæſari ęgerunt:quod aliquando Germanicæ libertatis : & publicæ ſalutis
curam ſuſcepiſſet : ſe paratos ꝑ omnia uitæ fortunarumq; diſcrimina illius

Imperium ſequi:ituros in expeditionem ſi ipſe aut eat:aut iubeat iri:miſſu ros ſi iubeat mitti. Lætus eo reſponſo Cæſar laudatis Principibus conueni re ſequentem in diem iuſſit. Poſtridie pari frequentia reditum in pretorium eſt:ſed initium conſultandi ab controuerſia ortum omen belli futuri an im pedimenti potius fuerit ſuſpenſum me habet. Oratores Burgundi:cũ poſt Legatos electorum collocati:atq; ideo deſpecti priore conſeſſu uiderentur: redire in ſubſellia recuſabant. Electores abſentibus collegis qui aderãt: q̃q̃ ſumma cum modeſtia:dignitatem tamen cõmunem tuebantur. Burgundi potentiam ſui Principis:& in Gallia:& in Germania maximam:Electores parem nobilitatem:ac uetuſtum morem obiiciebant:ſeq; e corpore Cęſaris cum eſſent ne Regibus quidem:ſi qui adeſſent cedere oportere contende bant. quæ contentio cum tres prope horas conſumpſiſſet non antea eſt ſub lata:q̃ Burgundi alteris ſubſelliis ad frontem Cæſaris iter oratores Regios locarẽtur. tum demum:& ipſi auxiſſe principis ſui dignitatem:quod in or dine abſentium regum ſederent: & Electores ſeruaſſe æſtimationẽ ſuam: q^d excluſi a primis ſubſelliis Burgundi eſſent uidebantur. Vbi omnes cõſe dere primi Burgundi ſurrexerunt:quorũ unus locutus ẽ oratione ideo pa rum accomodata:q^d plus in criminando Rege Gallorum:q̃ in propoſito iuuandi belli uiſus eſt occupari. Regem rupiſſe fœdera: uiolaſſe publicam fidem:Media pace oppida Burgũdi expugnaſſe conqueſtus ẽ. Pauca quæ dam adiecit ad rationem belli:& quæ tunc ibi potius excogitata: q̃ domo adducta uiderentur. Altera fuit oratio Pauli Morecini Venetorum orato ris breuis & collecta. Certaſſe cum Turcis Venetos annos iam ducẽtos: eorũq; uires atq; impetus ſolos & in Thracia:& Illyrio ſuſtinuiſſe:Enixius tamen octo proximis annis mari cum iis ac terra geſſiſſe bellũ:propugna toreſq; noſtros fuiſſe iam non tam defatigatos aut exhauſtos:q̃ a cæteris chriſtianis deſtitutos eſſe:Cõmuni ad eum diem periculo ſolos excubaſſe: creuiſſe nũc hoſtem:factumq; ex aliena ſomnolentia magnum:& quantũ iam pferre chriſtiani utinam uigiles poſſint:Inſtare illum ab Illyrio a Pan nonia:ab ſinu Adriatico:non mari: nõ terra quietos noſtros ſinere:genus belli quale eſſet ipſos perſpicere:Senes occidi:ſtrangulari infantes: cæterã multitudinem ſine ſexus ætatiſq; diſcrimine in ſeruitutem Aſiaticam trahi: conflammari templa:uiros Dei intra templa cõcremari:igni: & ferro ad ex cidium ultimum uaſtari omnia:Incipere iam Germanos intelligere quod fuerit Venetis tam diu bellũ geſſiſſe cũ Turco: nec tñ deſperandũ eſſe:mo do eo ſint animo Germani quo quiſq; eſſe debeat aduitam ſuam:libertatẽ q; ſuorũ defendendam. Habere ſe permagnum claſſem & preſidia:per Illi rium Græciamq; diſpoſita:ſtipendio eorũ militare ad hominum quinq;:&

uiginti milia iuuari:& a Ferdinando Rege maritimo bello:ſi iuuentur ter
reſtri a Germanis: breui & futuros ipſos i tuto: & cæteros extra periculum
poſituros. Miſiſſe Ferdinandum tres & uiginti triremes:quattuorq; nauis
onerarias in augmentum claſſis:& alias propediem eſſe miſſurum:ipſos tri
remes ſexaginta:nauiſq; aliquot iſtruxiſſe:& putare iam eſſe deductas. Cē
tum triremibus: ac duodēuiginti roſtratis nauibus bellū maritimū aggreſ
ſuros:ſi terra quoq; diſtrahatur hoſtis:utrobiq; laboraturum. Poſt eum le-
gatus magnificis uerbis & rem Venetam:& Pontificis diligentiā:& Ferdi
nandi apparatum complexus:parem Germanorum curam:quorum nō diſ
par eſſet periculum:poſtulauit. Secundum legati uerba pręſul Aiſtetenſis
iuſſu Cæſaris progreſſus i medium hæc poſtulauit: primum ut decem mi
lia ad præſentem neceſſitatem:quarta pars equites:cæteri pedites cogeren
tur:qui per fines extremos Germaniæ diſpoſiti hoſtem ab icurſionibus ꝓ
hiberent: Alteram deinde manum ſubſidiariam:ac paratam i omnem bel
li euentū: & ad quamuis hoſtium impreſſionem compararent: Poſtremo
ut de ſumma totius belli q̄tum geri uniuerſis uiribus Germaniæ poſſet in
annum ſequentem conſtituerent. Ad hęc principes qd digna cōſultatione
res eēt ſpacium poſtularūt:reſponſuroſq; in diem ſequentem polliciti:præ-
ſentibus quoq; uerbis ſpem Cęſari addiderunt. Magna uiſa eſt omnibus
Cæſaris poſtulatio:nec minus neceſſaria q̄ magna. Sed meo & multorum
iudicio prępoſtera:nec legatus ordinem poſtulatorum approbauit. Lauda
re ſe dixit cōſilium Cęſaris de auxilio pñti: de ſubſidio parato:de expeditio
ne futura:ſed eum ordinem non placere. Primum qd cum fama potiſſimū
bella conſtent:nec minora in re bellica terrore q̄ prælio conficiantur: irriſu
ri eſſent hoſtes tam exiguam manum: & uires Germanicas ex decem mili
bus militum ęſtimaturi:ac tanq̄ omnem expręſſam Germaniam in tanto
conuentu nihil plus præbere uirium quā decem milia potuiſſe:aut ſi poſ-
ſet:ęgre reliquos in caſtra uenturos aliquando eſſe:qui nunc ut darent no-
mina cōpelli non potuiſſent. Deinde ſpem omnem ereptam iri ciuitatibus
noſtris finitimis Turco: concaſſuros oīum animos cum primum de nume
ro audierint tam exiguo:& quicquid nunc præſente Cæſare aſtantibus om
nis Germaniæ principibus tanto habito conuentu in eorū ſalutem factum
non ſit:fieri poſſe amplius deſperabunt. Poſtremoq; ubi decem milia con
tulerint Germani Pricipes: cōtuliſſe ſe quātum opus fuit exiſtimabūt: ut
fere ſemper grauius eſt quod additur ponderis quā quod imponitur:eo ma
xime imputatur quod primum exactū eſt. Proinde ſuam eſſe ſententiam:
ut ante omnia de ſumma uniuerſi belli deliberetur:uires omnes Germano
rum inſpiciendas:nomina militum quotquot: & ubi ubi ſunt conſcribēdas

Habendum quãttim habere maximum poſſent:ex omni Germania dele-
ctum:Ac tum demum ex ea ſumma primum decem milia educenda:præſi
diumq; ad impreſſiones ex eadem ſummittendum;Cæteras copias deſtina
tas conſcriptaſq;:& primo quoq; tempore paratas habendas eſſe;ut ſit ita
futurum:ut hoſtibus terror ſpes noſtris adducíatur:& illi ſe contineant : no
ſtri ad reſiſtendum confirmentur:& cuiq; exploratum ſit quo tempore qd
facere:quorſum:aut qua manu ire iubeatur:magnã uim habere: & animi:
& rerum apparatum.Laudata eſt magnopere Legati ſententia;non tamẽ
Cęſaris propoſitum immutatum:unde orta ſuſpicio eſt nobis remiſſiorẽ cũ
futurum ad hanc expeditionem:q̃ ſperabamus:& conſulere uelle pręſenti-
bus periculis:futura non cogitare:q̃q̃ Legato reſpondit bono eſſet animo:
Se niſi re ad ſummam uniuerſi belli perducta Ratiſpona non diſceſſurum.
Principes quod erant polliciti:ſequenti die reſponderunt ſe ad omnia quæ
Cæſar poſtulaſſet eſſe paratos : unum orare: ſimultates principum ciuita
tumq; diſcordias: quod facile auctoritate ſua poſſet: e Germania tolleret:
magnam partem uirium Germanicarum occupari Principũ ſeditionibus:
quibus ſublatis uno robore cõmuni manu: copiis uniuerſis inferri bellum
poſſe.Cæſar ſtudioſum ſe ait ſemper fuiſſe concordiæ principum : & nunc
quæ ad pacandum Germaniam pertinerent:omnia eſſe facturum.Nouiſſi
me deſignati ſunt quinq; uiri ex familia Cæſaris ac totidem ex conſiliari-
bus Principum:qui cum Maguntino:cui eſt primus iter principes locus:
de cogendis ſtatim decem milibus:& præſidio ſupparando : & de numero
copiarum Germanię in annum ſequentem præfiniendo: & de præficiendo
Imperatore:ac de omni ratione non mouendi ſolum belli:ſed etiam conti-
nuandi inter ſe agant:& ubi deliberauerint ad Cæſarem:& Principes refe-
rant.Hoc in ſtatu res ſunt.Legatus nihil neq; excitandis principibus;neq;
Cæſare incendendo prętermittit.Ego ea ſum nunc ſentẽtia: qua nuper fue
ram cum primum de conuentu ad te ſcripſi:pendere omnia ex Cæſaris uo
luntate:qui niſi omnia uelit quæ ad in eundum bellum pertineant:nihil di
cam aliud:q̃ fato malo perituram rem Chriſtianam.Depopulata Carnio-
la:& igni ferroq; uaſtata niſi excitetur non uideo quid ſperare poſſimus ab
eo auxilii calamitatibus noſtris : qui ſuis nõ moueatur.Auctus conuentus
eſt in credibili multitudine principum . Nudius tertius uenit Lancrauius
Aſcię cum equitibus quadringẽtis.Heri Antiſtes Colinẽſ.exiguo comita
tu.Fratres Saxones:quorum eſt magna in Germanos auctoritas ad tridu
um expectantur:conueniſſe feruntur ad paulo plus minuſue:
q̃ equitum decẽ milia.Pulcherrimũ ſpectaculũ nobilitatis:utinã æque pro
futurũ.Fœliciter Vale.Ratiſpone.iii.Nonas Iulias.M.cccclxxi.

Campanus Cardinali Papienſi.

POſtridie nonas Iulii:quo die opinio fuerat quinq; uiros de prin
cipum decretis relaturos: Volfangus Bauarus frequetiſſimo cō
ſeſſu querelā noui ſcœleris intulit de Chriſtophoro fratre: qui
ab Alberto:& ipſo quoq; eorum fratre in uinculis detinetur:orauitq; Cæſa
rem tam immani:& inaudito ante eum diem exemplo impietatis clemen
tia ſua:& pro dignitate Imperii occurreret:ut quem naturæ charitas:ſeueri
tas iudicii a maleficio coherceret.Breuis accuſatio ingēs uulnus uiſum eſt:
perculitq; omnium animos fratrem aduerſus fratrem pro fratre cōtendere:
nec cauſa modo ſed promiſſa barba:& mutatio ueſtis:& lachrymarum im
modica effuſio certare pro duobus fratribus: altero captiuo:altero ſponte
ſua exule uidebātur:& habetur alioquin Albertus ſumma iter Germanos
Principes gratia:dignitate corporis:& facundia: quantam capere gens po
teſt:nonnihil & litteris præditus.Altera fuit contentio Spirēſis Epiſcopi:
qui primum nomine Colonienſis accœptus in conuentu inter Oratores
electorum conſederat:ſed ubi Colonienſis aduenit iam Palatini loco ſe ge
rens:uetitus a Caſare eſt ne ubi prius:hoc eſt electorum gradu locaretur:
quod nec decreto ſuo Palatinum electorem eſſe contenderet: nec oportere
duos ſimul fratres poteſtatem habere Cæſaris eligendi. Iam uides quæ ab
eo pacis tam neceſſariæ fundamenta iaciantur:& quantum de concilianda
Germania cogitet:qui exortas contentiones nō comprimat:nouas exſuſci
tet. Vereor Papienſis mi ne ad unguem diuinaueris.Memini quo die locu
tus ſum tecum de profectione Germanica:dixiſſe te nullam ſpem habere ī
Cæſaris mente dubii:& latebroſi conſilii hominem nihil ad cōmunem ſalu
tem:omnia ad ſuam utilitatē reuocare. Poſt hęc lectę ſunt litteræ Carnio
lanorum plenæ efficaciſſimæ immanitatis:nullum relictum templum: nul
lam agreſtem caſam a Turcis in Carniola:iacere paſſim cadauera occiſo-
rum ſenum:atq; īfantium:& iam cœlum fetore corrumpi. Abrepta præte
rea eſſe ad milia hominum ferme.xx.Cōmuniſſe Turcos loca quędam:un
de excurrere q̄ latiſſime: ac recipere ſe incolumes cum præda faciſſime poſ
ſint:implorare Cæſaris:& principum:& omnium mortalium opem.Reci-
tatæ etiā Strigonieñ.& optimatum Hungariæ:quibus ſignificabatur diui
ſum eſſe bifariam Turcorum exercitum:partem Carniolam in fines Cæſa
ris contendere:partem ad ripam Saui fluminis conſediſſe:eo conſilio ut exi
tu aliquo explorato:& cōmunito excurrerē: & depopulari Hungariam poſ
ſint:Centum iam annis pugnatum ab Hungaris cum Turcis eſſe:exina-
nitum iam:& uiris: & uiribus regnum:niſi ope quoq; iuuetur externa non
poſſe diutius tam aſſiduum:tamq; potentem hoſtem ſuſtinere.Communē

cauſam agi: Sed ſi propinquiores ſunt periculo: non tamẽ ſolos perituros: monere: & orare Caeſarem: ut cõuentu prope omnium Principum Germaniae: & quãtum nunq̃ antea: ampliſſimo remedium aliquod chriſtianis uulneribus adhiberet: Oportere eum praecipuum eſſe chriſtianorum propugnatorem qui idem chriſtianorum ſit Imperator. Idẽ quoq; a Principibus poſtulabant. Caeſar: & ad contentionẽ Volfanghi: & ad utraſq; has aegregie dormiit. Reſpondit Maguntinus nomine principũ hoc unum agi: praeterea nihil: ut & Carniolanis & Vngaris ſuccurratur. Hoc in ſtatu res eſt. Vale. Ratiſponae die. x. Iulii. M. cccclxxi.

Campanus Ia. Cardinali Papieñ.

QVartodecimo calendas Iunias roſam primam legi Ratiſponae: adeo ſerum eſt in Germania florere. Iam ſi maturari noſtrũ reditum putas praecox iudicium habes. Caeſarem tam nunc expectamus q̃ cum uenimus. Aquilae ad gruem rediere. Profectionẽ noſtrã perſcripſi tibi omnem: idem faciam de moribus gentis. At quid inquies i Germania ingenio dignum noſtro? Multa quidem: ſed illud imprimis qd̃ necmortui uiuunt: nec putes coeli clemẽtia fieri: ſit moribus. Ego qui miracula noſtri temporis nõ odi modo ſed horreo: nuſq̃ uerſatus ſum omni uita mea faſtidioſius. Sed dices: perpulchrũ eſt mortuos uiuere: perpulchrum: ſed malim ego & uiuos mori: nam cum feteant qui ambulant: ſi feterent mortui non ambularent. Anceps fortuna mea eſt: Quanta calamitas naſo: tanta auribus foelicitas ineſt: dum omnes ſentio intelligo neminem. O Epigrammata Tu ſortem miſerare meam: fugere repulſae Pierides: hyſtrũ flora uenuſq; bibunt. Arce ſede Bacche: ceſſit neglectus Apollo. Non ne eſt aliud uiuere q̃ bibere? Vale foelix nec accuſes breuitatem: mox reſarcientur omnia: nunc comparo me in aduentum Caeſaris: habiturus orationẽ: Qualem Italia legat: Germania non capiat: incredibilis eſt hic ingeniorum barbaries: rariſſimi norunt litteras: nulli elegantiam. Vale iterum. D. Antonius de Romagnano: Patricius & Montanus ſe. D. V. plurimũ cõmẽdant. Ratiſponae. xxiiii. Maii. M. cccclxxi.

Campanus Cardinali Papienſi.

TRes. T. Liuii decades: tot. n. ſuperſunt: librariorum inſcitia magna ex parte deprauatas iuſſu tuo recoepi emendandas: operoſam quidẽ rem: & plenam labori: Sed utilitatis ut arbitror non minus q̃ fuit difficultatis: habituram. Vnde tantum abeſt quo mihi aliqd uendicem gloriae: ut pene tractum in religionem me cenſeam: qui tantae rerum maieſtati tantaeq; magnitudini inieecerim manus. Quippe cum diuinam Liuii hyſtoriam tanq̃ numen aliquod attrectare nephas ſit. Genus

eſt in eo ſcribendi gñe proprium:& ſuum: & idipſum ſpendidũ:ac magnifi
cum: & tanq̃ ad ſpectaculum quoddam magnitudinis ſublime:atq; eleua
tum: & per omnes circunductum amplitudinis giros; ita ut eruditorum
oculos late extendere tollereq; in altum poſſit:imperitis caliginem afferat.
Inde librariorum coorti errores:dum aut quod ipſi non capiant nimium eſ
ſe:aut quod non cernunt obſcurum: aut quod inuerſum eſt ſtudio aucto-
ris deprauatum putant:& de librariis emendatores facti:ibi plus adhibent
iudicii:ubi minus intelligunt.Horum ego deprauationes:quas tanta diu-
turnitate temporis tantaq; barbarie neceſſe fuit eſſe q̃plurimas:multis fre
tus exemplaribus corrigere agreſſus feci quod tu iuſſiſti:& feci q̃ potui dili
genter:ut huic nouæ miræq; induſtriæ impreſſorum ipſe quoq; pro uirili
auxiliarer:Idem facturus in cæteris: quo nonmodo non careant libris uete
rum noſtri homines:aut emi multo oporteat: ſed & magna ſit futura co-
pia:& æque pauperi atq; diuiti comparari exiguo poſſint. Nec iidẽ erunt
impreſſorum futuri errores:qui fuerunt ex ſcriptorum.ii uno exemplari eo
demq; perſpecto: atq; emendato:quot uolent codices una opera: uneq; te
nore conficient: Illi dum ſingulis quiſq; arbitrio abutitur ſuo nunq̃ inter ſe
ita conueniunt:ut ubi paulo ſit protractior oratio: aut implicatior: non di
uerſe corrumpant.Legi iam poterit a noſtris Liuii hyſtoria: ſi qualem ipſi
reddidimus talem & impreſſores cæteriq; alii effinxerint. Quod ad me at
tinuit nuſq̃ curioſus interpres: aut diuinator:nihil meum præter laborem:
& diligentiam attuli:quæ utinam tanta fuerit:ut librariorum tollendis er-
roribus ſuffecerit.Certe in hoc fuit maxima: ut Liuii maieſtatem affecta-
tione ingenii nuſquam minuerim:locorum nomina duntaxat uetuſtiſſima
quod diuerſe poſita ſunt a multis:fallere me fortaſſe:& ea per pauca potue
runt.cætera:ut ſpero non fefellere. Adiecta ſunt ad finem operis omnium
librorum epithomata:eorum etiam qui non extant:ut priſcarum rerum no
ticiam habeamus ex iis aliquam:ſimul:ut quantam in Liuio fecerimus ia
cturam itelligamus:utcũq; futurũ ſit: mihi ſatis fuerit tuis iuſſis paruiſſe:
cuius & beneficiis:& auctoritati omnia debeo. Vale.

F. Epiſcopus Andrienſis Cardinali Papienſi.

NOſter Eboracẽſis:cuius uitæ aliquotiẽs hoc anno timui ſaluus
ẽ:ſed cũ alioꝝ pnicie. Nã reuerſus i r̃gnũ Comes Varuici ſr cõ
plexus Henrici regis factionẽ:ipm Henricũ e carcere:i quo plu
res ãnos fuerat aſſeruatus :eductũ:& ueſtibus Regiis ac diademate orna-
tũ reduxit ad ædes regias Vaſti Monaſterii:q locus eſt in ſuburbiis Lon-

domniarum. Rex Edoardus ab illis quos ſibi fidos ſperauerat: deſtitutus re
ceſſit. Quo aũt ſe receperit: an intra fines Regni incertũ eſt. Quæ ſcribo:
narrata fuerunt huic Principi. Regina uxor Edoardi: quæ plures menſes ſe
in illa eadẽ Turri continuerat: timens aduentũ Vanuci: in Aſylũ diuæ Ca
therinæ: ut uitę cõſuleret: cũ fratribus: matre: ac paruis filiis confugit. Oẽs
uidentur ſponte: aut metu uictori fauere. Ridebunt poſteri credo: aut ut mi
racula mirabuntur: cũ audierint tm̃ eſſe huius Comitis ingeniũ: ut indomi
tam gentẽ tam facile regat: nouos Reges fecerit: His denuo pulſis ueteres
reuocarit: & ipſe pulſus intra uertentẽ annũ multis intra: & extra Regnũ
aduerſantibus: in idẽ regnũ redierit: ut dici poſſit Sæpe renaſcẽt: quę iam
cecidere: cadentq;. Lætor Eboracẽſis ſalute. Edoardi calamitate certe non
lętor: quo rege oĩum iudicio: neminẽ terra illa meliorẽ tulit. Incredibilis in
eſt illi Principi humanitas: tanta clemẽtia: ut uiſus ſit maluiſſe in hęc mala
recidere: q̃ crudelis uideri. digna Rege liberalitas: & ſumma religio. Mitto
corporis proceritatẽ: & dignitatẽ: & magna grauitate ornatã hylaritatem.
Sed ita ſe res habet: ut quo abierit bonus ille Rex: non ſatis cõſtet. Specta
bimus quorſum tanta res euadat. De Gallia nihil occurrit noui. Lętum exi
ſtimate Gallum: qui Vairuco fauit: non lætum Burgundũ amicũ Edoardi.
Si quid hinc expectatis auxilii: nõ hoc auxilio tp̃s eget. Si qui ſunt qui Fidẽ
iuuare uellent: ii ſuis rebus timẽtes præſtare nullã poſſunt opem: qđ inge
miſcendũ eſt: noſtra Fide i tãtis periculis cõſtituta. Me Reuerẽdiſſimę. D.
ueſtrę humiliter cõmendo. Heſdini. xi. Octobris. M. cccclxx.

Bernardo Ilcinẽ. Philoſopho: & Medico.

AVdi Ilcinenſis chariſſime q̃ta obſtinatõe Turcus nos petat: q̃ta
q; ad delendũ de terra nomẽ dñi moliatur. Non ſatis illi eſt ipia
cogitare: exequi dura: mentẽ non lenit: ut neceſſitate non uolun
tate tantum Dei populum inſectetur. Maioribus odiis blaſphemat Crea
torem: Archiidolatram ſe monſtrans: dum nos arguit idolatras. Vouit uo
tum Deo: quem neſcit: dirum: funeſtum: imane: cœlo: terræq; execrãdum:
in quo perſeuerantem rabiem: & ſurgentem in dies æſtum furoris: licet in
ſpicere. Vult ut apparet: iſanos ſatis ex ſe populos: non ſuo tantum: ſed cæ
leſti quoq; noĩe in bella noſtra præcipites agere. Quid ait: uel eructat ma
gis cõtaminatum pectus: Mahumetes ego Murati filius: Idẽ Soldanus: &
Baraſinæ: ac Rachinael Præſes a ſumo Deo i altũ leuatus: i ſolari circulo
poſitus: ſuper Imperatores gloria affectus: omni ex parte fœlix: tremẽdus
mortalibus: Cęleſtiũ: magniq; Mahumetis ꝓphetę ſ̃cibus; armis potẽs

Imperatorũ Imperator:& Principum princeps:qui ab oriente in occidentẽ ſint uoto:& iureiurando hoc ſpondeo unico Deo oĩum creatori non uiſurũ me ſomnũ oculis:non epulaturum dulcia: non petiturum amœna:non tractaturum ſpecioſa:non ab oriente in occidẽtem uerſurũ faciem:donec deiecerim conculcauerimq; equi mei ungulis Deos gentium:ex ligno:ære: argento:auro:picturaq;:& manibus cultorum Chriſti factos:omnem: ẽt eorum iniquitatẽ a facie terræ:q̃tum pertinet ab oriente in occidentem ad laudem ueri Dei Sabaoth:& magni prophetæ Mahumetis exterminauerim. Hanc ob cauſam omni genti circũciſæ: Mahumetum credenti mihi ſubditæ:eiuſq; Ducibus :ſociis quoq; in bello ſub metu magni Dei cõditoris cœli:& terræ:Sub metu ẽt inuictę poteſtatis noſtræ edico:ut in uenientem annum ad diem.xi.Martii armati ad me oẽs conueniant:impleturi præceptũ Dei:& Mahumethis magni:Quorum alter numine: alter precatiõe in gerendis rebus haud dubie eſt adiuturus. Hoc iuſiurandum Conſtantinopoli ſcribitur ad quartum nonas Auguſti:Mahumeticę Tyrãnidis anno ędituum.xxv.Inde Raguſium a non leui auctore portatum:eo loci in Italicum uerſum:atq; ad Venetos miſſum:qui rei fidem habentes:notum eum Pontifici uoluerunt.Huius ergo uoti reus. SINE FINE EST.

Chriſtophoro Pratellę.

DOlebam differri tam diu:quod ad neceſſitates demeſticas neceſſarium erat. Tarditatẽ ſubuẽtionis: magnitudine cõpenſaſti. Accœpi tandẽ:& mille primo:& nunc quadringẽtos. Pro utriſq; & benedico tibi:& gratias ago. Quęſo in reliquis patris tui ſis memor: & hunc annum eſſe cum ſcias:in quo & undiq; plurimis premor:& aureus unus duo fiunt mihi ad gratiã.Hæc mãu mea ſcripſi: ut noſcas q̃ chara & accœpta ſit hęc tua ſolertia.Rem Florẽtinã uideo planã laboris eſſe: ac pene deſperationis:Ita undiq; & premuniuit ſibi uiã Soderinus:& Dñs noſter ſtudio ſatiſſaciẽdi illi:cęteris nobiſq; imprimis manus ligauit.Sine longa lite planaq; impẽdiis tẽptari quicq̃ non poterit.Fiet tñ qd in his anguſtiis pſici poterit.Tu ut ſæpe iã dixi:bono aĩo ſis: & in Dño ſpem tuã colloca.Cõfido diuino eius auxilio habiturũ me aliqñ planiorẽ:eius quã ſeruaueris diligẽtię:& fidei rõnem.Partes tuæ tñ ſint nõ negligere mãdata Dñi tui:& meminiſſe oĩbus horis fidelis prudẽtiſq; ſeruitii aliqñ finẽ eſſe: infidelis uero:& torpentis nullũ exitum inueniri.Cura ualitudinẽ: & domeſticis parce:q̃rũ honori nr̃o ſat eſt.Impẽſę pteritę:ut bis iã ſcripſi:maiores ſub te uno ãno fuere:q̃ multis ſub aliis.Scribo mãu mea Duci:& dño Cicho: utriq; gr̃as agẽs.Abſolutis nũc his tractatibus Ligę:qbus hactenꝰ ĩpedita ſũt reliqua: breui(ut puto)rem Rozaſchi explebo:& mittã. Tu cura lr̃as red

di in tempore. Vale Romæ.iii.Ianuarii.M.cccclxxi.

Campano.

GAudeo tibi:& tuo Mecœnati ſecunda euenire quæ facitis. Puto cõmunia:quæ in utranq; partem accidunt uobis. Iter legationis ueſtræ Senam uſq; agnoui. Cura ut a prima Germania reliquam Italiam diſcam. Id nos:qui uos uotis proſequimur: non minus expectamus:q̃ petimus. Noſtra urbana noſces ex multis. Ex pompis Mutinenſibus ea ſola fuere. Magni apparatus magnæq; expectationis Borſii Eſtenſis ingreſſus: A Flaminia in Pontificiam medius inter Aquilegienſem: & Mantuanum traductus eſt. In comitatu plurima ſtomaci tui:non tuorum tamen hoc tempore oculorum. Primo uenienti eſt datus Senatus. Oratio eius nulla. Lætitia uultus multa. Receptus ſeſſum poſt Diaconos Cardinales eſt. Inde domum dimiſſus. Aduentus huius nondum patuit cauſa. Cum patuerit ſcies. Palatina quoq; ſi quæris pauca ſunt. Poſt diſceſſum audi ti Cyprii oratores:quorum fuit deprecatio: ut Princeps earum Iacobus Rex appelletur. Sunt & quędam a Cæſare:& Saxonum Ducibus breui ad uos peruentura: ex eorum genere:quorum cauſa petita eſt Legatio. Exercebunt nos:ut cerno Boemica. Tu perge:& forticulum te in laboribus prębe. Pro epiſtola: & epigrammate non tibi gratias ago:qui enim digne id poſſim. Vincuntur gratiæ oẽs gloria diuini ingenii tui: quod cum ętate: & beniuolẽtia creſcit. Ex me tu ſaluta Romagnanũ noſtrũ: & Patriciũ: & Mõtanũ. Vale. Romæ q̃nta Aprilis.M.cccclxxi.

F. Philelfus Cardinali Papienſi.

QVoniam meam erga tuam amplitudinem pater Reuerendiſſime pietatem perſpectam habes:& cognitã: nihil eſt:ut me pluribus uti oporteat. Itaq; rogo atq; obſecro q̃bus efficacior bus poſſum precibus clementiam tuam:ut memineris mei:hoc eſt ut mihi expeditiſſimum:& cõmodiſſimum iter pares in curiam Romanam: quo tecum q̃ ſępiſſime agere queam:teq; frui q̃ ſuauiſſime. Quod ſi pro tua benignitate effectum dederis: intelliges profecto in hominem te gratiſſimum: beneficium cõtuliſſe. Sed hac de re idcirco paucis tecum ago:quoniam uir clariſſimus:& optimus Nicodemus Tranchedinus Ducalis cõſiliarius reliqua meo nomine coram diſſeret. Vale colẽdiſſime pater:& Dñe: & commẽdatum me habe. Ex Mediolano quinto Idus Septembris.M.cccclxxi.

F. Berthino Lucenſi Epiſcopo Andrienſi.

MVltis tuis imo cõtinuis in me officiis gratias ago. Nõ paſſus es Tabellariũ in Italiã pficiſci:p quẽ de te: & ſtatu Gallicanarũ reꝝ nõ ſcripſeris. Hoc quęſo q̃diu abes nõ itermittas. Valitudo

tra:cum nunciatur grata eſt ſemper. Publica cum ſignificantur adiuuant
ocium noſtrum. Scribimus de temporibus his a Pii obitu:neq̧ Italica mō
do:ſed & tranſalpina:& græca. Hanc ob cauſam præſentes litteras liben
tius do:& ī plurimis ſubleuatorem te paro: noſti motum qui proxime fuit
in Regem Ludouicū a fratre Carolo:& Toparchis pene cæteris Regni:
Contentiones item cum Burgundo patre:& filio:Pugnam accrimam: in
qua utrinq̧ eſt accœpta calamitas:Pacificationes inde nonnullas: nō tam
animorum:q̄ rerum:Auerſam porro Veruici pugnam cum Edoardo: Fu
gam eius in Galliam:Eiuſdem reditum in Britāniam:Abitum Edoardi: &
quæ ab illo ſequi intelliges. Leodienſi clade:& captiuitate Cardinalis An
degauenſis opus non eſt. Vtraq̧ ueris auctoribus teneo. Quæ autem opto
a te:ea cuperem q̄ planiſſime colligi:Conſilia uidelicet rerum : apparatus
copiarum: nomina Ducū : numerum militum:Caſtrorum loca: & pugna
rum:ratiōem ſtructarum acierum: q̄diu pugnatum eſt:& qua uirtute:quā
tus cęſorum:& captiuorum numerus:omnia deniq̧ : quæ ad ſon icinam
hiſtoriam ſcis neceſſaria. Audio apud Regem Ludouicum:& Burgundos
neſcio quos monachos eſſe : qui publica inſtitutione huic uni rei operam
dent:& quaſi annales quoſdam continuo ſcribant. Ab iis ſi accipere cogni
tionem hanc potes:minus operę erit ponendum. Sin hi uel proſferre hæc re
queunt:uel exiliter:ut puto :atq̧ ad gratiam ſcribunt:quæſo tu laborem ſu
ſcipias:atq̧ in re optatiſſima Papienſi tuo ſubuenias. In tanta ocii abun
dantia nil ei eſt gratius:q̄ ſcribendo tempus extrahere. Cupio impr nis at
q̧ ita efficias uelim:ut uel Gallico rudi ſtilo mittant̄ cuncta ad me ſi a Gal
licis illa accipies:aut ſi a te conquiſita patria oratione deſcribas. Id potiſſi
mum quęro:ut uti ſtilo meo ſine alieni interpellatione liberius poſſim. Ebo
racenſem noſtrum ſaluum lætor. Tanta innouatione rerum non lętor. Vti
nam & Galliam:& Burgundiam in eandem contentionem non trahant.
Multis ex nationibus ſimilia feruntur ad nos. Chriſtiani iam in uiſcera ſua
ferrum exercent. In chriſtianos Turcus. Miſeræ Italiæ:quę cōuenire unum
in fœdus tot iam menſes non poteſt:lachrymabile exitium iminet. Ad ſa
turanda odia populus omnis contendit. Hinc mouet Euphrates: Illic Ger
mania bellū. Vicinæ ruptis inter ſe legibus urbes Arma ferunt :ſæuit toto
Mars impius orbe. Vt cum carceribus. Vale. Romę. M.cccclxxi.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

QVi te fallere non potui ueniens ; fallo nunc abiens. Ad ſini
ſtram linquo Viterbiū : ac Sutriū peto. Non ita uigilare ad ſer
uandos ſaltus potuiſti;ut diligētia mea illos nō ſim ꝑtcruectus.

Si quęris quæ res faciat:ut declinem te hoſpitem dicam plane:Prodigali-
tas tua. Accipis non ſacerdotali modo:ſed regio luxu. Quę ſolent alibi do-
minorum eſſe apud te fiunt ſeruorum. Domus ſupra conditionem no-
ſtram paratur. Non placent menſæ huiuſmodi. Illa delectant quæ commu
nia ſunt:& domeſtica. Si tui non eris diſſimilis: ero ego ſemper ſic ſimilis
mei. Olim te carpſit Firmanus:nunc Papienſis. audi aliquando utilē diſci
plinam:& charitatem oleribus:non ferculis gratiam miſce. Redeo Romā
bene curata ualitudine meorum:& mea. ut Antheus a terra:ſic nos a ſeceſ
ſu Pientino uires nouas accipimus. Rogāti per hæc loca de præſidatu tuo
omnia ſecunda renunciantur. Miſſum de coelo te prædicant. Laudant mul
ta: Illud imprimis: quod comitatu non grauas prouinciam:octo tantum
equis comitibus:ad ſummum duodecim uiſitare te aiunt. Fama hac nī hic
ad gratiam:Romæ eſſe ad meritum utilius poteſt. Sed fac:ut ultima con-
ueniant primis:& continuatione uirtutis conditionem omnem regendarū
prouinciarum euincas. Vale. Ex itinere.

Campanus Cardinali Papienſi.

QVæ ante nonas Iulias acta ſunt in couētu: binis ſimul litteris iiſ
ꝗ longiſſimis:quas tabellario Mantuano deferendas ad te de-
deram:accuratiſſime ſcripſeram. Ad decimam Iulii pricipes Sa
xones:quos propediem expectari dixeram: aduenerūt cum equitibus pau
lominus ſeptingentis armatis ferę omnibus: magnificentiorem ingreſſum
eorum Cæſaris occurſus fecit. Poſtridie ꝙ uenerunt uocati principes:non q
dem amplius in prętorium:ſed in domum Cæſaris quæcunq; acta eſſent:
ordine Saxonibus enarrarunt. Saxones contra quæ in Boemia ægiſſent:&
morā excuſarunt. Continuis deinde multis diebus acta eſt cauſa Palatini:
Graues diuerſęq; accuſationes:æque magnis defenſionibus auditæ. Alber
tus Saxonum alter:Otho Bauarus:Antiſtes Aiſteten. miſſi a Cæſare pro
educendo uinculis Chriſtophoro Bauaro:nihil profecerunt: & opinio eſt
omnia ex Palatini cōtentione pendere:quam breui ſublatum iri ſperamus.
Deſignati ad eam tollendam Legatus:Henricus Saxonum fratrum ma
ior:Ludouicus Bauarus:cognomēto diues:& Sigiſmundus Dux Auſtrię.
Interea Cæſar mutata:ut uidebatur in deterius ſententia: ex decem mili-
bus: quos ad præſentem neceſſitatem poſtulauerat:ſex milia detra-
xit: affirmans ſatis nunc futura quattuor milia. Magna undiq; mur-
muratio exorta: & conſiliares deſignati ad rationem cogendi exerci-
tus nequicꝗ dies multos in prætorio conſumpſerant: quod grauari mul
ti uidebantur. Heri. xviiii. Iulii a quinta hora diei ad multam noctem con-

ſultatum eſt de ſumma expeditionis: & demum conſenſu omnium ita decretum eſt: ut in ſumptus belli quiſquis prouentus annuos mille aureorū habeat is æquitem unum conducat: peditem qui quingentos: Cæteri pro portione fortunarū ad eam ſummā. Cæterum ubi de ꝓuentibus haberi ea ratio nequeat de capite habeatur: ut cui mille ſint aurei quinquaginta hęre in prouentibus cenſeatur: atq; ea cōputatione contribuat. Fieri poſſe hoc modo ingentem exercitū aiunt: & facillime ſuſtineri et longiſſimū bellū. & ſunt q affirment: ſi ad unguem res exigeretur ducenta prope hominum milia cogi poſſe. Nos erimus minus octoginta contenti. Principes miro aſſenſu conditionem recœperūt. Vale. Bohemi heretici filiū Poloni acciērūt: quē fama eſt cū.xxxii.milibus armatorū ingreſſum Bohemiā: ad diē ſancti Iacobi coronā accœpturū. Ratiſponæ.xx.Iulii.M.cccclxxi. Cras oratores regios expectamus: ſcilicet Regis Ferdinādi. Hungari quoq; ꝑ pediē. Cū uix cōfeciſſē has lr̃as aduēit cū tuis. D. Antonius nr̃. Recreauit me mirū inmodum: ſed ſpiculū adiecit: laboraſſe te calculo. Id ſi ē abſtine as omnino a caſeo ueteri. Expertus moneo. Non patiere ſi abſtinebis: ego quotiēs uel paululū deguſtaui ſenſi dolorē: ubi abſtinui ualentiſſimus fui.

Campanus Cardinali Papiēn.

O Solis: o cœli: o Deorū domiciliū Italia. Quādo: quando? Papiēſis mi hoc grauiſſimum eſt nobis carere Italia: ſed illud multo grauius in maximis negociis fieri nihil. Egre: lente: ſegniter procedūt oīa. Hoc tn̄ nō deſperandū: qa ꝓcedūt. Significaui ꝓximis lr̃is quæ xvii. Iulii acta in conuentu fuerant: de ratione cogendæ pecunię: & exercitus comparandi. Poſt id tempus dormitum ęgregie eſt. Conuentus Norimbergā propter rerum copiā trāſſeretur. Hic cœlum paulo grauius eſt. Aegrotant multi: nec omnia ad cōuentū tam magnum: tam longum ſuppeditāt. Cæſar clauſis oculis optimo eſt ꝓpoſito: nihil tam ſonorum: tam ſtrepens qd illi excitentur. Nihil tam magnū atq; arduum: qd is ſe facturū nō prędicet. Si tā bene olī pugnabit q̄ nūc ſtertit: uicimus. De Bohemicis rebus nugæ fuerunt quæ ſcripſeram: tam & ſi minātur Poloni ſe q̄primum uenturos ingenti manu ad regnum capeſcendum: & ſunt qui confingant adoleſcentem illū ueſte diſſimulata in Bohemia uiſum. Grauia ſunt odia in nos: ſed hæc lr̃is nō plane cōmittēda: & aſtu legati: qui omnia ſubodoratur facile opprimuntur. Cauſa Palatini ad hūc diem nequicquā diu multumq; acta interturbat omnia: & rumor eſt cogiſſe eum q̄tum nunq̄ antea: exercitum. Is multa petit: Cæſar pauciſſima uidetur conceſſurus. Spes tamē ē in neceſſitate Cæſaris aliqua. Habet qui auribus inſtillent: & plane referta ē hæc natio malis pulmētariis. Data ſūt Regalia nudius tertius Lācrauio

Aſcię. Fuit operę precium aſpicere Cæſarem coronatum: pulcherrima eſt
illi thyara: ſed nihil ad noſtram: aut multũ fortaſſe. Gemmæ ſunt magnæ:
diuerſicolores: perlucidæ & multæ: ſed quãtum ego hac in re ſapio Germa
nia uincitur: nec diſſimulatur omnino cõtentio. O tempora: o imperium:
o lumina: o Beatos qui ſuccedent: miſeros qui gloriantur: ſtultos qui cõqui
rũt. Ante quoq; non miſeret cõditionis humanæ: ſed properat tabellarius.
Ratiſponę. xxviii. Iulii. M. cccclxxii.

G. Lollius Cardinali Papieñ.

SI falſarum criminationum iacula ueritatis clipeo excipiens ſan-
guinem elicio quo ſiſtam modo neſcio. Non petitum manu ba
liſta tua ſcopulum meũ queror. Maledicus ille ad te ſcribit ab
uno ex nouem uiris: quem tibi amicum putas: ardentius id agi quo exiſti-
matio tua lędatur: q̃ ꝓ amiciciæ iure cõueniat. Hinc peti ſuſpicor: & Tuſ
cus homo uehementi cõiectura litterarum auctorem teneo: niſi auctoritas
tua aduerſetur. Scribis ad. viiii. uiros: non tenere eos memoriã ueteris amici
ciæ ſi ea uera ſint: Me autem mones recenſeam collegas: occurrent inquis
alii ueteres amici. At certe opinione omnium occurram primus: & dignus
tãto homine ſolus. Narro inquis quod nemo expoſtulat: Cœnobitarũ exi
lia: ſed inq̃ ad diluendum crimẽ ementitum neceſſaria. Delatos ad ordinẽ
noſtrum duos atri ſceleris reos: cœnobii patrẽ: ut certo tempore abeſſe iu
beret hortati ſumus: ut famę ſuorum: & iuuentutis noſtræ moribus cõſule
remus. Hæc in publicis monumentis decreta inueniri poſſunt: Nec defui:
iam ſcripſi. Noui ex his neutrum. Nulla. n. mihi in cœnobio communica-
tio. Si ut uouerũt patri obtemperaſſent: in occultores erat. Contumaces ſe
uulgarunt. De te ſermo nunq̃ Reuerendiſſime pater ut ualde mirer aliena
te crimina tanti exiſtimare: ſi alter domeſticus eſt tuus: an id uatici-
nari poterã? Num famulatus tuus omnis mihi notus? Quid Senis exiſtẽs
amico occuliſti? Hęc anteq̃ Pientiam cõcederẽ: Que me abſente acta ſint
ex collegarum litteris intellexiſti: & quantum mendaciſſimi hominis: qui
ad te ſcripſit uerbis fidere poſſis. Multorum uocibus commotus plures mi
hi eſſe occultos hoſtes q̃ apertos amicos: & arguis: & doles. Debeo chari-
tati tuæ plurimũ: uerum remp. nullam arbitror ſimultatibus uacuam. Sed
auſim dicere nunq̃ ætate mea Senẽſes ciues minus odiis certaſſe: ut uix ul
lum eſſe putem: quod a publica ſit cauſa. Miror quod nec iniecta crimina:
nec amiciciæ tantæ inſidiantes indicaueris. Ego multorum amiciciam mihi
non arrogo: hæc ob decretos mihi honores: & ſi ſponte nulla factione ciuili:
nullo ambitu quæſiti decernant̃ adeo ut Graccorum caſum: qui ſeditionis
ſuę pœnas penderunt non pertimeſcam. At dum mones ut præteritorũ in

mentem redeam patriæ calamitatem commemoras:in quo q̄tum per pu
blicas erumnas licet: mei quidem meminiſſe iuuat.&.n.bono ciui commu
nis fortuna cum rep.eſt: ut illa incolumi: & florente floreat: & languente
langueat.Quæcunq; de te Reuerendiſſime pater publice priuatimq; locu
tus ſim cupio tibi nota eſſe:non quæ falſo impudentiſſimi quidam mentiā
tur.Inuenies certe mihi crede:Lollium tuum cōſtantiſſime ſeruaſſe leges
amiciciæ:& nulla uel minima in parte unq̄ feciſſe iacturam:omnia ſemper
ęgiſſe integra mente: nulliſq; adulationibus: ut qui forte illis aſſueuerunt
aſperiorem me ad tractandum iudicent. Ego te Reuerendiſſime pater: &
colo:& ueneror.Senis ultima Decembris.M.cccclxxiiii.

Papienſis.Ia.Volaterano Secretario noſtro.

QVattuor hęc capita etiam reſcribito Iacobe:ne ī puluere iaceāt.
Vetera ſunt fateor:ſed ex his quandoq; fructus colligitur.Cogi
rabimus poſtea quid agēdū de iis:& aliis:quę colligimus. nūc
ſatis ſit curare ne tinea conſumantur:aut piper illis inuoluatur.Vale.

Antonio Forliuienſi.

ET profecto graue eſt Antoni a deterioribus anteiri ut Seneca in
quit:cum natura ita comparatum ſit omnibus ut animus bene
inſtitutus: cultuſq; diſciplinis bonarum artium difficile ſubeſſe
uelit hebetiori:cuius munus in dignitate cōſtituti implere ſe uirtuoſius mul
to poſſe noſcit:q̄ ille ipſe cui commiſſum eſt.Angitur quoq; uidens fructus
laborū: quos pertulit in paranda uirtute:ſibi eſſe pręreptos:ueluti ſibi non
illi:qui peior eſt debitos.Ad hæc accedit qd ii:quorum ī manu dignitas ē:
cum poſthabito digno minus dignum eleuant uidētur nullum uirtutis gu
ſtum habere:Interq; eam:& ignauiam diſcrimen non facere. Atq; ita ſtu
dioſi quorum præmia a poteſtatibus expectātur:irritos ſentientes conatus
ſuos merito affliguntur.Hinc illa bonorum tepiditas naſcitur ad opera uir
tutis:diuerſioq; ad mores cōmunes:quos ualere & ſucceſſum haberē magiſ
q̄ rectos intuentur. Nemo eſt autem qui non honorem proponat ſibi finē
operum ſuorum:eamq; mercedē expectet:qua pręrepta & deteriori data:
neceſſario ſequitur qd Seneca ſapienter dixit:ut graue ſit a deterioribus an
teiri.Non prius autem moleſtia:& indignatio hęc deſinet:q̄ uiri Deū tim ē
tes iuſti cultores uirtutis poteſtatem dandorum honorum in ſe habebunt:
Vt pro merito ſuo cuiq; tribuere quod debitum eſt poſſint.

QVam ſubito res parui ęſtimanda affecit te moleſtia? q̄ oſten
diſti hucuſq; apud animum tuum parum ualuiſſe præcepta phi
loſophiæ: Vt primum.n.Demetrius rem:quam noſti nunciauit
detectam: uiſus es accepiſſe uulnus lęthale.Quid autem oro triſticiā hāc

debuit afferre? An rabies huius noſtri cerebroſi? quæ ut ſine ratione eſt: ſic merito a te contemnenda: an Emilii offenſio: qui conatum ſuum tuo conatu impeditum putabit? ſi maxime omnia pateant: quod tamen incertũ adhuc eſt: & tu rogeris qd ęgeris: uide q̃ nonmodo probabilis: ſed iuſta reſpõſio tibi ſit parata. Ego ſi iuui Seuerum: iuui amicum meum ſine cuiuſq̃ iniuria. Si tu pro altero inſtabas: erat mihi ignota contentio tua: neq; tam ſtudium pro illo tuum erat neceſſarium: q̃ pro hoc meum. Ille ſiquidem diues & patrimonio abundans eſt: hic præter inopiam: qua premitur: ſedulo etiam per eos dies a Domino ſuo erat eiectus. Vtrus ergo patrocinium amicis honeſtius impẽſum eſt? Verum dices: cũ ſub eodem Domino uiuas nõ debebas domeſticum ſibi charũ eripere ut alteri dares. Quid carum? aut qd ego eriperẽ? Qui ultro a ſe illũ eiecerat: num tibi hoc charitatis ſignũ eſt uiſum? At non faciebat ad uerum: diſſimulabat iram ut Seuerum emendaret. Qui ſcire poteram ego ſerio illa fierent an de idustria? Quanq̃ quæ ſigna maiora perſeuerantis in iracundia animi eſſe poterant: q̃ illum non alloqui: de illo male quottidie dicere: illi deniq; officium publicũ abſtuliſſe: cum magna dedecoris ſui nota? At etiam longa iam cõſuetudine noſcere Domini mores debebas. Debebam ſi Dominus is eſſet: cuius certa natura poſſet nunquam deprahẽdi: ſed quis oro eſt domeſticorum noſtrorũ qui non decimo anno nouior ſecum ſit q̃ primo? Tu certe qui ei es proximus ſanguine dic quæſo ſi potes: unum aliquod quod in eo noueris perpetuum: & qd ita ſolere eſſe poſſis ſine mendacio dicere. Itaq; cum neſcirem quorſum illa ſua eiectio tenderet: timenda autẽ eſſent permulta: interceſſi pro homine egeno: & mihi coniuncto: ne in extremam ruinam rerum ſuarum laberetur: qui mehercle ſi eiectus nõ fuiſſet: ne uerbo quidem a me in hoc eſſet adiutus. Verum non hoc indignaris iudicio meo: illud te pungit & moleſte habet qd Emilio tuo locum hunc quęris: quẽ ego quæſiui Seuero: formidaſq; ne turpe tibi ſit futurum: ſi tantus in Curia Prælatus nõ poteris implere pro tuo: qd ego homunculus ſim facturus pro meo. Hęc illi cũ reſpõderis nõ ſane uideo quid ultra habeas pertimeſcere: aut ſubita cura triſtari: niſi fortaſſe tibi nouos fingendo metus uelis eẽ gratis moeſticiæ.

Marcello Ruſtico Secretario Apoſtolico.

Bene agere inquit Salomon: & lætari: & uidere bonum de labore manuum ſuarũ: hoc donũ Dei eſt, uera profecto ſententia: & illo digna: cuius ſapiẽtiã ut uideret: Regina de Saba uſq; uenit. Quid.n. his tribus optabilius eſt? aut uitæ beatæ magis cõueniens? bene agendo meremur uitam æternam: Lętando annos uitæ producimus: uidẽdo bonum de labore manuum ſuarum id agimus ut ſine tormento conſci

entiæ partis fruamur:& quietum ſit cor noſtrum. Quotus autem quiſq; ē
cui Deus donum hoc non dederit: ut non eum miſerum merito poſſimus
dicere? Seruire auaritiæ: indulgere libidini: iniuſtum eſſe in omni actione
ſua extrema infœlicitas eſt. Nullus.n.datur locus quieti: oppreſſiq; malo
rum pondere dure affligimur: nulli rei niſi terrenæ: & caducæ inhęrentes.
Hinc naſcitur tumultus animi:& ſpiritus ille triſtis: qui deſicat oſſa: addu
citq; ante tempus ſenectam. Non eſt tantus in mari æſtus flantibus inter ſe
uentis: q̄tus eſt feruor animi ſibi diſſentiētis. Hinc illum iactat cupiditas:
hinc repellit ambitio. Cætera uitia ut ſunt ſibi contraria ita contrario impe
tu eundem adigunt: nihil quietis diurnæ aut nocturnę ei relinquentes. Sti
muli interim cōſcientiæ: quos Deus in pręſentem peccati pœnam eē uult:
undiq; ęgram mētem lacerant: Occurruntq; oculis ſuis faces ſcœlerū: qui
bus tanq̄ furiis uigilans:& dormiens terretur. Quo quid īfœlicius eſſe po
teſt? aut uitæ longeuæ magis cōtrariū? Iam uero cum idem uidet opes ſuas
non ex labore iuſto: uerum ex impietate conſtare: quid ſibi fruendo puta
mus eſſe ſuauitatis? Panis mehercle atq; epulæ appoſitæ uindictam de cœ
lo expectant: ſapiuntq; nihil: niſi ſanguinē pauperū innocentumq;: pro lu
cro oppreſſionem. Q͛d ſi futuræ uitę eſt ei aliquis ſenſus: qui rarus in illa cō
ditione eſſe ſolet: ſi Dei aliqua recognitio: nō ne intelligit diuitias has tam
male partas quas amat tātopere: alienas eſſe non ſuas: Earumq; faciendā
reſtitutionem: ſi ſaluari poſt mortem cupit? O q̄ lamentabilis conſultatio
illa eſt: in quam deſcendit mens auari. Quid agam miſer? ſi reddo quæ ab
ſtuli quid mihi fiet reliquum? Quid filiis relinquam meis: quibus oīa hæc
rapui. Ex ſummis opibus ad ſummam mendicitatem me: atq; illos redi
gam: futurus ignominię: apud quos fui in precio. Si non reddo: nulla eſt
animæ redemptio: nec ſalus. Addicor igni æterno: Illæq; ipſæ animæ
quibus uiuens abſtuli: uindictam in me ante Deum precabuntur de
bitam certe ſcœleri meo. utrum ergo præſtat egenū uiuere: filios nudos re
linquere: mundoq; inſanum uideri: an pro iis ęternum ſupplicium uolen
tem ſuſcipere? Iterum me infœlicem: Quid agam? aut quam in partem me
uertam. ſic undiq; me circūſtant miſeria: luctus:& pauor. Vides ergo Mar
celle uere domum Dei eſſe quod ab initio poſui: Benefacere:& lętari:& ui
dere bonum de labore manuum ſuarum: quæ nos tanto imitemur auidius:
quanto ſalus noſtra uiuentibus:& mortuis nobis eſt chara.

DIe quinta Decembris: anno ſalutis noſtræ. M.cccclvi. tribus fere
ante lucem horis totum fere regnum Neapolitanum cōcuſſum
eſt ingenti Terremotu: quo oppida plura: & ciuitates: aut tota
multis in locis: aut alibi ex parte cū pernicie hominum corruere. Habito

denſu oppreſſorum relatus eſt ad Regem capitũ numerus.lx.milium.Res
profecto inaudita ſæculis noſtris : ac uix fidem faciẽs niſi iis:qui uiderunt.
Fuit Romæ etiam:& in locis propinquis:ſed innocuus : & mediocris:ac ſe
mel tantum ut uix a pleriſq; ſentitus ſit.Credo continuationem imbrium:
qui ſine uentis duos prope menſes durarunt hoc effeciſſe.Memini.ꝫ.octa
uo ab hinc anno cum eſſem in agro Florentino poſt diuturnos imbres ſen
titum eſſe terremotum . Rogandus eſt Deus:ut cum euocare nos ex hac
luce uult det ſpacium ueræ pœnitẽtiæ:Ne ſubita morte oppreſſi abeamus
cum detrimento animæ.

Cardinalis Papienſis cõtra Io.Cardinalem Atrebatẽſ.ſeu Albiẽſ.Mo
nacũ nigri habitus.pñtibus Cardinalibus nõnullis : dimiſſo tñ Senatu:

QVid tu ignobilitatem alteri obicis: qui ex genere nullam habes
nobilitatẽ? Ortus es opido Luximio Biſuntinę diocefis:merca
tore patre:& auo.Acceptus in obſequia Ducis nobilitatẽ men
dicaſti tibi:& patri priuilegio illius.ita ergo quum te nobilem iactas nõ ge
nus tuum laudas ſed principis gratiam.qđ ſi a Sacerdotibus hęc ſecularia
habẽda in precio ſunt : potiora certe mihi ſunt q̃ tibi.Ego in libera ciuitate
tu in oppidulo ſeruiẽti es natus.Tibi Burgundiæ Dux:mihi Pius Pontifex
nobilitatis initium dedit.Tu hactenus pręter priuilegiũ habuiſti nihil:ego
inſignibus familiæ donatus etiã in familiã ipſam Põtificis ſum adoptatus.
Imputat Atrebatẽſis imperitiam litterarum: & grãmaticum Papiẽſem
appellat:quaſi ipſe columen:& uas ſit omnium facultatum. Fateor nõ eſſe
mihi litteras:quæ tantæ dignitati conueniant:Eas tamẽ non negabit quæ
honorificæ aliquando fuerint Apoſtolicę Sedi:& ad miniſterium Eccleſię
utiles.Quas q̃ti ęſtimauerit Pius ueſtri oculi uident: ſed de ſuis quid dice
mus? Concedamus illum multa legiſſe: codices multos tractaſſe : mandaſ
ſe memorię multa.Quid in tam rudi aceruo digeſtum? Quid ſapienter di
ſpenſatum unq̃ uidiſtis? Non habet iudicium ullum : Accomodare quę le
git locis & temporibus neſcit: atq; ut nauis quamuis bene iſtructa ad nul
lum eſt uſum ſi gubernaculo careat : Ita quicquid in mente huius eſt:quis
cumulatum fructum non fert:cum prudentiam moderatricem nõ habeat :
quotiens contrarios ſenſus teſtibus dedit? Quotiens eos intorſit? Quotiẽs
falſas ſententias probatis aſcripſit auctoribus? Vt in omni actione ẽ men
dax:ita in omni interpretatiõe malignus:Illud Iſaię non reputans: uęh qui
dicitis bonum malum:& malum bonum.Qui facitis amarũ dulce :& dul
ce amarum. neq; ego in ſacerdote ita excellentem doctrinam deſidero: ut

in illa eſſe omnia uelim. Profero uitam: modeſtiã: humanitatem: exẽplum:
religionem: & cætera quæ profeſſionis noſtræ ſunt propria. equidem ſi al/
terum de duobus ſit eligendum malim in cardinali prudentiã cum medio
critate doctrinæ: q̄ cum ſumma doctrina uanitatem atq; perfidiam. Hæc
profuit nunq̄: obfuit aliquando: illa ſemper & prodeſt: & deo eſt atq; ho-
minibus grata. Cum bene conſidero non uideo quid utilitatis aut digni
tatis afferat præſentia huius. Cum enim ad bene conſulendũ fuerit in Car
dinalem aſſumptus: quęrendum eſt quale ueri Cardinalis ſit: & quale hu/
ius Cardinalis conſilium. Nempe qui recte conſulere uult ĩduere ante om
nia debet ueram erga illum charitatem cui accedit conſultor: ut quid dece
at: & expediat ſine malignitate rimetur: & doceat. Proxime huic liberam
gerere: & mentem & linguam: ut nullo alieno affectui: nulli ſuæ cupidiati
inſeruiens ſimpliciter loquatur quod ſentit. hæc uera eſt ni fallor: recte con
ſulentium uia: Quam mox ut egredimur non tam ad ſalutem: quam
ad peſtem adiungimur. Hic uero Reuerendiſſimi patres: cum uos odio
gratuito odiat: & ſtudiis ſit omnibus ueſtris contrarius: nihil meditari: &
loqui poteſt q^d uobis futurum ſit utile: doloſę omnes cogitationes cordis
eius: doloſa conſilia: quibus etiam ſi recta eſſent: habere fidem non poſſu
mus: creſcere nõ ſperat niſi ex noſtris ruinis: & noſtram omnem gloriam
ſuam ducit confuſionem. Minatus ẽ multa freq̃ueter eccleſiæ Romanæ
multa nobis niſi faciamus ea quæ Regi ſuo poſſint placeſ. mallet ut uideo
cum euerſione omnium noſtrum uerus uideri: q̄ cum ſalute mendax: & fal
ſus. Ad hoc eſt tantum intentus dies: & noctes: & huc intẽdit omnis ratio
& ſumma rerũ ſuarũ: ut ſtatus omnis orbis chriſtiani ex una Regis ſui uo
luntate dependeat. Bonum quippe nullum putat niſi quod uenit ab illo:
ſalutem nullam: niſi quæ offertur ab illo: cæteros Reges: & prĩcipes mini
mum ęſtimat: inania ducens: quæ de potentatibus: & rebus publicis refe/
runtur: Adeoq; in colẽdo hoc deo ſuo eſt cæcus: ut nec uidere oculis q̄ppiã
ſanum: nec mente poſſit diſcernere: accedit q̄ mercenarius ẽ: & lingua cõ
ducta ſibi: non eccleſiæ loquitur. Audiſtis aliquando illum fatentem duo
milia aureorum ãnua pendi ſibi a Rege in mercedem ſui laboris. Audiſtis
in hoc uerbo ſe gloriantem q̄ procurator ſit Regius: q^d q; declaratũ nobis
per litteras ſibi uni de negociis regiis pręſtari fidã debere. Quomodo ergo
qui procuratorem ſe confitetur dignitate loci huius eſt dignus? Quomodo
ſalutariter poteſt conſulere? Quomodo credi ſententiis eius alieno ſtipẽdio
non noſtro conductis? Si perſeuerandum eſt ei inter nos aduocandi etiam
ſunt cæteri: qui in curia noſtra procurant: & admiſcendi nobiſcum. non eſt
irroganda hæc iniuria tot Regibus: Ducibus: Principibus: & rebus publi/

cis:ut eorum procuratores ſegregentur a nobis:Sciant & illi ſecreta noſtra ut hic ſcit:Reuelent ea ſuis ut iſte reuelat:Iam nihil ſit quod his hoſtiis teneatur concluſum:inter cubiculum:& forum nullum habeatur diſcrimen. Dicā tandem:quod ſentio Reuerendiſſimi Domini ſine iracundia quidem: non tamen ſine dolore:exeat conſilia noſtra:qui nobis infeſtus eſt:non participet nobiſcum qui nihil utile:nihil honeſtum afferre poteſt :uel ſuadere. Et qui ſęcularibus ſeruit : & linguam pecunia uendit : & ſecretum non tenet:quiq; mendaciſſimus eſt:& in dicto fidem nō habet:profectus Orator Apoſtolicę ſedis ad Regem ſuum reuerſus eſt hoſtis cauſæ:cui ante fauebat.Nunc eſt omni contentione contrarius.Cū aūt mutationis huius amicę ammonetᷣ ſolam ſui principis mutationem excuſat:Cum inquit ſibi placebat:placebat & mihi : huic diſplicens diſplicet mihi . indigna uox Cardinalis:ut ex perſonis nō ex honeſtate cauſæ Apoſtolicæ ponderentur. Cū reprahenditur Cardinalis Attrebatenſis q; primo legationem pro Ludouico Rege Francorum ad Pontificem ſuſcepiſſet:deinde q; procuratorem rerum ſuarum in curia exerceceret:alterum exemplis : alterum ex iure eſt reprobatum.Guillelmum Cardinalem Rothomagenſem: Hoſtienſem Epiſcopum ex Gallis ad Caliſtum redeuntem: qui in pōtificem nuper erat electus: rogauit Carolus Rex Ludouici pater : ut legatus una cum cæteris : quos ad præſtandam obedientiam mittebat:ire non grauaretur.Prudentiſſimus uir:cui notum erat officium ſuum tonus quanq̄ a Magno Rege impoſitum recuſauit:malens dignitati propriæ q̄ alterius gratiæ īſeruire . Nouerat enim nec debere : nec ſolitum eſſe Cardinalem niſi pro Ro.Pōtifice legationem accipere . Et certe modeſtiſſimus Rex id indigne non tulit: ſed mittens alios : quos elegerat oratores:inter cætera mandata quæ dedit hoc eſſe uoluit primum:ut quicquid acturi : quicquid dicturi eſſent ad Cardinalem referrent: eiuſq; cōſilio:& ſuffragio in omnibus uterentur.Fridericus quoq; Romanorum Imperator petens a Nicolao Cardinali Sancti Petri ad Vincula in Germania tūc agente:ut legatus ſuus cōuentui ratiſponenſi intereſſet ob cauſam Fidei :in dicto exauditus nō eſt.Reſpondit Cardinalis id ſibi non concederet Pontifex:nullo modo licere:neq; antea Imperatori aſſenſit : q̄ ſcriptum eſt Nicolao.v.& cōceſſio impetrata :de ꝓcuratione autem ita eſt dictum. Si Cardinali:ſi Illuſtri : & ſuper illuſtri ex iure eſt interdictum ut non procuret negociū proprium:quanto magis cēſendum eſt interdictum eſſe alienum? Nil uilius ē procurationis officio:nihil contemptibilius.Nihil etiam Cardinali Indignius: qui ideo ad eam dignitatē aſſummitur:ut in Senatu Apoſtolico ſedens:non quid alii petant: quid ſupplicent: qᵈ cōtendant: quid litigēt anxio labore procuret: ſed qd

uniuerſali eccleſię conueniens atq; utile ſit libere conſulat: conſiſtorii enim locus conſilii eſt non contemptionis locus. Nam quod de uenatione eſt dictum: nego poſſe ſacerdotes honeſtius aliis rebus intendere: & aliunde corporis exercitium quaerere: uerumtamen humanae cogitatiõis eſt facere inter ſacerdotes: & ſacerdotes diſcrimen: Parrochiano regenti animas ſibi cõmiſſas cum liceat otto uel agello colendo intendere: liberiuſq; huc atq; illuc uel recreãdi animi uel tuendae ualitudinis cauſa deambulare: ſeuerius ad imam uenationem: ne qui admonendae plebi eſt cõſtitutus reprachenſibilis ipſe in eius oculis uideatur. eadẽ eſt in ſua ciuitate de Epiſcopo ratio. Cardinalem autem cum dignitatis amplitudo domi contineat: cum uerſare glebas: & ſaxa illi non liceat: cum recluſus uel meditetur uel legat: cum ſe ipſum adeuntibus praebeat: cum ocio ipſo ualitudinem labefactet: cũ deniq; in faciem populi nihil niſi ſerium & graue oſtendere habeat: quis non indulgeat in tanta ſeueritate uitę aliquãdo: ut procul ab omni turba: in nemoribus: & ſiluis ſe cum domeſticis ſine iniuria cuiuſq̃ oblectet: & ualitudini ſeruiẽs ad opus officii ſui nouior & fortior redeat. Plebẽ Cardinalis nõ curat: Pręcepta quottidiana parrochianis non dat: ad nullũ miniſterium ſacrorũ ſe populo exhibet: ſolo cõſilio Apoſtolicae Sedi adſcriptus: inſtar q̃dam ſecularis principis habet. Sed uidamus obſecro: ne dum continere domi uolumus Cardinales: nõ ſolum corpori: ſed animae quoq; damnoſiſſime conſulamus. carnei ſunt Cardinales ut caeteri homines. Tentantur: urũtur: & animi perturbationibus ſeruiunt. colloquia uiſitantum non ſemper ſunt caſta. Non charitatem: & proximi dilectionem continẽt ſemper. Adulatur ille: murmurat alter: eſt qui inter fratres odia ſęminet: & in hunc uel ĩ illum cor domini inflammet. legi ſemper non poteſt: non ſemper diſputari: non ſemper cogitari de publicis rebus. Ad haec illicita aliquãdo nos carnis infirmitas trahit: ad alia quoq; nonnunq̃ quae ocium conſequuntur: & me ſilente per uos cognoſcuntur. praetereo ſomnos de die non ſalubres corpori: quos poſt prandia noſtra arcere nõ poſſumus: hinc podagra: hinc lateris dolor: hinc Calculus & praematurum ſenium: ac mortes acerbae adueniunt: quae ut ocio celeriter contrahuntur: ſic exercicio facile prohibentur: nec ſine cauſa pricipes ſęculares: quos magnitudo curarum grauat: hoc ſibi genus leuaminis elegerunt unde reſumere animum: & inſtaurare uires poſſent ad publica. nunq̃ apud ueteres eſt damnata uenatio. Romanis inquit Oratius: hoc ſolẽne uiris opus utile famae: uitaeq;: & membris. illa ẽ damnanda uenatio: quę totos dies conſumit in agris: quae mentem auocat a rebus gerendis. Si Cardinalis opus ſibi a Pontifice iniunctũ ut uenarũ eat dimittit: ſi in conſiſtorium: In eccleſiam ſtatutis diebus nõ uenit: ſi co

gitare de ſede Apoſtolica negligit: ſi egentiũ patrocinia deſerat reprẹhen ſibilem illi eſſe uenationem contendam: & cohercẽdum eum putabo ut ſe domi cõtineat. Idẽ uero ſi impletis: quæ quottidiani officii ſui ſunt: reliquũ quod ſupereſt temporis aliquando inter nemora & feras ad ualitudinẽ cõferti: inter quas: & ſancti Patres totam ſæpe uitam egerunt: non inuadam catoniana increpatione hanc eius tenendæ ſanitatis prudentiam. Sed profecto ita eſt: Quicunq; ex nobis ita ſeuere uenantem Cardinalem coarguit aut ſenex iam ẽ: damnãs qd neceſſitate obmiſſũ amplius abire nõ poteſt: aut agreſtem animũ gerit: nec qd hẽat nobilitatis uenatio ĩtelligit: aut natura ſeuerus ẽ ualde. ego quãdiu ualitudo mea ĩcolumis manſit & iugũ laboris potuit ferre: licet ab adoleſcentia uenatio fuerit grata: ea tamen ſemp abſtinui: huc uero una cũ Põtifice: & uobis remittẽdi animi gr̃a cõmigrãs: ſentienſq; mille morbos uehemẽtius ſolito quottidie inſurgere: nõ priuato ĩſtituto ſed medicorũ cõſilio: non querendæ uoluptatis cauſa: ſed redimendæ ualitudinis: hũc exercendi corporis laborem accœpi: In quo ſi etiam neceſſariam non haberem cauſam aliorũ tamen me Cardinaliũ poſſent tueri exempla: quorũ cũ uirtus & fides: & in publicis rebus diligentia probata ſit nobis: ad hoc tamen ſolatii & recreationis genere non abhorrent. & quoniã qui ante me locutus eſt ſectatorem me leporũ: & ferarum per irriſum dixit: irridens dicam & ego: ſatius eſſe leporem & feras ſine offenſione cuiuſquam ſectari: q̃ cum pturbatione eccleſiæ Apoſtolicam Sedem: & Romanum Pontificem confictis criminibus inſectari.

Aug. Patricius Reuerendiſſimi Cardinalis Seneñ. Legati in Germania Secretarius Ia. Cardinali Papieñ. Sal. & cōmendationem.

Tēpore Pauli ſecūdo Pōtifici maxio.

CVm in Germaniā ueniſſem nuper cū Hero meo Frāciſco Piccolominco Cardinali Seneñ. Apoſtolicę Sedis Legato: uideremq; ad conuentū Ratiſponenſem multos: magnoſq; Pricipes undiq; confluxiſſe: & maxima quęq; ibi tractari: quod res uiſæ ſunt relatione dignę: utq; interrogantibus in meo reditu amicis ad uerū reſpōdere poſſem: ſtatui oīa litteris annotare. adhibui itaq; exactiſſimā diligentiā: ut rerū omnium quę ibi agerentur ueritatē ac ſeriē cognoſcerem: partē per me ipſum audiens: cū latine loquerentur: interfui enim fere ſemp in concionibus: partim ex aliis: qui aderāt cognoſcens. Quin & Legatus ipſe cū epiſtolas ad Pontificē: atq; amicos mihi dictaret oīa aperiebat: fuit ſane conuentus hic Ratiſponenſis frequentiſſimus: & oium (ut ſeniores aiebant) noſtra ætate maximus: in quo Cęſar cū quinq; electoribus: & pricipibus compluribus: duobus legatis apoſtolicis: altero Cardinale: altero Epiſcopo: & Regum: ac Ciuitatum Oratoribus pmultis cōſedit. Redegi igitur oīa quæ in conuentu geſta ſunt: ſed quæ ubiq; locorum per Germaniam ęgit legatus: & totius huius nræ peregrinatiōis iter dſcripſi: cū & pulcherrimę ſæpe urbes: & res memoratu dignæ īterdū occurrerēt. Eſt Germāia ultra quā nri hoīes credāt magnifica: & pulchra: & illi ātiquæ: quā Cęſar: Strabo: & Tacitus: aliiq; dſcribūt fortūa & moribus ualde diſſimilis: ita ut multæ ſint īter eos urbes: quę multitudīe populi: pulchritudīe ędificiorū: tēplorū magnificētia: & ciuitatis ſplēdorē: nřis italicis haud multū cedāt: īterdū etiam ſuperēt. At qui cū mecum cogitarē cui nam potiſſimū dicarem has meas lucubratiūculas quamuis tenues: tu ſolus occurriſti: qui ſine īuidia Gentilis tui Cardinalis Senēſis res geſtas perlecturus uideris & meam hanc inſulſam incomptamq; narrationem pro tua innata manſuetudine: & conſueta in me indulgentia æquo animo eſſes laturus. Mitto igitur ad te libellum hunc: ut cum per ocium licebit: illum perlegas: in eo tamen præter nudam ac ueram rerum explicationem: nihil quod te detineat inuenies: oro ut boni conſules: & mihi ignoſcas: ſi dignationē tuā rebus maximis occupatiſſimam his meis ſcriptis uexare ſum auſus Vale. Romæ nonis Ianuariis Anno ſalutis. M.cccclxxi.

Poſt captā a Turcis Cōſtātinopolim: & Græcorū īperiū deletū: ſæpe Romāi Pōtifices: Et Fredericꝰ Cæſar: q reipublicę xpianę gubernacula tenēt: conati ſūt reliquos nřę religiōis Pricipes: ac potētatus cōtra ſæuiſſimos hoſtes ī arma cogerē: & Cæſar qdē cū externi dicto minꝰ Parētes uiderēt: īter

ſuos Germanos crebros celebrauit conuentus:ut quantum in ſe eſſet ſaluti Chriſtianoꝝ cõſuleretur:nũc Franrfordiæ:nũc Ratiſponæ nũc Nurimber gæ:nũc Viennæ:nũc aliis in locis eos cõuocans:nec prætermiſit interea cę teros Reges ac Principes litteris:ac nunciis hortari: ut cõmuni conſilio ex peditionẽ ſumerent in cõmunes hoſtes.Pontifices uero Romani qui ꝑ hęc tpa pręfuere:Nicolaus:Caliſtus:Pius:& Paulus nunq̃ deſtiterũt Chriſtia ni orbis præſides lr̃is:& aſſiduis Legationibus hortari:monere:rogare: ob ſecrare:ut relictis itẽſtinis odiis in Religionis:ac libertatis noſtræ Hoſtes arma cõuerterent.Nullus eſt habitus cõuentus ad quẽ non miſerint Lega tos:Oratores ad ſingulos Principes ſæpe tranſmiſſi.laborãtes bello noſtri q Turcis ꝓximi ſunt:conſilio: milite:pecunia:Frumẽtoq; adiuti: Pulſi ab hoſtibus auitis Sedibus benigne ſuſcœpti:& ad uitam præbita neceſſaria. Claſſes ſæpe in orientem miſſæ ad cõprimẽdos hoſtes:Hungaris qui mu rus Chriſtianæ ciuitatis hactenus fuerunt magna uis auri data.Miſſi præ dicatores ad exhortandos populos:promiſſa pugnantibus æterna pręmia: nihil prætermiſſum quod illis fieri aut excogitari poſſet:& ut dere liquis ta ceam:diuus Pius:romanæ Sedis perpetuum decus: a principio ſui Pontifi catus in dicto mantuano conuentu:& modis omnibus perquiſitis:cum ni hil ſuccederetur ipſe ꝑ ſe:ut nihil in temptatum relinqueret: homo morbis: anniſq; confractus in expeditionẽ ſtatuit ꝓficiſci:non ætati: non dignitati: nõ ualitudini:nõ uitæ deniq; ſuæ parcẽs:ſed peccatis nr̃is id exigẽtibus ãte nobis ſubtractus eſt:& in cœlũ relatus:q̃ ex portu Anchonitano in hoſtes ſoluere potuiſſet.ſic tãti conatus paruo momẽto in irritũ redacti: ſic ſæpe magnę exorſæ telæ uolẽte Deo ſucciſæ.in Germania aũt q̃uis ſępe bellũ in Turcos cõi ſñia decretũ ſit:ſiue qᵈ Cæſar hoſtili arte ĩpeditus cõuentibus raro ĩterfuerit:ſiue Principũ diſcordiis:& priuatis cõmodis Rẽpub. ĩpediẽ tibus:nunq̃ in hoſtes eſt itum.Semel tñ cũ Turci Belgradũ oppugnarẽt excitus populus pręḋicatorũ uocibus tumultuarie in hoſtes ruit: atq; zelo potius religionis:q̃ armis pugnãs ſoluit obſidionẽ:ac fugauit hoſtẽ.Mahu metes uero Turcorũ princeps fretus noſtrorũ deſidia:& cõtinuis uictoriis aĩo eleuatus:dum nr̃i tp̄s longis cõſultationibus terũt:Perã prio expugnat Cõſtantinopoli oppoſitã:deinde ꝓtẽſis uiribus Bulgariã: Raſciã:Seruiã: & q̄cq̄d a Mari põtico ad amnẽ Sauũ:& ab Aegeo pelago ad Danubiũ in teriacet: armis doloq; occupat: ſed neq; Danubius Valachos:neq; Sauus Hũgaros oĩo tutatus ẽ.Nã & Valachię ꝑtẽ rapuit: & Hũgariã ſæpe po pulatiõibus afflixit.ex alia ꝑte Peloponeſſũ:& Gręciæ olĩ arcẽ:Achaiã:At ticã:Boetiã:Acharnaniã:Macedoniã:Epyrũ:Boſnã:& Illyrii magnã partẽ redegit in poteſtatem.Leſbum & Cicladas fere oĩs ſubegit:& in ponto Sy

nopem ac Traperũtem:& demum anno ſuperiori Euboeam(Nigropon
tem appellant)expugnauit:magno Venetorum:quibus parabat inſulã:&
cõmuni Chriſtianorum damno. Verũ cum neq; his contentus anno ante
captam Euboeam ex Boſna i Carnos penetraſſet:& regionẽ omnem cadi
bus:incẽdiis:atq; rapinis longe lateq; fedaſſet:Fridericus Cæſar cui ut Du
ci Auſtriæ hereditario iure prouincia paret:quiq; prius pro reipub.ſalute tã
tum ſollicitus erat:nunc propriis atq; auitis Prouinciis timens de ſubdito
rum defenſione intentius cogitare coactus eſt. Is cũ uiribus hoſtium impa
rem omnino ſe eſſe cognoſceret:Germanorũ Pricipũ auxilia poſtulare ſta
tuit. Anno igitur ſalutis. M.cccclxx.primo:conuentũ principũ indixit Ra
tiſponæ ad.viii.calẽdas Maii. Is dies chriſtiano more diuo Georgio martyri
ſolẽnis habetur:uocauitq; oĩs Germaniæ pricipes ad cũ locũ ſuis litteris:de
Reipub.ſalute cũ eis cõſultaturus. Pontificẽ uero ſũmis precibus orauit: ut
& ipſe aliquẽ ex ſacro Senatu:qui noĩe Apoſtolicæ Sedis in cõuentu præſi
deret:legatũ mitteret. Has dicũt huius ratiſponẽſis cõuentus fuiſſe cauſas:
cæterũ q altiora quærũt:& eccleſiaſtici:& ſæculares: ſi quãdo a militia ua
cãt:uoluptati atq; ocio plerũq; incũbunt:moleſtas ac graues cogitationes
raro admittunt:litterarũ aũt:& ſapiẽtiæ ſtudia attingũt fere nunq̃ oĩa. igi
tur conſiliariis credunt:corũq; iudicio cuncta gerunt. Horum nõnulli qui
doctiores ſunt:& ingenio atq; aſtutia pollẽt pro arbitrio oĩa uerſant. Iis glo
rioſiſſimũ eſt uocari ad conuentus:rogari ſnias: cõſuli a Principibus:& eo
rum ſermones atq; reſponſa tanq̃ delphica oracula haberi. gaudent rerum
mutatione:& contentionibus atq; diſcordiis Principum creſcunt. procurãt
aſſiduo nouis artibus ut Principibus ſuis libertatem parare uideantur:& a
reuerẽtia apoſtolicæ Sedis: quã durum atq; aſperum iugum appellant:ſed
etiam Romani Imperii eos nituntur auertere. Cogitauerunt igitur hi tales
iampridem imperium Friderico Cæſari abrogare:illudq; :quando alius ani
mo:& uiribus potentior in Germania non uideretur: Georgio heretico Bo
hemiorum Regi deferre: Reuerẽtiam deinde ſummo Pontifici eius noĩe
ne polliceri:Imperii confirmationem:& coronam petere: quæ ſi modo da
rentur:nationi interdicere ne amplius Romano Pontifici auſcultaret: iam
q; inter ſe ac principes ſuos diuiſerant præfecturas:ac munera hæc ut legiti
me fierent:aſſenſum omniũ Germaniæ Principũ neceſſarium putabant.
Sperantes itaq; ſi conuenirent Principes facile quæ cogitarant perfici
poſſe: ſubtili arte Cæſari perſuadent ut Ratiſponæ Principum conuen
tum indicat: aiunt Cæſarem: quoniam ſpretis Imperii ciuitatibus in a
uitis moretur prouinciis:omnibus neglectui eſſe: a nemine uenerari:agi
tari ubiq; latrocinia: ac tota Germania iuſticiæ formam eſſe nullam:

ſore ſi ad ſuperiora aſcenderet:ut priſca redeat reuerentia & Fides: parituꝛ
ros omnis ſuo imperatori:& eius timore ab iniuriis temperaturos: aſſutuꝛ
ros ei omnis Principes: & certatim obſequia exhibituros. Et quoniam im
perii cenſus ita ſunt diminuti:ut inde Cæſar uiuere non poſſit:ſe iam reperiſ
ſe uias: quibus facillime & uolentibus cunctis: ducenta aureorum milia
quotannis corraderet. Tentauerat hoc idem Cæſar alias in quibuſdam cō
uentibus:quippe prouētus Imperii ita minimi ſunt:ut uix legationibus ſup
petant. Sed illi non tam ſuadebant:ut Cæſari conſulerent: q̄ ut occaſionē
nanciſcerentur patrandi quę cogitarant. His ne igitur perſuaſionibus com
motus Cæſar conuentum indixerit:an ut Reipubli. ſuiſue prouinciis: quas
a Turcis iam deuaſtari uidebat: ſaluti conſuleret: illis diiudicandam relinꝛ
quimus:qui altiora cognoſcunt. Certe Georgii Bohemi obitus: qui medio
tempore accidit: effecit ut conſiliariorum cogitata efferri non potuerunt.
Sunt etiam qui aſſerant hunc conuentum indictum eſſe ipſius Georgii ſo
lerti opera:qui aſtutia ſua id effici poſſe ſperabat:ut decreto omnium prinꝛ
cipum eius abſolutio(nam iampridem ut noſti:extra eccleſiam propter he
reſim fuerat factus)a ſummo Pontifice impetraretur:etiam ipſo permanen
te in damnata opinione. Cæterum in tractatibus ipſius conuentus Cæſar
oſtendit rem ſuam priuatam non neglexiſſe: Romanus autem pōtifex Pau
lus ſecundus:ut & Cæſari & ſuo officio ſatiſſaceret: legatum ad Conuentū
mittere ſtatuit:ſed cum diu inter patres diſceptaretur quiſnam uideretur ap
tior: Franciſcus Cardinalis Senenſis diui Pontificis Pii maximi nepos: com
muni conſenſu deſignatus eſt:qui prouinciam ſuſciperet:tum ob ſummā ho
minis integritatem:& ultra eius ætatem prudentiam:atq; modeſtiam(nō
dum enim quartum & trigeſimum annum impleuerat)tum propter auun
culi ſui memoriam:quæ adhuc recens apud Germanos erat:apud quos pri
uatus diu uixerat:non ſine magna uirtutis opinione: & in pontificatu illius
prouinciæ hominibus facilem benignumq; ſe ſemper pręſtiterat. Accedeꝛ
bat ad hæc quod ipſe Cardinalis:ut qui apud auunculum in Germania a
puero fuerat educatus:Germanorum linguam: & mores calleret: & proꝛ
pterea oībus fere Germanis gratus:& notus. Vndecio igiť calēdas Martii
legatus deſignatus ex curia Pontificis uetuſto more a patribus domum de
ductus eſt:iuſſuſq;:ut quoniam dies dicta inſtaret:ad profectionem quam
primum ſeſe accingeret. breui itaq; compoſitis domi rebus: & paratis quæ
ad tam longum iter erant neceſſaria:quintodecimo calendas Aprilis diſceſ
ſimus ex urbe poſt ſecretum conſiſtoriū media ferme quadrageſima. Sacer
Senatus legatū extra portā deduxit. Cōtinuato deinde itinere ꝑ Picentiā Se
nas uenimus: ī publicis diuerſoriis apd Palcā flumē: Oratores Ducū Saxo

niç offendimus:q Romā petebāt:annuēte Cæſare cōpoſitionē rerū Bohe
micarū Pōtifici ſuaſuri:q diu cū legato locuti ſunt. Senas īgreſſi ſumus ante
horā qua a Ciuibus expectabamur:nā Legatus aſtu eos decepit:ne cū pō
pa introduceretur: quātū tum per anguſtiam temporis licuit. Pompa & ci
uium & Cleri magnifice ducta eſt. Hic crucē accepit Legatus. pricipium
legationis inſigne. Senis iuſſis ualere cognatis atq; amicis:poſt tertiū diem
diſceſſimus:uenimuſq; Florentiam ſummo mane inſequentis diei: introdu
cti ſumus magna pompa:& ingenti populi concurſu. Legatus ſub umbra
culo ductus eſt nauiter facto. excepti ſumus apud Monaſterium Sanctæ
Mariæ nouellę in pontificali palatio:ubi admirabilis fuit locorum appara
tus. Poſtridie per pontem Sieuę Apeninum tranſcēdentes deuenimus Flo
rentiolam in ualle Saterni fluminis ſitam. Saternus in orientē uergens Fo
rum Cornelii:Imolam uocāt:præ fluit:& in Padū exoneratur: huicq; aquæ
omnes feruntur in Adriaticum. Sequenti die per montes ipſos Lollianum
primo:deinde Planorum peruenimus oppidum ī radicibus montium ſitū:
& hic quidem eſt finis Apenini in latitudine:qui mons a Genua Ligurum
emporio incipiens Italiam omnem diſtermīnat. Hinc ad alpium cōuallem
iuxta Volaruam planicies ſemper patet:quam Ciſalpinam Galliam priſci
dixere:Togatam quidē Padum:ultra uero trāſpadanam. Iacet .n. togata
ſub ipſis montibus ut Ptolomeus ait:quæ a Placētia Rauennam uſq; por
rēditur. a Planero ſummo mane Bononiam petiuimus nihil prius ciuibus
ſignificātes. ne ſacra pturbarētur: Planorū enim neq; celebritati diei: neq;
uictui noſtro ſufficiebat: eam urbem ingreſſi occurrerunt magiſtratus ītra
mœnia:adiuimus templum:ibiq; ſacris interfuimus:erat .n. dies dominicus
qui paſſionis uocatur:quintuſdecimus ante reſurrectiōis Saluatoris noſtri.
Diſtat Bononia a Senēſi urbe milibus paſſuū quattuor & octuaginta. Ci
ues & iucūde & magnifice nos excæperūt publicis ſumptibus. ſequēti die
quæ calendis Aprilis fuit: circa meridiem urbe egreſſi apud oppidum San
cti Ioannis pernoctauimus:& inde pluioſo cœlo iter agentes Panarū flu
men:quod ex Apenino Padū influit:apud Bonportum nauigio trāſuecti:
per aggeres Siculæ amnis uenimus Mirandulam. hic Blanca Maria
Borſii Ferrarienſium Ducis ſoror uxorq; Galeotti Mirandulæ tyrāni: ab
ſente uiro magnifice nos excepit: iunxitq; cum Legato ſpiritualem affi
nitatem: Commater .n. facta eſt: erat nāq; pregnans & partui uicina Da
tus eſt curator qui uice legati partum ex ſacro fonte leuaret. Mulier ipſa
prudens & elegans ſermone uiſa eſt:clauda dextro pede aliquantulū: alio
quin honeſtiſſima. uir eius Galiotus: quē poſtea Mantuæ uidimus:iuue
nis pulcherrimi corporis eſt:& prudentiæ non contemnendæ. is tamē non

multis ante menſibus:fratrem ſuum minorem natu in carcerem cõiecerat tãq̃ res nouas contra eũ moliretur:adhuc in uinculis eſt. Suppliciũ de complicibus ſumptum.altera die agrum mãtuanum ingreſſi iuxta Quiſtellum oppidum Situlam ſchaſa tranſiuimus:petiuimuſq; diui Benedicti ueneran dum ditiſſimumq; Cœnobium.hincq; digreſſi emenſis circiter.xx.ſtadiis p Padum fluuiorum Italiæ maximum nauigio tranſpadanã Galliam igreſſi ſumus:hic filii Mantuani principis Fridericus priogenitus: Ioãnes Franciſcus & Rodulfus Gonzagę obuiam Legato facti Mantuam uſq; nos deduxerunt: ubi per totum inſequentem diem quieuimus. Princeps ſumma hilaritate: & Regali rerum omnium ſplẽdore & copia nos ſuſcepit. Mantuam & Veronam iter iſubres ponit. Ptolomeus aũt Cenomanos hos populos appellat.poſtridie per campeſtria Veronam profecti urbem intrauimus circa meridia meridiem:in ſperantibus eo tempore ciuibus:qui ad ultimam ueſperam nos expectabãt. Obuiam tamen ſitra mœnia: & magiſtratus q Venetiis pręſunt: & ciues cũ Clero & populo dati ſunt:Magnificeq; ac reuerenter nos excœperũt:& quoniã palmarum dies ſolemnis inſtabat: biduo n.antea illuc appuleramus:coegerunt nos ibi cõmorari uſq; ad eam celebritatem.Dominica uero die peractis ſacris inde diſcedentes: tranſmiſſo per pontem Atheſi i urbe Valerni:uenimus Villã milibus paſſuũ.lxxii. Hic iam finis eſt.

Ia. Cardinalis Papieñ. Chriſtophoro Pratellæ Vicario ſuo.

HOdie in Senatu Cardinalis mihi unus rettulit id quod & aliūde mihi reſcire contigerat: multa iſti Principi de me parū æqua: & uera fuiſſe renunciata ſup creatione Pontificis noui: quæ paulo ante ſecuta eſt. Non poſſum non uehementer dolere: præſertim qui ſciā ru moris huius de me falſi falſiſſimam originem. Scripſi lr̃as de hoc ad Prin cipem. Mitto eas ad te aptas: ut Cichus noſter ante perlegat: nec aliter red dantur: q̄ ipſe reddendas probet. Nuda illa: & mera eſt ueritas. Si quid con finxi: ſi quid cōmentus in eo ſum diras mihi ultrices: immo Deum ipſum uindicem depoſco. Amici Principis eſſe ferebantur Rothomagenſis: Bono nienſis: Reatinus: Mātuanus: Vincula. Tris primos ſuffragio meo iuui: pa ratus & Mantuanum: ſi uoluiſſet. Ipſe Vincula perſuaſione aliorum addu ci nunq̄ potuit: ut honorare me ſuffragio ſuo uellet: qua re commotus uices reddidi: atq; ita offirmaui animum: ut ſi comitia ea decennium duraſſent: ſuffragaturus ipſi nō fuerim. Niſi paria rettuliſſet: alioquin neq; Rothoma genſis: neq; Mantuanus mihi unq̄ fauerūt. Vide quæſo quales erga me fue rint: qui ſe Principis iſtius amicos: & ſtudioſos eſſe prędicabant. Rothoma genſis: Bononiēſis: & Reatinus ſolum nominauerunt Nicenum: Mihi ta men luendæ ſunt uni pœnæ: qui illorum exempla ſum ſecutus. Dicet ali quis: bona illi fide uerſabantur. Cur igitur ſolus ipſe non bona? Si ſtudebā Niceno: cui & illi ſtuduerunt? Vincula Neapolitano ſuffragatus eſt. Suf fragatus ſum & ipſe aliquādiu. Nempe quia ſatis cōſtabat fore: ut id ei mi nime ſuccederet. Spoletinum quoq; iuui ſumma ope: quem ſciebam iſtius principis honori propēſiſſimum ſemper fuiſſe: id quod Auguſtinus noſter pro comperto habet. Suffragium meum pręter hos quos dixi tulit nemo. Proinde haud ſcio quemadmodum certiorem quis eum facere potuerit me inimicorum eius omnium fautorem: & ſuffragatorem fuiſſe. Si adeſſe uo luiſſem: ubi periculum agebatur: & quibus infenſum Pricipem ſciebam: fortaſſe alio: quam Xiſti nomine Pontificem haberemus. Non igitur iniu ria me Deus ulciſcitur: qui facere omiſerim quæ facto opus eſſe noueram: Et dum iſthuc reſpicio: Chriſtianæ religionis: & ſtatus Eccleſiæ commoda neglexerim. Tu uero bonum habe animum: nam quod ad me attinet: quando nihil commiſi: quod iure reprehendi poſſit ita ſum mente compoſita: ut quæcunq; mihi aduerſa immineant modice ſum la turus. Vale.

Gentiles Vrbinas Ia. Cardinali Papienſi.

QVid mihi pro bono nűcio Reuerēdiſſime pater? Campanus tu
us nup e Germania uenit. Lege hăc eius epiſtolă: Quē articula
tim ſoles oſculari. In ea totū iſpicies. Amplexꝰ poteris: affectus:
uerba: gratiă: uultū deniq; : ipſū deſiderare nō poteris. Si epiſtola hęc ī ma
nus poſteritat is deuēiet (Deueniet aūt ſi laborē deſcribēdi eă noſter Vola
terranus iſúpſerit (ſcio aliqs cū leget primū ſolută eius orationē dicet hęc
Cāpani erat ꝓuincia. Cū poſt uerſus heroicos: heroicos ꝑferet : cū elegos: ī
de cū lyricos: cū alios quos in hac epiſtola ludit: iurabit aut multos ſub no
mine Campani illă edidiſſe: aut natură multos in uno Campano ætati no
ſtræ præſtare uoluiſſe. Hęc enim multiplex fœlicitas eleganter in omni ge
nere ſcribendi uni nunq̄: multis raro ſolet accidere. Vale.

Campanus.

GEntili meo Salutē. Iă plæne uētū ad ſtomacū ē nō ad mores mo
do: ſed ad nomē quoq; Germanię ſubnauſeo. Nihil hic qd ocu
los: nihil qd manus: nihil qd ſenſum aliquē hūanitatis delectet.
Nă cœlū illud patēs: & agri latiſſima facies iă Autūno prio in horruerūt:
& tolerari p ęſtatē potuere: ferri iă homini tă delicato nō potuerūt. Faſtidiū
auget recordatio meorū: & abſentes delicias cū præſentibus: & quottidia
nis ſordibus cōparo: te imprimis habeo ante oculos: Cui nō ſatis ē iterū ui
trea lauiſſe tumētes Mane oculos prio : cū pede ſurgis aqua. Nec ſatis ap
poſită uario conſpergere cœnă Flore: roſas inter cōtinuāte manu. Quid no
bis accidat ꝓpe ſtomachor dicere: dicam tñ q̄ parciſſime. Hic fœda: & pin
gui digitis hęrentia tabe: Tantaliă poſſent gauſapa ferre famē. Quęris for
taſſe quo feră aio: aut qbus oculis potius: equidē iuitis: & refugiētibus. Du
randū tñ eſt uincit q durat in armis. Oīs in abiecto eſt: & ſine laude fuga.
Nec uniă cibariorū cenſeas eſſe moleſtiă: adde ſitim: atq; oculos lachrymā
tes inter acerba pocula: nă ad cyathū q̄ bibo tă lachrymo. Trahor incredi
bili uoluptate in ueteres luſus nřos muſas repetēs ex interuallo tă lōgo. Nec
putes habitare hic muſarū aliquă : Nec faciles hederas: nec opacas frigidă
lauros Terra gerit: muſis credis an eē locū? Ego uero ęgregie ꝯparo me ad
reditū: aut fugă potius: & ſi nulla re alia: q̄ adhuc habeă explora tă: ſpe: ſtu
dio: cupiditate me ꝯparo. Vereor ne ſi diutius hęreă: aut eripiar a Barbaris:
aut imuter: Barbara me tellꝰ iut te quoq; naſo recōdet: ni Tuſcos repetă dū
noua lūa meos. Vix fieri qdē id ꝑtuix: ſed ut poſſit: Flecte deos ꝑcibo uotiſ
q iſiſte p aras: Fac uidear ſaltē carcus añ Deos. qd. n. ipetrari faciliꝰ ꝑt : q̄
hoīs ſalꝰ a ſupis? uerꝫ cogita ubi me ſis excepturꝰ: amicꝰ amicū: uarcs uatē:
tă ꝓcul: tă pegre redeūtē: tă plęnū deſiderii tui. Phāgius expectet plęno cra
tere ſacerdos: nec bibit ē media dicat: ut añ uiă. Fac uocēt ī plænas nō uua:

A

& ficubus ædes:Nec malo aut dentes excutiente nuce.Verũ ubi iam cœpit
plumeſcere clunibus anſer:Ouaq; ubi ueneri meſtrua fætat auis:Strãgu'et
excectos:& rauco gutture gallos:Aduentu fument undiq; tecta meo.Per li
beraliter quoq; tui alii me excœperunt:& ita paſſim:ut idem oſtendere uel
le uiderentur:quod nec ipſe ignorabam:eſſe te Ethruriæ regulum ſacrificu
lum.Octo ſlaua tuus Tabernularum nobis poma dedit negociator.Tot
turis quoq; poma Caſſiani:& uini cyathos decẽ uetuſti.Atq; adiecit utet-
q; amica uerba.Neuter diripuit togam rogato. Nuſq̃ neglectius a te habi
tus ſum:q̃ Florentiæ.Nemo me ſalutauit tuo nomine:ſuo multi . Sed recte
me admonui.Tuſcia noſtra eſt ne'codẽ ſtatu:& tam pacata:q̃ ſolet?Quid
noſtri Medices Tuſcũ Decus :aurea lędæ Pignora:fraterna,num bene mẽ
te ualẽt.Tum Marſilii noſtri quę ualitudo?obſecro te rediit nedum in:gra
tiam cum peripateticis?an adhuc continet ſe intra Achademiam : & cum
uno uerſatur Platone quem tranſtulit?Marſilii cytharam criſpus ſi tenet
Apollo:Et dextra : & cantu uictus Apollo cadet . Et furor eſt cum cantat
amans comitãte puella Ad flexum :ad nutum percutit ille lyram. Tũc ar
dent oculi :tunc planta exurgit utraq;:Et qua nõ didicit comperit arte mo
dos.Sed de Aretinis meis ne recuſa quicquid homines ſentiant.Dignis qui
utitur nihil idignum fecit.Aretina duas uno ſub tempore muſas Vrbs tu
lit:accedit tertia nunquid ames?Mi Gentiles de me ſic habe.Sola placent
quæ ſunt rariſſima :ſęcula uatẽ Cum mea te tulerint :totq; iter milia ſolus
Cũ libeat ſuaui ferias caua ſydera cãtu. Te colo:tu longe potior mihi duce
ris omni:Ryphæis ſeruant quod Gryphes montibus auro . Sed de te dixi.
Quid de noſtro numine?Multos Roma uidet diuerſa frõte Galeros.Vnũ — Cardialis pa
miratur Campanus:adorat & unum : Qui latium quãtum ſonuit te cõſule — pienſis.
Cæſar:Aut Cicerone forum nũc implet:& intonat illis Altior:huic:ut ſum
totus modo deditus uni:Non candẽtis equi faciunt fulgẽtia multo Frena
auro:aut pedibus :palmis plus octo relictis.Pallia tellurem largo uerrẽtia
tractu:Sed muſę faciles:& nõ moritura perennis Ingenii monumenta : ru
at licet inclyta Roma:Priſcorumq; ferat ueſtigia puluis:& Eurus.Sed hæc
de Italia . Quid de Græcia putas? Nonne uides quantus mihi ſit Deus — Cardi. Nice
alter:& omni Tempore cumq; ſuo pariter uicturus Homero Beſſario:cu — nus.
ius ſub pectore totus Apollo eſt . Quem tulit ut fieret priſcis celebrati
or ætas Noſtra : nec a magno uincamur:ut ante Platone.Sed feror altius:
q̃ licere in Germania putabam: & habet hæc natio grandeq;neſcio quid:&
ſonorũ cũ loquũtur.Quid alterius ordinis ſummos uiros?quo ſtudio : qua
obſeruãtia proſequor?Quã mihi Piceni Sypontia muſa Peroti Ethruſci co
lit :tã mihi muſa Dathi.Adiũxit latio Picena biliguis Achiuã: Et celeri:& — L . Dathus.

penſo cum libet apta pedi. Tuſca autem patrios cantus: & nata ſub Arno Miſcuit Auſoniis:& populo apta legi eſt. Nec ſolos eos putes a me obſeruari qui biberint ex Helicone:obſeruo & qui cupiunt bibere: qui ſi nondũ canunt ipſi aliqd:nos tamen attendunt dum canimus: & quos uoce adhuc non audent adiuuant uotis. Verũ hæc prima meo debetur gloria Coſmæ: Qui gremio uatũ carmina ſemp habet. Cui nunc Quarqualius cãtat can tamus:& ipſi. Dignus erit cantu nec minus ille tuo. Nominis Vrſini nec te deterreat index. Pectore ne dubita: nil habet ille feri. Mitior ẽ teneris:& adhuc ſine dentibus agnis: Dignus quos tanto ſanguine ducit auos. Sed & hęc quoq; altiora: q̃ conuenit. Humiliora tentemus. Baccius ſumpta cythara p urbẽ Nocte ſopitas canit ad feneſtras:ut prius Cantus Amaſina Bacci laudat:ut olim. Eſt ne Campani memor:ut ſolebat? An ſimul Roma latioq; pulſi Ceſſimus:nulli ſumus? & ſoporũ ebibit amnẽ. Sed uix arbitror: noui q̃ ſit officioſus: niſi fortaſſe qđ euenit:ex amãte factus ſit amens. Sed parũ qcqd faciat laboro: Sit comes noſtri modo Saluiati Fidus: & cauſas iuuet occupati Semp amici. Sed pono iam lyrã. Ad officia trãſeo. An dum noſter ab arce Saluiatus obſcura exiit: ipſiſq; tectis? O q̃ ſæpe habuit Deos ſecundos: Qui nõ læſit ubiq; cum uocatur: Aures Iupiter arrigit ſeuera expẽdens trutina bonos maloſq;. Sed de meo Saluiato diu ſum miſere cruciatus: quod uidebatur ex corporis morbo tam diuturno concidiſſe: & in animi anguſtias: quare pedem referens a triſtibus ad lætiora reuertor. De Quarqualio meo qd ſubodoras? meo inq̃: nec enim fortunas admiror hominũ: amplector ingenia. Vultu Quarqualium fuſco ſed mẽte ſerena Phœbus amat: phœbi pectore nomen habet. Lęta canit: dulciq; uocat Libetrides ore: Pro qbus & dentes perdidit ille duos. Nam Cyrrham nyſſæ dum præfert motus Iachus: Irata cyathum fregit in ora manu. Eripere at cytharam nequiit: iuuere puellæ. Has canit in Bacchum: qua licet ille furit. Multa fiũt Romæ quorum nuncium a te expecto. Iocundiſſimum erit quicquid a calendis Sextilibus ſcripſeris: aut quatriduo prius. Scire etiam cupio: quantum nũc Platyna ſeuit: Manibus an parcat: abſtineatq; pira. Sin defeſſa cauo diſiecerit oſſa ſepulchro: Sparſerit in uentos: præſſerit an pedibus? & Platinæ quidem quis non ignoſcat: ſi ſit iratus? Sed parcendum eſt mortuis: quibus qui male dicit facile oſtendit non audere ſe certare cum repugnantibus. De grege Pierio ſanctos memoremus amicos: Arceat a nobis nulla querela deas. Domitium meum non ignoras quam amem. Ingenio eſt uiuo: & acri. Digniſſimus quem: & tu quoq; habeas inter familiariſſimos. Nemini uidetur ceſſurus eloquentia: nemini gratia poetica. Vtranq; pręſtat ægregie: & eſt: quem poſſis Latinum græcum nominare

De obitu Pauli & aſſumptiõe Xiſti.

In Italia natus uerſatur cum græcis:& loquitur. Vnum habuit Vatem Ve
rona Domitius illi:Cũ creſcat recte dixeris eẽ duos. Nec mior hic fiet mol
li mihi crede Catullo. Nunc maiore etiam cum calet igne furit. Vides fœli
citatem noſtri temporis. Vndiq; extant:& offerũt ſe præclara ingenia:iam
ad frontem certatura cum priſcis. An te præteriit qua nunc Pomponius ar
te Inſtituit Romam:q̃ latio apta docet? Dignus marmoreo quem cõdens
longa ſepulchro Appia teſtetur morte Quirine tuum. & ipſe plane uidetur
id cupere:ut quoniam naſci Romæ non contigit: Romæ moriatur. Doleo
Valleſes meos relictis nobis transfugiſſe ad Leguleios. Lelius hos genitor
miſis:phœbo dicarat: Et plena biberant ex Helicone manu. Nec tñ indi
xiſſe bellum exiſtimes:uerſantur adhuc nobiſcum nõnunq̃:& cantant cum
licet. Poſſe uidẽtur adhuc Martẽ:Iouemq; decere : Siue feras acies : fulmina
ſiue canant. Alter bella tonans:latio monſtrauit Homerum: Et ferro exciſ
ſas Laumedõtis opes. Alter Cretei partũ Iouis:igne Gigãtes Abſumptos
profugo ſectaq; membra patri. Nec ſola Roma eſt quæ proferat ingenia.
Vna duos olim nobis dedit Vmbria uates. Vmbria ab irriguis fontibus
apta lyrę. Callimacho acceſſit:uicitq; Propriius illũ : Tertius & nomẽ nũc
Sigimundus habet. Sic illi tenero uerſu deflentur amores: Et duro clangũt
horrida bella ſono. Florentinum ſodalẽ eiuſq; eundem collegã: & Vicenti
num:& meũ Mantuanum:ac duos inſubres alioſq; permultos nominis aſ
peritas eripit nobis. An igitur nõ putas aliquã ineſſe fœlicitatẽ. & nomini?
Eſt uero magna. Nec mihi tã Dromo gratus:q̃ Cæſar in ore eſt. Perſepho
neq; minus:q̃ Philomena placet. At Gryphus:cui nunc uento fortuna ſecũ
do Spirat:& optatum nauigat ad Zephyrum. Mercibus ut redeat cõferta
naue Sabeis: Laudis ab igenio plus feret ille ſuo. In duras uenit hic acies:&
mollia furta: Aonioq; põt currere quaq; pede. Et nequid ſuſpiceris : fuit &
olim hoc meũ de Grypho iudicium. Audio Minutolũ noſtrum cooptatum
eſſe collegio tuorum. Id ſi eſt pugnacẽ collegam accepiſtis: & qui iam pri
dem didicit tueri cõem dignitatem. Nam Picena illa fuga non pugna fuit:
& ipſe inter primipilos dimicans:ea die uirum ſe præbuit. Sed quo poſt pu
gnam uictricia mouerit arma : Qua uictis pacẽ cõditione dedit? Anne Fa
uentiuis etiam nunc finibus inſtat? Aut fractis illis altera bella parat? Si ſci
as quo ſub Duce militauerit : deſinas mirari tãtam eſſe in eo bellicam diſci
plinam:ardoremq; tantum pręliandi. Sed nõ patiar incognitũ tibi eſſe Du
cem:qui adeo militẽ admiraris. Mœnia reſtituit quondã Romana Camil
lus: Nunc latio uictor pręſidet ille foro. Cauſas uerus agit:cedũt ſubſellia ue
ro : Eius pro ſanctis legibus acta probant. Mirum eſt uerum eſſe cum qui
poeta fuerit. Nam de Camillo non attinet dicere:fuit inter rariſſimos.

Leon. Gryphus.

Ia. Minutolus.

Apud Ariminum.

Porrige mane preces ſuperis:& ueſpere clama:Nil aliud:q̄ dii reddite tem
pla ſonent.Implora:& Stacoli noſtri preces collipēdulas.Stacolus in men Auguſtinus
ſa Iouis eſt:epuliſq̧ Deorū :Pracipit& magno pocula ſæpe Ioui. Nihil nō Vrbinas.
impetrabit Stacolus:ſi uota nuncupet.Exorare data potuit ſi numina pro
le:In reditum poterit flectere:& illa meum . Videor mihi eſſe inter meos:
dum de uobis:& cogito: & ſcribo : Noſtra uides quali procurram gaudia
lingua:Dum uidear muſas:Italiamq̧ loqui.De Germanicis idem omnino
nō poſſum.Accitus q̄uis precibuſq̧ rogatus Apollo Inuertit nares : olfaci
enſq̧ fugit.Volui nunc tentare an & de Italia poſſem . Gaudeo nondum
iſthic eſſe me mortuum:& ita uiuere:ut ſi iam feteā in Germania:adhuc tū
in Italia ſpirem.Vale.Herbipoli nonis Octobris.M.cccclxxi.

Campanus Cardinali Papienſi.

DO abſens abſenti manum quam poſtulas:do pectus:do me to-
tum in complexum:ſed uideor ne amplecti numen meum : an
amplector: an ſomnio: Roma mihi non inuento te:Roma non
fuit.nihil uidi:nihil audiui:nihil guſtaui priſtinæ uoluptatis.Abiiſſe omnia
tecum una uidebantur.Sena nonnihil memoria reliquiarum tuarum me re
creauerat:ſed queris q̄ fortem me inter alpes:ac niues Germanię præſtite-
rim:dicam uno uerbo.Itinere toto Campanum me prębui: forti animo: &
quali Romam perferre ſolebam.Montes : ſtagna ; niues : Flumina : ſaxa
tuli.& plane omnia uincit:qui cupit.Te uero tanta cum moleſtia carui: ut
iam deſiderium ferre uix poſſim:& niſi tāta nouitas rerum nos attraxiſſet:
properaſſem ad te : quod breui facturus uideor ni reuertare. Ea enim ſum
natura : ut carere cæterorum quos amem pręſentia ægre. tua nullo modo
queam.Expecto itaq̧ reditum tuum:reſarturus quicquid delitiarum Ger-
mania diſſuerit.Vale.

Papienſis Gentili Vrbinati.

INteriora conſilia tua ſapientiora longe ſunt meis.Cogitaſti ſa-
nius:cū ad quietē uitę: tum ad gradū:de quo iſuſurraui auribus
tuis.obtuli ego qđ obuiū habui:& qđ uno uerbo meo effici po-
terat,de re Florētina necopinatus aliqd eram:nec te ad cā uertiſſe aīum no
uerā.Bene feciſti indicare oīa.Audi nunc cōtra Papiēſem.Si de Sacerdotio
Piſano cōficies quod offers:bñficio æterno me obligabis. Addes ad dome
ſticam ſubſtentationē pabulum nō contēnendum:& pignus certiſſimū be
niuolentię dabis:ante oculos ſemp futurū.Idq̧ ut facias p nr̄a amicicia pe
to.Quanto aūt tēpeſtiuius procuratio impetrabit :tanto minus erit & diſ
ficultatis:& operę.Lege Cancellariæ cauet ne reſignata intra xx.diem an
te obitum cedentis pro reſignatis putentur :ſed ſolo obitu uacent . Itaq̧

hanc ſcyllam ſi potes declina. In deſiderio autem tuo ſumma fide: & re-
ligione obligo tibi animum meum: & operam ſtrenuam: quantācunq; con-
ceſſerit Deus: nec puto operoſam impetrationem futuram: partim propter
ea: quæ tu non minus uere: q̄ prudenter rememoras: partim propter inter-
ceſſores: quos tibi ſcio: & polliceor fideles futuros. Hortor tamen: ut de ſum-
mouendis interim competitoribus cogites: iis loquor qui timendi merito
ſunt. Nullum nomino: ſed tu aulā Pontificis luſtra & eos conſidera. Non
minus iſthinc: q̄ hinc præparanda eſt fabrica hæc. Itaq;: & hoc uigila. Bire-
ta: ut erant ad Campanum miſi. Adhuc iter ſulphura eſt. Vale.

Xiſto. iiii. Pontifici Maximo Ia. Cardinalis Legatus.

NOn ceſſaui per hos dies magna animorum diuerſitate mederi
affectibus: qui ſatis proni ad ſcandala uidebantur. Audiui ad ſa-
cietatem horis omnibus hos peruſinos. Deſideria etiam: & cupi-
ditates omnes agnoui. Quibus in locis pericula eſſent diligenter proſpexi.
Hodie tandem gratia Dei omnipotentis: & fœlicitate Beatitudinis ueſtræ
inſaculatores eorum electi incluſiq; ſunt: nōmodo ſine ullis tumultibus: ut
aſſolet fieri: ſed tota Ciuitate laudante: atq; approbante. Viginti numero ii
ſunt: quaterni portis ſingulis attributi: Ita quidē partiti inter ſe: ut nulli uel
præteritos: uel contemptos ſe iudicent. Benedictus Deus: qui ſeruum Bea-
titudinis ueſtræ: & mandata ſibi impoſita pie aſpexit. Reliquū operis nunc
eſt: ut iuſte: ac ſecundum ſtatuta ciuitatis officiorum diſtributio fiat. Ad
quam rem aduigilabo aſſidue: & moderabor affectibus: ſi qui intemperan-
tius cuperent. Cōmendo me pedibus Beatitudinis ueſtræ: quam altiſſimus
augeat: & conſeruet. Peruſiæ. ii. Octobris. M. cccclxxi.

Sipontino.

SIpontine Pontifex ſalue. Lætor & ego in tanta inopia ueteris
conſuetudinis noſtræ pręſidatum tuum in propinquo eſſe: ut cō-
uenire: & colloqui ſine incōmodo noſtro ſæpe poſſimus. Id a me
officioſiſſime fiet mox: ut legationis primos labores abſoluero: nec leues:
ut ſcis: nec operis parui. Incidere in hæc noſtra initia & Peruſina comitia:
quę raro tumultibus uacant: & Tudertina ſeditio: quę occultis ſuffragiis
alitur. Vtrūq; ſane exercitatiſſimo nedum nouo pręſidi graue. Comitia ipſa
ad finem perducta iam ſunt non quiete modo: ſed ſummo ciuitatis conſen-
ſu. Tudertum quo angar nunc reliquum eſt. Eius is morbus eſt: ut & ſana-
ri ſine piculo: & negligi ſine interitu nequeat. Ad eū me paro: quęcūq; exi-
tū dederit Deus. Si culpa uacauero modice ferā. Veniā poſt hęc Fulgineū.
Inde erūt nr̄i cōgreſſus: & familiaris oīum rerū cōmentatio. Itaq; ſi placet:
ad id temporis deſiderium noſtrum ſeruemus. Tuo teſtimonio de Deme-

trío noſtro apprime ſum delectatus:neq; .n. iudicio falleris: Epigrammate
auté imprimis:cui & grauitas:& nitor:& non diffluens latinitas ineſt.Gra
tulor in uiri huius cognitionem ueniſſe:& tibi gratias ago. Ero poſthac nó
amicus tantum:ſed doctrinæ ſuæ laudator:atq; ingenii . Vt tu mihi eũ de
diſti:ita uiciſſim illi nos ſponde.Doleo in hunc annum conduci cũ nó poſ-
ſe.Cathedræ omnes iam ſunt deſtinatæ:& dicta ſalaria.Si ãmonitus deſide
rii huius non dies multos ante fuiſſem:erat uirtuti ſuæ non incommodus lo
cus.Hunc multorum ſuffragio tulit Lilius quidam Tiphernas ad doctri-
nam q̃tum uideo dexter.Si ueniens annus me legatum:Demetrium idipſũ
optantem habebit:implebit accumulate quod quęrimus.Nunc Siponti-
ne mi uale:& beniuolentiam ſerua collectam ſtudiis noſtris:auctam offi-
ciis:firmatam ſi ueri filii ſumus:charitate unius:eiuſdemq; parẽtis Niceni:
ad quem ſcribens commendationem ſemper ſui Papiẽſis adiicies. Peruſiæ
ad.xiiii.diem octobris.M.cccclxxi.

R.Vicecancellario.

VIdeo q̃ta charitate Dñatio ueſtra rem omnem ſui ſeruitoris ſuſ
cipiat :Et quid ad preces ultimarum litterarum mearum cum
Beatiſſimo.D.Noſtro effecerit.Ago illi non quales debeo : ſed
quas poſſum gratias.Dominus Deus ꝑ me referet debitas.Ego quoq; nul
las referendi occaſiones omittam.Indicabit dies q̃ iſta animo meo inſide-
ant.De profectione Senenſi:& reditu ad urbem:intelligo clementiam Pon
tificis noſtri:quæ multa eſt:& magni ame eſtimatur. Conabor affectu: &
fide non ſemel atq; iterum :ſed perpetuo illi gratias agere : Actiones meas
ita inſtituens:ut facile in gratũ ſe non bñficium cõtuliſſe fateat̃. Vtar beni
gnitate cõceſſa: & Senas ibo:& reuertar Peruſiam:atq; inde ad pedes ſuę
Beatitudinis contẽdam.Ante tamen quæ componenda in Prouincia fue-
rint diligenter componam:nihil perturbatum relinquens:aut quod perſo-
nam Legati deſideret.De re Tudertina quod promittam nó habeo.Maior
eſt ęgritudo eius ciuitatis:q̃ ut ſanari inermis Legati opera poſſit. Nihil f
ca ęgit Conſtantiẽ:Nihil Rauennas.Quid aget Papienſis ambobus lon
ge inferior?Pontificis manu ad ſanitatem opus eſt.Niſi Romæ diſſidentes
pacentur:& reditus imperetur eiectis:contemnuntur nimium mandata om
nia;& mandata Legati: ut iam nonnullis in rebus contemni ſunt cœpta .
Ego tamen quæ potero officio meo ſine defatigatione impendam.Quoad
uſq; Pius:& Paulus cauſam ipſi ciuitatis non cognouerunt:& mali medi-
cinam dederunt:quietem capere populus in factionem diuiſus non potuit.
Idem ut faciat Beatiſſimus Xiſtus conſulo:& rogo.Sua ciuitas eſt: & oues
paſcuæ ſuæ: ex quibus quicq̃d perit : damno & detrimento Eccleſiæ perit .

Quod autem de Epiſcopo lucenſi admonet nunc Sanctitas ſua ualde me
in admirationem adduxit. Dixi ei ante diſceſſum meum: quæ conditio pa
tris illius ſit. Natus Lucæ eſt ex nobiliſſimo genere. Fratres eius primatū
in Rep. obtinent. Me noſcit ultimæ ſortis hominem eſſe. Honoratiſſimas
porro legationes diuerſis temporibus geſſit: In Angliam: In Burgundiam
Ad Imperatorem: Semper quidem cum poteſtate Legati de latere. Præſi
datum Patrimonii: qui primi poſt legationes Cardinalium nominis eſt: an
nos nonnullos ſua non alterius ptāte curauit. Et credimus nūc Prælatū tot
honoribus functum: qui ſepoſito pyleo ſuperiora omnia i ſe eſſe cognoſcit:
uelle ſe locumtenentem meum inſtitui. Vereor ne hic fallamur iudicio: &
de uolūtate aliena plus opinemur q̄ ſit. Rettuli ſubinde Beatitudini ſuæ de
Epiſcopo Tyburtino: qui Gubernator Reatinus & Soranus fuit. Affirma
uit ſe eum cognoſcere. Laudauit eum: & quod uellem premiſit ut facerem.
Duxi eum propterea mecum: in omnibuſq; his laboribus habui non adiu
torem tantum ſed Ducem. Noſcitur in ciuitate & noſcit: habeturq; uirtuti
ſuæ plurima fides. Pacto iam ſecum ſalario: & uulgata fama locumtenētis
multæ ignominiæ eſſet & ſuæ & meæ: alium loco illius aduocare. Dignetᷣ
Sanctitas ſua pro eius ſapiētia hoc cogitare. Si credidiſſem Epiſcopum lu
cenſem: quem Paulus aliquādo ad cardinalatum propoſuit: hoc onus opta
re: acquieuiſſem libenter: & ſummo honori mihi aſcripſiſſem. Sed ſciebam
& ſcio conditionem hanc non placituram: cuius id ſignum. D. Veſtræ ſit:
q^d Viterbio tranſiens cum rettuliſſem hæc de eo facta colloquia innume
ras mihi gratias egit: gratiſſime habens præciſæ omnem requirendæ locum
tenentiæ huius occaſionem: quam alioquin non fuiſſet ſumpturus. Hoc ſi
ſeruitori Papienſi non credit. D. ueſtra: dignetur uel ſuo: uel Pontificis no
mine Epiſcopi mentem temptare: & intelliget: q̄tum merita ſua ipſe merito
æſtimet. Quæſo: ut ad cæteros labores hūc etiam ueſtra benignitas addat.
Sermones habitos Domino noſtro rememoret: Bene de Tyburtini meritis
ſperet: Iudicio Legati ſui aliquid credat: qui honorem non proiicit: nec ad
ducere illum in diſcrimen: uel errore: uel negligentia ſtatuit. Peruſiæ. xxi.
Octobris. M.cccclxxi.

B. Cardinali Niceno.

SI quid egi beneficio Pauli Pellini: id infra meritum ueſtræ com
mendationis fuit. Maiora debentur patri: & Legationis huius
auctori. Satiſfacere illi forſitan potui competitoribus multis: ac
magnis prælato: ſed mihi certe non ſatiſfeci. Quid enim in tanta memoria
beneficiorum animo grato ſit ſatis? Pendere animam: nonmodo operam in
obſequium beneficentiſſimi patris poſſum: ac debeo. Viuat Nicenus: uiuat

Papienſis.Spero incurrentia multa indicio erunt noſtro affectui.Legi codi
cellum gratiſſimum incluſum litteris: qui manu noſtra eſt ſcriptus.Sta-
tim eum ſum oſculatus.Noſco quid uir optimus Ioannes Baptiſta ad mã
data iniuncta reſcripſerit:& de mente Regis quid ſperet.Innumeræ pieta-
ti ueſtræ ſint gratiæ:& retribuat Dominus quod ipſe non poſſum.Succe-
dant uel ſecus deſideria noſtra:impleta tamen a patre meo Niceno con-
ſueta in filium officia dicam.De Rege illo ſum meritus optime:& merito-
rum meorum ſunt apud me chirographi ſui teſtimonia multa . Pro iis nec
petii unq̃ quicq̃:nec appetii.Quod appeto nunc neceſſitatis eſt non uolũ-
tatis.Vt non mẽdicem:non ut affluam : ut liberior animus ſit : nõ ut arca
planior:his deprecationibus poſcitur.Domini fiat uolũtas.In manu.n.ſua
cor Regis:& quo uult illud inclinat.Ego Niceni mei ſum.Eius ero dum ui
uam.Deſinam uiuere:cum gratitudo hæc deſinere incipiet. Compoſitis iã
Peruſiæ omnibus:ciuitateq; ex ſumma ſuſpenſione animorum ad tranqui
litatem deducta cogito nunc præſidatus reliquum uiſere.Sicubi ero:ſi qua
de meis actionibus ſecunda parum fama affertur ad uos non ſileat pater.
Corripiat libere filium correctionis cupidum : ac patientem. Valeat Reue
rendiſſima Dominatio ueſtra: cui Dominus ſit cuſtos ſemper : & comes.
Peruſiæ.xxi.Nouembris.M.cccclxxi.

T.Cardinali de Monteſerrato

LAudo diligentiam.D.ueſtræ utilem eccleſiæ: & temporibus ne
ceſſariam .Gratias quoq; a nobis omnibus deberi illi exiſtimo :
& quas poſſum ago ego imprimis. Quæcũq; de me ſpoponde
rit.D.ueſtra illa conſtanter pręſtabo.Spondeat autẽ quæ cenſeat ipſa utí-
lia:& ab amicis cenſeri intelligit.Nil cõmutabo. Nil addam : aut minuã.
Huius promiſſi ſeruet has litteras teſtes:manu mea ſcriptas.In magnis:ac
grauibus non ſoleo mentem mutare.Cõmendo me Dignationi ueſtræ: cui
ſit Deus protector:ac cuſtos.Peruſiæ die.xxi.Nouembris:M.cccclxxi.

Gentili Vrbinati.

DOleo languore tuo:Campano gratias ago quod litteris ſuis lã
guorẽ depulerit.Quod illas ad me truncas miſeris:tibi ſuccen-
ſeo.Timuiſti uidelicet ne pro iis:quas Florẽtiam me inuito por
taſti:& nunq̃ reſtituiſti:has retinerem.Pyratę ad pyratã rara in pugna mer
ces.His tamen particulis mirifice ſum recreatus. Præſens uel abſens idem
eſt in laudibus meis.Cumulus meritorum eius adeo iam in immẽſum cre
uit:ut ad retributionem:uel imperio:uel Pontificatu ſit opus.Riſum exci-
tauerunt:quę de pultibus Theutonicorum iocatur.Ad uulticulum pſytaci
crocci ungues antea deerant:abſolutum nunc Pſytacum Germania reddi-

dit. Iam ciſtella opus eſt: in quam rediens includatur. Nulla cõmodior Piẽtina cella. In ea cãtare ſuauius diſcet. Iã. n. heroiũ natio illa ceruiſiis infuſcauit. Vale: & Laurentiũ ex me ſaluta. Peruſiæ. xxv. Nouẽbris. M. cccclxxi.

L. &. N. Cardinalibus Vrſino: & Theanneñ.

DIſtuli reſpondere. D. Veſtris quod exitum mandatorum continuo expectaui: ut non fruſtra illas legendo occuparem. Nunc uidens in eadem mente perſiſti quod actum eſt nuncio. Conatus ſum exequi quod in rebus Tudertinis litteræ ueſtræ: & breue Sanctiſſimi D. N. iubebant. Vocaui illico ad me. d. Egidium de Turri meum in ea ciuitate locumtenentem: hominem grauem: & ad quæuis magna idoneum. Monſtratis quæ mandabantur monui q̃ta diligentia poſſet Tudertinorũ animos ad ordinationem Pontificis inclinaret: oſtenderetq; nil eſſe in ea: q̃d merito uideretur timendum: &. u. ſuam Sanctitatẽ illis fauere: me propitium eſſe: Quos formidare intus non iniuria poſſent ciuitate excludi: eos tantum reduci: qui propter tenuitatem quieturi haud dubie eſſent: Montechium in Legati poteſtate futurum: Arcem autem: unde trepidari aliquid poterat in omnem eorum caſum non defuturam: Nollent in tanto beneficio D. Noſtri: &. D. Veſtrarũ pertinaciter agere: Acquieſcerent ſanis conſiliis: idq; omni ſtudio agerent: ut parendi facilitate ueſtram ac meam ĩ eos mẽtem ad benemerendum augerent: Futurum ſi aliter fieret: ut ſero eos inutilis conſilii pœniteret: Et. n. non paſſurum. D. noſtrum eam ciuitatem cum ſuo: & ſedis dedecore lacerari diutius: Et eo uſq; obedientiam negligi: donec ad extremum interitum eſſet perducta: Neceſſariam omnino mox animaduerſionem aliquam: Quę cum poſt longam patientiam adhibetur ſoleat ſemper damnum: & dedecus ſecum afferre: Curarent proinde dum tẽpus eſt illam auertere: Et parendo ſuperiores ſibi conciliare: Non prouocare obſiſtendo. Addidi multa: quæ longum eſſet deſcribere. Reuerſus Tudertum cum his mandatis nihil omiſit quod ad perſuadendum ſpectaret. Dexteritate: qua potuit imperata temptauit. Reſcripſit tandem nulla ratione potuiſſe illos adduci ut tantum exulum numerum patiantur reduci: Eſſe inter reducendos quos magiſq̃ Matheum timeant: & iuſto odio habeant: Quibus reductis futura nihilominus ſit in metu: & diſſidio ciuitas: nec habitura quietem: quę quæritur. Multis tandem exhortationibus: multis conſiliis huc rediiſſe illorum aſſenſum: ut iis excluſis: quos ad me in incluſa cedula. D. Egidius miſit: Reliquos: q̃q̃ grauate acquieſcant: reduci. His ego intellectis cõmunicaui rem omnem cum Brachio Peruſino: ut uiderẽ: ſi quid hinc ſanitatis poſſet afferri. Illis enim amicus illorum tamen duriciã damnet: cernens & ipſe pericula eorum: & tolerabilem conditionem: quæ

a.D.ueſtris fertur. Bis Cãcellarium ſuum miſit illuc: Ac quibus precibus
potuit idipſum conatus eſt impetrare. Summa eſt: In eodem perſiſtunt cõ
ſilio. Miſerunt poſt hæc ad me oratorem: per quem neceſſitates multas: &
pericula prętulerunt: Idq; ipſum uiſi ſunt aſſeueranter tueri. Per eũdem rur
ſus ad parendum ſum eos hortatus non ſuaſionibus parcẽs: nõ minis: aut
precibus. Reſcripſerunt non lenius q̃ ſuut per oratorem locuti. Profectus
ego illuc fuiſſem: ut uidebamini optare: Sed inutilem profectionem meam
noſcebam: & noſco. Ciuitas in ſumma licentia eſt. Facinorum longa im-
punitas coroborauit audaciam. Nullus magiſtratuũ metus: Nulla Recto
ribus reuerentia. Quod cuiq; in mentem uenit: id ſine penſo impletur.
Incõmoda hæc & ſi non probantur primatibus: attamen q^d horum ſatel-
litum adiumento ſe tegunt: neceſſe eſt nõ perferant modo illos: ſed tuean
tur. Breuiarium meum & crux ueſtra Domine Theanenſis ad hos coher-
cendos ſatis non ſunt. Demoniorum hoc genus faſte non benedictione ma
nus eiicitur. Cogitate qui futurus meus animus eſſet: & quæ conſternatio
expectantium Legati auxilium: Quod deniq; Legationis Apoſtolicæ de
decus: Veniri ad me dies & noctes: Nũciari cũ lachrymis huius oppugnã
tam eſſe nocte illa domum: Illius direptam: Conuitiis affectum alterum:
alterum pulſatum ac uulneratum: & ſolis uocibus: ac miſera contractione
humeri conſolari oppreſſos. Non eſt facies mea beneficio Dei tam aſſueta
contemptibus: ut pati ſine angore has contumelias poſſit. Nec rurſum pu
to Domino. N. & .D. ueſtris tam exoſum me eſſe: ut gratis ĩ ſeruitore fidei
confuſiones huiuſmodi uelint. Conſtantienſem: & Rauẽnatem rebus non
tam laxis exiguum reueriti ſunt Tudertini: Perditis nũc cogitate q̃ti me fa
cient. ingenio: & dexteritate: quam laudant. V. Dominationes uti quidem
poſſum: ubi ingenio eſt locus. Sed ubi pręcipitatio: & temeritas regnat ini
quus eſt illi cõgreſſus: de perturbatis autem in ea ciuitate & agro rebus nõ
tanta his litteris refero: q̃ta re uera in dies accipio. Pręuidens ego: cũ Ro-
mæ adhuc eſſem difficultates: quas dico: Audiens quoq; territorio toto pe
ruſino facinoroſis: & craſſatoribus: & damnatis plæna omnia eſſe: petiui de
precationibus multis: ut uel ſolo ſemeſtri indulgeretur Bariſellus: quo opi-
nione aliqua metus: & terrerem malos: & adiumẽto officialibus eſſem. Idẽ
in prouincia poſitus ter: ut puto popoſci. Vel inopia trecentorum aureoꝝ:
uel occupatione maiorum auditus in præſentem diem non ſum: quæ res
damno: & admirationi prouincialibus fuit. Marchia Mareſchalchum ha
bet: Patrimonium habet: Ducatui: cui imprimis eſt opus: nullus omnino
permittitur. Cornetano Epiſcopo: in adiumentum adminiſtrationis ſuę tre
centi pedites ſunt attributi: Totidem Rauẽnati. Protonotario Sabello Ba

riſellus utiq; eſt datus. Mihi neſcio qua fiducia: uel uirium mearum: uel tē-
porum: in poſtulatis nulla eſt gratia. Si impetrare hunc potuiſſem fuiſſent
Tudertina itinera latrociniis nullis infeſta: Nec tam frequenter audita
ſpolia: & uulnera iter agētium. Potuiſſem quoq; inteſtinis malis quæ dixi:
bonam medicinæ partem afferre. Sed ignoſcant mihi. D. ueſtræ: dicam li-
bere quod expertus olim Theanenſis ueriſſimum comprobabit. Magna
aliquando Romæ de Legatis abſentibus eſt negligentia: & magno detri
mento Eccleſiæ ſæpe illis non creditur. Quādiu hic ero quæ cenſebo utilia
ſcribam & petam. A uobis uero non creditus commendabo Deo quos iu-
uare ipſe non potero. Redeo ad rem. Prima cauſa hæc eſt cur Tudertum
profectus non ſum. Alteram patiēter audite. Aut perſuaſionibus: aut ui re
duci exules quæritis: ſi perſuaſionibus: iam a Locumtenente meo & me ſūt
perſuaſiones omnes conſumptæ: & nullæ: quæ ad rem facerent prętermiſ-
ſæ. Nolunt perſuaderi. Affirmant acriora iter ſe atq; eiectos eſſe nūc odia:
q̄ antea fuerint: & ſuſpitiones machinationum maiores: Conſortium autē
ambobus in eadem ciuitate pacatum nunq̄ futurum: Ad alendam quoq;
diſſenſionem non referre utrum Matheus reducatur: aut quiuis ex familia
ſua. Ad illum. n. mox quicunq; erit: concurſum amicorum futurum: Quos
non paucos eſſe ſciant: & ſine Duce non timeant: oblato duce formident.
Ratio in Zelotopia ſtatus ſane mala non eſt: & qui ſtatū habēt ex ſe ipſis
id iudicent. Sin uero ad uim confugiēdum putatis: uidete rogo an uis ipſa
ſit utilis: & num cōſumptę ciuitati extremam miſeriam addat. Præſidio eo
dem: quo reducti exules uiolenter erunt nimirum & uidebūtur tuendi. Præ
ſidio aſſiduo fatigare afflictos calamitas: liberare periculum. Vtrumlibet
fiat: minime ad recreādam ciuitatem meo iudicio eſt opportunum. Exitus
eſt. In perſuadendo: & rogando impleta ſunt ueſtra mandata. In cogendo
nulla eſt inermi Legato poteſtas. Brachiū: ad quem ſcribitis: in Piceno ſunt
copiæ. Nec ex tam longinquo aduocari facile poſſunt. In armandis autem
prouincialibus nec firmum præſidium eſt: nec diuturnum. Sine tumultu ēt
armari non ualent. Ad pacem quoq; prouinciæ minimum expedit mutuis
odiis uicinos accendi. Si conditio Tudertinorum de ſcripta in cedula pla
cet. ſexaginta pedites tantum ad tutelam reducendorū: & ad cohibendos
ſatellites ſunt meo iudicio ſatis. Rebus enim pacatis: & ſuſpitione amota:
primates ipſi ad utrūq; erunt adiumento cōtinuo. Verum ex eo genere mi
lites eſſe oportet: quos nec qui reducunt: nec qui reducuntur ſuſpectos me
rito habeant. Scripſi quod in tota re eſt. Sapientia ueſtra: quę ſaluti ſunt ſta
tuat. Honoris mei curā non negligat. Pro uobis Dominis pati omnia poſ
ſum: Sine proficiēdi autem ſpe ad perſpicuū dedecus ꝓficiſci nec poſſum:

nec debeo. Valete. Fulginii. xiiii. Decembris. M. cccclxxi.

R. Vicecancellario. S. R. E.

AVdio Cardinales duos nouiſſime factos eſſe: Legatos uero q̃n q̃: qui ad rem chriſtianam proficiſcantur: In iis. D. ueſtram ad Hiſpaniam mitti. Cardinalibus quidem pro noſtra conſuetudine gratulor. Legationes quoq; non damno: ſi: ut confido: ad uerum: nõ ueri ſpeciem ſunt a uobis decretę. Tantorum operum initia Deus ſecũdet. In his rebus hoc tantum ingratum: moleſtumq; eſt: q̃d Dominatione ueſtra ut uideo: erit carendum: quam amo: quam mihi amiciſſimam ſentio: & in qua collocatæ iam erãt ſpes: cogitationeſq; meæ. Magno non ſolum patrocinio: ſed ornamento uitæ uideor ſpoliari. Sed quando Pontifici: & Patribus: & dignatiõi ueſtræ ita eſt uiſum: Diuina pietas id probet. Euntem: operantem: & redeuntem non deſerat: Spiritum quoq; fortitudinis & conſilii in omnibus præſtet. Seruum uero abſentẽ ſi non deſpicit. D. ueſtra: iudicii ſui eſt q̃tum fieri per commodum reipublicæ poſſit: ut uel ſerus ſit iñ tus: uel reditus celer. Dies profert ſæpe multa: ut homini nõ expectata: ita in magnis rebus ad conſilium capiendum utilia. Adminiſtratio etiam tanti officii concupita a multis: Temptata a nonnullis: A duobus iam diminuta. Varia quoq; noſtræ curiæ Fortuna: peregrinationem ſi neceſſitas ſit: breuem: ſi uoluntas: nullam meo iudicio poſtulat. Fulginii. xxvi. Decembris M. cccclxxi. Cancellaria Apoſtolica.

Ol. Neapolitano: & M. Aquilegiẽ. Cardiãlibus Ia. Cardinalis Papiẽ.

QVis fieri hoc poſſe crederet Reuerendiſſimi patres: ut uno codẽ q; nuncio triſtaretur animus: & lætitiam caperet? Factum tamẽ eſt in me ipſo. Audita enim Legatiõe ueſtra in Turcos: alterius quidem mari: alterius terra: in utrunq; affectum ſum ſimul adductus. Gaudium attulit: quod excitari tandem uidemur a Somno: quod magni defenſores dantur fidelibus: quodq; in negocium Chriſti exeunt principes Eccleſiæ: duo: quorum uirtus: & fides digna ſacerdotum opera poſſunt præſtare. Rurſum triſticiam fecit: quod a patribus meis tam inſperate diuellor: quibus nil erat iocundius. Si Romam rediero: Si ad peregrinas nationes uos ibitis: quæſo: quibus cum erit mihi ſermo tam liber? Solamen tam frequẽs? Tam familiare gratumq; cõſortium? Id unum uidelicet propter quod erat in deſiderio urbs: uobis abeũtibus tollitur. Abeſſe iam placet: nec in ſupremo digreſſu doloris hunc ſenſum accipiam. Sed quando ſic expedit: & decreta ueſtra ſic iubent: Ite fideles animæ bonis omnibus. A porta urbis uos excipiens Dominus: inuia ſit Dux: i laboribus ſuſtẽtator: In diſcriminibus cuſtos: In conſiliis lumen: in mandatis perfector. conatibus queq; det ſuo

ceſſum:quem quęritis:& nomini gloriam : quæ pie agentibus debita eſt.
Neapolitano meo non noceant uenti:Non obſiſtant ſcopuli:non cœli ul-
la grauitas obſit.Pateant maria:ſinus :anguſtiæ:& portus. Aquilegięſem
quoq; non turbent longa itinera:non tetricæ alpes: & duræ. Non barba
rorum ſuperba ingenia.In labiis eius cum exhortationes operum ſancto-
rum aperientur fauus ſit mellis:inclineut : erigant :flectant :concitent cor
da hominum quocunq; eſt opus.In congreſſum uero hoſtium ſi quando ē
ueniendum o domine Deus exurge:& exaltetur manus tua . Reminiſcere
miſerationum tuarum:& miſericordiarum tuarum : quæ a ſæculo ſunt : ne
forte dicant in gentibus:Vbi ē deus eorum.Effunde iram tuam in eos:qui
te non nouerunt:& in regna terræ quæ nomen tuum non inuocant . Fiant
uiæ illorum tenebræ:& lubricum:& Angelus Domini perſequens eos .Sa
cerdotes uero tui:quos dico Celſi uictoria tibi gratias agāt :Nomini ſācto
benedicant: & in cruce tua gloriantes eodem quoq; te reduce ad ſanctam
Apoſtolicam Sedem incolumes redeant.Si adiuuare Reuerendiſſimi pa-
tres legationem ueſtram tantam : ac tam operoſam cōſilio : opibus:aut ul
lis meis laboribus poſſem:præſtarem ultro cūcta pietatis:& amantiſſimæ
mentis officia. Sed cū his omnibus plane deſtituar pręſtabo corde : uoto:
& precibus:quod pręſtari nunc ſcripto inſpicitis. uobiſcum ſemper peregri
nabitur animus : & curarum ueſtrarum ſemper particeps erit.Deus:q iux-
ta uerbum Apoſtoli corda noſtra probat: ſcit quia non mentior:& qd plæ
nis hæc oculis ſcribo. Valete in Domino.Fulginii.xxvii .M.cccclxxi.

M.Epiſcopo Terdonēſi.

VEniens his diebus Aſiſium uiam inſpexi a ſacello Angellorū ur
bem uerſus tua liberalitate inchoatam:ac prope iam pulcherri-
mo latericio abſolutam . Laudaui id primum:& nomini benedi
xi.Inde profectus Fulginium opera etiam ſum contemplatus eadem benefi
centia paſſim pluribus in locis inſtaurata:Prætorium autem imprimis: qd
tenebroſum ante & deforme adeuntibus :nūc lætitia ſua arridet .commen
daui hæc quoq;:& tibi ſum gratulatus. Quod ergo in his operibus fruor:
quod tuo beneficio habito bene:& in cubiculo dormio parietibus:& lacu-
nari mirifice adornato:gratias innumeras ago.Memoriæ apud hos prouin
ciales tuæ diu hæc ſeruient. Vale.Fulginii.xxvii.Decembris.M.cccclxxi.

Falconi Synobaldo Clerico Cameræ Apoſtolicæ .

FAlco & ſi ſalutem nullam a me meritus ſis :attamen ſalue.Quē
n.amabas ante alios:ante alios quoq; e Gallia rediens comple-
cti debebas.Diuerſio ad me multi nō erat diſpēdii. Poteras una
opera:& beniuolentiæ noſtræ facere ſatis: & te ac tuos ex longo itinere re

creare. Erratum hoc multorum officiorum pœna neceſſe eſt apud iudicem
acrem luatur. Id meo tempore:& commodo fiet. Nunc ſaluum ueuiſſe te
gaudeo:&:ut fœlix ſit reditus opto. Scribe quæ uitę tibi ſit futura cōditio:
Et quieſcendum an negociandum exiſtimes. Conuerſa omnia inueniſſe te
puto:etiam Papienſem tuum:qui tantum ocii amator in tantos Peruſinæ
agitationis fluctus ſponte proceſſerit. præſens ſeruitium:immo & ſeruitia
dura uideri tibi exiſtimo:& tot laboribus non iteranda. In quam tandem
partem inclines neſcio. In quam inclinaturus ſis ſcire ex te cupio. Cōmuni
ca omnia:nec tam conſilium pete:q̄ explica. Malo more meo emendare te:
q̄ inſtituere. Vacua ſi ſine me redeūti uiſa tibi eſt Roma:quid prouinciam
hanc uideri mihi ſine te eſt neceſſarium? Placebat ante:Reuerſo Falcone di
ſplicere nunc incipit. Vide fraterni amoris quanta ſit uis. Aduolare ad te
cupio:Tarditina:Tudertina dicere uolui negocia retinent. Alieni præſida-
tus pœnas nunc pendo. Corrigere cogor:quod quartum iam menſem ma
gnorum quorundam iſthic cura non corrigit. Si qua in his:ut in cæteris fœ
licitas erit: pacata undiq; prouincia reuertar ad uos:& mille te oſculis ubi
cunq; inuenero diſſuauiabor. Nunc uale:& noctes noſtras loquendo con-
ſumptas litteris inſtauremus aſſiduis. Laurentio: & tuis omnibus ſalutem
dices ex me. Fulginii. xxvii. Decembris. M. cccclxxi.

Lucæ de Lenis Theſaurario Peruſiæ.

QVod iſthic accidere tibi ſignificas:mihi quoq; id accidit: ut ſine
te:& Tyburtino uidear ſolus. Veſtro conſortio nil erat iucundi
us. Habebam quibus cum:& iocarer:& cōmunicarem: & labo
res omnes leuarem. Nunc cum Luca tantum Viſſano mihi res eſt homi-
ne tetrico:& cui exhilarare faciem labor:Ridere mors ſit. Apud Abbatem
mox ſi per imbres licebit:reſumemus lætitiam. De Putio noſtro beniuolen
tiæ tuæ gratias ago. Percommode eſt factum:ut iter hac ageret. Dedi ei lit
teras Romam ferendas:quas Tabellariorum inopia dies aliquando mul-
tos retineo. Hortare Tyburtinum ad munus ſuum bene implendum. Ad-
iuua quoq; cum potes. Aeſtimationi meę quod datis: & ueſtræ datis.
Communes nobis ſunt animi; & res:& ſpes. Vale. Fulginii. xxviii. Decem
bris. M. cccclxxi.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

PEruſini tui te mirifice laudant. Agunt & gratias:quod abſente
me Propręſidē te eis reliquerim. Parui iudiciū hoc nō eſt æſtimā
dum. Acuta ciuitas bona:& mala primo experimento agnoſcit.
Nec ad detrahēdū q̄ laudandū eſt ſegnior. Tuere opibus hāc apud eos par
tam opinionē uirtutis:quę & Romę:& in ꝓuincia eſt profutura. Eā uero:

ſi cótinuare in finẽ poteris triumphũ bñ regẽdi tibi decerno. Tiſernatibus añ:& Reatinis præfuiſti:quorũ leues:& contentioſæ ſemp ſunt res. Nunc ſi Peruſinis eodem animo præeris: Nihil iam in ditione Eccleſiæ ſupereſt: quod non inferius tuis actionibus putem. Sunt enim in factiones diuiſi: ut ſcis:ſibi ipſis fer . . . infeſti. Rectoribus ſemper moleſti:& quod uinci nullis conatibus poteſt: plus adhuc manu q̃ ingenio:& lingua ueloces. Litteras eorum mittam ad Reatinũ noſtrũ legendas Põtifici:ut tu uirtutis: ego iudicii:laudari ambo poſſimus. Vale. Fulginii. xxix. Decẽbris. M. cccclxxi.

Campano.

CAmpane Campane Campane: Cedo manum: cedo pectus: cedo genas:& oculos. Totum te mihi in complexum præbe:& oſcula. Inſanio lætitia reditus tui. Vt bene fuit tibi: ut bene nunc eſt? Vt alpes:& niues fortiter pertuliſti? Vt ſuſtinuiſti tam diu deſiderium noſtri? Affectu nimio ſum tecũ hæc ſcribens:tecum quoq; loquor: exulto:& iocor. Dic actutum quæ poſtulo: & rurſum da te mihi in complexum. Quid rides? An non recœpto dulce mihi facere eſt amico?

Ioanni Petro Arriuabeno.

ZAchariæ noſtri conſilium placet. Nil eo uel ad meum:uel uexatoris mei ſtomacum aptius. Valeant iam arces tam illi qui abſtulit:q̃ mihi inutiles. Silendum poſthac eſt:& nil ultra temptandum. Fiunt aliquãdo poma die mitiora:q̃ ſtudio:minuſq; edentibus nocẽt. Tibi mi frater pro tam fraterno in me animo: pro cura tam ſæpe de rebus meis ſuſcepta: pro angore etiam: quem mecum pariter in his anguſtiis fers: ſempiternas gratias ago: Non quales amicorum uulgus ſolet: ſed quales pia:& grata mens concipit. Plane confiteor eſſe te unum: a quo ſupra cæteros amer:& quem amare ego inter alios debeam. Sed hæc in priuatis: In publicis aliquid. Vidiſti ne oro: quo tandem euaſerit Senatus ille tam longus:& tacitus? Quid ais nunc? Num ne diuinaui Peruſiam ueniens? Putas parci præſenti apud uos potuiſſe? Nullo nullo ingenio declinari Hungaria poterat. Mea erat cunctorum uel ingratis ſuffragiis. Cupiebam ante in urbem redire. Sic inhæreo prouinciæ nunc: ut auelli; inde nec uelim: nec patiar. Quid ergo dices? Ad cõmunem ſalutem adeunda tibi dura non putas? Nil mi Mantuane: nec mortem quidem publici boni cauſa defugio. Sed in ſident animo cordatiſſimi:& ſenſatiſſimi:& optimi patris Cardinalis ſancti Angeli crebris ſenatibus inculcata conſilia. Pecuniam: non Legatum quærit Hungaria. Sat ibi Legatorum eſt: cum ſtipendium mittitur. Dic oro ubi id ſit? aut parari unde gentiũ queat? Soli:& i aurẽ hæc pauca. Reſcribe ergo ad me: quẽ pgreſſum Legatões hæ habeãt:& ad quẽ diẽ ſint exiture:

Hungarica legatio.

tum q̄d Mecœnas tuus noui cõſilii capiat.Audio rediturũ illũ Bononiam. Reditus cauſam : & tẽpus ſcire ex te cupio. Plæna ſit epiſtola tua:ut cum legendo ad calcem peruenero nil ſuperſit:q̄d itelligere amplius aueam.Fulginii calendis Ianuarii.M.cccclxxii.

Falconi.

LAudo tuum propoſitum Falco:ea tamẽ lege: ut ſi qua bene gerendæ rei ſe alicunde offert occaſio illam non negligas.Omnia quærere:nihil obuium præhendere æque in uitio ſunt.Dies tibi adminiſtrator erit conſilii. Tu quoq; rei tuæ non deeris. Intelligo quid de Legatis:& Cardinalibus nũcies.Magna res:& ſermõnis multi i populis. Sed me uide.Idem,quod tu:de tanti operis exitu puto. Raro diſcrepãt noſtra iudicia:conciliata ſic a natura:ut alternis ẽt obtutibus illico pateant. De te:& Legatis hęc pauca:de conſobrino adhuc pauciora:quando conſumpto patrimonio tam miſere reliquiis parcimus:ne omnino nihil uideamur egiſſe : extorque uel ſurripe hos quiq; cuſtodes:& Theſaurario Peruſino litteris indicari id cura. Ad Teruiſinum : ſi eius patrocinio eſt opus : hen tibi cum iis meis epiſtolam. Aliquid q̄ nihil homini inopi eſt ſatius. Vale:& ſæpe ſcribe.Fulginii calendis Ianuarii.M. cccclxxii.

B.Cardinali Niceno.

ACceptis litteris Pontificis noſtri : & tuæ Dignationis Reuerendiſſime pater : ne horæ quidem unius iterpoſita mora miſi Peruſiam ubi agebat Onophrius: & conatus ſum non illum modo: ſed Magiſtratum quoq; ciuitatis in ſententiam noſtram adducere. Non reſcripſit Onophrius. Venit ad me hodie ueſperi : mortuo q̄ uiuo ſimilior. Summa omnium eſt:nec ipſe uult: Nec tibi quantũ uideo expedit. Annũ ſextum ſupra ſexageſimum agit.Corpore eſt graui : Rhedæ iam aptiore q̄ equo.Egerrime audit:ſic ut inclamari ſemper ſit opus. Porro autem q̄d eſt cæteris grauius: maior illum hernia q̄ olim Neſtorem premit.Vigilare no ctu non poteſt.Interdiu quantum licet a labore ſe uendicat.Cogitat quoq; quottidie referre ſe in patriam:& lectionem artemq; decurſa prope uita dimittere.& factum iam eſſet ni Peruſini quos ſui amãtiſſimos habet : hũc etiam annum magnis ab eo precibus impetraſſent. Cõplectar uerbo uno. Præter doctrinam:quæ mediocris non eſt:nil in eo uideo quod ad rem tuam putem:ac commodum.Hortatus ſum : ut ad te ſaltem Romam ueniret:excuſaturus præſenti imbecillitate : quod alioquin litteris excuſari tam bene non poſſet. Iurauit in his ſummæ hiemis incõmodis uix ſine periculo ſe ueniſſe Fulginiũ.Meo iudicio quærendus eſt alter:qui & iter: & uigilias: & angores tuos non raros:nec breues tolerare ualentius queat.Damno au

Onophrius Medicus.

Valerius medicus.

tem:quod reddente preſertim Pontifice recuſaris Valerium. Inutilis hæc tua eſt:& parum forſan æſtimata modeſtia. Medici multi ſunt Romę. Domi ēt alter eſt reliquus. Nō tam ꝓderit Xiſto dimiſſus Valerius:ꝙ nocebit tibi in comitatu nō habitus. De ualitudine agitur:& uita:quarū rerum cauſa contrahenda ſunt omnia. Hoc quod attendis leue eſt: & ſuperfluum. Me audi Nicene. Valerium recipe:In quo:ut abſint cætera:quæ certe ſunt ſumma: hoc eſt quidem imprimis: quod recrrenutibus morbis tuis aſſuetus: nil habet incognitum: quod ad lenitudinem illico tollendum ꝗ languorem ſit neceſſarium. Sed de Medico hactenus: De Gallica nunc Legatione quod ſequitur. Si eſt ſpes boni aliqua:ut putas: nil uereare præſtantiſſime pater:Conſtanti animo perfice quod conandum cœpiſti. Non te ætas: nō ualitudo:non longitudo itineris terreat: Deus erit ſubleuator in omnibus. Obumbrabit tibi ſcapulis ſuis. In fide tua te periclitari non ſinet:nec ſupra id temptari quod poſſis. Iter agēs:ſtans:cogitans aſtatorem illum habebis. Cum Propheta cantabis. Exaltatur ſicut unicornis cor meum:& ſenectus mea in miſericordia uberi. Vides in quas anguſtias adducta chriſtiana res ſit:& ꝙ propinquet flamma noſtri incēdii: & quam multos teneat ſine metu ſocordia. Nulla in re Patriarcha Sedis amiſſæ: Cardinalis Romanæ eccleſiæ:in tāto cœtu ſententiæ primæ Senator: extremū uitæ actum exercere dignius poteſt. Si hanc occaſionem laudis porrigeret Deus:animæ certæ fideli quærenda uotis:ac precibus eſſet. Quid agimus Romę Nicene? Quid intra tecta noſtra molimur? Quid aſſequimur merit? Marcemur ocio. Conterimur annis. Nil obuiat oculis:quod non mentem contriſtet. In deſideriis:In ambitionibus:In contentionibus tota noſtra eſt actio. Extra quoq; ſunt curę aliquis dicet. Eſſe eas confiteor:ſed ſalutares:ſed liberas: ſed noſtri conſilii atq; arbitrii: In quibus decernere cum uelis:& ex aliena imbecillitate nō ſemp pendere:ſolamen eſt magnū. Vita porro noſtra in dies extenuatur:ut uides. In occaſum uergit lumen: quo cernimus. Ambulate inquit Saluator:dum lumē habetis:ut filii lucis ſitis: ne uos tenebræ appræhendant. Si quærimus gloriam: ultima quidem ualitudinis non eſt expectanda iactura. Ad eam enim in dies conditio ſit noſtra infirmior. Quod ſupereſt uirium ſpiritu:& mente firmemus:& conferamus ad lucrum. Sin uero ſalutem animæ cupimus:cuius cauſa:& fides eſt: & religio:& ſacerdotum omnis profeſſio:operemur itidem: dum tempus habemus bonum ad omnes: maxime autem ad domeſticos fidei. In hoc uno merces eſt copioſa: Iccirco non fallens: quod ab illo eſt rex promiſſa: qui ueritas eſt: & credentes non decipit. Magna recreatio ſpiritus: magnum leuamen mentis: Magna curarum eſt quies hora illa

ſuprema ſanctorum operum meminiſſe:Ante oculos ſtare labores ꝑ fide exhauſtos:Tum recordari ambitionis nullius cauſa publicam ſalutem deſertam.Inſanio:uirum fortiſſimum ad ea hortari: quorum ipſe domeſtico exemplo:nedum præcepto:Magiſtrum ſe aliis præbuit. Sed neſcio quem impetum ſequor ab initio epiſtolæ huius conceptum. Itaq; Nicene pater militet Deo: & Plæbi ſuæ ſanctæ hi ultimi dies.Proficiſcere in Galliam.Excita ſolito amplius ſenſus ægregios.Effunde diuitias ingenii.Calefac ſpiritu oris corda frigentia.Declaratio ſermonum tuorum illuminet:& itellectum det paruulis.Miretur aliquando Gallia: quod iamdudum miratur Italia. Natio ingens eſt:plæna populo: Clara militia: aſſueta Chriſti obſequiis: Campum habens latiſſimum:In quo ſerere: & colligere meſſem uberrimã miſeræ Italiæ potes.Miſeræ inquam Italiæ:quod iam diu non credidit:Miſeriori quod ad ſe iri non obſtitit:Miſerrimæ:quod nunc quoq; uexata non ſentit.Qui te Senem tantæ auctoritatis patrem:tot morbis affectum circumferri pro Chriſto in ſella uidebunt: & ſtudium Romanæ Sedis in tam miſerabili rerum facie cernent:& moueri mentibus poterunt:& Nicenum antiſtitem:utcũq; res cadat: dignum ſacerdotio Dei: & gloria ſempiterna contendent.Mihi quidem abitus tuus: etſi ad ſenſum eſt moleſtiſſimus: quod patre carendum intelligo:quo pręſente & incolumi uiuo:& ualeo. at tamen quod priuata poſt habenda ſunt publicis: nõ poteſt non ſalutaris: non iucundus uideri:præſertim:quod nõ in Hungariam:quo meus Aquilegienſis:non in Heleſpontum: quo meus Neapolitanus: ſed in uicinam Galliam mitteris:Itinere leni:hoſpitio:& populis non inhumanis frequenti:ubi & commode ad ualitudinem eſſe:& inde ad nos Legatione non diuturna redire facile poſſis. I pater a complexu filii:benedicente Domino:comitante Spiritu ſancto:Angelis eius dextra:& læua te ſuſtinẽtibus.Nil obſtet piis deſideriis tuis:Nil ſanctos conatus abrumpat.Intret iuſta poſtulatio in conſpectu Regum: & Principum. Audiat terra omnia uerba oris tui.Fluat ut ros eloquium tuum.quaſi imber ſuper herbam: & quaſi ſtillæ ſuper gramina.Deniq; munere omni Legatõis plæne ad ſalutem perfecto: in Italiam: in urbem: in noſtros complexus glorians in Domino redeas. Tuus interim Papienſis acceptorum beneficiorum memor: ad publica mente erectus:ut iſta eueniant uotis:& ſacrificiis ſine intermiſſione precabitur.Non obliuiſcetur patris.Abſentẽ cogitatione non deſeret.Aderit omnibus locis. Peregrinabitur: & collaborabit: & ſingulorum ſiue duræ ſiue ſint læta particeps fiet. Si uero reuocari Romam illum contingat: uoluntate: & opera anteiri ſe a quoq̃ pro Niceno ſuo non patietur. Imperator erit: Ad monitor erit: propugnator quoq; fiet: ſi ita ſit neceſſari-

um.Deniq; nullum filii:atq; adeo amantis filii:uel negligi:uel intermitti officium ſinet.Tu quoq; pater ampliſſime abiens benedicito mihi:& ſenſum noſtri animi fer tecum:ac refer.Vera charitas nec tempore ullo nec loco diſiungitur.De Bariſello præſtabo quod dixi.Nec eſt qđ mihi gratias agas: Mei ſunt quos habes in tuis.Archangelo quoq; Raphaelis tui fratri faciam poteſtatem:quã quæris:& rebus eius fauebo. De me tibi gratias ago. Intelligo rurſum:quid Ioannes Baptiſta noſter de mente Regis reſcripſerit.Si idipſum præſtabitur:nil ad rem meam:& libertatem optacius.Cogita amplius de filiis tuis ante diſceſſum:& fundamẽta ſtatuæ:In quibus ipſi extruere reliquum operis poſſint.Quid ais Papienſis: duo ex multis: primum ut Regi tu:ſi uideatur ſcribas:& q̃ tuus ſim: Illius etiam teſtimoniũ chirographi tui feras.Alterum:ut Sypontini noſtri ſis memor. Anguſtas res ſuas noſcis.Nil præſule illo miſerius. Qui audierunt in tanto quęſturæ Apoſtolicæ munere patruum nepoti poſt habitum: mirantur factum: & cogitant multa.Reſarci hanc ſciſſuram honoris ſui grandi aliquo ſacerdotio:ne uitam pẽdulam agat:& manibus dubiis ſemper cibetur. Amo illũ: & domus tuæ æſtimationẽ q̃ ampliſſimã eſſe opto.Da ueniã ſi liberius ſcribo.Id charitas imperat.Iterũ Vale.Fulginii calendis Ianuarii.M.cccclxxii.

Franciſco Decano Tholetano.

SAtis uereor Franciſce pater:ne Legationes hæ ueſtræ plus tumultus ſint habituræ:q̃ fructus.Experti olim Legatos ſępius ſumus.Quid oro ab illis ægregium? Vtinam & non aliquid aliquando damnoſum.Sine fide iam in populis ſunt noſtræ cruces:& uoces & lachrymæ.Ad quęſtum circummitti putantur.Moueri hanc ob cauſam ſe illi non ſinunt.Intuens hæc olim Pius tuus:Venite inquit non ite:aut date. conſumpta uidelicet cognoſcebat quæ uelut noua nunc aggredimur. Quid quæſo in Hiſpaniam tanti moliminis Legatus? Quid in Galliam: atq; Britãniam? Quid per Italiam quoq;? Si ut pecuniam eruat nulla: uel contemnenda pendetur.Si ut militem habeat:mitti ille qui poterit? Omnia ſi non bellis:at bellorum ſunt metibus plęna.Adde quod nec hic miles eſt utilis:conſumpturus ante ſtipendium:q̃ ad longinquum hoſtem perueniat.Quid dicam de claſſe? Ad quem in ea uſum Legatus? Vt magno uidelicet nomine inopiam noſtram circumferat:& ridiculos nos Barbaris faciat.De Hungaria ſperari quidem aliquid poſſet: ſi cum Legato decerneretur pecunia. Sed ea ubi eſt? Trecenta annua unde prouenient? Parum Caruagial noſtri memores ſumus;qui totiẽs nos ridebat:quoties de

Legato prius:q̄ pecunia inibamus conſilia.Sexennali apud eas gentes Le
gatione didicerat:nil uacuo Legato eſſe inanius.Cum metu hæc ſcribo:dã
nans me ipſum:quod tanti Senatus non ſequor iudicium. Sed tecum mihi
eſt ſermo:& tacere tecum interiores curas non poſſum:quas clam ſuturas:
pro tua in me charitate non dubito.Quid ergo expedit dices? Quid tui cõ
ſilii eſt Papienſis?Breuis epiſtola Franciſce tanta de re non capit conſiliũ.
Adde quod facilius:quæ improbem cerno:q̄ quæ putem utilia. Cito ergo
anticipẽt nos Domine miſericordiæ tuæ:quia pauperes facti ſumus nimis.
Adiuua nos:& libera nos:& propicius eſto peccatis noſtris propter nomẽ
tuum.De Theſaurario autem in locum Teruiſini ſuffecto: rem admiratus
ſum magiſq̄ cauſam. Nõ abſimile hoc eſt cæteris noſtris:uiuẽtium diu pœ
na ea eſt:ut multa frequenter gementibus oculis uideant. Vale pater: Et
quod cœpiſti:ſcribe ſæpe ad me:& multum ſcribe:& minuta quæq; etiam
ſcribe.Fulginii calendis Ianuarii.M.cccclxxii.

Campanus Ia.Papienſi Cardinali.

DEbeo Peruſinis omnibus multum:nam & ciuitate me donaue/
runt: & repugnante nemine publicis muneribus pręfecerunt:
& redeuntem aliquando ſecedentemq; per ęſtatem:aut in præ/
putianos meos ex Tuſcia tranſeuntem omni:proſecuti ſunt munificentia:
quę pręſtari:& priuatim:& publice poſſit:atq; ita: ut certare ſinguli:con/
currere uniuerſi in me ornando uiderentur.Sed fuit peculiaris quędam be/
niuolentia cum Valerianis meis:quorum primus mihi compaternitate cõ
iunctus eſt familiaritate non mediocri:poſtremo tot:tantiſq; officiis:ut ſa/
tiſfacere niſi te adiutore nullo modo poſſim. Venit aliquando Romam ad
me iacentem in lecto:pecuniæ uim magnam non obtulit:ſed proiecit:dimi
ſitq; in ſinu recuſantis.Eunti paulo poſt ad balnea maiorem ſubmiſit per
petua ægritudine mea:ita ſollicitus:ut ex Laciniano uſq; medicum magni
nominis Romam ad me perduxerit:& tamen ex plurimis pauciſſima nu/
meraui. Vides quo ſtudio cupiam cõmendari tibi eum:cui tanta ex me de/
beãtur. Veniet ad te:& ueniet ea fiducia:qua ad me ſolet. Quę poſtulabit
intelligẽs.Præſtabis Campano tuo quicqd Valerianis meis pręſertim huic
iuniori præſtiteris. Vale.Romę.xiiii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Campanus Cardinali Papienſi.

NE Cæſariano quidem illi amicorum ſtudio ceſſerim nec ſolum
ualde uolo:ſed omnino uolo quæ uolo: modo ad amici uel di/
gnitatem:uel utilitatem pertineant. Vetera ſunt beneficia Va
lerianorum:ſed ideo apud me recentiora quia uetera. Amicorum enim illi
minime debemus:cui nouiſſime. Tu uero ne pręſcribas mihi oro:q̄ multos

tibi Peruſinorum:aut quantũ cõmendẽ. Parietes medius fidius illius urbis uelim tibi mea gratia eſſe chariſſimos. Sunt Valeriani inter pauciſſimos mei: ſed ita ut centum ſint Peruſiæ:quos paulo minus amem q̃ illos:decẽ quos comparem:nõnulli quos anteponam. Reuolue faſciculos litterarum mearum: quas proximis decem menſibus e Germania dedi: uidebis quã to ſtudio:quantis precibus Pirinellos meos tibi cõmendauerim. Cenſes ne parua eſſe beniuolentiæ pignora quæ tam procul in tãtis occupationibus rerum ualere mecum potuerunt. Tum Marianum Balionum ueterem uici num:& prope ſqualem:meum cuius uxorem:ut olim uirginiculam mode ſtiſſimam: ita nũc probiſſimam fœminam his ꝑpe manibus educaui. Ma riani quoq; auunculum uirum Surianę meę putas ne poſſe fieri:ut non om ni tibi ſtudio cõmendem? Philippo Pirinello præfecturam eam poſtulauit quam maiores ſui nunq̃ habuerũt:ipſi magna fieri iniuria uideatur: ſi non habeat. Vir eſt grauis:iteger:domi quietus:foris induſtrius:familiæ nõ mi nus modeſtæ:q̃ magnę:& cui ſi cætera deſint:hoc ſatis eſſe apud te poterit quod meus eſt. Sed quid hos nomino? Compara ad faſtidium aures niſi ꝓ uincia decedas. Iam quem mortuum Peruſini tibi nunciauerant: quottidia nis Peruſinorum cõmendationibus itelliges uiuere. Cupio te uidere:ut om nia uideam. Ago gratias quod Perino meo tantum præſtiteris: quantum potuiſti. Vale.

Campano.

Litterę tuę Campane tam cupide lectæ a me ſunt:tam ſæpe ĩ mã nus aſſumptę:ut uel bidui tractatione cõſumptæ iam uideanť. Quem enim Romę complecti:& in complexu ſuauiari non po tui:affectum de eo omnem in his ipſis expleui. Doles me non inuentum in urbe. Quid tu? Non dolori putas fuiſſe: Campanum redeuntem Papienſis ulnis excipi non licuiſſe? Pertæſum uehementer eſt prouinciæ: ac tam cir cumſcripti imperii. Legatiõi quidẽ utriq; eſſe uno tempore finis debebat: ut quibus uidelicet idem afferretur laboris exitus:idem quoq; conſuetæ uo luptatis principium fieret. Sed breui:ut puto:tecum ero: & iacturam hanc temporis ad ſatietatem reſtituemus. Interim ſcribe: & te mihi conſerua. Perino tuo: quem non minus laudas:q̃ commendas:quid non tua cauſa opto præſtare? Sed rurſum q̃a nõ facultate deſtituor? Præfecturæ oẽs ẽt mi nimę pręoccupatę ſunt Põtificis breuibus. Nullã quã uel dare poſſim: uel cõfirmare mihi eſt reliqua. Pauli defuncti indoles in ſucceſſo rẽ pulchre ma nauit: eligẽdarũ poteſtas adimitur populis:& qđ exhortatõni nõ datur ex torquetur imperio. Eum tamen admonui prouinciam totam luſtraret ani mo: & ſi quid liberum cerneret:non tam peteret:q̃ acciperet. Teſtimonio

eius & uoluntas noſtra & neceſſitas abunde tibi ꝓbabitur. Vale uitæ meæ & dignitatis unicũ decus. Fulginii. xv. Ianuarii. M. cccclxxii.

N. Cardinali Theanẽſi.

Miſeram eccleſiam Theanenſis: nos etiam miſeriores: qui quotidie inconſutilem Domini tunicam ſcindimus. Quid ex te audio de legibus noſtri conclauis? Quid de tanta iuſiurandi: & uoti religione? Quid item de noſtris Epiſcopis: qui ut ſentẽtia & loco: ſic & exemplo anteire reliquos debent. Qualis oro eſt ille prætextus. ss. ut leuentur Pontificatus onera: Iuuenes duo contra leges creentur? Si non ridiculũ apud ſenſatos hoc eſt: nonne ignominioſũ eſt noſtro collegio? Quid nos alii? nunquid non Cardinales? Nunquid non membra Pontificis? Nunqd non fideles: & ad hæc leuanda onera utiles? Illo ipo prætextu quid arguitur aliud niſi deeſſe in nobis: & tanto patrum numero: qui ſubleuare Pontificẽ poſſint. Si ſancta uincula erant frangenda: an non poterat minus turpis et rati noſtri cauſa excogitari. Eodem eodem ut cerno: procliui labuntur omnia. Miror autem nos ſemper in noua fortuna: quos tam breui tempore tãta præteriti obliuio teneat. Sum memor cũ hiſce de legibus in conclaui agẽretur: diſſuaſiſſe me multum ne fierent: non quod non ſanctas putarem: ſed qd uidiſſem Pontificibus ingratas olim fuiſſe. Iacebas ex febri tu tunc. Nemo uehementius illas ſuaſit. Nemo mihi durius obſtitit hoc ipſo: qui nunc audientibus nobis ligari poſſe Pontificem negat. Si ligari nõ poteſt cur ut ligaretur pugnabat? Si ligari poteſt cur tantopere eſt ſibi aduerſus? Pontificatus ne oro: tam paucis diebus ingeniũ aliud doctrinamq; attulit? Illud uero eſt Theanenſis: In ſumma poteſtate ſummam licentiã quęrimus. Ac ne minus uideamur poſſe q̃ homines putant: noſtri arbitrii eſſe omnia uolumus. Interim nec Dei: nec ultionis ſuę memores ſumus. Timeo nobis: & propter nos ſedi Romanæ. Quãdiu Paulus in eodem iureiurando manſit ac uoto: ſucceſſum præbuit Deus. Mox ut uiolauit: uno iudicio æſtimatõis & uitę eſt facta iactura. Clamat Propheta: Reddite uota ueſtra Domino Deo ueſtro Terribili: & ei: qui aufert ſpiritum Principum: Terribili apud Reges terræ. Abſtulit ſpiritum Pauli? Eiq; nonmodo uocem: ſed ne teſtem quidem interitus in morte miſerrima liquit. Sed lamentis ſit finis: quando in iis ſine fructu eſt noſtra conſumptio. Precemur Deũ aſpiciat gregẽ ſuũ & paſtorẽ eius nõ deſerat. Vale in dño. Fulginii. xiiii. Ianuarii. M. cccclxxii.

Michaeli Carcano Religioſo obſeruantiæ.

Audio te prædicaturum Mediolani hoc proximo quadrageſimali Ieiunio: Id mihi admodum placet: & propter ſalutem populi ſæ ciuitatis: & propter me ipſum. Poſſideo; ut noſti: Papienſem

Dux Galleacius.

Eccleſiam:quam amare facilius poſſum:q̄ adiuuare. Eius arces duas leuis momenti abſtulit mihi nuper Dux ob eam cauſam mihi iratus:quod præſenti Pōtifici in electione non ſum ſuffragatus: ſecutus ut libere dicam: cōſcientiam magiſq̄ gratiam. Res illi ad ſtatum exigua eſt:Mihi ad æſtimationem non parua.Offenſus eſt Syrus Petri diſcipulus:Papienſium olim cōuerſor:& cuſtos ſemper eius eccleſiæ. Nec uideo q̄ bene incolumi conſcientia retinere eas inuito Epiſcopo poſſit.Natura eſt acer:ut noſti:& in iracūdia uix exorabilis.Ingenio & arte uinci ſæpius ſolet:q̄ precibus.Mētes eiuſmodi ſolent in utranq; partem eſſe uehementes. Ad duritatem nimiam ac lenitatem:ſpiritus etiam Dei miranda in talibus operatur.Neſcio q̄ tibi cū eo comertium ſit:diebus: quibus dura etiam corda molliri ad pœnitētiam ſolent:Tui nominis ſerui dei tunc plurimū ſolent requiri.Quæſo charitatē tuam in Domino Saluatore noſtro: ut ſi quem aditum ad cor eius te nanciſci contingat:Beatiſſimo Syro reſtitutionem hanc opereris:In qua illi & mihi gratię & meriti obſequium fiet.In omnem autem occaſionem ita deriuare in hanc rem ſermonem tuum memento:ut ex te eſſe cōſilium: nō ex me artificium putet.Id.n.ad cætera eſt illi ingenii:ut difficillimum pręſtet ſemper:quod optari multum intelligit. Scribo quæ audio:& quæ ad rem profutura exiſtimo. Scribo etiam ſenſato:& ſancto: ut nec prudentia:nec taciturnitas uenire mihi in dubium poſſit. De te hactenus non ſum meritus ulla in re.Mereri tamē ſemper optaui.Virtus tua:& claritas:& animus ad pia ſemper paratus faciunt ut ſine meritis id oneris fidenter tibi imponam.Si Deus occaſionem hanc pręſtat :arripe eam. Si minus :exulcer ida non ſunt:quæ ſanari non poſſunt.Vt cunq; res cadat tuus eſt Papienſis:& erit dum uiuet.Tibi Dominus ſit ſubleuator: & comes. Beneuale indefeſſe Dei præco.Fulginii.xvii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Antonio Forliuienſi Clerico Cameræ Apoſtolicæ.

EGi tibi gratias manu Secretarii:Agonūc mea.In cauſa Guidantonii bene curata ſunt omnia.Pręſtitū illi a nobis eſt: quod præſtari conditione temporum potuit.Ante tamen uenturum Meſſiam Hebræorum puto:q̄ gemmę deſtinatę creditoribus permittantur. Superueniens neceſſitas:ut turbo illas arripiet. Pauli nanq; ad duritatem res omnis redibit. Ais Nicenum accelerare ſuam profectionem:ut mature in Galliam perueniat.Quid ſi hoc tātum ſtudii redibit ad nihilum? An nō me dices prophetam? Non iturum illum propheto:ſi in me eſſe aliquid iudicii putas id crede:quod dico:non ibit:erit Romæ ad colendam Sedem:quam datam a Pontifice prædicas.Exitum mox cōtemplare. Qui uero mitti me ad Hungariam tam multis argumentis cōtenderit:factum id eſt:aut quod

mihi tribuat multum:aut quod Aquilegienſem ſuum nimium amet.Maio res orationi ſuæ q̃ animo gratias ago.De legatione Rauẽnatis:& mea: q͛d diuturniores anno futuras nõ credis facile aſſẽtio. Quin pœnitere illos opinor ab initio datas:& nũc etiam cupere fortaſſe etiam quærere :qua minus turpi uia ante annum poſſint eripere.Seruient quidẽ in hoc deſiderio meo: qui compoſitis pene omnibus hinc cupio abſolui.De ſtudio quærendæ pecuniæ in miſſionem legatorum & obitu Maſſani noſtri:& Anglicanis eccleſiis: & Lauſanenſi etiã:intelligo quæ ſcribas. Ex noſtris ſunt moribus oĩa.Fortunet Deus quę facimus.Illud durius:& dolẽdum magis: quod ad tollendas conclauis leges aduocantur conſilia.Sed quorum conſilia Antonii?Eorum uidelicet quibus ad conſequendum Cardinalatum expedit illas ſublatas. Prelatis: quos memoras:quid Romę ambitioſius per hos annos uidimus?Aut tam ridiculum fuit ſermonibus hominum?Hoccine eſt uerũ cõſilium quęrere: an conſilii umbratilẽ ſpeciem .offundi tenebræ oculis quidem inſenſatorum hominum argumentis inanibus poſſunt: ſed nec ſenſatorum poſſunt nec Dei:Ad cuius tribunal cum iudicandi ſiſtemur: ex Prophetæ dictis nõ Ariſtotelis: res noſtra ſtabit aut cadet.Reddite inquit uota ueſtra Domino Deo ueſtro: Terribili & ei qui aufert ſpiritum Principũ: Terribili apud Reges terrę.Abſtulit ſpiritum Pauli:qui uotum ſuum diſſoluit. Abſtulit Taruiſini præſulis:quod ad diſſoluendum impudens conſilium dedit.Videant quo progrediantur & qui conſulunt: & qui conſilium capiunt.De rebus humanis non eſt diſceptatio.Dei & populi ſui res in iudicium ueniunt.Exempla recentia ante oculos ſtent:& calamitas impendens ceruicibus ammoneat nos placari Deum oportere:non irrideri. Hannibal ad portas eſt:non noſtra:ſed noſtrum ſanguinem ſitiens: Nec utri regnẽt:ſed utri ſint certans.Miſeros nos atq; iterum miſeros:quorum adhuc corda tempeſtas tam propinqua non moueat.Vale.Fulginii.xviii.Ianuarii.M.cccclxxii.

De legatione hũgarica

Stephanus Nardinus.

Theodorus.

Florentinis.

Vod a nobis petitis contenderunt & nuper Senenſes:ut dirimẽdæ liti inter Foyanenſes:& Lucianenſes arbitrium ſumerẽ. Multa licet me grauent:nonnulla Dignitati parum conueniant: exitus harum rerum ſint ſemper incerti: anteferendam tamen charitatem omnibus duximus.Amamus uos.Amamus Senenſes. Apud alteros educati ſumus:apud alteros creuimus.Meritis multis utraq; ciuitas nobis eſt patria.Suaſimus ſemper ambabus pacem.Non præſtare cum petitur:eſt moleſtum:ac graue.Proinde aſſentimus uobis:& benedicente Deo: permittẽte Pontifice: onus accipimus.Non tamen inpræſentiarum:ſine graui incõ

riaſtur:& in hoc robuſtiores facti ſumus . Vtinam non in profundum ma
lorum corruiſſemus:ut illud de nobis uere dici poſſit:in quos fines ſeculo-
rum deuenerũt.Mala inique agimus:Bona uero non bene tractamus. Ex
pedit Fidei : expedit honori & ſaluti eccleſiæ : ut Legati decernant ad pro
uincias emittantur:qui Reges:potentatus:Nationes in officio continere ;
qui uitę exẽplo: doctrina: puritate mentis ĩ auxiliũ fidei excitare poſſint :
Pium opus huic negocio intendere. Sed quid agitur.perquiruntur idonei .
Hactenus placet tam accurata diligentia.Sed quorſum euadimus. In con
flictum res adducitur. Nõ tam qui utiles:q̃ qui aut Catoniani aut Phocio
niani ſunt deliguntur:ne aliquando ĩ theatrum Cato ſeuerus ueniat. Vide
quid in his electionibus expẽdatur.Ille nimis acer caſtigatorq; malorum .
Ille contumax nobis fuit.Non aſſentietur Ille pręcipitio & foueæ quã pa
ramus.Cauſas agit ille bonorum.Non arridet:nõ blanditur: non minimũ
gerit.Vtiles erunt reip.ſed foris ſint.Sub nomine Legationis relegati ſint.
Vnus proficiſcatur ad penitus toto diuiſos orbe Britannos:Alter ad glacia
lem Arcton.Alius deportetur in claſſem.Ex bona cauſa ſummatur occaſio
depaſcendi affectus noſtros.Accedit quod alter ueluti in Salapiam Han-
nibal ad Campanas delitias : & Gaditanas choreas ſibi triumphum ex
poſcit:& ſicuti iis uiolentum munus imponitur:ita huic ſpontaneæ exopta
taq; prouincia decernitur : duplex lętitia.Non poſſum non mecum ſtoma
chari diſtractionẽ eccleſiæ:quã hę cõcurſationes cũ ingẽti iactura:& hono
ris:& cõmodi pariũt:placeret certe uiros ſenſatiſſimos:& itegerrimos emit
ti.Talium quippe opera etiam foris indigemus.ſed quod in re militari pro
uideri ſemper ſolet negligemus ĩ eccleſiaſtica? ſubſidiaria acies apud ſigna
retinenda eſt.Si pelagus intumuerit : uenti inualuerint : tẽpeſtas ingruerit :
quomodo euacuata rectoribus nauis ſeruabitur? Quis clauum torquebit ?
quis eriget nutantes ſocios? quis ducet in portum? Veterani non Tyronis
opera ſunt iſta.Cum his:qui deſignati ſunt:neruus omnis ſenatus abibit .
Te abſente mi Papienſis :non dico ad gratiam colligendam:Loquor me
hercule proueritate: diminuti eramus.Satis de auctoritate loci: immo ma
gna pars eius ſublata erat.Retines enim tu ueram pręomnibus ſenatoris
dignitatem.Proficiſcentibus uero his aliis uigor omnis extinguetur.Facili
us iſultabit eccleſię quiſquis ad nutum ſuum trahere uult.Scio miraberis.
Damnabis fortaſſe hanc libertatem loquendi . Iam primum puto omnia
apud te licere.Tum eo rerum uenimus:ut mutum eſſe neceſſe ſit: qui loq
non uult . Moleſta fuit eritq; mihi ſemper abſentia tua:quod te præſente
frui nequeam:ſed eo minus grauis : quod bene tecum actum eſſe uideo:
qui hoc tempore a nobis abſis;apud quos neq; bene uidere: neq; bene au

dire poſſes:bene loqui non ſatis tutum. In hac rerum conditione nulla tibi uita aut ſecurior: aut quietior:aut ingenio tuo accōmodatior obuenire poterat. Recte prouidiſti. Sagaci conſilio uſus es. Inuidiam fugiſti:declinaſti exilium:honori conſuluiſti. Vides ut paulatim pedetentimq; in turpitudinem dilabimur. Nemo pudorem repente abiicit:ſed malefaciēdo ita uitiis inſueſcimus:ut maiora aggredi in dies non deſit audacia. Eiectus ex tenero adhuc pudore ad loca finitima. Cōfirmato nūc uultu:& erecta fronte alii ad remotiora detruduntur. Sane tecum ſentio calicem tibi fuiſſe bibendum ſi affuiſſes:& legitimam uideo eſſe cauſam:quam aſſeris declinandę:ſeu recuſandæ illius prouinciæ. Ad ſummam & hoc tibi gratulor:quod non fueris apud nos in tanto diſcrimine. Dices Fortaſſe ut ad ſuperiora redeam:Magnum præſidiū domi excogitatum eſt:Suffecti noui ſenatores. Recte admones: nō aduerteram. Numero tantū decidimus: quod plures abibunt q̄ ſuborti ſint noui. Non minus auctoritatis manebit tamen. Poſtulas tu ut te moneam quomodo ituri ſint legati noſtri. Non audio ſtatutam ad adhuc diem:& icertum eſſe profectionis tempus:& ut ſcribā quod ſentio:non magna uideo ad itinerandum ſigna. Satis frigide omnia. Non feruet opus ut in re tanta. Neſcio quo fato:aut cuius animo id fiat. Suſpenſi ſunt omnium animi uulgari quadam expectatione. Quid euenturum ſit ignoro. Et quia Romæ certa ueluti peccatorum uenia facilius promittitur: fortaſſis de induſtria quadrageſimam apud nos agent:ut poſt paſcha nitidiores abeant. Sentio tamen incertam eſſe Niceni profectionem: ſiue is tergiuerſetur:ſiue ex ſibyllinis libris nouum conſilium erutum ſit. De parādæ claſſe iam ſermo factus eſt:ſed non ſatis ſe explicant. Promittunt ſibi quod nundum habuerūt. Cras hinc abibit Piſanus Archiepiſcopus:cui audio id muneris mandatum eſſe:ut quinq; triremes in portu Piſano ad nauigandum componat. Totidē audio Anconæ fore. Sex a Venetis ſperātur. Reliquum ad numerum.xx.ex Mediolano:& Liguribus:aut aliūde comparabitur. Hæc fortaſſe uerba:ſed quod de corradenda pecunia agitur:illud nō decrit. Quid de Aquileienſi tuo dicam neſcio:cum is ex rebus Hungaricis pendeat:quarum uarius rumor eſt. Si ille Rex Pannoniorum Turcos euocauerit:aut ſe eis coniunxerit:non de pacando Polono:non de uendicanda Bohemia:ſed de ſeruanda Italia cogitandum erit. Verum utinam externū hoſtem tātummodo formidemus. Vereor ne domeſticus aliquis tumultus obrepat:quod ſatis incommode certe cōtingeret. Cometam quem uidiſtis peſtis:& ingētis cuiuſdam cladis prænuncium eſſe memorant:qui aſtrorū periti ſunt. Miſereatur noſtri Deus: & ſecundū miſericordiā ſuā ſaluos nos faciat. Mecœnas meus urgetur a Bononienſibus:ut redeat, Pollicitus eſt ſe

ad principium Quadrageſimæ iturum. Cauſa eſt:quod legatum uolũt nõ ſubſtitutũ:ut maiore auctoritate omnia trãſigantur. Noui aliud nil habeo: & hæc tumultuarie ſcripſi. Commendo me dignationi tuæ. Romæ.xx.Ianuarii.M.cccclxxii.

Gentili Vrbinati.

O Dignum Epigramma Gẽtiles: Neſcio aptius ne ſit an feſtiuius: an uero etiam uerius. Auro nullo emi ſemiuerſiculus ille poteſt: Inſtituit dicere ſum quod eram. Vel Cãpani eſt: Vel tu Campano aliquando melior. Valeat Abbas. Nec cedere uult: Nec ego nulla de cauſa poſſum redire. Puer: Monachus: & mulier eodem ingenio ſunt. Fulginii.xxii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Campano.

ANteq̃ ſoluam litteras tuas illud Cæſarianum murmuro mecũ: Magni refert qd Campanus uelit. Quicquid enim uult ualde uult. Tantas eſſe tibi cum tuis Valerianis cauſas neceſſitudinũ prędicas: Tam longo exordio eorũ merita repetis: ut neceſſitatis futurum ſit non uoluntatis: quod tua cauſa illis præſtabo. Nemo tamen in hanc horam uenit ad me. Nemo petiit quicq̃. Aut nõ egent: Aut terrentur hyeme: Aut diuinum me putant: quod priuata eorum præuidens deſideriis ultro ſim occurſurus. Si uenient ſentient Campani numen in prouincia eſſe. Si quęris ut ualeo: Bene cætera: præterq̃ quod tecum non ſum. Fulginii.xxiii.Ianuarii.M.cccclxxii.

Gentili Vrbinati.

REſpondi tibi: q̃ diffiderem uoluntati tui Abbatis: Diffido nunc quoq;: Si tamen uere ab illo agi exiſtimas: Ne idigneris plus credere me mihi: q̃ tibi. Conare ſi potes ad rem Tudertinam perfectam Romæ illum tenere. Poſt id enim tempus relictis reliquis non tam curſu: q̃ uolatu contendam ad uos. Ante ſine nota uel leuitatis: uel cupiditatis non poſſum. Breui autem futurum puto: quod dico: Si tamen teneri ille non poteſt: mitte hominem liberum: ut diem tibi apud Spoletanum de illa ta ui dicat. De Niceno: & Vicecancellario mira ſunt quæ nuncias: non tamen cæteris ueſtris Vrbanis cõtraria. Huccine oro redeunt tanti Senatus conſilia: Ratione ante præuiſa: & patrum Pontificiſq; ſtabilita iudicio? De Ludicris agimus Gentileſ: An chriſtianæ rei ſumma ſalute? Qui nunc de nobis in plebibus ſermo? Miſerũ me: Quam ferri nos undiq; in præcipitiũ cerno. Galliam uideris ſuadere. Quid tu? Repudiatam ꝓuinciam honori? Leuem nationem uſui? Inopem gentem ſubſidio futuram exiſtimas? Aut magnum nomen te decipit: aut minus me amas: q̃ puto. Valeat cum ſuo

ſonitu Gallia. Mille alia cõmutationem hanc prohibent. Vmbriola mea nil mihi ad quietem hoc tempore charius. Vale. Fulginii die. xxvi. Ianuarii. M.cccclxxii.

B. Cardinali Spoletano.

Manus Domini Reuerendiſſime Pater: quæ filium ueſtrum in adminiſtranda prouincia huc uſq; adiuuit: etiam in dirimenda Panigaliũ lite nõ de fuit. Pronunciatũ eſt inter Oddos & Bracchium: Atq; eius ſiue reuerentiæ: ſiue moderationis iudiciũ fuit: Vt ab utriſq; habitæ iam mihi gratiæ ſint. Videor liberaſſe Peruſinam ciuitatem non leui periculo: Me magna moleſtia: Dignationem ueſtram labore ac tedio. Neq; enim uoluendi: & relegendi erunt commentarii cauſæ: qui magnitudine ſua eam terrebant. Si plantula hæc ueſtra alios non tuliſſet in legatione hac fructus: nũquid ſaculus ſine tumultu factus: & tanta ſine lamentis ſublata cõtentio: paucis menſibus nouo Legato ſunt ſatis? Non tam me laudo q̃ gratulari charitatem ueſtram cupio: quod Papienſem dedit Eccleſię: Si rem nunc Tudertinam compono: eſt qd illi ambabus manibus benedicat. Nactus opportunitatem trãſeuntis nuncii pauca hæc ſcripſi: ueniam poſtulans ſi nimiũ: uel leuiter: uel familiariter patri grauiſſimo ſcribo. Fulginii. xxviii. Ianuarii. M.cccclxxii.

Florentinis.

In Deo uobiſcum erimus breuiores: quod de hiſce rebus iuſtiſſimi loqumur: Ne aut de ignotis diſſerere: Aut de alienis plus iuſto uideamur requirere. Summa eſt: ut ſi minus conueniri inter contendentes de induciis poteſt: quod tamen poſſe ſaluis eorum rebus exiſtimamus: a uobis tamen: & Senẽſibus adhibeatur cura: ne quid interim incommodi accidat: Quo iudicandi conditio difficilior fiat. Valete. Vltima Ianuarii. M.cccclxxii.

B. Cardinali Niceno.

Litteras Ampliſſime pater: quas datas ad me ſcribis: poſt reditũ Raphaelis ſcito nõdum redditas eſſe. Si fuiſſent ante: tu ad eas reſponſum accepiſſes: q̃ hę ſecundæ huc eſſent perlatę. Quod ad legationem depoſitam attinet: Tanti cõſiliũ tuũ: Tanti aĩum ad publica facio: ut certus ſim ſi in ea profectione ſalutem ullam inſpexiſſes: maluiſſes uitam: q̃ illam deponere. Hac igitur ratione laudo quod factum eſt. Mihi quoq; congratulor quod tanto non patrono modo: ſed patre nõ priuor. Vbicunq; futura eſt uirtus tua: prębitura eſt Deo conſueta obſequia. Nec minus eſſe Romę utilis q̃ in Gallia poterit. Scio q̃ deſides omnes ſimus: & q̃ ad priuata noſtra conuerſi: Quã deniq; te auctore atq; impulſore

in minimis etiam plerunq; egeamus. Mihi quidem: ut uerum fatear: quod apud Pontificem te neceſſarium ſcirem: In Gallia magnam eſſe tuam auctoritatem acciperem: illud Danthis Florentini occurrebat; Si mittitur Nicenus quis hic reliquus erit? Si non mittitur quis alter mittetur? Quando igitur manendum tuæ Dignationi eſt duo imprimis nõ conſulo: quis enim id tanto patri audeat? ſed fideliter memoro. Primum: ut Pontificem noſtrum in uia recta contineas. Alterum: ut ambitioni eorum reſiſtas: qui diſſipari rem Eccleſiæ uel quęrũt: uel optant. Audio multa: quæ ſi uera ſunt: uereor ſatis ne mox pœnitendum ſit nobis negligentiæ noſtræ. Plurimũ potes: ut audio: fac miniſtram Dei hanc poteſtatem: & illud Domini ante oculos habe. Cui multum datum ẽ: multum quæretur ab eo. Ego quidem tempora hæc noſtra conſiderans: ſi ſpes in te uno non eſt: actum de nobis pronuncio. Vale. Fulginii. v. Februarii. M.cccclxxii.

Gentili Vibinati.

NEmo ſciat Gentiles; poſtulo pręſenti nuncio miſſionem. Retine Abbatẽ ſi potes. Videbimus quid animi habeat. Cœnobii cauſa non uenio. trahunt me publica. Fulginii.

Campanus Cardinali Papienſi.

LAetitia incredibili efferor: cum quicquã audio (audio autem q̃ ſępiſſime) quod te in opinione hominum confirmet. Nulli ꝓuincialium Romam ueniunt: qui non ea de pręclariſſimis uirtutibus tuis prędicent: quorum non minor ſit nunc admiratio apud cęteros: q̃ fuerit ſemper expectatio mea. Permagni refert primam legationẽ q̃ præclare in ciuitatibus: & populoſiſſimis: & factioſiſſimis geras. Domeſticam moderationem: & familiaria officia tua intelligebamus: iam pridẽ omnes: induſtrię: & conſilii publicis in rebus nondum periculum feceramus. Prouinciam accepiſti tanto glorioſiſſimam tibi: quãto fuit iis: qui ante te geſſerant difficillima. Quocirca eo maior apud homines eſt tua gloria: quo fuit cæterorum tui ordinis in tanta expectatione multorum diſceſſus remiſſior. Ego uero nomino neminem: quippe quorum fuerit exitus nõ diuerſus. De te autem hoc eximie dixerim; te inter factioſos: & turbulentos ea fuiſſe conſtantia: grauitate: patientia: ut omnium de te idem ſit teſtimonium: & ab utriſ ꝑ pari iudicio lauderis. Cõmunis mihi hęc gloria tecum: niſi quod maiorem ego capio uoluptatem q̃ tu. Quicquid enim de te audio: & eſſe tor licentius: & adulationis ſuſpitionibus careo. Sed Forteguerra inſtat. tu Vale. Romæ pridie nonas Februarii. M.cccclxxii.

N. Cardinali Theanenſi.

RVmoribus magis quã nũciis audio Ducem Mediolani parare
claſſem non mediocrem. Terreſtres etiam exercitus augere : &
cogerẽ:a Bartholomeo Bergomenſi idẽ magno ſtudio fieri: Ho
rum autem cãm uulgarẽ:uel ſponſionem certaminis recepti:uel occultum
conſilium:quo in alicuius peſtem ambo conſentiant. Non deſunt qui pu/
tent ducturum in Florentinos Bartholomęum Mediolanenſem in noſtros
Senenſes. Ii quidem ut uidetur:ſibi plurimum timent. Scripſerunt enim ad
Ferdinandum Regem : ſcripſerunt ad Venetos : utriſq; metum hunc pro
ponentes. Tributum quoq; aureorum quinq; milium ad muniendas tan/
tum arces:& oppida decreuerunt:miſſo raptim Pręfecto : qui maritimam
eorum oram circuens confirmet animos:& neceſſariis inſtruat. Aiunt por
ro Flaminiam omnem in ſtudium uel Regis:uel Ducis contrariis ſtipen/
diis ſciſſam eſſe:& Ferrarienſem nouas copias ſcribere : quibus aut tueatur
ſua:aut aliena oppugnet. Varia pro ut cuiuſq; affectus eſt de exitu iudican
tur. Omnes tamen in cõmunem Italiæ perniciem erupturam expectatio/
nem affirmant. Ego cum his montanis prouincialibus ſolum comertium
habens audire quidem multa huiuſmodi quottidie poſſum : nulla autẽ uel
ratione aſſequi:uel certa ſignificatione percipere. Oro igitur Dominatio/
nem ueſtram:ſi quid de his exploratum habet:quod per ſuam ęſtimationẽ
cõmunicari Papiẽſi liceat:id eius beneficio faciat. Et enim & ſepulta in cor
de erunt omnia:& dubiam mentem uel liberabunt timore inaui:uel plano
dolore afficiẽt. Audio inſuper Nicenum noſtrum depoſuiſſe in Senatu pro
uinciã:Hoc quoq; an ita ſit:& cur ita ſit factũ ; atq; an aliũ ſuffecturi loco
eius ſitis opto coguoſcere. Nimia fiducia ſit ĩ culpa ſi nimium peto. Valeat
D. ueſtra:Cui me cõmendo. Fulginii. vi. Februarii. M.cccclxxii.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

VOcat me Pontifex Romam:uocationis cauſam ignoro. Scribi/
tur tamen redeundum paulo poſt in prouinciam eſſe. Poſt bidu
um igitur iter ingrediar : & mandatum implebo . Quicquid id
eſt ꝓpter quod uocor ; mox ut urbem attigero ſcies ex me. Interim pręſta
te ipſum:quem hucuſq; cum tua commendatione:ac mea experta eſt Vm
bria :fortem:& iuſtum:& integrum:nil agentem uel metus cauſa: uel gra
tiæ. Si potes uirtutis hanc opinionem in finem ſeruare lucri plurimum fa/
cies. Multa eſt enim: & profutura in poſterum non parum uidetur . Ego
quæ de te prædicaturus ſim ; Romæ malo aliorum inde teſtimoniis; quam
hinc meo intelligas . Perſoluam certe quæ meritis tuis : & noſtræ beni/
uolentiæ debentur . Operæprecium puto nunc ; ut lectis his litteris magi
ſtratum ad ꝗ illico uoces;& ad meã exhortationẽ:quæ cũ ꝑ ñtibus erit ;ad

das tu aliam:qua intelligatur:q̄ti futurū apud me ſit operibus noſcere men
tes eorum præſente:& abſente Legato eaſdem eſſe.Inſtrui ad hæc opus nō
habes.Es enim prudēs : nec minus lingua:q̄ ingenio uales.Cætera quoq;
prouinciȩ loca tibi ſint curȩ:ut non ſegnius ad longinqua:q̄ ad propinqua
excubent oculi.Sentiat omnis Legatio miniſterium tuum præſto indigen
tibus eſſe.Quod eo diligentius conari debes : quod non ignoras hanc par
tem:quæ ſuo nuper præſide regebatur :perinuite adminiſtrationi Peruſinæ
ſubeſſe.Summa eſt:ut tui continuo ſimilis ſis:& quod iunior feciſti grādis
natu non negligas.Ab urbe quæcūq; adiumenta requires :me impetrante
accipies.Placet decretum noſtrum cui per hos dies obſtatum eſt:tandem
in Archiua relatum.Dolebat id Peruſinis:quod ſalutem medicina afferes
bat.Nulla enim remedia inquit Cicero:quæ uulneribus adhibentur : tam
faciūt dolorem:q̄ quæ ſunt ſalutaria.Puto uirtute tua potiſſimum mollitos
aduerſantium animos eſſe:& noſtris obtemperatum imperiis.Quā ob cau
ſam tibi mi Tyburtine gratias ago . De caſſide prætori decernenda laudo Petrus de Ceſis.
conſilium.In Rodulphi reditu ultima ſunt temptanda ſuffragia.Ea ſi nunc
quoq; negantur:temptari ulterius ueto.Beneficio Dei abunde eſt Sedi: un
de abiens magiſtratu Prȩtor bonus honorari in aurata caſſide poſſit.Quȩ
ſtorem noſtrum:quem in uendundis ſocis refrixiſſe affirmas:ego quoq; per
nimium miror.quid tantum ardorem ad tantum languorem deduxerit nō
ſatis agnoſco.Aut rem creditam negligit:aut negocio per ambulante in te
nebris retinetur.Quicquid id ſit:munus ſuum eſt:totum dedecori ſuo : uel
laudi ceſſurum.Nos & noſtra curemus:& alienis non ante feramus opem:
q̄ imploretur. A Cæſare ſi uera tibi narrauit:abunde mihi eſt ſatiſſactum.
Laudo īgenium eius:quod memor beneficii ſit:& ad arbitrium meum om
nia referat.Cura ut noſcat:q̄ bene hunc ſermonem acceperim.Compone
re cum fratre rem diu litigatam:ſi potes:hortor ut facias: Erupturam eam
alioquin īgladios puto.Scio quid hic petat:quid ille etiam neget. De patri
monio tota cōtentio eſt:Et quod miſerius inter fratres eſt:de falſo itidem tē
ſtamento.Sananda plaga uidetur occultis tractatibus : nō exulceranda ap
tis iudiciis.De nocturnis craſſatoribus laudo diligentiā tuā.Cura ut quan
do alter in manus tuas īcidit:alter aufugit:Ambo ſceleris ſui dent pœnas.
Plus adhuc ſuppliciis:q̄ prȩmiis ciuitatum ſtat ſalus . Minas Protonotarii
Peruſini tanti hortor facias: quanti nonmodo tu: ſed ego quoq; faciendas
exiſtimo. Ad me quoq; litteras ſcripſit : in quibus minus rogare uide
batur : quam uelle . Etiam Fulginium ueniens ita locutus eſt : ut in
iuriam non beneficium recepiſſe ſe noſtra opera uideatur . Feramus
æquo animo uultum non tam iudicio : quam natura inſolentem:& munus

noſtrum non deſeramus. Si qua tamen ratione ſatiſſacere homini potes lau
do id fiat :una opera uitabitur lingua maledica: & quottidiana moleſtia. Si
ad te ueniet benigne eum accipito. Si ſcribit reſpōde nō aſpere: ſemper tñ
facti tui rationem oſtēde. Lege quas inter ſcribēdum ab eo litteras habui:
Non diſſimiles prioribus illas putabis. Reſpondi ad te Peruſiam ueniat: &
quod ſuaſeris non aſpernetur: Et enim nihil in hunc diem factum me ſcire:
quod non ſua potius: q̄ aliena factum ſit gratia. Venientem accipe ut dixi:
& hanc curā depone. Cōfirma meis uerbis Prætorē: ac Capitaneū. Ballio
no etiā noſtro præſentem profectionē cōmunica. Hortare ſi quid ab urbe
cupit animū eius aperiat: nihil recuſaturum me unq̄: qd æſtimationis ſuæ
& cōmodi futurum intelligam. Supra omnes Peruſinos uirum bonum pu
to illum: & mihi amicum. Idem facito cū Paulo Pellino: Petro Sinibaldo:
& Pierguiliotto ciuibus ſenſatis: & recti ac æqui ſemper amantibus. Vale.
Fulginii. xv. Februarii. M.cccclxxii.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

HOdie Arignanum uſq;: Cras in urbem incolumes oēs. Magna
ubiq; de reditu hoc expectatio. Cuncti me in Galliā ſermonibus
trudunt: ego Peruſiā ſpecto. Rogati quiq; obuii: quid ab Vrbe
noui: Papienſem inquiunt in Galliā. Quid quæris? tanti eſt Papienſis: ut no
men eius perſonent uiæ. Scribam mox ubi nam gentium Roma me ue
lit. Vmbriam cogito ego: uel mordicus retinere. Vale. Arrignani. xxi. Fe
bruarii. M.cccclxxii.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

RVmor Gallicanæ Legationis iam deſiit. Rogare me amodo
oēs incipiunt quando in prouinciā redeo: Sic popularis opinio
nulla de cauſa ante aſſumpta: primo aduētu meo depoſita eſt.
In Pontifice nōmodo uolūtas: ſed ne ſermo quidē fuit rumori illi cōſentiēs.
Habuit in hunc modū ſe res: Prouinciæ decretæ cū ceſſiſſet in Senatu Nice
nus nil cauſæ præter ualitudinē afferēs: Pontifex: qui meminerat quāto ſtu
dio fuiſſet ante petita: mirareturq; tam paucis diebus uolūtatē mutatā: de
conſilii ſententia non accipiens ceſſionem: monuit tantum: ut ſanius cogi
taret. Hac in ſuſpenſione perſeueratum eſt in diem præſentem. Nunc uero
cum ad ipſum Nicenum humaniſſime ſcripſerit Frācorum Rex gratulās
legatione hortanſq; ad maturandam profectionem: quam ſibi: & Regno
futuram lætam affirmat: Viſus eſt in deſideriū primum redire. Neſcio quā
nūc ī partē ſe uertet. puto: cū fatales dies iſtēt de qbus tibi ē cognitū: hūc
& alios non prius in prouincias abituros: q̄ illis ſimus defuncti. Rem ſane
non tam incertam: q̄ Sacerdotali ſorte indignam. Ego decretis iis: quorum

cauſa ſum euocatus poteſtatem accepi uel redeundi ad uos:uel ſi malim: hic remanendi. Redire multis de cauſis propoſitum eſt. Sed illa imprimis: quod quãtũ uideo: utilius iſthic regere:q̃ hic poſſum conſulere. Itaq; Legatum breui expecta. De ſacerdotiis Tyburtinis:& Romano etiã de quo pręſens ægeras mecum: conſtitui cum fratre tuo quid eſſet agendum. Vocaui illum ad me:& oblata impedimenta cognoui. Crede me nulli tuo:uel loco: uel tempori defuturum. Vale. Romæ. v. Martii. M.cccclxxii.

Bartholomeo Scalæ.

NVlli mea cõmendatione ad te ueniunt: ut non ſtatim pro tuo in eos patrocinio mihi gratias agant:teſtẽtur etiam q̃ me ames:& quãta meritis noſtris tribuas. Merita quidem nulla ſunt: uel admodum parua. Sed animus tuus magnus eſt:quo illa plus iuſto expendis. Quod ergo amicis meis inſeruis:debeo tuæ diligẽtiæ plurimum. Quod uero me amas:permultũ mihi congratulor. Bonorum enim & doctorum uirorum ſtudia ante omnia expetii ſemper:& inter prima dignitatis ornamenta repoſui. Amaris quoq; a me:q̃ fieri merito debet: ſed amorem hunc noſtrum multa non tam nunc primũ conciliant:q̃ ex uetuſto cõfirmant. Adoleſcentes olim eandem ſeruitutem ſeruiuimus. Vicini habitauimus. Iiſdem litteris:ac prope pręceptoribus operam dedimus. Paupertatem etiam grauem pertulimus. deniq; aſpirãte Deo noſtræ induſtriæ: ambo ad honores: & uitæ cõmoda emerſimus. Recordatio primæ conſuetudinis huius: & fortunæ inde conſimilis me uſq; in amore continuit. Idem tibi eueniſſe cum uideam: ſupereſt modo:ut litteris atq; officiis ueterem coniunctionem ſeruemus atq; augeamus. Id pręſtabo ego. Id ipſum pręſtaturum te puto. Ex iis autem:qui mea gratia affectos ſe tuo beneficio dicant:Gentiles Peruſinus eſt:homo plus adhuc uirtute:q̃ genere nobilis:cuius ideo ad me litteras incluſas his mitto:ut uideas:& q̃ tibi debeã ego:& q̃ debere ille tibi ſe putet. Vale. Romæ quinta Martii. M.cccclxxii.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

REſumpſit hodie in Senatu Nicenus legatiõem depoſitam. Ibit: & ſuſpẽſione animi liberabit:quo premebat metus:ne id oneris in ſe uolueretur. De me cum tibi ſpem manendi dediſſem:nunc certam rem monſtro. Nunciare hæc potes ubicũq; ingratam eſſe puinciæ dimiſſionẽ cognoſcebas. Multi q ad me iſthinc uel ſcribũt: uel ueniũt: hortatu tuo:& ſcribere:& uenire affirmãt. Petunt quoq; ut plurimũ:quę ignorans ego ad te cogor reiicere. Rogo nõmodo id nõ fiat poſthac:ſed ne ſine cã uexer prohibeas. Reliqui tibi plænã Legationis ptãtem: Nec ad capiendum conſilium deeſt ſenſus:aut uſus. Moleſtum mihi eſt ualde uel de re in

certa decernere:uel uacuos remittere:qui impendia itineris faciunt. Totiẽs
offendor:quotiens tale aliquid lego:aut audio. Proſpice neceſſariis quãtũ
potes:& moleſtias ueniẽtes auerte. Perueniſſe iam iſthuc puto rumoribus:
quæ beneficio Ferdinãdi Regis ſunt a nobis remiſſa. Pauca ea numero: ip
ſo pondere magna æſtimantur. Redditus eſt Ducatus Soranus: & condo
natus Regni cenſus: tam qui debebatur:q̃ qui uiuo illo poterat ĩ futurum
deberi. Pro iis & triremes duas ad cuſtodiam noſtri littoris continue exhi
bet: Et Romanã Eccleſiam ſuis temporibus tueri ſpõdet omnibus tam ſti
pendiis:q̃ uiribus:& exercitibus Regni. Fructuoſa admodum res: ſi dicto
fides conſentiat. Addita illa cautio eſt aſſentiente eodem:ac recipiente: ut
liberalitate omni noſtra cadat:ſi a promiſſis abierit. Deſpondebitur mox
neptis Regia Præfecto urbis:nepoti Pontificis. Idemq; ducatus dos erit. I
nunc Tyburtine:& in retinẽda Sora uende animam Paulo ſecũdo. Vale.
Romæ.xiii.Martii.M.cccclxxii.

M. Cardinali Aquilegienſi Legato Apoſtolico.

QVo die Reuerendiſſime pater urbem ego ingreſſus ſum: eodẽ
tu neſcio quã mea infœlicitate diuerſo itinere egreſſus in prouin
ciam es. Ad ſextum miliarium obuium habens Leonardum Pe
ruſinum ſcholę palatinæ magiſtrum:intelligenſq; ab eo:quod factum erat
ingemui:& lachrymas tenere non potui. Affectus omnis: quo in comple
xum tuę Dignationis paucarum horarum ante fruſtratus eſt. Impetus pe
ne me coegit per auia qua fors obtuliſſet:in uiam Sutrinam decurrere:& te
alicubi aſſequi:ſed meridies iam erat:& equi matutino itinere fatigati latu
ri eam accelerationem nõ uidebãtur. Quieui ergo mœſtus multum:& Veſ
peri Romam intraui hoc uno tunc ingratam:quod te diem adhuc non te
nuiſſet. Poſtridie Neapolitanum noſtrum complexus:nullis affectibus am
bo pepercimus. De te & publicis omnibus ſermo continuus: Atq; iis ſuſpi
riis:& deplorationibus plenus. Narrat hic una tuã miſſionẽ:& pręſentẽ Ita
tum cognoui. Allatę ſunt paulo poſt litteræ tuę:in quibus:ut manum tuã
inſpexi cõmotus uehementer animo ſum:& Marci nomen ſum oſculatus.
ſuas mihi Neapolitanus: ego illi meas legendas porrexi. Rurſum tu inter
nos tertius:quem quaſi præſentem alloqueremur: ac uideremus. Gaudeo
quod lętus abeas:& abeſſe diu non reformides. Veri Sacerdotis opus hoc
eſt:noſcẽtis quid hoc tpe Deo:& plebi ſuę a noſtri ordinis hoibus debeat.
Hãc cõſtantiã quo rariorẽ in cęteris uideo:hoc in te laudo magis: & mihi
ad triſticiã deputo:q tantã uirtutẽ habiturus præſentẽ non ſim. Deus:ĩ cu
ius militiã pficiſceris tã firmo pectori aſpiret:& greſſus ſui ſacerdotis ĩ ſemi
tis ſuis ambulãtes bñdictiõe ſancta cõfirmet. Cõmẽdas mihi publicã cãm

pia:& religioſa eſt cõmendatio.Sed in his moribus quid poſſim nõ uideo. Tranſierunt omnes in affectum.Nõ eſt qui faciat bonum: non eſt uſq; ad unum.Nihil tu uidiſti pręſens:quod magnis incrementis dies non augeat. Magna miſericordia Dei eſt opus:ut & ſalui nos ſimus:& alios ſaluos facia mus.Inuocabo nomen eius:& erratis noſtris ueniam deprecabor.Hoc tã tum pręſtare tuis monitis in tanta perturbatione omnium poſſum.Sed & de te non eſt neceſſe Papienſem admoneas.Quid tibi non cupio?aut quid tua cauſa non ſum paratus præſtare? emori poſſum pro Aquileienſi cum expedit.Nihil de rebus tuis ad collegium referetur:in quo ad tuendam or nandamq; Legationem non primus proſiliam : & præſtem quod debeo. Nihil in priuatis amicorum:aut domeſticorum notum fiet: quod non ſum ma fide capeſſam.Det ſucceſſum meis conatibus Deus:Voluntati quidem nil durum:aut multum unq̃ uidebitur.Germano Abbatis Plagiarii hoſpi tis tui ſic ſatiſfaciam:ut plane intelligat:quanti apud filium ſit patris aucto ritas.Bene de illo in nonnullis ſum meritus.Mereri amplius nunc tua com mendatio cogit:quod mox ad animum faciam.Cura pater ualitudinem tu am.Nobis te ipſum conſerua:& uide ſemper quibus animam credas. Ple na hoſtium noſtrorum ſunt omnia:tibiq; cum diuerſis hominum generi bus futurum negocium eſt.In meis omnibus ſacrificiis adiumentum præ ſtabo:quale peccator poteſt:in tuis quoq; ſcio immemor tui nõ eris. Aſſit ſpes Domini ſemper:& diligentia uiri ſenſati:& cauti. Quę poſt tuum abi tum accidere perlata ad te aliorum litteris puto.Summatim hęc ſunt: Li beratus eſt cenſu Regni Ferdinandus:& Ducatus Sorę illi reſtitutus. Præ fectus Urbi creatus nepos Põtificis:cui Regis filia nubit: Idemq; ducatus conceditur.Quarum rerum cauſa iam Neapoli eſt.Triduo ex podagra Põ tifex iacuit:ſic leuiter tñ: ut ſacris Paſchalibus nõ ſit defuturus. Dominus illum reſpiciat.Quid aliud nunciem neſcio.Mittet ad tuam Dignationem infœlix:ac dignus miſericordia Epiſcopus Nitrienſis breue Pontificis mea procuratione impetratum.Spoliatus eccleſia ſua eſt: & cœnobiis duobus a ſuperbiſſimo omnium coepiſcopo:cui quod debet licet:& poteſtatem cõ ceſſam ad alienam peſtem ſemp exercet: oro illi nõ deſis.Memento quod tibi derelictus eſt pauper:& quod hæc dicit Dominus exercituũ:miſericor diam:& miſerationes facite unuſquiſq; cum proximo ſuo.Eripe hominem de manu peccatoris:& contra legem agentis:nec conſideres uultum poté tis.Hoc tuam pietatem per meam in te charitatem oro:& obſecro.Annos iam multos pulſans ad fores iudicii noſtri: qui ſubleuaret non adinuenit. Sperat in te.Nitere q̃tũ potes:ut ſpes ſua fruſtra nõ ſit.Dñs tibi a dextris ſemp ſit ne cõmouearis.Beneuale.Romæ.xxvi.Martii.M.cccclxxii.

Valentino Clero Papienſis pro Vicecancellario.

Dies tandem illuxit uenerabiles in Chriſto fratres: quā ſemper optatam: ſemp quæſitam ante hac tempora non permiſere. Venimus ad ſponſam noſtram Valentinam eccleſiam gloria ſacerdotii toto orbe illuſtrem. Recognoſcimus populum noſtræ cuſtodiæ creditum: religione: & fide nulli chriſtianæ urbi cedentem. Contemplamur deniq; uenerandum hunc: & uere dignū ſorte Domini conſeſſum ueſtrum: quo uno plus lōge q̄ cæteris lætamur: extollimur: ac gloriamur. Agimus igitur gratias omnipotenti Deo tāti huius muneris largitori. Nomini ſancto eius benedicimus: Illudq; propheticum cum ſancto Sene cantemus: Nūc dimittis ſeruum tuum domine: ſecundum uerbum tuum in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum: quo tandem pax: & conſolatio cupienti animæ eſt data. Agimus & Beatiſſimo Pontifici noſtro Xiſto: qui ad hæc regna occidua noſtrum miniſterium deligens: patriæ: & parentibus longo poſt tempore ipſos nos reddidit. olim autem cum præpoſiti huic tam uenerandæ Sedi eſſemus: nunq̄ ne iuuenilibus quidem annis nos latuit: & quid noſtri muneris eſſet: & quid publicum ciuitatis deſiderium ferret. Sciuimus quantū ad pie uiuendum conferat paſtoris præſentia: quanta gregi curāte illo: prouenīat ſalus. Non ignorauimus Epiſcopi hoc eſt ſuperintendentis nomen propriam non alienam pro ſe operam poſcere. Scripturam quoq; præcipiētem audiuimus: cognoſce diligenter uultum pecoris tui: & tuos greges conſidera. Sed teſte Deo cui omne cor patet: his omnibus uoluntas nunq̄ impedimentum: ſemper neceſſitas nobis dolētibus attulit. Parendum fuit ſummo omnium patri: & a maiorum decretis non abeundum. Cardinalatus hæc dignitas maiori quodam Vinculo apoſtolicæ nos Sedi aſtringit. Ad illius aſcripti conſilium niſi cum mittimur: abeſſe non poſſumus. Accedit Romanæ Cancellariæ ingens quidē: & operoſa adminiſtratio: cuius cum apud Pontificem ſecunda ſit cura ad totius Eccleſię cōmodum inſtituta: carere pręſide ſuo ſine magno detrimento non poteſt. Illi quidem ante omnia obtemperandum eſt ſemper: cui & plus imperii cōceſſit Deus: & plus a nobis deberi cognoſcimus. Quod ergo adeſſe hactenus conceſſum non eſt: Quod per alium munus noſtrum impleuimus: non propoſiti: ſed temporū fuit. Sic eccleſiarum multarum rectores: ſic Reges: & principes grauioribus implicati Vicarios ſibi operum quęrūt: Sic Romanus Pōtifex uni ante alias conſecratus eccleſię uicem nihilominus poteſtatis in cęteris collocat: Sicdeniq; Chriſtus Ieſus in celis agens: Vicarios dandę ſalutis in grege ſuo conſtituit. Præſentes autem nunc uobiſcum beneficio ſuo cū ſimus: nōnulla ſunt ffes: quę prio cōuentu hoc charitas ſilere nō ſinit. Agimus im

primis uobis oĩbus meritas grãs: qđ aduentũ hũc noſtrũ uotis cõtinuis ex
pectaſtis. Id enim & certiſſimũ nobis eſt: & animi ĩ nos ueſtri argumentũ
perſpicuum facit. Deinde quod memores filialis officii reueriti ſedulo eſtis
patrem abſentem: Prepoſitorum eius dicto audientes fuiſtis: coluiſtis eccle
ſiam: & diuinum opus aliquod deſiderari in domo Dei paſſi non eſtis: po
ſtremo quod aduenientes nos tantis honoribus: tamq; ſolennibus accepi
ſtis: ut in iis nonmodo præſulatus noſtri: & legationis decor: ſed imprimis
ſumma uoluntas: & uoluntati cõiuncta alacritas plane patuerit: igens hoc
ſtudium tantum ad noſtrum in nos addidit: quãtum addi amori cumula-
to iam poterat. Retributor omniũ Deus pietate ſua concedat: ut tribuere
& nos piis officiis aliquando poſſimus. Hortamur autẽ uos omnes ĩ unũ
dilectiſſimi noſtri: licet exhortationem omnem ueſtra opera uincant: ut in
incœpto uirtutis: & religionis perſiſtentes dignius: indies obſequium Deo
creatori noſtro: & matri ueſtræ Valentinæ ſedi pręſtetis. Hoc enim: & pro
feſſionis ſacerdotalis: & præteritarum ueſtrarum actionum eſt opus. De
uobis enim eſt ſcriptum: genus electum Regale Sacerdotium: gens ſan-
cta: & populus acquiſitionis. Inuigilate aſſidue cultui altiſſimi: ſciẽtes qđ
domum ſuam decet Sanctitudo in longitudine dierũ: & quod per hoc pa-
ſcimur de altari: & collocati ĩ honoribus ſumus. Id operemur ſemper: ut &
miniſterium noſtrum in eccleſia famuletur: & iuxta Apoſtolum Paulum
nullam occaſionẽ demus maledicti gratia: ſollicitudine non pigri: ſpiritu
feruentes: Domino ſeruientes: uita porro ueſtra: quod facitis: pfeſſioni quã
tum fieri poſſit cõſentiat. Eam ſemper modeſtiam ſeruet: quæ nec animos:
nec oculos aſpicientium turbet. Ad aliorum conſecrati exemplum cum no
ſtri immemores ſumus exemplo ipſo grauius longe peccamus: q̃ rc. Am-
bulemus honeſte: & bonam famam cuſtodiamus: diſpenſationi noſtræ ma
xime neceſſariam. Inter cætera autem dilectiſſimi fraternitatem ſeruate in-
ter uos: & cum cõſenſu in domo Domini ambulate. Mãdatum inquit Sal
uator do uobis: ut diligatis inuicem ſicut dilexi uos. In hoc cognoſcent om
nes: quod mei diſcipuli eſtis: ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Quãto
ad gloriam Eccleſię: eiuſq; incremẽta hęc unitas pertinet: tãto ad damnũ:
& dedecus eſt procliue diſcidium. Vbi zelus: & contentio eſt inquit Apo-
ſtolus Iacobus: ibi incõſtantia: & omne opus prauum. Omnis ergo offen
ſionis lapis: omnis petra ſcandali faceſſat a uobis. Sapite idem: pacẽ habe
te: & Deus pacis: & dilectionis erit uobiſcum. Quoniam uero libertas Ec-
cleſiæ data a Domino: a noſtris patribus magna cura retenta gloriam Sa
cerdotii in populis auxit: etiam precamur: ut ad eam colendam tutandam
q; nonmodo unanimes ſitis: id quod imprimis nõ eſt neceſſarium: ſed nul

Iam defatigationem :nullumq; diſcrimen declinandum putetis. Etenim ſi ad iactantiã modo ſæculi uana olim gentilitas pro ſua retinenda :in ferrũ: in cædes :ad interitũ manifeſtũ certatim ruebat : quãto id magis Sacerdotibus conuenit ? quibus ipſe Deus eſt præmium:& uita mors. Qui ad cuſtodiam ecclesiæ poſiti ſumus : quibus etiam dicitur certate ad mortẽ pro iuſticia:& Deus expugnabit pro uobis inimicos ueſtros. A miſſa autem libertate hac quid reliqui amplius eſt:in quo facere iacturam damnoſiorem poſſimus? An non ſine honore : ſine poteſtate :omnis noſtra conditio redditur? Contemnimur haud dubie: & conculeamur:& opprobrium hominum ſumus : & abiectio plebis.In hac conſeruanda conuenite in unum ſinguli.Omnes autem conſentite præpoſitis noſtris:qui cooperatores uobiſcum erũt:& pro nobis Duces certaminum fient.In pugna ueſtra: cui uires adminiſtrat Deus :libertas eſt :in fuga miſera ſeruitus.Scriptum eſt.n. manus fortium dominabitur:quæ autem remiſſa eſt tributis ſeruiet. Magna ẽ ueſtra nobilitas:maior omni nobilitate eccleſia.Suam libertatem totis uiribus utriſq; præſtate.Idq; nobiſcum agite:ut iuxta Saluatoris uerbum quæ Cæſari Cæſari:quæ Dei ſunt Deo reddantur. Sed hæc atq; huiuſmodi: & alias ſæpe:& uberius.Nunc in publicis pauca attendite.Mittimur:ut ſcitis Fratres pro redemptione fidelium:In quos hoſtilis gladius crudeliter ſęuit. Domita Aſia Turcus ac magna Europæ parte :bis iam eſt ingreſſus Italiam:incendiiſq; ac cædibus cuncta inuoluens. Caput Religionis noſtrę ſacrarium Sanctorum Apoſtolorum:Sanctorumq; Martyrum urbem Romam petit:ut illo oppreſſo reliquum Chriſtiani nominis corpus ſimul inteat. Si quibus ſubuenire :ſi quibus præſto adeſſe cõuenit :forti quidem noſtræ imprimis conuenit.Gregum ductores ſumus .In ſpecula excubamus: ut illos præſtemus incolumes.De noſtro exemplo æquũ eſt cæteri ſummãt exempla. Hortamur charitatem ueſtram in Domino:ac pie paterneq; rogamus :ut qua ope : quibus ue poteſtis conſiliis profectionẽ hanc noſtram neceſſariumq; opus iuuetis. Scimus zelus ueſter quantus in domo Dei ſit: quãtaq; ad opera eius uoluntas.Cauſa quidem nulla eſt : in qua exerceri dignius nec meritis maioribus ſacerdotale patrocinium poſſit.Verum nunc pauca hæc protuliſſe in commune ſit ſatis.Cætera:in quibus collaborare : & adhiberi curam ueſtram expediat:cum aratrum manu prehenderimus plænius noſcetis ex nobis .Nunc fratres dilectiſſimi:quos inuicem ſors præſulatus huius coniunxit:Beatiſſimi patris: & Pontificis noſtri Xyſti quarti nomine uobis omnibus ex toto corde noſtro:ex tota anima noſtra : & ex totis uiſceribus noſtris in Chriſto Ieſu benedicimus : rogantes Deum patrem omnipotentem ; ut & ſanctam hanc Valentinam eccleſiam de excel

ſo ſancto ſuo ſemper reſpiciat : & uos eius alũnos ad miniſterium ſuũ gra
tia coeleſti conſeruet.AMEN.

Angelo Epiſcodo Tyburtino.

ITerum te hortor : iterum oro: ut nõmodo Peruſinos ſed proui
cinciales omnes contineas:ne ſuo cõcurſu augeant Tudertinas
contentiones:quibus mox tota prouincia laboratura ſit. Exi ſi
opus eſt:& ipſe tũ obi loca:quæ ꝑpter uicinitatẽ ꝑiculoſiora ſunt ad tumul
tum. Vereor ne in iis lãguidior ſit noſter Sutrinus. Tuæ curæ hoc eſſe tuũ
opus oportet:qui omnibus præſides. Tanti ego hanc diligentiam facio:ut
in ea cõmendationem:& dedecus præteritorum omnium poſitum putem.
Quoaduſq; ad uos redeam proſpice incõmodis iis. Redibo breui. Ante
diſceſſum horum legatorum abire hinc nequeo. Intra dies quindecim di
ſceſſuros exiſtimo. Vale.x.Aprilis.M.cccclxxii.

Angelo Epiſcopo Tyburtino.

EX Stephano Auximate intelliges:quæ ad mandata tua illi re
ſponderim: Litteris quid nunc addam non habeo. Tantum au
dio languere te frequẽter ex ſtomacho:ac nuper icidiſſe in febrẽ.
Doleo id plurimum. Incolumitate tua nil utilius mihi aut charius. Vereor
ne plus laboris ſuſcipias q̃ ferre per ualitudinem poſſis. Hoc ſi eſt ita parce
tibi:& uitam cæteris prætũ. Malo perire Legationẽ quãte. Tu perpetuo:
Illa breui eſt mecum futura. Sed mittam ex meis aliquem:qui te conſolet:
& de multis referat:quorum expedit rationem certam iudicio tuo conſtitu
tam. Ante diſceſſum horum Legatorum abire hinc nequeo. Quem ad diẽ
ſint abituri neſcio. Extrudi non poſſunt. Sed extrudentur tãdem: ut puto.
Vale.Romæ.xiii. Aprilis.M.cccclxxii.

Domino Gentili.

DE ſargia Cypria abunde ſatiſfecit Præſul Torcellanus:cui ea de
re ante tuum diſceſſum negocium dederam. Textura : & color
dato iudici perq̃ ſimiles ſunt. Quod ultra quęras non eſt. Reſpõ
de mercatori quod ſcribo.illi:& tibi ꝓ cura ſuſcepta gratias ago q̃ pluri
mas. Nec procurator nec Abbas uſq; in hanc horam uenere. Odioſe iam
ceſſant. Eorum tantum cauſa hic ſum. Alio me uocat neceſſitas : cui q̃tum
poſſum obſiſto :ut exitum uideã. Excludi uel includi beneficio erit : dũmo
do cito id fiat De reditu huc tuo ut reſponderem certius:hac ianua ad tem
ptandam mentem Pontificis hodie poſt miſſum ſenatum ingreſſus ſum.
Audio circumferri neſcio quod Epigrãma ĩ gemmas:& mitram : atq; illud
Gentili Vrbinati aſcribi Magiſtro olim Laurẽtii Medicis. Si quid tale de
latum eſt:falſum de hoc homine eſt. Nil eo nonmodo grauius; & modeſti

us: & religioſius:ſed nec laude tua cupidius. Criminatorum plæna ſũt om
nia aliena ſæpe gratia: & integritate dolentium. Ad hæc ille admira-
tus:ac tantum contrahens os atq; humeros nil inquit accœpi huiuſmodi:
Nugas has flocci non facio. Expers culpæ conſcientia non tangitur uerſi
bus. Meo iudicio eſt ut reſpondit. Tam illis non tangitur: q̃ illis non capi
tur. Bono animo eſto:& ueni:ac deinceps cautius ſape. Nũc nega omnia:
ac coniecturali conſtitutione potius q̃ iuridiciali utere ad cauſam. Campa-
no noſtro cupienti negocium :repromittenti de ſe omnia:ceſſi ſponte Tu
dertinum præſidatum:menſurnoſq; aureos quinquaginta. Profectus ẽ ho
die. Vtinam & qui uerſus bene:adminiſtret & bene. charitate hominis fa-
ctum hoc eſt nonmodo omnium mihi amiciſſimi ſed laborantis etiam re
bus domeſticis. Incœpta illi Deus ſecundet ut ſpero: & cupio. Vale. Ro
mæ. xvii. Aprilis. M.cccclxxii.

Domino Leonardo.

DElectatus ſum uerſibus tuis: Delectatus æpiſtola. Illi ĩgenii: hæc
& amoris argumenta dedere. Te amo: tibi gratias ago. Totiẽs
agam quotiens tuum aliquid legam. Noſtræ ueteris conſuetu
dinis probe ſum memor. Secretariatus oblitus nõ ſum: quem ſub Caliſto
pariter geſſimus. Antiqua curricula: & cõmunes litteræ nos ſatis coniun-
gũt. Id agamus: ut ſcribendo: & cõmunicãdo creſcat omnis cõiũctio. Mea:
& me p̃ſto ſcito eẽ tibi ac tuis. Vale. Romæ die. xvi. Aprilis. M.cccclxxii.

Campano.

HAnc tibi mecum eſſe legem perpetuam puta: ut nunq̃ ſim tuis
litteris reſpõſurus: niſi cũ eas tua manu ſcriptas inſpexero. Quid
enim mihi a ſecretariis gratum? ſi uacuos aliquando remiſi Ta
bellarios Tudertinos inde indignatio fuit. Summa eſt: ſi reſcribi uis ſcribe.
Ex te ante: ex Oratoribus nuper cognoui quo in ſtatu prouinciolę tuæ res
ſint. In miſerrimo quãtum uideo ſunt. Eo quidem miſeriore: quod leui me
dicina ſanabilis morbus ad ferrum nunc atq; ignem noſtra negligentia re
diit. Ita fit cum bonis præſidibus de ſalute prouincialium fides Romæ nõ
eſt. Exilio paucorum pacari omnia poterant. Nunc cędibus multis uix trã
quilitatis initium cernitur. Sed noſcetur breui: non tam noſtris conſiliis: q̃
pietate Dei: & tua uirtute: cuius mihi ſumma eſt ſpes. Deploras præſentes
anguſtias: & in uoragines deiectum te doles. Quid tu? hoccine illud uulti-
culi ſupercilium ẽ? quo & iſtis præpoſitis magna omnia repromittebas de
te. An ignoras prima hæc eſſe uirium tuarum experimenta: ex quibus in iu
dicium uenturum eſt quicquid id eſt quod ſperari de te in poſterum liceat.
Vates es ſummus. Item: & orator ſummus. In magiſtratu nunc poſitus ne

ceſſe eſt ſis uel laudi uel dedecori tuæ ſortis hominibus: Veniat in mentem Barduli. Quos oro ille iocos in uerſus ſi male onus ſuſtineas? Mihi qui ſum ex tuis: & præſidatum hunc obtuli abeundum eſt urbe: ne imputationes eius cogar perferre. Itaq; intende uires. Repugna: ac pugna. Victoriç uiam monſtrabit Deus: quam perturbatus inſolitis minus fortaſſe nunc uides. Dum hæc ſcriberētur uenere ad me oratores: & receptum Montechium: ac per Ioannis uxorem: & liberos ueniſſe in deditionem tuam nunciauere. Iidem affirmarunt eſſe te in caſtris: ac neſcio quod aliud opidum obſide-re. Plane mi Campane uir es. In manibus prope eſt: & ſi calamitoſa: neceſ-ſaria tamen uictoria. Magna tui amantibus tacendi: Bardulo loquendi fa-cultas eripitur. Perduc ad exitum cœpta: Expirantiq; ciuitati ſpiritum red-de. Nō minor; puſillo præſuli Tudertū pacatū: q̄ magno olim cōſuli oppreſ-ſa cōiuratio cōmēdationi erit: & laudi. Vale. Romę. xii. Maii. M. cccclxxii.

Campano.

QVantos etiam in re mœſta excitaſti iocos mihi atq; iis quibus familiariter communicaui litteras tuas? exercuerunt oculos no-ſtros Tabelliones tui euocatorum agreſtium Duces. Contine-re nemo potuit riſum. Vrſinus. Neapolitanus: Senenſis: atq; amicorū alii cachinis nō deſinunt quati. Laudatur in Campano nō īgenium modo: ſed animus in re aſpera bonus: Deſteritaſq; ut multum promiſſa a me: uix ta-men a quoq̄ uel ſperata: uel credita. Hodie Tudertinus præſul mecum ade-quitans uim inquit ſcribendi laudari in Campano putabam: regendi non multum. nunc quātum accipio quid laudem potius neſcio. Crede Papien-ſi mi Decus: in ore es omniū: cōmendantur paſſim hæc cœpta. Bardulus tacet. Qui etiam beneficium meum ignominiam tuā uideri tibi uolebant: conantur factum probare: & male cōciliatis oculis īteriorem ſenſum abſcō-dere. Incumbe operi: ac reliquum Tudertini agri prędonibus purga: Idq; ad mortē contende: ut tuo beneficio ciuitas non poſtrema Eccleſiæ ab in-teritu uendicetur. Nulla iam erit poſthac prouincia noſtra: quæ non tuo præſidatu digna appareat. De mittundo equitatu ægi cū Vrſino: cū Pon-tifice non fuit neceſſe. Breui copias omnes quæ profecturæ in Florentinum ſunt: ī caſtris habebis. propulſari biduo aut triduo mali reliquum poterit. Id ſi fiat: abſenti ſupplicationes: Redeunti triumphum decerno. Brachiani quoq; quos petis: in Tudertiuum uenient ad ſtatiua. Eius imperandæ rei curam tibi iniungit Vrſinus: qui iam tanti te facit: quātus quantus es eſſe percupiat. Vale.

Campano.

NVlla remiſſio amoris: nulla ītermiſſio operæ fecit ut minus tibi
per hos dies reſponderim. Sola fiducia beniuolentiæ noſtræ ne-
gligentiorem reddidit ad ſcribendum. Non deſtiti tamen agere
apud Pontificem quæ deſiderii tui eſſe cognoui. Precatus ſum: commotus
ſum: & liberius aliquando tardis auribus inclamaui. Quicquid id fuit ſuf-
fragii quod eſt ad te miſſum: partem ſenſit operæ meæ. Ero idem ī reliquis.
Tu tibi ne deſis. Laudaris hic non uerbis: ſed uocibus hominum. Quin &
Bardulus idem ſentire cum reliquis cogitur. lyræ: & lituo idoneus diceris:
Contriſtor tamen tot tuis erumnis: quas oculis uideor intueri. Vellem tibi
q̄ ſecundiſſima omnia. Sed heus tu: Quid in re quieta anguſto Præſidi com-
mendationis fuiſſet? Pariter ut aliorum: ſiluiſſent opera tua. Nunc prædicā-
tur: & uirtus q̄ta ſit patet. Reliqua ex Sacerdote: & Oratore: qui ad te re-
deunt. Vale. Romæ. xxvii. Maii. M. cccclxxii.

Cardinali Sancti Marci.

MOx ut Romam redii Reuerēdiſſime pater dedi famulo Epiſco-
pi Nitriēſis perferendas litteras ad te: quas puto iam redditas.
Eo nunc pauciora quæ ſignificaturus ſum erunt: quo ſcio diligē-
tiam Franciſci noſtri cumulatius impleturam quæ forte erant officii mei.
Neapole tañ. Heri magnis honoribus noſtris ſummo dolore meo: emiſimus legatū claſ-
ſis d:ie quidem ſolenni Corporis Domini. Mane aſtante Pontifice: & pa-
tribus in baſylica Petri operatus eſt ſacris: Vexilla īde triremium ex more
benedicta in magna frequentia hominum de manu Pontificis ſumpſit: &
pranſus: eſt apud eum. Ad horam. xx. nouo exemplo idem Pontifex comi-
tante Senatu: & Curia Legatū duxit ad claſſem: quæ paulo infra Baſylicā
Petri in medio Tyberi ſubſederat. Aſcendit prætoriam: & a puppi ex loco
edito benedixit item triremibus: & Legato: & familiæ: & omni nauticę tur-
bæ. Quibus ſiuę in prœlio: ſiue caſu alio uita migrantibus: planā pecca-
torum remiſſionem indulſit. Complexus inde legatum in triremi eum di-
miſit: & ad Vaticanum occidēte iam ſole reuerſus eſt. Putas in digreſſu tā
intimi patris tenere potuiſſe me lachrymas? Non tam luxit unq̄ pia mater
unicum filium: q̄ fleui ego abeuntem Neapolitanum meum. Videor omni
ex parte derelictus: mancus: meiq; ipſius īpotens te atq; illo priuatus. Det
pius Dominus ut bene geſtis rebus utrunq; incolumem breui cernam prę-
ſentem. Noſtra urbana eum ſeruant tenorem: quem hic dimiſiſti. Si dicerē
ſpatiis ingentibus auctum: nil tibi mentirer. Miſericors nos Deus reſpiciat.
Hoc tantum populo ſuo reliquum eſt ad prędidium. Italica quātum uideo:
nutant. Conatus innouandi communis fœderis ad nihilum rediit. Iam eſt
diſſolutus omnis noſter atq; Oratorum tractatus. Volaterrę a Florentinis

deſecere. Miſſus illuc eſt cum exercitu raptim collecto Vrbinas:ad quē & noſtri equites quingenti mittuntur. Varius de his coeptis eſt hominum ſermo. Omnium autem unus cōſenſus: Futurum in Italia bellum ſi fautores uolaterrani inuenerint: Adhuc tamen nemo ſe detegit. Tantum Florentini exules neſcio quid pauxillum conātur. Nihil in tot diſcriminibus Fidei calamitoſius bello. Et hoc malum naſcens opprimat deus. Mi Aquilegienſis conſerua te ipſum. Chriſtianam Remp. cura: & Papienſis tui memineris: qui eo crebrius abſentem ſuſpirat: quo & nunc Neapolitanum nō habet. Vale ĩ domino pr̃ oĩ gloria digniſſime. Romę die. xxix. Maii. M. cccclxxii.

Ol. Cardinali Neapolitano.

Litterę Cayeta allatę triſtem adhuc animum diſceſſu tuo nō mediocriter ſunt conſolatę. Auxiſſet cōſolationem omnem manus tua: ſi eā uel in ſola ſubſcriptiōe uidiſſem. Quę enĩ a Secretario par reddi ſatiſfactio tāto affectui poteſt? Niſi langues: niſi occupationibus ultimis impediris: caue mi domine epiſtolam poſthac reddas tuo Papiēſi: quę amiciſſimam manum non habeat. Vna tantum dictio: quam inſpectā oſculoriſſat ad leniendum deſiderium erit. Lętor incolumem te ueniſſe Cayetam. Inurbanitatem Epiſcopi non tam miror: q̃ doleo. Ineptus ad omnę obſequium eſt: & litteris ſuis minimum tribuit. Olim tranſeunti mihi Fulginio: cū Cardinalis eſſē: ipſe prędidatum loci teneret: nec exiuit obuiam: nec abeuntem eſt comitatus. Vel arrogantię culpa hęc ē: uel quod magis puto: negligentis ingenii. Cuius rei argumentum colligo: quod doctrinam non contemnendam ad multa utilem: conſeneſcere Cayetę ſine fructu ſit paſſus. Sed mitte hominem ut ignauum: ſic indignū cui ſuccenſeas. Bene fecit tua dignatio iniuſſu Regis non progredi. Ad eius arbitrium accōmodanda ſententia eſt: ea prę ſertim in re: quę non minus noſtri: q̃ tui honoris eſſe uidetur. Ita probauit hodie Pontifex: Ita & Patres: a quibus recitante Senenſi auditę tuę ſunt litterę. Puto te iam Neapoli eſſe. Oro noſtri memoriam habeas: Cōmendes me Regi: cōmendes me patruo Comiti: Idem tidem probās q̃ eis ſim deditus. In noſtris Vrbanis nil accidit noui prẽter id quod perlatū iam Neapolim puto. Reſcripſit Mediolanenſis ad litteras Regias: quibus diſſolutum eſt foedus. Lectę ĩ hoc hodierno Senatu ſunt. In quem ad cęteros Oratores introductus eſt etiam orator Gallorum Regis cenomanenſis Pręſul. Verba utrinq; ab iis nōnulla: plęna tamen modeſtię. Ex Bonifacio: Corſicę inſulę portu allatę a Vicecācellario litterę ſunt: quibus ſignificat eo ſe loci cum triremibus incolumem peueniſſe. Q̃d de Caſtiliono ſuſpicati inſimul ſumus: id reuera erat cum Pontifice: & patribus quattuor conuentum. Confeſſione eorum poſt tuum abitum didici

F. Patricius.

cuncta. Vide nunc artes: quibus eſt nobis uiuendum. Hoc ſpem cõceptã
feſellit: quod ille nondum ad nauigandum inſtructus ſerius opinione ſoluit
e portu. Vale ergo mi pater: & has litteras uel cela: uel lacera. Romæ
viii. Iunii. M.cccclxxii.

Cardinali Neapolitano.

INtelligo Dignationem tuam Neapolim perueniſſe: & magnis
eam fuiſſe acceptam honoribus: non a Rege modo: & filiis: quo
rum in Apoſtolicam ſedem magnifica ſunt ſemper officia: ſed a
populo etiam Neapolitano Antiſtitis ſui ſtudioſo: ac cupido. Lætatus ĩ his
rebus admodum ſum: uidens Neapolitanum meũ: cũ quo mihi cõmunia
ſunt bona & mala: cõmendationibus in dies magis augeri. Diſceſſus ex ur
be omnium: quos hactenus uiderim celeberrimus fuit. Acceptio in patriã
conſenſum noſtrum equauit. Cætera oro curſum hunc ſeruent: & protector
noſter deus in faciem Chriſti ſui ſemper reſpiciat: ut ſit illi ſacerdotii digni
tas in æternum. Laudo accelerandæ profectionis conſilium: ſic tamen ut
neceſſarium aliquid non omittatur. Sedere diutius apud ſuos in ſuſpi
tionem delitiarum poſſet uenire: Minus autem inſtructum proficiſci q̃ ſuſ
cepto operi expediat in conſulti hominis haberetur. Sic utriq; rei eſt con
ſulendum: ut maturata omnia: non feſtinata dicantur. Pro ſapientia tua:
quæ eadem ſemper in omnibus fuit: te uidere hæc puto: ſed non minus cu
rare. Ego quicquid hic pertinere ad tuam æſtimationem augendam cogno
uero: ita ſuſcipiam omnibus horis: ut tu tibi ſatiſfactũ exiſtimes: cæteri ue
ro intelligant nil mihi charius patre abſente. Poſt habitas ſecũdas litteras
uocati in Senatum non ſumus. Puto quo die primum uocabimur recitatu
rum ſuas Pontificem: ſi quas ad eum miſiſti. Ita enim de legatorum litte
ris ſemper eſt ſolitus. Quo magis te hortor ut eum eas formas: id cures ge
nus eſſe uerborum: & rerum quod iudiciis noſtris reſpondeat. Laudatæ ſũt
primæ: Laudatum iri cæteras: & puto: & cupio. Quod aliis meis tuam di
gnationẽ rogaui: etiam præſentibus rogo: ut cõmendes me Regi: commen
des patruo Comiti. Tu uero imprimis memoriam deditiſſimi Papienſis ſi
nu contineas. Vale fœlix pater: & Domine omni ueneratione digniſſime.
Romæ, xi. Iunii. M.cccclxxii.

Campanus Cardinali Papienſi.

RVimus: ruimus mi Papienſis. Non Deo: non nobis curæ ſumus.
Volumus conficere Turcarum bellum: & tamdiu Tudertinas
clades in oculis ſuſtinemus. Vndecimum iam menſem uexatus
ager: incenſæ uillæ: direpta atq; exuſta oppida: interfecti oppidani: factæ
in agro: factæ itra urbem cædes: nihil nos mouet. Aut dormitis iſthic om

nes : aut omnem exuiſtis humanitatem : aut & Deum : & homines : & famam floccifacitis. Vbi maieſtas illa priſtina iſtius ampliſſimi collegii? Quod nonmodo exortas in Italia contentiones opprimere : ſed in ultimo terrarum orbe inter potentiſſimos Reges : & imperia : mota bella ſummouere : pacemq́ ubiq; ueluti manu quadam conciliatrici ſerere conſueuit? Si peccauerunt ciues : cur non ſtatim plectebantur? Si non peccauerunt cur excruciantur tam diu? & ſi pauci fuere in culpa cur dantur omnes in prædam? qui modus : quæ ratio huius belli? Aut quæ latebræ conſiliorum ueſtrorum? Si reducendi erant exules : & dignitas iſtius Sedis ita depoſcebat : nullius iniuriam aut calamitatem perferre : cur non ſtatim reduxiſtis? Si ex re non uidebatur futurum reducere : quid tam diu illorum ſpem aluiſtis? quid aut non reddidiſtis illis ius : aut non compreſſiſtis iniuriam? quid expectatis? quem exitum tantis cladibus dari ſtatuiſtis? quæ mens & ſententia ueſtra? Vultis reduci exules? reducantur. Arma atq; arcem habetis in poteſtate. Vultis excludi? pellantur agro : liberam metu ciuitatem relinquite. Capita factionum Romæ cum habeatis quid reſtat amplius cur aut non concilientur : aut non opprimantur? Ardent hic bella ſubditorum ueſtrorum : & auctores bellorum apud uos nonmodo ſine pœna aliqua : ſed etiam cum ſpe præmii retinetis : & plus a uobis ſperant qui fecerunt atrocius. Atq; eo impietatis apud uos iam uentum eſt : ut aut animos ad miſericordiam eorum qui hæc patiuntur : aures ad clamores eorum : qui hæc ſcribunt : occuluiſſe uideamini. Tum quæ tanta eſt audita negligentia : ut neq; iacturam prouinciæ : neq; factionum grauiſſimarum per finitimas ciuitates motus periculoſiſſimos : neq; quid homines paſſim & ſentiant : & obloquantur attendatis : obliti offici : dignitatis ueſtræ : & loci : in quo poſiti eſtis. Mala eorum : qui ueſtræ commiſſi ſunt curæ per caliginem inſpicitis : per ſomnium cogitatis : aut ſi qua ſubit harum rerum cogitatio : plus uobiſcum ualent priuatæ ſimultates : quam conſilia publica. Nemini ratio habetur quid imperio conueniat ueſtro : quid ad maieſtatem iſtius Sedis pertineat. Omnes priuatis ſtudiis ad odium gratiamq; diſtrahimini : ut etiam de me ipſo reddenda ſit ratio : qui ea geſſi non quæ placerent omnibus : ſed quæ ad pacandam primum ciuitatem : deinde prouinciam ſedandam : poſtremo ad retinendam dignitatem tantæ Sedis factura uidebantur. Quid enim aliud attulerunt initia aduentus mei : niſi pacata omnia : atq; tranquilla? Non inducias ſtatim indixi? Non de reuocandis ex-

ulibus primo quoq; tempore mentionem intuli? Non eorum nume-
rum redigere ad pauciſſimos uolui? Mox ad nullum redacturus ſi con
ditionem accepiſſet: quam non uoluntas mea: ſed temporum neceſ-
ſitas daret. Non decretum Pontificis de reſtituendis oppidis exhibui?
non priuſquam arma inferrem cum decreto non paruiſſent ſepties ad
monui parendum eſſe Pontifici? Nihil mea ſententia geſſi indignum of-
ficio meo: cum iuſſis maiorum non paruiſſent: nec parituri uiderentur: in
eo quod exules erant complectẽdos humanitate: cõfouendos monitis: om
ni uia leniendos exiſtimaui: Nec calamitatem adiiciendam: quod intellige
bam ſalutem eorum æque ac ciuium aliorum ad me pertinere: cum me: &
mea patientia abuterentur: cum predæ in oculis agerentur: mœnia urbis
quottidie inuaderentur: cõtemnerentur mea iuſſa: monita irriderentur: col
legi animum: cogitaui perſonam Principis gerere: & huic prouinciæ ea de
mum conditione eſſe præfectum: ut parere omnes meo imperio cogerem.
Itaq; inuitus conuerſus ad arma: finitimarum ciuitatum auxilia non auſu
temerario: aut licentia mea: ſed Pontificis & nomine: & decreto conuoca-
ui. Peruſini: Meuaniates: ſpoletini: ſpelani: & Vmbri alii: Namiẽſes: ameri
ni: Vrbeuetani: quibus cũ nulla fuerat mihi conſuetudo: an mihi priuata au
ctoritate paruiſſent? præſertim plęriq; homines partium diuerſarum. Num
Bracciani equites nullo a me accepto ſtipendio ita properaſſent? Si mea
hæc fuit gratia mirum eſt hominem externum tantum his in locis potuiſſe:
quantum ne qui hic nati ſunt unquam potuerunt. Si Põtificis auctoritas:
cur ipſe tandem accuſor? Non accuſaris inquis. Equidem nondum in iudi-
cium uocor: ſed mihi improbari a factioſis quæ geſſi accuſatio eſt. Quod ſi
liceat: percunctari calumniatores meos uelim: cum fide non ſeruata: cum
ruptis induciis: omnibus diebus: omnibus horis oppugnarer: cum litteræ
meæ: & nuncii ludibrio haberentur: quid facere me uoluiſſent? Cuſtodem
urbi datum: præfectum prouinciæ: & quod pace ac uenia eorum dictum ue
lim: in his locis Pontificis perſonam ſuſtinentem? Itaq; Matheum magno:
& delecto peditatu mœnia urbis oppugnantem: diripientem agrum: uil
las incendentẽ: oppida igni ferroq; uaſtantem: captiuos omni genere ſup
pliciorum excruciantem: me: & litteras: nunciosq; meos mirifice contem
nentem: atq; eludentem: opera conſilioq; meo: auxilio finitimorum: quos
dixi: Mõticula exui: Soprano ſpoliaui: Roſario fugere coegi: q̄drellis eieci.
Compeſcui hominis audaciam: incurſiones: prædationeſq; cohibui. Hæc
cur fecerim quis non uidet? modo factiones oculos illis non eripiant. Intel
ligebam & perſpiciebam deberi exulibus patriam eiectis domum exclu

ſis reditum. Verum neq; per ignem:neq; per ferrum:neq; per ullum genus
iniuriæ deberi:& reconciliandos illos eſſe ciuitati ad quietem:non ciuitatē
illis prodendam ad cędem. Pontificis fuit uolūtas : cur me accuſant? Si nō
fuit : cur ſum deceptus illis breuibus? Intelligebam niſi depoſitis armis re
conciliatum locum eſſe omnino nullum:& niſi prius foris arma deponerē
tur deponi arma intra urbem nō poſſe. Intelligebam exules niſi ſpe aliqua
iniecta:non facile:ut arma deponerent poſſe adduci. Hanc ſpem quantum
in me fuit quibus non pollicitationibus porrexi? An & hoc quoq; non ad
iecerim? Si parerent Pontifici curam illi fore neceſſariam:ut aut eos reduce
ret:aut aliquem:in quo agere poſſent locū aſſignaret. Hæc opera : hæc cō
ſilia mea:quę ſi ex mente Pontificis fuere nullus eſt calumnię locus. Si illo
inuito geſta ſunt cur tot illius breuibus : tot collegarum tuorum litteris de
ceptus ſum? Verum de me ſatis eſt. Vos optime Pontifice per factiones
abutimini. Caput omne diſcordiarum ex uobis eſt. Vos ſeditiones & ſuſti
netis:& alitis. Vos in eos qui ciues ſuos uectigales ueſtros depulerunt non
animaduertiſtis:Eos qui bellum patriæ per ferrum:& ignem: & omne ge
nus cędis intulerunt non cohercetis. Complectimini diuerſis ſtudiis utrāq;
factionem. Me qui mederi huic morbo ꝓ dignitate mea: pro maieſtate Se
dis ueſtræ :pro quiete urbis :pro beneficio prouinciæ cuperē neq; armis:ne
q; conſiliis adiuuatis. Mulierculaꝛum more de gallina:& ouo diſſidentium
inter uos contenditis:mentimini quiſq; quid libeat:nemo quid liceat cogi
tatis. Nec eſt mea hęc querela:clamant prouinciales:uociferantur:ſtupent
finitimi:& officium ueſtrum curamq; requirunt. Iam audent in uitam mo
reſq; noſtros prorumpere. Nihil fit a nobis quod in hac tanta negligentia
non exprobetur. Vna eſt omnium uox tanq̄ exprobatio. ualeat fiſcus :per
eant prouinciales:& iam hoc bello ne ignoretis. ita eluſcitata ſunt partium
ſtudia:ut nullum nec minimum quidem oppidulum non ſit erectum in ue
terem factionem:cunctactione ueſtra breuis plaga breui in profundiſſimū
dilatabitur. Video cladem:quam uobis uaticinia minantur. Mihi ſatis eſt
ad conſcientiam iudicii mei teſtatum eſſe quod ruimus:aut ſi qua ſpes eſt:
ita cenſeo pellenda eſſe ex agro Tudertino exulum capita:recipienda op
pida:amouenda exulum: deponenda intra urbem arma:magiſtratus refor
mandos:adhibēdum præſidium ut improbi comprimantur. His peractis:
omni ſtudio incumbendum in reducendis exulibus. Hæc tecum liberius:
ut ſoleo. Vale. Tuderti.iiii.Iulii.M.cccclxxii.

Campano.

EO minus multa rñderẽ poſſũ ad lr̃as tuas: qđ accinctus ad diſceſ
ſum tabellarius añ cubiculi fores expectat. Breuitatẽ nũc a quo
aĩo fer: ſpacii aliqđ ãplius nactus tuis lamentis pluribus rñdebo.
De iteritu Tudertino qđ eñi aliud dicã? De execratiõibus quoq; intuentiũ
nr̃a dedecora nõ tanta tu refers q̃ta iam dudũ mente concipio. Obprobriũ
hoĩum ſumus: & abiectio plebis. Quid ergo nõ ſubuenitis ais: uos q ad Se
dis cõſiliũ cõſedetis? Cãpane mi nihil hac pcunctatõe facilius: nihil ſatiſſa
ctõe moleſtius. Si parſum putas cõſilio erras: Si nõ ipẽſum obſecratõibus
quod potuit falleris: Si nõ denunciatum etiam quod accidit: caſurumq; eſt:
male meritus es de nobis. Præſtita hæc multo ante officiis noſtris ſunt. Ni
hil omiſſum quod ſeruandæ Fidei: ſeruandę prouincię utile uideretur. Nos
cum dico eos dico quibus eſt ſumma uolũtas nulla: omnino poteſtas: qui
bus etiam eo minus eſt fidei: quo minus apud Principem loci. Paucorũ ſũt
noſtra decreta. obſidetur quicquid id eſt: unde in omnem dictiõnem noſtrã
manant bona: & mala. Obſeſſores qui ſunt: & quibus ſtudeant ipſe tu no
ſcis. Putabam nuper cum eſſem in prouincia: nec meo de rebus Tudertinis
iudicio crederetur: uel inuidiæ: uel odii obſtaculum eſſe. Paris enim ſępe di
gnitatis id eſſe incommodum conſueuit: proptereaq; ego partem illam præ
ſidatus depoſui. Sed te mox ſuccedente interius uidi quod obſuit. Nulla
tua eſt culpa: nullum crimen. Conſilio præſtitiſti quod in te fuit. Vim adhi
buiſti iuſſus atq; inuitus. Altius deſcendunt mali radices: q̃ ut introſpicere
intuentium paſſim oculi ualeant. Laudauit te in Senatu Pontifex. Lauda-
uit ſana pars patrum. Si quos indigna factio uexat nil te eorum turbent iu
dicia. Pauci boni inſtar ſint omnium. Xyſtus etiam conſoletur: qui tribuit
multum operibus tuis: & imputat nihil. Sedis utinam conſumptis prope re
bus ſalutarem medicinã inueniat. Præfectum mittit: Si ad pellendos agro
prædones: reducendoſq; inde exules: opportunum conſilium. Si ad cogen
dam ui ciuitatem: extremus: ut puto interitus. Non tacui hæc. Ad compo
nenda: & pacanda omnia mitti illum affirmat. Ita ſit oro. Tu illum ſi pote
ris conſilio rege: Idq; obteſtare: malit omnia: q̃ arma ciuilia experiri. Quod
ad priuata noſtra attinet: per nimium triſtor mi Campane his tuis anguſti
is. Non putaui ad tantum tempeſtatis te mitti. Credidi homini Epiſcopo
extra inuidiam poſito: & noſtrarum contentionũ experti plus fauturi huic
iri. Auctas procellas nunc uideo. Quid tibi dicam mi frater? Confirma ani
mum: & dura hæc primi præſidatus rudimenta ea modeſtia perfer: ut uita
incolumi nihil non ad cõmendationem exercendamq; uirtutem tibi acci-
diſſe exiſtimes. Ego cum breui depoſiturus omnem prouinciam ſim: id qđ
taceri a te opto conabor ſi potero: præſidatũ Fulgineuſem tibi ipetrare: ut

& reſpirare in quietiſſima ciuitate poſſis: & ſine honore iam administratio nis non ſis. Beneuale, Romæ quinta Iulii. M.cccclxxii.

Leonardo Montagnæ.

PEtiſti tuum dyſtichon ita Pontifici reddi: ſi reddendum ego il lud putarem: Metiens animum ſuum ex meo hodie reddidi miſ ſo iam ſenatu. Legit. Delectatus eſt. Multa huiuſmodi accepiſ ſe a te cõfirmauit. Proferenti inde mihi difficultates tuas domeſticas: affe ctum podagra corpus: Filias nubiles: onus familiæ: Tum poſtulãti ut ſum mula illa petita inopiam leuaret: difficiles & ipſe res ſuas adduxit: neceſſita te aiens non uolũtate negari quod queritur. Negauit itaq;. Excuſatio haud ſane paucorum uerborum fuit: Moleſta ob id unum quãtum inſpexi: quod deeſt ad pietatem facultas. Eget: ac præterq̃ poteſtate abundat: Cætera multo eſt q̃ ante Pontificatum inopior. Doleo tibi non ſatiſſactum. Id tu modice fer. Non deſeret Dominus quem ad uirtutem creauit. Pro tuis Epi grãmatibus iterum tibi gratias ago: & Vale. Romæ, vi. Iulii. M.cccclxxii.

Cardinali Theanenſi.

VIdi: & legi litteras ueſtras mi Reuerendiſſime Theanenſis nõ ſine multa conſolatione ſpiritus. Quoties enim manum ueſtrã: aut Spoletani noſtri: aut Senenſis intueor: ſenſum capio præte riti temporis: Et pontificatu fruor Sanctiſſimi patris noſtri Pii: Quæ una cogitatio ſolamen malorum eſt: quæ in diem magis undiq; ingruunt. Itaq; ſi ipſe ſemp ſcribo: id ea ratione facio: ut manus ueſtras uiciſſim eliciam. Poſtulata Portugallenſium puto plane reiicientur: ſi ſibi delecti patres con ſtabunt: & apud quem poteſtas eſt fides erit ſanis conſiliis. Gallicana mu tatio in priſtinum rurſus eſt immutata. Neſcio utram mutationem magis dignatio ueſtra ridebit. Poſt ea quæ ſcripſi illico affuerunt litteræ a noſtro Niceno: longiores aliquæ de rebus communibus: breuiores autem ſui chi rographi: In quibus ſcribit prope adductam fuiſſe in extremum diſcrimen æſtimationem legationis ſuæ: ſed benignitate Dei ſuperata artificia mali gnorum: Conſenſiſſe Regem ut ad ſe proficiſcatur: & libere allatam po teſtatem exerceat: Tum autem ſperare mox ut illum conuenerit: non du bie celſitudinem ſuam cognituram odii: non rationis fuiſſe ſuſpitiones inie ctas. Multa eſt fiducia eis in litteris: quas quidem legi ego: & ne errarem le gendo relegi. Hodie recitatæ in collegio etiam ſunt litteræ recentes ex Græcia: quibus ſecundæ res de Vſoncaſſam Pontifici ſignificantur. Affir mant Trapeſſundam expugnatam eſſe: Cetera preter arcem nõ ualidam: ĩ dictionem eius ueniſſe: Exercitũ eſſe ingentẽ pluſq̃ ſexcentorum milium: Peruagaturũ mox reliquam Aſiam ſi non obſiſtat: Turcũ nõ eo animo ſe

expedire ad bellum:quo aliquando noſtros inuaſit:metuere multũ: aegra anima eſſe:& corpore:ac plurimum pedibus laborare. A Venetis magna iis nunciis fides habetur: præſertim quod conſtanti fama cõtinuant. Deus ad ſalutem fidelis populi hos motus conuertat. Lætor Dignationi ueſtræ bene nunc eſſe. Mallem optime. Quando ad perfectum nõdum detumuit crus: ſeceſſu amœno: quem memorat: dies ſuaues ducat. Abunde illi eſt: quo nos maxĩe egemus. Opprimimur æſtu: nec leuamur uncia frigidi. Vrbs tota plæna eſt febribus: uixq; ad miniſterium neceſſarium integri nobis ſuperſunt domeſtici. Præmitto iſthuc nepotem Chriſtophorum. Si Guidãtonius Viterbii non eſt: monui illum ut ad reditum eius apud uos ſit. Conſecuturum me non multo poſt puto: cuius ut omne conſilium noſcat: cogito in primo ſenatu legationem Peruſinam deponere: Illa maxime ratione adductus: quod ad anni pene exitum ueni: quod ieiuna legatio eſt: q^d diſcriminibus atq; incõmodis plæna: quod deniq; ad grauiores caſus: quirari eſſe non ſolent: nil hinc expectari facile poteſt: quod laboranti præſidiſit neceſſariũ. In Tudertinis rebus id ſum ſatis expertus. Experiri idipſum etiã in ceteris timeo. Si ſtudium uiſendæ Tolphę me nõ auertet: Viterbio ueneratum ueniam. D. ueſtram: quam affectu uero complector. Romæ xvii. Iulii. M. cccclxxii

Domino Epiſcopo Capacienſi.

AVdio te togatum licet: uerſari in caſtris. Id facit: ut in papiro breui breuius etiam ſcribam. Nec enim legendi eſt ocium cum ſtat ferri acies mucrõe corruſco ſtricta: parata neci. Inter hos tumultus ſerua te ipſum: & ſacerdotii memoriã habe. Rogaui te olim colligeres ſcripto: & mitteres ad me quæ in Britannis: & Gallis gererentur digna noticia. Ieiune factum eſt: aliquid plæne tamen: nihil impletum. Si potes ſatiſfac non amico tantum: ſed neceſſario tuo. Apud nos plus operor q̃ loquor: tua cauſa cum expedit. Scribo Protonotario noſtro. Illi me offero: qui mihi ſis: monſtro. Cõmendo etiam: licet legationis nomine ſis ſatis cõmendatus. Nicolao noſtro in annum uenientem præfectura eſt prorogata: Et q^d fieri optas: ẽt Cleopatra ĩ arce. Beneuale. Romæ. xxiii Iulii. M. cccclxxii.

M. Patriarchæ Aquileienſi.

BIs Reuerendiſſime pater manu mea ad te ſcripſi. Litteras ipſas iam redditas puto. Non ſupereſt nunc quod ĩcognitum tuis ex me cognoſci oporteat. Hoc tãtũ ſignificãdũ putaui: Nõ futurã Cardinaliũ ordĩationẽ añ Decẽbrẽ. Hæc fides ĩ ĩtimo ſinu eius ẽ: ap^d quẽ cetera ſũt oĩa. Tu ad eã diẽ affuturꝰ an abſuturꝰ ſis neſcio. uellẽ adeſſes. Fa

cilius enim excludi id poſſet:de quo Neapolitanus noſter tuo me nomine uerecunde licet:ammonui t. Inſtat horis omnibus:mirumq; inmodum ex Germanis iuuatur. Nec hic ſurdis auditur auribus: aut oculis inuitis uidetur. Ad conciliandam uolūtatem magna eiuſdem profeſſionis eſt uis. Ego omnia ſolus ſubſtinere non potero. Præſtabo tibi quod potero. Si tam longe inter Hungarum:& Polonum ſunt pactæ induciæ: ſi Turco a nouo hoſte Caſſano grande exhibetur negocium: Si uacas: ſi deniq; per commodum Reipublicę decedere prouincia potes: redi mi Aquilegienſis ad nos. Boni te omnes: Imprimis Papienſis expectat. Vale. Romæ. xxviii. Iulii. M.cccclxxii.

Campano.

CEſſi prouinciæ inquietæ: ac planę ſemp diſcriminum. Vt tamen præſidatus Fulginius deferretur ad te impetrare non potui. Quã ex re maxime doleo. In neſcio quem ex cognatione ſua Pōtifex ſpectat. Mœſtus hinc abeo: familia imprimis male mulctatus. Diem obiit coquus olim tibi tam charus: reliqui ſunt ita: aut temptati febribus: aut uexati: ut ad conſpectum triſtes ad miniſterium pene ſint inutiles. Eadem eſt tota urbe calamitas. Abiere patres. Curiales rari apparent. xenodochia ęgros non capiunt. Deſertæ ciuitati ſunt cuncta ſimilia. Quo tu is: inquies Furcifer? Quo nam alio niſi Pientiam? niſi Senam ad expuendam Vrbanã miſeriam? Loquerer planius: ſed Campano triſtibus merſo quæ aliena lætitia non ſuam triſticiam augeant? Miſerum me: qui benemerendi ſtudio tãtis te malis obieci. quando: aut quo beneficio meo ſciſſuram hanc ſarciam? Vale. Romę ultima Iulii. M.cccclxxii. Peſtilentia.

Cardinali Niceno.

REſpondi binis litteris tuis gratioribus ſemper melle ac ſuccaro. Quid nunc ſcribam nō habeo: nactus tamen in uia hūc neſcio quem ad te uenientem ſcribendum putaui. A meis primum incipiam. Fatigatus ualitudine aduerſa prouinciam dimiſi: quã mihi dediſti. Eo id liberius feci: quod ĩ exitu eſt annus. Tendo ad Aquas Lucenſes: morbis meis: ut admonent medici maxime utiles. Ineunte octobri in urbem redibo: ingratam mihi: quod nihil habet quo lętari bōa mens poſſit. Tuę res uel noſtræ potius: per hos dies nos fatigarunt: Me imprimis affecerunt dolore: quod aperte intelligo artificiis peruerſorum in tua iniuria oppugnari publicam omnium cauſam. Neſcio quo in loco nūc ſint. Si bono: eſt quod Eccleſiæ gratuler. ſi malo: eſt quod tute tecum ad Chriſtum uerſus cum Paulo dicas: Mundæ ſunt manus meæ a ſanguine horum omnium. Non enim ſubterfugi quominus ãnunciarem eis omne Euangelium tuum. Dur

ra conſolatio rebus tam præſertim afflictis : ſed tamen in tanta iniquitate
patri integerrimo neceſſaria:puto aũt ſi perueniſti ad Regem probatá eſſe
innocentiam tuam : ſimul diſſipata impiorũ conſilia. Id Deus optimus fa
xit:cuius cauſæ nunc ſeruis. Cõmendo tibi tuum Papienſem. Sathan Xan
thonenſis nõ præſul: archidiaconatu:quẽ i male illi credita Eccleſia teneo :
me ſuperbiſſime:atq; indigniſſime trudit. Capitulares:qui a me illum con
duxerant :uexati quottidianis malis remiſerunt contractum. Priuor nunc
annuis trecentis:niſi auctoritas tua ſubueniat. Subueni ergo ſi potes:& ua
le. Deus tibi ad cuſtodiam ſit:& conſilium. Sutrii ante cœnam:& raptim
calendis Auguſti. M. cccclxxii.

Dominico Lucenſi.

O Vrbanam miſeriam conficientem corda: & corpora. Vix ueni
Bachanum ſubito a renibus dolor : ab oſſibus febris : a ſuperci
lio cecidit nubes. Conficio reliquũ uiæ liber: & lætus. Vale. Su
trii calẽdis Auguſti. M. cccclxxii.

Carolo Cremonenſi.

V Enimus Aquápendenté incolumes : Hoc ad cætera læti : quod
urbe exceſſimus. Cõmendo tibi quæ curanda reliqui : Matrem
ante omnia:inde domum:inde uegianam cauſam:inde mandata
ad patrum nonnullos : ad Rothomagenſem: Vrſinum Mõtiſſerrati: & ſan
cti Petri ad Vincula:poſtremo litteras obſignatas:& a ſecretariis traditas:
ut q̃ primum mittantur ad quos inſcribũtur. Penſionem ultimam legatio
nis: ſi a Tyburtino accipies : depone apud Spanochias:& chirographũ ſer
ua. Ducentorum:& ſeptuaginta aureorum erit. Si ea forſitan tardius mitte
retur ſcribe ad eum:ut ocius mittat. Adi ſæpe Cardinalem Montiſſerrati:
& quære numquid habeat nũciandum: Sæpius autem Rothomagenſem:
quo ſemper abſens patrono ſum uſus. Si Robertus & Arenes ſequi famili
am uolunt ueniẽdi fac poteſtatem. Imprimis ſit tibi ſemper papyrus in ma
nibus:& calamus:ut etiá minuta itelligam tua ſignificatione. Vale. Aquę
pendenti. ii. Auguſti. M. cccclxxii.

Dominico Lucenſi.

E T Aquá pendentẽ quoq; incolumis : Quid dico incolumis ?
Hercules uiribus : Mancinus lætitia : & alter tu eſurie aſſidua:
Cras attingam Eliſium: hoc eſt meam Pientiam ſupra q̃ dici
poſſit placentem. Tibi aquæ tuę uillanę: Nobis Pientini colles ſunt cordi:
Cardinalis Atrebatẽſs Trahit ſua quemq; uoluptas. Vtri tamen melius ament dicat Albienſis iu
dex : qui dolium indigeni nectaris uno tantum noctis hoſpitio: dimidium
corpore:dimidium duabus buttiliis aſportauit, Scripſi ex Bachano ad te :

hinc quoq; nunc ſcribo : Vel unam modo ſyllabam extorquere a me mille tuis litteris non poteras : Do ultro nunc meas . Ita enim ultimo hoc conturbernio tota me cœpit ſuauitas:ut ſine moleſtia te carere abſens non poſſim.Scribe quottidie:& ineptiarum ueſtrarũ fac ignarus non ſim.Matrem uiſe:& Sueuę chariſſimæ dic ſalutem ex me. Vale.ex Aquapendenti iii.Auguſti.M.cccclxxii.

D.Falconi.

NIl peccaui hoc anno grauius :ꝙ quod diſcedens te allocutus nõ ſum.Inter uias hoc recordatus admiratus ſum factum meũ : nõ tantum damnaui.Falconi ne dextram non dedi:Vale nõ dixi: Me:& meos ut ſoleo eius curę non cõmendaui : quis noſtri amoris conſcius tam neceſſarium officium uel obliuione:uel occupationibus neglectum exiſtimet:ſola tamen neglectum eſt obliuione: dum enim fugere propero ne me dimiſſum Gallicana poſtulata retineant:dum ſuperare dolorem lateris conor febriculæ admixtum : dum deniq; ad diſceſſum congero magis omnia ꝙ compono :tu mihi elapſus es. Quam nõ mereor ueniam da:& homini obliuioſo cauſam obliuionis ignoſce.Ex itinere ſatiſfacio ut poſſum : Vale mi Falco . Pientiam peto : & Senam ad diem ſolitam rediturus . Habe abſentis memoriam:quam a præſente non accepiſti.Tũ mea:& meos tuere ut ſoles:ſcribe etiam ſæpe cum potes.Vt tua præſentia:ſic tuis litteris nil mihi acceptius.Hæc ſatiſfactio quanti ſit neſcio:Par certe non eſt peccato tam graui. Sed ab ingrato debitore id cape qd potes . Vale.Aquæpẽdenti iii Auguſti.M.cccclxxii.

V.Cardinali Spoletano.

NE ignorat Spoletanus pater ubinam agat filius Papienſis : nuncio Pientiam me perueniſſe Pii noſtri terram natalem : Valere etiam cum omni familia: Videri quoq; mihi ex mortis caligine in uitæ lucem tranſiſſe : abieciſſe deniq; onus curarum ac tediorum : quæ Romæ nimium grauant.Nunc meus ſum:cum ante nullius eſſem . Idem V.D.arbitror accidiſſe . Quod cum ita ſit dies hos paucos quaſi feriarum noſtrarum iocunde ducamus : recreandæq; menti ac ualitudini totos nos demus:ut mox ad conſueta regreſſi minus incommode ferre moleſtias urbis poſſimus. Non ſit.D.ueſtræ ad gloriæ inanis: nec mihi ad aſſentationis crimen :quod his litteris addam. Scit Dominus quod a conſcientia os non diſſentit.Proximo Februario cum iter Narnia agerem contemplatus ſum opus cœnobii ueſtra cura erectum:fratrum frequẽtia :& ſtructura ipſa inſigne.Benedixi nomini ueſtro. Rurſum nunc per uicum Montis Roſuli tranſiens magno meo: & aliorum exemplo : uidi ſacellum :coniunctumq;

Xenodochium:quod impeſa ueſtra a Fundamētis erigitur : opus opportu num:& pium:tum profeſſioni noſtræ conueniens. Deſcendi: Ingreſſus ſū : Luſtraui omnia : inde uero egrediens tacitus dixi:Beatus uir:qui intelligit ſuper egenum:& pauperem. In die mala liberabit eum dominus. Porro āt fœlicem eccleſiam ſuſpiraui: ſi illi multi Spoletani contingerent. Qua in re uenere in mentem patres nonnulli ordinis noſtri:qui in domino dormie runt:Sanctæ crucis:Cæſarinus: Firmanus:De Cuſa :ac nup ſancti Angeli Hiſpanus:per quorum Sanctas actiones commendatum eſt miniſterium noſtrum. Comparans inde qui nunc ſimus:& q̄ in paucis religio: quāq; in paucioribus expectatio religionis:uicem Ro. Sedis indolui: uoſq; uel unū: uel cum paucis putaui : ꝑ cuius ualitudine:& uita miſericors rogandus ſit Dominus. Iterum dico:Ab animo:nō mentiendi ſtudio hæ litteræ ſunt. Ita precor bonitas ueſtra accipiat. Si meus Tudertinus uobiſcum eſt:opto illi ſalutem meo nomine dici. Pientię. vii. Auguſti. M. cccclxxii.

N. Epiſcopo Mutinenſi.

SPem:quam de me tibi eſſe ſcribis : certiſſimam habe. Non tanta pręſtiti hactenus quāta i futurum modo poſſim præſtare:eſt animus. Ita uetus conſuetudo noſtra poſtulat:ut omni tempore certemus officiis. Sed ſi de te ego confeſſione tua bene ſum meritus: Si auctor tibi: uel extortor magis Mutinenſis Eccleſiæ:tu quomodo uicem retribuis? & acceptæ ſedis primitias offers? Andreæ meo totiens rogatus anno iam integro uel unum modo ſacerdotiolum non confers:& multa tamen ĩterim uacauerunt. Heccine indicia animi memoris ſūt? Aut quomodo tuis epiſtolis credere poſſum diuerſa in me opera intuens? Qui te rogauit tuo teſtimonio audiri eſt dignus. Pro quo rogatus es : affirmatione mea meretur quod petii. Quid ergo cauſę in neglecto officio? Mutinenſis mi ſi eſſem pręſens uellerem aurem:moneremq; ut ſoleo :memoriam ueteris amiciciæ nō tam cito abiiceres. Sed uenia præteritis ſit. Edico q̄primum ſarcias ſciſ ſuram hāc charitatis:curesq; a patre Fratribuſq; Andreę mihi gratias agi: non de re inopi atq; abiecta : ſed quæ te:& interceſſore ſit digna. Hoc ni ſiat :puta tibi a Papienſi inexpiabile bellum indictum. Quod te Epiſcopum geras: quod Eccleſię pręter aliorum conſuetudinem ſeruias : quod Epiſcopium repares:& neglecta prędia colas: Quod deniq; ab omni ambitiōe Romanę ſeruitutis ſis procul: Laudo:& gratulor. Sancti Pręſulis hęc ſunt inſtituta: Tam quidem miranda in populis: q̄ in pleriſq; paſtoribus rara. Sed heus tu uide ne aratrum pręhendens retro aſpicias: bonorumq; operū ſacietate optare iam incipias:quod bene nunc deſpicis. Non tantum commendationis hæc ſunt principia:q̄tum habituri detractionis eſſent non ſi

Andreas:zuccolus mutinen.

miles exitus.Non hęc ſcribo quod conſtantiæ tuæ diffidam: ſed quod non
nullorum aliquando inconſtantiam riſi. Circumacto anno legationis pe-
ruſinæ prouinciam in ſenatu depoſui:& me in Tuſciam ad recreandam ua
litudinem rettuli.Hoc addidi:ut ſcires quo tibi dirigendę ſint litterę.Bene
uale præſul omni ueneratiōe digniſſime.Piētię.viiii.Auguſti.M.cccclxxii.

Petro Marſo.

AMmonui te de Chriſtophoro nepote pluribus uerbis: Puto om
nia & mēti habeas:& ſedulo exequare. Id ſi fit tuā:atq; illius rē
una opera curas.Repeto tamē ſummatim quę imperaui ut obli
uionis nulla ſit excuſatio: Prima de moribus eius ſit diligentia:ut ingenue
uiuat:ut ætatis illecebris non capiatur:uenatorum & luſorum contagia ui
tet:Religionis ſit memor.Beatę Virginis horas ante didicerat:Commit-
tendum non eſt ut per neglectum illas dediſcat. Eſuro panem Domini:ad
eius cultum iam nunc imbuēdus eſt animus.Proxima cura de litteris erit:
ut nullum tempus niſi quod datur ualitudini uacet. Libri ſint ſuę delitiæ.
In iis ſe oblectet:& ad uirtutem confirmet.Memoriam imprimis exerceat:
ſine qua tenuis in magno conatu eſt fructus.Liberorū Gentilis phiſici exē
pla ſibi proponat:quorum in tam teneris annis tanta eſt ad orationem ſo-
lutam uerſumq; elegātia.Pudeat eum ſuæ ętatis. Idq; agat:ut natu maior:
non ſit ſtudiis minor.Summa eſt: urgę in utrunq; teneram mentē: nec ho
ram remitte. Vdum & molle lutum eſt:nunc nunc properandus: & acri fin
gendus ſine fine rota. Tibi doctrinę:Illi diſciplinę erit a me merces: & gr̄a.
Vale.Pientię.x.Auguſti.M.cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

EX litteris tuis:ex longa prius cōmunicatiōe fratris Andreæ rem
Senogallienſem cognoui:& tuam ſimul in ſubueniendo celeri-
tatem.Iacobum admirari non deſino:quod aut tantum ſit au-
ſus:aut tam incerto ſit auſus conſilio.Improbitatis uideri poterat conatum
impleſſe:Laudabatur tamen ingenium:Animi firmitas: iuſtus dolor recu
perandę poſſeſſionis ereptę.Nunc autem cum imprudenter adminiſtrata
omnia uideantur:ad improbitatem etiam leuitatis crimen accedit. Te uero
ſatis digne laudare non poſſum:quod in urbem accurrens initiis ultionum
obſtiteris:rumorumq; de te:& Duce temeritatem argueris. Non abſimile:
hoc eſt cęteris actionibus tuis.Impunitatem quoq; ipſi Iacobo ſpero:quan
do a te illam:qui pręſens es ſperari intelligo.Habendę Deo ſunt gratię:q̄d
benefactis tuis debētur omnia.Sed imprimis: quod is hoc tempore ſedet:
cuius & mitiſſimi ſenſus ſunt:& ad ignoſcenda leuia:& grauia ęq; facilitas.
ſub cordatiore Pontifice plus longe operis atq; haud ſcio an inanis ad re-

dimendam culpam adhibendum fuiſſet. Bene ergo ut ĩ malis: habẽt ſe res:
ſed magna meo iudicio cura eſt ꝓſpiciẽdũ futuris. Quid cenſeas neſcio.
Ego tamen ex mea conſuetudine dicam aperte quod ſentio: & quod opta
ri a tuis intelligo. Si credis hoc facto: non futurum poſthac de Vicaria
tu: & Senogallia metum a Iacobo continuum: ſi etiam illum non eſſe odio
quem timemus: Si te quoq;: & Ducem liberos ſuſpitionibus eſſe: Si deniq;
non quæſitum iri qua ratione per æqua: & iniqua finis ſit metu: erras uehe
menter. Hęrebunt hæc ſedulo animis: nec auelli ullis purgationibus poter
runt: Tum intenta ſemper ad perniciem cura. Vide quo in loco poſitus ſit
frater: In medio Dominatu Eccleſiæ: inter plæroſq; populos non ſatis ſibi
pacatos: & procul ab omni fratrum præſidio. Tum noſcis quibus cuſtodi
bus Marcianum ſeq; ipſum permittat. Dalmatis ut plurimũ is locus inco
litur fidei multum dubiæ hominibus: inter quos uerſari illum ſæpe ob mul
ta neceſſe eſt. Tenes quoq; quãta his temporibus ad corruptelas ſit oppor
tunitas: ut paulo plæniore mercede propoſita uix etiam a nobis tuti ẽẽ poſ
ſimus. Si maxime nunc armis nõ petitur Iacobus: ſat uereor ne occultis con
ſiliis periculo maiore petatur. Summa rationum mearum eſt: Timere me
multum uel: loco uel uitæ: uel grauiore calamitate utriq;: Proinde conſule
re: precari: ut ſi recuperandi Vicariatus ĩ Pontifice uoluntas: in Rege nõ
melior q̃ totiẽs fruſtrata tibi ſpes ẽ: de fratis ſalute: & fortunis diligẽtius co
gites. Nõ ẽ tamdiu tẽtanda fortuna: nec eius cũ crimine expectãda conuer
ſio. Abũde illi ẽ domi: unde cũ dignitate uiuere poſſit. Cõſulat uitæ. Ad ui
tã: nõ ad interitũ Martianũ dedit Põtifex Pius. Pecunia uẽditione cõflata
& redimi piculũ põt: & patrimoniũ iter ſuos cũ æſtimatõe augeri. Non ut
cæterarum rerum: ſic & capitis conſilia ſubleuationem habent: ubi in diuer
ſum ceciderunt. Mea ſententia hæc eſt: ſi tuæ cõſentiens: grata. Si ſecus: ob
id etiam grata: quod & tuis conſentit: & meæ conſcientiæ teſtimoniũ ha
bet. Cardinali Rothomagenſi: quod ſuffragatum tibi iu deprecãda culpa
præter cæteros audio: gratias pręſentibus litteris ago: ut intelligat benefici
um ſuum pertinere ad plures. Id ſi ita eſt: litteras ipſas per tuorum aut meo
rum aliquem reddi da operam. Quod autẽ ex Pientia ſcripſi repeto ex Se
na: ut te curis non crucies: cumq; in priuatis præſtes: quem cũ ſumma lau
de uidemus in publicis. Vale. Senæ. xiiii. Auguſti. M. cccclxxii.

Dominico Lucenſi.

GRata ſunt quæ ſcribis: grataq; quæ conſulis: grata quæ nuncias.
Quid attinet dici? Totus es gratia. proinde amico tam grato
gratias ego plænis affectibus ago. Serua officium: & quottidie
ſcribe. Litterarum poſthac auarus retributor non ero. Si quęris ut ualeo:

Quãtum acceſſit uiæ :tantum & ualitudinis bonæ. Sum Senę. Metire tu nunc magnitudinem illius. Sucuram iterum ſaluta ex me:& mihi matrẽ ad reditum ſerua. Vale. Senæ. xiiii. Augusti. M. cccclxxii.

Petro Marſo.

PLacet reſumptam eſſe priorem inſtitutionem erudiendi Chriſtophori. Imbuendæ non obruendæ ſunt tenerę mẽtes: Idq; agẽdum: ut capiant quantum poſſint: non q̃tum offertur. Itaq; i inſtituto perſiſte. Vidi eius ad me ſcriptam epiſtolam. Si ſua ut puto eſt: inditio eſt creſcentis diſciplinæ: & amantis animi litteras: & quidem etiam nõ hebetis ſtudii. Pergat ut cœpit. Mihi abeo nihil optabilius eſſe poteſt: nihil a me illi utilius. Guidantonium noſtrum certe ſcio ea pietate ad regendum adoleſcentulum eſſe: quam memoras. Idem in meis reliquis fuit: & futurum poſthac quoq; confido. Retribuam ſi potero. Si non potero retribuet Deus. Obedite illi ambo: nec minus obſeruate uultum eius q̃ meum. Libentius faciet quod facit: cum bene accipi: & fructum ferre ſuam diligẽtiam noſcet. Priuatis ueſtris ſi quo egetis: non patimini a quoq̃ præter me proſpici. Scribe tu omnia: Actutum quæ neceſſaria erunt habebitis. Curãdum eſt: ut quibus labori ſumus: etiam ne oneri ſimus. Vale. Senæ. xv. Auguſti. M. cccclxxii.

Chriſtophoro Nepoti.

GRatæ fuerunt litteræ tuę: quas proxime accepi. Video mandati mei es memor. Studia non intermittis: & ſtilum iam non inerudite exerces. Placent hæc adoleſcentiæ initia. Cura ut cætera non ſint his diſſimilia. Tam te diligere potero: q̃ tu litteras diliges. Da etiã operam ut de moribus: & religione tibi ſit ſtudium. Indignus eſt labor: q linguam ad dicendum non etiam mentem ad bene operandum inſtituit. Summa omnia ad uirtutem porrigit Deus: Præceptorem bonum: ætatem integram non anguſtam rem domi. Ammonitorem imprimis fidelẽ Guid Antonium noſtrum: qui cum te cultu filii apud ſe habeat: non patietur ſi illum audiueris: a uia bene uiuendi errare. Illum ſedulo audi: & cole: & uenerare ut patrem. Ita eſt nonmodo uoluntas: ſed etiam imperium meũ. Noſtra hic domeſtica bene ſe habent. Valet Bartholomea: ualet Conſtatina ſoror. ædes: & prædia non negliguntur. Scribe ſępe: & Vale tu etiam. Sęnę xv. Auguſti. M. cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

NEſcio an epiſtola hæc: quam Pontifici ſcribo: partem aliquã habeat medicinę. Rurſum ſi habeat: uulneri ne medeatur an cicatrici. Et enim petita ſero: oppertuno tardius forſan afferẽ. Vidę

eam ſi uacat:ac ſi quid ineſt frugis arbitrio tuo uel redde uel retine. Si red-
dendam cenſueris:& tuo ãnulo claude. Baptiſta Francus mecũ fuit ut nar
ro. Retexit cũcta ut ſunt. Nihil de filio patri reticuit. Propterea melius pre
cibus q̃ argumentis agendum putaui. Ignoſce ſi fortior non eſt. Plus cona
ri imbecilla mens nequit. A Therſite nó eſt poſcenda Achillis lorica: Fidẽ
ac quam potui diligentiam bono animo accipe. Bono enim utraq; eſt ad
cauſam adhibita. Puto iam deferbuiſſe apud Pontificem omnia:& in uado
Iacobũ eẽ. Si ita ẽ miſſa fac cætera: & reliquũ hoc æſtatis te apud nos re
crea. Sine te hic ego pene ſum odio. Vale. Senæ. xx. Auguſti. M.cccclxxii.

Xyſto. iiii. Pontifici Maximo.

MAgno dolore Beatiſſime pater me ab initio affecere quæ de Ia-
cobó nepote Pii: & rebus apud Senogalliã geſtis nũciata rumo
ribus ſunt. Indigna eſſe putaui: & leuia:& ſuis omnibus:tuæ im
primis piæ menti multum moleſta. Admiratus ſum quoq; conſilium Iuue
nis: Cuius cum ante hac humani ſenſus fuiſſent quieti:& faciles: & ad gra
tiam hominum ſemper intenti:nunc ſibi ipſis tam eſſent iuuenti diſſimiles.
Verum poſt paulo litteris quorundã prouincialium:cum quibus mihi ma
gnus eſt uſus:certior de tota re factus recreatus ſum plurimum:uidens nõ
tam ad crimen perfidiæ:q̃ ad inconſultum bene agendi ſtudium factũ ſuũ
referri. quam ſententiam protinus confirmauit uiri doctiſſimi:& integerri-
mi fides Baptiſtæ Franchi nobilis Genuenſis: qui biduo Senæ apud me cõ
moratus:rogatuſq; per beniuolentiam noſtram ut ad uerum:non gratiam
rem geſtam narraret: aperte ut uir bonus eſt: dixit die ipſo tumultus Seno
galliç ſe fuiſſe:inſpexiſſe ante omnia:& de uita pene periclitatum: Cœptam
autem cędem:& prędam ad interitum uſq; ciuitatis continuaturam fuiſſe:
niſi accurrens ex uicino Montemarciano Iacobus auctoritate ſua repreſſi
ſſet impetum:& inter ſe ciues concilians quieta omnia reliquiſſet. Nihil au
tem in eo præter affectum reducendorum quorundã exulum: niſi ſanum:
niſi fidele: niſi dignum eccleſia cognouiſſe. ac q̃uis nonnullorum diuerſũ
ſit iudicium: ita ſe tamen putare. nec plus factioſis idigenis q̃ ſibi externo
credendum. Tali igitur teſtimonio laudati hominis:& noti tuæ Beatitudi-
ni adductus reſumo animum: & deprecari audeo feruorem hunc iuuentu
tis. Puto autem eſſe aliquos:qui factum criminando augeant: & ulciſcen-
dum ſuadeant: Atq; illic timore trepident ubi timor non eſt. Ego Iacobum
nõ excuſo. Erraſſe dico:officii ſui fuiſſe nego alienæ ditioni ſe immiſcere: De
reducẽdis exulibus cogitare:quorum: & ſi amicicia ad ſe: beneficiũ tñ pro
uinciæ Præſidi contingebat. Sed quid eſt: Si peccata hominum non eſſent
quid attineret pietatem Domini implorare? cur Propheta diceus miſericors

miſerator:& iuſtus : uno nos ad iuſticiam :duobus ad miſericordiam nomi
nibus hortaretur? mihi quidem Beatiſſime Xyſte multa eſſe uidentur: quæ
dignum uenia Iacobum faciant. Nec fallor affectu: Nec plus apud me po
teſt priuatum meritum Pii:q̄ publica Eccleſiæ res. Sed imprimis eſt ætas
recens multum: & necdum confirmata:cuius ratio ad pœnam erroris apđ
bonos iudices ſemp eſt habita. Quis enī neget aliter attēdi ſolere quę Iuue
nes :aliter quę grādes iā natu admittūt? In illis exitus tm̄:In his ēt rerū cō
ſilia expendi? impellit iuuenes temeritas:& ſanguis ſuo ardore quieſcere ne
ſcius:non ad peccatum nequitiam: ſed tantummodo impetum ferens. At
uirorum longa ſemper eſt meditatio. Cogitata diu ad facinus cura : quod
auſuri ſunt uident:quod uident licet iniquum noſcant :nocendi tamen ſtu-
dio ut pergant moliuntur :raroq̄ eorum conatibus quod rationem habēt:
deeſt ſucceſſus. Quo fit ut quanto hos acrius cognitio maleficii damnat :
tanto illos lenius ſtulticia: & inconſideratio puniat. Eam ob rem fidenter
multum pro ſe deprecabatur Propheta. Delicta iuuentutis meæ:& ignorā
tias meas ne memineris Domine:quaſi iuſtæ ueniæ eſſe contenderetur:quę
non uoluntatis ſed ætatis fuiſſe cognoſcerentur. Sed huic excuſationi ad-
duntur merita germani fratris Cardinalis Senenſis:quę per omnem uitam
fuere eiuſmodi:ut condonari ſibi hæc una iuuenis imprudentia non iniuria
poſſit. Laudauit eum ſæpe ſanctitas tua uerbis ampliſſimis:Nouit mode-
ſtiam eius tintegritatem:& fidem. ſcit quāta cōſtantia ſupra ſortem ætatis
duas iam Legatiōes pro eccleſia geſſerit : alteram in Piceno:quo tempore
hoſti Sigiſmūdo nō mediocribus periculis reſtitit:& Saxoferratum oppor
tunum oppidum tuæ Apoſtolicę ſedi reſtituit. Aleram apud Germanos :
in qua ſalutaria multa ſunt conſtituta:Atq̄ illud imprimis mgno ingenio
procuratum: ne poteſtates nonnullæ ad perniciem noſtram apud Cæſa- De Cōcilio innu.t.
rem congregatæ peſtiferis cōſiliis locum inuenirent. Hæc profecto tam il
luſtris in Cardinali uirtus ſatis uideri ad ignoſcendam ſtulti fratris temeri
tatem exiſtimo. Sed ſi non ſatis uidetur nunquid nō ſatis uidebitur recens
fœlixq̄ Pii memoria? Recordaris quanta ille uiuens ingenio tuo tribuerit :
Quāta de ſumma doctrina quottidie prędicant :q̄ diſerte publicas tempo
rum illorum diſputationes litteris commendarit : q̄ deniq̄ te dilexerit : &
præſidenti tuis minoribus fauerit. Es imprimis memor qua gloria Roma
num ſacerdotium rexerit:quibus operibus inclinantem Apoſtolicam ſedē
in ſuam dignitatem ſtatuerit:quibus etiam erumnis:& uitę diſcrimini bus
oppugnatoribus noſtris obſtiterit :ut nulla illi cōtētio:nulla dimicatio fue
rit:in qua manus Domini ad uictoriam non ſit operata. Auxit Dominatū
Eccleſiæ. Ciuitates multę quæ tibi nunc parent ; elapſæ olim manibus no

ſtris partim nos oppugnabant:partim rediturę nunq̄ ad matris gremium
uidebantur.Reductæ ſunt tamen . Necq; in his reducendis aut angoribus
ullis :aut periculis inualidus ſenex pepercit. Iam uero quæ pro fide Chriſti
ſupra omnem hominum expectationem eſt ſępe conatus uulgo ſunt nota:
& tuis aliquando laudibus celebrata.Cogitauit certe digna Deo:ac caput
ſuum pro auertēdis iis malis obiecit :quę ab illo pręuiſa:ab aliis non credi
ta:imprimis nunc Italię finibus urgent . Hic ergo talis ac tantus Pontifex
anteceſſor tuus: Tibi amicus : Iacobum ſororis Germanę filium mire ama
bat.Ad menſam: ad libera occupatiōibus tempora pro delitiis adhibebat:
cuius etiam ad uirtutem indolem mirabatur. Profecturus in Turcos cū fra
tres eius cęteros dimitteret in Italia : hunc quocq; ſalutis cauſa cogitaret di
mittere :nunq̄ adoleſcens eſt paſſus.Me audiente lachrymans eſt depreca
tus:ut a ſe quoq; perſolui Deo ſineret id naualis militię decus.Non paſſu
rum enim quantum poſſet ſancto Auunculo inter hoſtes uerſante:ſe inter
ſuos ignauum ocium agere. Quod animi ſpecimen intuitus Pius:præmiſit
illum Piſas ad Triremes per fretum Sycilię ad ſe ducendas: quę conceden
tibus Florentinis ibi erant ſua cura inſtructę: qua in nauigatione ſic perſti
tit:ſic cupidus ad holocauſtum Domini ferebatur:ut pietatis : & religionis
magna in eo iam tum argumenta cognoſcerentur.Pro hoc igitur cum bea
tiſſimus Pius beatiſſimum Xyſtum complexus:per cōmune ſacerdotium:
& antiquam beniuolentiam:& per opera tam fructuoſi Pontificatus arctiſ
ſime deprecetur:quis neget tantis meritis mediocrem noxam Iuuenis con
donandam?Principes aliquando ſæculi ob illuſtrem tantum docti alicuius
uiri memoriam inter media arma inimicis urbibus pepercerunt . Pontifici
omnibus ſæculis memorando a tam clemēte Pontifice id non dabitur?Ad
duci non poſſum ut uel hac hora ignotum iam Iacobo non putem: Vel ſi
ad correctionem longior adhuc indignatio retinetur:breui ignotum iri nō
credam.Id mihi grauitas tua & pietas : & horum quæ dixi cogitatio facile
perſuadent.Sed & huic ciuitati tuæ Senenſi aliquid procul dubio eſt indul
gendum . Suū quidem illa te putat:Et generis tui uetuſtatem refert ad ſe a
Video quātum uenerentur pręſentem pontificatū hi ciues:q̄ te colant :quā
ta de te ſperent. Veniunt ſępe ad me.Rogant quid de Iacobo credam.Sol
licitis animis euentum tui decreti expectant .Omnes autem ſeruare ſuum
ciuem orant:ac cupiunt.quibus eam ſpem pręſto: quam de te mihi tua be
nignitas pręſtat.Eſt inter eos ut ſcis:multæ humanitatis ac modeſtiæ Prę
ſul Maſſanus tuæ Beatitudinis nepos.Eum obſeruāt maxime:habentq; in
honore .Cerno haud dubie quātum tu ad lenitatē in Iacobū addes:tantū
illos ad ſua in illum officia ſedulo addituros , quæ cum meo teſtimonio ma

gna ſint:etiam tuo beneficio ſunt futura perpetua.Sed nolo hæc omnia ua
lere ad ſalutem iuuenis.Concedo inferiora eſſe eius peccato: ſolam ſeuerita
tem intuendam permitto.Quid Xyſte Beatiſſime?tuę ne ſanctę cōſuetudi
nis cauſa nō facies?quid alia rerum cauſa minus faciundum exiſtimas? Ce
lebris ob multa es toto orbe terrarum . Laudatur in te religio:integritas:
munificentia:bonorum operum ſtudium: doctrina ingens: qualis noſtra
ætate maior non fuit.Sed uenia tua dixerim:nil horum tantum gratiæ a fi
liis hominum tibi conciliat:quantum in eorum fragilitate compaſſio.Mix
taq; ſemper emendationi facilitas.Nil in te unquam crudele:nil ſęuum:nil
inexorabile inuentum eſt:decreta tua ad clemētiam: & benignitatem ſunt
ſemper relata . Imitator Ieſu Chriſti magiſtri tui fuiſti: cuius miſereri pro-
prium eſt ſemper:& parcere.Audiſti præceptum euangelii ſui:Diſcite a me
quia mitis ſum & humilis corde.Illud quoq; apoſtoli Pauli noſtræ ſorti cō
uenire putaſti.Vos qui ſpirituales eſtis corrigite in ſpiritu lenitatis. Memi
niſti deniq; noſtræ infirmitatis:& quod erramus omnes:& labimur . Ve-
niamq; quam quęrimus nobis impertiri :etiam filiis noſtris debemus .diui
na hæc inſtitutio paſſim in ore eſt omnium:cumq; de te ſermo habetur:pri
ma ſemper ad commendationem tuam proponitur. Quam ergo in cæte-
ris tanta gratia in hunc diem ſeruaſti : ne patiare nunc primum in Iacobo
proiici.Audi te ipſum:& tua dura conſilia reiicę.Plus tua te manſuetudo:q̄
aliorum iudicia hactenus adiuuere.Noli id dici iam : quod de Pontificibus
nonnullis aliquando eſt cognitum : quorum mitia principia: aſperi exitus
excepere. Sit ab initio in finem una eademq; ſemper continuata benigni
tas:ut eadem ſit ſemper populorum de te benedictio. Caſtigatus iuuenis:
non morti traditus narret in æternum opera patris : nec plus Pio : q̄ xyſto
ſe debere intelligat.Ego uero beatiſſime paſtor : cui Pius ipſe moriens hos
ſororis filios commendauit:Cardinalem me creans de manu tradidit :ſem
per autem: ut pater eſſem edixit .Procidens ante pedes tuos te oro:atq;
obteſtor : ut fiant aures tuæ intendentes in uocem deprecationis meæ:
Indulgeas iuueni boni Cardinalis Germano:Benemeriti Pontificis ſangui
ni:conciui tuo Senenſi :conciuibus ſuis accepto : Neue aliud ſtatuas:
quam quod tibi pia mens dictat . Ignouiſti alienis : Ignoſce etiam tuis:
nec minorem cogniti : quam ignoti facilitatem inueniant . Recordare
quod ſi pro magno peccato : ut uetus uerbum eſt:paululum ſupplicii ſa-
tis eſt:patri pro mediocri nullum eſſe oportet .Corripe iuxta Prophe-
tam in miſericordia uberi .Idq; age:ut non intereat peccator:ſed conuerta
tur:& uiuat.Probatior enim ſemper habita eſt medicina quæ ſanat: q̄ quæ
execat.Sanationem autem eius ſpōdeo tibi Pontifex xyſte. Etenim ſenſus

ſui mihi ſunt noti. Scio q̄ facilè redire in ſemitam poſſit. Vbi abundauit iniquitas: ſuperabūdabit & gratia. Lapſus errore nunc eſt. Cogitatione non tamen præuidit: q̄tum oportuit. Plus autem: q̄ oportuit circū ſtantium conſiliis credidit. Sed recreabit ſe: magnoq; hoc ueniæ deuinctus beneficio ſarciet perpetua fide quicqd ſciſſuræ nunc imprudenti auſu eſt factum. Cuius rei uadem me tibi: dignitatemq; hanc Cardinalatus: & Sacerdotia: quibus ſubſtentor: præſenti chirographo offero. Magnis quidem a te affectus ſum meritis. dediſti meis quæ uolui. Summi honoris Legationi me præfeciſti: a cuius nunq̄ diſceſſi. Omnia hæc q̄q̄ grādia: & imis ſenſibus ſemp̄ hæſura: id tn̄ unum euincet: ſi ſeruo tuo filio meo: Iacobo Piccolomineo peccatū Iuuenile ignoſcens dextera illa benedices: qua confugientes ad te ſaluare ſemp̄es ſolitus. quod ut facias per ſanctam charitatem: quæ tibi cū fratribus eſt: unus ego ex fratribus deprecor. Tot Cardinales a Pio creati ſerui tui: & uirtute non ultimi: bn̄ficium hoc ſua gr̄a conſecuti: ſi minus tibi ꝑpter magnitudinem tuā: at tuis aliqn̄ referre gratias poterūt. Mihi ſit uenia: ſi aut in petendo minus: aut in ſcribēdo fui moleſtus. Vera charitas: quæ uincit oīa: ut ita facerem imperauit. Senæ. xix. Auguſti. M. cccclxxii.

Criſtophoro Piccolomineo Nepoti.

QVod de ſolis litteris cogites: quod ēt nunc poeticam auſpiceris: quod ſæpe ad Auiam ſcribas: quod Guidantoniū audias: boni adoleſcentis officium duco. Hoc quod bene nunc facis: cura ut diutius facias. Illud delectauit imprimis: quod actionē Ciceronis in Catelinam mandatam memoriæ dicas. Id ſi ita eſt nōmodo laudo plurimum: ſed acceſſionē nō leuem factam tuis ſtudiis puto. Recita eam quottidie: ut aio bene inſideat. Nulla re ſtilum erudire melius potes. Aſſuetudine illa tanq̄ educatione quadam appetes ſemper ſimilia. Venient ſcribēti ad calamum nōmodo lecta uerba: & graues ſententiæ: ſed imprimis tonus ille orationis perceptis conſentiens: qui nil languidum eſſe ſinet: aut curtum: aut nimium. Hac ratione in aliorum imitationem ſe tradidere: quorum nunc miramur facundiam. Idem tu ſerua. Cicero ſit ante alios nutritor īgenii. Melius nemo uel dixit unq̄: uel ſcripſit. Huius uel orationes totas: uel locos illuſtres ita ediſce: ut poſitum in eo ſolo credas quicquid id eſt: quod ſcribendo: & loquendo aſſequi cupis. Verſus quidem eruditionem adiuuat. Internoſcuntur multa lege numerorum: quæ apud imperitos ſunt dubia. Et ego partem operæ in ea cognitione ponendam aſſentio: Sed nolo commendationem omnem diſciplinæ tuæ ad uerſum tantum referri. In uita ciuili: cui es dedicandus: frequentior eſt orationis: quam carminis uſus. Immo huius nullus: Illius domi: ac foris aſſiduus. Summa ē

ut poeticæ cognitionis tantum cauſa des operam:oratoriæ autẽ fructus:& glorię.Præcepta hæc ſunt formandæ ad bonas lr̃as menti. Vbi prima rudi menta euaſeris:non deerunt monita ad uitam.Cura nunc tantum:ut inter has Gentilium litteras religionis christianæ ſis memor:& Deo adiutore co nanda tibi omnia putes.Tuamq; interim adoleſcentiam incorruptam con ſerues.Hæc faciens placebis ei ex cuius nutu tua omnis pendet fortuna. Vale.Senę.vii.Septembris.M.cccclxxii.

Petro Marſo.

PLacet continuari a Christophoro æneidos uolumen tertiũ: Pla cet & numeris metricis operam dari:Saluſtianã etiã: & Cicero nianam lectionẽ non intermitti. Sed illud imprimis attendi:ne imbecilla adhuc mens intenta tam multis ad unum quodq; fiat infirmior. Tu qui eius uim noſcis hoc diligenter conſidera. Cura ante omnia:ut exer cendæ memorię nulla ſit quies.Mane & ueſperi perſonet uiciſſim os eius ſolutam orationem:ac uerſum:nec tam aliquando adiiciat noua:q̃ iam par ta confirmet.Meo iudicio id tantum ediſcitur:quod menti mandatur.Ve niens ego plane ut quæq; fuerint recognoſcam.Guidantonius noſter dili gentiam tuam laudet:& fidem.teſtimonio eius cum oia credam ego quoq; te laudo:ac gratias ago.Spem meam: & Pomponii de te cõmendationem non fallis: quod tibi futurum aliquando eſt uſui. Valere uos omnes: & Guidantonium obſeruari permultum ad animum eſt.Vale.Senæ.vi.Se ptembris M.cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

DE Capitaneatu Senenſi expectandus triumuiratus eſt: quo au ctore impetrare illũ facilius Albergato noſtro poſſimus.Nam ne nunc a magiſtratu ciuitatis id poſſit prohibent poſtulationes nonnullę Pontificis.uehemẽtes illæ:ſed parum in hunc diem auditæ.Quo enim ore dent ſeruo:quod tã diu Domino negant. Triumuiri legendis præ toribus de more facti:quibus ſcriptũ nil erit: liberius nobis aſſentient. Eo tempore ſi hic ero operam unius ſatis eſſe putato. Si minus:cõtendam nihi lominus ab urbe litteris meis.Interim quoq; obligabo ex amicis quoſdã: i quos eam ſortẽ caſuram exiſtimo. Debeo Albergatis multa:Tibi omnia. Summa quæq; Senenſi meo:qui mihi hanc petitionem cõmẽdat. De Ni ceno:Rothomagenſi:Auinionenſi:nouis præſidibus:graui autumno: & mortibus reples epiſtolam: quod mihi eſt gratum? Sed te oro: Vbi nam exciderunt domeſtica? De neptis coniugio nonne ſcribi aliquid decuit? An tu minori curæ illam eſſe credis? quam tibi. Scribe quid actum ſit:Et in quem locum uel adduxerit Vianeſius rem: uel adduci poſſe confidat.De

pecunia item Albinẽſi an ſit perſoluta ſignifica. Ab ingrato:& perfido ſem
per erit nobis timendum. Tua uero Philoſophia multum ſum gratulatus:
cui omni affectu uacare te decuit. Si uoluntaria eſt :iterum gratulor. Si co
acta:non diuturnam confido. Incende thura: Impleri iam omnia odoribus
ſenties. Da Falconi meo pontificem:qui uirtutem eius recte expẽdat: Abii
cientur illico cum doctrina doctores: & philoſophia : & libri. Ad negocia
non ocia mi Ruffe es natus. Quodq; ſum ſemper hortatus hortor & nunc:
ut in Eccleſia cui te dedicaſti:naturam ducem ſequare. Sed illud quomodo
non es ueritus ſcribere:præſertim de publicis ſcribens? Nihil eſt intus:aut
in cute quod doleat. Mihi tu hoc perſuades? An fieri poteſt:ut in tanta po
teſtate:in qua etiam uiris præſentem intentant omnia mortem : & in tam
perſpicua omnium rerum iactura: tu ſolus ex conuectorum tanto numero
non mouearẽ? Aut tibi aſſiduitate malorum obduruit cor:aut quod a mo-
ribus tuis eſt alienum:nunc primum es mihi mentitus. Ego tam indignari
præſentibus:& dolere Falconem exiſtimo:q̃ qui omnium maxime indigna
tur & dolet. Id recta ingenia:quale tuum eſt :neceſſario ſolẽt. Vale. Senæ.
Vbi ad diem conſilii tui ero. iiii. Septembris. M. cccclxxii.

Florentinis.

SI uno eodẽq; arbitrii iudicio finis futurus eſt cõtentioni: non &
de finibus:& priuatorũ poſſeſſione:nil interim induciẽ:quas ſua
debã:his:aut illis dediſſe:uel ademiſſe iuris uidet. Si non iudica
tur genus id uerborũ adhiberi in paciſcẽdis induciis põt: quo neutri obſit:
aut proſit poſſeſſio. Hac rõne paſſim quottidie præiudiciis:quæ timent oc
curritur. Litigati porro agri:arati:& ſati ſunt ut accœpimus. Si p inducias
habẽdi hi in ſuſpẽſo ſunt:ut ueſtræ lr̃æ poſtulant: Induciæ aũt poſt meſſem
ẽt ſint continuaturẽ:eo qd iudicari aute nequierit:qd interim erit de frugi-
bus. Ex induciarũ pacto nequicq̃ colligi eas licebit. Ita cũ aratorũ damne:
aut eſca auibus fient:aut recidiuũ ſemen in pabula. Satius nr̃a eſſet ſnĩa: &
xp̃ianis cõuenientius rõnem iniri:qua & condi eæ poſſent:& legitimis do-
minis iudicata re cõſeruari. De hiſce rebus ideo breues erimus. qd inuiti ad
modũ loquimur:ne aut de ignotis diſſerere:aut de alienis plus iuſto uidea-
mur requirere. Summa eſt:ut ſi minus cõueniri inter litigantes de induciis
põt:a uobis tamen:& Senenſibus adhibeat cura ne qd interim incõmodi
accidat:quo iudicandi oĩs conditio difficilior fiat. Valete.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

QVos i turbines:quas i uoragines:quẽ in pręcipitia me cõieciſti?
O ſi emergam:ſed difficile ei qui nouus ſit : facile ei qui iudicio
tuo poeta ſit. Ex dño Gilio noſtro quo in ſtatu : q̃ dubia in ſpe-

ſi m itelliges. Tam exiguũ eſt quod ſpero:q̃ quod deſpero: modo Roma in ſentẽtia perſtet. Factę ſunt inducię dierum. xv. ex urbe obſeſſa prope empo rium fecimus. Vale fœliciter. Tuderti. xxiii. Aprilis. M. cccclxxii.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

Vtinã: ſed qd homini optandũ de hoĩe? Vt ut es: mi Papiẽſis ſal ue: incertus mihi ſum Pontificẽ te malim an Papiẽſem. Hic mul tum delitiarũ: illic laborũ longe: & curarũ plurimũ. Si tu ſalta bis memineris q̃tũ iuraueris pileato. ſin ſubſiſtes: euoca: eripe me his iuictę malis. Hic nihil eſt: quod ad te ſcribã. Tu ſi me amas: quod feciſti: ſemper quoquo ſors ceciderit: Campanum infer. Vale. Sum in rebus multis longe occupatiſſimus: adeo ex Antiſtite factus ſum ſcriba.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

Vmini meo latriã non dubito futurũ q͂d ſcribis: ut labes una to tam ꝓuinciã cõuoluat: malo id qdẽ meo. Quid eni paratius: fuiſ ſes tñ aliq̃to diuinior: ſi addidiſſes & tuo. Iã nũc mẽſtruũ ſupple mẽtũ mihi a te cõſtituo aureos Piẽtinos: ſeu mauis piiſcos qnq; mẽſe ſingu lo Romę agẽti: nã extra urbẽ nihil debẽt mortuis. Viuo hæc dabunt: ꝑter cœnas: & prandia: & qbus epigrãmata donabunt: quorũ libertati nec ego uolo: nec tu potes legẽ ullã ꝓſcribere. Iã itelligis calamitas hęc cuius agrũ ſit decuſſura: nã ubi amotus ꝓuincia fuero quo cẽſes fugiturũ alio: q̃ ad te? Fecit te mihi uectigalẽ Imperii diuturnitas: nec põt arbitrio ſuo nõ ſeruire: q cœpit: q̃q̃ ſi curæ uobis: ut ſpes eſt: fuero: ne attẽtabor quidẽ: aut ſi attẽta bor mouebor: nõ eiiciar: & locũ mutabo: non deponã dignitatẽ. Mihi uero idẽ eſt animus: q fuit ſemp: facile mihi erit fortunã in qua creui: & pferre. in iuria oĩs ueſtra eſt: qui tñ numẽ tot patroni ſuſtinere clientẽ unũ nequeatis i cã iuſtiſſima. ergo tuũ numen facili pacabile cera: ad uota icipiet ſurdius eſſe mea? An quicũq; pedes labent: ut oĩa deſint: q me ſuſcipiat non Papiẽ ſis erit? Quare ne putes in deſperationem me uenturum: nonmodo ſine cul pa mea aliqua: ſed omni etiam culpæ ſuſpitione eiectum prouincia: abdi catum magiſtratu. de Barduli ſupercilio ſcribam alias. ſcio q̃ manifeſta ſu perbia: q̃ oculte ſublabimur: & lucerna tunc prope eſt: ut extinguatur cum ardet inſolentius. Sed hæc ut dixi alias. Nunc Perinum meum audies: ni hil nouum a te peto: eſto qui ſoles. fœliciter Vale. Fulginii. x. Aprilis M. cccclxxiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

Ecepit Nicenus facturũ ſe hodie uerbũ cum Dño noſtro Enar raui conſultationem noſtram ordine omnem: & aſſenſum tuum in cõmunicando cõſilio: laudauit & amorem tuum in me: & in

ſe fidẽ. Altera uox fuit: nunc uerũ eſſe intelligo: quod ſæpe audierã: eſſe te domino Papienſi chariſſimum. Magnum eſt teſtimonium beniuolẽtię ſpoliare ſe: te induere. Ego nõ hoc modo confeſſus ſum: uerum perpetuã beneficentiam in me tuam cõmemoraui: atq; ita admiratio ĩ iudicium ceſſit. Expectabo quid actum ſignificet: nam ita conuenimus.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

REdii tãdem in Prçcutinos noſtros: & cõfatigatis curialibus moleſtiis redii: nõ manſurus modo cum meis: ſed ẽt immoraturus. Dabitur ad te ſcribẽdi ſępe & occaſio: & ocium. interdũ & congrediendi: quod officiũ ſors tulit: ut tu poſſis præoccupare ſi uelis: uelle aũt non dubito: ſi modo nõ impediare: quãq̃ ut eſt in prouerbio: uolentũ impedimenta non tarda. Celebraturus ſum nouã miſſam: aut primũ potius rem diuinã facturus ſolẽni more die ſanctiſſimæ Trinitatis. Aderunt ẽt prælati alii: ſed mihi ſi tu deſis: deeſſe & illi ẽt cum aderunt uidebunt᷑. Tu unus ornamenta oĩum cõcumulabis. Inuito ego te ad Campani tui nuptias: nõ ut amicus amicũ uerũ: uerũ ut patrẽ filius: ut ſi amici amico defuerit: filius pr̃i deeſſe nõ poſſit. quare accinge te ſi phas eſt: ſed cur nõ fas? cũ traditũ ſit uel ſummos reges: ut uectigaliũ ſuorũ feſta honeſtarẽt itinera ſuſcœpiſſe lõgiſſima. Ego etſi tibi uectigalis nõ fui: quod ꝓximũ eſt paratus ſum eſſe.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

VIde q̃ ſtatim qui mei ſunt tui efficiant᷑. æquaſti me beniuolẽtia erga Antoniũ meũ: beneficiis longe ſuperaſti: qui cũ nihil accœperis ab eo cõmodi humanitatis tm̃ exhibueris: q̃tum ipſe qui ei oĩa debeo nõ potuiſſem. Iam qbus uerbis cõmẽdem meos tibi nõ uideo: cũ parua ſignificatione beniuolẽtię in hunc meæ oĩa præſtiteris. Hoc unũ uelim exiſtimes: uideri me nũc tuis manibus ſalutẽ accœpiſſe: quod q mihi adiutores fuere in ea ſeruãda: tam ſtudioſe cõplecteris. Addis quottidie aliquid cumulo tuorum in me meritorum: nam amoris addere quicq̃ non potes: adeo omnia iam ſuperaſti. Vale.

Bartholomeo Scalæ.

MArtiolos Lucardenſes accœpi: numero & ſuauitate munus inſigne: Dignũ quidẽ: quod ab uxore uiro: a uiro autẽ homini amico mittatur. Tam fuit accœptũ: q̃ hic eſt: ubi ſum rarũ. Pro iis: & officio expediendę poſſeſſionis cœnobii Collẽſis ago tibi meritas gr̃as. Continuatione bñficiorũ in diẽ magis me obligas: quoq; non ero immemor: ſi quãdo ad tua cõmoda incidet caſus. Amemus nos iter nos: hunc q; aĩum feramus uſq; ad exitũ. Vera charitate nil ĩ uita prius: aut potius. Beneuale. Senæ. x. Septembris. M. cccclxxii.

Chriſtophoro Piccolomineo Nepoti.

Mitto tibi calamos decem: Venetiis nuper allatos. Puto cretenſes eſſe. color:& magnitudo internodiorum:& temptata temperatorio duritas ita indicāt mihi. Qui muneri miſit ad uectos inde affirmat. Quanto ergo calamorum plus habes: tanto plus litterarum ſcribi æquum eſt. Quod ut facias non tam præſtandi officii: q̄ exercendi ingenii cauſa hortor:& moneo. Placuit epiſtola tua ultio habita. ſi uera ſunt: quæ ſcribuntur: boni animi:& ſurgentis diſciplinæ fidem accipio. Hoc age ſemper ne ſemita inſtituta excedas. Vale. Senæ. xxiiii. Septēbris. M.cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

Redire Nicenum ex Gallia propter me lætor: ꝓpter publica doleo. Interrupta uel reiecta magis eius Legatio non poteſt nō ad offenſionem æſtimatiōis Apoſtolicę eſſe. Addi uideo in dies ex hauſtis iam rebus nouas iacturas: qbus ſola ſubuenire manus Domini poteſt. Nec ut ſubueniat noſtra opera ſinunt. Recordare ſi audiſti: ſi non audiſti audi nunc primum uerbum ſanctiſſimi patris Cardinalis ſancti Angeli: nullis ſe unq̄ de pace Legationibus: quæ ambitæ eſſent ſucceſſum uidiſſe. Multas annorum quadraginta memoriter recenſebat. Nonnullas ego uiginti trium remetior. Vtinam & quæ in Hiſpaniam decreta eſt non eundē exitum habeat. Niceni quidem eo amplius uicem indoleo: quod eius ſumma uirtus haud dubie uentura eſt: non in maliuolorum tantum ſermones: ſed eorum etiam: qui ab ſolo exitu conſilia metiuntur. Sic humana ſe habent. Plus fellis: q̄ mellis uita hæc habet. Beneuale. Senæ pridie calendas Octobris. M.cccclxxii.

Carolo Salando.

Binas tuas rurſum accepi: quarū quę recētiores uidebant ad diē ſecundā Octobris ſunt datæ. Reſpondeo neceſſariis tm̄. Rothomagenſis nr̄i unæ ſolū lrę ad me puenere: In qbus cōmendationem meā quandā curæ ſibi futuram reſpondet. Præter has nullę de quibus ſcribis ſunt redditę. Nō redditas doleo: præſertim ſi qd cōtinebant: cui eēt opus reſcribi. Si uidet ſatiſfac illi de nō reddito officio. Neq̨ eni ut ſcis: ad reſcribendū ſum ſegnis. Angor aio plurimū quęri rurſum profectionē ſuam in Galliā: ſed impēſius: quod iturum illū plane proſpicio. Angoris mei ſūt cauſę: quod amo hunc patrē: quod eo Cardinali priuatū iri collegiū uideo: cuius ad ſuſtinēdas ruinas magna eſt uis ſemp: magnūq̨ momentū. deniq̨ ēt quod ætas ſua:& uita cū cōmēdatione hactenus habita: in diſcrimen honoris adducit. Sic cogito. Aut fingēdę uicis apoſtolicę gr̄a in Galliā petitur: aut principum pacādorum. Si illius rei cauſa; uideo eam poteſtatem Rothomagenſis.

nõ diutrnũ futurã. Si huius : neſcio q̃ ſuccedere cõſiliũ poſſit. Aut eni uolũ tate tm̃ Regis ꝓficiſcet̃ : aut Regis : & Burgũdorũ Ducis : ſi Regis tm̃ cũ cta ad arbitnũ eius erũt regẽda. Id ſi fiet : ſũma erit alioꝝ iniuria. Si nõ fiet : idem paratus erit exitus qui : & Niceno. Ruſum ſi in legationẽ ſuam Burgundus cõſentiet pacificatoremq; eum accipiet orietur illico Regi ſuſpitio conſpirare ambos occulte. Diffidere incipiet : præteritorumq; omnium redibit in mentem. Ad ſuſpiciones enim ita eſt præceps : ut hoc uno pene malo ſibi ſemper nocuerit. Quocunq; uertetur meus Rothomagenſis aſpera & anguſta cuncta inueniet. Credat fideli iudicio. Suadeo non capiatur legationis honoribus : Non trahatur deſiderio patriæ : In alium hoc onus reiiciat : Cogitet quocũ Rege futurum ſibi ſit negotium. Non erit cum Carolo Religioſo : & iuſto. Erit cum Ludouico : apud quem omnis gratia ita cadit aut ſtat : ut maxime affectibus ſuis inſeruit. Si ibit : oro Deum hæc omnia uertantur in melius. Sed quãtum puto pœnitebit eum conſilii. Recordabitur Papienſis. Suſpirabit ſæpe pulcherrimas ædes ſuas : amœnitatem Caſtelli Iubilei : Conſuetudinem Curię : Maletq; ubiuis gentiũ eſſe q̃ ubi tũc erit. Admentem quoq; uenient ſæpe Auinionẽſis : & Nicenus : ad quorum exempla tertium ſuum accedet. Sed dicet arbitrii mei non ſum. a Pontifice cogor : & Rege. periclitandum erit ni pareo. Reſpondeo eſſe illum eo ingenio Pontificem : facilitate ut redigere in eam conditionem totam rem poſſit : ex qua gratia non recuſatæ : imo & appetitæ Legationis apud ſe ſit : apud nos onus non datæ. Summa ẽ Carole : Si uolet : Ibit. ſi nolet nõ ibit. Ego ut non eat : & propter me : & publica : & ſe ipſum opto ac precor. Illud quidem ad differendam rem opportunum exiſtimo : ut ad reditũ ingreſſi iã iter Legati integra de nouo ſubrogando conſultatio relinquatur. Tum quidem multa intelligi poterunt : ex quibus adiuuari omnis diſſuaſio poterit. Hæc ad gallicam Legatõnem. In rebus domeſtics : placet puteum ea ratione inſtitui : quam litteris mõſtras. Sed cura imprimis ne quid cõiunctis parietibus noceatur : & ut ad aquandos equos ſpacium ſine incommodo libere pateat. Quod autẽ egeretur ſoli : ne uiam obſtruat da operam. A Senenſi noſtro ſuadeo deinceps nil noui requiri. Sponte ſi dicet : grate accipe : & ſtatim ſignifica. Rothomagẽſis quãtum uideo ex litteris tuis ad omnia eſt ſatis. Diligentia tua multum : & ſæpe ſcribendi in dies eſt gratior. Auge obſequium : & Vale. Senæ. vii. Octobris. M. cccclxxii.

Reges Franciæ Carolus & Lud.

Falconi Sinibaldo.

REdeũti Auinionenſi patri noſtro binæ meæ litteræ obuię ad mare fuere : alteræ ad Liburni ut puto : alteræ ad Herculis portum. Ambæ non gratulatæ modo ſunt reditu : ſed ob ſubitum gaudi

um pene deſipuere.Nunc quoq; quod eſſe illum Romæ exiſtimo gratulor
rurſum atq; deſipio:Deo gratias agens quod hunc animum dedit:Quadri
remibus benedicens :q; incolumem reduxere:Ventis omnia debens quod
curſum non retardarunt . Tu nunc reliqua confice : atq; ita ambi patrem
& circũſta obſequiis :ut non moleſte ferat Galliæ prælatam Italiam. Mei
quoq; inter hæc memoriam habe.Papienſis mentionem aliquando induci
to.Eſſe illum doceto:qui ſemper coluit:qui abſentis eſt nunq̃ oblitus:apud
quem ſolum in conſiſtoriis noſtris fides beniuolentiæ manſit . Deniq; ita
glutino diligentiæ tuæ animum ſuum mihi conſtringito:ut charitati anti-
quæ nihil per abſentiam deceſſiſſe: per reditũ acceſſiſſe multum appareat .
Ego cuncta boni filii etiam extrema obſequia ad finem uſq; præſtabo . De
Niceno ac cæteris quæ ſignificas grata fuere:Moleſta quæ de Neptis diſ-
ſcrimine.Dominus illi opem ferat: & medicam manum ad ſalutem adhi-
beat.Tua quoq; domus ut uideo:autumni huius expers non eſt.Id ut cæte
ra modice tolera:& Vale.Senæ.viiii.Octobris.M.cccclxxii .

Cardinali Theanenſi.

QVantum itelligo ex litteris tuis : magnis itineribus ad interitum
tendimus . Omittimus nihil quod facere ridiculum Eccleſiæ mi
niſterium poſſit.Etiam ne oro in tãtum amentię labimur : ut iu
uenibus duobus nunc primum ex tenebris in lucem eductis. nullum pene
uſum habentibus :quorũ alterius uita : alterius facultas eſt nota:guberna
cula tantæ adminiſtrationis dedamus ? Miſerum me quid audio ex te ?
Quid temptari Romæ intelligo?Apud eam præſertim ſedem: quæ ad Sã
cta exempla eſt conſtituta?ſi nõ attendimus : quid lamentaturi ſunt homi
nes ?quid improbaturæ nationes?Nunquid num attẽdi eſt æquum quãtũ
ea ſocordia obfutura ſit animæ:& Deo futura ingrata? Huccine euaſere re
ligioſi hominis:& celebris Theologi cõmendationes? Si ſuſtineri tantum
oneris nequit:cur oneri ſuſcepto non cedit? Aut ſi id ſæculi pudor nõ ſinit:
cur iis non permittit:quorum ab ętate:& uſu:& uita minus pudendę ſunt
uices?cur in domeſticas ſemper notas relabitur?fideles uidelicet:& ſancti:
& utiles ſui . Nos indigni qui ad innocens miniſterium deputemur . Vſq;
adeo quies:& ualitudo illi ſunt cordi : ut horum cauſa gregem creditũ pro
dat?Paſtoriſq; tantum retento nomine reliqua quo eant pręcipiti uidenda
non putet?An non Saluatoris eſt memor? Paſtor cuius non ſunt oues :ui
det lupum uenientem:& fugit.Cõminationem quoq; Prophetę nõ timet?
Paſtori derelinquenti gregem gladius ſuper brachium eius:& ſuper oculũ
dextrum eius.Brachium eius ariditate ſiccabitur : & oculus dexter eius te
nebreſcens obſcurabitur.Non illi uos ad ocia Pontificatum dediſtis:Non

ipſe ad mollitiē: & delitias ſumpſiſſe cathedram Petri debuit cogitare. Vulneraſti cor meum hoc nuncio: Nec cogitatione tanti mali poſſum quieſcere. Auertat turpē ignominiā Deus a facie ſacerdotū ſuorū: nec domui ſuæ tantum deſolationis per unius fragilitatem permittat inferri: Cōfortet iuxta uerbum Iſaiæ diſſolutas manus: & genua debilia roboret. Hoc ſolū me conſolatur: quod quemadmodum ſapienter ſcribis: Facilius hæc dicuntur q̄ fiant. Sed tamē quod dicātur tantum: referanturq; ad patres: Ruſumq; quod inter nos gratię omnia cedant: facit ut quæ fieri etiam nequeunt ne fiant tamen extimeam. Maior de iis rebus dolor pene me immemorē Niceni effecit. Sed & huius quoq; ludibrio habitam legationem pernimium defleo. Deflebo triſtius ſi ad alienum arbitrium non noſtrum adimere legatos: & dare hoc exemplo cogemur. Quātum ab urbe intelligo: ibit Rothomagenſis. Sed quātum auguror ego: eūdem mox cum Niceno exitum feret. Ita geminata repulſa contemptum de uobis omnem augebit. Charitati tuæ gratias ago: quod dolorum noſtrorū neq; ignarum: neq; expertē me uoluit. Ita quęſo deinceps in reliquis facito. Erunt apud me ſemper quę ſcribentur archana. Senis. x. Octobris. M. cccclxxii.

Dominico Berthino Lucenſi.

HOc poſtulato periclitor nunc quātum me ames. Per communē patriam quæſo: & dulce contubernium noſtrū: per quicquid ēt eſſe de Papiēſi iucundum apud te poteſt: ne mihi id neges: neue excuſationes præferas quas accepturus nō ſum. Florentini: & Senenſes diſceptatorem me de finibus elegerunt: meæ fidei permittentes: quod nulli utrinq; oratores conciliare hactenus potuerunt: & mortibus pugniſq; pene quottidianis eſt decertatū. Opto te in his adiutorē: nihil deſperans ubi tu aſſis. Dies uiginti mihi concedito: & ueni q̄primum. Eadem tibi erit mēſa quę mihi. Idem tectum: & lectus. Eadem quoq; diffinitæ litis cōmendatio. Si ad diuiſos orbe Britānos te uocarem ueniendum nihilominus eſſet. Nunc cum in natalem Tuſciam uocem: in amœna loca: & proxima: quid excuſare poſſis pręter urbani lucelli cupiditatem non uideo: cuius tamen compenſandi erit Deo uolente apud me non ingrata facultas. Scribo etiam uxori manu mea: idipſum ab ea contendens. Scio quo eſt in Papienſem affectu. Non permittet modo: ſed ultro protrudet. Accingere & ueni. Omnino te expecto. Vale. Senæ. xii. Octobris. M. cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

TAndem Florentini Reuerēdiſſime pater coegerūt Foyanenſes: ut arbitrium contentionum ſuarum liberum decernerent: Diſceptatoremq; me inter ſe: & Lucinianenſes qua auctoritate decuit

conſtituerunt. Subeundum eſt onus ſi aſſentiat Pontifex:ut modica de re: ita ad conueniendum difficili:quid ſperem neſcio: quid timeam uideo. Ad iumenta quædam ſum cõmentatus:quæ:& ſi q̃ profutura ſint incertum habeam:nocitura tamen non puto. Dedi negocium Carolo Cremonenſi ut de iis tecũ agat. Rogo ut qua diligentia meis cæteris ſubueniſti huic quoq; difficultati ſubuenias. Curãda ſunt duo: ut breues:& diplomata impetrentur: Deinde ut abſens ego uolente Pontifice: Pilei emolumentis nõ frauder. Vtrunq; fidei tuæ cõmendo. Reliqua ex Bernardo Ilcinenſi planius. Senis.xvi. Octobris. M.cccclxxii.

Franciſco Tholetano Theologo.

SCribis magnis contentionibus diſceptatum apud uos eſſe:ſolui ne ſacramenti legibus poſſint: qui matrimonium præſens iter ſe coniunxere: Tandem uero ob ambitas nonnullorum ſententias gratiæ:non conſcientiæ inſeruitum. Nil refers a noſtri ſæculi moribus alienum: qui uſq; eo abiere p deuia:ut mala rerum exempla a ſolis pene Clericis oriantur. Dum enim cupiditati:dum ambitioni licentius obſecuntur:& creſcere quærunt:non tam uirtutis:q̃ poteſtatis ſuffragio imemores ſui: in alienos affectus concedunt. quos aliquando impudentius etiã monſtrant q̃ adiuuent. Solutio hæc ut putant boni: ſine peccato non eſt. Addo ego:& ſine ſedis Romanæ incommodo. Qualis Mediolanenſis:& Neapolitanus in Eccleſiam fuerit tibi obſcurum non eſt. Mala ab iis illata toti Italiæ patuere. Ob hoc ipſum coniugium uehementer diſſidebant nunc inter ſe:nec ulla erat belli ſuſpitio. Nos ab utroq; iã cœperamus ambiri: Alterq; alterius metu Pontificem obſeruabat. Piaculum eſt non diffiteor:alienam diſſenſionem optare. Sed eam non tolere cum ſine Dei offenſione non poſſit:nõ eſt animæ onus. Sublato coniugio nouum nunc ab iis fœdus initur. Redeunt ambo non in priſtinam modo gratiam ſuam:ſed in antiquum odiũ noſtri. Venetis autem quod dolentius refero: illato metu ne per hãc conciliationem noua in ſe conſilia meditentur: remiſſius iam parãdarum claſſium ſtudium fiet. Ita errati noſtri merces hæc erit:ut & offenderimus Deum:& priuatis rebus ac publicis maiora opinione intulerimus detrimenta. Hæc tamen gratum feciſti ſignificare:nec minus ſcribere quæ apud Turcos nuper ſunt geſta. Franciſce mi quod ab initio cum eſſem Fulginii uaticinatus ſum tibi:quattuor decretas Legatiões in caſſum ituras: De duabus iam uides:de reliquis etiam mox ut puto intelliges. Ad rem non pompam decerni illas oportet. Vale. Senis.xxii. Octobris. M.cccclxxii.

Cardinali Senenſi.

BEne habet Senenſis. Salua reſp. eſt. Redimus in antiquam reli-
gionem. Impleuimus Galliam: Germaniã: ambas Hiſpanias:
& quicquid in Oriente chriſtianum ẽ facultatibus ambitioſis.
Neceſſariam in Italia ad continendos ĩ pace populos noſter hic negat. Li
quamus uidelicet culicem: & camelũ glutimus. Vt cætera multa: ſic & hoc
preſſis humeris feram. Tibi gratias ago quod in meis omnibus nec uolun
tate dees: nec ſtudio. Vale. Senis. xxx. Octobris. M. cccclxxii.

Campano Epiſcopo Aprutino.

FVlginenſi præſidatu admodum lætor. Eo fuit acceptior: quo in
ſperatior. Obſtinatius unq̃ nihil Xyſtus negauit. Suum neſcio
quem deſtinatum iſthuc affirmabat: cuius inopiæ uellet ſubuen
tum. Deus tibi hanc ſecundam occupationem fortunet prima longe faci
liorem. Habes quod bene regas: quod bene habites: quod bene etiam do
meſticis conſulas. Inter hæc bona tibi quoq; ut bene ſit da operam. Cõmẽ
do Fulginenſes meos amãtes mei: ac ſtudioſos. Fratrem etiam Aſiſnatis
arcis cuſtodem. ſentiant ii nomen præſidis non animum immutatum. Su
trinum: quem comendas geſto in ſinu. Summa fide uir eſt: non audita ab
aliis: ſed experimentis perſpecta. ut ſumme de illo merear deeſt poteſtas.
Voluntati quidem addi nil poteſt. Rogo te non ſinas tantis interuallis ſi
tire Papienſem litteras tuas. Senis. xxx. Octobris. M. cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

ERunt cum his tuis litteræ ad patrem noſtrum. Redde eas cum
quieſcet a cæteris. Inter adeuntium ãbitioſas moleſtias non be
ne familiare quicq̃ affertur. Feſtino ego ad uos: & rebus uim af
fero: ut nõ canas arma: & uirum. Scis q̃ nõ diu pendeãt de manibus meis
negocia. Hoc uero ita breui excutiam Auinionenſis unius cauſa: ut uix in
manibus fuiſſe appareat. Ad reditum autem Niceni: & profectionem Ro
thomagenſis patere nil reſponderi. Guttula atramenti: qua ſcribendum id
erat hoc loco de calamo cecidit neſcio quid habens amari: Nolo niſi dulcia
hæ ad te litteræ ſapiant. Suadeo imprimis non negligi offerentem ſe ultro
Pontificis animum. Tam multa ut uides: poteſt pręſtare: q̃ uel quiuis cupi
diſſimus petere. Adde quod ad caſus multos unus plus magnorum mo
mentorum ſępe eſt cauſa. Me tenes. Vrge occaſiones undecunq; ſe offerẽ
tes: & hanc ne labatur mordicus pręhende. Arandum ſarendum: occandũ
q; eſt ut meſſem poſſis colligere. Tibi hæc inclamo Ruffe. Anſeri aliis: tibi
ſurdiſſime ſilici. Vale. Pientiæ calendis Nouembris. Mcccclxxii.

A. Cardinali Auinionenſi.

VT properem in oſcula:& complexum patris: pręcipitabo:non
accelerabo cauſam hanc finium delatam ad me inuitum: nõ ad
moram reditus cogitatam. Grauis cõtrouerſia:litigata diu mor
tibus hominum :non aduocatis:eo iam eſt acerbitatis adducta:ut exitura ĩ
bellum appareat ſi paulo longius proferatur.Miſſi utrinq; ſępius a Floren
tinis:& Senẽſibus oratores:qui deciderent rem:conuenire nunq̃ partiũ ſtu
dio potuere.Ab eorum diſceſſu facta eſt acrior. Ad me conuerſi:qui ami-
cus utriq; reip .putor:miſerunt Peruſiam ubi tunc eram:ut arbitrium inter
eos ſuſciperem.Recuſaui:quod negocio Eccleſiæ tunc occuparer. Priuatũ
nunc ſunt rurſum adorti:periculum imminens oſtẽdentes niſi his cedo. Vi
ctus duabus rebus poſtulato aſſenſi:Conſcientia primum:quod de mani-
bus meis requiſitum iri eorũ ſanguinem iudicarem:quos cum ſaluare poſ-
ſem ĩ periculo mallem relinquere:Deinde harum ciuitatum gratia:quibus
perpetuo me odio futurum uidebam: ſi eorum de fide mea iudicium contẽ
pſiſſem. Quicquid inde detrimenti fuiſſet acceptũ uni mihi erat haud du
bie ad ſcribendum. Hoc dixiſſent non accidiſſet:ſi pium opus dedignatus
Papienſis non eſſet.Sum ciuis Senenſis:magnis meritis a Pio affectus.Ge
nus omne meum in hanc remp.tranſtuli.Ego quoq; æſtiuum hunc mihi ſe
ceſſum delegi. Negligendum non fuit quo animo hi ciues in me: & meos
eſſent futuri.Propterea onus icommodum ſubii:& tardius morari q̃ uelim
ego:& q̃ imperet pater.Ibo ergo ad controuerſias has diſceptandas.Co-
nabor implere quod potero.Si diligentię meę erit ſucceſſus:aliquid me aſ-
ſecutum putabo:non propter Lucinianenſes:& Foyanenſes:quorum eſt le
ue momentum:ſed propter Florentinos:& Senenſes:quibus ne tumultuen
tur imprimis conſulitur. Hanc rationem de procraſtinatione reddendam
meo iudici putaui: ne quod in litteris ſuis ſuſpicari uidetur: obtẽdi inanem
excuſationem putet ad ſerius redeundum:urbe quidem: & diu concupito
Auinionenſi nihil mihi optatius:Nil maius quoq; ac melius. Pientiæ ca-
lendis Nouembris.M.cccclxxii.

Donato Acciaiolo:

VEni hodie Senãlongam:quem ad diem uenturum promiſeram.
Cogito cras fines litigatos inſpicere.Ibi cum inuenire te cupiã:
da illico operam ut Foyanẽſes tui ex ſuorum numero aliquot de
ligant:quos tecũ adducas :Et a quibus ſcire ego quid ſui iuris cenſeant poſ
ſim.Idem die altera a Lucinianenſibus exigam.Conueniẽdi hora erit.xvii.
Pauci ſint numero:Inermes omnes.Dignitatis meę nõ puto:exire illos po
pulariter:& inter agreſtium arma me circundari.Vale.Senę Longę.xxiiii.
Nouembris.M.cccclxxii.

Xyſto.iiii.Pontfici Maximo.

NVdius ſextus ad hos populos ueni digladiantes iter ſe iam du
dum de ſinibus. Reddidi utriſq; breuia Beatitudinis Tuæ. Ea
magna humilitate accœpta:quod inde obſequium ſint habitu
ra ignoro.Magnæ utrinq; obſtinationes ſunt.Magnæ ultionum rabies:ut
non tam res ipſa in iudicium ueniat q̄ ſanguis datus:ac fuſus. Video ma
gui meriti opus futurũ:magnæ etiam commendationis tuę:ſi laboranti ad
pacem ſeruo ſubuenire Deus dignabitur.Oppida quæ certant ignobilia q
dem non ſunt:Sed magis ut cerno:Florentinorum : & Senenſium negotiũ
agitur:Quorum ab iis concertationibus non ſane pacati ſunt animi. Ora
tor Mediolanenſiũ Ducis horũ quæ dico conſcius:Senã ad me ueniens peri
culum perturbandarum rerũ monſtrauit:pluribuſq; eſt adhortatus:ut quo
poſſem ſtudio imminentibus malis mederer.Oro miſericordem Deum ut
ſuffragio mihi ſit.In eo enim ſolo deſperatis cæteris : reliqua eſt ſpes.Si dif
finiri hanc litem cõtingat: ne termini collocãdi aliculus improbitate:ut fa
ctum aliquando eſt:cõfundantur:peropportunum puto metum Apoſtoli
cæ cenſuræ adiungi.Si ita tua Benignitas annuat:offeretur facultatis huius
perbreuis formula:hinc a me miſſa . Oro ut neceſſarium poſtulatum non
negligas.Ex Sena longa.xxix.Nouembris.M.cccclxxii.

Campano.

VOco te Campane frater ad lamenta : & lachrymas . Mortuus
Nicenus noſter eſt:uir ſine controuerſia magnus: Cuius doctri
na ingens erat :ingeniũ ſingulare:Admirabilis eloquẽtia : Stu
dium autem ad publica nonmodo continuum:ſed ſupra ætatis ac ualitu
dinis ſortem etiam pertinax.Nil habuit Romana Sedes quo gloriari am
plius poſſet :Nihil quod ad ſuum miniſterium efficacius inueniret. Vide
bat prudenter.Explicate monſtrabat.Sine intermiſſione operabatur. Alie
næ etiam ſegnitiei repræhẽſor ſemper erat:ac caſtigator.Ad hunc referebã
tur noſtra conſilia.Ad hunc Legationes undecũq; nos adeuntes. Sine Ni
ceno nec operum initia erant:nec exitus. Tota operum moles huius unius
humeris inſiſtebat. Omitto amorem in nos : qui maior eſſe non poterat :
Officia in cæteros:quæ plura prope ab uno illo proficiſcebantur q̄ a reliqs
patribus.Religionem quoq;:pietatem:munificentiam:animi magnitudi
nem:qui nil humile : nil quod non dignitati coniunctum eſſet poterat co
gitare.Flendus tantæ iacturæ obitus eſt:flendæ uices Eccleſiæ:Flenda eti
am bonorum omnium orbitas.Mihi quidem nil accidere dolẽtius potuit.
Negocioſum conturbat ſemper calamitatis tam grandis imago.Ocioſum
uero ſic uexat: ut cum in ſecretũ referor temperare ab effuſis gemitibus ne

queam. Miſerum me Campanæ: Miſerum & te. Hic quoq; amborum cau ſa ubertim lachrymæ fluunt. Miſeros inq̄ nos: qui tam amantē: tam noſtri ſtudioſum patrem amiſimus. Ad quem poſthac referentur curæ noſtrę? ad quem ſubleuatorem ī duris refugiemus? quo etiam iudice gloriabimur ſtu diorum noſtrorum? Duram: duram Galliam: & impatientem ſani conſilii: auctricem quoq; tanti doloris: & obitus. Quo unq̄ merito tuo: aut quo ſa crificio tanti peccati culpam poteris expiare? Sanctus ſenex ob falſam de fi de ſua ſuſpitionem uidens incaſſum iſte labores ſuſceptos: relictam in ar mis Prouinciam: perditam ſpem magnorum pro religione ſubſidiorum: ſu pra urgētem ualitudinem etiam animo cōſternatus: Rauennę quo a Tau rino deuectus Pado erat: ſpiritum Domino reddidit: Tanta quod explora tum mihi eſt: conſtantia: ut Sanctiſſimæ uitæ Sanctiſſimus quoq; inuētus ſit exitus. Quibus ergo aut laudibus ꝓſequemur tā magni meriti Patrē? aut monumētis ornabimus pro rep. mortem ſuſceptam? aut doloribus re quiremus noſtri ordinis lumē extinctum? Conatus quidem noſtri: & decre ta: & litteræ quoq; minora ſunt meritis. Vt uirtute anteiuit quicqd ī eccle ſia præclarum fuit: ſic ad referendas defuncto gratias impar eſt omne qd̄ quęritur. Benedicamus tantum nomini ſuo. Commemorationibus quotti dianis recenſeamus ſanctas actiones eius: & in opera Senis tanq̄ in exem plum ſacerdotale inſpiciamus. Lugeamus autem ad ſingula: & damna in gētia deploremus. Sæculis quidem multis alterum Nicenum habituri nō ſumus. Tum autē noſter ordo relictus in tenebris eſt. Luce ſua illuſtraban tur obſcura: & multorum inſcitiam unius ſapientia tolerabat. Dolore īgē ti raptus hæc ſcripſi: miſeriarum mearum oblitus: quibus in diſceptandis horum populorum finibus undiq; premor. Impellente charitate opus de ſumpſi: eo quidem moleſtius ac deſperatius: quo cum agreſtibus negociū eſt: non rationis modo: ſed omnis prorſus humanitatis expertibus. Bene uale. Senæ Longæ.

L. Archiepiſcopo Spalatenſi Præſidi Peruſino.

Radolphum Peruſinum: quo ad leuamē animi ſæpiſſime utor: in meis habeo. Vir eſt non feſtiui tantum ingenii: ſed etiam re cta in eos quos colit fide. Amo hunc plurimum: cupioq; illi non modo quę ab amicis: ſed quę ab alienis etiam poſſunt pręſtari. Si in Proui cia perſeueraſſem Fancellum eum feciſſem: Inopia primum ductus ſua: i de beniuolētia noſtra. Hanc facultatē cū deceſſus meus mihi abſtulerit: neceſ ſe eſt pro Papienſi idem tu facias. Quęſo igitur Dignationem tuam per be niuolentiam noſtrā: ut ſi ſalua fide: ſalua præſidatus ęſtimatione id potes: Fancellum illum primis ſortitionibus edas. Benefacies digno: eiq; qui de te

queq; dies miſis mortalibus æui pria fugit ſubeũt morbi triſtiſq; ſenectus.
Et labor:& durę rapit ĩ clemẽtia mortis. Id agamus:ut ſi breui hic uiuimus
æternũ alibi nõ moriamur. Vale ex Sena lõga.vii. Nouebris. M.cccclxxii.

Bernardo Ilcinenſi capitaneo populi.

IN q̃eis de re nulla uerſer anguſtiis:& cogitare tu potes cui ſunt
nota præterita:& miror ego:q duriora opinione cuncta inueni.
Apud eos mihi negociũ eſt:quorũ:nec aures orationi:nec corda
ſuaſionibus aditũ habent. Petenti nõ datur. Pulſanti nõ aperitur. Querenti
ẽt nil ſe obuium offert. Plane agreſtibus cedo. Minora mea ſunt oĩa illorũ
obſtinationibus fateor. Qui alia rõne:q̃ ferro:& fuſte domare ruſticos quę
runt inanem operã ſumunt nihilo plus agẽtes:q̃ ſi incuſſione capitis firmũ
parietẽ temptent deiicere. Quid agã iam neſcio. Diutius hic eſſe decorum
non eſt:miſerũ quoq; abire miſerrimũ in uitæ diſcrimine hos infœlices relin
quere. Si pronuncio contẽnetur iudicium. Si taceo contẽnar ego ab his qui
horum ignari animi inopiã a meo abitu arguent. Nil minus autẽ q̃ concor
dia meo iudicio:eſt expectanda. Lamentor hæc tecum:nõ tam ut ſubſidiũ
operi:q̃ menti ſolamen inueniã:cõmunicatum amico malum plærũq; fit le
uius. Eligam uero in iis aduerſis:quod ad charitatem eſt propius. Perſiſtam
& durabo expectaboq; a die medicinam:quam a ratione non cerno. Id erit
tandem ad conſolationem negocii infecti:quod mecum extremæ diligen
tiæ:& pacientiæ conſcientiam referam. Vale. Ex Sena longa.xvi. Decem
bris. M.cccclxxii.

Falconi Sinobaldo.

NOn futura erat tanti opis Niceno nup defuncto pacificatio Bur
gundi:& Galli:q̃ta mihi fuit atq; eſt agreſtiũ horum cõuentio.
Credis ad eos molliendos ualere potuiſſe ingeniũ dexteritatem
auctoritatẽ preces:aut minas? Horũ nihil plus potuit: q̃ ad inſtruendos la
tine aſinos conatus hoĩum ualeãt. Orphei:& Amphiõis cytharæ:quę mo
uiſſe ſaxa:& ſiluas ſũt dictę ſurdũ ĩter paludes has ceciniſſẽt. Exulat hic oĩs
hũanitas:& reuerẽtia:& maiorũ ẽt metus. Ambobus qᵈ ĩ finibus ſũt tãta
licẽtia a Florẽtinis Senẽſibuſq; pmittitur:q̃ta ipſis ad libidinem uenit. Eos
cũ nup tã obſtinatę mẽtis increpitarẽ quidã ioco excipiẽs an neſcis inquit
Cardinalis:in hãc uallẽ:nec Moyſem unq̃:nec Iuſtinianũ ueniſſe? Leges q
dem noſtras ad arbitriũ nobis ipſis imponimus: & quidem ad arbitriũ fe
rimus. Tu hic credis Latinis:aut Tuſcis moribus uiui. Serui eſſe ciuitatum
noſtrarum cum imperio uolumus cuius eſt merces belli tempore pro iis in
trepide mori. Inter hos ergo tales: cum meo ſtudio conuenire nil poſſet
ex arbitrio delato id pronunciaui; quod pariter eſt utriſq; ingratum:

ac utriſq; pariter dolet. Rogatus poſthæc a Florentinis: & Senenſibus: ut mora adhuc paucorũ dierum coner extremam manum imponere: id eis aſ ſenſi: magis quidẽ explicandi obſequii cauſa: q̃ perficiundi operis ſpe. Quã ad rem illi quoq; publicã poteſtatem cogitant adhibere. Breui igitur factis aut iſectis rebus: cauſa certe iuſtiſſime iudicata: reuertar ad uos. Hãc meã neceſſitatem patri noſtro Auinionenſi imprimis excuſa: cuius uidẽdi: & re uerendi tam me tenet cupiditas: q̃ ab his infernis furiis abeundi. Lucinianẽ ſes hi hoſpites ſui non iidem ſunt: qui olim erant illo præſente. Mortes mul tę illatę. Plus aũt acceptæ: ſic animos efferarunt: ut ex hominum facie uer ſi in beſtias uideantur. Barbis promiſſis plænum eſt opidum. Non tam ad occiſorum dolorem: q̃ ad obſtinationẽ uindictæ. Tibi mi Falco gratias ago pro tot tuis in matrem officiis. Ea ſuis litteris ita mihi illa cõmemorat: ut q̃ tum deberi uelit plane oſtendat. Remetiar hãc pietatẽ tibi ac tuis: ſi quan do erit poteſtas. De pecunia Albinenſi quãdo tu de illa nil ſcribis: male iã auguror. Nec fides mercatorum: ut uideo: nec lex tui tribunalis nobis ſub ueniet. Ad cætera dãna æquo animo hoc quoq; accedat. Confeſſores tuos ſaluta ex me: & Vale. Ex Aſina longa. xiiii. Ianuarii. M. cccclxxiii.

Carolo Salando Cremonenſi.

REm auditu paruam: fructu magnã: tractatu difficilem: ſuſcee ptam a multis: a nullis perfectã: Ab officio ẽt ſacerdotis non alienã: quinquaginta triũ dierum pertinaci opera tandẽ cõfeci. Patientia mea uicta eſt ruſtica duritas. Pronunciaui ut ſcis: inter Lucinianẽ ſes: & Foyanenſes. Id quidem iudicium: quod nõ doctorum hominum mo do: ſed prudentium quoq; laudabatur ſententia: neutris tamẽ placebat: iu dicatum. Parabant ſe ambo ad implendas querelis reſpublicas ſuas: & ora tores ad eas iam miſerant. In cauſa æquiſſima non defui mihi. Contraxi un diq; quicquid ad trahendos animos: uel arte: uel ingenio potui. Vide muta tionem dexterę Excelſi. Quod uolũtate ſuſcoepturi antea non uidebantur: poſt paulo uel neceſſitate iudicii: uel ſedulitate iudicis honorificis ſuſcepe runt decretis. Agro igitur diu litigato ad cognoſcẽdos fines ſtatuti ſunt ter mini: & æternũ pax imperata: cuius ẽt ſtabiliendę cauſa quadrageni a quo q; oppido publice miſſi cõplexi ſe inuicem ſunt: ac oſculati. Regio hæc om nis tã inſperato euẽtu nõmodo exultat: ſed mihi gratulatũ occurrit: ac grãs agit. Florentinis quoq; ac Senẽſibus periucundũ hoc nunciũ accidit: nõ ob ſcure uidentibus magnę inter eos cõtentionis occaſionẽ eſſe ſublatã. Non fuit tñ diligentię noſtræ: non operis tam ſalutaris conuentio. Egit oĩa uirtute ſua Altiſſimus: qui in faciẽ Chriſti ſui reſpiciens: ſigno ẽt cęleſti oſtendit: quẽ uellet finẽ piis laboribus. ſiebat meo iſtituto: quaq; die i uicina eccleſia

ſolēne ſpiritus ſancti. Horis ēt omnibus ad quamq; actionem inuocabatur ille a me. Mira res: & a fidelibus non irridenda: Conuentu uno iter cæteros qui in agris apud deſertā quādam beati Sabini eccleſiam a contendētibus me præſente eſt habitus: cū altercationibus multis: eo uſq; proceſſum eſſet diſcidii: ut ad deſperationē ultimam res iam inclinaret: mœſtis omnibus: & ad diſceſſum paratis: lux domini ſubito affulſit: ſpem amiſſam reddentis. Clariſſima die: nullis uentis: aut nubibus: columba candoris imenſi a ſeptē trionibus lapſa: deuolanſq; ſupra ipſum conuentū: anteq̄ terram attingeret in flāmam eſt reſoluta: neq; poſt amplius uiſa admirationi oibus fuit. Oſtē ti huius teſtis ē locuples Dominicus Lucēſis: uir grauis: & uerax: cuius ad primū initium concitatior uox quaſi indicantis rem aliis eſt intellecta. redii domum lætus: affuturūq; operi eum ſpiritū ratus: qui in columbę ſpeciem conuentui ſe obtuliſſet: Incubui acrius: nec multos poſt dies illo ducę: & au ſpice perfeci quæ dico. Gloria igit͛ patri: & filio: & ſpiritui ſancto. Sicut erat in principio: & nunc: & ſemper: & in ſęcula ſeculorum Amen. Hanc epiſto lam ne ab incredulis rideamur: Senenſi tantum noſtro: & quidem Falconi meo cōmunica. Vale. Ex Aſina longa. xx. Ianuarii. M. cccclxxiii.

Xyſto Pontifici.

BEnedictio tua clemētiſſime pater: quæ me uenientē ī Tuſciā eſt proſecuta: ēt inter hos populos nō dereliquit. Poſt diſceptatōnes aſſiduas: quæ de noſcēdis finibus habitę ſunt: Poſt tedia innume ra: q̄bus in pſuadendis: & moliēdis agreſtiū animis q̄nquaginta diebus elā gui: Poſt rem ēt ſæpius deſperatā: heri tandē Dn̄o aſpirāte manus extrema eſt operi īpoſita. Cōuenerunt ad me cū publicis ſuorū decretis Luciniatenſes: ac Foyanēſes: atq; iis potiſſimū in locis: quæ tot iā mortibus ſunt decertata. Latæ ſnię aſſenſerūt: & pacē non expectatā ēt ſuſcœpere. Ante hūc uero aſſenſum cū præfatus eſſem: q̄ta fuiſſet pietas tua: qui Cardinalē Romanæ eccleſiæ ad ſaluādas res eorū: atq; aīas pmiſiſſes uenire: Multa inſup de malis præteritis deploraſſem: Recētia identidē ſuorū funera an̄ oculos po ſuiſſem: dixiſſem deniq; q̄d Saluator n̄r Ieſus Chriſtus in tanta odierū acerbitate: ſi modo xp̄iani eēnt: & memoriā baptiſmatis ſuſcepti tenerēt: ab eis die illa: atq; hora req̄reret: tāta cordiū eſt cōſecuta mutatio: ac tā prona ad pacificationem uoluntas: ut cum temperare nemo a lachrymis poſſet: me etiam flentem inſpicerent: Illico in mutua oſcula: & complexus ſponte pro ceſſerint. Gratiæ Deo omnipotenti: qui p miniſteriū ſacerdotis ſui locū illū pia dici illius lęticia expiauit: q erat ante tot funeribus cōtaminatus. Hodie quoq; precibus multis adductus: ad illorum me contuli oppida: ante non adita. Nō minori animorum ſignificatione acceptus ſum: q̄ heri auditus.

Nullis quod inter ruſticos ſoleat eſt parſum affectibus. Oīs generis multi
tudo obuiam cū ramis Oleaginis gratulatū effuſa: magnis acclamatōibus
Xyſto reſtitutori pacis ſedulo bn̄dicebant. Paruū quidē eſt nomē facti bea
tiſſime pater: ſed laboris fructus nō paruus: quod eni oppida hæc chara ſu
is rebuſpublicis ſunt: quodq; ab eorū offenſionibus animi Florentinorū: &
Senenſiū exacerbabant̄ quottidie: & in apertā cōtentionē uergebant: iudi
care tua ſancta dignatio pōt non illorū tantū: ſed horum quoq; una opera
paci eſſe conſultū. Superſunt pauca Florētię cōfirmanda: & Senis: quibus
breui abſolutis redibo ad pedes beatitudinis ueſtræ. a q̄bus tā diu abeſſe
nōmodo moleſtū mihi eſt: ſed meis quoq; multū incōmodū. Poterat diebus
paucis horū populorū duritas uinci: ſi unius tm̄ domiatus fuiſſēt: ſed quod
duabus ciuitatibus parent: quæ inter ſe emulæ ſunt: & ad ſuos ꝓmerendos
certatim affectę: quodq; ēt diiudicata ſine pace lis nullū uſum p̄ſtabat: con
ſulendum tpi non meo aīo fuit. Id ignoſcat clemētia tua: cui Deus ſit prote
ctor: & cuſtos. Ex Luciniano die. xx. Ianuarii. M. cccclxxii.

Campano.

ABeo ex ualle hac Clama: ut ſim dies aliquot Senis: atq; īde repe
tam Romā. Vbicūq; eſt Papienſis: ibi & Campanū eſſe exiſti
ma. Hoc q̄q̄ ęſtimari ſcio a te: animi tn̄ cauſa recenſendū litteris
duxi. Vici poſt longā pugnā id: quod ſine armis uinci eſt difficillimū: ruſti
cam duritatē: ac pertinaciā. Quinquaginta dies illorū rabies me cōtinēter
exercuit: nec in opus unq̄ durius incidi. Crede nil iam nō ſuperari a tuo Pa
pienſi poſſe: qn̄ eius ſedulitati ceſſere Lucinianēſes: ac Foyanēſes: quorū eſt
præter ceteros huius regionis trux natura: & inſolēs: ad omne īpietatis ge
nus cędibus quottidianis exercita. Collē nō magni ſpacii: uno ī longū: uix
medio in latus miliari patentē: annis ꝓpe ducētis pugnis aſſiduis cōtende
runt: Sic in ſe ſemp accēſi: ſic odiis acribus inſtigati: ut ſup alia crudelitatis
exēpla apud alteros pugna quadā capita occiſorū relata ad ſuos: uenū in fo
ro: quod poſita ſint: emptoreſq; ad paſcendā feritatē inuenerint. Apud alte
ros cum fundamēta portę: quę inimicū oppidū reſpicit caſu aperirent̄: ī eo
rum imo ſolo ad memoriam ſcœleris pro cementis ſint collocata. De colle
ſententiam tuli ſacerdotio dignam: Pacemq; imperaui: & terminos fixi.
Quodq; tot iam miſſi ad litē oratores ante nequierant: potuit laborioſulus
Papiēſis Me poſthęc accedentē ad eos incredibili lætitia ſuſcepere. Quāta
maxima animorū ſignificatio præſtari publicorū bonorū auctoribus ſolet:
tāta adeūti: atq; abeūti ē pſoluta. Cāpanis: Bōbardis: acclamatiōibus: Cle
ro oleaginis ramis: cateruis mulierū: puerorū: ſenum: ac iuuenum a primis
finibus in oppida uſq; per uias diſpoſitis: ac lachrymantibus gaudia deſpe

ratæ pacis ſunt proſecuti. Gratulor illis. Tu mihi quoq; ob ſecundum exitum gratulare: mecũq; Deo gratias age: cuius ut uerũ fatear: nõ meũ opus hoc totum fuit. Vale. Ex Sena longa. xxi. Ianuarii. M.cccclxxiii.

Cardinali Rauennati.

Dominici tui dicerem noſtri: ſi poſſeſſione non uſu illum tenerẽ. Sed qm̃ aliquando a cæteris adhiberi ſe ſinit: a te ſemp uno uult poſſideri: tui neceſſe eſt dicam. Ergo tui Dominici tertium iam menſem ſum opera uſus. Sic plæna dexteritatis: ingenii: ac diligentię: ut illa non adiutrice deſperanda mihi diſſidentium concordia fuerit. Molliuit: flexit: infregit: nec uim eius ſuſtinere ulla ruſtica duritas potuit. Gratias ago: quod quãtum ex tuis ad eum litteris uidi: te uolente uenit ad me. Veniam poſco: quod longius æquo reditus eius forſan eſt expectatus. Prius quidem perfici opus difficillimum nequiit. Cum feris uerius: q̃ cum hominibus nobis negocium fuit: quos arte non impetu cogi ad pacis retia ſenſim oportuit. Nunc expleuimus omnia: & de parui nominis re fructus ingentes retulimus. Non enim Foyanenſium: ac Lucinianenſium res compoſitæ ſunt: ſed Florẽtinorum imprimis: atq; Senẽſium: quorum animi ab his detrimẽtoſis diſcidiis in apertam contentionem ſpectabant. Præmitto in urbẽ Domini cum: cõſecuturus ego poſt paulo: ut illic ambo famulando: tuæ dignationi longioris moræ dãna aſſiduo ſtudio cõpenſemus. Reditu autẽ noſtro Senas recreãdi animi cã ad cœnobiũ montis Oliueti diuertimus: ubi a ſancto uiro Germano tuo eius ordinis pre tãta benignitatis ſignificatione acceptı ſumus: q̃tam nec tu maiorẽ poteras expectare. Fouit nos ſinu: & ſpiritu eſt cõſolatus. Abeuntes quoq; ad ſeptimũ miliare eſt ꝓſecutus. Egi illi quas potui grãs: ago & tibi: cuius honore: quod me tuę dignationis filium ſentit: bona pars lætæ hoſpitalitatis eſt perſoluta. Bene uale. Senis. xxvi. Ianuarii. M.cccclxxiii.

Ad amicum in itinere.

A groſſetano totis ſex paſſibus abſta
Cum loquitur: rixa iungit amicicias.
Blanditiæ primum: mox iurgia: uerbera poſthęc:
Collum inde inuadit: ſtringit: & ungue ſecat.
Vtiliter longos ungues ad plurima nutrit:
Ad rabiem: ad ſcabiem: non minus ad loculos.

Chriſtophoro Nepoti.

Ntellexi quæ de Gaſpare lamentaris: quæ ille contra queratur de te. Vtrius querela uerior ſit incertum habeo. Adduci non poſſum: ut quod obiicitur credam. Educatio tua: &

parum egens adoleſcentia ſanius ingenium repromittunt. Vt cūq; ſit: impe
ro tibi ut ultra moderatam purgationem non progrediare dicto: aut facto.
Gaſparis ſenium: quāquā delirans: ætati tuæ ſit uenerabile. Docuit diu: in
tegre uixit. multorum doctorum hominum fuit magiſter. Placādus homo
eſt: nō irritandus. Ita a pręceptore tuo: & te fieri præcipio. Oratōes Cicero
nis: & Ouidii opera apud librarium ſunt: miniata: & ligata mittētur ad te.
Vale. xxiiii. Martii. M. cccclxxiii.

Campano.

IRaſcentē tibi quod diu nil ſcriberes: placauerunt lrę a Pallante
primum nunc redditæ. ſuperbia præſidatus contēni me arbitra
bar. Nec pati ęquanimiter poteram Tuderto: & Fulginio tam
cito te inſoleſcere. Sed æquus tibi iam ſum: nec de Papienſi minus habes: q̄
habueris cum omnia poſſediſti. Lętaris rebus inter Lucinianēſes: ac Foya
nenſes compoſitis. Iuſta eſt lætitia tua: non amico tantum: ſed bono uiro
apte conueniens. Non enim duobus ſolum miſerrimis oppidis proſpectū
eſt quottidianis cędibus prope conſumptis: ſed tranquillitati Italiæ: quam
Florentini: & Senenſes tracturi mox in bellum ab iis contentionibus uide
bantur. Sed lętor ego tibi tuam uiciſſim placere prouinciam. digna eſt ſane — Fulginienſis Legatio.
quæ placeat. Vicina urbi: & i amœniſſima parte Italiæ poſita. Quā tu ual
lem inuenies ſpecie agrorum: & collium: & populorum huic pręferendam?
Fulginio ēt quid nonmodo urbanius: ſed etiam pulchrius? Negocioſa (nō
diffitеor) adminiſtratio eſt: genſq; ad lites paulo procliuior: ſed tamē non
ſanguinaria: nō tumultuoſa: non imperiorum deſpiciens, aſſit modo inte
gritas: & ſine languore humanitas: ſuo ſe igenio facile regit. Nam quod de
factionibus quereris: ēt nullæ ſunt: ſi uel toto anno ſuperciliū leues. Sed nec
leuari illud eſt opus: ſi Papienſis tui ſemitam teneas: a nonnullis ante præſi
dibus uel minus probatam: uel parum proſpectam. Ex iis quidam locorū
primates extulerunt in plebem: quidam plebibus ſubdiderunt. Importunū
utrunq;. Inueniens ego Terdonenſis inſcitia ſepultos optimates ubiq;: Pro
teruia delirare populares: rem propterea ad ſeditionem ſpectare: ita utriſq;
me prębui: ut nec hoc deſpici: nec illos ſuam dignitatem tenere ſim paſſus.
Idem tu ſi facies: non erit negocii in officio quenq̄ retinere. Serua dignita
tem Campanę: & cōmunem te oibus præbe. Duabus his rebus nulli non
& parendi: & amandi occaſionem præſtabis. Quibus ego prope ſolis pro
uincialium charitatē: quā memoras: peperi mihi: & deſiderium Papiēſis de
cedens reliqui. Reuerſus Romam ſecūda de te inueni oīa. Laudaris uulgo.
Probaris a pr̄ibus. Apud Pōtificē in precio es. Vnus tū̄ Bardulus uel pau
lulum tibi ſuccenſet: quē tā Senenſis noſter humanius placat. Ego liberius

increpo. Ex Pallante tuo quid in hac re cenſeamus plenius noſces. Vale.
Romę.xxv.Martii.M.cccclxxiii.

Bernardo Ilcinenſi Medico.

DElitiæ Senenſes:inter quas ſedulo agis: oblitum te latinitatis fe
cerunt.Non potes alia lingua loqui:& ſcribere:q̃ qua audis:& lo
queris.Memineris latine te ſcire:me Romæ eſſe:ubi lingua una
eſt cæterarum ĩterpres.Iocis tuis ſum delectatus.Quid enim feſtiuius?Sed
angor animi:de iis ipſis agi coram non poſſe.Reſpondere metuo: ne aut
litterę intercidant:aut quibus nõ oportet legantur.Sed te fœlicẽ Bernarde:
cui Auicenna ad ea dat aditũ:quę nec poteſtati parent:nec opibus.Inuideo
medicinę:cuius tñ inuidię ſolamen id eſt:quod non ſemp te atq; alios eadẽ
opera ſanas.Plęrũq; etiã ex aliena curatione incidis in languorem: ex quo
recreari non potes.Iuniperi prius:& Braſſica exercebãt os tuum.Nunc ẽt
fumo lachrymare oculi incipiunt.I nunc & tua arte ab his tribus te exime.
Tace myſteriũ:uni tñ tibi mihiq; noſcendum.Scis quid amborũ dignitati
cõueniat.Rancida mala hinc miſſa numero quinquaginta fuere.Imperaui
meis ut reliqua deferant ad ſororẽ.Ex iis tu quot uidebit' cape:& tuæ Braſſi
cæ da.Addere ſi potes.A Papiẽſi hęc ſunt dicã te cũ non inuidũ:tum uero
multum officioſum.Vale.Romę.xxv.Martii.M.cccclxxiii.

Gregorio Lollio.

VIde Gregori:ne tu is ſis:qui de me tibimetipſi retuleris: & dãna
domeſtica prętimens furem latres:quem uenientem non uides.
Ego tale aliquid cõmentus non ſum:neq; in iis cõmentandis un
q̃ uerſatus.Conſilia mea de publicis ueſtris qualia fuerint nota ſunt pluri
bus:& tibi nunq̃ ignota.In conſcientia recta magno animo contẽno ma
ledicas linguas.Sic cum de deferendo a Florentinis arbitrio anno ante au
diſſes:ſcripſiſti ad me iactatũ iter uos ex cõdicto Laurẽtii Medicis:& Do
nati Acciaioli cũ ad me Peruſiam diuertiſſent:initã rationẽ illam cõcordię
& pactum futurũ iudiciũ.Admonuiſti proinde uiderẽ prius quo aĩo ad litẽ
accederem.Nunc ẽt quaſi conſcio:& molitori conſilii:uelut abſtemens oli
turã fumum hanc culinam denuncias.Quæ ſit iſta culina:aut quibus pare
tur miniſtris ignoro:Suſpicor eam eſſe:quam tu Senis domi meę indicaſti:
cum ſtructorem eius Frãciſcum Luciũ uiſus es opinari.Definite oro ma
le de eo mereri:qui de uobis uſq; in hunc diem eſt meritus bene.Tacete:&
ſine cauſa quietum ne fatigate.Ego gratiam ullius:ne illius quidẽ: cui ſub
ſum:alieno dãno unq̃ quęſiui. Ociũ ſemp appetii:negocia fugi:calamis:&
libris contentus contempſi te teſte: quę cæteri ſibi gloriæ ducunt. Opto
ſiue tu ſuſpitionem hanc colligas: ſiue ab aliis habeas: de hiſce rebus

nec reſcribi mihi quicq̃ nec ſcribi. Veritas ſuis ſe manibus nudet: & uiſendã omnibus præbeat. Tam facili animo ad contẽnendas nugas ueſtras ſum: q̃ uos lingua ad lacerandos quos minime expedit. Vale. Romæ. die. xxvi. Martii. M.cccclxxiii.

Bernardo Ilcinenſi.

IVre excanduit Braſſica: q̃ Iuniperis eſt tuis poſthabita. Excandeo & ego. Quid enim iudicio illo rithmico iniquius? Confer proceritatem: candorẽ: oculos: uenuſtatem: nobilitatem animi: inceſſum quoq;. Quid cece in illa non melius? De Blaſio noſtro ſentio tecum: niſi ad reditum meum uerbum fieri non placet. Miraculo ianuẽſi nil mirabilius. Eo tangatur: qui decreto tetigit Chaterinam. Rancida. xxxx. mitto ad ſororem. xx. imperaui diſtribui tibi. Ex iis tu decem Braſſicæ da: Vxori ſex: Hortenſiæ quattuor. Tibi & Iuniperis habe: quæ ſuperant. breuitatem epiſtolæ ne mirere. In Cardinalibus creãdis occupatiſſimi ſumus: Iocoſq; mihi oẽs hæc feria excutiũt. Vale. Romæ. iii. Aprilis. M.cccclxxiii.

P. Epiſcopo Saguntino.

BOno aĩo ſit tua paternitas: ſi Cardinalatus dilatus eſt ad ſolennitatem ſpiritus ſancti: non eſt propterea ademptus. Cauſæ non mediocres Põtificem: & nos ad id temporis compulere. Tua nobilitas notiſſima hic eſt: Virtus perſpecta: & fides in apoſtolicam Sedem experimentis iam cognita. Tantis meritis deberi dignitatem noſtram fatemur: & perſoluturi ad pręſcriptum terminum ſumus. Ego imprimis qui a famulatu Firmani: & ſancti Angeli Cardinalium meam ĩ te beniuolentiã duxi: Saguntino per id tempus non deero. ſicut in hunc diem non defui. Hæc ſcripſi ut breuem expectatiõem æquo animo toleres: & neceſſitatis: non uoluntatis eam fuiſſe intelligas. Doctiſſimus uir magiſter Franciſcus Tholetanus tibi toto animo deditus pręſtare nõ deſinit cuncta charitatis: & amicitiæ officia. Qua etiam cauſa fidelibus ſuis laboribus cupidius ſuffragor. Romæ. viii. Aprilis. M.cccclxxiii.

Campano.

COnfeſſorem tuum remittimus ad te: nec a Bardulo male acceptum: nec a nobis parum adiutum: nec graui etiam ſatiſfactione mulctatum. diſce huius exemplo: q̃ imperioſa res ſit Cardinãlis: Quam aliquando ſuæ ſortis oblita. Cum tu inter nos eris: in cæteros nõ eris diſſimili imperio. Hunc animum ſuo ingenio tãta dignitas affert. Sed finem unius mali gradus alterius excipit. Heri frequẽti Senatu Cardinalis ſancti Xyſti creatus eſt Peruſiæ tuæ Legatus. Si credis Tudertum: & Fulginium: & Tyfernum: Spoletum quoq; legatiõem eius euaſurum tuo dãno

id credis. Anguſto limite grandis animus contineri non poteſt. Inter dicendas de legatione ſententias primus Papienſis Campanum Pontifici commendauit: ut retinere ſuam prouinciolam liceret. Id ſi fieri minus poſſet: ad aliam transferret. Oratio multa: deprecationis ſumma hæc fuit. Conſecuti cõmendationẽ hanc ſunt Sanctæ Mariæ in Porticu: Senẽſis: & Sancte Luciæ. Neſcio quem exitum tuæ res ferent: utinam: qui ſtudio in te noſtro: & labori quoq; reſpondeat. Cenſeo litteris tuis te cõmendes Põtifici: duobus etiam iis Cardinalibus gratias agas: qui tibi ſunt ſuffragati. Senenſi & mihi ideo nullę debentur: quod propter ingentia merita tua omnia ab ambobus debentur. Vale. Romæ. viii Aprilis. M. cccclxxiii.

Campano.

GRatia tua: & Senenſis noſtri: mea etiam permittitur tibi præſidatus Fulginenſis in reliquum anni. Ita Cardinalis Sancti xyſti futurum recepit. Ita permiſſi ſui ad te litteras dabit. Legit tuas: quas ego manibus meis reddidi. De integritate: Ingenio: & ſcriptis Campani multa honorifice locutus eſt. Animum quoq; ad te indies liberalius promerendum ſatis uiſus ẽ declarare. Egimus hic nos quas potuimus gratias: a te iſthinc ampliores agẽdas cenſemus. Fac intelligat quod quottidie intelligo ego: ſeruire te illius non amiciciæ ſolum: ſed etiam laudi. A muſis fortaſſe auxilium ueniet: quod a Fortuna iam diu non accipis. Plus unum aut alteꝝ epigrãma: cũ tua ſuauitate cœperit capi: tibi ĩpetrabit: q̃ nr̃æ toti uſq; Senatus cõmendationes. Crede mihi: Ingenio eſt liberali. Delectatur litteris: neq; in amando eſt ſegnis. Tum apud eum ita eſt ſumma omnium rerum: ut promerenda ſua magis: q̃ eius cui ſubeſt ſit expectanda: & procuranda uoluntas. Monſtro: quæ adiuuent. Tu pro tua prudentia reliqua exequere. Ne uero puta Campane terreri me mẽſurnis quinq;: quos amiſſo præſidatu mihi denuncias. Eſt beneficio Dei unde id poſſim: Vnde quoq; id uelim. Tu ita a diuinis meritis effeciſti: ut quod aliquando do putem me ſemper accipere. Niſi tuam ęſtimationem ante omnia attendiſſem: curaſſem quidem ſucceſſorem mitti tibi q̃primum: quo & Romæ apud me eſſes: & menſurnos hos quinq; acciperes. Sed tu mihi longe pluris es q̃ deſiderium meum. Cætera ex Perino. Romæ. xviii. Aprilis. M. cccclxxiii.

Cardinalis ſancti xyſti.

Baptiſtæ Guarino.

APud patrem tuum prima litterarum ſtipẽdia iuuenis merui. Dilexit me plurimum: & doctrina: librisq; adiuuit. Faſſus ſum ſemper ex fundamento illo creuiſſe mihi operis reliquum. Eadem ĩ meis nunc ſequor auſpitia. Eſt mihi unicus nepos ſeptem decim annos natus: primis iã rudimentis ſatis inſtructus: neq; ingenio malo: neq; illibera

libus moribus. Hunc ideo non libenter domi instituo: qđ familia grandis
ob diuerſum comertium nihil ad litteras confert. Propter me etiam nimis
eſt in honore. Animo ſubacto uelut agro ad excipiendos præceptorum ſa
tus: eſt opus. Ambitioni: & litteris una opera non bene ſeruimus. Amputā
dæ adoleſcentibus occaſiones ſunt: quibus excedere īſtituta ſemita poſſint.
Cogito hunc propterea mittere ad te: ſi tu cum domi uel uis: uel potes ac-
cipere. Poſſe te puto: Velle te plurimū cupio. Reſcribe quid uelis aut poſ-
ſis: Vt quid inde conſilii capiendum ſit ſciam. Ad monebar de neſcio quo
Florentino: & altero Vincentio: & Carbone neſcio quo: Sed tu propter pa
trem ante alios places. Ne uero nepotem Cardinalis oneri futurū tibi exiſti
mes audi quid uelim: Vt ſit in domeſticis eodem cultu quo cæteri. Vt non
plus loci habeat: q̄ ætati conueniat. Vt famuletur cum expedit. Vt nemo
eum tota Ferrarieſi ſchola meum eſſe cognoſcat. ut deniq; ciuis filium non
plus ad te aliud ueniſſe intelligas. Si quid autem propter me his amplius
uoles: id opto de doctrina tātum: & moribus uelis. Fuit etiam ei annis iam
duobus ad grammaticem: & ualitudinem pedagogus integre uitæ: & lit-
teraturæ non pœnitendæ. Opto ſi p̱ tuum commodum liceat: hunc quoq;
ſocium adoleſcenti adiungere: ut pariter tibi det operam: & illi in neceſſari
is quottidianus ſit adminiſter. Pro ambobus mercedem accipies: & eā quā
a cęteris ſoles: & quam tibi ego Romanæ Eccleſiæ Cardinalis hoc obſe-
quio ſum debiturus. Si annuis poſtulato: ſignifica quem ad diem miſſurus
hos ſim. Ad primam uocatōnem exibunt: quam tam admaturari aueo. q̄
apud te illos bene inſtitui. Vale. Die. xiiii. Aprilis M. cccclxxiii.

Chriſtophoro Pratellę.

INcōmoda domeſtica reuocant domū Carolum Cremonēſem:
eis compoſitis Papiam meo imperio ueniet: ut tecum ſit: & ra-
tionaria tuæ adminiſtrationis quæ miſiſti tecum recognoſcat.
Omni obſequio eum proſequere: eumq; audi: atq; illi perinde ut mihi ſine
exceptione obtempera. Mandatum fert omnium: quæ curari uel Papię uo
lo: uel Mediolani. Valitudinem ſerua. Creditum miniſterium imple: & in
alimentum familiæ pecuniam mitte. Ante omnia cultui diuino inſerui. Ro
mæ. xxviiii. Aprilis. M. cccclxxiii.

Cardinali Nouarienſi.

GRatulor tibi nonmodo quod Cardinalis ſis factus: ſed quod
ſecundis Patrum ſententiis factus. Nemo diſſenſit. Nemo hęſi
tauit. Nemo nō dignum te honore hoc prædicauit. In ſalutem
Eccleſiæ: & tuā hęc tāta dignitas ſit. Ita ante acta uita tua: & litterę: & ſtu
dia: & zelus domus Dei omnibus repromittunt. Amaui te antea. Nunc ēt

frui liberius potero. Itaq; ueni: & tuorum deſideriis ne teneare. Amplecti te cupio: & ſitim uetiti uſus ad ſacietatem explere. Vale in Domino. x. Maii. M.cccclxxiii.

Narciſo Theologo.

QVod ad rem Tuam eo animo ſis: quo indicant litteræ ad Ma gierium noſtrum: non tam tempori q̃ rationi eſt cõſentaneum. Laudo conſtans propoſitum. Fortunã huius ſedis indoleo: quæ raro: ad ſuum frequenter: ad alienum affectum componitur. Ne ſpera mu tari inſtitutum hoc poſſe. Actionibus noſtris terremur: quæ ultionis metu ſeruire nos cogunt. Papienſis tamen tui in ſe amoris nunq̃ immemor erit. Nos hic poſt creatos ęgre Cardinales: in eandem rurſus diſceptationẽ ad ducimur. Finis angoris unius: eſt gradus alterius. Veniã illi det Deus: qui materiam noſtræ anxietati adminiſtrat quottidie. Ad Sepulchrum Pii nos filii ſæpe accedimus. Inclamamus ſancto cineri: O pater q̃ exigua illis de nobis eſt cura: in quibus ſuſtinendis ne caderẽt: una tecũ animas noſtras ſubdidimus Hęccine tua eſt ſpes? Vt ſubleuẽtur ignoti: noti opprimimur. Vt aliis ſit lætitia: nobis tanto ſtudio mœror paratur. Quid aliud q̃ triſtari poſſumus? identidemq; precari ut te cito ſequamur? Narciſe non ſcribo hæc ſine gemitu. Cogita utris gratitudo maior debeat: nobis: an huic: uni: an pluribus. minimũ: an maxie meritis. Vt cũ patre: & teſte cõſciẽtię meæ hęc ſcribo. Cura ne mihi ſcãdalo ſint. Vale. Romæ. iiii. Iunii. M.cccclxxiii. De Rege.

Narciſo Theologo.

INter hos impetus animorum: quibus horis omnibus confligere cogimur: binæ litteræ eodem propetempore redditæ: quietis aliquid attulerę. Altera Regis: in quibus Meltẽſis Eccleſiæ pa ſtorem te petit: Altera tuæ: in quibus meis reſpondes. Regem quidem gra titudinis laudo: quod tantæ uirtutis: & fidei habẽdam rationem exiſtimet. Tibi gratias ago: q; me es conſolatus. tanq̃ in opacum refrigerii: ſic in tuis fidelibus monitis conquieui. Sed & in te ornando eum me præſtabo ſem per: quem beniuolentia noſtra: & tanti Principis meritum poſtulat. Cuius etiam manus ſuæ ad te litteras legens: hoc de pręſtãti ingenio iudicauit: ſo lam latinitatem ad referẽdum noſtri temporis Cæſarem illi deeſſe. Nil bre uius: Nihil cultius: aut grauius cogitari aliquid potuit. Recte eſt fœlix: cu ius fortunę ſit quoq; uirtus adiuncta. Sed utinam quo te iſthic affectu ha bet: nos hic quoq; reſpiceret. Narciſe mi dico iterum: Angimur: & lacera mur quottidie: gladioq; ęterni doloris propter eum cõfigimur. Ex ſuo fon te mœrores noſtri omnes redũdant. Quid illi homo ſine mente: & litteris afferre plus poteſt q̃ nos? aut quid plus attulit unus q̃ multi? Nos omnia

Rex Ferd.

Epiſcopus Caſtellãus.

ſine illo:ſine nobis ille quid præſtitit? Condonatio debiti cenſus: debendi
remiſſio:cui tantum quoq;:& oppidorum reſignatio.ſui ne decreti fuerunt
an noſtri? Tanti non eſſe ſola eius decreti portatio debet:ut detrimento no
ſtro creſcere poſtuletur:& de noſtris angoribus triumphare? Indigna ē cu
ra nec noſtræ fidei debita. Ad commendationem hominum plus multo ē
illum non adiuuari:q̄ nos tam miſere deſeri. Audi & reliqua. Heri primum
poſt reditum ſuum uenit ad me Anellus Orator:& Regis nomine de Car
dinalatu appellauit. Vt uaſtus corpore eſt ita ad agendum animo præcipi
te. Minatus eſt mihi: minatus Eccleſiæ ſi actutum Cardinalem non crea
remus. Mihi quidem amiciciæ Regiæ remiſſionem: Eccleſiæ uero oblitera
tionem omnium in ſe meritorum. Si reddi amiſſum Regnum peteret:pro i
nata modeſtia ea non diceret:quæ in petendo tantum Cardinali hæc inſul
ſa pecus denunciat. Tu ne oro tantum inures notæ Principi tuo: ut memo
riam tantarum rerū pp dilatum modo ſalutis noſtræ cauſa: Cardinalē mē
daci affirmatione perituram contendas? Quis mediocriter ſanus non in
tellexiſſet una inſcitia & noceri immerenti Regi:& noſtras aures indigne
offendi. Corripui hominem grauiter: & ſacerdotalis officii memor reſpon
di ſtulto ſecundum ſtulticiam ſuam:ut ſibi ſapiens non uideretur. Etiam nu
dius quintus collega neſcio quis ſuus Theanenſem noſtrum de adimendis
ſacerdotiis quæ in Regno poſſidet terrere conatus eſt:cuius ut ſcis nō ani
ma modo: ſed corpus quoq; multorum annorū diſcriminibus fortunis Re
giis militauit. Vide quo amici ueteres conſortes malorum præteritorum
propter nouum amiculum adigamur. Condole nobiſcum Narciſe:& ſi po
tes etiam adiuua. Præferre te illi omnes longo interuallo optamus. Lineo
la modo una ad Collegium de te ſcripta ſi hic eſſet:breui negocio fieres qd
ſumus. Vale. Romæ. xi. Iunii. M.cccclxxiii.

Noīe Collegii ad Ferdinandum Regem Scíciliæ.

IN proxima creatōne. S.R.E. Cardinalium Beatiſſimus. D.N.
certa ratione adductus: accedente noſtro etiam conſilio:cū Ger
maniçe nationi: & Gallicæ:Regno etiam tuo nullum creaſſet:
Vt tamen honor ſuus cuiq; haberetur: Cæſari:& Francorum Regi:ac ma
ieſtati tuæ in uno creãdo meritis: & uirtute īſigni:quē quiſq; ſua poſtulatio
ne depoſceret:locum in id tempus ſeruauit: qd ad deliberandum certius:&
ad nouam creationem honorificum uideretur. Factum eſt poſtea: ut cū de
hac re te requirente ad collegium referretur:circūſpectis rationibus Apo
ſtolicæ ſedis nobis una omnium deprecatione poſcentibus: Sanctitas ſua
ipſam creationem ad proximum natalē Domini Saluatoris deferendā pu
tauerit:quo tempore:& mens trium ueſtrum certius habeatur:& nos maio

ri Eccleſiæ æſtimatione poſtulatis aſſentire poſſimus. Quia ergo tuam ma
ieſtatem magni fecimus ſemper: & deſideria tua negligenda nunq̄ putaui
mus: has placuit ſcribere: & quanto poſſumus affectu exorare: ut hanc dila
tionem æquo animo accipias: Certaq; ratione factam exiſtimās: gratia no
ſtra illi aquieſcas. Et enim quod in cauſa eadem eſt Romanorum Impera
tor: & Francorum Rex: nihil Maieſtatem tuam tantorum principum ſocie
tas offendit. Quod etiam uno tempore uobis ſatiſſaciēdum ſit tribus: ma
gnorum hæc reſeruata coniunctio eximium aliquid a cæteris uidetur affer
re. Pontifici autem: & nobis hæc frequens creatio Cardinalium non poteſt
non oneri eſſe. Dignitas noſtra ut ſcis: prima a Pontificatu eſt in Eccleſia.
Augeri raro p̄ Pōtifices ſolet. Numero ēt ſemp ſit uilior. Si poſt recētē alio
rū creationē creati nūc tua poſtulatiōe alii eſſent: neceſſarium mox erat eo
dem exemplo requirente Francorum Rege rurſum creare. Poſt Paulo etiā
ad Cæſaris litteras idem efficere. Ita continuatione quottidiana creandorū
cardinal ū dignitas uileſcebat. Nec plus erat iā ad hoīum ęſtimatōnē cardi
nalē creari: q̄ quemuis ex plebe Epiſcopum. Hoc cum Maieſtas tua plane
nobiſcum agnoſcat: certum habemus excuſaturam eſſe neceſſitatem hanc
noſtram: eamq; moderationem habituram: quam ī cæteris ſemper ſumma
ſua laude adhibere eſt ſolita. Nos tui ſummus: & tuis honoribus cum tulit
caſus nunq̄ defuimus. Salutem etiam temporibus neceſſariis ſumus cū cæ
teris operati. Deniq; nil prætermiſſimus: quod in hunc diem ad te augen
dum ornādumq; decretis noſtris fieri debuerit. Hoc animo cum futuri ī re
liquis ſumus: clementię tuæ: & noſtræ amiciciæ conueniens arbitramur: ut
ī hac re ad æſtimationem noſtram reſpiciat: nec plus tribuas uni q̄ multis:
nec creſcere quemq̄ noſtrum omnium detrimento expoſtulet. Præſertim
cum per coniunctionem quæ tibi cū Eccleſia eſt: ad nullum prius q̄ ad te
tueri honorem Apoſtolici Senatus pertineat. Locus: quem Pontifex Ma
ieſtati tuę reſeruat non adimitur interim. Differtur tantum ad tempus. In
quo una cum Cæſare & Francorum Rege de uiro digno impleatur. Ita ſe
renitatem tuā: ut Domino noſtro: nobiſq; acquieſcas: per charitatem qua
illi afficimur: & honorem qui huic Sanctę ſedi debetur oramus atq; obte
ſtamur. Multa a nobis olim tu poſtulaſti: & quottidie poſtulas. Nos te in
cōmune rariſſime fatigamus. In hac autem una re: in qua de ſummo hono
re noſtri ordinis agitur: & quæ noſtris cordibus maxime inſidet: publicam
poſtulationē porrigimus. Digneris pro tua manſuetudine in hoc uno oſtē
dere quanti apud te noſtra dignitas ſit: & qualem in nobis promerēdis ani
mum habeas. Maiori argumento colligere amorem in nos tuum non
poſſumus. Romæ. xix. Iunii. M. cccclxxiii.

Hortat̃ nos uera charitas Chariſſime fili: ut poſt nõnulla breuia aliena manu ad te ſcripta: hanc quoq; cedulã noſtra ſcribamus: quo & plane ueritas pateat: & tuã ſerenitatem ad capiendum rectum conſilium falſæ ſuaſiones non tardent. Adhibe ut decet plus fidei nobis: q̃ uana ſcribentibus. In ueritate & enim loquimur: nec te fallimus: nec animam noſtram. Si Eccleſiæ Cæſar: Auguſtanæ præficere nepotem tuum potuiſſemus in puerili nimium ætate agẽtem id fuiſſet a nobis cupidius adimpletum q̃ a te eſt poſtulatum. Gratificari enim Maieſtati tuæ optamus: animumq; in eã propenſum cunctis in rebus oſtendere: ſed id ipſum ſine graui offenſione Dei: & animæ tuæ: & noſtræ non licuit. Et cur non licuerit aliis litteris abunde oſtendimus. Fratres quoq; noſtri Romanæ Eccleſiæ Cardinales: qui in partem ſollicitudinis nobis ſunt dati: & quorum libenter audimus conſilia: nec ſuaſerunt hactenus: nec ut uidemus hortante honeſtate ſuaſuri in poſterum ſunt. Differri res facilius põt q̃ mutari: & contriſtari potius mens noſtra: q̃ ad lędendum miniſterium ſedis induci. Pro te Rex sereniſſime pati omnia poſſumus: ſed iacturam animæ facere nec debemus: nec poſſumus. Nec ut eã faciamus: tuã piam intẽtionem credimus uelle. Pro nepote ſi qua forſan aliunde oblata eſt ſpes: illam ſucceſſuram non cernimus. Ad negandam quoq; poſtulatam prouiſionem legitima neceſſitate impellimur. Velis igitur quod proximum eſt: more catholici: & ſapientis Principis conſilium capere: cõſentaneum honeſtati noſtræ: & tuæ: Pluſq; nos audire q̃ alios. Expectatio quæcunq; interponetur ſuper uacua erit: uexatura nimirũ te: & nos: imprimiſq; Eccleſiæ nocitura. Si utilitatẽ ex illa quęris nepoti præſtare: hãc facile poſſumus: & quantã cupis: & ratione quoq; qua cupis. Teq; ad illam ſuſcipiendam magnopere hortamur. Cardinalem enim Sanctæ Sabinę: qui tibi fidus eſt: & nobiſcum pręſentibus in oleſtiis angitur: non dubitamus libenter ſubiturum quodcunq; illi onus imponendum duxerimus. Habeat nunc nepos commodum dignitatis eccleſiaſticæ. Anni uero: cũ nondũ ad Cathedralẽ: & metropalitanã idonei ſint: Illo poſtmodũ ꝓficiſcẽte ætate: & meritis: neq; de hac Cęſar Auguſtana deſperãdũ erit: neq; tituli dignitatũ ꝓſtante dño ſunt defuturi. Crede cõſilio nr̃o: & cape libẽs q̃d tibi offerimus. Moderata Altiſſimo placent: & quod pie depoſcitur cæleſti benedictione adauget. Idem quoq; non probat: quod immature: & cum detrimento animę quęritur. Pro noſtra in tuam ſerenitatẽ uera dilectione: & ne a diuerſa ſcribentibus forſan fallaris: hæc tecũ in ſecreto cõſcientiæ cõicanda: & declarãda: & roganda manu noſtra putauimus. Affectum fideliter conſulentis: & te diligentis ne neglige.

Vicecancellario.

QVodecimũ iã menſem abes Reuerẽdiſſime pr̃. Vt uiceſimum abeſſes ſuaderem: ſi aut tempora tuæ diligentiæ non obſtarent: aut alibi q̃ Romę eſſe utilior poſſes. Nunq̃ tuorum quenq̃ uideo: ut non horter ad te de reditu admonendum. Idem his facio. Officii huius multæ ſunt cauſæ. Illæ imprimis: quod uidiſti patriam ad tuum: & tuorum ſolamen: quod tranſgreſſus in Hiſpaniam ulteriorem tuliſti honores cęteris legationibus ampliores: quod temptaſti quæ ad tuum officiũ pertinebant: & quæ tuarum uirium utrobiq; fuerunt fideliter adimpleſti. Nihil eſt a te prętermiſſum: in quo aut prudentiã: aut ſtudium: aut ĩtegritatẽ tuam deſideremus. Refers ad nos accurati: & circumſpecti patris cõmendationem. Mora longior quid addere non uideo: ſ quę demere nõnihil formido. Inuidorum: & detractorum ſcis plæna hic eſſe omnia. Eos quoq; qui laudare aliquãdo ſunt ſoliti: per occaſionem nõ inuitos carpere. Tum noſti in rebus iam deſperatis quãto plus adhibetur diuturnitatis: tanto firmius de imbecilitate noſtra iudicium fieri. Si inter ulteriores: & citeriores: rurſum inter ulteriores ipſos humana ope conueniri non poteſt: quid neceſſe eſt immorare in iis conuellendis: quæ moueri nõ poſſunt. Cumulate ille publicis ſatiſfecit: q quod potuit ad impleuit. Non ſemper Saluator noſter in bonam terram ſęmen iecit ſuæ prędicationis. Aliquando inter petroſa & plæna ſentibus cecidit. Hoc ſi Redemptori omnium cõtigit: quid admiremur nobis tanto inferioribus plęrunq; accidere? Supra Deum eſſe nõ poſſumus: & contra eius occulta iudicia incaſſum eſt noſter conatus. Proinde ad nos iam animum dignatio tua conuertat: & de Vrbanis cogitare incipiat. Omnibus deſiderio es: & ab omnibus hic neceſſarius crederis. Ego ĩ imprimis: cui nota ſunt noſtra iudicio huic non erranti conſentio. In manibus multa ſunt: eruntq; in dies: quorum te permaximum refert participem fieri. Epiſcopus iam es: & inter primos noſtri ordinis: nõ ad conſilium modo: ſed & cuſtodiam ſedis. Conuenit ut quãto te altius collocauimus: tanto tu pro omnibus diligẽtius uigiles. Accedũt tua priuata: Domus: Cœnobium: Cancellaria: Clientium omnium ſtudia: quæ ſi abſentia fieri meliora exiſtimas: in errore es nõ mediocri. Pręſentiam hæc tuam omnia poſtulãt. Breue etiam tempus tam magna plærunq; affert momenta: & ſummis rebus noſtris ſolet afferre: Vt dilati reditus ſubeunda non ſit pœnitentia. Redi igitur Pater: & ubi magnus ſemper es malis eſſe: q̃ ubi ad diẽ maior poſt paulo ſocietate ipſa pene par cum cęteris fias. Non ab ambitione hęc ſc̃t: aut ſtudio gratiæ colligendę: ſed ab rerum tuarum amãtiſſima cura: quã tu in bonam partem rogo accipias. Hærent enim animo Caliſti tui de me

iacta fundamenta. Hęrent & commendationes primo. Mox gratię apud Pium noſtrum de Cardinalatu meo a te habitæ. Fecerunt hæc ut coluerim te ſemper cũ uoluiſti cum etiam neglexiſti ſemper amauerim. Quem animum quod inconſtans in diligendo non ſum in finem uſq; ſeruabo. Tu bene uale Reuerendiſſime Pater: & Papienſis tui ne deſpice iudicium nec charitatem contemne. Romæ. xxvii. Aprilis. M.cccclxxiii.

Vicecancellario.

AVdiſti credo Reuerendiſſime Pater: quæ per hos dies acta apd nos ſũt. ſi ea probas habe his gratias: quibus tu olim intima cõſilia credidiſti. Si improbas eoſdem accuſa. Duces patratoreſq; omnium ſe prebuere. Ego conſolationem hanc fero quod primo litteris idẽ etiam uerbo prænuntiaui tibi quæ in publicis: & priuatis per occaſionem peregrinationis euentura tibi timebam. Paro uaticinium aliud: ut ſi minus eodem exemplo credendum putaueris poſt paulo euentum uidens amicitiæ noſtræ ſatiſfeciſſe: Papienſem itelligas. Si non redieris. Si Hiſpania pluris apud te erit q̃ Roma. Si minus de Vrbanis rebus mihi credes q̃ tibi ante nouembrem grauiora cognoſces. Temptamus ſine pudore. Sine metu exequimur. Fiducia conſenſorum ad omnia nos pręcipites agit. Suadeõ ut redeas: atq; ad primam occaſionẽ nauiges Romam. Non ſunt tanti Hiſpania: in quibus ſudans multum parum proficies: ut non hæc noſtra magis mouere te debeant. Auctoritas tua multa hic eſt. Gratia quoq; apud omnes non mediocris. Potes non modo perſuadendo rogando: & reſiſtendo preſtare ſedi miniſterium utile: Sed imprimis nonnullorum infirmitates ſuſtinendo quibus iter ſemper ad noſtra incõmoda aperitur. Maio præterito Cardinales octo creauimus. Hoc Iunio eramus pene totidem creaturi: niſi Benignitas Dei magiſq̃ noſtra diligentia ſubueniſſet. Dilata tantum non ſublata eſt res. Quo autem ex genere hominum noſtrum dedecus pararetur: ex aliorum litteris plene intelliges. Vnum deſignabo ęque cognitum tibi ac mihi. Noſti quem totiens ſpurium dixiſti: quem caueri admonuiſti ſemper. De quo etiam ego in archanis commentariis Caliſti noſtri exempla diplomatum repperi ſua manu deſcripta: quibus uitium ortus ad ſacerdotium: & dignitates eccleſię tollebatur. Hunc ipſum nunc includere noſtro ordini conabatur qui poteſt. Ac tanto quidem impetũ ut quonam modo iacturam hanc euaſerimus ipſe demirer. Nil tot annorum conſtans fama. Nil patrum nonnullorum diſſuaſio. Nil etiam teſtificatio mea ualere apud præcipitem animum poterat: Michaelis Ferrarii fides adducebat in medium: petebaturq; ad teſtimonium dicendum: uel euocari huc uel illius accipiendi curam tibi committi. Neutri eſt aſſenſum. Neſcio an occulte

de hoc ipſo admonituri ſunt Michaelem:& procuraturi litteras officioſi mē dacii. Tota autē in hunc modum res pendet:quæ ſi eſt tuæ. D. ingrata (ut fuiſſe ſemp cognoui) uide an præuenire hominem poſſis:& uerum teſtimonium noſcere. Aut ſi ille amiciciæ magiſq̄ conſcientiæ ſeruiēdum exiſtimet: aliunde uitii huius documenta accipere:quæ ad nos deferens naſcenti malo nobiſcum occuras. Promitto ſi talibus ſemel pateat hæc Ianua:finem non ante futurum:q̄ magna pars noſtrum ex ſpuriis principum conſtet:cui exēplo de Cęſarauguſtano tuo mox gradus proximus erit. Quo enim ore Regio negemus filio:quod ſubdito conceſſum eſſe docebit? Doleo in hoc: quem noto :præſule : conditionē hanc ortus:uel ferri:uel eſſe. Etenim quod ſcis ſumma eſt in eo uirtus:& integritas:& ſumma uitæ coniuncta doctrina:Vt nihil utilius conueniri ad opus noſtri miniſterii poſſit. Sed conſulendum exemplo eſt :præſenſq; una utilitas poſthabenda detrimentis multis futuris. Niſi uel de excelſo dominus:uel diligētia tua iſthic: uel noſtra hinc cura:quod parum expecto:nobis ſubueniat: ante Nouembrem:ut dixi:ebibendus erit hic calix. Inter nos quod non ſine gemitu refero : Inter nos mi Vicecancellarie ſunt qui uitium tueantur:& currentem ſua ſponte pontificem inſtigationibus aſſiduis præcipitem agant:ſuę dignitatis: & caſti loci noſtri immemores:quam ob cauſam : quod obſtare his potes:reditum tuū diebus pene cunctis ſuſpiro. De Vliſbonenſi creando eram tuæ cōmendationi aſſenſurus:ſi creari aliquem contingebat. Portabam in ſinu litteras tuas:quas in omnem occaſionem proferrem. Ante omnia cum Vrſino : q illi fauet:de ea re fide data conueneram:ſed dilata in aliud tempus diſceptatione mos tibi geri imprę̄ſentiarum non potuit. Aut ergo tu rediens illi ualentius aderis:aut ſi deprecationes noſtras negligendas putaueris : nos uicem tuam utcunq; erit facultas:ſubibimus. Pręteritus autem primis creandis fuit:quod de Rege ſuo atq; eo multa documenta neglecti honoris Apoſtolici ſunt introducta. De uita etiam pręſulis non bene ſentitum. Sed hæc omnia ut dixi: aut nobiſcum tu : aut nos ſine te ſuperare conabimur. Nunc uale; & cura : ut te ante quam tuas litteras habeamus. Romæ. xix. Iunii. M.cccclxxiii.

Cardinali Rauennati.

HAec Reuerēdiſſime pr̄ ſūma oīum eſt:quę p hos dies acta apud nos ſunt. Proxima cardinaliū creatōe:cū Cęſari:Frācorū regi: & Ferdinādo nr̄o locus uni creādo reſeruatus eēt quē quiſq; ſibi deposceret:a Cæſare Brixien̄ Ep̄s peteret:a Frācorū Rege nondū nōſum eēt allatū:Ferdināduſ aūt quottidianis lr̄is:& nūciis Tifernatē:Salernitanūq; requireret:quos dolebat nup eē p̄teritos:cōtrariis ſtudiis res eſt īpedita. Sal‑

nitanũ aptiſſime oppugnabat Neapolitãus. Senẽſis Tiſernatẽ: Sãctæ Mariæ: & Lucię Brixiẽſem. Grauior nulla cõtentio: q̃ Neapolitani: & Senẽſis. Ille ut excluderetur Salernitanus Tiſernatem recipiebat: hic eſt contra Salernitanum: ut præteriretur Tiſernas. Sanior Senatus pars Senẽſi fauebat. Neapolitano Pontifex: qui propter domeſticum famulatum ĩ Tiſernatem inclinans numero Cardinalium nouorum ſe adiuuabat. Minæ utrinq; multæ: & tumentes animi: & uerba ad ſedtionem ſpectantia. Adiumento tandem Cardinalis Sancti Xiſti: q & ipſe Tiſernati minus fauebat: dilata creatio eſt ad proximum natalem Domini Saluatoris: quo tempore cum ĩ eandem diſceptationem redeundum plane perſpiciam: Deum precor paci noſtræ ſubueniat. A nobis quantum intelligo: nil ſani eſt expectandum. Fœlicem ſæpe te ſuſpiraui: qui legationis occaſione procul ab his concertationibus eſſes: neq; huius: q̃ illius ſtudioſior haberere. Promitto enim nemo nõ quali in quenq; eſſet animo declarauit. Suadeo ſi potes ad diem illum non dimittas prouinciam. Ego pro mea in te charitate hęc ſignificanda putaui. quæ cum minus noſtræ æſtimationis ſint: quæſo præter te nemo ea intelligat. Dominicus tuus mecum aſſiduo eſt: nec unq̃ ſermo noſter te uacat. Beneuale. Romę. xx. Iunii. M. cccclxxiii.

L. Epiſcopo Ferrarienſi pro Pontifice:

SVmma celeritate ſignificata ſunt nobis: quæ in ſequenti notula continentur. Turcus obnixe quærit pacem facere cum Hungarorum Rege. Interceſſore utitur Nicolao Varueda de Vilach nuper Rege Boſnę appellato: cui multa pollicitus eſt Turcus ſi rem ex ſententia faciat. Huius Nicolai ſuaſu Rex miſit ad Turcum duos oratores: quendam fratrem Antonium de Catharo ordinis minorum: ſed nunc Abbatem monaſterii unius non longe a Buda: & Ioannem Humſchi origine Boſnenſem: ambos uafros homines: & ingeniis Turcorum aptos. Hi oratores uiſi ſunt non longe a Belgrado Danubium tranſire die. xvi. Aprilis: & Conſtãtinopolim p̃etere cum his mandatis: Regem Hungarię pacẽ cum Turco: & fœdera facturum ſi Turcus Regi Boſnam: & Seruiã det: aut ſaltem alteram harum prouinciarum. Quod ſi fecerit: & pecuniis etiam iuuerit: miſſurum ſe quoq; auxilia contra Vſſoncaſſanum. Nos ea uera ne ſint an falſa: rurſum aſſimulent̃ ue ad ꝓcurandã pecuniã: an ad uerũ agantur plane ignoramus. Quod tñ ab dignis indicibus nunciant̃ negligẽda non ducimus. Quod magni ẽt momẽti ad xp̃ianã rem uideant̃: timẽda: & præcauẽda putamus. Scribimus eã ob cãm Regi: & p̃latis Regni Hũgariæ. Scribimus & tibi. Litterarum exempla cum præſentibus erunt: ut quatenus reddẽdę ſint: uel retinendę tu q ex propinquo ſingula certius noſces: iu

dicare facilius poſſis. Conare autem his accœptis: & nulla interpoſita mo
ra omnibus indiciis rem ueſtigare atq; hanc ſuſpitionem interius perſcruta
ri. Si uana eſſe quæ ſignificantur inuenies retinere ipſas litteras potes: ne ſi
ne cauſa piam Regis mentem fatiges. Sin uera eſſe depręhẽdes: etiam red
de ſi uidebitur: quæ ſunt planiores. Tuq; illis adiunge quæ in tanto pericu
lo neceſſaria putes. Sin inter utrunq; anceps dubia indiciorum fide: tacen
dum tamen nõ iudicabis. Attẽde quid cogitemus. Iam dudum a nobis pe
cuniam poſtulat Rex: Eiuſq; rei cauſa Orator huc miſſus pericula Regni
ſimul & inopiam ſuam quotidie deflet. Nos duorum iam annorum exhau
ſti claſſibus præſtare illam non poſſumus. Si ergo nil tale Rex cogitaſſet:
uideret autem te referente id a nobis maxime metui: ueremur ne aſſimula
ret uerum eſſe: quod uerum non eſſet: neceſſarioq; a ſe id fieri lamentare
tur: quod pecunia eum non iuuaremus. Ideoq; illa non conceſſa eo indignã
tius recuſationem omnem eſſet laturus: quo iudicato etiam periculo ſegnes
nihilominus ad contribuendum eſſemus inuenti. Ita ergo in dubiis rebus
moderare diligentię tuę: atq; ita ſenſus Regios tempta: ut ſi poſſumus: in
difficultatem hanc non incidamus: quam eo ferremus ęgrius: quod ad præ
ſentem pecuniam nulla eſt nobis facultas. Prudens es: Neq; in his diſſimi
lem te a cęteris operibus tuis præſtabis. Neſcimus autem quibus in locis
nunc ſis: & q̃ facile mandata hæc exequi poſſis. Rurſum per te an legatum
noſtrum Cardinalem Aquilegienſem ſubueniri cõmodius poſſit. Ideo au
tem optamus per tuam. F. ea impleri: quod Regi familiarior es: & lõgo uſu
ſua omnia plęnius tenes. Quare conare quo ad uales: ut tu ipſe hęc facias
in adiutorem cõſilii: & operis Venerabilẽ fratrẽ Epiſcopum trãſiluanum.
ſi utile iudicas illico uoces: cõmunicatiſq; mãdatis partem curę illi attribu
as. Quod ſi nihilominus adhibendum legatum putas: uel quod propinqui
or ſit: uel quod plus ponderis Cardinalis nomen ſit habiturum: mitte ad cũ
quę ad te: & Regem: & cęteros ſcribimus: addens litteris tuis quicquid prę
terea a circumſpectione ſua obſeruãdum exiſtimes. Quę uero ad prælatos
ſunt breuia cõſulto ſolam credentiam habent: ne ſcriptis noſtris offendi ali
qua ratione Rex poſſit. Fidei tuę Venerabilis frater totã hanc curã permit
timus. Non defuiſti in hunc diem eccleſiæ: non deeris nunc chriſtianorum
cõibus rebus. Speramus cum minora multa ſumma dexteritate effeceris:
grande hoc ingenioſius facies: quo maioris neceſſitatis eſſe: & diſeris uides.

Regi Hungarię Mathię pro Pontifice.

PRo conſuetudine noſtra plane tecum loquimur: nil reticen
tes: quod ad filium patri conueniat. Vt non pigebit nos quæ

nunciantur perſcribere. Ita nec te grauet audire quæ dicimus. Ad ſalu-
tem omnia ſunt: & tuam: & noſtram. Chriſtianæ quoq; Reipublicæ.
Quicquid autem eſt tale delectare fidelem mentem debet non augere. Si
gnificatum eſt nobis miſiſſe te nuper oratores ad Chriſti hoſtem Turcum.
Eoſq; ad ſextam decimam Aprilis uiſos ſub Nandoralba tranſire Danubi
um. Eſſe autem quendam Antonium Catharenſem ordinis minorum: Ab
batem certi monaſterii non longe a Buda: & Ioannem Humſchi Boſnēſis
originis. Mandatorum quoq; quę a te acceperunt ſummam hanc dici. Pa
cem te Turco fœduſq; offerre: ſi ille Boſnam Seruiamq; aut harum alterā
tibi permittat. Item & in Vſſoncaſſanum ex regno auxilia: ſi pecuniā tuæ
ſerenitati ſuppeditet. Referimus ſingula: ut ſine cauſa a nobis ſcribi non pu
tes. Nos tamen ad ea credenda animum accōmodare non poſſumus. Alie
na cognoſcimus a conſuetudine tua. Contraria ſcimus fidelibus operibus
tuis. Indigna quoq; tanti nominis Rege. Quomodo enim credi fas ſit: eum
qui conſtanter in neceſſitate ſe habuit in rebus iam mitioribus mentem de
mittere? & qui armis non potuit turpibus nunc conditionibus allici? Incre
dibilia ſunt: & piis mentibus aliena. Noſq; ut diximus indignæ famæ habe
re fidem non poſſumus. Sed tamen chariſſime fili quod uelocibus nunciis
ſignificata ſunt nobis: & a magnis auctoribus prodeunt mouent nos ali-
quantulum: nec tamen tam perſuadent: q̄ ut nō negligamus inducunt. Pro
noſtra in gregem creditum charitate circumſpicere ſingula quæq;: & tuta
etiam timere compellimur: plus noſtri officii eſſe putantes multis uanis ru
moribus decipi: q̄ certo uno affligi. Es tu chariſſime fili homo: ut cæteri. Er
rare potes: & labi: & cadere: & humanis deſideriis trahi: lucis etiam ſpecie
tenebris peccatorum in uolui. Agemus tecum non tanquam cum eo: qui
cum infideli ſit paratus ſentire: ſed tanquam cum eo: qui ſi aliquando para
tus eſſet noſtrum de ea re iudicium habeat. Mathia Rex glorioſe attende
primum quæ fides eſſe tibi de fallaci homine poteſt. tu Chriſtum ſequeris.
Ille Mahometi inſaniam. Tu pro euangelio contra eum in hunc diem pu-
gnaſti. Illius arma contra te ad tuendam Demonum ſectam intenta ſem-
per fuere. Memēto pugnarum a patre Vaiuoda: & te totiens cōmiſſarum.
Cædium quoq;: quæ de Turcis multæ ſunt factę. Scit ille tua imprimis uir
tute per hos annos obſtatum: quominus tantum imperio potuerit progre
di: quantum optauit. Vnum te odio habet: atq; unum te perditum cu-
pit: quo ſublato nihil non de Chriſtianis ſperandum ſibi cognoſcit. Si
quid blandietur interim: aut ſi quid tibi permittet non alia ratione id
faciet: quam ut & conſulat ſibi: & in omnem occaſionem te oppri-
mat. Exempla infidelitatis ſuæ: non ſunt longe petenda. te tuumq; re-

gnum circundant. Recogita quæ noſtra memoria in Seruia: & Boſna ab eo ſunt geſta: quibuſq; fallaciis miſeri Chriſtiani nimiæ pœnas fiduciç ultimas dederint. Videbis ſi deſint cætera hæc ſatis eſſe ad cæterorum documentum: & tuum. Credendum illi non eſt. Merces amiciciç ab eo nulla querenda. De religione contenditur. Ille tuetur ſuam: tu tuã diuerſitas hæc cauſæ conciliare animos ueſtros nullis pactionibus poteſt. Aut tibi dimittendus eſt Chriſtus: aut Turcus ſuſpectus ſemper habendus. Adde quod negligendum non eſt quo animo Principes Hungari: quo etiam populi pacificationem hanc ſunt accœpturi. Fidelis Deo ſemper tua gens fuit. Militauit nomini altiſſimi cupidiuſq; ad pugnam: q̃ ad nuptias cæteri eſt ſemper profecta. Quid iudicaturos de te illos exiſtimas? Intuentes nulla urgente neceſſitate ſola cupiditate: aut Seruiç: aut Boſnç nonmodo cum execrando hoſte ſentire: ſed ad oppugnandos oppugnatores ſuos copias iungere? Non omnium intra Hungariam fortaſſe pacati tibi ſunt animi. Eſt facile: ut multos tua uirtus offendat. Multos etiam gloria urat. Danda non uidetur occaſio: ut qui de te ſentiunt bene ſentire iam male incipiant: & qui criminari opera optant: etiam exagitandi facultatem aperte accipiant. Religione & conſtantia: & in periculis fide: quibus regnum paraſti in poſterum tibi eſt retinendum. proximam quoq; Boemiam tot iam annos a te oppugnatam non ne dicturam agnoſcis: non pro iudicio Romanç Sedis tollendiſq; erroribus: Sed ad ſolam amplianda poteſtatis curam tam diu bellatum eſſe? Tantamq; rerum: atq; hominum editam ſtragem? Quando pro ſeruia: & Boſna: non cum hereticis ſed quod fœdius eſt pacem procuratam cum infidelibus inſpicient. Retinendum ubiq; etiam inter tuos eſt nomen bonum fili chariſſime. Idq; nõmodo ante ponendum cæteris rebus: ſed morte etiam ſi expediat redimendum: qua in re animaduerti quoq; oportet: quantum Cæſar: & circunſtantes Germaniæ principes probaturi factum hoc ſint: quantumq; miraturi mutationem hanc ſubitam tantæq; iacturæ creſcet haud dubie illis ſuſpitio: in te amor non creſcet. Nouorum forte etiam conſiliorum cauſam præſtabis. Quæ qualia futura ſint arbitrari tu melius potes: cui ſunt nota propinqua. Nos de te ſolliciti ſine metu eſſe non poſſumus: & libenter quç ſentimus eloquimur. Quin & nos quoq; a quibus ſumme diligeris: cum te hoſti noſtro conciliatũ uidebimus: xp̃ianiſq; uiribus illi adeſſe haud ſane ii eſſe ad res tuas poterimus: q cuperemus. Reſpectus tam abominandæ ſocietatis neceſſario mentem noſtram a multis auerteret. Sequi erit neceſſe cõſenſum eccleſiç: nec blandiri illi: quem illa non probet. Etenim aſſiſtens Turco Dominicum gregem oppugnas. In Vſloncaſſanum mittens arma uehiẽtem defenſorem debilitas

ſentit ille nobiſcum ſentit cum Venetis. Id querens ut malignus hoſtis: nec fidelibus nocere: nec infidelibus poſſit. Quam ob cauſam nos: atq; illi non modo certos in exhortationem ſuſcœpti operis noſtris nominibus miſimus: Sed claſſem quoq; una cum ſapientiſſimo Rege Ferdinando emiſimus. Qua diſtractus Turcus minus ad reſiſtendum efficax fuit. Et tu nouo conſilio ad impediendam conſentientem Italiam turbandamq; ultionem Dei: quæ de inimicis noſtris cum inimicis pacem paratur facere: & præſidium mittere: & præſentem chriſtianorum ſpem interuertere cogitas? Ne neglige quæſumus famam tuam Mathia Rex. Crudelis eſt qui illius curam non habet. Nulla re tam clarere magni Principes ſolent: q̄ opinione cōſtantis uirtutis. In quo illam homines intuētur dignum ſummis honoribus ducunt. Eam quidem cōmendationem facta ingentia tibi hactenus pepererē præterita repete etiam: qua animi magnitudine regnum paraſti: qua conſeruaſti: quibus etiam præliis Turcorum impetus retrudiſti. Quanta demum laude Bohemicam hereſim iudicio Romanæ Sedis damnatam armis uictricibus attriuiſti, in ore hæc omnium ſunt. Atq; omnium uocibus & litteris feruntur in cælum. Quid aliud nunc eſt moliri quæ de te nuntiantur q̄ de tanto gradu glorię cadere? Laborum præteritorum fructum amittere? Athletæ Chriſti nomen eiicere: & conſenſoris infidelium ſummere? Miſeram commutationem o fili atq; omnium iudicio noſtro miſerrimam: Pro gloria ignominiam. Pro ſalute in fœlicitatem. Pro gratia indignationem. Pro ſpe retributionum Metum ultionis mutare. Et enim ſi hunc cum hoſte conſenſum: & ferendum auxilium ingratum Deo non putas erras uehementer. Odibile illi erit atq; infeſtum. Nec talem putabit pro tantis ſtremeritis retribui gratiam debuiſſe. Quo in loco etiam attendi eſt opus: quid inde conſequi: & formidari merito poſſit. Scis poteſtatem humanam omnem a Deo eſſe. Per illum dari: & adimi. Maiorem eſſe qui in cælis regnat q̄ qui in terra. Dominus Inquit pro propheta pauperem facit: & ditat humiliat: & exaltat. Quæ manus miſericorditer aſtitit tibi laboranti pro fide ac cadere nunq̄ permiſit: Eadem indignata: ſi remittetur: quo te in duris rebus præſidio munies? aut quem alium ſubleuatorem parabis. Cantat eccleſia. Niſi Dn̄s cuſtodierit ciuitatem fruſtra uigilat qui cuſtodit eam i manu ſua ſunt omnes fines terre: & ſine eius ope inanes ſunt noſtri conatus. Noli tantum fidere uiribus tuis: tantumq; in armis ſpei reponere: ut ualere contra indignantem Dominum aliquid credas. Sicut fluit terra a facie ignis: ſic pereunt peccatores a facie Dei. Defenſorem tibi illum conſerua: quo etiam propugnatore: & duce diſſipaſti ſemp impiorum conſilia. Id p̄ age ut in omnibus uiis tuis illum cogites: & illi ſeruias ſoli. Seruire au

tem ſoli non potes:ſi te cum hoſte ſuo coniungas.Sacri enim eloquii eſt uer
bum.Nemo poteſt dominis duobus ſeruire.Si non duobus Dominis utri
q; duobus hoſtibus minus.Increpat Apoſtolus Paulus . Quæ participatio
iuſticiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Aut quæ con
iunctio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infidele . Aut qui con
ſenſus templo Dei cum idolis? Summa eſt omnium fili chariſſime: ad quã
hæc ſcripta referimus.Si cogitaſti quod fertur frange funeſtum conſilium:
& coniunge Deo.Nulla te impræſentiarum neceſſitas ad pactiones has ur
get.Si non cogitaſti:etiam lætare tantam de te:& rebus tuis apud nos cu
ram eſſe.Colloquimur tecum in charitate Chriſti: ſicq; agimus libere : ut
cum eo eſt Rege agendum quem ſemper laudauit:& dilexit eccleſia:quiq;
uocem patris patienter poſſit audire. Nil quod nunciatum eſt credimus.
Ad ſolliciti paſtoris officium omnia ſcripſimus.Dominus ſit in corde tuo:
& greſſus tuos dirigat in ſemitam rectam.Creſcere te faciat omnibus die
bus uitę:& Dñm inimicorum tuorum ad gloriã ſuam conſtituat.

Campano.

REcrearunt me litteræ tuæ:Imprimis charitas qua conſolaris:ſpõ
des:& cõſulis: meorumq; ſaluti intrepide ades.Quam pulchrũ
eſt beneficium ſęrere:ut poſſis gratiam metere. Hen quid mihi
Campanus olim Peruſia accitus:Pio cõmẽdatus:Præſul factus: Præſes ad
iutus:in omni uita chariſſimus habitus? Illo nihil nũc opportunius ad præ
ſentem triſticiam.Ita quæſo in redimendo fratre aduigila.Adiuua conſilio:
& ope:Motumq; omnem querelarum:ſi quæ excitãtur:auctoritate: & gra
tia comprime.Te admonente de iis ad pontificem retuli:turpitudinem fa
cti in familiam referens.De ueneno id docens:quod re uera eſt factum.Ad
didi philtra:incantationes:& horum iudicem libellum:qui cum uenenis eſt
ad me miſſus.Horrere uiſus eſt ſcœlus non cædẽ.Uſq; adeo in Ceſum com
motus:ut iuſſerit libellum mitti ad ſe:quem manibus ſuis cremaret . Non
nihil hoc duco : ſed me terret facilitas:atq; obliuio.Plus longe præſidii in le
gato repono:qui cum mox uenturus ſit in prouinciam:de omnibus a me ad
uerum edoctus operam ſuam eſt plæne pollicitus:ut etiam egredienti ar
cem fratri futurum ſe comitem dixerit . Hinc ego:at tu iſthinc reliqua con
fice: id potiſſimum curans : ut intercipiantur ſurgentes querelæ : qui
bus ſubiici faces fraternæ inuidiæ poſſint . Præfecturæ prorogationem
ne impetrare poſſim plurima obſtant:imprimis conclauis iurata lex prohi
bens ſupra biennium arcẽ ullam continuari.Spes euadendi in brachio mul
ta eſt:In legato magna.Si uerum quęris:in te uno maxima.Proinde tuum
hoc onus opuſq; exiſtima.Si putas ante pręfecturæ finem non educendam

familiam permitto quod uis. Quo tamen conſilio ducerer a Brunoro intel lige. Ab eodē cætera audi: quæ ne te longitudine morer in litteras ſuas con ieci. De malis domeſticis hactenus. Legatus: quem dico mihi: & Senenſi amiciſſimus factus bis per hos dies nos conuiuio ludiſq; accepit. Inter ce nandum uaria oblata ſunt Epigrāmata tam quidem multa: quam mala. Rogatus quid de iis ſentirem: quid inquam aliud quam mala? Et ad eum uerſus. Pauca ſunt pater: quæ immortalem poſſunt te reddere. Si uerum dicimus nulla præter Campanica: Hoc inquit ille indignor: quod epiſtolas ad me ſcribit non carmina. Pluris unum modo carmen facio: q̄ epiſtolas de cem. Spopondi obrutum iri poſthac uerſibus tuis. Itaq; ne uel mendacii: uel exiguę apud te gratiæ arguar quottidianis epigrāmatibus tuum illum fac: atq; oblecta: in iis ſi Papienſi eſſe unus ſemper pes poteſt barbaros du os eodē hamo ſemp piſcabere. Quod ex urbe nunciē hoc tm̄ eſt. Pontifex ſecedit tybur. Senas auffugit Senēſis. Eodē illū mox cōſequar. Cæteri pa trū ſpectant loca quo trahit ſua quēq; uoluptas. In audiendis ad faſtidiū prouincialibus tu iſtic aures exerce. Vale. Romæ. ii. Iulii. M. cccclxxiii.

Campano.

En tibi ad Spoletinos litteras chirographi mei: ſic feruidas: ut manu appræhendi. ſic uehementes: ut ſuſtineri: ſic ingenioſas: ut ſine ſumma inhumanitate reiici nequeant. Ego tamen quantum profuturę ſint neſcio. Superba ciuitas eſt factionibus quottidianis ſic ad im pietatem exercita: ut neq; Pontificum imperia: nec ſuper eminens ars ad fe rociam deponendam quandoq; ualuerint. In cōmendatione amici nuda pu ta q̄tum erit auctoritatis: uel gratiæ. Si Iordano profuero: erit q̄d utriq; con gratuler. Si minus q̄d læter non infumatū iri numen tuū: quod inodoraſti olim tam charis odoribus. Vale. Romæ ad ſextam Iulii. M. cccclxxiii.

Epiſcopo Capacienſi.

Rotonotario eluniacenſi nulla eſt cā: cur amicos Cardinales ac cuſet. Ab hiſq; : ut ſcribis partim deceptū partim male adiutū ſe lamētet. Officia illo℞ ſuæ dignitati nō defuere. Cōmendarūt Præcati ſunt. Sententiis adiuuere. Maior ratio meo iudicio ut præteriretur effecit: notior fortaſſe nobis q̄ uobis. Meminiſti ſedēte Paulo Cardinales quattuor ſecreto creatos fuiſſe. Illo defuncto aperte reiectos. Inter eos repul ſus fuit ſabellus: & Venetus. De ſabello quidem quæ mens ſit quibuſdam ex patribus ipſe tu ſcis. Veneto etiam trium Venetorum Cardinalium nu merus plurimum obſtat. Horum quātum ego puto ſocietas eluniacenſem noſtrum excluſit. Per eius ingreſſum putatum eſt illis quoq; poſſe aliquan do aditum aperiri. Sententiæ huius auctores numero plures fuere: & multi.

tudine nos peruicerunt: Vt enim in cæteris: ſic in noſtro quoq; ſenatu ex maiore numero ſemper decernitur. Pontifici quoq; ſua cura non defuit me mori inſe eligendo illos ipſos non affuiſſe. Litteræ Ducis Matiſconenſem cõmendantes: maiorq; pars patrum abolende occultæ creationi intenta fa cile Pontificem in hunc q̃ illum inclinarunt. Omnia planius inſigni equiti Iacobo aperui: q nup ad nos pro cluniacenſi eſt miſſus. Illũ tu audiẽs ratio nes conſiliorum noſtrorum plene intelliges. Nam qui uel ipſi Matiſconẽſi uel oratori ad Ferdinandum profecto facti culpam aſcribunt in errore ſunt non mediocri. Optare forſam cardinalatum hunc potuere: ſed certe nõ ſũt operati. Peroſa ut dixi ſocietas hoc fecit quod factũ audiſti. De protoneta rio tamen non ſum ſine ſpe. Confido Pontificem Patreſq; omnes augendis honoribus ſuis non defuturos: Quam ad rem fauet fauturuſq; eſt ipſe Ma tiſconenſis: Qui de dignatione ſua ſentit bene: & honorifice loquitur. Pater eſt mi Capacienſis ut ante nobis incognitus: Sic nunc cognitus propter humanitatem ſuam Ingenium: & litteras noſtro ordini carus. De illo om nia expectamus: quæ conuenire in Cardinalem egregium poſſent. Nudius tertius certe Ducis cauſæ cum de ea relatum eſſet ad patres conſtantiſſime affuit. Ita ut memoria eius & fide: & ſermone non inerudito ſint plurimũ delectati. Quantum ad annos uitæ tantum meo iudicio ad meritũ addet. Feciſti recte ſecum per litteras gratulari. Beniuolentiam eius cenſeo in dies magis augeas tibi ac ſerues cum ego illum amem atq; illi ſim debitus non potes tu nec debes: qui mihi es neceſſarius non eandem charitatem ſuſcipe re. Duci oro me cõmendes: cuius animum: & glorioſa opera ex tuis litteris cupide legi. Te etiam hortor ut de reditu in Italiam cogites. Ad obliuionẽ eni ẽt tuoꝝ omniũ ſatis iã ſupq; abfuiſti. Vale Romæ. vii. Iulii. M. ccccliii.

Epiſcopo Melitenſi.

Recitatæ hodie in Senatu ſunt litteræ Regis ad Pontificẽ & nos: quibus de tua ad Melitenſem Eccleſiã ordinatione gratias agit. Laudatus eſt omnium uoce: Deoq; habitæ: quod tantæ uirtutis rationem habendam putauerit. Quod rari Principes faciunt: ut pro acce ptis Epiſcopis gratias agant. Hoc ita in eo eſt comendatum: ut cupidores iam ad omnia cõcedenda q̃ accipienda facti merito uideamur. Laudi huic cumulum addidit: quod ego in patrum frequentia de pecunia pro te impẽ denda ab eo impetratum adieci. Viſus eſt non uerbo tantum quod cæteri: ſed re quoq; quod nulli uirtuti ſuorum: & beniuolentiæ ſubuenire. Illi reſpõ deo. Quam recte egerit mõſtro: & de te addo: quæ charitas imperauit. Cu ra litteras in tempore reddi. Ego hinc ad preſentis undecimam abeo. Senis ero ad medium octobrem. Si aut ſcribendum Papienſi eſt: aut illi aliquid

tua uel Regis cauſa iniungendum: ſcis ubi inuenturæ me tuæ litterę ſint: Vale mi pater. Romæ viii Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Matiſconenſi.

CRas i Tuſciam abeo. Si uenturus illuc es expecto te obuiis ma nibus. Si minus: Papienſis tui memoriam habe. In hoc abitu te ueneratum non ueni ne ambos in his æſtibus fatigarem. Sum ta men animo tecum. Cōmendo tuæ dignationi familiam domi relictam: do mumq;: & me. ſpe tui patrocinii libentius abero. Cum Oratore Ducis tui ſum multa locutus: hortatus quoq; ad ea ſcribenda quæ de tota re longo ſermone explicui: Docens non tuo: non alterius cuiuſq̄ artificio: ſed ſolis ta ctionibus noſtris cluniacenſem prętcritum. Aſſenſit omnibus. A pontifice quoq; ſe ea accepiſſe ait. Perſuaſus uidetur redire: & aquam non ſtipulā ad Ducem referre. Pro tua in me charitate uolui ne hæc ignorares. ſi quando ad te ſcripſero rogo ne manum calamus grauet. Vale. Romæ Die. xi. Iulii. M.cccclxxiii.

Epiſcopo Eugubino. L. Griſo.

ACcinctus iam ſum ad Tuſcum ſeceſſum. Relinquo tibi animū meum. Relinquo gratias: quas pro tot tuis i me meritis debeo. Cura ut ualeas: uitamq; uitæ commodis præferas. Meorum ne gocia in fidem tuam ſuſcipito: & quæ Pontifex dedit pugna ne adimat. Sę rendi beneficii in hac poteſtate Palatina tibi eſt tempus. Dies totos ita ſæ re: ut uberem gratię meſſem tuis temporibus colligas. Dominicum Lucen ſem contubernalem meum tibi commendo. Vir eſt ingenii neſcio maioris: an fidei. Mihi certe ita charus ut dimidium animæ meæ ſecum habeat ſem per. Quod illi fit Papienſi tuo fit. Aget tecum de iis: quę patres nonnulli a Pontifice petiere. Hoc pręſta: ut inchoatum a nobis beneficium: ab illo ꝓ miſſum: perfectum tua opera uideamus. Diſpeream ſi in quenq̄ impertiri te rectius poteſt. Vale. Romæ. xi. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Neapolitano.

NOcte hac Senam diſcedo: utinam ea alacritatē: qua eram ſoli x tus cum nō animi ſolum noſtri conueniebant: ſed ſententiæ quo q; diuerſę cauſæ noua nos infœlicitate diſtulerunt. Sed confi do in idem ... cui redibimus. Moueri aliquando loco ſolent amicitiæ: non ſemper deiici. Vbicunq; ſum: præteritorum q̄ præſentium libentius remini ſcor. Commendo tuæ Dignationi meos qui Romæ erunt. Venient ad te ſę pe: cum fideli opera egebunt. Suſcipe eos: & protege: & Vale. Romæ. xi. Iulii. M.cccclxiii.

Ex itinere Senas.

Vrbe recedenti magna eſt diſcordia mecum.
Læta quidem mens eſt Triſte ſupercilium.
Id tamen ut ueni Bacchanum tollitur:& poſt.
Sermo Iocus Riſus quodq; uix eſt bibitur.

De Caupona Sutrina.

Hic Mariottus olim uendebat iurgia ſed nunc
Pauperiem immondam Cacianimicus.Eo hinc.

Ex itinere.

Gaudia quæ quondam fuerant te ſena petenti.
Non eadem nunc ſunt.Id puto fit Senio.

Ex itinere.

Mox poſt Recurſi cauponas quercula dextra eſt.
Inde Pientinum ſumme uiator iter.

De Gregorio Caupone Aquæ pendentis.

Diuerte huc hoſpes melius diuertere non eſt.
Hic bene dormitur paſcitur:& bibitur.

De Caupona ad Paleam Fluuium.

Ad Paleam caupona tibi dabit acida uina.
Panem atrum fœda & lintea cimicibus.

Ex Itinere de Caupona Recurſi.

Turpis inops fetida:& ſpurca eſt Caupona Recurſi.
Aeſtate ut fornax hyemibus ut glacies.
Tecta labant.Paries Tabulata inſiſtier unq̄
Non potis eſt ſtulte Soluitur ut timeas.

Cardinali Senenſi.

IMperioſe nimium ad litteras noſtras Ferdinãdus reſcripſit. Col legii decreto aſſentiri non uult.Conculcari uidelicet hũc ordinẽ quęrit:ſe eleuari. Anellus orator reſponſi huius non minus autẽ abitus tui fiducia:circuit iterum patres:& furit:& quibus poteſt minatur. Tifernatem quoq; aperte depoſcit. Nos parati ſumus non deeſſe commu nibus noſtris.Pontificem tamen timemus: & numerum ſuum noſtro ma iorem:ſed non meliorem.Rothomagenſis atq; Vrſinus lamentantur mi ſere ad me quod tam cito abiſſes. Expectari oportuiſſe dixerunt donec itel lectum eſſet:quo animo Rex accepiſſet dilationem decretam.Ego quoq; eadem monuiſſem ſi ante diſceſſum me appellaſſes. Sed fugis ſemper non abis.Idq; ut apparet tam in grauibus q̄ in leuibus facis.Quietos nos exci taſti in ſuffragium tuum:& nondum contentione ſedata in diſcrimine deſẽ tis.Plane tibi ſuccenſeo:Ac q̄q̄ Cardinali Vellerem tamen aures ſi ad te uſ

qꝫ manus meæ pertingerent,Hodie Rothomagenſis atqꝫ ego ea ipſa de re
Cardinalē Sancti Xiſti adiuimus.Is:& ſi nobis multa pollicitus ſit tamen
ſine cura uenientis Senatus non ſumus.Præſidio nobis ſit Deus:cauſamqꝫ
Vicariæ ſedis non deſerat.Ego quicquid hic ſtudii:& gratiæ habeo pro te ſi
ne defatigatione impendā.Sed utinā ſim in tanta re ſatis.ſcribenda hæc du
xi:ut tu partim nobiſcum animo pendeas:Partim ut clām habita lamenta
ri non poſſis.Diebus ſingulis ad omnem nuntii oportunitatem ſcies quod
fiat.Vale calendis Iulii.M.cccclxxiii.

Regi Ferdinando.Pro Collegio.

VTinam de creando uel differendo Cardinali quem petis celſitu
do tua:& nos conueniremus iudiciis. Eandem ī hac re de nobis
experireris beniuolentiam:quam ſedente Pio:Paulo:& xyſto in
grauioribus es ſemper expertus. Sed diuerſa ſententia diuerſum quoqꝫ exi
tum querit.Tu onus noſtrum non putas creari nunc Cardinalem.Offen-
ſionis autem tuæ exiſtimas diutius illum differri.Nos contra in expectatio
ne modici temporis detrimentum tuum nullum cogniſcimus.In anticipa
tione uero iacturam:& dedecus Beatiſſimi.D.n.ac noſtrum.Rationes in
ſuper collegii infirmæ tibi ad probandum uidentur.Nobis tuæ ad diluen-
dum perfaciles.In hac diuerſitate iudiciorum non diſputamus utrum utri
ſit æquius cædere utrum utri facilius aſſentiri.Vtri etiam ad tenendā ſen-
tentiam maior neceſſitas immineat.Cum filio & enim Romanæ ſedis eſt
ſermo cum quo propoſitum eſt noli niſi pacatum pium:& reuerens agi.
Malumuſqꝫ tacendo:& patiendo ſeruare Sacerdotalem modeſtiam q̄ alter
cando de noſtro in te affectu minus probare q̄ ſit.Hoc tantum conſenſu
omnium ſcribimus.Dolere nos plurimum ſine onere Apoſtolicæ Sedis ſi-
ne inſigni leuitatis:& inconſtantiæ nota non poſſe a nobis patri & Domi
no noſtro aliud conſuli:q̄ quod nuper conſultum:& impetratum per nos
cogoouiſti.Præſertim quod ea res plurimum his temporibus ē neceſſaria.
Scripta iam Cæſari:& Francorum Regi uulgo quoqꝫ ab omnibus cogni-
ta.Non conuenit primis Chriſtianorum principibus mendaci ſignificatio
ne illudi etiam Cardinales quidam ſalutis cauſa iam abiere:& ad abitum
parati ſunt plures.Inſolitum eſt ſine patrum frequentia Cardinalem crea-
ri.Rogamus proinde ſi iteratis precibus ullus eſt locus:ut neceſſitati no-
ſtræ æqua ſit tua ſerenitas:neqꝫ amiciſſimum ſenatum bene de te meritum
ad bene promerendum paratum poſtulatis incōmodis agas.Cum per nos
ipſos incitati ſatis ad omnē occaſionem tuæ gloriæ ſimus.Dicemus in cal
ce ſecundarum litterarum:quod certa ratione imprimis tacendum putaui
mus.Id qꝫ quanti ſit tua ſapientia expendat.Solita eſt hæc ſedes cōmenda-

tionibus Principum non ſemper. Aliquando tamen certos aliquos ad Cardinalatum aſſummere: Sed eorum aſſumendorum iudicium libere ad illos remittere ut nouo ſic ſummi: & alieni magiſq; noſtri honoris exemplo nũc primum factum meminimus. In ea condictione cum ſerenitatem tuã una cum Cęſare: & Francorum Rege eadem ſedes incluſerit non eſt cur in noſtram gratiam: & extimationem breuis temporis morã pacienti animo nõ debeas ferre. Valc. v. Iulii. M.cccclxxiii.

Epiſcopo Lucenſi.

MItto ad te Chriſtophorum Nepotem tantum adiiciens ad beniuolentiam noſtram quãtum ad laborem tuũ addi intelligo. Cur prius nõ miſerim ex litteris Fortiguerræ accipies. Ex illo cognoſces: quo cultu illum haberi deſiderem: & ad diſciplinam ſuam quid utile iudicem. Sũma eſt: ut modeſte ueſtiat ut famuletur cæteris. Vt nec apud tuã Dignationem: nec apud ciues Cardinalis nepotem ſe ſentiat. Animo demiſſo ad litteras: & bonos mores eſt opus. Indulgentia nil ad utrunq; deterius. Ea contumacem adoleſcentiam facit: uiamq; aperit ad procliue libidinum. Supercilio melius ꝗ riſu ingenia nonnulla reguntur. Quale cũ eſſe huius exiſtimem: in ſeueritatem potius ꝗ in blanditias inclinandum: & cenſeo: & ſuadeo. Sed tu qui ad dep̄hendendos ſenſus es perſpicax: excuſſo adoleſcente ſtatim cognoſces: qua ſit a te manu regendus. Ego quid tuæ charitati oneris dem haup ſane ignoro. Quid etiam pro tanto officio debeam plane perſpicio. Sed quod huius diſciplinam & uitam ante omnia cupio coactus ſum tibi uni quẽ maxime amo: cuiuſq; integritatẽ: & religionẽ admiror pignus cariſſimum credere. Pro manſuetudine tua ita id feres: ut nullum me reddendæ gratiæ tempus pretermiſſurum unꝗ confidas. Senis xxiii. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Sancti xyſti legato.

VRbe diſcedens egi tuæ Dignationi gratias de Semeſtri addito ad aſſiſinæ Arcis cuſtodiam litteraſq; ipſas dedi Sacramoro noſtro tibi reddendas. Nunc gratulor tibi quod Florentinam eccleſiam ſis aſſecutus. Siue enim eam retenturus ſis ſiue alterius gratia dimiſſurus acceſſionem tamen attuliſſe puto æſtimationi: & commodis tuis. Hunc Fortunæ curſum perpetuet Dominus. Tuæ certe uirtuti: & Magnanimitati: & in omnes: qui te colunt beneficentię ſumma omnia iure debentur. Audio porro incolumem te in prouinciam perueniſſe: & ſumma populorum gratia magnis ubiq; honoribus accipi. Hoc & ſi pro officio: & dignitate: & nomine plane euenturum antea crederem: cumulate tamen eueniſſe plurimum lætor. Spero Legationem hanc te pręſente Prouincialibus

non tam expectate q̃ concupite: q̃ neceeſſarie ſaluti futuram. Quod enim
nemo antehac aſſequi ualuit ut tranquilla præſtaret omnia: hoc auctorita
te: & imperio tuo ita adimplebitur: ut non ad auariciam: & ambitionẽ: ſed
ad ſolam Prouinciæ ſanitatem ueniſſe merito iudiceris. Ei rei ut te totũ de
das pro mea fide quoad poſſum exhortor. Nulli (quod ſim memor) tantũ
poteſtatis ad præſidatum ætate noſtra attulere quãtum tu: & ab pietate ĩ
te Pontificis: & ab ingenio tuo: & magnitudine animi crederis attuliſſe.
Quæ tibi adiumenta cum ſint: omnino prima hæc adminiſtrãdi cura a uir
tutis eſt commendatione ducenda: ut nihil iam refert quod in his iuuenili
bus annis non dignum tuis meritis uideatur. Sed hæc tu ipſe ex te melius.
Ego ad me uenio. Es memor Reuerendiſſime pater quãto affectu Remæ
commendaui tibi neceſſarium meum Arcis quam dixi præfectum. Nõ mi
nori cura cogor nunc commendare. Afflictæ res eius maiorem mihi indies
miſericordiam excitant. Tua pietas omnia ad ſalutem ſuam: & ſuorum ſpo
pondit. Mittit nunc ad te: de quo ſpem certam illi promiſi. Audi obſecro
neceſſitates eius: eaq; beneficentia ſubueni: qua tuis omnibus ſoles. Tui &
enim nos omnes ſumus. Vna benignitatis opera libera illum: & me ſollici
tudinibus: quibus nunc angimur. Hoc ita a te peto: & precor ut magis cer
te non poſſim. Non alienis atq; externis tuum beneficium cõfers: ſed his:
qui tecũ uicturi referre tibi aliquãdo gratiam cũ fœnore poterũt. De Senẽ
ſibus delitiis ideo minus tecum nunc iocor: quod haud ſane læto animo ſũ.
Triſticiam noſtram ſi uerbo uno depuleris habebis quottidie quod iucun-
de legas: quod abunde rideas: quod mihi quoq; perſæpe inuideas. Bene-
uale. Senis penultima. Iulii. M.cccclxxiii.

Cardinali Sancti Xyſti.

TVus in Arcem Aſſiſinatem aſcenſus triſtem me fraterno caſu in
hylaritatem adduxit. Scripſit ille ad me quãta lenitate eũ acce
peris: quanta pietate ſis conſolatus: ut illico pœnam ulti dolo-
ris iuſſeris tolli: & ſpem continuandæ cuſtodię dederis. Acclamantibuſq;:
qui te circunſtabant ſalutare nomẽ tuum: uolueris quoq; indicandi in me
animi cauſa meũ ittidem acclamari. Magna hæc ſunt: magni ſemper a me
æſtimanda. Non poſſum gratias dignas referre: habeo tamen quas poſſũ.
Referet pro me: cuius in manu eſt omnis gratiæ plęnitudo. Ego ut ĩ tuam
clientellam me dedi ita in ea perſeuerabo. Nec temporum mutatio tui Pa
pienſis fidem mutabit. Ita tibi de me perſuade. Ita chirographum hoc meę
ſponſionis conde: & ſerua: Vt ſi quando immemorem beneficii uideris: con
uincere ingratitudinem ſcripto teſtimonio poſſis. Sed de his hactenus. Au
dio te Mediolanum iturum: inde diuerſurum Patauium uoti ſoluendi cau

ſa. Ito fœliciter Pater Ampliſſime. Eunti: & redeunti comes ſit Dominus. Viſitaſſem tuã. D. Florentiæ: niſi & celerem tuum inde diſceſſum: & meum importunum officium ueritus eſſem. Id tu uel ignoſce: uel proba. Vnum te precor: nõ tam meo: q̃ noſtræ reip. nomine: ut celeriter redeas. Abſente te non poſſunt non iacturam publica facere. Tu unus homo nobis conſulendo: & prouidẽdo reſtituis rem. Hoc quæſo habeas cordi ſemper: & peregrinans ſedulo cogites: quę occurrere ad animum ſapientibus ſolent. Breuis hora magna ſępe affert incommoda: Eo autem plærunq; maiora: quo longius a circumſpiciendis noſtris rationibus ſumus. Vt imprudenter tecum loquar: amanter certe loqui me ſentio. Charitati fidelis amici ueniam da uobis. Eſt quod te etiam extrema epiſtola rogem: Veniet cum iis litteris Raphaęl Fulginas Niceni defuncti cubicularius: qui propter ueterem conſuetudinem noſtram mecum nunc eſt. Eget patrocinio tuo ad redimendã de aduerſariorum manibus diuturni ſeruitii non magnam mercedem: audi eũ precor honore meo: & pro tua etiam pia conſuetudine adiuua. Si ulla in te uiui Niceni fuit iniuria expertes iniuriæ ſerui pro Domino pœnã nõ luant. Mortui beneficium recordare potius q̃ contumelias. Si enim uerum expẽdere uolumus: & Papienſi tuo aliquid credis: Illius etiam abſentis umbra Cardinalem fecit Pontificem noſtrũ: a quo quidem Cardinalatu & Xyſtus eſt: & tu Sancti xyſti. Affui in eo conſiſtorio: & cuncta inſpexi: & quid ad quemq; tunc creatum Cardinalem Paulum induxerit plane ſum cõtemplatus. Iterum crede Niceni auctoritatem ad balnea Viterbiẽſia licet agẽtis initium fortunę tuæ: & omnium: qui ab xyſto ſunt illo die dediſſe. Quo magis has inopes eius reliquias fidei: & bonitati tuę etiam atq; etiam cõmendo his litteris: ut ſi minus noua adipiſci ſinuntur: uetera tamen ab illo patre propter ſeruitium fidele accepta non cogantur dimittere. Beneuale. Senis. xxv. Auguſti. M. cccclxxiii.

Campano.

Legati noſtri in Nicolaum benignitas tam fuit grata: q̃ neceſſaria. Miſi Florentiam: qui meo nomine gratias ageret. Litteris addidi quod ſuæ beneficentiæ conueniens uidebatur. Itidem tibi pro tantis officiis debitas ago. Puto commendatione tua non minuſq̃ mea indulta eſſe quæ memoras. Is ſemper es in me: & meos: ut Campani nunq̃ ſit pœnitendum. Quod uero ſileri cum Præfecto arcis non uis: attende in rem eius ne ſit. Noſco ingenium hominis uſu exploratum nõ argumentis. Blandiciis nunq̃ ſit melior. Agunt eum præcipitem patrocinia certa. Aſſiduo metu nihil ad ſanitatem eſt pręſentius. In ſacerdotem Ceſum nefarius fuit: In genus ſuum turpis: In ſe ipſum quoq; temerarius. Vna flagitii diſſi

mulatione mederi malis his poterat:& cum ei eſſet & in ſinu dedecus:aper
ta ultione ſuper impoſuit capiti. Proinde ſi mihi de meis aliquid credis per
mitte ut ab illorum ingeniis:& loquar & ſileam. Habendæ Deo ſunt gra
tiæ quod in Pontificem mitem incidimus:in amicum Legatum:in Pręſidē
te:cuius in me amor maior eſſe non poteſt. Sedente Paulo ſi hæc accidiſſēt
uix Iouis quadrigis effugere ſuppliciū poterat. Quod uero ipſum Legatū
ita tuum feceris:ut etiam a te conueniendi Leges accipiat plurimum læ
tor. Id es aſſecutus quod xyſto in hunc diem nō licuit. Vide quid muſæ:qd
tua dexteritas poſſit. Omni diligentia tibi patrem hunc retine. Colit inge
nia:quod ad te antea ſcripſi. Et tā multa poteſt. q̄ multa uideri uult poſſe.
dies eius una centum annis noſtris erit tibi utilior. Hortor tamen:ut quāto
ille plus permittit licentiæ tanto tu tibi minus deſummas. Magnorum uo
luntates ſunt plenæ diſcriminum: Nec cuiuſuis obſequi: & īgenii eſt: illas
ſine offenſione tractare. Attendendæ ſunt mentes eorum ac ſtudia, iiſq; ac
commodandæ artes placendi. Hæc ideo libentius ſcribo: quod tuæ inge
nuæ libertatis non inſcius:quæ ego aliquando non æquo tantum:ſed grato
quoq; animo accepi:uereor ne hic noſter non eodem ſit accepturus: cum
magnum diſcrimen inter meam atq; illius conſuetudinem ſit. Tuæ erit mo
derationis uidere: ut quod adultæ beniuolentiæ obeſſe non potuit:naſcenti
ne noceat. & quę humilem Papienſem delectant Potentem ne exaſperent.
Adiuuare facibus ſolem hæc admonens. Sed quid non ſibi arrogat chari
tas? Quod me gratia Prouincialium uincas id facile audio. Vt igenio & lit
teris:ſic uirtute me ſuperatum ſemper confiteor. Perge Campane:tuiq; te ſi
milem ſerua:Id agens ſedulo ut plus nominis q̄ nummorum prouincia de
cedens reportes ad nos. ſi ad breue te adiuuabunt: hoc per omnem uitam
ad digniora uiam aperiet. Etiam quod eadem imperat charitas:inter curas
tuas muſas ne neglige. Subduc dierum particulā: lege: ac ſcribe. Inter ſcri
bendum quicquid id ſit quod ſpectent calami:Papienſis tui memoriam ha
be. Vale. Vltima Auguſti. M.cccclxxiii.

Franciſco Philelpho.

NOnum Sfortiados tuæ librum:quem iam diu miſiſſe te ais ſcito
in hunc diem itinere deuio tardatum non perueniſſe ad me. Ad
quos peruenerit tecum recogita. Arriuabenum culpare non au
deo. Is cum in cæteros ſemper officioſiſſimus fuerit:noſtri etiam obſeruan
tiſſimus tarditatis huius putandus eſt expers. Sed quandocūq; aduenerit
uel dimiſſus:uel uiarum peritior factus:auidis oculis legetur:Primiſq; octo
libris adiunctus non poſtremum in bibliotecha locum tenebit. Tibi grati
as ago: nonmodo quod communicanda ſcripta tua putaueris: ſed quod de

eo ſcribendum cenſueris:cuius gloria illuſtrauit Italiam: auctoritas Tranſ
alpina continuit.Beneficētia in multos:In me unum prope ſingularis cha
ritas fuit.De rebus meis quod ī extrema epiſtola petis: ſic breuiter accipe.
Valitudine bona ſum:enſu quo ante:animo ad publica cupido: ad con
ſulendum forti: ad perferenda quę accidant magno . Lego & ſcribo cum
uacat. Si quęris quæ? Ea tantum quæ conſolari : & reddere meliorem me
poſſint . Breuius & plęnius exprimere totum Papienſem tibi non potui.
Senis.xiiii.Septembris.M.cccclxxiii.

Franciſcus Philelphus Iacobo Cardinali Papienſi.

TVas optatiſſimas litteras : quas tandem uhas ad.xviii.calendas
Octobres ad me dederas:tanta cum uoluptate perlegi:ut nihil
mihi hoc tempore potuiſſet : aut lętius:aut magis ex ſententia
mea contingere:nam cum ſæpe antea ad te ſcripſiſſem pater clemētiſſime:
neq; ea qua per humaniter: atq; per benigne conſueueras officii uiciſſitudi
ne utereris:iure ſubuerebar ne quid etiam apud te monſtri temporum mali
gnitas peperiſſet:quod nobis quoq; incommodaret.Sed cum uideo eadem
te uel facilitate:uel bonitate exiſtere: cui nullus fortunæ liuor inſolentiaq;
obfuerit:iure tibi gratulor magnitudinem animi tui:abſolutamq; uirtutē:
quæ humanam omnem elationem infra ſe ducit:nihilq; cenſet habendum
in bonis:quod Deo careat.Opto equidem tibi & diuturnam: & tranquil
lam uitam quo poſſis omnem fortunæ ludum:& ſpectare : & ridere . Sed
hęc hactenus.Didiceram proximis diebus ex illius noſtri Ioannis Petri lit
teris nonum illum ſſortiados noſtræ librum idcirco ad te non eſſe perla
tum:quoniam Pientiam ipſe conceſſeras:quo ille tempore Romam perue
niſſet:breui tamen fore ut ad te diuerteret.cum itellexero ubi conſtiteris ex
tua iſta peregrinatione .ibit item ad te aliquid ex lucubrationibus noſtris:
quo non minus:ut exiſtimo delectaberis. Vale pater:& domine colendiſſi
me. Mediolani quarto Idus Octobres.M.cccclxxiii.

Cardinali Senenſi.

VIcecancellarius ī hoc reditu ſuo diuertit ad me: & pnoctauit me
cū.Multa eius de rebus Vrbanis ſciſcitatio fuit : quędā mea de
iis cōmemoratio:quæ nihilominus in urbe ab aliis diſcet.A Sa
lernitano eſt alienus.In Caſtellanū nō ſatis iclinat.Excludendū putat utrū
q;.Ea in re cōicare tecū cōſilia:atq; operā uelle uidet᷑.Me rogauit: ut ad id
ipſum dignationē tuā hortarer.De te pdicat multa:& ī Hiſpania prçconē
ſe laudū tuarū fuiſſe teſtat᷑.Prçſentē audies:& p tua prudētia ita offerentē
accipies:ut ſi qd eſt ad cōem rē utile:nec negligi:nec parū credi appareat.
Monitore nō eges.tum p te plurimū ſapis.Ad officiū neceſſitudinis noſtrę

ſat eſt hęc lr̃is indicaſſe. Vale. Senis. xx. Octobris. M. cccclxxiii.

Franciſco Decano Toletano.

VIden Franciſce: ut exitus non boni ſint ambitioſis legationibus?
Vt etiam Deus noſtræ uanitatis nos ſępe admoneat? Nega-
mus non fieri miracula: ut prius. Attendamus operum ultima
non rariora eſſe his: q̃ illis diebus uidebimus. Quid in Niceni: & Vicecan
cellarii legatione iudicio Dei expreſſius? Ille ut in Galliam proficiſceretur
ad legatiõem quęſtus: & nominis plęnam: cum antea magnus ſemper fuiſ
ſet: nullus ex eo tempore fuit. Vendidit libertatem ſententię. Seruire alienæ
cupiditati coactus eſt. Pontifici non aſſenſit modo in quibus uoluit: ſed ad-
iutor etiam fuit: ut iuramenta uiolarentur: & uota die electionis ſuę Deo ob
lata. Vt crearentur quoq; indigni Cardinales magna bonorum mœſticia:
& graui omnium de nobis querela. Profectus eſt tandem. Poteſtatem om
nem Romanę Sedis detulit ſecum. Concœptuum plęnus in prouinciam
uenit: multa de Rege: non pauciora de ſe promittens. Quid iter hęc Deus
ultionum Dominus? Quam inſignite oſtendit uanas eſſe hominum cogi
tationes? Mox ut regnum ingreſſus eſt: ipſi Regi cœpit eſſe ſuſpectus. Pro
gredi ad eum eſt uetitus. Menſes duos ludibrio habitus tertio tandem ad-
mittitur. Vno atq; eodẽ ingrato colloquio finitur legatio. Rediit mœſtus.
Ad explicandas facultates: nec locus fuit: nec tẽpus. Dolore inde confectus
Rauennę deceſſit. Domus eius tam chara: ac tanta cura extructa in inuiſiſ
ſimi hominis poteſtatem deuenit. Hortator ei abſens fueram proſequendę
legationis: Laudator quoq; accœptę. Sed Romam reuerſus initia eius co
gnoſcens ne proficiſceretur ſuaſi: nil ſani ex malis rationibus ſperans. Depo
ſuit eam in Senatu. In Senatu illam reſumpſit. Exitus fuit: quem narro. Vi
cecancellarius autem Pontificem nactus artibus: & corruptelis ſuis crea-
tum: concupitam diu in patriam profectionem facile impetrauit: ut honora
tus iret: ut populis ſe uiſendum præberet: ut ex tribus regnis omnifariam
meſſem commeteret. nullo ipſorum regnorum uſu: nulla neceſſitate apoſto
licę Sedis Legatum pari poteſtate deſignari ſe procurauit. Valentiam na-
uigauit. Aditum legationi pecunia redimens: in ulteriorem Hiſpaniam
tranſiit: utrobiq; multa uanitatis: & luxus: & ambitionis: & auariciæ docu
menta relinquens: nullo eorum perfecto: quod ſibi ad nomẽ legationis præ
tenderat. odio Principum: & populorum renauigat Romam. Ante hoſti-
um Auſerici fluminis Octobris die. x. ingenti orta tempeſtate: conflictatis
diu quatriremibus duabus: in q̃bus ipſe: & familia: cũ oĩ præda Hiſpanica
uehebatur: altera lachrymabili dãno ante oculos ſuos depreſſa eſt: altera
quæ ſua erat diſtracta iam puppe cũ haud procul exitio eſſet: remiſſis pau

Iulum uentis ęgre in portum Lyburnum lacera:ac uexata protruditur. Præ
ter cæteram turbam quinq; & ſeptuaginta ex familia periere. In his Epiſco
pi tres: Pharęſis: Aſſiſienſis: & Ortanus. Iurecõſulti amplius duodeci: eque
ſtris ordinis ſex. iactura autem rerum amplius triginta mllium aureorum
eſt æſtimata. Inauia nunc appetamus. Concedamus omnia gratiæ: nege-
muſq; de erratis noſtris curam Deo non eſſe. Franciſce mi alienis exemplis
erudiamur ad uitam: quorũq; perhorremus exitus facta nõ imitemur. Cer
nis quo tandẽ peccata nos adigãt. Vale. Senis. xx. Octobris. M.cccclxxiii.

Campano.

MInus officioſæ aliquando amiciciæ ſunt certę: q̃ nondum confir-
matæ. Illas negligentia unius: uel alterius rei non credimus poſ-
ſe diminui: has quod labi ſemper manibus formidamus aſſidua
diligentia colimus. Accidit hoc nobis proximis menſibus quattuor nimia
inueterati amoris fiducia: nec tu mihi: nec tibi ego aliquid ſcripſi. Sarcia-
mus indignum ſilentium. Voco te primus. Vt uales Campane? Vt tibi
præſidatus ſuccedit? Vt plæni ſunt loculi? Vt abaci iam lucent argẽto? Vt
de futuris bona eſt ſpes? Sum Romę. Nũ quid hic tua cauſa conari me uis?
Senenſis noſter ex magno morbi naufragio paulatim emergit. Romæ pri
die calendas Decembris. M.cccclxxiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

NVmen meum longo interuallo & temporis: & loci te adoro.
Cum magno in diſcrimine poſitus de me cogitarem dolebam
non minus me tibi perire: q̃ mihi. & puto gratia tua factum: ne
perirem. Prope tibi ereptus ſum mi Papienſis morbo graui: & nomine ipſo
non minus: q̃ re formidando. Ter extra me fui. Ter ad me redii. qui mor-
bus inquies? Verus metus comitialis: ſed natus a ſtomacho: & quẽ Cęſar
aliquando perpeſſus eſt. Sed mi Papienſis: Caſtigans caſtigauit me Dñs:
& morti non tradidit me. Videbis Campanum tuum prelatum: quẽ olim
poetam perſpexiſti. Ac plane te adhortor ad aliter uiuendum. Tu me: &
ego te intus: & ĩ cute nouimus. Ventus & ſomnium ſumus: & ſpuma æſtu
ans uanitate: atq; libidine. Iam uero ad litteras tuas hac hora per Laurenti
um Iuſtinum ad me delatas: eſt ita ut tu ſcribis. Negligentiam ſecuritas
facit: & ſemper ſtudioſius attendimus quæ non habemus: ſed reſarciamus
diligentia: quod diſſutum negligentia eſt. Senenſem meum ueniſſe ad por
tum: eſt quod illi tibi: mihi curię congratuler. didicit ſuo periculo: & noſtro
q̃ ſtultũ ſit ſine ſtulticia inſanire. Offers operã: & polliceris: accipio fiducia
qua ſoleo. Potes & me inter cõpetitores noiare: nõ ut ſperẽ quicq̃ adhuc: ue
rum ut intelligant omnes eſſe me tuum: & Papienſem non fortunas homi

nũ amplecti ſed fouere merita:& ingenia tueri.Iniunxi his oratoribus aſſiſi
natibus de eorum Cancellario ad triennium prorogando . Dabis operam
& mea:& Domini Fabiani noſtri:cuius alumnus eſt gratia.Beneuale.Ful/
ginii.ix.Decembris.M.cccclxxiii.

Campano.

AVdieram Senis adhuc agens te mortuũ eſſe: quo nuncio fuderã
lachrymas noſtrę beniuolentiæ debitas: Et expedire iam cala/
mos cœperã ornandę uitę obitus cauſa:ſed alio mox nuncio in
tellexi te uiuere:& leui tñ grauedine laboraſſe:ex qua eſſes illico recreatus.
Qua ẽt ſignificatione lætus opinione mali exigui pſeueraui in hunc diem.
Noſco nunc primũ ex lr̃is tuis comitiali morbo te correptũ fuiſſe:& prope
mihi ademptũ.Quid audio Campane.Tantũ ne iacture me abſente:& in
ſcio pmittere fors inuida poterat?Ita quoq; erat nobis deus infeſtus:ut ami
ciciæ meæ unicũ ſolamen:cõium litterarũ illuſtre ſubſidiũ:ętatis noſtræ cer
tiſſimũ decus eripi tam ſubito pateret?O me ipſum ſola cogitatione infœ
licẽ.Diuinæ pietati ſint gratię:quę te ſeruauit:uolucriſq; fati tardauit alas.
Si animæ meę pars una pręceſſiſſet quõ morari diutius altera poterã?ſpon
des admonitũ te caſu tanto prælatũ futurum poſthac non poetã.Hac ſpõ
ſione qd eſſe Deo gratius:& tuo Papienſi iucundius põt? qui te millies ad
tractanda ea eſt adhortatus:quæ digna ſunt ſacerdotio.Ita facito frater:nec
quod uulgo ſolet defunctus periculo liberatoris ſis immemor.Vaſa iræ ſem
p ſunt plæna:& q caſtigauit ſemel:& morti non tradidit:caſtigare iterũ:&
morti tradere per ingratitudinẽ poteſt.Poeſim non damno.Cecinere uerſi
bus Sybillę:& prophetę:& uiri in eccleſia celebres.Sed leuia multa:& laſci
uia:quæ poeſim ipſam ſecuntur non probo:in quibus tu qua es ingenii fe/
ſtiuitate cum aliquando ſis crebrior quam ſorti noſtrę conueniat:optimum
nunc ſpectas pœnitentię portum : mutatione conſilii. Es magnæ doctri/
næ:maioris ingenii.Manus ad ſcribendum noſtro ſæculo primæ . Summe
iam calamos grauiores : & militet poſthac Deo : quod antehac militauit
gratiæ hominum . Os noſtrum:quod conſecratum Euangelio eſt :aperi/
ri nugis non debet. Si reddituri de omni uerbo ocioſo rationem ſumus:
quid de omni ſcripto futurum exiſtimas : quod & diutius nocet : & plus
ſemper temporis occupat?Seruus ſciens uoluntatem Domini ſui:& non fa
ciẽs uapulabit plagis multis.Bene ergo tu frater:q prælatũ poſthac ꝓbare
te cogitas tene propoſitũ:nec manũ ad aratrũ tenens reſpexeris retro.Ea iã
ætate ſumus ambo:ut non minus dedecoris q̃ dãni omnis uitæ inconſtan/
tiã afferat.Monita tua condam intimo pectori . Tu uiciſſim mea ne deſpi/
ce . De aſſiſinatibus curabo quæ admones : de te præſtabo quod debeo.

non patiar in Senatu taceri. Campanum: etiam ſi ſciam cenſuram Barduli ſubeundã. Si Tifernas. Si Agnellus. Si alii eius generis plures in ſtadio ſũt cur tanto uiro in eodem curriculo locus non pateat? Relatum nihil ad patres his ieiuniis eſt. Referendum ne extra ieiunia ſit plane ignoro hoc ſcio: hoc certiſſimum habe nullum me tempus tui augendi: atq; ornandi prętermiſſurũ eſſe. Senenſi noſtro in dies melius fit. Cura tu quoq; ne rurſum tibi ſtomachus negociũ exhibeat. Comitiali morbo nihil ſuſpectius: ad uitæ et periculũ propius. Vale, Romę. xx. Decembris. M. cccclxxiii.

Cardinali Theanenſi.

PRopinquant tempora nouorum certaminum. Febris tua iam deſiit. Noſtra nunc inchoat. Vt ęgrotus recurrẽtem tremorem: ita nos uocem de Cardinalibus referentem timidi expectamus. dies quæq; Senatus anxia redit. Vocari ſemper ad hoc ipſum ueremur. Fœlix eſt languor tuus: & Senenſis noſtri: qui nõmodo interfuturi his pugnis nõ eſtis: ſed nec audituri quæ ſummo dolore cogemur ſentire. Noſce diſſidentem Senatum: & ſtudia in malis contraria. Rediit Mantuanus: nullis creãdis aſſenſurum ſe profitens: niſi Agnellus creet. Ad hoc ueniſſe ſe ait. Huicq; uni petitioni quos poteſt conciliat. In hunc eundem inclinat Pontifex inclinaturoſq; eſt ſancti Xyſti: ſi in quempiam inclinabit. Quidam ex patribus conatum non minus timent: q̃ damnant. Vicecãcellarius aperte Salernitanum oppugnat: aſſenſuruſq; Tifernati eſt: ſi præteriri illum intelligat. Habet conſenſores: quos tu præſens uidiſti. Metu tamen Regiæ cõmendationis: quæ urget anniti uidetur ne quid de quoq; fiat. Rothomagenſis Vrſinus Auinionenſis Bononienſis: id ipſum ſunt obſtinate agreſſi: æquius ſe paſſuros aientes: ex urbe pelli: q̃ de ſententia. Sancti Xyſti eadem dicitur eſſe mens idem certe eſt ſermo. Rothomagenſem terret iam turba creatorũ: Vrſinum Protonotarius columna: Auinionenſem Mellinus: Bononienſem ipſum creationis nomen. Quid de uobis inquies reliquis? Quo futuri animo eſtis? Theanenſis mi ſentimus idem cum iis: atq; idem optamus. Sed ab his ipſis deſeri nos formidamus. Vidiſti q̃ ſæpe illorum adhortatione ſumus in certamen adducti. In media pugna ſoli ſumus relicti. Mea eſt ſententia: aut futuros nouos nunc Cardinales: aut magnis contentionibus: & incommodis non futuros die Natali Domini ſcis quid Pontifici obtulimus. Quid Ferdinando Regi reſpondimus. Contra fidem datam dura erit omnis defenſio: etſi publicis bonis aduerſam enſem capulo nos mucrone tenebimus. Accedet conſueta facilitas: ne dicam perfidia. Licet enim ad reſiſtendum nos ob firmemus: licet fidem ſententiæ mutuam demus: cũ tamen uel præteriturum Pontificem ſentiemus quod odio eſt: uel daturum

quod eſt nobis in uoto cedemus illico:inq; eius ſententiam cupide ibimus Non eſt cur nunc melius de noſtra conſtantia ſperem q̃ monſtrent preterita. Hæc ſumma eſt omnium: quæ nunc Romæ in cogitatione patrum: & metu: & ſermonibus ſunt: Ideo tuæ dignationi a me ſcripta: ut laxamenti aliquid animo dem: & patri Theanenſi filii officium reddam. Ego quod ad me attinet: nec publicis rebus: nec cõſcientię ſum defuturus. Vel ſolus perſtabo in pugna: & lacertorum more amputato capite nihilominus cauda enitar quod potero. Dignationem tuam languiſſe omnes dolemus: Non reſtitutum adhuc damnis noſtris aſcribimus: Abeſſe autẽ tam diu horis omnibus gemimus. Pręſtans eſt fides tua: Auctoritas magna: Sentẽtia autem ſemper grauis & plurimi habita. Fortem pugnatorem non ſatis firma acies noſtri ordinis perdit. Vale. Romæ. iii. Decembris. M.cccclxxiii.

Cardinali Theanenſi.

HEri imperato in hodiernum Senatu: cum referri de Cardinalibus crederemus: comparatiq; animi ad certamen eſſent: ſubito ante lucem inhibitus eſt. Quam ob cauſam neſcimus adhuc. Miramur longum Põtificis feruorem tam breui ſpacio tepuiſſe. Aut ſanius p noctem cogitauit: aut fabrica improuiſa ad nos deiiciendos paratur. Quicqd id erit ſcies illico. Ne pendeas animo pauca hęc ſcribo. Vale. Romæ. xv. Decembris. M.cccclxxiii.

Cardinali Theanenſi.

INdulſit Pontifex: ut quæ acta hodierno Senatu ſunt: Cardinalibus qui per ualitudinem domi manſerant ita renunciaremus: ſi eadem poena qua nobis indictum ſilẽtium eſt: illis quoq; indicceremus. Eſt autem poena ſummum Anathema: cuius abſolutio ſuæ ſit poteſtatis. Illius ergo denunciatione quæ fecimus tibi ſignifico. Magna contentione acta res eſt: annitente Pontifice ut Ferdinando tantum ſatiſfaceret: reluctante Collegio ut omnino nil fieret. Perſeueratum in altercatiõe eſt horis fere tribus. Cupiebat ille ut arbitrio ſuo permitteretur creare quẽ uellet: cum tempora uiderentur creationi idonea. Nec ab iis qui Salernitanum: nec ab iis qui Tifernatem impugnant permiſſa poteſtas eſt: uerentibus utriſq; ne in aduerſum inclinet. Delecti quattuor ex patribus ſunt: Spoletanus: Rauennas: Papienſis: & Mediolanẽſis: qui uideãt qua ratione de promiſſis ſatiſfacere Regi poſſimus. Dura admodum res: nõ tam propter Regem ipſum: qui facile in tertium quendam inclinat: q̃ ꝓpter pontificem qui deiici de Tifernate non patiẽ. Neſcio quo tandem certamen ſit euaſurum. Dubito ne Senenſi: & nobis ebibendus calix hic ſit. Plures numero ſunt: qui Salernitano: quam qui Tifernati aduerſantur. Cum illis quoq; eſt

Pontifex: cuius quale momentum ſit ſatis intelligis. Nondum cōuenimus ad ineundam ſatiſfactionis uiam: ſed perdifficilem eam intueor. Adiumento nobis ſit Deus. Tu tibi gratulare quod ab ſis: & nos miſeros puta: qui celebraturi tam anxie natales hos ſumus. Cura ne hæ litteræ in quenq̄ incidant: noſq; ab negligentia pœnis grauibus obligemur. Non ſcripſiſſem eas niſi affinem tuum nactus eſſem ad te redeuntem: qui fideliter illas perferret. Vale. Romæ. xvi. Decembris. M.cccclxiiii.

B. Cardinali Spoletano de obitu Cardinalis Theanenſis.

DE ulciſcendis erroribus noſtris: quantū uideo: cogitat Deus. Cōminuere nos uult ut puluerem ante faciem uēti: & ut lutum platearum delere. Ad imum cōfuſionis iudicio diuino detrudimur. Eripit conſilia: ut in tenebris ambulemus. Tollit auctoritatem: ut contemptui hominibus ſimus. Labenti iam ordini noſtro abſtulit paucis annis firma præſidia: Ioānem Cardinalem ſancti Angeli: Beſſarionem: Cardinalē Nicenum: nunc quoq; Nicolaum Cardinalem ſanctæ Ceciliæ: quorum uirtute quanta ſuſtinerentur tu ipſe uidebas quottidie. Vno amplius: aut altero adempto quid reliqui eſt ad ſalutem? Impleri propheticū illud Iſaiæ conſpicimus: Auferet Deus ab Hyeruſalē: & ab Iuda pricipes ſupra quinquaginta annos: & honorabilem uultu: & conſiliarium ſapientem: & prudentē eloquii myſtici: & dabit pueros principes eorū: & effœminati dominabuntur eis. Miſerandam profecto ſortem: cui quod eſt firmum adimitur: quod infirmum relinquitur. Theanenſi autem noſtro quid in domo Dei utilius? Cuius uita omnis labor fuit: & ueritas: & ſalutare ſemper conſilium. Meminiſti quæ ſedente Eugenio: & Nicolao iuuenis adhuc diuerſis in locis eccleſiæ præſtitit. Vidiſti quæ adminiſtrāte Pio magnis ſuis diſcriminibus ęgit. Erumnarum plęnus is Pontificatus fuit. Quę autem eius pars fideles curas ſuas non ſenſit? Neapolim cum miſſus eſſet ad coronam Regni Ferdinando reddendam: ſcis id quod tuis conſiliis de recipiēdis urbibus duabus Beneuento: & Terracina Sedes decreuerat: illius aſſidua diligētia perfectū fuiſſe. Relata etiam documēta rerum noſtrarum quibus uinculum Regiæ in nos fidei: noſtræq; poteſtatis: ac beneficii ius probabatur. Ortis deinde bellis: quibus in Flamminia: in Sabinis ad fines Campanię uexati grauiter ſumus. Tenes ut ſua diligentia ſecunda omnia nobis acciderint. Grauis hoſtis ad flumen Lyrim ne in Romanum agrum tranſiret: exiguis copiis prohibitus eſt. Loca munita obſeſſa: & capta. Oppidis pene omnibus Iacobus Sabellus exutus: qui cum Andegauenſibus ſentiens: omnia per Latium ad portum uſq; urbis latrociniis infeſta habebat. Sigiſmundus Malateſta attritus concluſuſq; Arimini ad abiurandam hereſim cōpulſus,

eſt ueniamq; petendam. Claſſis quoq; ex portu Piſano ſanctę expeditionis cauſa per fretum Siciliæ Anchonam perducta. Iterum ſedente Paulo Euerſani fratres in eccleſiam ſemp impii diebus duodecim altero eorum capto: altero expulſo: armis ſublati: Totidemq; munitiſſima oppida noſtræ ditioni adiuncta. Quæ omnia licet militares Duces habuerint ſumus tamen experti quantum fides huius: ac labor ad exitus ſecundos contulerint. Erat in caſtris ſumma ſolertia. Vigilabat aſſidue. Impertiebat ſe ſingulis. Nullorū diſcriminum operam ſuam patiebatur immunem. Aeque fortem animum in acie: & in obſidione præſtabat. Ad populos uero in fidem Eccleſię tradu cendos præcipua erat cum dexeritas: tum efficacia: ut non minus adminiſtrationem omnem belli Legatus ipſe adiuuerit: q̄ a belli Ducibus adiuta fuerit eius Legatio. Inter hęc autem cum cogente ui rerum aliquando acer eſſet: ac uehemens: nunquam tamen eſt ſuæ ſortis oblitus. Nulla in eo duritas: nulla crudelitas cognita eſt. Satis habuit ſemper erratorum ſuorum admoneri hoſtes: perdi eos nunquam eſt paſſus: in eo certam uictoriam reponens: ſi beneficium poſt arma experti: fideles ex infidelibus: boni ex improbis redderentur. quibus rebus factum uidimus: ut populi ipſi deuicti ſumma illum beniuolentia: ſummiſq; honoribus proſequerentur: ut quem habuerant in bello caſtigatorem perfidiæ: ſic in pace ſeruatorem fortunarum: parentemq; colerent. quorum operum ſunt teſtes complures epiſtolæ Pii ad eum ſuo chirographo ſcriptæ: in quibus illi gratias agit: & uſq; eo conſentire conſilia eius cōſiliis ſuis oſtendit: ut quodam earum loco ſcribat. ss. Tua fides: & in rebus omnibus diligentia liberat nos ſcribēdi onere: quia ubi tu es nos ſumus. Ea facis quę ipſi nos faceremus: nec hortatōibus eges. ss. Et rurſum uictoriæ ſuæ congratulans. ss. Digna ſunt inquit omni laude opera tua. A te perfidus hoſtis eccleſiæ domitus eſt: & amputatis alis in ſpeluncam concluſus. ss. Iterum quoq;. ss. Nobiſcum patere fili: quia & nobiſcum es regnaturus. Mitto qua inopia difficultates has militares aliquando pertulerit: ut ipſo priuatim egente: Pio magnis ſtipendiis exhauſto: cum necunde ad uictum neceſſaria adminiſtrarentur: miſertus ego laborum: priuata illum pecunia nōnunq̄ adiuuerim. Sed nec laudi externę ceſſit domeſtica. Magna ęſtimatione ſemper apud pontifices fuit. Rara erant de ſummis rebus conſilia: ad quæ non uocaretur. Rari delectus patrum inter quos primus non eſſet. Cauſæ autem grauiores pene iam omnes uel illi: uel ſibi: uel utriq; ſimul tanquam fidelibus iuſticiæ miniſtris uno ordine iudicandæ permittebantur. In quibus qua innocentia fuerit: cōſtantia: & fide: cōtinua ta uirtutis opinio certo eſt documento. Erat porro in Senatu ad conſulendum liber: ad differendum rectus: Ad bene uidenda omnia perſpicax. Con

ſcientię:non gratię ſeruiebant eius iudicia. Fortis uero animus publica ſem per ſpectans nil humile ſapiebat. Erant de iis tantum ſermones eius:& curę:quæ aliquando cum minus ſecunda ęſtimatione noſtra haberentur dolebat pernimium: ac uelut ſibi uni pertinerent querelis aſſiduis requirebat. Taceo uitam eius priuatam: modeſtiæ ſacerdotalis:ac continentiæ certiſſimum ſpecimen. Non quęſierat ſibi ſacerdotiorum acceruos:quos in plęriſq; dolemus: non theſauros: qui nulli inuenti ſunt. Cenſu erat ſuſtinendæ dignitati uix ſuppetenti. Malebat non abundare:q̄ adminiſtrationum multitudine animam deprimi. Habitauit modicis ędibus:ut ſcis: iiſq; conductitiis. familia perſeuerauit:ut mediocri ſemper:ita & frugi:& diligentia ſua bene inſtituta domus tota nil præcioſi unq̄ apparatus propoſuit. Eam nos ſæpe inſpeximus. Aulea chari peregriniq; operis: abaciq; argentei in gradus extructi:caſtigata ſupellectili exulabant. Domini uirtute non externis artibus ædes honeſtabantur. Ipſe uero culturæ corporis ſui:atq; omnis Lenocinii negligens:quam in alios requirebat de ſe primus uitæ ſeueritatem præſtabat. Menſa nihil exquiſitum habuit unq̄:aut nimium. Cubiculum quoq; nil delitioſum:ac molle. Veſtis erat quam uidebamus quottidiæ communis:& modica. Deniq; diſciplinam omnem domus:& ſuam eo uir iuſtus redegerat:ut ſatiſfacere caſtis animis nō delectare ambitioſos oculos poſſit. Innumera ſunt:quę recenſenda de ſuis meritis eſſent tam quidem magna: q̄ multa:Sed conſulto ea prætereo:quod magnitudine ſua librum requirerent:& propoſitum mihi eſt epiſtolam ſcribere leuatricem doloris: nō uitæ anteactæ cōmentarium texere. Hęc ideo raptim collegi:quod in recēti obitu ſuo deeſſe uocem fratris non uolui:& nuper in funere minus ueris laudibus honeſtatū illum cognoui. Nos Spoletane mi quos ſupereſſe annis eius uoluit Deus: laboreſq; uitę paululum adhuc ultra producere grati beniuolentiæ acceptę memoriam hominis cōtineamus in animis noſtris: uiuereq; inter nos q̄ diutiſſime illum ſinamus. Vita enim mortuorum:in memoria uiuorum eſt poſita. Imprimis autem oremus pro eo Deum: fideliq; animę pacem eius precemur:quam licet pia fide collocatā iam in ſinu Abraæ credam:tamen quia incertum eſt homini utrum acceptione ſit dignus:uel odio:& iuxta uerbum ſcripturæ:opera iuſtorum:ac ſapiētum in manu ſunt Dei:non deſint illi fraterna ſuffragia. Si cum Chriſto regnat in cælis grataæ mentis inſpector: ut & nos corregnemus orabit. Sin purgandis adhuc labibus ſupereſt aliquid:impleamus nihilominus Sacerdotum officia. Sancta enim & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare:ut a pœnis ſoluantur. Etiam ut ita agamus priuata noſtra iuſte efflagitāt. Dilexit ille res plurimum ut ſcis. Eodem patre in eccleſia genitus eſt. Menſam ſancti

Senis participauit nobiſcum. Vna fuit ſemper noſtra:& illius conſiliorum:
& arcanorum communicatio. Veram ſocietatem diremit nunq̄ uel noſtra
offenſio:uel aliena iniquitas. Perſeuerauit in finē conciliatus in charitate
amor. Vidiſti in duris noſtris quo affectu erat in nos: q̄ pręſto aderat con
ſolans:uel opem quam poterat afferens. Amantiſſimæ fraternitatis nullū
officium prætermitti eſt paſſus: Deſideriis omnibus noſtris ultro ſemper
occurrens:ut non tam grati animi ſit hęc recordari:q̄ inhumani non memi
niſſe. Poſtremo mi pater quando in ueſperum inclinat iam ſol:ideſt ætas
noſtra in exitum uergit:ad iter uniuerſæ carnis animas pręparemus. Omni
bus enim dies illa eſt obeunda. Nec parcitur magno aut paruo:locupleti
uel inopi. Mortuus Eugenius eſt:& Nicolaus:& Pius: & Paulus: quorum
omnium gloriæ & funeris pariter ſpectatores fuimus. Defuncti illuſtres tot
Cardinales:quorum aſſumptiones uidimus & ſepulchra. Ambulemus dū
lucem habemus ne tenebræ nos appręhendant. Si promerendi ſunt noſtri:
& carnis habenda ratio:id agamus dum integris ſenſibus ſumus. Libra iu
ſtiore expendemus quid cuiq; debeatur:& diſcriminibus teſtamentorum li
berabimus eorum inopiam. Si procuranda futuris ſuffragiis animæ eſt ſa
lus hanc quoq; ipſi nos incolumes ſtatuamus. Male ab hæredibus inſtitu
ta noſtra ſoluuntur. Quod ſui commodi eſt non alienæ pietatis inſpiciunt:
raraq; habetur in mortuos gratitudo. Nil minus autem q̄ horam illam ſup
premam ad hæc componenda utilem iudicemus. Plæna enim terrorum ē:
& anxietatum:& tenebrarum. Dumq; inter ſpem uitæ metumq; pendetur
integer ad nulla eſt animus: Interruptis uocibus ac morientibus: diminute
ſiunt omnia ac perturbate:& plærūq; ad alienum magis q̄ noſtrum arbitri
um. Quin & illud ſæpe accidit:ut præter ſpē oppreſſis ſubito ſenſibus:tor
pefacta etiam lingua: Inteſtati decedentes: famæ: & noſtris male:deterius
animæ conſulamus. Pertinebit autem illuc omnis hæc diligentia:ut dome
ſticis ante compoſitis:liberatiq; terrenorum cura de ſolis cæleſtibus cogi
temus:tranquilliuſq; in domino quieſcamus. Hāc autem ipſam horā egreſ
ſus in omni loco:in omni tempore uigiles expectemus:quia in quo illa nos
expectet incertum habemus. Quod ſuperueniet inquit ſcriptura:i benepla
cito Altiſſimi: ſiue decem:ſiue centū anni. Saluator quoq; noſter: Vigilate
inquit Neſcitis qua hora Dominus ueniat ſero an media nocte:an Galli cā
tu:an mane: ne cum uenerit inueniat uos dormientes: quia beatus ſeruus:
quem cum ueniet inuenerit ſic facientem. Amen dico uobis: Super omnia
bona ſua conſtituet eum. Vale. Romæ. ii. Ianuarii. M.cccclxxiiii.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

AD cætera tu quidẽ ſanctiſſime: ad petitionem Theanenſem ni hil reſpondiſti. Hoc quãtis optauerim uotis cui q̃ tibi eſt explo ratius? Ad Regẽ ſpectat inquis. An me tam cenſes obſcurum: ut Regi tim incognitus? Tam infidelem aut inofficioſum: ut ingratus? Pe tiuit pro nepotibus Cardinales. Miſera mea conditio: tanto tempore ſecu tam Cardinales: tamen ſine Cardinalium præſidio eſſe. Non eſt e re com muni tantam contentionem ſuſcipere. Scio non eſſe e re: ſed expedire utri q; noſtrũ eſſe te inter patres gratia maxima: odio minimo. Sed iterea ætas fuga labitur: & ſubuolat tacita: Surripiuntq; anni uires: & igenium obgra uant. Quid me obtũdis inquis: Theanum haberi non poteſt: at põt Trica ricum. Regis conſenſum nunquid deſperas? Non adeo inuitis uiuimus ſu peris: ſed fac illum difficillimum. Quis enim conſenſum & petat: & facili us aſſequatur q̃ Papienſis pro Campano ſuo preſertim abſente. Quam ob rem aſſume hanc curam mi Papienſis: aut alicui ex tuis demanda. Orato rem Regium alloquere. Ad Regem una conſcribite. Si Theanenſis habe ri poſſit fœlicem me feciſti: ſin alteri eſt promiſſa ut Frãciſcus meus ſcribit: Pro Tricaricenſi poteris & cum Rege: & apud Pontificem inſtare. Grati or: & optatior Theanenſis. Verum inopiæ quicquid impenditur magnum eſt: etiã ſi ſit exiguum. Cum Regio Oratore quicquid uoles conficies. De bes uelle, mi Papienſis non tibi ſum cliens indecorus: nõ infidelis ſeruus: non ſi ita pateris: inglorius familiaris. Neruis tuis omnibus mihi opus eſt. Beneuale: & alterum cõfice. Dominus Silueſter cupit ad. D. V. R. uenire. Verum quia diutius ſubſtitit ueretur ne parũ acceptus ueniat: poteris quid illi agendum ſit ad me ſcribere. Vale. Fulginii. iii. Ianuarii. M. cccclxxiiii.

Campano.

FRanciſco redeunti ad te mandata dedi ad binas litteras chiro graphi tui. Vnum adoleſcenti credendum non duxi: quod a me breuiter habe. Ex contentione aſſidua de Tiſernate pro Senen ſi noſtro alienior a me factus eſt Rex: Pontifex quoq;. Neuter habet Papienſem in ſuis: non etiam audit. Hoc tu cogita quanti ſit ad preſtanda quæ de Theanenſi eccleſia exigis. Non deſinam propterea conari quod po tero. Gratia tua tibi apud utrũq; eſt neceſſaria; Silentio meo nihil utilius. Vale. xii. Ianuarii. M. cccclxxiiii.

Campano.

FIentinis tuis ne oro ſuccenſe: Clam illis facta ſunt omnia; Ante data diplomata tuo ſucceſſori cognouimus: q̃ de ſucceſſore cogi tari ſuſpicaremur. Adii ea de re Pontificem: Cardinali Sancti Pe tri cõmunicatum feci: Bardulo ſum plane iratus. Quiſq; ſe purgat. Maiore

tamen uoluntate: q̃ ratione. Præſtate nos quæ Cardinalis ſunt poſſumus.
Cogere ſummam poteſtatem nõ poſſumus. Mei iudicii eſt primo feras pa
cienter immutationem hanc præſidatus. Inde præſidatum ipſum abicias.
Rurſum ſi abiciendum non putas breui illum retineas. Condictionem op
preſſæ ciuitatis tuæ prudenter intelligis. Aut ſeruiendum turpiter erit. Aut
cum diſcrimine ius tuum tenendum: Satis iam ad experimentum uirtutis
Tuderti: & Fulginii abfuiſti. Mora longior addere extimationi nil poteſt
plurimum demere. Nullibi eſſe meliore ſpe certiore quiete minus mala uali
tudine potes: q̃ Romæ. Senenſi ut poſtulabas legendas litteras tuas ilico
miſi. Ipſe quoq; preſſis humeris ingemuit fortunam communem. Propter
Cardinalares contentiones proxime habitas. Magis te conſolando q̃ im-
petrando poſſumus adiuuare. Intemptati tamen nihil relinquimus. Vale
xx. Febrarii. M.cccclxxiiii.

Campanus. Ia. Cardinali. Papienſi.

QVod Aſſiſiatibus meis affueris habeo gratias. Digni ſunt: & tuo
& collegarum tuorum patrocinio: & quos Pontifex Maximus
omni humanitate proſequatur: & clementia. Diſcors olim ciui-
tas: & aliquando ſeditioſa calamitates pertulit multas. Nulla Ciuium cul-
pa bis direpta eſt: ſed malum omne a duobus Arcium præfectis uenit: qui
ad omnem motum nouitatis ſecuti ſunt ſtudia diuerſa. Fidem contempſe-
re: Arces aut dedidere ſtudio partium aut hoſtibus precio uendidere. Sic ci
uitas ſuis incommodis edocta leges tandem amplexa eſt & officioſa om-
nibus nullis iniuria auctoritate atq; opibus creuit. Mirum eſt qua obſeruã
tia collegium: qua fide Pontificem colunt q̃ boni & æqui pertinaces. Re-
ligione ſunt quanta nonmodo in umbria ſed nec in cætera quidẽ italia nul
li homines alunt. Religioni addictos circiter quadringentos. Templũ ha
bent orbe terrarum magnitudine: & ſtructura celeberrimum. Tum alia tẽ
pla & in montibus: & in planitie non contemnenda. Largitas quoq; i om
nes eximia eſt ut dici poſſit liberalitatem ſi in umbris ſit in Aſſiſinatibus eſ
ſe: & amicos fruſtra in umbria quæri: niſi Aſſiſii quærãtur. Eſt etiã ſoli par
gratia: clemẽs cœlum: mons collectus: & æditus expeditus undiq; ac pul
cherrimus. Colles item aprici: & paſſim irrigui. Planitiei quoq; tanta fera-
citas rerum omnium: quanta uel in campania uix poſſit optari. Pomorum
diuerſa genera & maiora: & ſapidiora finitimis: magna quoq; uis olearũ:
& quæ fructus non ſolum plurimos uerũ: & optimos proferunt. Nihil me
æque in umbria tota delectat. Viris diſpar manſuetudo q̃ cæteris. Facies ip
ſa ciuitatis pacatior: & Tranquillior. Ager cultu aſpectuq; pulcherrimus.
Fuit hoc diuerſorium meum toto fere præſidatu. Me amant. Te Patronum

uocant:ad nomen quoq; tuum memores beneficii reuerenter aſſurgunt.nõ diſſimulant ſi quid debent:& magnam partem referunt beneficii qui fatentur. Quamobrem gratum eſt mihi talibus te uiris dediſſe operam: & ciuitati optime de nobis meritæ non defuiſſe.Nec eſt Aſſiſium cõtemnendũ: Vmbriæ totius quædam arx eſt:Peruſinis imminet. Tuſcos: & Picenos attingit.finitimos populos cohibet.perſtitit ſemper in Eccleſiæ fide:nec unq̃ niſi ab Arcibus oppreſſa defecit. Quare & tuum: & collegarum tuorũ officium eſt nonmodo conſeruare hanc urbem: ſed etiam omni largitione adaugere: nec pati: ut quod paulo ante eſt factum ludibrio habeatur. Iniuria enim eos maxime exacerbat:qui minime ſunt iniuria digni. Vale. Ex Aſſiſio.i.Martii.M.cccclxxiiii.

M.Cardinali Sancti Marci.

NOn habens quicq̃ quod tua dignatio non plænius ex Secretario ad te redeunte: q̃ ex litteris meis poſſit cognoſcere:id ſolum ſcribam:quod mihi a charitate imponitur.Satis iam diu abfuiſti pater.ſatis conatus es quæ ad cõmune reip.commodum pertinebant.Boni ac fidelis legati munera ubicunq; te eſſe contigit impleuiſti.Ita res docent.Ita conſtans omnium noſtrum opinio fert. Nec longa peregrinatio: nec longinquitas nationum: nec magnitudo etiam rerum te fatigauit. Maior tua fuit ad perſeuerandum uolũtas:q̃ noſtra ad reuocandum humanitas. A modo canendum receptui eſt: & de Italia cogitandum. Non eris hic minus:q̃ in Germania neceſſarius:ubi iam legationes noſtræ magis ad probandam Ro.Sedis poteſtatem:q̃ ad præſtandam ſalutem celebres ſũt. Ita ubiq; charitas refriguit:& in nos reuerentia.Sunt tibi apud nos facerdotia:In Senatu ſententia.Multa decernuntur quottidie:in quibus tã opus eſt conſtantia tua: q̃ magna eſt multorum facilitas. Expetunt hęc omnia ſuo iure reditum peregrinantis iam biennio patris. Expetimus & nos tui amantes: tecumq; peculiari beniuolentia in Domino iũcti.Itaq; redi: unoq; conſilio publicis proſpice:& priuatis. Secunda æſtimatione redibis:Principi:& patribus charus.Nec erit ex quatuor una die decretis legationibus quæ tuæ anteferri uel integritate:uel diligẽtia:uel cõmendatione noſtri operis poſſit.iterum redi:& in complexum tui Neapolitani Papienſiſq; celera. Breue tp̃s mille annis nobis ẽ longius.Romæ.xiiii.Martii. M.cccclxxiiii.

Francisco Gonzagę Cardinali Mantuano.

OMantuanę alienę inſaniæ ad ſalutem nos inſtruant. Gratuita eſt diſciplina:quam damna noſtra non parant. Non quæramus in altum ferri:Grauior inde ſemper ẽ caſus. Tuta nobis ſint cor diſcamuſ ꝑ in mediocribus tranquillam eſſe mentis quietem.Magna quę

placent falſis quidem nominibus placent. Plęna enim ſunt inſidiarum: & periculorum. Comitantur illa odium: detractio: animæ incōmodum. Rara ſublimitas eſt: quæ magnitudine careat peccatorum. Virtus: & ſumma poteſtas non coeunt. Nocentis autem uitę ille eſt exitus: ut impleri uideat propheticū illud: Inimici Domini mox ut honorificati fuerint: & exaltati: deficientes tanq̄ fumus deficient. Hic uero defectus uel morte accidit immatura dum poteſtate licentius abutuntur: uel Principatus mutatione. Quē enim potuiſſe omnia apud præteritum Pontificem hunc eundem apud pręſentem deſpectum inſpicimus. Id agendum ſemper: ut omni tempore honeſtis honoribus uita noſtra non careat: atq; omni tempore æqualitas una ſit gratiæ. Etiam congeries hæc ſacerdotiorum ad quem uſum in domibus ſunt ſacerdotum? Si ad neceſſitatem parantur: audiamus admonentē Apoſtolum: Habentes alimenta: & quibus tegamur his contenti ſimus. Si ad cupiditatem explendam: etiam eiuſdem increpantis uocem intelligamus: Mortificate auariciam: quæ eſt idolorum ſeruitus: quia non poteſtis inquit Saluator: Deo ſeruire: & Mámonæ. Si uero ad luxū uitæ ac pompam: idē quod Gananeæ reſponſum nobis ſciamus. Non eſt bonum ſummere panē filiorum: & canibus mittere. Quoquo te uertas indignam miniſterio ſacerdotali curam inuenias labefactantem animas: atq; ad ſoiam gehennā ædificantem. Recenſe uero mecum coaceruatarum adminiſtrationum q̄ta ſint mala: quantiſq; nos inuoluunt criminibus. Defraudamus primo loco Deum gloria iuſti obſequii ſui: quod enim illi perſolui pluribus adminiſtrantibus oporteret per unum cogimus fieri. q̄ uero rite: q̄ diligēter pieq; fiat ipſi nos cōſcii ſumus. In multitudine populi iquit ſcriptura: dignitas Regis: & in paucitate plæbis ignominia Regis. Per Prophetam ideo Dominus comminatur: Ve qui cōiungitis domum ad domum. Rurſus debilitamus corpus eccleſiæ. Quatuor: quinq;: pluriū uel præſulū ſedes occupat unus. Cœnobiorum multorum patres idem unus excludit: minorumq; munerū miniſtros idem unus in domo Dei eſſe non ſinit. Tam multos eiicimus q̄ multa ſuperfluo poſſidemus. Iterum quoq; de ouibus creditis meremur indigne: a quibus iuxta uerbum Apoſtoli metentes carnalia nō ſęminamus eis ſpiritualia. Qua enim ratione intendere mens una tam pluribus poteſt? & cuſtodis unius oculi tam diſiuncta regionibus contueri? Vicariæ uero diligentiæ nullæ ad ſatiſfactionem ſunt ſatis. Mercedem ſecuntur illæ non fructum: & quod de ouibus ad eas non pertinet: lupis uenientibus fugiūt. Noſtrum cuiq; ſigillatim præcipitur: Cognoſce diligenter uultum pecoris tui: tuoſq; greges conſidera: in quibus quod debitores deo omnium ſumus: quicquid perit: animabus noſtris haud dubie perit: reddituris ante

tribunal iuſti iudicis pie crediti :ſed male adminiſtrati operis ſeueriſſimam
rationem :quam neſciæ reddere in tenebras exteriores eiicientur:ubi fletus
erit: & dentium ſtridor . Adde publicum odium merito ex tanta inſania in
nos comparatum. Lamentari eccleſias uides:quod his cumulis egenorum
panem eripimus :dolere populos quod ueneranda Paſtoribus loca plæna
nunc mercennariis uident : Indignari Principes quod nullis acceſſionibus
noſtra ingluuies ſaturatur . Clamant non eſſe nos memores paupertatis
antiquæ:propter quam creuit eccleſia:Nõ uideri diſcipulos Chriſti: qui de
craſtino uetuit eſſe ſollicitudinem : & duas ueſtes habentem dari alterã nõ
habenti præcepit:Omnia ad priuatam pompam luxumq; referri:Quodq;
multorum eſſe oporteret iniuſta diſpenſatione ad unum aliquem redigi :
Animæ autem tam eſſe curam exiguam:q̃ magna eſt corporis. His indi-
gnationibus pernitioſa de nobis aliquando ineuntur conſilia : inq; Apo-
ſtolicam ſedem rationes tumultuantur. Id autem ut plurimum accidit : ut
poſſeſſum nobis ire prohibitis:aut indignis precibus cogamur quod datũ
eſt aſſequi:aut turpi ceſſione triumphare de nobis Principes doceamus.

Sine fine eſt & parum emendata.

Cardinali Mantuano.

QVantis quottidie exemplis erudimur ad uitam mi Mantuane?
Quanta nobis ſe offert ab alieno exitu diſciplina? Perraro eſſet
errori locus:ſi ut illa intuemur ita ſenſibus imis mãdaremus :re-
guſtaremuſq; quottidie . Vel uno hoc exemplo Cardinalis ſancti xyſti qđ
nam eſſe poteſt conſpectius? aut documentis noſtris inſignius? Remetia-
mur prẹterita. Intueamur prẹſentia. Quanti diſcriminis fortunam uidebi-
mus? quãq; admonebimur infirmitatis humanæ? Vidiſti hunc quinto a
Xyſti Pontificatu menſe cũ ex minorum eſſet ordine :iuuenis adhuc:nulla
illuſtri re antea cognitus:graui Pontificis contentione creatum Cardinalẽ
eſſe:Ex illa die potuiſſe:quod uoluit. Quantum autem nec credi facile eſt :
nec auditum noſtra eſt:aut patrum maiorumq; memoria:Euntem illum in
curiam:atq; redeuntem ſcis quanta omnis ordinis ac dignitatis multitudo
comitaretur . Multitudini antecedenti ac ſequenti iam uiæ ſatis non erãt .
Manentem quoq; domi plures multo adiiſſe negocii cauſa q̃ ipſum prope
Pontificem. Præſulibus : & legatis:omnifariamq; hominibus quaq; dici ho-
ra ædes latiſſimas inundaſſe. Etiam memor es conuiuii illius inauditi: quo
Gallorum Oratores anno ante accœpit. Solennius aliquid uetuſtas tota :
nec gentilitas quidem audiuit unq̃. Molimen dierum plurimorum fuit. To-
ta Ethruſcorum induſtria conquiſita eſt : atq; adhibita. Vacuefacta raris
precioſiſq; omnia. Idq; actum ut euincendo conatui nulli in poſterum ſu-
pereſſet facultas. Apparatuum magnitudoq; & uarietas : Miniſtorum or-

De obitu P. Cardialis.s. Xyſti,

Lionora.

dines: epularum numerus: Rerum precia appoſitis ſpeculatoribus adno-
tata ſunt litteris: deſcripta uerſibus: nec per urbem modo uulgata paſſim:
ſed per Italiam quoq; & trans alpes ſingulari ſtudio miſſa. Nõ multos ab
eo conuiuio dies cum uirgo regia ad ſponſum Ferrarienſem duceretur audi
ſti quãta admiratio ſolennis hoſpitii fuerit. ad eum enim diuertit. Exceſſit
honor nonmodo credendi fidem: ſed facultatem narrandi. Viſebantur ſtu
pore ingenti ędes non lapideæ iam oculis: ſed quoquo te uerteres magnis
opibus locupletiſſime conueſtitæ ad parietes: & pauimenta: ſerico: argen-
to: & auro inſignes. Culcitræ cubiculorum nullæ non ſericeæ fuere. Lecto
rum puluini: chonopea: & pallia nulla non auro intertexta. Hoſtiorũ uela
omnia exquiſitis operibus picta. Sellæ argenteis pedibus fulctæ. Plures tex
tili auro contectæ: quæ etiam ad interius commodum naturæ habentur ex
ſolido argẽto factæ: culcitrulis mollibus ex ſerico ſuper impoſitis. Abaci au
larum ad admirationem uiſentium lati: editi: & plæni. Longiſſimam porti
cum continentis ædis ad conuiuii amplitudinem deiecto tecto conſtrauit:
ut prandentes cœnanteſq; inde cernerentur: patereq; omnis interior appa
ratus. Ingentem familiam taceo ueſtitu Regio inſignem: menſarum ſplen
dorem: in quo ut Gallicanum nuper excederet: peritorum cõuiuatorum co
natus eſt totus conſumptus. Munera demum abeunti ſponſæ ſuper adie-
cta: non tam illa quidem ad conditionem puellæ: q̃ ad iudicium profuſoris
animi comparata. Memoria quoq; nõ excidit: q̃ ſępe ludos populo exhibu
it: q̃ frequẽter per dies plures certamen haſtile præmiis propoſitis edidit:
quantas Senas extruxit: ut etiam illarum ornãdarum cauſa Florentia uſq;
artifices: hiſtriones: mimmoſq; acciert. Iam uero ueſtium ſuarum uſus pro
prii quis neſcit incredibilem fuiſſe numerum? eundemq; precii ingentis?
Vnam mihi Gebellinæ pellis cœnanti ſecum explicuit: paratam ut aiebat
aureis mille: qualem eius generis nullam inſpexi: Et ante oculos eſt quãta
acceſſio magnificis alioquin ædibus parabatur quottidie: quantiſq; ſtru
ctoribus res ageretur: quottidie centum milibus ut apparet: expleri in-
cœptum iuuenile non poterat: tanta erat laxitas: altitudo: circumductuſq;
operis. Creatum inde per Vmbriam totam legatum uidimus præſidatus
ſex ſibi ſubiectos. Inde cum uoti neſcio cuius ſoluẽdi cauſa Aſiſium: Pataui
umq; ſtatuiſſet cõtendere: ad Italos etiam cæteros legationem accœpiſſe:
ſumpſiſſe etiam poteſtatem: qualem legatis nullis datam meminimus. Di
uertentem ex itinere ad Florentinos: Bononienſes: Ducẽ Ferrariæ: Ducem
Mediolani: Marchionem Mantuę: & Venetos tuliſſe poteſtatis opinione
Iauditos honores: quantos excogitare diligens alliciendi iuuenis ambitio
potuit. Poſtremo & admirati pernimium ſumus congeriem ſacerdotiorũ

ad hęc explenda creſcentẽ quottidie:nec ulli ſorti:aut nationi parcentẽ.Nã
præter illuſtria cœnobia magna:& multa ubiq; gentiũ cõparata:præter in
feriora imæq; dignitatis nõ ſpreta:ẽt ex ſuppremæ ſedes ĩ unũ ipſum ẽt ag
geſtę:Patriarchalis:Cõſtantinopolitana:Metropolis.Hiſpalẽſis:Metropo
lis Florentina:& Mimatẽſis:Gallicana.Cõgerendę haud dubie plures niſi
uitæ:& cupiditati una Dei diſpẽſatiõe eſſet modus ĩpoſitus.Biẽnio toto hic
tantus fortunæ ſucceſſus fuit:tam ut appet feſtinatus:q̃ breui erat caſurus.
Quid ergo ex tãta gloria reliquũ nũc illo mortuo inſpicimus? Quid ex tãto
rerũ faſtigio conſpicuũ extat? Vidimus illũ iuxta uerbũ ſcripturæ exaltatũ
ſupra cedros libani:Trãſimus nũc:& ecce nõ eſt:Quærimus eũ:& nõ inue
nitur locus eius.deſiit iã Cardinalatus tã ꝓperatus.Euanuere comitatus ĩ
gentes.Conuiuiorum gloria periit. Apparatuum diuitiæ ceſſauere. Ludi
in lachrymas uerſi ſunt. Veſtium nullus illi eſt uſus. Legationis amplę
ſtrepitus non exauditur.Domus infinitę pendent opera interrupta:minęq;
murorum ingentes:æquataq; machina cœlo.Quẽ capere paulo ante orbis
totus nõ poterat premit nũc breue ſepulchrũ:& cui de mẽſis cura erat tam
ſollers:ex ſe eſcã uermibus præbet.Cui deniq; ẽt ad luxũ uitæq; delitias cõ
ueſtita domus erat argẽto:auro:& ſerico:hũc nũc ueſtiunt cemẽta:& calx.
Quis tãto exitu nõ admoneat ſuę infirmitatis? Quis tãto exẽplo manen
dum nõ cenſeat in lege ſacerdotii? Nil nimis conandũ:naturę uim nõ afferẽ
dã? Mediocria ſp quęrẽda? Percurramus breui quę aĩos nr̃os ĩ hac dignitate
fatigãt.Videamus q̃ta in nimiis dãna: in moderatis ſint cõmoda. Abũda
mus nũc ocio:& digna ſunt quæ ĩter Sacerdotes:magis aũt ĩter eccleſię prĩ
cipes ſermonibus ſcriptiſq; agunẽ.Malis boniſq; ſub intuitũ unũ adductis
leue erit ĩſpicerẽ utra ad uitæ cõmẽdationẽ qetẽq; ſit eligẽda.Conari ex nr̃is
quidã ſolent:ut plus cæteris apud Põtifices poſſint:& grandi ſacerdotiorũ
numero locupletentur.Demus quempiã utraq; hęc aſſecutũ:Quæ illi prio
loco eſt tanti ſtudii merces? Nempe acris inuidia: qua ſiculi nõ inuenere ty
ranni maius tormentum.Hæc cogit interiora exterioraq; eius omnia non
ſolum curioſe quęri:ſed ſermonibus agitari. Detegi etiam uitia ſi qua late
bant:ſi qua erat uirtutis ſpecies: maledictis inualeſcentibus obſcurari.Inui
diæ mox ſuccedat odium:dum neceſſe eſt multos in magna poteſtate of
fendi:quoſdam beneficio præteriri: nemini ad priuatam cupiditatẽ: quod
ſatis exiſtimet fieri.Quæritur eius deiectio:obitus cõcupitur.Operum quę
non probentur in principe uelut auctor:& fabricator eſt omnium. Publi
cis iudiciis omnium reus tenetur. In iis auerſis homini non impruden
ti quæ poteſt eſſe. SINE FINE EST & inemendata.

Celſus Veronenſis Canonicus Regul.Auguſtineñ.Cardi.Papieñ.S.

ſpata morte corripit̃.o fluxã rerũ humanarũ labilẽq; naturã: o fallacẽ uitæ ſpem:o miſerã cõditionẽ:quid eſt q aĩos nr̃os excitet:aut alliciat adhanc re rũ trãſeuntiũ:& tã cito labẽtis uitæ gloriã appetendã? cũ uel res nobis: uel nos rebus tã inopinato euẽtu:tãq; ſubito caſu ſubtrahimur? Igit̃ humaniſſi me Princeps ab his rebus quæ tã cito pereũt meus auocãdus eſt aĩus: atq; illic ſpes mea cogitatioq; locãda eſt:ubi uita ꝑpetua:ubi pax ęterna:ubi im mortalis beatitudo : ubi ſẽpiterna fœlicitas :ubi deus nr̃ ẽ ꝓmiũ:ac uita:& merces nr̃a magna nimis. Hæc tue reuerẽdiſſimę. D. ſcripſi:nõ q aut ad cõ temptũ uitæ pñtis:aut ad ſpem futurę eã accẽdendã inſlamandãq; putarẽ cũ uita tua pfecta qdã norma ĩtegritatis ſanctitatiſq; exiſtat : ſed ut magis hæc epiſtola eẽt monumentũ mei in te pręcipui amoris:ac ſingularis obſer uantiæ:intelligereſq; tuã reuerẽdiſſimã. D. mecũ in ſtudiis: mecũ in cogita tõibus:mecũ & domi:& publice cũ ſuauiſſima memoria uerſari:cui me uni ce trado:atq; cõmẽdo. Ex Bononia .xii. calẽdas Februarias. M.cccclxxiiii.

Campanus Cardinali Papienſi.

CAmpanus Papiẽſi ſuo ficus digitales quadratas centum. Inſania nulla maior:q cũ quo ſæpe feceris piculũ cum eo aſſidua iactura tua uelle cõtẽdere. Quod unq̃ ĩ me cõieciſti telũ:ut ſtatĩ ĩ te illđ nõ retorſerim? ex leui plaga:q ĩfers altiſſimũ tibi ſubeundũ eſt uulnus:ſi cũ Cãpano decertes. Iã ĩgeniũ decalles meũ:lenięđus ſum pcibus: non minis exaſperãdus. Sed ſtultus ego:q tot uictoriis clarus miles cũ mirmilõe cõtẽ dã? Ad pacẽ redeo : daturus cõditões ñ accepturus. Ita mecũ agis? ita me ſalutas? an ñ ſatis tibi fuerat meũ a me Seneñ. auertiſſe? tu mihi tm̃ ornam tũ rebus meis:tu tã pclarã:& ĩmortalẽ gloriã eripuiſti? & tñ ungues medi os ficuſq; ĩculcas? nõ cõtẽtus una iniuria:eaq; detrimtoſa:& maxia iã:& ta liter ĩcuties frõti:niſi me defendã. Coturniẽẽ imitaris:quo ſępius uictus hoc grãdius ſonas:& cũ ſp fugias ſp redis ad pugnã. qre pacẽ do:ſi mõ es:q cõ ditionẽ poſſis accipere. Primũ caue ne me laceſſas ãplius:deinde niſi ĩ cõui uio:Cãpanũ ne noĩes. poſtremo Senã:niſi me comite:adeas nũq̃. Piẽtiã fa cile cõceſſeri. Hos termios ſi trãſgrediaꝛ pax nulla:bellũ ĩtegrũ eſto:ſed no ui aĩum tuũ. Cõfecta pax ẽ:amici iã ſociiq; ſumus. uexilla repono : & cedo uictor caſtris:uictoſq; ſaluto. Salue mi Papieñ:& me ãplectere. Vt uales:ut res ſe hñt tuę? qtũ Senę ſanguinis fuſũ hoc ãno? Romã q pridẽ rediiſti? iuẽ ta ne ſalua oĩa? q frõte collegæ tui:quo uultu te ex cœperũt? qbus te oculis ſũmus Põtifex? qbus plauſis uicinia? ut oĩa fuerit ſecũdiſſima:tñ uix iucũda ſi Cãpanũ nõ uideo:q tibi ñ dẽtes mõ:ſed & ilia qtiat uideꝛ ut poſſis. Aliis tibi oculis uigilãdũ ẽ:q oli uigilaſti. Alia uoce Iſtãdũ eſt. cũ nauigãte Vli xe res ẽ nobis:ſed cera ubi molliri ñ pt igni opus ẽ:ideſt ĩpetu:ardoreq; uer

borũ.Ego qd hic agã ex Mancino itelliges. Poſt diſceſſum meũ nũc primã manũ admoui lrĩs :adeo ociũ nullũ :occupatiões multæ ſunt porro. Libelli mei Romę ſunt oẽs. Ego hic corpore:& aio iſthic uiuo:& tecũ ſæpe aut loquor:aut in orto deambulo:aut auri proximus obequito. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

INſtat monachus apud me plurimũ. Exiſtimat cãm totã tua in manu poſitã una mea epiſtola poſſe finiri. Tãti & te iſthic eſſe: & me tecũ poſſe arbitratᷣ .nec iam cardinaliũ ſuppetias agit:ipſe ſua fronte:ſuo ore molitᷣ audaciã:& quo perrupit ſemel quottidie penetrat: urget:ſtimulat:enecat. Quiſqꝫ & monachus:idẽ & Diabolus eſt. Oĩa temptat:ubiqꝫ pungit:ubiqꝫ inſidiatᷣ :deniqꝫ ubi meiere nequit incacat : & cum malus deſierit eſſe fit peſſimus. Ait rem ſibi nuprime adiudicatam. nõ ſatis habet uiciſſe iudicio niſi me teqꝫ una exerceat. Tibi hoc leuius qᵈ nõ æque obtunderis. Ego quoties euntẽ ad me hoiem uideo utrãqꝫ aurẽ ad tediũ faſtidiũqꝫ cõparo. Frõtoſo poſtulatore nihil ipudẽtius. qᵈ ſi ſit monachus cõtaminatius nihil. Pro ueſte picẽ iduit ñ cucullũ. ille met ſeſe iplicat: cõglutinat:iſeritatᷣ :nec unq̃ abit:nũq̃ dimittit niſi cũ littura. Iã ſi me libᵇare hac moleſtia cupis:aut offã illi i buccã cõiice:aut q̃tus ẽ totũ oẽm leuũ dextrũqꝫ p̃cipita. Satius tñ arbitror futurũ ſi offa cõfeceris:nã ẽt p̃ceps datus Diabolo circũuolat:& ſtridet. aut igitᷣ reſcribe nauaturũ operã:aut deſpationẽ ẽt:& metũ incute. Mihi & ſi gratius fuerit ſi qd narraueris: tñ utcũqꝫ res erit caue redeat ad me amplius:abige uel cruce Diabolum:ſi nequeas opera.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

FLuxus iã clauus eſt. Peruenit claſſis ad portũ. In tuto res ẽ Seneñ. in pacato Ethruria eſt. Cũ homo tantus fixiſti anchorã: ad temonemqꝫ deſediſti:o remp. ſed taceo. Scio enim qd dicas : fretũ me præceptis meis inſtitutum ad deſignandos magiſtratus acceſſiſſe : habere domi libellum præceptorem:errare me duce non poſſe:neminem alium potuiſſe id efficere,præclarius:q̃ qui non ſuo iudicio:ſed auctorum teſtimonio: & ueluti lege quadã adductus ſit ad remp. capeſſẽdã. Accipio excuſatõem tuã: ſed eo pacto:ſi tã bñ geſſeris magiſtratũ : q̃ deſignaſti. Præcipere aliis qd facturi ſint pleue eſt :efficere ip̃m quẽadmodũ alii pręceperis p̲difficile. De pluuiis nihil queror:urbe latericia uiis accliuibus:& ſtratis cœnũ nõ hęret. Reſarci errorẽ:prætcritã tarditatẽ magna redimi celeritate oportet:ne tardiſſimus uidear. De. B. nihil:de te multa ſcripſiſti. An ignoras nil mihi eẽ iucũdũ:qᵈ nõ lętũ:aut nihil lętũ:qᵈ nõ amicũ:nec amicũ niſi qᵈ elegãs: nec elegans niſi quod ſupremũ. Reſarci & iſtũ quoqꝫ errorem. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

C O mmēdaueram tibi ſuperioribus diebus Saluiatū meū. Cupio intelligat Campanū aliquid ſibi apud Papiēſem profuiſſe: & dignus eſt quē complectaris: cum qm̄ mihi eſt deditiſſimus: tum quod officio: diligētia: induſtria: cedit nemini. Vtor illius opera in negociis meis oibus: & quod eſt hoc tpe in amicicia ſummū: utor & rebus. Debeo illi q̄tum poſt te in curia nemini. Iuuit me pecuniis ſępe. Abſentis cām ſponte ſuſcoepit: nec labores mea cauſa q̄uis grauiſſimos defugit unq̄. Iā qd a te expectē uides. Nō poſſū ipſe illius erga me officiis: & plurimis: & maximis ſatiſfacere. Hæ tuæ ſūt ptes: cuius maxīe īterest: q̄ multi mihi afficiant. Gratū ē cū qd agis in rē meā: multo gratius cū amicos meos tāq̄ ad te ptineāt tuearis: quoꝝ unus p̄cipuus eſt Saluiatus: nec ē ī quē magis rōnē haberi uelim beniuolētię nrę. Quicqd illi hodie p te acceſſerit mihi acceſſerit. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

A Quam mellitam tuam: quam priſco nomine lorā puto: non guſtaui modo ſed hauſi. Sapit mirifice: ſed quid non ſapiat: & cōdita melle: & mihi a te miſſa: quibus nihil poteſt eſſe dulcius: nam mel dulcedinem omnem: tu mel ipſum ſuperas. Velim modum pondusq; mellis ad me ſcribas. Quarqualius poterit ad me mitti edoctus in lora: quem & interpretem ſi adhibeas nodo: fortaſſe diſſoluet. Vale.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

A Egrotaui hos .x. dies totos. Tribianū tuū ualde me recreauit: & hercule nō minus moleſtū uiſum eſt nō adiiſſe te: & pdidiſſe tua prādia: q̄ ęgrotaſſe. Trebianū fecit ut tecū eſſe in mēſa: pximeq; accūbere uiderer. Ad iacturā accedit ēt dies hodiernus: cōtinent me domi frigora. Verū pro prādio tā debito: tā legitimo: tā præſcripto operā poſco: nec poſco mihi: q̄q̄ mihi poſco q̄cqd ſuppeto amicis. Thomas Germāus. ſ. Suſanę ex te totus: ex me nō nihilū pēdet. Danť ei uerba: carpiť: rodiť: cōſumiť. Periit ſi redeundū ſibi fuerit ſine p̄fectura. diuinæ in te uirtutes mille ſunt: uerū nulla præclarior: & ſanctior: q̄ qd mortuos amicos pari pſequeris ſtudio: q̄ ſoles uiuētes: Nec unq̄ apud te q ſemel tui fuerūt moriunť: nā tua facit bn̄ignitas: ut totiēs ad te recurrať: quotiēs eis opus p̄ſidio fuerit: cū tā multa ſoleas præſtare: q̄ poſſis: & operā tuā nō ex tuis laboribus: ſed ex amicorū cōmodis metiare. proinde uelim iſtes apud Rothomageñ: Vicentinūq;: & inſtes uultu quo ſoles cū uis impetrare. Ne diſcede ab ingenio tuo: ne deſere paruis in rebus: quos in maximis cōſouiſti. Vna opa: & uetera officia: & dignitatē illius familiæ: & memoriā amici iā mortui confirmabis. Scio q̄tū ē Papiēſi bucca cū ſtringiť. Vno flatu uel ſaxa cōuellit. Vale.

Bernardo Ileinenſi.

DE liberata ſorore gratias tibi plurimas habeo. Diligẽtiam in reddenda illi ſalute mater cœnobii:& conſorores teſtantur. Maior eſſe non potuit. aequauit ut uideo artem celeritas:& amorem in me tuum curatio. debeo tibi per multum officia: officiis quottidie addenti. Sorore hac nil apud me charius. ſola ex tanta patris ſobole ſupereſt: eo mihi miſeranda magis: quod meæ olim inopię particeps: fortunæ ſuperueniẽtis propter ſortem religionis fieri coacta eſt expers. Fidei tuę illam cõmendo. Nos hic Dacarum Regem honoribus ſummis accæpimus. Turba omnis curialis egreſſa eſt obuiam. Patres ad portam congreſſi medium illum per urbem ad baſilicam Petri: inde ad Pontificem perduxere: iuridicundo tunc publice pręſidentem. Religio ſumma in ſummo Rege enituit. Procubuit in genua ante illius pedes: nec ante ſe eleuari eſt paſſus: q̃ ſermonibus ſuis eſſet reſponſum. Redeũti in cubiculum Xyſto: exeuntiq; ad diuina horum dierum: gremia eius ſemper portauit. Lauanti manus peluĩ ſuſtinuit. Inter duos primos Cardinales ſeſſum recœptus non prius ſedere: nõ prius tegi uoluit: q̃ utrunq; ab utroq; factum eſſet. Me hodie alterum ex duobus illi aſſidentem, rogari per interpretem fecit: ut pateremur poſt omnes cardinales ad oſculum Crucis eum aſcendere. Eſt enim hæc dies Paraſceue. Cũ rogarem cur ita depoſceret: ut habeat iquit iuſtus honos ſummo Senatui. Plura huiuſmodi hoc ſolo triduo ſunt ab eo pręſtita Apoſtolicę ſedi: In quibus trium magnorum regnorum Rex a Septentrionibus ueniens: nobis Italis quo animo eſſe i ſummum Sacerdotium debeamus exemplo ſuo edocuit. Reuerſus a matutino:& tenebris hęc tibi dictaui. Beneuale mi Ilcinenſis chariſſime. Romæ. iiii. Aprilis. M.cccclxxiiii.

Regi Portugalenſi.

SI in creatione Cardinalium obtemperatum ueſtræ maieſtati nõ eſt de Reuerendo patre Vliſbonẽ: non uoluntas noſtra fuit in cauſa: ſed metus ne erraremus. Si etiam dilata diutius res: quã eadem cuperet: temporum neceſſitas obſtitit. Vtrũq; ego teſtor maieſtati ueſtrę deuotus:& Portugalenſi generi deditus. Orator ueſter omnia non uidit modo: ſed manu tetigit: qui in edendis explendiſq; mandatis aſſidua uſus eſt diligentia:& fide. Redit in patriam nunc: etſi cardinalatu uacuus: tamen Cardinalatus ſpe plænus. Sine cauſa non ſcribo. Voluntas Pontificis optima eſt. Patrum mentes in gloriam ueſtri Regni inclinatæ. non longi temporis expectatio æquo animo eſt toleranda. Sine grauibus incommodis Romanæ Sedis anticipari non poteſt: ego ex iis unus ſum: qui: ut ante inclinante maieſtate ueſtra in Colimbrienſem Epiſcopum: inclinabar in eum: ſic nunc in Vliſbonenſem cõmendatione ueſtra inclinor.

atq; illi totis ſtudiis faueo. Non deero amplitudini ſuę. Vrgebo omnem
opportunitatem oblatam:& quod ſcribo litteris conatibus meis implebo.
A maieſtate ueſtra ego homo Italus: nil præter beniuolentiam quęro. Vt
amo ita amari cupio. Mores maieſtatis ueſtrę:& litteræ:& fortia imprimis
pro Chriſti nomine facta me illi toto animo deuinxerunt. Opto ab illa co
gnoſci:& in ſuis haberi. Non erit Papienſi alia mercede: q̄ charitatis ami-
cus. Dominus Deus iuxta uerbum Prophetę a dextris illi ſemper ſit: ne un
q̄ cõmoueatur. Romæ. xxviii. Maii. M. cccclxxiiii.

Iacobo Volaterrano Secretario meo.

ACcepto nuncio:ut ſcis:deſperatę ſalutis maternę:quantum uiæ
ab Aquis piſanis in urbem fuit:planum me ſollicitudinis ſuſpē
ſioniſq; habuit. Sollicitudinem afferebat caſus:qui mœſtior eſſe
non poterat: ſuſpenſionem meorum negligentia:qui ab initio certum mit
tentes:inde non niſi Tabellariis mercatorum crediderant litteras: quæ in
itinere pręteruectę poſt multos dies remiſſę ſunt Romam. Veni igitur an-
xius nullis inter currendum uotis:nullis orationibus:nullis piis operibus
parcens. Cõmendaui Deo animam matris. Rogaui ut annum adhuc hunc
iminentis remiſſionis mihi eam permitteret:poſt quem ſiccis oculis uoca
tionem ultimam eſſem laturus. Fateor imbecillitatem animi mei ad cætera
fortis:ad hanc unam rem minus infirmi. Lachrymę in omnem eius recor-
dationem fluebant. Parcere gemitibus non poteram:uel ex inuito erumpē
tibus. Numis erant ſemper plenæ manus: quos diuiderem obuiis Chriſti
pauperibus. Cupiebam ad quantulacunq; interualla illos obuios fieri: &
dolebam cum non apparebant:quaſi qui miſericordiam Dei non apparen
tes eriperent. Petebam ex uiatoribus ſi quos forte noſſem: nunquid de ma
tre accepiſſent: Nullos qui certi aliquid nunciarent offendi. Vnum modo
quinto a Viterbio miliari obuium habui:qui ſe de domeſticis meis referret
audiſſe nonnihil illi melius factum. Ea ſpe cum die illo:& ſequenti iter con
tinuaſſem:non longe aburbe:ad ſextum ferme lapidem in publicum Ta-
bellarium Senenſium incidi:qui mihi eadem requirenti deiecto uultu reſpō
dit: Adhuc mater uiuit. Retinet quoad poteſt ſpiritum: ut uiuam inuenia-
as. Puto etiam die hac ſpirantem uidebis:ſed celera. qua ſignificatione per-
culſus: cum ad deſiderium celerare non poſſem:quippe fatigatus æſtu:
deſtitutus mula:& incommodo equo iactatus:iubeo pręcurrere Iulium:
qui morienti adeſſe me nunciet:rogetq; filium præſtoletur: cui ante obi
tum benedicat:inq; eius complexu expiret. Cogita quo animo id re-
liquum uiæ accidit. Mortuo quam uiuo eram ſimilior. Conſequor Iu-
lium feſtinatione qua poſſum. Vrbem uero ingreſſus ad nonam Turrim

ut ueni redit ille:ut erat ante præmonitus:& fronte quidē non triſti.Quid inquam Iuli? quo loco res matris?Non eo inquit diſcrimine quo mendax Tabellarius retulit. Lætata eſt nūcio mater.Agnoſcit & loquit̄: cibatur & retinet:Vt propemodum plus ſpei:q̄ deſperationis concipiendum exiſtimem.Recreatus dicto preteritis ędibus noſtris recta domum eius contendo. Quę me inſpecto: o fili inquit magna eſt pietas tua. Vocet qua hora uelit Altiſſimus: nō grauabit me mors.Erit enim qui derelictam ſoletur:& defunctā quoq; ſepeliat.Hæc dicta matris q̄ ægre ſuſtinuerim ne fletibus effuſis exciperem:ſileo.Conatum certe omnem adhibui: ut mœſtam animam tegerent oculi:& uultus ex bona ſpe lęticiam indicaret.Ea quæ ſecuta eſt nox multo illi q̄ anteriores quietior fuit.Medici qui primum aduenīēti de maternis rebus actum nunciarant:ad patiendumq; erant hortati:mane reuerſi temptata ſtatim uena: non inquiunt noſtra ope tanta noctis huius eſt facta conuerſio.Tua Cardinalis eſt medicina:tuo reditu uiuet mater ſi uiuet.Conſtantior multo quā ante uena eſt:atq; æqualior.Ex illa die ægrę ſemper aſſedi:& alimenta meis manibus miniſtraui. Sed interea uariante aliquando morbo coacti ſumus in metum ſæpe adduci.Creuit nonnunq̄ febris: nōnunq̄ eſt diminuta.Eo tandem in hāc horam qua ſcribo deducta res eſt:ut deſperandum non uideatur. Timebamus coniunctionem Lunæ:& Saturni ſenibus inimicam: quæ ad diem decimum tertium fuit. Timebamus & Lunę anguſtias:quæ in ſequentem acciderant. Dies infeſtos duos ſuſtineri poſſe ab affecta ætate: ac ualitudine non facile iudicabant.Tranſierunt illi beneficio Dei:nec noui incommodi aliquid intulere. Acceſſiunculæ nonnihil potius eſt factum interea. Sed ut in uado ſalutis dicere ſtatutam non poſſum:ſic nec in profundo aquæ periclitari illam contendo. Aetas ut dixi:& menſis Iulius etiam ualentibus grauis. Debilitatæ quoq; morbo uires timendum oſtēdunt.Sermo uiuax:corporis motus:excreationes multæ:ac ualidæ:& imprimis alimentorum retentio deſperandum non ſuadent.In manu Domini uita eius:& mors.Ingreſſus noſtri: & exitus ipſe eſt arbiter.Sui iudicii ſit dare matrem: atq; adimere. A me illi æterne habendæ ſunt gratiæ:quod audiuit uocem fletus mei: deditq; quod a ſalute eſt proximum: ut uiuentem aſpicerem: & uiuentem alloquerer: & pia quoq; manu concupitam benedictionem acciperem.Si abibit: hæc illi ſuprema a bono filio ſint perſoluta officia.Sin permanebit:etiam ſancte matri cedat hęc merces:quod quam dedit:a grato filio,uitam accepit. Vos iſthinc ne abite.Curate diligēter domeſtica:tuq; imprimis Iacobe:cuius fidei credo:rege prudētia tua dn̄o abſente familiā.Breui quocūq; res cadant reuertar ad uos.Has litteras Soanenſi noſtro cōmunica & Guidanto

nio:& Ilcinẽſi:& Blaxio.Suas quoq; ſorori chariſſimæ: Neptiq; illico red
de.Seorſum unicuiq; ſcribere ſecretariorum inopia prohibet. Et ante non
ſcripſi:quod quid ſcribendum eſſet certum mihi non erat.A meridie in no-
ctem ſine febre eſt Mater.Surrexit e lecto:& q̄q̄ adiuta: in anteriorem au
lam uenit.Dies craſtina ſi hodiernæ cõſentiat: contra ego uicturam illam
etiam medicis inuitis pronuncio.Nullum harum litterarum apud me man
ſit exemplum. Serua eas in reditum meum:ut in commentarium referanť
mearũ ineptiarũ.Vale.Romæ Die.xvi.Iulii.M.cccclxxiiii.

A.Epiſcopo Soanenſi.

VBicq; me pium filium prædica. Salus matris prælata eſt incom
modis omnibus. Non me oblectamenta Balnei:nõ ualitudinis
ratio: non longitudo uiæ: non anni tempus perterruit quo mi-
nus illi ſuprema officia perſoluerem. Vicit iter durum pietas:& animo to
lerante labor corporis ſine ſenſu præteritus eſt. Reſtituta illa iam eſt:ac pe
ne ex ſepulchro extracta. Exaudiuit Dominus deprecationem meam.Do
minus orationem ſuſcoepit. Sit nomen eius benedictum in ſæcula.Ego hic
perendie abibo:& reuertar ad uos:non tam triſtis aduentu:q̄ reditu lætus.
Si Cardinalis meus ſanctæ Mariæ Senis eſt uenerare illum nomine meo:
& ſuum eſſe uſu & poſſeſſione confirma.De cæteris:quæ ad me ſcribis co-
ram erit commodius q̄ nunc per litteras agere. Vale. Romæ. xviiii. Iulii
M.cccclxxiiii.

Campano.

PRæpoſitum Camplenſem cui de rebus tuis mandata ad me de
diſti: audiui quoties:q̄tũq; uoluit.Sed q̄tũ optauit adiuuare nõ
potui.Quod proximum fuit:eundem inſtruxi conſiliis: & nunc
redeuntem ad monui omnium:quę in minus ſecundis his coeptis tenenda
tibi exiſtimem.Si non placent iudicia placeat fides:qua circumſpecta ſunt
omnia:& id pręhenſum quod in malis eſſe minus noxium duxit. Non ſcri
bo planius: quod hodierno Senatu:& poſt ſenatum auditione aſſidua fati
gatus:ęgre ſecũda noctis hora hæc ſcribo: & diligente Præpoſiti fide: ho
minis tum attenti:& tui amantis:tum uero minime elinguis. Alias plura
otioſus.Nunc Vale.

Antonio Lauro Veneto.

GRatiſſimum officium perſoluiſti exempla litterarũ mittere:quę
ex claſſe acceperas ĩ præſidium Scutari miſſa.Hoc quæſo ſedu
lo facias: & conquiſita omnia:quæ undecunq; nunciantur cures
illico ad Papienſem tuum deferri. Etſi enim anguſtiæ chriſtianorum uulne
ra cordis mei ſunt:nec ſine gemitibus poſſim tale aliquid legere:non eſt ta

men inutile illa a me noſci.prudenter ſcribis Antoni. Dum Cōſtantinopo
lim ſinimus expugnari: dum Boſnam:& Seruiam opprimi: dum Calcidē
in poteſtatem ſæui hoſtis uenire:dum non credimus longinquas clades ad
nos peruēturas eſſe:iam ad primam Germaniam:& Italiā populationes:
incendia:& terror:Scutarum circumſeſſum nunc:atq; oppugnatum:ſi in
eandem itur fortunam:nil iam impedimenti hoſti ſupereſt quin libere ter-
ra:& mari uagetur.Sentiet mox cōmunem Italię neglīgētiam ora tota ma
ritima Neapolitani regni:& Agri piceni: & urbes Lōbardię populoſæ:ac
diuites.Arcæ plęnę:& clauſę in culpa malorum horum ſunt. Dicā uerius:
Zelotopię non neceſſarię ab omni nos bono opere diſtinent.Dum ab ali-
quo ſemper eſt metus:dum remetimur pręterita:dum formidamus uentu-
ra:cogimur in negligendis publicis ſalutem priuatorum reponere. Nemo
prius ſuum periculum noſcet:q̄ Annibal erit ad portas. Ergo quid ſperem
neſcio:quid cupiam ſcio.Quid precer Deum hoc mi Antoni eſt:ut illumi-
net ſenſus:& corda noſtra: ne tam propinquo hoſte:& in tam certo exitio
tam diu iaceamus in tenebris.Vale.Romæ.xx.Iulii.M.cccclxxiiii.

Stephano Epiſcopo Lucenſi.

MAterna pietas e balneis Romam me rapuit.Agentem in diſcri
mine uidere ante exceſſum optaui:ut ſi qua ex præſente filio ſa-
lus reliqua erat ea miſeræ non deeſſet. Veni igitur continuato
diē noctemq; itinere:ſolis ſex famulis comitatus. Reperi iam derelictam:
ſed mox agnito filio uiſa eſt reſpirare:atq; ita ſexto iam reditus mei die:& ſi
incertis uitæ indiciis:mortis tamen non certis decumbit:ętate & anni tem
pore multum grauata. Neſcio quem exitum ſtatuerit Deus. Quemcunq;
dederit: ferri æquo animo oportebit.Optat Chriſtophorum uidere: idq; p
domeſticos indicat:non ignara me illi propter impuram uitam iratum. Vt
ergo uel defuturæ: uel ſuperfuturæ hoc quoq; ſolamen non deſit oro digna
tionem tuam:ut paratis illi æquis duobus comite uno tantum: qui cū tuis
uel alienis equis redeat Lucam:iubeas ad uiam celerare.Hic tibi erit de in
ſano & perdito adoleſcente ultimus labor:pro quo ac cæteris perpeſſis ſum
tuæ beniuolētiæ ꝑpetuo debiturus.Vale.Romæ.xxiiii.Iulii.M.cccclxxiiii.

Iacobo Volaterano Secretario meo.

QVatriduo iam ſine febre eſt mater.Medici ſalutem promittunt.
nos illam oculis intuemur.Dei hoc beneficium eſt:qui ſuaſit fi-
lio reditum.Redeundi mora:celeritas illi erat ad mortem. Bene
igitur poſitum eſt uię æſtuſq; incommodum.Diſcrimine diſcrimen eſt ſu-
peratum:& pia mater pio filio reddita. Vrget nunc illa ut ad uos celerem:
mihi meiſq; in his æſtibus timens.Monitis obſequar nulli noſtrū ingratis.

Tu mihi ob ſeruatam matrẽ cœnam aduenticiam para: & Vale. Romæ:

Forteguerrę.

TVus languor rationem omnem perturbat meæ profectionis. Si
ne te proficiſci non ſtatuo. Neq; enim mihi & meis eſſet aliquid
dulce. Itaq; uale primum: Inde de reliquis ſtatuemus. Si eundũ
erit: ad neminem præterq̃ ad patrem meum diuertere propoſitum eſt. Ea
domus & publica eſt: & amantiſſima mei. Et accœpit olim inſtitutorẽ me
um Firmanum: cuius ueſtigia ibi impreſſa cupio contemplari. accedit & Cardinalis
nepos: cui eſſem dedecori apud ciues Lucenſes: niſi idem tectum me cape Firmanus.
ret. Itaq; bono animo eſto: Epiſcopo ipſo nil apud me charius: nil æſtima
bilius tanta uirtute. Vtinam factis id præſtare poſſem: quod uerbis hic ca
lamus pręſtat. Iterum. Vale.

Falconi Synobaldo:

QVid ad te ſcribã non habeo: ſcribere tamen aliquid cupio. Has
igitur accipe magis ut reſponſum quęrant: q̃ ut noui aliquid af
ferãt. Quieui biduo Senis. Cras propero ad aquas Piſanas. Ero
ibi integrum menſem. Pro conſuetudine tua operam da: ut nihil urbanũ
me lateat. Vicecancellario imprimis Papienſem cõmenda. Commenda &
Mantuano: cuius in eum humanitas ſupra merita eſt. Balnea quæ peto ꝑ
pe Lucã ſunt. Inde euocabo nepotem: ut in famulatũ Dignationis ſuæ pri
mo tempore ueniat. Dico iterum: Imple folium reſpondens: & ieiunis iam
multos dies auribus cibum miniſtra. Ex Vicecancellario & Mantuano ſu
gere potes quæ ad me ſcripturus es noua. Senis. xxvi. Iulii. M.cccclxxiiii.

Io. Pe. Arriuabenus Cardinali Papienſi.

NOn licuit hactenus ob Chriſtophori tui ęgrotatiunculam obſe
quium ullum: aut aliquod officii genus p̃ſtare. Statim enim ut
primum in urbem applicuit: tipo tertiano correptus: cõſilio me
dicorum: & Falconis noſtri continuit ſe domi: ubi diligenter curatus iam
tamen plæne conualuit: ſicuti te domeſticorum litteris admonitum nõ am
bigo. Illic partes ſuas geſſit Falco noſter: qui cum ſit in omnes iubente ita
hominis ingenio: officioſiſſimus: Tum imprimis Papienſem: & Papienſis
omnia ardenti atq; indefeſſo ſtudio curat: & nedum quo modo mãdata im
pleat: ſed qua uia melius efficiat cogitat. Ego qui ſub eius genio deficio ſem
per: & tanq̃ minor lucerna ſub maiori lumine pereo: non auſus ſum ponerę
falcem in meſſem alienam. Nondum enim erat in noſtrum re ipſa aſcitus.
Proxima hebdomade introducetur: & qui Papienſis gratia meus ſemper
fuit: noſter communi ſeruitio fiet. Memor ſum quid mandaueris. Legi quę
litteris tuis in memoriam reduxiſti: neq; omnino ignoro quid ætatem illã:

quid adoleſcentis indolem:quid eius ſtatum deceat.nec oblitus ſum quę il
lum in famulatu experiri uelis.Puta Arriuabenum tuum:cuius obſeruantiã
& amorem tibi ſatis perſuaſum eſſe certus ſum:nihil magis cogitaturum q̃
ut ad probitatem:ac rerum uſum creſcat nepos tuus.Totus ſit in oculis:&
mente Domini: & ut omnia uno uerbo concludam ut iuxta uerbum tuum
dirigat᷑.Eum hodie inuiſi domi.Placuit indoles: ſermo: geſtus.Viſus ẽ prę
ſeferre mite ingenium:& ingenuos mores.De eo quid ageret: & an plæne
conualuiſſet ſæpius percunctatus eſt Mantuanus tuus:uidetur cum beni-
uolenti animo excepturus. Nam mihi crede ſincerus: & conſtans eſt ani
mus eius in te.Hæc de nepote.Puto te nunc publica ex me expectare : ſed
puteus altus eſt:neq; cum quo hauriam habeo.Myſtica enim nũc ſunt cœ
li conſilia:ut non facile quo tendant dignoſci poſſit. Videntur ſupra omnẽ
expectationẽ fortiora: ad expugnationem Typherni omnino procliuia .
& licet pro concordia multa propoſita ſint : non uidentur tamen conditio
nes recipere. Mulierem fortem quis inueniet ? Ecce iam habemus eccleſiã
maſculo robore:bonis inq̃ auibus.Comes Vrbini in uexilliferum declara-
tus nudiuſtertius erat Neapoli abiturus. Si interim Tyfernates non conci
derint ibit ad eorum oppugnationem . Iturus erat Dominus Zanetinus:
ſed nunc audio mutato conſilio non diſceſſurum.Qualia ſint Florentino-
rum:& Ducis conſilia tu in finitimis poſitus plęne noſti:nec minus quo in
ſtatu aut diſcrimine ſit obſidio. Dux ipſe exacto Auguſto de profectiõe ad
urbem uidetur cogitare: & iam deſcribendis quos ſecum ducturus ſit ua-
cat.Simulet ne an ex animo dicat incertum eſt. Curia qualem liquiſti eſt :
& quottidie tanq̃ in magis trito facilius incedimus. Beneualet Mantuanus
tuus.Vale & tu domine:& mihi impera ſi quid eſt quod tibi ad animũ con
fici a me poteſt.Romę.vi.Auguſti.M.cccclxxiiii.

Io.Petro Arriuabeno .

VAleo.Aliud quod ſcribam non habeo.Ager ieiunus ieiunũ quo
q; me facit . Valitudinem uero creat liber curis animus :uiciſ-
ſimq; lectio:& ſcriptio.Ligones quoq; nonnunq̃: quibus ita in
cumbo ut ſudem multum:culturæ nil addam . Rident uicini glebas & ſa-
xa mouentem . Qui Romæ etiam dimidiato pane turgebam hic tribus
uix impleor.Vtinam mecum eſſes.Laborum & ſtudiorum communicatio
lætiorẽ multo te redderent q̃ moræ Palatinæ:æſtus:& pulueres:& addictæ
uitæ tedia quottidiana.Vale.Ex Syndulano.xi.Auguſti.M.cccclxxiiii .

Falconi Synobaldo.

BInis tuis ſub unum fere tempus acceptis : his unis meis:atq; iiſ
dem breuibus reſpondebo . Grata ſunt quæ de noſtris: & nepo

tis ualitudine nuncias. Melius audire nil poſſum. Ipſum iam nepotem da tum Mantuano exiſtimo: & commendatum quo affectu tibi deditiſſimos ſoles. Hoc ages aſſidue: preſertim ſi bene agentem & te audientem cognoueris. Vnde ſit neſcio: ſed tacito augurio repromittere mihi uideor adoleſcentis prope perditi ſanitatem: de Mantuana domo id ſperans quod de mea: quod de Guidantonii: & Epiſcopi Lucenſis non ſum aſſecutus. Id ipſum cõfirmet Altiſſimus. Viceecancellario noſtro gratias refer innumeras. Suſpenſione non mediocri me liberauit. Pendebam animo rememorãs ea: quæ de ſua Dignatione Romæ audiui. In aurem utranq; quiete nunc dormio. Ipſum uero: & Rothomagenſem: & Vrſinum ſatis digne laudare non poſſum quod in re ſabellica uiros ſe præſtitere. Idem mi Falco ſi preſtarent i cæteris meliori longe loco res eſſent Romanæ Eccleſiæ. Ex primis noſtri ordinis bona ſemper: & mala in cæteros manant. Scutarenſem læticiam id ex tuis litteris perturbauit: quod publice nondum nunciatam ſecundã noſtrorum pugnam oſtendunt. Si quid certius afferetur cura ut ſciam. Magni ad res Chriſtianas refert repulſos Turcos: & tantæ expectationis diſſolutam obſidionem. Protonotariũ Ariminẽſem argui preſens: qđ nimia anxietate ualitudinem labefactaret: Verberarem nunc abſens ſi poſſem: quod quantum ex te intelligo: ſui imemor ex alieno rurſum pendet arbitrio: rurſumq; egre reſurgentes uires querit opprimere. Hæc omnia: quibus imergimur propter uitam querimus. uitam propter hæc perdere quæ dementia eſt? Velle ſæpe homini aures: & incenſę uoluntatis calcaria hebeta freno increpationum tuarum. Quod quottidie & uiſas: & uideri matrem totis obſequiis imperes pietati huic tuę æternũ debebo. Vale. Per raptim Senis. xiii. Augusti. M. cccclxxiiii.

Dominico Lucenſi.

ABſit Dominice pater: ut pro iis quæ ad me Chriſtophoro ſcribis ſuccenſeam tibi: ſcio fidelis animi hunc eſſe affectum. Meus i te amor: & tua in me beniuolentia nil debent niſi beniuolum ſuadere. Ego ad correctionem mente ſum facili. Emendantibus nonmodo ſũ æquus: ſed gratias ago: refero quoq; cum poſſum: Prophetici uerbi identidem memor. Corripiat me iuſtus in miſericodia uberi. Oleum autem peccatoris non in impinguet caput meum. Sed paucis rationem noui propoſiti audi: referam ea: quæ ceteri neſcientes: ſuperfluo damnant conſilium. Litteras (ut ſæpe tecum ſum queſtus) odit Chriſtophorus. Libros cum præceptoribus iãdudum abiecit. Monitores non patitur. Abiit flagitioſa adoleſcentia in præceps: nil præter male fortunatam in patre miliciam ſpectãs: Imperiis meis cohiberi erumpentia uitia non potuere. Miſi eum ad Guidã

tonium Picolomineum neceſſarium meum:ut modeſtia : & grauitate hoīs
tepeſceret feruor. Ita auctoritatem eius contempſit:ut deſperari a ſe ſanitatē
dementis adoleſcentis ſępe ad me ſcripſerit . Litteras quia Romæ ſunt:mit
tere ad te legendas non poſſum : ſed ad reditum meum habebis: & leges.
Miſi ad Lucenſem Epiſcopum:putans ſancti Pręſulis ueriturum preſentiā:
& manſurum in officio diſciplinę domeſticæ:quę ut ſcis caſtior eſſe non po
teſt. Quo ludibrio patrem magnę uenerationis habuerit inſpice tu ex exē
plis litterarum: quas ad Forteguerram q̄ ad me liberius ſcripſit. Eſtum con
tumacis animi ita efferri ſignificat:ut maiuſculis litteris quaſi non erranti
iudicio ultimum eius conſilium notet. Non erat conſcientiæ meæ:non inſti
tuti ſacerdotalis ad latrocinale ſtipendium mittere. Pręttuli curiam caſtris :
& domum Cardinalis Mantuani tentoriis Ducum. Tu cum Romæ eram
ſuadebas ut ſinerem illum abire quo inſania raperet : Ego quod ad ſalutē
uitamq; ciuilem fuit propinquius hoc facto delegi : Eſſe uidelicet illum uo
lui:ubi eſſe diutius poſſet: & unde diſcedere propter uitam ab ingenio di
uerſam non cogeretur. Capitur equis:ſine cuſtodibus uult euagari : Abſq;
ludis & ſodalibus:& libertate eſſe non poteſt. Cum Rothomagenſi ꝓpter
gallicam familiam non diu fuiſſet : cum Vicecancellario propter Hiſpa
nam:Cum Reatino:Spoletano:& noſtro Rauēnate : atq; his ſimilibus ꝓ
pter diſciplinam conceptibus ſuis contrariam. Feci quod ſapientes Medici
in deſperata ualitudine ſolent : Conſumptis remediis permittunt naturæ
quod ſupereſt:& cibos offerunt : qui ad animum ueniant:nil minus putan
tes ſuę artis eo tempore eſſe:q̄ ex arte morituro mederi. Ita ego pręſtitis car
niq; potui:permitto Deo nunc reliqua:& non quę mei iudicii ſunt: ſed quæ
neceſſitatis illi indulgeo. Sinamus igitur eum eſſe ubi effuſo iuuentutis ĩ
petu:& datis ætati quæ præſentis inſaniæ ſunt:aliquando poſſit ita ad ſani
tatem redire:ut in malefactis perſiſtere. Grandes morbi niſi periculoſis cu
rationibus ſanari non ſolent. Familia Mantuana & ſi feſtiuius uiuat q̄ uel
les :tota tamē ex nobilibus eſt:nutrita apud parentes ingenue:apud Domi
num Clementem liberaliter habita. Pręſto ad officium conuenit:nec uolu
ptatibus ab obſequio trahitur. A religione quoq; non eſt aliena . Ea inq̄ re
ligione:non quam cœnobitæ ſeruant:ſed quam in cōmuni uita laudamus:
Ipſe uero Dominus quod negare non poſſumus generoſi:eſt cordis: Inge
nii ueri:pietatis in ſuos precipuæ:ut nihil illis patiatur deeſſe:& aberrare lō
gius iuuentutem non ſinat:q̄ unde mox ad uirtutem ſit reditus. Nō ſtatuo
illum ad litteras edocendas magiſtrum : nō ad litigādum quottidie ſi quā
do uerbo uno aut cupiditate una erratur:ſed certe inſanire domeſticorum
quemq̄ non patitur : ut in leuibus ſemper indulgens ita in grauibus nunq̄

exorabilis uindex. Quare de nouo Tyrocinio male non ſentiamus nec Pa
pienſem damnemus: neceſſitati non ſibi parentem. Credamus ut dixi deo:
quæ ipſi ſanare non poſſumus. Pater tantæ auctoritatis Marchio natus. In
eccleſia Cardinalis factus: magnorum Regum: & Principum Romæ pa
tronus: Conſanguinitate quicquid ubiq; illuſtre habetur contingens: uel ſo
lis nominibus: iis præſtare ad reuerendum adoleſcenti poterit quod nec hu
milior ego potui: nec Guidantonius: nec Epiſcopus Lucenſis potuit. Nam
quod in admiratione: & ſermonibus patrum factum eſſe hoc refers: rideri
quoq; & in alienum rapi ſenſum affirmas: habes ſi uelis unde excuſare
id poſſis. Sed ego conſcientia mea contentus loquentibus: & ridentibus il
lis ſilebo: ac reuerebor: nec minus utar iudicio. Papatum nullis artibus am
bio: quod tu mihi es teſtis. Vocem cuiuſq̃ nec petii unq̃: nec appetii: quod
ipſi quoq; poſſunt teſtari. Minus etiam deinceps petam: atq; appetam. Ere
cto de ſtercore ſatis eſt benignitate Dei ad dignitatem & cõmodum uitæ.
Sed quod pignus coniurationis eſſe adoleſcentem dicant: hoc uno Domini
ne ſortem meam lamentor: uitæ uidelicet & preteritarum actionum ſui Pa
pienſis immemores: tantum ſcœleris in eo excogitant: Et quod ĩ iuniore nũ
q̃ uiderunt: in ſene nunc uolunt. Gratias illis utcunq; de me in hoc meritis
habe: & age. Sed illuminet Deus eorum corda: & ſenſus. Vt autem mea ſo
la non ſua etiam charitas hos ſtimulos afferat: ſcio quid cogitem: quid co
gitari etiam ab illis poſſit. Noti mores noſtri: ſatis me admonent. Vale: &
conſortẽ meam Sueuam ex me ſaluta. Senis. xiii. Auguſti. M. cccclxxiiii.

Io. Petrus Arriuabenus Ia. Cardinali Papienſi.

HOdie Comiti tuo Vrbinati magni honores impenſi ſunt. Egre
dientis Pontificis caudam ſuſtinuit. Ad eius tribunalis pedes cõ
ſedit in capella maiore. In miſſa ante euangelium titulo ducatus
ac ueſte aurea talari: pileoq; quali & Dux Borſius: ac torque aureo decora
tus donatuſq; eſt: ac mox ſupra nouiſſimũ Cardinalem repoſitus fuit. Poſt
miſſam Vexilla ſacris initiata: quorum alterum eccleſiæ: alterum Pontifi
cis gerebat inſigne: reuerſo Pontifice in cubiculum ſuum: mox omnes Car
dinales egreſſi ſunt cũ Duce Vrbinati. Erat ad ſchalas equus ſerico rubeo
paſſim tectus donatus a Pontifice: ſolenni pompa præcedentibus uexillis:
comitante Collegio ut mos eſt: domum quæ ei ad ſanctos Apoſtolos para
ta erat deductus eſt. Omnia læticiç: & iucunditatis plena: niſi ea præſagiũ
quoddam perturbaſſet. Nam ad pontem Sancti Angeli ſiue impetu uen
torum: ſiue fatali quodam influxu: fractis haſtis utriſq; uexilla corruerunt.
Opus fuit ut ex arce extpales quædam ſurrogarentur. Hęc poſt heſternas
litteras meas. De Scutarenſi ciuitate male auditur. Nam fama eſt: aut iam

Caudã gre
mium dixit
Papiẽſ.

a Turcis captam: aut paulo poſt capiendam eſſe. aiunt omnes iam ſub diuo pernoctare: quod nihil tectorum amplius ſuperſit. Conuulſa enim ſunt: ut lignis ad ſtruẽdos aggeres uterentur. Audio Regem ſuadere Vitellio: ut ſe bonitati Pontificis permittat: bonas ab eo conditiones accepturus. Id ſi ſe facturum receperit legatum obſidionem ſoluturum. Ego cum id conſilii ſuſcepturum arbitror: non quod uoluntas cuperet: ſed quod neceſſitas coegerit. neſcio quãtum ſpei habeat in Florentinis: & Duce. Legatus omni ſtudio contendit: ne ab impugnatione deſiſtatur: nil enim ait ſe uereri quin breui urbem expugnet. Beneualeat Dignatio tua. Romæ. xxi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

DE Nepote nil amplius ſcribo. Eſt ille iam Mantuani mei: non meus. ita illi a me datus: ut uel perpetuo futurus ſit ſuus: uel me nunq̃ patruum habiturus. Amborum iacturam neceſſe eſt faciat quęrens unius facere. Ego primum gratias Deo ago quod tecum eſt: Inde tibi: quod tantæ nobilitatis pater ſeruulum humilem nõ ſis aſpernatus. Si minus ille prudenti: & fideli famulatu referet gratias referam ego ſeruitute continua: uſq; eo nunc per nouum beneficium tuum: ut nullius alterius eſſe iam poſſim. De honoribus Vrbinatis: & tifernatibus rebus: & collu ctatione rerum ueſtrarum periucundũ fuit ex litteris tuis cognoſcere. Hoc habuerunt ſemper nunciata tuæ Dignationis: ut mentita ſint nunq̃. Neq; ego eodem iudicio aliorum: & Mantuani litteras ſermoneſq; expendere ſoleo. Certius tu ſemper hauris ac nuncias. Quid autem de Ducatu: & uexillis attributis ſentiam his litteris taceo. Seruo omnia ad reditum meum. De obſidione item Tiferni quid cupiam plane nunc loquar. Diſſolui eam uide licet opto: non conditionibus: quę nullæ Tyranno incolumi eſſe honeſtę Pontifici poſſunt. Sed domita ciuitate: In cuius exitu cæteræ urbes noſtræ uel parendi: uel imperandi nobis ſunt ſumpturę exemplũ. Non in Vitelliũ ſed amor in Sedem hoc mihi deſiderium excitat. In contentionibus uero: ſi quæ de Cardinalibus: uel diſtrahendo patrimonio eccleſiæ futuræ in Sena tu ſunt: gaudeo quod Sacerdotes uos memineritis: unanimes quãtum intelligo ad tuendam dignitatem ordinis noſtri: & ſeruandam hęreditatẽ patrum noſtrorum. Augeat Dominus quod in uobis iam eſt operatus tam q̃dem lætandum ac ſalutare: q̃ hactenus in patribus rarum. Ais conditionẽ meam hoc tibi meliorem uideri: quod abſens alieno ſudore uincã: uel ſine nota ſuccumbam. Mecum mi pater non ſentis: Immo ego deteriorem contendo: quod in ſpecioſo certamine uel expers ueſtræ glorię dicar uel quod non affuerim pugnans: in uicta cauſa particeps ignominiæ reddar. Adeſſe

protinus cuperem & operam ſanctę Sedi nauare:qualem olim magnis me is detrimentis impenſam uidiſti.Sed iam certatum eſſe apud uos debet:uel ad incertam contentionem leui conſilio me moueri non conuenit. Quod beneualeas:& in ſuburranis hortis agas adhuc laudo:& lætor.Quod uero operoſum tibi ſit tuo chirographo reſpondere Id mihi etiam te tacente cer tiſſimum erat.Ad præbenda litterarum ſigilla melius:q̄ ad ſumendos cala mos magnorum manus a teneris ſunt inſtitutæ.Non ſit tuę Dominationi ea res curæ.Noſtra enim an aliena manu perferantur quæ uolumus :ad be niuolentiæ officium q̄ minimum intereſt.Mihi quidem : q̄q̄ Seni:ex ueteri diſciplina tam leue eſt ſcribere : quam tibi iuueni tuo Secretario ſcribenda iniungere. Vale : & me commendatum habe. Senis. xxvi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Falconi Synobaldo.

Conditiones inter Pontificem:& Tifernates accepi : & legi:& diligenter notaui.neſcio ad eas accipiendas quinam animus erit Legato.Mihi uero plus uerborum:q̄ rerum continere uidentur: minuſq; honorificos noſtris tantis conatibus afferre. Aut inchoanda non erat de ſubditis noſtris obſidio:aut inchoata extremis etiam diſcriminibus non deſerenda. Hic unus exitus in utranq; partem cæteris ciuitatibus eſt: legem daturus parendi nobis:uel imperandi.Hoc quanti ad res noſtras ſit tu ipſe intelligis.Perſuaderi poterunt Pontifici multa : multi metus porten di.Hoc quod dico Sybillæ eſt folium.Protonotario Ariminenſi non ſolum gratias habe:quod earum exemplum tibi dedit mittendum ad me : ſed uer bis lætiſſimis gratulare : quod ultro dedente Pontifice cœnobium inſigne in patria accepit.Ad ſalutem animæ: & commodum uitę uertat id domi nus:Mihi quidem:qui toto animo illum complector : quantum ad fortu nam eius accedit tantum adiungi ad res meas uidetur. Dignus gratia eſt: & ſummis quibuſq; honoribus:Magnumq; imprimis lucrum fecit eccleſia ex ſacerdotali ueſte illi attributa.Vita uiuat:& noſter ſit ſemper.De Chri ſtophoro gratum quod nuncias eſt.Idem ſentit noſter Arriuabenus. Iudi cia ueſtra utinam poſt paulo non ſint his primis diuerſa.Igniculi ætatis: ut cito ſe offeruntita cito in fumos ſoluuntur.Ego tamen ut ſcripſi male non ſpero: Putans mutationem Domini : & domus ad mutandos ſenſus ua lere etiam poſſe. Pie:& ex mea imprimis ſententia feciſti:brixienſi Epi ſcopo in languore hoc ſuo charitatis : & beniuolentiæ noſtræ offici um ſoluere. Plane diuinus es : & quod placiturum Papienſi eſt: ſtudio

amantiſſimo ſemper anticipas. Gratius quicquam præſtare mihi non poteras. Quotiens Dignationem ſuam uiſurus es (uidere autem q̄ ſæpiſſime opto) quod nunc feciſti totiēs precor ut facias. Magnæ uirtutis prælatus eſt: & decus in eccleſia ſingulare: uotis omnium ut nobiſcum ſit a domino depoſcendum. Vale. Senis. xxvi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

MAgis officio tuo ſignificandi quę acta ſunt Romę: q̄ rebus ipſis ſum delectatus. Cur ita acciderit a me præſens intelliges: nec a me qua es animi bonitate diſſenties. Nunc epiſtolæ ne in alienum incidat: hic paucis ſit modus. De Scutarenſi fama pernimium triſtor. Biduo ante de ſoluta obſidione nunciatum hic erat Senatus Veneti litteris: nunc rurſum per te in mœſticiam primam redimus. Reſpiciat fidelem populum Deus: & oppidum ſeruet: in cuius ſalute non tanta pateat in hanc prouinciam Ianua. Eo etiam refracto clauſtro: quid amplius non apertum ad lugendam ruinam? O miſeram Italiam olim dominam orbis: cui tam impura: tam impia: & tanto: tāq; præſenti tumultu ſtrepens barbaries nec aures excitat: nec oculos aperit. Rapimur numine manifeſto ad extremū interitum: nobiſq; haud dubie iratus eſt Deus: qui iis potiſſimum conſilium eripit: a quibus eſt propter peccata auerſus: ut uidelicet uidentes non uideant: & audientes non audiant. Sed facilius lamentari: q̄ perſuadere hæc poſſumus. Quod uero ad Vitellium attinet: male illi ſit in hunc: ſequentē q; annum: ſi nō Ferdinando Regi auſcultat. Suaſione illa ſalutari nil ad ſe ſeruandum: noſq; moleſtia liberandos: uel breuius eſſe: uel certius poteſt. Sed hunc quoq; uereor ne ad luendas pręteritorum pœnas excecauerit Deus. Vtraq; pietati ſuæ: quando conſiliis noſtris nequeunt: regenda linquamus. De adoleſcente Chriſtophoro: quod bene ſentire iam uidearis ſummę mihi eſt uoluptati: Vt ſequentibus initia hæc ſint conſentanea. Ego quoq; neſcio quid in melius augurari incipio. Plærunq; enim mutatio loci ad ſalutem fuit non corporum tantum: ſed etiam mentium. Hoc ſi ex tuo: & meo deſiderio acciderit: erit quod gratulemur illi: & lætemur noſtris conſiliis. Si minus: id in malis erit ſolamen: quod nullū ei charitatis: & neceſſitudinis officium non præſtitum ab ambobus uidebimus. Quæ uero ad minuendum feruorem: & tenendam in diſciplina adoleſcentiam pręſens monſtraui: abſens & probo. Vale. Senis. xxvi. Auguſti. M.cccclxxiiii.

Ioannes Petrus Arriuabenus Cardinali Papienſi.

ABiit hinc Vrbinas tuus decimo calēdas Septembris recta ad ex
ercitum ſuum:quo:ut aiunt:hodie perueniet.Studioſus eſt cōcor
diæ inter Pontificē & Vitellium:ſed niſi ſe miniſtro: auctore re
ge.nam q̄tum uideo Ducis gloriæ:& exiſtimationi inſenſior factus eſt. Si
e ſententia componi non poterit armis dirimetur.Pontifex in hanc ſenten/
tiam:q̄ ad continuandam expugnationē procliuior eſt ſua ſponte. Sed hūc
affectum tollit legati ſpiritus uehementior:q̄ par ſit.Nullas conditiones:ni
ſi ut ciuitas:& omnia ſuo arbitrio permittantur uidetur admiſſurus.Sed in
tanta noſtrorum pertinacia:niſi externis armis adiutus fuerit:Vitellius con
cidat neceſſe eſt.Aiunt tamē Florentinos quottidie nouos milites ſcribere:
& copias augere:iamq; ad duo milia equitum coegiſſe:ut Vittellio laborā
ti ſubueniant.an ut ad ſuſpitionem : & metum rerum ſuarum præſidia ſibi
comparent :id faciant incertū eſt.Ioannes Pōtificis ex fratre nepos : comi
tatus eſt ſocerum in caſtra.Illic celebrabuntur ſpōſalia.Cardinalis ad pau
cos dies relicta prouincia Vexillifero in urbem redibit .regiorū deſideriorū
fautor:& protector tum curabit:ut Senogallicū negociū e ſnīa abſoluatur.
Iam huc miſſus ē Secretarius Amalphitañ Ducis:huic rei cōſenſurus.Nā
ut hoc faceret quędam Caſtella ſuo comitatui finitima accepit a Rege.Vi
deo patrum uoluntatē auerſam:ſed:quod pace tua dixerim:ſolitę incōſtan
tiæ memor non ſatis cōfido.Parua ſpe aut metu mutari facile poterunt. Iā
callent hi quo pugnādi aſtu ſuperentur. Suſurrari audio neſcio qd de nouis
Cardinalibus :ſerio ne :an ut hoc monſtro fratres tui ad cōſentiendum alie
nationi inducantur tu cogitato.Poſtremo Senatu ingreſſus curiā Pontifex
inde exorſus eſt:Ocioſi ſumus quando ergo alia negocia nos nō premunt
bonū eſt:ut aliquid de creandis Cardinalibus nugemur inter nos. ſubiecit
Vrſinus.Cōtenta ſit ſanctitas ueſtra . ſatis enim apud efflagitātes purgare
ſe poterit:quod uerbū fecit.Tum ut audio ſilentiū de ea re fuit.Poſt nouiſſi
mas meas:quas cuidā familiari noſtro ad te dedi: litteris Venetorū nuncia
tum eſt ſolutā eſſe obſidionē Scutareñ:Turcos oēs deſperatōe uictorię pro
uincia ceſſiſſe:qd uniuerſo xp̄iano nomini gratiſſimū eſſe debet.Falſum fuit
quod ſcripſerā de loco Ducis Vrbinatis.Erraui aūt ſub alieno iudicio.Poſt
tradita inſignia accoeperūt eum mediū duo Dyaconi: deduxeruntq; ad ſug
geſtū dyaconorū: ubi cū paulū ſtetiſſent :illi mox ad cathedrā Pontificis re
diere.Ipſe uero ad ſuggeſtū pręſbyterorū deductus poſtremus ī eo cōſedit:
māſeruntq; dyaconorū ſubſellia uacua.Hęc ſunt minoris oraculi dicta.Tu
ſi maiora uis cōſule Delphos:& Ammoneñ.Chriſtophorus tuus ualet.cō
mendo me dignationi tuæ.Romę.xxvii.Auguſti.M.cccclxxiiii.

Iacobus Minutolus Iacobo Cardinali Papienſi.

ARmorum ſtrepitus : clangor:tumultus abeuntis nũc exercitus
non ſinunt ſcribere multa. Et nunc temporis anguſtia prohibet:
quod antehac uetuit honeſtas:& inſtitutum Papienſe:ut ſecre-
tarii ſuo utentes nomine taceant:quod feci hactenus. Veniente tamen hoc
nuncio:ut ex eo cognoui Papienſi numini dicato:non potui ulterius ſilere.
Res caſtellana ita eſt cœpta:& abſoluta. Pridie q̃ agrum Caſtellanũ attin
geret exercitus miſſus ſum ad tentandum Caſtellanorum animos ſi per de
ditionem:aut honeſtam pacem fieri poſſet:ut hanc ruinam euitaret hic mi
ſer populus. Conditiones pacis proponebantur plurimæ:& nõ ſpernendæ.
Surda tamẽ aure pertranſierunt omnia. Venit exercitus :obſedimus urbẽ:
fruges deſectæ. Oppidani ut uerbis prędixerant:ita ſtrenue propugnabãt.
Multis incurſionibus factis:illiſq; fortiſſime defendentibus ad Bombardas
uentum eſt. Prima a Peruſinis ad uecta prio ictu in fruſtra diſiecta eſt. Duę
Romanę partim Tyberi : partim terra aduectę metum inauditum incuſſe
runt obſeſſis. Altera tandem poſt cœptum opus ad dies octo malignitate
pulueris:tum humiditate defecit in cauda. Attulerũt duas alias ex Ceſena.
Altera tandem eodem modo fracta eſt. Inter hæc actum tacite de conditio
nibus pacis:& res apud Regem:Ducem:ac Florentinos tractabatur. Sup
uenit Comes Vrbini Dux nouus:& iiſdem conditionibus rem compoſuit:
quæ a nobis fuerant inuentæ. Sub eius fide Nicolaus Vitellius in caſtra p
ductus eſt cum maiore filio. Inde nos in urbem excepti ſumus .hodie pom
pa Legatorum introduximus duodecim Exititios ex primoribus:quos ta-
men eodem die reduximus. Nicolaus Vittellius cum nõnullis ciuibus Ro
mam uenit. Conditiones hæ fuerunt ſcriptę: Ciuitatem liberæ diſpoſitioni
Pontificis relinqui plæniori dominio quam unquã fuerit tempore alicuius
Pontificis. Nicolaus Vitellius:& eius bona omniumq; ciuium: & perſonæ
ſecurus ſit. Ager omnis reſtitutus. Hæc hac die facta:qua Legatus abiit ſo
luta obſidione cum Duce Vrbini ad fractam:loco prius deſignato ad arcẽ
in urbe erigendam. Romam redimus recta:relicto tamen domino Chriſto
phoro de Forliuio uiro ſtrenuo:& omnium diligentiam excedente:ea febre
correpto : ut non putem uiſurum eum quartam diem menſis . Quod ſine
gemitu:& lachrymis referre nequeo. Ita mihi erat coniunctus : ut nemo in
me maius iure amiciciæ imperium haberet . Aetas : & remedia plurimum
pñt. Dubitãt medici. Ego quoq; in re ẽt ſecuriſſima timeo. Multa erant ſcri
benda:quæ & dolor:& milites expectãtes nõ ſinunt:ut ex ſtilo & lĩarũ for
ma cognoſcet tua excellẽtia:cui deditiſſimũ Nucerinũ cõmẽdo. ex caſtrorum
loco apud Tyfernum calendis Septembris inclinante ſole. M.cccclxxiiii.

Ioannes Petrus Arriuabenus Iacobo Cardinali Papienſi.

VTinam multos Papienſes haberet reſpublica chriſtiana. Vtinam tecum alii ſentirent: & facerent. Auctoritas ſedis: Religionis ueritas: dominandi potentia nobis cōſtarent: Sentiret Turcus diſſipari conſilia ſua: & uires ſuas. Ad eius ferociam contundendam ſalutari exemplo Italiæ principes excitarentur. Iuuaret omnes in officio manere: & ueſtigia ſancta ſubſequi. Sed ut inquis: lamentari hæc potius: q̄ perſuadere poſſumus. Deditio Tyſernas magno gaudio a nobis excepta. Nam ubi ad ueſperam nunciata eſt; ad molem Hadriani clangores tubarum exaudiri: ac oīa lætitię ſigna conſpici. Victo Spartaco aut Sertorio tales fuere populi acclamationes: talis urbis facies. Rediit in ſententiam: & deſiderium tuū Vitellius: & meliorem mentem induit: q̄ ſperabatur. Sibi & eccleſiæ quieti conſuluit. Ego tamen non crediderim hanc eſſe uictoriam dediticiam: quā puto conditiones priſtinas præceſſiſſe: uademq; interceſſiſſe Ducem Vrbinatem. Non torpet ingenium uafrum Ignem: & aquam ſcit ſine alterius iniuria cōmiſcere. Hi tamen deditionem nuncupant. Et quoniam Legatum: & Dncem cū Vitellio redituros aiunt: uideor intueri iudaicum triumphū: qui patri: ac filio communis fuit. Exercitum eccleſiæ aiunt in Spoletanum agrum peruenturum: ut quibus relegatio indicta erat: ſi parere noluerint armis cogantur. Non enim in relegationis terminos: ſed quo cuiq; libitum erat ſeceſſerant. Reliqua exiſtimo quietura. Hæc de nobis. In Germania furor ille bellicus: qui coloniam Agrippinam inuaſerat ſurgit in dies. Pulſo antiſtite ex urbe ad alteram ripam Rheni Burgundus inſultat. Oppidum quoddam munitiſſimum obſidet. in altera eſt Lantgrauius Haſſiæ canonicis fauens: ſuis & totius fere nationis præſidiis potens. Creuit inter illos indignatio: neq; legatus: qui eo acceſſerat concordiæ ſpem ullam habet. Ita poſt Moguntiacam cladem huius deſolatio ſubſequetur. Scutarenſe negocium: ut accepiſti: iam bene proceſſit. Venit cum Hungaro orator Vſſoncaſſam: qui ingentem exercitum pollicetur: modo Hungaro ad ſuſcipienda quoq; arma pecunię hinc dentur. Nil ſe uelle pręter dominium: quod uxori debetur. Quā uera ſint ſemper quæ ex tam remotis locis naſcūtur neſcio. Vale. Romæ. iii. Septembris. M.cccclxxiiii.

Ioanni Petro Arriuabeno.

EXitus Tyſernatum rerum non indecorus eccleſiæ eſt: ſi modo: ut ſcribis: exterior ſpecies turpe aliquid non uelat interius. Aut cum Pontifice Vrbinas: aut cum Vrbinate Vitellius id pepigit forſan: quod timeo. Aut uero id eſt: quod non miror minus: q̄ lætor: reſpexiſſe Deum in faciem eccleſię ſuę: oblitumq; erratorum noſtrorum correxiſſe conſilia: quę non minus ad peſtem: q̄ ad ſalutem uidebantur procli-

uia. Reteget dies: quod forte nunc latet. Bellis germanicis plurimũ triſtor. Quid enim aliud debeo? Ardebit mox natio tota. Sedes colonienſis diſcerpta olim a uicinis latronibus nunc etiam ab externis extremo interitu cadet. Tum uires bellicoſæ gẽtis uicinæ iam Turcis ad magna queq; idonei ſic inter ſe collidentur: ut cum maxime neceſſarium fuerit: quietem potius habeant: q̃ Chriſti opus depoſcere. Hi ſunt fructus: quos ex ſtultis paſtoribus colligit apoſtolica Sedes. Tres iam illuſtres eccleſię ſub talibus cecidere: Maguntina: Leodienſis: & hæc infœlix de qua nobis eſt ſermo. Alię nõ mutato miniſterio noſtro in eaſdem calamitates labentur. Deplorare omnibus liceat: quod nemo ſanat qui poteſt. Nam quod ad Legatum Caſſani attinet tam puto ſpem longam quam affert: q̃ is a longe eſt: per quẽ iſta iactantur. A Trãſtauranis expectabo noſtram ſalutem Maumethũ ſequẽtibus quam chriſtiani non parant cum uicini hoſtibus tum ſui multum: & Dei noſtri maxime negligentes? Sed querelis ſit finis. Vale. Idem ego apud Senenſes hos conor. Senis. vii. Septembris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

SI tibi abſenti non prȩſtiti ſcribendi munus: quod nunc a præſente accipio: id uelim mihi indulgeas. Tẽpora Pauli querelis quottidianis: & ſuſpitionibus plæna in cauſa fuere. Scis nunciatum quodq; etiã leue: quanta acerbitate ſolitum eſt ab illo caſtigari. Rari erant Senatus: In quibus hunc: uel illum nunciatarum rerum: quaſi proditę eccleſię non deſignaret. Hoc eo magis a me: q̃ a cæteris erat cauendum: quod propter illatas imerenti iniurias alieno a ſe aio eſſe me iudicabat. Sed nunc in uita liberiore ſi te abeſſe continget alium ſenties Papienſem. Nullum accidet factum aut dictum: etiam in plebe obſcurum: quod ab illo primũ non audias. Prȩteritis tantum uelut a bono patre ſit uenia. Ad rem Tifernatem abunde q^{d} lamenter: & reſpondeam habeo. Heri ad me uenit Bacius Vgolinus Paulo ante Tiferno profectus. Retulit in deditione ciuitatis ſe affuiſſe. Nihil illa turpius potuiſſe fieri affirmat. Acceptas leges a noſtris non datas cõmemorat. Non admiſſum Legatum niſi quibus cuſtodibus Vitellio placuit. Pedites tantum ducentos intus receptos: atq; eoſdem ita p ciues diſpoſitos: ut non præſidere ipſi: ſed in alieno eſſe prȩſidio uideantur. Veniẽtem Vitellium in conſpectum Legati contumacis adhuc animi: & uictoris potiuſq̃ uicti ſignũ dediſſe. Nõ cecidiſſe in genua: nõ ſupplici uſum oratõe: Nõ facinoris pœnitentiã oſtẽdiſſe. Leui tñ detectione capitis: & colli inclinatione ad ſpeciẽ non honorẽ indicaſſe ibi eſſe Romanæ eccleſię Cardinalem. Venire nunc Romã ſcriptis & obſignatis ante cõditionibus. Tuliſſe a Ferdinando Rege documenta Vrbinatẽ ad obligandã eius pro Vitellio

fidem obligatam eſſe ſolēniter:quod non reducentur exules niſi quos ipſe uoluerit:Quod nec rebus eius:nec uitæ nocebitur: Quod remittet incolumis domus:& huiuſmodi quædā ad confirmandam non tollendā de ciuitate Tyrannidem pertinentia.Hęc ſi uera ſunt mi Mantuane uide quā mercedem hic noſter pro ducatu:& uexillo rettulerit.Pluris amicum ueterē: q̄ nouum beneficiū fecit:unaq; opera æſtimationē Romanæ Sedis: & legati ad ſuam:& Regis gratiā eſt nundinatus.Miſeram fortunā eccleſię: apud quam nemo iam creſcere niſi per ſua detrimenta: & incōmoda poteſt.Sed tu iſthinc quæ ad uerum ſunt facta ſcies melius:& certius nunciabis.Baccii tantū narrata hęc ſunt:cętera quę in tuis lr̄is cōtinentur:ut ſapienter ſcripta ſunt:& amanter ſignificata:ita a me mille gratiis itellecta.Beneuale:& done abſum inchoatā charitatē continua.Senis.ix.Septēbris.M.cccclxxiiii.

Sacramoro Protonotario Ariminenſi.

TAm gratę fuerunt litteræ tuæ:q̄ ratę. Id uero in illis gratiſſimū: quod non beniuolentiam modo ſed eruditi quoq; ſermonis elegantiam pręferunt.Alterum in dubium nunq̄ uenit:alterius me aliquando decepit opinio.Erraſſe admodum lætor:nec tam hactenus expēdiſſe quid mores:q̄ quid ſagulum militare meo Sacramoro potuiſſent afferre.ſed inſtitutio uetus nouæ nūc ueſti:& noua ueſtis ueteri inſtitutioni apte conueniunt.Optabilem hanc ſocietatem ille tibi fortunet:cuius ſorti ſapiēti conſilio te addidiſti .De tyſematibus rebus: quando ex dignitate Sedis nunciātur compoſitę:nil attinet ſcribi.Vtinam ſint ita compoſitę:ut nullā turpitudinē celent:& mox nouos motus non excitent . Principi tuo neſcio q̄tum illę contulerint.Gratiam quā tanto ingenio:& tantis angoribus ante parauerat:uereor ne uel ſubſtulerit totā:uel certe languidiorem reddiderit. Scribe quo loco nunc eſtis : nam Neapolitanos regnare eſt rumor:& ſolos in precio eſſe.De Senogallica ēt præda aliquid nuncia.Abductam eā iam puto.Ita infirmi animi patrum:& amor Pontificis in ſuos:& præſentis Vrbinatis melliti aſtus mihi promittunt.Bis ille de Senogallia: & Mondauio paucis annis uictoriam rettulit:armis primo : nunc artibus.Eadem fœlicitate mihi crede:poſt paulo Fanum : & Mondauium : & uicina quoq; noui generi nomine adimet.O Paule ſecunde ubi tua nunc eſt in parandis:& retinendis rebus eccleſiæ laudata attentio?Sed de his alias.Laurentius medices improuiſo Senæ me uiſitauit.ſermo de rebus his multus . Acris caſtigatio mea:uel quod non ſiuerint Pontificem arbitrio uti:uel quod non ipſi dę Vitellio reducendo gratiam præripuerint Vrbinati.Reliqua a pręſente cognoſces.Nunc Vale.

Ioannes Petrus Arriuabenus Iacobo Cardinali Papienſi.

CVm mihi nunciatum eſſet hunc curſorem Florentinum repente abiturum ſtatui has tumultuarias ei ad te dare. Hoc mane redie re Legatus: & Dux Vrbinas ad ædes Beatæ Mariæ de Populo: ex mandato Pontificis omnes Cardinales occurrere: ſed non potuerunt p̄uenire aſſuetumq; malo ligurem. Deſcenderat ipſe iam in eccleſiam ante ortum ſolis ueniēs ex caſtro nouo. Deductus eſt in palatium ſolenni pompa. Prȩibat Dux medius inter Præfectum: & Comitē Hieronymum. Hos antecedebat Vitellius inter quoſdam nobiles. Aſcenderunt Cardinales in cameram conſiſtorialem: ad quos poſt paululum euocatus Vitellius ſigillatim: & quaſi nomenclatoris uicem gerente Duce omnibus deoſculatus eſt dexteram. Hoc peracto: relictis illic legato Duce: & Vitellio abiere Cardinales non uiſo Pontifice: quem aiunt febre cōtinua ȩgrotare: ob quam neq; ueſperis: neq; miſſæ Virginis interfuit. Quicquid ſit magno ſtudio celāt quod: & ſuſpitionem auget: & multorum iudicia ad hoc tempus prȩſcripta neſcio quid accumulant. Deſpondit Ferdinandus Rex filiam Regi Hungariæ. Magna etiam in ſpe habent affinitatem Ducis Burgundiȩ: cuius unicam filiam ſit accecpturus Fredericus Ferdinādi filius a Duce adoptādus. Aiunt mox expectari Neapoli Baſtardum Burgundiæ cum quattuor triremibus: ut Fredericum ſecum abducat. Cōmendo me. D. tuæ. Romȩ. viiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

F. Cardinali Mantuano.

IN ſenogallico negocio dabitis manus: q̄tum intelligo: uel forte iam cum hæc ſcribebantur dediſtis. Pontificum tormenta multo ſunt grauiora: q̄ ut patrum infirmi parietes ualeant ſuſtinere. Sic Flaminia redempta nuper tot noſtris laboribus: a Piceno p̱ coniugiū̄ nouum diuiſa direptioni ueterum: & præſentium tyrānorum relinquetur. Miſeram Romanam eccleſiam: cui tantum obeſt: & obfutura ſemp̱ eſt caro. Nam quod ad peregrinationem Ducalem attinet: quid aliud dicam q̄ ſero aliquando homines ſapere: & plȩrūq; ad dāna dedecus addere? Mediolani ſeruandus erat Pontificis animus: nō Romæ amiſſus quȩrendus erat. illud prudentiæ ſuæ: hoc alieni cum ſermonis: tum admirationis eſt totum futurum. Venturum autem illum nō puto. Via eſt longa: & autūnales imbres propinquant. Tum Florentia urbs ad medium iter obiicitur. Cum libertate ſcribo quod ſentio. Cura pro ſapientia tua ne libertas hæc obſit. Quod me hic tanq̄ Hannibalem Capuæ timeas eneruari: depone timorem hunc Mantuanæ. Primum enim nō in Aſia fuiſſe: ut inquit Cicero repræhenſibile eſt: ſed in Aſia incontinenter uixiſſe. Deinde attendendæ mihi ſunt rationes meæ domeſticæ. Annorum. xiii. Cardinalis adhuc cenſu infra mediocrē

detineor. Nulla annua a Pontifice penduntur ſuffragia: nulla abſens legatio ſubuenit. Ex ſacerdotiis meis nondum ex ueteri procella quietis non ſatis ad ſuſtinendum annum porrigitur. Quattuor hi menſes æſtiui receſſus: quibus ex priuatis prædiolis alor: magno ſunt ad miſeriam declinãdam ſuffragio. quos oro mecum benigno animo patiare. Aſſim ego uel abſim: neq; conſiliis ueſtris accedit quicq̃: neq; rebus decedit. Poſteritati forſan hoc paululum ocii afferre aliquid: niſi decipior: poterit. Laurentius medices his proximis diebus mihi non expectanti ſubito affuit: & mecum diem integrum fuit. Aduentus eius ſpecies: uiſitatio amici Papienſis eſt uiſa. An uero aliud re ipſa ſpectauerit plane me latet. Acceptus autem a tota ciuitate: & ſummo magiſtratu honorifice eſt. Tum munere ſupra priuati cõditionem donatus. Luſtrauit urbem: & quæ hic ſpectatu digna putantur cupide inuiſit: Charus oibus: & charitatis in hos ſuæ documenta relinquens. Beneuale: & me cõmendatum habe. Senis. xxiiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

Falconi Synobaldo.

NEceſſario Protonotarii Ariminenſis prorogo ad arbitrium tempus preturæ. Adeunti locum: & bene adminiſtranti ſucceſſor non dabitur. Agentem ſecus Protonotarius ipſe domum remittet. Mea omnia ſua cum ſint: iuſtæ curæ eſſe ei illa oportet æque ac mihi. .ti fernates res ſi non decipit ſpecies: malũ exitum non habuere. Plus beniuolentiæ pręſtitit eccleſiæ noſter Vrbinas q̃ credidi. Sed utinam his delinimẽtis parata ad extorquendam Senogalliam uia: poſtq; beneficium acceptum non retegat faciem ueri. Quod tu de facilitate patrum uereri u'deris plane timeo ego. Fortes non erunt. Seruient damnoſæ gratiæ omnes. Atq; ita reſtituta tot diſcriminibus: tot ſtipẽdiis a Pio Flaminia: uno languentis Senatus decreto in tyrannidem antiquam redibit. Quid enim interſciſſa quaſi uallo quondam a continente Piceno prouincia noſtri ſit magis q̃ alieni arbitrii? De ueſtiendo in hyemem Chriſtophoro miror quod ſcribis. Quæſo te per amiciciam noſtram ſignifices mihi utrum tuo: an alieno iudicio eius me rei admoneas. Verum a me omnino expedit ſciri. Vale. Senis. xxiiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

Io. Petro Arriuabeno.

VT Mantuani ad me litteræ tuas faciunt breuiores: Ita ad illum meæ pręſentis breuitatis ſunt cauſa. Sentio tecũ. Extendit paulatim ambitioſa Neapolis in omnem Italiam brachia: non ſua tantum cogitans retinere: ſed aliena in eundem faſcem colligere. Arbitrio autem omnium ad eam mox delato quid erit nobis aliud q̃ ſeruiendum? Et q̃ ſubdito noſtro ſubiicienda Eccleſia? Cecos: qui hęc non intuentur. Solu

tos qui negligunt: ſibi inſenſos qui cum poſſunt non prohibēt. Accepto damno de claudenda Ianua cogitabunt: ſeri ſuis & cæteris irridendi. Vale. Senis. xxiiii. Septembris. M. cccclxxiiii.

Laurentio Medici.

NOn mentior tibi Laurenti quem amo tanq̄ oculos meos: Aduentus tuus in hanc ciuitatem: & familiaris illa diei unius apud me mora: & eorum libens inſpectio: quæ Senenſes prima apud ſe putant: ſermo quoq; de publicis habitus grauis: & uerax: & pacati animi index: tantum tibi gratię apud ciues hos peperit: ut in hanc diem uel ſola ea res loquendi & gratulandi occaſionem uulgo pręſtiterit. Pręd icant te amicum huic Reip: Aui imitatorem: qui ſurgentes diſſenſiones ſemper oppreſſit: & libertati Senenſium fauit. Admirantur quoq; prudentiamquę: ſupra conditionem ætatis æque in dictis factiſq; eluceat. Addunt te hominē bonū: oſorem malorum: quieta conſilia tuopte īgenio ſemper ſpectantē. Documenta afferunt: quod Foyanenſis: & Lucinianenſis cōcordiæ auctor fueris biennio ante: Et nunc uix dum reuerſus Florentiam decerni ciuē ad litem Montepolicianenſem curaueris. Quorſum hæc Papienſis? Vt nō fruſtra ueniſſe lęteris: Vt non facile naſcentem beniuolentiam negligas: Vtq; etiam oblatam occaſionem continuandæ gratiæ colas. Inops: & tenuis reſpublica ſi non publicis ueſtris: at priuatis tuis amiciciæ opinione non poteſt inutilis eſſe. Audi rem leuem: ſed ad gratiæ argumentum notatam. Decerni munera publica niſi in concilio ciuitatis lege non poſſunt: Quæ a magiſtratu aliter decernuntur niſi probentur ī populo: priuato oneri cedunt. Raro priuatim decreta publice ſolent probari. Munus tuum ex iis fuit qđ propter diei anguſtias a populo decerni non potuit. Ad probationis autē rogationem cum uentum eſt: tanta poſt abitum tuum eſt oīum uoluntate accepta: Vt in trecentis atq; eo amplius ſuffragiis: uix duo ſint inuēta aduerſa. Perpetuas has populares uoluntates nō ſolere eſſe confiteor ſicut nec nauigantibus ſunt ſemp̱ uenti ſecundi. Verum ut in tempeſtate periti nautæ fluctuum contumelias arte magis q̄ ui conantur euadere: Iidem tranquillo mari remis ueliſq; occaſionem ſecundæ nauigationis adurgent. Ita tu mi Laurenti: q in ciuili uita es princeps: & multa quottidie cū populis cōtrahis: etiā cōmotiorem aliquādo hunc populum ingenio perfer: & redeūtem amplectere: atq; omni popularitatis genere propter te tibi deuinci. Hactenus hæc: & ex fide non falſi amici. Si quid de Vrbinatis ſtipendio aut Venetorum fœdere apud uos noui conſilii eſt: opto quoad per commodum publicum liceat: id ex te noſcere. Ego ex urbe accepi hodie litteras a patre ordinis noſtri: quarum ad te mitto exemplum. Inſpice ſi quid in his conti-

nec aliūde tibi ñ ſignificatū:& Vale.Senis.ultia Septēbris.M.cccclxxiiii.

Io.Petro Arriuabeno.

ERgo ſi Senogallia:& Mondauium Duci Amalphitano Iure debentur:iure in nouum Dominum pheudum tranſferetur? Vbi cōmunis illa utilitas: ſine qua recte nec plæne diffinitur iuſticia? An ñ tollit tota fano Fortunę inter Vrbinatis generos duos:q̄ iter bina caſtra obſeſſo? Ceſena quoq; & Bretenoro:& tot munitis opportūiſq; oppidis intercluſo Picentum præſidio hoſtium cupiditati relictis? Quid affert honeſti ſpecies honeſto ſublato? Vtrum ad uerum an ad ueri umbram erunt Sacerdotum conſilia? Iuſte Amalphitano loca illa debentur. Iniuſte haud dubie in alterum transferentur damnis cōmunibus ita pſpicuis? Quid ita? quia non poſſidet Amalphitanus. Quia ſi poſſideret nil eſt ei cum Vrbinate cōmune. Pingite ſi uultis uelate:& quoduis nomen facto imponite. Erit tandem quod dico. Iuſticiæ uis afferetur. Mantuanum laudo: quod ſupra annos:& ſupra ſubſellium diaconale tanta uirtute rebus noſtris ſubueniat. Egregia ſemper ab patre illo expectaui. Decuſſis pręſertim iuuentutis iam prætetitæ floribus. Vir a modo eſt:& cum ætate ſurgit ſenſus & Zelus:& mens conſentanea generi. A dextris illi ſit Dominus ne in æternum cōmoueatur. Beneuale:& cura ne ſcandalo mihi hę litteræ ſint. Tecum ut mecū libere omnia loquor. Senis. Vltima Septembris. M.cccclxxiiii.

Franciſco Cardinali Mantuano.

MEliore aliquanto loco q̄ iudicabam res noſtræ uidentur eē dānis pręſertim communibus dilationem ſummentibus. Qui addit ad diem ad ſalutis ſpem addit. Sanantur multa tempore: quibus ratio mederi non poteſt. Forſan difficultatibus tam multis in re Senogallica obiectis exitum ſortiemur quem nunc minime noſtri oculi uident. Petrus Apoſtolus præſes Eccleſiæ:cuius patrimonium in diſcrimine eſt cauſæ ſacerdotum ſuorum ſubueniat. Te autem Reuerendiſſime pater ſatis digne laudare non poſſum:quod quātum ex urbe accipio dignitati Senatus non dees. Libere de publicis ſentis:& fortiter ſententiam dicis. In pręſenti quoq; conſilio ita explicuiſti rationem omnem conſcientiæ tuæ:ut nec defuiſſe tibi mentem:nec uerbum:nec Zelum in domo Dei:nec magnitudinem etiam animi prædicent. Recte pietas diuina te ex manifeſtis periculis eripuit:ut eſſet:qui acceptæ gratiæ memor perſolueret Vicariæ ſedi: quod in tanta libertatis inopia in plęriſq; noſtrum ſępe requirimus: Ita facito Mantuane:& in hanc Domini ſeruitam plæno gradu incede. Quantum ad dies tantum ad animi robur accedat. Præterita omnia indulgeri annis merito poſſunt. Hęc initia confirmatę ætatis ſicut inſtituiſti dicanda ſunt Deo:&

quottidie magis ſtabilienda præclaris operibus. Summa omnia ad ſummã
in eccleſia gloriam habes: genus: ingenium: linguam: auctoritatem: & gra
tiam hominum conatibus tuis fauentem. Tam chara Chriſti talenta defo
dienda non ſunt: ſed ad lucrum cõmunis operis conferenda: ut uocem eius
merearis audire: Serue bone & fidelis quia mihi fuiſti fidelis intra in gaudi
um domini tui. Via etiam hæc ſi mercedem in ſæculo quęris: ad ſecundam
inter patres opinionem: & conciliandam beniuolentiam: & ſtudia compa
randa: & id deniq̧ conſequendum: quod a raris noſtrum non cupitur: mul
to eſt breuior: q̄ quę ad dedecus & interitum ducit. A ſumma mea in te cha
ritate pauca hæc quæ uerbo tecum ſępe ęgi litteris nunc repetunt̃: & ſimul
gratiæ habẽtur pro iis quę in Caſſani & Hungari poſtulatis acta in Sena
tu commemoras. Beneuale pater & Domine. Senis die primo Octobris.
M.cccclxxiiii.

Cardinali Senenſi.

PAtre tuo Nanne fœlicior quiſq̄ Senis per hos annos non fuit.
Vidit gloriam Pii. Coniugem ſuam ſororem Pontificis ſenſit.
Sobolem pręclariſſimam tulit. Te Romanę eccleſiæ Cardina
lem cognouit. Antonium magni generum Regis: Iacobum & Andream
ordine equeſtri: opibus & uirtute inſignes. Ad ſummam ſenectutem ualitu
dine integra uixit. Patriæ eſt functus honoribus. Idem in complexu ſuorũ
defunctus inutilis iam per annos ſibi: & domui. Tam ſecundis rebus adde
re fortuna nil poterat. Multa uel caſu uno miſcere: Fœlicem obitum ango
ribus longis excipere molliciem arguit: non rationem. Pertuliſti hoc anno
dura complura: caſum hunc quoq̧ ea animi comitate perfer: quam tibi di
gnitas tua & uirtus imponit. Patientię exempla conueniunt cæteris: Sacer
dotibus autẽ nobis ſunt debita. A zelotopia mea magiſq̄ ab inopia con
ſilii tui hæc pauca ſunt: quæ bono animo accipe. In iuſtis autem mortuo p
ſoluendis: & funere honeſtãdo: matri: & fratri non deero. Sic Pio: & tibi: &
patri tot illuſtriũ filiorꝝ debet̃. Vale. Senis. calẽdis octobris. M.cccclxxiiii.

Laurentio Medici.

FIducia inchoatę inter uos beniuolentiæ ſcribunt ad te Senenſes:
& in te referunt ſpem omnẽ dirimendę litis de finibus ĩter Mon
tepolicianenſes: & Clancianenſes. Audi eos te precor: & Papien
ſi crede. Res non magna fructus paritura eſt magnos. Ego nil aliud conor
niſi ut tua ſit ciuitas hæc: & illa uti fidenter tuis temporibus poſſis. Cona
tum hunc meum adiuua beneficẽtia tua. Maiorem meo iudicio occaſionẽ
obligandæ tibi publicę uoluntatis: & confirmãdi amoris offerre fortuna ñ
poteſt. Tam opportunum ad lucrum tempus non eſt ſinendum inutiliter

labi : quod per hos forte annos rediturum non eſt. Meæ huic libertati ue/
niã da:quando ab amore eſt tota. Vale.Senis.v.Octobris. M.ccccLxxiiii.

Guillelmo de la Cruce Heremitę.

QVamuis nunq̃ te ſim allocutus dilexi tamẽ ut hominem bonũ:
& Chriſtum in nuditate ſequentem. Romæ etiam cum de Cru/
ce:& prædicatione tua ageretur apud Pontificem: pro uiribus iu
ui. Audio Senenſem agrum:& bonam Senenſium mentem tibi non deſpli
cere. Id ſi ita eſt iudicium laudo. Habet utrunq; quod huc uenientibus me\
rito placeat. Nam & aer atq; ager ad ſanitatem mentium & corporũ per
tinet:& hi ciues ſuapte natura ad cultum religionis ſunt iclinati. Imprimis
te amant. tuæ integritati omnia tribuunt : & inocentem uitam uenerantur
ac prędicant. Si quis tibi locus ad tuam:& aliorum ſalutem eſt deligendus
meo iudicio hic nulli eſt poſthabẽdus. Vbi Deo ſeruias ad arbitrium tuũ
tibi parabunt:ubi uero uerbo exemploq; proficias hæc deuota natio eſt:an
te alias peropportuna. Non iacietur ſęmen inter petroſa: & ſentes:ſed i ter
ram bonam multiplicatum fructum domino afferentem. Ego quoq; ſi qd
mea i te charitas poteſt:ut ita facias rogo. Nec pietate ulla :nec patrocinio
tibi iter nos Senẽſes agenti ullo tempore deero. Vocat te pia gens: & Deo
amabilis:eam me neglige. Voco & ego Sacerdos :Epiſcopus :& Cardina
lis indignus. Me quoq; ne deſpice:& uale ſemper in domino Ieſu frater dile
cte. Senis.xxiii. Octobris. M.cccLxxiiii.

Laurentio Medici.

PErendie abire hinc cogito:ut Romę in ſolenni Sanctorum om\
nium ſim. Si tuus hic habeor:ita illic non alienus inueniar. Quã
to plus operæ a Papienſi repoſces:tanto illi ad diligendi neceſſi\
tatem adiicies. Audiſti quæ acta nuper ſunt in Senogallica re:& Piſana. Pa
tienti animo ſi nõ æquo :eſt ferendum utrunq; :rogandus etiã Deus ut mo
derata Principibus placeant. Magna quidem illis eſt ad affectus quoſq;
explendos facultas. Dura res :ſed ut uetus:ita temporibus noſtris accipien
da tranquille. Dei iudicia hæc ſunt : & in manu ſua perditio & ſanitas. Se/
nis.xxiii. Octobris. M.ccccLxxiiii.

Nicolao Michelotio Cancellario Laurentii de Medicis.

ORaui te pręſentem primo ut me amares: Inde ut Marianum Sa
miniatenſem meum Senis Apitium in petitione ſua iuuares. Vt
me ames nõ moneo:ſcio magis amare non potes : Vt uero Ma
rianũ iuues id quidẽ moneo:& magnis p̃cibus poſco. Occupatæ ſunt horæ
omnes Laurentio noſtro. Tu quoq; curarum ſuarum bonam fers partem.
Quãuis amętis:& officioſi ſitis:& memoria ualeatis:apud uos tamen ſicut

& cæteros minora ſemper poſt habentur maioribus. Quo mihi ſis æquior
ſi occupationibus ueſtris diffidens te ut poſtulati ſis memor admoneo: &
admoneri Laurentium peto. Peccatum Mariani publicum patriæ ſuæ: non
priuatum ſuum eſt: & adoleſcentię: non cõfirmati iudicii: Pœnitentia quoq;
longi temporis iam expiatum. Reddi ſibi Seni patriam cupit: non ut eam
incolat ſed reuiſat: morienſq; notam exulis ad ſepulchrũ non ferat. Quanti
apud me Apitiana ſint ex his lr̃is uide: meo chirographo: & multo affectu
ſunt ſcriptæ. Beneuale. Senis. xxiii. Octobris. M.cccclxxiiii.

Cardinali Sancti Theodori.

PLurimi pendens pręſtare tuæ dignationi: quod a me tam mul-
tis precibus exegiſti: ſignificare incipio quæ apud nos Romæ
agantur. Federico Ferdinandi Regis Neapolitani filio nuper in
Burgundiam proficiſcẽte: cum Romam appropinquaret: rogati patres de
eo accipiendo ſententiam ſunt: erant qui uel amicicia: uel affinitate Ferdinã
do coniuncti exire in eius gratiam iuueni obuiam cuperent: proptereaq; ho
noribus amplioribus proſequendum cõſulerent. Sana pars retinendæ anti
quæ dignitati intenta unum tantum ex noſtro numero mittendum cenſe-
bat: ſeruatum idem affirmans cum ſexennio ante: ſedente Paulo: Romam
primo ueniſſet: Primogenitis tantum Regum exiri a Senatu ſolitum eſſe:
Secundogenito id modo pręſtandum quod & ſuæ ſortis eſſet: & exemplo
in poſterum non noceret. Hęſit huic ſententię Pontifex: cęteriſq; exire obui
am uetitis ſoli Cardinali Sancti: Petri ad Vincula nepoti ſuo imperauit ut
ad portam Appiam illum exciperet: atq; ad Vaticanum perduceret: Præla
tis & patrum familiis ex conſuetudine proſequentibus. Ita ad diem tertiũ
nouembris ingreſſus urbem eſt. Sequenti ĩ ſenatum ſecretum admiſſus: ubi
tamdiu procumbere genibus ad ſolium Põtificis permiſſus eſt: donec ultro
citroq; ſermo eſſet peractus. Inde ſurrexit: & ad patres conuerſus ſigillatim
unumquenq; in ſubſellio ſuo cõplexibus: & oſculo ſalutauit: ultimuſq; om
nium eſt in cõſeſſum receptus. altera die ipſos patres domi inuiſit: iddẽq; of
ficium ab omnibus in Pontificia tulit: ad quam hõnoris cauſa diuertere il-
lum Pontifex iuſſerat. Solus Cardinalis Sanctę Sabinæ magnæ integrita
tis & auctoritatis pater: officio illo abſtinuit: dignitatis noſtrę nõ ſtatuens
ſecundogenito ſubditi Eccleſiæ Regis tantum præſtari. Vale.

F. Epiſcopus Caputaqueñ. Cardinali Papienſi.

VT habeat Reuerendiſſima. D. V. quod ſuis temporibus deman
det: collegi accurate quicquid ĩ hoc bello Germanico geſſit Bur
gundus. Erit deſcribenda obſidio Nuſſię longiſſima & duriſſi-
ma. Sciētis interclusam Rheni partem: & amnem Lareph ex antiquiſſimo

alueo cum apud muros defluerent maxima celeritate deductum. Dicam quorundam caſtellorum munitiones & cruentas oppugnationes. Notaui cuniculos aggerum: & foſſarum rationes: cōſtructum paucis diebus ſupra Rhenum cum amphoris pontem. quo artificio Burgundi inſulam urbi ad iacentem occuparint: eruptiones quaſdam Oppidanorum: multorum interitum: aduecta nauigia: diuerſas ędificatas machinas: maximā Burgundorum in obſidendo uirtutem: nec minorem Oppidanorum īduſtriam: ac tolerantiam ī defendendo. Ab initio ſecutus Ducem nunq̄ diſceſſi ex caſtris. Si Caeſar cum Germanorum manu ut iudicatum primo: poſtea uulgatum eſt: praelium cū Duce cōmiſerit: quod equidem futurum non exiſtimo: his noſtris cōmētariolis ad notabitur lingua ut dudū praecepiſtis: patria. Hic princeps conſtituit ab hac obſidione niſi uictor recedere: nec etiam hoc opido potitus militem ad hyberna lege militari remittet. Hyematurus ut dicit in caſtris: non frigore: non glacie: nō periculis deterretur. nūc audito Imperatoris aduētu euocauit undiq; auxilia. Sola Flādria. x. milia mittit. Erūt haec ſupplementa pluſq̄. xl. milia. In annū ſequentē bellum gallicum parat ſociis Britannis. Sola huius principis bella explebunt annales ueſtrae Reuerendiſſimę dominationis: cui me humiliter commendo. Ex caſtris Burgundis ad Nuſſiam. xxviii. Octobris. M. cccclxxiiii.

Campanus Ia. Cardinali Papienſi.

ROmam ueneris ad faſtidia nec ne: adhuc compertum non habeo: niſi quoniam rediiſſe te puto: mihi uiſum eſt ad Regem ꝑficiſci. Acceptus ſum fronte perliberali non ab Rege ſolum: uerum a filiis quoq; regis perq̄ familiariter: & quemadmodum par fuit Campanum tot iā annos extorrem Campania excipi. Audies & itelliges a Frāciſco noſtro cętera. Mitto eum ad te: cuius praeſidio mecum uixit: & patrocinio uiuit. Quātum illi debeam: quantūq; afficiar cogita. Ea aetate i Germaniam euntem ſecutus eſt. Proxime q̄q̄ ſtudiis legum deſtinatus: & iam non alienus: ubi ad eum ſcripſi ſtatim accurrit. Viſus eſt mihi digniſſimus beneficio: quod uel per te pręſtari: uel ꝑ me conferri poſſit. cum iam prabedatus mihi non aſſint: & ſpes mihi etiam ſit erepta: modum aliquem ſuppeditandi uictus neceſſaria non habeam: cogitaui Archipreſbyteratum Sancti Euſtachii eius in fauorem reſignare: modo Reuerendiſſimus Dominus meus aſſentiat. Hoc tu ut elabores: ut enitaris: quātis poſſum ꝑcibus oro. Scribo ad. D. Falconem noſtrum diffuſius. Natura mea: uirtus iuuenis: & alia quaedam adhortantur: ſed ipſum audies. Eo res tendit: ut cōmendatiſſimus tibi ſit quātum eſſe debeat Campani tui non dicam alūnum: ſed charitate & meritis filium. Ex Domino Falcone totum deſiderium noſtrum de

p̄hrendes. Nihil ſcribo de mea fortuna: quæ noua tranſfretatione in maria noua iactatur. Vtinam auſpiciis: quæ & tu optas: & ego non omnino deſpero. Eſt hic Regius adoleſcens dominus Ioannes de Aragonia ſtudioſiſſimus eorum: qui litteras norunt. Te obſeruat: & ueneratur. Digniſſimus eſt quem non Iunonis ut Octauianum Auguſtum: ſed Mineruę puerū appellemus. Sed ſcribam poſthac uberius. Fœlix Vale. Neapoli. viii. Nouembris. M.cccclxxiiii.

Campanus. Ia. Cardinali Papienſi.

Diuerſa ratio: diuerſa natura quo minus a Senenſi noſtro exaudiremur effecerunt. Trahimur quiſq; ſtudio ſuo. quod ſi charitate mei factum eſt queri ego non poſſum: Franciſcus non debet. ſi conſilio meliore: permittamus hoc: & meliora & honeſtiora prouide. Fuit tuum ut ais concardinalem precari. Vis illi non fuit afferenda. Ego quoq; non ſum adeo demens ut tuam cum illo gratiam quod Franciſco non ſit ſatiſfactum: nō exiſtimē longo interuallo potiorem. Crede mihi mi Papienſis nihil ex illius iuuenis expectatione decipiamur: Longe plus habet uirtutum in receſſu q̄ oſtendat in fronte. Sed occaſio grandis & rara & fœlicitas quædam ex eo munere parata: & alia quædam ad Falconem noſtrum conſcripta: ut ita facerem: nec eum desererem ſuadebant inopiam: ſi gemit leuabitur: ſtudia interrumpere: ſi ipſe ſibi aderit non cogetur. Quis laborauit inopia maiore q̄ ego? Quantulum a domo: quātulum a parentibus fuit collatum præſidii. Vixi tamen adiutus a multis: præcipue uero adiutus a te. Magnis laboribus: magnis difficultatibus nihil aliud potui obiicere q̄ uirtutē: quæ & ſi uento non ſemper ſecundo nauigauit: ſemper tamen auſpiciis ipſa ſuis peruenit ad portum. Quod Iuuenem fueris conſolatus feciſti pie: & ſi Romæ adhuc eſt ut iterum facias idem obteſtor meo nomine. Habet uiam & occaſionem paratam ad ſtudium. Habet me non ita ſtatim ut multorū eſt ſpes moriturum: aut ſi ſim: nec ipſe parum comparatus & inſtructus ad ſortem cōmunem: nec ego parum gratus ī poſteros inueniemur. Q̄d Neapolim uenerim hoc tātum gaudeo: quod factus ſum illis uicinior qui me afflixerunt. Cætera ex te ipſo conie cta. Regis animum needum habeo: nec quando ſim habiturus intelligo. Mihi ipſe plane rex eſt. Attuli mecum nō illa tam multa quę expetuntur: pectus & conſilium uiuax: Induſtriā rebus gerēdis fortunatā: audaciā ī p̄iculis adeūdis: ī ſuſtinēdis laboribus patiētiā: Non memoriam ueterum beneficiorum: non præſentium bonorum fortunam: non opes: non præſentiæ dignitatem: non animum ad patranda quæ accepta ſint regibus: ſacerdotibus indigna uideantur. Quamobrem quātum ſperem: quātumq; promittā mihi tuum iudicium eſto. Sed tamen pro

mitto aliqd in tanta copia rerũ:in tanta cõpetitorũ gratia diffido. In tã exímia Regis moderatione nõ oĩa deſpero. Cũ Illuſtriſſimo Ioãne Aragonẽſe iam factũ eſt initiũ beniuolẽtię. Altiſſima uirtus adoleſcẽtis firmiſſimũ pignus eſt ad te cõplectendũ. Iuuenis frõte lętiſſimus: orẽ pergratus: eruditus uaria diſciplina: gr̃a ſermonis perfacũdus: in ſumma licẽtia modeſtiſſimus: manu liberalis: longe plus pręſtat uirtutũ: q̃ promittit. Et ſi qd addi his poſſit ornamẽtis nullũ ſibi uidetur facturus modũ: q̃diu ſit quod poſſit adiſcere. In ſumma licẽtia: & poteſtate non impari uitã agit cuiuis ordinis noſtri non indignã. Trahuntur exẽplo ad præclara facinora & principes. Laudãt quos audiunt laudari. Tum quos laudari audiunt: & imitant᷑. Multa illi de tui animi: multa de ingenii magnitudine cũ prædicauerim: diuinãq; oſtẽderim cupit fieri tuæ Dignationi cõiunctiſſimus. Nunc uero cũ per Regis abſentiã liceat diſpatiari: ſeceſſit Alipham. Cũ redierit fungar officio nõ negligenti. Interea fortaſſe & ego quoq; ĩ precutinos meos ad dies aliquot remigrabo. Velim de Tyfernatibus meis aliqd ſcribas. de Fulginatibus quoq; argumentũ a materia eſt: ſcio ĩ curia nec eſſe: nec futurũ uideri: quod recreare me᷑ poſſit: niſi cũ tu præſidebis. De noſtratibus qd ſcribã nõ habeo. Nã gratiã urbis orbe terrarum amœniſſimę: clementiam cœli: feracitatem omnium rerum afferre: nec tibi expedit: nec mihi citra ſuſpitionẽ patrii amoris liceret. Franciſco ſi eſt iſthic cõſignari iubeas litteras has: ſin diſceſſit: ne obſecro pigeat Peruſiam dirigere. Beneuale: & quo pœnã euites decimarũ ad ſcribendum accingere. Neapoli. ix. Nouembris. M.cccclxxiiii.

Regi Ferdinando.

QVod tua ſerenitas ad bellũ in Turcos gerendũ ſe paret: boni: ac fidelis principis officiũ laudo: qd maturius ſolito plæniorẽ claſſem educere cogitet: rebus opportune gerendis neceſſariũ duco. Facis qd in magnis es ſolitus: Vt cõſilia anticipes: & præſtes publicis: quæ tuę laudi cõueniãt. Aſſit dñs piis conatibus: tecũq; iuxta uerbũ ꝓphetę apprehendens arma: & ſcutũ: exurgat in adiutoriũ tibi. Verũ qd de eccleſiarũ decimis in hunc etiam annum a Pontifice quæris: & me adiutorem paras: audiendum tibi patienter eſt meum iudicium: & mecũq; uidendum: q̃tum in iis cõcedendis incõmodi uideã. Clerus regni tui Pręſtãtiſſime Rex (qd tuam ſerenitatem nõ latet) diues non eſt. Inopem ſi dicerem uero eſſet propior uox: Contributione autem anni pręteriti fatigatus minus certe eſt ad pręſentẽ idoneus. Neq; enim egẽtis: & diuitis eadẽ eſt ad eandẽ ſatiſfactionem conditio. Diuiti: cum decimã prouentus ſui contribuit: abunde ſuper eſt unde ſibi ſubueniat. Pauperi qcqd ex cẽſu tenui demitur: ex ſua ſumma neceſſitate eripitur. Tantum ad calamitatem addenti: quãtum ad erebrita

tem oneris addit. Afflictus autē malo ī mœſticia eſt: & una iactura ſibi cogitur: & creditis animabus deeſſe. Nō ſunt ab eccleſia: & te: cōpellendi ad miſeriā Sacerdotes: nec cū aliunde ſuppetant facultates: uexanda prio loco Domini ſacra. Vt leuemus ea nō ut opprimamus: has in ifideles expeditiones ſuſcipimus. Quod igitur nō placere Deo cognoſco hoc probare ipſe nō poſſum: minuſq; Pontifici ſuadere. Forſan anno preterito cū recens ad ſolutionem eſſet Clerus: æquiore aīo decimā unā potuit ſedes concedere: ſed alteram nunc ſuperinducere: cū uix exacta ſit prima: neſcio qua æquitate id liceat: quam rebus ēt fœliciter gerendis tibi expediat. Meminiſti quæ in Pelo poneſſo pridem: quę nuper apud Eubœam tuis in bello ſociis acciderūt. Non alienū eſt credere propter uexatas decimis eccleſias diuino iudicio id accidiſſe parci cū neceſſitas nō eſt templo ſuo uult Deus: nec plana domi archa de altaris oblatōnibus cogitari. Adde quod exēplo tuo ſi datur quod petis: rem pernitioſam cogis induci: plus nocentē toti eccleſiæ: q̄ te unū leuantem. nulli etenim Pricipes: nulli potentatus poſthac non eadē ſunt petituri: ut uidelicet cōtinuatione paucorū annorū in onus perpetuū decimæ tranſeant. Iamq; aſſunt: qui id ipſum a nobis quottidie exigant: non ſam attendentes quid cū his decimis agas: q̄ quid per te ſine decimis poſſis. Cogita mecū hæc damna: nec cū eccleſiam adiuuandā ſuſceperis: uelis poſtulatione nō magni cōmodi magnū icōmodū adducere. Quā ſit onéroſū negari uni: quod alteri indulgeas: tua ſerenitas nouit. Quā operoſius indulta ſemel non iterū: nō ſemp concedere: utiq; pro tua ſapiētia uides. Patere in obſequium Dei eodē tuo exemplo quo cōcedendo cæteris noceret eccleſia: ut negādo ēt cęteris poſſit ꝓdeſſe. Erit tibi modeſtiæ huius digna a Domino merces: intendente ſemp ſup egenum: & pauperē. Claſſis pars: quæ a te eſt inſtruenda: etſi contēnenda non eſt: attamen tanto regi nimis non eſt ſi cogitaris ēt quanta ſit: & ex quo genere hoīum cōſtet: quid ēt adiumēti: lege Regni tui ad eam ſubditi cōferant. facile intelliges: inopi ſacerdotū ſuffragio æquo aīo carere te poſſe. Maiores ſæpe in armandis exercitibus pro ſæculi gloria ſine clero ſumptus ſubiiſti: Minores hos pro nomine Dei: & ſine Clero non indignum eſt ſubeas. Quam ad rem piam mentem tuam recordatio ſubeat chatolici promiſſi Pontifici: & Romanę eccleſiæ facti: cum ſolennibus documentis fidem dediſti ſanctum Chriſti nomen pro uiribus te defenſurum. Vide nunc tuis ne tantum uiribus: an etiam noſtris facturus id ſis: ſi decimis: quæ primæ Sedis ſunt: & in noſtram neceſſitatem ſeruatæ: hanc partem claſſis cogitas adiuuare. Dei beneficio præclariſſime Rex: tua etiam opera quieſcit Italia. Tranquillum undiq; eſt Regnum. Prouentus ampliſſimos poſſides. Quid te ſumptibus diſtrahat

necunde apparet. Ad cauſam Fidei integre es totus: ſi uis, rogo, ppterea: & per charitatem qua tuæ maieſtati aſtringor etiam peto: ut cũ aliunde abundes parci interim mendicę eccleſię patiare: quæ cum eguiſti ſibi ipſi pro te non pepercit: Nec uelis tanto detrimento hoc onus nobis imponi: ut quod tibi conceditur: aliis quoq; exemplo tuo cogamur concedere. Repete memoria beneficia domini: Quam pie te per eccleſiam ne caderes ſuſtentauit: Quot de hoſtibus uictorias dederit: Quantum in dies ad æſtimationem gloriamq; addiderit: Deniq; q̃ clara filiorum ſobole gaudium omne tuę fœlicitatis expleuerit. Horum omnium memor: ſacerdotes ſuos egentes: & miſeros ab incommodis non neceſſariis libera: & ſerua eccleſię. Pro te orabunt interim: & ſacrificia offerent: ut habites in adiutorio altiſſimi: & in protectione Dei cœli cõmoreris. Hæc eadem quæ tibi nunc officio priuato reſpondeo: Conſenatores mei ſanctę Romanę Eccleſię Cardinales: ad quos de tua petitione rettulit Põtifex: pari charitate hortãtur. Benignũ te utriſq; pro tua conſuetudine præbe: & Vale. Romę. xv. Nouẽbris. M. cccclxxiiii.

Cardinali Sancti Theodori.

HOdie Cardinalis Sancti Marci: Marcus nomine: qui triginta menſibus Legatus apoſtolicæ Sedis abfuerat: in Senatu de rebus in prouincia geſtis ex conſuetudine rettulit. Longa fuit diuturnæ peregrinationis, oratio horis ferme duabus ſine intermiſſione continuata. Dixit enim qua die ab oſculo: & benedictione Pontificis Venetias perueniſſet: qua mox Cæſarem conueniſſet: qui cum illo habiti eſſent ſermones: quiq; ſermonum exitus: Tranſiſſe inde ad Regem Hungariæ: & Poloniæ: quodq; fuiſſet legationis caput: conatum eſſe utrunq; ad pacem; uel inducias diuturnas inducere: Habitos ea de re conuentus nonnullos; Tractatus ductos uarios: Nunc ſperatum eſſe: nunc deſperatum: ſummis tandem laboribus pacem ſecutam. Conſilia interim ſua: & aliena minutatim explicuit. Addidit qua mente fuiſſent ad pacificationem Reges: qui adiutores turbatoreſq; rerum: deniq; qui animi in Sedem: quæue in regnis religio: Ab iis porro deſcendiſſe ad conuentum: qui Auguſtæ in Germanis erat abendus: Agitata in eo multa nulla pene decreta: Dacarum tantum Regem: qui paulo ante Romę fuiſſet ęgregia de nobis aduerſus detractores noſtros teſtatum: qui palam ambitionem: rapinas: & corruptelas Romanæ curiæ in frequenti multitudine lamentabantur. Adiecit dediſſe operam quam potuit: ut Cæſarem Palatino conciliaret: contentionem præſulis Colonienſis cum capitularibus conditione: uel ſententia tolleret: Ducem Burgundorum ad deponẽda arma induceret: qui Præſuli adiutor uenerat: Nuſſiamq; oppidum Colonienſis eccleſiæ obſide

bat: Horum nullum cum ſucceſſiſſet rediiſſe in Italiam ad patrem: qui cum miſiſſet. Cómemorauit quibus ubiq; honoribus eſſet acceptus. Adiutores ſuos recenſuit: eoſq; pontifici cómendauit. Poſtremo procumbẽs in genua ueniam popoſcit: quod nec publicis neceſſitatibus: nec imperio Pontificis: nec patrum expectationi ſciret a ſe ſatiſfactum. Nihil tamen omiſſum affir mauit: quod uel poteſtatis: uel diligentiæ: uel conſilii ſui fuiſſet. Laudatus a Pontifice eſt: ſimulq; ab eo: & patribus gratię uerbis honorificis habitę. Vale. xv. Nouembris. M. cccclxxiiii.

Cardinali Mantuano.

DA ueniam Papienſi: ſi zelotopia conſeruandæ beniuolentiæ cogi tur in dubia ſuſpitióe partẽ amplecti: quæ tutior eſt. Velim Man tuane per immortalem Deũ: & præſides noſtræ ſortis Petrum: ac Paulum: ut ſi quis pſuadere tibi conatur alio me in tuã dignatioñe aío eſſe: q̃ quẽ uultu uerboq; profiteor: malignũ artificium iudices. Dolet alicui for ſan noſtra coniunctio non tam merito ullo meo: q̃ aliena ambitióe: quę re ctas etiam mentes ſępe deprauat. Putat ille amorem ſibi perire: quem mihi impartis: & ſolus eſſe in ſinu uult tuo: quaſi amare alterum ſine iactura alte rius nequeas. Ad nocendum innumeræ praſto ſunt uiæ: ſic inſtructæ aſtu tia: ſic ad ueri ſpeciẽ ſæpe compoſitæ: ut in perſpicue falſis nil mendatio cer tius eſſe appareat. Ad benedicendũ uidelicet hebetes ſumus: ad cõminiſcẽ da crimina plęni ingenio. Hæc ideo tecum lamẽtor: quod nudius quartus quidam noſtri ordinis pater his artificiis dolens: & tu inquit Papienſis Mã tuano: & mihi es accuſatus: quod ſimulata in utrũq; ſis charitate: & utriq; clanculum noceas. Ingemui corde: & ad conuincendam nequitiam accuſa torem ſcire cum cuperem id minime potui: nec ex chriſtiano officio iudica re ego aliquem uolui. Illum tu ſcis: ſi amicus eſt ut decepit me: ſic te decipi potuiſſe exiſtima. In omnes enim malus eſt: qui in fratrem impius inuenit̃. Si inimicus: uide quanta inimici dicto ſit fides habenda. Etiam ſi nec ami cus eſt: nec inimicus: puta q̃ ueriſimile ſit hominẽ minime ſtultum pericu loſam rem incertæ fidei credidiſſe. Ego Mantuane te amo. Vere te colo. Tu is laudibus ſeruio. Nullibi diſſentit a lingua mens. Merita in me tua medul lis intimis adhęſere: nec auelli inde facile poſſunt. Põtificatus auiditas: re cẽ cam inſania: malignitatum harum eſt altrix. Ad illum per fidem an perfi diam contendatur apud pleroſq; cura non eſt. Dum paretur modo impia quæq; plæna pietatis uidentur. Obteſtor te iterum per immortalem Deũ: & ſanctos Apoſtolos Petrum: & Paulum: ut ambulanti ad ueritatem dile ctionis plus habeas fidei q̃ illi: cuius perfidiam in decipiendo fratre iam co gnouiſti. Ego te propter te: non propter Pontificatũ quaro: & ambio. Iam

inde a iuuentute mea tuis parentibus:& Gonzaghę domui:tibiq; affectus:
quem idē pater:atq; eadē dies ad cardinalatum in eccleſia genuit.Si odero
odiū ex fronte cognoſces.Liberum ingeniū affectus non continet.Quādiu
aūt hanc frontis inſcriptionē non cernes:puta Papiēſem diligere uerū eſſe:
& beneficiorū memoriā colere.Forſan & qui mihi falſum detulit fratrē in de
ferēdo ipſe eſt falſus:fruſtraq; angor.Sed auctoritas patris magna eſt:inte
gritas nota.Malui credulitatis ridēdę:q̄ neglectę æſtimationis apud te cul
pam ſubire.Tu quę dicta:& non dicta ſint cōſcientia tenes.Dolori meo eſt
ignoſcendum.Vale.xxix.Nouembris.M.cccclxxiiii.

Campano.

CHaritas Senenſis noſtri minus te nunc audiendū putauit.Id illi
ignoſce.Spoliari uidelicet Campanū paſſus non eſt:ut donatis
indumentis alius ueſtiretur.Mihi quoq; ſit uenia:ſi conatus quæ
potui:quæ uoluiſti adimplere non ualui.Concardinalem licuit deprecari:
eundem non licuit ad obſequiū cogere.Franciſco tuo aliunde aſpirabit for
tuna:præſertim ſi comitem adiunget uirtutē.Spes una nos fallens alterius
tollere expectationē non debet.Iuuenis eſt:nunc primum eccleſię per æta
tem idoneus.Suſpirari fructum longioris itineris adito primo uiæ non con
uenit.Gemit inopiam:& multi inopes a tenui re glorię occaſionem ſumpſe
re.Interrumpi timet ſtudia inchoata.Et nos Campane pertinacius a paup
tate:q̄ lętis rebus cauſam ſtudiorū tenuimus.Remetire p̄terita tua:ut mea
ſępe remetior:Videbis uirtutē ſegetis noſtræ non aliunde:q̄ a rebus duris
fuiſſe.Mollities abſit:& imaturus habendi amor:Reliqua ſuis tpibus expe
dit Deus.His ego conſolatus ſum iuuenē:his te illi patrem bono eſſe aio iu
beo.Tranſitū uero tuū ad Regē cōtrariis affectibus cogor accipere.Ingra
tus eſt:quod tui carendū q̄ diutiſſime uideo:Gratus q̄d melius noſtra ętate
ex Principū:q̄ Sedis cultura emergitur.Quæ fuerant olim noſtri:nunc illo
rum facta ſunt beneficii.Ad obſequendū tantū magnis honoribus præſide
mus.Quam mercedē ingenii:& litterarū tam multos annos nō tuliſti:a no
bis iſthinc facile eſt ut breui aſſequare.Itaq; occaſionē hāc cole:uel potius
urge:& regium tibi animum ſerua.Idq; inprimis da operam:ne conti-
nuatione fortunę ueteris minus boni conſilii fuiſſe uideatur nouam tem-
ptaſſe.De Ioanne Aragonenſi medius fidius gratulor:quod ſcribis.Fauere
illum ingeniis:ingenii eſt documentum:Colere doctos doctrinæ ſtudium
arguit.Ad genus:& poteſtatem addere ornamenta litterarum prudenti
conſilio uoluit:ut uidelicet ſe mirarentur:non ſua:& inſtrueretur iuuenis
quibus grandis natu eſſet utendum.Ornamentum aureum inquit eccle-
ſiaſtes:prudenti doctrina:& quaſi brachiale in brachio dextro.Horta-

re illum nomine meo ad continuationem laudis huius: eo quidem maioris quo in principibus rarior:& ſimul hiſce bonis amiciſſime gratulare: quibus uita ſequens ſiue ſeculum ſpectet: ſiue eccleſiam: illuſtrior fiet. Imprimis autem gratias habe: quod Papienſem auditum tantum non uiſum: beniuolentia proſequatur. gloriæ hoc mihi aſcribo: quando principibus placuiſſe uiris non ultima laus eſt. Meum uiciſſim animum tu illi teſtare ſic amantē ſui: ſic complectentem cōmendationem hanc clariſſimæ indolis: ut nec tu quidem affectu me uincas: nec uinci poſthac a quoq̄ temere patiar. Quod addam his ſcriptis non habeo. Pœnam tantum tibi grauem edico: niſi decima quaq; die litteras chirographi tui accœpero. Ingratis ſilentiis ſæpe amicitiæ tepuere. Vale. Romæ. xxix. Nouembris. M.cccclxxiiii.

Epiſcopo Soanenſi.

Dira ſcabies occupet digitos ſcribentes mendacia: quæ me modo tam anxium habuerunt. Soluto faſciculo litterarū Senas allatos primæ tuæ ad manum uenere. Legi. placuerunt cętera: Illud pupugit: quod citernam: & Monſindolanam domum rimas agere nūciabas. Credidi uerā rem eſſe parum recordatus cōſuetudinis tuæ: quodq; hiſce dolis aliquando me crucias. Studio noſcēdi mali ſolui illico meorum litteras: in qbus aiebas ſignificari plęnius utriuſq; operis uitiū: neutrius eū fieri mētionem uiderē primo iratus ſum eis: Inde cogitaui auertēdę moleſtię cauſa: tacitū dānum. Poſt reuerſus ad me: & nequitiarū tuarū in mentē rediēs fallaciam noui. Deceptū me fateor: atq; in rete me intimū cecidiſſe. Dolui non mediocriter: laboriſq;: & impēſę una cogitatiōe pœnituit. Exulta Soanēſis: aſtutia tua de liberiore Papiēſis aio ægregie triumphauit. Sed nō feres culpam impune. Cumulate merces reddetᷓ: tuiſq; artibus neſciēs capiere. Morellinum ſi inſcēdas: uix curſu poteris ultionē effugere. Sed hęc ioco: Illa ſerio: quod Leonardo noſtro non defuiſti: quod pręmuniſti uiā ad cludēdos hoſtes ſi uenerint: quodq; imminentē inde metū oībus ſuſtuliſti. Perſuadere ſi poſſumus morbū ad ualitudinē facere: & pręſenti diſcrimine opis affines eximere: Videndum poſthac erit: quibus nam æſtimationem: & ſalutē noſtram credamus. Egregia hęc tam longis doloribus non bene emuntur. Vale. Romæ. xxix. Nouembris. M.cccclxxiiii.

Gregorio Lollio.

SAepe in familiares tuas ſuſpitiones recidis Lolli. ſæpe ſanguinē elicis dum nimium mungis. Scribis ſcite te quem manu baliſta mea ſcopulū petat: quaſi eni innuas tuū. Erras hic multū. alios quoq; petit cū tuo. dixi putaſſe me maiorē teneri ueteris amicicię memoriā i collegio uro: q̄ indicarēt lrarū exēpla: quæ miſi. Receſſe ſigillati collegas:

& uide num cum te ſolo an cum aliis quoq; uetus ſit amicicia.occurrēt qui
dam quos longi tēporis uſus mihi coniunxit:& in quos eorūq; neceſſarios:
ac filios mea plęraq; intercefferunt officia.Peregrinus nimium:atq; homo
nouus Senis haberer:ſi tibi tantum dicerer uetus amicus: Sed ualere pro-
bationem hāc nolo.Do maternæ diligentię aliquid:qua ita te tuſce edoctū
contendis:ut ēt obſcuræ dicta:& facta:ſcriptaq; fidas exoluere. Vicino tuo
Loyſio Petri uolo fidem adhibeas:uiro graui:& rei huius locupletiſſimo te
ſti.Require ab eo:eſt enim tibi amicus : litteras chirographi mei eadē die:
eadem lucubratione:iiſdem quoq; de rebus ſcriptas ad ſe.Plane lamētatio
nibus meis intelliges:non unius admiratū me eſſe amiciciam ueterem:nec
unius tantum ſcopulum manu baliſta mea petitum . Te quoq; cognoſces
maternę diſciplinę non tantū hauſiſſe:ut errare aliquando iudicio nequeas.
Narras quod nemo expoſtulat:exilia cœnobitarū duorū Vincentii: ac Bar
tholomei:quos eiectos a patre cœnobii nouēuirali monitu ais.A nouē ui-
ris illi eiectos ſe prædicant . Magiſtratū gerenti eſt durū non credere : ſed
cœnobitę id negant teſtes denunciati edicti: Etiam codices publici negāt:
in quos illorū ſunt annotata exilia.Neq; ego factum ueſtrū lamentor:Id ui
derit de ſuis ſacerdotibus Deus:Meum dedecus : facti ueſtri cauſam uulga
tam hoc lamentor:& doleo:cum Bartholomeū pręterq̃ ſemel ex occurſu ui
derim nunq̃:Vincentiū uero arctiſſima cōmendatione Cardinalis Theanē
ſis ab impugnatione cœnobitarū ſuorū prius defenſum:Inde eo defuncto:
& ſuperante inuidia a me domi receptū: mox Peruſiā ad patrē ordinis euo
catum:poſt Senas uenientē:ut Piſtoriū ad reuiſendas neceſſitudines iret:&
bonū uirum putauerim:& indigna paſſum cū mea:& domeſtici famulatus
nota contendā.Vulgatæ infamię facta:& dicta affirmatione oīum:cū ego
proxime Senis eſſem in ueſtrū relata ſunt ordinē:& ſi uerū quęris:in te unū
precipue : cuius ante alios ad erogandam explendamq; pœnam feruidius
notatum eſt ſtudium.Circumueniri poſſum Lolli ut homo:& prauis accu
ſationibus decipi:ſed difficile eſt tam multorum uocibus non commoueri:
Eorum imprimis:quos olim per te cōmendatos:& mihi in amiciciam tradi
tos aſſertores habeo horum:quæ dico.Si ueri ſunt teſtes:doleo nimium pri
mæ:& chariſſimæ omnium amicicię nullo peccato meo factam iacturam.
Sin falſi :etiā triſtor plures tibi eſſe occultos hoſtes:q̃ amicos apertos .quo
rum tamen amicorum copiam:ſi ex publicis in te collatis honoribus argu-
is:pręteritorum redi in mētem: & Graecorum oblitus ne ſis:cęterorumq;:
qui a populari multitudine in altum leuati : prementibus paucis in i-
mum permiſſi ſunt ruere . Certe credas hoc uelim : in quo non te fal-
lit epiſtola: nullum tuum de rebus meis conſilium publicu:mnullumq;

minus ſamiliare priuatum colloquium non mihi ſtatim:aut iſthic renuncia
tum fuiſſe:aut Romam pſcriptum. Tanq̄ publicę omnium: & priuatæ ſin
gulorum fortunæ in hoc uno uertantur:Ita ad obſeruandas : excipiendaſq;
tuas criminationes aduigilari intelligo. Quo magis Lolli eſſet operæ tuæ:
meę poſt tuam:qui ad tranctandum longe ſum mollior: uiderę potius quo
nam peccato tolli ſermones hi poſſent:& ſarciri uetus beniuolentia noſtra
uinculo ſanctiſſimi Pii:& multis inter nos meritis iuncta : q̄ in diem magis
pati uexatam:& laceram nonmodo ad nihilum malignis plaudentibus re
digi:ſed in hanc quoq; acerbitatem conuerti . Homo ſacerdos unum non
præteribo:ne aut inani ſuſpitione tu erres : aut errorem tuum tacendo ego
confirmem. Videris a ſtilo exempli litterarum auctorem ipſum litterarum
retinere. Prętериti noſtri ſermones:& multorm habita cōmunicatio facit:ut
quem notes ipſe quoq; agnoſcam. Erras hic etiam ſemita tota. Non eſt quē
putas. In inſontem gratus accenderis:mendaciq; iudicio in proximum pec
cas:& in animam tuam. Secundioris æſtimationis eſt ciuis tibi probatus:
atq; ita opinione tua tibi adiunctus : ut mirer permultum a tam perito lin
guæ tuſcæ homine nondum hominis Tuſci intellectos ſermones. Nec ti
bi illum :nec Collegio indico:ne pro charitate odium reddam:& diſſenſio
nes alam quas diuina lege iubeor tollere . Etiam ex eorum eſt genere : in
quos non æque facile:ut in Cœnobitas ſoletis decernere. Vale. Romę. xvii.
Decembris. M.cccclxxiiii.

Campano.

REdiit Peruſiam Franciſcus tuus minus familiari uultu a me in di
ſceſſu acceptus. Parum enim memor monitorum meorum:qui
bus ad tolerandam inopiam fueram ſæpe adhortatus :etiā tunc
cum mollius deploraret incōmoda:q̄ adoleſcēti conueniat bilem cōmouit:
qualem patri non damnamus in filios. Agnouit illico culpam:ac q̄q̄ incre
pitum ſe miraretur a me: præſertim qui blandiri illi ſemp ſum ſolitus : reue
renter tamen caſtigationem accepit:ac ita diſceſſit:ut laturus poſthac nō
damnaturus ſit difficultates ſuas. Ad eum miſſæ ſunt litteræ quæ erant cū
meis. Fortunam Aulę Regię dubiam uideri tibi plurimum triſtor. Certio
re ſpe putaui Neapolim te profectum eſſe:magiſq; ad metendas :q̄ ad ſerē
das fruges nouitatem conſilii pertinere. Nunc quoniam de integro colen
dus eſt ager ad raſtros te compara:& tibi ne deſis. Terret me ſolum quod
nec in Rege:nec in iis qui Regem circunſtant eę litterę ſunt:ut tuæ eſſe in
precio poſſint. Magis apud eos ſentitur ut bene clangat tuba : q̄ ut bene
cadat ad numerum uerſus. & de equis maior q̄ de libris eſt cura . Raro iis
ſtudiis fauent principes:quibus ipſi non capiuntur. Diuinæ pietatis: & tuæ

diligentię ſit inchoatis laboribus ſecundiores exitus:q̄ prteritis inuenire.
Tudertum primo :inde Tyfernũ ita exercuere te hactenus: ut extremę de-
ſperationis iam ſit ad langores quicquam adiungi.Fama eſt Regem uen-
turum Romam Iubilei cauſa : Idq; heſterno Senatu Pontifex affirmauit.
Vide num aduentus hic,impetrare tibi aliquid poſſit.Implebuntur manus
eius libellis petentium:Inter eos quid oberit tuum concludi?Spargenti ad
multa uncos ſæpe eſt aliquid trahere.De Tyferno quęris:& Fulginio.Ver-
bo uno de utroq; intellige:Ad extirpandam Tyrannidem Tyfernates in-
clinant:etiam qui primi Tyranno fauebant: ſed noſtram ueriti facilitatem
non plane ſe detegunt.Arcem clam poſcunt:& Vitellium perditum cupi-
unt.Vt nos in illo diſtinendo erimus diligentes:ita illi ad retinendam liber-
tatem acres inuenientur. Aretii exulat ipſe Vitellius.Fulginium uero ſerio
triumphat:tranquillis rebus inter ſe:atq; extra. Saluiato quod pene excide-
rat:cum grandi eccleſia grandes curæ acceſſere. Tam ſunt ab ea tradenda
Florentini auerſi:q̄ ipſe ad accipiendã conuerſus. Habes ad omnia : nunc
Vale.Romæ.xx.Decembris.M.cccclxxiiii.

Nicolao Michelotio:& Angelo Politiano.

AEquo animo feretis ambo:ſi uacui temporis raro aliquid habens
ſero:atq; una tantum epiſtola utriq; reſpondeo.Legi traductio-
nem tuam Angele diligenter ſatis pro ocii copia. Quęrenti quid
ſentiam promptius eſt quod reſpondeam:q̄ quod bene reſponderi poſſe ab
indocto confidam. Vos me eſſe aliquid creditis : ego infra opinionem ue-
ſtram ſum multo . Si quid olim huc attuli lucis:infuſcatum id eſt tenebris
curiæ.Paupertas dudum : nunc dignitas diuerſa a primis inſtitutis coege-
runt tractare.Intiba ſucceſſit ambroſię :& guſtui igluuies. Tam male nũc
poſſum de oratoriis:& poeticis iudicare : q̄ inepte de muſicis capti auribus
iudicant.Ne deſim tamen expectationi ueſtræ accipite quod beniuolentiæ
potius:q̄ retentæ diſciplinæ ſit ſignum.Oratio tua quãtum remetior præte-
rita :latina eſt:& illuſtris :ut huic cõmẽdationi addi nil poſſit. Plani etiam
uerſus:& ſuis numeris magnifice auribus ſeruientes . In tam recenti ætate
laudis:& admirationis hęc ſunt:neq; ego ſuſceptum laborem inutilem pu-
to.Ad ediſcendum Homerum pertinet : ad alendum grandibus ſpiritum:
ad ea tandem ſuſcipienda:in quibus noſtro gradu non alienis ueſtigiis in-
cedere habeamus.Homerũ tñ ſi qs roget num latinũ ſe uelit fieri:uerſumq;
uerſui reddi:uereor ne uidens trãſmarina multa grauitatis latinæ non eſſe:
mirabiliora multa inter gręcos:q̄ noſtros ſentiri: Linguæ porro cuiuſq; ſu-
am excellentiam eſſe:quam uix in aliena eſt aſſequi: Deniq; barbam meti:
nec latinum plane arguere ; nec græcum referre : inquam uereor ne reſpon

deat malle ſe colophonium quam Florentinum haberi:& pallium quam to
gam gręcis membris aptius conuenire. Tum eorum iudicium laudet: qui
magno ingenio prędíti cum diffiderent eundem reddi poſſe noſtris qui eſt
apud ſuos :maluerunt imitari q̄ uertere. Cenſeo tamē ut dixi: operam icho
atam non deſerendam: hocq; exercendi ſtili ſtudium colendum aſſiduo:
a ueteribus quidem laudatum: & ad complēdum pectus maxime neceſſa
rium. Si non aſſequeris quod uis:rei non ſinit:magis q̄ noſtræ facundiæ ino
pia. Coequalis tui Phætontis laudem inuenies: ut idē de ſuſcepto a te cæle
ſti Homero:quod ab illo de cæleſti curru dicatur. Hunc ſi non tenuit: ma
gnis tamen excidit auſis. Meum hoc ē ut imprudens:fidele tamen de labō
re tuo iudicium. Traductionem ipſam remitto:ut petis:& tibi gratias ago:
te uero in meum ſuſcipio tam alte amorem condens: q̄ alte deſcendit admi
ratio uirtutis inſolitæ. Eſt iam tuus Papienſis:tibiq; i ſtudio litterarum cur
renti uocibus ſecundis acclamat ut pergas:ut non fatigeris: ut calcem ipm
contentis oculis ſpectes:& huic palmę nil anteferendum exiſtimes uiuen-
ti ac mortuo profuturæ. Ad te uertor Micheloci: Attende quid agas. In bo
na tua uideris iniurius. Ais cœpiſſe te ipſum amare: mox ut a me amari es
cœptus. Si nullum eſt iudicium meum:te autē amas ex meo iudicio: non
ſentis ſine cauſa tuum de te ipſo eſſe amorem. Atqui magnæ ſunt cauſæ q
bus te ipſum ęſtimatione propria debes diligere:Ingeniū:litteræ: humani
tas:ad obſequium dexter modus. Imprimis Laurentii noſtri fides:ac gra-
tia. quando principibus placuiſſe uiris non ultima laus ē. Quare caue poſt
hac ex meo magis q̄ tuo iudicio ipſum te ames. Papiēſi etiam hactenus tri
bue:ut eius beniuolentiā ex dignitate non meritis: ornamento tibi eſſe exi
ſtimes. De Balduccio gratias habeo. Quottidianis officiis tuum animū ꝓ
bas. Hunc ego quod ſolus Florentiæ ex omnibus neceſſariis eſt:cōmendo
liberius: & benignius accipi cupio. Tua diligentia reliqua abſolue: & me
ama: Inq; amicorum rationarium: non inter poſtremos relatum te ſcito:fi
xū ēt cordi trabalibus clauis. Vale. Romæ calēdis Ianuarii. M.cccclxxv.

Campanus. Ia. Cardinali Papienſi.

ANimo cupienti facilia difficillima: difficillima facillima fiunt.
Spem cum multa adiuuant: Papienſis unius ad omnia reddit.
De Theanenſi eccleſia loquor: aut ſi deſperanda hæc ſit:de Tri
caricenſi nunquid taceri me in hoc congreſſu patiere:quem præteriri in co
mitiis cardinalium negas te eſſe paſſurum? Contendere cum tanta poten-
tia in curia tantis erga regem meritis prędurum eſt. Dices nullam ego i di
micationem te uoco: nullam propono contentionem: quam tamen ſi tu
ſubires quis tibi non ignoſceret pro Campano Cardinali doctiſſimo? prō

Epiſcopo non omnino indocto . Auulſiſti olim epiſcopatum Tudertinum
a reliqua tua prouincia.Fulginatē quãtum in te fuit : prędeſtinaſti .priora
beneficia ut & infinita:& maxima taceo: ſed hęc prope dicam ſeruilia ſunt
& momentanea:nataq; ex nutu alienæ fortunæ.Solidum: & ſtabile eſt qd
quęro.Nondũ tempus eſt inquis:eſt uero tempus: ſi non ſolis:& lunæ:ſtel
larum tamen & aurorę. breuiſſima eſt occaſio quę optima . Alati pennis
ſugiunt uelocibus anni:Perniciq; uolat tempus ut aura pede.Cum oratore
tentandum eſt Regio.Aſſume perſonam quam debes:etiam ſi non ad prę
ſentem occaſionem: tamē ad ſpem futurorum ſuffecturus.ſed hæc cumula
tius alteris litteris:quas Antonio Meuaniati proxime dedi.D. Silueſtrum
Baldulum fulginatem amiciſſimum meum mira inceſſerat cupiditas tibi fa
mulandi:Confirmaui ſemper conſilium eius.Eſt eodē propoſito nũc quo-
q; . Sententia Campani indignus eſt qui reiiciatur.Moribus : & prçſentia
grauis: facundus eloquiis:manſuetudine gratus:litteratura hac noſtra pluſ
q̃ mediocri:Iuris habens plus reconditi q̃ aperti proferat.Vocationem ex-
pectat indies.Veniet non ingratus: & ſi deſint cætera:quia a me cōmenda
tus.Iterum uale.Fulginii.iii.Ianuarii.M.cccclxxv.

G.Lollio.

DE tua epiſtola æquiſſimo animo prætereo cætera:Expēdens. n.
quæ ſcripſi : & quę reſcripſiſti:cerno nō minus probari a me poſ
ſe mea :q̃ tua tibi placere.Vt non damnent nos calami:mentes
quidem noſtræ: ſi aliud ſentimus aliud ſcribimus:tacito nos damnant iudi
cio.Illud ſilendum non puto:ſiue uim uerbi nō teneo ego: ſiue tu ſenſu alio
loqueris.Ais cum de cœnobitis eiectis reſpondes : mirari te aliena crimina
me tanti æſtimare.Plæna ſucco nigræ lolliginis eſt hęc admiratio:non tam
quod mireris:q̃ quod ſentias doces.Plane dixi Lolli : planius repeto :& ea
uoce ut me tandem intelligas:Aliena crimina non æſtimari a me:quorum
affinis non ſum:ſed alienas de me criminationes : quibus inique uulgandis
non ueritas initium fecit:ſed id quod taceo adhuc:& memor ſortis meæ ſa-
nari potius q̃ exulcerari deſidero.Vale. Romæ.xi.Ianuarii.M.cccclxxv.

Campanus.Ia.Cardinali Papienſi.

FVi Neapoli magna cum ſpe :cum fructu aliquãto minore.Vide
& hic fortunam aduerſari cōſiliis meis.Redii Teramum promiſ
ſis magnis oneratus.Spes eſt aliqua in Regiis liberis: quorũ na
tu maximus uiſus eſt nonnihil teucri deſiderio mei. Nec minus tertius cla
riſſimus mea ſententia adoleſcens:& cui nihil deſit pręter coactiorem fortu
nam. Tametſi cum præſente ſic pugnat:ut nulla ex parte ſuperari ſe patia
tur.Scripſi de illo ad te alias uberius.Ego fortunam Neapoli:neq; ſpei ua-

cuam:neq; præſidii plænam reliqui. Cum ſcribere ad me pro humanitate: & pietate tua uoles: litteras aut Aquilam: aut tutius Aſculum diriges. Bene uale mi numē unicū: & p̄ſentaneū. Terami. Die. xvi. Ianuarii. M.cccclxxv.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

MEorum quiſquis Romam uenit niſi ad te ueniat nequicq̄ uenit: adeo fortunarum mearum omnium portus ī te uno eſt. Ab hoc eodem licebit intelligere quæ ſpes conſiliorum cogitationumq; mearum: quo ſim animo in negociis: quo in caſibus perferendis: q̄ nulli aduerſitati ſuccumbā: ſed (quod inquit ille) contra audentior ire nō dubitē: ſaluo te in tuto nauigatur. De aliis quid ſperem: quidq; deſperem nō uideo. ſed grauis eſt inquis hæc fortunæ perpetua: & cōtinens lamentatio. Grauis & mihi quoq;: ſed aduerſa ingemiſcere quædam alleuatio eſt malorū. Hūc Prępoſitum campleoſem familiariſſimum meum uirum nobilem: & domi clarum: quem & tu mecum una alias in menſa excœpiſti: ut oculis ſolitis aſpicias oro: & me cōmendatum habe. Terami. xxii. Ianuarii. M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

VT paſcalem agnum domini nonmodo pura mente: ſed puris ēt linteis comedas: ſeruiettas duodecim mitto ad te opere & textura tenui non contemnendas. Exiguum munus eſt: ſed nō exiguus amor. Hunc tu ſemper muneribus præfer: & mentem non manus attendæ. Illa ſedulo eſt plęna: hę ſemper inanes. Arguit illa fidem: hę opes. Ne ueteres tuæ ad ieiunia adhibitæ piſcem ſapiant nouas has accipe: recordatus ſemper in munuſculis ſuis totum Papienſem uenire. Vale.

Federico. iii. Ro. Imperatori Auguſto pro Xyſto.

ACcœpimus: & legimus ternas lr̄as manu tuæ celſitudinis ſcriptas: quibus promotionē uenerabilis fratris Epiſcopi brixienſis & dilecti filii Georgii heſtler notarii noſtri ad dignitatem Cardinalatus commendas: Audiuimus quoq; ea de re accuratiſſime intercedentem dilectum filium noſtrū Franciſcū Sanctę Marię nouæ Dyaconū: Cardinalem Mantuanum: tibi ac nationi ualde affectum. Id quoq; circumſpectioni ſuę uerbo reſpondimus: tuæ Imperiali celſitudini his breuibus reſpōdemus. Nos litteras tuas benignæ ſemper uidemus. Poſtulata ſtudioſe cognoſcimus: & ad ſatiſfaciēdum deſideriis prompto animo inclinamus. Perſonæ ipſæ: pro q̄bus ſcribis notæ ſunt nobis: acceptę nobis: & tuo ac noſtro beneficio dignæ. Nec ad eas honorandas magis tua interceſſio q̄ nr̄a uoluntas inclinat: ſed creandis cardinalibus tempora nūc opportuna non ſunt. Multę ac graues neceſſitates coegerunt hactenus & impræſentiarum cogunt rem totam differri. Scimus pro tua pietate nil cupis aut uis quod

onerí ſit & damno Apoſtolicæ ſedi. Natura tua: & clemens conſuetudo ſpid tulit. Proinde eandem celſitudinem hortamur in Domino: ut dilationem neceſſariam moleſtam non habeat. Quia non contemnuntur preces tuæ: ſed tantum detrimenta eccleſię declinantur. Cum opportunitatem obtulerit deus hæ ipſæ petitiones honorifice proponentur. Illis fauebitur: ac quantum in nobis erit: accedentibus fratrum noſtrorum conſiliis: digna uotorũ tuorum ratio habebitur. Interim Brixienſis apud nos ſine honore non erit: & Georgium tuę ſublimitati: Germaniſq; Principibus gratum: nos quoq; in corde noſtro geremus.

G. Lollio.

DE Fontanili domo ĩ matris obſequium commodata tibi gratias ago. Scripſit ad me Victorius q̃ beniuole: q̃ ſine ulla cunctatõe illam permiſeris. Liberalitatem accipio: ac (q̃q̃ tibi: & familiæ incõmodam me rem facere uideo) noſtra tamẽ beniuolentia fretus ſenile parentis deſiderium paucis tuorum menſibus præferam. Nec uincto interim nocebitur: nec ædibus. Materna diligentia cuncta præſtabit: alienis plus q̃ ſuis parcere ſolita. Dedi negociũ Victorio reliqua expediat. Patere ab illo continuari: quę interiori uſui ſunt, officiis quidem tuis addi etiam curas nõ cõuenit. Ad. xx. Iunii illã premittã. Tu uale. Romæ. iii. Maii. M. cccclxxv.

G. Lollio.

GRatulor coniugio Victoriæ noſtræ: Eius etiam ſignificandi diligentia lætor. Patris alterum: Compatris alterum officium fuit. Quãtum ueſtratia nota mihi ſunt: bene utriq; proſpectum exiſtimo. Ex caſta: & honeſti ordinis domo in familiam migrat puella gratia: & honoribus non pœnitendam. Quod ergo in talibus dici uulgo ſolet: hoc a me tibi amico animo ſcribitur. Fœliciter Lolli (. Reliqua in aduẽtũ) nũc Vale. Romæ. xv. Maii. M. cccclxxv.

F. Epiſcopus Caputaquenſis. Ia. Cardinali Papienſi.

COgnoſcet Reuerendiſſima. D. V. litteris quæ Sanctiſſimo Pontifici ſcribunt: ut ſe habẽt res Germanicę: quarũ cauſa Reuerendum. D. Forliuienſem legauiſtis: cuius prudẽtia: induſtria: & cõſtantia effectum ẽ ut duo ualidiſſimi ac ferociſſimi exercitus uix mille paſſibus diſtantes: intra paucos dies fuerint reconciliati maxima ſedis Apoſtolicæ gloria. Veritus ſum aliquando ne ſecus eueniret: Tot uentis agitari noſtra nauigia uidi. Nouit Reuerendiſſima dominatio ueſtra q̃ aduerſa omnia ſucceſſerint Cardinali Niceno: & qui poſt illũ uenere: aut uenturi erãt. Agendæ gratiæ Deo: & optandum: ut eadem fœlicitate ſedari poſſint reliquæ Chriſtianorum diſcordię. In Gallia apertum bellum eſt: exactis indu

ciis Galli fines Ducis infeſtare cœperunt: prius in Piccardia: ubi quædam
oppidula occupauerunt: deinde in Burgundia. Tum cognito tranſitu Bri-
tannorum ſe ut nunciatum eſt intra Normandiam recepere. Tranſmiſſa iã
ex Regno Britanniæ bellatorum pars in continentem. Rex ipſe ad.xxvi.
Maii ad littus unde breuior eſt trãſmiſſio copias recenſebat: ut paulo poſt
Caleſiam traiiceret: quo hic etiam princeps contendit: ut cum eo Rege lo
quatur: & bellum ſimul aggrediatur non iiſdem caſtris: nec uno tantum la
tere: ſed Britanni ad eam Galliæ partem: quæ ſpectat ad inſulam: Dux ue
ro per Campaniam. Quod conſilium uel rei frumentariæ: & pabuli cauſa:
uel ad euitãdos tumultus: qui facile in tanta hominum diuerſi generis mul
titudine concitari potuiſſent: utriq; probatur. Imperator ſecũm habet in ca
ſtris Marchionem Brandeburgenſem: Ducẽ Saxonię: Lãdigrauium illum
fratrem huius: qui obſidionis tempore Nuſſiæ præfuit: emulus Archiepiſco
pi. Sunt ẽt pręlati Treuerenſis: Moneſtenenſis: & Aſtetenſis. Maguntinus
ęgrotat Coloniæ. Credo Germanorũ eſſe numerum .xlv. aut. l. miliũ. Equi
tum habẽt ad. xvi. milia: peditum: & collecticię turbę ſatis. Quo die ad pro
pinquum oppidum uenere acceſſit ad eorum caſtra Dux: ut illos ad pu-
gnam educeret: quam uiſi ſunt detrectare. Cum ĩde proceſſiſſent: & caſtra
ubi nunc ſunt locauiſſent iterum inſtruxit acies Princeps: tormẽta eduxit.
cũ Burgundi Germanorũ caſtris appropinquarẽt emiſere illi equitũ. ii. mi
lia aut. iii. milia: & magnum peditatum. Cum intra horam bis conflixiſ-
ſent: repulſi ab iis: quos Italici generis Dux pręmiſerat: ſe intra munitiones
receperunt: occiſis eorum ut accœpi: lxx: pluribus uulneratis. Burgũdi. vi.
tĩtum amiſere. Nox prœlium diremit. Sũt qui dicant eo tempore ĩ caſtris
Germanicis ſatis fuiſſe trepidatum: & a pluribus de fuga cogitatũ. Dei bo
nitate concordia facta: & Germanorum ad hæc caſtra Burgundorum ad il
los impune conueniunt: ut eadem uideantur caſtra. In quo magna eſt Dei
gloria: & laus Sanctiſſimi Pontificis. Me Reuerẽdiſſimę Dominationi ue
ſtrę commendo. Ex caſtris Burgundis ad Nuſſiam. vii. Iunii. M. cccclxxv.

Epiſcopo Soanenſi.

TRiſtia tua triſtẽ quoq; me faciũt. Quid enĩ amarũ tibi eſſe põt
qd mihi idẽ ſit dulce? Lamẽta uideo ex lr̃is: ſed lamẽtationũ cãs
non uideo. Tantum ingrati aliquid ex uerborum ambagibus
ſuſpicor. Diſcriminis eſſe oportet quod non audes epiſtolæ credere. Ad me
pręſertim: quem de tuis intimis nunquam celaſti. Sed te conſoletur Deus:
pręſens ego quoq; idem præſtabo. Imprimis autem beneſactorum cõſcien
tia leuet mœſticiam: Maliſq; alios tibi: q̃ te aliis ingratũ uideri. Mercedes
huiuſmodi communes ſunt multis: rariq; alienam gratitudinẽ laudant. Sed

de iis coram:atq; expreſſius. Quod Monſindolana mea tam bene tibi arri
ſerint iucundum fuit audire. Placent impēdia laborum & ſpei fructus iam
collígi. Laudanti ea tibi neceſſe eſt credi: quando ad me uexandum quære
re nodum in ſcirpo ſoles: & recta omnia de prauare. Fingere etiam aliquã
do nec audita: nec uiſa. Vel ſola hęc uillula me ad uos trahet: alioqn ueſtris
omnibus ęquo iam animo cariturũ. Vale. Romæ. viiii. Iunii. M. cccclxxv.

In Laudem Beati Petri. Apoſtolorum Principis.

Et cur grata domus tam fœlix munere Petri
  Non Petrum cantu perſonet aſſiduo?
Ille rudi quondam: ſegniq; ad munia uitæ
  Vim dedit: ac puras: & ſine labe manus.
Ille inopem: nudum: mendici panis egentem:
  Impleuit: texit diuite ueſte Dei.
Ille humilem: ignotum: uulgari ſanguine uilem
  Extulit: unde mihi nomen: & unde genus.
Ille patrum titulo aſcripſit: ſanctiq; Senatus:
  Ille dedit linguam: pectus & ille dedit.
Quodq; ſui cumuli eſt: mens his contenta quieſcit:
  Non ſibi plura cupit: non ſibi plura rogat.
Ergo ſonent Petrum noſtræ cytharæq;: lyræq;:
  Tota domus Petrum conſonet: unda: nemus.
Vtq; magis placeant modulata in carmina nerui
  Voce alacri iunctim concinat illa Puer.

F. Cardinali Mantuano.

Agnellus.

HOdie Viterbium propinquanti Præſes Prouinciæ ad ſecundum miliare proceſſit obuiam. Ingreſſum urbem: & hortos tuos uiſen tem: ex uia coegit apud ſe eſſe. Prãdio Magnifico accœpit. Nec ſcio uultu an animo: an loco: an uero etiã apparatu ſplendidior fuerit. Quia beneficio tuo facta hæc ſunt: cuius me clientulum noſcit: putaui ſignifican da ea eſſe: & gratias tibi agendas. Studia tua etiam per tuos abſenti nõ de ſunt. Beneuale: atq; ita bene: ut additum ad ualitudinem bonam in reditu uideam. Patrocinii de me tui oblitus ne ſis. Quicquid Papienſi perit: perit & tibi. Viterbii. vi. Iulii. M. cccclxxv.

Sacramoro.

RVſticanis uoluptatibus ad ſupercilium uſq; immerſus hęc ſcri bo: & quidem calamo male temperato. Litteræ tuæ tam mihi gratæ acciderunt: q̃ iucunda eſt Theutoni ſitienti patera mulſi. Eram dubius animi quem exitum tuliſſent res nuſſienſes: Varia pro affe

ctibus referebantur. Nam in unum aliquod iudicium conſiſtere opinio nō
poterat. Nunc illæ finem certum ante oculos poſuere: qui & ſine effuſione
chriſtiani ſanguinis fuit:& beneficium ſenſit Apoſtolicæ ſedis. Benedictus
in donis ſuis:& ſanctus deus in omnibus operibus ſuis. Eandem fortunam
ſi Gallicanæ res ſortientur: ad quas tollendas ut ſcribis legatio Cæſaris eſt
profecta erit quod noſtris ſęculis gloriemur:& uel ſperemus multa in publi
Morimūdū. cis:uel magna timeamus in priuatis. Comenſi noſtro de commendato cœ
nobio gratulor:nonmodo quod id commodi ſibi: ſed quod Monaſterio ex
piranti occaſio reſpirandi acceſſit. Spes eſt:diligentia præſulis boni conti
nuatam iam annos multos rerum iacturam finem Domino concedente ha
bituram. Pietas diuina hāc acceſſionem ſibi fortunet. Amici noſtri glorias
tecū corriſi. Tam multa ſolus:ſi poſſet:q̄ multa ſine alienis ſubſidiis neqt.
Qui nunc uanitatem inanem ferre non poſſumus: uix ſine fuga efficacem
ſtultiloquētiam ferre poſſemus. Sed de hoc coram:& ſępius. Cœnas Hie
ronymianas:Vianeſianas:Falconianas non damno: ſed hercle ſi tenues ad
huc loculos non premunt. Nam de Forliuienſi metus mihi exiguus. Minor
illi q̄ formicæ eſt ſtomachus:primis tribus amplior uenter: & quidem etiā
ambitioſior oculus. Voluiſſem quintum me tibi conuiuam affuiſſe:plus lō
ge ſuaue id ſodalicium delectaſſet:q̄ hæc Senenſia plęna iam ſacietatis: &
faſtidii. Quæſo te Ariminenſis:ut inchoatum ſignificandi officium ſerues:
& abſenti amico ne deſis:Papienſi cum obſequeris:& te impertis:a quo an
te alios:etiam ante Falconem tuum diligeris. Vale:& Mantuano meo:Co
mitiq; meo me diligēter cōmenda: Ex Suburbano.xiiii.Iulii.M.cccclxxv.

Falconi Synobaldo.

VEnimus Senas Falco:Ita quidem incolumes: ut præter ſomnū:
quem antelucanum iter ademit:addi ad incolumitatem nil poſ
ſit. Nulli læticiæ eſt parſum: quæ ſuſcipi a caſta familia ſoleat.
Iacobus. Cantatum obiter:& lectū:& quæſiti de uia fontes: nec neglecta uina tem
pori idonea. Synibaldulus tuus: uel meus iam potius:ante omnes hylaris
uenit: non equo: non ęſtu: non quod ferre tenera ætas non ſolet: uigilia
nocturna offenſus.tanq̄ ad teſtaceos ludos ſic ad hanc urbem cupide acceſ
ſit. Vitæ eius hæc ratio eſt inſtituta:ut diebus feſtis puerilibus ſuis indulge
at:quæ ad menſam placuiſſe mihi es memor:aliis a præceptore:& libris nō
abeat:etiam ſub cœnæ tempus ad lyram uerſus ediſcat. Stans cibum me
cum ſumit:ne in familiari cœnaculo licētius impleatur.& ad cubiculū quo
q; cuſtos illi:& conturbernalis eſt datus Coſmus Ferrinus: uir omniū opti
mus ut ſcis: atq; integerrimus. Filius ſi eſſet:chariori apud me cultu habe
ri non poſſet, Itaq; & tu bono animo eſto:& eodē matrem eſſe iubeto. Ipſe

iam tam capitur loco:& cœlo:ut Romanarum conſuetudinũ ſit pene obli tus:atq; ad ęgritudinẽ uſq; deſideraturus huc ſit in annos ſingulos reditũ. Inter ſcribendũ redditæ ſunt litterę tuæ:tam gratæ illę quidẽ:q̄ nõ tam cito expectatæ. Ago pro iis:quę ſignificas gratias. Imprimis aũt qđ apud Mantuanum meum non immemorem mei futurum te ſpondes. Hunc patrem ardentiſſime amo:& ſeruare mihi omnibus officiis cupio: non quidem mi Falco ſpe:quod nõnulli putant:Pontificatus:quem nec quęro: nec appeto: ſed magnis ſuis ĩ me meritis.quę qualia fuerint: cõtinuoq; ſint:nec tu ignoras:nec ego ingratis põderibus expẽdere ſoleo. Vale.xvi.Iulii.M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

Mitto ex lr̃is tuis ampliſſime pr̃: Plæna enĩ ſunt officii: idẽ ſemꝑ reſpõſum habẽtia:ut uidelicet tibi gr̃as agã: mihi beniuolẽtia tãti pr̃is cõgratuler. De Germanicis rebus q̄ uaria afferri ſignificas:puto iã certa iſthic nũciata. Hic qdẽ oĩum exitus eſt ĩdicatus ab hoĩe: q oĩbus interfuit. Recenſuit diſceſſum a Nuſſia eſſe Burgundũ: in ſua reduxiſſe exercitũ:Cęſaris copias diſſolutas: Prĩcipes euocatos pene oẽs domũ rediiſſe:Cõuentibus nunc de Colonienſi cõtrouerſia cognoſcendũ. Cõditiones ſcriptas eẽ ꝓtulit:quarũ exẽplũ ab urbe quoq; hodie accœpi. His ergo ut puto:iã nõ ambiguis audies mox:ni fallor:tẽpeſtatẽ oẽm ĩ Gallos cõuerſam. Britãno enĩ:& Burgundo adiunctis qđ turbarũ Regno? Quid curarũ Ludouico Regi futurũ exiſtimas? Veterẽ nimirũ fortunã Ioãnis abaui ſui: & nuꝑ Caroli pr̃is:nõ alienũ eſt formidare:calamitoſa hæc ſunt. At plæna luctus caphenſis direptio. Calcydem ſexẽnio ante amiſimus: nunc urbem opportunã tot annos:tot chriſtianorũ ſuffragiis ex Turcis:Scythiſq; ſeruatam una infœlicitate proiecimus. Circuitur undiq; noſtra religio. Infidelibus armis per girum appetimur:non ante credituri uera eſſe:q̄ nuuciantur diſcrimina:q̄ Hannibalem eſſe ad Collinam ſenſerimus. Scripſit ad principes Pontifex:officium ſane patris: nõ peſtis remedium. Quid enim audiãt ii uocem monẽtis:quorum aures armorum ſtrepitu:corda irarum eſtu tantopere teneãtur? Sed & aliud quid poteſt pius paſtor egenus oĩum:atq; exhauſtus:niſi confugere ad filios? Denunciare pericula:quodq; ipſe nõ põt: ut uelint illi lachrymis obteſtari? Mihi hoc aĩo iamdudum inſedit Mantuane chariſſime:nec auelli ullis ſuaſionibus põt:nullã in chriſtianis ponendã ultra præſidii ſpem:Solius Dei eſſe oẽm redemptionem:Eam aũt non ante futuram:q̄ ingentibus malis admoniti iniquitatum noſtrarũ fuerimus. Tu in Agathenſi ſeceſſu ſcripſiſti:Ego ĩ Syndolano tibi reſpõdeo: ſimul quęſo: ut Papienſis tui memoriã habeas. Vale.xxvii.Iulii.M.cccclxxv.

R.Portucñ.Epiſcopo.S.R.E.Vicecancellario.

GAudeo quod tanti noīs pater humilis Cardinalis deſiderio tenea
ris :eiuſq; lr̄as cupias. Aliq̄d me eſſe puto cū placeo tibi : qui in
ſublimi es poſitus. Sed quęſo paucis audi Papienſem loquēdo li
berum:& ſcribēdo. Non illum a litteris auocant Senēſes delitiæ:ut ſcribis:
quas mediocribus etiā officiis ſemper poſthabui : ſed tua (quod cū uenia
dictum ſit)negligentia. Oraui pręſens ut nō immemor eſſes abſentis: Per
liberaliter facturū id te recepiſti:q̄ feceris nunc attende. Magna in Germa-
nicis accidere poſt abitum meū :magna ex Hiſpania nunciata:magna ex
Britannia ad Pontificem ſcripta :clades etiā ex ciuitate caphenſi ingens ac
cepta. Quid horum oro abs te mihi impertitū? Aut quid non ſilentio ingra
to prætereitum? Litteras ergo quęris quas nō præſtas:& officia exigis:quæ
ipſe non pendis. Nimiæ curę tibi ſunt grandia:colis Reges tantum:& prin
cipes : humiles collegas præteriri facile pateris . A nōnullis Cardinalibus:
cum quibus mihi uix eſt centeſima amoris pars:quæ tecū ſedulo fuit : amā
tiſſime hęc ſunt perſoluta. Sed non propterea tibi iraſcor. Scio quod in gra
uibus amantes tui non deſeris. Plęrūq; pro iis etiam animam ponis. Teneo
etiam quod tuapte natura grauate calamū ſumis. Grauate ſcribis. Sine mo
leſtia quoq; non iniungis ſcribēda. Plus una cū Mantuano meo cōmunica
tio:una nocturna cum tuis domeſticis in lucē uſq; confabulatio animū ca-
pit:q̄ decem a paruis clientulis expectata officia. Accipe aūt de Papiēſi tuo
quę petis. Valet : raro eſt Senis: In ſuburbano frequēter. Delectāt illū libri:
& litteræ. Tam eſt ab omni auaricia : ambitiōe:& curis ſupuacuis alienus:
q̄ illi uita:& ualitudo eſt chara. Proximo Septembri Baluca Lucēſia petet.
Ad te deſinente Octobri redibit :tam tibi in omnem amplitudinem tuam
deditus:q̄ olim non putaſti:& nunc certiſſimum habes. Vale ex Monſin-
dolo. xxvii. Iulii. M. cccclxxv.

Iacobus Volaterranus Cardinali Papienſi Domino meo.

EVoluebam nuper epiſtolas oēs:quæ ad te ſunt ſcriptæ ex eo tp̄e
quo ueni in familiā tuā:cū ſanctæ expeditionis cauſa Anconā p
geret Pius Pontifex:ut ſeligerē illas:& in tp̄a digererē:ne ſi qn̄ ti
bi his opus eēt:nimio tedio afficereris ad eas reperiēdas:cū pręſertim didi
cerim:tibi cuiuſcūq; miniſtri tui diligentiā gratiſſimā fore. Inter euoluendū
cōperi plures uerſus ſcriptos ad amplitudinē tuā. Dubitāti āt mihi an illos
in faſciculū cōgeſtos epiſtolis aggregarē uiſum eſt potius ſeligere:& i librū
referre:ne puluere:& tinea cōſumpti penitus deperirēt. Dignatio uero tua
aliquando relaxandi animi gratia codicē intuens:opinor meū hoc officium
non damnabit: Et magis amicorum fidei memor erit:qui & ſi oēs non ſunt
elegantes : & forte minus digni diſertiſſimis auribus tuis : tamen ob co-

rum fidem: & tui ampliſſimi nois obſeruantiā: minime iudicio meo ſunt cō
temnendi.Campanus igitur quēadmodū dignitate:& elegātia cæteros an
tecellit:ita iure optimo ante alios collocabitur: allecturus elegantia ſua tuā
Amplitudinē ad legendū cæteros:qui quanto ſunt ſe inferiores:tāto magis
ei erunt obnoxii:qd ſua gratia ſæpius a.D.tua legantur.Deinceps autē cū
eiuſmodi uerſus accipies:moleſtū tibi non ſit dare operā: ut illico exſcriban
tur:ne aceruo ſcriptorū ueterū obruti pereant:& tui nois ſtudioſi ſuo ſtudio:
& labore fraudentur apud eum:quē cultorē litterarū:& doctrinę imprimis
uenerantur:& colunt.Vale.Romæ.M.cccclxxv.

Sacramoro.

OFficioſior nemo te eſt mi Ariminenſis.Sic nuncias:quę ubilibet
fiunt:ut uerſari uno tpe iter Hiſpanos:Britānos:Gallos:Germa
noſq; uidear: a tranſmarinis ēt nō longe errare.Gratiſſimus om
nium hic labor eſt : tāta uoluptate animū tenēs:ut Senis agēs uobiſcū Ro
mæ nihilominus uerſer.Cardinalis ſum bñficio Dei. Ab hac dignitate alie
num nō eſt noſcere qd ubiq; gentiū conſilii capiatur:quādo & ſummi cōſi
lii noſter ordo eſt: & in ſpecula poſitis turpe ſit ignorare:pacē an tumultū
chriſtianæ res agant.Tuæ igit̃ diligentię gr̃as ago:Nec minus iterū p no
ſtram beniuolentiā peto:ut quod feciſti hactenus: & facturus poſthac es:
pro Mediolanenſi Duce uno factos tibi duos me abſente exiſtimes: quāq;
principi locupleti ſedulitatem ſcribēdi præſtas:hanc Cardinali amiciſſimo
impertire.Ille tibi rem:ego animū abunde remetiar.Sed bone Deus quan
ta nūc rerū facies in Gallia:atq; in Hiſpania ſurgit?Putabā nugas:quæ de
Britāni tranſitu ferebant̃: ecce paratis copiis in Ludouicū tranſmittit.Bur
gundo illi adiuncto:quis ſuſtinere amborū iracūdiā poterit? Eſt Duci exer
citus a rebus Nuſſienſibus:non alacer modo:ſed qd plurimi ad uictoriā re
fert diuturno malo duratus:Ludouico aūt ab ocio anni unius ſane nō ſimi
lis.Videre uideor niſi Deus ſubueniat:uel Ioannis abaui ſui fortunā:uel nu
per Karoli p̃ris.Bene igit̃ Pontifex:qui ad ſurgentē peſtē:uel continuantē
magis Mutinēſem legat Præſul eſt uirtutis:atq; ingenii:ſed utinā ad rē tan Nic.nūc Lu
tam idonea dignitas.Quāq̃ & inferiorū opera aliqñ plus profuit:q̃ maiorꝝ ccñ. Præſul.
inanis ambitio.Quod olim Nicolaus qntus:quod tot Oratores iter Frāciſ
cū ſforciā:& Venetos nō potuere.potuit occulta diligētia heremita barba
tus:& qd nup ad Nuſſiā iter Germanos Burgūdoſq; ſūmæ legatōis nomē
cū ſūma uirtute nō ualuit:ex ſecūda Epōrū claſſe Forliuieñ.Eps fecit.Deus
ipſi Mutinenſi opem ferat:& conſiliū omne ſuū confirmet.Motibus quoq;
Hiſpanicis:quid ad miſerabilem calamitatē propinquius? Armati Reges
duo:portugalēſium uidelicet:atq; ſiculorum:idē Caſtellę Regnū: alter ab

ſorore:alter ab filia defuncti Henrici ſuũ uolentes infeſtis ſignis ſe petunt. Vtrobiq; in Hiſpania:& Gallia cõſligetur.ut in procliui ſunt oia.Quid in tanta multitudine:tam pugnaci:& contemptrice mortis:ſtragis: & ſangui nis futurum exiſtimas?Nos miſeros Sacramore:qui hæc audientes nequi mus auertere.Fortunã ẽt præſentium temporũ dolendã: quod inter ſe chri ſtiani pugnant:Lugendã:q̃d Regna cadunt ad ſumma quæq; idonea:ęter nis doloribus proſequẽdã:quod craſſantibus i nos quottidie hoſtibus Dei: Calcyde nup expugnata: Scuttaro proxime appetita : Nunc Caphenſi ci uitate noſtris adempta :maioribus mox affuturis:Hi qui redimere percun tem populũ poſſunt:præſtare Deo hoc obſequiũ debent:Arma quæ totiẽs uocati:& moniti induere in Barbaros noluerunt: ſponte nunc in eiuſdẽ reli gionis fortis:& baptiſmi fratres tanta impietate exercent . Sed finis ſit que relarum.Dei omnipotentis in tanta cæcitate eſt oĩs redemptio.Exempla il la litterarũ:quæ miſiſti pręter me nemo intelliget.Fidem ſecretorũ integer rimam a Papienſi ſemp intelliges:accipieſq;.Ad philippum noſtrũ tamen ea ante pueneré:q̃ me.Mandatorũ obliti tabellarii præteruecti ſunt Senas. Sed in hoc nulla iactura.Picturæ tuæ domeſticę fabulam ẽt inter has mole ſtias riſi. Aquila illa ſupinducta nihil feſtiuius.Medicina fuit naſcenti mor bo conueniens.Videor ſpectare toruos ad primũ initium Falconis oculos: non bene habentis inuerſam ſibi eſſe imaginẽ ex ſfortiano argumento con ceptę iam ſpei.Sed heus Sacramore:Falconẽ noſcis:ut ego.Protheus eſt.ſi uel paululum icaluerit ei ſanguis:& ex cõſuetudine ſua ſcalpſerit genas : uel gripes ſtatim aquilæ ſuperſtabit : uel ipſam aquilam in paſſerem rediget. Vltiones ſuas legare teſtamento non ſolet.Ipſe eas uiuens ſemp adimplet. Primi tñ ſpectaculi uoluptatẽ:ut cũq; res cadat:nec tibi uidẽti adimet: nec mihi legenti.Ei ſalutem meo nomine dices.Addes quoq;: ſi eadem ſibi eſ ſet calami:quæ linguæ facilitas: plures me:& plęniores ab eo litteras habi turũ fuiſſe.Cõmenda me Reuerẽdiſſimo Mantuano meo: & Comiti quo q; meo.Vale.Senis.xxvii.Iulii.M.cccclxv.

F.Archiepiſcopo Piſano.

QVo in loco res tuæ ſint:ex lr̃is Frãciſci Caſãti puto te accepiſſe. Quantũ ille ad me ſcripſit : meliore multo eſſe:meo iudicio poſ ſent.Perſeuerat eadẽ duritas: eadẽ repetitio promiſſorum.Quid ultra dicã non habeo.Quid operer nõ ſane ſuccurrit.Ex pẽdenti ſingula di ligeter alterũ ex duobus cõſiliis ſupeſt:quę tibi Romę mõſtraui.In utrũ ma gis inclines tu uide:cui notiores ſunt domeſticæ rões.Mihi iter utrũq; pẽ dere:nil inutilius eſſe uidetur.Cõſumptis iã cæteris: aut liberalitate uincen dum eſt:aut poteſtate.Beneuale.Senis.xxvii.Iulii.M.cccclxv.

Ioanni Petro Arriuabeno.

Q Vod ualeas bene eſt:quod ex tua conſuetudine nuncies:quę hic ſępe ignoro:grãs ago:& ut pergas efflagito.Plura non poſſum. Idq; ignoſce.Fatigatus ęſtu:& multa dici ſcriptiõe: malo tibi:q̃ ambitioſis amicis breuitatem neceſſariam excuſare. Mei memor: ut ſoles: Vale.Ex ſuburbano meo.xxix.Iulii.M.cccclxxv.

Campanus Cardinali Papienſi.

A Ntonio Senenſi:quem nunc & amor patrię:& ſtudiorum ſuorum ad ſe rapit: mãdata quędam ad te dedi.Eum ut audias:atq; porro ut exaudias oro.Magna peter. Verum in tanta ſpe: atq; adeo in tanta diuerſitate fortunę quicquid menſurari poteſt:etiam ſi maximum ſit: exiguum eſt.Pii memoria prærerita beneficia tua: & officiorum continuatio: pollicitationeſq; non minores officiis omnia mihi de Papienſi meo promittunt.Beneuale.Terami.xxx.Iulii.M.cccclxxv.

Sacramoro.

P Ampinos hucuſq; mi pater: ammodo uuis eſt opus. Eas cum proximis litteris proferre uelles:metu ſuadente eclaſti: uerbum ss.uiuimus ter repetitũ:quid ſibi uult Sacramore? Hoc quæro: hoc doceri cupio.Placatum eſſe pontificem: benedixiſſe interfectoribus pyratarũ: addidiſſe Iubileũ:& dona: Corſicã quoq; ad officiũ uetus choactã: cõmunia ſunt quottidianis noſtris moribus cõſentanea: & cuiq; ẽt æſtimãda facile ſic euentura.Illud in uoto erat:occultũ myſterium noſcere:plęnum ſucci:& ponderis q̃tum puto ego:& q̃tum ſcripta tua oſtendunt.Ais enim ſenties tandẽ quid ſibi uerbũ id uelit.Non ſenſi adhuc:ſentire expecto. Sed peream ni tu eodẽ metu retrahente adhuc es celaturus:& noua figmẽta ad paſcendũ animũ inuenturus.Sed uide qd agas:Cũ Papiẽſi tibi negociũ eſt hoĩe acri:& naribus ad cognoſcendũ ſagacibus.Non tam eris in cõminiſcẽdo dexter:q̃ ego adiutrice ueritate in iudicando acutus.Fides tua: & amici expectatio:non bene in una diſſimulatione falletur. Vide q̃ acerbe exigam debita.Ingenio ſum muliebri: niſi re intellecta non conquieſco.A ꝓmiſſis: quę implere non cogitas:eſt tibi poſthac abſtinendũ.Malo cõtinuari Pampinos:q̃ uuas ſemel indicatas nõ promi.Hæc hactenus. De Cardinalibus differendis placet ſuſceptum conſilium:Labare autem quoſdam ex nobis: & memores condicti eſſe: nõ placet.Ad profligandum pauci plus poſſunt Duce Pontifice:q̃ multi ad aciem ſuſtinendam.Vſu aſſiduo hoc ipſum ſæpe deprahendimus. Sed paucos hos explica. Ni erret opinio: Vrſinum puto eſſe: & Mantuanum: & tuum quoq; Sancti Petri ad uincula. Nam de glorioſo noſtro ſcis pendere illum a uultu imperantis. Merca

torum litteris:qui negociantur Neapoli ſignificatum hic eſt:Ferdinandum
Regem quaternas ſtipendii penſiones erogaſſe nuper copiis ſuis: & ad ſe-
ptem milia equitum cogere ad Truentum. Vanam ſignificationem eſſe exi
ſtimo. Quæ ea ſit tu iſthinc ſcribe:cui cuncta ſunt notiora. Hic in frequenti
Senatu contentionem oēm de finibus : quę eſt cum Pontifice:ad Regium
iudicium retulere:proptereaq; Oratorem mittunt ad uos. Eam ſi ſedat:pu
blica omnis ciuitatis beniuolentia : etiam nouo hoc beneficio clauo trabali
figetur. Beneuale:& quod ſemper peto : cōmenda me Mantuano meo : &
Comiti meo. Senis. viii. Auguſti. M.cccclxxv.

F. Cardinali Mantuano.

DVabus epiſtolis uno tempore redditis multa complecteris:om
nia grata : omnia obſequium conſuetę benignitatis habentia.
Delectari te aſſeris litteris meis. Excuſas quod non manu tua re
ſpondeas. Miſſionem Mutinenſis:& interiores miſſionis cauſas mecū non
taces. Addis quę geſta cum pyratis ad Tyberim ſunt. In germanicis quoq;
& Gallicis nondum certa omnia eſſe cōtendis. Illud certiſſimum: quod ad
Cardinalatum repetitur Heſſer. Ad Cardinalatum Vliſbonēn. Alter ter
tio iam ad Pōtificem:& te : chirographo Cæſaris. Alter nouis Portugallen
ſium Regis de Hiſpalenſi querelis. Illud quoq; non dubium:quod miſſio-
ne noui oratoris Colonienſis Antiſtes ad priuationem depoſcitur. Etiam
nuncias quid in utraq; re cōſilii apud uos fuerit. Quod litterę meæ delectēt
gratulor indicio tuo:ſed utinam ueritatis non amoris ſit hoc teſtimonium.
Qui enim mihi ipſi non placeo: unde aliis placeam ſane non uideo. Quod
etiam te calami grauent rem non incognitam refers. A calamis non uenit
ſors tua:nec creuit. Melius legendo oculos:q̄ ſcribendo manum exercere es
ſolitus:& meditari utilius: q̄ atramenta tractare. Dūmodo te in tuo Secre
tario agnoſcam : libēter remittam operam:& mentem accipiam. Mutinen
ſem autem gratulor in Galliam proficiſci. Gratulationis hæ mihi ſunt cau-
ſę:quod homini mecum a teneris educato:cum quo paupertatem : & peda
gogium pertuli:honor ęſtimatæ Legationis defertur. Etiam quod is pręſul
legatur:qui ſi maxime aduerſante fortuna non implebit mandata:utiq; nec
urgente cupiditate manus implebit. Non referet quoq; ad nos plænum de
decoris nomen. Et lætor quod nondum collatis a Gallo : & Burgundo ca-
ſtris :ſuſpenſis utrinq; adhuc animis exitu tantarum rerum incerto:partito
inter ambos(ut aiunt)metu:non alienum eſt credere diligentia ſenſati : &
accurati patris locum aliquem ad pacificationem futurum. Id annuat Do
minus. De Pyratis ad triremes ſuas male acceptis id mihi nunc ſuccurrit:
quod Scipioni olim de Grachis occiſis. ss. Sic pereant alii : qui talia

quærere pergunt.ss.memor uexati per hyemen noſtri maris:obſeſſæ urbis: exercitæ in miſeros negotiatores diuturnæ calamitatis: ſolennis etiã Anathematis:quo illi die cœnę Domini extra chriſtianam cõmunionem de tribunali eccleſiæ fiunt:In eoſq; eorumq; fortunas ius liberum compræhenſoribus datur:nec dedecore noſtro:ſi quod eſt : nec illorum damno poſſum dolere.Id Deus indulgeat.Vtrunq; uero Senatus decretum : & de differendis ad reditum patrum Cardinalibus : & ad retinendum penes Sedem de Colonienſi iudicium : plurimum laudo:plurimum quoq; in eo perſiſti deſidero.Prçſulem q̃q̃ malum: obiici ſuſpecto per gratiam potẽtum iudicio:& impium eſt:& non ſani exempli. Numerus etiam noſtri ordinis quantus ſit uides.Tantus is eſt:ut Epiſcoporum loco iam habeamur. Ignominia hęc non ſolum Romę oculis aſpicientium patet: ſed foris etiam in audientium conſtricta eſt animis.Vbiq; ea facilitate contemnimur: qua apud Sedem creamur.Quem decorem a patribus noſtris accœpimus : hunc Mantuane moleſtum eſt non retineri.Creari unum ſine multis non licet. Multi addi ſine iniuria noſtræ æſtimationis non poſſunt.Quid ergo inquies?Fidem non ſeruandam cenſebis.Vtique ſeruandam cenſeo.ſed ea non uiolatur:cum temporis tantum cauſa differtur.Eam quoq; minus aliquando licet ſeruari:præſertim cum in ea pręſtanda plus nocemus nobis: q̃ illi proſumus cui eſt obligata.Expende utilitatem Cæſaris & damna Eccleſiæ: uidebis detrimenta noſtra longe plus premere q̃ diu mendicatas:ægre tamen conceſſas Imperatoris commendationes.Georgium diligo ſtudioſum ſemper mei : atq; amantem : ſed decore domus Dei : & noſtris ornamentis nil mihi antiquius.Oro te Mantuane:quod ſedulo facis : ut commune incommodum quãtum ſit animo repures:In cedendiſq; uinetis tuis ne properes. Magnus es a paterno Marchionatu:a Cardinalatu tamen nõ minor. Succedent in illo fratres: hic tibi ad honorem : & opes reliquus fiet. Quanto hic idem honoratior erit:quãto hominum opinione pręſtantior.tanto tu in eccleſia maior:& clarior.Scribo hæc planius:quod quantum auguror abſens:quantum præſens ex te ipſe collegi : in ſuſpitionem adducor:ne tu qui magna ſemper ſpectas:& ad gratiam hominum es inſtitutus:ſtudio retinẽdæ Germanicæ clientelæ : Comparandi etiam Cæſaris:diligentius creationem hanc urgeas:q̃ præſentia tempora poſtulent.Hanc ſuſpitionem augent cuiuſdam ad me ex urbe litteræ:quibus labare patrum nonnullorum animos ſcribit firmos ante:& conſentientes cum cæteris.Sed quicunq; rerum futurus eſt exitus : quando ad noſtrum reditum diſceptatio eſt reſeruata:de his coram agemus :libenterq; tecum aut cadam aut ſtabo.Nunc uale.Ex ſuburbanulo meo.xi.Auguſti.M.cccclxxv.

Pro Xyſto.iiii.Pontifice Maximo ad Regem Daciæ.

COgnouimus ex litteris tuæ Serenitatis i itinere te eſſe:ut ad ſancta Apoſtolorum limina uenias:& ſucceſſorem Petri i terra hac uiſites:Martyrum ſanguine conſecrata.Lætati eo nuncio plurimum ſumus:uidentes peregrinationem tuam plænam eſſe propoſiti boni ac fidelis:& de ſalute animæ non minus q̃ rebus terrenis te cogitare.Specioſa eſt fides tua fili chariſſime:Religioſa etiam ex tam longinquo profectio: tanto quidem in te Rege deuotior: quanto in magnis principibus rarior. Quæris dominum dum inueniri poteſt:& inuocas eum dum ꝓpe eſt. Viarum incõmoda prætuliſti quieti domeſticę:& regnum ſæculi reliquiſti: ut cæleſte regnum parares:illud Saluatoris attẽdens nullam ſatis dignam cõmutationem dare hominem poſſe pro anima ſua. Si ergo fuerint iuxta uerbum Iſaiæ peccata tua ut coccinum: per hæc ſancta opera quaſi nix dealbabuntur.Et ſi fuerint rubra quaſi uermiculus:uelut lana alba erunt.Omnipotens Deus:cui labor hic ſeruit:uenientem te:atq; abeuntem incolumem ſeruet:Angeliſq; ſuis mandet de te: ut cuſtodiant te in omnibus uiis tuis. Nos qui tuam Serenitatem: Comitatumq; tuum omnẽ in tempore accipiant:& in urbẽ uſq; proſequantur: ad fines ditionis eccleſię eſſe iubebimus. Sine incõmodo uenies.Sine incõmodo a bibis.Diſcrimen nullum in domo patris tibi erit timendum.Vbiq; ſi nõ pro meritis:at pro ſtudio noſtro præſto erit lętitia:& charitas. igreſſus uero urbem accipieris obuiis manibus: & paterno ſinu foueberæ:Nullaq; pietatis:& deuotionis officia:quæ pręſtari chatolicis Regibus ſoleãt: a nobis:uenerabilibuſq; fratribus noſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus tibi benemerito deerunt. Veni ergo in benedictione patris fili chariſſime: & pium propoſitum fœliciter imple.

Papienſi Volaterrano.

Scripta eſt hæc epiſtola tpe Pauli ſecundi.

LEgi annotationes tuas diurnas anni ſuperioris:profectionem ſcilicet noſtram in Ethruriam:& reditum ad urbem. Sentis quandoq; mecum in multis:& nonnunq̃ deſiderii noſtri uates es: & īterpres.Ego dum famularer Cardinali Frimano:memor ſum ſcripſiſſe legationem eius omnem ad Genuenſes: quam ſi poſſem reperire in ſcriniis meis Romæ:libenter illam recognoſcerem:eſſetq; ea tibi nõ inutilis ad imitationem.Nam minuta quęq; etiam leuia:quæ uideo te non omiſiſſe:legentem delectant:prout eſt obiurgatio illa noſtra:cum male leporarium emiſiſti in excitatum ab Auguſtino leporem prope Aquam pẽdentem:& paulo poſt cum ſubripuimus trebelliani uini uaſcula quedam a mulione Florentino,eiuſmodi enim etiam leuium recordatio iucunditatem aliquam affert. Moneo ergo ut perſeueres:nec grauet te labor.Vrbana quoq; cum erimus

Romæ etiam annotare poteris: ſed publica tantum. Nos uero Senatoria nonnulla: qđ aliquando fecimus: & Pii: & nunc Pauli Pontificatu: quæ huc nobiſcum detulimus: ſed uulganda illa non ſunt: ne uideremur nimium cu rioſi. tu in ſeceſſu hoc noſtro ea omnia legere poteris: eaq; ſucceſſiuis tēpo ribus male a Colonienſi notario noſtro excepta manu tua exſcribere. Re ctius ille Iudicum Rotæ ambages. Vale. Cras mittemus ad te Henricū cu bicularium cum litteris: illas reſcribito: ad primam tabellariorum occaſio nem Romam mittendas. Iterum uale. Pientię. Venerunt etiam ad manus hodie poſt ſcriptam: & obſignatam epiſtolam nōnulla annotata per Piū. opinor q̄ illa eſſet relaturus ī cōmētarios ſuos. mitto ea ad te etiam ut reſcri bantur: ſed cuſtodi ut pupillā oculi. Romę cum erimus rememora: & uale.

Cardinali Matiſconenſi.

HOc ſolo breues has ſcribo: ut ſcias abſentem Papienſem non mi nus q̄ præſentem Matiſconenſis ſui memorem eſſe: ipſumq; ua lere: idemq; de te: & tuis omnibus cupere. Quem exitum Germa nica tulerint in uoto eſt intelligere. Tam uarie hic eſt nunciatus: ut cui po tiſſimū habenda ſit fides ignorē. Integrā tibi: ſi ſcripſeris: ſummāq; habebo. Fœliciter Vale. Ex ſuburbanulo prope Senas. xi. Auguſti. M. cccclxxv.

Campano Decori meo.

EX mediocribus loculis mittuntur ad te aurei. xxv. quos poſtula ſti. Quod egeas doleo: quod egens a me poſtularis grās habeo. A cceptius nil mihi eſt: q̄ ſubuenire Campano. Etiam cōmenda bilius nihil: q̄ tantæ uirtutis præſuli dona Dei impertiri. Sic facito ſemper cū dura te premunt. Erit ſemper unde (ſi non magna) grata tn̄ colligas mei in te animi ſigna. Secundam tuam ad Ferdinandum profectionem meliore oculo reſpiciat Deus: primæ quidem ſucceſſus non fuit. Erit officii tui inde ſignificare quæcunq; acciderit: ut læta: & triſtia affectu eodem nos habeāt. Rogaui Romæ: ut epigrāmata tua diligenti cura ſelecta: deciesq; Oratii præcepto diligenter ad unguem caſtigata: iam tandem in librum collige res: & ipſe tu ederes: ad quorum perpetuitatem plurimi referre puto: Cam pani: non alterius ingenio emendata inueniri. Si es obſecutus: uel obſequi iam cœpiſti lætor labore: ſi minus: ſcito mi Chauellane: ea ambos ætate eſſe ut canendum iam receptui ſit: & milites recenſendi. Ab urbe Roma rus ueni: & rure Senas: ut ſolennia Aſſumptionis cum meo Senenſi: & his ciuibus agerem. Redeo cras: ut liberiore loco liberior factus lectiunculis: & ſcriptiunculis meis me ibi oblectem. Ciuitatis quidem iam tenet ſacietas. Vale. xvi. Auguſti. M. cccclxxv. Locus ē ubi natus eſt.

Cardinali Mantuano.

IIſdem litteris de morbo:& ualitudine tua cognoui. Vtra res magis affectu me mouerit incertū eſt mihi. Triſtatus æque ſum:& lętatus. Triſticia pęlnum locum non reliquit læticiæ:nec læticia ualere diu triſticiam ſiuit. Deo gratias ago:quod languentem adiuuit: Tibi quod abſentem ignorare domeſtica tua paſſus non es. Temperantius poſthac reſpiciēdus eſt ſtomachus. Vexatus olim ſæpe quietem deſiderat: ea tanto eſt procuranda attentius:quāto eſt ad familiare malū uia procliuior. Miſcere aſſa eliſſis: acida dulcibus: & mollia duris quem non excitent inter tumultum. Iuueni mihi ab aſſiduitate ſtudiorum eadem fuerunt ſtomaci īcommoda. Sic aliquando ſine uiribus fuit: ut omnibus horis reiectaret infuſa. Temptata balnea nil profuere. Medicina tandem mulíebris fuit ſaluti. Ea a remiſſioribus ſtudiis:& ligno aloes:& roris marini aqua prouenit. Lignum aloes docuit cum pane edere:aquam uero:quæ duos tres ue roris marini ſurculos in phiala per noctem tenuerit:uino mixtam ebibere. Vix ſecundum continuata menſem ſic liberauit:ut tolerati ſine offenſione ſint multorum iam annorum extremi languores: Ridebis medicum: ſed ſalutaria multa ſæpe ridentur. Quod profuit monſtro. Et medicorum ars aliud non eſt:q̄ experimenta ī libros relata. Sed de his hactenus. Dedi hoc triduum ſolennibus Aſſumptionis. Fui Senis. Oſtendi me populo: ante eum diem ciuitati inuiſus. Ludorum ſuorum nullum: pręter equorum curſus ſpectaui:atq; hunc quidem nō tam uoluptatis: q̄ uiſendæ Ambroſianæ domus ſtudio. Ea tantę laxitatis:& molis: & magnificentię eſt:ut longe ſuperet tuam:& meam. Exterior ſpecies regiam profert. Interior ornatus: & amplitudo a Regia nil alienum. Is ſe tuæ dignationi cōmendat:& ad ſe diuerti cupit:ſi quando tibi erit hac iter. Proximis diebus Germanus frater Synolphi ſcriptoris Apoſtolici Guido nomine: qui Florentinorum faciebat ſtipendia:& propter contentiones: quæ illi cum Senenſibus ſunt: ſe & oppidulum ſuum Lotharium Pontifici commendarat:ad fines horum eſt īterceptus:huc quoq; perductus carcere nūc: & chataſta:& ferreis pedicis aſſeruatur. Contendūt ut a Synolpho:& fratribus cedatur loco:& loci precium capiant. Hoc ſcripſi:non tam quod te digna res ſit:q̄ ne ſi a me eam nō ītelligeres:male reſpōderi in officio duceres. Redii rus:& ruri hęc ſcribo ualēs:& mihi uni nūc uiuēs. Ex ſuburbano meo. xvii. Auguſti. M.cccclxxv.

Io. Pe. Arriuabenus Ia. Cardinali Papienſi.

TIbi ne an ligonibus iſtis tuis magis gratuler:neſcio. Illi te operatore gloriari poſſunt:& quicqd manu tua plantabis:& feres uberius proueniet. ſi uera eſt ſententia Plinii. gaudente terra uomere Laureato:& triumphali aratore: & illud. Honeſtis manibus lętius omnia

prouenniunt:quoniam & curioſius fiunt. Tibi uero quanta fœlicitatis acceſ ſio:quod liberum curis animum ex medio ſollicitudinum æſtu uendicas: ſi mulq; corporis ualitudinem curas fœlicior es inquã iſta animi quiete: q̃ to to Cardinalatu. Nam quicquid iuuat: quicquid placet: id dumtaxat ĩ hac uita beatum eſt. De affectibus loquor. Auarus non minus iucunditatis in ipſa rerum omnium indigentia ex ſola auri coaceruatione ſentit: q̃ liberalis domeſtico ſplendore:atq; omni ſua munificentia. Scio aliam eſſe rationem ubi de uera fœlicitate diſſerendum eſt. Vtinam accedere poſſem ad quod me inuitas. Nil enĩ magis unq̃ optaui: q̃ liberum animum: liberam operã: in qua nil eſt difficile:nihil labrioſum. Nos urbanis:& Palatinis nõ tam nu trimur:q̃ fatigamur curis. In his omnino plus eſt amaritudinis. Sed ferre oportet quod neceſſitas temporum:non ulla ambitio mea mihi præſcri pſit. Fiet fortaſſe aliquãdo:ut te auſpice hoc pelagus euadamus. Frãciſcus Malleta:ut iam audiſſe te puto:reuocatus a Duce hic fuit. Mediolanum re diens:Orator Venetus itidem abibit. Rex etiam ſuos reuocauit. Signa ſũt hæc hoſtilis animi. Sed tandem Gallicos emulabimur impetus: qui plus habent minarum:q̃ cędis. Vale numen meum terreſtre. Romæ. xix. Augu ſti. M.cccclxxv.

Falconi Synobaldo.

GRatia tua:& Manelli mei:quem unice diligo: & cui plurimum debeo:ad Laurentium ſcripſi: petitionem ita cõmẽdans:ut ma iore ſtudio nec poſſim:nec ſoleam. Quid ſit reſponſurus: aut be niuolentiæ Papienſis daturus:in dubio eſt. Operoſa res petitur:non petita ante:nec quęſita:nec a Pontifice data:in qua plus difficultatis cõſidero ab exemplo:q̃ re. Ne nos tamen noſtrimet pœniteat mouẽda ſunt omnia. Pręſtiti libenter litterarum officium. Alia præſtanda ſi iudicabitis non uos plu ra queretis:q̃ ego impendam. Vrbana quæ nuncias ex conſuetudine grata fuerunt. Illud gratiſſimum:quod Maffeus noſter concanonicus tibi eſt fa ctus. Quod olim ego abſente Mantuano impetrare illi nõ potui: hoc Man tuanus agente me rurſ ualentioribus lacertis extorſit. Gratulare ambobus nomine meo:& fœliciter dicito. Propter ingenium Franciſci:& mores inge nuos:ſummamq; ſuam in me charitatem lætor ſuis ſecundis: & acceſſionẽ honoribus cupio. De Cardinalibus quę ſcripſi magno metu ſcripſi mi Fal co. Veritus ſum ne animum tanti patris offenderem:ſed fiducia amoris no ſtri:& Sedis Apoſtolicę charitas in id manum ſcribendo prouexit. Quod cõſideratior alter:minus tamen amans cõmunia: forſitan declinaſſet:quod in bonam partem acceperit omnia:ago gratias Deo: & dignationem ſuã ſummæ bonitatis cum ſumma benignitate cõmendo. Amicorum quidem

libertas prçſertim quæ uacat ſuperbia:nunq̄ non & patienter:& grate a be
ne inſtitutis accipienda eſt animis.Sacramoro meo hoc tantum nuncia uer
bis meis:ſi propter petitas ab eo uuas carendum & pampinis ē:pampinos
ex conſuetudine mittat :uuas miſſas faciat.Aliquid q̄ nihil accepiſſe eſt ſa
tius.Si non paſcar pampinis ego:paſcentur forſan circunſtantes me beſtię:
quæ iis facile nutriuntur.Mira res Ruffe : ex quanto inchoato ſcribēdi ſtu
dio :ad quātam tepiditatem ille redierit . Viceſimum iam diem nō ſilet me
cum:ſed mutit.Vale.Ex ſuburbano meo.xxiii.Auguſti.M.cccclxxv.

F.Tholetano Electo Caurienſi.

A Domino Deo ē omnis poteſtas . De manu ſua accipietur regnū
Hiſpaniæ: quemcunq; cōtendentiū uolet regnare.Abyſſus mul
ta ſunt eius iudicia. In illorum profundum deſpicere oculi noſtri
non poſſunt:altitudini tantæ non pares.Si noua ſponſa:filia Henrici defun
cti non eſt :magna Aragonenſi ex iuſta cauſa eſt ſpes.Legimus enim exo
rietur in tenebris lumen rectis:& iuſti hęreditabunt terram:& habitabunt
in ſęculum ſæculi ſuper eam . Sin illam eandem e ſolio patris aliena deiecit
ambitio : Illud contra eiuſdem prophetæ Portugallenſi offertur . Domino
derelictus eſt pauper.Orphano:& pupillo erit adiutor.Atq; alibi.Regnū
a gente in gentem transfferetur ,ppter iniuſticias:iniurias: & contumelias :
& diuerſos dolos.Sententiæ Dei hæ ſunt:nec fallentes:nec dubiæ.Dubiam
uero nos iuſti patris fidem habētes:ad futura etiam cæc :illuminatorem ex
pectemus tenebrarum noſtrarum.Veniet cito:& non tardabit:& in lumi
ne ſuo omnes lumen uidebimus . Hæc mea de Hiſpanicis rebus ſententia
eſt:atq; expectatio.Multos Aragonenſis cauſæ aſſertores audiui : te impri
mis : & ſæpius . Multos quoq; repudiatæ filiæ legitimum ortum pro
bantes.Vtrinq; argumenta:atq; ingenia . utrinq; auctores non contemnē
di.Magno ſe iudice quiſq; tuetur.Iudex autem non errans ſcrutans homi
num renes & corda:inter hos uerius iudicabit.In utrunq; uero opto:& pre
cor inclinet miſericordia ſua.In eum præcipue:cui pia ſunt arma:Me quidē
nil in his angit:præter diſciſſi regni mœſticia ſemper Apoſtolicæ Sedi fide
lis:& ad magna idonei.Obitu autē Aſtenſis dolendum eſt plurimū . Vir
Vaſinus ep̄s Aſteñ. erat cum doctus:tum bonus:tum uero etiam in eccleſia utilis.Abrac ſinus
illi ſit requies.Legionenſem autem ſi idem caſus eripiet:opto tibi i ea eccle
ſia ſucceſſionem:maxīe ſi Caurienſi tua eſt tutior : lamentatiſq; impedimē
tis te liberat.Gattus noſter:quando gattus ē:uereor ne murem excipere co
gitans in decipulam ipſe inciderit:& captiui muris auiditatem nimiā dam
net.Præſertim ſi ea conditione tranſlatus eſt:quā proxime ſignificaſti.Fri
gentem ſartaginem exilirē plærunq; cupientes(ut in prouerbio eſt)in ſub

iectas prunas decidimus. Sibi ipſi uel ſtabit: uel cadet. De pictura illa maſſea: & canonicatu nihilominus i Maſſeum collato: Scriptoria etiam libera liter a Pontifice uendita: libenter cognoui. In his non diſcrepant noſtra iudicia. Litteræ: quas ſcribis: ut ſunt ſemper gratiſſimæ: ita te mihi gratiſſimum faciunt. Frequenter ergo ſcribe: & multum: & Vale. Ex ſuburbanulo meo. xxii. Auguſti. M.cccclxxv.

Sacramoro.

Conueniſti cum Autumno uuas iam proferens. Ante hac diſſentire a Iulio noluiſti: cuius eſt pampinos dare. Et poſtremæ litteræ tuæ: & ingenuus adoleſcēs Malateſta tuus: qui mecum fuit: uuis non caruerunt. Id gratum habui: & gratias habeo. Omnium: quę prętimes: ſpondeo nullum futurum. Inter canes Paliliacos negocium eſt: latrare magis: q̄ pugnare aſſuetos. Auaricia: & laſciuia magna çathena eſt: ad tenendos animos molli ocio deditos. Certius Prophetæ dicto hoc habe: & mihi potius crede: q̄ iis: quæ per inane uolitare nunc cernis. Si qd tamen aliter erit: non me morum imutatorum celabis. Marinus Thomacellus nouem diebus hic fuit: decima iuſſu Regis diſceſſit. Me per hoc tempus bis adiit. Sermo pene omnis de finibus inter Senenſes: & Xyſtum: Cōmunia reliqua. De interioribus neuter prompſiſſet. Eſt enim interualli nimis a Ticino Neapolim: & tu me intus noſti: & incute. Futuro Ceſennate plurimum lætor. Vt ſit futurus adiuua quoad potes. Vir idoneus eſt: & per amicus noſtrum utriq;. Samenſi tam puto eſſe rem: q̄ nomen familię. Aragonenſe inſigne fronti inuſſit: & ſi quid ex præteritis erat ſtomaci ab ea familia Laurentio noſtro: nauſeam hoc pręſens factum complebit. Idem de Nicolinis pręnuncio: quos pręſtaret Brotianos rectores eē: q̄ Præſules neapolitanos. Ni me fallit iudicium: ꝑpe eſt: cum noua tritici purgatio Florētiæ fiet. Decennalis erat Coſmo. Non longiorem Nepoti Laurentio exiſtimo futuram. Harum uero eccleſiarum ſeges: quantum purgamenti ferat: & q̄ tollendum imprimis tu ſcis: cui Florentina ſunt nota: & Laurētius notus. Cottis tuis honore Nouarienſis: & tuo: dabitur quod per commodum cœnobii commēdati licebit. Profectus Papiam eſt Carolus Cremonenſis: huius ipſius rei a me habens mandata. Quod annuente: & uolente Petro Cœli aurei potero: tantis commendationibus concedam. Ipſum tamen Petrum: quod moleſtum eſſe non conuenit: omnibus præferam. Iurata a me illi fides ita depoſcit. Vale. Ex ſuburbano meo. xxiiii. Auguſti. M.cccclxxv.

Pacii & Nicolini.

Ioanni Stephano Cottæ.

Lyricis tuis: & elegis tuis: hercle etiam ſoluta oratione tua ſum delectatus. Ad ruſticanas uoluptates meas hæc Vrbana acceſ

ſit:bene feciſti : & benefactorum non te q̃ diu abſum pœniteat. Ab amicis
nullũ gratius abſenti obſequium . Hæc autem epiſtolæ eiuſdem diuerſitas
calatum mihi uirgilianę naidis rettulit . Vt illa pallentes uiolas:& ſumma
papauera carpens:Narciſum:& florem iunxit bene olentis anethi:Tũ ca\
ſia:atq; aliis intexens ſuauibus hęrbis Mollia luteola pinxit uaccinia caltas:
Ita tu a liricis orſus ſoluta oratione excipiens: ad elegos mox conuerſus: ad
eandem orationem ultimo rediens :munus uarietate gratum miſiſti:unde :
tanq̃ ex calato ſuaues miſcentur odores. Gratias itaq; habeo. Sed non pro\
pterea mercede hac Lardiragũ accipies . Aſſenſore opus eſt præſide Cœli
aurei Petro:qui nil incognitum:nil ue inutile iubet decerni. Ab Nouarienſi
meo:& Ariminenſi meo:quibus tu cõmẽdatoribus uteris : rem planius no
ſces. Vale. Ex ſuburbano meo. xxiii. Auguſti. M. cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

IGnoſce ſi pluribus tecum non ago . Canes:& retia ĩ coturnices
parata me uocant. Data hebdomade tota libellis:dandum nunc
eſt aliquid agris. De uenatore clerico dura ẽ lex:de auccupe nul
la. Inſanientem poſt ſtudia oro ne carpe . Adhortatio Flacci eſt: Sume ſtul
ticiam conſiliis breuem. Dulce eſt deſipere in loco. Hunc ego diem duode
cim Heſſer:& duodecim Cæſaribus præfero. Iterum uocor. Vale. Ex ſubur
bano meo. xxv. Auguſti. M. cccclxxv .

Anello Neapolitano Oratori Regio .

VEnit Orator Senenſis Romam ad ueterem litem de finibus:nõ
tam iuribus ſuę ciuitatis fretus:q̃ Regię beneficentiæ opera. Pro
Rege tu iſthic es:Senẽſium amans : & mandatorũ perq̃ ſtudio
ſus. Scio eos cõmendari tibi opus non eſſe:Affuiſti enim ſemper tua ſpon\
te eorum caſibus:& noſti ad rem eccleſiæ:& Regiam quanti hæc conten\
tio referat. Hic unus exitus redditurus eſt Xyſto filios ſuos: & Ferdinando
æternum ius ĩ eos daturus. Si aliter accidat:quid propterea ſperent non ha
bent. Conſumptis iam omnibus perpetuam ſibi diſſenſionem relinqui ĩtel
ligunt. Gratia mea ſi quid apud te poteſt Anelle:tantũ diligentiæ tuæ adii
ciat:quantum res perfecta additura eſt meo in te animo. Vale. Senis. xxv.
Auguſti. M. cccclxxv.

Ol. Cardinali Neapolitano .

SCis q̃ frequenter cõmendarim tuę dignationi Senenſem hanc ci
uitatem:ſtudioſam Regis:& tui imprimis amãtem. Scis ẽt quæ
aliquando rebus eius impenderis. Quod feciſti pater nunc etiam
facito. Mittunt ruſum oratorem Romam ad contentionem antiquam de
finibus:Idq; Regis cõſilio. Audi cum benignitate qua ſoles:cauſamq; am\

ciſſimę ciuitatis adiuta. Vno patrocinio multa pręſtantur. Retinetur eccleſiæ deuota ſemper res publica. Augetur in Ferdinãdum amor: & ſtudium. In te charitas: In me fides ſuaſionum mearum. Suaſi enim ſemper: ut ſpem Regiam plæna fiducia ſequerentur. Adde quod locus nouis conſiliis non relinquetur. Multa aliunde ſunt ſæpe oblata: quæ etſi in plebe non male audiantur uincit tamen amor in Sedem: & Regem. Non eſt periclitanda ſępius popularis uoluntas. Victa malis deniq; cedit: tam procliuis ad odia: cũ deeſſe ſpem uidet: q̄ ad colendum feruens: cum iuſtę curæ ſe eſſe intelligit. Hunc ſibi eſſe ultimum aſſequendæ pacis conatum exiſtimant. Itum eſt primo ad Põtificem: nunc ad Regem. Quem præterea implorent niſi mutata uoluntate non habent. Quo magis te precor: ut Auellum excites. Tu ipſe incumbas: non ante finem diligentię faciens: q̄ publicis noſtris: atq; horum expectationi ſatiſfactum cognoueris. Beneuale mi pater: & Domine. Senis. xxv. Auguſti. M. cccclxxv.

Campanus Iacobo Cardinali Papienſi.

CVm ſecundiores afflabunt uenti maioribus ex loculis recreabimur. Ego animum tuum magis q̄ meam neceſſitatem cõſidero. Alter ad omnia ſuppetit: Alterę nunq̄ offerri poteſt tantum: ut non pluſculum expetatur. Gratias tantæ beneficentiæ ne expectes a me: ſed uel a te ipſo: Cui accreſcit hæc gloria apud poſteros nobiſcum uictura: uel a Pii noſtri beneficiis: apud quem quantus fuerim: quantumq; me efficere conareris: ſit in rerum a te geſtarum ſilentio: duris me premi uiuo te nõ cogito. De profectione ad Ferdinandum ipſe uiderit: mihi ſatis erit pręſentia non defuiſſe. Ordine intelliges omnia: quæcunq; acciderint. Epigrãmatum quando ita eſt iudicium tuum: habebimus delectum: quæ uentura ad poſteritatem uidebuntur auctore te colligemus: quæ minus habebunt roboris: aut gratiæ: uel contemnentur: uel ſupprimentur. Decipimur plærũq; ſtudio noſtri: ſed tamen in limã afferrentur. Gratiores erunt uerſus: quos ipſi emendabimus: q̄ quos cæteri ſomniabũt. Nulli deeſt interpretatio ſua: nec grauis erit is labor: etiam ꝑ cauellis ætas admonet. Cani iam diu receptui cecinerunt. Sed tibi magis cauendum eſt Senis: nedum milites recẽſentur: aliquid interea effluat temporis: dum ſecurius dormitur iſthic. Multa meæ quõdam tuto potuere cauellæ. Sollicitæ molles: quæ nequiere Senę. Vale. Terrami. ii. Septembris. M. cccclxxv.

P. Epiſcopo Tyraſonenſi.

AD litteras: quibus poſtulatá mea impleta ſignificas: hæc pauca ĩ multis occupationibus tuis ſint ſatis. Palatina negocia mi Tyraſonẽſis quod ætate mea recorder: miniſtrum te meliorem non

inuenere. Hominum deſideria patientiſſime audis: audita intelligis: Intellecta exequeris. Dubium: ſtudio maiore an uoluntate. Tempora Pauli: & Xyſti eundem te habuere. Illius tarditas celeritate tua adiuta ẽ. Huius nũc pia mens etiam augetur laboribus. Addo quod nec gratia iuſticiæ nũq̃ obfuit: nec ueritati cupiditas. Innocentem operã de te uſq; cognouimus: ſiue magno: ſiue paruo impendi illam oportuit. Mihi quidem omni tempore ſic affuiſti: ut quod te amarim Petrum: amem nunc Tyraſonenſem non ſit pœnitendum. Nemo unq̃ meorum rettulit nõ facile ad miſſum ſe eſſe: non benigne auditum: Non ſuſcepta etiã libenter quæ uel meo uel ſuo nomine impetranda ſunt data. Referre pro iis gratias cupio: ſed tua poteſtas referendi tulit occaſionem. Per te enim omnia apud Pontificem potes. Habeo igitur q̃ beniuolentiſſimas: & q̃ maximas poſſum: Teq; oro: ut eundem ĩ me: & meos animum ſerues: quando in te & tuos eundem ego ſim habiturus. Vt uero familiare aliquid de Papienſi intelligas: ſcito illum ĩ agris eſſe: Suburbanum um colere uicinum Senis: atq; amœnum. oblectare mentẽ libris & & calamis. Interdum quoq; uoluere ſaxa: & glebas. Voluptatis huius ſi eẽ mecum particeps poſſes: puto gratæ uicis te non pœniteret. Vale. xiii. Septembris. M.cccclxxv.

Cardinali Mantuano.

AD diem donati Domini referuntur munuſcula mea. Obtulerũt illi hodie Magi aurum: thus: & mirham: magnorum myſteriorum prænuncia. Tu quod Deus nõ es: tam multorum nõ eges. Quod Rex ego non ſum tam multa pręſtare nõ poſſum. Seruo igitur diẽ. Dimitto myſteria. Muneror te argumẽto artis ęgregię: ad exemplum nõ amittendæ fortitudinis intexto. Non quo tibi ſit opus: ſed quo inſpectione aſſidua nunq̃ ſit opus. Cape id lætus: & hoſtio uel parieti accõmoda: non pretii: ſed amoris tui Papienſis gratum ſpectaculum. Vale. Romę die Epiphanię. M.cccclxxv.

Sanſon itextus uelo hoſtiario.

Cardinali Vrſino.

Conſuere Vrſinus nuper birreta ſolebat.
Incipit (ut uideo) carmina nunc ſuere.
Illa manum: hæc mentem delectant ludicra: riſu
Vt ſua tangantur pectora: noſtra crepent.
Conſuat utra tamen melius: ſi quęritur: atque
Et birreta ſuit: carmina & ille ſuit

Ad eundem.

Sunt tibi diuiciæ: ſunt mores: uita: poteſtas;
Religio; ingenium: gratia; Nobilitas.

His meritis deerat:ni fallor:ſola poeſis
Ecce uenit:mirum:q̃ bene culta uenit.
Gloria iam noſtra es:laudat tua dicta Senatus:
Roma fidem:uates carmina læta:iocos.
Carmina cude pater:producunt carmina uitam.
Carminibus feruent frigida corda Senum.

Epigramma Campani ad Papienſem in fine epi
ſtolę quę incipit numen meum longo &c.

Mors ſtetit ante fores digitos preſſura minaces:
Calua comam:nigras:horrida falce:manus.
Decedens triſti linquebam ſidera nocte:
Campani ſtygias umbra petebat aquas:
Phębus adeſt:muſæq; ſimul:mortemq; repellunt:
Et clamat:nihil hic impia iuris habes:
Campanum tenuit Papienſis:nunc habet illum
Petrus:ſub Petri numine tutus agit.
Ceſſit:& audito petii quæ nomine:nobis
Parcere noluerat ſęua:pepercit hero.
Nil ueteri Papienſis habes de iure:Poeta
Sub maiore tuus numine ſacra facit.

Lamentatio Cardinalis Papienſis.

O Mantuane pater:q̃ difficile eſt etiam in benefactis detrahẽtium linguas effugere? quã durum in eas incidere? Quieti licet ſimus: nulli moleſtiam inferamus o:culos improborum longe uitemus declinare tñ peſtiferum flagellum non poſſumus. Vbiq; nos inuenit:ubiq; nos quatit:i bñ q̃ male meritos plærũq; crudelius ſęuit. Cũ Dauid ꝓpheta ait:Beati immaculati in uia qui ambulant in lege Dñi. Quid aliud ſenſit: q̃ optandã potius:q̃ ſperandã uitãdę detractionis fortunã? Alio loco dicit ſcriptura:Beatus q tectus eſt a lingua neq̃ :& qui in iracũdia illius nõ trãſiuit: & in uinclis eius non eſt colligatus. Nõne ẽt idẽ cũ propheta ſentire eſt uiſum. Iacobus quoq; Apoſtolus:cũ ait oĩs natura beſtiarũ:& ſerpentũ:& uolucrũ domatur:Linguã nullus hominum poteſt domare. Inquietum malũ eſt:plænum ueneno mortifero. Nõne ẽt uim mali totius planius expreſſit? Quid hęc peſtis non meditat̃:conatur:& ꝑficit? Vitę innocẽti eſt inimica. Virtutis curſum infirmat .beniuolentiã ſoluit. Patrem armat in filios. In fratres bella accendit. Funeſtat domos:& ciuitates genteſq; ſubuertit. Filii hominum dentes eorum arma & ſagitæ: Lingua eorum gladius acutus. In abſentes aũt:q̃ p̃ñtes eſt ſæpe nocẽtior. Nacta (ut eſt ſemp animi abiecti)

uacuum aduerſario locum baccatur licentius : canit facta:atq; infecta:tam
facile aſſenſores inueniens:q̄ eſt ad male:q̄ bene audiendum cōſuetudo no
ſtra procliuior. Iniquitatis huius ſi exemplū quęris:a Papieſi longe ne abi:
recens eſt ſuum:atq; propinquum. Scis quæ abſenti imerentiq; nuper acci
derint. Inſurrexit in eum teſtis iniquus:& mentita eſt iniquitas ſibi. rem om
nem licet teneas libet tamen ad laxamentum mentis etiam his ſcriptis re
ferre. Agebam ruri in ſuburbano meo Senis propinquo : oblectabant me
ibi litteræ:& libri : uiciſſim animi cauſa agri non male culti diligens cura.
Totus in his eram duobus. Raro niſi cum neceſſitas auocabat inde abibā.
Seceſſu:quem per ęſtatem indulſerat Pontifex: tranquille fruebar. ecce mi

Protonotarius de Monēchio.

hi iuxta prophetę uerbū: homo pacis meæ : in quo ſperabam : qui edebat
panes meos:magnificauit ſuper me ſupplantationem. Vel ſua uoluntate:
uel aliena gratia (id quod aliis magis q̄ mihi eſt cognitū) ea cōmentus:
mentituſq; eſt:quę ne tātum impietatis ſub ueſte Domini latere homines
ſciant libenter reticeo: Lenonibus:nedum Cardinali Romanæ Sedis indi
gna:& turpia:perdite aſſerens publica eſſe Senis:paſſim ſermonibus agita
ri:publico etiam ciuitatis iudicio uindicata. Hæc Romæ cū uulgata eſſent
admiranda nōnullis uideri:pleriſq; incredibilia:plurimis:quod tam præſen
ti audacia referrentur:non contemnenda : a quibuſdam uero:quod male af
fectis in me animis eſſent:non ſolum pro ueris habita: ſed propagandæ tur
pitudinis cauſa:ad neſcios circummiſſa. Amicorum nōnulli: qui & ipſi pri
mis nunciati mali diebus in cōmunem dubitationem abiecrant:reuerſi ad ſe
conſciiq; conſuetudinis meæ:qua nō temere ſolerem me duris obiicere:mi
ſerati quoq; fortunam abſentis ad mercatores pergunt:rogant: nūquid Se
nis de Papienſi noui? Negant quicq̄ præter idipſum:quod ſingulis tabella
riis ſoleret afferri ualere illum: & ruri utplurimum agere. Redeunt noti qui
dam negocii cauſa dies ibi plurimos cōmorati :rogati eadem: renunciant
eadem. Venit ad Xyſtum Senenſium Orator finium cauſa:ex eo quod no
tiora ſibi eſſe patriæ ſuæ publica putabantur. de his malis diligentius quæ
ritur. Admiratur quod audit. Nil tale accidiſſe Senis ſe pręſente confirmat.
Vanam omnino rem docet. Redit ab Senenſi eccleſia : ubi æſtatem exege
rat:optimus:& grauiſſimus pater Franciſcus Cardinalis Senenſis : Circun
ſtant eum noſtri ordinis plures : de criminibus ementitis ueri fides exigit:
Ille quē inter ſuos:& in tanto ciuium ſuorū cōcurſu ſecretū nullū:nedū Ro
mani Cardinalis uulgatum facinus potuiſſet latere:nonmodo id deteſtat:
ſed religioſo iureiurādo negat:id ipm uel admiſſum a me eē:uel auditū a ſe:
Impoſſibile docens ſcelus tam grāde:de quo publice cognitū eſſet:nō pri
mum ad ſe peruenisſe, qd erat prudēs pr:cōtendit eā inuidiæ flammā eſſe nō

allatam Senis:ſed Roma ab iis excitatam:quorum oculos lux ſecundę ęſti
mationis meæ forſan perſtringeret.Conſequor ego ſeptimum:ut puto poſt
diem:ſeceſſu eodem reuerſus.Domeſticum incõmodum neſcio . Nulli meo
rum uulnus illatum aperiunt : partim quod extinctos iam rumores tantis
his teſtibus noſcerent : partim quod læticiam reditus triſti nuncio nollent
corrumpi.Anniuerſarium pro defunctis ſacrum eo die apud Põtificem age
batur:quo & patres omnes de more conuenerant.conſedere caſu me apud
Rodericum Vicecancellarium contigit.Is ut conſeſſorum eſt mos : ad ſer
monem inuitans ſciſcitatur primum:ut me Senis æſtate illa habuiſſem:Re
ſpondenti æque:ut proximis annis:ualitudine bona:& animo urbanis mo
leſtiis uacuo : quanta inquit de te interim hic ſunt nunciata? quanta uitæ
obiecta? Fuiſti menſes nõnullos omnium ſermo:atq; admiratio: Suadeo ut
poſthac ubiuis gentium eſſe malis:q̃ Senis.Perculſus dicto atroci: & quęx
nam eſſent obiecta exquirens : non difficile cuncta:ut uulgata erant intelli
go:puncto illo temporis ſic animo affectus:ac tam non ad me pertinere il
lam exiſtimans:ut quaſi non audita ad uerum : ſed accepta per ſomnium
uiderentur.Auctorem tamen facinoris:quem unum pręcipue eſſe monſtra
bat:cum diutius premerem : haud quaq̃ intelligere ualui . Ad neſcio quas
mercatorum litteras caput maledictorum omnium rettulit.Reuerſus do/
mum:atq; hæc mecum recogitans :opportune inquam in hũc diẽ hic nun
cius incidit:ut ſimul & defunctorum:& obiectorum iiſdem oculis deflendi
ſint caſus.Non quieſco animo:ad perquirendum iniquitatis architectum
conuertor.Patres nonnullos appello :quos ab initio indigna collegę abſen
tis fortuna cõmouerat:& per cõmune ſacerdotium obteſtor : ut non ſinant
tantum hoſtem me ignorare: monſtrent cuius ſceleratæ inſidiæ ſint poſt/
hac præcauendæ.Vno omnium teſtimonio:ut non ſunt loquelę:neq; ſermo
nes:quorum non audiantur uoces eorum :impietatis fabricatores:& impie
tatis ſæminatores ſunt ĩdicati.Egi gratias Deo:quod merito nullo meo gra
tis in me eſſent accenſi : pro beneficiis etiam in hac mea mediocritate non
contemnendis mercedem contumeliæ retuliſſent.Dixi cum propheta : Do
mine uim patior :reſponde pro me.Neq; iniquitas mea:neq; peccatum me
um.Sine iniquitate direxi:& cucurri:Tu mihi teſtis es in cœlo : & in terra.
Locuti ſunt pacem cum proximo ſuo : mala autem in cordibus ſuis gere/
bant.Da illis ſecundum opera illorum:& ſecundum nequitiam adinuentio
num ſuarũ.Fateor pater ampliſſime hoc loco poterã(quę uia ad ultionẽ p
xima erat) fidẽ Pontificis implorare:noſtrarũ iniuriarũ ſemper participis:
rem ad Senatum referre:cõmunẽ fortunã noſtri ordinis lamentari:auctorẽ
criminũ apire :iudiciũ petere:pœnas eas repoſcere: quę in taliũ patratores

Fuit hic Pro
tonotarius d
Monēchio:
Gallus ex
Guaſcōia:&
erat continu
us cōmenſa
lis Papienſis

ſacris legibus decernūtur:ſed ego:quem natura ad ignoſcendum facilē: ad
deponendam memoriam ueteris beniuolentiæ difficilem fecit:non ſuſtinui
animo in tantum rerum ſuarum diſcrimen illum adducere. Prætuli lenita-
tem dolori:& ſalutem amici olim hominis: utcunq; de me meriti:legitimę
ultioni.Malui illum a me monitum uerbis:q̄ iudicio correctum abire:& ſen
tire Papienſis lamentantis:q̄ condemnantis iudicis uocem. Vertor ergo ad
te infandæ nequitiæ princeps:non in hominum: ſed Dei iudicium uocans.
Quid egiſti infœlix? quę tanta pœna peccatorum tuorum te fatigauit: ut
de Sacerdote:de bene promerito:de Romanæ eccleſiæ Cardinali confinge
res:quæ honeſtis auribus intelligi nequeunt? & de Lenone erubeſceret Le
no? Vſq; adeo abiiſti pręceps amentia:ut omnino non ſenſeris quem crimi
nandum aſſumpſeris? quanto errore ſis criminatus? quod etiam animæ
piaculum criminando admiſeris? Hęc mecum paululum recognoſce: tan
tiſper dum loquor ſanitatem mentis recipiens. Si es ſponte tua lapſus:quid
te oro ingratius:& male reputatis ſacris tuis indignius? Refer dictum aut
factum:quo a me laceſſitus iuſtæ iracundiæ cauſam inueneris. Referre ul-
lum ſi potes:ſi cogitare:do: falſo etiam inuenta iure inuēta fuiſſe. Sed quid
a me non amice:non pie:non patris pro te cura ſuſceptum? Remetire con
ſilia fidelis ſemper animi plæna: patrocinia ad anxietatem uſq; tempori-
bus tuis adhibita:communicationem amantiſſimam rerum omnium:atq;
uerborum:Interiora multa:& quottidiana:quibus æque mecum indulgen-
ter:& benigne ſemper es habitus. Si homo es: ſi tangeris gratia: ſi ſenſum
humanitatis reliquum ullum feciſti:mirum ni hac recordatione pœniten-
tia ingrati facti animum ſubeat:& magno redemptum optes. uel me nunq̄
cogn tum fuiſſe tibi:uel te nunc tam improbum non eſſe inuentum. At ſi
ineundæ potentiorum gratiæ:quos mihi minus amicos ſentires tua ſeruiuit
impietas:non ne ītelligis miſer primam ueneni partem a te ebibitam eſſe?
probaſti illis ingratam perfidiam: quod es fallax in benemeritum cogni-
tus. Declaraſti quali in eoſdem eſſe aliquando animo poſſes:cum in me ip
ſum tam peſtifero fueris. Leuitatem nunc illi tuam uidentes:leuitati adiun-
ctam beneficiorum obliuionem:obliuioni nequitiam ſociam: crede mihi:
nec te amant:nec probant. Imaginem diſcriminum ſuorum intuentur in
meo:& hominē putant:cuius conſuetudo contagium ferens tp̄is tantū cau
ſa:non fructu beniuolentię ſit adhibenda. Tua illis forſan:uel q̄d ſeſe nimiū
amāt:uel q̄d me multū nō diligūt grata improbitas fuit:ſed tu certe nō gra
tus:quē meo exēplo iā timere cogunt? ita homo amens quęſtum duorum
amicorum facere damno unius querens: peccato ita poſcente: omnium ia
cturā feciſti. Age uero in cōfingendis criminibus q̄d te cōmētore inſanius?

ſtupor né hominis fuit an pecudis:de tanta dignitate id affirmare:quod ni
ſi caſuris mox mendaciis probare non poſſes? Voluntas ut uideo:ad no-
cendum affuit : conſilium defuit.Quid oro minus eſt hominis:q̄ ea priua-
tim obiicere:quę publico teſtimonio illico reuinci poſſint. Excecauit Deus
impiam mentem:ut ſęuire diu in inſontem non poſſet:& uenenum ante op
preſſit:q̄ ad interitum corpus totum apprehenderet.Si uno:aut altero teſte
diluenda mihi obiecta fuiſſent : plures autem citari ad innocentiæ cauſam
non licuiſſet:forſan apud male ſanos argumentorum fides ueniſſet in du-
bium.Tam tibi credere homines:q̄ meis teſtibus potuiſſent: qui & inſtrui
aliquando:& emi pecunia: & deliniri gratia ad mendacium ſolent . Nunc
uero cum tota una republica teſte : in qua hominum milia continentur:&
corruptelis locus non eſt : inuenta neceſſaria refellantur . Quid dici aliud
poteſt? niſi linguam tibi eſſe non mentem : ſcœlus non animum : fallendi
curam non artem.Prȩuideri demens hęc ante oportuit :ac ſi maxime ſcœ-
lus erat miſcendum:utiq; non tanta cęcitate miſcendum. Patet nunc fraus
tua.Cōmenta impia in apertum uenere. Vulgata eſt paſſim ignorata ini-
quitas.Odium publicum es omnium : qui Romæ in numero aliquo ſunt.
Nemo te uidet:qui non deteſtetur.Nemo audit:qui non dignum ſupplicio
iudicet.Cōuerſus eſt dolor tuus in caput tuum: & in uerticem tuum iniqui
tas tua deſcendit:ſed humanę conditionis hæc eſt pœna : quam memoro.
Diuinam miſer attende tremendam ſi ſapis:& tibi mox affuturam:niſi pœ
nitendo ſubueneris.Quæro ex te rurſum (Id eſt enim neceſſarium) quid
ægiſti infœlix. An neſcis quāta ſit animi labes detractio:& q̄ Deo ingrata?
Qui occidit:& qui detrahit:eſt homicida . Ille corpus : hic animā ad interi
tum quęrit. Tanto autem eſt detractor homicida nocentior : quanto maio
ra animæ:q̄ corporis ſunt detrimenta.Et huius breuiora : illius diuturniora
ſunt uulnera:atq; huius ad paucos:illius ad multos dāna perueniunt.Quæ
ſęminauerit homo hæc & metet dicit Apoſtolus.Sæminaſti nomini fratris
tui funeſtum interitum:utiq; & animæ tuę ęternum exitium metes.Celebre
& non fallens eſt illud Ioannis:Omnis qui detrahit fratri ſuo homicida eſt:
& homicida non habet partem in regno Chriſti:& Dei.Quod ergo iam ta
lis es:& tanti peccati reus manifeſte conuinceris: magnitudinem futurę ul
tionis tecum conſidera:ſed audi porro : & uide quanta dirum facinus gra-
uent.Laceraſti Sacerdotem Dei diuinæ ſorti aſcriptum:& uerbo ſuo uetitū
tangi . ſcriptū eſt enī diis nō detrahes.Magnæ plebis Epiſcopū maledictis
es inſectatus:cuius q̄to eſt uitæ cōmendatio ad ſalutē ſubditorū utilior:tan
to tu nequior:& diuino iudicio grauius iam condemnatus.Etiam Roma-
ni Senatus Cardinalē oprobriis affeciſti:in cuius dedecore patrum:& Pon

tificis nota eſt: atq; offenſio. Impius in Deum: in populum mihi creditum noxius: In totum primæ Sedis miniſterium turpis. at ſi hæc grauia ſunt: ſi æternis ſuppliciis uindicanda: cum tamen in ueris ſæpe criminibus acci/dant: quid impudenter mentiri? falſa cõfingere? Iniquum teſtimonium cir cumferre: quid oro eſſe dicemus: aut quibus piaculis a domino deprecan\ dum? o perdita cæcitas: & error omni tempore prædicandus. Non ſentis in ſane: non ſentis obſtructam tibi uiam emerendæ diuinæ pietatis? atq; ita te in impedita damnationis demiſſum: ut quo inde eleuamẽto eximi poſſis plane non uideam. Notum illud in lege chriſtiana eſt: nec tibi abſconditũ: ita in famam: ut in res noſtras furtum hominum exerceri: eo autem grauio ra in hanc: q̃ in illas admitti. Quo iuxta uerbum ſcripturæ: melius eſt no men bonum: quã diuitiæ multæ. Porro autem: quod iuſti iudicii eſt: nõ pri us peccatis his parci: q̃ de ademptis ſit ſatiſfactum. Tu quomodo infoelix falſo a te accuſato nunc ſatiſfacies? Aut qua ratione ademptam æſtimatio/nem nomenq; reſtitues? Fama mali ab uno iam peruolauit ad plurimos. In auribus patrum: & uulgi tua ſunt maledicta. Habet urbs tota quod īfame os uomuit. Nullo iam conatu tam longe diſtractam poſſeſſionem nominis mei contrahere in unum: & legitimo poſſeſſori reddere potes. Et ſi non red dis: peccati tãti reus ad interitum ſempiternum teneris: ſed nec id unquam puto conabere. Veniſti ĩ profundum malorum: reditum iam ad ſanitatem non habens. Pertinacia indomitę mentis emendationi obſtabit. Aſſerere nihilominus quęreris: quod eſt ſemel proterue ementita. Pudor etiam faten dæ improbitatis os obſtruet: breuem opinionem hominum ſaluti perpetuę præferens. Iudicium denīq; domeſticæ turpitudinis mentem confundet: quod haud dubie ſubiturum te noſcis perfidiam tuam: meam innocenti\ am cõfitendo. Funibus funibus his tuis iuxta prophetæ dictum: o peccator aſtringeris: atq; undiq; miſerrimis urgeris anguſtiis: quæ nec tenere te ſi\ ne æterno interitu: nec dimittere ſine diuturna turpitudine poſſint. Quid ergo in tam duris rebus conſilii capies? aut qua mercede captam in exiti\ um animam redimes? Nunquid illius chriſtiano tibi eſt cura: quæ per ba\ ptiſmum renata Deo: te moriente ſuperſtes ad ſupplicum uiuet. Perire eam tam miſere patiere: flammiſq; uindicibus uri? Niſi reſaneſces demens: niſi admiſſum facinus lachrymis aſſiduis deprecaberis: offenſo mihi imprimis fa cies ſatis: qui noĩe nõ reſtituto nec ueniam do: nec dare ulla lege aſtringor. Erũt onerosa uiuẽti: & mortuo luctus: & pœna. ſed qd ego īdigni hoĩs ſcee lus tã multis lamentor? Nonne & patrum nonnullorum dolentius eſt mi/hi deploranda facilitas? qui nonmodo ſuſtinere auribus: ſed ferre animo tantũ iniq̃tatis de me potuere. Primo auditu ſi fuiſſet ille abiectus: ſi neſan

di facti increpitus uerbum non eſſet progreſſus. Eo in loco cœpiſſet finem
impietas: ubi initium ſumpſerat. Nemo enim libenter inuitum auditorem
alloquitur: nemo magnis ingrata inculcat. Ventus aquilo: ut eſt in prouer
biis: diſſipat pluuias: facies triſtis linguam detrahẽtem. Sed uidelicet atten
ti oculi: cupidus intelligẽdi animus: crebra ſciſciratio: clemenſq; auditio nõ
ſolum fingendi audaciam præbuerunt: ſed paſſim quoq; aliis diuulgandi.
Amamus nos ipſos nimium: & noſtræ ſpei nimium indulgemus. Soli eſſe
uolumus: quos publica uox laudet: & dignos honore iudicet: æſtimatio-
nem autem omnem fratris noſtram iacturam eſſe putamus: nec ſtare il-
lam diu incolumem patimur. Peſtis huius Mantuanæ ſi requiritur cauſa: quę
nam eſt alia: aut quæ cogitari alia poteſt? q̃ dira aſſequendi Pontificatus cu
pido? nec beniuolentię interim: nec coniunctioni: nec ullis meritis parcens.
In eo autẽ quęrendo: quod unus eſt: unum tãtum capit: adipiſci plures nõ
poſſunt. Fit ſemper tanta contentio: ut ueteri ſententia difficillimum ſit ſer
uare ſanctam ſocietatem. Etiam ſi Deo placet illud apud nos ex pheniſſis
increbuit: turpe quidem gentilibus: chriſtianis infame: Dei uero ſacerdoti
bus ſcœleratum. Si ius uiolandũ eſt: uiolandum regnandi cauſa. Quã ma
le hoc loco uerum attendimus? Quam contrariam affectibus cæca cupidi
tate uiam tenemus? Licet enim illecebrę uni alicui multæ ſint ad traducen
dos in ſuffragium animos cupidorum: ſolę illę tamen ad explendos cona-
tus ſatis non ſunt. Maioribus delinimẽtis eſt opus: quibus ſæpe deficimur.
Non omnes inter nos cupidi ſunt. Non omnes aberrant uia. Pręferunt mul
ti bonum nomen diuitiis: Integritatem gratiæ: & publicam ſalutem expe-
ctationi priuatæ. Patrum ſecunda opinio imprimis eſt neceſſaria: qua in fa
ctis dictiſq; ueri eſſe putemur: non fallaces: non uani: non uafri: non circum
uentores innocentium fratrum: non noſtri tantum amantes: Referẽtes plæ
runq; ad alienam ſalutẽ ſtudia noſtra: Benigni: placabiles: in publicis Ro
manæ Sedis: & noſtræ religionis non hebetes. Hæc mentibus inſita cogita
tio conciliat animos: ad ſuffragium inclinat. Sine illa raro illecebræ ſucceſ
ſum habent: ea ſine illecebris ſępe ſibi ſecũdum exitum reperit. Hoc ex ge
nere aſſumptiones proximę Pontificũ trium fuere: Pii: Pauli: & Xyſti: qui
bus imprimis fratrum gratia: & charitas: & probata uitæ opinio adiumen-
to ad Pontificatum fuere. Sed iam lamentatis criminationibus meis: deplo
rato patrum nonnullorum ſecundiore in malis aſſenſu: quid mihi ad le-
niendum dolorem nunc ſupereſt? Aut quem Deum adiutorem appellem
pręter Deum noſtrum uerum: & uiuum: in cuius nonmodo diſciplina: ſed
exemplo quoq; ſumma eſt anxietatum quies: ac conſolatio. Ille ſcit ſi-
ne offenſione ulla mea gratis me odio habitum; beneficiis etiam iniqui-

tatem repoſitam:uitam quoq; a ſcoeleribus:quorum eſt ſimulata: tam ab fuiſſe:q̄ abeſt a ſanitate mentis ſcelerū fabricator: Vulnera porro hęc non iudicii eſſe:ſed liuors:ſed ambitionis: ſed male diſſimulati amoris: Deniq; conſpiratione non ratione factum: quod abſentis:innocentiſq; tam inique petitum ſit caput. Ad deponendam memoriam doloris magnopere hæc p̄tinent. Vacans enim culpa cōſcientia grande ſolamen eſt:& iudex ueri Deus ferendis hominum iniquis iudiciis certe adiumento eſt. Illud quoq; non mediocriter leuat:quod in tam maledica ciuitate effugere nemo has inſidias poteſt. Appręhendunt omnes tanto quidem ad facinus ſecuriores:quanto illorum poteſtas:& uita maior:in quos exercentur. Aſſunt etiam gentilium exempla permulta: chriſtianorum pene innumera:quæ collata pręſentibus medicinam certiſſimam afferant. Quotus enim quiſq; martyrū Dei hęc flagella uiuens non ſenſit? Quam ſæpe meritos bene ingrata iudicia circumuenere? Quam crebro præſtantes gloria lingua inuida perdidit? Quā frequēter inſontes:immaculatos:in uia Domini ambulantes:falſi teſtes ad ſupplicia rapuere. Voluminis immenſi nō lamentationis huius: illorum eſt numerus. Libri:hyſtoriæ legentibus paſſim iſta miniſtrant. Fuit ſemper inimica ueritati iniquitas: Virtuti inuidia: tenebræ luci: ſed unum hoc Domini Saluatoris:ſi ab eſſent cætera: nonne ſatis ſuperq; eſt:ad noſtra non modo patienti:ſed libenti etiam animo perferenda? Filius Dei uia:& ueritas: Agnus immaculatus:qui peccatum non fecit:& in ore eius non eſt dolus inuentus. Inquam filius Dei declinare hanc peſtem non ualuit. Quanti ea eſſet exēplo ſuo ſatis edocuit:uini:conuiuiorum uoracitatis:blaſphemię: peccatoris conſortii:mendacii:Demoniorum ſeditionis eſt in ſimulatus nō nunq̄:Lapidibus aliquando appetitus: Falſis demum teſtibus accuſatus: Morti addictus:atq;(ut utar Iſaię uerbo)cū ſceleratis etiē reputatus. Mollis eſſem nimium animi: nimiumq; mihi indulgentis:ſi nollem id in me pati quod Chriſtus eſt paſſus:& in me admirari:quod ab ſe ille Dominus: & magiſter abiudicandum non cenſuit. Per gloriam: & ignominiam inquit Apoſtolus:per infamiam:& bonam famam:ut ſeductores:& ueraces. Atq; alibi. Aliis odor uitę in uitam: aliis odor mortis in mortē. Feram ergo falſum hunc teſtem:falſos hos fratres: quanto in hac infirmitate ualentius potero. Putaboq; ad meam ſalutem inducta hæc uerbera: ut non ſuperbiam: ut bonę æſtimationis opinione non infler:ut deniq; gratum Deo me putē: qui quos diligit caſtigat:& arguit. non ſolus quoq; ætate noſtra ex noſtro ordine hæc fero. Tormentis eiſdem pulſati ſunt plures. Scis nuper:ut de cæteris ſileam: Cardinales quinq; fide:uita:& ueritate inſignes proditæ maieſtatis Pontifici accuſatos creditum aliquandiu crimen:ac perquiſitum: nec

ante credendi:& perquirendi finem factū:q̄ reuelante abſcondita Domino lux orta eſt iuſto:& rectis corde lætitia. Incidiſſent ſi illi in feruidum aliquē p̄cipitemq; Pontificem:poterant primo illo falſæ accuſationis auditu:uel capitis :uel certe diuturnæ ignominiæ iniuſtum ſupplicium : inmeritumq; ſubire : ſed pia huius noſtri mens clemenſq; natura medicamento temporis uſa:innocentiæ filiorū expectando ſubuenit. Dura res Mantuanæ:atq; omnium ad perferendum duriſſima : ſed tamen ferenda quando aliter declinari non poteſt. Hortor autem hunc detractorem meum : ac iuxta præceptū Apoſtoli in ſpiritu lenitatis admoneo:primum ut peccati pœnitēs offenſo faciat ſatis:& lingua ſanet uulnus:qua intulit: Redimere alia ratione amiſſam ſalutē non poteſt:Deinde ut quieſcat:ſatis ſibi habens præſens facinus impune præteritum:nullamq; ultionem a bono ſacerdote quęſitam. Nō ſæpe tamen hominis unius periclitandam patientiam putet. Iraſcimur iuſte nonnunq̄:& reſpondere ſtulto iuxta ſtulticiam ſuam monemur. Porro autē ut uideat q̄ diſpar gratia ſuis meritus habeatur: Ille ī me gratis accenſus ē : ego prouocatus nec illi iraſcor. Ille amici uitam falſis criminibus perculit : ego ſuam ne ueris quidem una littera attigi. Ille meum nomen ad calumniam palam circumtulit:ego ſuum tegēdi turpis facti cauſa reticui. Ille ut perdere uoluit:Ego ut ſaluus fiat:opto:& quæro. His beneficiis uinci ſi poterit erit quod læter:ſi minus : iniquitatem pertinacem uindicandam illi relinquo:qui dixit mihi uindictam:& ego retribuam. Nec uiuenti: nec mortuo ulli unq̄ ſua defuit operum merces. Redeo ad hos:quos ſæpe notaui collegas:& patres obtrectationum mearum affines. Liberior iam iterior acerbitas eſt retegenda:ut ſi quid ab initio lamentationis eſt a me diſſimulatū: non propterea ignoratum: ſi quid nunc quoq; obmiſſum:non propterea remiſſum ſibi exiſtiment. Oro per cōmunis dignitatis: & loci noſtri religionem primum:ut in amorem mihi reſpondeant:amentq; qui amant. Si minus id poſſunt:ne habeant odio. Id quoq; ſi nequeūt:maledictis ne lacerēt. Auctores illa ſuos grauius ſæpe offendunt:q̄ quos indigne fatigant. Omnibus eſt turpis detractio:noſtrę uero ſorti turpiſſima. In ſuam dignitatem ſęuit:qui in collegæ famam eſt impius. Non ſunt quæ dicam inania: magnis ea teſtibus poſſum referre. In cubiculis:ī cœtibus amicorum :ubi cūq; eos ſors offert : ad omnem mei nominis cōmemorationem in contumelias meas ſic accenduntur:ut ex iis ſolis ſtare totas eorum fortunas appareat. Non Cardinalium:non præſulum:nō quod indignius eſt infimæ ſortis hominū auribus parcunt. Implent eas confratris:& conſacerdotis opprobriis. Rogant identidem:ut: ne ex profeſſo exercere inimicicias uideant: non renuncient mihi:non ſua nomina indicent. Plæroſq; etiā iuſiurandi:& cōfeſſionis

Contra alios Cardinales.

religione nituntur aſtringere. Aiunt tamē ſeſe ſcire: quæ criminentur ue-
ra eſſe: non dubitanda: diligēter quæſita: & certis auctoribus itellecta. Plæ
nos dictorum fide dimittere ſe illos exiſtimant: abeunt illi inanes. Tacitur
nos ſperant futuros: ad me illico ueniunt. Renunciant ſingula: & deteſtati
nequitiam: dolent in tanta frontium noſtrarum coniunctione tantum ani-
morū diſcidiū inueniri. Pertuli eos Mantuane hucuſq;: diſſimulaui multa:
morbis animorum multa indulſi: ambitioni nō impietati aſcripſi calum-
nias: etiam nouiſſimam hanc ſecurim. Cui grauius infligendæ manus iun
xere: fero ut poſſum. Iraſci amicis nō temere ſoleo: nec cū merentur qdem.
tum ſacerdotem me ſcio: cui eſt dictum: Inquire pacem: & proſequere eā: &
noli uinci a malo: ſed uince in bono malum. Vereor tamen ne in dignatio
num cumulus tantopere in diem creſcens aliquando ſuo pondere ruat: & af
flicta continuatione mali patientia: cedere infirmitati cogatur. Humani ſu
mus omnes. Tangimur gratia. tāgimur odio. Ignominiæ: & laudi obnoxii
ſunt noſtri affectus. Non eſt fatiganda mens hominis totiens: nec tam diu
aliena abutendum modeſtia. Nimium onuſta nauis plerunq; deprimitur:
& contempti nimium funes rumpuntur. Langoris iam non patientiæ ſunt
mea ſilentia: & quod diu contineo non ad uirtutis: ſed ad conſcientiæ ſignū
refertur. Iterum dico: Vereor ne longo uexatus tempore ſpretus ſemper: ma
liloquio finem non uidens: quod in aliis damno inuitus cogar ipſe ſuſcipere.
Id ſi fecero Mantuane mihi ipſi non deero. Ad loquendum: & ſcribendum
abunde ſuppetet ſeges. Scio q̃ ferax ſit ager. Illorum dicta continebuntur
mœnibus urbis: mea qualiacunq; fuerint: ſi non alpes tranſcendent: extra
tamen Latium uagabūtur. Ad paucos ſua peruenient: ad plurimos mea. Il
la breui interibunt: hęc ni fallor: ad poſteros ꝑferentur. Diſcent ingrati ue
xatores quid fuerit lucri: amicum innocentē: quietum: & nulli moleſtum:
primo a ſe deſertum fuiſſe: poſt ꝑditum: poſtremo oppugnatum. etiam no
ſcent q̃ inutile ridendumq; ſit in alios dicere: qui de ſe facile poſſunt audire.
Da ueniā pater Ampliſſime ſi feruidius loquor: & mitiſſimis ſenſibus tuis
lamentando non ſeruio: aliena id inclementia cogit. Sine iracundia tamen
cuncta lamentor: nihil ſine dolore. Tecum mihi eſt ſermo: qui nonmodo
me amas: ſed ſcis q̃ indigna ſim paſſus. Aſpice propius Fortunam amici: &
quātum potes: ab inſidiis inimicorum illum tuere. Mea omnia iuſtæ ſemꝑ
tibi curæ ſunt habita. Affuiſti cōſilio: ſpe non defuiſti. Etiam memoria diei
illius atq; horæ non excidit animo: in qua ambo ad miniſterium Romanæ
ſedis abuno eodemq; patre: una eademq; dextra benedictionis ſignum iun
ctim accepimus. Ex illo tempore tuum me exiſtimaſti: & familiæ tuæ ęter
na fide addictum. Non es paſſus proteri me: aut ullis inuidorum machi-

nis pelli. Acceſſiones meas tuas putaſti: detrimenta mea utiq; & tua. Nu-
per quoq; cum tam impie lacerarer ido'ebas: angebaris: negabas crede͂da
quæ dicebantur. Sine mœrore aures ferre non poterant crimina indigna: &
tam turpiter ementita. hu͂c quæſo ſemper in me animum retine: ut certe uo
luntate tua: & meis officiis retenturum te ſpero: Incolumiq; amante Man-
tuano inimicorum meorum conatus: & ſi aliquando dolituros: nunq̄ tam: en
mihi nocituros confido. Vale.

Laudiuius Vezane͂ſis Lune͂ſ. Eques Hieroſolimita͂ſ. Cardinali Papie͂ſ.

Quæ nup apud Schytas Europę ab imaniſſimo Rege Turcoru͂
in ponto geſta ſunt: etſi oía calamitatibus plæna uideantur: ea͂
tibi paucis referre inſtitui: ut ſentiat tande͂ Romanus Pontifex:
atq; uniuerſus orbis Senatus hanc maximam omnium cladem cum ſu͂mo
Chriſtianæ reipublicę detrime͂to accoeptam. quum tantæ pręſertim uícto
riæ Barbaris acceſſio facta ſit: ut nonmodo rei huius noua perturbatio uni
uerſi quidem Orientis animos inuaſerit: ſed omnia Turcorum poſſe uiri-
bus expugnari prędice͂t homines: & qui Euxinu͂ mare atq; Aegeum tene͂t:
fugam potius q̄ arma meditentur: atq; ea uis animorum quę olim maiori-
bus noſtris fuit in exercitu Chriſtiano fracta: nec ullam ſpem ſalutis poſita͂
in noſtris intelligo niſi occidens uniuerſus ad arma coniuret: atq; uno tem
pore terra mariq; Turcus oppugnetur. nam tot bellorum impenſis rem ꝓ
trahere non uideo quid profuturum ſit: poſt enim captam Bizantium: quę
in Propontide ſita eſt: qua͂tas calamitates Chriſtiani accoeperint niſi tene͂
res omnia: referre͂. Itaq; gręcis primum ludibrio habitis: mox ad Barbaros
ferro penetrauit: Miſſioſq; & Treballos ſuperioribus a͂nis uariis afflixit cla
dibus. nuper uero in Tauricam cherſoneſſum ingenti claſſe co͂parata naui
gauit: & quum legiones militum in terra͂ expoſuiſſet: inſperato Scythas ag
greſſus: atq; urbem Theodoxiam: quæ nunc a barbaris Caſa appellatur:
Genue͂ſium coloniam magna ui cœpit oppugnare: Rex ipſe uero Scytha
rum tanta belli mole oppreſſus cum mille: & quingentis equitibus in urbe͂
ſeſe recepit: cæteri uero qui in aciem educti fuerant militum proditione ad
Turcum deſciuere. Itaq; nulla pugnandi itermiſſione oppidanis facta: die
bus quattuor: & totidem continuis noctibus exercitu propius admoto per
git obſeſſos expugnare. pars uero ciuium qui ſeſe intra urbis uallu͂: ac moe
nia tutabantur: quum uim hoſtiu͂ ingruentem ferre diutius no͂ poſſent: ab
obſidione liberari apud magiſtratus ſuos flagitabant. reclamantibus illis
ſeditio orta eſt: itaq; oppidani proditione facta ſeſe mox hoſti dediderunt.
Turcus uero poſt urbis captæ uictoriam quum ingentem prædam militi-
bus ſuis diuiſiſſet: mox ad omnia ſuppliciorum genera in captiuos animu͂

conuertit. Itaq; impetu facto ex licentia ferri deſęuire barbari cœperunt: Quotquot enim obuiam excepti militū gladiis trucidabantur. Nullus fuit in captiuos miſericordiæ locus: nulla in Deum pietas: & religio: nullum etiam crudelitatis genus omiſſum. Alii quidem inexcogitato ſuppliciorū genere torquebantur: alii inter uarios cruciatus miſerabili fato exanimati ſūt: nonnullos uero ad necem uſq; uerberibus cædi Rex ipſe imperauit. Conſulem quoq; ipſum atq; urbis Prętorem capite truncauit. Patricios uero omnes: & uniuerſum quidem Senatum ferro aggreſſus eſt. Ciues enim ex ſenioribus trecentos ad unum interemit: mox in reliquam plebis multitudinē furore debaccatus. audires teneros infantium uagitus: & triſtes parentum lachrymas: atq; urbe tota ſæuos paſſim matrum ululatus. o q̄ triſte omnibus ſpectaculum fuit: in tanta urbis atq; hominum ſtrage ubiq; morientiū gemitus: & opem implorātium uota exaudire. Sed Turcus multo ferocior ad omnia ſtetit immobilis: nec unq̄ oculos ad miſericordiam deflexit: ſed contempta dei religione tam immane facinus aggreſſus: ut humana ſimul & diuina permiſceuerit. Non aris ille Sanctorū pepercit non templis maiorum: non pueris deniq; nec uirginibus: quos ſatellitū manibus attractos in conſpectu parentum iuſſit occidi. matronas quoq; nobiles & iam ſenio confectas nullo ſexus diſcrimine habito trucidari īperauit. Itaq; nullus fuit crudelitati modus. poſtea uero præſidiis militum in urbe capta diſpoſitis: ipſe omnem Pontici maris orā claſſe depopulatus. hinc ad Getas qui trans Danubium incolunt arma conuertit: ut arcem eorum munitiſſimam expugnaret: & iam caſtra admouit. huic tamē ab oppidanis in dies acrius r. ſiſtitur: ut incertum ſit ad quos potius uictoria declinet. Habes igitur infœlicis belli exitum: quod nuper in Taurica Cherſoneſſo geſtum. Quid enim grauiora expectamus: quotidie maiora quidem Turcus in Chriſtianos molitur: & incredibili exercitu comparato bellum renouauit: ut in Italiam claſſe traiiciat. atq; de inſulis Aegei omnibus actum: ſi uera ſunt quæ nobis quottidie formidoloſa nunciantur. Quid facimus igitur chriſtiani? quid in tanta belli mole dormitamus? tanq̄ nihil ad nos ſpectet. nemo eſt qui tātæ cladis meminerit quanta. xx. fere ſuperioribus annis accœpimus. Vbi uis illa animorum eſtq; quę olim maioribus noſtris fuit? ubi nominis latini maieſtas? ubi deniq; bellica Romanorū uirtus: & Imperii gloria? atq; utinā falſus ſim: de chriſtianis actum niſi maturius hoſti occurratur. Iam minori dominatur Aſiæ: & omnis Pontici maris ora nup illi adiecta. Signa quoq; ad Tanaim & Meotidē uſq; prouexit: & Græcia omnis ī poteſtatē bello redacta, paucæ tamen adhuc maritimæ urbes in fide retinentur: libertate Venetorū defenſæ. De incredibili uero Rodhiorum uirtute: ac militum noſtrorum con

ſtantia bene ſperandum eſt:nam magnitudine quidem animi:& armorum
exercitatione longe cæteris pręſtare uidētur:atq; omnia ad neceſſarios bel
li uſus indies comparamus:& nobis rerum commeatus abunde ſuppetūt:
urbem uero ipſam mœnibus & ingenti uallo clauſimus:atq; omnes machi
nas & tormentorum genera ad uim hoſtium arcendam murorum propu
gnaculis ereximus:ut ſi quando belli uſus euenerit non tam conſtanter ho
ſtem excipere uideamur:q̄ fortiter ꝓpulſare. Vale fœlix:ac Laudiuii tui me
mor:quem ſcias tui profecto ſtudioſiſſimum eſſe:ac tuum nomen in hos uſ
q; Orientis populos extollere:ac prædicare. Vale iterum. Rhodi calendis
Auguſti.M.cccclxxv.

DE inſularum Geographia: quam tuo nomīe edidi iudicium expe ctō: quāuis Romæ nunc pueri naſum rhynocerotis habent:& ipſe doctorum aures acutas nimium reformido:ſed te iudice fo rum non declinabo: etiam ſi omnes reclament:nam ſcio cæteris placitura quæ tu nō improbaueris. ſentiant maledici quid uelint: nos quidem ea ī cō muni ſcripſimus utilitate:non dicendi gloriam quęſiuimus. Vale.

Hoc opus p ditum eſt.

G.Lollio Picolominco.

QVid hoc Ianuario Senenſi agro acciderit neſcio: aquis ab ſortus
eſt Romanus. Creuit ex niuibus Tybris trāſcendēs muros hor
torum meorum: atq; intra atria ædium quattuor prope ulnas aſ
cendens.Cimba iri ad me exiriq; oportuit.In ſuperiora etiam domus ſe re
cœpit familia. Sexta is die menſis aluei ſummā æquauit:ſeptima effluxit:
octaua in eam quam dico altitudinem uenit:qui & non multum imminu
tus nunc quoq; continuat.Serpentum uis ingens delata in mare excauer
nis agriſq; excita:ac rapta.Prata quę ſub Vaticano ſūt:æque ac alueus pla
na:& plæna. Porta Adriani fluctibus in eā delatis: inferri quicq̄ efferriq;
non potuit.Quæq; hoc remiſſionis anno:peregre undiq; uenietes accœpit:
confluentes nunc undiq; gurgites capit. Via ad Pōtificem obſeſſa iri in ſe
natum per Adriani molem oportuit. Cellaria pene omnia humiliori par
te urbis depreſſa iacturam ſenſere. Intra Apoſtoli Pauli ædem ad primum
ſummi altaris gradum aqua conſcendit. Lignatorum damna non refero.
magna ea fuerunt. Integras lignorum ſtrues auferri ipſe ex feneſtris totas
conſpexi.In uinetis palorum nihil relictum eſt.Auulſæ arbores multæ.cau
ponulis quoq;:& mapalibus ad Tyberim poſitis omnifariam ſupellex aba
cta.Niues altiores: diuturniores imbres diluuium Romę maius annos ab
hinc ſexaginta meminit nemo. Timuimus tēpora Noe: deleriq; iterū quę
ſunt ſuper terram credidimus. Vocatu mei Senenſis confugi ad eum: ubi
& ſum.Domus ad ſacerdotalem frugalitatem:nō minus ad dignitatē Car

dinalatus conſtructa utrunq; commode capit. Quã ab eo benigne accipiat tu Lolli cõſidera: qui ſcis q̃ pio ille ingenio ſit: & quo affectu me amet. Ea certe eſt charitas: ut gratiæ referendæ adempta pene ſit omnis noſtra facultas. Sed quam a rebus non potero ab animo gratitudinem ſummam. Aiũt ſcriptores futurorum uatem eſſe hunc fluuium: grande aliquid inundationibus ſuis portendere. Hyſtoriæ liuianæ hoc docent: hoc admonet Plinius. Lyricis ſuis idem Flaccus teſtatur. Sedente Pelagio ſecundo: & imperãte Mauritio: cum uſq; adeo ſe extuliſſet: ut tranſcenderet muros urbis: draconem magnitudinis mirę: reptilium uim infinitam ſecum conuolueret: his poſtmodum ad litus eiectis: ſoleq; corruptis: & auſtris ad proxima tabem ferentibus: peſtilentiæ tantum ſucceſſit: ut ad paucitatem redactę Romæ familiæ ſint: uacuæ factę domus innumeræ: Ipſe autem inprimis abſumptus Pelagius. Quid nobis accidet neſcio. Subueniat Dominus: ac quicqd eſt: quod mali Tybris prænunciat: in caput blaſphemãtium nomẽ ſuũ uertatur. Hæc raptim ſcripſi: ut noſtra non ignorares: & te reſpondente ueſtra ego cognoſcerem. Saluta meis uerbis uxorem: & liberos: & Vale. Romæ Ianuarii. M.cccclxxvi.

Creuit ad hoc ſignum: tranſcendens limina Tybris:
  Octaua Ianii cõmemoranda dies.
Territa Roma: Noe redeunt nunc tempora dixit
  Diluuio: ac rurſum corruet omne genus.
Hunc annum uerſu: longum eſt deſcribere: uerum
  Subdita de numeris te nota plane docet.

Nulla tui: ut uideo: eſt Papienſis cura Latine.
  Obruitur Tybri: ſubuenis at nihilum.
Vina natant: deſit panis: conſumpta farina eſt:
  Et tremit aſſiduis fluctibus icta domus.
Parua in me ſpes eſt: obſeſſus tendere palmas
  Vicino impellor. da pater auxilium.
Piſces ſunt fateor: ſed non ſunt retia: non eſt
  Sartago: atq; oleum: non quoq; mica ſalis.
Cuncta improuiſus ſecum tulit impetus. aut tu
  Me iuua: uel crimen tu pereuntis habe.

Magna quidem Vrſino debetur gratia: noſtri eſt
  Et memor: & quęrit ne pereamus aquis.
Offert obeſſis; quæ ſunt gratiſſima; quæq;

Oblata a magnis grande leuamen habent.
Vt genus inſigne eſt:ſic facta:& dicta latine
Hæc ſunt:nã ſpecimen nominis:ac generis
Figetur clauo pietas monſtrata trabali.
Tu pater æternum:Tu mihi rector.

Ad eundem.

Nil mihi reſcribis: nil ſcribis:mortua muſa eſt
Tam feſtiua prius:tam bona:tam facilis.
Diſpeream:in cauſa illa eſt:illa unica:quod te
Querentem uexat ſyllaba:longa:breuis.

Campanus Ia.Cardinali Papienſi.

DEus Deus meus:qui nũquam me dereliquiſti quin fuerim exau
ditus:quotiens opem implorauí: nunc dormio í dexterã leuãq;
ſecurus.Nihil a te poſtulo:niſi ut charitate erga me perſtes tua.
Viuo te ſatis eſt mihi fortunarum: nullius rei egeo.Neapolim ad hunc diẽ
proficiſci non placuit.Regio puero inſeruire tam grandeuum:addo etiam
tam imperioſum hominem:indecorum exiſtimaui.quod ſi datum eſſet a ſu
peris ut in ſeruitio conſeneſcerem: honeſtior Romæ uita tranſigi inter or
dinis mei antiſtites potuiſſet:& fortuna expectari:apᵈ te præſertim: a quo
tantũ mihi ad hũc diem collatum extitit: q̃tum meæ neceſſitudines poſtu
larunt.Stat uitæ ratio qualis ſolet eſſe beatis: & magnas is habet:qui pro
pe ſpernit opes.Poſſem tibi reddere rationem ingenii: ſed fiet cum erimus
una.Antonium Senẽſem audies:atq; exaudies.Vale.Terami.vi.Februarii
M.cccclxxvi.

G.Epiſcopo Agrienſi.

SI te hactenus uoluntate dilexi: neceſſitate quidem nũc cogor di
ligere.Ea enim ſunt opera tua in publica Chriſtianorum:& pri
uata ſedis Apoſtolicę cauſa: ut Agrienſis non me meminiſſe in
gratum ſit:illum non amare nephariũ.Amo te pater: amori totiens acceſ
ſio fit:quotiens recitatis in Senatu litteris tuis:etiam actionum documenta
ſimul tenentur.Ne dubita.Tuus eſt Papienſis: nõ tam ſcribendi q̃ præſtã
di cupidus:nec tã ad iram q̃ ad opera promptus. Idipſum planius noſces:
cum de pręmiis diſcriminum:& laborum tuorum ad nos referetur.Quod
optaui priuato: & in tunica adhuc Franciſci agenti:id crede publice mini
ſtranti:& ad præſulatum aſſumpto nonmodo opoto:ſed modis oĩbus quę
ro.Obſtant adhuc tempora:aliena ambitione magiſq̃ noſtra uoluntate ti
bi aduerſa.Sed non obſtabunt diu.Breui:ut puto:erit quod cupimus:& qᵈ
imprimis ad cõmune opus eſt utile. Pietate ſua id Dominus tribuat.Rex

Mathias in cœlo apud nos eſt. Gloria inuicti Principis maior eſſe Romę non poteſt. Prædicantur omnium linguis facta ingentia: priuatimq; & publice pro eius ſalute uota ſuſcipiuntur. Sed utinam: quæ noſtra eſt aliorum quoq; mens eſſet. Duriſſimam hyemem pro fide nunc patienti: & caput unum obiicieti pro omnibus: non deeſſent ſubſidia: quæ uel dilata diutius: uel parcius miniſtrata q̃ oporteret: uereor ne magnarum calamitatum ſint cauſa. Multi quæ ſua ſunt intuentur: non quę Ieſu Chriſti: affectum adhibẽtes: non rationem ad capiendum conſilium. Hic tamen Pontifex noſter ſupra uires contendens: omnia molitur: & temptat. Oratores italos non dimittit a ſe: ut maiora decimali contributione pręſtent ſedulo adnititur. De decimis clericorũ: & uigeſimis Iudeorũ eſt impetratum. Sed quantula hæc ſunt ad tantum bellum ſuſtinendum præſidia. Quid enim centena milia inopi Regi cõtra Aſiæ: & bonę partis Europæ potentiſſimũ Dominum? Contributionem autem ſęcularem nondum impetrauit. Ei impetrandæ totum ſe exhibet. Nos patris fideliter laborãtis ſeqmur quoad poſſumus ſtudia. Emolliat Deus corda dura: menteſq; cęcas illuminet: ne ambulemus in tenebris: & in umbra mortis: ac defenſore tanto deſerto: ſero lugeamus: nõ cognitam prius fuiſſe uiam noſtræ ſalutis. In periculis his & rebus tam aſperis ſerua teipſum pater: quodq; tuæ uirtutis: & religionis ſemper fuit: Sacerdotem te recordare. Vale. Romæ. vii. Martii. M.cccclxxvii.

Cardinali Mantuano.

Mantuane protector uiue: & uale. Heri ueſperi Senam ingreſſus ſum: dies complures ante in ſuburbanulo cõmoratus: quod dubiis his temporibus ingratos eſſe Senenſibus eos cognoueram: qa uobis recens aduenniunt. Paro ad uicinas aquas procedere: quarum potatio ſaluti eſt rhenibus. Ab his in ciuitatem reuertar: & nunc hic: nunc ruri ſi per peſtilentiam propinquantem licebit: æſtatis reliquum exigam. Inuaſit enim & dure uexat uicina agri huius oppida duo Paganicũ: atq; Archidoxum: unde neceſſario ſunt crebra comertia. Tu interim uale pater. Incolumitatis memoriam habe: & Papienſem ſerua. Tuus eſt enim: quicquid illi rerum & famæ accedit: atq; decedit: poſſeſſionis tuæ eſt iactura: & lucrum. Quod apud uos: & Gallum: & Burgũdum: & Hungarum agitur ex te uero ſemper auctore opto cognoſcere. Senæ. xxiii. Iunii. M.cccclxxvi.

Iacobo Volaterrano.

Arianus faber lignarius dolauit iam aſſeres: & pinxit regulas. Accintus eſt ad lacunarium opus: ad quod ſtruendi ſunt pontes. In iis firmandis puto lateritiũ diſſoluetur: niſi ut tu ſcribis: ſit ſuprema pars operis. Quare uide: & prouide. Ipſe ut puto: cras ueniet. Finem

dicrum:quantum uideo: proponit ſeruare. Lignario operante poterit ex iiſ
dem pontibus pictor depingere. Hoc quoq; mente ne excidat. Satiſfactio/
nem de Froſino accipio. Cura:ut terra de piſcina effoſſa æqua portione ad
latera:& frontes feratur. Vale.

F. Cardinalis Mantuanus Iacobo Cardinali Papienſi.

Nihil ambigo iam ad aures Reuerendiſſimę. D. ueſtræ delatũ eſſe
nuncium obitus. bo. me. Dñi Cardinalis Bononieñ: quẽ non po
tui non maxime deplorare ob meam in eum præcipuã obſeruã
tiam:& ſeruitutẽ. ſuitq; mihi eo acerbior: quo breuiore tpe: tanq̃ ex plana i
columitate: ꝑ illius patris ætate:& ualitudine: ueluti ſubtractus uiſus eſt.
Scio idẽ uobis accidiſſe:& propterea mei officii eſt primũ ſimul cõlugere:
deinde pro conſueto humanæ ſortis remedio cõem hanc triſticiã lenire: qđ
eo paucioribus uerbis apud Reuerendiſſimã. D. ueſtrã proſequar: quo illã
ſcio in huiuſmodi patiẽtiæ:ac fortitudinis documẽtis eſſe uberiorẽ. Heri cũ
allatæ eſſent recentiores ex Auinione litterę: euocati fuimus ad conſiſtoriũ
ueſpertinũ. Ex illis cõiicitur Patriarchã Antiochenũ Cardinali ſancti Petri
ſignificaſſe de eo hic circumferri: qđ ceſſioni Renati Regis conſenſerit: qđ
Archiepiſcopo Lugdunenſi ꝑpetuã Galliarũ Legationẽ promiſerit. Reſpõ
det Patriarchæ Cardinalis neutrũ horũ uerũ eſſe: imo ſe nedũ cõceſſiſſe: ſed
neq; ad ea facienda requiſitum eſſe. ſi factum eſſet nõ cõmiſſurum fuiſſe ſe:
ut ea ſilentio pertranſiret: ſed ut alia ſignificaſſet. Hæc ad Patriarchã litterę
publice lectæ: ut tollerent rumorem inter nos ſatis uulgatum:& conſtantẽ.
Sunt tamen: qui propterea nihil minus credant: & in opinione illa adhuc
perſeuerant. Eo conſiſtorio ſpolia Bonienſis diſtributa ſunt. Vicecancellari
us ad Portuenſem trãſlatus eſt. Neapolitanus Albeñ. creatus. Titulus ſan
cti Laurentii:& domus dati ſunt Melphitenſi. Prior illius titulus ſanctę Ce
ciliæ Mediolaneñ conceſſus. Monaſterium ſaxi uiui in agro Fulginati Car
dinali ſancti Marci cõmendatum. Ego Bononieñ. eccleſiæ adminiſtrationẽ
habui. Epſ Albinganenſis monaſteriũ dela ſtrata nuncupatũ in Bononieñ
agro. Cardinali Rothomagenſi: qđ in ultimis pro dignitate reſeruaui: mo
naſteriũ Cerete cõmendatũ fuit. Officiũ pœnitẽtiariæ: ut puto: abſenti Car
dinali nepoti deſignatũ eſt. Hęc ſpoliorũ diuiſio. Hoc totũ eſt: qđ ꝑ uniuer
ſam hebdomadã nunciare poſſum. Vale. Namiæ: xxvii. Iulii. M. cccclxxvi.

F. Cardinali Mantuano.

Nullum habendę gratiæ genus: ẽt diligentius meditãti occurrit:
quod uel par tuis officiis ſit: uel meo animo faciat ſatis. Vincũt
quottidiana beneficia Papienſis conatũ. Tuq; qđ ab inop i nõ ex
pectas: pia uolũtate ſup ĩpẽdis. Habebo tñ quas potero: iſigni uirtute tua

ſretus:quæ ad tribuendum ſemp̄ intenta deberi ſibi mauult: q̄ cuiq̄ debere. Habeo igitur maximas:& quod ſupra menſuram hāc eſt: irremuneratum nō ſinat Altiſſimus. Lectis litteris tuis ingens ſubito eſt orta:cū uoluptas: tum admiratio:tum uero ēt ab dubiis rebus anxietas. Oblectauit quidē uarietas.noua conſilia permouerunt. ancipites exitus diſcriminū plæni moleſtiam attulere. Singulis breuiter reſpondebo:ne longioribus neniis tedia quę non pręſtas:accipias. De Cardinalatu noſtri Heſſer:& ueſtris decretis plus multo concipio:q̄ litterę pręferant. Indici niſi magnis de rebus:non ſolent ſilentia:& ego iis indicēdis aſſuetus ſcio qd plærūq; contineant. Fortunet Deus:quod uel ſpōſum Cęſari eſt:uel certe a uobis decretū. Acceptus æquo animo ſum:quod tibi cordi eſſe cognouero:cū ſine te triſtari:ſine te lætari pater non debeā. Grande eſt filiā Ducis Burgundorū ipſius Cæſaris filio denupſiſſe:atq; illi ſuorū:huic Romanoꝝ Regnū expoſci. Primi cōſilii iudicio meo magna facilitas: ſecundi difficultas nō parua. Ne amici quidem electores addo & neceſſarii:Federico requirēti aſſentient:quorū ut ſcis in ea re eſt tota poteſtas. Legatū peti te ad cōuentū in Germanis habendū plurimum lętor:decerni uero plurimū triſtor. Glorię quidem eſt: expetitū a tanto principe iuuenem eſſe:iacturæ ſine fructu abeſſe: & cū uitæ periculo circumagi. Exitus conſiliorū in ea natione ſunt nouorū ſemper conſiliorum initia: magniſq; apud eas conatibus nihil unq̄ ꝑficitur. Vtilius multo eſt colere te Apoſtolicā Sedem:cui es charus:teq; ipſum:& ſpem tuā ſequētes una prouidentia conſeruare. Obteſtor igitur Dignationem tuam ne ex eas:neue patiaris emitti:cum alterum non ſit neceſſarium: alterū turpe poſſit uideri. Mihi quod ſine aſſentatiōe affirmo:nec ingratius quicq̄: nec mœſtius:nec damnoſius poſſet accidere. Scribis huic te poſtulationi ſedulo aduerſari: Laudo quod facis:hortorq; id ipſum ad rem perfectam ne deſinas facere. Omnis peregrinatio inquit Cicero:obſcura:& ſordida eſt iis quorū induſtria Romæ poteſt eſſe illuſtris. Altera iam Burgundi plaga audita tātum hic erat:ſed in hanc diē non credita. Tuę litterę dubitationē oēm protinus ſuſtulere:non ſemp̄ ſecundæ res uni. Quē aduerſa ſæpe prętereunt aliquando inueniunt:& cui in aperto ſubueniunt uires:inter anguſta plærūq; nō aſſunt. Pugnaces ſemp̄ Heluetii montanis incluſi: per oēm uitā uictor Carolus Dux prœliis campeſtribus aſſuetus:ſed operoſum ualde eſt:ꝑcliueq; ad perniciem alieno loco pugnare:non ſuo. Patrocinium ſabaudienſe a Duce noſtro ſuſceptū qd illi allaturū ſit neſcio. Plęnū quidē uidet̄ officio: ut illi ſunt pia initia ita fœlices ſint exitus precor. Nūciū cladis illatę publica lętitia a Ludouico rege ſuſceptum:nec miror: nec dubito. Gallica res nō Itala fuit īgenio trāſalpino multū cognata. Olim Pōpei magni capite

ad Cæſarem hoſtẽ relato illachrymauit ad eius interitum:ultuſq; eſt occiſo
res:ſi i manifeſti: & armati hoſtis occaſu militaris Imperator ſic ægit:quid
Regem agere in iactura tantum reconciliati oportuit? Sed illi ſuũ:nos no
ſtrum captum ſeruemus. Aliter inter cordatos excordeſq; nullũ eſſet diſcri
men. Gall ici honores:quos memoras a qua die ſunt nunciati ſuſpecti mihi
fuere:non ſine mercede ingẽti habitos æſtimãti:mercedẽ aũt ipſam: & gra
uem eſſe:& Romanæ Sedi imprimis calamitoſam putãti. Huic iudicio Põ
tificis uultus contra naturã:ut ſcribis:conſuetudinẽq; nõ lętus:& diligentia
celandi facile aſſentiunt:Cũ tempeſtatis internę ad frontẽ nubes erumpere
ſolent: eorũq; utplurimũ noſtros celemus:quorũ nos auctores maxime pu
det. Recipiendæ Auinionis cupiditas: delendæ notæ cura:q^d culpa Legati
nepotis ea ciuitas diceret amiſſa: facile potuit ad detrimẽtoſas pactiões illũ
inducere:ſed obſtructio hæc nec diuturna eſſe poterit:neq; ita obducta: ut
acres mei Mantuani oculos poſſit effugere. Quicqd ergo id erit:quod in lu
cem aliqñ eſt peruenturum: cura oro ut ſciã: ne gemẽtibus uobis ego unus
lachrymarũ ueſtrarũ ſim expers. Fuga Regii filii ſiue Cyprũ ſpectet: ſiue
infidelem Soldanum: uera itẽ ſit an affectata: non poteſt ad auertendos a
Turco Venetos pertinere. Male conciliatę uoluntates:& artes Hiſpanicę:
quid illis non trepidi afferant? Sed funeſtum conſilium intercipiat Dñs:im
piarum cogitationũ ſemper inſpector. De minore Deſpoto equidem cũ ad
huc Romæ eſſem:& lamentantem illũ audirem:quod ad arbitriũ nõ paſce
retur: eius iertia plane ſum uaticinatus quod accidit: abiturũ illum ad Tur
cos:quo iamdudum infidelis natura:& i exhauſta cupiditas rapiebat. Si fi
des eſſet tenui Cardinali: ſuaderẽ quoq; penſione adempta maiorẽ emitti:
ut ubiuis locorũ eſſet:q̃ Romæ. Crede: qua inter ſe ambo erant cõiunctio
ne: ſine fratris conſilio a chriſtianis fratrẽ non defeciſſe: rurſum futura poſt
hac inter eos per nũcios ignoratos cõmercia:plus innatæ perfidiæ:q̃ cõmo
dorum noſtrorũ habentia. Honore Cardinalibus pari:annuaq; pecunia no
ſtra: eaq; nõ leui: apud nos retinebitur qui pro Turco:quę agantur explo
ret:& in eandem ſpurciciam ſe tandẽ conferat. Amplior multo animi ſollici
tudo de Turcorũ in Moldauos deſcenſu eſt ſuſpicienda. Tanta quingento
rũ miliũ multitudo:tãq; immanis: quẽ iuſte nõ terreat? Exercitata illa qdẽ
ſic ad nr̃a eſt bella:ac ſic flos eius ex nr̃is trãſfugis cõſtat:ut merito non ma
nus noſtræ modo:ſed nr̃a quoq; in nos militaris iã pugnet iduſtria. q^d mo
liti ſunt hactenus mari:in metu nõ fuit. Littora tantũ:& littoribus pxima
claſſe uexantur. Summa rerum in diſcrimen non uenit. Tunc timẽdum eſt
extremum exitium:cum terreſtribus copiis petimur:uiæq; certæ: non du
bio mari barbaræ uires creduntur. Galli:Afri:Gothi: Oſtroghti: Hunni:

& Vandali:atq; id omne genus externorũ examinũ terra: nõ mari ad nos irrupere:& miſerã Italiã oppreſſere. Nunq̃ Mantuane pater moueri ĩ Hungaros hæc arma intelligo:ut nõ totus mente cõcutiar: ante oculoſq; uerſet̃ futura ſors noſtra. Diuino munere datũ id regnũ chriſtianis reliquis eſt: ut pro oĩbus pugnet:petẽteſq; nos tempeſtates uirtute ſua diſtineat. ſi ſemel (quod Deus ſanctiq; ꝓhibeant) cedat plagãq; accipiat qualẽ ĩferre uictrix barbaries ſolet:quid impediti:quid clauſi interim eſt:ut non illico increduli nos:atq; ad pręſidiũ ſeri:uel iugulũ gladio præbeamus:uel iugo miſerrimæ ſeruitutis colla ſubdamus? Orandus eſt Deus:ut impietatũ noſtrarum oblitus memor ſit miſericordię ſuæ:detq; chriſtião nomini quod opera chriſtiana minus ſunt merita. Ego quidẽ & pendere animo:& angi: & formidare ante non deſinã:q̃ intellexero conatus tantos: aut fractos prœlio eſſe: aut anni tp̃e diſſolutos. Quã ob cauſam: ſi quid amplius de his p̱fert̃ ad uos: pro tua in me charitate cura ut ſciã. quod ad nepotẽ Chriſtophorũ attinet me hercle quid reſpondeã neſcio:quid ſperem ignoro:quid repromittã non habeo. Lubrica ætas licentiæ aſſueta figere certũ aliquid mente nõ ſinit. q̃d occaſionũ inopia in laſciuis nunc affectibus tegitur uereor ne erumpat in copia:ac ueluti ex apertis aggeribus retentæ aquæ: impetu maiori ĩ procliue uoluatur. Te tñ pio rectore nihil eſt deſperandũ. Amas mea gratia iuuenem:patremq; illi præſtas non dominũ. Animum bonũ:quo eſſe me iubes tuo imperio induo. Spero quod ſperas:ſed bñficiũ tibi mihiq; hoc Dñs pręſtet:ut ſicut amãtiſſime ſcribis:uitulũ aliq̃n euangelicũ cõmedamus. Officia in illũ uel uerius in Papienſem tua:q̃ta ſint noſco:q̃ me obligent uideo. Sic habe pater:ſi merces aliqua eſt pro bñficio accœpto:boni:& grati Cardinalis p̱petua ſeruitus mea ſic eſt meritis tuis addicta:ut non prius q̃ uita: ſit deſitura. Cuius ꝓpoſiti fidẽ de rebus nõ uerbis p̱ſpici cupio. Erat epiſtolæ tuæ breuis incluſa ſignificatio de inclinante ad nouã Cardinaliũ ordinationẽ Pontifice:& Regio filio inter illos futuro. Vtrũq; mi pater:ut graue: ſic nõ neceſſariũ:ſed multo poſtremũ hoc grauius. Cur ita ſic dicerẽ: ni tu (qua es ad futura p̃uidẽda diuinitate) plęnius iteriuſq; illa cognoſceres. ſed heus Mãtuane Põtificis huius creator: ſi Neapolitanus accipit̃ Mediolanẽſis excludit̃: quid Galeacius Maria de miſſione Germani fratris ad urbẽ:& centũ milibus te ſpõſore oblatis:& tuo non reditu:ſed uolatu putabit? An nõ tãdẽ ĩtelliget, citiſſimis iumẽtis ſuis inuectũ ſibi dãnũ:& dedecus? Deiq; nõ cõſiliorũ ſuorũ eſſe exitus bonos? Sed hæc ad lr̃as tuas. Ad mea priuata item hæc pauca. Multos iam dies: quod pridem facturum me ſcripſeram: Borranam aquam ebibi: purgandis rhenibus ſalubrem. Reuerſus ſum Senas: ubi ſi biduo maneo:quatriduo me ruri contineo, Ad ſaturitatem

lego:ad laſſitudinē ſcribo:ad plænā uoluptatē uoluēdis ſaxis glebiſq; inter
ruſticos operor.Nil me in domeſticis anxiū habet:prærerq̄ mutādi loci ne
ceſſitas.Peſtilētia hucuſq; apud uicinos fuit acri ſemp cuſtode excluſa.Nūc
uero oēm cuſtodiā fallens in urbē eſt lapſa.Nocte pręterita ad mediū Ca
miliæ uię:loco frequēti:& celebri:cōtacta eſt mulier:ad ueſperum hodie:ut
nunciatū eſt: mortua.Territa tota eſt ciuitas defunctæ neceſſarii eiecti: &
domus publicę clauſa.Paucis diebus ab iis initiis ꝓgreſſum iteritū†ueniali
cognoſcens conſulā ut potero mihi:& meis. Clauſis undiq; itineribus:nul
lis nōmodo nouis rebus:ſed ne tabellariis quidē ad nos uenientibus: hæc
habeo in Senenſi inopia:quæ tibi ſignificē. Senēſis Cardinalis ualet.Mon
tiſſerrati Ilcini eſt.Nōdum nos ille:nec illum nos uidimus.Vale. Senis die
xxviii.Iulii.M.cccclxxvii.

HIs ſcriptis nunciatū hic eſt.D.Bononiēſem uita migraſſe.Id ſi ita
eſt:memoro primū preſbyterorū me eſſet:& nō abūdare:& nil
toto Pōtificatu Xyſti i meū cōmodū accœpiſſe.Sicut cætera:ita
& hoc curæ:& pietati tuę relinquo. Si tñ tibi cordi hic Epiſcopatus eſt: &
mihi ex loco pręrogatiuæ aliquid a conſuetudine ſit:eam tuo beneficio lin
quo & dedo:& ut creſcas exopto.Iterum Vale.

F.Caurienſi Epiſcopo.

DVbitare uideris mi Caurienſis ne Albana uel Portuēſis eccleſia
punctura ſit cor:qđ primo præſbytero patrū cōſuetudie debita:
illo pręterito data ſit ꝓximo.Dubitationē hanc tolle.Nec pupu
git:nec punctura ē cor.Aculeos illa nō habet:& bene tectus ego ſū armis.
Nocere qdē alii poſſunt mihi:ipſi nocēdū nō ſtatui.Vſus:litterę:& ætas ſa
tis ad quottidiana me iſtruxere.Ea ſi ut noua:& uiſa nūq̄ admirer:nō hoſ
pes modo:& peregrinus apđ apoſtolicam Sedē:ſed pene ſim puer.Iterū di
co:ne time.Tātū abeſt ut mereā facto:ut ēt qđ ita ſit factū ꝑter expectatū
nō uenerit. Audi ſic recēſentē:nō te fallā i uera ſnia. Erit idē mētis oriſq; iu
diciū.Abſentiū qđ uidiſti:ſępe rara ē recordatio.Vulgato iā ꝓuerbio:hñt
illi ꝓ mortuis.Oculorū qdē acer ē ſenſus:auriū hebes.Qđ tot olim pr̄ibus
me teſte:& inſpectore iam contigit ęgregia uirtute præſtātibus: iſra illorū
merita poſito inſolitū eſſe nō debet.Quodq; illi forti animo ꝑtulere:pudor
eſt hoc ętatis ſacerdoti fracto: molli ue accipere.Multum i omnibus exem
pla nos leuāt: malumq; cōmune ſocietate ipſa fit leuius.Noſtræ conditōis
ex ſortem me nolo:minuſq; recuſo cum ſumma uirtute exemplis iis iungi
ſenſato Cardinali cum urbē egreditur:aut uolens:aut miſſus. expectādus
hic exitus ē:atq; hęc cogitāda:quę dico.Hæc eadē cogitaui ego: atq; expe
ctaui pręſentis anni:& præteritorū ſeceſſibus. Pręuiſorū autē incōmodorū

ſemꝑ eſt minor offenſio:ſed conſuetudinē tranſi:argumentū aliud uide. Nil mihi Pontifex debet:uiribus ſuis non meo ſuffragio ad pontificatum aſſumptus. Innumera ego ſuæ beneficētiæ debeo piæ gratiſq; accepta. Eſt moleſtum ab iis nō impendi quibus ſit ante impēſum:datorūq; obliuio illos potiſſimū torquet:qui dediſſe ſe ſentiunt. nō igit' in nullis meis obſequiis tam mihi conuenit expectare:tam de nō acceptis dolere:q̄ de iam habitis gr̄as agere. Quæ dedit Xyſtus ſunt grata : quæ negauit nō grauia. Adde quod rerū:& temporū ratio cogit aliqñ Pontifices eſſe:quod nolūt. Neapolitanū cōfer:& me: Videbis ab illo oīa:a me nulla poſſe præſtari. Gratia ille apud uicinum regem plurimū ualet. Neceſſitudine quoq; iunctus iis eſt:a qbus Rex ipſe ſumit affectus. Mihi qd tale? qui nec ſuffragio Principū creui:nec illorū patrocinio ſum gloriatus:nec niſi Romanā Sedem in hāc diē aſpexi: quod ſolæ uires Cardinalis exigui poterant:hoc ſperari licebat de me. quod Neapolitāus pōt:& ſui poſſūt:& Rex pōt:expectari de illo merito debuit. Prouide igit' Pontifex:maiora minoribus in dando bñficio præferens: non improuide ego:indignandū nō cenſens:quod uberiori eccleſiæ fructu is mihi collega ſit ſolo loco prelatus:q anteferri meritis omni tpe debuit:ſed aliā patris noſtri neceſſitatē attende:nō a me modo q diligo:& debeo:ſed a minus amantibus:minuſq; debētibus merito ignoſcendā. Dederat ut audio: cardinalibus duobus primæ uacaturæ domus diplomata:Neapolitāo huic noſtro:& Malphetano urbis Legato:quæ uno eodemq; tpe ab utroq; prolata anxiū illū habebāt. Repetebat ab iis defuncti Bononiēſis domū Neapolitanus : ab iiſdē & Malphetanus. Priorē iuuabat poteſtas quā dixi : & gratia. Poſteriorē adita poſſeſſio iam:& uita quottidiano in diſcrimine poſita:quod peſtilenti anno Legationē non deſerat. Satiſſacere eadē res ambobus non poterat:& de eadē tñ preſtanda ambobus erat ſcripta:& uulgata iam fides. Mihi nec Albana:nec Portuenſis ꝓmiſſa erat eccleſia : nulla inde data diplomata. quid agere in his anguſtiis patrē clementiſſimū decuit? aut cui iuſtius debuit? uel Neapolitāo cōpēſatōe eius eccleſie de domo fidē ꝓſolui:uel Papiēſi nil repoſcēti ultro bñficiū fieri? Maior certe ni fallor ſeruādæ fidei:q̄ augēdi meriti fuit neceſſitas. Collegę quoq; mei in eandē ſniam ſi conceſſere:ipſa hæc illis:qd puto:& alia:qd non dubito :cogitatio affuit. Sperabat ſibi tunc quiſq; quod habuit : mutatione rei unius mutari poſſe ſuā putabat. Ad conſiliū uentum ſic eſt:ut aſſequēdi ſpes:& amittendi per moram timor procliuiorem ad decernendū conſenſum effecerit. Ita cū non mihi illorum non Pontificis defuerit charitas: alterum tantum permouerit fides : alteros ſua res magis q̄ mea : quid lamenter non culpa mea me : ſed aliorum iuſta neceſſitate præteritum? Verum deſcēde mecum interius:atq;

ab imis:ut aiunt medullis rem totã ſcrutare. Vir es ætate noſtra doctiſſimus:quem nec uana ratio:nec tecta fallere poſſit ambitio.Quæ oro per epiſcopatum Albanenſem cõmodis meis:uel honoribus fiebat acceſſio? Titulum ut ſcis magis habet ille:q̃ rem: & ego Papiẽſis Epiſcopus fieri epiſcopi or per Albanenſem non poterã.Nouus ordo:noua ſacra nõ dantur.Primo accepta planũ perfectumq; epiſcopatus ius afferunt: ſi nec magis Epiſcopum:utiq; nec magis Cardinalẽ.Si neutrũ magis præſtabat:qd bonus homo:& prudens:inani titulo ſe poſthabitũ doleat? Ita in Senatũ admittar:ut ante.Ita erit ad conſulendũ locus:ut ante.Ita mea præſbyteri:ut prioris Epiſcopi uox numerabitur.Conſimilis geſtabitur pyleus:conſimilis ueſtis. Eadem nec obolo minus:ex pyleo emolumenta prouenient.Pręſidere aũt ſub ſellio uno:aut altero:& dextro latere non læuo incedere: apud Chriſtianos quidẽ ſi cupiatur uani eſt hoĩs:ſi quæratur elati:ſi cõtendat̃ amentis.Notati in Euangelio ſunt Dñi uoce:qui dilatant philateria ſua:& magnificãt ſimbrias:quiq; amant recubitus primos ĩ cœnis:& cathedras primas ĩ ſynagogis:& ſalutationes in foro.De primatu ipſo contendentes diſcipulos acriter ille increpuit.Ipſe uero expetitus quæſituſq; ad regnũ: fugit ſolus ĩ montẽ: ne ad id raperetur.Humiles ſpiritu ſaluat:& oculos ſuperborũ humiliat.honore inquit Apoſtolus:inuicẽ præuenientes:& nihil per inanẽ gloriã: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicẽ arbitrantes:cuius pręcepti nos imitatores: qui Apoſtolorũ typum tenemus: uenienti ad ſuũ ſubſellium Cardinali religioſa conſuetudine noſtrũ ſemp innuimus.Quod totiẽs ego Neapolitano inferiori iam innui:& obtuli:a Pontifice datũ non patienter accipiã? menti tumq; illi me tanto tpe falſis nutibus doceã? Inſaniæ huius crimen compos mentis nunq̃ ſubibo.Exaltatũ non eſt cor meũ:neq; elati ſunt oculi mei:neq; ambulo ĩ magnis: & mirabilibus ſupra me.Immeritus aliquis:qualẽ aliqñ noſtra ſors habet:ſi mihi eſſet prælatus plæna forſan res ſtomaci potuiſſet uideri:ſed cũ prælatus collega ſit nobilitate ĩſignis:uita egregius: doctrina præſtans:cuius menſura oĩs longe meã excedit:quid triſter redditã meritis eſſe ſuã mercedem? Præſertim cũ recuſauerit diu:locũq; inepte conſuetudini deditum diu a ſe deprecatus:amico Papienſi illum optarit.Coniuncta erunt ſubſellia noſtra:ut prius.De familiari colloquẽdi:& ſuſpicãdi:& iocãdi:& ridendi quoq; cõſuetudine nihil quoq; mutabit̃.Omnino nulla ueteri uoluptati decedet̃. Nouo lucro hoc imprimis accedet:q^d in dicendis ſñiis uno plus monſtratore erudiar:& in lumine ſapiẽtis pr̃is perſæpe lumẽ uidebo.Grauia eteni:q^d noſti:ſũt ſua cõſilia:plęna ſemp uirtutis:atq; doctrinæ. Si affuiſſẽ Senatui illi nemo me anteiſſet ſuffragio:ut qnquẽnio añ Portuẽſem Epm tũc Cardialẽ Dyaconũ: ñ ſũ ĩdignatus ab ultĩs ſubſelliis ſñia mea

mihi præferre:ſic nunc præſbyterum amantiſſimum gratia diuturna cõiun
ctum:dolenter paſſus nõ eſſem a proximo excitatum ultro præponere. Ha
beat quod datum eſt benedicẽte me:atq; lætante: fortunetq; Dominus ho
noris huius aſcenſum.Ego decreta Pontificum:& Senatus:ut reuerenter pa
tienterq; accepi ſemper:ſic & præſens libenter accipio.Sublimis poteſtas
hęc eſt:a Domino ordinata . Sublimiori poteſtati ſubditos nos eſſe iubet
Apoſtolus:quia qui illi reſiſtit ordinationi Dei reſiſtit: & qui reſiſtit:dam
nationem ſibi acquirit.Obedio dicto:non blaſphemo:non litigo : quin &
factum laudo:& probo.Ipſum uero Neapolitanum curarum mearum ſem
per interpretem:dolorum aliquando conſolatorem : perpetuas uero conſor
tii noſtri delitias:meo nomine complectere gratulans . Imprimiſq; ſolare:
quod quantum ex litteris tuis:& ſermone tecum habito intelligo : angi ob
eam cauſam uidetur:quod apud me ignaroſq; ſuæ recuſationis : & extortæ
per Pontificem obedientię fidem:& modeſtiam eius ueniſſe in iudicium ti
met. Timere deſinat : apud me quidem non uenit.Multitudinis autem im
peritæ nulla illi ſit cura:ab ea enim nemo ſapiens unquam pependit . Ego
illum ueniens affectu toto complectar:uenerabor Epiſcopum:fraternitatẽ
ſeruabo:honorum ſuorum ero fidus adiutor:ſollicitus ſemper iuxta eiuſdem
Apoſtoli uerbum ſeruare unitatem ſpiritus ĩ uinculo pacis. Vnum corpus:
& unus ſpiritus:ſicut uocati ſumus in una ſpe uocationis noſtræ. Scribant
abſenti qui uolunt:pręſenti loquantur qui cupiunt: ab hac mente non exci
dam:illud comicum identidem repetens : ualeant qui ĩter nos diſcidiũ quæ
runt.Quin & te oro pater:ut quando ad teſtandam tibi hanc animi lenita
tem præſentem dictaui epiſtolam:& manu mea deſcripſi : tu quoq; ad ean
dem aliis probandam:hanc ipſam mei amantibus:ac non amantibus:par
uis:& magnis :Pontifici quoq;:& patribus ſi ita uidebitur legas : tranquil
litatemq; quam dico intrepido iuramento confirmes.Promitto enim nec tu
periurus:nec mendax ego inueniar. Vale. Senis.iii.Auguſti.M.cccclxxvi.

Nouarienſi Cardinali.

TEſtimonio Parmenſis noſtri primum :inde tuo cognoui quo in
me animo fueris:cum de Albana:& Portueñ. eccleſia in Senatu
eſt actum.nec tua me fides:nec mea de te fefellit opinio.Debebã
antea tibi : nunc uero etiam tanto beneficio ſeruitutem profiteor Meminiſ
ſe abſentis:intrepide dixiſſe ſententiam:non obſequutum eſſe pręſentis affe
ctui:magnæ:& multum confirmatæ beniuolentię eſt ſignnm.Non habeo
unde nunc tibi retribuam.Futuram autem omnem retribuendi occaſionẽ
ſic auide obſeruabo:& cupide excipiã:ut fixum apud me trabali clauo hoc
patrocinium iudices.Omnis gratitudo ẽ debita:ſed defenſi honoris impri

mis neceſſaria.Doleo in diripiendis exuuiis defuncti patris nil tibi obtigiſſe.Ceretis cœnobium:quid homini Gallo ad uerticem plæno:q̄ italo tibi multorum egeno conuenientius fuit?Reſpicimus magna:& uultus potentium inclinant ad ſe: Ad mare ſic uaſtum flumina cuncta fluunt. Tu inter hæc bono animo ſis:non ſi male nunc:& olim ſic erit. Aliquādo uirtuti eximiæ iuſta ſoluentur.De me ſi uis cognoſcere:qua mente decretum id tulerim lege oro Epiſtolę exemplum:quam ad Caurīēſem Epiſcopum ſcribo: a Neapolitano accerſitum :ille ſe ſcribit rogatum:ut neceſſitatem mihi ſuā de Albana eccleſia excuſet : preceturq; in ueteri beniuolentia maneam:Reſtitiſſe diu ſe:atq; obluctatum ne illam acciperet : accœpiſſe autem inuitū: & paratum:ſi uelim:dimittere.Multaq; id genus eo quidem ſpectantia: ut uim non uoluntatem ſibi affuiſſe intelligam.Neceſſarium fuit reſcribere:ne tacendo retinere in ſinu iracundiam crederer.Eo autem pluribus rationibus tueri factum:& trāquillitatem mei animi confirmare oportuit:quo in ea re: ut uides:eſt difficilior fides.Sic putaui ut ſcripſi:& ſic ſcripſi : ut nolim ullo tempore facti:& ſcripti diuerſum exitum inueniri.In tenui re natus non tenuem ſpiritum gero.Maiori ego ad hęc contemnenda propoſito ſum:q̄ ad danda alii:uel accipienda uoluntate.Hoc lucri hic mihi feciſſe uideor:quod tuus in me amor uerbo antea declaratus:nunc ēt facto eſt confirmatus.In eo ſeruando ſit mihi Deus adiutor. Vale.Senis.v.Auguſti.M.cccclxxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

QVieſce animo frater.Primę tuæ:& ſecundæ:& nunc tertię litterę redditę fideliter ſunt:atq; ea fidelitate apud me aſſeruatæ:quā petis.Putabam binis primis enigmate uno ſatis reſpōſum : quādo idem ambę docentes unam a me ſecreti intellecti ſignificationem ferebant:ſed diligentior ero poſthac:nec cōmittam:ut uel puncto temporis in rebus huiuſmodi pendeas.Probatas autem tibi meas eſſe de Albana eccleſia non mediocriter lætor.Lucubrationis illius iam nec piget: nec pœnitet: quando Arriuabeno ita eſt uiſum:cuius ego iudicium cęteris multo anteſero.Puto tamen:quod tu etiam innuis :uariam earum interpretationem fuiſſe:nec inuentos multos qui mihi congruerent:ſed tu unam hanc tene:hanc proba:& mille iuramentis contende.Ea æquanimitate me ad ſcribendum fuiſſe:quam prima epiſtolę facies pręfert:nil texi:nil diſſimulaui.Nulla fuit digitorū:& ſenſus diſcordia. Quā Caurienſi præſuli conatus ſum pſuadere animi trāquillitatē : hāc indui primus:& cōſtanter probatā cōſtanter quoq; in hāc diē retineo.Fallere ſi cæteros quęrerē:te ipſum Arriuabene nō fallerem amantem mei:& fidum ſemper ſecretorū iterpretem.Quicqd eēt uel ſtomaci:uel ueneni:qd male Papienſem haberet:cuomi tutius nullo teſte li

ceret:q̄ te inſpectore:qui una fide mederi poſſes: & tegere. Sed putent alii quod libet:mea mihi in hoc ſatis ſuperq; eſt cōſcientia. Gratū eſt illas ipſas litteras pluribus eſſe communicatas:ea præſertim moderatione:quam ſcribis. Teſtor beniuolentiam noſtram:inuitum me id poſtulaſſe:cum mea mihi nō placeant: & ſuperſtitioſorum iudicum plæna ſint omnia. Sed uis rei ſic impulit:eo quidem:quod a longe uidebam addicta:ut niſi manibus me meis nudarē .uiſendumq; omnibus paſſim oſtēderem: uerſare interius magnos iracundiarum æſtus facile crederer. Habeo gratias:q̄d neceſſario amici deſiderio ſatis eſt factum. Cum Procheo autem colluctatum te mea cauſa intelligo: ſed qua de re ſis colluctatus te ſilente non teneo. Me tamen cogi tante uideor cernere. Artes antiquæ continuant: eodemq; ariete innocētia boni Cardinalis appetitur:tam illi ingrata:q̄ illi diſſimilis. Vinculis arcteis Deo uolente aliquando tenebitur:quæ ut optato diutius tardent:illud quidem interim male paccatæ menti non deerit:quod eſt in noſtrate prouerbio:alienæ quietis uexatores ipſos quoq; minus quieſcere:& primam ueneni ſui partem iniquitatem ſemper ebibere. Tibi omnia debeo:& in æternū debebo:quod conſtantiſſime amas:& amorem amici tenuis gratiæ potentium præfers. Quanti a me oro:præſens uultus tuus: præſenſq; in tutando Papienſe oratio:quam cogitatione ipſa uideor intueri:ē æſtimanda? Diſſoluere tam grandis debiti nomen nullis officiis:uix etiam grata uoluntate ullo tempore potero. Colluctationem autem ipſam:& q̄d ſit de te ille cū miniſtris ſuis commentus ut ad reditum ſeruas:ita ī reditu opto ego cognoſcere. De corona ad Hungarorum Reginam miſſa:& profectione Antioceni noſtri ad excipiendum Legati Auinionenſis deſcenſum libēter cognoui. Obitum Laurentii Sinybaldi dolens accoepi. Adoleſcēs erat:ut ſummæ uirtutis:atq; ingenii:ſic ſummæ inter Romanos expectationis:& ſpei. Periit tibi:& mihi ex illa familia:quod eſſe aliquando ambobus uoluptati: & uſui poterat. Ad patruum Falconem ſi ſcribis:adde ex me in calce litterarū denunciatiunculam hanc:breuem quidem:ſed mea conſuetudine imperioſæ charitatis plænam:Etiam atq; etiam uideat ne eodem affectu ſuos gemat: quo amat. Pietatis quidem a mulieribus: nō etiam a uiris laudari conſtantiæ poſſet. Vale. Ex ſuburbanulo meo. viiii. Septembris. M.cccclxxvi.

F. Epiſcopo Caurienſi.

Iam in dies augentur tua in me merita:q̄ frequentes ſe offerunt benemerendi occaſiones. Ad præbendam Traiectēſem tua opera impetratam adduntur nunc Xantonenſis priuilegii diplomata: Ideo ad me miſſa: ut eccleſia illa in qua Archidiaconus ſedeo:de manu mea beneficium capiens:mihi amplius debeat:Ideo etiam gratis exempta:

quod nomini Papienſis:quem in petitione præferri uidiſti:id honoris habē
dum putaſti . Gratū utriuſq; rei officium : ſed gratior animus quo iſta prę
ſtantur:antiqui noſtri contubernii memor:& cum dignitate anniſq; adau/
ctus.Habeo gratias. Referendi facultatem ſi dederit Deus:uidebis me ad
reddendum q̄ accipiendum ſegniorem non eſſe . Mandata Sanctæ Mariæ
in porticu riſi. Ex pharetra uberi ſemper aliquid promit Papienſem ſuū qᵈ
pungit.Reſponde hoc tātum: pœnitere me iā quod Albanus:aut Portuen
ſis non ſim : ne fortunæ eius ſim exſors:quam tot patres tot iam ſæculis p/
tulere .homini in re tenui nato : ex ſtercore manu Dei erecto:& cū princi'pi
bus ſui populi collocato:ſatis:ſuperq; eſt Tranſtiberinus Chriſogonus. Di
gnationi ſuæ me quātum potes commenda. Vnus hic ē ex numero noſtro:
quem propter ęgregium animum: & fidem in dilectione cōſtātem : eximie
colo & diligo.Heri ueſperi Federicus Aragonenſis Senam uenit : honorifi
ce:& in frequenti populo acceptus:qui iam per rura morbi metu diſperſus
eſt.Ego illum non uidi:quod & cum paucis ſum:& metu conſimili teneor .
Vale.Ex ſuburbano meo Septembris.M.cccclxxvi.

Papienſis Gentili Vrbinati .

TEnebræ mihi undiq; ſunt Gētilis chariſſime. In nullam partē ex
pedire adhuc aciem poſſum.Si dixero uidiſſe me hominem:cum
uidero umbram inanem errem ego:& cui monſtrauero in errorē
inducam.Fidem intueor Laurentii in me:eam fallere nec poſſum prudens:
nec uolo imprudens.Hanc puta cauſam quod nō reſponderim tibi.Donec
plus lucis affulſerit tacebo : atq; amabo magnum lucrum paruū ue ſit qᵈ
in hoc noſtro eſt factum.totum certe me uendicaſtis.Eram ante ueſter.Pu
taretis ne ueſtrum ueniebat in dubium:nunc & putatis ueſtrum: & ego id
uidens ad priſtina multum adiunxi. Suade Laurentio in hac rerum ſuſpen
ſione ſuas omnes circumſpiciat rationes : primamq; a ſe ipſo fiduciam pe/
tat:ab amicis proximam.Amicorum autem ita delectum habeat : ut cōue
nire publicis:& priuatis intelligit.Supra ętatem ſapit: nec inconſulti homi
nis eget conſilio: ſed ſi aliquando gubernatores admoneri a uectoribus uti
liter i tēpeſtatibus ſolēt : uideat num & in his uerbis frugis aliqd iſit.Vale.

Iacobo Volaterrano.

TE miror Iacobe : qui tot iam annos non ignarus conſuetudinis
meæ ad omnem querelam Papienſis tui tantopere commoueа/
ris.Aut ſuperbus nimium es :aut mollis.Ferre dominorum incō
moda æquius eſt q̄ indignari.Si queruntur iuſte:emēdanda quæ diſplicēt:
ſi iniuſte:etiam non contendenda ex æquo.Patiendo non uirtus tantū:ſed
fides quoq; probatur.Non damno innocentiam excuſari : damno tanti te

ſacere omnem accuſationem tuam:ut dicas malle te febrem : q̄ turbationē meam:Et non probo accepto iam damno de claudenda ianua me admo-neri.De Diego ſi ea prędixiſſes:quæ nunc eſt ſuperfluum memorari:& tibi ut ſoleo:egiſſem gratias:& detrimentis domeſticis proſpexiſſem.Sæpe ad præſtandam charitatem tuo domino es ſerus . Hoc poſthac emenda : & bono ſemper de me animo eſto.Nō omnes querelas meas iuſtas exiſtimo. In eos utplurimum ſi quid aliunde amari conceptum eſt euomo:quos ma xime diligo: & mei amantiſſimos puto.Niſi tuæ diligentiæ crederem:& ſi dei:non eſſes ſecretorum interpres:ac domeſticorum meorum magiſter.In omnem qui poſthac accidat caſum hæc tibi ſint dicta:& ſcripta.Dixi ſæpi us:& repeto:ut proluuio Forteguerrę non indulgeas quæ illi ad animū ue-niunt.Expende quæ honori meo: & familiæ commodis neceſſaria ſunt at-q; ea tantum illi indulge.Vociferationes eius:& lamenta ne plus habe : q̄ me uelle itelligas:nec illū plus time:q̄ ſors ſua expoſcat . Paret tibi domus : paret obſonator . Cura ne tu : quod non inſtitui ego:uoluntate tua pareas Forteguerræ . Tua inde eſſet culpa omnis non ſua . Exquiſiui ſigillatim de Petro:& fratre Angelo:quę mihi indicaſti : rettulerunt omnia : Intelligo ꝓ luuium panis inde fuiſſe quod in propatulo linquebatur . Cœpit Petrus iā claudere:nec niſi neceſſario promit.Idem de uino obſeruat.Coſmum cœna culo:& culinæ pręfeci:ammonens quę identidem a te monitus ſum.Credo omnia poſthac magis ex tuo iudicio fient. Tu autem quod ſumma omniū eſt :ad numerum eorū qui mecum erunt neceſſaria mitte : quę amplius po ſtulantur obaudi :& officio tuo ſerui:non alienæ laxitati . Diſperdere quæ hic non erunt non poterunt . Volo ut tu quoq; aliquando recreandi animi cauſa cum Franciſco Mutinenſi mecum hic ſis.Cogita quem pro te: & illo dimittere iſthic commode poſſim.poſt cōfectas culcitras :& lodices uenire incipies.Promitto melius tibi hic erit:q̄ iſthic.Vale .

Io.Petro Arriuabeno.

TRium epiſtolarum tibi ſum debitor : totidem Mantuano.Red dendi ſerius debiti renes cauſa fuere:qui dies totos tredecim par tim debilitate : partim doloribus me afflixerunt.Nil minus inte rim q̄ uel ad ſcribendum manus:uel ad commentādum animus ualuit.Re ſpiraui tandē:& ſatiſfacere incipio.De reditu Legati:& diſceſſu Pontificis: & conſilio repetendæ urbis : & profectione Regię uirginis in Hungariam libenter cognoui :ac tibi gratias ago.Etiam de redditis litteris Vicecancel lario noſtro:quibus Volteranum noſtrum:& Lucēſem commendabā :gra tum officium fuit.Scribis.D.ſuam inſpecto chirographo meo : mereri dixiſ ſe manum Papienſis:ut commendationi aſſentiretur a ſe.Per grata ſignifi-

eatio fuit non tam meorum beneficio : quod iam impetratum exiſtimo : q̄
continuatione ſui in me animi: quem omnibus antepono .Manus quidem
mea ſi ab illo cum uoluptate inſpicitur : iuſte ita iſpicitur.Honoribus enim
ſuis ſemper ſeruiuit : nec pręſenti defuit : aut abſentem reliquit . Miratum
quoq; ſe dicit:quod ante has litteras omnino nil ſcripſerim.Amantis eſt ad
miratio:& quęrentis quod optat.Sed quid miretur ampliſſimus pater ſi ho
mo uacuus occupatiſſimo parcit? Paruus magnum non interpellat ? & in
rure anguſto ad quod itineribus clauſis : nedū noua ſignificatu digna: ſed
ne tabellarii quidem propinquant:mauult modeſte ſilere q̄ importune nil
ſcribere?Placere ſibi addidit ingenium meum:facūdiam:& prudentiam:&
hæc magnifacere:Patris:nō ueri iudicis ſunt hæc teſtimonia.Laudat quod
amat:& quod amat plurimi pendit.Sed qualiacunq; ea ſint:mi Arriuabe-
ne auſim ſine mendacio dicere:merito illi placere.Vt fidelibus enim mini-
ſtris in deſideriis ſuis omnibus ſemper illis ē uſus ; nec unq̄ imperantis one
ra recuſarunt . Amare ſe Papienſem adiungit:nec dubitare quin a Papienſi
ametur.Cauſæ quidē ueri intimiq; amoris in nullis unq̄ noſtri ordinis meo
iudicio maiores q̄ in nobis fuerunt.Eas dignationi ſuæ ſæpe recenſui. Vtq;
eas tota diligentia coleremus ſæpe ſum obteſtatus : docens quod paucorū
mihi ſit opus:multorum illi:Non minus ueram hanc animorum cōiunctio
nem rebus ſuis fructuoſam : q̄ meis futuram.Ego illū amo:colo: atq; obſer
uo.Ita tibi non ſcriberem : ſi ut uereri uidetur:alienaſſent me opera mali-
gnorum.Recenſeat uitam omnem præteritam non a primis modo Cardi
nalatus mei diebus:ſed ab illa etiam hora qua uenientem in curiam & Car
dinalem factum ſum ueneratus Actiones quoq; omnes undecunq; ſcrute-
tur:ſemper ſe adiutum :nunq̄ oppugnatum a Papienſi iueniet.Plane tamē
confiteor nec defuiſſe olim qui confirmatam beniuolentiam noſtram cona
rentur diſcindere :nec deeſſe nunc quoq; qui multorum opinione diſciſſam
conentur ſic in fruſta concidere:ut ſarciri nullo tempore poſſit.ſed ego quin
quageſimum & ſecundum iam annum emenſus:inter bonos:& malos diu
uerſatus multa experimētis edoctus ſciens ut ē apud Satyrum : quid diſtēt
æra lupinis: aures quibuſdam honoris cauſa atribuo:animum nullis.Si qd
autem atrocius aliquando incidit:in quo non fuerunt etiam malorum teſti
monia negligenda:ut proxime fuit Protonotarii de maneyo ſceleſis:id quidē
non tacui amicis communibus primo: poſt dignationi ſuæ palam aperui .
Purgauit ipſe innocentiam ſuam credulitatem meam neceſſariam:etiā ha
buit excuſatam.In cæteris quid uereatur: aut ſuſpicetur nō uideo.Illi nil im
puto:mihi quid imputem neſcio .Si meū ſilentium:ut uidetur innuere: alie
nationem exiſtimat:audiſti iam ſilentii cauſas.Veræ illæ ſunt:nec repugnat

os cordi.Sed te oro frater utri noſtrum maior ſcribendi occaſio in præteri-
tum fuit?Mihi ne in deuiis poſito: an ſibi apud Pontificem agenti & cogni
tione omnium plęno? Rurſum cui impræſentiarum uerior lamentandi eſt
ratio?Sibi ne:qui iam meas litteras accœpit:an mihi qui litteris:& poſtu-
latis in hunc uſq; diem reſponſum non habeo?Hęc eadem anno ante cum
per Secretarium ſuum mecum expoſtulaſſet: familiari quodam litterarum
conuitio ad monitus apertiſſime eſt ſi litteras uellet litteras daret: cum re
ſpondere facilius poſſim q̄ prouocare. Nulli patrum quod ſcis:ne inferiorū
quoq; :qui ad me ex curia ſcribunt:auarā calamorum:& attramēti mei mer
cedem accipiunt.Pro ſex lineolis.xii.reddo. Summa eſt ut de animo Papiē
ſis non dubitet: ſuum ita confirmet:ut eius:ſtabilitate etiam ad conſiſten-
dum mens uires accipiat. Quod uerbis ſronteq; oſtendimus itelligant om
nes operibus comprobari. Ita nec ſilentia diuturna :nec malorum artificia
ſuſpitionem imutatæ mentis præſtabunt.Imprimis quātum potes: & ſcies:
dignatiōi ſuæ me cōmmendabis.Obitu Vallenſis Lelii plurimum doleo.
Periit ſuæ patriæ optimus ciuis:Apoſtolicæ Sedi fidelis alumnus:mihi ami
cus non mediocris.In ſinu Abræ illi ſit quies. Ego adhuc in Suburbanulo
meo ſum :conſilium reditus ex ueſtro reditu ſuſcepturus. Vale .xiiii .Octo
bris.M.cccclxxvi.

F.Cardinali.Mantuano.

SI non prius reſpondi ternis litteris tuis reuerēter a me ſemper ac
cœptis:& lectis: ęquus mihi ſis rogo:non ignoſcens modo: ſed
ultro etiam cōdolens. Tredecim dies totos (quod raro ante hūc
diem) dolor me lateris ſic cruciauit:ut & tui olim iacentis deficientiſq; qua
ſi quandam imaginem uiderim:& ipſe ad cætera pręterq̄ ad eiulandum in
utilis fuerim.Officiis tuis æternas gratias habeo: plęna ſunt ſemper:& con
tinua:& curarum mearum fida leuamina.Ex ultimis noſco quo tandem re
ciderit annuus de Hungarica contributione tractatus. Parturierunt longo
tempore montes:natus eſt mus Mathiæ Regi ridendus:qui nec abrodere
ſua uincula poterit:nec expectraionē noſtri tumoris implere.Italorum affe
ctuum ii eſſe exitus ſolent.Cæſari ſi Hungarorum nuptiæ dolent dic tu qd
illi non doleat?cani ortulano ſemper aſſimili: qui allium ipſe horrens: non
minus tamen legentē allatrat.In pacis conditionibus fuit ne duceret Ma-
thias uxorem.Id ſcio & memini.Sed quæ aliæ in pace illa non generis hu-
ius:aſperæ:indignæ:ſtomaci plænæ:per neceſſitatem metumq; extortæ.Si
neſcis:hæc ſola cauſa diſſenſionum eſt inter utrunq;: eritq; diu uenient.Qd
præſtari Regno incolumi conditiones illæ non poſſunt: præſtari eas nihi
lominus Cæſar depoſcit:nullam moderationē æquitatemq; admittēs. Vos

recte:& ex publicis cõmodis:qui ne eorum ſoluantur induciæ initis cõſilia. Abitum ueſtrum ex Fulginio fortunet Dominus. Tibi imprimis aſſiſtat:in cuius ſalute mea omnis includitur. Expecto cognoſcere ubi nam tandem peregrinationes ueſtræ conſiſtent:ut & ipſe ſi uidebitur in idem conueniã: dignitati tamen ſatiſfacturus non animo. Fuga enim a curia ueſtra nil uitę meæ melius:nil menti quietius. Vale pater:& Dñe:Papienſis tui non imme mor. Ex ſuburbanulo meo ſolito.xiiii. Octobris.M.cccclxxvi.

F. Cardinali Mantuano.

PVto Dignationem tuam ex proximis litteris meis cognouiſſe cauſam intermiſſę conſuetudinis ſcribendi ad te:ab illa die unas tantum tuas accepi pondus non leue habentes. De Cardinali bus enim illarum erat ſententia. Video quid ſancti Petri conetur: quid noui conſilii Vicecancellarius capiat.ut neutrum inexpectatum fuit: ſic neu trum mirabile. Ais: parem me in proximum natalem Domini ad noua cer tamina. Certandi nulla eſt ratio:non uoluntas quoq;. In media pugna ſum ſæpe deſertus. Semel etiam luculentam plagam accepi.quod acies nũc pri ma non audet:ſecunda promitto non ſuſtinebit. Pontificis amor:ut plęriſq; ad rem optabilis eſt:ſic mihi ad pacẽ percharus. Contendi hactenus ſatis: uerum intrepide dixi:potentis uultum nõ horrui:quod animus temeritati: firmitas pertinaciæ:& libertas inſaniæ eſt ſemper aſcripta.non eſt pręſentis conſilii ſine ſpe redire in aciem:aut ſine fructu dimicare iam ſenem.uel prio rum patrum ſequar ſententiam:uel certe meam ad pręſidentẽ reiciam. Hoc tantum inſtitui:ſi quid tu cui ſum æterne addictus:aut uitare uoles : aut aſ ſequi :in idipſum meo conatu incumbere. Optas ſcire in extrema epiſtola quãdo uiſurus me ſis. Mantuanæ horis omnibus uidere te cupio: ſed tamẽ (ſi per ęſtimationẽ Cardinalatus liceret) dicã aperte : abeſſem libenter re liquum uitæ. Idq; ipſum horis omnibus meditor:ſed uiam non uideo. Re cens ergo reditus ueſter in urbem:atq; urbs ipſa nõ munda in decembrem proximum ueniam facile dabunt. Eandem tu quoq; oro Papienſi ne nega. Ad incantantẽ nõ inuitius trahit̃ ſerpẽs:q̃ ego ad inanes defatigatões nr̃as accedo. Vale fœliciter. Ex ſuburbanulo meo.xv. Octobris.M.cccclxxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

IN autem hæc audi. Soli tibi epiſtola loquitur. Quid non etiam incõmodi i parturitione:quam ſuades? Affui ſæpius. Nulla dies nullis horis non ſuſpirata abſentia. A principe inchoa:quid non illi moleſti? Accerſiris ad ſe. Sententia tua in ſuam expoſcitur. ſi negas odio es:ſi tribuis:publica lædis. omnis ſuſpẽſio eſt illi aperta negatio. Deſcende ad patres. In certamen te quiſq; hortatur. Omnes in prœlio deſerunt. Tem

ptat alter ut fallat:Iuuat alteri ut noceat.Nullius non inſidioſus conatus:&
ſermo.Criminatões interim multæ:& delationes:& Zelotopię:& curæ:at
q; ut plus noſcas inexpiabiles aliquando offenſiones.Generatum hæc me/
moro:ſed bone Deus q̄ longum ab his malorum agmen conſequitur?Trã
ſi ad candidatos.Hic uero mel:& delitiæ. Quottidie domus eſt plana mo
leſtiis:Non menſa: non quies :non cubiculum ſtomaco uacat.Proterue ni
mium petitur.Inpudenter ambitur.Importune recurritur.Iracunde quoq;
excipitur : quicquid id eſt quod modeſtius paulo reſpõderis.Si nõ ſpondeo
illico is ſum qui obſiſto.Si ſpondeo non præſto quod dico. Inimicicię prin
cipum:Ipſorumq; actutum paratæ . Opus iniquius toto Cardinalatu non
tracto: minorq; mihi eſt de Pontifice q̄ de Cardinali creãdo anxietas. His
ſollicitudinibus quãto dierum plus adimo: tanto animi tranquillitati adiũ
go.Sed hęc quoq; audi:& tace.Non fit tandem ut ſcis:niſi quod cupit:qui
poteſt.Inanis eſt aduerſa contentio.Multa eſt eius poteſtas:Ingens noſtra
cupiditas. Vbi huius uel illius famelici cerberi horrere uidet iam colla colu
bris :ſtatim Melle ſoporatam:& medicatis frugibus offam Obicit : ille fa
me rabida ſua guttura pandẽs Corripit obiectam: atq; imania terga reſol
uit Fuſus humi:totoq; ingẽs extẽdit antro.Ita mi frater:Occupat Aeneas
aditũ cuſtode ſepulto:Euaditq; uiam celer irremeabilis undæ .Præſens ego
declinare:quæ damno non poſſum.Cordi his eſſe intelligo:quibus ſum pu
gnando inferior.Offæ quoq; aperire guttur nec olim Iuuenis : nec nunc ſe
nex inſtitui.Id boni aſſequar longiorem parturitionem deuitans:quod par
turientis eiulatus tam diu non audiam: minuſq; tanto offendã: quanto diu
minus parturienti non obſequar.Propter publica tantum ignominioſa co/
mitia dolent:propter priuata ſunt riſui. Vacuus enim omni Pontificatus cu
piditate amici an inimici creentur :cum nocere aliter nequeant:magna ani
mi communitate accipio. Vale ergo: nec propter litteras tuas de ſententia
decembris deceſſiſſe me puta.Senis.vii.Nouembris.M.cccclxxvi.

Cardinali Mantuano.

EXpetere uideris reditum meum ad capiendum de nouis comiti
is conſilium.Fallit te amor Mantuane.Expers ego conſilii ſum:
& tu errare per inſcitiam nequis.Patre ſapientiſſimo natus :ægre
giam naturam ſortitus : uſu. xv.prope annorum edoctus :ĩ magnis ſemper
uerſatus :uides iam uir quæ ſenes ſępe non uident.Quo acies tua non per/
uenit mea minus aſpirat.In dubiis noſtris ſcis te rectore & moderatore me
uti : nec chirographi illius imemor es:quo ſuperioribus annis amantiſſime
monuiſti:diſcerem cautius negociari. Monitorem ergo meum admoneã ?
Atq; illi ſim ductor:qui prælucere mihi in tenebris ſolet ? Portare in ſiluam

ligna id eſſet:& ſolē facibus adiuuare.Præſentes candidatos tu præſens co/gnoſcis.Illorū nemo te fallit.Tpa quoq; quid poſtulēt: qd tui ordinis ratio quærat:quis noſtrū quiſq; uiteret:ac uelit:qd te ēt deceat ſummæ ſpei nobili taliſq; patrē non latet:nota hęc tibi tam ſunt q̄ manus:q̄ digiti . Errare niſi uolens nō potes abſit præſens ue ſit Papienſis:nil accedit:aut decedit Mantuani iudicio.Te ipſum ergo hoc ē mētē a Dño datā attende:& qd ſine me times periclitari non potes.Vnū tantū cogente beniuolentia hinc uſq; nō tam monebo:q̄ repetā. Scis quæ in archanis condicta de te inter nos ſunt: ac cōſtituta.Ea ſemp ſpectent oculi tui:ac cōtemplentur.Idq; omni conatu attende(ut qd facis)& facturū te ſcribis:& iam bonis cōſilia tua ꝓbentur. Ad opus qd quærimus iudicio meo mali ſatis nō ſunt.Proborū quoq; neceſſe eſt accedant ſuffragia.Verbū erat ſapiētis Firmani ſemen nullū fallacius: q̄ cardinaliū inueniri.Pro frugibus ſæpe meti tribulos:& lappas:& Lolliū: neq; eandē in creatis:quę in creandis benignitatē cognoſci. Prudens dictū integerrimi pr̄is ingratę mentes ſæpius cōprobarunt.Quē laudatę uirtutis eſſe cognoueris hūc:& gratę futurū cōfidito:cæteris mea ſn̄ia multū ne cre de:ut deceperūt decipient.Veniā quęſo da libere tecū agenti.Nō Papiēſis: ſed amor ſuus hęc loquit̄.Ego ineunte Decembri ero tecū:ut puto . De iis rebus alter alterū audiet.Ad ieiuniorū tēpora ſi res protrahet̄ dierū ad bn̄ conſtituendū ſat erit.Interim nulli fidē ſententiæ obligaſſe.Suſpēſo fuiſſe iu dicio multū:ut puto ad libertatē deliberādi integritatēq; pertinet. Bene ac fœliciter Vale.Senis.vii.Nouembris.M.cccclxxvi.

Vicecancellario.

BReue erit:qd ſcribā:ſed neceſſariū iter te:ac me pōdus habebit. Lege ꝑcor:& tace.Ad æſtimationē utriuſq; ſic expedit.Tribuat pietate ſua Dñs:ut ꝑteritorū oīum uere obliti nouū hoīem induamus:& pſtemus ambo:qd ſcribimus.Bonorū nōmodo cardinaliū.ſed xp̄ia noſtr̄ quoq; opus id erit.Ita uero ſi obſeruabimus ꝓmitto:nec charitatis par ui hoīs te penitebit:nec ego nō gloriari tāti pr̄is beniuolētia potero.ſequēt̄ utilia multa cogitāda ſæpius ab utroq;:& horis oībus ꝓuidēda: ſed illa im primis ñ ueniēt quottidie ī hoīum ſermonē res tuæ:ac meę.Nos nō ridebūt qbus nr̄a mala ſūt uoluptati.Nō lętabunt̄:qbus ambo:uel inuidię ſumus: uel odio.Spes ſuas tā effuſe nō paſcēt:qbus alienæ cōtētōis opinio creſcēdi nūc aīum facit.Quieſcēt iterim mētes nr̄ę:nō ad ipugnādū:nō ad repugnādū ictæ.Interī quoq; officiis quottidianis nr̄a domeſtica iuuabunt̄:& q nobis domi famulant̄: uel foris nos colūt ī lętitia erūt:uidētes pr̄es duos momēti nō leuis:qbus eoꝝ labor iſeruit oli Caliſti:poſt Pii uinculis iūctos ī antiqua charitate ad ſuū aliorūq; bn̄ficiū degere . Poſtremo pater ampliſſime

quod natura magis q̃ ratio monſtrat in longa:& continuata: & mutuis ob ſequiis probata beniuolentia nil erit:uel tam difficile:uel tam alteri placẽs: quod non alter ab altero ſperare:& expectare:& impetrare facile poſſit. Fructus ii meo iudicio mirifici ſunt quęrendi ſi ſapimus:ac conſeruandi. Iterum dico:tribuat pietate ſua Dominus:ut prӕter. torum omnium uere obliti nouum hominẽ induamus:& prӕſtemus ambo:quod ſcribimus. Prӕſtare id ipſum ego fideli corde inſtituo idq; his litteris ſpondeo. Facturum te idẽ pro tua ſapientia:& bonitate confido:quod antiquã merita noſtra:& quaſi quędam natura in ambobus conciliat:non ſinamus oro cõmuni amborum dãno:& nota diſſolui. Iungamus in Domino uiſcera: & ad mutuum ſolamen animos copulemus. Tibi cӕteris habundanti ad ſeruanda quӕ habes fratrum gratia eſt neceſſaria. Mihi multorum egenti ad paranda quӕ deſunt patrocinio tuo imprimis eſt opus. Hanc epiſtolam ueris affectibus ſcriptã quӕſo ſecretariis tuis ſeruandam ne des:ſed in cubiculo condas:eo quidem loco:unde ſemel in hunc annum eam reſumere:etſi uacat:ac placet relegere poſſis. multa aliquando melius noſtra:q̃ alienӕ cuſtodiӕ permittuntur: & noſtra:q̃ ſecretariorum manus plus fidei ſemper:& beniuolentiӕ affert. In amicorum ego litteris nõ tam ornatum:q̃ animum quęro. Vale. Senis. xv. Nouembris. M.cccclxxvi.

Ioannes Petrus Arriuabenus, Iacobo Cardinali Papienſi.

IN negocio Vicecancellarii probatur omni ex parte cõſilium tuum placent litterӕ. Grauia & prudentiӕ plęna ſunt capita earũ nihil in examinatum reliquiſti. Quacunq; mente accipiat: nihil eſt quod de te ridere poſſit:& quod magni intereſt qualem Papienſem habeat iucundam illi non dubito futuram epiſtolam tuam. Ego reddenda ne eſſet conſulendum putaui neminem. trito: & aperto calle ambulãtibus minime opus eſt ductare. Si quid affuiſſet:quod uel ledere ęſtimationem tuã: uel eius mentem cõmouere poſſet:alterius iudicii monitũ tuo cõſilium tentaſſem:ſed iſthic nil tale occurrebat. Tum illud deuitandum duxi: ne unq̃ aliunde prӕlibatas audire poſſit. Deperiſſet omnis illarum fructus:& ad fucum omnia non ad ueritatem propoſiti tui enunciandam ſcripta eſſet ſuſpicatus. Scis q̃ facile interdum uerba hominibus excidãt. Tum ille ad eliciendum callidus eſt artifex:& in conſueta piſcatione ſcit optime: ubi retia tendat. Laudo concordiam ueſtram:communi animorum quieti utilem: ac rebus utriuſq; perneceſſariam. Si Zephyri perſtabunt: leui ac ſecunda aura portum attingere iucundiſſimum fuerit. Quod ſi forte medio mari uis tempeſtatis ingruerit: paratus in omnem fortunӕ euentum Gubernator: nec coelo nimium confiſus ſereno uti opus fuerit ad euadendum pe-

riculum remos ànchoraſq; expediet:quod interim ſecuræ nauigationis for-
tius fuerit in lucro deputabit procellæ impetũ non reformidans firmo na-
uigio:ac nauiculariis oĩbus pręmunitus.abeſt nũc Viceecancellarius Portuẽ
ſi ſeceſſu.Horum dierũ qui uſq; in quartã feriam ſequentis hebdomadæ ſe
natoriis mũeribus uacãt:occaſionẽ nactus acceſſiſſe puto ẽt grauius quod
dam conſiliũ.Diſplicuiſſe uidet multis ex patribus ſtudium quod hactenus
tam aperte amplificationi Patriarchę impendit.Deducta autem nunc re ad
faſtigiũ rotæ bñficio ſuo ſecedere paululũ uoluit:ut abſens inuidiã fugiat:re
diens uideat quo loco res ſint:& ex tpe uel receptui canat: uel prœlium cõ
tinuet.Patriarchæ promotioni:quod uunq̃ ueriti ſumus:Vrſinus:& ſpoleta
nus annuunt:uariis titillationibus expugnati.Rothomagẽſis in furias ignẽ
q; ruit tentatus reſpondit ſuffragio ſe aduerſaturum.Aduerſatur & ipſe: ne
aliquis fiat:nouas creationes minime neceſſarias inquiens immo de quibus
agitur:uel detrimẽtoſas:uel minus utiles.Veneti tres quibus poſſunt: & ſu
is:& amicorum uiribus in Patriarcham armantur:& ipſi ſibi magna repro
mittunt.Hic uero certiſſimam ſpem fouet auxiliis:quibus innititur Pontifi
cis potiſſimum:qui non eũ ut uenetum: ſed ut ſuum habere in animũ indu
xit.De nouis his Senatoribus nullus adhuc conſiſtorialiter habitus eſt ſer
mo.Seruatur ut arbitror in cõmodius tempus:ut exploratis prius unius cu
iuſq; affectibus certiore uictoria in campum deſcendi poſſit. Scio a Põtifice
ſeptem eſſe nominatos:quos ſe promoturũ affirmauit. Lugdunenſem Epi
ſcopum:de Fuſo Vliſbonenſem:& protonotariũ Heſſer.In his quattuor fu
giendas quottidianas eſſe Principũ moleſtias.Tum Tiraſoneñ.Vrbinatẽ:
& Patriarchã ut ſuos.Si rex pro filio:Dux pro fratre petierint ſe huius rei cu
ram ad Cardinales remittere.De nepote Racannatenſi nulla ꝓſus adhuc
mentio.Orator Regius nondũ rediit.Expectatur quid aduentu ſuo ſit alla
turus.Si ille urſerit:Parmenſi iniunctũ eſt:ut pro fratre ambiat. Quantum
Veneti patres profecturi ſint in deſideriis ſuis incertũ eſt.fieri poſſet:ut eo-
rum impugnatio:uel illũ excluderet:uel eo perturbationis rem traheret:ut
nouus aliquis fungus naſceret̃.Ego non ad interiora penetro: neq; harũ re
rum peritus ſum.Tibi fideliter ſcribo quę ſcio:quæ ſuſpicor.Tu me nullius
auctorem nomines.Expediret ut hic eſſes pro Falcone noſtro nuper reuer-
ſo:ut tu:& Mœcenas iunctis conſiliis rem aggrederemini.Infirma res eſt ſi
ne te.Niſi nos uerbis fallit Vrſinus fieri poſſet:ut una cũ Vrbinate admit-
teretur.Si ei locus eſſet deponerẽ ſtomachum.Plus eſſet:qđ placeret: q̃ qđ
offenderet.Ad Viceecancellarium redeo:obſignatas ſigno:quod miſiſti alie
nis manibus reddi faciam litteras tuas ſecutus mandatum tuum.Eius ad te
ſcriptas: & ſignum ſeruabo in reditum tuum. Illud non omittam debere

me tibi ob multa:neq̃ quicq̃ tantæ obligationis penitere:ſed hoc præcipuũ eſt:quod de me uel ſentis:uel loqueris ſupra limites ingenii mei. Totũ hoc bonitati tuę aſcribo.Fides mea nihil eſt iſerior iudicio tuo:neq̃ frigida:neq̃ fallax apud te inuenietur unq̃:ſed uide nedum fidem, expendis :reliqua quæ requiris minus attendas:& in eorũ trutinatione fallaris. Si enim illa nõ ſue ceſſerint tu in culpa fueris:qui nõ aduertiſti:ut pcuſſa maligne Reſpondet uiridi non cocta fidelia limo.Hæc ad tuas nouiſſimas hodierno mane mihi redditas.Heri alteras ad ueſperã habui ſeptima mẽſis obſignatas ſerius q dem:& lentius ad nos perlatas.Illis explicas te non deceſſiſſe e ſentẽtia Decembris.Recenſes q̃ oĩno ſit:& cõmodius:& quietius ẽt in parturitione nõ adeſſe:& uerę inq̃ ſunt rõnes tuæ:ſed parce queſo reſpõdenti.In uocatione qua uocatus es ambulare oportet:& ſeruire Deo:etſi uel Deo placer̃ uis:uel hoĩbus abſentia in fructuoſa eſt.Miniſteriũ tuũ nemini præſtas ira nemini in eo gratus efficeris.Si Dei:ſi eccleſię zelus comedit te deſcende in duellũ. Munus erit tibi paratũ a Dño ẽt:ſi ſuccubueris.Si pñtia:& terrena conſide ras:& illa te mouent:cũ illis cõſenti.Cõtumacię interdũ abſentis nõ minor eſt offenſio:q̃ pñtis contradictionis.Militẽ ſi militiã in pugna dimittat deſertorẽ appellant.Si conſtiterit ſemp eſt euadendi ſpes aliqua. Si rem bene geſſerit laudis: & glorię plurimũ.Si occubuerit:& glorioſus eſt obitus pulchrumq̃ mori ſuccurrit in armis.In militia ueſtra qd non omni ex parte fructuoſum?Deũ pręoculis habes.Conſcientiã times.Illo remuneratore nihil certius.Hac quieta nihil uoluptuoſius.Hoĩes uereris:abiiciendi metus uiæ multę.Obſequio illi quale ab amico uolũt cõtinent in amore.Ita in hac re ambo dexteri eſſe nõ poſſumus.Si adhuc hoĩbus placerẽ Chriſti ſeruus nõ eſſem.Melius eſt in altera lucrari:q̃ in utraq̃ perire.Nunq̃ mihi ꝓbatus eſt locus ille medius:ubi bonorũ:& malorum ſenſus abeſt.Hæc mihi ſuccurre bant priuſq̃ lr̃as tuas legiſſem:& niſi me moueret auctoritas tua: ego alior ſum meis rõnibus traducerer:ſed tanti pr̃is:ac ſenſatiſſimi Dñi oraculo facile acquieſco.Ad Rothomagenſem redeo.Cõſulit is ſolũ Lugdunẽ.creari: poſtq̃ res Gallicę:promiſſa Legati ita expoſcunt. Nihil neceſſitatis i Fuxo inquit.Vliſboneñ.dari regi nunc inopi:& mendico:unde Hiſpani potẽtis: & uictoris animus irritetur ſtultũ eſſe.In Heſſer nõ defuturas legitimas ad innectendã morã excuſationes.In tribus aliis:neq̃ paucitatẽ patrũ nouam ſuffectionẽ expetere:neq̃ alienã gratificationem accedere.Immo diſcrimen apertę offenſionis reipublicæ Venetę fuſcarum poſtulantis adiri cõmodio ra tempora expectari poſſe.Hęc ex me:ex aliis forte iteriora: & maiora au dies.Mariſconenſis rediit.Neapolitanus nondum. Ab externis nihil omnino noui.Valemus omnes in familia noſtra.ego me Reuerendiſſime.D.V.

cõmendo.Romæ.xxii.Nouembris. M.cccclxxvi.

Ioanni Petro Arriuabeno.

AD Mœcenatis nr̃i uerbũ:ueni queſo ſedentẽ cõmouit.Appropo igit̃:gr̃as diligẽtiæ tuę habiturus uerbo:q̃s capc calamis breuis hęc papyrus ñ p̃t.Vale.Senis.die.xxiii.Nouẽbris.M.cccclxxvi.

Ioanni Aragonenſi.Cardinali pro xyſto Pontifice Papienſis.

IN diẽ magis de indole tua ſpem bonã concipimus.Audiuimus de te hactenus multa pſuaſinus nobis multa.Regiã quoq; inſti tutionẽ cognouimus ad mores tuos:& religionẽ te iuniore inten tã:ſed lr̃æ nũc tuæ ad nos date cumulũ grandẽ huic ſpei fecerũt.Videmus circũſpectionẽ tuã nõmodo gr̃as ꝓ accepto Cardialatu meritas agere:ſed pleno affectu oſtẽdere q̃tũ nr̃is laboribus debeas:& q̃tũ ſis paratus pſolue re.Eſt prudẽtis animi inditiũ oblati honoris cognitio:& uirtus ĩgẽs ĩ alie nis bñficiis gratitudo.ad te aſſumẽdũ p̃rna merita plurimũ ualuerũt:ſed nec in te tua bonitas undiq; teſtificata minimũ iuuit.Libẽter te ĩ hũc gradũ ex tulimus multo añ te extuliſſemus:niſi tpi fuiſſet magis q̃ nr̃o iudicio obſe quendũ.Dilatũ eſt nõ repulſum deſideriũ tuũ.Tunc tandẽ ĩpletũ:cũ nulli rei obeſſe ꝓdeſſe oĩbus eſt iudicatũ.Gratulamur igit̃ tibi:q dicatus Deo iã es.gratulamur:& nobis:q talẽ nacti filiũ ſumus.Eſſe te eo ĩ eccleſiã aĩo nõ dubitamus:quẽ nobis ſignificas:& facturũ te oĩa credimus:quæ tuę lr̃ę cõ tinent:ut ita præſtes ẽt:atq; ẽt in dño exhortamur.Pręclara opa ꝓpria ſũt Regii generis:ac ſanguinis:nec a te Deus in eccleſia ſua idẽ qd a mediocri bus exigit.Illis ſũt ſatis æra tria in Gazofilaciũ poſita.Tuę ſorti maiora cõ ueniunt.Ideo ſic mentẽ:ſic actiones cõpara fili:ut q̃to genere præſtas tãto & opibus antecellas:ac q̃to es maior p patre:& domũ tãto p te ipſum beni gnior:& humilior uidearis.Sic comendabit̃ in te aſſumpto miniſterium no ſtrum:ſic tu aſſumptus in publica oĩum eris bñdictione.Aduentũ huc tuũ credimus deſiderari a te.Eũ ipſum deſideramus & nos:q̃n ergo p Regiam uoluntatem:& commodum tuæ circumſpectionis licebit ad ueniendum te compatabis.Veniens uero tanta noſtra:& fratrum noſtrorum accipieris lę ticia:quanta tuis meritis:& ſpei de te conceptę debetur.

Florentinis pro xyſto Papienſis.

CVpitis ſicut ſignificatũ ẽ nobis eos p̃ſules dari ciuitatibus ur̃is. quoꝝ:nõ nõ doctria:& uita apd Apoſtolicã ſedẽ.ſed apud uos quoq; fides ꝓbet̃ putãtes ad cõſeruationẽ ſtatus ur̃i cã re pluri mũ ptinere.Proptereaq; optatis:ut añ ꝓuiſiões nr̃as:qd ſit ur̃i iudicii expe ctare dies aliquot nõ dedignemur nos q p̃ter aĩarũ ſalutẽ & cõmoda popu lorũ alid nobis ĩ dãdis epĩs ñ ꝓpõimus:rẽp.ãt ur̃am ſp amauimus:& ſaluã

uoluimus huic deſiderio paterne annuentes ſignificamus daturos nos dein ceps operam: quantũ cum Deo poterimus: ut cũ uacare cathedrales eccleſias dominii Florentini contigerit ueſtris petitionibus liberaliter ſatiſſiat. Erit tamen gratum duas: aut tres perſonas meritis: & uirtute idoneas: ſemper proponi: ut in ſatiſfactione publica etiam nos: quod melius ſit offerre Deo ex noſtro officio ualeamus.

Florentinis.

NOn tulerunt tpa: ut antehac ornare ueſtrã remp. Cardinali Ro. eccleſię potuerimus: ſicut certe nõmodo optauimus: ſed aliqñ ẽt ſumus conati. neceſſitatis nõ animi fuit oĩs dilatio. Scimus amori in nos ueſtro: deuotioni in apoſtolicã ſedẽ: & nobilitati ampliſſime reip. eã dignitatẽ deberi: ut ergo bono aĩo ſitis: & de gratia Sedis apoſtolicæ nõ diffidatis ſcitote nos in prima Cardinaliũ creatõe: cũ aliis: qbus data ſpes eſt ſatiſfiet: habituros: qtũ cũ Deo licuerit rõnẽ reip. ueſtrę: pſertim ſi in eã pſonã inclinabit cõmẽdatio ciuitatis: quæ nobis: & Sedi ſanctę pdictæ merito poſſit pbari. Experti aliqñ ad tuẽda publica ueſtra animũ noſtrũ: & iam ad eadem ornanda Deo uolente experiemini gratiam.

Xyſto. iiii. Pontifici Maximo.

MAgna ẽſt pietas. B. ueſtræ in humilẽ ſeruũ ſuũ Papienſi: nõ rogãtem non expectantẽ: nec cupientẽ ẽt aſſumpſit ad Tuſculanã eccleſiã. Eundẽ abſentẽ: & pter charitatẽ patrie ſupplicantẽ ſumma benignitate pręfecit Luceñ: In utraq; aperte declarãs: q̃ me amet: & in ſuis chariſſimis habeat. Cũ cogito de agẽdis gratiis nullũ genus uerborũ inuenio: qđ uolũtati faciat ſatis. Puer ſum: & loq neſcio. Magnitudo meritorum ſuperat oẽm conatũ ſcribẽdi. Quas tñ humilis ĩfirmitas põt ago: & habeo. Procũbenſq; in genua dominũ oĩpotentẽ oro: ut pro me ipſe retribuat detq; pietati ueſtræ uitã fœlicẽ: & diuturnã: & plenã gloria in cõſpectu populi ſui. Ego uero cũ nil aliud poſſim auctis bñficiis ueſtris augebo fidẽ: & ſeruitutẽ: & prædicationẽ noĩs beatiſſimi Xyſti: neq; in mãdatis ſuis ſegnis unq̃ inueniar: mortẽ precans qua hora de ingratitudine cogitabo. Ipſi uero Lucẽſi eccleſię ſic præero: & ſic muneris mei ero memor: ut nullo tempore Beatitudini ueſtrę dati paſtoris: aut plebi illi accepti: & petiti ſit penitendum. Cõmendo fidelem ſeruum eidem Beatitudini ueſtræ cui Dominus ſit ſemper a dextris ne in æternum non cõmoueatur.

Stephano Cardinali Mediolanenſi.

AGo ſempiternas grãs pietati. D. V. in me: quę nõ paſſa eſt ſeruitorem ſuum confundi: quę illum fideli opera adiuuit: & ubicũq; opus cognouit re: & uerbo clementiſſime affuit. Video in diem

magis nonmodo continuari:ſed augeri quoq; confirmatam beniuolentiam noſtram:quã ſic inter nos ſimilia multa conciliant:ut impiũ ſit officiis om nibus illam non colere. Nunciauerunt multi ex meis feruens ſtudiũ.D.V. in petitione Lucenſi adhibitũ:ſed imprimis teſtimonio ampliſſimo præſul Agathenſis ſuis litteris cõfirmauit.In quibus dixiſſe illam ſignificat de ſua non mea cauſa agi putaſſe:& ita rem adiuuandã ſumpſiſſe:ut non Papienſi ſed Chriſtophoro ſuo uideretur adeſſe.Magnũ onus beneficii hoc eſt man dandum memoriæ:& intimis ſenſibus recõdendũ Deo ſint gratiæ: qui me dignũ nõ amore ſolũ:ſed ſuffragio ẽt tanti patris:& domini fecit:præſtetq; pietate ſua:ut illũ perpetuo mihi conſeruem:quo duce ambulare fidenter:& ſemita charitatis errare non poſſim Mi pater Mediolanenſis uicine in præ ſulatu:multorũ laborũ comes:grauiũ dolorũ ſocie: a deo ſemp dilecte: & exaltate mecũ ad dignitatẽ ueſtris præteritis ærũnis debitã amemus nos in ter nos. Tradamus inuicẽ operas mutuas:& ita in Dño colligemus uiſcera nřa:ut nulla calamitas poſſit unq̃ diſſoluere.Ecce Papieñ.uř i hoc totus ẽ.

Ioanni Cardinali Aragonenſi.

PRo mea in amplitudinem tuã charitate duo his lřis contendo a te:Alterũ ut in bonã partẽ:quæ loquor accipias:Alterũ ut præ ſentem epiſtolã nemo præter te legat. Amici fides dãno illi eſſe non debet.Incertũ quoq; eſt mihi an oĩbus ſit placiturũ conſiliũ.creatus iã dudum es Cardinalis:& tribus prope iam menſibus ſolẽni more apud nos publicatus.Pyleus ẽt contra ueterem patrum conſuetudinẽ miſſus.A ccu mulata deniq; oĩa:quę ptinere ad ſignificationẽ noſtri in te animi poſſunt. Expectabaris poſthæc Romæ q̃primum:ut Pontifici bñdictionis ſuæ opus oſtenderes:& præſentia Regiæ prolis curia lætaret͛.Diſtuliſti in hunc diẽ: ac differs:nec qñ ſis uenturus ullis lřis nunciis ue accipit͛.Credo id ſine cau ſa nõ eſſe: patrẽq; ſapientiſſimũ bene oĩa de filio cogitare.Etiã illud attẽdo non ſatis cõſiderati hoĩs eſſe in tanta iſthic pręuidentia rerũ aliter ſuadere. Quia tñ multa aliqñ nota ſũt Romæ: quę Neapoli latent. Multa ſciunt͛ Neapoli quæ Romę ignorant͛:uideor excuſandus:ſi ut te ego cũ cauſa pu to differre ita tu me cũ rõne credas ad maturandũ hortari.Audi ergo & ta ce.cõferã breui:quę i utrãq; partẽ cõmodo eſſe:uel incõmodo poſſint.Scis quæ nup Fauentiæ acciderint.Scis quę inde ſint cõſecuta. Nil horũ non iã palã eſt oĩbus.Hæc nũc tã longa mora ĩ tãta loci ꝓpinquitate:& in tã diu expetito cardinalatu nõ minus facile referri ad temporũ conditionem:q̃ ad tuas res domeſticas poteſt. Vt uidelicet conſortio illius digni non iudice mur cuius domus ſe a nobis offenſam exiſtimet. Hoc primum me mouet: medicamenta non exulcerationes probantem. Liberæ ut ſcis ſunt cuiq;

cogitationes ſuæ:ac ſuſpitiones: magiſq; in malum ſemper: q̄ bonum incli
nant iudicia. Adde quod cum tantus ſis:quantum Deus eſſe te uoluit:accœ
piſſe iam Cardinalatum:& tamen ad locum exercendi Cardinalatus non
uenire : ſignificare forſan malignis animis poteſt te uidelicet dignitatem ip
ſam in precio habere : munera dignitatis deſpicere: & ornamenta eius pro
bare:de ornamentorum conſortibus non bene ſentire. Libere tecū loquor:
nil a tua manſuetudine præter cōmendationem pręſentis officii expectans.
Vide nunc contra quid lucri ex præſentia colligam. Duo primum hæc ma
la:quæ monſtro uno aduentu defugies. Proxime autem ęſtimare beneficen
tiam accœptam uidebere:nec tam Regiis:q̄ noſtris titulis inſignem te cre
dere:quod ad opinionem religioſę humilitatis plurimum pertinet . Patri de
inde ſanctiſſimo:qui te eleuauit:& unice diligit: ſummæ eris lætitiæ:intuēti
apud ſe eſſe:qui & cōſolari ſenilem animum poſſit:& romanam rem firmis
præſidiis ſuſtentare. Tu quoq; cui a Deo gratia:& dexteritas ē : ꝑ te ipſum
multa:& per amicos perficere apud eum ī publicis poteris: cum natura cle
menti:ac facili ſit:incedentiq; ſecum fideliter nil non ab eo ſit expectandū.
Porro autem gaudio ingenti eos afficies:qui tuam præſtantiam uenerātur:
teq; in ſuis priuatis adiutorem proponunt. Quos cum in aſſequendo Car/
dinalatu ſuffragatores habueris:ęquum eſt:ut cōſuetudinis quoq; tuæ nūc
uelis eſſe particeps.ii uero tam diu tua cauſa nil ſe egiſſe putabunt:q̄ diu tu
a fructu adeptæ rei abſtinebis. Cōfirmabis quoq; in diem magis hos quos
dico:& quos nūc habes amicos. Quos uero nō habes : etiam ſuauitate mo
rum:aſſiduaq; gratificaudi diligentia tibi aſciſces:ut huic fructui nil antefe
rendum exiſtimem. Hoc autem:etſi nihilominus uenturo anno: aut altero
te facturum confidas : referre tamē in utrāq; partem ad plurima poteſt ma
ture ne:an ſero id feceris. Addam & aliud:Sunt apud nos noſtra inſtituta:
ſunt mores:ſunt ritus:ſunt cerimoniæ: a patribus ante tradita : & in hunc
diem cura ingenti ſeruata. Hæc ignorare imperitiæ cuiuſdam eſſe uidetur:
Ineleganter tractare:naturę hebetis atq; ineptę. Quanto ergo maturius ue
nies:tāto ocius diſces perfecti Cardinalis opus implere. Etſi enim ingenio
fecundo:ac facili ſis: tuæq; religioni addi quicq̄ uix poſſit : eſt tamē aliquid
in noſtris officiis:quod Romæ melius:q̄ alibi diſcitur. Tuam quoq; Digna
tionem non moueat:quod tempora æſtiua propinquent: non ſatis Romā
primum uenientibus tuta. Nam & Februarius nondum actus eſt:& ad ca
lendas uſq; Iulias:nil diſcriminis habet hic aer:menſeſq; intercedunt quat
tuor:conſuetudine quoq; annua noſtrum plæriq; eo tempore abeūt:tibiq;
in tam propinquo patris regno:ſi tunc quoq; abeundum putabis ad leuita
tem aſcribi nil poterit. Nō teneat quoq; te:q̄d ad ueniendū ita forſan iſtu

ctus nõ ſis: ut Regio filio conuenit. Nam ſatis Regio filio conuenit: quod bono Cardinali eſt laudi. Familiæ grandes: ueſtitus illuſtrior: abaci argen to atq; auro in excelſum extructi: aulea quoq; peregrini cariq; operis: huiuſ modiq; omnis pompa quæſita ſęculi magis q̃ noſtrę ſortis eſſe uidetur. Cõ ponenda ita meo iudicio domeſtica ſunt: ut non uulgi imperiti rumoribus: ſed bonorum grauiumq; iudiciis ſeruiant. Sciũt omnes poſſe te omnia: ſed facere omnia alienę fortunæ beneficiũ putãt. Nolle oĩa tuę tantum uirtuti eſſe proprium ducent. Non ęque autem potentem atq; imponentem com mendat modeſtia. Hunc perſæpe in officio neceſſitas continet: illum ſemp uoluntas. Loquitur ſapientia. Erit illi gloria æterna qui potuit tranſgredi: & non eſt tranſgreſſus: facere mala: & nõ fecit. Hæc cum ita ſe habeant niſi maius aliud grauiuſq; impediat: quod Papienſis ignoret: ueni oro ad nos Reuerẽdiſſime pater: & q̃primum ueni. Promitto enim expectatus aduenies. Summa te lætitia Põtifex: ſumma patres: ſumma omnis curia excipiet: neq; ex aduentu noui alicuius Cardinalis tantum gaudii: uel ſuſceptum eſ ſe hactenus: uel ſuſceptum iri in futurum intelliges. Multa publicum hoc deſiderium ſuſcitant: ſed non in poſtremis anni ante hac ſeptimi memoria: cum profitendæ paternę obedientiæ cauſa Romam ueniſti. Præſentia tunc tua: & ſupra annos grauitas: oratio quoq; illa illuſtris: tã præſenti animo: & tam iucunda uoce in publico Senatu pro patre ad Pontificem habita: ſic omnium cordi adhæſit: ut & iure nunc creatum Cardinalẽ te prædicent: & gratia incredibili Reuerendiſſimi Ioanni Aragonenſis nomen circumfe ratur. appetunt etiam dies ſancti: & dies paradę ſaluti ex toto anno idonei: Quibus diebus cum animę cauſa ab ultimis terrarum adeſſe homines ſole ant: tibi in ianuis prope edium tuarum hanc urbem habenti animæ ſimul: & perſoluendæ gratitudinis officio: non religioſum modo eſt conuenire: ſed pene etiam neceſſarium. Quare ſi ad ueniẽdum inclinas: ad ueniendum te firma: ſi aduenidum te firmas: ad ueniendum te prępara: ſi ad ueniẽdum te pręparas regio apparatu d miſſo illũ aſſume: & cum eo accelera: qui non tam diuitem: q̃ moderatum: & religioſum Cardinalem oſtendat. Fœliciter uale Reuerendiſſime pater: atq; hanc epiſtolam lectam ſic apud te cõtine: ut ne quem fidelis amici exhortatio pungat. Quod libenter: & libere facio opto per tuum ſilentium: ut facere ſępius poſſim.

Iacobus Minutolus Epiſcopus Agaten.

Eerat hoc unum ad tuorum beneficiorum cumulum: ut poſtquã me & præſens: & abſens tua Dignatio ornauerat: familiam etiã meam honeſtaret: quod nũc fecit officio Vicecomitis. Habebo perpetuas gratias nomini: numiniq; Papienſi: qui non ſpreuit preces me

as.Fide & obſeruantia germanum meum ſuperabit nemo.Reliqua ſupple
bit auctoritas tua.Mediolanenſis deſideriũ impletum eſt:per litteras quas
nuper a Reuerendiſſima Dominatione ueſtra accœpit.Seruat illas:ut pu-
pillam oculi. Reſpondet ac præ læticia uix mecum continuit lachrymas.
Tanti facit hoc nouum amiciciæ ueſtræ teſtimonium: ut ſupra illud nihil
uideatur deſideraſſe: uſq;adeo ut ego quoq; qui litteras reddidi magnam
mihi uidear feciſſe acceſſionem.Scio quanti ſit futurum momenti hęc du-
plicatio exercitus:ſi res aut tempus exegerit. Certa uictoria quæ promitti
uidetur facit:ut nos etiam bellum cupiamus:qui alias pacem:aut inducias
ſummis optauimus uotis.Quid agamus nemo ſcire poteſt:quod enim ni-
hil eſt non cadit in ſcientiam:nihil ocioſius.Doleo ſublatam mihi eſſe hanc
excuſationem cum non ſcribo:quod impedimento fuerint negocia.Omnia
hic unius digito temperantur in demortui Lucenſis locum ſpoletanus ſuf-
fectus eſt in picentes haud noſtris ſuffragiis:qui nihil ex illis præter ſtipem
referemus.Hoc quoq; magnum eſt:neq; abſuit a diſcrimine.Tanti eſt eſſe
Cæſaris nepotem.ſed uolenti & ſcienti non fit iniuria:neq; dolus. Ex Gal
lis nihil habemus noui.Reliqua & hæc ſciunt ueſtri:qui Romę ſunt.Quis
eas ignoret? Fœlix ſit Dignationi tuæ iter:& eccleſia:& patria.Impleat De
us omnipotens cogitationes tuę Reuerendiſſime.D.cui me deuotiſſime cõ
mendo Romæ.Octobris.x.M.cccclxxvii.

Carolus Berardus Ceſennas.

GRatulor tibi Reuerẽdiſſime.D.maiorem immodum: quod bre
ui tempore duplici auctus es dignitate duabuſq; clariſſimis ec-
cleſiis:& locis prępoſitus es: & ſi enim uirtus probitas:ac doctri
na:que in te ſumma ſunt tuaq; ampliſſima in remp.chriſtianam merita:uel
hæc:uel longe maiora ſibi iure ſuo expoſcebant: Lætandum tamen fuit in
tanta temporum peruerſitate omniumq; rerum confuſione tantum cum in
Pontifice Maximo tum in Reuerendiſſimis patribus in te ornando ſtudi-
um:ac conſenſum extitiſſe:ut ſe beneficium accipere exiſtimarent ſuęq; am
plitudini conſulere uiderentur:cum te ſummis honoribus dignitatibuſq; cu
mularẽt:tibi quidem ut debeo gratulor ſed multo magis ipſis locis quibus
præfectus es gratulandum exiſtimo:ut enim omittam quod tuus ſplendor:
& amplitudo plus illis dignitatis attulit:q̃ ab eis acceperis: quid congruẽ
tius accidere potuit:q̃ ut tu Ciceronis Tuſculano pręficereris? qui cum ſum
ma doctrina eloquentia ſuauitate:ac lepore prędítus ſit Ciceronis alũnus:
& heres merito haberi:& eſſe debuiſti.Quid porro Lucenſi eccleſiæ:ac ciui
tati gratius aut glorioſius euenire potuit:q̃ ut ciuem ſuum tot uirtutibus di
gnitatibuſq; decoratum:quem uniuerſæ Italiæ ciuitates:& hæc ipſa Roma

ſibi ali quando prȩſidere exoptent gubernacula reipublicæ tenere populiq; ſui paſtorem eſſe intuerentur. Gaude igitur tu hoc tanto tuo bono lętentur il læ tanto præſule glorioſæ. Tibi precor clemens: ac benignus Deus dignita tes iſtas fortunet. Illas uero tam diu dignetur cōſeruare donec ad eum di gnitatis faſtigium euaſeris: ut iam te non ſibi duntaxat: ſed uniuerſæ reipu blicæ chriſtianæ prȩſidentem totiuſq; gregis Dominici paſtorem ītuentes gaudere nobiſcum: ac lætari merito ualeant. Bene ualeat tua Dominatio Reuerendiſſima: cui me deditiſſimum ſeruulum humillime cōmēdo: ac de uoueo. Meminerit q; obſecro eorū: quæ ſunt apud Ciceronem ſcripta ſapiē ter. Vrbem colendam eſſe: & in hac luce uiuendum omnemq; peregrinatio nem obſcuram: & ſordidam eſſe iis quorum induſtria Romæ poteſt eſſe il luſtris. Iterum fœlix uale præſidium: & dulce decus meum. Romæ. Idibus Octobris. M.cccclxvii.

Xyſto. iiii. Pontifici Maximo.

SVm debitor Beatitudini ueſtræ omnia nunciandi: quę aliquo mo do pertinere ad rem eccleſiæ iudico. Hæc quę ſcribam ex eodem genere ſunt: & ex eodem obedientiæ genere prodeunt. Supplico humiliter: ut ſecreta omnia ſint: nec ego quomodo libet nominer: nō debet bono filio charitas in patrem ſuum obeſſe. Iterum hoc ſecretum totis uiſceri bus deprecor. Neſcio q̄ putet Sanctitas ueſtra nouum: & priuatum fœdus Senenſium meorum cum Rege referre ad ſtatum Apoſtolicæ Sedis. Si uti le putat idem putandum mihi exiſtimo: & Deo gratias ago: quod in Ianuis huiuſcemodi conſilia ſint: ſin damnoſum cenſet ueſtræ curę particeps ſio & triſtante Domino non agit lætitiam filius. Referam quæ per hos dies tra ctata apud hos ciues ſunt. Eorum orator qui Neapoli agit priuatis quibuſ dam huc ſcripſit audiſſe ſe ex interioribus quibuſdam aulicis Regiis: opta ri uehementer a Serenitate ſua hoc fœdus: quod dico: ſed ideo nō aperte pe ti: quod timeat ne ciuitas iudicet per ſubſidua data contra Comitem Caro lum id ipſum quæſitum: & non tam adiutos Senenſes: q̄ hanc coniunctio nem ſibi propoſitam. Hęc obliqua inuitatio diuerſis animis accepta hic eſt: atq; eo magis mentes ſuſpendit: quo iam bis eſt repetita. Sunt qui ultro offerendam Regi putauerint nullo prius a Beatitudine ueſtra conſilio ha bito: nec cauſa nouæ miſſionis ad Regem oratorum in tranſitu indicata. Tantūmodo gratiis habitis de præbito illis præſidio: & gratulatione facta de montano recepto. Hęc pars ciuium nec exigua eſt: nec gratia parū hic ualens. Alii quibus cordi ſemper fuit antiqua ī eccleſiam Romanam deuo tio: & ſanius meditantur diuerſum longe cenſebant: aientes miſſionem illā ad Regem non indicata prius cauſa Beatitudini ueſtræ: non ſumpto prius

ab ea cõſilio nõ illa deprecata:ut hoc ĩpm fœdus ſuſcipiat opus ĩgratũ eẽ de
ceptionẽ prçſeferre:ad cõmouendã iuſtam dignationem .V.B.ptinere:quç
collato ex dimidia parte ſubſidio fructum honoris : & gratiæ totum deferri
ad unum uideret.Magnis utrinq; contentionibus res ẽ agitata. Illis ſolum
Regem his uero primum Beatitudinem ueſtram inde Regem ſpectãtibus.
Nec ſine Beatitudine ueſtra:aut ſuo expreſſo conſilio fœdus ullum probã
tibus. Vicit hæc ſanior: & prudentior pars: nec infrequenti conſilio populi
decerni contra hãc ſententiam quicquã permiſit .Cum tamen ab hora.xx.
uſq; ad quintam noctis extracta eſſet contentio : Secundo uero concilio :
quod heri eſt habitum:cum partem alteram puderet neglectæ ecclesiæ Bo
ni animum firmius ſumerent paſſim cognoſceretur iactura publica ex ne
glectu huiuſmodi itum in hanc ſententiam fere ab omnibus eſt ut duo ora
ratores primum ad Beatitudinem ueſtrã ueniant illi gratias agant:de mõ
tono gratulentur.Regis obliquam poſtulationem proponant.Sciſcitentur
num fœdus hoc probet : & num ſuſcipere id uelit : atq; ita omnia mode
rentur ut Beatitudini ueſtræ placere itelligẽt.Oratores delecti hi ſunt frater
germanus Cardinalis Senẽſis Iacobus nomine:& Laurẽtius boninſegnia
equeſtris ordinis Princeps ſemper & ardens tam in Senatu q̃ in concilio po
puli ad tuendam æſtimationem eccleſiæ:& preſtandam ſemper gratitudi
nem Beatitudini ueſtræ:quæ beneficio ſuo iure debetur . Hic uir magnæ in
tegritatis eſt magnæ cognationis:& affinitatum multarum.Proſequendus
& accipiẽdus humane a Beatitudine ueſtra ꝓpter oẽm caſũ eccleſię.Repe
to:quod ab initio dixi . Aut utilem aut inutilem iudicat Sanctitas ueſtra
hanc nouam:& priuatam cum Rege coniunctionem.Si utilem credit ex
arbitirio Sanctitatis ueſtræ illam ſuſcipient:nec cunctabuntur. Si ideo inu
tilem putat quod aliena incrementa ſæpe nos premant : & per illam uetus
deuotio populi huius ad alium ſit tranſitura : & ſuſpitionem multis Italiæ
populis allatura in manu ſua eſt hunc exitum declinare. Reſponſum breue
molle commune nõ feruens ſemiretentum inter labia: & dentes hoc ipſum
præſtabit quod dico.Lucæ etiam ut inde quottidie certior fio:idem ſed aper
te temptat rex.Et neſcio in quam partem conſilii ciuitas inclinabit.Deus di
rigat greſſus eorum: & corda.Ago gratias ĩfinitas pietati ueſtræ de Pallio
dato de plænaria remiſſione conceſſa :& emolumentis capelli totum nouẽ
brem permiſſis.Quicquid die illa ſolemni ex altari colligetur:non ex dimi
dio ut admonet Sanctitas ueſtra: ſed ex integro ad eam fideliter perferam:
Eram paratus cras iter Lucam arripere: ſed ueritus ne acceſſus meus eodẽ
tempore in acceſſum duciſſæ ferarienſis incurrat: quæ & ipſa Lucam diuer
tit biduo adhuc:aut triduo remorabor.Inde ibo:& breui rebus nouæ ſpon

ſæ compoſitis ad piiſſimum patrem:& dominum meum xyſtum reuertar:
cui Deus omnipotens ſit ſemper a dextris ne cõmoueatur.Senis.xx. Octo
bris.M.cccclxxvii.

Hie.Balbanus.

MVltum diuq; dubitaui utrum poſt aſſecutam Luceñ. eccleſiam
ut ciuis.D.q; ueſtræ Reuerendiſſimę obſeruantiſſimus:& per lit
teras meas cũ debita reueuerentia gratularer:an id penitus omit
terem tanq̃ temerarium: & impudens: nec ætati ingenio: aut condictioni
meæ ſatis conueniens.Hinc boni ciuis officium:meaq; in.D.V.Reueren
diſſimã ſeruitus hortabatur.Illinc amplitudo nominis:eius dignitas:aucto
ritas plurimum deterrebat.Vicit tandem patriæ amor:ac ſtudium meum:
quo talem ſcribendi audaciã: & ſi minus neceſſariam non tamen reprehen
dendam iudicaui.Itaq; ut ueteri prefatione utar:quod.D.ueſtræ Reueren
diſſimę:omnibuſq; Lucenſibus bene uertat non ſolum ipſius fœlicitati: ac
fortunæ noſtræ congratulor:ſed inmortali deo gratias ago: quod ad guber
nandam regendamq; Luceñ eccleſiam.V.Reuerendiſſima.D.potiſſimum
delecta eſt:cuius maieſtas ſummis parta uirtutibus tantum ſplendoris:&
gloriæ allatura eſt reip.noſtræ quantum uerbis exprimere aut cogitare ne
mo poſſet.Beatos equidem duco:quibus dei munere datum ē: cum antiſti
tem habere:qui ſumma ꝓbitate: integritate: iuſticia:atq; prudentia prædi
tus ſit:ſed multo beatiores ſi tantis uirtutibus doctrina ſcientiaq; acceſſerit.
Nam quem admodum e Platonis ſententia fœlices ſunt illæ ciuitates:qbus
ſapiens:aut Sapientiæ ſtudioſus imperat:ſic fœlix eſt habenda illa eccleſia:
quæ talem nacta rectorem ſumma cum iuſticia:& ęquitate adminiſtratur.
Quod quia dubitare non poſſumus quin eccleſiæ noſtræ bene conſultum:
ac recte prouiſum fuerit. Neq; enim nunc uerendum eſt quod multis ĩ locis
euenire perſpicimus:ut Principis ignorantia eccleſia male regatur: aut nul
lum ſit diſcrimen futurũ inter bonos & malos:doctos & indoctos: ęquos
& iniquos.Nota eſt omnibus ſingularis in omni re iuſticia ac prudentia ue
ſtræ Reuerendiſſime.D.quę nõ patietur hoc lucenſi eccleſiæ accidere: ſed
pro meritis cuiuſq; honores ac ſacerdotia decernet ipſamq; eccleſiam ſum
mo cultu ac religione excolendam curabit: ut quam ſui anteceſſoris dilige
tia ſatis ornatam:& iſtructã accœpit: eam q̃ ornatiſſimam ampliſſimãq;
reddat.Quo circa omnibus profecto Lucenſibus eſt gloriandum de tanto
ac tam optimo præſule:qui maximo honori & utilitati reip. noſtræ ſemper
eſt futurus.Ego uero pro uirili mea tantum gaudeo:& gratulor quãtũ præ
ter alios ciues plus debeo Reuerendiſſime.D.V.pro mea ac fratris mei Ti
mothei precipua in illam obſeruantia,itaq; ſi fui in ſcribendo audacior q̃

æquum fuerat.id feci teſtificãdi ac declarandi offici mei cauſa: fretus ſingu
lari humanitate.D.V.Reuerendiſſimæ quam ad extremũ oro:& obſecro:
me in numero eorum habẽdum exiſtimet:quos ſui optimos cultores:& ob
ſeruatores eſſe nouit.Quanuis enim re ipſa par illis eſſe non potero uolun
tate tamen ac ſtudio eos ſi non cero ſaltim æquare conabor.Bñ .ac diutiſſi
me ualeat.D.V.Reuerendiſſima cui me unice commendo.Ex urbe. xxiii.
Octobris.M.cccclxxvii.

F.Cardinali Mantuano.

QVod etiam Lucenſis ſim factus nõ ſine grandi patrocinio tuo ẽ
factum.Vſq; eo toto ſtudio incubuiſti ad cauſam:ut cõpetitores
uenientes ad te minus amice acceperis: & Iurgiis uexatos dimi
ſeris.Id habeo gratiam:qualem & quantam Papienſis poteſt.Ad referen
dum nec immemor ero nec ſegnis.Interim debitor:& perſolutor ſit Deus.
Litteræ Regiæ importunæ ſunt nimis.Ipſe etiam imperioſus nimis.Facili
tas noſtra horum eſt cauſa.Plus æquo uicinum : & ſubditum expertũq; qd
in utranq; partem poſſit eccleſia ueremur:atq; ſuſpicimus.De ſabello non
ſatis enigma intelligo.Scribis enim.ss. ſi res noſtræ firmæ eſſent affirmarẽ
excluſionem ſabelli firmam eſſe.ss. Aut infirmitas quam uereris in nobis
eſt:aut Pontifice.Si non in Pontifice ſatis multi ſumus ad eius animum con
firmandum.Si nos uacillamus: & Pontifex urgeat de caſu eſt nobis timen
dum. Ad reditum abſentium ſi res protrahetur aliquam ſalutis uiam forte
Deus inueniet. Tu interim ex cõdicto noſtro ſta in acie:& pugna: & pedẽ
ne refer.Mandatum mitto ad Carolum Cremonenſem:ut mones. Da ope
ram ut ſine condictione aſſequendæ poſſeſſionis omnia fiant:& mihi ex cõ
ſuetudine noſtra non negetur regreſſus. Reliqua ex ipſo Carolo.Quod
de ualitudine mea Roma non potuit:& Roncilio non eſt aſſecutus id plę
ne præſtitit Monſindolus meus.Sic ualeo ut melius nũq̃.Tu etiam Vale
ſpes & conſolatio mea.Ad.ii.Octobris.M.cccclxxvii.

G.Lollio.

OBitum matris:æquo non ſolum ſed forti animo pertuli:obeunda
illi aliquando erat dies quæ uitari non poteſt.Eo autem tempo
re eſt obita:quo matura omnia erant.Nihilq; acerbi deflendum
reſtabat.Ad ſolamen autem mentis id plurimum pertinet:quod piæ Matri
nil non a bono filio:& uiuenti eſt: & mortuæ preſtitum. Ipſaq; in domino
moriens in Abræ nunc ſinu quieſcit.Tibi gratias habeo pater Lolli: quod
amantiſſimis litteris conſolatus es me & uicem illius in doluiſti.Suburba
na noſtra ſi minus lętitiam ex ſuo acceſſu poſt hac ſentiẽt: lenire ſaltem ex
noſtra conſuetudine ſuum deſiderium poterunt:faciundum nunc curo eius

ſepulchrum breueq; epitaphium iam cogitaui: Quod mitto ad te ut illo inſpecto Ariſtarchus ſis mihi. Matrem alloquor filius nō tam cōſuetudinem q̄ affectum ſecutus. Tu id tace: & corrige: & Vale: & reſcribe.

Viua Deo defuncta mihi Conſtantia mater.

Petro Acciaiolo.

QVanto dolore me affecerit dulciſſime petre: immatura mors cariſſimae atq; optime ſororis tuę teſtis mihi eſt Deus ſenſuum meorum iuſtus interpres: teſtes etiam oculi qui ad primum nūcium huius calamitatis tam multas lachrymas effuderunt: ut haud ſciam an funeri materno totidem ſint praebituri. Tetigit primo mentem bonitas integerrimae adoleſcentis meuſq; in ſe amor ſingularis, quem merito uirtutum ſuarum non ſecus ei ſemper impendi: ac ſi eadem patria iiſdemq; parentibus eſſet creata. Tum tuus: & fratris optimi meror quo ſciebā neceſſe eſſe: uos opprimi ob ſummam pietatem quam ei uiuenti continuo praeſtitiſtis. Huc etiam acceſſit cōmunis omniū mortaliū: ac miſera cōditio apud quos in tanta ſaeculorum labe ſi quid pium eſt ſi caſtum: & a cōmuni ſcelerū contagione intactum id nobis fortuna obſtinata quadam ſententia antea omnino adimit: q̄ dederit & quos imprimo lucis ueſtigio ſublatos oportuit eorum uitae precipue fauet. Sed quid amplius miſeri homunculi poſſumus? Num me ſi Deus conſortio bonorum indignos nos iudicat ob eam tamen rem afflictari tantopere conuenit? & lamentis continuo quęrere quod eſſe iam aliter & immutari non poteſt? Lugendam non diffiteor uicem tā egregie ſororis: & iuſtas lacrimas naturę reddendas: nam & ego qui te ipſum cupio conſolari parcere oculis non potui & in huiuſmodi iacturis inmotum ſe omnino preſtare uix hominis eſſe exiſtimo qui & bonitatis: & rationis ſit particeps. At tam diu in ſqualore iacere noctesq; ac dies miſere angi reuocādo ſedulo mentem ad deſiderium mortuę: quid hoc mediuſſidius ē aliud: q̄ & tibi qui gemis & illi quam gemis iniuriam facere? Tum cogere amiciſſimos tuos quibus tua ſalus eſt curę non minus tuo q̄ ſororis luctu ſollicitos eſſe? Neq; enim cuiuſq̄ lachrymas flagita bartholomea quippe quas uſui nullo ſibi eſſe intelligit: quin ſi quis defunctis eſt ſenſus qui certe eſt maximus dolet potius pii fratris meſtitia cuius non dum ſatis firmatę ualitudini nulla re magis uidetur poſſe noceri q̄ aſſiduis angoribus. Volo igitur mi petre: ſi per dolorem tuū liceat: tantiſper mihi aures patienter accomodes: dum quae mente agitaui non multis expono. quę ipſa ſi ita ieiuna fuerint & inualida ut ad leuandas lacrimas tuas non multum attuliſſe uideantur at ſpero motum te uoluntate & fide optima Iacobi tui cōceſſurum id eē amoris quod epiſtolę dare nequiueris. Et enim cum mente mecum requiro que

nam ſint illę cauſæ cur exitu eorum qui nobis cari fuerunt tam diu lugea mus. Has demum reperio uel potiſſimas eſſe ꝙ aut eos commodis ſuis aut nos noſtris aut utriſqꝫ inſimul & nos & illos uidemus orbatos. Quod tibi cum amiſſione ſororis forte eueniat: ac non tam tua cauſa q̄ etiam ſua affli ctet nitar in hac exiguitate īgenii oſtendere: nec tua cauſa nec ſua admodo lugendum: ut ſcias hoc loco ut in ceteris multis opinione magiſq̄ re nos la borare. Quid enim dicemus incommodi hanc noſtram mortē perpeſſam quę tam ſancte atqꝫ integre cum domeſtica diſciplina tum bonitate naturę cōtinuo uixerit. Vt ſingulis non dicam diebus ſed horis: & odio labefactæ ſenili: & ſpe futurę beatitudinis ſuppremum ei tempus appetendum uide retur? Quid enim uita hęc noſtra quam mortem uerius diceremus in ſe ha bet boni? quid commodi? quæ moleſtiarum continuatione nos ſemper habet ſollicitos ſemper terrore aliquo uerſat: ac nunq̄ uacuos eſſe ſinit inſur gentibus calamitatibus. Hinc morbi & obitus filiorum aſſiduo urgent hic exilia & noſtra & amicorum patrięqꝫ etiam calamitates ſędulo premunt: finiſqꝫ mali unius gradus eſt ſemper alterius: ut qui mortem rerum omniū optimam iudicarint ii ſoli uere ſtatuiſſe appareant non eo ſolum ꝙ ſit erū narum omnium quies: ſed ꝙ totiens ī doloribus nos emori non ſinit. Sed ego hec pretermitto quę grandiorem paginam quęrunt: Redeo ad Bartho lomeam. Hec igitur quod ad uita ſuperfuit omnibus iis rebus ē functa que a pudicis mulieribus expeti poſſunt aut non expetita: cara ſi acciderint: eſſe conſueuerunt. Parentibus orta eſt & genere & extimatione ſuæ ciuiutatis primariis. Educata ea cum pudicitia: ut bene agendi conſuetudine nil ęque iam ſibi eſſet cognatum ac religio & ſanctimonia morum. Venuſtate inſu per & forma egregia quam magis pudore atqꝫ modeſtia q̄ ulla impenſa cu ra excoluit. Maritum porro maturis iam annis experta eſt quo cum ſic uni ce uixit: ut ne minima unq̄ īter eos querela diſſidii ullius cauſam prębuerit. Ex eo liberos tulit: & plures: & omnes indolis ſpectatę quos ſi adultos non uidit: ne utiqꝫ uidit ea quibus interdum dolore adducti parentes natorum funera cogūtur optare. Habuit poſtremo teqꝫ: & Donatum Germanos ea uirtute ac gratia (ne ſit inueritate crimen aſſentationis) eo in ſe amore atqꝫ pietate: ut etiam ſi cetera defuiſſent his tamen ſolis beatam ſe merito poſſet appellare. Tum aſpexit quod unum ſemper optauit ex grauiſſima & diutur na corporis uexatione ita te liberatum: ut priſtina incolumitas eſſet potius ſperanda q̄ aliud grauius pertimeſcendum. Poſtremo incidens in ſupremū diem ita ex hac hominum colluuione deceſſit. Vt mors eius anteactę uitæ teſtimonium faceret nihil eorum omittens: quæ ad futuram beatitudinem ſpectare uidentur; quin ut percepi ex iis qui affuerunt delato ad ſe domini

corpore cum & membra iam pene eſſent conſumpta: & anima ægre retine
retur orauit ſanctiſſima puella e cubili ad terram nudis genibus: ſtatui indi
gnum omnino rata tantum a ſe ſacramentum aliter ſuſcipi: quo loco lachry
mis multis deflens ſua errata: ſi qua in uita cõmiſerat: haud multo poſt in
conſpectu dilectiſſimi coniugis: in cõplexu amantiſſimi fratris: Deo a quo
acceperat animam reddidit. Hic tu mi chariſſime Petre quid pertuliſſe ma
li hanc tuam contendes: cuius uitam tot iam dierum luctu requiris? quid nõ
potius boni adeptam? quę perpetuam requiem cum aſſiduis moleſtiis mor
te mutauit: atq; ita uixit dum uixit: ut acceſſio paucorum annorum nõ tam
aliquid addere ſuperiori fortunę ſuę iã poſſet: q̃ demere. Num quęſo ſi (qđ
Deus auertat) continuos filiorũ obitus coacta eſſet ſentire: chari item con
iugis perferre ruinas: quæ multæ ſemp impendent: non facultatibus ſolũ:
ſed etiam uitæ: Veſtrum utiq; mortẽ aſpicere: quos habuit uita chariores:
num unq̃ miſerendum magis afflictę fuiſſet: q̃ nunc cum rebus his omnibus
integris contenta exceſſit? Quã miſere bone Deus mentem pię adoleſcen
tis dolor uerſaſſet? quo tumultu animum diſtuliſſet? ſi quid aut ĩ aliquo ue
ſtrum: aut in utroq; grauius accidiſſet. Tenet noſti ſenſus germanę: atq;
adeo expertus es in tuo hoc diuturno langore: quem illa ſic tulit dolenter
& anxie: ut donec inter ſpem metumq; pependiſti diligenter ſit aſſeruatũ:
ne quid quod te periculoſius urgeret ad eã nunciaretur. Num deniq; quod
iam fieri non poterat: ſed tamen quia mortales ſumus ſi factum fuiſſet: ut
ea mores mutaſſet num oro longe tũc magis non ſuam modo ſed tuam in
ſimul ſortem deflendam cenſeres? ac iam uita eius odio eſſe inciperet: cu
ius nunc mors tanti doloris eſt cauſa? Neſcimus mi amantiſſime frater: qđ
uotis precemur: ducimurq; ut plurimum cõmuni omnium errore: atq; ut il
le inquit: ea ſępe miſeri expetimus: quæ omnino non impetraſſe melius for
ret. Has ergo calamitates & dolorum cauſas cum illa deceſſu ſuo uitarit:
quis uel paululum modo ſanæ mentis nõ ſecum melius actum fatebitur: q̃
nobiſcum qui in hoc procelloſo mari ſingulis momentis expoſiti ſumus for
tunę ludibrio? At inquies fortaſſe: ſi non ſua ueſtra tamen interfuiſſe illam
diutius uiuere. Amantis ſeipſum id eſt non ueri fratris officium præſtantis?
Sed eſſe per me liceat: Id ipſum quale ſit oro conſideremus. Magno ſola
tio & conſolatione non parua priuatum te eius interitu fateor: qua cum &
partiri curas tuas: & cogitationes tuto poteras credere: quã ſæpe uidere: ſæ
pe affari: cuiuſq; in beniuolentia iucunditatis plurimũ accipere. Hoc eq; ſolũ
eſt illud cur ego dolẽdũ tibi aliquãtiſper aſſentiar: & primis lachrymis igno
ſcendũ. Qđ ipſum tamẽ cũ anguſtiis cõpenſatũ q̃s deinceps ea uiuens po
terat ſubire: magna ex parte leuatur. At cõmoda rerum ueſtrarum ſi requi

rantur:& perdita morte ſua lugentur. quæ oro poterant hæc ipſa cōmoda eſſe? Ceſſerat primum domo paterna:ceſſerat cognatorum familia:marito q̃ ſic iure coniugii erat addicta:ut præter ortum eorundem parentum iam nihil amplius cum ea uobis eſſet cōmune: rotaq̃ cū ſarcinulis ſuis ī aliam gentem cōmigraſſe uideretur: ac iam cura filiorum quos in dies gignebat auerti eam oporteret a cuſtodia fratrum. Huc adde:q̃ ei uiro fuerat nupta: qui etſi genere ſat clarus bonitate autem melior eſſe non poſſet: uitio tamē communium temporum non iis erat in ſua republica opibus:ut uos & prę ſtare ab offenſionibus tutos: & ſubleuare ad honores dignitateſq̃ poſſet: Cuius tamen in utrunq̃ ueſtrum ſummam beniuolentiam æſtimandum non eſt uxoris amiſſione eſſe deletam. Nam & defunctæ memoria: quia ſæpe:ob eximiam eius in ſe fidem tangi animum ſuum conueniet: & charitas filiorum:qui ſuperſtites matri reſtarunt uinculo erunt uel maximo ad continuandam affinitatis coniunctionem:ut iis uiuentibus dubium non ſit talem in uos:& opera qua poteſt:& animo ſimul futurum qualis antea omnino extiterat. quod ſi ita eſt mi chariſſime Petre: quid tibi reſtare itelligis quo te angi ulterius ceſſeas oportere? Vides ut reor:nec in tuis: nec in ſuis rebus:& iacturam ullam ſic grauem eius exitu factam:ut tantis ſit lachrymis proſequi digna: hoc ſolo minus commode tecum fortunam egiſſe: q̃ abſentis deſiderium eſt tibi relictum:Illam uero q̃ diu nobiſcum fuit perſancte uixiſſe: omnibus prope bonis eſſe perfunctā: uita autem ita ceſſiſſe:ut ei nec tardior mors:nec alia mors q̃ quæ obtigit fuerit optanda. Sed illuc uideo te ſępe humanitas reuocat luctuoſum ſororem amittere:luctuoſum tanta ſuauitate priuari. Non omnino repugno: ſed num luctuoſius multo eſt parentes:fratres:filios adimi? quorum uita charior eſſe ſolet. Cogita paulum ſi hæc dura ſors in fratrem potius q̃ ſororem cecidiſſet: quonam modo tuis rebus eſſet conſultum:& quid tibi in tanta orbitate agendum putares: atq̃ ita maioris æſtimatione leuius detrimentum pati condiſce. Tum ante oculos pone innumera aliorum exempla:quos fortuna non in hac re modo:ſed in omni genere calamitatis aſperius uerſauit: quæ ſi minus dolori tuo ſuccurrunt uerte cogitationem ad patruelem tuum equitem ornatiſſimum:cuius ut omittam parentum obitus: ſed adhuc pene infanti iacturas mox facultatum:in publicis uectigalibus ciuiles fluctus in quibus ſæpe eſt uolutatus:ſororis interitum:quæ uiro ſuę ciuitatis primario erat coniuncta:quod nam id & uulnus fuiſſe putandum eſt? cum uno tempore eiectus patria:in terra aliena exul paucis horis tres iam adultos filios tulit ad rogum? Quid huic infligi grauius poterat? quid magis acerbum? Attamen ea cuncta ſic tulit grauiſſimus uir:ut & ſua maiorūq̃ uirtute ſe dignū pſta

ret. Huius tu mi frater in tuo hoc luctu animũ imitare:eo ẽt magis ꝗ & dã num tuũ ẽ leuius:& minus urgeris aliis calamitatibus. Hæc cũ cætera par ſis fratri chariſſimo: hac ſola te uidearis iſcerior:qui ut audio ſic ad fuit infra cto aio langori ſororis:ſic exitũ eius ingenue eſt paſſus:ut & glorioſæ men tis:& ſummæ conſtantię documẽta nobis ꝑmaxima dederit. deniq̃ hoc te cũ fac ſæpe memineris:tranſgreſſores mandatorũ Dei nos eſſe:puniriq̃ a ſe errata hoium flagellis eiuſmodi:quæ cum eueniant corrigendos eſſe potius errores noſtros:ꝗ ſupplicia lugenda:cũ pręſertim ea ſint clariſſima indicia diuinæ erga nos miſericordie. neq̃ enim ut noſti:caſtigat Deus niſi quos di ligit:& i ſuos elegit: unde per Ezechielẽ prophetã ad Hyeruſalẽ loquitur. Iam tibi nõ amplius iraſcar Hyeruſalẽ:zelus enĩ meus receſſit a te:& Hie ronymus noſter. Magna inquit eſt ira quando peccantibus nõ iraſcitur De us. Poſtremo id quoq̃ nonnunꝗ ſuccurrat:e graui morbo cœpiſſe te reſpi rare:non omnino uires eſſe receptas:facileq̃ aſſiduis curis in eandẽ calami tatem recidi poſſe. Tum tuos oẽs:Auiã:cognatos:fratrẽ:amicos:meq̃ im primis anxios pendere periculo tuo:nec ante quieturos:ꝗ abieciſſe te ex aĩo mœrorẽ oẽm audiuerint. Da ergo amori in te noſtro: da precibus quod tan topere cupimus:ac per te liceat aliquando hac nos leuari ſollicitudine. nam ſi mœrore:& luctu hæc noſtra in uitam poſſet reſtitui nõmodo lugendum plenis oculis nobis cenſerem:ſed alios item precio conducẽdos: qui ſuas la chrymas noſtris adiicerent. At cum hoc totum munus inane ſit ac uacuũ: nec mortuis qcꝗ proſit:uiuis uero plurimũ obſit: ignoſcamus nobis metip ſis:& diſcamus modice ferre:qđ iam aliter nequit. Reſtat tibi altera ſoror: nec uirtute:nec ſobole filiorum:nec coniugis fortuna inferior. Reſtat aman tiſſimus frater qui uel ſolus dum tibi ſupererit:nõmodo unius ſororis:ſed ne multarum quidem mortem cẽſeas a te magnopere lugendã. Quãꝗ mors ea non eſt appellãda:quæ ſempiternæ uitæ eſt cauſa. Nec enim ſi ex hac ui ta migrauit:& Deo tñ æſtimandum non eſt illã non uiuere. Viuit mi dulciſ ſime Petre Bartholomea noſtra:& quidẽ ita uiuit:ut uita hęc eius uſui maio ri nobis ꝗ priſtina eſſe poſſit. Neq̃ enim dubito cum a primis annis in ca ſtiſſima domo pudice ſit aſſeruata:cum maritali iuri religioſe inſeruierit:cũ natos ex ſe ſuſceptos tanta pietate aluerit:cum deniq̃ ſuprema hora euo cationem Domini patientiſſime tulerit:quin ſanctiſſima anima ex hoc cali ginoſo carcere ad patrem ęternum beatorumq̃ ſedes protinus euolarit:ibi q̃ fruatur ſempiterno ſanctorum conſortio. Ea igitur e cœleſti ſede ad nos ſæpe deſpiciẽs:quos amauit tãtopere qbuſq̃ tam pie dilecta eſt: miſerebit̃ laborũ noſtrorũ: deoq̃ aſſiſtẽs cõtinuis precibus amãtiſſimos frẽs nõ ſinit periclitari. qđ ergo ad nos attinet:colamus ꝑpetuo tã ſanctæ fœminæ mẽo

riam nō lachrymis ſi fieri pōt:ſed gaudio: & exultatiōe. Tum optemus neq; in uita:neq; i morte nobiſcū deterius agi. Habes epiſtolā mi Petre maiorem multo:q̄ ab initio ſtatuerā:quę ſi tuo dolori aliqua ex parte ꝓfuerit nō eſt cur operā fruſtra deſumpſerim. Si minus:credo nō rem ſed animū ſcribētis expēdes:ac tibi hoc tpe ab amiciſſimo tuo: quoad potuit ſatiſfactū putabis. cū uero mēte paululū quieueris rñdebo amātiſſimis lr̄is quas a te ꝓxie accepi: ſimul tecū una cōmentabor quo pacto ſtudia tua abſq; offenſiōe corporis ſint ꝓſequēda. Nā a pria epiſtola ad ultimā ſic ſtilus tuus uſq; ſucceſſit ut omnia ſint de te non multo labore expectanda. Vale. Florentię quarto Idus Auguſti. M.cccc.xlviii.

Iacobus Cardinalis Papienſis Iacobo Volaterrano Secretario ſuo.

NOn erit forte labor iutilis Iacobe reſcribere orōnē hāc meā quā meo chirographo ſcriptā ad te mitto: habitā initio lectōis meę in Gymnaſio florētino i adoleſcētia mea. Memor ſum cōmēdatam eā tūc fuiſſe a pſtantibus uiris illis qdē ueteranis: & eruditis: q honoris eā dignati ſunt me tyronē audire tūc primū i aciē deſcēdentē. Tu uel teſcribe ſi placet: uel ſerua. In euoluēdis ſcriniolis nr̄is ueteribus: & pene uetuſtate cōſumptis multa eiuſmodi reuenerūt ad manus meas. Romæ cū erimus credo iueniemus ēt legationē Cardinalis firmani ad Genuēſes ꝓ pace iter eos firmāda: quā memini tūc ſcripſiſſe inſtar itinerarii cuiuſdā: ꝓ ut pluries monui te ut faceres: & cœpiſti anno p̄terito cū ab urbe huc uenimus: ubi & nōnulla nr̄a māu mutauimus: & addidimus: nō tā ut emēdaremus q̄ ut tibi animū ad ꝓſequēdū adderemus. Vale. Molze dicito mādati nr̄i ſit memor: & tu Froſinū urge ad opus iniunctū. Vale. Ex Sindolano noſtro.

Leonardus & Carolus Aretini.

F. de la Molza Mutinenſis Cardinalis Cubicularius.

Oratio uero de qua ſupra: hæc eſt quę ſequitur uidelicet.

MInor natu cū ſim ex his oībus: quos mea tēpeſtate hunc locum docendi cā aſcendiſſe meminerim: uereor ne qs ueſtrū exiſtimet hoc me onus quod ſuſtuli: magis adeo temeritate quadā: & iuuenili errore deceptū: q̄ ulla ſatis certa aut excogitata ratione ſumpſiſſe: quod ego cū ſæpe mecū tacite uolutarem: & q̄ longe poteram memoria mea repeterem qui dudū uiri: qua ætate: quo uſu: qbus ingenii: & naturę muneribus inſtructi: in eodē hoc ipſo curriculo ſumma laude: & cōmendatione fuerint uerſati: cū inſup meæ iuuētutis cōſcius forē: imperitiæ haud eſſem ignarus: ſuſceptūq; munus cū uiribus noſtris ſępe cōferrem: in eā potius ſniam animus inclinabat: ut longe tutius eſſe arbitraretur eam prouinciā oīno relinquere: i qua retinēda maior ignominiæ metus: q̄ laudis ſpes ulla uideretur ineſſe. Videbam primū q̄ durę meę partes eſſent futurę: qui iis uiris hoc loco ſuccederē: quibus cū ſcirem me nulla i parte poſſe accedere haud tamē

neſcius eram:q̃ turpe eſſet uideri oĩno diſſimilem. Illud ẽt ſuccurrebat mul
to mihi honeſtius licere his potiſſimum annis in quibus diſcere: q̃ docere
cõmodius poſſem aliorum dedere me diſciplinis: q̃ meę deditos retinere:ac
ueluti militię expers tirunculus:de bellicis rebus ſentẽtiam ferre itelligebã.
Deniq; q̃ graue eẽt hoc onus:q̃ diſpar ceruicibus noſtris:quę mihi ad id ſu
ſtinendum deficerent:q̃ magno eſſet impedimẽto deſuetudo facundiæ: no
uitas fidei: auctoritati ætas:cõmoditati ingenium. Rurſus cum animaduer
terem q̃ pauci reperirentur:qui ſibi hunc laborem depoſcerent:aut ultro de
latum reciperent: uiroſq; doctiſſimos qui id facere ægregie poſſent:aut ma
ioribus rebus intendere:aut eiuſmodi defunctos officio:& quaſi decurſo iam
ſpacio quieti ſe:& ocio tradere: futurũ neminẽ arbitrabar:cui ſi nõ oĩo ui
res:at noſtrũ hoc ſaltẽ officiũ non probaret:q quod alii nullo negocio ſum
ma cũ laude agere poſſẽt:id ego ipſo magno labore:minimę ſpe glorię: ma
ximo dedecoris metu ſuſceperim. Fructũ inſuper ſtudiorũ cũ mihi perſuaſiſ
ſem uiridẽ adhuc:& dulcẽ oportere non ſemp̱ in umbrã:& tecto de
liteſcẽdum:prodeundũ aliq̃n in lucẽ: temptandãq; uiã:ut inquit ſummus
poeta:qua nos humo attollere:& uictores p̱ ora uirũ uolitare poſſemus. ſpe
rabam hoc quoq; iuuenile inceptum poſſe non uenia modo:ſed cõmenda
tione etiam dignum uideri. Cum porro legiſſem hac ipſa ætate:aut ẽt infe
riori multa ab adoleſcentibus auſa eſſe ſumma cũ laude:annoſq; nonmodo
dignitati eorũ nõ obſtitiſſe ac gloriæ: uerum ẽt magno imprimis adiumen
to fuiſſe:Demoſthenem admodũ puerum actiones populares ſæpe habuiſ
ſe:Caluum:Cæſarẽ: Pollionem. L. Craſſum: cõpluresq; alios iuuenilibus
annis grauiſſima iudicia ſuſcepiſſe: Auguſtũ deniq; Cæſarem annos. xii. na
tum Auiam ſuam pro roſtris laudaſſe:nullo modo uerebar ne quod illis id
ętatis adoleſcentulis ſummis in rebus in cõſpectu populi:in ciuiũ:& patrię
diſcrimine laudi dabatur:id mihi in hac tantula re in cœtu paucorũ: in hoc
breui:& anguſto Gymnaſio uitio uerteretur. quibus ego rõnibus exẽpliſq;
adductus hoc pondus:& ſi aliis leue mihi uero grauiſſimũ ſubii:quæ ſi a uo
bis improbant:ſit in culpa noſtra temeritas:cõiſq; hic error cũ clariſſimis
adoleſcentibus eſſe putet:ſin uero quod potius reor:& ratio ſuſcepti mune
ris iudicio ueſtro p̱bat:& officiũ placet: magna equidẽ ſpe reliquũ noſtri
laboris aggredior:ac primũ quoniã ita mos tulit:ut ab his:q hanc p̱uinciã
ſuſtinerẽt oratorię lectiõi cõiũgeret poema: idq; a meis pręceptoribus me
mini ſactitatũ: nos quoq; eandẽ uiã igreſſi:q̃tũ ifirmitas nr̃i igenii patietur
haud ſane imerito extollemus. Res eñi p̄clara eſt:& oĩum p̱rſus cõmẽdatõe
digniſſima:atq; ut poetarũ conatus oĩs huc fert:ut aut p̱ſint:aut oblectẽt:
aut ẽt utrũq; ſimul efficiãt:nos itidẽ utrũq; ſecuti utilitatẽ prio:iucũditatẽ

poſtremo laudabimus. Quæ duo dum aſſequi conor quæſo me ut cœpiſtis attente audiatis. Veſtra etenim benignitas & orationi demet timorem: & iuuentuti meæ fiduciam faciet. Vt igitur ab incunabulis noſtrę eruditionis exordiar: qui melius: q̃ poetę aditum ad doctrinam patefacere poſſunt? qui facilius animos pueriles ad ſtudia allicere? qui iucundius retinere? qui commodius eorum mores: & inſtituta uitę formare? qui deniq; copia & ornatu uberius: ac lautius rude ingeniũ alere? Hii enim qui modus: quæ ſtructura orationis exiſtat: uel cæteris elegãtius edocent. horũ cura: & ſtudio quæ uerborum ſit uis: quanta interpretationis uarietas plane eluceſcit: ab his ſermo incorruptus: pura oratio: & ꝓnunciandi rectiſſimus ſonus percipere. Vt enĩ de cęteris ſileam: qd Virgilio? quid item Terentio primis ſtudiorũ elemẽtis accõmodatius: quid ęque aptũ uel ad normã uerborũ: uel ad uſum eloquii põt inueniri. Quãplurima ſi quidẽ aliarũ facultatũ uolumina: etſi accurate cõpoſita ſplendore. & copia orationis ſint illuſtrata: habeãtq; in ſuo quęq; genere dignitatẽ: non tñ id habent: ut teneras mẽtes tam poſſint latẽter: & iucũde arrepere quã ſcripta poetarũ: ad ſermonis quippe elegãtiã: quæ ſumma in ipſis eſt: tum addunt earũ rerũ quas fingũt ſuauitatẽ: qua decepti animi pueriles amore quodã incredibili litterarũ capiunť: atq; ea figmenta cũ cupide ſectantur eruditionis: & diſciplinę iaciunt fundamẽta. Multi etenim noſtra: nõnulli ẽt priſcorũ memoria ſunt inuenti: quorũ ingenia cũ a ſtudiis eſſent auerſa mẽtes nulla rõne flecti ad litteras poſſent: oĩa ꝑpeti: q̃ diſcere mallent: oblatis deinũ fabellis: uatũ dulcedine guſtata: tam maxĩe ſtudia adamarunt: q̃ uehemẽter antea oderant. Quid ꝙ ad mores colẽdos: ad excitandam animi magnitudinẽ: ad cõprimendã formidinẽ: ad propulſandũ dedecus adeo in teneris annis eiuſmodi ualent poetarũ cõmenta: ut nulla uale re plus poſſint. Ea etenim ætas: quæ tum primũ uirtutẽ ſuſcipere: & fortia facta incipit admirari: cũ in re ficta tam eſſe in precio probitatẽ tuetur: cum labori: & ærũnis quæ ꝓpriã pro ſuis plurima ſubeunť: tanta laudũ præmia expoſita uidet: ducitť: & ipſa laudis cupiditate optat re uera imitari quę ſcit longe a ueritate abeſſe: alienis exẽplis quid ſit turpe: quid glorioſum: quid fugiendum: quid rurſus obeundum agnoſcit. Creſcunt in animo his adminiculis ea uirtutum ſęmina: quæ in mentibus noſtris natura diſperſit. Innaſcitur una cũ annis odium ignominiæ: & ſcœlerum: amor bonitatis: & gloriæ exoritur. Inſurgit præterea ſpiritus magnitudo quædam: quę nil ſordidum: nil humile non ſinit appetere. Mitto Comicos a qbus in omni uita: & ętate pręcepta uiuendi poſſunt abunde peti: quoſq; noſter Cicero idcirco ea excogitaſſe arbitratť: ut effictos nr̃os mores ĩ alienis ꝑſonis: expreſſamq; imaginẽ noſtrã uitę quottidiãę uideremus. Pręterco itẽ quos Satyros appellãt

q̄bus nulli ſūt acriores flagitiorū:& nequitię hoſtes:nulli magis ſcelcratos
oppugnant : nulli deniq; ab improbitate nos terrent uehemētius. De tragi
cis ſileo:quos certe non minus q̄ eruditioni prodeſſe moribus cōſtat. Ad he
roicos uenio:quid poeſis Homeri? quid item aliorū in eo genere afferūt ſcri
pta? Nempe laudē uirtutis :prædicationē fortitudinis :timiditatis dedecus:
improbitatis obprobriū. Quid ad ſummā uirtutē defuit uirgiliano Aeneę?
quid diuinū illud Maronis ingeniū prętermiſit quod in eo ornando deſide
rari ulterius poſſit? q̄ multę ī uno hoīe accumulatæ uirtutes? q̄ pulcherrimū
uitę exēplar excogitatū:ad cuius imaginē ſe quiſq; effingere cupiat? Vnde
facilius p̄t q̄ ab hoc ipſo exēplū fortitudinis ſummi? q nil unq̄ mediocre ap
petierit:qui magna ſemper: & excelſa affectarit:cuius animus nō laborum
magnitudine:quos plurimos pertulit : non periculorū formidine:quæ innu
mera ſæpiſſime adiit:aut ab inſtituto curſu deflexit:aut a ſpe:& a mente cō
cepta animum reuocauit: cui id ſedulo conſilium fuit:ut mortē dedecori:&
ignominiæ pręferēdā putaret :glorioſe mori:q̄ turpiter uincere ſatius duce
ret:pro patria:& parēte:nato:& ſociis nullū uitę diſcrimen recuſaret. Quid
enim poterat glorioſius appetere:q̄ id regnum quod orbi uniuerſo præſutu
rum acceperat? quid minus ſordidum cupere:q̄ id imperium ſtatuere cuius
uires omnibus gentibus terrori futuras ſperabat? quas porro grauiores ęrū
nas ſubſtinere:q̄ īmeritū exilium:errores terrę ac maris:peſtē in Tracia:ue
xationem apud Strophadū inſulas :tempeſtates uētorum: ſubmerſas ante
oculos naues:iter per urbes hoſtiles cyclopum:metum:amiſſionē parentis:
diſiecta claſſe :diſpſis ſociis :īmanitati barbarorū ſe credere:ab eiſdē rerū af
flictarū implorare auxiliū:In terra ignota : ī regno alieno grauiſſimū bellū
pferre:cōtra ſe unū cunctā pene Italiā uidere excitā :totiēs uitā ſuā morti of
ferre:dum diis penatibus : dū ſibi:& ſociis ſedes expoſcit. Humana hęc ſūt
& ſæpe in uita hoīum uiſa. Quid irā deorū tollerare? quid conatū furibūdæ
Iunonis patiētia ſua ſedare:& quā caput laborū:hoſtē quietis:& ocii:īfeſtā
noī troiāo agnouerat:eā potiſſimū uenerari:eius ſacra & numē p̄cipue cole
re:hęc oro & ſi magna ex p̄te cōficta eē ſciamus:quē tn̄ n̄ mouēt? quē caſus
aduerſos tolerare n̄ docēt? cui n̄ itē oſtēdūt ſine labore nil ægregiū fieri? ne
minē poſſe & uoluptati:& laudi ſimul īſeruire? uiā q̄ ad gloriā ducit confra
goſā eē? & ſudoris cōtinui plęnā? Age uero ne ī hac ſola uirtute ĩmoremur:
qui melius iuſticię animus a philoſophis explicari:q̄ in hoc uno ab eminen
tiſſimo poeta exprimi potuerit? quibus alii ſcribendo præceptis:q̄ hic agen
do exemplis ad recte facta nos poſſūt facilius hortari? Quis ad patriæ cha
ritatem ſuo ardentius impellere:q̄ qui in eius obſidione nullū uite diſcrimē.

SINE FINE EST.

q̃ poſſemus. Occurrebat in hoc ancipiti conſilium mediummnon tam malũ imminens ſanans: q̃ forte dilationem aliquam præbens ad parandam aliũ de noſtram ſalutem: ut uidel cet Oratore audito dolere ſe diceret Sanctitas ueſtra: potuiſſe tantum apud ſapientem: & fidelem Regem falſa crimina impiorum: ut tam longinquam Legationem ſuſceperit: tanta ſine cau / ſa doluerit: contra conſuetudinem etiam maiorum ſuorum: Deo ingrata: & detrimentoſa Apoſtolicæ ſedi petierit: non quidem ſimilia cæteris operi bus ſuis nec digna meritis: quæ in eum Sanctitas. V. aſſidua & magna ha ctenus contulit. Deſcendendum inde paulatim eſſet in iuſtificationem uul gatæ ſententiæ: monſtrandumq; quãta fuiſſet Florentinorum i ſacerdotes Dei crudelitas: quanta ſine cauſa: & ſine diſcrimine cædes: quantus in re \ tinendo Cardinali contemptus facinoris illius experte atq; ignaro: quanta deniq; Apoſtolicæ Sedis ad hæc ulciſcenda neceſſitas: paratam nihilomi / nus futuram fuiſſe Beatitudinẽ. V. ad paternam remiſſionem ſi uel medio cre ſignum pœnitẽtiæ in peccatoribus cognouiſſet: ſed deſcendiſſe illos in profundum malorum: & in ſenſum reprobum datos: Vt uidentes non uide ant: & audientes non intelligant: Scire Beatitudinem. V. Venetos: Medio lanenſes: compluresq; alios reip. illius amicos ad petendam ueniam cẽ illos hortatos: recognoſcendumq; Vicarium Chriſti: ſed non modo non aſſenſiſ ſe: uerum quod ita ſuaderent moleſte tuliſſe: ut iam in apertæ hereſis crimẽ incidere appareant: Cum talibus autem: & ſi Regii officii eſſet cõmunica tionem nullam accipere: nec ad patrocinium tam grãdis peccati accedere: tam non negligere Beatitudinem ueſtram ſuæ celſitudinis poſtulata: ſicut & in hunc diem nunq̃ neglexit: uidere tamen grauia illa eſſe: magnum in utranq; partem momentum afferre: aliudq; pendendum magis: & diligen tius conſulendum toto pontificatu ueſtro non accidiſſe: Neceſſarium pro / pterea eſſe ad deliberationem ſummendam frequens collegium: ſine quo mediocria: nedum maxima decerni non ſolent: Conuocari autem impræſen tiarum Cardinales non poſſe: partim quod longe abſunt: partim quod an \ no peſtilenti ſine diſcrimine uitę conuocari nõ poſſunt: partim quoq; quod locus in quem ſeceſſit Sanctitas ueſtra uix priuatæ familiæ eſt capax: Pro inde ęquo animo ferat nõ longi temporis expectationem: Legatos ueſtros ad Regem ſuum non ſolitos eſſe admitti ſtatim: & reſponſum accipere nõ nunq̃ fuiſſe repulſos: quandoq; etiam poſt annum auditos: In uicinum ac ſalubre aliquod oppidum cõferant ſe: præbiturum iuſſu ueſtro quę illis ſint neceſſaria: Futurum autem Deo adiutore ut citius opinione rediri in urbem poſſit: quo tempore & Cardinales aderũt: & ſi ita opportunũ uidebitur: conuocari ad ſynodum excuria. & circumſtanti prouincia prelati idonei in

idem conſilium poterunt. Si huic reſponſo quod probabile tempora indicãt aquieſcet Gallus; habet interim ſpacium Sanctitas ueſtra ad multa cogitã da:& prouidenda:quæ ad declinanda uel reiicienda tela inimici pertineant. Deus quoq; ab excelſo multa ſæpe inexpectata demittit: tum miſericordiã faciens cum eſſe procul a miſericordia apparet. Sin moræ impatiens non ac quieſcet:nil ei iam negatum eſſe uidebitur. Sui criminis fiet quicquid per im patientiam fiet. Hoc autem lucro Sanctitati ueſtræ accedet:quod iuſte la mentari iniurias Regias poterit: nonmodo quod arroganter petierit: ſed quod breuem iuſtamq; moram ueſtram arrogantius ſpreuerit:arrogantiſſi me autem Sedem Romanã de ſe benemeritam alieno fructu magis q̃ ſuo offenderit. Inde Deo totam ſe credat Sanctitas ueſtra: & fortem animum pręſtet. Maior eſt enim qui in celis regnat q̃ qui in terra: & qui in grauiori bus contentionibus ſuis ſacerdotibus affuit:in leuiore non deerit. Pugnant pro peccato illi:nos contra peccatum. Atq; illi perdi nos uolunt:nos illos ſaluos fieri:& uiuere. in tam diſſimili cauſa de iuſta:& Deo placẽte nimirũ habenda eſt ſpes. Hæc cogitatio ſerui inutilis ſi fructum aliquem habet pla cet:& lætor. Sin ex imbecillitate mentis uel ignoratione rerum ẽ ridenda: & uana opera quidem rideatur: fides uero boni Cardinalis ĩ precio ſit. Cõ mendo me humiliter pedibus Sãctitatis ueſtrę:quam Deus icolumem prę ſtare dignetur. Ex Sancto Laurentio ad Griptas. xvi. Iulii. M.cccclxxviii.

F. Cardinali Mantuano.

PReceor Mãtuane chariſſime:ut ſi de his:quæ ad præſens bellum pertinent non ſcribo ad te mihi ſis æquus. Facile eſt perturbatis temporibus non bene litteras reddi:& quæ fideli ſtudio ſignifi cantur his aut illis eſſe ingrata. Obſeruor immeritus:neq; is ſum:quem me dimiſiſti. accipe ergo:quæ in contione recitari ſine periculo poſſunt. Exor diar a meis. Redii ex Vulſinieñſibus incolumis:& ſum Romæ incolumis:lit teris tantum:& domeſticis uacãs:publicis autem quãtum per dignitatem imponitur. Emi intra urbem uineolam:quę & ducendo tempori:& curãdę ualitudini eſt opportuna. Ad eam ſerena quaq; die me cõfero:una opera in terpellatores uitans:& curas. In beniuolẽtia Vicecancellarii noſtri perſeue ro conſtanter. Ille pari ſtudio in mea. De tua. Dig. ſunt inter nos crebri ſer mones:deſiderium uero pręſentiæ pene cõtinuum. tempori ambo ſuccen ſentes:cuius cauſa es nobis ſubtractus. Sed illud abibit aliquando:& tu no bis redderis. In alienis hæc etiam habe: Mortuus eſt Barchinonenſis noſter præcipua ſuorum:& totius curiæ mœſticia. Eius ſacerdotia:ecclẽſiã:& quę exercebat apud auunculum munia ipſi auunculo permiſit Pontifex: ut ad quos uelit ſingula deferantur. Affuimus omnes ſolamini ſuo. Cenſeo idem

tu per litteras agas.De cœnobio Laurētiano pſeuerat contentio:& ſuo loco quiſq; ſe continet.Quantum intelligo in Neapolitanum Palatinus iclinat. Nouarieſis:ut mihi affirmauit æquius de Cardinalatu q̄ de ſemel adita poſſeſſione patietur depelli.Doleo inter nos iſta incidere opinionemq; ſacerdotalis modeſtiæ apud ſęculares perire.Numera tu quot talia breui tēpore:& cuius culpa accidere.Exequias Reatini: & Tyraſonēſis hodie abſoluimus: ut religioſas quidem ſic & frugales. Mellinas uero peſtilenti æſtate nō plæne impletas inſtaurari Pontifex iubet : nec id ſine fratris nepotumq; mœrore. de Cardinalibus creandis rumuſculi quidam in plebe:apud nos ne ueſtigium quidem.Peſtilentia per hanc hyemem tectum magis ſęmen habet: q̄ proferat.Sed profert nonnunq̄ ſparſim : tamen & raro . Vereor ne appetente uere exire rurſum:& peregrinari nos cogat . Quęrenti quid nunciare amplius poſſim nil ſane ſe offert.Vt ieiuna ē curia ſic ſua ſunt omnia . Ego ſi forſan eſſes oblitus ille tuus ſum Papienſis tibi tota mente addictus ut iā in noſtra ſorte ſit nemo:quem ardentius amem:cui plus debeā pluſq; optē pſoluere.Beneuale pr̄ ampliſſime.Romæ.xxviiii.Nouēbris.M.cccclxviii.

Poſt ſcriptas has litteras Gundiſaluus Regis Aragonum orator poſtulāte ita Viceecancellario: ad Barchinonenſem eccleſiam aſſumptus eſt.

F.Cardinali Mantuano.

POſt ultimas meas: quas Iacobo Aretio mittēdas dedi ad te hęc habeo: quæ .D. tuæ ſignificem. Venit ad nos Ducis Burgundorum orator patria Veronenſis duo a: Pontifice petens: Alterum ut Tornacenſem epiſcopum uel pronunciet Cardinalem ex beneficio Pauli uel ſuo nouum inſtituat . Alterum quoq;:ut ad pacem in Italia reducendam mentē cōuertat:aſſerens uereri ſe ne cōtinuante bello dānis nr̄is multa immineant.hanc autem partē ita tractauit ut conſilii eſſe magis q̄ poſtulati oſtenderet.De Tornacēſi præbita eſt ſpes:tempora autē pluribus excuſata tanq̄ nouæ ordinationi minus idonea.De pace reſponſum nō eſſe ſe ab ea alienum modo iis conditionibus fiat : quæ Deo ingrata non ſit :& Sedi Apoſtolicæ turpis.Audi & aliud proximo Senatu decretum ſpecie q̄ re magis inſigne: Introducti ſunt duo ex familia Reginæ Boſnenſium defunctæ nuper ut ſcis:quibus ab illa uiuente hoc negocii erat iniunctum. Obtulerunt Pontifici teſtamentum:quo illa regnum ſuum eccleſiæ. Ro. legabat: addita cōditione ſi filius ex Turcis rediret:defectionis anteactæ pœniteret: & Chriſtianam fidem reſumeret in auita reſtitueretur a nobis . In ſignum autem legati Regni euſem dederunt:& calcaria: quæ Pontifex benigne accepta præhendi ſigillatim a quoq; Cardinalium uoluit:ipſumq; teſtamentum: & noſtrum recepti regni decretum:in Archiuis Apoſtolicis condi im

perauit.Miſſionem oratorum noſtrorum ad Cæſarem audiſſe te uel uidiſſe
potius puto : quando iam iter ingreſſi uenturi Bononiam ſunt. quæ autem
mandata in Germaniam ferant : ex ipſis melius q̄ ex Papienſi cognoſces.
Cardinalis Aragonenſis ante natalem Domini futurus Romæ eſt.Ita affir
mãt ſui:& parara iã domus ſuppellexq; aduecta ſignificat.Quid ad hęc ad
dã non habeo.Me ama & Vale.Romæ ad Decembris.M.cccclxxviii.

Cardinali Papienſi Iacobus Antiquarius.S.D.

QVouſq; dormis Papienſis :quouſq; tandem dormis . Potes ne in
tanto rerum ſtrepitu non expergiſci? Ex Acheronte Buccinator
cecinit.Miſcentur:confunduntur:ruunt omnia . Cœpit dirũ claſ
ſicum ab immortalium altaribus. Pacciana coniuratione actum pœne fue
rat de humani generis deliciis confoſſo Iuliano Medice:niſi Laurentius fra
ter accepto tamen circa iugulum uulnere ſuperfuiſſet . Inter ſacrificiandum
de peragenda cœde cõuenerat; Erat dies ſolemnis. Celebriorem fecerat ex
priſtina beniuolentia paratum ſcœleratis percuſſoribus conuiuiũ.Nõ ędes
ſacra:non fides hoſpicii apud illos ualuit:uerum libertatis ſuæ uindex po
pulus tumultuatim correptis armis aliquanto grauius deſæuit i aliquot mi
ſerorum capita peregrinorum .Gratiani tres fratres peruſini nobili genere:
ad quos ea res nihil pertinebat ſimul cæſi ſunt:ſtatim tractus magnis cla
moribus Saluiatus iuxta Iacobum Paccium equeſtris ordinis cordatum ui
rum laqueo pependit . Hinc Xyſtus ulciſcendæ maieſtatis prętextu bellũ
Florentinis intulit aſcito in ſocietatem Ferdinãdo Rege:In ſuppetias uero
amiciſſimæ reip.q, ita fœdere tenebantur: a principibus Mediolanenſibus
itum eſt.Flagrat itaq; tua Ethruria indigna tantis malis. Incenduntur paſ
ſim diripiunturq; oppida:nihil ferro aut flammis intactum relinquitur .Ge
nuenſes quoq; abiecto Mediolanenſi iugo in libertatis ſpeciem iiſdem ar
mis adiuti ſeſe erexerunt. Videbantur quippe maiores illinc uires noſtræ q̄
quæ Ferdinando placerent.Ad hæc tamen oculos aureſq; clauſiſſe uideris.
Quo abiit illa animi tui ſemp laudata libertas? Certe ſenator pedaneus fa
ctus es : niſi quod rectius ominamur opportunitatem aliquam ut boni cõ
ſulas aucuparis : tamẽ ſi pluſculum adhuc taceas periculoſe peccatur.Solli
citati per nuncios Pontificis Eluetii cum in noſtros fines irrupiſſent itra pe
cuaria ſua alpina refugere coacti ſunt . Interim legationes de pace Romã
ex toto orbe miſſæ infecto negocio domum redierunt . Occluſit aures San
ctiſſimus dominus ad uindictam q̄ ad quietem procliuior.In poſtulatis illa
eſt præcipua contentio ut Laurentius Medices dedatur . Sed pudet repetẽ
tem ſanguinaria huius belli principia. Perditiſſimum Saluiati caput uindi
catur.Erat ille quidem Archiepiſcopus Piſanorum : ſed quid ſibi tutum eẽ

uoluit qui aras ſummo ſcœlere cruentare eſt auſus? Noſcis ergo quæ tuæ ſint partes. Optima & æquiſſima uelle conſueſti. Da operã circa ſummi Põtificis aures qualem boni omnes cupiunt. Sat pugnatum eſt: nec fortaſſe ni ſi temere utrobiq;. Sed ea ſit ſanctiſſimi domini gloria nolle etiam ſi poſſit dolorem ultra ulciſci. Quietem honeſtis conditionibus conſtituere poteſt: quæ Apoſtolicæ Sedi accepta referatur. Sit unus paſtor: & unum fiat oui le: ne inuadant illud lupi rapaces. Cernis quo in periculo uerſemur. Immaniſſimi hoſtes Turci pro foribus ſunt: quibus reſpu. Chriſtiana inteſtinis diſcordiis proditur. O quã uereor ne ſera ſint poſt tergum conſilia: ſi appetẽte uere fortuna ad extremum collatis undiq; uiribus tentabitur. Vale. Calẽdis Ianuariis. M.cccclxxviiii.

F. Cardinali. Mantuano.

Hodie cum nil tale expectarem: tale nil crederẽ: rem a tuis rationibus alienam putarem: legatus i Germaniam es deſignatus in pluuiali & mitra. Si hunc laborem quæſiſti benedicente domino ſit factum quod placuit: Si aſſenſiſti obedientiæ tuæ diuina bonitas aſſit: Si te inſcio demandata legatio eſt dolent amici: ſed ſecundos tibi exitus optant. I ergo ſi eundum uidebitur: ac Papienſi auſcultans matura quæ demandantur: & cito in Italiam redi. Magno Cardinali longa in externis peregrinatio afferre facile pœnitẽtiã poteſt. Oratoribus Italici fœderis pacẽ petentibus data ſunt Pontificis poſtulata. Ea illi ad ſuos ſtatim miſere. Ex ea die ſilentium continuum fuit. Expectamus poſt non multos dies cognoſcere quo animo accepta ſint: & quem finem ſuſpẽſioni noſtræ daturus ſit Deus. Labor multus: uoluntas multa: diuerſum imprimis iudicium. Debere cuncta nobis ab illis putamus. Illi nos ſuos acceptorum damnorum debitores exiſtimant. Tam diſſentiens de ſumma rerum opinio quid afferre ad conueniendum poſſit tu ipſe expende. Si qua cõueniendi eſt ſpes: ut plane fatear: in Deo eſt tota. Vale Reuerẽdiſſime atq; ampliſſime pater: & tui Papienſis oblitus ne ſis. Romæ. x. Martii. M.cccclxxviiii.

Philiberto Cardinali Matiſconenſi.

Qua die nuncius ueſtræ Reuerendiſſimæ Dominationi ad me uenit recreandæ ualitudinis cauſa ad inſulam Biſuntinam eram profectus: quam ob cauſam reſpondere litteris ſuis non potui. Reſpondeo nunc: & tantis officiis quas poſſum: non quas debeo gratias ago. Conduntur hæc intimis ſenſibus meis: magiſq; ad illam uenerandam obſeruandam: perpetuoq; colẽdam inducunt: ſic quæſo: & precor: cum ſine incõmodo poteſt: ſeruum fidelem huiuſmodi ſignificatibus cõſoletur. Quæ D. Laurentius detulit ſi uera ſunt: magnopere mihi ad pacem prguia eſſe ui

Vltima fuit hæc epiſtola nam inde ad menſẽ obiit.

dentur. Sed quid credam in dubio apud me eſt. Hinc uiri referentis auctoritas mouet: illinc ratio rerum: & temporis: & ſecretorum quorundam affectuũ plurimum diſſuadet. Si uana ſunt nunciata: puto ego intra quintum decimum diem uere dicturum eſſe Reuerendiſſimę Dominationi ueſtræ pacem ne habituri ſumus an arma. In cum articulum deducta res eſt: ut uni co reſponſo in alterutram partem ſit ſtatuendum. Pro aqua roſacea ex ruſſis albiſq; roſis: tã officioſe ad me miſſa digne Deus retribuat. Vtor ea frequenter ad leuamen ualitudinis non bene reſumptæ. Viuat Matiſconenſis meus: atq; illum Deus diu mihi conſeruet. Ex Criptis Vulſinienſibus. viii. Auguſti. M.cccclxxviiii.

Teſtamentum. Ia. Cardinalis Papienſis.

Fragilis eſt uita noſtra: eamq; caſus circumſtant innumeri. Quod uitemus prędiuidere ſatis non poſſumus. Illum diuturna ægritudo: hunc breuis languor: alium improuiſa mors rapit. Omnibus autem incerta uocationis eſt hora. Quo in loco: quo in tempore ea nos expectet neſcimus. Expectare illam nos omni tempore omni: loco debemus: memores uerbi Apoſtoli quia illa non tardat: Et quod quę de terra ſunt in terram uertuntur. Inſcitia eſt ſecuritate uitę de exitu non cogitare: diſpenſatõnem quoq; domeſticã in id tempus differre: in quo mens grauata plurimis: ad unum aliquid non eſt ſępe idonea. Angit timor mortis: torquet infirmitas: Circunſtantiũ eſt moleſta cupiditas: qui ſua nõ noſtra quærentes: ab animæ cura ad terrena nos reuocant: cogentes ſæpe perturbationibus ſuis eum mori qui uel moriturus non erat: uel certe tam cito nõ moriturus. Vt ergo cõcedente Deo iſta deuitem: & ad meum: non alienum arbitrium quæ meditor fiant: putans quæ ab Iſaia Propheta Ezechię Regi ſunt dicta: mihi eccleſiæ. Ro. Cardinali imperata: Diſpone domui tuæ quia morieris tu: & non uiues. illud etiam Saluatoris formidans: Vigilate quia neſcitis diem neq; horam: qua Dominus ueſter uenturus ſit. ſero an mane: an galli cantu: ſtatui teſtamentum hoc condere meo chirographo ſcriptũ: cui ita eſſe uim uolo ſi id ipſum uel eius partem ante mortem nõ reuocem. eſt uero huiuſmodi. Imprimis conuerſus in Deum auctorem: & redemptorem meum: cum anxius ſim futuri de me iudicii: & neſcius utrum odio an acceptione ſim dignus: Sciens autem in manu eius uitam eſſe atq; interitum: per uiſcera miſericordiæ ſuę: iquibus exalto nos uiſitauit: humi ſtratus oro ut ſiant aures ſuę intendentes in uocem deprecationis meæ: non intret in iudicio cum ſeruo ſuo: aduerſus folium quod uento rapitur non exerceat potentiam ſuam: nec ſiccam ſtipulam pſequatur: pœnitẽtis Sacerdotis animam non dedignetur: Ignoſcat illi delicta præterita: & ignorãtias ſuas; Su

ſcipiat creaturam creator:& factor figmentum ſuum. meminerit quod homo immundus de immundo conceptus ſum ſemine:& q̄d in peccatis concepit me mater mea. Veniat ante oculos pietatis ſuæ uitæ humanæ infirmitas:in qua per omnem ſucceſſum nouis ſemper deſideriorum facibus incitati extinguere ſine illius ope ignea inimici tela nō poſſumus. Stulta eſt pueritia:inanis adoleſcētia iuuentus lubrica. Virile ſtudium ad ambitionem īclinat. Friget ſenectus:& deficit. Si nō ſuſtinet Dñs: cui eſt ſperādi fiducia? aut quē ſarcina tāta ſine alleuamēto eius nō premat? Recordetur Pauli ſerui ſui ad Romanos hęc lamētantis. Nō inq̄t:q̄d uolo bonū hoc ago ſed q̄d odio malum id facio. Eſt miſerator:& miſericors Dñs:longanimis & multum miſericors. Suntq; miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Secundū ergo peccata mea non faciat mihi: neq; ſecundum iniquitates meas retribuat mihi:quia non iuſtificabitur in conſpectu ſuo omnis uiuens: ſed per ſanctam natiuitatem ſuam:paſſionem:& mortem:& reſurrectionē:& aſcenſionem in coelum:& aduentum ſpiritus ſancti paracliti ſaluet humiliatam animam:cum beatis ſpiritibus in uitam æternam. proxime autem ſi quid contra paſtorem principem meum. Ro. Pōtificem uiuens peccaui (Peccaſſe autem multa me puto) ſi quid dicto:aut facto contumacius ægi: ſi nō ſum digne reueritus. ſi non parui:ſi contriſtaui: ſi carpſi pro ſuis in me meritis: ſi nō digne retribui: ſupremam eius pietatem gemens imploro:ut mihi ignoſcat:& oblitus omnium defuncti animæ benedicat. Hæc clemens:& ab animo profecta charitas petenti erit leuamini:& danti merces a Domino. Cū patribus quoq;:& collegis meis:quoniam frequentior uſus fuit: frequentiorem utiq; eſſe oportuit offendendi occaſionem. In multis enim peccamus omnes:zelotopia:contentio:obtrectatio:ira: inuidia ſollicitare noſtros animos ſolet. quicquid in hos admiſi:quicquid amari a me acceptū referunt: oro obteſtorq; per commune conſortium:& ſpem miſericordiæ:quam a domino Iudicandi expectant:ut id omne deponant:iniurias cōdonent: & placentur defuncto:eam requiem fratri optantes:quam de ſe impetrari a domino cupiunt. Executori:quem in calce teſtamenti deſigno hoc officium pietatis relinquo: ut ſi ita indulgeat Pontifex:primo poſt obitum conſiſtorio hanc ueniam & remiſſionem non inanis gloriæ: ſed ſalutis cauſa meo nomine ſuppliciter petat:identidē poſtulans:ut quæ diſpono:quę teſtor:pius paſtor paterna indulgentia probet & non mutet: familiamq; meam de me fideliter meritam pie conſoletur:& iuuet. Vt uero ad gloriam Dei: & integritatem cōmunionis fidelius perſeuerantis licet peccatoris ſerui pateat fides [illegible] uoce profiteor tenuiſſe me a lauacro ſancti Baptiſmatis uſq; in diem pręſentem [illegible]ctam ortodoxam Fidē catholicam: ſymbolum ab Apo

ſtolis conditum: expoſitionē fidei magni Niceni concilii: Anatematizaſſe
etiam me: & anatematizare omnem hereſin extollentem ſe aduerſum ſan
ctam: & immaculatā fidē: in qua ut dictū eſt: uiuere & mori intendo: hoc ſe
quens confeſſionis meæ chirographū omnipotenti Deo in extremo iudicio
repręſentans. Credo &c. Corpus meum cōtaminatū flagitiis licet indignū
ſit: cui habeatur honor: ſepulchriq; facilis ſit ſemp iactura: rationem tamē
habens dignitatis: quam dedit eccleſia: pontificalis quoq; officii: per quod
plebi honoratiſſimæ præfui: ſacræ etiam unctionis: qua per inuiſibilem ſpe
ciem inuiſibilis eſt impreſſus character: tradi oro eccleſiaſticæ ſepulturæ: at
q; iis inſignibus adornatum: quæ conſuetudo noſtri ordinis tulit. Sapiant
tamen omnia modeſtiam funeralem non ſæculi pompam. Si Romæ ut op
to morior condi cupio in baſylica Apoſtolorum Principis Petri: poſt altare
beati Gregorii: ad dextram ſepulchri Pōtificis Pii: ut qui me extulit uiuens:
mortuus iuxta ſe habeat. Condi illud ipſum humi uolo marmore tantum
non charo contectum: quod parieti eccleſiæ coniunctum habeat caput. In
ipſo autem pariete honore defuncti Pontificis ad memoriam meam nil fa
bricetur. Marmorea tabula ulnis tribus a terra extans parieti inſeratur: quę
ſupra ſepulchrū parieti inſita epitaphiū ſequens inciſum bonis lr̄is habeat.

Luca ortu: Sena lege fuit mihi patria: nomen
 Dum uixi Iacobus: mens bona pro genere.
Papa Pius ſedem Papienſem detulit: idem
 Cardineo ornauit munere: gente: domo.
Quem colui uiuens: non linquo mortuus: hic ſum.
 Et prope ſancta patris filius oſſa cubo.
Viuite qui legitis: cæleſtia quęrite: noſtra hæc
 In cineres tandem gloria tota redit.

Sin alibi in Italia obitum meum eſſe contingat Romam nihilominus ad
hunc ipſum locum uolo corpus meum referri dicta iam ratione humādum.
Trans alpes uero aut mare in cathedrali eccleſia: ſ cuius uel ciuitate: uel dio
ceſi mea uocatio fuerit. Tunc uero executoris curæ ſepulchrum relinquens:
quintum tantum: & ſextum uerſum demi ex epitaphio uolo. Vbicunq; au
tem exceſſero: teſtamenti inſtitutionem quæ ſequitur uolo.

Impendia funeris: quæ adhiberi ad ſolamen ſuperſtitum magis q̄ defuncto
rum leuamen ſolent ſummam mille ducatorum aureorum ueto excedere:
in qua includatur etiam ueſtitus familiæ. Quanto hæc exhibebuntur par
cius: tanto erit plęnius unde & illi benefiat: & meæ animę conſulatur. ſuper
uacua nec placent Deo: nec laudes inter homines habent. Tranſit breui
memoria funeris: diu permanēt damna. Tempora in hoc patrum noſtroꝝ

magis ſunt attendenda:q̄ noſtra:qui gloria beneſactorum non luminū mul titudine illuſtrari uolebāt ſepulchra. Quicquid amplius ſumetur: quicquid plus erogabitur piaculum executoris ſit: non peccatum ſobria ſtatuentis. Caſtrum doloris cubito anguſtius in circuitu ſit: q̄ noſtratia ſoleant. Ipſe etiam lectus ad proportionem anguſtior. Stratum uero lecti: quod palliū dicitur ad uetus exemplum: ex ſimplici damaſceno uiolaceo ſit: ſine ullo omnino auro: aut argento: fimbrias laterum habens ex ſimplici item damaſceno cœleſtini coloris: in quibus latera ſingula: ſingula tantum inſignia familiæ habeant. Vero in circuitu eccleſiæ appendi tot inſignium depicta lintea: ludis meo iudicio aptiora: q̄ funeri. Pendeant tantum ſuper altari: in quo miſſa maior cantabitur: & in circuitu caſtri: & in edito laterum eccleſiæ quantum caſtrum ipſum porrigitur. Eandem uolo eſſe collocationem funalium: quam & inſignium. Ardere ea tot in locis ſine ſacrorum neceſſitate quem habeant uſum non uideo. Legem in his libenter executori do: ne honoris ſui cauſa: ad aliena exempla magis q̄ ad ſe ipſum cogatur reſpicere. Sermonem enim de his omnem teſtantis futurum: non exequatur fidentius. Cereorum quottidiana: & promiſcua diſperſio magis q̄ diſpenſatio multum auget impenſam: nec fructum: qui proponitur habet. Auariciæ in his ſtuderi uidetur non orationi. Ad eos rapiendos cōcurritur undiq; ex tota eccleſia: pugnatur: clamatur: ſacra omnia perturbantur: quodq; indignius eccleſia eſt: ad hos compeſcendos tumultus publici plærunq; uindices adhibentur haſtis: gladiiſq; in domo Domini perſtrepentes. Eā ne accidāt: preceſq; non rixę meum celebrent funus nolo niſi conſidentibus ad orationem: & diuina canētibus illos diſtribui. Per pietatem: quæ debetur mortuis id non negligat executor funeris. Quaq; die in ſalutem animæ meæ legantur per deuotos Chriſti ſacerdotes. xxx. miſſæ tantum. Cum iis una cantetur. qui cantauerit: & prelatus futurus eſt ferat in elemoſina carlinos quatuor in ſingulis miſſis: unum qui legerit: & his ſoluendis fidelis adhibeatur miniſter: qui ſeipſum: & pauperes: & animā meā non fraudet. Solent mortuis Cardinalibus familiares nō ueri ad accipiēdas familiariū uerorū ueſtes accurrere: inſtare ut dent: ſi non dant indignari: ac lamentari, ut error non ſit: eos ueſtiri uolo: qui ī notula manu mea ſubſcripta: uel anulo meo ſignata: pñtiq; teſtamēto incluſa inuenient appoſiti: & Capellanis quattuor cannæ: Scutiferis: iter quos Parafrenarios: & primū Cocū: & Cellariū: & diſpēſatorē nomino. primę ſortis tres: reliquis dimidiā cannā minus: ſed ſecundæ ſortis iubeo dari. Ita tñ: ut diebus funeris ad orationē omnes cōueniant: & pro me deprecentur. Hæc ad rationem funeris.

Iacobi Cardinalis Papienſis Cõmentariorum. Liber Primus.

P Ius ſecũda cruce iã in Turchos ꝓpoſita: ad. xiiii. calen
das Iulii ĩ baſylicã Petri mane deſcẽdit: ſicuti ſuus erat
mos ſemp cũ iter agebat. Ibi uceratis aris: & ſucceſſu
rerũ pie deprecato Roma ęgreſſus eſt: patribus: & po
pulo lecticã eius ſequẽtibus. ad pontẽ Miluiũ dimiſit
a ſe omnes: his tantũ retentis: qui ſecũ erãt ituri. Lem
bũ inde aſcẽdens ad fatigationẽ leuandã terreſtris iti
neris: ꝑ aduerſum Tyberim ad caſtellũ Iubileũ ꝑuenit. x. ab urbe miliario.
Delegerat ſibi huiuſce ſubuectiõis comites Dominicũ Torcellanę: Agabi
tũ Camerinæ: & Ioannẽ tiphernatis eccleſię præſules: quorũ Dominicus:
& Agapitus: de ſupplicatõibus referre ſoliti erant: Ioannes ſacrarii Apoſto
lici curã gerebat. Me quoq;: & Gregoriũ Lollium adiungi his uoluit. Pran
ſus eo die in lembo eſt: & cœnauit: & quieuit nocte illa. Poſtridie ante ortũ
ſolis inde abeuntes: Phianũ acceſſimus primis iam intẽdentibus tenebris:
longã ſubuectionẽ emẽſi paſſuũ amplius miliũ ſexaginta. Cœnatũ quoq;
eſt: & pernoctatũ in flumine. Neq; enim ſine multa offenſione membrorũ
tractari iã: & circũferri a lecticariis poterat. Eodẽ die uenit ad eũ Nicolaus
ſanctæ Ceciliæ Cardinalis: quẽ Pius adhuc Senæ agẽs ad Piſanũ portum
præmiſerat: ut partẽ Claſſis quæ ibi parata erat: & quæ ex Genua expecta
batur ꝑ Siciliæ fretũ ad ſe Anchonã ꝑduceret. Is ergo ad hoſtiũ Tyberinũ
appellens: ubi abiiſſe Piũ: ſed nõ lõge abeſſe cognouit: terreſtri itinere meri
diem circiter nos eſt aſſecutus. Cupiebat de legatione: & triremibus anteq̃
progrederet̃ referre. Ad moleſtiã incõmodæ nauigatiõis hæc quoq; ſancto
Seni eo die triſticia acceſſit: Iuuenis uix annos natus. xx. ad nauigii miniſte
rium poſitus: dum per ripam fluminis ſubducendo lembo incautius niti
tur: lapſus in eam partem qua profundior aqua erat: nauiculatoribus tarde
opem ferentibus: ante oculos noſtros ſummerſus eſt. Hũc caſum ingemuit
uehementer Pius: taciteſq;: & lachrymantibus oculis orationem ſæpe de
functo ſoluit. Die quæ ſecuta eſt iter fuit nõ amplius. xxv. milium paſſuum.
Peruenimus autem ad cœnobium Diui Benedicti inclinato iam ſole: quod
poſitum ad radices eſt montis Soractis: qua in orientem porrigitur. Ante
meridiem Cardinalis quẽ dixi: renunciatis Pontifici quæ opus habebat: be
nedictõe accœpta ad claſſem reuerſus eſt. Pio uix ad ripã appulſo ꝓſto fuit
Ioãnes Caruagial gñe hiſpanus Portueñ. Cardinalis: & ꝑſul ſci Angeli uul
go dictus: q eodẽ die maturato itinere ex urbe aduenerat. Nã cũ biduo ãte
allatę lrę ab Hieronymo Antiſtite Creteñ. eẽnt: qbus ſignificabat̃ magnã
cruceſignatoꝝ multitudinẽ Anconã cõfluere idẽtidẽq; lamẽtari q Põtificẽ

qui ſe traiceret non inuenissent: ueritus ne turba diuerſarum nationum: id quod accidere i talibus ſolet: tumultũ aliquẽ p otiũ excitaret: aut in diuerſa dilaberet: pręmittere hũc intẽdebat: qui deductis cõfeſtim nauigiis in Peloponeſſum eos traduceret. Hoie ãt ad eã rem opus putabat: cuius auctoritate ſecuti illi: deſiderio nõ tenerẽt ſecũ eũdi: quẽ tardare diutius oportebat. Hanc ob cãm Cardinali ad ſe maturius euocato rõnem uocationis prima in collocutione pponit: atq; ut pfectionẽ capiat nõ tam imperat: q̃ deprecatur. Verecũde admodũ annoſo ſeni: & attrito pro eccleſia: onus tã grãde iniungebat: ſed magnitudinẽ rei cõſiderãs: cognoſcẽſq; q̃ pauci eſſent: qui ſuſcepturi id imperiũ uiderent: annis eius parcẽdũ nõ duxit. Affui ego ſolus ſermonibus his cũ haberẽt. Vna ſemp atq; eadẽ Ioãnis uox fuit: plęna humilitatis ac animi. Si is ſum Pi. Pont. quẽ tãt's rebus idoneum iudices ſequor ſine mora imperiũ tuũ: & certe ẽt exemplũ: qui i fragili ualitudine animam pro me ponis: & pro cæteris ouibus tuis. Scriptũ mihi eſt ueni. Ecce ad ſum. Imperat ut uadã: iam iter igredior. pars hęc uitæ ultima neganda Chriſto nõ eſt. Cõmouere hęc dicta pontificẽ: q̃toq; maius animi robur in ſene agnouit: hoc cũ miſeratus eſt magis. Amabat unice Piũ Ioãnes: uehemenſq; huius ſancti ppoſiti fuerat pſuaſor: eos ſedulo increpãs: qui iſirmioribus animis diſſuadere illi nauigationẽ hãc cõtendebant: id agẽs uidelicet ut extremus uitę actus reliquis operibus nõ eſſet abſimilis. Obierat aũt ante Cardinalatũ legatiões cõplures: difficiles ſemp: & plenas periculo Cardinalis quoq; creatus ſedẽte Nicolao v. in Germaniã miſſus eſt: & ſuccedẽte Caliſto. iii. ab initio ſtatim Põtificatus in Pannoniã: atq; oẽm orã Illirii ad bellũ in Turchos iuſſus eſt ire. Sexennalẽ his in locis legationẽ inter aſperam gentẽ cœlũq; inſalubre geſſit. Verſatus ſæpe in caſtris eſt. Sępe etiã nũciatis irruptõibus hoſtiũ cõtendit obuiã cũ militibus his q ſua opa Crucem aſſumpſerãt. Deſertus nõnunq̃ a ſuis: quos ex Hiſpania: & Italia in domeſticum famulatũ adduxerat: ſeipſum tamẽ nunq̃ deſeruit. Patienter pro Chriſto tulit omnia. Languit inter hos labores annum fere cõtinuum uſq; ad deſperatam ſalutẽ. Propter uim ẽt frigorũ quibus iſeſta regio illa ẽ: dentes ſic ei oẽs emoti ſunt: ut quotridianis pelliculis abuolutis ægre illos ſicut uidemus retineat. Inumeris porro difficultatibus uno aliqñ tpe circũuentus nunq̃ tñ eſt reditũ deprecatus. Expectauit qd Romana ſedes de ſe ipſo ſtatueret. Erat ergo pñ ppe iã ſeptuagenario i tot añactis erũnis legitima excuſatio puinciã deprecãdi: iuuenibus ẽt opoſam: ſed nil tale uenit in mentẽ carnis cõtemptricem. Pro Deo: & pro Imperio Romani Pontificis patientiſſime ſubeunda omnia iudicauit. Dignatus eo die eſt Pius honore menſæ ſuæ illũ & me: nil inter epulas præter deſideriũ ſoluendæ claſſis ſuſpirans.

Ipſe poſtmodũ ex cõſuetudine ſuperiorũ dierũ pernoctauit in lembo. Nos
ad cœnobiũ diuertimus. Ea nocte miſſio Legati ſignificata Anconã eſt nũ
cio ueloci: ad animos illorũ qui conuenerant retinẽdos. A cœnobio ad por
tum Ocriculi. iiii. ſtatione pueñtũ eſt: aſcenſu nõ breuiore. xx. miliũ paſſuũ.
Inter eundum tractatũ ſedulo eſt de rõne tota traducendorũ crucesignato
rum: & de eroganda pecunia: & de lr̃is ad iniunctũ opus ſcribendis. Mallia
nenſes quoq;: quod oppidũ in ſabinis eſt; noĩe tantæ profectionis exciti ad
ſubiectã ripã Tyberis: qua trãſeundũ Pio erat: populariter deſcẽderant oẽs
abeuntẽ illũ uiſuri. Trahebatur lembus p ſiniſtrum amnis latus funibus ad
malũ deligatis: ut nauiculatorũ noſtrorũ eſt mos: ſed Pius conſpicata oppi
danorũ multitudine motus acclamãtiũ uocibus: ne incõſolati dimitterent᷑
cõuerti ſubito in dexterã nauigium iuſſit: atq; ibi aliquãdiu uiſendũ ſe: ado
randũq; præbuit. Grata mallianenſibus ea humanitas fuit: euntẽq; miſera
ti reditũ celerem orauerunt: & fœlicẽ rerũ ſucceſſum. Cardinalis mandatis
iam oĩbus a Pio acceptis ueſperi dimiſſus eſt: cum benedictione: & oſculo
pacis. altera die Ocriculũ ultra pgreſſi nõ ſumus: contenti ob prementẽ ua
litudinem duobus tm̃ milibus paſſuũ. Hic de rebus nõnullis proſpere ĩ Pe
loponeſſo geſtis eſt nũciatũ. Legati Venetorũ qui nos ſequebant᷑ ex Sena
tus ſui litteris cũ ſucceſſum ordine indicarunt. Gratias habuit Deo Pius: &
continuationẽ diuinæ opis eſt deprecatus. Ab Ocriculo ante lucẽ mouen
tes nondũ ĩtendẽte ęſtu Narniã uenimus patriã natalẽ Berardi Cardinalis
ſanctæ Sabinæ: quẽ Pius ppter excellentẽ uirtutẽ quadriẽnio ante ab ordi
ne referendariorũ ad Cardinalatũ aſſumpſerat. Ibi totã eã diẽ quieuimus.
Poſtridie Interãnã cõtendimus uia breuiore: & pridiana minus difficili. Ea
ad dexterã Naris fluminis cõtinuo fuit. Paulo poſt ortũ ſolis ciuitatẽ ingreſ
ſi ſumus: & natalẽ Ioãnis Baptiſtæ eodẽ loci peregimus. ſtatuerat eni Pius
minutis itineribus periculũ offendendæ grauius ualitudinis euitare. Adiun
cti ea die nobis ſunt Gulielmus Cardinalis Rothomagenſis: & Berardus
quẽ dixi: & Rodericus eccleſiæ Romanæ Vicecancellarius: ex urbe nos aſ
ſecuti. Hic ego horis cõpluribus nõnulla ſcribẽdo operatus: quę iniuncta a
Pontifice erãt: dum adhuc ſtudiũ in noctẽ pduco: & pp ęſtũ negligẽtius te
gor: ſubita ui frigoris ita obſeſſus ſum: ut q̃uis ad laxitudinẽ fotus: uix reca
leſcere ultra noctẽ mediam poſſem. Mane diei ſequentis: & ſi motum hunc
initium febris eſſe intelligebam: tamen diuelli a Pio non ualens: quem & fe
brientem: & doloribus anxium ferri ad bellum pro nobis uidebam: rema
nendum non cenſui. Itaq; admixtus cæteris ſecutus ſum cum ut potui.
Iter ab Interamna Spoletum: etſi non amplius milibus paſſuum. xii. eſſet:
tamen quia inter perpetuas ſaxoſaſq; ualles: operoſum nimium uidebatur

partiendum Pius putauit.Igitur ad tabernas tres Vallis ſtricturę prope ſa
cellum:quod eo in loco unicum erat teſtitit: uiæ pene medio:Cardinalibus
pręcedere Spoletū iuſſis:ut cōmodius apud ciues diuerterēt.Me āt ſecū eē
imperauit neſcius quid nocte ꝓxima accidiſſet.Diē ibi reliquū:& ſequētē
noctē ſub tentorio fuimus non ſine incōmodo . inde cū abiremus febre ſu
pra modū inualeſcente ægre Spoletū perueni :ubi cōtinuo magis adaucto
langore dies.xx.non ſine uitę periculo iacui.Dolens eo caſu Pius:a quo ſu
pra meritū diligebar:Medicos ꝓpere ad me miſit:qui ægritudine inſpecta
adminiſtrarent neceſſaria:& ante reſumptas uires:ne abirem loco ſuo noīe
imperarent.Ipſe continuato itinere ad mediū fere Iuliū non ſine labore An
conam peruenit.Valitudini prope iā redditus cū ſextū iā diē febris me non
attigiſſet :iter:q̄q̄ diſſuadētibus medicis ingredior: patris ſequens ueſtigia.
Via omnis benignitate Dei ſine incōmodo accidit.Nocte aūt eius diei quo
Anconę ꝓpinquās Auximū ueni : ecce pręſagiū calamitoſum futuræ mor
tis accipio:cū non ad patrē:ſed ad paternū funus iturū me putē.Cōſueuerā
ſuperioribus diebus:ne mēbra langore attrita æſtu amplius offenderentur:
tantū itineris ante lucē conficere:ut ſole nō dum intendente peruenirē quo
diebus ſingulis intendebā.Igit̄ quia uia Anconā uſq; octo tm̄ miliariū re
liqua erat:remittēdū æquo aīo cenſui de matutina ſolertia. euigilans tñ qua
hora ſolitus erā:& mox de induſtria conſopitus repetere urbē uideor:& pō
tificiā Vaticani intrare:ubi eſſe ſecū cōſueueramus dies ac noctes:tum eius
cubiculū petere.Hic uero patefacta cuncta inuenio ſine cuſtodibus hoſtia:
& lectos ſine ſtratis:& ſine auleis parietes.Nulli obuiā cubicularii erāt: nul
li condomeſtici.Admiratio & conturbatio cordis plurima inſurgebat. Cu
biculū uero ipſum ingreſſus ut uiderē ſi ſaltē eſſet Pius:ēt nihil inuenio.Cer
no pallia lectuli conuoluta in globū.Creſcit impēſius ſpectaculo illo anxie
tas.Recurro in anteriores aulas aliquē perquiſiturus:qui de patre aliqd do
ceat.Obuiā fit ſudans:& feſſus Gaſpar Piccolomineus ſororis Lollii filius.
Gaſpar inq̄ qd ſibi hæc ſolitudo pōtificię uult? aut quo nā portatus ē Pius?
Ille ut uiſum mihi eſt : triſtiore uoce ſacellū maius oſtēdēs:huc inquit intra
& inſpice ſolitudinis huius cām:& ubi agat Pius itelliges.ſimulq; his dictis
a conſpectu ſe meo proripuit.In ſacellū aſcendens uideo Cardinaliū lectu
los ordine diſpoſitos:uelaq; in circuitu obtenta : ſicut in Pontificū electioni
bus adornari locus eſt ſolitus .agnoſco collegarū facies:& hūc modo :nūc
illū intueor. Senēſem uero & Spoletanū nō uidebar uidere.Erat aūt ita do
lore obſtructum pectus coniicienti ex his quæ uidebam interitū Pii:ut cu
piens loq hiſcere uel pauſillū nō poſſem.Vnus ex his ad me ueniens:& tri
ſticiam tidens : quam depręhendebat ex uultu : quid tu inquit mœſtus es

& affligeris? An non uides morte Pii contritum laqueum:& nos liberatos?
Inter hæc flens & mœrens:propter uim ſummã doloris euigilo : ſentiẽs cor
pus totũ ſudore:& lachrymis uultũ aſperſum. Ago gratias Deo: q̄ hæc fa
cta ad uerũ non ſunt:ſed per ſomnium uiſa. Fatigatus uero his imaginibus
multũ:& recreari quietius cupiens iterũ addormire incipio. Ecce idẽ locus:
eadẽq; facies rerũ rurſum obiicitur. Iri in conſeſſum uideo:& ſingula ad ele
ctionẽ parari:quæ inter nos ſolita ſunt. Ego duos quos dixi Cardinales nõ
uidens :tũ aũt neſciẽs an plane Pius eſſet defunctus: reſumpta iã p indigna
tionem uoce clamo iniquũ facinus eſſe:alienũq; a patrum decretis: incerta
Pontificis morte de ſucceſſore iam agi:aut ſi certa eẽt:abſentes Cardinales
legitimis diebus nõ expectari. Videbar hæc loquens contẽni:& neq; atten
di quod dicerẽ. Iterũ hęc mentis anxietas excitat me conturbatũ iam aio:
& male de Pio ominantẽ:quod bis ex interuallo ſopitus:bis idẽ uiſum uidiſ
ſem. Surgo triſtis:& parari oĩa ad diſceſſum p̄cipio . lux aperta iã erat. iter
uero ingreſſus reuoluere aio ſomniũ noctis incipio. Hinc me cõfirmabat ua
nitas ſomniorũ quibus ſapientes fidẽ habendã negãt : hinc ſummus amor
in Pium cor affligebat:cogebatq; gẽtilibus libris q̄ noſtris me aſſentiri. Re
cordabar Auguſti:qui nec ſuũ:nec amici de ſe ſomniũ unq̄ neglexit. Repe
tebam hyſtorias in q̄bus memineram:quæ uiſa p noctẽ aliq̄n eſſent uigilanti
bus eueniſſe ad uerũ. Tẽpus ſomnii pariter attendebã: ĩ quo uiſa haud qua
q̄ ſolere falli dicunt:& uerſiculus Flacci ẽt occurrebat:Poſt mediã noctẽ ui
ſus cũ ſomnia uera. Adiũxerat ſe mihi comitem Angelus Sueſſanus Pręſul
iunctim ad equitans. Is ſedulo loquebat:& hyſtorias neſcio:neſcio quas ſui
præſidatus quẽ Paulo ante in Flãminia geſſerat recitabat. Ego hac una in
cogitatione fixus:& ſilentiũ agens:nil auidius expectabã : q̄ domeſticũ Pii
quempiã p̄cedere obuiã:ex quo ſciſcitari uerã eius ualitudinẽ poſſem. Co
ortus erat tunc imber uehemens:& ego alia q̄ credebat porta Anchonam
intrabã. Igitur ſe nemo obuiã dedit:ſed mox deſcẽdenti ad ædes:quæ mihi
ſub Epiſcopio paratæ erãt:pręſto eſt Senẽſis Ambroſius Aulicus Pii:unus
oĩum atte tiſſimus ſemp ad odorãda quæ fiant. Cõplexus eſt me facie præ
ter ſolitũ triſti. Peto ab eo:ecquid de Pio nr̃o Ambroſi? Ille ſtatim : Papiẽſis
mi ingrauatus in diẽ magis eius eſt lãgor. Paulatim ab ſumit : nec ĩtegrũ
mẽſem ſupfuturũ nobis exiſtimo. Mora nõ ĩterpoſita aſcẽdo ad Epium ĩſpe
cturus ipſe:q̄d uerbo ille cõcẽderat. Intrãti cubiculũ ſubito iacẽtis Senis cõ
cidiſſe facies tota eſt uiſa:quã dies iã.xxx.nõ uiderã. Neſcio cui quo pacto
ex interuallo eandẽ rem intuentes rectius:quid auctum: quid immutatũ ue
ſit internoſcimus. Ne illũ cõtriſtarẽ triſticia mea ſubito ſerenã faciẽ induo:
& ante lectulũ pedem oſculaturus procumbo. Signandis ſupplicationibus

tunc operam dabat. Quieſcere Referendarios: & tolli e medio omnia imperat. Rorantibus oculis complectitur me: atq; oſculatur: moxq; ſupra uires ſpiritum gerens ita de nauigatione ſua: & rerum gerendarum ſpe ſermonem habet: ut qui prę deſiderio ad horam diſceſſus ſe uenturum non crederet. Diebus ſequētibus Ducem Venetorum expectans: quem dolebat Anconæ non reperiſſe: ſupraq; .xx. diem poſt acceſſum ſuum tardare: comparari omnia ad nauigationē curabat: ſtudium ĩ hoc uno præcipuum habēs. Confluxerat eo loci turba multa ex uariis gentibus: nō ſatis cōſiderate domo egreſſa. Etenim cum eos ſolos euocaſſet Pius peccatorum propoſita uenia: qui uel annum: uel anni dimidium ſuo ſtipendio in exercitu militarent: decretumq; per orbem circūmiſſum ita haberet: Illi tamen neſcio quo incōſulto zelo compulſi ueniendum ſtatuerant: credentes ſtipēdium ac uictum miniſtrante Pontifice non defuturum. Cum aūt nō inuenirent: quę ſibi animis finxerant (neq; enim Pius unus alere tantum cōcurſum equitum: ac peditum poterat) uenditis armis regrediebantur in patriā. Quorum nihilominus miſertus ille: ne oīno fruſtra ueniſſe ſe angerēt: decreti ſui eos participes fecit. Erant uero inter hos: qui conſideratius uenientes tolerare ad diē præfinitam militiā poſſent. Horum ergo traducendorū cauſa naues Venetorū duas dies iam multos ĩ horas ſingulas expectabat: ſic enim illi facturos ſe ante receperāt: ſed cū heæ diutius tardarent q̄ oporteret: qui ſupſuerant cruceſignati more impatientes cateruatim abibant: ita ut non multo poſt appulſis iam nauibus miles non ſupeſſet: qui illis poſſet imponi. Ea res cauſę quoq; plurimū accelerandæ mortis Pio dedit: dolente eo ac ſupra modū triſtante: q; retineri in eam horā non potuiſſent. Interim nunciis: ac lr̄is Raguſianorum certior factus eſt Turchum magno exercitu nō longius .xxx. milibus paſſuum a Raguſia cōſediſſe: miſiſſeq; ad magiſtratū legatos: qui dicerent: niſi triremes inſtructas quas ea ciuitas collatura ad bellū erat: actutum ſubducerent: imperatoſq; obſides traderent: ac tributū in annos ſingulos penderent: ad eorū ſe mox oppugnationē uenturū. Nunciabatur quoq; quoſdā leuis armaturę milites in eorū agrum prædandi cā excurriſſe: in ciuitate uero non ſatis frumenti ad perferendā obſidionē haberi: & militibus eſſe opus: qui in defendendis mœnibus uſum haberent. His nunciis p̄motus Pōtifex ſagittarios pene oēs ad cuſtodiā corporis ań aſcr̄ptos Ducibus attributis nauigare ſubito Raguſiam iubet: frumentūq; imponit: quantū ad primam neceſſitatē ſatis eſſe putaret. Litteras quoq; addit: quibus illos cōſolabatur: & ſpem ſubſequentis præſidii dabat. Ipſe accerſiri ad ſe ſtatim Ioannem Cardinalem ſancti Angeli iubet: quem (ut diximus) propoſiti ſui ſtudioſum habebat. Hunc præſente me conſulit quid nam agendum

cenſeat ſi obſideatur Raguſia. Ille ut erat ſemper ad opus Dei accinctus: nihil deliberando cunctatus ibo inquit ego hac nocte cum triremibus quę in portu inſtructæ ſunt: & uel obſidionem adiuuante Deo diſſoluam: uel territis oppidanis ſpem atq; animum addam. Et quid inquit Pont. connauigare tecum me prohibet. Frater conſilium eſt ſi obſeſſum illuc ueniat Turchus: cum quibus potero triremibus eodem ſine mora cōtendere. Ciuitas ad primum littus maris eſt poſita natura: & manu ęgregie communita. Eadem quoq; portu abluitur. Multa ad bene agendum facultas oſtenditur. Inuehi in urbem ſine periculo poſſumus. Sola præſentis Pontificis opinio Turchū poterit ab obſidione repellere: cōmeatuum alioquin inopia in locis aſperis laborantem. ſi conſilium comprobauerit Deus fama hæc in omnem partem uulgata chriſtianorum mentes ad nos ſequendos inducet: concipientes ex fœlici principio uictoriæ reliquū. His cū aſſenſiſſet Ioānes: ego miſer carnē magis q̄ ſpiritū ſapiens piū hoc propoſitū ſummopere diſſuadebam. Non quia euentura nō crederē quæ illi proponerent: ſed quia in fragili corpuſculo febre: ac doloribus fatigato nauigationem illam finem uitæ futuram uerebar. Contendebā igitur argumentis multis: ſed euincere mentes non poteram in Deum ſine metu mortis ſpectantes. Confirmata inter ſe ꝓfectione: imperat Pius magno ſtudio militem cogi ad triremes imponiq; neceſſaria omnia: quibus ad primum obſidionis nuncium ſoluere poſſent: Verum quatriduo poſt nunciato receſſu hoſtium diuina benignitate parcendū conſilio fuit. Interea dum Venetorum Dux a Pontifice expectatur: perurgens langor uſq; adeo inualuit: ut parum uitæ ſuperfuturum Medici dicerent. Premebatur dies & noctes non doloribus modo: ſed duabus etiam febribus: quarum altera concepta in uenis ceſſabat nunq̄: altera ex interuallis recurrēs magno ardore: uelut flamma membra abſumebat. Hæc mala ingrauabant æſtus continui: qui Iulio & Auguſto tam uehementer intenderant: ut nocturnis & diurnis horis ciuitas uideretur. Re igitur ad extremam prope deſperationem adducta: tandem Venetorum claſſis: quæ Ducem eorum uehebat: pridie idus Auguſti non multo poſt ortum ſolis a longe conſpecta eſt equatis uelis procedens. Duodecim numero triremes erāt: rebus ad bellū omnibus ægregie præparatę. Hoc cognito Pius ſubito ſuas & ipſe triremes: atq; omne genus nauigii: quod eſſet idoneum adornari magno ſtudio iubet: atq; obuiam Duci exire: Cardinalibus. v. Pōtificali quadriremi impoſitis: qui eum aduenientem exciperent. Proceſſum cum omni apparatu ac pompa eſt: tam a Patribus: Prælatiſq;: qui Pium ſequuti erāt: q̄ a magiſtratibus anconitanis. Cū ad trium fere miliariū claſſem Venetam in conſpectu haberemus ſubito illi uela demittentes (quod eſſe ſignū nauigā

Dux Venetorum Anconam.

tium ſolet cum reuereri digniorem claſſem uolunt) remis conſurgunt : ac
ut q̄ bene inſtructas adducerent: qui pugnę ſpē oſtentarēt : iubent tanquā
ſi inituri prœlium eſſent:armatos a prora & puppi : & lateribus collocari:
atq; omnifariā tela & tormēta cōtēdi . Mox uero ut illo uentū eſt ut cōtin
gere triremes ſe mutuo poſſent : ſublato clamore:& armis ad certaminis
oſtentationē concuſſis:tormentiſq; per inane emiſſis:ſpectaculū iucundiſſi
mum prębuere.Pius ea die q̄q̄ ita affectus ut diximus : cernere & ipſe pom
pam aduenientium cupiens ad feneſtellam cubiculi: quæ in mare : atq; in
portum deſpiciebat: nō ſine labore deferri ſe imperauit:ibiq; obuias claſſes
aliquandiu inſpexit .afflictari rurſum incipiens: quod ea iam ualitudine nō
eſſe ſe intelligeret:ut pro deſiderio connauigare illico poſſet : ſalutato Du-
ce:a quinq;: quos diximus:Cardinalibus diſceſſum utrinq; eſt . Neq; enim
propter peſtilentiam:quæ magnis detrimentis ciuitatem premebat:aut de
ſcēdere ipſe ex quadriremi uoluit:aut quenq̄ ex ſuis uentitare Anchonam .
Neceſſariis antea communiti in portu ſe continebant: triremibus ad anco-
ram deligatis.Nocte quæ ſecuta eſt attenuatus multum eſt ſpiritus Pii :&
uox pene conſumpta:Propterea Ducem : qui uenturus ad colloquium erat
audire altera die non potuit:ſed diſtulit in ſequentem:expectans num ſuſci
tationem aliquam uirium Deus concederet. Verum in horas ſingulas dete
rius ſemper ſibi eſt factum.Profeſtus Dies ille erat aſſumptionis Matris
Domini in cœlum : quo die conuenire in eccleſiam ad ſacrum ueſperti-
num Romanus Pontifex cum patribus ſolet . Hoc cum impleri per illum
non poſſet:nihilominus per Patres eſt factum.Perfectis ſolemnibusueniſſe
ſe iam horam ſuā Pius intelligens: qua reddendus Domino ſpiritus eſſet :
conuocari fratres in cubiculum iubet : atq; his ingreſſis : & ſi ad loquendū
iam erat inualidus : tamē morientibus ut poterat:atq; interruptis uocibus
nos appellās .Fratres igr dilectiſſimi:uidetis quo adductus ſum. Hora mea
iam uenit.Deus hinc nos euocat.Morimur in fide Catholica : ī qua & uixi
mus :nihil habētes a Romana ſede diuerſum.pro ouibus creditis ægimus ī
hanc diem quod potuimus.Nō pepercimus laboribus ullis atq; periculis .
Bis caput noſtrum obtulimus ad cōmunē ſalutē . Perficere quod ultimum
cœpi:poteſtas ultro nō eſt.Reliqua ueſtra ſunt. Curate uos opus hoc Dei:
nec ſinite per negligentiam labi Chriſtianæ fidei cauſam . Ideo uocati in
eccleſiam eſtis:ut ſuis temporibus illi opem feratis.Memētote officii ueſtri
& Deū attendite:qui contēplator eſt omnium:retribuitq; ſecundum opera
noſtra.Fideli miniſterio & creuit:& progreſſa eſt dignitas ueſtra.Vtiq; per
fidele miniſterium eſt retinenda . Quęrentes quæ ueſtra ſunt nō quæ Ieſu
Chriſti:illam retinere diu haudquaquā poteſtis.Summite quoq; ex hac ho-

ra communis patrimonii curam:uideteq; ne detrimentum accipiat.Studiũ
hoc omne patre decedente Filiorum eſſe oportet : noſtrum dum licuit fuit.
Porro autem Fratres in Cardinalatu noſtro ante:poſt in præſulatu :ad quẽ
nos elegiſtis conuerſati uobiſcum annos plures ſumus.Conuerſatio noſtra
ſine peccato eſſe non potuit :ex carne enim ſumus.Offenſus nimirum ali/
quando Deus eſt : offenſa & charitas ueſtra.Pro iis:que in Deum peccaui
mus:ipſe qui pius:qui omnipotens eſt:noſtri miſericordiam habeat .Pro iis
uero quæ in uos : rogamus dilectiſſimi noſtri ut placatis animis morienti
ſit uenia.Eos autem:qui uel famulati ſunt nobis uel noſtri ſunt generis :ſi ſe
dignos pręſtiterint : commẽdatos habete.Valete iam.Pax Dei:& cœleſtis
gratia uobiſcum ſit.His ęgre & cum lachrymis enunciatis: tãtus ſubito pa
trum:qui lectulum circumſtabant : coortus eſt fletus:ut diu præ gemitu lo
qui uerbum nemo poſſet:atq; hora ſingulorum lachrymantia cernerentur.

Cardinalis Nicenus ad Piũ ꝑ oibus

Tandem Beſſarion.Cardinalium primus pro omnibus uerba fecit .Indo-
luit caſum in quem erat adductus :nõ ſui tãtum cauſa: quem lachrymabile
erat deficere:ſed magis Chriſtiani populi:qui tãtum ſalutis auctorem amit
teret.Laudauit pontificem:& preclara eius in præſulatu opera:agens iden-
tidem gratias q etiam ſuprema hora ſalutaribus monitis communem
rem adiuuaret.Orare ſe Deum dixit patrem miſericordiarum:ut ſic affecto
& iacenti ſalutem tribueret : Verum ſi propter peccata ſuperſtitis populi
eſſet migrandum:manſura ĩ animis noſtris ſancta eius precepta : daturoſq;
operam filios:ut nec publicę Chriſtianorum res:neue priuatę Ro.eccleſię
detrimentum acciperent:quam autem ueniam popoſciſſet.humilitatis ſuæ
non erratorum eſſe confeſſionem:Benigne omnes atq; indulgenter habitos
ſemper:nec querelam aduerſus eum extare :ſuorum quoq; quos commen-
daſſet : gratam apud omnes futuram memoriam dixit:docẽs q̄ charus eſſe
deberet uel ſanguis : uel contuberniũ eius qui tantum de Chriſtianis:& de
Ro.ſede meritus eſſet : Poſtulare autem ſingulos fratrum : ut poſtremum
piumq; benedictionis ſuæ munus manſuris relinqueret. Poſt hoc reſponſũ
iterum conſurrexit fletus:& contriſtatio cordium multa.Pont.manu e pal-
liis paululum eleuata oſculandam eam omnibus prębuit: flens ipſe & flen
tes alios intuens.Nos manu appręhenſa atq; ante lectulum procumbẽtes:
ſigillatim ueniam precabamur erratorum noſtrorum: ſupremumq; oſcu
lum patris capiebamus.Quibus ille :miſericors ignoſcat Deus & ſpiritum
rectum confirmet.Ac ſimul benedicens fratribus dimiſit eos a ſe.Biduo an
te admonitus a Medicis in omnem caſum uitæ uel obitus habendã ſupre-
mam rationem animæ eſſe:Domini ſacramentum:quod celebribus ſemper
diebus ualens ſummebat:etiam tunc magna mentis religione accepit:tun

dens pectus ad ſingula:& flens:& peccatorem ſe confitens indignum com
municatione tanti myſterii. Repetere illud mane ſequentis diei optabat in
ampliorem ſalutem:in honoremq; beatiſſimæ Virginis cuius aſſumptionē
ſciebat inſtare. Hanc enim ab adoleſcētia peculiari quadā pietate colucrat:
hancq; uitæ Ducem:& actionum habuerat. Nobiſcum aliquando familia
rius loquens:recēſenſq; anteactę ętatis curſum:credere dicebat:quia tantū
huic matri ſe deuouiſſet:ab Epidimia ſemel:a lœtalibus lāgoribus ſæpe:nō
nunq̄ ex manifeſtis uitę periculis ereptum fuiſſe. Omnem deniq; ſucceſſum
dignitatis:& rerum huc referebat:Propterea templum illud picntinum mi
rifici operis a fundamentis extructum: ſuiſq; manibus conſecratū fuiſſe. So
lamen ergo hoc animi pręcipuum expectabat:ut intra cubiculum (quādo
in eccleſia iam non licebat) ſolemne ſacrum cantari audiret: ac tanq̄ ſupre
mum uale in religionis miniſterio cum fratribus ageret. Optabat autem ſi
cuti mos erat per Cardinalem id fieri:meq; unum delegerat:qui diuinis his
operatus confectum Domini ſacramentu̅ rurſus porrigerem. Inſtituerat
etiam ut patres adeſſent reliqui:ueteriq; inſtituto cætera ſeruarentur. Com
paratis igitur ad peragenda hæc omnibus ecce inclinante iam ſole inclina-
re & ipſe admodum cœpit:ut non procul a morte iudicaretur abeſſe. Con
feſtim itaq; ſacramenta reliqua perſoluuntur morientibus debita:ſenſu ad-
huc integriore:q̄ lingua. Nox ad primam uſq; horam proceſſerat:Cardina
leſq;:qui eo conuenerant domos quiq; ſuas diſceſſerant. Reſtiteram ego ſo
lus ex omni collegio: uolens quam patri pietatē debebam: etiam ſuprema
hora perſoluere. Mecum erāt præſules tres ex Pontificis familia: & ex ſoro
re filius Andreas:& Lollius conſobrinus fr:cæteriq; q adinterius miniſteriū
cubiculi ſeruiebant. Circumſtabamus omnes deficientem Senē lachrymā
tes & mœſti:famulabamurq; morienti in eo quod ultimū poteramus. Intu
ens uero ille i me oculo innuit ut accederem propius. Acceſſi ſtatim. Vo-
ce itaq; iam conſumpta:quæ auribus admotis audiri uix poterat:ora inquit
pro me fili: peccator & enim ſum. Simulq; ad crucem conuerſus:quæ collo
cata ante oculos erat: non ſine ſuſpitiis iterabat:Miſerere mei Deus:miſere
re mei. Et tu Virgo mater ſeruum deficientem nō deſere. Per miſericordiam
filii ſuſcipe animam excedentem. Paulula deinde intermiſſa mora ruſus in
me dirigens oculos continuationem inquit ſancti propoſiti memora fratri
bus:& adiuua tu quoad potes. Propiquant ſupplicia ſi Dei opus deſeritis.
Cum reſpondere temptarem multa:nec poſſem præ gemitu: dexteram ma
num: quæ eleuata in cubitum erat demittens ſupra collum:benefac inquit
fili:orationemq; offer Deo pro me. Hoc illi ultimū uerbum fuit. Loqui ul-
tra non ualuit ob flemma profluentem: qua pectus iam & fauces erant cō

plctæ. Legebantur ſine intermiſſione precationes eccleſiæ: quibus expiari decedentium animæ ſolent. Ipſe ad audiendum attentiſſimus erat. Ecce horam circiter tertiam inter legendum: tanta quiete ſpiritum domino dedit ut conniuere non mori eum putares: protinuſq; ſine ullo ſenſu mortis excedere. Hic tāto preſuli exitus fuit: atq; hic labores omēs atleta fortis abſoluit. Incertum morte ne: an uita fœlicior: qui ad ſummum pontificatum ſuffragio uirtutis perueniens: religioniſq;: & ingenii æternam gloriam conſequutus: mortem ſic nactus: qua ſi humana attendimus nulla ſublimior: ſi cœleſtia aſpicimus: nulla amplioris meriti contingere poterat. Mortuus pro ueritate eſt: & pro redemptione plebis opreſſę: offerēs ſeipſum hoſtiam Deo: relinquenſq; ſacerdotibus exemplum: quales eſſe pro ſuis plebibus debeāt. Martyrium autem pene quottidianum paſſus eſt a die quo Burgundorū Dux Philippus miſſis oratoribus uenturum ſe ad Bellum: ſociumq; ſancti operis futurum promiſit. Subito enim in omnem partem curam impertiēs fatigari amplius ſolito: ac uehementius cœpit: non remittens ad contrahenda neceſſaria ne tempus quidem nocturnum quietis. Diuidebat per horas ſingulas cuiq; opus ſuum rerum prouidendarum: perire huic cauſæ exiſtimans quicquid eſſet momenti aliis impartitum. Cognoſcebat quoq; operoſam molem ſublatam humeris ſuis: ſub qua eſſet cadendum: ſi omnifariā ſtudio difficultates undiq; ingruentes non ſuperarentur. Hæc animi anxietas labefactauit ęgram alioquin ualitudinem ſenis: dum nec de alio cogitare: nec quietem capere: nec cibum ſine aſtāte cura ſummere poſſet. Comparatis deniq; omnibus iucunda ſpes aduenientis Ducis: quæ ſola ſpiritum ſuſtentabat: ubi in medio rerū feruore defecit: mirum dictu eſt quantum non animo ſolum ſed totis uiribus eſt conſternatus. Iudicabat: quod re uera ſapientes uidebant: illo non ueniente: maximam incepti partem abrumpi: laboremq; accreſcere: tum autem promiſſos orbi fructus detrimētis maximis retardari. Acceſſerant præterea duæ dolorum faces: quæ animam incendebāt ad complenda incepta ſedulo properantem. Altera q; ab eis lente ac frigide adminiſtrari omnia ſentiebat: qui uel pecuniam pēdere: uel armatum militem mittere: uel triremes ad bellum inſtruere ſtipendiis ſuis promiſerant. Altera q; Anconam proficiſcens: cateruas regredientium cruceſignatorū quottidie habebat obuias: inermes: ac uacuas pecunia: qui: ut ante dictum eſt: lege decreti ſui non obſeruata: temere iter erant ingreſſi. Ii uero ad ſuos redeuntes culpaturi nimirum Pontificem uidebantur: ut tegerēt inconſulti motus ſui culpam. Tot ſingulis pene horis infigebantur cordi uulnera: quot cateruę huiuſmodi obuię dedebantur. Vidi ego aliquando eis tranſeuntibus: faciem mœſti Senis ſic conturbatam: ut habendum in nego

cio:Medicis dicerem lecticę uela demittere:ubi ex conſpectę a longe cēnt.
Complectar uerbo uno:Publicę Chriſtianorum cauſæ uir Sanctus nō de-
fuit.Sperans in domino ſupra uires animum geſſit. Defuerant ei:qui deeſſe
nullo modo debebant.Ipſe cum omni conſtantia ad mortem contendit:&
patienter paſſus eſt pro Chriſto Deo ſuo.

Igitur die: quæ ſequuta obitum eſt: producto in templum cadaue-
re: feretroq; ſolenni impoſito:iuſta a patribus uetuſto more ſunt perſoluta.
Inde Venetorum Duci (Chriſtophorus Mauro is fuit) Senatus no-
ſter eſt datus. Appellandos enim de re publica patres ante abitum iu-
dicabat.In eum cum ueniſſet:receptus in conſeſſum inter duos poſtremos
Dyacones Cardinales. ampliſſima oratione Pium laudauit:ſic ut uerū pa
ſtorem cum fuiſſe diceret dignumq; ſucceſſione Petri Apoſtoli.Obitū quo
q; intempeſtiuum defleuit: quo non obſcure intelligeretur conatus tantos
interruptos eſſe:ſpemq; expectati boni magnopere diminutam. Commen
dauit Venetam rem conſilii ſuſcepti participem.Hortatuſq; eſt cum lege-
remus Plebi dei Pontificem:qui uel ꝓſequeretur iceptum: uel ſe iam eccle
ſię incitationibus bellum ingreſſos collatis opibus adiuuaret. Cui orationi
cum opportune reſponſum a Senatu eſſet: poſtulatiq; ſubſidii non incer-
ta ſpes prębita:rogatus eſt inſequentem adhuc diem eſſet Anconæ.Illo igi
tur ad claſſem reducto conuenere mox ad conſilium patres: utq; animi in
eos noſtri prima documenta cognoſcerent decretę illis ſunt triremes inſtru
ctę quę tunc in portu erant:recepta reddendarum fide ſi aut decretum non
probaret ſuffectus Pontifex:aut Pii exemplo proficiſcendum ſtatueret.Hū
garorum quoq; Mathię Regi:cuius opera in præſenti bello maxime fide-
bant Veneti: quemq; adiutum pecunia cupiebant:ipſiq; aliquando adiuue
rāt:duo de quinquaginta nummum auri:quæ apud Pium inuenta tūc ſunt:
concordibus ſententiis data. Quibus illi decretis læti cum gratias ampliſſi
mas ęgiſſent:inde ſoluētes Venetias reuecti ſunt.Patres ad legendi curam
Paſtoris conuerſi Romæ legendum eſſe conſtituebant:nonmodo quia col
legę nonnulli propter ſenium uenire Anconam ipſi non poterant:ſed ma-
gis quia ſacris legibus ad id cogebantur: electionem fieri oportere dictanti
bus ubi Romana eſt curia.Curiam porro Romanā cauſarum tribunal ap
pellāt:quod Pius ad leniendos de abitu ſuo Romanorum animos:apᵈ eos
reliquerat.Maturandum autem multis ex cauſis:atq; iiſdem grauibus iudi
cabat; quarum ille non in ultimis erāt: ꝙ noui quottidie motus diuerſis ĩ
locis noſtræ ditionis nunciabantur: paſſimq; erat licentia quaſi decuſſo iu
go:quælibet in quemq; audendi.Nec antea habitura finem uidebantur: ꝗ
uindex eſſet electus.Quędam ego ex his ad poſterorum documentum non

inutiliter adiungenda huic libro putaui. Contenderat annorũ iam nonnul lorum lite Firmanorũ ciuitas longe inter Picentes potentiſſima: uicinum ei oppidum: quod in allcis dicitur ſui agri iuriſditioniſq; eſſe. Eam oppidani ſeruitutem conſtãter negauerãt: iudicioq; peruicerãt nil ſibi rei cum Firma nis eſſe. In prçſidem tantum prouinciç Allenſium cõmune reſpicere. Quã illi rem cum indignari magis: q̃ ulciſci: propter uiuum Pontificem poſſent: uendicare pecunia ius oppidi tentauere. Summam pergradem: miſſis Ancon am ad Pium oratoribus: obtulerũt: ſed ille amborum recogitans odia: timẽſq; ne Firmani poteſtatem nacti (ut eſt gens ad ultionem ferocior) cõ tentionis recordatione imperium durius exercerẽt: auro pietatem antetulit. Cuius tamen ad tantum bellum præfecturæ: pro rei magnitudine ſumma erat inopia. Ab hac repulſi ſpe: quod ultimum ad conatus explendos reli quum erat: aggredi armis rem mox ut nauigaſſet Pius: clandeſtinis cõſiliis agitabãt. ſed occaſionem conceptam cum maturius mors: q̃ nauigatio ob tuliſſet: nihil cunctati: altero ab obitu die: collecta raptim ex agris: ac ciui tate armatorũ multitudine que. x. miliũ fuit: infeſtis animis ad oppidũ cõten derunt: magnaq; Allienſium parte in agris oppreſſa: protinus eodem curſu ad portas delati ſunt: quas cum qui intus erant tumultu iam cognito illico prçcluſiſſent: in muriſq; conſiſterent: facile a primo impetu fortunas oppidi defenderũt. Neq; enim in tam tumultuario acceſſu opportunum aliquid ad oppugnãdum potuerat comparari. In triduum iam extracta obſidione: Al lienſes ueriti grauiora: q, defunctis Pontificibus leuia eſſe ſoleant ad cogen dum ſubſidium ſenatus imperia: tum autem maioribus in diem copiis: atq; operibus ſeſe circumueniri uidentes de conditionibus cognoſcendum du xerunt: quas ſæpe oblatas: ne audiendas quidem in eam horã putauerant. Igitur earum conſtituendarum cauſa duo firmanorum: qui eo tempore præ fecturam ciuitatis gerebant cum pleriſq; armatis: qui non tam ad cuſtodiã corporum: q̃ ad dignitatem magiſtratus eſſent: data ab oppidanis fide in oppidum recepti ſunt. Illi uero arrogantius uſi fide: dominatumq; iam aſſe rentes: in uicina turri uexillum quod ſecum intulerãt parte admodum con ſpicua erexerunt. Id ſpectaculum: cũ noſtris moribus imperantium inſigne ſit: perq̃indigne tota allienſium multitudo accepit: fidens adhuc conditio num beneficio partem ſe aliquam iuris priſtini retenturam. In cõmuni om nium dolore quidam (ut ſæpe accidit) animo acceſſior ad deiiciẽdum uexil lum armatus cõſcẽdit. Cuſtodes a quibus illud erat propoſitum: auelli nõ ſinunt. Clamor utrinq; & concurſatio fit maiore adhuc uocum q̃ telorum tumultu. Clauſerant oppidani reliquç multitudini portas: caſum direptiõis in differendis conditionibus ueriti. Etenim milites noſtri quidam: quorum

in Firmano erãt ſtatiuã auidi prædę ad delectum cõuenerant. Tum Dalma
tę permulti qui in continentem noſtrum traiicere ſoliti ſunt:ac manuũ mer
cede inopiam tolerare:eodem congreſſi nil minus q̃ cõditionibus finiri mo
tum optabant. Ii ergo circumfuſi muris ut primum tumultuari interius ſen
ſerunt ſuſpicari cædem Firmanorum eam eſſe:ſublatis & ipſi clamoribus ir
rumpere ad præſidium conabantur. Idem a ciuibus: qui extra manſerant
acrius (ut par erat) fiebat. Ardorem hunc adoleſcentis unius cędes in extre
mam pene rabiẽ uertit. Is enim dum audacius iſtat:atq; in ipſis portæ clau
ſtris aditum quærit ueruto traiectus:relatuſq; ad ſuos miſerandum ſpecta-
culum prębuit:eo quidem infeſtius:q; nõ oſcuro loco natus propter ęgregi
am etiam indolem multitudini erat chariſſimus. Tum uero uno annitẽn-
tium impetu quaſi ariete propulſa porta:ad prædam cædemq; oppido toto
diſcurrunt. Miſerorum Allienſium fortunæ (re aliter non cognita) diripiun
tur. Incenduntur ędificiã. Spoliantur eccleſiæ. Muri deiiciuntur. In totũ de-
niq; loci corpus ita ſęuitur:ut nulla olim ſtãtis oppidi ſpecies reliqua fieret.
Eorum uero:qui ſuperfuerant cędi:pars nuda & lacera diffugit in proxima:
pars ob pudorem facti Firmum compulſa eſt:ac publice ſuſtentata. Ita op
pidum florens:Romanę ſedi ſemper fidele nullo adiuuante ĩ oculis noſtris
ad internitionem exciſum eſt. Hanc calamitatem altera apud fulginium
excepit magnitudine quidẽ non par: uerum improbitate longe ſuperior:
in qua non caſus aut error:ſed ſola uoluntas ad crimen eſt referẽda. Præſes
erat eo tempore ciuitatis Frãciſcus Patricius Caietanæ eccleſiæ præſul: Vir
doctrina ſingulari ac uita: hunc iuſte adminiſtrantem maior atq; eadem
ægra fulginatium pars rebus ſuis parum opportunũ ducebat. Prohibebat
enim rapinas:obſtabatq; conſiliis quę illi plurima aduerſus Pium bello im
plicitum inibant quottidie. Dux ſeditionis erat Nicolaus quidam cogno-
mento Taccha bracchianę in Italia factionis:nouarum ſemper rerum cupi
dus:in nullumq; minus q̃ in principem ſuum reſpiciens. Hunc olim Nico
laus quintus:inde Caliſtus .iii. huiuſmodi quibuſdã offenſi:iuſſerant com
pręhendi: conuictumq; ſupplicio affici: uerum magnis deprecatoribus
uſus:ut nulli unq̃ malo patrocinium deeſt: repromiſſa animi ſanitate ſerua
tus eſt. Sed mox liber factus oblitus diſcriminis ad ingenium rediit. Amo-
uere tũc præſidatu patricium contendebat uigilem actionibus ſuis cuſto-
dem:eamq; ad rem ſtudium omne contulerat. Simulatione igitur amplifi
candæ ciuitatis .xxx. ciues ex aſſenſoribus ſuis ope ſatellitũ creari curat: at
q; iis poteſtatem permitti quę a pręſide proxima eſſet:ipſe in numerũ hẽc
allectus oratorem ſe atq; alterum conſpiratorẽ decerni ad Pium curat: quo
rum legationis ſumma eſſet:petere magnis precibus ciuitatem patricio pręſ

ſidi ſucceſſorem admodo mitti: ꝙ & male iam adminiſtraret: & ferri a ciuibus non poſſent ſuperba imperia. Seditionis huius certior factus Pi us: ſimul iam Nicolao ob proditiones infenſior: conniuendum in tanta im probitate non duxit. Itaq; mox ut peruenere ad ſe: Collega quidem cuius ſperari adhuc ſanitas poterat Fulginium remiſſo Nicolaum retētum intra molem Adriani aſſeruari grauius iuſſit: putans auctore mali abiuncto con ſpirationis reliquum negocio non magno ad officium rediturum. ſed facile patuit quanta in conceptis malis aliquando ſit pertinacia: nuncio de uincu lis Nicolai accoepto: aperta iam contumacia a præſide: paucis excoeptis di ſcedunt omnes: eiuſq; detrectāt imperia: ulturi nimirum armis ſi quid con tra grauius tentaretur. Interminationibus agebat ex longinquo Pius: cona baturq; ad obſequium male ſanos reducere. Sed cum nihil aſſidua cura ſuc cederet: anconitano mox itinere Fulginium ueniēs: ne impacata ciuitas lin queretur: duo de triginta ciues ſeq ſeſe uicinum Aſſiſiū iubet: quorū quidē ꝑtē contentionis auctricē eſſe cognouerat. His cōparentibus atq; in arcem perductis: Filii inquit ꝙ iuſtum præſidem quem ſana pars ciuitatis colit: ad libidinem ueſtram non ſuſtuli: deficere coniurationibus a me uoluiſtis. Im peraui ſæpius dicto eſſetis audientes: quietemq; ageretis: ſuperbia maiorē an perſidia imperia contempſeritis incertum eſt mihi. uocati hanc ob cau ſam huc eſtis: pertinaciæ nimirum luenda eſt poena. quam tamen meorū morum q̄ ueſtri facti malo ſimilem eſſe. ſanguini & fortunis ciuium parco. Mulcto ex uobis tredecim meo delectu: relegatione locorū quę cuiq; mon ſtrauero. ac ſimul loca ipſa: & damnatos pronunciat. Hi uero in fletum con uerſi protenſis ad Pium manibus poenam ſuppliciter deprecabantur: oran tes identidem: ut quos nuper appellaſſet filios: eorūdem poenitentium pec catum ignoſceret. Preces ea adiutæ lachrymis cum ſilente illo nō intermit terent: mollito iam ad pietatem aīo: cui natura erat obnoxius: ergo inquit arbitrii mei per lachrymas ueſtras eſſe nō licet: hic quoq; ſi reſaneſcēdi uo luntas eſt de indicta poena multum remitto. Relegationis locum deligi te uobis quo cuiq; commodum ē. Seueritati longinqui ſoli iam parco. Hāc facilitatem: cum magno illi beneficio ducerent: gratiaſq; aduoluti pedibus agerēt: uillam quiſq; ſuam ciuitati proximam ad mulctam delegit. Quieue re inde fulginatium res dies complures: ſed poſt paulo obitu nunciato prio ris peccati ſimul & recentis ueniæ obliti: ad ſęuiēdum in publicam poteſta tem ſe comparant. Præſes eo tempore per æſtum anni qui maximus erat: Nuceriam ſui pręſidatus montanam urbem ſeceſſerat. Pro pręſidem reli querat Nicolaum Bectonium Piſanum doctrina iuris iſignem: qui neceſſa ria muneris cum opus eſſet obiret. Igitur relegatorum propinqui: implora

tis iis qui ex triginta delecti antea fuerant:priuato conſilio ſimul côueniunt:
contemptoq; imprimis decreto Pii reuocant in ciuitatem emiſſos. Quibus
reductis. ad permiſcêda facinoribus omnia furorem côuertunt. Miniſtrum
Bariſelli (id publici cuſtodis eſt nomen) documenta quædam ad ærarium
perferentem:inuentum in foro gladiis confoderunt;ſpoliatumq; & exanimê
abiecerunt. Rixa inde cum magiſtratu cômiſſa: qui ex curia ad tumultum
egreſſus deponi arma iubebat. quendam his comitem graui uulnere affece
runt:ipſumq; magiſtratum in fugam uerſum ad curiam uſq; telis ſunt inſe-
cuti. In eius uero limine Siluium iureconſultum collegii tunc Principê non
ueriti ſunt pilo appetere. Eadem concitatione ad prætorium uerſi: in quo
clauſis ianuis:communitiſq; feneſtris Propręſes ſe côtinebat:cum non faci
le expugnare id poſſent:uererentur autem ne a Præſide audita re ex uici-
nis locis immitterentur præſidia: data ſalutis fide in poteſtatem illum
accipiunt: qui ut ad primum in Curiam aſcenſum peruenit bipenne a
tergo ictus ſubito concidit: ſtratuſq; undiq; laceratur. Paululum adhuc
ſpirans a ſacerdotibus uicinæ Eccleſiæ: quæ prominet foro in eam de-
fertur. Confluente ad ſpectaculum multitudine: ambigentibuſq; plæriſ-
q; lœtalia ne ea eſſent uulnera: Tubicen magiſtratus noxæ olim ab il
lo conuictus:leuiuſq; q̄ facinus poſtularet damnatus:gladio diſtricto per
circunſtantem turbam ad ſemianimem penetrans: ego inquit uos am-
biguitate hac eximâ: ſimulq; reſectis ceruicibus: quod reliquum uitę erat
inter altaria effigieſq; ſanctorum confecit. ad pretorium inde regreſſi ut pa
ribus exemplis Bariſellum acciperent:cum non inueniſſent:fortunas pręſi-
dis:ac ſuorum omnes:quę ad reditum conditę ſeruabantur:ingêti auaricia
diripuerunt:nil reliqui uſpiam permittentes. Ex eo prætorio Bariſellus acce-
pto tumultu:in côiunctam mulieris fulginatis domum poſtico quodam ef
fugerat:arcaq; incluſus exitum fortunę trepidus expectabat. Eas latebras
Satellitum unus argumento quodam coniiciens: circûuêta blanditiis mu
liere:& repromiſſa latentis ſalute (ut eſt credulum ſemper mulierum ingeni
um) ad arcam deducitur:ea aperta prodire miſer iubetur. Deprecâte illo &
lachrymis uitam petente animum ꝓditor facit: affirmans ſalutem mulieri
indici repromiſſam ſe protinus præſtaturum. hortatur tamê in prætorium:
quod ea hora uacuum ſcirent:ſe comite redeat. De mulieris enim domo ſuſ
pitionem conceptam dicit:qua & ipſe adductus illuc primus acceſſerit: re
liquoſq; affuturos nô multo poſt pertimeſcat. Rediit in prætorium his ſua
ſionibus Bariſellus: uilibuſq; ſtramêtis ex cubili quodam a fulginate occu
litur: Cuius fidem ut gratitudine aliqua conſtantius retineret:quicquid pe-
cuniarum anni illius emolumento collectum inopi erat:proditori eſt elargi

tus:abiit ad conſatellites ille præſenti præda lætus:& futura mox cæde:lo-
cumq; latebrę indicat.Curſu ad infœlicem contendunt:ſtramentiſq; depul
ſis tendẽtem fruſtra manus obtruncant.Inde ſpirantem adhuc ex proxima
cubiculi feneſtra in forum deuoluunt.Die toto cadauere ad ſpectaculum
relicto: poſtridie nullo religionis penſo in eundem quo beſtiæ abiici ſo-
lent locum extra portas traxere. Ad priuatas quoq; inter ſe moleſtias
eadem progreſſa licentia eſt. Fuerat menſes nonnullos inter ſenem fulgi
natem contentio perſpectæ modeſtiæ ciuem: quendamq; ex craſſatorum
cohorte perditæ famæ hominem: pro ſene apud Prætorem iudicatum bis
erat. Tertia pronunciatione expectabatur finis iudicio ille igitur præ-
uenire gladio damnationem iudiciariam cupiens: adducto ſecum ſpicu-
latorum cuneo ſenem inopinantem aggreſſus manu ſua confecit: uitæ &
litis una impietate finem imponens. Huiuſmodi paſſim erant ſatellitum
opera. At triginta uiri ſimilia quædam in curia molientes: tres impri-
mis ciues quos ſenſiſſe cum Pontifice cognitum erat: rogatione tumul-
tuaria relegarunt: tanta proficiſcendi impoſita neceſſitate: ut direptio-
nem minitarentur priuatarum rerum niſi e ueſtigio illo abiiſſent. Quam
ad rem uexillum quoq; ciuitatis proferri & in foro ſtatui edixerunt. Il-
lis itaq; cedentibus mulctam inſuper aureorum octingentorum adiici-
unt. Exigendam domeſticarum rerum iactura: niſi horarum trium ſpa-
cio ad ſe eſſent relata. eam neceſſarii illorum ad ſeruandas fortunas ex
priuata pecunia illico contulerunt. Vulgo hæc pœna non ciuibus mo
do: ſed agricolis quoq; ut quiq; fideles præſidi fuerant: pari ſeueritate
publice indicebatur: & priuatim quoq; ſine ullo triginta uirorum impe-
rio plæriq; per hunc modum ſuo compendio ſeruiebant. Poſt hæc de
mutanda adminiſtrationis forma: atq; ad libidinem conuertenda decer
nunt. Arculam curiæ in qua aſſeruari magna religione ſortes magi-
ſtratuum ſolitæ erant: quæq; ex delectu bonorum ciuium fuerat inſti-
tuta: proferunt in medium fori: ac quanq̃ matris Domini ipſiuſq; la-
ctentis Domini pictam imaginem contineret: inſigneq; præferret Ro-
manæ Sedis: materia circumpoſita acclamante ſeditioſorum turba in-
cendunt: Ipſiq; ex ſuorum numero nouam conficiunt: In qua quidem:
ut quiſq; crudelitate inſignis erat: ita maioribus eſt renunciatus ſuffra-
giis. Prætorem deniq; iuridicundo: q̄ a Pio datum cognouerant: non-
dum muneris expletis menſibus: negata etiam mercede abſcedere q̃primũ
Fulginio compulerunt. Per iddem tempus ſub Ocriculo quoq; non leui
detrimento tumultuatum eſt. Oppidum erat Xenodochii Romani ſan
cti Spiritus in Saxia haud ſane magnum: cæterum opportuno loco inter

Tybrim & Ocriculum ſitum:quod ad circunſtãtis agri cuſtodiam magis q̃ ad habitandi commodum paucis incolis tenebatur. Campouaro illi erat nomen. Vicini Mallianẽſes de: quibus ante retulimus:cum agrum ſui eſſe territorii aſſerebant: eo contentioſius liti inſiſtentes: q̄ in collibus poſiti: anguſtioribus per plana paſcuis alendo pecori urebantur. Campouarenſes cuſtodes nunc in ſua tranſgreſſos paſtores armis arcebant: nunc ad ſatiſfa tionem illati damni pecus intra muros oppidi auertebãt. Quibus ex rebus accreuerat in dĩe magis utrorumq; contentio. bona autem paſtionis illius pars ocriculanis pecuariis erat locata:ueteribus Xenodochii amicis. Itaq; morte Pii libertatem Malleanenſes ad facinus nacti:in planiciem populari ter noctu deſcendunt: Paſtoreſq; ocriculanorum ſilentio compræhenſos cum gregibus Mallianum compellunt: Veriti ne ſi ad ſuos illi mali nuncium pertuliſſent: demiſſo ocius ſubſidio:cum detrimento cogerentur abſce dere. Porro autem eadem taciturnitate ad oppidum delati ſchalis in murum euadunt: oppreſſiſq; uigilibus in poteſtatem omnia redigunt. Eminebat in eius medio prætalta turris ad arcis ſpeculæq; officium: cuius per eos dies uni tantum credita erat cuſtodia. Illam ergo Mallianẽſes ſumma ui expugnare adorti:cum obfirmatis aditibus non facile poſſent: ſumo ingenti excitato cuſtodem ad deditionem liberam compulerunt. Direptis itaq; omnibus Mallianumq; miſſa præda: ne is locus in poſterum ad peruaganda paſſim omnia impedimento eſſet: funditus euerterunt. Deſcendentibus ab Ocriculo ad Tyberim ad dexteram uiæ id oppidum eſt. Nos in urbem redeuntes eam calamitatem ante oculos habuimus. Itinere ab hoc loco diei unius ſimilia quedam inter uicinos ſunt intellecta. Ioannes Baptiſta Toparcha Stabiæ: militaris homo: & audax: cui rapto: quam parto uiuere conſuetius erat: inimicicias cum Pandolpho Sabello ueteres exercebat. Ariano is tunc imperabat non ignobili oppido. confinem Toparchiam inter ſe ambo habebant: ſed Pandolphus ingenio mitti: atq; ad iniurias opportuno perferre quidem eas malebat: q̃ tedia contentionum ſubire. Igitur Ioannes Baptiſta licentia dierum interpontificatus ad uexandum hunc uſus: latrocinali equitum turma: quorum nonnulli ab Euerſo Anguillaria ex ſuis copiis additi erant: in agrum Arianenſem impetum facit: dieſq; continuos decem omnifariam conuecta præda: quicquid etiam in uinetis uuarum fuit immatura uindemia abripuit. Quattuor inde Arianenſes capita ex uulneribus cruentatos per ludibrium ad Pandolphum remittens: renunciate inquit quattuor me illi nunc Cardinales creaſſe: Alludens uidelicet ad rubra pilea noſtra: ſed mox octo alios his additurum, unumq; etiam acceptum inſignius

ut ad Apoſtolorum Saluatoriſq; numerum: ſit etiam Ariani cum ſuis cardi
nalibus Pontifex. Deniq; obſeſſis undiq; uiis: curialium plurimos ex Anco
na regredientes pulſauit: atq; dirripuit. Cardinalibus uero ſeſe e ſiluis oſten
tans irrogatas a Pandolpho contumelias: & ſi Deo placet: uim quoq; illa-
tam uociferationibus lamentabatur: Iis alludens uidelicet quorum æſtima
tionem ob ueterem horum temporum impunitatem nihil timendam ſcie-
bat. Inter hos caſus ne in Sabinis quidem ſatis habita quies. Ademerat
triennio ante Pius Iacobo Sabello in ea familia Principi: oppida ſeptem
Toparchiæ ſuæ non ultima: q; is ad Andegauenſes deficiens: illorum ad ſe
accerſito præſidio: quicquid a Palumbaria ad portas urbis intererat agri aſ
ſiduis excurſionibus infeſtum habuerat. eorum oppidorum quod potiſſi-
mum fuit: Douadeum nomine: collegio ſacerdotum baſylicæ Petri immu
ne: ac liberum dedit. Reliqua ne ad circunſtantes Toparchas nouo iterum
urbis damno redirent tribus honeſti ordinis ciuibus uēdidit: Georgio Cæ
ſarino ſedis Notario: Marcello Ruſtico ab epiſtolis ſecretario: & Lelio ual
lenſi conſiſtorii Apoſtolici aduocato. Adiere ii uenditorum ſine lite poſſeſ-
ſionem: poſſederuntq; ad obitum Pii ſumma Romani populi: & ſubdito
rum etiam gratia. Verum eo defuncto Gentiles Sabelli: quibus alioquin
debita fuiſſet hereditas (fratres ii duo erant Marianus: & Franciſcus) præ
uiſa in eum euentum conſilia ſine mora exequuntur. Georgium ad confir
mandos popularium animos circueuntem oppida in itinere adorti paulomi
nus comprehendere. Refugientem in uicinum caſtellum oppidum: cui deo
dato eſt nomen maioribus contractis copiis obſederunt: reſiſtentem timidi
us in deditionem cum oppido accœpere. Equi porro turmalis impoſitum
clunibus: q̄q̄ Sacerdotem: & ſenem: ac cicladis honore inſignem: cum con
tumelia non incommodo tantum: Palumbariam perduxerunt. Vbi ad ele
ctionem Pauli carcere maceratus: non ante dimiſſus eſt: q̄ ad uictoris arbi
trium chyrographum dedit: quo mentiens cogebatur obuenientem oppi
dorum partem uenditam a ſe Sabellis fratribus eſſe: miliaq; auri nummum
duo: precii noīe ab his perſoluta. Marcellū autem: & Lelium conati ſępius
hiiſdē artibus circūuenirē irrito ſp̄ icœpto uix quieuere. Talia quedā plęriſq;
in locis noſtri dn̄atus eodē tp̄e acciderūt: quę licet non leuia fuerint: aut me
diocris audaciæ tamen ne in eis commemorandis cum uolumine tedium
creſcat libenter obmitto: ſatis compertum habens ab ſola impunitatis
ſpe: ſolere hæc prouenire. Patres quidem paucis illis interpontificatus
diebus creando ſucceſſori intenti: non ſat apud ſubditos auctoritatis
habent: atq; imperii. Ideoq; uindicant nihil. Creati uero Pontifices pri-
ma ſtatim ſtudia ad gratiam conferunt: famamq; clementiæ. Recentes no

xas depræcantibus facile condonant. Multa magnis interceſſoribus per/
mittuntur. Ipſi etiam neſcio quo fortunæ incommodo: alienis ut pluri\
mum in defunctum animis ad Pontificatum perueniunt. Actionibus ante
actis obtrectant: iniuſtaq; adminiſtratione accidiſſe ea contendentes. Se
ipſos propemodum excuſatores facinorum: non indultores tantum oſten\
dunt. Quod uero indignitatis ultimum eſt: damna etiam paſſis: iniuriaſq;
ſuas deflentibus benignitate uerborum magis q̄ ſatiſdatione ſubueniunt.
Ita fit ut ad omnes ſemper Romanorum pręſulum caſus impunitate pro/
poſita: calamitatibus uariis intra ditionem eccleſiæ confligatur.

Iacobi Cardinalis Papienſis Cōmentariorum Liber Secundus.

SEptimo igitur die poſtquam Ancona diſceſſum eſt:
reuerſi in urbem patres ſunt: & cadauer Pii templo
diui Petri illatum: ſepultumq; in Andreæ Apoſtoli
cella: quam ille uiuens pulcherrime adornatam: oſſi\
um ſuorum: & ſancti capitis tabernaculum eſſe uolue
rat. Conuocati poſtmodum in ædes Ludouici Cardi/
nalis Aquilegienſis ſunt: qui Camerariatum Roma\
næ Sedis tunc obtinebant: quo in loco diſſidere inter
ſe non mediocriter inceperunt de loco ad conclaue eligendo: contendenti
bus nonnullis ut intra urbem ad ædem Mineruæ: pleriſq; ut in Vaticano
iuxta antiquam conſuetudinem ſtatueretur. Diſſenſionis uero præbuit cau
ſam Adriani moles nondum collegio tradita. Antonius ex ſorore Pii filius
Vicariis cuſtodibus illam tenebat: aberatq; ipſe tunc Celani: quæ Marſo
rum eſt ciuitas. ſentire uero cum Vrſinis proceribus putabatur: quorum fa
ctio pleriſq; patrum erat ſuſpecta. Illud quoq; proponebatur ad metum: ne
ſi Pontifex Ferdinando Aragonenſi non gratus eligeretur: prohibiturus eſ
ſet Molem reſtitui. Gener quippe eius erat Antonius: fortunęq; omnes ſuę
defuncto auunculo in illum reſpiciebant. Qui ergo metuenda hæc affirma
bant inter medios Romanos eligendum eſſe aiebant: apud quos tuti ab
omni contumelia præſtarentur: augentes formidinem de Mole: neganteſq;
uel ad nouendiale ſacrum: uel ad conclaue ſe āte ituros: q̄ redditā Molis cu
ſtodiam intelligerent. Tranſeundū uociferabant per anguſtias pontis: &
ſub turribus cōmunitis: ubi facile eēt quēq; noſtrū ſublatis chatenis cōpræ
hendi: admoneri nos pontificiis legibus liberā electionē oportere eſſe: nec

ulli obnoxiã metui:eã aũt totã tolli arce ſupimīnenti nõ reddita. Qui uero aliter ſentiebant putantes formidinem confictam eſſe:magiſq; ad ambitio nem:q̃ ad cõmodum pertinere:Vaticanum reſpondebant antiquã Pontifi cum ſedem eſſe:in eo decentius q̃ alibi de cõſtituendis ſucceſſoribus agi: Antonium cum arcis cuſtodiam accepiſſet: Pio iuraſſe fidẽ q̃diu uiueret: eo defuncto Cardinalium collegio illam ſeruaturum cum requiretur: non dum repetitam eſſe:nec oportere mentem iuuenis ante damnari:q̃ noſci:In credibile uideri cum qui tanta beneficia a Romana Sede tuliſſet: propter Vrſinos:aut Regem uelle facinus tam ingratum admittere:Eſſe hic fratres eius duos germanos:alterum Cardinalem:alterum priuatum: ambos ue ro in Collegii poteſtate:non uſq;adeo amentem illum futurum:ut chario rem ſibi Adriani molem putet:ad quam nõ poſſit accedere: q̃ fratrum duo rum ſalutem:qui Romæ tanquam certa pignora tenerentur: Ad hæc au diri quottidie cuſtodum uoces pleno ſtudio eccleſiam inuocantium:quam non inuocarent ſi aduerſam Antonii mentem cognoſcerent:Futurum bre ui:ut ille noſtris acceptis litteris miſſurus ſit: qui molem uel patribus:uel nouo Pontifici reddat. His itaq; atq; aliis Cardinalium pars maior ad Va ticanum inclinans diſſentientes traxit ad ſe. Igitur celebratis exequiis: & conclaui iam conſtituto:ſexto calendas Septembris: qui fuit annus a Chri ſtiana incarnatione milleſimus quadringenteſimus ſexageſimus quartus: recluſerunt ſe omnes ad nouam electionem in anteriores Pontificiæ Vati canę aulas. Cuſtodiæ primæ:& quæ proxima patribus fuit:præfuerunt epi ſcopi decem:qui ſcrutarentur ſingula:quæ uel cibi:uel alterius rei cauſa in ferrentur ad eos:differenteſq; eligere:decretis patrum:ad maturandum ar ctarent. Secundæ Oratores regum principumq;:qui Romæ inuenti tunc ſunt. Tertiam autem:quæ ultima erat prętoriani milites aſſeruabant. Diem quæ ſecuta ingreſſum eſt totam formandis legibus impendere ad ſanam Pontificum adminiſtrationem maxime neceſſariis: quibus patrum quiſq; ſubſcribens iureiurando uotoq; promitteret obtemperaturum ſe illis: ſi ad Pontificatum aſſumi ipſum contingeret. His conſtitutis ad electionem pro cedi eſt ceptum:cuius ſolennitatem ſeruari hanc uidi: Mane patres om nes induti palliis a ſummo deorſum apertis:quas croccias uocãt: in cellam beati Nicolai:quæ ad dexteram primæ aulæ eſt ſilentio conuenere. Ibi diui na ſpiritus ſancti p Cuſtodẽ ſacrarii Apoſtolici rite ſunt celebrata, quibus abſolutis ſuo loco diſpoſuerũt ſe p ſubſclia. Quiſq; quos decreuerat eligere ĩ codicillo aň deſcripſerat:hũcq; ſuo annulo obſignarat. Inde tres tm̃ ex pri bus ad altare aſcẽdẽtes:primi uidelicet iter Epiſcopos:pꝛ̃byteros:atq; Dya cones: calicem ſacrificii in quo ea die fuerat conſecratum: ad medium alta

re conſtituentes cuſtodes ipſi omnium aſtitere:atq; inſpectores. Poſthęc eo
dem ordine proceſſerunt reliqui:atq; ante altare in genua procidentes codi
cellum ſigillatim in calicem demiſere. Id uero poſtq̄ ab omnibus factum
eſt: Tres illi quos diximus:calicem ipſum ad cæteros inferius conſedentes
ſublatum altius rettulere. Conſiſtentesq; in ſubſelliorum medio:unde & ſpe
ctari:& audiri a circūſtantibus poſſent: numerarunt mox codicellos: quo
rum ut cōueniſſe numerus inuentus eſt. ſinguli ab Epiſcopo aperti:& lecti:
proximo Dyacono pronunciādi traditi ſunt. Patrum quiſq; papirū tenens:
ac pugillare:quem quiq; elegerant ſuo chirographo annotabat. Solent car
dinalium partes duę ueteri decreto pontificem facere. Qui numerus ſi ex co
dicillis non adimpletur:liberum eſt cuiq; quem uoluerit patrum non ele-
ctum a ſe ſcripto:uoce:eligere. quæ electionis ratio uerbo noſtræ cōſuetudi
nis acceſſus dicitur. Inauditum uero eſt præſenti:& maiorum memoria quē
piam ex ſolis codicellis electum eſſe. Vocum acceſſio conficere totum opus
eſt ſolita. Igitur omnibus legitime obſeruatis duodecim Cardinales inuenti
ſunt:q Petrū tituli ſancti Marci:ex codicello eligerēt:ānos quadraginta &
octo natum; Venetum natiōe:& in Barborum nobili familia ortum. Duæ
tantum uoces ad complendam electionem uidebantur deeſſe: cum ſubito
patres alii quattuor uno ferme momento ad reliquos acceſſere: tanta qui-
dem celeritate:ut dubium apud nos fuerit:cuius eſſet uox prius audita. Car
dinales etſi ſuperare ad perfectam electionem ſuffragia intelligebant:iamq;
pro Pontifice habebatur Petrus: tamen ut unus omnium eſſet conſenſus:
exquiri ſigillatim eligentium ſententias uoluerunt. Biſſarion itaq; Tuſcula
nus Epiſcopus:primum in collegio locum habēs: unumquemq; ordine ap
pellans:rogauit num ea placeret electio. Cum uero ab omnibus prona aſ-
ſenſione placere reſpōſum eſſet: conuerſus ad Petrum:Patres inquit hi te in
Pontificem elegerunt:& ego omnium nominibus rurſum te eligo:id agens
uidelicet:ut quæ ſunt ad electionem legitima uiderentur in hanc conueniſ-
ſe. His dictis ſalutatus eſt Pontifex: & gratulabundi omnes ad eius genua
procidere. Ante uero q̄ quid actum eſſet pronunciaretur ad populum:obla
te ei iuxta condictum leges ſunt de quibus ante meminimus:quibus ille ac
cepto ſtatim calamo ſine cunctatione ſubſcripſit: ſeruaturumq; ſe eas iu-
rauit:ac uouit. Indiderat autem ſibi formoſi Pontificis nomen (ſicuti mos
eſt quemq; electum nouam appellationem aſſumere) ſecutus credo religio
nem animi quandam: qua hyſtoriam eius legens innocentiam adamarat:
miraculo etiam poſt obitum comprobatam. Verum cum ea res alludere
ad eius ſpeciem uideretur quæ formoſiſſima erat:ſuaſus a patribus in Mar
cum mutauit. Sed cum id quoq; me admonente minus idoneū putaret:qd

Veneti hac inuocatione utuntur in prœliis:ipſeq; Venetus ſtuduiſſe patriç affectibus nimirum uideri poterat:rurſum in Paulum cõuertit:in quo nunc perſeuerat.Incredibili lętícia a patribus:& populo hęc excepta aſſumptio eſt.Populus quidem ad Vaticanum conueniens gaudio exultabat: datum Pontificem credens:qui Romanis amica ſemper ſenſiſſet.Patres uero illum circũſiſtentes benedicebant Domino:q; ſine ulla contentione rem tranſigi contigiſſet:Idq; accidiſſet ſuo munere:quod pauci noſtris ſæculis ſunt aſſe cuti.Non enim electis Põtificibus ſtatim re ipſa ſunt gratulati. Multos in uidia:nõnullos metus plæroſq; ſui ipſius ambitio coegit triſticiam ſumere. Nubili uultus:& pallentia ora mœſtos animos indicarunt.Hic uero & ri dere uiſi ſunt omnes:& fraterne inuicẽ gratulari.Vnus modo ex nobis: qui raro in uita ei conſenſerat parum cæteris conueniſſe eſt uiſus , Is erat Lu douicus :in cuius ædes cõuocatos nos diximus:Patauio ortus: & profeſſio ne medicus:qui apud Eugenium.iiii.a quo Cardinalatũ accœperat auctori tate ante alios ualẽs:atq; huic ipſi Petro ſororis filio ſemper infeſtus : etiam ad hãc electionem ueterem mentis acerbitatem attulerat Ad hunc tamen q; æger pedibus e ſella ſe mouere non poterat acceſſit Paulus: complexuſq; hominem conſolatus eſt:& bono animo eſſe imperauit. Hic fuit exitus cõ clauis noſtri ob eam cauſam mirabilis iudicatus: q; prima conuentione patrum eſt abſolutus.Non enim noſtra memoria hoc cuiquam accidit.Di ſceptari dies complures ſolitum eſt:& diſſentiri: & nec ſine labore duas uo cum partes in unum aliquem colligi.Cardinalium uero qui electioni affue runt libet referre nomina:ut etiam ex dignitate eorum rei geſtæ celebritas pateat.Cõuenere Epiſcopi quattuor:Preſbyteri duodeci:Dyaconi tres. Biſ ſarion natione græcus:ſummi ingenii:ſũmeq; eloquentiæ uir:clarus legatio nibus tribus.Hic ſedente Eugenio cum de proceſſione ſpiritus ſancti in ſy nodo florentina inter latinos & græcos magnis contentionibus ageretur: ad quam Imperator Conſtantinopolitanus cum Patriarcha : & Epiſcopis græcis conuenerat :primus ueritatem agnoſcens ſuorum pertinaciã condẽ nauit:atq; ad noſtros conceſſit:quam ob cauſam donatus Cardinalatu ab Eugenio eſt.Guillelmus Epiſcopus hoſtienſis conſanguinitate Reges Frã corum attingens:doctrina pontificii iuris:& principum clientelis: una quo q; ad Gallos ſuos legatione inſignis.Ioannes Caruagial epiſcopus Portuẽ ſis Hiſpania oriundus:pręſtans & ipſe põtificii ciuiliſq; iuris interpres.Hic uero ante Cardinalatum:& poſt complures eaſdemq; operoſas legationes pro Romana eccleſia:& Chriſti fide ſub tribus pontificibus geſtas:nouiſſi mam ad Hungaros tulit:quibus pugnantibus Turci apud Belgradum in genti prœlio ſunt ſuperati.Habuit per omnem uitam integritatis:& conti

nentiæ notiſſimam laudem. Ab eadem natione Ioannes Turrecremata Sa-
binorum Epiſcopus. Huius umbratilis gloria præcedentium non ceſſit la-
boribus: primas īter Theologos ſui temporis tenens propter auctoritatem
ſedis apud Gallos defenſam: q̄q̄ ex prædicatorū cēt ordine: nullaq; adhuc
dignitate inſignis: ad Cardinalatum Eugenio ſedente uocatus eſt. Scripſit
cōmentarios diuinarum rerum complures: utiles illos: & magni in Eccleſia
æſtimatos. Ludouicus quoq; a patriarchatu aquilegienſi nuncupatus. Hu-
ius fuit foris: q̄ domi maior cōmendatio. Miniſtrum impigrum: atq; in mul-
tis utilem ſe Eugenio præbuit. Sforciani ſua opera Picenum agrum: quem
occuparant: ſunt coacti dimittere. Prius quoq; eo legationem gerente Bra-
chiani: qui Duce Nicolao Picinino uexabant Pontificem: apud Anglariū
oppidum fuſi: fugatiq; ſunt. Miſſus quoq; a Caliſto .iii. in Turchos Conſtā-
tinopolim nauigauit: nonnulliſq; per Aegeū receptis īſulis: diſſoluta poſt-
modum claſſe Romam reuerſus eſt. Solus apud Eugenium in cuius fuerat
famulatu uoluit poſſe. Vtinam tam religioſi animi: q̄ ad ſæcularia uigilis.
Latinus tituli ſanctorum Ioannis: & Pauli ex nobili uetuſtaq; Vrſinorum
familia: præſtans ingenio moribuſq;: & facilitate uitæ laudabilis. Referen-
dariatum ſub Nicolao Pontifice geſſit: & a Pio Neapolim miſſus coronam
regni Ferdinando Aragonenſi impoſuit. Alanus tituli ſanctæ Praxedis ge-
nere Brito: ſua & fratrum cognatorumq; nobilitate pręclarus. Hic quoq; le-
gationem ad Gallos pro fide gerens triremes utiliaq; multa in Turchos pa-
rauerat: ſi ſancta Caliſti conſilia nō intercepiſſent uarii caſus. Philippus ti-
tuli ſancti Laurētii ī lucina: Sarezana oppido Thuſcię ortus. hic a Nicolao
quinto fratre eius in Cardinalem aſſumptus legationem in Picenis ſecūda
fama adminiſtrauit: & a Pio quem diximus maior pœnitentiarius factus
eſt: homo in omni uita uerax & integer. Ioannes tituli Sanctæ Priſcæ:
Zamoreñ. ciuis: & Pręſul. Huius prima iuuentus ingreſſa urbē in extremū
nunc ſenium perſeuerat: uir laborioſus: & iuſticiæ miniſter intrepidus. Di-
uerſis quoq; temporibus cunctos pene noſtræ curię magiſtratus ſolus ad-
miniſtrauit. Iacobus tituli Sanctę Anaſtaſiæ natōe Romanus: benignita-
te inſignis: & bonorum ſemper conſiliorum ſectator. Hūc pauloante Car-
dinalatum Spoletano præſidatui: de hinc Peruſino Caliſtus pręficiēs: mox
in collegium adoptauit. Ricardus tituli Sancti Euſebii: Nonnandia
ortus: īter ſuoſq; admodū celebris. Huic olim Carolus Francorum iuſticię
adminiſtrandæ: & regendi conſilii primum apud ſe locum conceſſit. Sacer-
dos in dicenda ſententia liber: & in propoſito conſtans. Angelus natione
item Romanus: tituli ſanctę Crucis in Hyeruſalē: cuius integerrime acta
uita ad cardinalatū eſt ſuffragata. Annis uero iam octo cum ſumma inno-

centiæ æſtimatione difficilem legationem Bononiæ adminiſtrat. Berardus
ex pxima Narnię ciuitate tituli Sanctæ Sabinę. Hic Rotę primo iudex fa
ctus: ide Spoletinæ præfectus eccleſiæ. Poſt laborioſam adminiſtrationem
omnium magiſtratuum curię ad cardinalatum aſſumptus Peruſinam lega
tionem accepit. Vir propoſiti tenax: & ſeuerus cultor iuſticię. Bartholome
us Rouerella tituli Sancti Clemētis: qui a ſecretariatu Eugenii ad eccleſiā
Rauennatem uocatus: ac poſt ſedente Nicolao in Angliam legatus miſ-
ſus: Prę ſeſq; omnium pene prouinciarum eccleſiæ diuerſis temporibus fa-
ctus: Prudentiæ: & integritatis ſpecimen clariſſimum dedit. Nouiſſime quo
q; in regnum Neapolitanum legatus a Pio miſſus: nō minus diligētia ſua
Ferdinandum Aragonenſem cōtra Andegauenſes iuuit: q̄ exercitibus alii.
Ludouicus Libretto tituli ſanctorū Petri & Marcellini: amor & deliciæ col
legii noſtri: qui anno proximo uita functus eſt. Hic nobilitate generis iter
Gallos excellēs: maternum: & paternum ſtemma a Regibus Francorū du
cebat. puri admodū cordis: ad charitatemq; hoīum nati. Ita uero oībus ſem
p charus: ut non fuerit nobis uita eius iucundior: q̄ triſtior acciderit mors.
Rodericus ex ciuitate Valentia tituli ſancti Nicolai ad Carcerē Tullianū.
Is admodum iuuenis a Caliſto. iii. eius auūculo cardinalis factus Picenam
legationem conſtantiſſime geſſit: moxq; Vicecancellarius Romanæ eccle
ſiæ eſt dictus. Franciſcus Sancti Euſtachii ſororis Pii filius. Is quadriēnio to
to eandem legationem ſumma Prouincialium beniuolentia rexit. Saxofer
ratumq; oppidum: quod in poteſtate tyrannorum erat recepit. Franciſcus
ſanctæ Mariæ Nouæ loco: non intelligentia ultimus. Hic Ludouici Mar-
chionis mantuani ſecundo genitus filius materno genere Brandeburgēſem
domum Dacarumq; reges: atq; adeo Federicum tertium: qui nunc Roma
norum habet Imperium: conſanguinitate attingit: Prudentis conſilii: atq;
ante annos uirilem curam: grauitatemq; gerens. Horum uero quos nomi-
naui: nemo non uel theologia: uel ciuile: uel pontificium: uel utrunq; ſimul
profeſſus eſt ius: & nemo non dignus eccleſia. Reliquus ego ſum: qui ſcri-
bendis his operor: Iacobus tituli ſancti Chriſogoni: Lucenſi patria natus:
qui ſextumdecimum ab hinc annum urbem ingreſſus: poſt longam in-
opiam: miſerante Domino: ſecretariatum Caliſti primo: inde Pii ſum aſ-
ſecutus. Moxq; eccleſiæ Papienſi propoſitus ad cardinalatū uigeſimo poſt
menſe aſſumptus ſum: nulla Principum: uel maiorum commendatione ad
iutus. Quanq̄ uero demandatas legationes iuriumq; codices referre in
meritis meis non poſſim: referre tamen poſſum ſalutares uigilias: documen
taq; permulta ingenii: quibus aliquando uel repreſſa: uel oppreſſa ſunt im
piorum conſilia. imprimis autem manuum puritatem: quas in maxima cor-

ruptelarũ opportunitate: Deo adiutore: innocentes ſeruaui. Igitur non mul
tos poſt electionem dies peractis ſolennibus ſuis Paulus: in quibus ſacra-
tus eſt Pontifex: & coronam poteſtatis accepit: ad adminiſtrandum con-
uerſus uariis hominum ſermonibus operum initia duxit: cum & nonnul-
la benigni animi argumẽta ſint iudicata: & pleraq; moribus priſtinis mul
tum contraria. Cardinalibus: qui ſacris induti ueſtibus a prælatis inferiorũ
ordinum præterq̃ loco nõ noſcebantur: uſum mitræ ſericeæ damaſceni ope
ris rubraq; capitia indulſit: quibus ſoli Antiſtites Romani antea utebãtur.
Subſelia quoq; tam ad ſenatus q̃ ad ſacrificiorum cõſeſſum altius eleuauit.
Aureos mẽſurnos centum ſingulis patrum iſtituit: quibus annua quattuor
milia ex ſacerdotiis non prouenirent. Epiſcopis quoq; multis uel eiectis ſe
dibus: uel inopes eccleſias poſſidentibus pro conditione liberaliter eroga-
uit. Humanum autem perhorrens ſanguinem in reos etiam grauiſſimorũ
criminum ſolis carceribus uindicare ſat habuit. Idem uero cõgregandæ pe
cuniæ auiditate incenſus breui tp̃e magnum eius numerum comparauit.
Tanta in ea re adhibita cura: ut etiam illius accipiendæ perſoluendæq; offi
cia q̃ lucellum habere intelligerentur: a mercatoribus apud quos erant ad
ſe aduocata: miniſtris domeſticis attribueret: Ipſe uero nonnunquã in ſeli-
gendis colligendiſq; nũmorum ſortibus longa ſpatia occuparet. Porro autẽ
gẽmis lapilliſq; admodum delectatus: in quibus ſola erat eius uoluptas: cõ
quiſitis undiq; precioſiſſimis: mitram quæ tribus educta coronis Regniũ
appellatur: atq; a Põtificibus multis ante ſęculis deſita erat geſtari: nouam
confecit atq; adhibuit: cuius hodie licitantium opinionibus amplius centũ
& uiginti milium eſt æſtimatio. Ad hęc (quod in Cardinalatu etiam fami
liare erat) uigilare noctes totas uſq; in primam lucem iſtituit: Ita ut diebus
tantum ſenatus exceptis: in quibus tanti officii cauſa remittebat ſomnum:
pranderet ad ueſperum: pauloq; ante albeſcentem diem cœnaret: audiri au
tem nemo ante noctem facile poſſet: & perperam uigilare: quibus negociũ
eſſet neceſſario cogerentur. Admirationem hęc: & ſermonem in plebe mul
tum induxerãt: ſed quod de abolendis legibus tanto conatu mox ęgit bis
iuratis ac uotis: animos patrum maxime conſternauit: ut iam non eſſe eam
in homine facilitatem prænoſcerẽt: quam in priuato erãt intuiti. Fiebatq;
eo iniuſtior omnis eius contentio: q̃ inter ſubſcribendum circũſtantibus pa
lam edixerat etiam ſi conſtitutę non eſſent: nihilominus ſua ſe ſponte ſer-
uaturum eas fuiſſe. Quin & aliarum: quę prioribus Pontificibus poſitæ di
cebantur: inuentor ipſe exactorq; ante alios fuerat. Earum uero capita ſi
quis agnoſcere uellit hanc fermę ſententiam continuerunt. Iurabat uoue-
batq; Deo: ſanctiſq; Apoſtolis Petro & Paulo: Quiſquis patrum ad Ponti

ſicatum eſſet aſſumptus inchoatam expeditionem in Turchos quantũ Romanæ eccleſiæ paterentur opes continuare:prouentumq; aluminis ad eam rem integrum adhibere:Lapſos etiam curialium noſtrorum mores ad patrum diſciplinam reſtringere: Curiam porro ipſam de prouincia in prouinciam ſine plurium ex patribus intra Italiam:extra Italiam: ſine omnium aſſenſu:qui ſubſcriptionibus pateret non transſerre: Concilium generale chriſtianorum intra triennium cogere:in quo & Principes ſæculi ad tuendam religionis cauſam accenderentur : ægreq; partes Eccleſiæ cõmuni medicamento ſanitatem reciperent:Cardinales non ante creare q̃ ii qui creati iam haberentur intra uigintiquattuor eſſent reducti:maioreq; hoc numero non pati in eccleſia eſſe : Neminem quoq; aſſumere qui non trigeſimum annũ excederet:quiq; non profeſſus eſſet uel Põtificium ius : uel ciuile:uel litteras ſacras: Nec niſi unum cumq; huius generis hominem de cognatiõe ſua eligere:In omnibus autem eligendis ſententias patrum non tacitas in aurẽ : ut ante: ſed ex ſubſelliis ad declinandos errores palam accipere: De maioribus inſuper cõmittendis ſacerdotiis non niſi in conſiſtorio ſententiis auditis decernere:Ius ad ea nominãdorum nulli omnino permittere: Diplomata etiam non dare : quibus ad alienum arbitrium eadem ſe collaturum promitteret:Si qua eſſent antea data uno edicto adimere : Non deſtituere ſede ſua epiſcopum quemquã:abbatemue:poſtulatione ulla principum. niſi & talionem ex iuris forma in ſe ante reciperent auditiq; rei ſolenni iudicio eſſent:Non Cardinalem:rem ue ſuam apprẹhẽdere:niſi ex Patrum ſentẽtiis : Non damnare etiam niſi ex ſinodali conſtitutione:cuius eſt initium.ss.prę ſul.ss.Nil porro ex omni eccleſiæ patrimonio: quod paulo inſignius eẽt in quemquã diſtrahere:aut eius cenſum minuere: niſi & aſſenſerint patres : & conceſſioni ſubſcripſerint:Iiſdem quoq; non cõſulentibus:nulli non ſubdito bellum inferre:aut ad inferendum fœdus quodq̃ inire : Teſtamenta defunctorum curialium libera ſinere:Portoria noua nulla inducere:nec uetera augere :Principi potentatuiue tributum de clericis ſine ratione nullum concedere: Arcium cuſtodes iureiurando: uadimoniiſq; adigere de iis uacante ſe de collegio repoſcenti tradendis: Eas quæ eſſent momẽti maioris ſolis clericis:qui tamen ſuæ coguationis non eſſent cõmittere:Eundem uero & arcis cuſtodem & præſidem ciuitatis non facere:Præſidibus prouinciæ decedentibus adminiſtratorum omnium iudices dare: Ducem eccleſiaſtici exercitus ex ſuo genere non conſtituere: Nil ĩ diplomatibus factum dicere ex fratrum conſilio:quod ad uerum conſulentibus eis decretum non eſſet:Demũ primo quoq; menſium omnium conſiſtorio imperare has leges ad in nouã dam memoriam ex ſcripto præſente ſe recitari . Additum & his eſt : ut bis

quotannis per Calendas Decembres:maiaſq; Patres ſeorſum a Pontifice cõuenientes cognoſcerent inter ſe:an ſeruatæ illæ iudicarentur. Id ſi minus factum intelligerent:charitate quæ filiis in parentes eſt debita: uſq; ad tertia rememorationis officia tranſgreſſionis:& periurii illum monerent:ad ſeruãdumq; precarentur. Has leges cum ante Cardinalis:ut dictum eſt: moxq; Pontifex factus ſubſcriptionibus duabus iureiurando uotoq; firmaſſet:delere nihilominus poſt paulo aggreſſus eſt:aliena magis inſtigatione: q̃ ſuo propoſito. Erant inter miniſtros eius domeſticos Præſules duo cardinalatũ magnopere ambiẽtes:Stephanus eccleſiæ Mediolanẽſis Antiſtes:& Theodorus Taruiſinę Epiſcopus:qui uidentes deſideria ſua his legibus impediri:q; numerus Cardinalium iuſto maior non niſi longa expectatione rediturus ad legitimum uideretur:ſimulato in Pontificem affectu agere cum eo de his abrogandis cœperunt:Indignum aientes uicariam Chriſti poteſtatem humanis conditionibus ſubdi:Ipſumq; nõ tam ſui arbitrii:q̃ alienę moderationis miniſtrum uideri:quęrendam libertatem eſſe:idq; agendum: ut auctoritatem eccleſiæ apud ſe non Cardinales eſſe omnes agnoſcerẽt. Teruiſinus ſummi ingenii uir: ſummęq; doctrinæ:qui multos iam annos ad tribunal Rotæ exercuiſſet iudicia:fidemq; ueritatis haberet facile iſinuationibus hiſce rem Paulo perſuadet:cum litteris non multum imbuto:tũ ſui iuris ad modum retinenti. Itaq; ex amborum ſententia nouæ quędam leges quaſi ex perſona patrum ſcribuntur:quarum erat obtentus: q; priores illæ cognoſcebantur inutiles:Induxiſſe eos has nouas:quibus tantum obnoxiũ eſſe Pontificem uellent. Libellum quoq; in quo erant digeſtæ:ſigillatim cuiq; ad ſecundam ſubſcriptionem offerre cœperũt: imperioſius totam rem iã contendẽtes. Inuenti inter eos nonnulli ſunt qui gratiæ magis q̃ animæ obſecuti:manus ſtatim requirentibus dederint. Qui uero & iuſiurandi magnitudinem:& uoti:ſanius expendebãt:ſanctumq; eccleſiæ miniſterium cupiebant: eam inconſtantiam a Pontificę deprecabantur:nec dicto erant audientes. Pudendam rem aientes earum legum damnatores eos mutatoreſq; uideri:quarum nuper ſummo conſenſu conſtitutarum uixdum eſſent atramenta ſiccata. Quo loco commotiore iã animo illę factus: atq; ad peruincendum firmato: agere in diem ſeuerius cum Patribus cœpit:nũc pollicẽs multa:nunc uexans:nunc lacerans maledictis:nũc etiam liberius minitãs: nec ulllum erat temptandæ mentis tormentum quod ad oppugnandum horis omnibus non adhiberet. Nicenum cardinalem primæ ſentẽtiæ patrẽ: fatigatum diu intra cubiculum: moxq; inſuperatum egredientem manu intus retraxit:foribuſq; occluſis eo anguſtiarum adduxit: ut anathema illũ pronunciaret ſi nõ ſtatim ſubſcriberet, quin & poſcentibus quibuſdam ut p

legendi ſemel libelli ante acciperent poteſtatem grauate admodum indul-
gebat. manu nonnunq̃ inter ſubſcribendum ſcripturam contegens totam
ne ſcriptorum uanitas appareret: quæ calidi artificis formata īgenio plæna
erant uerborum effugiis. His atq; huiuſmodi moleſtiarum aſſiduis machi
nis debilitati Patres tandem ceſſerunt: atq; ad unum omnes non ſine ge
mitu ſubſcripſere: Ioanne Caruagial tãtum excepto: qui portuenſi eccleſiæ
antiſtes annoſq; iam ſeptuaginta natus: quod iuuenem ſe non feciſſe memi
nerat: ut nulla de cauſa mutaret ſententiam: id iam ętatis non cõmiſſurum
reſpondit. Libellum quoq; cui nil Pontifex ad conuentorum fidem ſubſcri
pſit: in ſuas arculas condens nec protulit poſtmodũ: nec cuiq̃ eſſe eius exem
plum eſt paſſus: ut palam omnibus fieret irriſui habitũ Collegium eſſe: &
nec tam moderandarum: q̃ tollendarum omnino legum occaſionem quæſi
tam. Si quod in eis rogandis Cardinalium peccatum fuit ueniam errori det
conſcius infirmitatis noſtræ Deus: ſanctam tamen adminiſtrationem quiſ
q; in propoſito habuit. Sin in eiſdem abrogandis diuina eſt pietas offenſa:
etiam memor miſerationum ſuarum: quæ ſunt ſuper omnia opera eius: non
ad paſtoris factum: ſed ad fidẽ eccleſiæ benigne aſpiciat: greſſuſq; ſuos in ſe
mitam ſtatuat: quæ ſequentem gregem non fallat. Vltionis tamen in au-
ctores mali argumenta ſtatim manifeſta prędidimus. Mediolanenſis ſpe
Cardinalatus ſæpe fruſtatus abſtinere etiam curia neceſſario coactus eſt:
& Theodorus Taruiſinus Cardinalis ſecreto factus in langorẽ miſerrimũ
incidẽs: hora ſuprema uitæ: ad leuandam uim morbi indicante Pontifice:
quod factum erat agnouit: eoq; exceſſit acerbius: quod dignitatem tanto
peccato: tantaq; anxietate quęſitam auditam tantum & nec uiſam ſe intel-
lexit dimittere.

Eodem ãno: Toparchatus Anguillariæ gẽtis ad ius Romanæ ſedis ſum
ma fœlicitate reductus eſt: de quo ideo paulo pluribus repetẽdum putaui:
q; toti pene orbi īfamis diuturnam noſtræ ignominiæ notam abſterſit: ui
āſq; apertis ſecurum ad nos patefecit acceſſum. Euerſus eius gentis ætate no
ſtra primarius hunc Toparchatum tenebat: non hominum ſolum: ſed Dei
quoq;: & ſanctorum eius contemptor. Is quantum itineris a Viterbio in ur
bem patet: aſſiduis latrociniis īfeſtum habebat: nulli hominum generi. nul
li ætati aut ſexui parcens. Vni modo prædæ intentus ſine diſcrimine in uia
tores miſeros craſſabatur. Sanctuaria hæc noſtra ex omni natiõe petentes
poſt longa terrarum cõfecta ſpatia: ante faciem noſtram quaſi in portu fa
cere naufragium cogebantur. Spoliabantur: cędebantur: & in ignoratã ſer
uitutem miſerrime trahebantur. Raro noſtri oculi fœdis carebant ſpectacu
lis. Raro Pontifex in publicum prodiens a lamentis oppreſſorum ceſſauit.

nuditatem ille ſuam :contuſionem alter:& liuorem uerberum oſtendebat. Erant q uulnera & mortes cóperegrinantium ſuorum deflerent. O pericbã tur confuſione facies noſtræ q tantum obprobrii ferremus tot annos. Cre debamur ab iis qui ea uidebant:uel nolle : uel non poſſe latrunculum augu ſti dominatus corrigere. Nolle impietatis erat:non poſſe dedecoris . Miſe ra ab hoc portento proueniebant oía. Voluntas delendi illius Pôtificibus ſæpe fuit:defuerunt tempora : quæ ſuis conditionibus dura non ſunt paſſa deſiderium perfici. Admonitus tamen ſæpe eſt nunciis & litteris : liberius quoq; increpitus : atq; aliquando bellum ei denunciatum ſi ab iniuriis non temperaret. Tanq̃ ad ſe illa non pertinerent: ita monentium officia deriſui habuit. Concluſi nonnunquam apud eum inuenti ſunt peregrini homines Trãſalpini:& :Itali mares:& fœminæ:pueri quoq; & puellæ ad opus dam nati. Paulus Pontifex in Cardinalatu agens a Caliſto.iii.ad cũ miſſus:im manitatẽ illã aſpexit : miſeranſq; nó ualuit tollere. Erãt illi oppida pene om nia inter Vrbẽ Viterbiumq; media: munita ægregie natura & manu. Ab iis obſeſſis uiis operabatur has impietates . Roncilio autem itineris medio poſitus:per quem obſtructis itineribus trãſiri erat neceſſe : ſummam ad ea conficienda opportunitatem præſtabat. Notior ĩfamiorq; propter hæc ſcœ lera quiſquam ætate noſtra nó fuit. Nuncupatus Eucrſus non hominis iã : ſed portenti nomen habebat. Nulla in eo erat religio: nulla humanitas:nul la Dei uel noſtri cognitio. Dies feſtos profeſtoſq; uno contemptu æque ha bebat. Dominicis autem cogẽs ad priuatum opus miſeros ſubditos:Domi ni dies eſſe illos dicebat:ac propterea Dño ſibi merito debitos. A libidini bus quoq; intactum eſſe nil permittebat. Ferebatur impetu ferali ad eas ex plendas ; parãte ſemper metu quod impudica mens affectabat. Sępe cum Virgo ſponſa ducebatur ad uirũ ad ſe eſt interuerſa:& prima ſpuriciciæ ſuę tulit connubia. Nec in uicinos populos noſtræ ditionis eſt inuentus mode ſtior. Nullius optauit agrum :bouem: aut equum:quem non extorſerit ſta tim iniuria. Nullius inſpexit animum a ſe Paulo alieniorem:quem non con feſtim afflixerit. Factionem ubiq; ſuã eſſe uolebat:atq; alienę ſemp prę ſta re. Si qui eccleſiæ ſtudio conſtantius aduerſus eum retinebantur ſubmiſſis interfectoribus tollebat e medio tam diu eorum obſeruans itinera aditus; atq; egreſſus: donec cogitatum impleret. Nulli ſine uitę periculo fides ſua in Pontificem ſtetit. Redierant iam eo loci eccleſiæ res:ut hominis imperia potiora noſtris apud noſtros ſubditos eſſent . Accedebat aliud grauius:q ſi qui uel odio habebãt Pontifices:uel cum iis bellum gerebant conatus eo rum omnes aſſiduis ſollicitatõnibus inflamabat. Id agens ut fatigata ſemp eccleſia maliſq; externis implicita auerteretur a ſe maioremq; occaſionem

exercendis prędis pręſtaret. Eugenius quartus ab initio ſui Pontificatus tra
here ad ſe beneficio hominem cogitauit: medicinamq; leuitatis apponere:
ubi ſine periculo adhiberi ſcalpellum non poterat. Humaniter appellare cũ
proſequiq; honoribus cœpit. Oppida etiam nonnulla: quæ adempta erant
Vicanis tyrannis dono conceſſit: admonẽs identidem: ut beneficii memor
coleret eccleſiam: quietem ageret: a peregrinantium temperaret iniuriis: fu
turum ea ratione oſtendens: ut nõmodo ceſſaturus eſſet a metibus: ſed rem
atq; ęſtimationem gratia Pontificũ aucturus. Sed nimirum impiorum men
tes excecatę malis lumen ſalutis non uident: & ad conſuetas ſemper ſe refe
runt tenebras. Manſuetudo hęc paulula ab initio Euerſum continens: cõ
tinere diu nõ potuit. Ad ingenium rediens maioribus q̃ ante incõmodis in
feſtum illi ſe prębuit. Franciſcũ Sforciam minus tunc amicũ Eugenio: ma
gnis pollicitationibus ad prædam Romani agri induxit: ſperans adiutum
ſe iri oppidis & commeatu Euerſi: poſſeq; ex propinquo Romã laceſſere.
Vrbem ueterem totis copiis aduolauit: perturbaturus omnia: ſi fidem quã
fregerat Eugenio illi ſeruaſſet. In Nicolaum quintum qui Eugenio: & i Ca
liſtum tertium qui Nicolao ſucceſſit idem inuentus eſt. Conatus Nicolaus
non bello aperto: ſed inopinato impetu bis illum opprimere: nõ ſuccedente
fortuna neceſſario deſtitit. Caliſtus & ſi difficultatibus rerum prohiberetur
multis: delere hanc maculam ſæpe temptauit: Verum conſilio eorum ab
ſterritus: qui publicæ quieti: Euerſiq; beniuolentiæ ſtudere putati ſunt: a co
gitatis abſtinuit. Iniquior in nullum fuit: q̃ in beatæ memoriæ Pium. Occu
pauerat poſt Caliſti obitum uacante adhuc ſede: Iacobus Piccininus Ciui
tates nonnullas intra uiſcera Eccleſiæ: quarum iactura eo grandior appa
rebat quo opportunitas inde maior ad uexanda reliqua præbebatur.
Ferdinandus Aragonenſis per id tempus defuncto Alfonſo patre in Re
gnum Neapolitanum ſucceſſerat. Beneficio illi Pontificis opus erat ad co
ronam regni accipiẽdam: quã miſſis oratoribus: a Pio uelut paterno ami
co impenſe petebat: ille conceſſurum ſe eam ante negabat: q̃ Picininus: qui
ſtipendia eius merebat: ſua opera quæ ademerat redderet. Id cũ ſummo ſtu
dio conaretur Ferdinãdus: Euerſus qui pacem noſtram bellum ſuum puta
bat: quottidianis litteris Iacobum admonebat: nullorum minis aut preci
bus cederet: pulcherrimam occaſionem præſtitam docens parandi domina
tus: quam neglectam nunc: poſthac habiturus non eẽt: Regem ſuis rebus
nõ amici fortunis conſulere: Decere unumquemq; circumſpicere rõnes pri
uatas: neq; timenda ſibi arma Eccleſiæ: quę bellum neſciat gerere: Ipſum
eſſe Ducẽ inuictum: ſatiſq; habere ad perficiẽda quę diceret copiarum ma
iores quottidie ex tota Italia ob ſpẽ prędæ ad ſe conuecturas. Offert quoq;

ſua:& ſentientium ſecum præſidia: quæ maiora opinionibus oſtendebat. Deniq; his ſtimulis iuuenem per ſe ſatis accenſum ſic incitauit:ut aliquãdo & Pontifici:& Regi ſanitas eius in deſperationem ueniret:grauiaq; iterũ ſuſciperentur incõmoda. Rurſum uero agente Pio Mantuæ fidei cauſa:per occaſionem abſentis Prĩcipis maiora molitus eſt. Iuuentutem Romanam præſidum negligentia proteruius laſciuientem:non deſtitit ad permiſcenda omnia cõmouere:refugia etiam dare:ſi quando ad pœnã a Rectoribus uocarentur:Rurſumq; ad alendã ſeditionẽ clam in urbem remittere. Adeo autem ualuit eius peruerſitas:ut ceteris coniuratorum iuuenum rem in diſcrimen adducentibus:nil ab hoſtili bello eſſet diſſimile. Inter hęc quoq; Senam reuerſo Pio:& ualitudinis cauſa ad Aquas petriolanas agẽte:ope quorundam exulum ingreſſus Viterbium eſt:atq; eam ciuitatem ſubito impetu conatus opprimere:ſed uicinis inmiſſis præſidiis repulſus ad portas:ubi ꝑpoſitum tenere non potuit multis interfectis: domibus circiter trecentis direptis:quibuſdam incẽſis:Vetrallam præda onuſtus reuerſus eſt. Ex poſtulante deinde tam grauem iniuriam Pio per irriſum excuſabat:nec ſe imperante:nec conſcio factum id eſſe:milites tantum ſuis ducibus uſos: ab exulibuſq; per occaſionem prędę illectos ea temptaſſe. Tribus præterea non totis intermiſſis menſibus ſuſcepta per Eccleſiam Ferdinandi Regis aduerſus Andegauẽſes defenſione:ne qua in re non eſſet incõmodus: cum iis:& nonnullis per Latium Toparchis ſcœleratis pactionibus coniurauit:Quibus urbana Mercatorũ & curialiũ pręda:circumſtantiaq; oppida in mercedem coniurationis dabantur. Porro filium Deiphebum contra edictum Pii in regnum ad bellum miſit. Ipſe domi manens omnia moliebatur: quibus labefactari cauſa Eccleſiæ poſſet. Ferentes arma:pecuniam:litteras:& quicquid adiumento Andegauenſibus eſſet: ex locis ſuis tutum iter habebebant. Quicquid a quoq; ubiq; coniurabatur firmabatur apud ſe. Ipſe pactionum formator erat:atq; expromiſſor. Venere ad manus noſtras nonnulla intercepta per uias:quibus pernicioſę cogitatiões apertiſſime patuerunt. Conſiliis uero non ſuccedentibus:reputans ſola Pontificis morte procedere res Andegauenſium poſſe:ad uenena confugit. Artificem & aditum ad caput eius premiis magnis parauerat: ſed protector noſter Deus:qui reſpicit in faciem Chriſti ſui:intercœpit funeſtum conſilium. Taceo quæ ante eam diem per contemptum noſtrum in uicinos effecit. Adminiſtratorẽ Xenodochii in Saxia:quod ſub tutela Põtificum eſt: comprahenſum per fraudẽ nõ ante dimiſit:ꝗ̃ uicina oppida diu a ſe expetita accœpit. Admonitus:iuſſus a Põtifice adminiſtratorẽ oppidaq; ſtatim dimittere:pari cõtumacia auctoritatẽ cõtempſit:& prius Vpupę arcẽ:quę ditionis itidẽ Xenodochii

T i

erat: moxq; oppidum Tolphenouæ pacatis Vrſinis ademerat. Vt autem nulla deeſſet iam indignatio poſt hæc facinora territabat Eccleſiam: modo urbis: modo fodinarum alumnis direptionem: quæ illi propinquæ erant: nobis denuncians. Erat ſummum Pio deſiderium iniurias has ulciſcendi: ſed bellis diſtinebatur: quæ diuerſis in locis neceſſario gerens: non poterat ſine magnis detrimentis uel exercitus aliunde abducere: uel ad cætera bella hoc nouum adiungere. Non multo uero poſt domito iam Sigiſmundo Malateſta: rebuſq; in Flaminia pace compoſitis: magis: ac magis ad tollendam hanc peſtem animabatur. Sed appetebat hiems: in æſtatemq; proximam nauigandum erat in Turchos. Cupiebat ante diſceſſum hominem perdi: quem abſente ſe furiturum nimirum putabat. Sin per hiemem confici non poſſet negocium: dignitatis ſuæ aut rerum Eccleſiæ non ſtatuebat impacata relinqui uicina urbi loca: ex quibus protendi latius incendium poſſet. Itaq; confeſtim Neapoleonem Vrſinum: Præſulemq; Ferrarienſem: qui copiis ſuis ea æſtate præfuerant: ad ſe conuocauit: quæſiuitq; num hiemem inſtantem ſatis ad perdendum hominem iudicarent. Cum reſponſum eſſet loca Euerſi annis iam plurimis in hunc caſum munita: conſiſtere in locis aſperis in quibus nulla pabuli copia hiberno tempore haberetur: ac propterea rem in æſtatem neceſſario trahendam: conſilio abſtinuit: confidens quam occaſionem tollendi portenti id tempus non dabat: daturum opportuniore alio Deum. Seruatus itaq; tunc eſt neceſſitate magis q̃ uoluntate. Verum Pio ad Dominum non multo poſt euocato: Paulo autem ad Apoſtolatum aſſumpto: contigit Euerſum per eoſdem dies decedere: relicto dominatu filiis duobus Franciſco: ac Deiphebo. Non fuerant ii uiuente patre ab illo diſſimiles. Educatoris totam appræhenderant diſciplinam. Si uero minus operati perniciem uidebantur: id ea factum erat gratia: q; minus etiam poterant. uolens nequitiam omnem ſibi aſcribi pater continuerat in metu filios: non plus licere illis permittens: q̃ ſibi placitum eſſet. Facti ergo per patris obitum liberi: haudquaq̃ degeneres ſe oſtenderunt. Fuerat Paulus dum in Cardinalatu ageret Euerſo amicus: mediatorq; nonnunquam conſtituendæ pacis inter ſe: atq; Vrſinos uicinos. Sperabat eam ob cauſam paternæ coniunctionis futuros memores filios: atq; ad obſeruantiam: quę debetur Pontifici additum iri priuatum affectum: ſed longe aliter ceſſit res. primũ enim Toparchis omnibus: qui in circuitu ſunt: diem coronationis ſuæ: ut mos eſt: honorantibus: ſoli officium contempſerunt. Continuerunt ſe in oppidis: uel diffiſi conſcientiæ: uel ex conſuetudine domus auctoritatem ſedis ludibrio habentes. Deiphebus autem priuate

Frã. Patauinus hic fuit Neapoleo.

mox rei cauſa uenire in urbem cupiens non prius ueniendum putauit: q̃ ex quorundam Cardinalium litteris fidem Pauli accepiſſet. Venientem be nignie accepit: blandeq; eſt allocutus: docens paternum amicum ſe eſſe: ſperanda ſibi: ac fratri ex ſuo Põtificatu omnia: ſi in fide perſiſterent. Horta tur ne imitatores ſint paterni inſtituti: colant apoſtolicam Sedem: reuere antur Pontificem: nec uexent latrociniis itinera publica. atq; hic rememo rans uarias Euerſi iniurias: quas diuerſis intuliſſet: ſignificat poſtq̃ ad Ponti ficatum aſſumptus ſit earum ad ſe delatas querelas: iudiciumq; pro iis po ſtulatum: non eſſe ſuæ dignitatis ſubditorum damna per negligentiam pr̨ terire: proinde Vpupam arcẽ: & Tolpham: quæ poſſeſſionibus abſtuliſſent deponerent apud ſe: donec palam iudicio fieret ad utros ea ſpectarent: Iudi ces daturum ſe eos: qui cum ſuſpecti non eſſent: tum uero inclinaturi ad ſu am potius: q̃ ad aduerſariorum rem uiderentur. Reſponſum nõ male a Dei phebo eſt. Modeſtiam humilitatemq; oratio habuit: exitus fuit ut ſe: & Frã ciſcum diceret ab eius imperio non abituros: Arceſq; mox ut reuerſus eſſet ſine mora daturos. Habita eſt fides dictis. Credidit Pontifex Deiphebum partim admonitum paternis periculis: partim illectum antiquæ beniuolen tiæ ſpe ſerio locutum eſſe: ſed nimirum mens innutrita malis domeſticiſq; exemplis corrupta: ab ingenio non poteſt diſcedere: ſenſum boni ſic hor rens: ut nulli ſanitati locũ relinquat. Aliud agitabat animo Deiphebus: ali ud ementita eſt lingua. Reuerſus domum pedites Eccleſiæ: qui ad accipien das arces miſſi a Paulo erant contumelioſe accepit: comminationibuſq; multis remiſit: parans paulatim laqueum: in quem ipſe: & frater eſſent ca ſuri. Turpe ducens ſibi Paulus iocos a Deiphebo de ſe habitos eſſe deferen dam nulla ratione incohatam rem eſt arbitratus: litteris confeſtim ab utro q; contendit mature promiſſum adimpleant: nec ſe ueterem amicum ad ul ciſcendum inſtigent: etiam nunc ſi imperio pareant contumeliæ acceptæ nullam apud ſe rationem futuram. Sed cum ſic quoq; nil perfici poſſet: de nunciat bellum. ea comminatione tandem permoti illi faciunt imperata. Verum ut nullum eſſet officium: quod non admiſceretur peccato: ante ar cium traditionem Vpupæ quidẽ ſumma propugnacula deiecerunt: emen titi fulminum caſus. Tolphæ uero murum duobus in locis ab imo ſuffoſ ſum leui materia ad ſuperficiem retexerunt: Vt ſi quando occupare illam iterum uellent e locis notiſſimis poſſent. Paulus etſi intelligebat utraq; cum perfidia geſta: ſatis tamen habens ſatiſfactum imperio hactenus in eos commotus eſt: ut & reprehenderet factum: & ne in reliquis eſſent ſimiles admoneret. Dies non multos poſt: impleta Pauli uoluntate ſe curus ad eum acceſſit Franciſcus: benigne & ipſe acceptus. Precatur

ſuæ : & fratris ſaluti impenſius conſulat. Subditos eorum dicit ob dedi-
tionem arcium in ſuſpitionē ueniſſe: ne ipſe & frater minus iam grati Ponti
fici eſſent: proindeq; detrectare imperia. Con tendit ut litteras ad oppida
mittens de ſua uolūtate omnes admoneat: nuncietq; in fidem ſedis ambos
ſuſceptos. Id ille cū rebus eorum libenter dediſſet: multis rurſum precibus
poſtulat: ut inter ſe & Securantiam quendam iudicium de Caprarola op-
pido faciant: quod magnis contentionibus pertinere ad ſe affirmabant. Poſ
ſidebatur eo tēpore a Securantia: qui unus ex Vicana familia reliquus ſum
mo Euerſanis odio erat. Hoc quoq; negatum a Paulo non eſt. Cauſa ut pe
titum erat in Rotam coniecta. Veritus tamen ne tracto ad iudicium Secu
rantia ipſi uacuam Caprarolam per opportunitatem abſentis cuſtodis in-
uaderent: frequenter edixit Franciſco: uiderent etiam atq; etiam ipſe ac fra-
ter ne beneficio ſuo ad perniciem uterentur: armiſq; non expectato iudicio
Oppidum uēdicarent: futurum ſi ita accideret: ut cuius experti eſſent beni
gnitatem cogerentur acerbitatem mox experiri. Ad ea Franciſcus: etſi dice
ret nil tale in ſuam aut fratris mentem unq̄ caſurum: ſponderetq; omnia
de ambobus pacata: ſuam tamen ſuſpitionem magis q̄ eius orationem at
tendens etiam abeunti ingeſſit eadem in terminatuſq; eſt. Illuſerant ante
Deiphebus & Franciſcus Romano Pontifici. parant nunc quoq; impuden
ti contumacia declinare imperia. ut primum enim Securantia in urbem ue
nit uocatus ad iudicem: nullo illi ſpacio ad facinus intermiſſo nocturno im
petu occupant Caprarolam: præſidiiſq; munientes ſe ad reſiſtendum obſir
mant. Paulus ea re cognita offenſam ſupra modum auctoritatem ſuam exi
ſtimans alterum ſibi contendendum eſt ratus: ut uel ſtatim ad tradendum
oppidum ſuo illos imperio cogeret: uel bello præſentem præteritaſq; ulciſ-
ceretur iniurias. Itaq; ad eos ſubito mittit qui perfidiam arguant: & Capra
rolam iubeant tradi. ſi minus id agant: taciti ad ſe reuertantur. Illi non con
tenti imperium principis contumaciter detrectare: contumeliam inſuper
uerborum adiiciunt. Iniuſte aiunt Pontificem agere: qui ſibi alienam rem
petat: Meminiſſe eum debere Euerſi ſe filios eſſe: cuius fuiſſet ſemper infer
re: non pati iniurias: Retenturos Caprarolam bello aperto: ſi ita expediat:
Paulum ſi ſe armis laceſſat: intellecturum quid ad defenſionem animi habe
ant. His acceptis Pontifex: Vicarium eius ſe recognoſcens ad quem di-
ctum eſt: Exaltare qui iudicas terram: redde retributionem ſuperbis. ſimul
aperire itinera cupiens: quæ non peregrinis modo: ſed Pontificibus quoq;
neceſſarium erat turpiter declinare: duo imprimis ſingulari ſtudio curanda
putauit: alterum ut ignaros conſilii repentino adortu hoſtes opprimeret:
alterum ut ante demeſſas ſegetes copiæ ad oppida eſſent: futurū ea diligen-

ti a credens:ut illi colligendi ſui ſpaciū non habentes perturbatiores ad oĩa redderētur:& Oppidani meſſe:omniq; pecore a miſſo deditionē maturius facerent:aut ſi ad reſiſtendū ſe compararent : acceptis his detrimentis minus diu ſubſiſterent:ad hęc cōponenda opportunū oblatum eſt fortunæ auxilium.Ferdinandus Rex turmas equitum nonnullas ad fines regni circūſorana loca iuſſerat mitti:quę olim ſuæ:nuper noſtrę ditionis ſunt facta.Ea res ſuſpitioſa oĩbus uidebatur:putantibus ad repetenda quæ dixi:illas uenīſſe.Venerant aūt ut conſtabat:diuerſam ob cauſam.Hanc igitur occaſionē ſecutus :Ducibus copiarū ſuarū:quę ubiq; erant arctiſſime imperat:ut q̄ celerrime cū ſuis ad urbem feſtinent:ut ſi Regi ſit obſiſtendū:cōſilio prius ſecum habito ſciant quid inde agendū.Præſulem quoq; Mediolanenſem: de quo ante meminimus eadē celeritate mittit ad Regē ſpecie ad cohibendas turmas ne in ditionem Eccleſiæ tranſeant: re aūt uera ad earum præſidium contra hos impetrandū.Etenim cum feudū regni a Pio:& coronā accepit conditionibus erat cōuentum:ut in oēm caſum Eccleſiæ equitum peditūq; certum numerū Pontifice requirente concederet.quod ille cum fidei præſtitę non inuitus dediſſet:eo diligentius adminiſtranda oĩa iudicauit:q; Deiphebus:& Franciſcus perpetuo bello cum Andegauenſibus ſenſerant. Deiphebus ēt Regem ad colloquium per cauſam conſtituendę pacis extractū gladio uenenis illito temptarat occidere.Itaq; ſub unū fere tempus Præſule quē dixi ad Pontificē reuerſo:noſtriſq;: & Regiis copiis ad irrumpendū paratis toti exercitui Federicū Feretranum:& Neapoleonē Vrſinum pręfecit. Qui dies permultos ante admoniti qd facto opus eſſet :bifariā Euerſanos adorti:intra duodecimū diē in poteſtatē oĩa redegere:Tanto rerū ſucceſſu: ut pene finitū bellū ante audiretur:q̄ inchoatū. Nullū Oppidū oppugnatū eſt : nulla dimicatio facta.Deiphebo tantū:& Frāciſco intra munitas arces ſe cōtinētibus:mox ut admouebanṫ exercitus fiebat Oppidanorū deditio. Quidā ēt non obſidionē expectantes:p oratores idē agebāt.Vbiq; inuocabatur eccleſia:& ubiq; ſtudiū erat deiiciendæ ſeruitutis quā miſere tot ānos ptulerant.Erant illis oppida tredecim natura loci: frumēto:armis:cæteriſq; ad defenſionē neceſſariis ægregie cōmunita :Iouiū:Carbonianū: Capraro la:Roncilio:Capranica:Vetralla:Bleda:Vianū:Monteranū:Cerete:Charcarū:Seuera:Monticellū:partim accepta a patribus:partim p iniuriā uicinis adempta.nec putabaṫ ſine magnis incōmodis hanc uictoriā futurā Eccleſię.Motus maiores ſecuturi inde iudicabanṫ.Suſpitioſa erat multorū uicinitas:qbus dolitura credebaṫ Euerſanorū deiectio.Quidā quoq; potētatus Italię odio pñtiū rerū fauturi his dicebanṫ.Viuēs porro Euerſus:atq; ex conſcia obſidionē timens:ad eā pferendā quę potuerat ante cōtraxerat.Iun

Stephanus Nardinus.

xerat fœderibus ſe cum affinibus ſcœleris ſui:qui nec pauci per agrum Ro
manum erant:nec contemnendi.Inſtaurauerat labore continuo muros:foſ
ſas:& turres. in arceſq; omnifariam munimenta contulerat. Congeſſerat
quoq; pecuniam non contemnendam in temporis longi ſtipendium. Ad
hęc patris ſtudia accedebat Deiphebi auctoritas:qui ſtrenue in bellis uerſa
tus:Duciſq; periti nomen habens:iudicabatur grande momentum ad diſti
nendos noſtros futurus. Qui breuius finiendo bello ſpacium ſtatuebant
menſium ſex opus arbitrabantur.erant qui anni:& qui biennii dicerent:ſed
patuit manifeſte omnipotentis Dei ultio obſcurantis oculos impiorũ.Con
tra Romanę Sedis uexilla tãta hęc munitionum uis nihil eualuit. Sicut de
ficit fumus: ſicut fluit cera a facie ignis:ſic defecerũt apparatus horum a fa
cie Dei.Ipſi uero Deiphebo non mens:non ratio:non conſilium:non diligẽ
tia fuit.Iacuit totus tremefactus:ac pauidus:ignorans non ſolum aduerſa-
riorum copias:ſed etiam ſuas.Noctu tandem peditibus paucis comitatus:
exportans neſcio quid ad fugæ ſubſidiũ:ex arce Bledę:ad quam a Vetralla
refugerat:ingẽti trepidatione abſceſſit:ac pene eſt intercœptus.Ecce uetus-
tę:ſed nocentis familię exitum:uidi (inquit Propheta) imperium exaltatũ
eleuatumq; ſicut cedros libani.Tranſiui & non erat:quęſiui & non eſt inuẽ
tus locus eius.Factę ſunt uiæ eorum tenebræ:& lubricum:& Angelus Do-
mini perſequens eos.Venere in poteſtatem Pontificis Frãciſcus: & filii eius
omnes.Itidem & primogenitus Deiphebi: qui mole Adriani incluſi uitam
nunc miſeram infœlicemq; agunt.Poſt uictoriam autem recenſentibus no
ſtris ſecreta arciũ:ut fit:repertę ſũt formæ cõplures adulterãdæ monetæ:In
qbus Nicolai:Caliſti:& Pii noſtri ſupſcriptio:& character erat impreſſus.
Adulterini quoq; ex his numi permulti. Inuentæ & ſingraphæ ſcœlerata
rum pactionum: in quibus qualis eſſet patris:& filiorum in Eccleſiã mens
perſpicue patuit. Ex terris quoq; cauatiſq; ſub terram carceribus extracti
multi ſunt:quos Tyrannorum crudelitas annos iam multos ſuppliciis miſe
randis affecerat.Nõ tam igitur lætata antiqua ſæcula ſunt ob Cachi latro
nis interitum:cuius cede & rapinis omnis hic tractus reddebatur infeſtus:
q̃ gauiſa ſunt noſtra Euerſanorum ruina.Sed alter non multo poſt ſucceſſus
rerum in Flaminia contigit recenti Euerſano non minor:cuius euentus ex
initio huiuſmodi ſuũ exitũ duxit.Fuerat Sigiſmundo Malateſtæ germanus
frater Malateſta Nouellus.Is in partitõe dominatus paterni Ceſenã:Brete
norũq; ciuitates:& latiſſimũ multorũ oppidorũ agrũ Pontificũ beneficio
erat ſortitus:ſed poſtmodum accœptorum omnium immemor:ut Vicario
rum noſtrorum eſt mos:bello Andegauenſium multa Eccleſiæ Romanæ
occultis conſiliis intulerat detrimenta. Quam ob cauſam iuſto eſt odio

habitus:mox etiam oppugnāte Pio Sigiſmundum:qui hereſis iudicio fue-
rat condemnatus : in auxilium ueniens :apertum ſe hoſtem oſtendit.frater
namq; rem magnis conatibus adiuuabat . Verum illato in agrum Ceſena
tem bello ad tutanda ſua retractus:præter duas quas dixi ciuitates:reliqua
fere ditionis loca intra pauciſſimos dies amiſit. quam fortunam Sigiſmun
dus etiam ferens :mœnibus tātum Arimini ſe tutabatur. Ad miſericordiā
ergo Pii utroq; confugiente:Sigiſmundo etiam abiurante hereſim:indulta
ambobus eſt uenia : ea tamen addita cōditione:ut Ceſenatium ciuitas Bre
tenorenſiumq; publico cauerent iureiurando mortuo Malateſta : cui liberi
nulli erant:ad ditionē Eccleſiæ repulſis cæteris:ſe reuerſuras.Quod cum ſo
lenni decreto uterq; Populus libenter ægiſſet : accidit mox in Pontificatu
Pauli:ut uita functo Malateſta:legati noſtri ad repetēdam fidem illico mit
terentur:Qui ob cauſam perficere primo aduentu rem non potuerunt : ꝙ
Robertus Sigiſmundi ex cōcubina filius:per neceſſitudinis cauſam ad mo
rientem patruum ueniens poſt funus eius in arce ſe continebat:& de retinē
do per uim dominatu agitabat:ſed dies nōnullos poſt : cognita ciuium uo
luntate:quos ad ſeruandum iuſiurandum conſtabat ſpectare:impetratis a
Pontifice nonnullis per ꝓuinciam Oppidis:ciuitatem illi liberam tradidit.
Bretenorenſes quoq; exemplum hoc conſecuti ſponte ſua deditionem fece-
runt.Ita uno ferme tempore duarum prouinciarum ſumme opportuna lo-
ca ingratis familiis duabus adempta : breui negocio ad gremium Matris
ſunt reuocata.

Iacobi Volaterani Cardi.Papienſis Cōmentariorum liber tertius.

QVieuerat Italia annum fere iam tertium : nec ullibi tu
multus grauior fuerat ītellectus. Tantum Euerſani fra
tres quos dixi:dierum paucorum oppugnatōne domi
natum omnem amiſerant:non tam ut hoſtes:q̄ ut uio
latę maieſtatis damnati:ſed innouandarum mox rerū
ciuilis quędam Florentinorum diſſenſio prębuit occa-
ſionem.ideo a me Paulo altius repetenda:ꝙ cognoſcē
dis perturbationum initiis eſt neceſſaria.Obtinuerat in ciuitate florentina
prīcipatum annos prope triginta Coſmus ex Medicorum familia: uir ſapiē
tia:& opibus clarus : ita quidem īter ciues ſuos uerſatus:ut cum ſumma om
nium ad eum ueluti ad iuſtum dominum deferretur omnibus tamē charus
eſſet:atq; acceptus : paucis exceptis:quos uel publica res:uel priuata dole
re eam ob cauſam cogebat.Creuerat aūt inter amicos eius pręcipue Lucas
quidam Pittus: homo facultatis non multæ : ſed illi obſequens ſemper:&
quottidianis in ciues officiis ad quæ facilis erat : magnopere in republica

gratioſus. Erat quoqꝫ Coſmo ex duobus quos genuerat filiis alter ſupſtes Petrus nomine: uir acris īgenii: ſed patri in colligēda popularitate ſane nō ſimilis. morbo autem articulari ita oppreſſus: ut inualidus ad cætera ſemp iaceret. Is igitur defuncto in honoribus patre auctoritatem eius contendebat in ciuitate retinere: putans quia familiæ ſuæ beneficio tantum creuiſſet Lucas: cedi ſuccedendū ſibi debere. Ille uero ætatem ſuam cōſiderans: & gratiam ciuium: quorū altera maior in eo erat: altera pene par: indignum cenſebat: ſi maxime obſequens patri fuit tantę ſapientię uiro: etiam parere filio longe infra illius merita poſito. Itaqꝫ concertationes quædam inter eos ſuſcitari ſunt cœptæ: de priuatis amicorū ſtudiis primo: mox de tota republica: Vtroqꝫ in eum locum ſe uendicante in quem uiderant Coſmum. Erant his duobus poteſtate proximi duo itē alii equeſtris ordinis ciues: nec Petro pacati ſatis: nec Lucæ ante id tempus amici: Angelus Acciaiolus nobili familia ortus: & Detiſaluius Nero: ſua magis induſtria: q̄ maiorum cōmēdatione honores adeptus. & Angelum quidem a Medicorum factione: cuius olim aſſerēdæ cauſa fuerat relegatus: indignatio quędam auerterat: q filiā nuptui daturus Petrus iuuenem inferioris nobilitatis Filio ſuo generum prętuliſſet. Detiſaluium uero huius etiam ipſius pro quo certabatur Principatus cupiditas: ſed horum nullius grauius in Petrum odium putabatur q̄ Detiſaluii: nec ullius erat ad conficienda negocia aſtus maior: atqꝫ attentio. Igitur gliſcentibus in diem magis diſſenſionibus his nactum ſe Detiſaluius occaſionem credens: qua & Petrum opprimeret: & concupitam poteſtatē una diligentia aſſequi poſſet: ad Lucæ ſtudia ſeſe primo adiungit: illiuſqꝫ fit aſſectator: inde Angelo perſuadet: cuius eſſe in populo gratiam precipuam cognoſcebat: idem ut faciat: docens cōtendentibus ex æquo utriſqꝫ futurum facile: ut & liberiorem ipſi rempublicā habituri eſſent: & ulturi cōtumelias uiderentur: quas a patre: & filio accepiſſent. Ea res ab Angelo credita Pitteæ factionis opes admodum auxit: & omnium quæ ſecuta ſunt malorum: ſeminarium præparauit. Pugnari enim ex illo tempore fortius in Republica cœpit: Petro quidem paternis amiciciis ſe adiuuante: Luca autē duobus his ad rem ſuam adiunctis: ſed horum q̄ illius eo uidebatur iuſtior cauſa: q ille de retinenda tantum patris poteſtate: hii uero de tollendo ex ciuitate dominatu putabantur contendere. Eratqꝫ illa eorum frequēs conqueſtio: ſatis iam diu uni ciui ſeruiuiſſe Rempublicā: nō oportere miſeram tot annorum ciuitatis cōditionem ulterius propagari: quæ eo indignitatis eſſet adducta: ut derelicta iam curia: ex priuata domo publica cōſilia ſumerentur: nec iam bella modo & paces ad eius arbitrium fierent: ſed nec magiſtratū aſſequi quiſquam: nec filiam deſpondere: aut de re ulla priuata: niſi ex præſcripto il

lius poſſet ſtatuere:Recipiendos animos aliquando:& reſumendam liber-
tatem:quæ a maioribus tradita per ſecordiam proiicienda non eſſet:non id
agi his eorum ſtudiis ut ciuitate pellatur Petrus:quem ſaluum uelint:ſed ut
poſito dominatu ciuilem æquitatem accipiat:Satis illi eſſe debere:ſi reten-
tis opibus:quas beneficio ſeruientis populi maximas comparaſſet:admini
ſtratorum impunitatem ferat:& honoribus quos habeat ciuitas: decreto ci
uium non ſua uolūtate fungatur.His uociferationibus cum & quottidianę
eſſent:& a cupido libertatis populo audirentur:factum eſt breui:ut abroga
to decemuiratu : cui dandorum adimendorumq; magiſtratuum erat pote
ſtas:ea Reipublicę forma reddita iā uideretur: quæ dignitatē ciuitatis quę
renti:non ſuam : eſſe tolerabilis poſſet.Sed neutris id erat propoſitum.quiſ
q; uel ambitioni ſuæ:uel iracundiæ per cauſam boni publici ſeruiebat.eoq;
iam erat progreſſa cōtentio:ut ſuperioribus Lucæ rebus immoderatius ab
his tribus agerentur omnia:& plena cupiditatum ſingula uiderentur.Quo
factum eſt breui ut detectis affectibus:quibus nō tam libertas : q̄ principa
tus in ꝓpoſito erat:plurimi quos ſtudium publicum a Petro auerterat : mi
nus iam indigne habētes antiquo domino ſeruire q̄ nouo: i eius partes redi
rent:& propugnatores pro impugnatoribus fierent.Quibus ille mox recre
atus:uiciſſimq; aduerſantium iniquitatem accuſans :ad reſiſtendum eſt fa-
ctus ualidior. Nullis omnino de rebus publice referebatur :in quibus hæ
duæ factiones ſibi non diſſentirent. Eratq; una ambobus per dies ſingu-
los cura q̄plurimos aſſertores conquirere:quorum ſuffragiis alteri alteris
præualerent. Nocturni utrinque habebantur conuentus:quibus iureiuran
do: & chyrographis alterutrius peſtis fiebat profeſſio.Interdiu autē paucis
quibuſdam in curiam ad magiſtratum conuenientibus:reliqua ciuium mul
titudo ad duorum horum ædes tumultuoſius aderat:quorum alterum mor
bus corporis domi incluſerat:alterum ſalutationum ambitio.Rebus in hāc
perturbationem adductis de euentu ſollicitus Petrus: uolenſq; ad quamuis
aduerſariorum uiolentiam ſe præmunire:Nicodemum quendam ab oppi-
do Tuſcorum Pontremulo:qui per id tempus pro Duce Mediolanenſi age
bat Florentiæ:per alterius rei ſpeciē ad illum mittit:familiæ ſuę magnis de
cauſis obnoxium:qui ſtatum ciuitatis omnem oſtendat:doceatq; una ini-
micorum contentione & pelli ſe facile poſſe:& amicæ illum reipublicę con
iunctione priuari:Oret proinde uicinum aliquod ſubſidium ſine mora com
paret:quod in omnem neceſſitatem ſit præparatum.His cognitis Dux cō
cedenda illico quæ peterentur putauit:ea maxime ratōe adductus q; ſecuri
tatis ſuæ non ſtatuebat:potentiſſimam ciuitatem : quæ in eam diem ſecum
ſenſerat:ad amicitiam Venetorum tranſire :quibus non dubie alteram fa-

ctionem adhęrere compertum erat. Itaqꝫ Ducibus copiarum: quæ fortuna conciliante a bello Neapolitano ad ſe reuertebantur negocium dat: ut in agro Bononienſi per occaſionem quietis confidentes Petro ſi ita ferat neceſſitas: ſubito aſſint: atqꝫ omni ratione dignitatem amici hominis tueantur. Sed Lucas hanc Nicodemi profectionem quærendorum auxiliorum cauſa comparatam ab initio timens: tum autem ea iam collocata ĩ proximo uidens: ne imparata res ſua ad ſe pellendum Petro animũ faceret: agit & ipſe cum Duce Mutinẽſium Borſio quem pro ſua factiõe ſtare certiſſimũ erat: uti in omnem eius caſum q̃ maiorem poſſit: æquitum ac peditum numerũ ad fines ſuos inſtructum contineat: qui ſi a Sforcianis uis aliqua inferatur: momento eſſe in auxilium poſſit. Dum externa hęc prȩſidia a partibus conquiruntur: in ciuitate interim fatigatis iam aſſidua contentione animis: nec re iu alterutrius perniciem adhuc inclinata: quędã pacificationis ratio ſponte ſuſcepta eſt: que erat huiuſmodi: ut conſilia poſthac in priuatorum ædibus nulla haberentur: ſed ad Curiam conuenirent omnes: utqꝫ in exiliũ agi nemo contendentium ſineretur: oẽs autem ad ſalutem ciuitatis idem ſentirent. Quã rem iureiurando & documentis publicis confirmarunt ad iudicium Romani Præſulis: ſi uiolaretur fides: omnia referẽtes. Hac fiducia conuentorum Petrus in uicinum Rus deportari ſe iuſſerat: putans nil iam periculi eſſe: & p abſentiã ſuam renouandæ diſſenſionis occaſionem nullam futuram. Scripſerat etiam Ducibus Sforcianis: ut quando pacata iam ciuitate ſua omnia in tuto poſita eſſent: redirent ad Ducem cum uellent. Igitur per has pactiones quieturi aliquando diu animi uidebantur: & formam ad miniſtrãdæ reip. interim accepturi: ſed fortuna quædã errori admixta neutrum permiſit. Etenim cũ Duci Borſio cõuenta hæc inter ciues eſſent ignota: propter Sforcianos autem uicinos properantius ad fines monſtratos poſtulata prȩſidia cogeret: creditum a nonnullis eſt continuato itinere Florentiam illa contendere. Qua propter re primum Bononiæ cognita: atqꝫ inde Petro per fautores quoſdam tumultuoſius nunciata: in antiquam cõtentionem omnia rediere. Subito enim eo nuncio perturbatus: ac plane ſe proditum credens: collecta ut potuit uicinorum agreſtium manu: in urbem cum iam eo die ueſper eſſet referri ſe imperat: cõuocatiſqꝫ amicis: iiſqꝫ ad reſiſtendum confirmatis: litteras ĩ omnem partem quãta maxima celeritate poteſt dimittit: quibus clientelæ ſuæ in hunc caſum antea excitatæ ad ſe uocarentur. Sforcianos quoqꝫ ubicũqꝫ eẽnt accelerare Florentiã iubet: nec ſecius interim pro dici tempore ædes præſidiis firmat nocti inſtanti timens: per cuius occaſionem ad ſe impetum facturos aduerſarios iudicabat. Lucas autẽ nil ſibi ſuiſuę conſcius: trepidationem hanc Petri: & ſtudium magnopere mira

batur : reputans nihilominus animo ex compoſito forſan ſimulari hunc metum:ut meditata deceptio ſine perfidia uideretur impleri:domum & ipſe ſuam cōmunit:ſtudioſoſq; litteris uelocibus aduocat. Noctem eam totam utrobiq; metus fuit:& inſidiarum ſuſpitio. Mane diei ſequētis ex bononieſibus litteris:quas Petrus excuſandi tumultus gratia miſerat ad Senatū:cauſa intellecta:cum hii falſam formidinem magnis obteſtationibus affirmarent:ii uero ad perniciem ſuam properare Borſianos cōtenderent:ſummus magiſtratus Petrum & Lucam ad ſe illico uocat:cumq; affuiſſet ſine mora Lucas: pro Petro autem langoris excuſatōe filii aduenīſſent:docet ſine cauſa ſumpta eſſe a partibus arma:neq; a Luca Petro: nec Lucę ab illo quicq̄ eſſe timendum. Proinde ea deponāt:in fide quæ Paulo ante accepta: & data permaneant. Ante omnia uero clientelas remittant:quę ſine maleficio eē in ciuitate non poterant. His ſenatus exhortationibus cum ab utriſq; benigne aſſenſum eēt : oblata rurſum ſecuritate complexi ſe inuicē ſunt:ac oſculati.placuit quoq; quo tutior Petro fides eſſet:Loyſiū Lucæ fratrem ad Borſianos celeriter mitti:qui diſſolui copias & reuerti domū ſine mora curaret. Per hunc modum paululum interquieuit ſuſpicio imminuta magis q̄ ſublata:& ſimul utrinq; dimiſſa pręſidia ſequenti die nouis iterum rumoribus de Borſianis allatis :quibus metus magis q̄ res haberi fidem cogebat: reuocātur. Clientelæ a Petro: quęq; ex lōginquioribus locis adeſſe iam cœperant intra ciuitatem recipiuntur. Idē a Luca fit:eo tamen remiſſius: q Petrū cōfidebat intellecta tādem rumorum temeritate deſiturum tumultuari. Circiter primam autem noctis uigiliam Nicolaus quidam ex Soderinorū familia: quo nuper magiſtratum ſummum gerēte decemuiratus quem dixi fuerat abrogatus: & graues in Petrum habitę contiones : ueritus ne inter has moras aduerſa factione adaucta :id quod p horas ſingulas nūciabatur: ſuę imparatæ migrandū eſſet :homo lingua & manu promptus: armata ex uicinis textrinis ad trecētorum Germanorū manu:tumultuoſius ad Lucam uenit :irrupturus eodem ueſtigio ad Petrum ſi fuiſſet permiſſus :ſed Lucas cui ambitioſior adhuc natura erat q̄ ferocior recogitās merita in ſe Coſmi : quibus in tantum magnitudinis creuerat:uolenſq; his ſuis conatibus deprimi Petrum non pelli ciuitate :Nicolaū apud ſe retinuit :ægitq; ut dimiſſis Germanis nocte illa quieſceret. Audito hoc motu Petrus:uehemēter rebus ſuis pertimuit: uidens nōdum ſatis pręſidii ſibi eſſe aduerſus popularē multitudinem ciuitatis quæ libertatis ſtudio excita haud dubie p Luca erat futura. Igitur poſtridie ex aſſertoribus Petri quidam:quibus apud Lucā fides adhuc aliqua manſerat:agnoſcentes hoc noctis inditio nil crudele mentem illius agitaſſe bona ſpe molliendi etiam magis animi ad eum accedunt. lau

dant diligentiam hominis: qua & retentus Nicolaus ſit: & ciuili ſanguini parſum. Predicari aiunt tota urbe eã patriæ charitatem: nec multos iam an nos factũ ciuile illuſtrius accidiſſe: Petrum quidem quod ad ſe attinet: gra tias omnium maximas agere: parentemq; illum alterum defuncto Coſmo ſibi ſtatuere: rogare autem ut malis ſuaſoribus poſthac fidem non habeat: quorum artificiis factum uideat: ut due coniunctiſſimæ domus unum autẽ ſentientes: magnis Reip. detrimentis in hanc contentionem adductę ſint: Angelum quidem & Detiſaluium nõ id agere ut pulſo Petro principem eũ ſequantur: ſed ut ambobus in contentione occupatis: ipſi cum populo ſen tientes operentur exilium: Eius rei argumento eſſe: ꝙ neuter eorum his tu multibus proximis ad eum armatus cõuenerit: cum a Nicolao & cæteris ſtudioſe id ſit adimpletũ. Talibus per horas ferme ſingulas Lucæ inculca tis (ſummittebantur enim a Petro noui ſedulo ſuaſores) tepefacta multum eius eſt mens: atq; eo adducta: ut depoſita iam contentione amica in Petrũ omnia cogitaret. Erat magiſtratus ciuitatis qui ex nouem ciuibus conſtat: Lucæ tunc q̃ Petro fauentior: amicorum tamẽ Petri ſic munitus numero: ut ſatis ad ea impedienda eſſet: que contra eum cogitarentur decerni. Sed is cum in fine iam eſſet: & noui cõſtituendi dies appeterent: quem propter ab rogatum decemuiratum ex tota urbana multitudine ſorte duci oportebat: id propoſitum Petro fuit: ut ſi ex aliena factione dari eũ contingeret: conti nenda ſibi arma putaret quę alioqn aduerſus Remp. prępualitura nõ eſſent. Sin uero ex ſua: uim eo duce apertã temptaret: atq; eo quidẽ fidẽtius: ꝙ re miſſo iã Lucę ſtudio: Angelo & Detiſaluio quos ante alios formidabat: cõ tentionis exitum expectantibus: Borſianis quoq; redire domum iuſſis: ma iores quottidie ad eum copiæ confluebant: & Sforcianos qui ad duo milia delectorum æquitum erãt: iter ad ſe ingreſſos conſtabat. Itaq; mox die ipſo Comitiorum cum fortuna ex eo ciuium genere magiſtratum dediſſet: quos Petrus nec ſtudioſiores ſui: nec aptiores ad nouandas res deligere ipſe pote rat: conciderunt illico aduerſariorũ animi: & Lucas quod cõſilio cœperat: neceſſitate iam in Petri partes conceſſit. Itaq; collatis ambo conſiliis con uocandum in concionẽ populum: & rogationem ferendam conſtituerunt: quę parlamentum uulgo dicta non niſi ſummis Reip. caſibus ferri eſt ſoli ta. Eius illud erat caput præcipuum: decemuiratum quẽ dixi: ante omnia ĩ ciuitate reſtituendum. quam quidem rogationem: & cætera q̃ uictorum tu lit uoluntas: trepida plebs obſeſſo armis foro: cõſuetis acclamationibus ſci uit. Octo uiri etiam cuſtodię ciuitatis creati ſunt: addita poteſtate quę eiciẽ dorum & necãdoꝝ ciuiũ maxima ꝑmitteret. Quæ oĩa cũ in caput ſuũ An gelus: Detiſaluius: & Nicolaus fabricata ĩtelligerent: iuſq; omnium ad unũ

reductum quem oderant ipſi:& acerbo in ſe odio eſſe cognouerāt: urbe ex cedentes fuga elapſi ſunt:ac mox relegati. Angelus Neapolim cōceſſit: Nicolaus Ferrariam: Dctiſaluius uero ad Bartholomeū Bergomenſem cognométo Colium profectus eſt: celebrem rei militaris Ducem: multiſq; officiis ſibi amicum. Lucæ autem qui in ciuitate māſerat: honor:ut graui quondā aduerſario habitus eſt:ſed non ut beniuolo fides. Apud Bartholomeum igitur ueniens Dctiſaluius: de ſua: & cæterorum exulum reductione quottidianis ſollicitationibus agere cœpit:afferens plurima quibus induci ad capeſſendam rem ambitioſi ſenis animum crederet. Oſtendebat enim gloriā præſtantis facti:q; tot Familię nobiles ſummis antehac functæ honoribus:ſuo beneficio reſtitutæ in patriam dicerentur: quibus non peccatum:ſed ſola reducendæ libertatis uoluntas eiectionis cauſam dediſſet: Ducum excellentium eſſe ſeruitutibus homines liberare: & oppreſſis leuamē afferre: Eam tyrannidem Petri eſſe: ut qui eam tollat: perpetuum laudis monumētum in tam celebri ciuitate ſit adepturus: Neq; uero tantum odii concœpiſſe Florentinum populum in Mediolanenſium Ducem: q, pene excuſſum ſeruitutis iugum armis ſuis reduxerit: quantum ei gratiarum habiturus ſit: cuius uirtute deiectum id uideat: Nulla de re alia totam nūc Italiam loqui: lamētari omnes: & indigne ferre propagationem hanc Florētini dominatus: fortunam quoq; exulum miſerari: quos & floruiſſe in ſua R ep. recordentur: & liberandę ciuitatis cauſa indigne habitos uideāt: Proinde acerbitatis huius ultorem magnis affectibus exoptare: qui ſi uolēte Deo futurus ſit: ipſe omnium procul dubio uotis ac laudibus in hanc cauſam ſit proceſſurus. Addit & tranſigendi operis facilitatem: perturbatā adhuc ciuitatem: itus potentes q̄ plurimos qui ſentiant ſecum: Plebem autem odio præſentium rerū gratiorem motum aliquem expectare: Copiarum porro nil publice eſſe: ut quibus in longa pace opus non fuerit: priuatim collectitiam tantum turbam haberi prędæ aptiorem q̄ pugnæ: ærarium quoq; direptionibus inteſtinis exhauſtum comparandis ſubito exercitibus importunum eſſe: Tributi autem ex priuatorum facultatibus conferendi nōmodo nomen aſperū eē: ſed rem quoq; in tanta alienatione ciuium ſeditioſam: quippe q, unius tantum oppreſſoris ſui ſeruandi cauſa comparari exiſtiment. Memorabat insuper ciuitates nonnullas & opida Florentiam circumſiſtentia: quæ in clientelis eorum ſemper fuiſſent: & magnis a ſe affecta beneficiis tenerentur: nō dubie illato bello cōceſſura ad antiquos patronos: ſperare Bartholomeum debere: ingreſſo tantum Florentinorū fines paritura undiq; omnia: Petrūq; popularis ſeditionis atq; aduentus ſui metu ſponte ciuitate ceſſurum: Neque uero aut Ferdinandi regis: aut Mediolanenſis Ducis timenda eſſe ſub ſi

dia quorum uterq; auariſſimus eēt:& unius tantum Petri cauſa grandi bel
lo nollet inuolui. Homo perſpicacis ingenii: qui īfirma quæque ſuæ ciuita
tis cognoſceret:atq; ex recenti adhuc auctoritate fidem teneret: his rationi
bus communem exulum cauſam facile perſuadet:eo autem facilius:ꝙ iam
ſenex Bartholomeus nullius adhuc memorabilis facti in tam longa militia
nomen habebat :appetentiſſimuſq; erat gloriæ:& grandem congeſtam pe
cuniam poſſidebat: quam filios non habenti procliue erat ad res gerendas
conferre. Quia uero ſtipendiis Venetorum erat obnoxius:quorū totis præ
erat copiis : fidei ſuæ nō ſtatuebat militiam promiſſam dimittere: nec rurſū
ſani conſilii iudicabat illis non adiutoribus tanti motus fortunam tentare.
Cuncta igitur:ut inter ſe & Detiſaluium tractata erant ad eorum ſenatū or
dine refert: docens ſi rem probant:atq; adeſſe uelint:nil in eo moræ ad infe
rendum bellum futurum. Venetis non ingrata hæc nouandarum rerum oc
caſio accidit:uidentibus aduenisſe tempus quod diu expectatū:ultro nunc
fortuna offerret. Itaq; re in conſilium adducta facile ad dimittendum Bar-
tholomeum:& incœpta eius iuuāda animos firmant:Cuius quidem rei illę
ꝓponebantur rationes:quod Ferdinādus Rex: Florentini:& Mediolanen
ſes odio ſui ſentire inuicem credebantur:pertinereq; ad ſuam ſecuritatem pu
tabant hanc trium potentatuum ſocietatem diſſolui: quam caſuram non
ambigebant ſi reducti exules eſſent: nonmodo ꝙ ſuo benficio id fieret: ſed
ꝙ aduerſariorum maleficio nuper pulſi in gratiam redituri nō uiderentur.
Ad hæc accedebat ꝙ Paulo Pontifice:Veneto licet:cōmunem ſe contendē
tibus oſtendente:ſolos in Italia ſine cuiuſquā auxilio ſe relinqui uidebant:
idque nonmodo ad rem ſed ad hominum quoq; ęſtimationem incommo-
dum iudicabant.angebantur porro ſuam remp. Turchorum bello implici-
tam magnis quottidie ſtipendiis exhauriri:Illos uero pulſis Italia Andega
uenſibus uacuos negocio:gloria atq; opibus creſcere. Quamobrem miſſo
ad Bartholomeū exuleſq; qui ad eum conuenerant:per alterius rei ſpeciem
oratore: ſenatus decretum clam renūciant:atq; ut belli ſuſcitandi auctores
ipſi non uideantur a periculiſq; abſint: cum Colio agunt ut per exauctora
tæ milicię occaſionem ſuo atq; exulum nomine primo egreſſu bellum gerē
dum pronunciet: Nec minus pollicentur in omnem eius caſum reliquis ſe
copiis affuturos. Igitur rebus in hunc modum condictis:q̄ maximum po-
teſt equitum ac peditum numerū ſcribit Bartholomeus:omnibuſq; ad bel
lum neceſſariis ſine intermiſſione ſe inſtruit:nunc in Neapolitanū: nunc in
Mediolanenſem ad diſſimulanda conſilia ductorum ſignificans. Ii uero de
ſe minimum:de Florentinis autem tota cura ſolliciti:ne uidelicet pulſo Pe-
tro ad amiciciam Venetorum adiungerentur:ac ueluti repagulo interpoſi-

to quem uis eorum illis opprimendum obiicerent:conſeruādam ſibi eam ci uitatem quacunq; poſſinc ratione conſtituunt. Mittunt ad Pontificem le gatos qui iniuſtam Bartholomei cauſam proponant: alterumq; ab eo con tendāt:ut uel auctoritate ſua:qua apud Venetos plurimum poſſit: mali hu ius initia tollat:uel ſi id parum poſſit:in turbatorem pacis arma coniūgat. Quibus cum reſpondiſſet ille deprecationibus & monitis ſe omnia tempta turum belli autem ſocietatem quam peterent Romano patri non conueni re: cuius monere diſſidentes filios eſſet nō propugnare: priuata ipſi inter ſe fœdera inierunt:quibus ad priuatos cuiuſq; caſus iidem omnibus eſſent ho ſtes:atq; amici. ut autem ad propulſandum nō inferendum bellum iducta ea oſtenderent: poteſtatem Pontifici ac Venetis fecere eorundem accipien dorum cum uellent:nec ſecius conducendis & ipſi militibus intendentes: Federicum Feretranum ſummæ prouidētiæ Ducem: cuius uirtus multis iā bellis cognita erat: communibus ſtipendiis ſummę rerum præficiunt. Om nium deinde animi confirmantur:qui uenienti i Tuſciam Bartholomeo im pedimento eſſe ac moræ poſſint:ratio deniq; militaris nulla omittitur: qua & dignitatem tueri: & uiolatorē quietis poſſint ulciſci. Imprimis autē quia ex ualle Lemonia breuiſſimus in agrum Florētinum tranſitus erat: placuit Feretranum in Flaminiā pręmitti:qui eis in locis motum Bartholomei ope riens:uel facturo iter per uallem occurreret: uel Piſtorienſi uia deſcenden tem Florentiā præueniret. Iamq; Aragonenſes copiæ nonnullę in agrū Ari minenſem ad eum peruenerant:& maiores in diem ſubſequi dicebantur. Ita q; Federicus nō totis triginta turmis ac peditibus mille ex hibernis ducēs: ſecundis caſtris in agrum Fauentinum peruenit:unde in uallem patebat de ſcenſus. Pręfecturā illius ciuitatis pro Romana eccleſia tūc gerebat Aſtor gius quidam ex Manfredorum familia:uir dubia fide: qui tamen in re mili tari nomen aliquod eſſet adeptus. faciebat autem eo tempore ſub Florenti nis ſtipendia:quę cum ad finem pacti temporis iam perueniſſent eorum innouandorum ſic exploratam rem dederat: ut inter Duces ſuos iam habe retur:uerum cum mox Veneti opportunitatem loci magis q̄ hominis uirtu tem ſecuti quottidianis ſollicitationibus animum eius temptarent:& ſtipen dia maiora promitterent:uſus ingenio ad eos defecit: cum tamen perfidia hæc clam adhuc haberetur. Quamobrem Florētini defectionis huius igna ri:Oratorem cum ſtipendio uenientis anni ad eum mittunt:nouum militię ſacramentum reip. nomine accepturum. Sed ille compræhenſo Oratore & omni ad ſe per uim adducta pecunia:quod ex anteacta militia reliquum de bebatur arbitrio ſuo ſibi perſoluens: inanem illum uexatumq; dimiſit. utq; apertum ſe iam hoſtem oſtenderet: Federicum quem antea parcis com

meatibus iuuerat locis nunc ſuis iubet excedere Venetorum iam ſtipendia
profitens. Quę res ſocialium mentes plurimũ perturbauit: Bartholomeoq;
ad perficienda conata animum addidit. Ea enim erat loci : atque hominis
opportunitas: ut eo manente in fide aut de alio itinere cogitãdum Colio eſ
ſet: aut in Lemoniam nõ ſine magnis periculis deſcendendum. Vaſtare igi
tur eius agrum coepit Federicus: eo grauiora inferens detrimenta : q̧ matu
ræ iam fruges in aruis erãt : paſſimq; pro commeatibus metebãtur: Quod
quidem Bartholomeo maturandi tranſitus cauſam deditttimenti ob cre-
bras q̃ ad eum afferebantur querelas: ne homo alioquin uarius etiam impa
tientia incommodoꝝ: noua interim cõſilia caperet. Igitur aduentu hoſtis co
gnito: Feretranus: cum adhuc par uiribus illi nõ eſſet : locum autem in quo
erat non ſatis tutum arbitraretur: ulterius progreſſus loco munitiſſimo ca-
ſtra poſuit : eo quidem cõſilio ut copias ſociales quæ iter dicebantur ingreſ
ſæ minoribus periculis expectaret: nec tamẽ: propoſitum tenuit cum & eę
diutius tardarent q̃ crederetur: & munitionibus Caſtrorum aduerſus poten
tem hoſtem fidendum non iudicaret. Itaque hunc quoque locum dimittẽs
inter oppidum cui Bononienſe cognomen eſt : & Imolam ciuitatem conſe
dit: quorum alterũ Bononienſiũ ditionis erat: altera Tadei Manfredi: quos
utroſq; pro ſocialibus ſentire tunc erat opinio .

Inter hæc Colius tranſmiſſo iam Pado in agrũ Imodenſem peruenerat:
atq; eis in locis caſtrametari parabat unde intercludere Feretranum com-
meatibus poſſet. Sed ille conſilium pręuidens præterita Imola ad Pontem
Legium progreſſus eſt: Bononię ad quartum miliare propinquum: quę ci-
uitas multos iam annos Sforcianorum fidem ſecuta : etiam tunc ueterem
clientelam ſeruabat . dederat autẽ ſpem Colio Taddeus: cũ adhuc in Trãſ
padinis ageret : deficiendi ad eum cum primũ Imolam propius acceſſiſſet:
putans tardatura nimium præſidia foederatorum eſſe: & nullo interim de-
fendente omnem ſibi quęrendę ſalutis rationem honeſtam futuram. Nam
antea ſine uiolatæ fidei ſuſpitione cum illorum faceret ſtipendia: non poſſe
id fieri uidebat : nec ſtatuebat ob leue militiæ cõmodum de ſumma rerum
ſuarum periclitari. Verum poſt paulo nunciis cõfirmatus : quibus ſignifica
batur Sforcianos ad fines Agri Bononienſis iam perueniſſe : magnumq;
equitum ac peditum numerum ducere: Galeaz autem Sforciam copiis to-
tis præeſſe: Aragonenſeſq; ducente Alfonſo Chiuara per Tuſciam prope-
rare: remiſſiora omnia coeperat Bartholomeus reſpõdere: nec erat illi obſcu
rum propinquitate auxiliorum id prouenire. Quam ob cauſam grauiter in
dignatus ; occupatis uno ĩpetu Bubano: Mordano: & Bagnaria ; quę ſunt
agri Imolenſis Caſtella : ad ipſam ciuitatẽ caſtra poſuerat: totiſq; eam uiri

bus cœperat obſidere:nec ſegnius per Taddei coniugis fratrem: qui apud ſe militabat:animum eius ad promiſſam defectionem ſollicitabat. Quod intelligens Federicus:timenſq; ciuitati:quam nō minus uxoris:q̄ mariti im perio regi ſciebat:ad oppidum celeriter regreſſus:quod Beati Petri dicitur: ſeptimoq; ab hoſte miliario aberat: ſeptingentos notæ audaciæ prætoria nos:cum iis equites centum Imolam iubet contendere: qui urbem ingreſſi præſidio contra obſeſſorem ſint:& in officio Taddeum contineant. Illi uero: &ſi undique circumfuſo exercitu operoſam rem cognoſcebant:tamen uirtute uſi :obnittentibus fruſtra obuiis imperata fecerunt. Quæ res omnem defectionis: atque obſidionis rationem Bartholomeo reddidit duriorem. Inter hæc nunciatur Sforcianos:& Aragonenſes quos dixi: Bononiam propinquare:numerumque omnem credi ad turmas delectorum equitum ſexaginta: peditumque milia circiter duo:quæ quidem biduo illo debeant Federico coniungi: & ad liberandam obſidione Imolam properare. Non putauit eum impetum expectandum Bartholomeus:ſciens equitatu: qui nondum totus ad eum conuenerat:inferiorem multo ſe eſſe: nec niſi aduerſis conditionibus in conſpectu inimicæ ciuitatis geri rem poſſe. Itaque relicta Imola:in ea caſtra recepit exercitum:quæ ab initio Federicum metatum prædiximus cum ad ſe ire Colium intellexit:putans propter propinquam Fauentiam ſubuectiones omnes rerum neceſſariarum ſibi q̄ hoſtibus expeditiores futuras. Sed cum illi dimicandi cupidi mox affuiſſent: locaſſentque ita caſtra coniuncta caſtris:ut uallo tantum:ac foſſa diuiderentur:ueritus ne in tanta uicinitate uel neceſſario decernere cogeretur:uel turpiter continere exercitum:per ſpeciem oppugnandorum locorum hoſtilium Caſtrocarum Florentinorum oppidum contendit:eo fidentius obſidionem aggreſſus:q; inter Fauentiam:Forliuium:Rauennamq; medium: inimica fœderatis loca: ſuperiora omnia ſibi efficere uidebatur. Sed hoc eius conſilium intuitus Federicus:recepto primum Bubano:quod aduentu hoſtium fuerat occupatum: & firmo illic præſidio conſtituto: ad premendam obſidione Fauentiam cōuerſus eſt:caſtraq; eo in loco conſtituit:unde quottidie & pugnare in portis:& uaſtare late omnia: reliquumq; quod in agris ſegetum erat poſſet aſſumere.quibus incōmodis iterū adductus Bartholomeus:maxime q; ab Aſtorgio diutius ferri nō poterant: timendūq; erat:ne dolore tantarū iacturarū impulſi ciues:ciuitatē hoſtibus dederēt. Venetis quo i loco res eſſent ſtatim perſcribit: aduerſariorū uires: ac ſuas proponit; docetq; in tanta tenuitate copiarū nonmodo illos diſtineri nō poſſe: ſed ne ipſum quidē ſine detrimento in propinquo conſiſtere. Proinde orat quas cōtrahere undiq; poſſint copias ſine mora ad ſe mittant: futurum breui ut ita

agant:ut magnis ſuæ Reipublicæ incommodis exercitum reduci trans Pa
dum oporteat. His nunciis permoti Veneti: quorum magis q̄ Bartholo-
mei: uel exulum agi cauſa iam uidebatur: tempore non interpoſito mit-
tunt ad Alexandrum Sforciam: & Herculem Eſtenſem: nonnulloſque mi
litares eorum Præfectos: qui magnis obteſtationibus agant: ut quanta ce
leritate poſſint ad Bartholomeum conueniant. Ipſi quoq; priuati ſtipendii
omnes: qui in hibernis adhuc reliqui erant: eodem iubent contendere: lega
tumq; ex ſua nobilitate adiiciunt: qui ad exercitum ueniens ſpectator omni
um quę fiant: & cognitor ſit. Hac auxiliorum ſpe recreatus Bartholomeus
Fauentiam præmittit: qui aduentum eius ſignificent: moxq; ipſe cum toto
exercitu ſubſecutus: ad muros ciuitatis cōſedit: loco ſic opportuno: ut cum
liberi ſibi ad hoſtem impetus eſſent: ipſe tantum nec offendi ulla ui poſſet:
nec inuitus ad dimicandum compelli. Expectabantur his in caſtris impera
ta auxilia: nec interim militum cuiquam excundi ad pugnam fiebat pote-
ſtas: cum tamen ad munitōnes uſq; inſtructi hoſtes ſæpe accederent: & de
certandi copiam facerent: quod profecto moleſtiſſime ferebant Coliani: do
lentes timiditatem: & ignauiam aſſiduis uociferatōnibus immerentibus ex
probrari. Poſt uigeſſimum tandem diem Alexander Sforcia cum omni euo
catorum numero peruenit ī caſtra: qua acceſſione cum numerus equitum
iam pene par eſſet: peditum autem ſuperior fuiſſet: uiſum Bartholomeo eſt
fidentius ſe hoſti oſtendere. Erant cuiq; eorum turmæ equeſtres circiter no
naginta: Bartholomeo autē peditū milia ſex: Socialibus tria: fereq; ex om
ni Italia militares copiæ: quæ ubiq; erant paucis exceptis in bina hæc ca-
ſtra conuenerant. Fiebatq; operęprecium intueri præſtantes utrinq; Duces:
atq; omnium rerum inſtructiſſimos exercitus: in quorum dextris quattuor
maximarum ciuitatum fortunę non dubie gerebantur. De ſocialibus tamē
maior erat uirtutis opinio: ꝙ ex uetuſta Sforcianorum: Brachianorumq; mi
litia uidebantur electi. Apud Bartholomeum uero quod potiſſimum erat:
id ex ueteranis quibuſdam fiebat: qui longa ſub eo ſtipēdia fecerant. iis ad
debatur Alexander quem dixi: multis in Italia bellis nobilitatus: quo etiam
Duce quadriennio ante: Iacobus Picininus Andegauenſiū Dux apud Tro
yam Apuliæ fuerat profligatus: tunc autem ex indignatione aduerſus Fer-
dinandum cōcepta Venetos adiuuabat. Igitur ſocialium copię: quę trige
ſimum iam diem iiſdem in caſtris deſederant: ſiue ꝙ auctis hoſtibus alie-
num locum timerent: ſiue ꝙ proximis quibuſq; conſumptis longius cum
periculo pabulari eſſet neceſſe: mouere inde inſtituunt: atq; ad obſidēdum
Mordanum oppidum proficiſci: eo conſilio: ut ſi inſecutus Bartholomeus
decernere æquo loco uellet: pugnæ temptaretur fortuna. Prius tamen le-

uia quędam prœlia commiſſa ab equitatibus ſunt: in quibus Forliuii præ-
fectus Pinus: graui accœpto uulnere pene eſt intercœptus. Bartholomei
quoq; exercitus dolis temptatus. Triduo etenim ante diſceſſum pronuncia
to more militari in diem ſequentem abitu: mane ad egreſſus oſtētationem
tabernaculis detenſis: ſarcinas collegerunt: & frequentes fumos ad ſtatio-
nes militum excitauere. ipſi interim ad pugnam inſtructi intra uallum ſe
continebant: ut ſi Coliani oppugnaturi extremum agmen effuſo: ut fit: exer
citu ſequerentur: in eos incidentes facile perturbatos opprimerent. Sed
cum Bartholomeus inſidias ueritus: ippotoxotas tantum quoſdam ſpecu-
latum quæ fiebant miſiſſet: iiq; propius caſtra accedentes conſilium agno
uiſſent: fruſtrata illorum ſpe: ſine detrimento ad ſuos reuerſi ſunt. Poſtridie
ad uerum moturi caſtra edixerunt Duces ne qua in diſceſſu tabernacula in
cenderentur: Tubarum ue fieret ſignificatio: ſed contempto edicto: ut in
multitudine accidit: aut minus ītellecto: accidit mox: ut paucis quibuſdam
incenſis flamma illico uento de lata: quicquid tabernaculorum ubique fuit
appræhenderet: quo factum eſt: ut denſitate fumi: atque ignium proſpectu
adempto: paſſim cuncta tumultibus replerentur. Obtulerat ea perturba-
tio bene gerendæ rei occaſionem Colio: ſi fortunæ beneficio uti potuiſſet:
Sed dum uel ætate: uel conſilio remiſſius adminiſtrat cuncta: magiſque ad
ſe tuendum: q̄ propugnandos hoſtes intentus eſt: impune illis hunc ca-
ſum permiſit. Igitur Federicus non ultra uicum progreſſus: qui Beati Pro-
ſperi nuncupatur: ſequenti die meridiano tempore Mordanum acceſſit:
bombardiſque Bononia accitis: munitionumque dimenſo opere: obſidio-
nem acerrimam præparabat: id uolens ut ad ignominiam retenti tot di-
es: ſine pugna exercitus etiam Mordana expugnatio: quæ ante oculos
fieret: Bartholomeo ad dedecus, adderetur. Sed conſiderans ille quanti
ad opinionem hominum ea res pertineret: motis & ipſe caſtris ad op-
pidum Salarolum Fauentinæ ditionis proceſſit: miliaribus quinque Mor
dano propinquum: Credens in tanta caſtrorum uicinitate Federicum te-
pidiorem ad oppugnandum futurum: ſed huic conſilio opportunius ali-
ud fortuna adiunxit: etenim præſidium militare: quod Bubani a ſocia-
libus impoſitum diximus: nullo interim cohercitum imperio: aſſiduis de
trimentis oppidanos affecerat: Fueratque per ſingulos dies ea rerum in-
iuria: ut non alio iam q̄ hoſtes loco habiti uiderentur. Quod illi cum
ferre ultra non poſſent: de ſecunda ad Bartholomeum defectione miſ-
ſis nunciis agunt: moxque compoſitis inter ſe omnibus: Nicolaum quen
dam ab oppido Medicina Colianæ turmæ præfectum: intra oppidum
noctu recipiunt: & Bartholomeo ſe dedunt. Quo ex tempore non me-

diocris fieri cœpit rerum conuerſio: Ita ut qui antea tam audacter fue-
rant inſecuti: iniecto metu nunc cederent. Etenim uno eodemq; nuncio
certiores facti Bubanum in poteſtate hoſtium eſſe: quod breui interiecta
planicie duobus tantum miliaribus aberat: & Bartholomeum motis ante
lucem copiis inſtructo agmine propinquare: nullo ad cognoſcendum ſum
pto ſpacio ſublatis tentoriis ad uicum quem dixi: Beati Proſperii trepida fu
ga reuerſi ſunt: Atq; ita ſub Imola conſedere: ut primorum tabernacula pe
ne muros contingerent. Bartholomeus Bubanum prætergreſſus non eſt.
Eam q̄ ſecuta eſt: noctem totam ſociales ſub armis ęgere: rebus ſuis ita ti-
mentes: ut cum pauci quidam: ut fit: in nonnullos impetum feciſſent: qui
nouiſſimo loco temptoria fixerant: toto exercitu ſit trepidatum. Poſtridie
Mediolanenſium Dux annos uiginti & ſex natus: qui per eos dies ad Bar-
tholomei caſtra ſe oſtentans: iactantia iuuenili ſæpe illum ad pugnam
uocauerat: cum pridianæ fugæ repugnantibus cæteris auctor fuiſſet: tunc
autem propter uicinam Imolam auxiſſet metum: quam ad Bartholome-
um in noua fortuna conceſſuram putabat: a Tadeo contendit: ut obſidem
ad ſe filium mitteret: negans alia conditione eo in loco diutius permanſu-
rum. quod ille cum præter eius expectationem ſine mora ægiſſet: formidi-
ne non tamen depoſita: relicta indiſcrimine amiciſſima ciuitate: nullo indi
cto militibus ordine: profligato aſſimilis: ad Caſalecium uenit miliario de
cimo a Bononia poſitum: quo in loco licet undiq; ab hoſte tutus eſſet: quoſ
dam tamen ex ſuis rogaſſe fertur: an & ibi extra periculum eſſet. Hoc ab iis
ego dictum cognoui: qui requirenti: & trepido affuerunt. Moleſtiſſima ea
res Federico: totiq; exercitui fuit: ſatis intelligenti his iam duabus pertur-
batis fugis partam ante eam diem æſtimationem pene ammiſſam: biſq;
uniuerſum exercitum uano metu in diſcrimen adductum: aliena cunctatio
ne magis q̄ ſua prouidentia conſeruatum. Sed non minus de uenturis anxi
us erat: q̄ de præteritis angeretur. Videbat enim illo præſente: nil a ſe uel
quoquam adminiſtrari utiliter poſſe: q̄ dignitate & numero militum cæte-
ros antecedens obtemperari ſibi in omnibus poſtularet: animoq; in pericu
lis trepido retineri ad perſiſtendum non poſſet. Accedebat impatiẽs mili-
tię ualitudo: ſua magis: q̄ eorum pro quibus pugnaret captans commoda:
mens quoq; ad explendos affectus omni licentia preceps. Quibus incõmo
dis adductus Federicus: ſimul q̄ ſpem ſalutis in ſe uno poſitam ſentiebat: ſi
ne mora Florẽtiam mittit: qui paucos prĩcipes ciuitatis ſecreto alloquant:
doceantq; quanto periculo bellum geri neceſſe ſit ſi Dux agat in caſtris: &
enim uel turpiter cedendum eſſe ſemper: uel incommodum graue aliquod
capiendum. Proinde dum tempus eſt communibus rebus proſpiciant. Flo

ſentini: qui aliunde eandem difficultatem cognouerant differendum non ra ti: per ſpeciem captandi ſecū conſilii: cum Duce agunt uti relicto in caſtris exercitu mature Florentiam ueniat: futurum aientes ſua pręſentia ut de tota ratione proſequendi belli: ſoluendorumq; ſtipe-ndiorū: quæ alioquin grauia uiderentur: deditiſſima illi ciuitas conſtantius ſtatueret. quod quidem ignarus rei iuuenis cum libenter ęgiſſet: adminiſtratio tota ad Federicum conceſſit. Interea Bartholomeus Sforcianos inſecutus ad Caſtellum Guelfum acceſſerat: non totis quattuor milibus paſſuum a caſtris hoſtilibus diſtans. Erat per eos dies frequens opinio parare illum in agrum Parmēſem irrumpere: q; ſummo in Ducem odio eſſet: a quo impedita ſua cōſilia cerneret: & ab altera factionum quibus ea ciuitas ſæpe diuiſa eſt: uocari iudicaretur. Eam ob cauſam Federicus ad Ricardinam fluuium ſubito illum præueniens: in ulteriore ripa quę occidentem reſpicit caſtrametatus eſt: tranſitu quoad poſſet uenientem hoſtem prohibiturus. At Colius biduo tantum iiſdem in caſtris moratus: tertio die copiis eductis ad eandem Ricardinam tendebat: poſiturus & ipſe ad citeriorem ripam caſtra. Hoc aduentu cognito: Federicus æſtimationis ſuæ non ſtatuens ad eundem fluuium hoſtē conſiſtere: ſubito exercitum omnem producit: turmiſq; in aciem compoſitis aduerſus Bartholomeum: cum eſſet paulo poſt ſolis ortum: cōtendit: equitatui fidens: qui in patentiſſima ac nullibi impedita planicie ſuperior uidebatur futurus. Leua orientem uerſus ibat Federicus: dextra in occidentem ueniebat Bartholomeus: quod latus & paludibus: quæ ad Padum uicinum pertinent: & locis editioribus pediti q̄ equiti aptius putabatur. ea uiæ diuerſitate factum eſt: ut cum uterq; ſe ſuo loco contineret: neuter in alterum antemeridiano tempore iciderit. Progreſſus ad milia paſſuum ſex: Feretranus exercitum reduxit in caſtra: putans ea die Bartholomeum mutato conſilio ad caſtellum Guelfum manſiſſe. Exarmati itaq; erant iam milites: & curandis corporibus dabatur opera: cum ſubito ab exploratoribus: qui in eam partem præmiſſi erāt: affertur primas hoſtium copias Alexandro Duce ad fluuium perueniſſe: & Bartholomeum cum omni peditatu confertaq; equitum acie ſubſequi: locum autem ſtatuendis caſtris ad duo milia paſſuum inferius delegiſſe. quo intellecto: Federicus nō expectandū ratus donec ſtationibus iam collocatis difficilior oppugnandi ratio fieret: armari ſubito exercitum iubet: turmaſq; in aciem ſtructas antecedentē ſe ſequi. ipſe ripam ſuam obſeruans in hoſtem ducebat: omnibus ad pugnam ordine præparatis. Alexander primo aduentu ſuo de hoſtiū conſilio ueritus id quod mox accidit: agere adhuc omnes ſub armis iuſſerat: donec cum reliquis ueniens Colius tutam figendorum tabernaculorum facultatem præberet: ſed illi ut

in noſtrate hac militia ſæpe contingit:imperio non obſeruato:ad curam pro
curandę quietis depoſitis armis ſe uerterant paucis omnino exceptis:quos
non tam ducis non ſui metus:q̃ facti dedecus in officio continebat. Iter diei
illius ad milia paſſuum uiginti Colianis militibus fuerat:menſe quidem Iu
lio:cum immenſiſſimi ęſtus eſſent. Huc addebatur: quod hora diei iam no
na nemo uel ſui:uel equorum curandorum habuerat facultatem. Igitur Fe-
dericus ut hoſtes ad alteram ripam in conſpectu habuit: Alexandrumq; pro
ſpexit magno ſtudio ĩ aciem turmas reducere:exq; numero equitum ac pe
ditum qui ſecum uenerant:opportunis locis pręſidia collocare:uocatis ad ſe
celeriter militaribus præfectis:digitumq; in Colianos intendens:hi inquit
cõmilitones quos uidetis hoſtes noſtri ſunt; Ad pugnam inuitus uenio: no
ſcens quanta unum in diſcrimen adducam:ſed quãdo huc loci proceſſimus:
neceſſitate meo iudicio eſt dimicandum. etenim ſi conuertimus aciem aut
inſequentur illi nos:ſi uiri erunt:cedenteſq; opprimentiaut ſi abire permit-
tent: hoc erit factum noſtrum apud omnes infamius:q; in eos pugnare nõ
fuerimus auſi:qui terga noſtra timuerunt. bono eſtote animo:ac fortiter di
micate. melior noſtra in hoc prœlio conditio:q̃ hoſtium eſt. defatigati illi
& ieiuni arma non ſuſtinent:nos curatis corporibus ad pugnam integri ue
nimus. ſine lege illi:ut uideo: huc & illuc errant:noſtri omnes ad ſigna ſe cõ
tinent. Eſtote memores antiquæ uirtutis fideiq; his datæ:pro quorum liber
tate arma ſumpſiſtis. Id præſenti bello a Venetis queritur: ut ereptis quæ
poſſident cæteri:in eorũ ſeruitutem cuncta perueniant. Nos ut dignitatem
& fortunas iis cõſeruemus: qui in pace agentes aliena ambitione in has diſ
ficultates adducti ſunt. Sperate Deum tantę iniquitatis in hoc prœlio ulto
rem futurum. Dum hæc a Ducibus agerentur Prætoriana Aragonenſium
cohors:quæ ad alteram Ricardinę ripam ſtationem habebat: pariter cum
equitatu progreſſa: ĩ hoſtes iam impetum fecerat:& ad munitiones eorum
uehementer pugnabat:loco tantum ſe continens qui inter ripam: & per-
petuas agrorũ ſcrobes medius linquebatur. Nec ſecius a Colianis magno
animo reſiſtebatur; quos Alexander tuendæ ripæ cauſa in eam partem di
miſerat. Roberto Seuerinati Florentinarum copiarum Duci prima cuſto-
dia exercitus ea die more militari obuenerat:pugnandumq; illi propterea
ante alios erat. Igitur tranſmiſſo fluuio cohortemq; celeriter cõſecutus: ubi
uidit locum in quo certabatur expletum pugnatoribus eſſe:& nec ſpacium
dimicandi ſuis relinqui:ſcrobes tranſgreſſus in agro uicino: quod grandi
iam canabe ſatum erat:aliaſq; item ſcrobes orientem uerſus habebat:alte
rum cum Colianis prœlium inchoauit. Eodem etiam tempore Robertus
Vrſinus bellator inſignis ad turmas nonnullas delatus:quæ ad occidenta

lem ripam præſidii cauſa paulo inferius conſidebant: magnis eas uiribus
propellere nitebatur. Ita tribus in locis uno ferme tempore congreſſi hoſtes
ſumma contentione pugnabant: nec alteri alteros loco poterant dimouere.
Videns Federicus iuſto prope iam prœlio decertari: & rem negligendam
non eſſe: ad Canabem ſe illico contulit: ubi & hoſtium plus: & periculi eſſe
uidebat. Turmas autem omnes: quæ ſecum ad quinquaginta reliquæ erāt:
Corrado ex Ducibus Sforcianis uni regendas permittit: iubens ut: niſi a ſe
uocaretur: nullam omnino ſineret Ricardinam tranſire. Alfonſum quo-
q; qui ut dictum eſt ſummę Aragonēſium præerat: cum delectis equitibus
ſubſidio prætorianis iubet ſuccedere: quos premi iam ab hoſtibus appare-
bat. Horum ducum aduentu reſumpta ualidius a ſocialibus pugna eſt: &
maiori impetu cœpta res geri. At uero Alexander: qui ab initio frequentes
nuncios ad Bartholomeum miſerat quarto adhuc miliario ſubſequentem:
celeraretq; illum monuerat: proſpectis: ut in tumultu licuerat: neceſſariis re
bus: circuibat acies nomine appellans quemque: & ad pugnam accendens.
Turmas quoq; ex itinere uenientes in eas partes ducebat: quæ maiori-
bus præſidiis uidebantur egere. eos etiam qui tabernaculis antea procu-
randis exarmati erant: armari ſubito: atq; ad ſigna conuenire edictis con
tinuis imperabat. Oppoſuerat autem Roberto Vrſino Deiphebum ex
Anguillaria ueterem familię ſuæ hoſtem: & Alfonſo Ghuiaræ Silueſtrum
placentinum ex Brachiana militia. Contra Federicum autem: & Robertū
ipſe ut plurimum ſupra ętatis uim: & ualitudinis procurabat. Dum in hūc
modum acriter pugnatur: Bartholomeus iam cū reliquo equitatu: ac quat
tuor ferè milibus peditum: quos ad impedimēta ſecum habebat: maturato
itinere in caſtra peruenerat: protinuſq; inſpectis omnibus quæ gerebantur:
arces ex ſuorum numero confirmauit: atq; animum totis copiis addidit.
Erat autem magna utrinq;: ut ī hac noſtra militia hominum cædes: ſed ma
ior equorum: peditibus Colianis undiq; circumfuſis: ex ſcrobibuſq; feretra
nos longuriis baliſtiſq; inceſſentibus. His uero minoribus Bombardis:
quas germanico uerbo ſpingardas uocant ex ulteriori ripa in eos craſſan
tibus: hoc modo uſq; ad duodecimam diei horam continenter pugnatum
eſt: cum ab ambobus de ſumma rerum ſæpe ſit dubitatum: & neutri moue
re alteros loco potuerint. Feſſi autem erant omnes pugna ſimul & ęſtu: ſed
Coliani imprimis: quos pręter incommoda certaminis fames etiam: lon-
giuſq; iuſto iter: languidiores reddiderat. Itaq; primis iam intendentibus te
nebris communi uoluntate ſignum receptui datum eſt: & prœlium direm-
ptum. Coliani figendis tentoriis: curandiſq; corporibus indulſerunt: ſocia-
les in caſtra reuerſi ſunt. Mane diei ſequentis ambobus exercitum recen-

ſentibus repertum eſt a Federico quidem milites ducentos: ęquos uero ſu
pra ſeptingentos in prœlio cecidiſſe: a Bartholomeo dimidio fere plus ho
minum: equorum autem ad eundem numerum: minus uulneratorum ma
gna utrinq; inuenta eſt multitudo: plauſtris poſtmodum in proximas ciui
tates euecta: nam fere ſtrenuus quiſq; qui pugnę affuerat: aut ceciderat in
acie: aut grande aliquod detrimentum accœperat. In his Hercules eſtenſis
poſt multa fortitudinis edita opera deſinēte iam prœlio ſpingarda ictus ad
Borſiū fratrē pene ſemianimis relatus eſt. pauci captiui pari utrinq; iactura
abducti ſūt. Intellectū ē poſtea ab his q rei militaris uſu iudicare hęc ſolēt:
haud dubie futurā fuiſſe apud ſociales eo die uictoriā: ſi ab initio cū īparati
ac perturbati Coliani erāt: Bartholomeuſq; aberat: totis illos copiis eſſent
adorti. Verum dū Federicus ſiue timore: q de libertate Italiæ uno illo prœ
lio decerni uideret: ſiue conſilio: q totum ſimul exercitum fortunę obiicien
dum non iudicaret: ferri in hoſtē differt: & quadraginta ſolas turmas ad pu
gnam adhibet: factum eſt: ut & cunctatio componendis præſidiis ſpa
cium Alexandro daret: & oppugnantium paucitas ſuſtineri facile a defeſſis
pluribus poſſet. Eodem die Bartholomeus copias omnes in armis habuit:
ueritus ne Federicus turmarum quinquaginta fiducia quæ adhuc illi inte
grę erāt: ad ſe impetum faceret: cuius omnem exercitum pridiano prœlio
fatigatum ſciebat. Sed cum illum quoq; non inuitum quieſcere intellige
ret: mane ſequenti longius ab hoſte abiēs ad Molinellam conceſſit: oppor
tuno ad quietem loco: & qui perpetuis a tergo paludibus: dextera autem &
leua duobus fluminibus circumcluſus: unum eūq; peranguſtum ad ſe adi
tum aperiret: Quem ille firmo præſidio muniēs ab omni incurſu hoſtium:
in tuto ſuos continuit. In his paludibus poſt dies aliquot magno apparatu
pontem ſuper extruxit per quem uia breuiori trāſmittere exercitum poſſet:
ſiue q in Parmenſem: ut ante dictum eſt: ducere cogitaret: ſiue q ea ſignifi
catione reuocari domum Sforcianos uellet: quorum eſſe inter ſociales ſum
mam uirtutem cognouerat. iamq; impedimentorum plæraq; ad præpara
tas ſcaphas erant conuecta. Quo metu illi adducti relicta ſine mora Ricar
dina: ad pontem Poledranum paulo ſupra Bartholomeum ſe contulerant:
uel prohibituri illum tranſitu ſi conaretur: uel ſi diuerſum cœpiſſet iter: Par
mam ante uenturi: quam ad nouandas res excitatam conſtabat. Erant au
tem hęc ad pontem caſtra ſic Colianis incommoda: ut cum pabulari an
guſtiſſime cogerētur: tum neceſſariorum cauſa progredi longius ſine detri
mentis non poſſent. Interea Mediolanenſium Dux crebris matris ſuæ litte
ris: quæ adminiſtrationi ducatus abſente illo præerat: Mediolanum reuoca
batur: accœperat enim de Bartholomei conſiliis: proximoſq; Sabaudienſes

Venetorum impulſu ſumpſiſſe arma:atq; ab Alpibus iminere nunciaban-
tur.Quamobrem Florentia cõfeſtim diſcedens:atq; ad ſuos reuerſus: Fede
ricum cæteroſq; trepidationibus quottidianis coegit:uti ad fines agri Bo-
nonienſis occidentem uerſus procederent: ſupraq; Semogiam amnem con
ſiderent:unde ſibi q̃ hoſti breuior in Parmenſem reditus fieret.Quo diſceſ-
ſu factum eſt ut Coliani:qui propter uicina prius caſtra magnis difficultati
bus premebantur:eis iam longe poſitis expediẽdorum omnium acciperẽt
facultatem.Eo quoq; in loco dies paucos moratus :ualidiſſima Sforciano-
rum parte abducta Parmam contendit ſumma Florentinorum indigna-
tione:ac Regis:qui ſupra modum dolebant breuiſſimi temporis impatien
tia:quo apud Poledranum nullis precibus retineri potuerat:partam pene
uictoriam de manibus cecidiſſe:cum Bartbolomeo neceſſariorum iam ino
pia:quam ultra decimum diem apud Molinellam ferre non poterat:aut do
mum tranſmiſſo Pado redeundum eſſet : aut Rauennam iactura exercitus
concedendum.Hęc cum apud utroſq; rerum eſſet conditio:interuentu in-
terim Borſii ducis inducię certorum dierum inter eos ſunt pactæ:addita le
ge qua: tamdiu illæ putarentur ualere : quoad militari more alterutris re-
miſſę ab alteris eſſent. Quibus indutiis quietura omnia in hiemem uſq; fa
cile uidebãtur : niſi a Ferdinando Rege miſſa iterum prǽſidia earum tollen
darum occaſionem dediſſent. Etenim ille qui ab initio uariam Mediolanen
ſis mentem ĩtuitus:timuerat ſemp ne iuuenili impetu aliquo:cum maxime
præſentia ſua opus eſſet:copias intra fines reduceret:atq; ita exinanitũ exer
citum hoſtibus proderet:florem equitum qui apud ſe reliquus erat:redactũ
in turmas quattuordecim maiori natu Alfonſo filio ducendum ad Federi-
cum tribuerat.Hanc itaq; manum cum properare ad ſe per Tuſciam Coli
us accepiſſet :motis ſubito a Moinella caſtris:eodem quo uenerat itinere
Bubanum regreſſus eſt:Quem non multo poſt : ſociales cõiunctis iam co
piis ad Seluſtam fluuium ternis ſtationibus ſunt cõſecuti .Cumq; in proxi
mo locaſſent caſtra miſſo ex conſuetudine caduceatore inducias hoſtibus
remiſerunt.Bartholomeus Bubano dimiſſo bagnariam primo:mox ĩ agrũ
Rauennatem reduxit exercitum:tranſfugiis ad hoſtem continuis maxime
diminutum.Sociales Venetorum fines non auſi contingere:ne apertum in
tuliſſe bellum iudicarentur Fauentiã iterum conuerſi:ex ualle opulenta quę
a decurrente flumine Senia nuncupatur:intactaq; in eam diem erat :quotti
dianis excurſionibus prædas innumeras adducebant: cuius cuſtodiæ cum
Aſtorgius aduerſus tantum exercitum ſatis non eſſet:miſſi a Bartholomeo
equites nonnulli ſunt ac pedites: qui poſt Paulo in turmas ſocialiũ inciden
tes turpi fuga ſunt diſſipati.Ex in Federicus oppidulis quibuſdam hoſtium

oppugnatis:quibuſdam ad deditionem temptatis:cum nullibi conatus ſuc cederent:imbribus autem aſſiduis ac peſtilentia fatigati milites deduci i hiberna tumultibus flagitarent:parte copiarum in agro Bononienſi dimiſſa: Sforcianis ad Ducem redire iuſſis:reliquos ipſe in Tuſciam hiemandi cauſa deduxit:quorum mox diſceſſu Bartholomeus liberam occaſionem nactus: Douadulam Florẽtinorum oppidum dies aliquot oppugnauit:ac tandem ea potitus eſt:ubi præſidio impoſito in Rauennatem & ipſe ad hiberna cõceſſit:ſocialibus ſero iam auxilium miſſis. In ea oppugnatiõe. Silueſter quẽ dixi:ſaxo de muris ictus:curato negligẽtius uulnerẽ paucos poſt dies ĩteriit: maiore damno obitu tanti uiri accœpto:q̃ Douadula occupata illato.

Iacobi Volaterani Cardi. Papienſis Cõmentariorum liber quartus.

TO tam eam æſtatem Pontifex Paulus copias ſuas quæ ad duo milia equitum erãt: ad Ceſenam Flaminię ciuitatem continuit:monens Ducem earum Neapoleonẽ Vrſinum ut tantum fines a meleficiis petentium:latecõmeatus cuſtodiẽs: quid agẽdum amplius eſſet paratis omnibus expectaret. Cogitabat autem ciuitates nõ nullas eius prouincię:quę partim peccato poſſidẽtium ad ius noſtrum redierant: partim neglectis Põtificibus alienam fidem erãt ſecutæ: in poſſeſſionem ueterem reuocare. Idq; in tanta rerum perturbatõe oblaturũ ſibi caſum aliquẽ iudicabat. Maxĩe aũt ad Forliuienſem ĩtẽderat aĩum:q; præfectus eius Pinus quẽ dixi:necato per ſcœlus fratre dominatũ paulo ante inuaſerat:& plæriq; intus ciues quottidianis incommodis fatigati:redire ad eccleſiam cupiebãt:nunciiſq; occultis de ſe dedẽdis agebãt: Ad eam uero rem q; ĩ proximo Venetorum eſſet exercitus: ſolæ ſuæ copię ſatis nõ uidebãtur. itaq; occaſiones captabat ſedulo: quibus neceſſitate aliqua ſociales ad coniungendos exercitus:recipiendumq; Forliuium poſſent induci. Spondebat autem eo facto ad finem uſq; belli totis ſe eos uiribus adiuturum:per cuius acceſſionem certam habituri uictoriam uidērẽtur: ſed ea cõditio cum ab initio ſocialibus placuiſſet:mox diſſuadente Federico acœpta non eſt. & enim habens ille uicarium ab eccleſia dominatum:cũq; propinquum Forliuio noſtram oẽm eis in locis uicinitatem detrimẽtoſam ſibi putabat: huicq; rei ob eã cauſam magnopere erat aduerſus. Videns ita q; Pontifex exercitus iam in hiberna reductos: recuperãdarum autem ciuitatum ſpem nõ ſupereſſe: q; fereomnes in clientela Venetorum poſitæ etiã a ſocialibus per hæc conſilia iuuarentur:ad componendam pacem curam conuertit:ueritus ne ſi aliis procurantibus per inſtantem hiemem ea conſtitueretur:hoc eſſet deterior ſua omnis cõditio:q; tollendis ab initio diſſenſio

nibus cum ortę ſunt non multum intendiſſe putatus eſt : & ab alienis non
utiq;:ut a ſe ipſo rem eccleſiæ procuratum iri uidebat. Igitur Legatos potē
tatuum:qui in eam diem apud eum ocioſi deſederant:& cum iis patres non
nullos ad id dudum electos conuocare ad ſe ſtudioſius cœpit : totoſq; huic
uni rei dies impēdere:Verum quarto iam in his menſe abſumpto:ſiue ꝙ cō
ueniri aliter inter legatos non poſſet:ſiue ꝙ Venetorum ſuperiore æſtima
tione deponi bellum optaret:indicere ipſe ſuis conditionibus pacem conſti
tuit putans quaſcunq; tuliſſet:eas ſociales continuandi belli metu in benefi
cio habituros . itaq; relicto iam electorum patrum cōſilio miniſtris ipſe oc
cultis diplomata cōficit : tanto omnia tegens ſilentio:ut quid edicturus tan
dem eſſet nemo ne ſigno quidem: ante recitatæ rei horam poſſet accipere.
Ad recitāda quoq; diplomata diem celebrē purificatæ Matris Domini ele
git:atq; ad ædem capitoliuam aſcendit:quæ Ara Cœli uulgo dicta a mino
ribus cœnobitis incolitur.Recitandi inſuper negocium:quo maior adiice
retur auctoritas:Dyacono Cardinali in ſacra ueſte:& mitra ex edito loco at
tribuit.Legatos deniq; omnes adeſſe iuſſit:quaſi quæ mandarentur ſua prę
ſentia accepturos.Qui triſte aliqd occultis rebus ſubeſſe timentes:etſi con
uenire ab initio recuſaſſent:tamen ne perturbarent Pontificem dicto audien
tes fuere .Erat magna hominum expectatio in quam ſentētiam tantus hic
apparatus euaderet:diuerſa a diuerſis commemorabantur:omnium tamen
eo tendebat ſuſpitio:ut Venetorum rem magis q̄ ſocialium crederent pro
curari:ꝙ Venetus ipſe ſuorum ſtudio teneretur:& propter impedita Forliui
enſis rei conſilia:minus iam in cōſilia eſſet propenſus:quos antea ſpe ſuffra
gii multis rebus contra Bartholomeum iuuiſſent.Sed horum mox omniū
ut recitando patuit:hæc ſumma inuenta eſt. Prępferebantur damna innume
ra quibus pręſenti bello labefactabatur Italia:impedimenta quoq; numera
bantur:quibus per eā cōtentionem cauſæ religionis maxime nocebat .Eius
tuendæ neceſſitas lamentis multis ueniebat in medium.Narrabatur porro
inter quos eſſet contentio.Veneti hi dicebant eſſe:ac ſociales. Imperabat
proinde utriſq; pax intra diem triceſimum documentis publicis accipiēda:
quam ipſe ſuo:& ſucceſſorum nomine primus accipiebat.cęteris quoq; Ita
liæ principatibus fiebat poteſtas cui horum uellent intra diem quinquage
ſimum adhęrendi.Porro autem Italorum omnium Dux ad gerendū i Tur
chos bellum creabatur Bartholomeus:ſtipēdiumq; addebatur centum mi
lium aureorum:quod in annos ſingulos his partitionibus eēt pendendum:
milia uidelicet undeuiginti a Romano Pontifice :totidem a Rege & Ve
netis & Duce :a Florentinis autē quindecim tantum :a Senenſibus uero &
Borſio Mutinenſi ꝙ eorum eſſet dominatus anguſtior:quattuor:& a Lu

cenſibus mille.ad hæc uidebatur intra eūdem dierum numerum quæ abſtu liſſet omnia antiquis poſſeſſoribus reddere: Douadulam Florentinis: Tad deo Imolenſi Bubanum atq; Mordanum:intra quem etiam numerum trai icere exercituīn in Epyrum debebat.Interim uero ſtatiua ei in Italia permit tebātur:tertiæ quidem exercitus parti trās Padum in Venetorum ditione: reliquis duabus apud Borſium Ducem:& ciuitates Flaminiæ Rauennam: Forliuium:atq; Fauentiam.Pronunciabantur ultimo loco pœnę non obſer uantibus formidandæ.Eæ erant anathema: imprecatio: & ſacris omnibus interdictum. Quarum expiationem cum nō habeat maiores eccleſia: ſibi tantum & ſucceſſoribus reſeruabat.Atq; huius totius imperandæ pacis au ctoritatem ex canone Agatenſis concilii uidebatur elicere: cuius hæc uer ba in commentario decretorum habentur.ss. Placuit ut quicunq; odio aut longa inter ſe lite diſſenſerint:& ad pacem reuocari diuturna obſtinatione nequiuerint:a ſacerdotibus ciuitatis ante omnia arguantur:quod ſi inimici cias deponere pernicioſa intētione noluerint:de eccleſiæ cœtu iuſtiſſima ex communicatione pellantur.ss.omnibus itaq; in magna hominum frequen tia recitatis:cum mox ad Venetos:& ſociales per eorum legatos eſſent or dine nūciata: Veneti quidem intra dies legitimos ſine difficultate ſingulis aſſenſere:Sociales uero accepta tantum pace conditiones eius omnes uno conſilio repulere: factum Pontificis non mediocriter admirati:meminerāt enim damnata ſępius ab eo fuiſſe in ſenatu & apud alios Bartholomei ince pta:Prædonem illum appellatum:turbatoremq; quietis: Venetos autē in iuſtos:quorum uel permiſſu:uel uoluntate ea eſſet molitus.Sciebāt quoq; ſe coactos cū tranquilla fruerentur pace ſumpſiſſe arma non uexandi cuiuſ q̄ cauſa:ſed ſua tantum tuendi:quorum etiam ſumendorum incitamentum ipſe dediſſet:q; & multo ante Bartholomei motum prænunciaſſet:& ad cō munem ſalutem inter ſe fœdera ſuaſiſſet: grandem porro in hoc bello con ſumptam pecuniam:quamplurima detrimenta ſuſcepta:uoluntate Dei re pulſum tandem hoſtem eſſe: eoq; exercitum eius adductum: ut uicto ſimi lis in agrum Rauennatem refugerit:Pro pœnis autē quæ tantis iniuriis de bebantur pręmium nūc ex tota Italia peti:uictoribuſq; imperari tributa q̄ uictis pendantur. Huc accedebat q; tutam rem non iudicabant tanto ſti pēdio manifeſtum hoſtem augeri:qui ut municeps Venetorum eēt:& ſuæ magis q̄ alienę reipublicæ auditurus imperia uideretur.Attendebant quo q; ætatem eius extremam:quæ cum molliorem nuper Italiæ militiam ferre non ualuiſſet:nimirum ad externæ aſperitatem incōmodam iudicabāt;Du cem quidem tantam rem poſcere nō animo ſolum: ſed corporis quoq; uiri bus fortem:Agatēſis autem concilii canonem quem uelut clypeū facti prę

tenderet non opportune in eam rem deriuari: De priuatorum odiis non pu
blicis contentionibus ſenſum illius eē: nec imperari ab eo cōditiones pacis:
ſed quam ipſi nō reſpuant: Nullas ſibi cum Bartholomeo inimicicias: nullū
odium: nullam obſtinationē futuram: quę ſint canonis argumenta: ſi poſi
tis annis uexare ſe deſinat: Hæc uero omnia ſi econtra illi ſecum ſint: & gra
tis ſuſcœpta eſſe: & ſuo damno non alieno poni debere: ſibi quidem ꝙ pro
Italorum libertate certaſſent laudem & pręmia: ꝙ tanta ſtipēdia facereꝗ: &
tot icommodis agi aliena improbitate eēnt coacti: ſatiſfactionem etiam le
ge deberi: Venetis Bartholomeoꝗ ſatis ſuperꝗ eſſe debere ꝙ bello inferio
res pacem beneficio ſuo accipiant: Ad iniuſtas conditiones nec poteſtatē
in ſe Romano Pontifici eſſe: nec ullam ſuæ reipublicę uoluntatem. His at
ꝗ huiuſmodi rationibus imperata Pauli declinabant Sociales: ſed contra
ille quantum poterat contendebat: ut placatis aīs ad Venetorum perduce-
rentur exemplum: totūꝗ huic uni rei ſine itermiſſione ſe impendebat: nunc
precans: nunc pollicens: nunc ſi diſſentirent: adhęſurum ſe Venetis mini
tans. Fiebatꝗ eo laborioſior ſua omnis anxietas: ꝙ priuati conſilii: nō ſena
tus decreti conditiones eſſe illas ſciebat: earumꝗ reiectarum culpam in ſe
unum referri dolebat. Nec ignorabat quantum ad æſtimationem Romani
ſacerdotii additura uidebantur ſi eſſent recœpta tantum: demptura cogno
ſcerentur ſi non pareretur. Mutare quoꝗ ex his quicq̄ uel tollere minus ob
eam cauſam licebat: ꝙ frequenter iam quaſi minabundus. Legatis edixe
rat epoturum ſe ante præſentis ueneni poculum: q̄ uariaturum quod tot au
dientibus in omnem partem eſſet uulgatum. In his ergo altercatiōibus die
bus pene ſeptuaginta conſumptis: ſociales: quorum propoſitum erat ut an
te extrema paterētur omnia: q̄ id honoris in Bartholomeum Venetoſꝗ cō
ferrent: a Pontifice petunt ut (quando conueniri nil pōt) liceat bona uenia
reuerti ad ſuos: petituros eos ab armis pacem quam æquitate non inueni-
rent. Fecit illis ad ueſperum Pontifex abeundi poteſtatem: ſed per noctem
quę ſecuta eſt: recogitans diligētius quantæ ignominiæ futura res uideret:
poſt anni diſceptationem omnibus infectis diſcedi: tum autem timens ne
apud alios qui parati iam dicebantur fœlicius pax diceretur: mane illos re
uocatos ad ſe multis uerbis hortatur ut de his iam conditioinbus agāt: quæ
æquis utrinꝗ animis accipi poſſint: Non uſꝗadeo iuris ſui ſint retinentes:
ut non aliquid gratiæ ſuæ & ſaluti Italiæ largiantur: Daturum ſe operam ut
idem a Bartholomeo ac Venetis fiat. Quamobrem ad diu habitos tracta-
tus reuentum eſt iterum: atꝗ animis iam melioribus conditiones dici ſunt
cœptæ. Vix dum trigeſimus in his intercerſſerat dies: cum & diplomata im
perata ſeponi eſt paſſus: paribuſꝗ utrinꝗ poſtulationibus pacem ſolam

Veneti accepere: cuius quidem hæc fuerunt potiſſima capita : ut alteri alte
ris irrogatas iniurias condonarent:ut ablata omnia intra diem uigeſimum
redderētur : utq; habenti in Italia dominatum liberum eſſet hanc pacem ſu
ſcipere:quam ipſe ſuo & Eccleſiæ Romanæ nomine pari beneficio accipe-
ret.Dixerant autem eā quoq; conditionem : ut ſcribere ad militiam ſuam li
ceret neminem qui fuiſſet alterius.Quia uero deſignata tantum uerbo hęc
erant: & necdum documētis firmata:dies autem celebris Marci Euangeli
ſtæ inſtabat:quem honorari publicatione huius operis affectabat: in con-
iunctam Marci ædem mane ad ſolennitatem deſcendit:atq; in magna pa-
trum & populi frequentia quę facta erant ex ſolio nunciauit:Legatoſq; om
nes ad ſua primum : tunc ſingulos inter ſe ad mutua oſcula complexuſq; ac
cœpit.Nec multo poſt: ſcriptis iam omnibus : ſupplicationē diei unius ad
ædem Laurentii in Damaſo habuit:In qua magno omnium apparatu cum
patribus & religionum collegiis in ueſte ſacra proceſſit.His actis ſupererat
ex conuentorum ſententia:ut quiſq; quos ad beneficium recœptę pacis uel
let adiungi:alterutrum profiteretur .Qua in re cum Ferdinandus Rex non
nullos profeſſus eſſet qui eccleſię Romanæ ſubditi erant :plurimum eo fa-
cto doluit Paulus:putans auertendę a ſe ſuorū fidei cauſa inuentum id eſſe.
Quamobrem uiciſſim ipſe ciuitates nonnullas:Toparchaſq; regiæ ditionis
profitēs:illudq; adiecit . denunciare ſe omnibus ſoranum Ducem toparcha
tumq; eius omnem :item & Caſſinenſe cœnobium ad ſe pertinere.Quæ de
nunciatio cum nouorum motuū mox cauſam præbuerit : de ſorana re pau
lo altius noſcendorum omnium gratia eſt repetendum. Bello Andegauēſi
quod annis fere ſex continenter eſt geſtum:Pius ſecundus tuendas Ferdinā
di Regis partes aſſumpſerat:qui magnis tūc ſubditorum factionibus labo
rabat : atq; aditu primo ſui Pontificatus Regnum illi : Regniq; coronam
ſenatus decreto conceſſerat.Contigerat autem ut ſoranus Dux quem dixi:
ſuſceptam aduerſus eundem perfidiam pertinacius tueretur : nec ullis cōdi
tionibus reduci ad officium poſſet:quę res ad ſucceſſum belli magna impe
dimenta prębabat:q; uno ex loco uicinus Dux ſueſſanus animos in Regē
maiores aſſumeret : proximæ autem ꝓuinciæ noſtræ quottidianum pericu
lum imineret.Ad hunc igitur oppugnādū Pius Neapoleonem urſinum cū
parte copiarum quæ domitis Malateſtis redierāt : miſit.Is uero ſolita uirtu
te uſus breui temporis ſpacio Soram: Arpinumq; ciuitates:nōnullaq; eius
toparchatus oppida per deditionem accœpit. Illa petentibus populis con
ceſſa:fideut nominis eccleſiæ facti: nullo Regi tempore redderentur.Quā
conditionem cum Dux ipſeſe quoq; accœpturum ſponderet : ſi par apud
illum ſibi gratia eſſet:Pius ne quid nō uolente Rege tranſigeret :ad cū ſcri

bít docetq; q̄ ſit operoſum ex munitiſſimis arcibus ad quas refugiſſet:illum
deiícere.Hortatur proinde malit quantulam hanc tam lati Regni partem
amico ſibi q̄ hoſtibus Andegauenſibus eſſe:quam uideat grauia utriſq; af/
ferre incōmoda: Victoriæ quidem ſpem omnem in celeritate tollendorum
quacunq; ratione hoſtium ponendam eſſe. Nec tam attendendum quid ad
deretur Eccleſiæ:q̄ quid illis nunc auferretur: Futurum proculdubio hac de
fectionis nunciata fama:ut communibus rebus multum fortunę accederet.
Rex ſiue ſtudio maturandę uictoriæ: id quod illi facile erat agnoſcere: ſiue
gratitudine:ꝙ aduerſę res manſuetiores homines faciāt:celeriter perſuaſus:
miſſis ad Pontificem legatis:de Duce: atq; eius dominatu arbitrio ſuo cun
cta permittit: fidemq; ſe præſtaturum dicit quācūq; ea in re expediat inter
poni.Cuius reſponſi fiducia Pius Ducem illico ſoranamq; omnem ditionē
ad poteſtatē eccleſię reuocauit:continuoq; in Sueſſanum produci exercitū
iuſſit:qui obſtruſis undiq; a ſe uiis triginta equitum turmis ꝓximis quibuſ
q; infeſtiſſimus erat:occaſionemq; uel certiſſimam Regi præſtitit:ut clau/
ſtris refractis:cū a tergo & fronte uno tempore præmeretur:itra Sueſſam
ciuitatem a miſſo equitatu illum compelleret.Quo uno facto quicquid ubi
q; uictoriarum inde habitumeſt haud dubie initium tulit.Sed rex omni nō
multo poſt recuperato regno:atq; Andegauenſibus pulſis:pecunia & exer
citibus pollens(ut eſt natura hominum:qui in timore magis benigni ſunt
q̄ in uictoria grati)repetere a Pio toparchatum hunc dedititium cœpit:ha
ctenus tamen ut nō niſi perſuaſionibus contendendū putaret:cum uero cū
propter obligatam iam fidem nō recœpiſſet:defuncto illo a ſucceſſore Pau
lo primis Pontificatus diebus repetiit: & quidē ab initio: iiſdem etiam pre
cibus:uerum cum nuper in profitēdis ut dictum eſt pacis affinibus affecta
to ſoranum dominatum pro ſuo denūciatum uideret: nolēs ſolennibus do
cumentis quæ diuturnam hominum memoriā habitura putabat:quaſi prę
rogatiuam quādā iuris rebus noſtris adiungi:quod hactenus uerbis:nunc
etiam armis contendere ſtatuit:multis alioquin ex cauſis Pontifici nō ſatis
pacatus.Huic uero eius conſilio opportunas occaſiones duas eodem tem/
pore adminiſtrauit fortuna: alteram ꝙ exercitus ſui quos in Tuſciam ad
hiberna deductos prædiximus redituri ad ſe propediem erant:alteram ꝙ n̄
longe ab urbe temptatum armis erat a Paulo:id quod potentem eis in lo/
cis Vrſinorum factionem uehementer accenderat.Id uero erat huiuſmodi.
Fodinis aluminis noſtri quæ uiuēte Pio prope Minionem fluuium inuentę
erant:prominebat ab edito colle arx quædam Ludouici Romani proceris
natura & manu ægregie communita:Cuius erat ea conditio:ut paucorum
hominum maleficio impedire totum fodiendi miniſterium facile poſſet:ex

quo annua centena milia in Erariũ ueniebant. Tolſenouæ erat arci nomẽ. In hunc autem Ludouicum Pius q̄ in agris ſuis alumen id eſſet repertum: beneficentiſſimus fuerat. dederat eius quod conficeretur annuam partem: egentemq; & nubiles habentem complures filias pecunia & ueſte ſæpe adiuuerat. arce aũt ſic libere uti eum permiſerat: ut iam non paternam rem: ſed creditam fidei uideretur tenere. Summa illi erat tranquilitas: alendæq; familiæ certa fiducia. Duxerat autem uxorem nobilẽ fœminam Vrſi cuiuſdam ſororem: qui Vrſina familia natus: Aſculanę ciuitatis in Apulia Ducatum gerebat: & primos eo tempore in exercitu Aragonenſi ſub Alfonſo primogenito ducebat ordies. Additus Iuueni militaribus i rebus quaſi monitor quidam: ac cuſtos. Tulerat autem ex ea uxore Ludouicus filias ſeptẽ: quarũ maior adhuc pars apud eũ reliqua erat. Huius ergo potiundæ arcis ſpes cum Pontifici a quibuſdam eſſet oblata qui ad fodinas opus habebãt: dicerenturq; aratores nonnulli qui coniunctum arci uicum incolebant: uinctum illum nullo negocio dedituri: credita re ut in iis ſolet quæ cupiunt homines: mittuntur ex urbe pedites complures: qui Procamerario duce adiuturi negocium ſint: & arce occupata in præſidiũ ſucceſſuri: ſed caſu detectis inſidiis peditibuſq; repulſis: quod dolo parum ſucceſſerat aperta iam oppugnatione temptatur. Obſidetur ex propiquo arx: & copiæ maiores undiq; aduocantur. Tum bombardæ aduehuntur ex urbe: protinuſq; oppugnãdi omnis ratio ſummo ſtudio comparatur. Sed natura loci primos hos impetus facile ſuſtinebat: nec iam paucorum dierum opus id uidebatur. Interim ergo nũciata obſidione Vrſo: qui Regis imperio ex hibernis Florẽtinis ad illum copias reducebat: dolens ſupramodum germanæ Sororis filias paternis ademptis ad mendicitatem ultimam cogi: uelocibus nũciis a Rege contendit ut ad ſoluẽdam obſidionem muniendamq; arcem dirigi ad eam iter aſſentiat: futurum oſtendens ut breui conata perficere: & incolumes reuerti ſine periculo poſſent. Eam poteſtatem Ferdinandus ſumma uoluntate indulſit: putans munito ex ſuis præſidiis loco per noui negocii metum faciliorem Paulum ad reddendam rem ſoranam futurum. Iter ergo haberi ad ſiniſtram per Peruſinum & Picenũ agrum debebat: quibus ex locis ante aduenerant: miſſiq; ob eam cauſam certi quidam a Põtifice erant: qui per eas prouincias ſine maleficio ducerent: & neceſſaria omnia facerẽt expediri. ſed cum ad Policianum Florentinorum oppidum copiæ perueniſſent: cõuerſis ſubito ad dexteram ſignis in uallem Vrciã deſcenderũt: quæ Senenſis eſt ditionis: ac loco caſtrametati ſunt qui a Pientia ciuitate: quo ego tũc per ęſtatem ſeceſſeram: milibus ſex paſſuum aberat. ibi totum biduũ commorati: tertia die ad Cẽtenũ pontem progreſſi ſunt: & nec ab Aquapedentanis im

pettatã uia: qui tranſitus omnes aggeribus eductis obſtruxerant: Petilia-
num Vrſinorum oppidum petunt: atq; inde tertiis caſtris in planiciem de-
ſcendentes quæ Tolphæ ſubiecta erat a miliario ſexto conſidunt: quo ad-
uentu dies nonnullos ante præcognito: Põtifex iuſſerat obſidionem ſtatim
diſſolui tanto ſuſtinendo exercitui parum idoneam: & Medicum cubicula
rem: qui familiæ urſinæ amiciſſimus putabatur: ad Ducem Vrſum præmiſe
rat: qui animum eius leniret: & de cõponendis rebus bonam ſpem faceret.
Ille uero qui per hunc motum id tantum quærebat: ut fortunæ ſuorum col
locarentur in tuto: per ocium autem tranſigerentur reliqua: benigne ad ſin
gula reſpondens mane diei ſequentis cum expedito equitatu ad Lodouicũ
acceſſit: abductaq; inde omni familia: firmiſſimum ex prætorianis præſidiũ
collocauit: frumentumq; ac tela quantum ſatis eſſet inuexit. Quibus actis:
uidens Alfonſus & monitis paternis: & Vrſi obſequio iam ſatiſfactũ: tranſ
miſſo Tyberi: nec ullo alio illato detrimento: in Marſos qui intra Regnum
Neapolitanum ſunt reduxit exercitum: non minorem hoc facto generi ſuo
ingratitudinis: q̃ Eccleſię imparatę timiditatis notã inurens. Parum enim
ut uiſum eſt: ad memoriam beneficii retulit noningenta: atq; eo amplius au
reorum milia: quę paulo ante ſeruandi regni ſibi ac patri cauſa Romana ſe
des inſumpſerat: Tantaq; inſuper diſcrimina: quæ in cõtinuatione belli ma
gnis detrimentis coacta erat ſubire. ſed nec ſine diuino numine talia eueniſ
ſe credita ſunt: quando ſola opportuni loci cupiditate innocentis hominis
quęſitæ fortunę ſunt: & miſerãdę familię auitarum rerum omnium intenta
ta calamitas. Erat in Marſis Rogerion quidam aſſertor olim cõtra uiduæ
matris ſtudia rerum Andegauenſium. Is ob eam cauſam amiſſis reliquis ſo
lum Balzeranum oppidum quinto adhuc poſt finitum bellum ãno ſine im
pedimento poſſederat: Cum tamen non ſatis pacato in Aragonẽſes etiam
tunc animo putaretur. Itaq; cupiens Ferdinandus has quoq; reliquias tol-
lere: quo liberius ſoranis rebus poſſet intendere: locum improuiſo adortus
intra paucos oppugnatiõis dies in deditionẽ accepit: quãq̃ ex iis unus Ro
gerion eſſet: quem Pontifex ad beneficium pacis ſuæ nuper elegerat. Porro
autem a Balzerano in ſoranum Ducem conuerſo exercitu: arces nonnullas
quæ illi munitiſſimæ erant pari deditione accepit: Imminens iam ciuitati-
bus quas uolente illo poſſeſſionis noſtrę factas iam diximus. Hanc uero
concitationem Regis iam pridem etiam intuitus Pontifex: putanſq; rebus
a ſe tam imparatis unicam in extrahendo tempore ſpem poſitam eſſe: iuſſe
rat Præſulem Tyraſonenſem domeſtico ſibi miniſterio charum: & auctori
tate inter Palatinos præcipuum ad illum proficiſci: & perſuaſionibus im-
petum retardare. Interim tamen q̃ maiori poterat equitum: ac peditum

præſidio ciuitates & caſtella firmabat. Sed illo infecta re non multis poſt dies reuerſo: fiducia amplioris dignitatis iubetur ſuccedere. Cardinalis ſci Clementis: qui toto Andegauenſium bello legationem gerens uehementer illum adiuuerat: idq; unum monetur: ut quacunq; ratione poſſit rem in inſtantem hiemem deducat: Cuius beneficio ſpacium ſui colligendi habitura eſſet Eccleſia. Is igitur gratia apud Regem de quo erat ſumme meritus ualens: monitis multis effecit: ut ab aperta ui abſtinens iudicio cognoſci inter ſe & Pontificem conſentiret. Quod cum mox in eius ad urbem reditu conſtitutis iudicibus fieri cœptum eſſet: Aragonenſes ad hiberna proxima deducti ſunt: & ſorana res impendenti periculo eſt liberata. manſit tamen utrinq; ab opinione illatæ acceptæq; iniuriæ acerbitas animorum multa: atq; indignatio.

Dum in hoc ſtatu res Italæ agerent: lachrymabile interim nũcium Romam affertur: quo animi omnium non mediocriter ſunt contriſtati. Significatum eſt enim ciuitatem Leodienſem magnitudine: atq; opibus claram: quæ in omni caſu Eccleſiæ fidem Romanę Sedis erat ſecuta: ferro: atq; igni ad internitionem deletam: nulla ætatis: ſexus: uel ſacrorum habita ratione: eam uero cladem unico Caroli Burgundorum Ducis: & Ludouici gallorum Regis impetu irrogatam: qui ad tantum facinus animos & arma iunxiſſent. Eam ego non abre cenſui quarto huic libro mandandam: quo noſtris Pontificibus eſſe documento poſſit: quantum ſæculi principibus oporteat credi: quantumq; adhiberi curæ conueniat ne ii paſtores plebibus dentur: quorum uel ætate: uel ambitione pro pane lapis: & pro ouo ſcorpius iuxta uerbum Domini offeratur. Igitur ſedente nuper Caliſto tertio petebat Philippus Caroli pater ut Lodouicus: qui in Borboniorum familia genitus erat ex filia: Leodienſi præficeretur Eccleſiæ: quam Ioannes annorum iam multorum præſul: miſſis ad Pontificem documentis parabat dimittere. Sed ea res cum propter iuuenilem ætatem: quæ uigeſimum nondum annum attigerat: pontificiis legibus eēt contraria: Caliſto parum: & patribus probabatur: uidebanturq; uno conſilio omnes nõ aſſenſuri: niſi maiores cauſæ ad impetrandam rem non afferrentur. Erat eodem tempore præcipuum Pontifici ſtudium parandæ claſſis in Turchos: quæ ad redimendam Conſtantinopolim duceretur: Miſeratq; propterea in omnem Italiæ partem ſacerdotes quęſtores: qui futuri operis prædicatione condonationibuſq; peccatorum: cuiuſquemodi ſubſidia compararent. Ad ripam quoq; Tyberis Vaticano proximam comportari materiam: & triremes fabricari ſine intermiſſione curabat: nulla de re alia uel loquens gratius: uel audiens. Id uero ſtudium cum ad Philippum ſignificationibus multis eſ-

ſet perlatum ſenili & ipſe obſequens animo: quod iure de Ludouico nega tuin erat promiſſis artificioſis aggreditur. Spondet ſi impleatur quod cupit: miſſurum ſe terra: & mari grandia ad conceptum opus ſubſidia: quæ & facilia ſibi futura eſſent:& magnopere conatum Eccleſiæ adiutura. Totam hanc ſponſionem ea dictorum ſcriptorumq; conſtantia firmat: ut nil minus iam putaretur:q̃ non facturum illum quod tam aſſeuedranter aie bat. Credidit ſenex Caliſtus primus explendo deſiderio intentus: mox etiã in eandem ſentẽtiam traductis patribus Philippo eſt obſecutus: ciuitatiſq; tam populoſæ adminiſtrationem iuueni credidit munerum Eccleſiæ omni no experti: æſtimans annorum paucorum iacturam emolumento tanti bo ni compenſari æquo animo poſſe. Sed accidit diuino iudicio: ut malo in/ choata initio calamitoſum mox exitum caperent: Nam neq; tantarum pro miſſionum fructus perceptus eſt: & fundamenta ſunt poſita totius quæ ſuperinducta eſt cladis. Hunc ergo paſtorem plebs illa: etſi longe inferio/ rem priore ſuo annis meritiſq; uidebat: gratiam tamen magni Ducis ſecu\ ta acquieuerat facto: ſperans mox ut per ætatem licuiſſet: ſumpturum ſacra Ludouicum: atq; eorum Antiſtitem pleno ciuitatis imperio præfuturum. Aliquãdiu igitur in hunc modum ſine diſſenſione proceſſit res: cum tamen Ludouicus fortuna ſuorum elatior: Leodienſium legibus: quas ante eum ſeruarant cæteri: aduerſaretur ſæpe: & ab Eccleſia errans: laſciuiorem ui/ tam tanto indignam ſacerdotio ageret. Procedentibus annis idoneus iam ad conſecrationem factus: ad eã peragendam: celebrandam: unanimi om nium uoluntate eſt poſtulatus. Quod ille: ſiue q; a religione adhuc eſſet auerſus: ſiue q; a ſuis eam neceſſitatem imponi grauate acciperet: cum con tumacius pernegaſſet: oriri inter eos apertæ contentiones ſunt cœptæ: atq; ita in dies adauctæ: ut minus iam natura elatus populus reuereri eius digni tatem timereq; iuriſditionem inciperet. Verebantur ne ſacrorum delatio eo traheretur conſilio: ut ſæcularis adminiſtrationis inducta conſuetudine Epi ſcopum ſuum dediſceret ciuitas: uiciniq; Ducis paulatim ſubiret imperia: quam illi rem morte quauis grauiorem putabãt. Conflictantibus in hunc modum Epiſcopo & plebe: creſcebat in dies aduerſus Eccleſiam rebellio: iamq; miniſtris eius poteſtates quædam ademptæ erant: quæ nullis denun ciationibus reduci in locum priſtinum poterant. Itaq; Philippus qui na\ tura uehemens erat: ſuperariq; genus ſuum ciuili contentione dolebat: ma gnis precibus a Pontifice petit: ut dignitatem impugnatæ Eccleſiæ adi/ mi per ſubditorum uiolentiam non ſinat: ſed temeritatem populi ſuperbien tis cenſurarum irrogatione contineat. Quod ille cum Leodienſi ſedi: & communi aliorum dediſſet exemplo: non multo poſt contempta etiam

Romani patris poteſtate ciuitati & agro : ſacris eſt interdictum : inuo-
catuſq; ad præſidium per iudices Dux : bellum Leodienſibus intulit . Pu-
gna autem non longe a muris commiſſa : occiſis q̃plurimis reliqui in
ſugam conuerſi ſunt: ac ciuitas eodem impetu capta . Quæ ut ad nouam
poſthac contumaciam calamitatum continuatione languidior fieret:dirui
in circuitu muros iuſſit:tributumq; imperauit quantum redimendis com-
parati exercitus ſtipendiis ſatis ſuo iudicio uideretur : quodq; omnibus a-
cerbius habitum eſt:eos qui per ætatem ferre arma iam poterant:uno edi-
cto in exilium expulit :paucis quibuſdam ad rei familiaris cuſtodiam cum
muliebri ſexu intus relictis . Hac tanta clade Romam perlata:miſeratus
Pontifex Eccleſiæ plebiſq; fortunam:Legatum ex referendariorum ordine
proficiſci illuc iuſſit:qui & obtemperari Ludouico Epiſcopo: & diſſidentes
animos ſuo interuentu conciliari curaret:reducendis quoq; exulibus:leuan
diſq; tributis quam poſſet operam penderet.Erat is Honofrius Tricaricen
ſis præſul:homo Romanus : i familia locupleti:quæ ſanctę Crucis dicitur:
natus.Ad hunc igitur cum Agrippinam coloniam maturato itinere per-
ueniſſet:Leodienſis legatio aduentus huius praſcia acceſſit: ſummis obſe-
crationibus petens : ut quanto poſſet celerius Leodium properaret : reli-
quiaſq; diſpulſæ plebis redditis ſacris:conſolaretur. Quorum ille deſideriis
obſecutus : ad oppidum Aquiſgranenſe proceſſit milia paſſuum uiginti a
Leodio poſitum . Ibi dierum nonnullorum mora cognoſcendum putauit
quo animo præſul : & populus ad ſuſcipienda monita Romani Pontificis
eſſet.Eos ut ſentire idem:& in omnia paratos cognouit:itinere continuato
a quarto miliario Præſulem Clerumq;:& magiſtratus urbanos obuios ha
buit:ſinguloſq; iureiurando adigens parituros decretis quæcunq; ipſe tuliſ
ſet:pœnas Apoſtolicas ſubſtulit:benedicenſq; populo ſumma omnium ex
ultatione ciuitatem ingreſſus eſt.Cumq; is dies uigiliarum eſſet Apoſtolo
rum Petri & Pauli:ad ædem cathedralem procedens : ſolemne ſacrum ueſ-
pertinum cantauit aſſiſtente plebe: quæ ut in paucitate :frequens ad uiſen
dum conuenerat.Poſtridie quoq; Ludouicus ipſe:qui monitu Legati con-
ſecrationem Epiſcopalem iam accœperat primis ſuis miſſarum ſolemnibus
eſt operatus:dominicumq; ſacramentum tota urbe Legato: & Populo pro
ſequente:manibus ſuis circumtulit.Erant gaudiorum plæna omnia:reſpira
req; tum primum ex longa fatigatione miſeri uidebantur : diſſenſionem
omnem initio hoc ſublatam putantes.Id modo ſupererat: ut exulum quoq;
& tributorum ſua ratio haberetur:amodoq; ciuitatis mœnibus parceretur:
quæ Ducis imperio ſine intermiſſione deiiciebantur:Poſtremo ut leges pa
trię redderentur:ſine qbus nil quietis habitura reliqua putabant̃.Igit̃ horũ

cauſa ad Carolum filium defuncto interim patre profectus Legatus eſt:ſed
in tempora incidit:quæ rebus agendis multum erant contraria. Ducebat il
le per eos dies uxorem Britannorum Regis filiam:minuſq; diligenter pro
pter nuptiarũ ſolẽnia alienũ quicquã intelligere poterat. Iis uero abſolutis:
cum etiam tantum audiſſet Legatum:nil ob eam cauſam certum decreuit:
ꝙ bellum aduerſus Regem Gallorum gerens ſociis Britonibus in auxiliũ
properabat:quos magnis copiis premi nunciabatur. Id tantum de poſtula
tis Legato conceſſit:ut cũ Præſule & populo quæ uiderentur componeret:
conuentaq; referret ad ſe confirmanda decreto ſuo:uel reſpuenda. Hac pro
miſſione Tricaricenſis reuerſus:tractare de omnibus cum Præſule & exuli
bus cœpit:ſperans conditionem ſe aliquam inuenturum:qua ſemianimem
populum ſuſcitare:quietemq; ſtatuere ſuſpenſis animis poſſet. Sed dum in
his ſine intermiſſione laborat: Epiſcopus moræ impatiẽs ſuas iuueniles cu
piditates ſecutus:ad ꝓpinquum oppidum ſuæ ditionis Traiectum ſeceſſit:
cuius rei occaſiõe ſimul ꝙ diuturnius inter Regem & Ducem futurum bel
lum iudicabatur:plurimi exulum:qui in proximas ſiluas ex prœlio aufuge
rant:ad numerum quinq; milia reſiſtente nemine Leodium rediere: quos
ſtatim & reliqui ſunt conſecuti inermes:ac nudi:ſilueſtribus tantũ truncis:
& fundis:lapidibuſq; armati. Reditus huius populari quidem multitudini
id cõſilium fuit:ut Clerum omnẽ:cuius nomine tanta mala acciderant uno
impetu ſpoliarent:grauioribus autem paucis:ut pœnitentiæ ſignificatione
reditum ſibi in patriam pacemq; depoſcerẽt. Itaq; horum ſuaſu ad Legatũ
una uoluntate omnes accedunt multa per nouitatẽ facti timentem:orantq;
ut ſe deprecatore iam tandem uitæ eorum miſereatur Epiſcopus plebemq;
diſperſam ac beſtiarum more in latibulis agentem perire in ſiluis fame non
ſinat: creditaſq; animas una cum corporibus interire:ſibi quidem id animi
eſſe:ut illius ſubſint imperio: ac tanq̃ miniſtrum Dei dominumq; ciuitatis
accipiant:Porro ut opificiis intenti in ſudore uultus panem quęrant:& quot
tidianis obſequiis famulentur. Hortãtur quoq; ut ſupremas has preces mi
ſerę plebis non negligat: quam eo calamitatis adductam intelligant:ut ſi
ſe contemptam nunc uideat: timendum ſit ne ciuitatẽ & Clerum ſacraq;:
& ſe inſuper ipſam una impietate inuoluat. His auditis:Legatus miſerans
multitudinis faciem: quæ ueſtitu in ſiluis diſciſſo:capillorumq; & barba-
rum promiſſione ſilueſtrium hominum iſtar habebat: omnes in forum ad
concionem uocatos benignis uerbis alloquitur. Docet quanto in honore
haberi Epiſcopos uelit Eccleſia: quid in contemnentes ſacræ leges decer-
nant:Illos quidem in patrem hunc ſuum paulo contumaciores fuiſſe: diu-
tiuſq; q̃ par uideretur in contentionibus perſtitiſſe; Quam ob cauſam

coactus ille ſit auunculi Ducis præſidium implorare : magno eos ui-
ctos prœlio tuliſſe conditiones : quæ imperari uictis a uictoribus ſoleant:
miſſum ſe a Pontifice ad conſolandũ populum:& ſubleuanda onera eſſe:fe
ciſſeq̃ in eam diem:quæ tulerint uires:Reddita iam ciuitati ſacra :ad conſe
crationem Ludouicũ inductum:Cuius dilatę cauſa tanta mala accidiſſent:
ad tollenda reliqua ſe etiam ad Ducem profectum eſſe: facultatemq̃; tractã
dorum omnium accœpiſſe:Opus hoc totum bona ſpe inchoatum:ſed uere
ri ne hic eorum repentinus ad urbem acceſſus ſucceſſum ſuis laboribus adi
mat:Proinde deponant q̃primum arma : quietiq̃ rerum exitum pręſtolen
tur:Cogitent uero ſi tumultuari pergãt:quid Epiſcopo in eos : & quid ſibi:
& quid Duci futurum indignationis merito ſit : qui prœlio pulſos:muriſq̃;
nudatos tanta in ſe audere nunc uideat:Ipſum quidem niſi monitis parcãt:
abiturum illico ciuitate : nunciaturumq̃; Pontifici quantum obſtinationis
apud eos inuenerit:ad quorum ſalutem procurandã ſit miſſus.Ad has eius
exhortationes cum reſpõdiſſet quidam neceſſitate impulſam multitudinẽ:
q; uiuere in ſiluis nõ poſſet:domum reuerſam:Duciq̃ & Epiſcopo quęcũq̃
in ſe eſſent paratam præſtare:pati autem non poſſe alienis q̃ Eccleſię domi
nis ciuitatem ſubeſſe:mortemq̃ ſi ita opus ſit:huius unius rei cauſa intrepi
de adituram:Legatus eos iterum conſolatus : ut diſceptationibus in tanto
periculo finem faceret:magna uoce:quæ a tota cõcione exaudiri poſſet: po
ſtulauit an parati eſſent poſitis armis:ſuis & Epiſcopi imperiis:ut ante pro
miſerant:auſcultare.Ad quam uocem multitudo omnis diuturno miſeria-
rum tœdio in queſtus & lachrymas cõmota : protẽſis ad eum manibus pa
cem & miſericordiam acclamabat.Precans identidem ut cõciliarentur tan
dem Epiſcopo:& in patria eſſe cum parentibus:& liberis liceret : ne lania
ti a feris paſſim per ſiluas impio mortis genere necarentur:Arma quę reti-
nendæ uitæ cauſa ſumpſiſſent:q̃primum iuſſerit poſituros . Id uero cum ad
eius imperium ſtatim feciſſent:Legatuſq̃ propterea ſalutem eorum curæ ſi
bi futuram dixiſſet:quieuere paulum omnia :Ciuitaſq̃ ab impetu furentis
populi eſt conſeruata :externis poſt paulo cladibus occaſura.Igitur Lega-
tus aſſumptis ſecum Principibus multitudinis huius Traiectum ſe ad Epi
ſcopum cõfert:& cauſam miſerorum q̃ maximis poteſt precibus agit.Iam
q̃ dierum nonnullorum diligentia rem eo redegerat:ut reconciliatus Ludo
uicus ad oppidum Tungram:quod inter Leodium Traiectumq̃ medium
eſt:ſecum accederet:indeq̃ repetendam ciuitatẽ ſtatueret.Conuenerat aũt
ut turba omnis pœnitentiæ ſignificandę cauſa:effuſa obuiã inermis:& ſup
plex a tranſeunte miſericordiam precaretur:Illi uero liceret quanto appara
tu bellico uellet ciuitatẽ intrare:dñatũq̃ in ſe oẽs ſuſcipere:& ſua uoluntate

omnibus moderari.Ea dum ad certam deſignatam diẽ perfici debent:Dux interim qui accepto tam audacis motus nuncio uehementer erat commotus : ad Epiſcopum ſcribit:ut tractatum omnem quicũq; cum Leodiẽſibus haberetur abrumperet:ſeq; ultorem propediem expectaret:atq;(ut ſine periculo fieri id poſſet) quattuor milia delectorũ militũ ĩ eius pręſidio mittit. Erat Duci iam pene explorata ſpes conſtituendæ cũ Rege pacis: quę cum ſociis Britonibus iam conſtituta:quorũ cauſa bellum ſuſceptũ erat:facilio rem ſuam uidebatur efficere.His ergo ĩtellectis:Ludouicus ꝙ in poteſtate Caroli eſſet :dicto obſequitᷓ:cunctaq; diſſoluens:præſidio qd erat miſſum eodem loco ſe cõtinet : maiorũ copiarum aduentũ operiens.Id ergo conſpicati Leodienſes:quorũ in utrãq; partem & ad humilitatẽ:& ad contumaciã uehemens erat natura:aliã(ut in deſperatione rerũ fit)ſalutis rõnẽ adorti: proxima nocte armata duorũ milium manu Tungram maximo ſilentio accedunt : oppidumq; ĩgreſſi:quod in recenti ducis uictoria deiectis muris aditus per ruinas habebat:eodem ſilentio ad Epiſcopũ penetrant:ſuãq; primum:tum aliorũ qui ſecũ erant domos circũſiſtentes impetum in præſidiarios faciunt:nudoſq;:& re ſubita perturbatos facile opprimuunt.Si qui effugere in tumultu caſu aliquo poterant:ii contendebant Traiectum:Erantq; clamoribus:& gemitu moriẽtium omnia perturbata.Epiſcopus uero ſuorũ q; nonnulli:qui ad intimam cuſtodiã excubabant:perfoſſo ſtatim cõiunctę domus pariete in qua diuertebat Legatus : intra cubiculũ eius refugerant: fortunãq; aliorum pauidi expectabant. At Legatus qui ab initio tumultus inermis in uicum erat ꝓgreſſus : cognitis ſtatim Leodiẽſibus:Duces eorũ qui cæde fugientiũ bacchabãtur : uocari ad ſe multis ſuaſionibus contendebat:caſuq; peranxius erat,eos tandẽ ueniẽtes cũ lachrymis rogat:quã nam ob cauſam eo miſeri acceſſiſſent:atq; inter deprecatæ pacis tractatus tantũ nunc ſcœlus admitterent:illi ut erãt madentes ſanguine: & exitu adhuc rerum ſuſpẽſi : perturbata uoce reſpondent:quod ad Epiſcopũ tanta uiderint miſſa præſidia:ultionẽq; ſuam ſint ueriti : illuc eos ueniſſe mala cõſilia præuenturos:ne interim obtentu impendendæ ueniæ ciuitati exitium pararẽt: Petere id quod ad ſalutẽ reliquum arbitrẽtur:ut ipſe cũ Epiſcopo eo ex loco Leodium properent:quoniã & reuereri utrũq;:dominũq; ciuitatis Ludouicum ſtatuere certũ ſit omnibus:Id ni fiat ꝓpoſitũ multitudini: eſſe eos:atq; oppidũ uno eius noctis incendio abſumere.Legatus inſtantem neceſſitatẽ cognoſcens:ꝙ animos ad ea quæ minitarentur incẽſos uideret : accepta ſide ne quẽ ultra occiderẽt : de acceſſu ad ciuitatẽ agere cũ Ep̃o cœpit.Quo ſtatim:ut in tãto ꝑiculo neceſſariũ erat:ĩ ſententiã traducto:nullo tumultu ambo Leodiũ rediere : comitante multitudine:nõ quę uiciſſet : ſed q̃ſi quæ

dños ſuos ex aliorũ captiuitate p uim receptos domũ reduceret. Lætaban tur omnes: & tota Leodiẽſis eccleſia reſtituto præſule erat in gaudio. Ii quo q; qui in Tungra ſuperfuerant cædi libertati priſtinæ reddebantur: cum ho noribuſq; remittebantur ad ſuos. in iis erat Dux pręſidii paulo ante ad Epi ſcopum miſſi: quem in latebris adinuentum: ut ad Carolum proficiſceretur ueniamq; & pacem multitudini oraret magnis obteſtationibus induxerũt. Dux uero qui nondum his acceptis ad ultionem nihilominus tumultuoſi reditus properabat: audita etiam Tungrenſi audacia nullo furori conceſſo ſpacio: pacem illico cum Rege conſtituit: Impetrata conditione: ut præſen tia ſua: atq; exercitu conatum hunc adiuuaret. Itaq; ambo in Leodienſem ciuitatem mouentes a miliario uigeſimo conſtitere: præmiſſis tribus mili bus Burgundorum: qui urbi appropinquantes Duces cum reliquis copiis expectarent. Leodienſes tanto hominum numero ad ſe iri uidentes: quan tum uix Galliæ reliquũ per id tempus in armis habebat: neceſſario uel mo riendum etiam: uel relinquendam excidio patriam cognoſcebant. Itaq; ut eorum erat in magnis rebus ferocia: ratione aliquando parum expenſa: ad extrema perferenda ſe firmant: Tungrenſemq; fortunam ſperantes: adoriri noctu propinquos Burgundos inſtituunt: quos non totis octo milibus paſ ſuum abeſſe conſtabat. Itaq; de ſecunda uigilia populariter egreſſi magnis animis in eos tendebant. Illi uero proximo ad Tungram caſu admoniti uigiles in armis agebant: protinuſq; cognito per exploratores conſilio pro greſſi obuiam prœlium acerrimum cõmiſere: quod ad lucẽ uſq; magna ho minum cęde productũ eſt. Tandẽ Leodienſes coacti ſunt cedere. In eo cer tamine ceciderunt Burgundorum permulti: in iis fortiſſimus quiſq;: ac nobi liſſimus. Sed ex Leodienſibus longe plures: q; noctis itinere fatigati: minuſ q; armati iniqua pugna erãt cõgreſſi. Quæ res ciuitatẽ oẽm alioquin malis feſſam maxime conſternauit: Cum & luctibus paſſim replerentur omnia: & orta luce miſerãdo ſpectaculo referri humeris patres: fratres: & filii exani mes manante adhuc ſanguine uiderentur. His tantis malis confuſus Lega tus: ac plane iam inops cõſilii: quod unum ad deprecandam uitam reliquũ erat: cõuocato iterum ad concionem populo in conſpectu omnium lachry mans: uidetis inquit ciues fortunam ueſtram ferocibus conſiliis; non mea culpa ad ſuppremum adductam. Iminet propinquum exitium. Iratus eſt Dux. & Duci adiũctus Rex potẽtiſſimus ad uos ambo inſtructo exercitu properant. urgens neceſſitas longam orationem non poſcit. Audite filii: ut extremam uobis quam poſſum pietatem impẽdam: paratus ſum: ſi ita op portunum putatis: ad Ducem nunc proficiſci: mecumq; Epiſcopum duce re. Obuii ambo exercitui: atq; humi ſtrati miſericordiam lachrymis noſtris

precabimur: Cum perſonam ego feram Pontificis ille Regi Ducique iunctus ſit ſanguine inueniemus forſan: quod reſpirandi ſpacium præbeat: nam imperandi nunc interminandique tempus non eſt. precum eſſe redemptionem oportet. legitima de uobis meo: & ueſtro nomie repromittam omnia. ſi placet hæc ratio actutum ibimus. Sin præſentior apud uos alia eſt: illam monſtrate. Vobiſcum & ſine uobis eundem caſum parati ſumus ſubire. Cũ hæc profectio fletibus omnium: & uociferatõibus probaretur: ad declarandam inſuper pœnitentiam ciuitatis adiiciuntur primarii ciues ſummum eo tempore magiſtratum gerentes: qui una eantes imperata Ducis ſuſcipiãt: deque reliquorum fide teſtimonium ferant. Itaque hora diei iam decima profecti omnes ad tertiam noctis: nõ ſine crebris uitæ periculis ad primas ſtationes hoſtium peruenere. Quibus ſtatim præfecti duo obuiã facti: quorũ alter erat Præſes Burgundiæ: alter ſororis Epiſcopi uir: intellecta uix cauſa uetuerunt eos ulterius progredi: ac ſtatim in cuſtodiam Præſidis Legatus: Epiſcopus in affinis ſui tabernaculum adductus eſt: magiſtratus uero omnis in uincla coniectus. Inter hæc congregato Ducis cõſilio: cum hora lapſa iam eẽt ad eum omnes deducuntur: quamque ob cauſam id noctis ueniſſent requirunt. Dicere pro omnibus orſus Legatus: quanta uerborum: & uocis demiſſione miſericordia potuit placare conatus eſt iracundiam Ducis: & ueniam miſeris impetrare: Identidem monſtrans præſentem Epiſcopũ cuius cauſa ſumpta eẽnt arma: quibus ſuis ſalutẽ precari: ciuitatẽ paratã eſſe ſi uelit: exercitum omnem intus accipere: & Præſuli parere: & quæ imperata poſt primã uictoriam erãt q̃q̃ maiora uiribus: actutum implere: Pro iis autem quæ ad Tungram: & nunc apud antecurſores ſunt geſta: ex Ludouici & ſuo etiã iudicio ſatiſfactionem præſtare. Manus quoque in illum ſupplices tẽdens: atque adhunc affectum lachrymas ſuper inpẽdens: petiit ſi minus præſtandam eam pietatem humiliato iam populo duceret: præſtaret ſaltem Deo creatori: qui pro crucifixoribus patrẽ oraſſet: præſtaret & Romano Pontifici: cuius beneficio ea ſedes Leodienſis generi ſuo eſſet conceſſa. Nihilo his dictis obſtinata ad ultionem mens potuit flecti. Reſpondit tantum liberam ſibi in res atque animas ciuium uelle poteſtatem permitti: nec omnino conditionem aliquam dici. quæ res Leodium ſignificata ad ſuſtinẽda extrema: quærendamque armis ſalutem corda omnium incitauit: putantium occaſum ſuum quẽ declinare in prœlio forſitan poſſent: in deditione certiſſimum eẽ. Igitur Dux miſſo Traiectum legato: atque eodẽ loci magiſtratu Leodienſiũ in cathenis traducto: iniungit Epiſcopo ut ſumptis armis ſecum ad ulciſcendas iniurias eat: patris propoſitum ac ſuum animo agitans. Etenim cum ea ciuitas potentiſſima eſſet: uicinaque Brabantiæ prouinciæ: frequentes cum illa

contentionum occaſiones haberet: ſeruata autem contra maiores ſuos Regum patrocinio diceretur: delere nunc in tanta opportunitate conſpirantis Ludouici Regis ad internitionem uolebat. Igitur admoto ad urbem exercitu bipartito copias diuidit: ac colle occupato qui Valburgenſi portæ proximus erat: ſuam & Regis ſtationem eodem in loco cõſtituit. Ad alteram autem ac longe diuerſam ciuitatis partem Philippum ſabaudienſem cum reliquis mittit: ut uno tempore temptata utrinq; irruptione populus ad duo cõuerſus: ad repugnandum inualidior fieret. Leodienſes his tantis anguſtiis circumuenti ſummam rerum ſuarum ad fratres duos præcipuę fortitudinis uiros detulerãt: Burenũ & Gozonum: quos reliqua multitudo in quamcunq; duxiſſent partem illico ſequeretur. Ii uero animis uſi: cõuocatis ad ſe primis nonnullis docent: niſi aliquo grãdi auſu ſalutem ciuitatis ſtare non poſſe: Proinde ſi accingere ſe una uelint: paratos eſſe omnium primos ſuas animas dare. Cum ſtatim uelle ſe omnes dixiſſent: idq; unum conſentirent ad redemptionem patriæ ſupereſſe: partita inter Burenum & Gozonũ multitudine rationem irruptionis hanc ineunt: ut uidelicet nocte quæ inſtabat: Gozonus ad caſtra Regia nil tale in tantis copiis expectantia: impetũ faciat: Burenus uero eodem conatu ad Philippum erumpat: Futurum ſperantes ut alter exercitus alterius perceptis clamoribus: deſperatiõe alterni ſubſidii cõuerteretur in fugam. Vt uero etiam perturbatius confunderent omnia: iubent cupas inumeras ſecum portari nitro & pice completas: quæ primo adortu accenſę in illorum tabernacula locis omnibus iacerentur: atq; inde flamma excita malo ancipiti trepidãtes inuaderet. Condictis omnibus ad deſignatum opus diſceditur: animis q̃ ſucceſſu maioribus. Peruenerat iam ad Regias ſtationes Gozonus nondum intellectus: expectabatq; ut a Bureno ſignum acciperet: quo ſignificaretur ad Philippi caſtra a ſe quoq; acceſſum: & pugnam commiſſam eſſe. Sed is dum tardius condictum exequitur: Gozoniani quidam morę impatientes ad tentoria Ducis Regiſq; furtim prolapſi incendere ea cœperunt: & ferocius hoſtibus inſultare. Quo factũ eſt: ut clamore ſtatim ſublato: & a Philippẽſibus inde excepto: utrobiq; armatus exercitus Leodiẽſes ab incepto terruerit. Orta luce: idignati ambo q, tot iam cladibus attritus populus nocturno etiam incurſu uitã ſuam petiſſet: ocius Philippo imperant: ut qua parte muri eſſent diſiecti cõferto agmine irruptionem temptaret: Ipſiq; ex eo ubi tēdebant loco producto exercitu idem conantur. Pugna incepta: magna cõtentione utrinq; res gerebatur: his annittentibus ut concœptæ iracundiæ facerent ſatis: Illis ut cõiuges: liberos: parenteſq; ſupremo illo certamine ab interitu uendicarent. Sed longe impar Leodienſiũ fiebat congreſſus: quod hoſtes nume

to pugnatorum:& apparatu omniũ rerum inſtructiſſimi erant:turba na aũt turba nec aſſueta bellis:nec armata ſatis multis acceptis cladibus ad paucitatem redierat. Quamobrem paulatim ſummota loco:& cadentium numero debilior facta cedere propugnaculis: liberumq; ingreſſum irrumpentibus dare coacta eſt. Ita uno tempore duobus ex locis Burgundi calamitatem miſerrimam intulere. Eorum uero qui adhuc integri erant ad hominum circiter uiginti:cum imbelli multitudine in forum ſubito cõfugerunt: obſtructiſq; aditibus ut in articulo illo licuit: noctem expectabãt: per quã reductis ĩ caſtra exercitibus educere ſuos ad fugę ſocietatem poſſent:ſed ea re intellecta:e ueſtigio Dux ciuitatem omnem locaq; imprimis foro proxĩa iubet icendi: Cuius mali neceſſitate compulſi illi relictis omnibus ad ſiluas proximas ſe contulerunt. Clerus inſpecta iam ante ciuitatis fortuna:in ſua quiſq; eccleſia clauſis ianuis ſe continebat ueſtibus ſacris indutus: ſanctorumq; reliquias atq; adeo ipſum domini ſacramẽtum ad deprecandam miſericordiam manibus præferens: idem Religionum uirginumq; cœnobia pro ſua quęq; conditione ęgere. Sed nihil inter arma ſceleratæ militum manus incontaminatum liquere. Refractis portis ſacra omnia in lachrymabilem direptionem ſunt data:ſanctuaria Dei tota urbe incẽſa:ſpoliati ſacerdotes:atq; occiſi. Tum nec parietibus templorum etiam parſum:in ipſam autem imbellem turbam tanta impietate ſęuitum ẽ:ut nulli ſexui:ętati:aut ordini ignotum uoluerint. Infantes alliſi parietibus ſunt:puerperę confoſſe: Plęręq; uirgines ſtupratæ primo:mox ſtrangulatæ: ſenes quoq; & pueri eodem quo pugnantes habiti loco. quin & illud ad malorum cumulum accidit:ut parentes cum matribus:filiis:& omni prole inualida ſunc uno cõſtricti ad acerbitatem interitus in profluẽtem Moſam deiicerentur:in mediiſq; diuinis dũ aſtat ſacerdos altaribus:& domini corpus ſanguiſq; inter manus uerſantur:ſacrę patinæ & calices impie raperẽtur:ut merito de tam ſęuis hoſtibus emitti ad ultorem dominum uox illa Prophetæ lamentabilis poſſit: domine Deus uenerunt gẽtes in hereditatem tuam:polluerũt templum ſanctum tuum:poſuerunt Hyeruſalem ĩ pomorum cuſtodiam:poſuerunt morticinia ſeruorũ tuorum eſcas uolatilibus cœli:carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ. effuderunt ſanguinẽ ipſorum tanq̃ aquam incircuitu Hyeruſalẽ & non erat qui ſepeliret. Inter hæc autem tam fœda crudelitatis miniſteria Ludouicus Rex amicæ ſemper ciuitatis calamitate confuſus:quæ in illum pugnans nomen eius clamoribus inuocabat:plane iam facti pœnitẽs:in ꝓximas regni ſui regiones exercitu abducto conceſſit:Dux uero dimiſſa urbe prędonibus:ipſe cum expeditis equitibus ad inſequendos qui fugerant continuo profectus eſt. Sed ubi aſperitate ſyluarum ne inueniri quidem illos ne

dum capi poſſe ĩtellexit:regreſſus Leodium tota paſſim ędificia deiici impe
rauit:ne profugis ſpes ulla reditus ſupereſſet.mox quoq; Traiectum conté
dens Magiſtratum qui ſalutis fidẽ ab Epiſcopo ante acceperat: uinctuſq;
nihilominus illuc fuerat deportatus:ſtrangulari:& in profluẽtem abiici iuſ
ſit.Eandẽ fortunã uicina: quoq; nõnulla oppida:quę Leodienſes adiuuerãt
mox ſubiere.Hic finis contentionum fuit: atq; hunc occaſum celeberrima
quondam ciuitas tulit:uictoriis nobilitata inumeris:& a Romanis Impera
toribus condita:Clero autem ante alias Germanicas eccleſias clara:diuini
uero cultus ornamẽtorumq; ſacrorum cum ſanctiſſimum : tum locupletiſſi
mum domicilium.Cuius quidem ante has calamitates is animarum nume
rus fuit:ut cenſu habito centum & uiginti milium intra muros tantum con
tinere inuenta ſit.

Iacobi Volaterani Cardi.Papienſis Cõmentariorum liber quintus.

DIes non multos ab inſtituto ut antea dictum eſt:de re
bus ſoranis iudicio:Ferdinãdus Rex :ſiue ꝙ cauſę ſuę
parum conſideret:ſiue ꝙ ad tumultũ animus inclina
ret:ſiue etiam ꝙ in tam cõtrariis iudicibus nullum liti
finem cognoſceret (&enim pars utraq; ſuum ſibi de
legerat)Pontifici nunciat iudicium ſe recuſare : Nolle
altercationibus uerborum cum eo cõtendere : quem ſi
bi patrem ſors Regni dediſſet:Exploratum habere doctorum hominũ con
firmatione loca de quibus certamen ſit:neapolitanæ ditionis partem eẽ:ac
legibus ſibi Regi debere: Rogare maiorem inmodum ut eorum deditione
& Romanę ſedi ſe filium retineret:& maiorum contentionum tolleret occa
ſionem:Ferri non facile poſſe priorum Regum poſſeſſionem ſe adminiſtrã
te perire.Paulus hac uoluntatis mutatione inſpecta:&ſi doleret ęquabilem
finiendæ cõtrouerſiæ uiam ademptam:attamen ꝙ irritare armatum Regẽ
tutum non iudicabat quieſcẽdum putauit : nouiſq; interim præſidiis eccleſi
am muniendam: non tñ acceptã iniuriã innouatione ulla rerũ ulciſci:uel
pacato cuiq̃ arma inferre.Hanc eius mentem Roberti ariminenſis perfidia
de quo ante retulimus haud quãq̃ teneri permiſit.Qui eo ꝓceſſit amentiæ:
ut merito pœnitendum conſilii fuerit.Eius hoc initium fuit:Poſt dimiſſam
Ceſenam ciuitatẽ quam mortuo Malateſta inuaſerat:nẽ ſine cõmodo(qđ
noſtris moribus accidit)temptatum facinus eſſet : ad oppida quædam do
no illi a Pontifice data additum & ſtipendium militare eſt ſupra ſortem ęta
tis:ut cum honore agere inter duces eccleſiæ poſſet.Veniens quoq; nõ mul
to poſt Romã benigne ſuſceptus eſt.Quia uero cõtra Aragonẽſes neapo
litano bello pro Andegauẽſibus ſenſerat:proptereaq; dominatũ pene oẽm

pater amiſerat: putabatur ex uetere damni accepti memoria graues cum
Ferdinando inimicicias exercere: tutoq; adminiſtrationem omnem cuſto-
diæ aduerſus illum poſſe committi. Itaq; Pontecuruum oppidum quod ad
fines noſtri agri poſitum ex iis[unum erat quæ repetebantur a Rege: cum
equitibus circiter ducentis totidemq; peditibus in præſidiũ miſſus eſt: men
ſeſq; iam nonnullos in credito munere perſeuerans ab omni ĩcommodo lo
cum ſeruauerat. ſed accidit per eos dies Sigiſmũdum: qui a Peloponeſſiaco
Venetorum bello in Italiam redierat: ualitudine aſſidua fatigatum Arimi-
ni uita excedere: relicta arcis ciuitatiſq; cuſtodia Iſottæ uxori: quam Pelli
cem prius: inde matrimonio adiunctã perdite amauerat. Ea uero non igna
ra obitu uiri uicarium ius loci ad Eccleſiam rediiſſe: parum fidebat ſola ſine
liberis in aduerſa ciuium uoluntate alienam rem retinere. Quamobrem &
ſi nouercali odio in Robertum eſſet: tamẽ q; in re militari exercitatus: cum
& ad defenſionem idoneus crederetur: benigne ad eum ſcribit. Monens
ut quando ſine præſidio ciuitas ſit: ad eam conſeruandam maturet: Futurũ
ut cõmuni amborum cõſilio: ſuo uero imprimis: omnia regerentur. His ac
ceptis litteris: Robertus non tam caſu patris triſtatus q̃ nuncio Iſottæ læ
tus: concipere ex illa uocatione dominatum Ariminenſem incœpit: Fidens
ſi modo adminiſtrationis partem adiſſet: nouercam opprimi poſſe: Adole
ſcentemq; Saluſtium ex altera cõcubina fratrẽ aliquo ablegari. Huic ſpei
ea modo res erat aduerſa: q; nõ facilem ad dimiſſionẽ ſuam futurum Põtifi
cem iudicabat: partim q; præſidium neceſſarium Põtecurui relinqui nollet:
partim q; reditu ſuo confirmari ciuitatem timeret: cuius ipſe potiundæ deſi
derio teneretur. Itaq; uno aſtu fallere Iſottam & Paulum cogitãs. Romam
ſubito uenit: nuncianſq; magnis de rebus ueniſſe ſe: ut primũ admiſſus eſt:
hem tibi Pontifex inquit ſine contentione Ariminum. Pater defunctus eſt.
Ciuitas auctoritate uacua: & præſidio: nutat. In mulierẽ ſumma omnium
reſpicit. Ea opis egens atq; conſilii: adiutorem nunc quęrit: ſubſtentatorem
q; oneris inſueti. ſi per te liceat: ſexto illic die conſtitutus paucos æque poſt
dies omnia ad me deriuata cuſtodia: Arcem ciuitatemq; liberam tradam: cã
laturus mercedem facti quam tu iuſtam cenſueris. Admiratus orationem
hanc Paulus: quę uultu adhuc erat q̃ uerbis præſentior: Et qua ĩquit fiducia
Iuuenis tantam rem polliceris? An neſcis Iſottam tibi inimiciſſimam eſſe?
nec paſſuram defuncto Sigiſmundo Arimini agere: quem uiuo pati nõ po
tuit? Ad ea ille inquit coniũgunt ſæpe tempora quos non conciliat ſanguis.
Neceſſitate iam mutauit nouerca animum. Hem tibi ad me litteras chy
rographi ſui: quibus in partem dominatus Ariminum uocor. Et ſimul epi-
ſtolam inſpiciendam porrexit. Paulus ut manum mulieris agnouit: quę ſibi

ex nonnullis ante acceptis litteris non erat incognita:uocationemq; uerã inſpexit:credere cœpit ſi modo uoluptas Roberto eſſet ad perficienda quę diceret:poteſtatem quidem per eam occaſionem non defuturam . Id modo ueniebat unum in metum ne: ut deſertum præſidium excuſaret :miſſionem q; acciperet:ſpectante aliud animo uerbis hæc mẽtiretur . Itaq; ad alliciẽda ueri indicia ſermone diutius tracto: cum inter loquendum frequẽtius oſtenderet placere ſibi conſilium:ſed mutationem propoſiti formidare:contendebat Robertus quanto artificio poterat ad ſpem oblatam animum illius cõfirmare :crebro inter argumenta perfidię repetens neſcire ſe quo alio poſſet conſilio domum reuerti :aut ſucceſſum rerum ſibi proponere :quando & ſociales paternis iniuriis haberet infenſos : Venetis longo experimento fidendum non iudicaret:Contubernium autem nouercæ confirmatis iam rebus ſuſpitioſum cognoſceret.In hoc ancipiti poſitus Paulus : cupiditate tãdem in aſſenſum trahente dimittere illum conſtituit:& fortunam promiſſorum temptare. Sed ut præmiorum expectatione minus loci ad animum mutandum permitteret:mercedem facti eodem in colloquio dicit.Ea fuit Senogallienſis ciuitas:& cum circunſtanti agro Mondauium oppidum : Militaris quoq; conditio iuuene grandior.ſuper hæc autem alterius neptium cum dote locupleti coniugium : ut uidelicet per hanc quoq; affinitatem maiorũ cõcœpta ſpe cupidius inceptum perageret . Ea omnia Robertus ſumma uoluptate ſe accipere ſimulans : maioraq; meritis dicẽs:ut certiorem de ſe opinionem præſtaret chyrographũ inſuper ſcribit:obſignatumq; annulo Pontifici tradit:quo & Ariminum patris obitu factum eccleſiæ confitetur:& ꝑtinere ad ſuum ius negat:Dediturumq; illud confirmat mox ut poteſtatem aliquam accepiſſet.Diris identidem deteſtationibus ſuo capiti diuina iudicia imprecatur ſi fidem deditam uiolaret.Hoc chyrographo Paulus ad ſpẽ ſuam amplius confirmatus:ut nullam adiiceret deuinciendę mentis illecebram mille aureis abeuntem eſt muneratus: Ducibusq; eccleſiæ qui uicina Arimino hiberna habebant per litteras imperauit:uti in omnem ſtabiliendæ ciuitatis conatum uocanti illi adeſſent & iuſſa implerent.Bona ſpe Pauli dimiſſus Robertus eſt: ſed nõ eodem ille animo abſceſſit:patri nimirum & generi correſpondens:quorum a ſceleribus maior q̃ a uirtute fuit nobilitas . Etenim illa ipſa nocte qua hæc ſunt conſtituta uix dum domum reuerſus nuncium cum litteris(Bentius is fuit quidam) ad Ferdinãdum mittit: qui de ſua ad ſociales defectione propoſitis conditionibus agat:& militare ſtipendium paciſcatur:paratus ut mox eſt ĩtellectum:Ciuitate ad ſuam poteſtatem traducta reliquum patris ac patrui dominatum illorum ope redimere.Ariminum igitur ueniens lętis ciuium ſuſceptus eſt animis:non tam

ab Eccleſia auerſis:in quam tacite inclinabant:q̄ recordatione uetuſtæ fa-
miliæ ex cuius tanto numero hunc modo & Saluſtium quē dixi ſupereſſe
uidebāt.Eam ille occaſionem arripiens nullam popularitatis operam omit
tebat qua & ſtudia ciuium conuertere ad ſe poſſet: & tyrannidem concupi
tam inuadere.Factum autem eſt breui:ut nouerca meti cedente mox & ſe-
poſita ad eius imperium omnia traherentur . Memor uero inter hæc chyro
graphi dati id unum maxime laborabat:ut ab omni conceptæ perfidię ſuſ
pitione animum Pauli abduceret:ne illa reſcita ante turbari poſſet q̄ perfi-
ci . Ita ad eum frequenter ſcribens nunc condicta exequi ſe confirmabat:
nunc res Ariminenſium ad negocium inclinari : nunc Iſottam quæ plu-
rimum incœpto obſtaret ſepoſitam eſſe : nunc paululum quid reliqui ad
complendam rem ſupereſſe. Perpetuis autem litteris certam propinquam
deditionem ſpondebat. Quibus in diem magis illectus Paulus ire Ceſenā
iuſſerat Laurentium Antiſtitem ſpalatenſem quęſtorē ærarii: a quo & præ
ſidia ſub tranſigendi tempus mitterentur ad illum: & ciuitatē ſi dederetur:
conditionibus quas uellent ciues in fidem acciperet.Ille dum in hunc euen
tum paratis omnibus Ceſennę agit:Neapoli iterim Bentius ſyngraphis da
tis accœptiſq; defectionem trāſegerat : quibus & defenſio ciuitatis in trien
niū pacta erat ſi qui itulíſſent arma : & annua decem milia nomine militiæ
pendebantur.Ea uero ut indicata Roberto ſunt:maioribus iam fidens præ
ſidiis nouum opus aggreditur:quod perfidiam cū fructu detegeret.In om
ni ditione:quam Sigiſmundus & Malateſta frater olim tenuerant: popula
rium quidem cæterorum animi ſatis iam cōciliati Eccleſiæ uidebantur: per
miſſis ubique magiſtratibus qui nulli antea erant:libertatiſq; forma quadā
per publicam adminiſtrationem conceſſa.ſolos autem aratores licentiæ ue
teris adhuc cura tangebat:qua æquo animo carere non poterant:etenim q̄
Malateſtarum domus maleficiis continuis obnoxia honeſtiores quoſq; lo
corum ſemper offenderat: minuſq; propterea id genus hominum pacatum
ſibi putabat :ruſticanā turbam quę ubiq; pars magna :& pugnacior erat:
artificiis diuerſis in illos armauerat : nunc criminationibus utroſq; commit
tens:nunc in mediis contentionibus ſuperiore ruſticorum conditione litem
diffiniens:nunc etiam damnatorum bona ad alenda odia agreſti multitudi
ni largiendo.Quam illi indulgentiam ſub præſidibus noſtris ęquato omni
um iure angebantur ammiſſam.Eam mentium ægritudinem non ignorās
Robertus ab illa potiſſimum ad recipiendum Ceſennam aditum præpara
bat:ſperans opportunitate ualidę ciuitatis ſi conſilium perfeciſſet: nonmo
do ulteriorem fluminie:ſed citeriorem quoq; Piceni agri dominatum a pa-
tre patruoq; poſſeſſum recipere.Itaq; temptatis ad proditionem aratorum

quorundam animis quos non facultatibus modo & cognationibus:ſed audacia quoq; pręſtare cognitum erat:nullo illis negocio reditum perſuadet: ſua ſponte ut diximus a romana re ſatis auerſis. Conſtitutis iam omnibus: dieq; ad perficiẽdum decreta:accidit caſu ut uno fere tempore & Roberti defectio:& horum oculta rebellio pateſieret. Suſpecta iam cœperat Quęſtori fieri tam longa tradendi Arimini mora: eamq; ſuſpicionem duę res maxime auxerant: altera q uariantibus litteris(ut eſt mẽdacium mos)plerũq; ſibi non conſtabat Robertus:altera q omnia intus fieri ad arbitriũ eius cognouerat:nec aliud q̃ mutatam mentem per craſtinationem hanc arguebat. Itaq; ad phanũ fortunæ nauigãdum illico cenſuit:ciuitati illi eo impenſius timens: q & aratorum plus habebat:& minus q̃ cæteræ putabatur pacata. Inde explorare Roberti conſilia cœpit:& nunquid clandeſtini mali i agris aleretur cognoſcere. Diebus paucis in ea diligẽtia abſumptis: Bentiũ qui Neapoli rediens per auia mutata ueſte iter habebat: ad extremos Anconitanorum fines comprehendit:afferebatq; is ſecum conuentorum cum ſocialibus ſingrapham:partemq; pecuniæ in ſtipendium datam: Ferdinandi nomine & ſigno recẽter percuſſam. Ad Quęſtorem perductus ſine quæſtione defectionem confeſſus eſt:infideimq; defectionis conuenta cũ pecunis protulit. Indicauit quoq; qua die Robertus patris obitũ accepiſſet: alieno ſemper in Pontificem animo fuiſſe:ad extrahendaq; in hunc exitum tẽpora uana ſpe illum duxiſſe. Inter hæc etiam certis indicibus de coniuratione Ceſennatium nunciatur quæ augebatur in dies: & duces multitudinis deſignantur. Quibus periculis adductus Quęſtor cunctandũ nõ ratus: Ceſennam ſubito reuectus eſt: comprehenſiſq; auctoribus mali:cum eorum confeſſionibus uera omnia didiciſſet:paucorum ſupplicio motum compreſſit:nil iam ſibi a Roberto in tanta propinquitate tutum exiſtimans. Cunctis autem ut geſta erant Romæ nunciatis: admiratio ingens Pontificem cœpit indignationi & pudori admixta. Admirabatur centeſimo uix a conſtituta pace die eam potiſſimum fœderum conditionem uiolatam a ſociali bus eſſe:cuius ipſi petendę paciſcẽdæq; auctores extiterant. ea erat ne cui militem alterius ſtipendii qui dimiſſus non eſſet:ad ſuum liceret traducere. Videbat quoq; rem publici riſus eſſe:ſibi id ætatis Pontifici a iuuene impoſitum dici: adiutamq; putari nimia credulitate tyrannidẽ eius. ſed illud imprimis erat moleſtũ:q tanto ſuo in fœderatos datæ pacis beneficio: tãtiſq; in Sigiſmundum patrem & Robertum filium collatis honoribus:hęc tam ingrata redderetur detrimẽti:& dedecoris merces. ac ſane(quod bonorum ſermonibus conſtare tunc uidi)inique a ſocialibus factum eſt:quos nec pactę fidei:nec ſuſcepti iuſiurandi ad uiolanda fœdera memoria tenuit. Hoc

amplius autē peccaſſe Ferdinandus eſt iudicatus: ꝙ in amiſſum bis regnū bis Romana ſedes illū reduxerat ſemel decreto ſuo:iterū annoꝝ quinq; bello grauiſſimo.his addebatur:ꝙ cū a legato Cardinali appellatus Rex eſt: Regniq; coronā ſolēni more accœpit:inter ſacra altaria fidē patrociniūq; ī oēm noſtrū caſum iurauerat:eiuſq; rei documēta chirographi ſigniq; ſui addiderat:quę ī Archiuiis apoſtolicis in hūc diē ſeruanť.Sed nos quoq; errati noſtri ea in te forſan pœnas expēdimus:pollutiq; honoris diuini dignā a Deo uindice retributionē accœpimus:etenim memores eſſemus licet Sigiſmundū patrē quinquēnio ante ſummo ſedis iudicio conuictū hereſis dānatūq; eſſe:hereſimq; ipſam armis urgētibus nō uolūtate publice obiuratā penitentiā inde nullā ſuſcœptā:nulla documēta ſanitatis mōſtrata:O ia uero eundē uitæ tenorē ſeruaſſe:tñ ad retinēdā his delinimētis:uariā mentē inuiolatū ante illa anniuerſariū aureę Roſę donū magnis miſteriis religioſo anni tpe cōſecratū pñti illi decreuimus:protinuſq; ab æde diui Marci Pōtificis ad diuerſoriū eius mediū iter ſeniores Cardīales traduximus omni collegio & turba patrū ſequēte.Quā rem & admirata oīs multitudo eſt:& indignā noſtro miniſterio iudicauit ludibriū arbitrata:a cōtemptore ſacrorū ſacratiſſimā rem circūferri: eoſdēq; q paulo āte atrocibus decretis pditū illū uoluerant celſo nūc religióis teſtimonio:uelut agnū īmaculatū populo oſtētare. ſed huius nři parū penſati opis:ueniā indulſerit Deus.De nobis tñ hi uulgo ſermones habiti ſunt:atq; hęc retributa p filiū merces.Auertēdi āt ab eccleſia Roberti illa fuit imprimis ſocialibus cā:qđ circūuenire undiq; Pontificē cogitabātne in ultionē ſuā:ſine magnis piculis poſſet aſſurgere. Timebāt enī Tolphitanā iniuriā quā recentē nouerant:& ab ignominia:nō minus ꝗ dāno inſignē:ppterea q;:& Alexandrū Sforciā ꝗꝗ Regi infenſum:& Neapoleonē Vrſinū:a ſcire ſibi ſtipēdio nitebanť:ut uidelicet Pōtifex amiſſa ſpe Ducū:q nulli iā liberi ī Italia linquebanť iniecto ēt pluribus ex locis metu: quaſi ītra munitōes obſeſſus cōtineretť:flaminię aūt imprimis timeret:quā recens ad dñatū noſtrū reductū Malateſtei adhuc nóis memoria teneri nō ignoraret.Paulus his oībus circūſpectis duo īprimis pcurāda ſibi putauit: Alterū ut ſi ꝗ rōne poſſet:Roberti pfidiā ulciſceretur:ꝗ in re reſtitutū iri ſuā exiſtimationē uidebat:Alterū ut maioribus copiis dū facultas eēt cōmuniret eccleſiā:itaq; & Alexandrū:& Neapoleonē:quos antea ſe offerētes pacis fiducia recuſarat: nouis ſtipēdiis obligat:equitūq; ac peditū ꝗ maximū pōt numerū ſcribit excuſans ad tuēda ſua:nō pmiſcēda aliena id ſtudiū ptinere.Cū Neapoleone imprimis:cęteriſq; Romani agri Vrſinis in grām redit:quorū mentes ab oppugnatōe Tolphe ſciebat offenſas.Porro aūt(qđ añ eā diē defugerat)fœderibus ſe cū Venetis iūgit:a qbus eqtū milia quat

tuor:& peditũ duo ſi īferret᷑ bellũ ex ſuis copiis offerebant᷑: iter hunc appa
ratũ Ferdinandus:ſiue ut belli metũ Pontifici demeret:cuius trepidationē
ex cōparãdis copiis arguebat:ſiue ꝙ Tolphã circũuētã undiq; dñatu nr̃o:
ceſſuram tandem putaret: idq; dedecoris ſui futurum proſpiceret maxime
ꝙ diſpoſitis undiq; cuſtodibus mari:quæ uia una erat reliqua egre ſubmi
niſtrari præſidia poterant:ad illum mittit ꝙ uenditionem loci Ludouici no
mine offerant preciumq; dicant: quantum equis æſtimatoribus uideatur.
Eam rem ab initio Paulus:nec repudiabat plane: nec admittebat:ignomi
nioſum exiſtimãs de ſubdito ſuo legem dici ſibi:& quod armis euincere mi
nus potuerat:pro eo nunc cogi pecuniam pendere.Sed mox tempora conſi
derans:quæ utilitatem indignationi præferendam monſtrabant:ad liberan
dum inteſtina moleſtia Romanum agrum ſententiam inclinauit.Miſſis igi
tur lectione concordi:qui Toparchia inſpecta arbitrarentur precium ſede
cim milibus nummum auri eſt empta per eoſdem dies interius Quæſtor
ad uindicandam Roberti rebellionem grauiſſimis primum edictis uetuerat
necui ex noſtris quod ad uictum pertineret inuehere Ariminum præter ui
num liceret putans obſidionis partem in laboranti fame populo eam eſſe.
Tum & de capienda ciuitate conſilium cœperat:quam ad rem magno im
primis ſilentio opus arbitrabatur:nec ex tam propinquo loco: uel ſigno ali
quo detegeretur inceptum: porro autē ſolertia & aſtu:ꝙ acerrimus ad cu
ſtodiam Robertus eſſet.Neq; in ea tempus ullum diurnum nocturnumue
remitteret.Neceſſarium quoq; uidebat uigilum aliquo cōſpirante irruptio
nem iuuari.Quæ omnia his rationibus ſunt ab eo comparata primum dili
gentiam ſimulans muniendæ acrius ciuitatis ob proximum coniurationis
periculum pedites circiter quadringentos ex ueteranis collectos:intra arcẽ
munitiones concluſerat plenius q̃ uulgus peditum ſoleat armis inſtructos:
eodem per noctes plurimas:contulerat ſcalas cæteraq; id genus ad irrum
pendum idonea.Scripſerat etiam turmam equitum unam quam paratam
intus:uelut ad præſidium continebat:& uigiles nonnullos ſecundę Arimi
nenſis portæ promiſſis illexerat:ut in ipſo irrumpendi conatu: quaſi pericu
lo territi:uel relinquerent ſuper iminentis turris præſidium:uel remiſſius ob
ſiſtendo facultatem occupandi aditus darent. ad hæc perficienda diem ſta
tuerat Sextum idus Iunii.Itaq; pridie eius diei comparatis iam omnibus ſi
diſſimos cuſtodes ad portas Ceſene diſponit:qui ingrediendi paſſim: egre
diendi nulli oĩno poteſtatē permittant: cauēs ne ad extremũ ꝓducto appa
ratu nuncius horũ Ariminũ ꝑueniret.Antonellũ quoq; forliuiēſem uirũ for
tem duarum turmarũ præfectum:qui in ꝓximo Talamello oppido æſtiua
ſuorum habebat:ſub ueſperum monet: ut mane ante lucem Ceſenne aſſit:

quod ille cum mature impleſſet meridiem uerſus uocatis ad ſe primis ordi nibus:conſilium aperit in eam horam clam habitum:docet quanta impro bitas Roberti ſit:quantaq; in Pontificem ingratitudo:quantę porro laudis futurum intelligat:ſi eorum uirtute ciuitas opportuna Eccleſiæ perditi ho minis tyrannide uendicetur. addit præmia:quæ hoc cõfecto negocio expe ctare a ſe Pauli nomine debeant: Direptionem prius locupletis urbis:ſi di micare malit:q̃ dextram irrumpẽtibus dare: duplex inde in ſingula capita ſtipendium:& militares cuiq; pro conditione ordines:gratiam deniq; per ennem Romanæ Sedis:quæ memor facti ſit ſemper futura. Ab his exhor tationibus dimiſſi illi curare equos & corpora iuſſi ſunt: moxq; expeditis omnibus ad decimam diei horam totis copiis conuenire:qua hora ipſe in cenſo equo ad portam quæ Ariminum ducit ꝓgreditur: ibiq; cum primis copiarum conſiſtens:ſingulos tantum qui noti ſuis ductoribus eſſent emit tit: qui noti non eſſent intra muros male mulctatos repellit. Portis ſubin de clauſis præſidioq; firmatis iter ingreditur. Præfecti a lateribus diſpoſiti erant:qui attentiſſime obſeruarẽt ne quis uia excederet:omnes autem q̃ ar ctiſſimo agmine continerentur. præmiſerat etiam aliquãto ante fidos non nullos qui ad uiarum exitus eos exciperent: quibus Ariminum iter eſſet uel priuati negocii:uel nunciandi motus cauſa. Duo ad deſignatum opus patebant itinera:Alterum pone littus maris qua incultior agere eſt: alte rum per continentem interius. Hoc quia celebrius erat: & uicos undiq; fre quentes habebat:minus ad celandum idoneum habebatur. Itaq; mariti mam uiam tenentes:cum ab ſexto tantum miliario abeſſent: conſiſtere ag men iubent:& ſub armis paululum quietis accipere. Inde rurſum progreſſi: ex uicino ſacello in pernocti luna conſpecti ſunt:cuius ſacerdos conclama re iam arma companiſq; perſonare bellicum cœperat:eum ſtatim expediti quidam illuc curſu delati ſacerdote capto funibuſq; abſciſſis indicium ſuſtu lere. Ciuitas Ariminenſis ad littus Adriatici maris tota eſt poſita:ab orien te uero & occidente duo eam claudunt ſuburbia frequentia ædificiorum & incolentium numero: dimidiam partem interioris ambitus adæquantia. alteri beati Geneſii:alteri quod eſt ad occidentẽ Iuliani eſt nomen:utrunq; ipſi ciuitati pons ſuus coniungit:ille ex ſublica tantum:hic ex pulcherrimo uetuſti operis marmore factus: quem ex quattuor fuiſſe perhibent: quos Auguſtus Cæſar ſtrata Arimino tenus Flaminia uia ad tranſitus flumi num maiores extruxerit. Sub his quoq; amnes decurrunt duo: ab occidẽte Ariminus:unde & ciuitati eſt nomen:Mareculam incolæ uocant:& ab ori ente Aueſa minor aliquãto:atq; anguſtior. cõmunitionem utraq; in circui tu habẽt:partim ex uallo tñ ac pręalta foſſa:quã utrobiq; nõ tã manus:q̃

hibernis torrẽtibus aucti amnes effluente aqua efficiunt:partim ex muris
ambobus ad primum aditum ſingulę portę cum modicis turribus ſũt: atq;
ante has reductiles pontes.Pręmiſerat Quæſtor mane quod noctem hanc
anteceſſerat:iuuenes fortiſſimos ſex uiatorum habitu adornatos:qui ad Sa
cellum Marię Virginis in Laureto miraculis tempeſtate hac celebre:uoti
ſoluendi gratia ire ſe ſimulantes:quaſi iuſto confecto itinere ad Iuliani por
tam qua proximum eſſet diuerſorium ea die ſubſiſterent: ſequẽti uero mox
ut exire in agro cœpiſſent opidani:primiq; ex noſtris aduentare cõſpecti eſ
ſent:portam diſtrictis gladiis occuparent: quos ad eam rem ueſte tectos at
tulerant.Igitur cum iam propinquatum ciuitati eſſe intelligeret Quæſtor:
atq; horam trãſigendi appetere : timeret uero matutinos Roberti explora
tores:qui prima luce ante aliorum egreſſum mitti quoquouerſum ad ueſti
ganda loca ſoliti erant:iubet partem copiarum in uicinas muris ſegetes q̄
ocultiſſimam agere:atq; inde illos excipere:exceptis autem mox ut patefa
cta eſſet aratoribus porta:recta in ſuburbium:atq; inde in põtem urbemq;
contendere. Ipſe reliquis copiis ſenſim ita ſuccedit : ut perceptis clamori
bus adeſſe illico in auxilium poſſet. Albeſcente ergo iam die ex Iuliano ſub
urbio equites tres ſpeculatum egrediuntur. Ii circum portam explorant pri
us omnia:mox ad ꝓximas uerſi ſegetes:ut eas inſeſſas uiderũt: ſublato cla
more in fugam auertuntur :noſtri nullum amplius inſidiarum uſum uiden
tes undiq; in eos impetum faciunt:unoq; interfecto :aliis per deuia elapſis:
ad portam ſine mora accelerant:foſſamq; ac reductum pontem eadem ce
leritate aſcendunt :chateniſq; diſfractis ad cæterorum ingreſſum deiiciunt.
qui uero intus occaſionem occupandi aditus ut diximus expectabant :tu
multu accepto ad aperiendam ipſi portam nudatis enſibus aduolant:nul
loq; repugnante conata perficiunt.ita breui ſpacio ſummo militum ardore
tam pediti q̄ equiti aditus eſt patefactus. Protinus ex eo loco ad alteram in
terioris urbis partem paribus animis:ſed non eadem fœlicitate cõtenditur:
ſenſerant enim iam & ſuburbiani omnes:& qui ad cuſtodiam excubabant
exploratorum clamorem :mox & irrumpentium ſtrepitum:conclamatiſq;
armis plurimos ad ſuperſtãtem turrim exciuerant. Itaq; noſtri cum diu ad
eam perrumpendam obnixi uiribus molirentur multitudine telorum :
quibus denſi artatiq; inter ſpondas pontis de loco ſuꝑiore neceſſario uulne
rabantur:ad alterã eius partẽ ſeſe receperunt:atq; ibi ſtatim foſſa ingenti in
obliquũ ꝑducta aggereq; altius eleuato:ꝓpugnaculis cũ cõmuniunt:ut &
populi iam armati ſuſtinerentur impetus ſi qui in eos fierent: & tormentis
minor eſſet ad nocendum facultas. Opere abſoluto redit in ſuburbium
Quæſtor ad direptionem prohibendam:in quam ſe iam uerterant pedites:

optabat enim ſi fieri poſſet: ad retinendos fidelius animos: fortunas cuiq;
ſuas: & ciuitatem Ariminenſibus conſeruare: idq; prima diligentia facile eſt
conſecutus: ſublato tumultu reſtitutis ſi qua diſtracta iam erant. Sed cum
poſt paulo Alexander Sforcia ex Piſauro uicina ciuitate aſſuiſſet mille equi
tes ducens: nonnulli item turmarum Præfecti in hunc caſum uocati: ſeda
tum incommodum tanto impetu innouarunt: ut nulla imperia aut coertio
nes Ducum contra armatam cupiditatem ualerent. ita direptis omnibus
mulieres tantum: & pueri in uicinum Sacellum coacti. a cæteris quæ fert
militaris ſcientia ſunt conſeruati: quin & ſequentem diem expediendis ad
oppugnationem neceſſariis indulſ erunt: temptaturi fortunam pugnæ
qua infirmiſſima murorum pars uideretur. Patebat ad mare ſeptentrio
nem uerſus tertium ſuburbium: ultra Mareculam muros inter: & littus me
ritoriis tantum tabernis: & mercium repoſtoriis non admodum frequens.
Amnis ab ea parte altitudine ſua magnus non erat: cęterum ſuſtinente: ut
fit decurſum mari: ad exitum augebatur portumq; minoribus nauigiis fa
ciebat: tunc quidem profundior: cum ex alto incitauiſſent ſe ęſtus: quod
bis ſemper horarũ uigintiquattuor ſpacio cõtingebat. Ad eius portus præ
ſidium supereminebat turris munita: ſecundumq; eam quãtum in longitu
dine porrigitur ciuitas: uacua erant ædificiis omnia. Ex eo igitur loco tertio
iam obſidionis die ſtatuit Quæſtor in urbem tranſcendere: ꝙ humiliora q̃
cæteris in locis mœnia uidebantur: & propter flumen interiacens minor ad
muniendum fuerat Ariminenſibus cura. Itaq; prima luce deceſſum maris
obſeruans cum parte copiarũ amnem celeriter trãſit: equite ab armo equo
rum: pedite a capite tantum ex aqua extante. In ripam ulteriorem ſtatutus
nullo negocio ſuburbium occupat: inde turrim ipſam expugnat: ſuperq; eã
ad terrendos oppidanos uexillum Eccleſiæ collocat. His actis in Iulianum
recurrit: productoq; omni ad inſcendendos diruẽdoſq; muros neceſſario in
ſtrumento: cum reliquis ad inchoatum opus regreditur. Magno animo ad
oppugnatõnem proceſſum eſt. Iamq; in ſummum murum pedites quidam
euaſerant: ad imumq; alii uectibus perforabant: cum perſonato interim in
ciuitate bellico populus undiq; frequens direptionis metu: ad diſtinendum
aſcenſu hoſtem decurrit: celeriterq; qui aſcenderant opprimit: in muroq;
cõſiſtens ſua multitudine locum defendit. Irritum inceptum noſtri Duces
uidentes ne detrimenta ſine inferendi ſpe ulterius caperentur: cani receptui
iubent: & militem ꝙ meridies iam erat: curare paululum corpora: conſili
um mox inituri tenere locum an cedere utilius ducerent. Vix primum ci
bum ſumentibus: Robertus patefacta porta quæ in id ſuburbium ducit tri
bus equitum turmis quas præſidii ſui cauſa ab initio intus habuerat pediti

buſq; circiter ducentis in eos defertur: ratus quod ueriſimile erat: pugna: & ęſtu languidiores factos noſtros recentibus ſuis facile terga daturos. Sed Queſtoriani celeriter reſumptis armis directaq; acie: erumpentium impetum fortiter ſuſtinuerunt: ludibrium ęſtimantes: quos modo per muros pe tiſſent: ab iis æquo campo nunc uinci. Acerrime diu pugnatum eſt: & marte ancipiti: tandem ſentiente Roberto ſuorum uulneratos multos: duos etiam turmarum pręfectos captos: reliquos iam durius premi: ſenſim referre pedem cœpit: & intra ciuitatem agmen reducere. Quod ſi uel paululum ultra dilatum: aut minus accurate factum eſſet: ſuccedẽtibus maiori impetu noſtris: permixtis agminibus penetratum in urbẽ: debellatumq; ea die fuiſſet: ita obiectus murus clauſæq; illico portæ periculum imminens auertere. Erant multa quæ retineri hunc portum diſſuaderent: ſed imprimis paucitas copiarum: quæ diſpartita ad tuenda duo diuerſa ſuburbia fiebat infirmior: contraq; ſolertem hoſtem eruptionum opponebatur periculis. Ad hæc interfluens amnis recurrente æſtu adauctus certis horis tranſiri uado non poterat: mutuamq; opem laborãte ſtatione altera prohibebat: accedebat quoq;: q; cum a muris ad exitum fluminis: per quem minori periculo erat tranſmiſſus: trecenti minus intercederent paſſus: nec pabula equis: nec commeatus militi ſine detrimentis poterant tranſportari: contingentibus illucuſq; ſpingardis: quæ in muros diſpoſitæ ſine intermiſſione ad tranſitum operabantur. Itaq; uidentes noſtri eam eſſe naturam loci: ut etiam de relictus nunc occupari nihilominus iterum poſſet ſi uſus accideret: clangentibus tubis (quod eſt ſignum noſtris moribus cum abitur: non fugitur) relicta Marecula per diuerſam regionem circuunt ciuitatem: & ad Iulianum toto agmine reuertuntur. non ſuccedentibus primis his tridui conatibus reliqua ſpes in deiiciendis mœnibus erat propoſita. quamobrem ad ripam Mareculæ ingentes bombardas quattuor opportunis locis conſtituunt: quæ aduerſum alterius ripæ murum aperiant. Earum quæ maior erat: ducentarum & quinquaginta: altera centum uiginti: duæ reliquæ octuaginta librarum lapidem emittebant. Inter has quoq; ſpingardæ circiter triginta frequenter incenſæ requiem cedenti muro non dabant. Parateæ inſuper erant biremes nonnullæ: quæ oramq; littoris allegentes: nihil cõmeatus aut præſidii paterentur inferri: parq; a Continenti ac in circuitu cuſtodia. Ad auertendos quoq; tam præſidiariorum militum: q̃ ciuium animos diuerſa edicta ad ipſa ciuitatis mœnia pronunciari ſunt imperata: quibus & Roberti adiutoribus pœnę: & qui fauiſſẽt nobis præmia permagna nunciabantur. Ea cum propter armorum ſtrepitum minus ab interioribus poſſent itelligi: ſcripta: & ad ſagittas deligata ad eos ſunt iacta. Robertus

non ſegnius ducendis interius foſſis aggeribuſq; pro muro attollendis operam dabat. ad turrim quoq;: quæ portę marmorei Pōtis ſuperſtabat: in opera noſtrorum: atq; adeo in reliquum Iuliani ſuburbii tormenta ſua contulerat: quibus omnibus grauia utrinq; & accipiebantur: & inferebantur incōmoda. Ab ipſa turri in aggerem noſtrum quem diximus ad primum pontis aditum excitatum: bombarda ui ingenti delata propugnatores quinq; eodem turbine miſerandum in modum arripuit: Quorum unius uiri fortiſſimi: qui turmæ præfectus erat: caput & brachium ad locum uſq; in quo Alexander tendebat: ducentorum circiter paſſuum ſpacio detulit: coxas & crura ſub ipſo aggere alliſit: reliquum uero corpus ad longinquam diuerſamq; portus partem adegit. Alterius armaturam totam iduti nihil (quod miraculo paſſim fuit) præter unicum brachiale inuentum eſt: cum tamen ad ſepulturam diligēter eſſet quæſitus. Defleuit hunc caſum omnis exercitus: ipſeq; Alexander imprimis: apud quē Præfectus a puero educatus: annis ſupra triginta præcipua uirtute meruerat.

Huius tam ſubitę tamq; inexpectatę obſidionis uulgata per Italiam fama ſiniſtris pene cunctorum animis accepta eſt: atq; in expectatōnem maiorum motuum omnes arrexerat. Venetos id male habebat: ꝙ ſe inſciis cum ſocii eſſent: inchoata tanta res eſſet: quodq; ad eam diem ſeruandi Arimini cauſam ipſi præſtiterant: nō tam Malateſtarum gratia ꝙ ſua: q̄ eos certum erat captaſſe opportunitatem ſemper eius ciuitatis ad ſua imperia traducendæ: quam ad Eccleſiam reductam: ad ſe peruenturam non cernerent. Regem uero: Florentinos: & Mediolanenſem publica expectatio angebat: ꝙ Robertum a Pontifice ad ſe auerſum perire: neq; æſtimationis ſuæ ducerent eſſe: neq; ad retinenda aliorum in ſe ſtudia pertinere: Deniq; ꝙ opportuniſſimi loci acceſſione attolli animos Pōtifici nollent: quē a proximis iniuriis alienatum hoc facto non crederent. Neminem ea res magis: ꝙ Federicum premebat Socialium Ducem: quippe decimo ab Arimino miliari ditionis ſuę ultima habens: plane itelligebat: tam uicina Eccleſia: atq; omni pene potita Flaminia cedēdum ſibi dominatu futurum: cū Romani Pontifices uel ſola epiſtola imperarent. Itaq; collatis inter ſe dies aliquot cōſiliis: tādem uno decreto litteras primo: inde Oratores ad Paulum mittūt: aperte denunciantes: ſi non decedatur Arimino obſidionem mox armis ulturos. Ea uero cum ferocius dicerētur: miniſq; aſſiduis fatigaretur Pōtifex: reddiq; reſponſum illi depoſcerent: uocat in conſilium patres: rogatq; ſententias: Deſerenda ne incœpta putent an proſequenda. Erant qui Venetorum fœderis ignari: quod in eum etiam diem clam habebat: noſtras: & aduerſariorum expenderent uires: Videretur in unum Pontificem potētatus

tres pugnaturos: Veteranum apud eos militem eſſe apud nos collectitiũ: Duces illis & ſummos: & cauſæ affectos: Nobis ut claros non tamen incœpta noſtra ſatis probantes: q̄ a ſubditis in ſubditum eſſet pugnãdum: quieſcendum propterea dicerent: & in opportuniora tempora Roberti ultionem ſeruandam. Cuius ſententię cum Cardinalis Hoſtienſis: homo īgenioſus: auctor fuiſſet: interfatus illico Pontifex: abunde inquit mihi eſt omnium: quę ſunt neceſſaria. Putari non debet tantam a me rem incerta ſpe inchoatam. Poſt quam uocem cum intellectum eſſet non placere conſilium: Reliqui paucis exceptis: continuandam obſidionem dixerunt. Ita ex Senatus ſententia reſponſum legatis eſt. Illi contendendum armis uidentes negociũ illico Federico dant: uti donec maiores copiæ mitterentur Ariminum: quacunq; ratione poſſet incolumem ciuitatem ſeruaret. Is uero nunc arma: nũc eos milites quorum eſſet ad propugnãdum cognitus uſus: clam noctu per aduerſam arcis portam ad Robertum mittẽs: rem eius paulatim firmabat: identidemq; hortabatur ut obſidionem paucos adhuc dies magno animo ſuſtineret: Affuturos enim breui exercitus: qui repulſuri hoſtem ẽent: & ſua omnia redempturi: ea indiligentia cum nonnunq̄ miſſi ab eo interciperentur a noſtris cuſtodibus: nouiſſime ex ſclopulatoribus quinquaginta paucisq; ippotoxotis: qui in præſidium una ibant: ad quadraginta compræhẽſi ſunt. Reliqui fuga ad proxima ſe oppida recepere. Confirmatior iã aliquanto ex iis factus erat Robertus: uerum ut paucioribus intentus ualidior etiã ad oppoſita noſtrorum opera fieret: Suburbium oriẽtale quod diximus munimentis leuibus circunuentum immiſſo igne incendit: habitatoreſq; nõ ſine omnium gemitu intra ciuitatem reduxit. Ad ripam autẽ portus qua noſtris tranſitus ante fuerat: ne equiti ſine caſus periculo acceſſus eſſet: oblĩgũ lintrem immerſit. Ciues inſuper ne cõferre inuicem conſilia: & tœdio malorum de deditiõe agitare aliquid poſſint: acribus obſeruat cuſtodiis: oĩbus uero ſine ĩtermiſſione aduigilat: q̄bus rem ĩtegrã ad futurũ ſubſidiũ proferat. Partẽ iam magnã murorũ tormẽta diruerãt: uidebaturq; ad introitũ locus aptus: ad ſupducendũ ẽt flumini pontẽ erant neceſſaria omnia cõportata: ſed acri pugna apparebat opus: multorumq; periculo: q̄ pręter oppidanos qui direptionem timebant octingenti iam pedites equiteſq; circiter centũ intromiſſi ad præſidium fuerant cum quibus in nõ magno aditu perfoſſas inędificataq; operibus loca pugnam cõferri oportebat. Noſtrorum uero cõuenientibus paulatim copiis: numerus omnis ex delectis tribus milibus equitum: & peditum duobus conſtabat: quorum tamen ea uis erat atq; is apparatus: ut ad quamuis ſuſtinendam uel inferendam dimicationem idonei uiderẽtur. Suadebat Quęſtor cum his totius obſidionis diſcrimen certamine

uno temptari antequam adeſſent hoſtes:quos certis nunciis exploratū ha-
bebat ſummo ſtudio apparari:ſed Alexander ſiue irritos conatus metuens:
ſiue Piſauro proximo cauens ꝙ eius erat imperii : nō tam improbabat con
ſilium:q̄ nondum illius eſſe tempus dicebat :Monſtrans milit...us docu
mentis minores multo eſſe eis copias:q̄ quæ tantæ oppugnatiōi ſatis eēnt :
Expectandas maiores iter iam ut ferebatur ingreſſas :nec committendum
uel cupiditate nimia uel fiducia :ut fruſtrato irrumpentiū impetu:detrimen
to etiam(quod neceſſe uidebatur)accepto frangerentur militum animi:
conditioq; omnis rerum ipſa opinione deterior fieret.Aſſentiri his cogebat
Queſtor.: partim ꝙ Duci exercitato pudor erat a ſe tum primū militāti nō
cedi:partim ꝙ inuitum cum nil adminiſtraturum utiliter I pugna uidebat:
partim etiam ꝙ rebus corruptis facti aduerſi inuidiam apud Pontificē for
midabat.Itaq; ſuperiore Alexandri ſententia oppugnatio in aduentum ma
iorum copiarum differtur . quam rem nouus Roberti aſtus uehemēter ad
iuuit :is enim ſalutē ſuam in extrahēdo oppugnationis tempore collocās:
quam re uera plurimum formidabat : cum antea cœnobitas nonnullos de
ſua deditione miſiſſet in caſtra : iiſq; uelut fallaciam afferētibus parum pre
bitæ aures eſſent:nouiſſime ex contubernio familiari intimum quendam q̄
ocultiſſime ad Queſtorem ire iubet: rogareq; fidum aliquē mittat ad ſe cū
quo aperire interiora quædam conſilia poſſit : quorum imprimis celatos ſo
ciales expediat.Huic quoq; cū ab initio fides non haberetur :repetitis iden
tidem precibus :conditionumq; præbita conſtantius ſpe:ne duritas ſua pu
blicis bonis diceretur obſtare tandem poſtulatum cōcedit . Ioannem ſacer
dotem Quæſtori ab epiſtolis famulantem:intelligentia & fide laudatū clā
noctu in arcem ad illum mittit.Robertus id unum attendens ut pauci ad-
huc ſine pugna ducerentur dies :deſertum ſe a ſocialibus magnis lamētatio
nibus queritur : expectata tam diu præſidia nec dum expedita indignatur:
dolet ciuitatē interim oppugnando ſemirutam eē : & ſubditorum fortunas
cōſumptas.neſcire ſe addit quo alio perfugium q̄ ad Pauli clementiā hēat:
proinde Quæſtorem precari ut pactis Romæ cond tionibus nunc etiā age
ſcat:Ciuitatem accipiat:eiuſq; reliquias integras malit q̄ ciuiū dolore ad in
ternitionem collapſas.Hæc atq; huiuſmodi:ſæpe ad Queſtorem delata cū
ueri haberent ſimilitudinem:tandem credi ſunt cœpta putatumq; periculis
ſuis admonitum Robertum ad ſanitatem reuerti cœpiſſe. Itaq; his internū
tiis eo fiducie proceſſum eſt:ut & ſcriberētur ſingraphe nouæ:& preter ſub
ſcriptionem ſignumq; nil eſſe reliqui appareret.Sed dolos ille ex dolis ne-
ctens: ſciebat enim Regios exercitus iam ad iter accingi : a Queſtore petit
qua ratione cedenti ſibi Arimino de aſſequendis quæ ex ſyngraphis ſpōde

rentur caueri uelit. Equam poſtulationẽ cenſens Quæſtor diuerſa illi ad ſe curitatem proponit: quorum erat prompta præſtatio. celeritatem declinans Robertus aliud profert: in quo magis ad animum ſatiſfieri ſibi cõtendit: ro gat ut Iulius Camerinẽſis ex Ducibus eccleſiæ unus: ad tranſigenda quæ re ſtent Ariminum aduocetur. Huius fidei (q; ſororem duxiſſet uxorem) Ciui tatem arcemq; crediturum ſe ait donec præſtẽtur condicta. Aberat ille tũc cum duabus equitum turmis ad Aufidã Piceni agri pene ultimũ oppidum: ubi illum eſſe iuſſerat Pontifex ad arcẽdos tranſitu Aragonenſes: ſi ut erat fama: id conarẽtur. Perincommoda erat uocatio propter præſidium loci: & dierum plurium moram. Tamen q; occaſio uendicandæ ciuitatis præfe rẽda omnibus uideretur: uelocibus nũciis Ariminum Iulius accerſitur. Eo cum perueniſſet: indicata uocatiõis cauſa noctu ad Robertum mittitur cũ Ioanne. Confirmantur in colloquio quæ agitata diebus ſuperioribus erãt: condicitur proxima nox qua adeſſe iterum Iulius & Alexander auctorita tis cauſa debeãt: ſigniſq; & ſubſcriptionibus ſyngraphæ ſtabiliri: quam rẽ a Roberto primum: inde a Quæſtore fieri cõuenerat. Interim Roberto nũ ciatur Feretranum cum turmis equitum quindecim & duobus milibus pe ditum die calendarum Auguſti ad Iſaurum fluuium in expeditionem exiſ ſe: poſtridie ad Cruſtumium caſtra mouiſſe interuallo ab hoſtibus nõ plus quindecim milium paſſuum: expectare autem iiſdem in caſtris Aragonen ſium copias: quæ magnæ eſſe: & uenturæ illico dicerẽtur: Sforcianos quoq; & Florentinos dies æque poſt paucos conuenturos eodem. Quo nuncio il lo exultans: extractumq; iam ſatis temporis ad rem ſuam existimãs: negat condictam noctem ſibi opportunam eſſe: mendaci excuſatione illata. In ſe quentem deſignat. Qui cum aduenisſet ſingulari impudentia deſiſtere illos per internuncium admonet: in rem ſuam non eſſe affirmans paternis aui tiſq; ſedibus cedere. Inde ad bellum animos tollit: non ſpe modo ſoluendæ actutum obſidionis: ſed dominatus quoq; augendi. Quæſtorem uno tem pore multa circumſtabant incõmoda. Videbat in deditione ſpem nullam amodo eſſe: ab expugnatione Alexandrum auerſum: quæ ipſa iam in tan ta propinquitate hoſtium ſine periculo temptari non poterat: Socialium porro exercitus mox affuturos: ſuos nõ tantos: ut ad prohibendum ſimul & obſidendum uno eẽnt tempore ſatis. perſiſtere incõmodum uidebatur: turpe abſcedere. Itaq; conuocato Ducum cõſilio: quod unum in anguſtis rebus ſupererat: ante omnia ex cõmuni ſententia ad creditum pręſidium re mittitur Iulius: Inde tormenta ad uicinum munitumq; Archangeli oppidũ deuehuntur: partim: q; iam dirutis moenibus neceſſaria nõ uidebantur: par tim q; ad inuidendum Federicum intenti ſi in plana deſcendiſſet: occupari

ad eorum contra obſeſſos præſidium nollent. Inter hæc Alfonſus Calabrũ Dux: cum monitu patris a die nũciatæ obſidionis copias ex omni regno ad ſe conuocaſſet: tranſmiſſo Truento flumine Picenum ingreſſus eſt: atq; ad Tignum amnem Firmani agri poſitis ea die ſtatiuis: ſequẽti ad Muſionem iter Recanetum atq; Auximũ cõſtitit: Tertia ad Exim: quarta ad ripã Ceſani ſub oppido Mortarolo: Vltima ad Methaurum in finibus prope agri phanenſis. Ibi q, inditionẽ Federici eſſet per uentum: quatriduo ad requiẽ dato: ex omni numero qui fuit turmarum quattuor ſupra quadraginta: & delectorum peditum mille: uiginti tamen reſumptis turmis: reliquis Federico dimiſſis: ad loca unde exierat eadẽ ferme qua uenerat celeritate: & uia reuerſus eſt. Fuit is eius aduetus & reditus: ut ſine puincialium maleficio: ita & ſine ſuo ullo incommodo nuſq̃ deflexum uia eſt. Nullibi prætetquam noctu immoratum: commeatus rogabãtur ubiq;: ſi dabantur precia reddebantur: ſi negabantur per uim nihil fiebat. Neapoleo tantum Vrſinus: & Iulius quem dixi: pręſidio turmarum quindecim ad extremum Picenum obuiam dati: cum retinere tantum exercitum ſoli non poſſent: paucis quibuſdam feſſis ad agmen ultimum interceptis: conuerſo itinere: Ariminum ad Quæſtorem uenerunt. Eodem tempore Veneti motu Socialium cognito: quanquã ſaluum Robertum uellent: non tamen rei ſuæ arbitrabantur auctis aduerſariorum copiis: uel opprimi Pontificem: uel non ab ſe adiutum uideri. præſertim q, non uſq; adeo initum cum eo fœdus poterat tegi: ut nõ ad omnium pene cognitionem iam perueniſſet. Igitur legatum ex ſua nobilitate propere ad exercitum mittunt: qui duo milia equitum Rauennæ: & in circumſtantibus locis ſtatiua habentia offerant: maiores autem in armis futuras mox dicat: eodem ſi uſus accidat celeriter conuenturas. His auditis habitę Legato gratię ſunt: idq; adiectum: ut quãto maturius poſſet monſtrata præſidia mitterent: quæ haud dubie adiutura uictoriam Pontificis eſſent. Primo Aragonenſium aduentu Federicus: ut mutatam conditionem rerum oſtenderet: pedites circiter ſeptingentos ex ſuorum numero ad occupandum ex inſidiis Talamellum oppidum miſit: quod ſuis caſtellis confine: ab Antonello Forliuienſi poſſidetur. Hi fortuna ab initio uſi: oppreſſis iam cæteris: cum in oppugnanda arce diutius molirentur: miſſis illico a Quæſtore ſuppetiis: cumq; iis Antonello: non ſine detrimento repulſi ſunt: oppidumq; receptum. Noſtri qui ad minuendas curas tormenta iam in tutum reduxerant: etiam de reducendo exercitu neceſſario cogitabã: ne uno tempore & ciuitate: & caſtris hoſtium circumuenti omnium inopia laborarẽt: obſeſſiq; pro obſidẽtibus fierent. Itaq; diebus ſeptuaginta fruſtra conſumptis: deiecto ad reditum ſi neceſſarius uide

[..]tur: quod murorum ſuperfuit Iuliani ſuburbii in proximum ad duo milia [pa]ſſuum collem cui Virgiliano eſt nomen: copias omnes ſubducunt: ca[ſtr]iſq; metatis ambitum uallo & foſſa communiunt putantes in ea loci propinquitate non omnino uiſum iri deceſſum Arimino ipſi etiam Roberto ſi non eadem pericula: at eadem propie incommoda quottide ab ipſis futura. Eminebat aduerſus huic & cōtrarius paſſuum milibus circiter tribus: alter ad Orientem collis: ad cuius radices Aueſa quam dixi ex ſuperioribus conuallibus defluebat. In ſummo Cereſolum oppidum erat: quod noſtri ab obſidionis initio Roberto ademptum præſidio peditum nonnullorum muniẽrant. altitudo collis eius non pluſquã quingentorum paſſuum uidebat. ad hunc Federicus ꝙ ad continendos hoſtes: conuehendoſq; in ciuitatem commeatus percommodum iudicabat: motis ab Iſauro caſtris: ſubito acceſſit: Protinuſq; Cereſolo per deditionem recepto locum & ipſe munitionibus firmat. Ripas Aueſe iteriores Ariminum uſq; aggeribus eductis præſcepit: ut commeari ultro citroq; ſine periculo poſſit. Robertum quoq; cum par[t]e copiarum exire ad ſe iubet. Propoſitum erat ſocialibus ad minuendam [i]niuſtæ cauſæ calumniam: quam maiorẽ poſſent modeſtiæ ſpeciem oſtẽtare: ut non tam oppugnare Pontificem ꝙ̃ tueri Robertum: ac non tam bellum gerere ꝙ̃ æſtimationẽ date fidei uiderentur ſeruare. Cui rei Federicum ſtudere ante alios apparebat: ꝙ uicarium dominatum ab Eccleſia gereris plus in aduerſa fortuna ſi qua accidiſſet pertimeſcẽdum ſibi cenſebat. Ideoq; ut iuratum ducem non ut uicarium: externoq; non ſuæ ditionis milite exiſſe ſe in expeditionem multis Italiæ ciuitatibus perſcribebat. Quod ergo ipſe factum cupiens a ſe factum uideri nolebat per Robertum male aſſimulata opera fieri curabat: Excuſans agere illum rem ſuam cum quo bellum eſſet: nec prohiberi licito poſſe. Hunc ergo additis ei copiis in obſidionem uicini oppidi cui Molazano erat nomen: ſubmittit: Tormentaq; afferri Arimino iubet. Oppugnabatur ergo is locus ex tuto: ꝙ præſidio non magno erat munitus: & a tergo hoſtilium caſtrorum relictus acceſſum noſtris nõ dabat. Cernebantur ab Virgiliano uſq; quæ illic gerebantur omnia: bombardarumq; tonitrua quaſi in conſpectu eſſent audiebantur. Eam rem pu[n]dendam nimis noſtri Duces putabant: nonmodo ꝙ par eis erat exercitus: peditum etiam numerus maior: ſed ꝙ ab obſidione nuper repulſi obſidere nunc hoſtem ante oculos paterentur. Itaq; de ſummouendo longius Federico diluendoq; dedecore: diuerſa inire cõſilia inceeperunt. Quorum illa ſtatuebatur ſumma: ut collatis propius caſtris aquationem quæ aduerſariis unica erat ſubuectiones etiam commeatuum: qui ex urbinati tantum afferebantur: quottidianis dimicationibus impedirent. Neceſſario ea ratione re

uocatum iri Robertum:exercitumq; excessurum finibus iudicabant. Ipsi ẽt regione undiq; explorata idoneum destinatis castris locum iam ante con/ceperant:facilemq; accessum putabant. Accedebat ad rem q̃ Tristanum Sforziam a Mediolanensi cum equitibus sexcentis: Robertum Seuerinatẽ a Florentinis cum mille aduentare cognouerãt:quibus coniunctis difficili/or haud dubie conatus omnis fiebat. Ad Alexandrum & Neapoleonẽ sum ma redibat imperii nostri:parq; erat amborum potestas: sed Alexandro ti tulus administrationis insignior:q̃ affectę iam ætati is honos habendus iu dicaretur:apud Neapoleonem uero uexilla erant Romanæ Ecclesiæ:quæ Pontifex in æde diui Marci solennibus cerimoniis consecrata abeũti illi de manu sua tribuerat. Quęstori autem licet prior sententia eẽt & locus:tamẽ cum uentum ad gerendum rem erat libenter iis permittebat imperia. Co/gnoscenda tamen atq; expendenda prius omnia iudicabat. Igitur cum ab initio consilia hæc ad eum essent relata dies nonnullos cunctari est uisus:& nec satis iudicio assentiri:siue q̃ dimicationis fortunam timeret:siue q̃ expe ctanda repromissa Venetorum subsidia duceret:siue etiam q̃ rationes suas anteponendas illorum cõceptibus crederet. censebat enim per absentis Ro berti:atq; ad Malazanum occupati opportunitatem repentino impetu tẽ ptandam in ciuitatem irruptionem qua muri essent deiecti: eaq; ratione si maxime non successissent res illato tamen in posterum metu: illum Ari/mino non habiturum. Sed Duces nostri cum magni animi propositum fa terentur: maioris tamẽ periculi esse monstrabatur:quod celari apparatus expugnandorum urbium difficile possint:quodq; hostis instructus ab mi/liario non amplius tertio motus omnes nostros attentissime obseruaret: eq tes deniq; cum ad murum pedibus eẽnt progressi: in conatuq; transcendẽ di ad diuersa occupati:nec reuocari tam cito possent ad subitos casus: nec equos inscendere:nec turmas reduci: nec arma equestria expedire:facilem prestari semper de imparatis perturbatisq; rebus uictoriam. His itellectis: Quæstor ne sua pertinacia magis q̃ alienus error referretur in culpam:tan dem dat manus & in eorum sententiam transit: diemq; ad conferenda ho stibus castra tertium ex illo constituunt: qui dies anniuersarius erat assum ptionis Pauli ad Pontificatum. Non latuere consultationes hæ Federicum (ut proditorum plæna sunt omnia) cuncta certis indicibus perferuntur ad eum. Vocat igitur ad se illico Alfonsum Ghiuaram turmis Aragonensibus Ducem relictum: cumq; eo primos copiarum omnium ordines. Docet qd hostes animi habeant: quantaq; sua ignominia aquari ad cãdem Aucsam parent: Confessionem eam proculdubio dicit esse uictoriæ si permittant: Et enim necessario uel pereundum fame cõmeatibus impeditis: uel ad statiua

unde exierant turpiter redeundum. Q͞d ſi ſentire uelint ſecum omnes in pu
gnamq; deduci repromittere certam uictoriam: quam ipſis propemodum
oculis uideat. Confert Duces cum ducibus: genus copiarum cum copiis: lo
cum deniq; ipſum in quo ſit dimicandum: quemut ſuis ſuperiorem oſten/
dit: ita aduerſariis alieniſſimum docet. Multa oratione caſtrenſis eloquen\
tiæ peritus Dux nunc ſua attollendo: nunc hoſtium minuendo: ita ad ſpem
bene gerendæ rei omnium mentes erexit: ut & pugnandum cenſerent: & ui
ctoriam in manibus tenere iam crederẽt. poſthæc ſuum cuiq; opus attribu
ens quod curari mox uellet in prœlio: ad procuranda reliqua ſtudium ipſe
conuertit. A primis munitionibus ſocialium in Aueſam uſq; deſcenſus erat
paſſuum circiter trecentorum: & ab Aueſa in excipientem aduerſumq; tu\
mulum tantundem aſcenſus: In cuius ſummo ſemirutum eminebat uetuſta
te ſacellum: atq; ad eius angulum magna ex parte turris collapſa. Eas rui\
nas cum Federicus dies aliquot ãte quo tutior ſuis fieret aquatio: operibus
nonnullis muniſſet: nunc q̄ itelligeret locum eſſe caſtris hoſtilibus deſigna
tum: ad priora opa noua quædã adiungit: præſidiũq; ducentorũ peditum
auget. Tranſuerſam porro ac latam foſſam hyemalibus lacunis magis quã
manibus cauatam: quæ ad infima tumuli erat: altius qua parte dabatur at
tollit: tantumq; eius foſſę terra & cratibus ad tranſitum explet: quãtum edu
cendis in pugnam turmis ſatis eſſe intelligit. introrſus uero ad eius aggerẽ
crebra tormenta diſponit: putans his duobus impedimentis oblatis nõ au
ſuros noſtros tumuli aſcenſum temptare. Quibus celeriter procuratis: no
cte quæ ſecuta eſt circiter tertiam uigiliam ab exploratoribus noſcit pro\
fectionem hoſtium indictam a ducibus ſub primam lucem eſſe: iamq; im/
pedimenta militum colligi. Itaq; ad eam ipſam horam ſuos quoq; in armis
conuenire & imperata exequi circumniſſis præconibus iubet. Totius uero
inſtruendę aciei die illa fuit hæc ratio. Peditatum omnem ante alios eduxit
ad tumulum: eumq; in cohortes quinq; partitus eſt ſingulis attributis recto
ribus. Earum altera ſuccedens alteri tricenum pedum interuallo diſtabat.
Singulæ ex quadringentis ferme cõſtabant militibus. Primam quæ fuit prę
toriana ſua: ad foſſam iuſſit conſiſtere: atq; inde ſuccedentes hoſtes detrude
re. Eodem deinde ordine & ſpacio ad leuam turmas equitum ita producit:
ut ab ultimo caſtrorum uallo ad eandem foſſam quod intercederet uacui
agminibus compleretur: ea uero interuallis ſuis ſic erant directa: ut nec pe
diti eques: nec rurſum equiti pedes impedimento eſſet ad pugnam. Turmã
primo prœlium inituram duabus a dextra & leua mediocri ſpacio ſtatariis
firmat. He ſtatarię diſciplina noſtræ ętatis ſunt: cum binæ ternæ ue aut plu
res inter ſe coeunt turmę: aut ex ſingulis omnium ſinguli notę uirtutis equi

tes in unam aciem conferuntur. Quod genus præſidii adhiberi tum ſolet cum aut fortius aliquid eſt perrumpendum:aut maiore ui impetus ſuſtinendi. A firmitate ſua nomen ſumpſere. Duabus igitur his ſtatariis imperat:donec a ſe ſignum accipiant abſtineant pugna:tantum propellētibus ſuis:ſenſim & ipſi procedūt. Stantibus una conſiſtant.id ea ratione prouiſum erat: ut medię turmę in pugna occupatę:a lateribus pręſidium īuenientes: alacrioribus animis in prœlium uaderent:hoſtes uero:metu ne a tergo clauderentꝰ procurrere longius aut inſequi non auderent. Erat in patenti planitie nō longe Arimino editus collis Sculca nomine natura ſatis munitus: qui tantundem uiæ ab utriſq; caſtris diſtabat. Hūc ueritus Federicus ne noſtri uel mutato:uel diſſimulato conſilio occuparent impedimentoq; inde eſſent:ne importari neceſſaria Ariminum poſſent:reuocatum a Molazano Robertum ſubito ad medium ſpacii quod eſt inter caſtra: & ciuitatem dimittit negocio imperato:ut ſi cerneret eum collem ab hoſtibus peti:ad ciuitatem cuſtodie cauſa reciperet ſeſe:Sin procedi uideret ad tumulum reuerteretur actutū ſuoſq; ad ſigna iſtituta reduceret. Structa his ordinibus acies ē & horā amplius continuam in armis habitus miles. A noſtris non eadē diligentia iter ſuſceptum:nec quicquam ꝙ ad prœlium uſui eſſet antea comparatū. Primum enim tanq̄ prohibente nemine poſituri caſtra eſſent: perpetuo agmine inceſſere in quattuor quas collunnellas appellāt modicis interuallis partito. Prima attributa erat Iulio camerinēſi. Proxima Pino Forliuii toparche qui pridie eius diei: agmine turmarum octo iuſſu Venetorum in caſtra peruenerat:tertiam in qua uexilla uehebantur Eccleſiæ: Alexander ſibi deſumpſerat:ultimam Neapoleo Vrſinus cogebat: atq; earū ſingulas ſingulę peditum cohortes pręibant. Omnem uero exercitum turma una equitum antecedebat cum prætorianis trecentis:quos Laurentius ob inſignem uirtutē ad cuſtodiam ſuam:& duriores quoſq; caſus:antea ſcripſerat:nullę nē a tergo quidem ſtatarię ſequebantur:nullis in locis uel obiectæ munitiones erāt uel certa præſidia collocata. Magna uidebatur ab omni contentione ſecuritas. Ad impedimenta quoq; inter quæ amplius octingenta iumenta onerata ſtramininibus erant:duo ferme pugnatorum milia tuendarum quiſq; rerū ſuarum cauſa reſtiterant: ſpecies ampla erat exercitus:cæterum ad pugnā uſus exiguus. Secūdum foſſam quam diximus planicies non multa a radicibus tumuli naſcebatur ſexcentorum paſſuum ſpacio in longum porrecta atq; interualli tantundem lata:ab eius fine tertius quem dixi collis leui ac cliuitate ſurgebat: editior aliquanto q̄ tumulus. in hunc collē Federicus ꝙ ea potiſſimum parte ire ad ſe hoſtem optabat: equites circiter uiginti leuis armaturæ præmiſit ut iter aduenientium obſeruarent:& nunc laceſſendo &

nunc paulatim cedendo: ad munitiones uſq; producerent. hos conſpicati duces noſtri qui paucorum manu ante ibant agmen ſubito accederare tur mam anteſignanam cum prætorianis & deturbare hoſtem iuſſerunt. Illi ut erat imperatum primo adortu collem relinquunt:atq; in planiciem ſubie ctam recurrunt: inde cõuertunt ſeſe:atq; in pugnam expediunt.eo quoq; ex loco cum ſummoueri illos præciperent Duces: Federicus optati iam com pos turma una in auxilium miſſa incurrentes noſtros ad primum uſq; aſcen ſum repellit:peruenerat interim ad locum omnis exercitus: & de pugna uel caſtris: uel reditu capiendum conſilium uidebatur: ne caſtra metari in tumulo poſſent prohibebant munitiones paratuſq; ad dimicãdũ hoſtis: ne pugnarent ſuadebat incondita acies. Ne iter cõuerterent pudor facti obſta bat:q uel noctu ante profectionem exploranda fuerant opera Federici: uel ita comparandæ acies:ut ad peruincendum inſtructæ accederent. Reſtite rat ad ſecundum collem antiſtes:exercitum tranſeuntem recenſens ignarus q erat prœlii pręter condictum iam inchoati. Itaq; continere ab eo duces non ualuit illi uero q turpem ſine dimicatione reditum crederent: ſiue q in ſtandum territis iudicarent:id quod ex detenſis paſſim tabernaculis colle ctiſq; ſarcinis uidebatur ſiue q animo aliud agitaretur ꝓpoſiti certe (quod conſtat) immemores:frequẽtes turmas: & cum iis omnem fere peditatum in prœlium adhibent. A Feretrano quoq; ſignum pugnæ plures accipiũt. Atrox media in planitię dimicatio oritur. Variaq; per horas ſingulas diſcri mina uidebantur & damna. Noſtri cum ad munitiones ſucceſſerant de ſu perioribus impetiti neceſſario dabant terga. Cum in cliuum collis ſui rece perant ſeſe pari rurſum deuecti impetu idem hoſti præſtabant icommodũ. Fiebatq; eam ob rem ut nunc cedentes:nunc inſtantes detrimenta per ui ces inferrent:atq; acciperent:tormẽtorum autem omnis generis multitudo utrinq; diſpoſita maiorem inferebant q̃ milites cladem. In hunc modum cũ ad nonam uſq; diei horam uehementer eſſet certatum: depoſito tandẽ Du ces noſtri caſtrorum cõſilio ueriti etiam ne procul a Virgiliano nox pugnã tes opprimeret:cõuocato ad ſe Laurentio operæpretium monſtrant incli nante iam die certamen dirimere:& in priores ſtationes reuerti:nam nouas ne in propinquis quidem locis id horæ ſtatuere tutum oſtendunt: addunt quoq;:ne in reducendis turmis: conturbatio ordinum fiat: conuertendum cuiq; ex loco ſuo ueſtigium:ut qui uidelicet poſtremi eſſent primum agmẽ obtineant qui uero primi poſtremum. Ille qui ut non probauerat pugnam ita ea commiſſa ad frequentes rei benegerendæ occaſiones ſegnius inſtatũ doluerat:nunc etiam aſſentiẽdum Ducibus uel inuito uidebat: iudiciũ illis permittit:eam tantum rem periculi non mediocris eſſe oſtendit: ſi turmæ

in pugna defessę:ad custodiā extremi agminis relinquātur:quomodo enim si instet a tergo hostis subsistere consumptis iam uiribus possint. Cū ad hęc Duces suis quoq; incōmodis affectum Federicum libenter quieturum dicerent nec inde metum ullum ostendi:cani receptui iubent:& toto agmine reditum pronunciari. Spingardę quoq;:quarū formidine hostes in eā horam ascendere collem nostrū ausi non erant reuelli locis suis:& imponi curribus imperātur. Subductis in collem oībus:Ducumq; edicto passim uulgato in negligentiam resolui cepta sunt cuncta. Detrahebantur passim galeæ pueriscq; armigeris inerti nostro more dabāntur. Vino etiam:quod ex propinqs rhedis erat aduectum largius indulgebatur q̄ reficiendo militi necessarium esset. Plurimi quoq; tanq̄ certari ultra non oporteret:nulloq; interim cohercerentur imperio:licentius extra ordines uagabantur. Turmę sine prefectis erant:q; ab initio pugnę in aciem primam processerant:& quo quemque ferebat libido:aut uia breuior ad instauranda tabernacula:requirendasq; sarcinas properabant. Impedimenta locis oībus admiscebātur agminibus. Pedites deniq; omnes quorū parti oportuerat in prelio parsum:quiq; exinaniti uiribus ante equitatū præmitti debebant:ultimi ad reditum collocantur. Hunc neglectū Federicus:partim ipse a longe prospiciens:partim a speculatoribus quibusdā suis accipiens mittēdam e manibus perspicuam occasionem non duxit:maxime q; spingardas quibus plurimū nocebatur sublatas ex cliuo:quinasq; uicenas aduersariorū turmas cū omni peditatu adhibitas in prœliū nouerat:suas constabat:non nisi denas:cum duabus cantū cohortibus diei pugnam sustinuisse:itaq; producto raptim exercitu dextrā quam dixi statariam Alfonso Ghiuaræ permittit:sinistram Roberto Malatestæ:qui nil iam Arimino timēs in aciem cum suis ad imperatum redierat ipse reliquas copias sequi se medium iubet cohortibus tribus in fronte locatis:quæ diei reliquum fuerant ab omni defatigatione immunes. Hoc ordine cum ad medium collem iam ꝓcessisset:Duces nostri apud quos nil iam integri erat admoniti erroris:quod peditum equitumq; promptum fuit:in hostem ad pugnam reducunt. Sed ii partim exarmati iam:partim fessi:egre consistunt. Itaq; in collem non magno labore euaditur:ut uero in summo consistere signa hostium a nostro qui recedebat exercitu respectum est ultimosq; depulsos:partim iam cedi:partim intercipi recessum perturbatum in perturbatiorem fugam conuertunt:nullis iam reuocationibus præfectorum:aut Ducum ad retinendum utilibus. Quin & præsidia quæ circum uexilla miliario amplius inde aberant summo dedecore statim dilapsa sunt. Idq; unum exercitus specimen:propter quod extremis dimicationibus solet contendi cum solis signiferis reliquere:in proximum ab occupa

to collem cui diui Martini eſt nomen: noſtri Duces ſtatim ſeſe recœperunt eodem in loco turmę circiter quattuor: una conſtitere: ob pręfectorum tantum uirtutem: quos propria æſtimatio magis q̄ ſalutis ſpes retraxit a fuga. Peditatus omnis prœlio ut ante diximus fatigatus. Cum adęquare curſum equorum non poſſet: eſt interceptus. Turmis his quattuor conſtantius collem tenentibus retardatus aliquantulum eſt hoſtium īpetus: noſtriq; complures: qui illis admixti cedendo pugnabant fiducia earum conuerſi: ad collem uſq; unde deiecti erant: fugere aduerſarios compulerunt. Verum mox ſuperuenientibus ſtatariis: tam graue agmen ferre non potuit. Pulſi ad unū ſunt captiſq; quamplurimis reliqui diſſipati. Eodem porro impetu: cum ad uexilla procurſum eſſet: quæ paululum de uia loco edito uiſebantur repugnante nullo in eorū poteſtatē uenerunt. Superāt iā Virgiliani caſtra: quæ uēdicare nr̄os ab extrema ignominia poſſēt. Sed cū magna exercitus pars capta iā eēt plurimi loco diffiſi: ab decumana porta Archangelū oppidū: atq; inde Ceſenā trepidi peterēt: nō fuere ſaluti. receperat ſe ī eo Antiſtes & Duces: cūq; iis eqtes circiter centū: q clauſis illico portis quoſdā audacius ſuccedētes: ſpingardarū īprouiſo malo deiecerāt. Sed & iiſdē mox dilabentibus relicti cū paucis reliquos Ceſenā ſunt cōſecuti. Profligatio hęc a pręda & captiuis magis q̄ hoīum cede dānoſior fuit. Duces ambo uulnerati ſūt. īterfecti circiter cētū. Ad tria milia capti: īter quos fuere p̄fecti militares duodecim primi ī exercitu noīs: cūq; is Virginius adoleſcēs Neapoliōis filius. Impedimēta inſup oīa ammiſſa: direpta ēt caſtra: in qs oīs generis tormēta ac tela collata ante ab Antiſtite fuerāt: ab hoſtibus uero quatraginta tm̄ in pugna cecidere. Viginti circiter capti ſunt. Hoc tm̄ incōmodū ad Ducū inſcitiā pauci: plæriq; ad pſidiā retulerūt: cuius argumēta cōplurima multifariā collegere: quæ ego cōnumerare ſupuacaneū duxi. Noluerūt uidelicet Pōtificē uincere: q ī eius uictoria uinci ſe: atq; opprimi timuerūt. Erat uicariis ſuis metui maximo Paulus. Putabāt nil æque cupere eū: q̄ cōem eorū iternitionē. eam opinionē ab initio pontificatus collectā: nulla fiducia deponere poterant. Exuit dominatu Euerſanos fratres paucorum dierum conatu: id certe quod propter eorum inſignem nequitiam ferri æquo animo ab omnibus poterat ſi non eſſet ultra ꝓgreſſum. Culpa non magna Franciſcū mox Aluianū paternis oppidis eiecit primū: inde carceri incluſit: cum tamē forti eius opera ad illos oppugnandos fuiſſet antea uſus. Pauli Vrſini nō multo poſt fortuna conſimilis fuit. Quem proditione ſuorum Galleſio locupleti oppido depulit. Secuta eſt Tolphę obſidio: quā ſæpe iam diximus ingrata multis & dura. De Forliuiēſi Pino uoluntas par patuit: quem ob fraticidium recens cogitauit opprimere: ciuibus ad defectionem ſollicitatis oblato etiā

ſocialibus fœdere: ſi iungere ad eam ciuitatem copias copiis totum tridu um uellent:iam nulle urbes de oppidis incerti agri contenderant inter ſe:ut non ipſe interueniens ſequeſtrem primo: mox illorum ſe dominum faceret. Vectigalia pro locis qui fuiſſent olim Eccleſiæ:nulla ad ærarium accipi per mittebat ſignificans loca non pecuniam deberi ſibi. Vetuſta atq; ante eam diem incognita proferebat diplomata quibus hanc uel illam ciuitatem iu ris Romani eſſe:iniuſteq; ab dominis poſſideri aiebat: quibus ſtudiis ſer monibuſq;(q̃q̃ de re non iniuſta ſæpe haberentur) terruerat multos effece ratq;: ut cupidum eum ampliandæ ditionis intentumq; ad alienam calami tatem putarent. Proptereaq; his eius aduerſarentur inceptis. Quam rem ingrauabat maxime ingens congregata pecunia quotidianumq; amplio ris congregandæ ſtudium. Pertinere ad ſuam ruinam tantos aceruos duce bant. Cum Neapoleone bis iam interceſſerant non leues: nec dierum pau corum offenſiones gratia inde conciliata: magis ſtipendii fuerat quam uo luntatis:ſciebat Alexander ſuum Piſaurum illo conſcio deditionis tempta tum:uicina omnia Pontificis ſuſpecta habebat. Non dimiſerat Pinus me moriam diſcriminis proximi. Redibat in mentem Iulius ſuę cum Roberto neceſſitudinis. Iam minores uicarii: ex quibus totus pene conflatus erat exercitus: propriam ſortem in ſorte eius quem oppugnabant contempla bantur Veneti porro a quibus ſtatim Pontifex factus Rauennam reperie rat:Ceruiamq; uicinam: nonmodo creſcere illum in flaminia moleſte fere bant:ſed præoccupatum animo iamdudum Ariminum eripi noſtris armis ſupra modum dolebant. His igitur tam iniquis conditionibus inchoatum bellum hunc anni exitum tulit: didicimuſq; incommodis noſtris: id quod ab initio ratione parum expendimus. Ex ea fuga qui ſuperfuerāt: Ceſenam ſe receeperunt reducibus ex omni numero:nō totis duodecim turmis. Fede ricus uictorem cum præda exercitum noctu reduxit in caſtra: ac mane diei ſequentis conquiſitos diligenter captiuos deduci imperauit ad ſe. Quibus iactandę uirtutis:ſimul & in Pontificem obſeruātiæ cauſa negari inquit nō poteſt. Externa pugna protinus debellatu m eſſe. Amiſſa ſigna. Impedimē ta & caſtra direpta. ſatis id ꝓbatur: Voſq; apud me captiui plane id ipſum doctis. Arma ueſtra equoſq;: & ſarcinas noſtri milites habent. Ea q̃ iure belli Vincentium ſint adimere illis: ut uobis reddam non poſſum. Quod poſſum hoc præſto do libertatem. Et ſine fide in me non militandi liberum reditũ. Hunc honorē haberi ſociales Pōtifici uolunt:hũc ego alũnis eccleſie īpēdo. Redite ad ueſtros cũ uultis. Sine fraude id licet. Ita attributo p̄ſidio in tutũ oẽs reduxit. Cũ uero non tā diſciplina:q̃ ludo noſtrę militiæ ſoli qui ſtipendia faciũt armorũ tm̃:atq; equi dāno redimant ſe:pecunia aũt cęteris

imperetur:ēt plęroſq; tales:ꝙ ſubditi noſtri eſſent immunes abire permiſit. Hæc aduerſa pugna Paulo nunciata animū eius ut par fuit triſticia affecit uidentem uno belli caſu tantum ſtipēdii fruſtra inſumptū liberumq; Arimi num factum. Se aūt tot iam ſocialium contentionibus amiſſa æſtimatione confuſum confirmatus tñ poſt paulo litteris Venetorum:qui magna oīa de ſua republica promittebant:colligere ſe ipſum afflictumq; exercitum repa rare inſtituit:ac primum licet pecunia afflueret parcere tñ conditæ uolens: a clericis & menſariis:ciuibuſq; Romanis deſcripta cuiq; ſūma mutui cau ſa accœpit. Porro aūt familiaribus Cardinalium equilibus certum equorū numerum imperauit:quos in amiſſorum ſupplementum mitteret ad Quæ ſtorem:quæ res & in ſermonem omnium uenit:& nec tam inſtaurandis co piis profuiſſe:q̄ nocuiſſe ad opinionem eſt uiſa. Si quidem non eſſe:unde ea fierent:noſtram inopiam arguebant: Habundare cum alienamq; Archam exauſtam malleq̄ ſuam anguſtum animum indicabat:non ualentem. cum tempus eſt:ad tuēdam dignitatem parta proferre. Dum hæc Romæ agun tur Robertus interim pręſenti fortuna uſus:recœpto per deditionem Mo- lazano:ad cætera recipienda curam intenderat: ac primum maioribus a fe retrano accœptis copiis: caſtella nonnulla Ariminenſis agri inclinatis ad defectionem animis in ſuam fidem traducit: ad Scutulum uero ut uentum eſt:habito iam oppido: oppugnare arcem adortus eſt: quæ peditū noſtro rum præſidio tenebatur. Sed ea cum defendi cōmunitione operum:& loci diutius poſſet:præfecti ignauia ſeptimo oppugnationis die eſt dedita. Mon dainum inde pergebat agri pene totius caput ī colle edito poſitum. Sed no ſtrorum plures illuc ſtatim poſt pugnam miſſi ad cuſtodiam:uix horis tri bus ante per amicam arcem recœpti:ꝙ ab oppidanis fuerant recuſati illud hoſtiliter diripuerunt:inito hoc incœpto Robertus conuerſo in fauenſem iti nere:uno excurſu certantibus ad rebellionem aratoribus totum agrum in ditionem redegit. Inter hæc Hercules Eſtenſis manu turmarum .xv. pedi- tumq; ad mille quingentorum a Venetis miſſus Ceſenam peruenerat. No ſtri etiam multi partim collecti ex fuga:partim ex detrimento recreati me- diocrem iam exercitum fecerāt. itaq; tam procliuem Roberti ſucceſſum ſu ſtinendum Quæſtor ratus:ſuadebat Venetorum legato qui erat in caſtris ſummumq; habebat ſuorū imperium:ut ad Archangelū caſtra proferrent. Pertinere eam propinquitatem aiebat:ad muniēdam de accœpta clade opi nionem:quæ ubiquæ maxima habebatur: & ad retrahendū a ſollicitandis populis indefeſſum illius ſtudium. Sed cum in longū duci conſultationē ui deret:orat Ioānem Baptiſtam Toparchā Romanū inſignis animi iuuenē: ut cum turmis equitum quattuor: fanum ſi poſſit irrumpat: conſiſtere in eo

articulo fortunam rerum omnium monſtrat tranſeundum illi inter Arimi-
num & caſtra hoſtium erat. Nam in mari id fieret nauigandi mora: & immi
nens periculum non permittebat: igitur audacia uſus intempeſta nocte ci-
tato curſu: iter ſub ipſis mœnibus egit: atq; ad fallendas cuſtodias inuoca-
tionem feretranorum conclamans: ſine detrimento fanum peruenit. Quam
rem & ignominie ſibi Federicus: & damno immenſo aſcripſit Robertus:
rurſus autem cum Venetorum copie: ad procedendum uehementius urge-
rentur futurumq; illarum culpe uociferaret Antiſtes: quicquid incommodi
morando eſſet acceptum detexit tandem legatus coactum in utrunq; ſub
ſidium non moturum ſe inde prius dixit: q̃ turmæ ſex reliquæ quæ aduenta
re dicerentur adiunctæ cæteris eſſent. Quo ille itellecto ſimul q; de Rober
ti ſucceſſibus nuncii quotidiani urgebant: pedites quingentos inter quos
prætoriani ſui erãt nauigiis raptim imponit: ipſeq; cum iis e portu Ceſena
tium ſoluit. Cum uero intendente iam nocte in conſpectu eſſet Arimini: or
ta ſubito tempeſtate propulſus in altum eſt: & ad diuerſa reliqui diſſipati bi
remis in qua uehebatur: in portum unde exierat uehemẽti euro reiecta eſt:
cætere ulteriorem oram Dalmacie tenuerunt. Sequenti igitur nocte tran-
quillo iam mari eodem curſu reuectus incolumis fanum peruenit. De cæte-
ris quos eo in loco non reperit: cura erat non mediocris ac timor: ne uideli-
cet uis procelle aliqua hiberno iam ad nauigãdum mari miſeros abſorpſiſ
ſet. Sed biduo poſt in eũdem portum appulſi fatigati fame: & fluctibus ſoli
citudinem hanc ademere. Robertus ut illatum fano equitum primo inde
peditum pręſidium ſenſit: cumq; eo Antiſtem eſſe: Mondauium non igno
bile oppidum: q; ſpe defectionis magis q̃ oppugnationis circumuenire iam
cœperat deſerit. Protinuſq; ad mondainum obſidendum regreditur fiducia
Federici propinqui: qui apud Cereſolum ad eam diem moratus ad proxi-
mum Cruſtumium retulerat caſtra. Laurentius uero communito iam uali
dius fano Ceſenam redierat cæterorum ſollicitus. Iterum nouis fatigationi
bus a Veneto contendebat: ut ad Archangelum procederẽt copiæ. Quam
ad rem: & tutiſſima caſtra oſtendebat: & copiam omnium rerum quæ illuc
importari ſine periculo poſſent. Addebat magnum operis fructum grati-
amq; ingentem Pontificis: qui doleret id ante non factum: Sex quas nuper
cauſati eſſent abſentes turmas iam aduenïſſe. Cauſarum amplius nil ſuper
eſſe. Si manere in fide fœderum uellent: hanc neceſſario tempore operam
impendendam. Quo enim pacto expectari ab eis poſſit diſcrimen pugnæ:
quos iter non longum: & tuta caſtrorum mutatio tantopere grauet: præ-
ſtent laborem hunc leuem Romanæ Eccleſiæ: tarditatemq; præſidii: quæ
plurimum nocuit: uno hoc non magni incommodi obſequio penſent: his

atq; huiuſmodi cum iterarentur quottidie: tandem ille uictus Quæſtori q̃q̃ grauate aſſentit. Poſtridieq; in caſtra iam communita omnes commigrãt. Eius facti fama cũ ad Federicum eſſet perlata: ad cętera opportuna hoc ẽt primis nunciis attulit. Vt multa ille ſuſpiciẽs ab Mondaini obſidiõe ſtatim Robertũ ad ſe aduocarit. In quem abeuntẽ noſtri qui intus ad pręſidiũ erãt ſub horam colligendorũ ĩpedimentorũ delati plęriſq; direptis ĩfugam pene conuerterant: uertiſſent protinus niſi medio in itinere poſita caſtella Laodecium atq; Gridolfum illi ſic laboranti ſe dediſſent. Ad Federicũ reuerſus cũ dies aliquot in caſtris fuiſſet receptis iam circiter quadraginta oppidis perfidia expleta Ariminũ lętus contendit. Ipſe etiam Federicus ſatis ea eſtate ad laudem ſecuritatemq; actum exiſtimans: ꝙ hiems matura iam eſſet: nullaq; his in locis haberetur pabuli copia hoſtes etiam moliri nil uiderent militem in hiberna deduxit. Parte copiarum ad cuſtodiam receptorum iuſſa conſidere. Hibernãtibus iam ſocialibus cũ noſtri expeditionem nõdum dimiſiſſẽt fama quedã metu auctore iter rebelles ẽ ſuſcitata: Duces noſtros per eã occaſionẽ ducturos eẽ ad eos iamq; & tormenta & ſcalas cęteraq; id generis ad oppugnationẽ parata. Pertinere ad ulciſcendã rebellionem cum conatũ putabant. Quãobrem pręfecturæ pene omnes illorũ locorũ clam miſerant ad Alexandrum: qui tum Piſaurum reuerſus erat facti penitẽtiam nunciantes: culpamq; perfidię reiicientes in paucos: quos pñte Roberto ac uictore ſequi neceſſarium fuerat. Paratos nunc eſſe ſi receptum ad ueniam habeant mox: ut ammouiſſent exercitũ præſidia cum oppidis dedere. Eam ille rem diluendi aliquo facto dedecoris cupidus (ſuam enim ęſtimationem non tantum alienam fortunam offenſam uidebat) illico Antiſtiti indicat: credibilemq; & factu facilem docet. Is Neapoleone & Venetorum legato pręfectiſq; in conſilium aduocatis indicium Alexandri proponit primuſq; omnium ſuo iudicio urgendam occaſionem pronunciat. Quando Alexandrum ſubiectam rem oculis habentem ita ſuadere intelligat: & diſpartitis per longinquiora hoſtibus nullius periculi opus ſummi autem momenti eẽ appareat: in eandem ſententiam Neapoleo præfectiq; omnes concedunt. Venetus tantum mentis ſue Reip. conſcius: q̃q̃ incœpti utilitatem cognoſceret addubitare tamen primo ſe dixit: deinde cum rationibus premeretur negauit ſine uoluntate ſenatus auſurum ſe eſſe aliquid quod tam periculo q̃ ſpe plænum uideret in hanc contradictionem adductare Troylus ex præfectis eorũ unus de cõſilii ſnĩa Venetias ad explorãdã optimatũ uolũtatẽ ire eſt iuſſus: ab iis ꝑ eundẽ ĩtegra deliberatio ad legatũ reiicit. is tandẽ uel ꝙ ita tũc iudicaret uel ꝙ ĩ finẽ ꝓpoſitũ publicũ reſeruaret: Quęſtori cõſentit. Oium decreto mittitur ad Alexandrũ. Monetur ut ad certã diẽ pręſtoletur

exercitum cõmeatus interim cęteraq; ad oppugnationem neceſſaria pręparet appetente condicta die:cum iam ex Piceno magnus frumenti numerus eſſet conuectus: molita cibaria prompta haberentur machine uero plures collate eſſent unum in locum:Parem in exercitu diligentiam ad expediẽda cætera Laurentius adhibuiſſet.iterum Legatus profectionem recuſat.In ꝓximo eſſe Federicum dicit cui facile ſit illico colligere copias: & uel ſe iterũ profligare:uel obſeſſis uiis reditum ad caſtra intercludere loca ad quæ ducẽdum ſit uacua pabulis nunciari mentem non eam rebellibus eſſe quam ad nos eludendos nunc pręferant.Non adducturum ſine cauſa ſe in ſummum periculum fortunas Reipublicæ ſue.Porro autem præfectos eius minores qbus cõmunicaſſet iam omnia profectionem palam damnare uelle:ſe eos adduci in conſilium:atq; audiri quodq; maior conſulentium decreuiſſet numerus:pro deliberato id accipi.Quæſtor ſummo dolore hæc audiens placabilitate tamen traducere illum in ſententiam laborabat monſtrans nil horum timendum eſſe quod diceret:nec rurſum in tot hominum conſilium adducendum:quod & arcanum: & paucis notum eſſe expediret.profert litteras Alexandri:alias itemq; alias etiam illa hora acceptas quibus certam deditionem cõfirmat dierumq; ad ſummum octo futuram occupationem teſtatur.Perſeuerante Legato ut minores quiq; ordines audirentur turbatior iã factus Antiſtes:quid inquit ſic agimus o legate? An non præſtat palam id dicere?Veſtrum uos negocium agite adiumento Eccleſiæ eſſe non uoluimus.Exploratum habeo ſingulos ordinum tuorum a te ſeorſum iſtructos quid conſilii proponere habeant.Non ſuam illi ſententiam: ſed tuam uolũtatem aperient:atq; ut ſcias nil horum ignorari a me: ex iis unus indigne ferens mentiendi neceſſitatem a te ſibi impoſitam: artificium homo tuum mihi detexit.Sub hæc uerba:cum ille uultu conſcientiam arguente taceret admirarentur autem qui aderant: ad Neapoleonem conuerſus eundum tu inquit Neapoleo cenſes:cum eundum ille aſſereret:& tu ait Hercules idem ne ſentis?eo quoq; affirmante.Eadem interrogatus Pinus tacere q̃ non idẽ cum Legato dicere maluit gratiam uidelicet ſecutus non conſcientiam.Dicere poſthæc iuſſus Troylus maioribus argumentis in Quæſtoris ſententiam ceſſit.Quorum orationem ille excipiens: & uobiſcum ego eundum pronuncio.Deumq; & uos Duces conteſtor præſtitiſſe me Romanæ Sedi quod debeo immunemq; eſſe damni huius quodcũq; differẽdo accipitur: Ita dimiſſum conſilium eſt.Legatus tertio ab his contentionibus die in Rauennatem Forliuienſemq; ad hiberna reduxit exercitum turmis tantum quinq; cum mille peditibus in caſtris reductis: ea caſtra Archangelo oppido penẽ coniuncta iis munitionibus erant iam conſtituta:ut tutiſſimũ

cómodiſſimumq; hibernorum opus præſtarent: Ariminumq; a miliario pene quinto obſiderent. Duxerant in circuitu latam duodecim pedum foſſam depreſſam octo. Ad cuius labrum interius tantę altitudinis aggerem uallumq; adiecerant: ut longurio militari pertingi ad ſummum nó poſſet. Frequentes etiam turres: & propugnacula totismunitionibus ſup induxerant. Quorum omnium materia fuit uimen recens ſtramenq; contritum: tigna quoq; ac uiciſſim his aggeſtitium ſolũ & feſtucatum: ut terra materiã contineret: materiã terra ab incendio tutaretur.

Iacobi Volaterani Cardi. Papienſis cõmẽtariorum liber ſextus.

POſt hęc ad continuandum de Georgio Boemorum Rege iudicium cura intendi eſt cœpta: cuius initium ut graue propter regium nomen eſt habitum: ita exitum eius magnę bellorum contentiones ſunt conſecute. A Viclephitanis autem hereſibus tota cognoſcẽdi eſt ratio inſtituta: quibus ille immerſus cum monita Romani patris ſpernebat: tum cõſenſoribus perfidię aderat: tum uero fidelium: qui in regno ſupererant nunc hunc: nunc illum ui aut fraudibus opprimebat. Errorum initia ad tenenda planius reliqua ex commentariis nonnullorum: quæ in manus uenere ſunt repetenda. Qui in conciliis: & apud Boemos uerſati magnam ipſi partem earum: quę ſcripſerunt uidere nobilis Boemus ſtudiorum cauſa ut fit Exoniam brytanniæ ciuitatem profectus cum noſcendi cura doctorum noſtratium multa in manus aſſumeret etiam incidit in Ioannis uidelphi libros: quibus de uniuerſis titulus erat eos more humani ingenii ad deteriora plerumq; labentis cum illico adamaſſet: mox deſcriptos expletis ſtudiorum temporibus in Boemiam intulit. Inter eos complura erant uolumina quibus in ciuilem Eccleſiæ poſſeſſionem: atq; adeo in totum hodierni ſacerdotii genus maligne diſſerebatur. Ipſe uero aſſidua lectione omnium plane inſtructus ad quærẽdos diſciplinæ aſſertores cogitationem conuerterat. Regebãt per id tempus ſtudiorum ſcholam in ciuitate Praga regni metropoli theutonici nominis doctores: uiri graues: & commendatione ueritatis inſignes: hos non æquo animo ferebant Boemi: dedecori aſcribentes apud externos homines domeſticum magiſterium eſſe. Itaq; nobilis: quem dico facultatem hãc ferendi mali primam nactus: cõmunicare importata dogmata cœpit iis potiſſimum quos theutonum odio teneri acrius cognoſcebat. Inter eos erat alter Ioãnes ex luco Hus: unde & huſitis nomen fuit humili quidẽ loco ſed uen ſpiritu natus: qui dialecticis eximie inſtitutus lingua etiam exercitata & celeri: cũ peregrinas opiniones ad diſputandi iactantiam adamaret facile conſecuta e

neæ ingenio uanitati adhęſit. Igitur quottidianis contentionibus uexare ab
his libris magiſtros: ſperans acuminibus nouis dogmatis illos confuſos ma
giſterio ſponte ceſſuros. Sed ea res cum parum conatui reſpondiſſet (ma
gna enim ueritatis eſt uis) aliud oppugnationis genus eſt cogitatum.
Regnum tenebat eo tempore Vincilaus Caroli Cæſaris filius publico
rum omnium negligens: atq; ita uoluptatibus deditus: ut de paran
da tantum menſa illi eſſent conſilia. Hũc adeuntes nouæ hereſis aſſertores
dolere ſe aiunt adminiſtrationem ſcholæ Boemicæ apud externos eſſe. Ar
gumento eam rem fieri: uel non ſane ſentire Boemos: uel regendi eſſe igna
ros. Horum utrumlibet ad ignominiam gentis ſuamq; qui illis præſit haud
dubie pertinere. Proinde æquum cenſere: ut ad exemplum ſcholæ Pariſiorũ
ipſi quoq; regendi curam aſſumant. Ea res ab ignauo Rege facile impetra
ta principatum magiſterii theutonibus abſtulit: quam illi iniuriam non fe
rentes profectionem inter ſeſe iureiurando confirmant: atq; uno die duo mi
lia ſui generis Praga abiere: quos & tria alia mox cõſecuta apud Liziſcam
Miſiæ Prouincie ciuitatem trium inde dierum itinere ſcholam nouam inſti
tuere. Ita Boemis horum diſceſſu ſua libera manſit. Adminiſtrationem aũt
eius Ioannes Hus non difficile eſt aſſecutus: cuius ad doctrinę opinionem
uitæ quoq; continẽtioris accederet cõmẽdatio. Edificauerat per id tempus
pragẽ homo prædiues Mattheo Matthieq; Apoſtolis non ignobilẽ ædẽ
cẽſumq; addiderat: ex quo duo eccleſiaſtici ordinis alerentur: qui quaq; die
uerbum diuinum lingua Boemica prædicarent. Horum alter cum electus
Ioannes Hus cẽt adienſq; officium plenis ſubſellis audiri ſe cerneret: & di
ctis fidem haberi opportunitatem ratus ad ſpargendum in plebe uirus: quo
ante ſcholam infecerat paulatim proferre ex uiclephitanis libris: quę popu
lariora uiderentur dogmata incœpit: atq; illa diſputationibus confirmare:
nonnunq̃ inter contionandum dictitans contineri eis in libris omnium ue
ritatem & optare ſe poſtq̃ uita exceſſiſſet cum in locum migrare ad quẽ Vi
delphi anima perueniſſet: quam & ſancte uixiſſe ſciret: & in celeſtibus age
re non dubitaret. Ducem hunc ac quaſi ſigniferum clerici ſtatim ſunt con
ſecuti: partim qui alieno ære grauati erãt: partim quibus ab impuritate uitę
correptio eſſet timenda: putabant frequenti conſpiratione acceptæ in po
pulo hereſis diſcriminibus ſuis liberatum ſe iri. adiuncti hiis non pauci erãt
doctrina clari: qui per nimium augebantur dignitatem ſe non poſſe in eccle
ſia aſſequi. Potiſſima autem ſacerdotiorum ad eos ſolos deferri: qui & ſi no
bilitate præirent: uirtute tamen poſteriores longe uiderentur. Oblatrare er
go ii omnes in ſacerdotale miniſterium orſi ſunt: corrupta omnia prædican
tes: nec quicq̃ ad ueri ſalutariſq; inſtituti normã ſeruari. Plane uero ab eccle

ſia ſe adiungentes uidelphitanę perfidię adheſeret:cuius ſi quis eam noſſe cu
pit hæc ferme uulgara ſunt capita. Romanum præſulem reliquis Epiſcopis
parem eſſe:ſacerdotum nullum haberi in gradu diſcrimen:uitæ meritis non
dignitate illos excellere. Animas cum e corporibus exceſſerint aut in æter
nas pœnas incidere:aut ad perpetua gaudia euolare: purgatorium ignem
nullibi inueniri:orare pro mortuis uanam rem eſſe:atq; auariciæ ſacerdota
lis inuentum. Dei ſauctorumq; imagines ubiq; delendas:palmarum aqua/
rumq; religionem ridendam:mendicãtium ordines a Diabolo inuctros: ſa
cerdotes omnes pauperes eſſe debere oblara rantum ſtipe contenros: libe
ram patere uiam cuiq; ad uerbi Dei prędicationem:peccata mortalis culpe
etiam uitandi maioris incommodi cauſa ferenda non eſſe: cum qui illius re
us ſit nullam eccleſiaſticam ſęcularem ue dignitatem licito poſſidere paren
dumq; illi non eſſe. Confirmationem quoq; & unctionem extremam inter
ſacramenta non cõtineri:alternæ noſtrę cõfeſſionis fructũ nullũ cenſendũ:
ſufficere Deo tantum quę peccata ſint cõfiteri:baptiſmum ex fluuiali aqua
ſumendum:nulla ſacri olei confuſione ammixtũ:cymiteriorum inanẽ uſum
eſſe & quęſtus cauſa repertum:non referre quacunq; humo defuncta cor/
pora condantur: templum Dei late patens ipſum mundum eſſe: coartare
maieſtatem eius qui cœnobia: qui templa:& ſacella iſtituunt tanq̃ in iis ad
ſit propitior Deus Veſtẽ ſacram & uaſa ſacrificii momenti nihil ad cultũ af
ferre:quocunq; in loco: quocunq; in tempore ſacerdotes dominicũ corpus
poſſe conficere:petentibuſq; offerre:ad quam rem uerba tantum ſacramen
ti ſuffi.iant:auxilia inſuper ſanctorum cum adiuuare nos nequeant inaniter
implorari. Eorum celebritates uelut uanas occupationes protinus abiicien
das:nullis diebus niſi tantum dominicis ceſſandum ab opere: deniq; in ca
nonicas ſeptennarum horarum laudes ſacerdotibus debitas:ſiue hęc cantu
ſiue uoce æduntur inutile opus reddi: in ieiuniis quoq; ab eccleſia inſtitutis
nihil meriti nobis repoſitum eẽ. Tempore naſcentis iſanie hujus præerat
pragẽſi eccleſię Sbinico quidam claris apud Boemos parẽtibus ortus:ſed
non minus religione q̃ nobilitate inſignis. Is acceptis quę fiebant occurre
re antecupiens:q̃ late incendium uagaretur libros huiuſce doctrinæ accura
te conquiſitos deferri ad ſe imperauit:quos in unum collatos adhibito prius
doctorum conſilio publice concremauit ſupra ducenta uolumina ea fuere
pulcherrime ex ſcripta tegmentis ſericeis bulliſq; aureis locupletiſſime ador
nata: adeo iam noui dogmatis amor preciumq; increuerat. Ioanni autem
concitatori peſtis prędicatione eſt interdictum minis adiectis niſi a uulgan
dis erroribus poſt ille abſtineret (medicina ſane ad magnitudinem morbi
lenior q̃ oporteret) etenim Praga excedens ad natalẽ uicum Hus ſe illico

contulit: ubi permittente Thoparcha his erroribus iam cõtacto conuocare ad ſe multitudines cœpit: & uim præſidis lamentari ex conſuetudineq; ſua docere: multa in Romanum Pontificem: multas in reliquos eccleſiæ præſu les maledicta coniiciens: quin ut popularium animos conſentaneis diſputa tionibus arctius illigaret: aiebat nõ alio iure deberi ſacerdotibus decimas q̃ elemoſinas. Liberum cuiq; eſſe dare ea ſi uelint ac retinere. Nondum autẽ de ſacramento altaris error irrepſerat: ſed attulit nouam peſtem Petrus ab Draſcenſi oppido Miſnę: ex hiis unus qui paulo ante cum theutonibus Pra ga exceſſerant. Is enim pro Viclephitano iter ſuos cognitus proindeq; a ci uibus pulſus Pragam repetiit commune ac tutum hereticorum aſylũ: mox etiam ad tollendam inopiam litterarium puerorum ludum iſtituit. habebat eodem tempore prædicandi opus in æde Michaelis Archangeli Iacobellus quidam doctrina & religione inter fideles celebris coq; in opere aſſiduus: hunc aliquando Petrus ſolus adortus mirari ſe aiebat doctum & ſanctum uirum: cui ſacri codices quotidie eſſent in manu quiq; plebem iſtruendam cœpiſſet: non aduertiſſe inueteratum in cõmunicando errorem: quo tamdiu laboraſſet eccleſia. In ea enim ſub panis tantum ſpecie miniſtrari populos ſacramentum: Cum apud Ioannem Euangeliſtam miſteriorum Dei reuela torem ſub uini quoq; aſſumendum monſtretur dicente illo niſi manducaue ritis carnem filii hominis & biberitis ſanguinem eius: non habebitis uitam in uobis. his atq; aliis ſæpe peruaſus Iacobellus: perquiſitis ſanctorum co dicibus Dyoniſii præſertim ac Cypriani cum laudatam apud eos commu nionem calicis inueniſſet: non modo ipſe monitori Petro aſſenſit: ſed ut idẽ ſentirent cæteri publice ſuadebat. Quam ab cauſam ob rectoribus prohi bitus eſt illic prędicare: ſed ille ad maiorem eccleſiam conuolans: ibiq; peſti lentię liberam orationi cathedram nactus populum monebat: ne deinceps communionem calicis: ſine qua ſalus eſſe non poſſet negligerent accipere il lum ipſi inducerent animum & miniſtrari a ſacerdotibus poſtularẽt. Huic heretici illico omnes aſſenſere leticia affecti q; auctoritas tandem una ſuo rum dogmatum eſſet inuenta: & fundamentum euangelicæ legis habẽs: & inſcitiam Romanæ Sedis conuincens. Hanc peſtem haud ſane læto animo intuebatur Rex: uerum familiari uictus deſidia: qua æque omnia labebãtur debacchari ĩpune ſinebat hereticos. Solius Sbinconis erat oĩs cõtentio: qui ubi nullum in Vinciſlao præſidium ſenſit: ſe autem aduerſus tantum impe tum parem non uidit: ad Sigiſmundum Hungarorum Regem cõfugit ob ſecrans ut negligentia fratris nõ ſineret in Boemia labefactari ortodoxę fi dei ſacraméta: ſe quod in eam diẽ potuiſſet muneri credito impendiſſe: non eſſe iam anguſte poteſtatis tam corroborati mali cenſuram: maiori uindice.

ad reducendam ſanitatem opus uideri: niſi ab eo ſubuentum ſit: Boemicam eccleſiam haud dubie mox ruituram. Dat fidem Sigiſmundus uenturum ſe breui ad fratrem: chatolicamq; omnem rem in priſtina reducturum. Verũ dum aliis itentus curis diem ducit ex die nec promiſſum implet: Sbinco in terim tædio expectatõnis apud Poſonium Hungariæ ciuitatem uita eſt fun ctus. Sigiſmundus in ſufficiendo præſule eadem qua in eundo negligentia fuit: Albicum quẽdam Boemum pręfici impetrauit medendi arte quã erat profeſſus ſibi accoeptum. Is cum extreme auariciç eſſet: de que domeſticis tantum curam ſuſciperet contemptui habitus augende potius q̃ tollẽde he reſis materiam præbuit. Lacerabat ea tempeſtate Romanam eccleſiã La diſlaus Neapolitanus Rex armiſq; omnia peruadebat, aduerſus hũc uelut exitialem ſummis rebus hoſtem Ioannes Poutifex uigeſimus ſecundus hu ius nominis publice bellum decreuit uulgata etiam peccatorum remiſſiõe his qui ad tutandum eccleſiam arma ſumpſiſſent. Id decretum ad omnes ec cleſias circummiſſum cum in Pragenſi etiam ſolemni more recitaretur tres ſordidç artis homines hereſum ſectatores illo audito magnis uocibus illico acclamauerunt Ioannem Papam haud dubie Antichriſtum eſſe qui in chri ſtianos crucem decerneret. Hos ſenatus qui ex ſanis forte conſtabat rapi a contione in carcerem iuſſit: tanq̃ mox uiolatæ Romanæ maieſtatis ſuppli cium luituros. Sed populus ſumptis armis haud dubie uim illaturus ſi non redderentur: compopulares ſuos repetebat, placatus tamen grauiorũ ora tione: qui compræhenſorum uitam in tuto eſſe aiebant tumultu ſedato do mum diſceſſit. De illis tunc clandeſtinum eſt ſumptum ſupplicium. Sed eo rum ſanguis cum extra prętorium per ima clauſæ portç defflueret: facto ide ſupplicii indicio: iterum magno impetu reuolat & interemptorum corpora non ſine lamentationibus tollens tegumentis aureis inuoluta per omnes eccleſias ciuitatis circumtulit identidem clamans. Iſti ſunt uiri ſancti q pro teſtamento Dei ſua corpora tradiderunt. deniq; etiam in ſacello quodam ad id opportuno uelut martyrũ reliquias aromatibus cõdidit. Dum hęc Pra ge aguntur concilium interim eccleſię apud Conſtantiam Germaniæ totis ex nationibus congregatur in eo cum Boemica res introducta eſſet referre turq; quanto contagio uicine gentes laboraturæ mox uiderentur niſi iterũ ſanitatis aliqua ratio haberetur: cura ingenti patrũ mentes affecte ſunt agi tantium inter ſe quo nam maxime modo tolli hæc malorum initia poſſent. Affuit his neceſſitatibus Sigiſmundus Imperator ſuaſitq; Ioãnem & Hie ronymum ad ſynodum euocandos: qui cum doctiſſimi Boemorum omni um atq; hereſum Principes haberentur: tum uero decept' populi Duces uenerunt uocati ambo nec tam ut in noua doctrina quid ſani eſſet inſani

ue agnoſcerent quam ut ſua concilio oſtentarent. Auditi diu frequenti con
ſeſſu ſunt. Ioannes ætate ac nomine maior erat doctrina & facundia Hiero
nymus ſuperabat. Poſthæc delegere ex quacunqꝫ natione diuinæ legis iter
pretes: qui illos ad ſanitatem reducere conarentur. Ii cum multis diſcepta-
tionibus plane iam docuiſſent eorum dogmata ſanctis traditionibus non
conſentire: caſtis quoqꝫ moribus etiam contrarias eſſe: tum uero per uincu
lum chriſtiane charitatis rogabant: ne ſupra eccleſiam contenderent ſape-
re: peregrinas opiniones magni diſcriminis eſſe: in quibus tenebre mētis ob
tentu lucis reconditæ tenerentur. præclara illis eſſe ad obſequium Dei ſum-
me opportuna ingenia: non ſinerent Viclephitanis ea erroribus obſcurari:
corroboranda eccleſiæ inſtituta: non ſine fructu noua querenda: gloriam di
ſciplinę in docendis non concitandis populis repoſitam uideri: poſſe eos ſi
uelint & meritum conſequi: & ab eccleſia digna tantarum premia uirtu-
tum accipere: ponerent modo ut chriſtianæ humilitatis eſt inuentorum ſup
ſtitionem: & ſanctæ congregationis iudicio cuncta permitterent. Manſere
in pertinacia ambo uictiqꝫ rationibus uinci propoſito noluerunt. Reſpon-
derunt uerę cultores ſe legis eſſe & diſcipulos Chriſti: Romanam eccleſiā
cæteraſqꝫ quę ubilibet per orbem eſſent a Sanctis Apoſtolorum inſtitutis
præcipites abiiſſe: opes enim ac delicias cōſectari: dominatumqꝫ i populis
& primas ſedes depoſcere: alere etiam canes: atqꝫ equos: & ſacerdotii prouē
tum omnem Chriſti pauperibus debitum per laſciuiam luxumqꝫ conſume
re: aut igitur neſcire eos diuina mandata qui hæc tueantur: aut ſcientes indi
gne contemnere. His atqꝫ huiuſmodi cum proterue inſiſterent Primores
ſynodi deſperata hominum ſanitate amputanda membra iudicauerunt: ne
reliquum corporis contagione apprehenderet. Tulerunt frequenti con-
cilio in contumaces ſententiam: concremandos igni eos eſſe cum non-
modo reciperent doctrinam Eccleſiæ: ſed damnarent etiam atqꝫ etiam
contemnerent. De Ioanne prius ſumptum ſupplicium eſt poſt de Hie
ronymo. Sed hic cum illuſtri admodum ingenio eſſet eloquentiaqꝫ ſu-
pra Boemicam conditionem prope mirabili fecerat ſalutis ſuæ omni-
bus deſiderium: ut & temptari amplius diſputationibus animum eius: &
ſuaſionibus induci ad uitam placeret. Diu ergo admonitus diu rogatus cū
ab omni noſtrorum pietate ſemper contumacia augeretur ſeptuageſimo in
de die ſortem conſimilem ſubiit. non minor utriqꝫ in perferendo incendio q̄
in tuendis erroribus pertinacia fuit. tanq̄ ad epulas ſic ad ſupplicium lætis
animis perrexere: nullibi edita uoce: quæ aut dolorem: aut ſenſum mœſticie
indicaret. Ad Palum deligati ubi materie circumpoſitæ immiſſus eſt ignis:
canere hymnum cœpere tanta quidem cōtentione uocis ac firmitate ut flā

ma & fragor incendii uix intercœperit.cineres exuſtorum ne ab diſcipulis i-
ydolatriam legerentur in uicinum lacum proiecti ſunt:qui tamen terrã om
nem ſupplicii ſummatim corraſam ueluti rem ſacram in Boemiam pertule
re:ubi ex illo tempore Ioannes & Hieronymus pro martyribus habiti ſunt
& diuinis honoribus conſecrati.Poſt hoc iudicium maiorem in modum ir-
ritata hereticorum rabies magnis calamitatibus regnum afflixit:templa ce
leberrima catholicorum cœnobiaq; operis cum uetuſti tum admirandi: q
bus nil eſſe locupletius poterat direpta primo poſt incenſa ac diruta ſunt.
Ciuiles tumultus plurimi excitati:cædes innumerę nunc horum nunc illorꝝ
editæ.Sigiſmundus etiam Vinciſlai defuncti frater atq; heres adito regno
Hungaros Germanoſq; exercitus peſtis depellẽde cauſa ſępius cõciuit de
trimentis innumeris ſemper reiectus eſt.Eadem cũ legatus Martini quinti
cruce indicta bis eſſet conatus:bis turpiter ceſſit.Ex Vielephitana etiam he
reſi alie ut fit mox ſũt deriuatæ. Taboritarum:Orphanorũ:Adamitarum:
Orebitarumq; quorum nõ ſtulte modo:ſed pudendę etiam fuere inſanię.Si
giſmundus tandem anno duodecimo poſt:cum procurante ſe congregata
iam altera Synodus Baſyleæ eſſet:quos armis haud quaq̃ poterat conditio
nibus reducere Boemorum animos ſtatuit.Erat iam iter ingreſſus ad poſtu
landum Imperii coronam. Igitur primis Boemorum benigne admodum
ſcribit rememorans natione Boemum ſe eſſe: & nulli genti pluſq̃ ſuæ affe-
ctum:cupere illam q̃ ampliſſimam:& honoratiſſimam dici:cuius ẽt rei cau
ſa ad accipiendam coronam Romam nũc eat: ut uidelicet Boemus homo
plænum perfectumq; ornamentũ imperii inſigne adiiciat:Baſileæ iam ope
ra ſua inchoatum concilium ſcire:hortari eos:qui iamdudum audiri ſe de re
ligione optaſſent eo conuenire:ut cum matre ſua Romana eccleſia idem ſa
piant:atq; intelligant.Audituram benigne ſynodum quæcunq; afferre pro
ſuis dogmatibus uellent.Id curarent modo:ut conſentaneis cederent: & ra
tioni non pertinacibus aſſentirent.agi non de terrenis ſed celeſtibus rebus
in quibus & uincere: & uinci utrobiq; uictoria æſtimetur.Poſtremo etiam
admonet:ut redeunti ſibi pacatum regnum conſeruent: adiiciens non puta
re ſe Boemos eius imperium declinare:cuius auus pater: & frater apud eos
clementer regnauerint:quiq; non regnaturus alia lege ſit q̃ & illi: & cæteri
chriſtiani reges ſint ſoliti.Eodem tempore Baſilienſis quoq; Synodus eoſ-
dem hortata per litteras eſt:ut mitterent ad concilium qui fidei ſue rationẽ
afferrent docerentq; aut diſcerent quid in commune eſſet tenendum.Præ-
ſtare eos & conueniendi & diſſerendi liberam poteſtatem.Exceptæ a Boe
mis haud quaq̃ cõſentientibus animis exhortatões he ſunt.Orphani & ta
borite quos diximus eundum negabant:Ioannis & Hieronymi propone-

bant exemplum:qui fide Sigiſmundi accepta & Cõſtantiam profecti nihi lominus ſupplicium pertuliſſent.non eſſe iterum animas ſuorum multitudi ni obiiciendas:qui poteſtate uincerent nõ ratione.Si quid de ſe cuperent alii in Boemiam uenirent ubi tuti ab incommodo eſſent. Nobilitas econtra eũ dum prorſus aiebat:& nunc potiſſimum timendum negabat cum ſynodus hanc fiduciam præſtet: Ioanni & Hieronymo nullam antea præſtitam im pulſore tantum Sigiſmundo illos profectos. Tolerandos uero haud quaq̃ uideri:qui peregrinas de fide ſententias nouoſq; religionum ritus adinueniſ ſent: iidem uero inuentorum ſuorum rationem eccleſiæ chatolicę probare uel non poſſent uel nollent. Hæc ſentẽtia cum a Maynardo nobilitatis pri cipe iuuaretur:qui excellere conſilio putabatur tandem peruicit.Miſſi igi tur magno apparatu oratores quattuor ſunt:hereticorũ omnium primi:qui Conſtantiam ueniẽtes & benigne accepti cum rogarentur quæ nam eẽnt in quibus a Romana eccleſia diſſentirent capita errorum quattuor Regni nomine protulere:totidemq; qui illa tutarentur ex ſuorum numero delege re.Communicãdum uidelicet neceſſario iis eſſe ſub panis & uini ſpecie qui ſaluos fieri ſe cuperent.Item lege diuina interdictum clericis omni ciuili do minio:prædicatõnem uerbi Dei quibuſuis paſſim permiſſam. publica de licta maioris etiam uitandi peccati gratia tolleranda non eſſe. Reliqua aũt in quibus diſſentiebant(innumera autẽ erant)ſilentio præterire:uerit (ut poſt eſt intellectum)ne in tanto conſenſu doctorum hominum probari nõ poſſent.Contra hos oppoſiti ex ſynodo doctores totidem ſunt īgenio ac uir tute præclari:qui falſis argumentationibus reſponderent. Diſputatum eſt ſine intermiſſione quinquaginta diebus multaq; utrinq; adducta.Tandem cum uicta Huſitarum præſidia malarum mentium more uinci nollet ꝓpo ſitumq; teneret temptari eſt uiſum num priuatis alloquiis traduci in ueritа tis ſemitam poſſent. Plęrumq; enim quod diſputandi non finit ambitio hu manitate facilius impetratur.Adhibita igitur omnia ſunt lenitatis & beni gnitatis officia:ſanitatemq; infirmorum quibus potuit modis reducere cha ritas ſtuduit.Qua lenitate cum ſpes nonnulla boni prębita eſſet: maxime ꝙ uie quedam oſtendebantur: quibus in unitatem rediri: ambulariq; cum conſenſu in domo domini poſſet miſſi ab concilio in Boemiam legati ſunt: cum magiſtratibus regni de his rebus acturi.Inter ipſa autem conuentorũ tẽpora dum adhuc penderent omnia Procopius Raſus ex iis unus qui pau lo ante legati ad concilium uenerant perditę audacię homo:uictoriiſq; non nullis ad uerſus chatolicos celebris collecto hereticorum exercitu Pilznam oppidum obſidere grauiter cœpit a ſolis fidelibus habitatum. Cumq; ope ribus undiq; circumuenti eo anguſtiarum adducti eſſent oppidani ut cedẽ

dum obſeſſoribus breui tempore uiderentur opem a ſynodo impendenti
periculo poſtulauere. A patribus uero & ſi ærarium nullum eis eſſet: raptim
tamen pecuniam in capita collatam ad Maynardum miſere præcipuum &
mittendę prius legationis: & accipiendorum poſt conuentorum auctorem:
qui iam ad id ipſum delectu militum habito ducere in Procopium propera
bat. Ille autem apparatu hoc cognito præueniendum ratus quinq; milibus
paſſuum longe a Praga Maynardo occurrit. Erat eo loci per ampla: atque
undiq; late patens planities. Obuię igitur munitiones primæ curruum: qui
bus Boemico more contineri copie uelut caſtrorum uallo conſueuere mu/
tuis obprobriis ſe inuicem excœperunt. Statuerat autem Raſus niſi occaſio
nem ſors faceret prœlio non decertare. In animo erat Pragam recta petere:
cuius partem potiſſimam: & ſenſuram ſecum: & aperituram uenienti non
dubitaret. Sed Maynardi equites munitiones illius præteruecti dum aper/
tam poſtremam munitionum partem reſpiciunt inter ſe cohortati magno
impetu intra peditatum irrumpunt ad cedemq; diſcurrunt. hoſtes inopina
to malo perculſi quod intra currus obuerſatos ante eum diem equites non
uiderint: quid agant neſciũt: quod erat tum ad ſalutem reliquum diffuſis in
omnem partem agminibus fugiunt: quos inſecuti nobiles apertis campis
depræhendunt cæduntq;. Procopius ubi iam retineri ſuos non poſſe terro
remq; ſupra omnem exhortationem eſſe intellexit: in confertiſſimã May/
nardi aciem cum delecta prætorianorum cohorte inuectus aliquandiu ho/
ſtis impetum tenuit: multiſq; interfectis propemodum reſtituerat prœliũ:
niſi multitudine illuc confluente undiq; circumuectus non tam cedendo q̃
uincendo feſſus cum ſuis occubuiſſet. Per hunc modum Taboritarum Or
phanorumq; ex plebe collecti exercitus inuicti ad illud tempus cum ſcelera
to Duce deleti ſunt. Secundum hanc uictoriam Prage chatolicorum res fa
cta ſuperior eſt: & hereticorum audacia cecidit. Igitur legati poſt longas di
ſceptationes multo tandem labore Maynardo plurimum adiuuante perui/
cerũt: ut de tribus reliquis errorum capitibus Baſyleæ propoſitis iudicio Sy
nodi cõſentirent. Sic tamen ut ad ſolamen pertinacie dicerent etiam ſine he
reſis crimine poſſe illa probationibus ſuis defendi. De calice autem cum ob
ſtinatis multorum animis ne malorum fieret continuatio hanc rationẽ cõ
cordie inierę: qua nihilominus inueterata perfidia tolli paulatim tempore ui
deretur. Ea huiuſmodi erat Boemis ac morauis: q̃ eccleſiaſticam unitatem
pacemq; ſeruarent: cumq; Romana ſede cætera conuenirent liciturum poſt
illa ſub duplici ſpecie panis ac uini. his uidelicet tantum qui eum uſum ha/
berent auctoritate ſancte ſynodi communicare. An uero ex præcepto Dei
ſic fieri oporteret diffinitum inde concilium conſtiturumq; æterna lex

ge: quod ſaluti fidelium neceſſarium æſtimetur. Poſt quæ decretum ſi nihilo minus deſiderio calicis tenebuntur Boemi morauiq; eumq; per legatos petierint: permiſſuram utiq; Synodum ſacerdotibus eorum ut de illo iis tantum miniſtrent: qui & per ætatem ſanitatemq; animi idonei ſint: & ſponte non coactione humiliati efflagitent. Lege adiuncta ut inter miniſtrandum palam plebi annuncient: non ſub ſpecie panis carnem tantum ſub uini ſanguinem ſolum: Sed ſub utraq; Chriſtum totum: & integrum contineri. Hanc reducendæ ſanitatis formam conuenta illi poſtmodum uocauere huiuſq; obtentum nominis: & tutati aliquando ſe ſunt & nos oppugnare temptarunt. In concilio poſt modum ſententiis omnium pronunciatum eſt calicem quantum ad laycos pertinet ex præcepto Dei non eſſe: moremq; ſub ſpecie tantum panis miniſtrandi populo: a ſanctis patribus inſtitutum: & ſane inſtitutum uideri: & ſeruandum ab omnibus fidelibus eſſe: nec licere cuiquam ſuo iudicio hunc declinare. Non petiere ex illo tempore calicem Boemis non indulſit Synodus ultro: a Romano etiam præſule tale quicquam nec poſtulatum eſt: nec comprobatum. Ipſi etiam qui ad omnem contentionem noſtram conuenta uelut clypeum defenſionis obiiciunt: illa eadem contempſere uerius q̄ non ſeruauere. Etenim pueris paſſim & dementibus non de pane tantum: ſed de calice miniſtrarunt. Inuitos quoq; & non poſtulantes ad calicem adegere. Sacramenta Eccleſię & ſepulchra publicos honores iis: qui illum uellent per iniuriam adimentes: de myſterio etiam tam panis q̄ uini nil plebibus iuxta condictum annunciauere. Poſtremo nec Romanæ Sedis inſtitutis: a qua longe errabant in cæteris aſſenſere: quorum omnium ſi præſtita ab illis fuiſſet fides uix nunc poſt annum quadrageſimum exorti mali oſtenderentur ueſtigia. Iis uidelicet in renouata ætate defunctis: quibus tantummodo q; uſum iam haberent: calix eſſet indultus. Reuerſus poſthæc cum corona Imperii Sigiſmundus: quod hoſtes ſui Orphani: & Taboritę ceciderāt in regnum receptus eſt. Quęq; cum Synodo conuenta erant benigne approbauit: totus ut uidebatur ad rę ducendam ſtabiliēdamq; ueram religionem animo ſpectans. Erat p̄ id tp̄s Hereſiarcha gentis: qui & nunc ad peſtem populi uiuit Ioannes quidā: cui ab natali Boemie oppido Rochezane cognomen eſt inditum: obſcuris parentibus in ſumma inopia natus: qui ubi adoleuit ad ſtudia litterarū ſe conferens tantū ingenio & labore breui eſt aſſecutus: ut pręſbyterio aſſumpto magnis inde contionibus uerbum Dei Pragenſibus prędicaret: & humilitatis ac continentie laudem popularem in populo aſſequeretur. hic cū legatiōe Baſilienſi ex quattuor diſputatoribus unus tuendā ſuſcepiſſet cōicandi calicis ptē: nec dimoueri ſnīa ullis ꝓbatiōibus fuerat paſſus: & hāc uelut ꝓpriā

æſtimationis ſuę arcem perpetuo tuebatur. Conditionibus magnopere ad
uerſus:quæ paulo ante conſentiente regno fuerant approbatæ. hunc igitur
obtrectantem in dies eccleſiæ:& pacatam iam plebem ad tumultum ſolli/
citantem:nō ualens Sigiſmundus uerborum promiſſorumue ulla benigni
tate auertere:perdere ſupplicio cogitauit. Sed ille mentis huius a quibuſdā
admonitus quibus contagii præteriti etiam erant ueſtigia clandeſtina fuga
ſalutē quęſiuit:non multo ille poſt moritur relicto ſucceſſore Alberto Hau
ſtrialium Duce genero eius:notiſſimæ cum uirtutis:tum religionis ac mo/
deſtię Principe:qui regni parte maxima adita: Boemicam rem omnem nō
ſatis adhuc quieſcentem breui ad tranquillitatem perducturus uidebatur:
niſi immatura mors cōcœpta cōſilia interrupiſſet:natus illi eſt Poſthumus
Ladiſlaus:cui nimirum paterno atq; auito iure regnum debitum erat : tute
lam eius uelut cōſanguinitate proximus Fridericus Cæſar Imperator ſuſce
pit:non tamen adminiſtrandum quicq̄ in Boemis putauit:tantum permiſit
ut ex ſuorum numero præſidem illic deligerent:qua ex re factum eſt ut nūc
catholici:nunc heretici ſumme rerum præfuerint: aliquādiu etiam Maynar
dus:quem diximus regni gubernacula rexerit:Ad Georgium Pogebratiū
tandem eſt uentum.qui Praga per inſidias occupata Maynardoq; in carce
re(ut perhibetur)enecato:adminiſtrationem primo inde regnum per uim
fallaciamq; iuaſit.Primis huius temporibus:& reddita hereticis ciuitas eſt:
& Rochezana ab exilio reuocatus: magniſq; apud eum in honoribus fuit:
qui cōfeſtim tanto adiutore fretus Pragenſi Præſulatui ſe ipſum præpoſuit:
conſortibus ſuis ad arbitrium miniſtrans. His uel illis pro ut erat libido ſa
cerdotia dans:atq; adimens.Infectos etiam uenenis regēdis curandiſq; ple
bibus apponebat:ſanos autem artibus opprimebat: nec erat apud eum an
tiquior cura:q̄ ut defenſus error ciuitatem totam regnumq; comprahende
ret:quam ad rem prompta ubiq; aderant Georgii adiumenta:alterq; alteri
uicem præſtabat:ut hic uidelicet quod dominatus ille quod ſacerdotii eſſet
plene ubiq; in populis poſſiderēt. Adulto interim Ladiſlao:quem Alberti
Regis Poſthumum diximus:de coniuganda illi adoleſcente coniuge inter
Primates qui ſecum erant habebantur conſilia. Virgines cum offerrentur
complures:tantumq; coniugiū paſſim erat in uoco:ſed nulla conſenſu om̄m
uiſa dignior eſt:q̄ Gallorum Regis filia Margarita:cuius ætas forma:& in
doles gloria etiam primi inter chriſtianos ſanguinis conuenire admodum
pernimiū uidebátur. Igitur ad eā deſpondendā mittunt̄ legati primo:cōiu
gioq; impetrato oritur de loco ad nuptias eligēdo īter eoſdē cōtentio.Hun
gari Budam ciuitatē:Auſtrales Viennā:Boemi Pragā tātæ celebritati præ
ferendam dicebāt;nutante eam ob cauſam Rege:& in quam partem incli

naret perplexo Georgius ad Danubiũ:qua propinquior Vienne eſt:ſubito
adeſt manu octingentorũ expeditorum equitum comitatus nũciatq; Regi
magnis de rebus ueniſſe:quas illi tantũ notas eſſe expediat:monitus ut trãſ
miſſo Danubio Viennam accederet.tutã ſibi eam ciuitatẽ ob publicas ini
micicias eſſe negat:rogatus ut p nuncios quæ uelit aperiat:non alteri q̃ Re
gi archana ſua reuelaturũ reſpondet:adiicit operæprecium eſſe tranſire illũ
eo tempore ad ſe:re ad conſiliũ dilata permultis non probatur tantũ ſubdi
tis permitti licentiæ:ut ſuũ Pricipem ad ſe ire depoſcerent. Vileſcere eo mo
do regiam dignitatẽ:& illos fieri ſuperiores aiebant:Ladiſlaũ Georgii mo
uebat auctoritas putabatq; arduũ aliquid:& nec differendum afferri.Itaq;
quanq̃ indignitatem cognoſceret:temporis tñ cauſa preferendum utile iudi
cauit.Inermis ad armatum profectus eſt: quẽ tria milia equitũ ſtatim ſunt
conſecuta:ciuiũ uerius q̃ militum caſtris trans Danubiũ poſitis medio iter
utrãq; ſpacio tentorium eſt collocatum:in quo ambo ad colloquiũ conue/
nirent:conuentũ eſt diebus continentibus quattuor.Prima conuentione ſa
lutatus publice Rex eſt dignuſq; illi habitus honos.Duabus ſequẽtibus ſin
guli tantum a ſingulis adhibiti ſermonũ teſtes:quarto die ingreſſi ambo ſi
ne arbitris tabernaculũ:diu ſoli ſunt collocuti:quæ inter eos ſecreto illo ſint
agitata in lucẽ tunc nõ prodiere.Verum poſt paulo ex iis quæ accidiſſe co
gnitum eſt:patuit ſatis de profectione Regis in Boemiã actum fuiſſe: nec
ſatis Georgio aſſenſum.Etenim ut digreſſi a Danubio ſunt:non tegens ſuã
indignationem Boemus minitatus eſt multa:& in Morauiam irarum plæ
nus iter conuertit.Ladiſlaus periculi rem eſſe uidebat inpacatum illum di
mitti:q; ſumma apud eum regni poteſtas eẽt:& inquietum animum noſce
ret.Itaq; primos ex aula qui hominem conſequantur:ire illico iubet atq; ad
ſe reuocare ſi poſſint.Si minus id ualeant facturum eſſe Regem:quę ille po
ſtulaſſet permitterent.In itinere inuentus:cum ad reditum induci nullis ſua
ſionibus poſſet:quod proximum fuit de trãſitu in regnum nuptiiſq; Prage
celebrandis promiſſum accœpit.Quibus in Boemia nunciatis multorum
animi ingenti leticia affecti ſunt:quod & regnum ſuum Regem lõgo poſt
tempore uiderentur:nonnullis autem:qui interius hæc cogitabant uocatio
hæc erat ſuſpecta uitæq; creduli iuuenis ab ambitioſo præſide metuebant:
inter quos Ioannes Meneſteus ex ſanis nobilibus unus:Ladiſlao etiam ſcri
pſit:ſi quidem illi duæ ceruices eſſent ueniens ad Georgium: alteram Vien
ne relinqueret:qñ de altera periclitandũ ſuo iudicio æſtimaret. hunc poſtea
re itellecta Georgius p ſpeciẽ captãdi cõſilii ad ſe euocatũ capitali ſupplicio
affecit. Nuptiarũ igitur appetẽte tpe cõpoſitiſq; iam i Auſtria rebus:cuius
curæ gratia diutius ibidẽ fuerat:magno apparatu in Boemiã profectus eſt.

Ad cuius ſines Pogiebratius cũ omni nobilitate obuiam factus:Pragam il
lum perduxit.Intranti ciuitatẽ primus Rochezana cum ſacrilego ſacerdo
tum grege factus eſt obuiam:& cõpoſita oratione de aduentu in regnũ eſt
gratulatus.Quo loco prima religionis ſue adoleſcens rerũ prębuit argumẽ
ta:qualiq; regnaturus eſſet aio indicauit.Vix enim illo dicente reſiſtẽdo lo
co identidemq; turbatis oculis pompã hereticã egre intuens:nec niſi admo
nente ſæpius pręſide:adduci potuit ut gr̃as ageret. hos inde præteriens ubi
ad collegia catholicorũ ꝑuenit ferentiũ ſacra manibus:qui pro teſtamento
Dei antea eiecti admiſſo Sigiſmundo nuꝑ redierant.Agnoſco inq̃t hos Dei
miniſtros ſimulq; ab equo deſiliens:crucẽ quę offerebatur eſt oſculatus:cõ
ſalutatiſq; oĩbus lęto uultu gratias ęgit pietatẽ ſane ut Rege inclyto dignã
ſic in hereticorũ mentibus:qui contemptũ Rochezanã dolerẽt acerbis odi
is conditam.Ad publica poſthæc conuerſus magnaq; aio agitans tres in
primis legationes decreuit regni initio neceſſarias:ad Caliſtũ.iii.Ro.Ponti
ficem:quę de ſanando cõiungendoq; Ro.Sedi Boemorũ regno rationẽ ini
ret.ad Federicũ Imperatorem nutritorẽ ſuum ob diſſidentes Hungaros de
pace acturã.Tertiã ad Carolũ quoq; Gallorũ Regem quę nuptiali pompa
ſponſã deduceret.Porro aũt comparandæ ingentis alicuius in Turcos expe
ditionis curã ſuſcœperat:qua tandẽ pelli Europa inimica gens poſſet.His
igitur conſtitutis Romã iam ad fidẽ uniendam ibatur.De cõcordie formu
la prope modũ cum Friderico conuenerat.Inſtruebant̃ etiã ingẽti appara
tu Regie nuptie:ad quas conuenturi undiq; honoris gr̃a:& Reges & Prin
cipes erant:ciſq; ꝑfectis de expeditione concepta acturi.Sed hos tãtos cogi
tatus:atq; has magnarũ rerũ curas:quæ de Georgio & Rochezana iactata
tunc opinionibus ſunt interceperunt.Illi enim qui Ladiſlaũ dilexerãt nunq̃
ſuſpectum ẽt ob diuerſam religionẽ habebant ueriti ne in tanto catholicorũ
concurſu ipſi inferiores opprimi facile poſſent diſcrimen ſuũ ſcelere ꝓęuene
runt:dato qͩ Georgio in poteſtatẽ illũ habenti facile erat occulto Regi ue
neno.Sederat pro tribunali Ladiſlaus ad exercendũ iudiciũ: quod de nobi
litate iter Pogiebraciũ:& potentẽ quendã Morauũ erat:cuius rei cã:& ma
gne inter utrũq; fuerãt cõtentiones:& alter alterũ in duellũ uocauerat. Illo
die in facie adoleſcẽtis præter ſolitũ fuit triſticia toto quę.conſeſſu uel mini
mũ exhilarari uiſus non eſt:ſic ut præſagiũ exitii alicuius multi cõtenderint.
dimiſſo concilio cœnauit inter Proceres aulæ ſermone non ad leticiam epu
larũ:ſed quaſi ad grauitatẽ curiæ uſus.In cubiculũ inde diſcedẽs cũ ad mul
tam noctẽ uigilaſſet ex ſolitis ante ſomnũ ad Deũ oratiõibus ſurgẽs tumul
tuari:& uehementer dolere ſtomachum dixit.Cui Boemus ex cubiculariis:
qui cœnato illi dulciſſimas pro more obtulerat rapulas decumbe inquit:

& dormi.dolor omnis per ſomnũ abibit.Acquieſcente Rege ac dormiente hora uix lapſa ſubito & anguſtia euigilans: iterum appellat cubicularium: creſcere anxietatem:intollerabilemq; iam eſſe cõqueritur. Ille nihilominus ſomnũ dicere præſentiſſimam medicinam eſſe hortariq; ut illum reſumat: ne ultra moleſtię cubiculariis eſſet plenus. mãſuetudine iuuenis uigilias ſuas gliſcentemq; in horas dolorem in diem uſq; perduxit.Prima luce acceſſiri medicos iubet:& tantis doloribus ſubueniri.Illi uenenum ſubito agnoſcẽtes quod extremis rebus poterat attulerunt.Georgius etiam aduocatus cubiculum dolenti aſſimilis intrans percontari ex Rege pergit quid ita doleret:quidq; illi tante peſtis huius occaſionem feciſſet.Tum bono animo hortari eum eſſe:& nil deſperare.omnia ad ſalutem quæ humanis opibus contrahi poſſent illico affutura.Nil ad cętera reſpondens Ladiſlaus tantũ diſſimulato ſcelere pietati ſtudens:quam deberi a ſe ſuprema ẽt hora putabat. Tuam inquit in me fidem Georgi dudum agnoui: per te Boemiam ſum aſſecutus beneficio tuo uſurum me diutius credidi.Sed Deo nũc aliter placet: moriendum mihi poſt paulo eſt:in tua manu futurum regnum non dubito. Duo a te moriens in ſolamen deficientis uitæ precor:alterum ut iuſte præſideas uiduis pupilliſq; aſſis:& tenues fortuna ne deſeras: alterum ut qui me ſecuti ex Auſtria cæteriſq; prouinciis ſunt reditum ad ſuos ſine incommodo habeãt.hoc te Ladiſlaus ſupremum munus depoſcit:hoc ne abeunti neges per beniuolentiam in te ſuam teſtatur. Præmaturas curas reſpondente Georgio illas eſſe:futurumq; breui illum incolumem: & uiuum præſtiturũ quæ mortuo perſolui uelit a ſe:rogante etiam ut deſineret animo agitare:ac loqui quę aliis:non minus q̃ ſibi triſtia eſſent:iterum Rex appręhenſa dextera eius.Age inquit Pogiebrati ſponde quod cupio:& morientem aſſenſu tuo ſolare.Si feceris quæ te ſum obteſtatus Deum uiuẽti tibi adiutorem parabo cum ita uixerim: ut ad præmium eius aſcenſum mihi futurum confidam. Non potuit in ſceleris etiam conſcientia cõtinere lachrymas Georgius eidem protinus dedit quæcũq; poſtulaſſet facturum. Ab his obteſtationibus diſcedente illo introducti ſtatim ſunt ſacerdotes: & ſacramenta futuri uiatici perſoluta: ornatum omnem ſuum Ladiſlaus qui plurimus erat Pragẽſi legauit eccleſię.Popoſcit etiam comam germanico more ad humeros ꝑmiſſam:quę miri decoris erat:ne quid uanũ uiuenti adhuc ſupeſſet abſcindi.ad extremũ uero deductus:ubi trahi ęgrã aĩam ſenſit ſacrũ cereũ accẽſum popoſcit: & mãu pręhẽdit idẽtidẽq; imaginẽ Chriſti crucifixi ĩtuẽs orationẽ Dominicã inchoauit in finem perduxit.Pronunciatis uero ultimis uerbis quibus nos depoſcimus a malo liberari: ſine ullis anguſtiis illico expirauit. Veneno queſitã hãc mortẽ medici Theutones quibus pręcipua

ſemper fuerat Regis cura in Auſtria reuerſi non ſiluere palam teſtati ſunt
uocatos ſe mane ad Regem : perſpicua ſtatim ueneni argumenta uidiſſe:
neqꝫ id auſos cuiq̄ pręter q̄ lauguēti illi aperire:ne uidelicet apud alienos eo
rum in ſe irā:ac uim ꝓuocarent:quorū ſcelere machinatus eſſet interitus.re
gi aūt ut clam indicaſſent reſpondiſſe illū:non ignorare ſe toxicū datū : &
ſcire qn̄ ac per quē datum:ſed uirū imperaſſe ſilentiū:ne ad ſuā illorū quoqꝫ
mors adderetur.Senatus certe Viennenſis ubi iis auctoribus increbreſcere
famā hanc nouit timens Boemorū in ſe ferociā concitari multa intermina-
tus tacere medicos iuſſit.Georgius ea die quæ mortem Ladiſlai & pompā
funeris interceſſit conuocatis in Curiā regni Proceribus præſidatū ſuū inte
ritu Regis haud quaq̄ finitū edixit: uſqꝫ ad proximū Iunium ex diplomati
bus habitis continuare præfatus eſt . Tenenti arma cum nemo aduerſatus
eſſet Pragenſes illico quorū pars magna hereſi confirmandæ ſtudebat præ
ſidatū hunc agnouere.Ex in ad eligendū Regem dies eſt cōſtituta: atqꝫ in
terim multa ꝑ Georgium:multa ꝑ cæteros:ut quiqꝫ aīo fortunam hanc ſibi
conceperat uariis ſtudiis ꝓcurata.Francorum Rex Carolus:ob recens filie
coniugiū alteri ex filiis regnū id poſtulabat:Polonorū itidē Rex:qui ſororē
defuncti duxiſſet uxorē id ipſum deberi ſibi affirmabat . In eadē erat cauſa
Saxonie Dux:qui alterā natu maiorē ante deſpōderat.Fridericus quoqꝫ Im
perator ius appellādi in Boemia Regis ſuū docebat:nec ſine ſpe querēdiqꝫ
ſtudio erant Sigiſmundus Albertuſqꝫ Auſtrie Duces ſcientes ueteri fœdere
deficiente ſine prole Rege deberi ſibi ſucceſſionē. Rochezana aūt de ſum
ma rerum ſuarū in tanta mutatione agi exiſtimans crebris contionibus cō
tendebat:aut Regē ex ſua religione quæ non falleret dandū regno eſſe:aut
ſi nemo tanto faſtigio dignus inueniretur iudices annuos q̄ regerent ſtatuē
dos:quā ad rem & hebraicos mores:& ueteris exempla legis in mediū plu
rima proferebat.Adueniente tandē condicta die auditę primo in conuentu
procerū competentiū legationes ſunt:inde ſentētiis tota res diſquiſita:Vbi
aliquantulū morę his:uel illis eſt interpoſitū : Georgianæ inde factiones in
hunc euentū antea cōparatæ:neceſſitatem publicam obtendentes magno
conſenſu Regem eum pronunciauere uirum quidem domi & militie iuxta
clarum cuiqꝫ ad ſummas res ſumma eſſe opportunitas poſſet : ſi obſtinata
ꝑfidia paratuſqꝫ ad fallendū animus præclara nature bona nō obſcuraſſet.
Hac electione ꝓtinus ad agendas Deo gr̄as in publicū egreſſus operū pri
mordia a ſignificatione hereſis inchoauit.Præterita enī cathedrali eccleſia:
cui nimirū is honos erat habēdus ad ædē Marie uirginis ſuo Rochezanæ
cōmiſſam ſolēni pōpa ſe cōtulit:ibiqꝫ ſalutationē publicā cōfluente populo
excepit.Boemicorū Regū hic primus hereticus fuit:cæteri aīi cū unionē ca

tholicam ſeruauere: etſi enim Sigiſmundus & Vinciſlaus frater: Albertus gener in deprauata inciderint tempora: non tamen deprauari ſe erroribus permiſere:& calice perpetuo abſtinuerũt:& inania dogmata contempſere. Georgius ſolus ab noua illa impietate eleuatus diuina atq; humana ingentibus malis ſubuertit. Vulgatam iactura grauiore electionem Georgii multi catholicorum aduerſis animis accœpere: ii præſertim qui ſe neminis germanici profitentur:Sleſia omnis ꝓuincia:Luſatia ſuperior atq; inferior cunctaq; pene Morauia. Videbantur enim ab infideli homine: nil ſane adminiſtrationis habituri:cuius in præſidatu geſta iuſto odio fuerant. Itaq; ad detrectanda eius imperia animos firmant ſuaq; præmuniunt. Ille opinionem Huſitanæ hereſis aduerſam ſibi cognoſcens:ad eam auertendam (ut eſt ingenioſus fallacie fabricator) duos fideles ab Hungaria Præſules euocat: q ſibi coronam regni conſuetis cerimoniis tribuant. Ii uero cum ueniſſent:nec niſi abiuratis erroribus promiſſa impoſterum fide coronationi uellent intẽdere:& hereſim abiurauit:& profeſſurum ſe obedientiam Pontificibus Romanis:purgaturumq; ab cõcœpta labe Boemiam religioſiſſimo iureiurando chyrographoq; firmauit:clanculum tamẽ paucis adhibitis:hæc ſibi agẽda putauit:ne uidelicet infectas plebes:quibus fidebat noui operis indignatione auerteret. Coronationem autem ad fidelium oſtentationem per fideles (ut dictum eſt) Præſules publice celebrauit. Quibus actis cum nec ſic credi cõmentis uideret:Proceres Boemię:a quibus fuerat renunciatus ſubornat:ut has prouincias ad parendum hortentur doceantq; Regem ipſum:& fidelem eſſe:& in conſenſu eccleſię Romanæ manſurum. His quoq; nõ ſuccedentibus ad arma conuertitur Iglauiam Morauię oppidum ad fines Boemie poſitum magnis operibus obſident:in deditionemq; accipit:Principes loci quos ſibi aduerſos cognouerat de medio tollit:nõnullos mulctat exilio. Idem de Bruna:& Morauie Metropoli Olomuca eſt armato illi ſucceſſus adiuuante pręſidenti quodam Prothaſio:qui Olomucenſi nuper pręfectus eccleſię:nondum adita poſſeſſione Georgium ſequebatur:honorib; uſq; allectus paſſim populis prædicabat auctore ſe crederent catholicum eſſe:nec ſine peccato detrectari poſſe eius Imperia. Interea uero cum ad Caliſtum. iii. Ro. Pontificem probandæ mentis eliciendiq; reſponſi cauſa plænas religionis dediſſet litteras:in quibus ſe filium Ro. Sedis docebat: & profeſſionem obedientie poll ebatur:& grãdia in Turchos moturũ ſpondebat: ſi modo delatum ad ſe regnum pacaret ſenex artis illius ignarus: cui tunc de bello Turchorum ingens ſtudium eſſet ampliſſimis uerbis reſpondit mentem illius probans:pro iis quę offerret gratias agens. ad expedienda queq; mox oblata integrũ quietũq; regnũ eſſe illi deſiderans:Dyploma aũt ut de

Regibus noſter mos eſt a tergo erat aſſcriptum Georgio Bohemorum Re
gi chariſſimo filio compos in hũc modũ doli Pogiebratius diplomata hæc
ut plumbo erant ſignata quoquo uerſus inſpicienda populis circummittit.
Probari tandem poſſe docens Ro. Pręſulis teſtimonio fidem eius ſanamq;
de religione ſententiam:nec relinqui incredulis locum ſine proteruię crimi-
ne defugiende ditionis eius.mirum dictu quãta hinc animorum ſit facta cõ
uerſio. Illico Toparchę omnes & urbes & oppida poteſtati eius ſe permiſe
re: concurſumq; toto regno eſt ad cognoſcenda noua Imperia. Præſul quo
q; Vladiſlauenſis Iodecus magnæ nobilitatis uir:qui ante ad miniſterium
coronationis uocatus non niſi uoluntate Pontificis iturum ſe dixerat hac di
plomatum fiducia acceſſit:& Regem pro more eſt ueneratus. Germani ẽt
principes exemplo eodem amiciciæ illius ſe certatim inſinuant:ineunt fœ-
dera nuptiiſq; confirmant. Cum Cæſare demum:& Polonorum Rege: &
Matthia Hungarorum regnum tum primum adepto data in uxorem filia
ſocietas coitur:quibus ſupra uotũ fluctibus ignarus nenturi dixiſſe in con
uentu Procerum fertur. Ex tam multis tanq; proſperis rebus ſane quid pri
mum eligam neſcio. Videns autem quantum Caliſti error attuliſſet conſili
is ſuis ſuffragii quottidie magis capere illum artibus conabatur. ad eam rẽ
Roraum quendam pſeudo ſacerdotem procurandis negociis Romæ habe
bat. Ille impigrum miniſtrum ſe exhibens ſumma omnia de Georgio pro-
mittebat:nunc litteras: nunc ſe nuncios de hiſce rebus habere ſe mentiens
adeoq; fallaciis credulam circumuenerat mentem: ut etiam Rochezanam
affirmationibus eius Caliſtus:petendę uenię cauſa cognoſcendiq; erroris
breui affuturum Romæ putaret:quod cum Gabrieli Veronenſi ex minorũ
ordine lætabundus iactaret:qui per eos dies ex Boemia uenerat: Ille ut erat
prudentiſſimus:& uulnera pauloante illata cognouerat:fallaciã tum Geor
gii:tum Rorai detexit uenturumq; nunq̃ Hereſiarcham ni uinctus trahere
tur monſtrauit:nunciauit quoq; quanto ad peſſundandam fidẽ fuiſſent Re
gi patrocinio diplomata: ad eius litteras reddita:cuius illico facti penitens
ſenex:planeq; deceptum ſe noſcens:poſt paulo uitæ conceſſit. Ei autẽ cum
ſucceſſiſſet in põtificatu Pius:ueritus eam mutationem Pogiebratius:quod
ab ſenſato Principe:qui multos annos & in obſequio Cæſaris:& in Boemis
eſſet uerſatus teneri ingenium ſuum atq; artes cognouerat: quæ obtuliſſet
Caliſto:ne præuenirentur conſilia maioribus nunciis Pio etiam offert inter
ea ad pręcidendas uexandi ſui occaſiones q̃ maximis poteſt ſtudiis curat:
ait auctoritate Cæſaris Regnum aditum confirmetur:impetratq; ut huius
rei cauſa Brunam ille accedat:quorũ certior factus Pius magnis itineribus
ire ad Cæſarem Lucenſem Præſulem iubet:qui obteſtetur & moneat:ui an

te Georgio tribui q̄ fidei catholicæ ſecum eēt habita ratio. Scrius paulo cū
eſſet Brunam peruentum cōceſſis iam omnibus quod proximum fuit agit
cum Rege de perſoluendis quæ per litteras tam plene obtulerat. Confirma
to iam regno pace undiq; parta minus ſibi iam timens frigide reſpondet ad
ſingula. Cum Turcis ait inimicicias non intercedere cur in illos moueat ar
ma. De pellendis quoq; regno hereticis ingratum uideri ſibi iis fieri im-
portunum: quorum ope regnum eſſet adeptus. Leuia æſtimari ea in quibus
dicerentur errare a cæteris ea curaturum ſe tempore. Inde ad externa con-
uerſus contentiones aliorum ſuam quieté exiſtimans Principes inter ſe om
nes qui regnum circumſtant commiſit: ſic ut dimicationibus extremis res
ſuas affligerent: nunc iis: nunc illis ad alenda mala plerumq; ſimul om-
nibus occulta ex Boemia miniſtrans auxilia: cuius rei cum aliquādo ab iis
accuſaretur: quibus cum ſibi uel fœdus erat uel neceſſitudo liberos eſſe Boe
mos excuſabat. permittiq; lege regni ut cum neceſſarii intus nō eſſent: quæ
rere impune poſſent foris ſtipendia. plerumq; etiam uel cum conſumpti in
uicem eſſent: uel ad alterutros inclinare uictoriam noſcebat pietatem ſimu
lans oratores mittebat de pace cogebatq; uel inuitos latis a ſe conditioni-
bus aſſentiri metu illato adheſurum ſe hoſti ni ita acciperent. Quibus operi
bus factum erat ut pene iam Germanicæ res ad eius arbitrium regerentur:
inq; illum omnes reſpicerent nunc oppreſſorem: nunc fautorem cum exper
ti ſemper autem fallacem: atq; ad ſua commoda omnia pertrahentem: nec
minus etiam domi inquieta exercebat iniquitas: arces & munita queq; lo
ca regni aſſimulatis neceſſitatibus paulatim fidelibus adimebat tradebat-
q; ea hereticis: quos itidem alieniores ſibi ſenſerat falſis excitatis crimina
tionibus: aut pellebat toparchiis aut compræhenſos necabat. Id ſedulo mo
liens ut nihil non ſue ſortis toto regno haberetur. Vna erat reliqua caput ꝓ
uincię Sleſię Vradiſlauienſis ciuitas peroſa Georgii ingenium: nec uiuente
Ladiſlao præſidatum: nec nunc mortuo regnum eius pati potuerant: male
ſanam de fide mentem continuo uerita eius ſubigende reducēdæq; magna
erat illi cupido quod incolumi tanta re facem propoſitam cognoſcebat: un
de in ſe aliquando concitari maiora incendia poſſent. potentiſſima erat ciui
tas: eamq; propterea appetere armis haud ſane tutum rebus adhuc recenti
bus uidebatur. Igitur ad Pium per procurandi ſpeciem Vallenſem Fanti-
num mittit: fidelem hominem & Romanæ Sedi amicum: qui nunciet miſ
ſurum ſe illico legationem ad profitendam de more obedientiam doceatq;
quanto impedimento Vradiſlauienſium ſit cōtumacia ad præſtanda i Tur
chos: quæ totiens Caliſto ſibiq; obtuliſſet. Horum enim impacatis animis
impacata reddi ſibi reliqua; & ad externum bellum inualida omnia cum

deceptus Fantinus aſſeuerantius affirmaſſet: Cæſar quoq; & Principes germanorum nonnulli rogati Pogibratii Pontifici teſtarentur: nil tamen ille ob reſponſa Lucenſi data credendum temere iudicans: Oratores duos ad Regem: & Vradiſlauienſes ire iubet: mandato iniuncto ut primum quo ille animo ſit attente inſpiciant: tum niſi bene ſentire de fide non cognoſcant facturumq; uideant quæ promiſiſſet reducẽdæ Vradiſlauiæ ullam operam nauent. Profectos ex Fantino illos: cum Boemus qui iam quã ad rem irent preſenſerat magnis honoribus accepiſſet: ac contra quam Lucenſi reſponderat de conuertendo ad ſanitatem regno indicendoq; bello Turcis magnifica omnia confirmaſſet facta de ſe fide impetrat etiam ut Vradiſlauiẽſium reditum Romani Præſulis nomine operentur. Eius illi rei cauſa ad eos ſe cõtulere: ac multa conati: multa de fide Georgii fruſtra proteſtati eos opinione duriores ſenſerunt: q; artes eius propinquius ſe noſcere diceret. Hanc tandem iniere cõcordiæ rationem: ut in triennium etiam ſui eſſent arbitrii poſt id in ius regium cederẽt: fidemq; hominis quo tãdem erumperet medio interuallo experirentur: quibus per Georgium approbatis reuerſi illi ad Pium ingens ac pene creditum de illius mente teſtimonium attulerunt. Expectabantur in diem de obedientia: de religione: & Turchorum rebus dilati totiens ante illa Oratores. Sed longo etiam poſt tempore adhuc non comparentibus accuſabat Pius Fantinum: quod quottidie tãtopere affirmata nullum adhuc ueri ueſtigium haberent. Ille ut procurãtium mos ẽ Georgii moram excuſabat: afferens cauſas: quibus impellitum illum tardare arbitraretur. non ſecius autem quottidianis nunciis Regem ad ſeruandam promiſſorum fidem urgebat monſtrans nullum ultra excuſationibus locum eſſe: æſtimationemq; eius apud ſedem Ro. uenire in dubium: aut mittendum illico Romam eſſe: aut plane negandũ ſuſpenſionibus iis nil patribus & Pio uideri moleſtius. his tandem adductus Pogiebratius Ioannem Rabeſten ex nobilitate Boemica mittit: qui Senam ad Pium ueniens ubi tunc ex conuẽtu Mantuano ſubſtiterat de profitenda tantum obedientia mandata pertulerat: atq; hanc non niſi ſecreto profiteri fuerat iuſſus: cuius rei illa adducebatur ratio: quod nondum plane poteſtatis ſuæ facti eſſent heretici. expedire paululum adhuc ultra ſe communem oſtendi: donec omnium compos ſine regni diſcrimine unire in unam religionem utrumq; populum poſſet. Artes Georgianas quanq̃ intelligeret Pius: audiẽdum tamen illum putauit. In ſenatum igitur introductus obedientiam pro ſe tantum & familia obtulit. hanc quoq; ſic uerbis ſenſuq; perplexam ut facile cerneretur neceſſitatis nõ uoluntatis miſſionem illam fuiſſe. Reſponſum a Pio eſt profeſſionem eam mancam uideri ac nudam: & nec fidei obligatę ſatiſfactionem afferre: aper

ta & plena opus eſſet:ut connumerari ab Apoſtolica ſede iter Reges catho licos poſſit. Eam ſi non profiteatur neceſſario iudicii rem futuram. Redeun te in hunc modum Ioanne Fantino etiam liberius nunciante qui ſermones de legatõne tam leui eſſent:Pontifice identidem multa in dies comminante alteram uertente pene anno decreuit:publicam quidem ac numero amplio rem nil tamen ueneni minus habentem. Quattuor i ea re legati fuere:unus tãtum ex fidelium numero Procopius:ex iquinato Rege :tres reliqui quos penes ſumma erat mandati:auditi publice in frequenti cõuentu: primo ora tionis loco obedientiam obtulere uerbis quidem cum non ſatis apertis:tum ueronimium leuibus. Inde de cõuentis cũ Synodo Baſilięſi magno affectu agere:poſtulantes uel confirmari illa:uel ſi non placeret noua ſaltem conce di:qua in re communionem calicis tanto artificio extulere:ut cum eam ſalu tarem chriſtiano populo:& reuelatam diuinitus dicerent: tum uero illatiõi bus obliquis ad neceſſitatem ſalutis pertinere contenderent , Conſedimus nos ea die ad hos audiendos fallacemq; orationẽ depræhendimus. Pius hęc poſtulata ad conſilium referens de ſententia ſenatus in publico quoq; Boe mis reſpondit:ac reſponſi eius hæc fere fuit ſententia . Obedientiam recipe re ſe quanq̃ communem nimis ac diminutam credituram Apoſtolicam Se dem tum demum illos ueram abſolutamq; preſtare: cum pulſis erroribus : ad ouile domini Rex Regnum reduceret; quod ut mature faciat per profeſ ſam ea hora obedientiam ſe arctius imperare. Calycem uero quem tantope re cõmendaſſent illis nec neceſſarium eſſe:nec ſane etiam utilem : diffiniſſe Synodum conſtantienſem non licere ab inſtitutis eccleſiæ:quæ ſpiritu Dei regeretur abire . Inſtituiſſe autem ut qui extra ſacerdotium eſſent cali ce abſtinerent:quando & communicante turba:effuſionis utrobiq; pericu lum eſt:& ad uiaticum egrorum ſacerdote lõgius cũ ferente ſeruari difficile poteſt: tum autem ne indocta plæbs : quæ ſenſibus ducitur:niſi ſub utraq; ſpecie non ſumi a ſe totum Chriſtum & integrum crederet . Conuentorum porro quæ memorarent admodo nullam uim eſſe:nec licere illis quod cre derent . Eorum omnem rationem bipartitam uideri permitti altera : ut qui unionem Ro. Sedis ſeruarent:ritumq; in cæteris tenerent eccleſiæ: ſumendi quoq; calicis uſum haberent. altera uero permitti ut ſi re inde ad concilium delata illi nihilominus deſiderio calicis tenebuntur:cũq; miſſis legatis petie rint indultum iri ſacerdotibus ſuis facultatem illius iis tantum miniſtrandi: quibus & per ætatem liceret: & ſponte ſua pie depoſcerent : lege perpetuo adiecta:ut præfari populis ante calicem debeant:non in pane carnem tan tum:neq; in uino ſanguinem tãtum:ſed ſub ſingulis totum Chriſtum atq; integrum contineri. Illos non ſeruaſſe conuenta Synodum:quæ obtuliſſet:

non induliſſe: qui non ſeruarint:conuentorum nullum beneficium eſſe:qđ poſt illa non indulſerit Synodus conuenti nihil extare.non indulſiſſe autem uel q non petierint Boemi:uel quod indigni ob neglectum habiti ſunt ita cauſam non ſupereſſe:cur aut nos ex conuentis appellent:aut Ro: Sedem iis moueri oporteat.Sed nec commodum paſtori eccleſiæ nec illis uideri ex pediens noua nunc ratione id ipſum permitti: negaſſe hoc ſemper priores Pontifices ab iis in tanta re diſſentire non ſane eſſet conſilii:laturas indigne cæteras gentes: non his datam prohibitam aliis participationem hanc cali cis:nationes quietas operęprecium non eſſe nunc commouere:procliue quo q; hoc ad errorem uideri: quod ad neceſſitatem ſalutis pertinere cum ſi con cedatur rudis populus nimirum ſit crediturus:quam rem potiſſimum dam net eccleſia.Porro autem diuidundorum animorum:& perpetuandi odii eã conceſſionem perpetuam cauſam afferre: eſſe in Boemis partem adhuc Sa nam nobis conformem hanc in diſſimili ritu:idem nunq̃ ſenſuram: cõflictu ram armis & animis. Timendam proinde Domini uocè deſolatum iri quod cumq; in ſe diuiſum ſit regnum:æquius eſſe ueteri ſententiæ nouam conce deretq̃ ueterem nouę.Illam totius eccleſię probatam conſenſu:hanc quo rundam tãtum Boemorum ſuſceptam iudicio reliquorum fidelium repudia tam decreto. Circumſtare inſuper regnum potentiſſimas plæbes Theuto nes:Hungaros:Polonos infeſtas itidem illas uſq; futuras:ac mille licet pro ferantur ſedis decreta putaturas uerſari eos in errorem: ſicut & nunc quoq; exiſtimant nimie quoq; arrogantiæ Bohemicam gentem damnaturas:quæ plus contenderet:plus ſibi deſpoſceret:q̃ Chriſtianorum reliqua multitudo. Iurgia obtrectationes: & pugnas hinc prouenturas.Inconſultum uideri in tus atq; extra perpetuos ſibi hoſtes concire:nominiſq; heretici ſubire infa miam.Expendiſſe diligenter hæc Ro.Pontificem: iutile quod ab illis poſci tur credere.neſcire quid petant:diſpenſatorem ſe miniſteriorum Dei eſſe ad paſtoris opus pertinere gregem Dominicum paſcere illumq; in uiam rectã ſtatuere:non intelligere homines aliquando quæ uera ſint bona:pœnituiſ ſe ſæpe mortales peracti uoti:atq; impetrati.Quod oratores nunc petãt ad uitam æternam non pertinere:fumum quendam atq; inanis glorię uentum queri:hortari proinde eos contenti ſint ſub ſpecie tantum panis corpus Do mini ſanguinemq; aſſumere ad ſalutem id ipſum ſufficere admonente do mino.Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi:qui manducat hunc panẽ uiuet in æternum.Diſcipuli Emaus euntes in fractione panis dominũ agno uere.nollent pluris his eſſe:aut patres eorum ſapientia anteire: qui ſub una tantum ſpecie ſacramento accepto in Chriſto mortui ſunt:ad notam ille ge filiorum eſſe uiam contrariam. Adiungant ſe igitur non erranti eccleſiæ: in

uniendaq; religione uniant regnum potentiſſimum olim'poſt labefactatū:
rediturum mox in antiquas opes:& gloriam ſi doctoribus errorum prǣte-
ritis in uiam redierint primam matremq; audierint Romanam eccleſiam.
Magna contionis commendatione reſponſo dato:cum quid iterarent Boe
mi non ſupereſſet:hoc tamen relaturos ſe omnia polliciti ſunt.Poſtulauerūt
autem quo maior fides perferendis ad Georgium mandatis eſſet ut oratorē
ex ſuis aliquem ire ſecum ad eadem confirmanda iuberet Fantinumq; ei rei
imprimis idoneum iudicauere.Datus illis Fantinus ē: nec regia procuratio
obſtitit: quippe quā menſes nonnullos ante pſpecta iam Regis mente ul
tro dimiſerat.Reuerſis inde in regnum illico indictus Prage eſt ad eos au-
diendos ex Bohemia & Morauia frequens conuentus: cui Rex Regina &
filii præſederunt.Auditi prima die legati contra expectationem noſtram cū
cta fideliter retulere.altera itroductus Fantinus præſenti animo mādata ab
ſoluit.Imperauit Georgio ut calice abſtinerent: idemq; a cęteris fieri contē
deret.Rememorauit quoq; iureiurandum ſolemne:quo inter ſacra corona-
tionis:de iis cæteriſq; ad religionem pertinentibus ſe olim adegerat.præſtā
dam protinus tanti promiſſi fidem edixit: quam neceſſario Sedes Apoſtoli
ca repetat.Eam ſi non præſtiterit timendum uideri ne periurii hereſiſq; ſub
eundum ſit infame iudicium:cuius rei magno Regi ad tuendam æſtimatio
nem curam non leuem eſſe oporteat. his cognitis Georgius inarſit uehemē
tius:ac ſuperante iam metum perfidia:male aſſimulatam ante illa humilita
tem abiecit .Palam in conuentu pronunciat natum ſe atq; altum i panis ac
calicis communione:ſcire illam diuina lege mandatam :nec uelle aut poſſe
tantum præceptum Dei relinquere . Ex conuentis eadem permitti : quæ
conuenta nec abrogata hactenus ſint:nec adimi a Romano Pontifice poſ-
ſint:neq; enim ſupra euangelium Concilii poteſtatem eius eſſe:meritos uir
tute ſua Boemos ut ante alias gētes illa ipſa acciperent: quæ per inanes mi
nas cum ignominia dimittenda non ſint:neq; uero obſtare ſibi iuſiurādum
quod in coronatione ſuſceperit: iuraſſe ſe hereſim regno depellere . hereſim
haud dubie reliquarum nationum non Boemicæ eſſe:atq; ideo in eo maxi-
me iuſiurandum præſtare:quod inualeſcere externorum inſtituta non ſine-
ret. Talia multa cum clementer dixiſſet contionem appellans an ſibi tuē
ti conuenta adiumento eſſe uellent popoſcit. Ad quam uocem diuiſa ſubi
to multitudine ſeorſumq; conſiliis habitis huſſitæ primum reſponderunt:
innumeras ſe agere gratias quod eorum religionem Rex eſſet profeſſus : ſe
cumq; una ſentiret : ſanguinem propterea & fortunas ad conſeruanda ipſa
conuenta libere offerre.Catholici autem nil ingenii cum conuentis eſſe di-
xerunt:uſos illis nunq̄ fuiſſe nec uſuros impoſterum ; uelle ſe uiam'patrum

tenere:inſtitutiſq; Pontificum aſſentiri. Quod ad Regis autem:& regni per
tineat rem:in officio ſe permanſuros:ac præſtaturos reliqua :quæ fideles in
Principem deceat . Horum dicta ille excipiens : cum ad dimouendos eos
ſententia multa eſſet conatus:nihil autem proficeret iram in Fantinum con
uertens: apprehenſo capulo pugionis quo erat accinctus: Et ut inquit a cre
dita procuratione deſciſcens ex ſeruo dominum te ſtatuiſti ueniſtiq; ad de-
nuncianda tuo Regi aliena imperia : manibus nimirum meis admiſſi ſcele
ris pœnas expendes. Fantino reſpondēte fide ꝓcurationis pridem liberato
legationem Pontificis licuiſſe ſuſcipere . ꝓfectum eſſe oratorū quos miſiſſet
conſilio qui ita a Pio ſuaſerint:nec dominatum ſibi:ſed ſalutem regno nunc
quærere:Glorioſius autem nil poſſe ſorti ſuæ contingere:q̄ in obſequio Ro
manæ ſedis pro Chriſto occumbere:Regemq; interfectorem habere. Vehe
mentius his irritatus:haud quicq̄ illa hora a ui temperaſſet: ni proceres qui
dam impetum cohibentes indignam rem proclamaſſent abiecti homi-
ni ſanguine commaculari Regias manus : quod uero ad leniendum fu-
rorem proximum fuit Sanctiſſimo Legationis iure uiolato rapi ī carcerem
iuſſus eſt: ubi menſes cōplures miſerrime habitus ęgre deprææcantibus Ger
manie principibus Cæſareq; imprimis annuente ſęmianimis extractus atq;
abire permiſſus , Videns Pius una improbitate & mandata ſua contempta
& iuſiurandum neglectum:& hereſim publice declaratam: tyrannidem ēt
in legatum ſuum exercitam cunctandum in re manifeſta non ratus:de exci
denda infructuoſa arbore cogitabat : neceſſariaq; ad iudicium inſtruens.
Senſit hunc animum Cæſar:ſenſere & Principes Germani nonnulli : ī quos
per ea tempora quædam extabant Georgii officia. Itaq; magnis depræca-
tionibus ab eo contendunt:ut iudicio inſtituto paululum adhuc abſtineat.
Daturos interim ſe operam ſpondent reducere illum priuatis ſtudiis in ſemi
tam rectam. Pius etſi intelligeret laborem hunc inaniter ſumi:quod in ſana
bile ingenium eſſet:ne tamen uideretur ad perditionem q̄ ad ſanationem ī
clinatior eſſe:ſediſq; opera impia dicerentur:tantis intercesſionibus condo-
nandam dilationem conſtituit. Bienno in ea expectatione conſumpto ami
cicias interim comparauerat ſibi Georgius:fideleſq; Boemos afflixerat : re
gnumq; & factionem huſſitanam firmauerat. In Pium apud gallos turbulē
ta multa miſſis legatis queſierat . nil minus autem q̄ ſanis illorum ſuaſioni
bus crediderat:nunc ſcribēs :nunc mittens:nunc offerens perpetuo autem
& ludens :& moras iudicio nectens. Vbi nil profici eſt intellectum damna
autem publica quottidie creſcere aduocauit concilium Pius: atq; ī ſolio reſi
dens longa oratione huſſitanorum defleuit errores:aſtum ide Georgii : ma
leficia aſſidua:catholicorum erumnas : manifeſtum periurium relapſum in

hereſim:intercesſores cluſos:patientiam ſuam magnis lamentationibus ꝑ ferens uindictæ nimium tardatæ adeſſe iam tempus oſtendens diem dicen de ante ſe cauſe centeſimum octuageſimumq; ab illo conſtituit: nec multo poſt intra eundem terminum Ancone deceſſit. In locum eius ſuffectus: ut dictum eſt Paulus credere ab initio cœpit: non tam deſiderio calicis q̃ Pii odio pertinacem manſiſſe Georgium:eamq; mutato præſule mutatum faci le iri. Benignius igitur de re ſua iam loquebat̃:idq; aſſiduis captabat ſermo nibus:ut placabilitatem ſuam ille intelligens:uoluntate faceret quod contẽ tionibus facturus non credebatur. Ipſe etiam audito Pii obitu:& Pauli ſuc ceſſione lęticia exultans:non obſcure aiebat:diuina ultione ſublatum de me dio Bohemorum hoſtem: ſuffectūq; hominem Venetum: a quo ideo nihil timendum cenſeret: quod leuis ei nationis de anathematibus cura eſſe ſole ret. Interius tamen dubius animi cognita Cæſaris legatione:quam ad profi tendam obedientiam Romam mittebat cum illo agit:ut dilatio mittendæ ſuæ excuſetur. Etenim repulſam timeṙ ſe:ob diem nuper iudicio dictam:nec putare dignitatis ſuę eſſe eam ignominiam ſuſcipi. Si ſuſpendere uocationẽ uelit Paulus:miſſurum ſe quoq; ad eum:& facturum quæ imperaſſet. Suſce pta re Cæſar ac mox impetrata quieturum ide uidebatur iudicium:niſi pec cato ad interitum trahẽte per noui ſceleris iſamiam neceſſitatem prorſus ul tionis inde attuliſſet. Erat inter proceres regni Hynco quidam nõ ultimi lo ci toparcha ueri ſemper dogmatis aſſertor. hũc eo tempore Georgius:quod minus cæteris ſibi conſenſerat per occaſionem criminum bello adortus: cæ teris ademptis intra Zaraſten oppidum obſidebat:atq; haud procul a ſpe erat potiundi loci & hominis. Hynco nullum in circumſtantibus præſidiũ noſcens: quod omnium uoluntates ille præuenerat: noctu per ſtationes cla pſus Romam opis implorandæ cauſa nudus acceſſit. Ibi ubi Georgii operi bus indicatis:reliquorumq; poſito ante oculos diſcrimine: quos neceſſariũ eſſet mox eandem ſortem ſubire facile impetrat: ut & ĩ fidem ſuam Paulus illum accipiat:& ad Cæſarem ferendi auxilii gratia ſcribat: atq; anathema illos pronunciet:qui ab obſidione actutum non abeant. Intelligens ille uim catholico illatam curæ eſſe Apoſtolicæ Sedi:conuentu ſtatim Procerum in dicto litteras omnium nomine ſcitu autem paucorum ſcribi ad Pontificem iubet: quibus obſidionis cauſam in crimina Hynconis referant:doceantq; Boemiam pati hominem inquietum non potuiſſe: non debere Romanam Sedem:cuius decreta grauiſſima ſoleant unius falſis querelis in populũ uni uerſum moueri. Rogare mature cuncta expendat: iuſtamq; ultionem dam no Regni Regiſq; non turbet. mittat autem noſcendorum omnium gratia oratorem ad Cæſarem:apud quem etiam de reducenda Boemia agi neceſſa

ria poſſint.ſperare inter ſe ſingula conuentura. Erant his litteris appenſa ca
tholicorum Procerum etiam ſigna: partim extorta metu partim ita ſurre
pta clam corruptis miniſtris:ut pleriq; poſtmodum iuramento contende
rint litteras & ſigna ſe pariter ignoraſſe. fidem tamen haud dubie factura
tunc uidebantur:ni aliquorum monitu fraudis ſuſpitio fuiſſet iniecta. Igiť
Pontifex ad eas reſcribẽs obſidionẽ ut dimittãt monet. Hynconis ultionẽ
ut iudicio querant hortatur:offert quoq; cogniturum ſe inter utroſq;:& iu
ſta contendentibus decreturum. Oratorem nihilominus ire ad Cęſarem iu
bet Laurentinum Epiſcopum:mandato impoſito:ut ne quid cum Georgio
prius:aut ſuorum aliquo tractet:q̃ & ſolutam obſidionem cognouerit: & ar
ma depoſita. contempſit ille oratorem & monita:nec multo poſt Zaraſten
ſes ad neceſſitatem extremam anni iam labore deducti pacti tantum aui
mas oppidum dedere. Quo exitu Rome nunciato iubetur illico Lauenti
nus Theutonum Principes ſigillatim adire:quęq; geſta in Boemia eſſent:
lamentari. Georgii contumaciam mentemq; ad peſſundandam religionem
proponere. non poſſe ſalua æſtimatione Ro. Pontificem in tanto fidelium
diſcrimine ocium agere. Statuiſſe inchoatum a Pio iudicium innouare: ora
re unum quemq; eorum ut impedimento iuſtæ cauſæ ne ſint: neue chriſtia
nos ſe eſſe dediſcant. Vna omnium in reſpondendo fuit oratio: ſcire Præſu
lem quid ſui eſſet officii:facturos ſe quod catholicos deceat. non poſſe autẽ
quoad Georgium eccleſia hereticum iudicauerit a fœderibus eius per fidem
interpoſitam commertiiſq; diſcedere. Ad hanc Germanorum mentem illi
co alia incitamenta iudicii eodem tempore acceſſere. nam & fideles Boemi
proceres ad unum omnes ueriti Hynconis exemplo ſuum exitiũ:uidenteſq;
quottidianis iniuriis labefactari regnum:& dignitatem eius extingui: adul
terinis etiam monetis quas compẽdii ſui cauſa clam cudi curabat commer
tiorum fidem confundi. Statuta inter ſe die conueniunt:ſummoq; conſenſu
ab illo deficiunt:defectionemq; ipſam: & alternum ſubſidium magna cum
fide:tum uero iuſiurandi:& imprecationum religione confirmant. Inde fa
ctum uulgãtes clientelas amicoſq; omnes:& quos undiq; poſſunt:in Geor
gium concitant. nunciant imprimis Ro. Pontifici conuenta hæc ſua:orãtq;
ut intentatum totiens iudicium tandem nunc cum ultores aſſint abſoluat:
ſe ante omnia liberet iuramentis:quę neceſſarium fuerit regnanti illi præſta
re. Vradiſlauienſes quoq; in quos paulo ante arma hereticus mouerat: id
ipſum ſummis obteſtationibus pręcabantur: inq; una ea re ſuum præſidiũ
collocabant:quod damnato Georgio adiutores non defuturos ſperabant.
His Romam perlatis in ſenatumq; introductis nemo non iudicauit incun
dam tantam opportunitatem oblati præſidii. Itaq; Proceribus Regni Vra

radiſlauienſibus in eorum ſententiam reſpondetur: & iudicium certum pro
mittitur: iuramenta tolluntur quæcunq; cum Georgio interceſſiſſent. Ani
mantur porro utriq; & ad pręſtandam fidem: & perferendam heretici uim.
Dies etiam publico decreto dicitur: ad quam ille Romæ aſſit ad cauſam
dicendam. Lauentino deniq; mandata noua mittuntur: fideles confirmet
auxilia paret: in quemcunq; Georgius bellum mouerit anathematum irro
get pœnas. Crucem deniq; qui ſummus in Chriſtianis motus eſt: ſi non
proſint cætera palam decernat. Ille autem ingruentia mala prænoſcens: ab
arte illico pręſidium petit ſociorum Procerum: quos minus firmos putabat
nunc ſuaſionibus: nunc muneribus: aliquando etiam minis hunc aut illum
abducere conabatur: cumq; id parum ſuccederet Theutones Principes ex
fœderibus inter ſe habitis in illos uocabat. multa Pontificem criminans:
quod nimium hoſtibus credidiſſet: nimiumq; iniuſte decerneret: nec minus
delectu militum habito in Vradiſlauienſem agrum duci ſubito iubet: oppi
dumq; ſub ipſa ciuitate opportuno loco ſitum inuadi: unde fatigari quoti
dianis incommodis poſſet. Sed cum id quoq; primo impetu non ſucceſſiſſet:
perlato ſtatim Vradiſlauiam nuncio: in contionem Lauentinus aſcendit:
fortiq; oratione populum animans: ac uictoriam ſpondens accenſis proie-
ctiſq; ſolemni more cereis hoſtes anathema omnes pronunciat: & crucem
proponit. Decem milia enim pugnatorum cum triduo illo ſignata a ſacer-
dotibus eſſent: Re ab Georgianis per exploratores cognita ſubito obſidio
nem relinquunt: uertuntur in fugam: nec ante conſiſtunt: q̄ ſeſe in tutum re
ceperint. Irritum inceptum hereticus cernens reuocat inde copias circum
miſſiſq; nunciis iniuſſu ſuo oppugnationem factam excuſat: mox tamen
impotens quietis in alterum ex proceribus Henricum Plauenſem copias
mouet: eumq; acerrime oppugnatum omni Toparchia uno impetu exuit.
Proceres alterum conuentum ad prouidenda neceſſaria habent: ad eum
cum non ueniſſet Ioannes Roſca ex primis unus minores pleriq; metu
a fœderibus abiere: quiq; etiam acceſſuri ad ea mox credebantur ſuſpen
ſis animis reſtitere. Obfirmaunt tamen ſe reliqui ad perſiſtendum: docu
mentiſq; maioribus conuenta ſtabiliuerunt. Georgius interim de occu-
pando Pylzinenſi oppido agitat: id Pragæ propinquum: & Romanæ
Sedi ſemper fidele: multis in Huſſitas ſecundis factis nomen erat ade-
ptus: lociq; opportunitate magna heretico præbiturum negocia uideba-
tur: itaq; proditione illud primum temptat opprimere: inde miſſo exer-
citu oppugnat. Sed magno ſuorum detrimento repulſus cum eſſet: in-
cœpto illico deſtitit. Pylzanenſibus autem iniurias has Romam quæ-
ſtum mittentibus collaudatis Pontifex q; magnifice pro Chriſto certa-

ſent pecuniam dedit, uexillumq; addidit: quo uterentur in pugna prae-
teritae uirtutis & futurae religionis inſignia habens. Egit quoq; per litte
ras ut a proceribus in eorum foedus reciperentur. Poſthaec tertio in
dicto concilio eodem quoq; Ioanne non comparente: q; a periculis abeſſe
decreuerat de caeterorum ſententia approbante Legato Pontificis identi-
demq; benedicente uir fortis Sdenco Sterenbergenſis: Dux ad bellum eli-
gitur: nec minus maturandae in hereticum ſententiae cauſa: ad Pontificem
iterum mittitur. Caeſar per id tempus ad Georgii gratiam: qui ea de re Le
gatos ad ſe miſerat: cum Pontifice agit ut in tertium adhuc menſem ſenten
tia differatur: ſpem ſanitatis oblatam oſtendens. Pontifex uana omnia re
putans dilationibus non eſſe amplius locum reſpondet ab omni humanita
te catholicorum auxiſſe illum dicit improbitatem perdendum admodo eſſe
quod tam longo ſpacio ſanari haudquaq̄ potuerit. Hortatur etiam illum:
Theutoneſq; alios ad tuenda Romanae Sedis decreta. Inter haec iam appe
tebat dicta iudicio dies: inſtructaq; per delegatos Cardinales: ad ſententi-
am erant omnia: nec Georgius ad dicendam cauſam uſquam apparebat.
Itaq; uocatis in Senatum patribus: commentariiſq; actorum perlectis: da
to etiam ad diſquirendum ſpacio: tandem una omnium oratione periurus:
ſacrilegus: hereticuſq; conſtante de iis criminibus non cognitione tantum:
ſed fama conuincitur. Vtq; auctoritas maior decernendis eſſet: ex quaq; ra
tione omniq; Antiſtitum ordine: qui Romae tunc erant: doctores diuinae le
gis & pontificiae adeſſe in conſilium iubentur: qui rogati ſigillatim, ſenten-
tiam in idem cum patribus iudicium conuenere. Angebat una modo
Pontificem cura: & patrum nonnullos: quod ultor tanti decreti certus
non apparebat: fiebatq; propterea ut quo magis appropinquaret exitus
difficultas haec impenſius aſſurgeret. De Caeſare quod ad omnia eſſet prae
poſterus nulla ſpes habebatur. Polonorum utiq; Hungarorumq; Reges:
q; domeſticis laborarent minus eo tempore idonei uidebantur. Procerum
quoq; regni non ſatis ad tantam contentionem robur exiſtimabatur. Lon
ginquiores certum erat operoſam oppugnationem & diuturni temporis:
non ſuſcepturos. Iacere autem ſententiam: illum regnare: uerbis conten
di a nobis: ab illo armis cum detrimenti: tum uero ludibrii rem iudica
bant. Horum uero ita fluctuantes animos unius Ioannis Cardinalis Per
tuenſis incitatio confirmauit: qui magni conſilii uir: hereſumq; ſemper op
pugnator acerrimus: ubi in re tam neceſſaria non ſatis explicari ſententias
uidit. Quid inquit metimur humanis iudiciis omnia? an n̄o relinquēda ma
gnis in rebus Deo ſunt aliqua? Si nō aderit Cęſar: non polonus: nō Hunga
rus: ſpondeo aderit de excelſo ſancto Deus: & caput impiū cōteret nos iuſta

noſtri muneris impleamus reliqua ille actutũ perficiet. Ad quam uocem quod magna hominis erat auctoritas erectis omniũ mentibus dies natalis Chriſti ab illo quintus pronunciandæ damnationi edicitur. Quo die per acto ſacro ſolemni Pontifex in magna hominum frequentia marmoreum ſuggeſtum aſcendens: quod ante ſummum altare in Baſilica Petri ad dexteram eſt ex diplomate ſententiam recitauit: regnoq; male olim deterius inde parto Boemum priuauit.

Iacobi Cardinalis Papienſis Cõmentariorum liber ſeptimus.

i

Ncurrere in eundem annum: quo pugnatum ad Ariminum eſt: plæraq; diuerſis ex locis: quæ operæprecium ſit non præteriſſe. Ea ſi quis ad animum non ſatis magna exiſtimet expendat idem noſtri ſęculi inopiam pluſq; a ſcribente nõ exigat q̃ minuta: ac prope conciſa imperia offerant. Punica bella: & Macedonica: & Aſiana: & ciuilia Romanorum cum admiratione leguntur: ꝙ a ſummo Imperio: ſummiſq; geſta ſunt Regibus. Eandem fortunam non habent præſentia. Inter hæc tamen primordia naſcentis Romæ haudquaq̃ faſtidio ſunt: tam illa quidem humilia: q̃ hæc magna: quæ dico. Præſtant parua ſuam quoq; iucunditatem: ſi non tractentur incondite. Noſtræ ætatis res geſtas: quantumuis tenues: ut grati eſt animi ab interitu uendicare: ita non ingrati eas cognoſcere. Ad documenta uitæ: ad exempla fortunæ: ad rationem omnem deliberandi afferre plurimum poſſunt. Id modo in noſtris his ſcriptis moleſtum legentibus ſit: ꝙ ornatum orationis: uel nullum habent: uel tenuem: magiſq; ad prodendam memoriam: q̃ ad probandam eloquentiam ſunt comparata. Hunc tamen incultum uel una poteſt hiſtoriæ ueritas conſolari: cui per ſingula ita intendimus: ut nihil omnino aſſerendum duxerimus: quod non uel uiderimus ipſi: uel ab ipſis prope auctoribus ad anxietatem ſumpſerimus. Id laborioſius hoc ipſum conati: quod teſtem ueri præſentem memoriam ueri ſumus. Porro autem quod ad nos attinet: ſic liberam omni affectu mentem manumq; attulimus ad ſcribendum: ut nullibi (quod conſcii ſimus) uel a libertate auerterit metus: uel ab officio abduxerit gratia. Turpem omnibus mendacem hiſtoriam: ſed ſacerdoti turpiſſimam iudicantes. Igitur cum calendis Decembribus qui fuit annus ſedentis Pauli quintus nunciantum eſſet Federicum Imperatorẽ eius nominis tertium in Italiam deſcendiſſe uoti ſoluendi cauſa; quod ad ædem

apoſtolorum ex Germania uouerat: idq; Venetorum litteris certiſſimum haberetur conuerſus Pontifex ad eius ſuſcipiendi curam unum ex ſecre-tariorum ordine: q̃ longiſſime ire obuiam iuſſit: negocio iniuncto: ut crebris nunciis de ratione uiæ: & cæteris: quæ cognouiſſet fine mo-ra ſignificaret. Inde uocatis in conſilium patribus: quattuor ex diuerſis nationibus Epiſcopos deſignauit: Iudiceſq; Rotæ duos: & conſiſtoriales ad uocatos totidem: qui ſecretario ſuccedentes ſecunda ſalutationis officia ex hiberent. Delegit quoq; Cardinalem Hoſtienſem: ac ſancti Euſtachii: qui præſtarent tertia non tamen ultra bidui uiam progrederentur.

Poſthæc de ingreſſu in urbem agi eſt cœptum. Cuius ſolennitas cum neq; ex cerimonialibus libris: neq; ex omni hiſtoria reperiri tunc poſſet (aliter enim cum coronam petit: aliter cum priuatę rei cauſa uenit accipitur Cæſar) hæc deducendi ratio nouo exemplo eſt ſumpta. Ideo a me diligen-tius annotata: ut ſit poſteris in hunc caſum quod uel ſequi: uel adinueni re melius habeant. Cognita igitur uia: quæ illi per flaminiam erat: cũ iam & Piſauri ſecretarius: & non longe a Spoleto Epiſcopi: Cardinales au tem Sexto ab urbe miliario obuiam illum habuiſſent die ipſo aduentus quadruplex gratulatio a quattuor hominum generibus per interualla dici: & locorum eſt inſtituta. Primam ad mille paſſus tranſpontem miluium: du cente Procamerario præſtiterunt Præfectus urbi: & conſeruatores Regio-num capita: reliquiq; urbani magiſtratus: in eam pompam compoſiti: quam ludis teſtaciis circumferre ſunt ſoliti. Secundam ad ipſum pontem Præſul Vrbinas: quem ſequebantur Subdiaconi omnes: Iudices Rotæ: Cle rici Cameræ: Accoliti: Cubicularii: Secretarii: Aduocati: Diplomatum ſcri ptores: item omnis ordinis curiæ noſtre miniſtri. Tertiam uero ad me-dium fere ſpacium quod eſt inter portam: & pontem Quæſtor ærarii. Hũc magno agmine comitabatur tota Pontificis familia: Toparchæ Romani: & Duces belli: & præeuntibus hoſtiariis: cuſtodibuſq; Pontificum: his uir-gas ſericeas: illis argenteas clauas manu gerentibus. Vltimam Cardinales ante portam exhibuerunt: ad eam uię partem ordine collocati: quæ uenien ti ſiniſterior eſſet. Hos cum primo acceſſu uidiſſet Cæſar: capillamento de tracto ſingulos apprehenſa manu: & dato oſculo ſalutauit gratiæ: & beni-gnitatis documenta oſtendens. Ingreſſo urbem præſto fuit umbraculum aureum: quo ſolemnibus ſuis uti olim conſueuerat Pius. Atq; una Romani ciues per uicos diſpoſiti: qui illud haſtilibus ſubſtinentes toto itinere per ui ces ſuccederent. Morantibus cerimoniis: ad tertiam iam horam proceſſe-rat nox. Itaq; antecedente ſecularium turba: quæ innumera erat: & ſequen te patrum collegio: atq; omni Clero moueri cœpit hæc pompa lucenti-

bus undiq; uiis multitudine cereorum : qui certatim accenſi diei cla ritatem præſtabant. A porta ad edem Marci Pontificis recta eſt itum. Inde ad dexteram flexum : & Pontificali uia in theatrum Pompei peruentum. Deniq; in Vaticanum ad Baſilicam Petri acceſſum. Quacunq; autem fue rat tranſeundum imperatum erat ad decorem : & magnificentiam uias or nari. Idq; ſummo ſtudio pro edibus ſuis quiſq; impleuerat. Pendentibus utrinq; uerſicoloribus auleis : ſed nox ſuperueniens abſtulit cuncta. Dum enim metus eſt ne humore noctis (id quod in his ornatibus accidit) expoſi ta nitorem ſuum amitterent detenſa iam erant omnia : & domi recondita: paucis exceptis locis: in quibus maior fuerat honorandi Cæſaris: q̃ accipiē di incommodi cura. Ad edem diui Laurentii in Damaſo præſul urbinas cū omni comitatu: quem dixi: Quæſtor item cum palatinis Epiſcopis : & præ ſbyteri Cardinales duo: ac Dyaconi quattuor : ad Pontificem ſicut inſtitu tum erat diuerſo itinere cōtenderunt: ut eſſent qui in Baſilicam deſcendenti aſſiſterent. Ad baſilicam uero: quantum a primis gradibus ad ſummum al tare pertinet collegia religionum: ſacerdotiorumq; dextra : & leua in ueſte ſacra diſpoſita erant hymnos tranſeunti Cæſari concinentia. Ad primos quoq; gradus Vicarius templi cum ſuo collegio in mitra: & ſacro pluuiali religioſe illum accepit : crucem quæ in manu erat porrigens oſculandam. Natalis Domini nox illa erat: & hora iam quinta. Itaq; Pontifex qui expe ctare Cæſarem: atq; excipere ad portam argenteam in ueſtibulo conſtitue rat indecorum iudicans id iam horæ eam rem fieri : in chorum aſcenderat: & ſacrum matutinum iuſſerat inchoari altiori ſolio reſidens. Ad eum igitur per media hæc collegia Imperator accedens pedem manum : & faciem de oſculatus eſt. Sed poſt pedis manuſq; oſculum alleuans eum altius Ponti fex : & de Sede aſſurgens præcipuo affectu in utrunq; latus illum comple xus eſt: moxq; in propinqua Sede collocans inter ſe: patreſq; ad dexteram media: ad complendum ſacrum ſuo ſe loco continuit. Eo abſoluto Dyaconi Cardinales duo: quibus præceptum id erat: ad altare Cæſarem deduxerūt. Ad cuius ille aditum primum in genua procidens tam diu perſeuerauit orans : donec & uotum abſolueret : & diuine preces ſuper eum a Pontifice mitterentur. Earum hæc fuit prima ſolemnitas. Cantauerunt alta uoce duo ex choro. Elegit eum Dñs & excelſum fecit pre Regibus terre. Ab omni choro reſponſum eſt. Glorificauit illū in conſpectu Regū & non cōfundet: Inde aſſurgens Pontifex ex ritu ceremonialiū librorū peregit reliqua choro præſanti illi : in omnia reſpondente. Inde e ſolio deſcendens dextramq; Im peratoris apprehendens in Pontificiam illum: atq; inde in cubiculū : ad quī etiam perduxit. Cum uero non putaret hoc primo ac pene tumultuario ma

habui ſucceſſus non fuit:Impedimentis aſſiduis utrobiq; in caſſum:ere con
ſilia. Veni propterea ad te ut quam ſalutis uiam nõ cerno:ſi qua hic eſt:tuo
inditio uideam. Chriſtianorum ſummus es pater. Primam hanc eſſe curam
oportet:proximam meam. Conſule in medium : & quid agendum ſit mon
ſtra. Ego quę ſuaſeris:quæq; ad rem cenſueris opportuna accipiam liberiſq;
iuuabo. Ad hæc Pontifex nullo ante cum patribus cõmunicato cõſilio(id
certe quod probatum non eſt)longa oratione:quæ ante ſe Pontifices lon-
giori quæ ipſe in eam diem egiſſet ſigillatim recenſuit. Quod uero ad poſtu
latum attinuit neſcire ſe dixit:quid admodo conſuli poſſet :ita iam conſiliũ
omne exhauſtum cognoſceret. Rogare autem illum uiciſſim:ut ſi quid at-
tuliſſet ipſe ex Germanis prior proponeret. Dicente Cæſare ueniſſe ſe: non
dandi:ſed accipiendi conſilii cauſa. Pontifice eadem iterante : in proximam
ille aulam de liberaturus ſeceſſit:atq; ibi horam pene continuam fuit. Re-
uerſus cum proceribus:& legatis:qui ſecum in conſilium ierant obtempe-
raſſe ſe ait:neq; in tanta conſiliorum inopia melius inueniſſe : q̃ ut conſtan
tiæ:quæ Germaniæ ciuitas eſſet:Italiæ propinqua conuentus principum in
diceretur:ad quem & ambo accederent: & reliquos omni diligentia conuo
carent. Venturum eo quantum crederet Hungarorum Regem Matthiam
id quod præſens legatus eius ſponderet. Hunc uero laborem ideo neceſſari
um duci:q; quæ cõmune opus requirant:hæc & communi conſilio admini
ſtranda putentur. Non placuit Pontifici ſententia . Ab exemplo præterito
rum conuentuum hunc quoq; inutilem futurum contendit. Deliberaturum
ſe nihilominus amplius dixit:atq; alio tempore reſponſurum. A meridie in
noctem protracta iam conſultatio erat. Itaq; concilium:& Cæſarem ſimul
dimiſit. Dubitatum poſthęc a pleriſq; eſt:qui penſitare hæc diligentius ſo
lent Cæſaris ne:an Venetorum petendi conuentus cõſilium fuerit. Etenim
magno ſtudio a Venetis res agebatur perſtudioſis tunc rerum imperii.
Qui fuiſſe Cæſaris arbitrabantur:cum niſi per legatos conuenerit nunquã
Cæſar queſitam æſtimabant:non tam proficiendi ſpem:q̃ oſtentande reli-
gionis occaſionem ; Vt ſi quando maioribus ingruentibus malis querele
populorum de Imperio & Pontificatu eſſent : culpam omnem deſer-
tæ ſalutis reiicere in nos poſſet : amiſſamq; uocante Mantuam Pio ſuam
æſtimationem uocato nunc conſtantiam Paulo redimeret. Qui uero inuen
tum hoc Venetis aſcribebant:procuratum per hanc ſpeciem priuatam eo
rum rem aiebant non publicam:uidelicet ut perlata ad Turcos tanti con-
uentus fama terrore illis iniecto:uel pacem in ſuas leges conficerent: uel ad
innouanda fœdera Italorum Pontificem quo abſente tutiora eſſent domi
omnia incitarent. Que quidem nec ipſi petere:propter elationẽ uellent:nec

præterire propter neceſſitatem poſſent. Igitur proximo poſt conſiſtorio: uocatis iterum ad concilium patribus: cum de reſponſo ſententię dicte eſſent cenſuit Pontifex quacunq; ratione connentus is peteretur: nō uideri e republica eſſe: quando & præſens temporum conditio non poſtularet: & prætteritorum exempla documento certiſſimo eſſent. Placuit quoq; ne ueniente ſepius in Senatum Cæſare (id quod ſine grandi expectatione eſſe non poterat) ſtudio rerum publicarum uincere nos uideretur: quattuor ex patribus ad eum in cubiculum mitti: qui decretum hoc nunciarent. Ii uero collocuti diutius: cum miſſum iam eſſet concilium: ad Pontificem rediere ſummam hanc referentes. Placere nihilominus Cæſari conuentum monſtratum: & conſiſtorium iterum quęri: in quo de hiſce rebus agi amplius poſſet. Id uero cum triduo poſt permiſſum eēt conatus eſt populari magis oratione q̄ graui argumenta noſtra diluere: quibus ratio habendi conuentus nō fuerat approbata. Ad quæ omnia: etſi diceret Pontifex ex Germanorum conſuetudine ab Germano homine ſecum non agi: quorum ea lex ſit: ut poſt decreta in conſiliis nil poſtulent ultra eadem tamen ferme quæ nunciata per cardinales erant recenſuit argumentiſq; inuicem collatis ſua propriora uero eſſe contendit. Orans identidem: ut quæ dicerentur: & fierent pia uoluntate acciperet: quando nec tepiditas ulla: nec metus: ſed tota ipſorum ratio a iudicio ſuo cogeret nos diſſentire. Duo tamen cōmuni animo ſunt conſtituta: alterum ut litteræ ad Principes utriuſq; nomine mitterentur: quibus illi ad calendas Nouembris anni uenientis legatos ſuos Romam mittere rogantur: de ratione tuendæ fidei cum Pontifice acturos. Alterum ut Venetis diutino Turcorum bello exhauſtis decimę Clericorū: Hebreorum uiceſimæ: & ſecularium trigeſimę inditione ſua concederentur. Quales decreto Mantuani conuentus Pius olim Italis quibuſq; indixerat. Et hic quoq; poſtulatorum Cæſaris exitus fuit. Non multo poſt: cum totos ſeptemdecim dies Romæ fuiſſet in Germaniam reuerſus eſt. Multis eum interim Paulus magniſq; demeritus officiis eſt. Nunq̄ cum ꝓceſſerunt paſſus eſt: niſi ex æquo eſſe: plærūq; autem dextera eius appræhenſa. Bis quoq; ad cubiculum ſuū deſcendit. Die quæ Circumciſionem Domini Saluatoris pręceſſit peracto Laterani ſacro ueſpertino: ad ueneranda apoſtolorum Petri: & Pauli capita conſtituto ponte: per quem ex æquo iretur intra ferreos cancellos perduxit: & poſtridie ad Vaticanum rediens albo equo falerato: & aurea ueſte donauit: uolens uidelicet: ut cū antea atratus Cęſar ſēp fuiſſet ſolēni illa trāſmiſſione Impatoris ornatu' ꝓcederet. Ad pontē porro Adriani eodē itinere cū patrū collegio ſubſtitit: ſpectauitq; amplius horā cōtinuā Germanos innumeros: quos ille eo in loco equeſtri ordine uetuſto ritu donauit gr̄as itidē

ſpūales eaſq; gratuitas inumeras cōtulit. Victū ſibi: & comitatui: q ſexcen
torū amplius equitū fuit largiſſimū ꝑbuit. Abeūtē deniq; diuerſis duū mi
liū aureorū muneribus ē proſecutus. Et præſules nonnullos ire ſecū ad uſq;
Ceſenam iuſſit: qui totis eccleſiæ oppidis ad impēſam itineris & diuerſionū
cōmoda neceſſaria imperarent. Quæ omnia eo munificentius ſtudioſiuſq;
collata ſunt: q̄ notiſſimum erat toto eius imperio propugnationem fuiſſe
Romanorū pontificum: & nec abiiſſe unq̄ in impiorum conſilia: qbus tran
ſalpinæ nationes ſine causa ſępe tumultuātur in nos. Noua poſthęc res nū
ciata ex galliis eſt tam illa quidem miranda omnibus q̄ eo in Regno ante
hunc diem inſolita. Ioannem Baluem Cardinalem Sancte Suſannæ: &
Verdunenſem Epiſcopum compręhenſos a Rege Ludouico eſſe: & in uin
cla coniectos. Facti autem cauſam uulgari uiolatam ab iis maieſtatem: &
quietem Regni artibus impeditam. Quam rem ad noſcenda plenius om-
nia repetendam paulo altius duxi. Is Ioannes obſcuris parentibus ortus cæ
terum ingenio clarus cum a prima iuuentute Eccleſiam auſpicatus eſſet in
contubernium Iuuenalis patrarche Antioceni ſe dedit: qui tum Pictauenſi
pręerat eccleſię. Apud eum aſtu obſequii (nam litteris minimum poterat)
tantum gratiæ breui eſt conſecutus: ut partim pulſis: partim afflictis: q lon
go ſeruitio primam fidem meruerant: ſolus iam in familia poſſet: Et reliquo
rum fortunæ ex illo uno penderent. Eius quoq; mox defuncti ad pręſtandū
teſtamentum relictus minus grate minuſq; religioſe eam diſpenſationem
adminiſtraſſe creditus eſt: ſi quidem multa ad iudicium immutauit: multa
ad libidinem ęgit. Pleraq; etiam eccleſiis: pauperibuſq; legata in ſe deriua
uit. Inde ad nouum Epiſcopi Andegauenſis famulatum tranſlatus parem
tulit accepti miniſterii gratiam. Quo tempore orator ille a Rege Carolo
ad Pium miſſus: hunc quotti die legationis cauſa mittebat ad me: qui tum
mihi uiſus is eſt: quem nō eius actiones modo: ſed actionum quoq; exitus
declararunt. Altiora uero iam ſpectans protinus ab Andegauenſi ad Regē
ipſum contendit cooptatus primo in collegium Quæſtorū ærarii: non igna
ue rem omnem muneris eius exercuit. Inde offerente Carolo Melduno: qui
acceptiſſimus Regi tunc erat: huncq; propter induſtriam diligebat ad ſe-
cretariatum uocatus eſt. Quo in ordine haud diſſimilem ſui præbuit ſe: eo
amplius excitandam uim omnem ingenii ducens: quo maiorem ſi adheſiſ
ſet mercedem operum cognoſcebat. Occupato igitur eadem facilitate ob
ſeſſoq; Regis animo pecunia illico ditatus eſt: ac ſacerdotiis: nec ut i dubia
fortuna ſe recognoſcens: quod in deſiderium ueniebat poſſidendū putabat.
Nulla interim uel nobilitatis: uel meriti: uel amicicię ueteris habita ratione.
Ad Sedem Hebroicenſem: beneficio Regis aſſumptus: de Andegauenſi:

quę locupletior erat cogitare iã cœpit: poſt habẽs recentis nutritoris grati tudinem:paulo amplioris cenſus cupiditate:nec prius deſtitit:q̃ incenſum criminationibus ſuis in illum Regis animum ad petiendam priuationem induxit:priuatuſq; eſt. Cenſura illa digna quidem fuit: Andegauenſis uita: nulli rei minus q̃ miniſterio præſulatus idonea: ſed non quæ a contubernali olim ſuo beneficiis affecto per auariciam quereretur. ad priuati igitur Sedẽ tranſlatus: ne inſuffragatorem quidem Meldunũ inuentus eſt gratior. Hũc quoq; indignantem nimia iam fortuna illum deſipere: neq; id oſcure pręſe ferentem aſtibus circumuenit: uaniſq; Regi iniectis terroribus: quibus mẽs eius plus iuſto erat obnoxia compręhendi primum: ide ſupplicio plecti ob tinuit. Sæpe etiam (quod ad nequitiæ cumulum accedebat) cum a Romano Pontifice grauius aliquid cenſuit poſtulandum proucauit in eum prius: ementitis calumniis Regem: ad nouandaſq; in libertatem noſtram res icitauit. Inde adiutorem ſe offerens in tollendi mali mercedem rem concupitã petebat: tanta diligentia conſilium tegens: ut hũc ſolum pro noſtra dignitate ſtare ex gallis omnibus crederemus. Vrgens itaq; in dies oblatam hanc creſcendi occaſionem cardinalatum quoq; concœpit dignitatem in eccleſia maximam uereq; tantum uirtuti ad fidele miniſterium debitam. Egit cũ eodem quem captiuum iam poſſidebat: ut totis eã conatibus flagitaret: cui aſſentiens ille tanto animo petitioni incubuit: ut poſt deprecationes innumeras: quibus nil eſſe feruidius poterat etiam ſe ita hunc ſolum contendere affirmaret: ut nullum præterea petiturum conſideremus. Cuius rei magnæ ſponſionis chirographum ultro ad Pontificem miſit. Adiuuere ad ruinam ſuam hominẽ: quid enim aliud hæc attulit acceſſio: meritorum eius in nos credita magis q̃ præſtita fides. Item & præcidendarum petitionum fiducia: quibus a Ludouico quottidie ad miſeriam fatigabamur. Creatus eſt Cardinalis: & poſt cardinalatum iis ſacerdotiis auctus ut iam ęquo animo pręſcribere fortunæ ſuæ finem poſſet: ſi inquieta mens grandiora quæ inueniri nõ poterant querere illum non coegiſſet. In faſtum poſthæc intolerandum: cũ dignitate euectus eſt. Ea quidem rerum licentia: ut omnium iam accenderentur in eum odia: paſſimq; per Regnum indignatio libera cerneretur: dolentium oſcuri hominis fortunam prælatum tot illuſtribus eſſe: ac iam pro Rege imperare. Erat eodem tempore in armis adhuc Burgundiæ Dux: Philippi: ut diximus filius Carolo fauens: qui biennio ante a fratre Ludouico ſeceſſerat: & in eadem etiam tum contentione perſtabat. Illum uehementer timebat Rex: q; & potentiſſimum nouerat: & ſe nuper cum eo congreſſum prœlio periclitatum pene de fortunis Regni non ignorabat. Credebat hoc uno conciliato reliquam Galliam ad officium facile redituram. Adhibitus

ergo ad pacificationem Cardinalis:ut omniũ ſe auctorem uolebat:ad Du-
cem ipſum contendit:Apud quem ſiue gratiam ſecutus ſiue pecuniam pa-
ctus:id ante quod de.xv.milibus aeuri numum auctoribus non incertis uul
gatum eſt:in eas ſe conditiones adduci eſt paſſus :quæ turpiſſimæ capto ẽt
Regi poterant iudicari.Nam præter iacturam multarum rerum quę gra-
uiſſima erat etiam quod extremis diſcriminibus ſolet cõtendi iurata omnis
ſubiectio remittebatur a Rege auctoritatem tamen ſtatuendi non habens
ad illum reuerſus cõuenta facile perſuaſit.Moxq; ſine ullo præſidio comita
tum eum paucis in oppida Ducis perduxit fiducia maiore q̃ animi ſanitate.
Ibi & quæ condicta erant cum Cardinali:& nouam porro in miſeros Leo-
dienſes conſpirationem eodem impulſore tranſegit.Vulgata res admiratio
nem ingentem toti Gallię prębuit:tantumq; ſermonis induxit: ut in eo ſuã
ignominiam recognoſcẽs Ludouicus magnis edictis uetuerit nequis omni
no de ullis pacis conditionibus uel requirere quicquã:uel loqui auderet Du
ci:& auctori Cardinali ex illo tempore infenſior.Hanc alienationem inte-
riores quidam aulici ſentientes ſtimulis continuis accendebant. Partitiſq; ĩ
ter ſe horis nunc eius perfidiam:nunc corruptelas:nunc tacitum cum Duce
conſenſum:nunc etiam damnoſi fœderis inuidiam querebantur.Quibus re
bus breui eſt factum:ut remiſſa iam gratia:& uulgato Regis animo contẽ
ptus odio adderetur:paſſimq; ille inceſſeretur conuitiis.Propter ingenium
autem efficacis hominis ſecretorumq; omnium conſcientiam ſeponere illũ
non audebat Ludouicus uoluntate magis q̃ congreſſu reiiciens.Venerat p
id tempus ad Regem Verdunenſem:quem dixi:pollicitationibus per mul
tis allectus:quem cum fama eſſet conſiliis ſuis Carolum agi:ideo abducen
dum putauerat:q; nonmodo ab futurus incentor fraterne diſſenſionis uide
retur:ſed maiorum etiam dignitatum ſpe conciliaturus illum haud dubie
crederetur.Verum longe aliter ceſſit res.Id enim ſepius conaretur licet obſi
ſtentibus tamen iis:qui apud Carolum manſerant implere expectationem
nõ potuit.Quam ob cauſam mox quoq;:ut Gallorum eſt mos : qui ex pri
uatis tantum commodis homines metiuntur:contemptui ipſe eſt cœptus.
Hanc ſocietatem ad dolorem ulciſcẽdum peropportunam Cardinalis exi
ſtimans egram Epiſcopi mentem agreditur:cõmunemq; utriuſq; fortunam
liberius indignatur : q; nuper tanto in honore poſiti poſtremi nunc omniũ
habeantur:& ſine cauſa priſtinum locum amiſerint:Regem cũ ingrati ani
mi eſſe:tum uero inconſtantis; quam certo experimento didicerit ſolo me-
tu ac perturbatione rerum in beniuolentia contineri. Eſſe rationem ſi cõfer
re operam uelit:qua redire ĩ primam gratiam poſſint:& Regni adminiſtra
tionem reſumere.Malcſano & contemptum de ſe Regis merenti cum faci

lc nouam hanc ſpem ſuaſiſſet multis inuicem ſecreto agitatis hanc tandem
partiuntur redimendæ fortunæ diligentiam. Agebatur apud Britones tunc
quo ſalutis cauſa confugerat Carolus eius cum fratre cõciliatio. Quem ad
locum Burgundi quoq; oratores ſtudio cognoſcendi conuenerant. Condi
tionum autem prima illa contendebatur a Rege ut pro campania ꝓuícia:
quam prioribus quibuſdam tractatibus fratri promiſerat: aquitaniam quæ
maior eſſet ſuſtentandę dignitatis cauſa acciperet. Ad Carolum igitur mit
tit Epiſcopus ex fidelibus unum: qui illum clam audiens ante omnia ſilẽtii
fidem iureiurando accipiat. Inde aquitaniam diſſuadeat recipi quam ſuarũ
omnium rerum interitum recognoſcat. Eſſe eam ꝓuinciam circũuentã un
diq; latiſſimis dominatibus Regis nec amicis aditum prębere ad ſuam de
fenſionem nec ſibi ſi quid ingruat durius ad eos effugium. Nil magis autẽ
optare Ludouicum aut querere: q̃ ut in diuerſiſſima Burgundię parte illum
conſtituat: in poteſtatemq; cum libuerit habeat. Documentũ eius rei ſi quę
rat continentis aquitaniæ regiones adiici conditionibus petat. Nil non con
ceſſurum Regem affirmat: ut & abſiſtat ille campania: & q̃ lõgiſſime ſe ab
adiutoribus ſuis abiungat. Fallacie plęnam pacificationem uideri: quæ illi
occaſionem ultionis: ſibi uero metus continuos miſeramq; cum diſcrimini
bus ſeruitutem adducat: exploratum habere acrius illum odio eſſe Regem:
nec tam unq̃ q̃ poſtremis diebus hanc acerbitatem depræhenſam. Multa
ſermonibus indicaſſe. Multa conſultationibus pateſeciſſe. Nuperrime autẽ
cum nũciata mors Germani fratris Hiſpanorũ Regis: qui & ipſe magnis
diſſenſionibus regnum miſcuerat fidem interioris uoti acceptam: Dixiſſe
enim ingenti ſuſpirio: hoc & mihi ad ſummẽ fœlicitatem ceterarum rerum
uidelicet deerat. Proinde etiam atq; etiam circumſpiciat: nec ullis cõuentio
nibus fidat: niſi iis tantum: quæ rationes ſuas tutiſſimas præſtent. Si mane
re in diſſidio inchoato uelit fauturos haud dubie ſibi principes pene omnis
Regni: quibus cũ Ludouico maiores q̃ ante diſſenſionum ſtent cauſę. Sin
paciſci uelit ſuadere pro ſua ĩ cum fide: ut promiſſam campaniam repetat:
cuius has opportunitates intelligat: ut propinqua Burgundiæ firmiſſimum
propugnatorem in ſubſidio habeat: terroribuſq; & ſeruitute animum libe
ret. Facultatem quoq; adeundi ſui & colloquendi & conſultandi principi
bus præbeat. Quos non dubium uideatur commertiis aſſiduis partim iun
gendo federibus: partim beneficiis demerendo deniq; etiam ſuſpectos: eie
ctoſq; recipiendo breui omnis ĩ ſua magis q̃ Regis poteſtate futuros. Qua
potiſſimum ratiõe: & tutum pręſtare ſe poſſit: & illum ulciſci: & ſine Regis
nomine iam inde Regni habenas appræhendere. Addit extremis mãdatis
in duris illum rebus ſapientiæ & conſilii laudem tuliſſe: non conuenire cum

ſtabiliendæ ſecundæ nunc ſint periculorumq; legendi fructus alio eum ani mo inueniri. Mandatorum Verdunenſem hec fuit ſententia: Ac ne ſuſpitio ni nuncius haberetur: q unus ex domeſticis eius notiſſimus erat: præmittit eum ad Regem: iubetq; requiri nunquid ille in Britaniam uelit: doceatq; ad diſſoluendam fideiuſſionem illuc proficiſci: cuius epiſcopus mercatoribus q buſdam reus uel ſatiſfacere ad diem cogitata uel ſummo dedecore anathe ma proponi. Non multos poſt hos dies ſuum & ipſe artificium explicat car dinalis. Eodem loci nuncios ad Burgundos oratores quos diximus inſtruit. Admonet quāto Ducis eorum incommodo Carolus aquitania includat: & ab ueteri coniunctione longius abſtrahatur. Id enim tantum quęri a Re ge: ut paulatim adductis amicis ſub tempus ultionis conceptæ infirmiorē illum inueniat. Andegauenſes nuper ſocios reconciliatos iam eſſe: pacifica tionem nunc britonum ingenti diligentia quęri. Oratores eſſe deſignatos: qui cum Anglis: quorum Dux fidat præſidio amiciciam pacemq; conſti tuant. Debere illum cōſilia hæc circumſpicere: & ante malis occurrere: q̄ ea præſentia occurrendi facultatem adimant. Vnicam prouidendi rationem ſuo iudicio eſſe ſi Carolum in ſocietate contineat: cuius uel ſolo nomine q; Regni hęres habeatur magnam principum partem ſecum ſit retenturus. Id fieri non difficile poſſe: ſi recuſata aquitania confinem ſibi campaniā ce dere illius dominatui faciat. Ad quam ſuadendam ſententiam utile oſtēdit nuptias: ut offerant filię quanta cū dote is uelit. Et ad trāſitu ad Campani am bonum animū præſtent. Nam ſiue mari uicino ſiue mediterraneis locis proficiſci illuc malit affutura illico firmiſſima ad iter præſidia. His argumē tis addit contumeliarum iniuriam. Regem quocunq; in loco: quocunq; in conuentu hominum male dictis Ducem laceſſere. Eſſe illum ſine religione: īſania ſepius agitari: & comitiali morbo paſſim appræhendi. Habere quoq; odio mulierum genus: ſoliq; libidini marium ita intendere: ut infamem ſe iā apud omnis effecerit. Huius ergo tam acerbi hoſtis & obſeruādos undiq;: & interrumpendos conatus eſſe. Talia cum Carolo: & Burgundis oratori bus ab iis duobus eſſent propoſita: Quorum alter multum diligere: alter multum intelligere credebatur: neq; a uero errare iudicia crederentur tracta tibuſq; prope iam abſolutis impedimenti plurimum attulere: ita ut in ſum mam ſuſpitionem adduceretur Carolus: & regii oratores deſperatis pene re bus redire ad Regem ſtatuerent. Non contenti autem his primis diſcordia rum ſeminibus trahente ad interitum peccato opus nouum adiungunt: quo ualidius declinantem iam pacem pręcipitari putarent. Scribit Cardinalis cōmuni ex ſententia mandata ad Ducem prioribus non leuiora: atq; ea ita compoſuit: ut ſingula quę pondus haberent cōtinerentur enigmate: cumq;

Simon: ut manu duceret quẽ impellere eques nõ poterat. Eadem ſic quoq; inuenta eſt pertinacia. Sumpto fulte: & in illum reſiliens una contentione calcaribus uerberibuſq; connititur. Nonmodo non impellitur equus: ſed ad quamlibet uim binos ternoſue grandus reuertitur. Concurritur ex omni uico ad colluctationem hanc intuẽdam: clamoribus ſeſſor eluditur: forte ad proximam Cauponam milites duo regii Paulo ante diuerterant recreãdi ut ſit itineris cauſa. Hi tumultibus prouocati ad uiſendum & ipſi ſpectaculũ prodiere. Animaduertunt territum illum caſu (in religionem enim cuncta iam uerterat) non tam conanti q̃ fugienti aſſimilem circumſtantium nullũ inſpicere: ſed ſolam effugii uiam oculis pallẽtibus proſpectare. Quod uero ex eorum numero eſſent: quibus ea pars finium cuſtodienda obuenerat col ligũt illico ab officio ſuſpitionem compræhenſiſq; habenis conſiſtere hominem iubent: & qui ſit: quoue iter habeat fari. Trepidus Simon miniſtrum ſe Cardinalis profitetur: & ad Ficicampi oppidum: ubi procurationem in cœnobio eius habeat proficiſci. Querunt rurſum unde ſit illi origo: ex pontizaro ait caſtello: cum tamen ex crotulo prope conſtantiam eſſet. Hæc uero cum trepidantius dicerentur ab eo magis illi ſuſpitionem augentes flagitari pergunt quos nam in ambobus his locis agnoſcat: quæ ipſis quęrẽtibus erant admodum nota. Neminem cum pronunciare poſſet detrahentes cũ ab equo explorator es inquiunt: ſimulq; diſtrictis enſibus manifeſtare cogunt quid: & in quo miſſus exploratum aduenerit. Ille iterato ſepius iureiurando ad nil tale ſe ueniſſe aiebat: & Cardinalis domeſticum confirmabat. Tum ex iis alter diloricatis ueſtibus pertẽtare undiq; omnia cœpit: ſi quas forte Regis hoſtium litteras inueniret. Cumq; in intimum thoracis laciniſinum demiſiſſet manum conditam interius atq; aſſutam epiſtolam reperit: abſtraxitq; illico: inclamanti militi: quæ nam illa eſſet epiſtola tam celata intime totiẽſq; a ſe obiurata ueritus multitudinem circumſtantium Simon in ſecretum ait locum ducite me: pandã uobis quæ porto. In cubiculum perductus obſecro etiam ait date mihi dextram ſalutis: & impunitatẽ a Rege promittite. Audietis epiſtolæ cauſam ſimul & uiæ. Ea data: ut gentis eſt fides parum eſt in cõtubernio ſtabilis: Verdunenſis ſum inquit domeſticus: cęterum a Cardinali mittor ad Ducem. Epiſtolam ſua manu ſcriptam tenetis iam: quæ uero illius teſtimonio eram dicturus mox quoq; uidebitis: ac ſimul diſſuta conditiori altera ſinus parte mãdata profert traditq; militibus. Leti illi tanto oblato fortunæ beneficio ſumma celeritate ad Regem contẽdunt noctuq; ingreſſi regiã nunciũ & deprahenſas lr̃as offerũt. Is uero cũ legiſſet omnia: & referentem illum audiſſet obſtupefactus tam ingrata regę imagine: ſingulq; ſuum periculum metuens celatis idicibus mane diei ſequẽ

tis prætorianos ſuos diſponit:dato ſigno inſidiatores comprehendant. Ac mox Cardinalem:& Epiſcopum harum adhuc ignaros rerum uocat ad ſe: eiſq; preſentibus hanc inquit refertis meis in uos meritis gratiam? Nunc tādem intelligo:quibus in reducendo fratre hoſtibus oppugnabar. Intercepit Deus iniqua conſilia hen tuas litteras Verdunenſis:hen tuum domeſticum Cardinalis. Hen mandata in caput meum hoſtili perfidia fabricata. Tacētibus:illis ex conſcientia auertit ſe ſtatim inflammatus:& conuentum dimiſit. Prætoriani:ut erat præceptum ambos circumſiſtunt: & ad duas uicinas arces captiuos perducunt fidaq; includunt cuſtodia. Verdunenſi iniectæ cathenæ ſunt: Cardinali propter dignitatem carcer liberior datus. Hac uulgata fama ingens tota Gallia gratulatio orta eſt lætantium ſuperbū regnatorem deiectum eſſe:& communium malorum ſublatum auctorem: Ac iā tandem quietem a bellis finemq; diſcordiarū futurum. His actis habere de ambobus queſtionem inſtituit. Rex ueritus grauiora alia impendere: quæ operæprecium eſſet quam primum agnoſci. Mittit ergo ex Senatu ſuo qui de omnibus quanta poſſint diligentia querant. Accedentibus ad carcerem illius ſine tormento Verdunenſi quæ uidiſſet ex ſcripto Rex:quæq; a Simone nuncio accepiſſet confeſſus illico eſt. Adiecit quoq; quę ad auertendum ab Aquitania fratrē ipſe:& Cardinalis apud Britones paulo ante egiſſent. Veniam tamen quam non eſſet meritus:eiſdem deprecatoribus orat. impetrari Cardinalis quoq; eadem fuit eiuſdem facilitatis confeſſio. Rogatus interpretari mandatorum enigmata conſentientem Simoni interpretationē expoſuit. Cauſam etiam poſtulatus machinatorum in Regem dolorem reſpondit dignitatis apud eum amiſſę poteſtatiſq; appetitę ſtudium:qua ſemper & regias diſſenſiones in regno nutrierit:& cum Romano Pontifice ad procuranda priuata non multum conuenire uoluerit. Impenſius autem queſiſſe ſe ait:ut Burgundorum Dux cui iuraſſet fidem:& ſecreta omnia in eum diem indicaſſet plurimum ex conſenſu principum poſſet:quo & in metu cōtineretur Rex: & ipſe illius ſuffragio moderator omnium fieret. Protinus ea fuit in peccatis detegendis ſimplicitas: ut moriendum ſibi omnino putaret:& uera confeſſione inuenire Dei miſericordiam crederet. Regi ut renunciatæ cōfeſſiones hæ ſunt illico litterarum exempla mandatorumq;:& omnem habitam queſtionem uelocibus nunciis mittit ad fratrem. Admonetq; iam tandem uideat quibus ſit conſultoribus ante hac uſus: & quamnam ob cauſam in diſſidium fraternū pricipes illum adduxerant. Voluiſſe eos non illum ex ſe:ſed ipſos ex amborum incōmodis creſcere. Pudendam uideri rem tanti Regni heredem paſcendæ inferiorum ambitioni huc atq; illuc ad libidinem agi. Proinde redeat aliquando ad fratrem:nec ſe chariorē

externis:q̃ ſibi eē exiſtimet:quē ñ ɔiugia:ñ fœdera: ſed idē ſanguis ıdeq; pa rētes cōcıliēt.Siue enī cāpaniā uelit: ſiue Aqtaniā eligat in ſua utrāq; ꝑtāte eſſe.Neq; uero id agi:ut ꝑte una accepta in reliqs dominatū ꝑſiniat:ſed ut certā aliq̃ ad ſubſtētandā dignitatē accipiēs oē mox regnū ſe defuncto poſſideat.Aqtaniā quoq; nō ideo a ſe oblatā addit:qđ circūuentū cū quęrat te neri:ſed ut a malorū abductū cōſiliis ſine ſuſpitione:q̃tum uelit amet unāq; amborū mentē in Regno eſſe oſtēdat.Quæ aūt a ſe uelit:ſine conciliatore accipiat.Paratū eſſe ſi ita cupierit:atq; opportunū duxerit regnū omne ſecū partiri:primāq; illi optionē ꝑmittere. His actis ueritus Rex ne magni ab apoſtolica Sede:hęc exēpli nouitas ī re nōdū cognita putaretᷣ:maioris aūt fieret ſi de his aut eorū altero ſumptū diceretᷣ ſuppliciū ꝑueniendū putauit. Duos itaq; ex eodem Senatu iurecōſultos uiros inſignes delegit: quos Romam ad Pontificē nō excuſandę modo captiuitatis:ſed petēdi imprimis iudicii cauſa e ueſtigio mitteret:interim oī ſupplicio abſtineret.Carolus uero talibus a fratre Ludouico acceptis mādatis ꝑfidiā admiratus naturę ēt ſua ſione adiutus mentē ad cōcordiā flexit:ac ne in liberalitate offerēti ſe ultro Regi parū reſpōdere appereᷣt:Aqtanię ī quā ille inclinabat acqeſcendū dixit. Superat ergo ut quæ agitata iter ſe oratorū opa fuerāt colloqo ēt ꝑpe firmarentᷣ.Quā rem ꝑtinere ad famā uere adiuncti fratris plurimū Rex iudicabat.Igitᷣ Andegauiam:quæ dictionis Renati Regis erat:& ꝑpinquū habebat in Britannos tranſitū contulit ſe.Quē ad locū cum q erāt Carolo intimi accedere illū non ſinerent:q; regiæ adhuc uoluntati diffiderent:excogitata eſt ratio:qua uenire in congreſſum ſine periculo ambo poſſent.

Flumen erat ad Britonum fines uadum ea in parte nullibi habens.Huius ripas collatis undiq; lintribus inſtar pontis coniunxerunt contabulatis ſic deſuper omnibus: ut plana nauigiorum concaua redderentur.Ad eius mediū excitatus eſt ex aſſeribus paries:ad latus utrūq; pontis ita ꝑtingēs: ut neutri tranſire in partē alteram poſſent.Sub eius faſtigio : quod ſtaturā hoīs excedebat relicta feneſtella erat: cancellis ex ligno non magnis ſic interm iſſis:ut cōtingi ex iis dexteræ poſſent:& mutuus præberetur aſpectus. Die dicto ad tertium miliare ponti appropinquant.Quo in loco biduo ſtatuendis colloquii conditionibus ſumpto Principes interim regū ſanguinis: quos dedita opera ſecum adduxerat Rex miſſu eius ad Carolum tranſiere ſalutationis cauſa ac gratulationis:muneraq; ex ſuo nomine ad illū tulerūt aureum poculum : & magni precii armillas. Poſtridie ad pontem primus Rex uenit:cuſtodibus corporis cætera præter enſes inermibus : quibus etiam lōgius a ponte dimiſſis aſcēſum oio ꝑhibuit. Duodecim ex Senatu ſecum aſſumpſerat conſilio magis q̃ armis idoneos:quibus comitatus ad pa

tietem medium cum acceſſiſſet:ad eundem procedens Carolus poſito ge
nu adorauit fratrem:& mox iuſſus aſſurgere datam per cancellos manum
lachrymantibus oculis eſt oſculatus.Quo in loco uim naturæ quanta ſit li
cuit intueri.Iterū enim in genua procidens errata in eū ſua cepit deflere.Ea
quoq; ignoſci cōtinētibus lachrymis ꝑcabat᷑:admiſſa ut excuſabat:nō tam
uolūtate:q̄ iuuentutis errore:& cōſultorū fallacia.Se ſi mereri ueniā poſſet:
& ad gratiā eius reditū inuenire futurū in regia poteſtate:& ab imperiis nō
abiturū:quorū ſuppremo uitę diſcrimine ſeruator cupet inueniri.Hanc ora
tionē penitentiæ plenā fletu ēt excipiēs Rex:o frater inqt q̄ta peccauerunt:
qui nos ante cōiunctos tā miſere diſiunxerūt.Maiori ipietatis genere ſeuire
in te:& me nō potuerūt. Exulis modo erraſti tu huc:atq; illuc ſeruoꝝ tuoꝝ
ſeruus.Ego appetitus bello obſeſſus:atq; oppugnatus horam anxietatis:&
terroris uacuā nō habui.Quos frui ſūma pace pr̄is nr̄i regno decuit hos tot
iā annos iproborū affligit iniqtas.Quis me tibi:& te mihi amātior eē Ca
role pt? Inuenire ne quēquā ē q fratrē eodē ꝓgreſſum utero uinçat pietate
pluſq; illi optet ſalutis?Experti iā tandē quoorſum tēderint artificia horū re
deamus i cōiūctionē fraternā:& parētibus ſepultis parētemus hodie cōple
xibus nr̄is.Veniā quā deprecaris dare iam dudū optaui:& nunc interprete
Deo toto aīo do.Eo uero minoris ē apud me:quo tu minus erraſti tuo iudi
cio.Aliorū te credentē fefellere ingenia ſicut & me nō cogitantē circūuene
re nonnunq̄.Ne dubita frater.Reditū expeditū habes ad fratrē:ſine liberis
ego ſum.Quē p̄ter te diligere plus poſſum:aut debeo? Tu mihi illorū pie
tate ſuccedis.Tuū eſt defuncto me regnū:& uiuo erit:q̄ diu uoles cōe.Frua
mur Dei munere:& uita:atq; hos diductores honoremus:nō audiamus.Sa
ni nil afferunt nobis.Luci eorū adiunctæ ſunt tenebrę.Quęrunt ſua nō no
ſtra.Quodq; in me nunc ſunt machinati:in te mox regno ſuccedentem ma
chinari nō deſinent.Demus exemplo nr̄o poſteris documentū:quo amoris
p̄ſidio cōtēnere has iſidias poſſint.Hæc adhuc magna doloris ſignificatōe
deflēte Rege cōcitū animi retinerı̄ nō ualēs Carolus media interrupta orōne
extēdi ſubito tignū ab extremo pariete iperat:qua duę ꝓminētes prorę ex
tabāt:& ad fratrē trāſiliēs genibus ſe eius aduoluit.Gemēſq; pietatis oē ge
nus ꝓfundit.Hūc illico alleuatū Ludouicus nō ab ſimili affectu cōplectit᷑.
Oſculat᷑ faciē ſinūq; aſtringit.Ploratus inde clamorq; ad tā Piū expetitūq;
ſpectaculū ab oī multitudine orit᷑:ptim quę ad p̄ſidiū:ptim quę ad uiſendū
cōuenerat.Nec erat ex tāta turba qſquā:q ñ eodē exēplo mutuis iter ſe oſ
culis:& cōplexibus letaret᷑.Hora his i lachrymis lapſa:q; primę tenebrę in
tēdere cepant conātē fratrē ad tēptoria uſq; comitari Regē nō pmiſit ille:
ſed mox ut ponte exceſſit remiſit ad ſuos:& rediri in ſequentē diē eodē loci

hortatus eſt. Poſtridie conuenientibus ambobus prior Carolus tranſpontē obuiā proceſſit Regi;& poſito genu pro cōſuetudine eſt ueneratus:qui illū arcte cōplexus perduxit in pontē. Ac ſemotis arbitris longiore ducto colloquio:de Aquitania cæteriſq;:quę in diſſenſionē uenerant ſumma beniuolētia inter ſe cōuenerunt:prouinciaq; recepta Carolus Dux illius a Rege eſt appellatus:& læti ſurrexerunt ambo. Poſt cū diē relictis Britonibus:ad Ludouicum libero iam aīo tranſiens tanta celebritate amoriſq; inditio acceptus eſt:ut & feſti paſſim oībus ī locis agerentur dies: Et q̄diu apud eū manſit eadē utriq; menſa idemq; cubiculū fuerit:nec minus huius:q illius nutu omnia regerent. Oratores interim Romā uenietes biduū poſt ingreſſum morati ſenatū dari ſibi poſtulauerunt ad pficienda quę attuliſſent mādata. Sed cū per ualitudinē Pontificis minus id tūc licuiſſet: dies poſt paucos frequenti cōcilio introducti longiſſima oratione eadē ferme de Cardinalis epiſcopiq; criminibus ſunt lamētati quæ cōmemorata a me ſuperius ſunt. Poſt quā orationē:cum addidiſſent eorū Regem honore Romanæ Sedis reorū ſupplicio(id tñ quod Regni legibus poſſet)in hūc diē abſtinuiſſe:magno inde conatu poſtulauere:ut iudicium de iis noſtra delegatione haberetur in Regno. Vbi & probationū maior uis eſſet:& certior Regi fieret iuriſdicundi fides. Nam ne Romā aut alio quopiam traduci poſſent certiſſima obſtare pericula:q ita Gallorū oīum animos inflamatos cognoſcerent:ut prohiberi nulla ui poſſent qn membratim malorū auctores a ſe abeūtes diſcerperent. His peroratis cū a Pontifice paucis reſponſum eſſet dolere cū pmaxime regiis incōmodis oībus ſed iis potiſſimū:quæ illorum puenirēt:quos ille tanti olim feciſſet:tantiſq; honoribus:cū incogniti nobis eſſent cōtendiſſet ornari. Adducturū ſe nihilominus in cōciliū poſtulata dixit:& de iis ſuo tpe decreturum. Habiti poſthæc Senatus nōnulli ſunt ea re tantum magniſq; conſiliis negociū agitatum. Proponebantur utrinq; difficultates nō mediocres:ita temporibus cōparate: ut quācunq; uerteremur in partē contineri anguſtiis uideremur. Legibus habendū Romæ erat iudiciū: q inter maiora imprimis hoc referretur. Libera in ſup ad iudicandum conſtituēda omnia:cui potiſſimū rei latores legum uoluiſſent intendi. Non uidebantur legi ulli poſſe ex Gallis epiſcopis iudices:quorū fides ppter Regē nō ueniret in dubiū. Nō patroni ēt iueniri:q aduerſus opes regias remq; Regni publicam auſuri eſſent ingratā cauſam ſuſcipe. Periclitatū iri pptera in tanta iniqtate rerum miſerorū ſalutem:& nos dignitatem proiecturos ſacerdotii calamitoſumq; inducturos exemplum:quo mox cæteri Principes prælatis ad libidinem afflictis idem domi ſuę flagitaturi eſſent iudicium. Agendum ante omnia eſſet:ut liberos illos dimittat Rex:quorum diuturna captiuita

te fortuniſq; direptis anathema ſit factus. Huic ſententiæ contraria pertur
batæ Italiæ opponebatur conditio. Aduerſam eam pene cunctam Pontifi
ci eſſe. Magnum Regem per ſummam obſeruationem legum irritari non
oportere: qui hoſtibus noſtris cõſentiens agitare eccleſiã permagnis incõ
modis poſſit. Non ſemp ius ſuũ tenendũ. Remittendã aliquando temporũ
cauſa ſeueritatẽ. Queri nunc de Cardinali iudiciũ haud dubie ſuſpectum fu
turum quicqd ſeruari ad normã noſtram duxerimus: tanq̃ cõem ſpectaueri
mus dignitatẽ: non cauſam. Et p has iudiciorũ anguſtias eripere ſupplicio
conſortẽ noſtri loci putarimus. Primũ omniũ iuſticiã a Rege peti. In ea pręſtanda neminẽ diſſentire iudices modo: & locũ: & libertatẽ in diſceptationẽ
adduci. Iudices legi externos poſſe: qbus non ſit metui Rex. Locũ iudican
dis reis ĩſtitui: uel Auinioni: quæ ciuitas ad regnũ extremum poſita Roma
næ ſit dictiõis: uel ſi ita neceſſariũ uideatur alio intra Regnũ loco: ubi do
minatũ Sacerdotes obtineãt. Defenſores uero reorũ cauſæ acciri poſſe: uel
ex uicina Hiſpania: uel ꝓpinqua Germania: quorũ nihil ĩterſit patrociniis
eorũ Gallos offendi. Deniq; una illa magnũ in modũ cogitatio ꝑmouebat
ne ſi uel paulo anguſtius ſatiſfactũ dolori ſuo Rex intelligeret morte occul
ta (id qđ ex Gallia nunciabat̃) religionem oẽm iudicii præueniret: nobiſq;
non a captiuitate tm̃ ignominia creſceret: quã turpe fuiſſet: non uindicaſſe:
ſed a morte magis: cuius non fieri ultores turpiſſimũ ad rem exemplũq; ha
beretur. Cedendũ igitur furori huic primo animi ad acerbitatẽ offenſi. Idq;
agendũ ut uiuant rei. Quibus incolumibus: & tpe: & ratione: & gratia redi
mi ad æſtimationẽ noſtrã illorũq; ſalutẽ plurima poſſint: apud eos pſertim:
quibus ut ſubita cõſilia ſunt: ita diuerſi ſæpe: ac pene cõtrarii exitus inueniũ
tur. Alternãtibus his in curis patrum animis tandẽ q̈ ad leuiora inclinare
Pontifex uideret̃ (id qđ ab initio referens indicaſſet) fit decretũ conſilii: cõ
ſtituendos delectu noſtro iudices: q in Galliã euntes ante oĩa contendant a
Rege Auinionẽ pmittat dicẽdæ cauſę ſedẽ inſtitui: q locus & ad itegritatẽ
iudicii: & ad famam eius imprimis ptineat: quando damnatis reis lamẽtari
nemo poſſit ui ulla: aut metu extortũ iudiciũ. Id ſi minus impetrare ualeant
quod proximũ eſt: ciuitates ĩ Gallia tres proponãt ſummo Imperio epiſco
pis ſubditas: quarũ delecta per illũ una ad eandẽ iudicandi concedant: & in
liberã pręlati cuſtodiã pmittant̃. Fide primũ accepta acqeturũ cũ iudicio:
quãcũq; in partẽ acciderit. Miniſtros porro ad defenſionẽ: ſi nõ inueniãt in
Regno idoneos ex ꝓpinqs natiõibus petãt: nec cuiuſq̃ rei inopia pire inno
centiã ſinãt. Oĩbus aũt ad ſatiſfactionẽ auditis cõmẽtarios actorũ rite cõfici
ant: clauſoſq; & obſignatos Romã mittãt ad nos: aperiẽdos in Senatu: ac
iudicãdos. Ipſi iterim in Gallia pſtolent̃: eã tm̃ laturi ſniam: quã præſigna

tam acceperint. Poſthæc ut deliberationi huic noſtræ aſſentirent liberius oratores:ea ad diem celata deliguntur interim ex patribus ſex:iad quos illi tanq̃ diſceptandæ rei cauſa accedentes itellectis ex ui legum difficultatibus quæ plurimæ proferebantur:etiam interius noſcerent:quantum ſic quoq; il lorum gratię cederemus.Quę omnia cum mox ex ſententia ſucceſſiſſent de lecti iudices ſunt Alfonſus ciuitenſis eccleſię ab Hiſpania pręſul multos an nos Romæ ad tribunalia noſtra patrocinandis cauſis uerſatus. Item & ab iudicum Rotæ ordine Nicolaus Vbaldus patria Peruſinus:mãſueti animi uir:& cuius ſumma iuris ſcientia haberetur.His additi in miniſterium ope ris Paulus Tuſcanella ad Sedis cõſiſtorium aduocatus:& Ludouicus Icmi nianenſis in procuratione cauſarum induſtrius. Deniq; ut nulli corruptelæ inſtruendis cõmentariis locus relinqueretur ẽt a noſtro delectu duo qui ſcri ptum facerẽt dati.Omnibus aũt adiunctus eſt auriga fidiſſimus Falco Ro manus ex Sinibalda familia:qui difficillimis duabus in Gallia legatiõibus functus utrãq; ſumma uirtute impleuerat:& mirificam apud Regẽ inierat gratiam ea quidẽ ingenii dexteritate ad negocia obeunda ut quos ſemel lo quendo appręhenderet amore ẽt cõciliaret:nec ante dimitteret q̃ pſuaderet quæ cuperet.Hũc q; & mores Gallorũ noſſet:& linguã teneret i ſummaq; gentis eius beniuolentia eſſet ſua facilitate putatũ: & moderaturũ noſtris: cũ poſceret opus:& leniturũ impetus Regis ſi qñ in clementius aliquid ex cõſuetudine agitaret. Eodẽ tpe ad ueteres calamitates:quas p hos annos a Turcis accepimus noua quedã p Illyrium eſt populata incredulę Italiæ propinquior cæteris.Adminiſtrabat prouinciã Boſnam nuper fidei noſtræ regnũ Azambeus quidã Theuto natiõe:qui pridẽ una cum patre abnega ta fide Chriſti inſaniã Maumethiã ſuſceperat licentioris uitæ non ſanioris religionis occaſionẽ ſecutus. Vir quidẽ iduſtrius:& noſtræ militię aſſuetus: cuius iam diſciplinã in nos exercebat.Hunc cupientẽ penetrare interius:& proximam Coruatiam populari Luprana flumen impediebat.Quod uno tantũ in loco eſtate uadoſum chriſtianorũ pręſidio tenebat.Fratres duo im primis his Coruatenſiũ finibus tenebãt imperiũ Martinus & Stephanus. Luprane ꝓxima parebat Martino:excipiebat inde Stephanũ Toparchia: qui odiis inter ſe nõ mediocribus diſſidebant:Eius rei nõ iſcius Azembeus Martinum:cui & minor erat etas:& cupiditas maior adoritur.Pollicetur ſi tranſitum fluminis præbeat ulturum ſe fratris diſſidẽtis iniurias:atq; ampli us quantũ pecuniarum uelit daturũ.Ille ultionis libidine: & auaritia addu ctus pactis ſingulis argẽti nummis in ſingula equitũ capita infideli exercitui ad lachrymabilẽ ſtragem ingreſſum aperuit. Tranſiere cũ ſuo duce equitũ milia uiginti ad curſum expedita.Eius rei illata ſuſpitione Stephano(id qd

ex frequenti commeatione potuerint colligi)fidelem quēdam ex ſuis ꝓgre
di uiis notis ad Lupraciā iubet: & quid paretur ſilētio explorare.Prima no
cte iter ille ingreſſus:cum ſub primam lucem uigilia fatigatus ſomnū cōcu
piſſet:ac nihilominus equo procederet in antecurſores hoſtium incidit.A q
bus excitatus iuſſuſq; qui nam eſſet:aut quo tenderet confiteri errorem ſen
tiens ſubitum ex neceſſitate conſilium ſumit . A Stephano inquit nuncius
ſum.Ad ducem ueſtrum adducite me. Habeo non ingrata ad eum manda
ta.Perductus confeſtim.Mittor ait ad te Azembee.Obſecrat Stephanus:
Toparchie inopi parci:qua iens:& rediens uti ſi uoles amiciſſima potes:nō
tantum putat conuehi a te predæ ex his montanis ſaltibus poſſe: quantum
munerum feres:ſi finibus ſine maleficio exceſſeris. Amicum tibi cum para
re hoc beneficio præſtat:q̄ detrimentis fruſtra affligere . Hoc cum nuncius
ad effugiendas illorum manus præſenti animo de Stephano mētiretur cre
dita nihilominus ab A zambeo facile ſunt:ac ſiue munera attendens : ſiue
impediri his in locis nolens:quo tamen impacata relinqui tutum non erat
benigne appellate nuncio:Ex re inquit ſua Stephanus facit qui precibus no
biſcum malit:q̄ armis cōtendere.Damus quod poſtulat.Pacato nulli ex ſu
is nocebitur:eritq; ſine incōmodo iter noſtrum. Quibus dictis pictam ſagi
ptam tradens:hanc ait manu elatam geſta:& oſtenta agmini.Pacatum in
ſigne erit:quod agnoſcent omnes & ſe cōtinebunt.Quacūq; ergo illam tu
lit nuncius inclinatis capitibus milites uenerabātur: & uia nō excedebant:
Ita exploratoris negligentia aſtu correcta ſaluti eo in tranſitu fuit.Ad ulti
mos Toparchiæ fines præſto fuerūt cum nuncio munera: ut Stephani nul
lo iuſſu promiſſa ſic ſumma tunc uoluntate oblata.Egreſſo dominatū hunc
ab A zembeo rediere nuncii quidā quos ille ad explorāda longe lateq; om
nia a flumine Lupratia præmiſerat . Ii nunciauerunt ſine metu Coruatiam
eſſe:& nullo alicubi tumultu eorum aduentum ſignificari.In uico autem ce
lebri eius gentis perendino die anniuerſarias agi:ad quas ex opidis omniſa
riam multitudo cum mercibus confluat.Poſſe ſi adhibeatur celeritas in me
dio feruore conuentum prædamq; integrā opprimi.His nunciis permotus
Dux:ne tanta opportunitas cunctando mitteretur e manibus: cum diei ue
ſperi iam eſſet curatis ad neceſſitatem corporibus ſilentio procedere agmen
iubet:& intra ordines contineri.Noctem eam : & diem ſequentem nullibi
quiete data locis auiis iter cōtinuant.Sub occaſum ſolis receſſu occulto ſub
ſtitit curāq; iterum corporū equorūq; indulſit.De tertia uigilia mouēs prio
diluculo ad ſiluas ꝑuenit:quę a nundinarū uico:nō totis duobus paſſuū mi
libus aberāt:Rariſq; pręterq̄ lignatoribus erāt acceſſę.Ratus A zembeus
opportunam īſidiis denſitatem eſſe perductum q̄ pōt interius equitatum:

ſine ſtrepitu collocat: & tranſigendæ rei tempus expectat. Meridiem circi ter qua hora feruebat conuentus ſigno dato educit e ſiluis: ac tanta celeri tate in uicum defertur: ut ante circumuenirentur omnia a Turcis cedendiq; initium fieret q̃ quid eẽt aut a quibus uis afferretur poſſet agnoſci. Erat paſ ſim cadentium gemitus: mulierumq; ac puerorum tendentium ad pietatẽ manus ingens ploratus. Paucis permittebatur captiuitas. Raris patebat fu ga itineribus undiq; obſeſſis: ſanguine: & cadaueribus omnia replebantur: ad ueſperum uſq; cũ in ea crudelitate ſæuitum eſſet: tandem nox diei & ce di attulit finem. Abductis in ſeruitutem: quos tenebrarum beneficium reli quos fecerat. Octomilia chriſtianorum hominum trucidata eo in loco pau cis horis feruntur. Tria ad iugum miſerrimum rapta. Hoc confecto nego cio uidens Azembeus detectos iam conatus ſuos eſſe & celeritate anteuer tenda reliqua nocte una tantum reficiendo militi indulta: poſtridie albente die populabundus progreditur: confectiſq; paſſuum milibus octuaginta al tera Medilingum peruenit: Federici Imperatoris nõ in frequens oppidum. Hoc in loco prioris diei fortunam paulominus ſortitus eſt. Erat is dies octa uus anniuerſariç celebritatis dominici corporis: ut multis ĩ locis: ſic & apud Medelingenſes admodum feſſus. proceſſerat extra portam populus oĩs: & antecedebat clerus ſolemni more in ueſte ſacra: reliquias ſanctorum atq; ip ſum corpus domini gerens deſtinata inſuper erant: ad proximam uirginis edem diuina miſſarum: quibus turba omnis ex conſuetudine iterfutura cõ uenerat: Sed non paſſa eſt ſalutoris pietas fœdari ſanguine tantum myſteri um: aut religionis opus detrimento eſſe ſuis fidelibus. Stephanus quem di xi ueritus eo Turcos iter facturos: non ſtatuens commodi ſui eẽ tam oppor tunum receptum in eorum poteſtatem uenire: unde inflamari proxima queq; quottidianis in curſibus poſſent: premiſerat uelocitate maxima nũci um mali. Qui accelerato diem noctemq; itinere: tam opportuno tempore Medelingum acceſſit: ut eadem hora poſt illũ auditũ: & refugere ĩ oppidũ multitudo inciperet: & antecurſores Turci ex uicinis collibus apparerent. Reductis ad unum omnibus clauſiſq; illico portis muros aſcẽdunt natura loci non manu tantum munitos. Raris propter religionem diei in agris in uentis protinus Medelingum ingenti conatu oppugnare contendunt. Sed reſiſtentibus magno aĩo opidanis: cum ad decimam uſq; horã uehementer eſſet certatum tãtus eorum numerus Deo uindice ſub mœnibus cecidit: ut poſt modum ad arcendum fetorem cauari frequentes puteos: atq; eo cõge ri cadauera occiſorum neceſſarium fuerit. Azembeus ſpe opportuni loci de iectus cereauiciam inde contendit milibus paſſuum triginta diſtantẽ. Quo opido leui pugna temptato: q; premunitum inuenerat; ad uiannm Carthe

tium eodem curſu ꝓuehitur. Id uero quia plano loco ſitum loci natura mul
tum non iuuabatur acrius expugnari adortus eſt. Sed oppidanis egregie
defendentibus: q hunc caſum timentes oīa ad ſe tutandos ante cōtraxerant
pari detrimēto repulſi ſunt. Ita millibus paſſuū centū ac ſexaginta progreſ
ſi cū nō lōge ab Italia dici iter ab eēnt nullo occupato loco ſigna uerterūt.
Quacūq; reditus fuit miſeranda illata calamitas eſt. Interfecta ſunt homi-
nū milia duo de uigītí: capta amplius. xv. nullis pueris aut ſenibus parſum.
Edificia incenſa. Vaſtati agri. Pecus omne ferro abſumptū. Protinus: ut pua
ſiſſe regionē nō hoſtes: ſed furie uiderentur Lupratiam reuerſi auctam eam
ex imbribus inuenerūt: ita ut uado tranſiri nō poſſet. Nauigiorū aūt in his
locis copia nō habebat̃. Quā ob cauſam dies cōtinuos octo ſedere ad eius
ripam coacti ſunt. Id ſpaciū ſi tantus terror chriſtianorū animos non occu
paſſet occaſionē pręſtare populis circumſtantibus poterat non redimende
tantum captiue multitudinis: ſed uindicāde quoq; crudelitatis exercite. Ve
rum dum quiſq; ſua circumſpicit potius q̄ aliena ulciſcitur decreſcentibus i
terim aquis in Boſnā ſe recepere: Martino: & Stephano eodem qua cæteros
tempeſtate in regreſſu afflictis. At Iulius ſequens letiora nobis ex Grecia at
tulit. Præerat tunc marittimæ Venetorum claſſi Nicolaus Canalius ſena
torii apud eos ordinis: uir animi īgentis: atq; fiduciæ. Is ægeū mare pcurrēs
nūc litoribus Turcorū erat īfeſtus: nūc nr̄is ſubſidium afferebat. Præterue
cto āt ſępe Enū: naturāq; omnē loci pmenſo more humani īgenii uehemēs
cupido illius potiūdi īceſſit. Id opidū ī trhacie litoribus poſitū diuitiis: & bar
barica uirtute erat īſigne. Armabatq; amplius milia hominū duo: menibus
quoq; cōtra gētis cōſuetudinē circūcinctū ēt arcis p̄ſidio firmabat̃. Quā in
ſūmo oppido extructā terne ab imo circūmunitiōes ambibant. Ex eo loco
Maumethus pp excellentē rei nauticæ uſum: & uirorū iduſtriā ſūmere trite
mū p̄fectos ſolitus erat. Igit̃ Nicolaus: q tūc forte dies cōplures ī ſinu me-
lanico fuerat ad auertēdā cōſilii ſuſpitionē claſſe āte Enū qete p̄terlabēs ita
dirigi curſū iubet: ut chalcidē Venetę ditionis: q̄ nūc Necropontus ē redu
cere copias uideret̃. Tū noctu de quarta uigilia leuā tenes in altū q̄ p̄t lon
gius a cōtinenti prouchitur: Ne luce orta ex atho ꝓmontorio ænenſibus ui
cino fumo: atq; ignibus conuerſum iter ſignificaret̃. Ita diebus quinq; circū
ducēde ab hoſte claſſi: abſumptis ſamotraciā īſulā meridiano tp̄e acceſſit.
Quo ex loco comparatis ad oppugnationē neceſſariis prima nocte ad enū
reduxit: fortunam diſcriminis temptaturus. Cum a quadrageſimo miliario
in ancoris ſubſtitiſſet uocatis ad ſe præfectis conſiliū patefecit. Imperatiſq;
ſuis cuiq; operibus ſuis: ad famam præſtantis facti animos eorum accēdit.
Ex iis uero præcipuæ uirtutis p̄fectos tres cū ſingulis triremibus appropin

quare oppido iubet. Et in eã partẽ littoris: q̃ i helleſpontũ uergit eq̃tes decẽ
ante lucẽ exponere: qui iter Enũ & mare ſilentio inſodentes matutinos ex/
ploratores littorũ interciperent. Se dicit claſſe reliqua ſubſidio affuturũ. hęc
mandata cũ præfecti illi ſumma diligentia obſeruaſſent orta luce in tres tã
tũ incidere. Quorũ oppræſſo uno duos reliquos: ut eſt gens ad fugam pagi
lis tenere nõ potuerũt. Sed ii ad ſuos reuerſi nõ multũ inditio ꝓfecere. Si q
dem de triremibus tantũ tribus: Quas facile erat contemnere non de tota
claſſe nunciũ ꝑtulere. Nicolaus nõ multo poſt cõſecutus: atq; in celeritate
oĩa collocãs: ex quaq; triremi quaꝝ numerus uiginti triũ fuit triginta nauti
cos milites cũq; iis centũ circiter equites ſub ductoribus ſuis in litus emittit
uiginti reliquos eodem ordine inſtructos agere in nauibus iubet. Vt ſi qd ĩ
gruat durius proſilire illico ad ſubſidiũ poſſit. Toracati omnes ad unũ erãt
pars manubaliſtis: & arcubus: ſclopuliſq; inſtructa: Pars ex cetratis haſta/
tiſq; conſtabat. Hoc ordine ad oppidũ delati cõtinentia muris edificia pri/
mo impetu capiũt. portaſq; ad intercipiendũ ſi quod offerret̃ ſubſidiũ un/
diq; obſident. forte tũ præfectus loci ex proximis rediens irrumpere cũ pau
cis: qui ſecũ erant equitibus: conabat̃. Sed lancea traiectus equo delapſus
eſt: reliq metu territi auertuntur in fugã. Conſtiterant uero in muris oppida
ni clauſis portis telorũq; multitudine non ſinebant nr̃os ſuccedere: nec mi
nus ad conditõibus ſe uelle agere ſimulabant: ut extracto in iis tp̃e prędiũ
oræ maritimę: qᵈ in uico Scipſala collocatũ nõ pluſq̃ horarũ ſex itinere abe
rat inopinantes opprimeret. Erat aũt id præſidiũ mille circiter & ſexcentoꝝ
delectorum. Sed thracum pſidiã intelligens Nicolaus conditionẽ ꝓponit:
aut portas apiant ſtatim: qua in re ſalutẽ certiſſimã ſpondet: aut ad pugnã
ſe parent. Ea uoce cõuitiis excepta ſigno confeſtim a Duce dato magna ala
critate ad murũ cõcurritur. Sagittarii modico interuallo abſtantes cõtinua
tione miſſiliũ murorũ ꝓpugnatores petebant nec multũ cõſiſtendi aut ad
tela ſaxaq; uoluenda: ſe detegendi poteſtatem præſtabant. Reliqui ſubeun
tes partim ſuffodiendis muris ſcaliſq; apponendis: partim ꝓruendis portis
inſtabant. Animis ſua ſponte ad ꝑuincendũ incenſis: ut conatui: qᵈ ultimũ
poterat: adderetur. pronũciari Nicolaus ꝑ præconẽ iubet p̄dã ſe oppidi uni
uerſam militibus dare. Qᵈ ubi ẽ ĩtellectũ eo ardoris impetus oĩs creuit: ut
uno tp̃e: & a ſummo trãſcenderent̃ muri: & portis ruiniſq; inferioribus adi
tus pateſieret. Occupato oppido reliquũ de arce opus ſupererat. Cuius ex
pugnatio nec horæ illiꝰ nec tãtulaꝝ copiaꝝ ẽẽ uidebat̃: ꝓpea q̄ & munitiſ
ſima: ut añ dictũ ẽ erat: & frequẽtes oppidani ĩ eã refugerãt. Fortunã tñ dici
ſecutus quę aſpirar̃ tã ꝓſpere appebat cohortatꝰ milites: ut reliquã hãc ꝑtẽ
plenę glorię cõſequerent̃: ad primas arcis munitiones: qua ꝑte iferri p̄ſidiũ

poterat ducit. Pari fœlicitate his quoq; ſine mora occupatis ſecundas quoq; ac tertias capiunt. Sub qbus pſectus ēt arcis femur ſcorpione ictus exāguis cecidit: ad munitiſſimū uero iteriorē ambitū ut uentū ē: In quo expugnando longe plus diſcriminis cernebatur negociū pſectis dat: ut pluribus in locis ſublato clamore impetū faciāt. Ratus fortunā quoq; extremi aditus alicunde conātibus affuturā. Ei rei cū fumos denſiſſimos addidiſſent: reliquū negocii celeriter confecerunt. Pleriſq; enim q intus erant repentino incom modo ſuffocatis: reliqui animas tantū pacti arcē ſeq; ipſos illico tradidere. Tanta qdē icepti fœlicitate: ut ſolo triū horarū ſpacio: & uentū ad primos muros ſit: & occupato oppido arx longe illius regionis ualida expugnata. Cecidere ex Enenſibus circiter trecenti. Capti ex oī ætate: & ſexu ad milia duo. Venetis aūt unius tantū remigis obitu: & uulneratorū ſex damno ea uictoria ſtetit. Præda omnis generis ampliſſima uictoribus ceſſit. Ingens uis auri: & argenti paſſim inuenta. Veſtis quoq; luxu barbarico admodū precioſa gemmarūq; ſupra conditionē loci magnitudo: & numerus. Tū cōditę pecuniæ tantū: ut magnæ urbi uideri ſat poſſet. In his diripiendis: atq; ad naues conuehendis amplius qnq; horis eſt datū. Quo interim ſpacio ne ſubito incurſu aliquo milites in præda occupati opprimi poſſent extremas oppidi uias tranſuerſis trabibus atq; omnis generis lignorū ſtruc inedificarunt foſſaſq; duxerunt. Omnibus iam exportatis cū nullo ſuo præſidio Nicolaus teneri locū aduerſus tantā Barbarorū multitudinē mox affuturā cognoſceret: ædificia autē ad nouā inducēdā coloniā nollet relinqui excindeē funditus ſtatuit. Quare igitur pluribus ex locis igne ſuccendit oppidū: horiſq; tantū duabus ꝓpoſitū eſt aſſecutus. Quam ad rem boreas adiumēto uel maximo fuit: q tum ſubito exortus dilata in omnem partē flāma breui cūcta aſſumpſit. Chriſtiana claſſis ex alto: Turci uero q iam magno numero aduenerant ex continenti fœdū incendiū ſpectauere. Ferunt id oppidum ab Aenea ceptū condi eſſe: quo tpe incenſa Troia in traciā nauigauit. Sed poſt ob Polydori comptū interitū digreſſo inde ab accolis expletum eſſe. Aenumq; a primi auctoris noīe appellatū. Adiuuere fortunam ducis alioquin ſtrenii duę res eodem tpe ad uictoriam conciliatæ. Altera ꝙ pars una cuſtodū arcis petendi ſtipendii cauſa Conſtantinopolim ad Maumethum diſceſſerat: altera ꝙ delecti pene omnes: in qbus cōſiliū ac uis oppidi fuit eā eſtate adminiſtrandæ hoſtili claſſi fuerāt euocati. Extremū anni huius nō tam memoriabile qcq̄ q̄ flebile habuit. Ioannes Caruagial Cardinalis Sancti Angeli: de quo nonnullis in locis ſupra retulimus: peracto iā ſeptuageſimo uitæ anno menſe Decembri uita eſt functus: tanto bonorū omniū luctu: ut facile ſit iudicatū quali inter hoīes gratia uixerit. Natus hic in Tru

gillo ulterioris Hiſpanæ opido: cuius liuianæ hiſtoriæ meminerũt. parentũ cura præceptoribus ad lras datus eſt. Poſt prima āt rudimenta mox͙ poſt iuris ꝓfeſſam ſciam Romã ueniẽs opinione pſtãtis doctrinæ ĩ collegiũ iudicũ rotę eſt cooptatus. Poſtpaulo uitedicũdo ptor curię deſignatus. Quibus in muneribus itegritatis ẽt ſpecimen præbens ad grauiora adhiberi eſt cœptus. Fluctuãte tũc ſub Eugenio quarto Romana eccleſia ad Germanicas nationes: quę itemperantia conciliorũ uehemẽtius laborabãt operoſas legationes ſepius geſſit: ac magna eſt cõſecutus. Quã ob cãm ex prætura ad Cardinalatũ abſens licet aſſumptus eſt. Poſt quẽ adeptũ nõ ut pleriſ͙ accidit ociandũ ſibi domi putauit. Sedente Nicolao qnto ad eoſdẽ iterũ miſſus cõſtit quę ingruebãt oĩa. Quo tpe pace iter Hungaros auſtraleſ͙ ſummo chriſtianorũ beneficio cõſtituta in Boemiã trãſit: augentẽ in dies pfidiã ueterem. Is tranſitus nõ ſine miraculo fuit: poſterorũ memorię cõmendandos: Illic enim a Rochezana: de quo ante retulimus hereſiarcha gentis ĩ publicã de fide diſputationẽ uocatus ne diffidere ĩ tanta expectatiõe Romano dogmati uideret aſſenſit: cũq͙ ad diẽ dictã in magno Regni cõuentu uter͙ aſfuiſſet prior Rochezana ab his uerbis diſputationẽ orſus. Videlicet eterni pris uerbũ.ss. Offundẽte ſtati deo malignę mẽti tenebras ꝓgredi ultra nõ ualuit: ac ſtatim obticuit. Reſumente iterum ac tertio ex longis ſemp inter uallis idem orationis initium iterum coactus eſt obmuteſcere. Cum uero ſtuperet iam conſeſſus omnis: prouocator͙ ob confuſionẽ egre conſiſteret leto uultu Ioannes ſilentiũ eius excipiẽs idẽ͙ initiũ repetens tanta memoria ſpiritu͙ diſſerendo peregit reliqua: ut plurimi diuinũ opus mirati poſito errore ad ſanitatẽ redierint: pmiſſũ͙ diuini Saluatoris manifeſte enituerit aientis fidelibus ſuis. Ego dabo uobis os & ſapientiam: cui nõ poterunt reſiſtere oẽs aduerſarii ueſtri. Hunc exitũ diſputationis: & q̇ affuerũt narrauerunt ſæpe: & ipſe Ioannes uerecunde admodũ: nec tam ad ſuam q̃ Dei gloriam nobis interrogãtibus cõfirmabat. Porro autẽ a Caliſto. iii. ad Pannonas miſſus ea operatus eſt ſexennali labore: ac ptulit: q̃ cõmentario primo ante retulimus. Opera legationũ: quæ illi ab eccleſia uigintiduo fuerũt ſalutaria ſunt ſemper inuenta. Pontificũ non mãdata tantũ: ſed uota quo͙ impleuit. Plurimas diuerſis in locis pacis cõſtituẽs libertatẽ noſtri ordinis in eiſdem amiſſã reſtituit. Auctoritatem Romani legati & tenuit: & animo præſenti exercuit. Beneficio ĩgẽti populis fuit. Cũq͙ diuerſas regiones obiiſſet magna ſemper tractaſſet: ampliſſime͙ de omnibus meritus eſſet pręter gloriam caſti ſacerdotii in domum priuatam nil intulit Boemum nomen iuxta uerbum ſcripturæ diuitiis multis anteferẽs. Quãdiu uero apud Pontifices egit idem qui foris eſſe non deſiit. Pependit a Ro. Eccleſia non Princi

pum nutu. Quodq; ad mirabile legentibus uideatur toto eius Cardinalatu
nulli unquam non interfuit Senatui. Solemnibus ſacris nullis non affuit.
Munera uero cuncta publicæ celebritatis ſic primus obiuit: ut nec ualitu-
do unquam: nec priuatæ occupationes eum abduxerunt. Sententiæ eius ple-
næ religionis erant: ac maieſtatis. Prudenter uidebat, Ré diſſerte explica-
bat. Habundabat exemplis. Tum fucati nihil habebat oratio. Diuina quæ-
dam animi: & uultus modeſtia id aſſequebatur dicendo quod & miraba-
mur omnes: & præter ipſum pſtare nemo ex omnibus poterat. Vt cum ui-
delicet Pontificibus: aut collegarum cuiquã aduerſandum eſſet: id uerborũ:
atq; agendi genus depromeret: quo nõ reuincere quicquam: ſed ſolum con
ſilium ſine contentione dicere uideretur. Aſperum cõtentioſum ue: aut leue
aut multum actioni nunquã admiſcuit. Mores eius ab omni ambitione lon
giſſime aberant. Habitabat ędibus modicis apud ſacellum Marcelli mar
tyris: nulla aulæorum aut ueſtis ſtragulę uanitate. Familię quoq; is erat cul
tus: atq; modeſtia: ut in ea ſancti ſenis diſciplina facile uideretur. Amiciba
tur cilicio coq; occulto: orationi: ieiuniiſq; ſemper intentus. Prætereo ſubſi
dia inopibus præbita: ſanctarum ædium inſtaurationes: quæ nec raræ fue-
runt nec modicæ. Patrocinia labentibus tenuiorum cauſis fortiſſime pręſti
ta: quarum erat ſatelles aſſiduus. Complectar uerbo uno. Vixit ſumma re
ligionis; & preſtantiæ gloria: inprimis Romanæ rei igẽtibus bonis. Cũq;
ĩ iis ſedulo tanq̃ ĩ publica cuſtodia uigilias ageret hilaritatem tamen uitæ
nunquam omiſit. Quæ tanta ac tam continua fuit: ut non minus oblectã
re pia feſtiuitate homines uideretur q̃ adiuuare. Vere dignus eccleſia & ſan
cto Dei famulatu: quem noſtra ætas priſcis illis naſcentis eccleſiæ Patribus
non iniuria æquet.

Impreſſum Mediolani apud Alexandrum Minutianum. Anno Domini
M.D.VI. Die.xxviii. Martii.

A. PANDIMIGLIO
RESTAURO - CODICI
PERGAMENE - STAMPE
Via Podere Rosa, 154